LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 1 ԱՊՐԻԼ 1933

1 Avril 1933

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2152

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՒԵԼՈՐԴ ԱՆԳԱՄ ՄԸ ԵՒՍ…

Վերջին խօսք մը եւս՝ Կ. Խաչերու վէճին առթիւ:

Մանաւանդ որ, Տոքթ. Քօլօլեան հարկ դատեր է նոր նամակ մը գրել, եւ պնդել թէ «Ֆրանսահայ Կարմիր Խաչ»ը իրաւունք չունի գործածելու «Կարմիր»ը:

Թող ան կոչուի «դեղին, կապոյտ, կանանչ, նարնջագոյն»: եւ կամ «Ֆրանսահայ մայրերու, քոյրերու Խաչ»:

Այս առթիւ, Փարիզի բուժարանին բժշկապետը սահեցուցած է քանի մը անտեղի խօսքեր ալ,— «խնդիրը փոխել կը ջանաք»: «Ինչո՞ւ համար այս մասնաւոր պարագային հակառակը կը պնդէք»:

Մինչդեռ, այս բանավէճին առաջին օրն իսկ, մենք յայտարարած էինք.

— «Մենք բոլորովին մէկդի կը դնենք անունի խնդիրը, որ կը վերաբերի ոչ թէ ձեզի կամ մեզի, այլ իւրաքանչիւր երկրի կառավարութեան»: (Յառաջ, 26 մարտ):

Ու կը յիշէինք թէ, ամէն տեղ ալ ձեւ մը գտած են անուանակոչութեան համար, եւ կը գործեն համաձայն տրուած արտօնութեան:

Տոքթ. Քօլօլեան կը յամառի կառչիլ օրէնքի տառին:

Իրեն համար ամէն բանէ վեր են՝ ձեւն ու օրինապահութիւնը:

Եւ, ինչպէս որ, առաջին գրութեամբ, տարրական դասախօսութիւն մը կը կատարէր Կ. Խաչերու սահմանադրութեան եւ պարտականութեանց մասին, այս նամակով ալ օրինապահութեան դաս կուտայ մեզի.— «Պէտք է յարգենք այս հայասէր երկրին օրէնքը»:

Ստիպուած ենք կարճ կապել բանավէճին այս մասը, յիշեցնելով, միայն, թէ «այս հայասէր երկիրը» ունի օրէնք մը (1901), որ կ'արտօնէ ո՛ր եւ է օտար միութեան գործունէութիւնը, պարզ յայտարարութիւն մը հրատարակել տալով պաշտօնաթերթին մէջ:

Այո՛, բոլոր երկիրներն ալ կը պահանջեն որ «օտարները Կարմիր Խաչ անունով ընկերակցութիւններ չչահագործեն»:

Այդ միջազգային օրէնքին տրամադրութեամբ, ամէն երկրի մէջ ալ ձեւ մը գտած են, ինչպէս դիտել տուինք առաջին առթիւ:

Արդ, «Փարիզի Հայ Տիկնանց Միութեան Հ. Կարմիր Խաչի Օգն. Մասնաճիւղը» լիովին կը լրացնէ՞ այս օրէնքը, երբ անոր բժշկապետը այնքան վճռական լեզու կը գործածէ ուրիշներու հանդէպ:

Քանի մը տարի առաջ, երբ այստեղ էր բժ. Կամսարական, իբրեւ ներկայացուցիչը Հայաստանի Կարմիր Խաչին, յաջողեցա՞ւ Ժընեւի մէջ վաւերացնել տալ «Պետական» կոչուած Կ. Խաչը:

Մենք բոլորովին համաձայն ենք որ, «Պետական»ներէ դուրս եղած բոլոր Կ. Խաչերը ոչ միայն կոչուին «կապոյտ» Խաչ, այլ եւ պաշտօնապէս արձանագրուին այդ անունին տակ, ինչպէս եղած է հին Յունաստանի մէջ, մանաւանդ կանոնագիր–ծրագրով:

Մեզի համար տասն անգամ աւելի նախընտրելի է այս անուանակոչումը — «կապոյտ» — քան «Օգնութեան», «Գթութեան» եւ ուրիշ մուրացածոյ անուններ:

Բայց, խորապէս կը ցաւինք որ, Կ. Խաչի բժշկապետը փոխանակ շօշափելու այնքան հիմնական հարցեր, մատ կը փաթթէ ժողովրդական, պարզապէս ներքին սպառման համար մէջտեղ նետուած բացատրութիւն մը եւ մենաշնորհի խնդիր կը յարուցանէ, օրէնքի անունով:

Օրէնքը իր պաշտօնեաներն ունի, վերջապէս, եւ անոնք չեն որ պիտի ըմբռնեն մեր կացութեան եղերական մանրամասնութիւնները:

Մեր ակնարկած հիմնական խնդիրներէն մէկուն քովէն անցեր էր Տոքթ. Քօլօլեան, իր առաջին գրութեան մէջ:

Պատասխանելով մեր այն դիտողութեան թէ՝ «Փարիզի Տիկնանց Միութեան Պետական Կ. Խաչը չընդգրկեր ամբողջ Ֆրանսան», մեր ընդդիմախօսը ուշադրութեան կը յանձնէր երկու պարագաներ.—

1. Իրենց պայմանները չեն ներեր որ, «Օգնութեան մասնաճիւղ մը իր մասնաճիւղերը ունենայ»:

2. «Ու եթէ ունենայինք, չպիտի կարենայինք մօտէն քննել ու հսկել: Հայ գաղութին մէջ քաղաքական շատ մը հակումներ կան: Կը վախնանք որ Կ. Խաչը այդ հակումները ունեցող անձերու ձեռքով կառավարուի ու դառնայ ոչ թէ բարեգործութեան կեդրոն մը, այլ հրաբխային կայան մը, ուր հրազէններ պայթին» եւն: (Յառաջ, 26 մարտ):

Այս օտարոտի չքմեղանքը չի՞ նշանակեր շքեղ մեկուսացում, համատարած թշուառութեան հանդէպ:

Կը հաւատանք թէ Տիկնանց Կ. Խաչը աղքատ է այսօր:

Բայց, ան ո՛ր եւ է հոգ կը տանէ՞ր Փարիզէն դուրս, գաւառի մէջ, լիովին կը կատարէ՞ր իր պարտականութիւնը, երբ, քանի մը տարի առաջ, 150 — 200,000 ֆրանք հասոյթ կ'ունենար մէկ պարահանդէսէ:

Պատճառը երկրորդ տարրկութի՞ւնն է, մօտէն քննելու եւ հսկելու անկարողութի՞ւնը, քաղաքական հակումնե՞րը, հրազէններու պայթումի վա՞խը…

«Շա՛տ է աւուրն չար իւր», սիրելի բժշկապետ:

Այս նախնական եւ երկչոտ պատճառաբանութիւնը ոչ թէ արդարացում է, այլ դասալքութիւն: Ոչ թէ պաշտպանողական, այլ յարձակողական եւ նախատինք:

Եթէ մեր բոլոր գաղութները կրակի ինկեր են եւ վախ կայ որ Կ. Խաչն ալ, գաւառի մէջ, դառնայ «հրաբխային կայան մը», ինչո՞ւ փախչիլ կրակէն:

Չէ՞ որ Կ. Խաչը ամէն բանէ առաջ «զինուորական է», եւ կը գտնուի՝ «հիւանդներուն օգտակար ըլլալ, պատերազմի դաշտին վրայ ու խաղաղութեան ատեն ու ամէն տեղ»:

… Բայց, բոլորովին ուրի՛շ խնդիր է այս:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՄԱՀԱՊԱՏԻԺ՝ ԱՐԱՐԱՏԻ ԸՄԲՈՍՏՆԵՐՈՒՆ

Ինչպէս յայտնի է, Ատանայի մէջ կը դատուին Էմին փաշա զատէ Էօմէր եւ իր 31 ընկերները, իբր մասնակից Արարատի ըմբոստութեան:

Վերջին դատավարութեան մէջ, ընդհանուր դատախազը պարզելով իր պահանջագիրը, պատժական օրինագիրքի 125րդ յօդուածի տրամադրութեան գործադրութիւնը պահանջեց յանցապարտներուն համար: (Այդ յօդուածը մահապատիժ կը տրամադրէ):

ՍԻԹՐՕԷՆԻ ԳՈՐԾԱՐԱՆՆԵՐԸ ՓԱԿՈՒԵՑԱՆ

Փողոց նետելով 21,000 բանուորներ

ԱՇԽԱՏԱՎԱՐՁԸ 100ԻՆ 10 ՊԻՏԻ ԶԵՂՉՈՒԷՐ ԱՅՍՕՐ

Ինչպէս գրած էինք երէկ, Սիթրօէնի մետաղագործական հաստատութիւնը չորեքշաբթի օր փակեց իր բոլոր գործարանները, տեսնելով որ բանուորները գործադուլ պիտի հռչակեն: Այս որոշումով, փողոց նետուած կ'ըլլան **21,000** բանուորներ:

Հաստատութեան տնօրէնը հետեւեալ զեկոյցը հրատարակեց, արդարացնելու համար իր ընթացքը.—

Պ. Անտրէ Սիթրօէն մարտ 27ին ժողովի հրաւիրելով իր պաշտօնէութեան մեծ մասը, բացատրեց թէ ինչո՛ւ համար ապրիլ 1էն սկսեալ հարիւրին երբ տասը զեղչ մը պիտի ըլլայ աշխատավարձի եւ թոշակներու վրայ: Ան պարզեց տնտեսական կացութիւնը, ապրուստի պայմանները եւ օտար մրցակցութեան հետեւանքները: Դիտել տուաւ թէ՝ հակառակ այս կրճատման, իր հաստատութիւնները նորէն ամէնէն շատ վճարողը կը մնան փարիզեան շրջանին մէջ: Այսպէս կրճատուած թոշակները պիտի հաւասարին 1930ի եւ 1931ի վճարումներուն.— շրջան մը ուր ապրուստի գինը ամէնէն բարձրն էր, մինչդեռ Մ. Նահանգներուն մէջ 1930ի աշխատավարձերը արդէն զեղչուած են հարիւրին 50—70 համեմատութեամբ, իսկ ինքնաշարժ արտադրող միւս եւրոպական երկիրներուն մէջ զեղչ եղած է հարիւրին 20—30: Այս որոշումները եւ անոնց պատճառաբանութիւնները ենթարկուեցան բազմաթիւ խորհրդակցութեանց, բանուորներու պատուիրակութեանց կողմէ, մարտ 28ին: Յաջորդ օրը, իբրեւ բողոք, կարգ մը արհեստանոցներ աշխատանքը դադրեցուցած ըլլալով, հաստատութեան վարչութիւնը գործադրեց գործարանին կանոնագիրը, որ կը տրամադրէ գործարանները փակել, այսպիսի ցոյցերու ատեն: Ահա թէ ինչու մարտ 30ի առտուն փակուեցան Սիթրօէն ընկերութեան փարիզեան շրջանին բոլոր գործարանները, որ կը հաշուեն 21,000 բանուոր: Փակումէն ի վեր, կարգ մը պատուիրակութիւններ ընդունուած են գործարանի վարչութեան կողմէ, աշխատանքի վերսկսման պայմանները քննելու համար:

⁂ Տեղական թերթերու մեծագոյն մասը, որ կապ ունի դրամատիրական – բաժնետիրական եւ ճարտարագործական հաստատութեանց հետ, կա՛մ լուռ կը մնայ, եւ կամ կը գոհանայ միայն Սիթրօէնի զեկոյցը հրատարակելով: Իսկ ձախակողմեան մամուլը, եւ մանաւանդ ընկերվարական «Փօփիւլէռ»ն ու համայնավար «Իւմանիթէ»ն սիւնակներ կը նուիրեն, պարզելով բանուորներուն թշուառութիւնը: Անոնք դիտել կուտան թէ հաստատութիւնը երկար ատենէ ի վեր պատրուակ կը փնտռէր, աշխատավարձերը կրճատելու համար եւ երկու շաբաթ առաջ լուր տուած էր արդէն:

Հինգշաբթի առտու փակուած էին գործարանները, բայց հազարաւոր բանուորներ սովորականին պէս, առտուն ժամը 6.30ին գացին աշխատելու: Բաւական սպասելէ յետոյ, համոզուեցան որ յոյս չկայ: Յետոյ գացին ժողով գումարելու Աշխատանքի Սակարանին մէջ: Այնտեղ պատուիրակութիւն մը ընտրուեցաւ, որ դիմեց Սիթրօէնի վարչութեան: Այս վերջինը պատասխանեց թէ վճռած է իրագործել աշխատավարձի կրճատումը:

Փարիզեան շրջանի մետաղագործներու Միութիւնը կոչ մը ուղղելով բանուորներուն, յանձնարարեց ընդդիմանալ կրճատման:

⁂ Սիթրօէնի գործարանները, որոնք օժտուած են արդիական մեքենաներով, օրական մինչեւ 600 ինքնաշարժ կ'արտադրեն: Դրամագլուխն է՝ 861 միլիոն ֆրանք: Քանի մը հարիւր Հայեր ալ կ'աշխատին այս հաստատութեան զանազան ճիւղերուն մէջ, 1923էն ի վեր:

⁂ Բանուորներու գործադուլի կեդր. կոմիտէն ժողով գումարելով, որոշեց.— Ընդդիմանիլ ո՛ր եւ է զեղչ.— Թոյլ չտալ որ ո եւ է բանուոր արձակուի, աշխատանքի վերսկսման ատեն.— Ջնջել յաւելուածական աշխատանքը.— Հաւասար վճարում այր եւ կին աշխատաւորներու.— 40 ժամ աշխատանք, բայց 48 ժամուան վճարումով եւայլն:

Հռոմի մէջ մշակուած դաշնագրին բնագիրը

ՎԵՐԱՔՆՆՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐՆ ԱԼ ԴՐՈՒԱԾ Է

«Մաթէն» յաջողած է ձեռք անցընել Մուսոլինիի մշակած դաշնագրին պաշտօնական բնագիրը, որ Պ. Մաքտոնըլտի քննութեան ենթարկուեցաւ մարտ 18ին եւ որ մեծ յուզում պատճառեց քաղաքական աշխարհի մէջ:

Ահա թէ ինչ կը տրամադրէ դաշնագիրը.—

ՅՕԴ. Ա. — Արեւմտեան չորս պետութիւնները, Գերմանիա, Ֆրանսա, Մեծն Բրիտանիա եւ Իտալիա, յանձն կ'առնեն իրենց միջեւ իրագործել գործակցութեան իրական քաղաքականութիւն մը, պահպանելու համար խաղաղութիւնը, համաձայն Քէլլոկի դաշինքի մտքին եւ բռնի ուժի չդիմելու դաշինքին եւ կ'որոշեն աշխատիլ քաղաքական յարաբերութեանց շրջանակին մէջ, որպէս զի խաղաղութեան այս քաղաքականութիւնը ի հարկին ընդունուի նաեւ միւս պետութեանց կողմէ:

ՅՕԴ. Բ. — Չորս պետութիւնները կը հաստատեն հաշտութեան դաշնագիրներու վերաքննութեան սկզբունքը, համաձայն Ազգերու Դաշնակցութեան դաշինքի յօդուածներուն, այն պարագային երբ ստեղծուին այնպիսի կացութիւններ որ կրնան ընդհարում յառաջ բերել պետութեանց միջեւ: Միեւնոյն ատեն կը յայտարարեն թէ՝ վերաքննութեան այս սկզբունքը կրնայ գործադրուիլ միայն Ազգերու Դաշնակցութեան շրջանակին մէջ, փոխադարձ հասկացողութեամբ եւ շահերու համերաշխութեամբ:

ՅՕԴ. Գ. — Ֆրանսա, Մեծն Բրիտանիա եւ Իտալիա կը յայտարարեն թէ՝ եթէ զինաթափութեան խորհրդաժողովը միայն մասնակի արդիւնքներու յանգի, Գերմանիոյ համար ընդունուած իրաւունքներու հաւասարութիւնը պէտք է գործնական իմաստ ունենայ եւ Գերմանիան յանձն կ'առնէ այդ հաւասարութիւնը իրագործել աստիճան առ աստիճան որ պիտի ճշդուի յաջորդական համաձայնութիւններով՝ չորս պետութեանց միջեւ, դիւանագիտական սովորական ճամբով: Չորս պետութիւնները յանձն կ'առնեն միեւնոյն ուղղութեամբ համաձայնիլ Աւստրիոյ, Հունգարիոյ եւ Պուլկարիոյ համար:

ՅՕԴ. Դ. — Եւրոպայի մէջ եւ Եւրոպայէն դուրս եղած քաղաքական եւ ոչ – քաղաքական բոլոր խնդիրներու, ինչպէս եւ գաղթային հարցերու մասին, չորս պետութիւնները յանձն կ'առնեն, կարելի եղածին չափ հասարակաց ուղեգիծ մը ընդունիլ:

ՅՕԴ. Ե. — Համաձայնութեան եւ գործակցութեան այս քաղաքական պայմանագիրը, որ, ի հարկին, պիտի ենթարկուի խորհրդարաններու վաւերացման, երեք ամսուան ժամանակամիջոցի մը մէջ, պիտի ունենայ տասը տարի տեւողութիւն եւ պիտի կրնայ նորոգուիլ նոյնքան ժամանակի համար, եթէ չեղեալ չհամարուի ստորագրողներէն մէկուն կողմէ, պայմանաժամի լրացումէն մէկ տարի առաջ:

ՅՕԴ. Զ. — Այս դաշնագիրը պիտի արձանագրուի Ազգերու Դաշնակցութեան քարտուղարութեան կողմէ:

ՄԵՐ ԲԱԺԻՆԸ

—·—

… Խմբագիր,

ԼԱ ԹԱԼՈՒՏԻԷՆ (Լուառ), 28 մարտ.— Սոյն երկտողով մենք եւս, խումբ մը պարտաճանաչ Կարնեցիներ, կուգանք մեր եղբայրական օգնութիւնը բերել Պէյրութի երկիզեալ հայրենակիցներուն, որոնց թշուառութեան տեղեկացանք ՅԱՌԱՋԷն:

Այս պզտիկ գիւղին մէջ կը գտնուին եօթը հայ ընտանիքներ, վեցը Կարնեցի, իսկ մէկ ընտանիք Սեբաստացի: Բոլորն ալ ածուխի հանքը կ'աշխատին:

Կիները գործ չունին, միայն այրերն են որ կ'աշխատին: Օրապահիկ կը ստանան 27 — 28 ֆրանք, չնչին գումար մը, իբրեւ արդիւնք չարաչար աշխատանքի: Երախաներու թիւը կը հասնի 13ի: Դժբախտաբար բոլորն ալ հայկական դպրոցէ զրկուած կը մնան, եւ տեղական դպրոցները կը յաճախեն: Որ եւ է կազմակերպութիւն եւ կամ հայրենակցական միութիւն չունինք, բայց բոլորիս ալ հակումն է Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը եւ անոր հետապնդած ճանապարհը … :

Թալուտիէի գաղութը միշտ ալ պատրաստ է եղած եղբայրական օգնութիւններու, երբեք զլացած չէ իր նիւթական աջակցութիւնը որ եւ է ձեռնարկի: Ահաւասիկ այս անգամ կուգայ իր չնչին գումարը ուղարկել մեր աղէտեալ եղբայրներուն:

Մարտիրոս Խտըրեան 10, Միհրան Անթէռեան 50, Երուանդ Եփրանոսեան 30, Խաչատուր Պօլոյեան 15, Կարապետ Տէր Փանոսեան 10, Նշան Գոնտըրաճեան 10: Գումար 125 ֆրանք:

Խ. Պօլոյեան

ԵՂԲԱՅՐԱԿԱՆ ԱՋԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՊԷՅՐՈՒԹԻ

—·—

26րդ ՑԱՆԿ

	Ֆր.
Լա Թալուտիէի հայրենակիցներէն	125
Գումար	125
Մարտ 30ի գումարը	7376
ԸՆԴՀ. ԳՈՒՄԱՐ	7501

Այսօր, Շաբաթ, պաշտօնապէս կը սկսի հակահրէական պատերազմը՝ Գերմանիոյ մէջ

«ԱՆԽՆԱՅ ՊԻՏԻ ԳՈՐԾԱԴՐՈՒԻ ՊՈՅՔՈԹԸ»

Այսօր, շաբաթ, կը սկսի հիթլէրական կուսակցութեան կազմակերպած պոյքոթը՝ ամբողջ Գերմանիոյ մէջ: Այլ եւս յոյս չկայ որ ո՛ր եւ է զիջում ըլլայ վերջին պահուն: Տոքթ. Կէօպլս, պրոպականտի նախարարը, առջի օր կը գրէր իր պաշտօնաթերթին մէջ.

— «Պոյքոթը կազմակերպուած է: Ոչ մէկ զիջում: Միջազգային հրէութիւնը չլսեց գերման ժողովուրդին ազդարարութիւնները: Արտասահմանի մէջ կը շարունակուի գրգռիչ պայքարը՝ Գերմանիոյ դէմ: Հրեաները շուտով պիտի հասկնան թէ ի՛նչ կը նշանակէ պատերազմ հռչակել Գերմանիոյ դէմ: Օրինաւորութիւնը եւ կարգապահութիւնը պիտի յարգուին: Բայց շնորհ չպիտի ընենք: Ո՛ր եւ է իրաւախոհութիւն չպիտի ընդունինք: Երբ հարցը գերման ազգին համար կենսական խնդիրներու շուրջը կը դառնայ, մեզ երբեք տրամադիր չպիտի տեսնեն զիջումներու: Մենք պիտի միջամտենք միշտ երկաթեայ վճռականութեամբ»:

Հրեաները մինչեւ վերջին պահուն ամէն միջոցի դիմեցին, գթութիւն հայցելով Գերմանիոյ նոր վարիչներէն: Երդում – պատառ եղան, թէ Հրեաները նոյնքան լաւ Գերմաններ են որքան քրիստոնեայ Գերմանացիները: Բայց անօգուտ:

Հինգշաբթի օրն իսկ, հիթլէրականները գործի ձեռնարկած էին: Պրէսլաւի ոստիկանութեան նոր վերատեսուչը, որ դատապարտուած էր երկու քաղաքական սպանութեանց համար, հրամայեց բոլոր Հրեաներուն՝ իրենց անցագիրները ոստիկանութեան յանձնել մինչեւ ապրիլ 30: Անոնք որ կ'անսաստեն, պիտի զրկուին հպատակութենէ: Անցագիրները արժէք պիտի ունենան միայն Գերմանիոյ մէջ ճամբորդելու համար: Այս միջոցը ձեռք առնուած է, որպէս զի Հրեաները չկարենան արտասահման անցնիլ եւ «մասնակցիլ ազգային կառավարութեան դէմ մղուած պայքարին»:

ԵԹԷ ՆՈՅՆ ԻՍԿ ԷՐԻԿԸ ՀՐԵԱՅ ՉԷ…

Կեդրոնէն հետեւեալ հրահանգները տրուեցան հիթլէրական շարքերուն.— Գործադիր կոմիտէները անմիջապէս պիտի կազմեն ցանկը հրէական վաճառատուններու եւ դրասենեակներու: Տարբերութիւն չպիտի դրուի մկրտուած Հրեաներուն եւ բուն Հրեաներուն միջեւ: Եթէ գործի մը սեփականատիրուհին Հրեայ չէ, բայց ամուսինը Հրեայ է, վաճառատունը կ'իյնայ պոյքոթի վճիռին տակ, ինչպէս եթէ սեփականատիրուհին Հրեայ է, իսկ ամուսինը՝ ոչ: Այն պահակները որ պիտի դրուին վաճառատուններու դուռներուն առջեւ, հասարակութեան պիտի ծանուցանեն թէ գործը հրէական է եւ պէտք չէ բան գնել: Պահակներուն արգիլուած է բռնութիւն ի գործ դնել գնորդներուն դէմ եւ փակել նշանակուած վաճառատունները: Արգիլուած է նաեւ խորտակել ցուցափեղկերը: Հրէական խանութները աւելի որոշ մատնանշելու համար, ապակեփեղկերուն եւ մուտքի դուռներուն առջեւ պիտի դրուին ազդատախտակներ, սեւ խորքի վրայ դեղին կէտերով: Հրէական տուներուն արգիլուած է ճամբել իրենց ոչ – հրեայ պաշտօնեաները: Ուրբաթ գիշեր, ամբողջ Գերմանիոյ մէջ պիտի կազմակերպուին հսկայական ցոյցեր, հետեւեալ նշանաբաններով.— «Պաշտպանութիւն ընդդէմ հրէական պրոպականտին. պոյ-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔԻԱ ՆԵՐՍԷՆ ԵՒ ԴՈՒՐՍԷՆ

Ի՞ՆՉ ԿԸ ԲԱՆԻՆ ԸՆԴԴԻՄԱԴԻՐՆԵՐԸ

Թուրք ընդդիմադիրները վերջերս նոր գործունէութեան սկսած են։

Իրենց փարիզեան պաշտօնաթերթը՝ La République Enchaînée, որ ֆրանսական իշխանութեանց կարգադրութեամբ դադրած էր տասը ամիսէ ի վեր, վերսկսաւ իր հրատարակութիւնը՝ աւելի համեստ ծաւալով մը։

Կարգ մը Հրեաներ, որոնք թերթին շուրջ համախմբուած էին իբրեւ խմբագրապետ կամ մնայուն աշխատակից, չեն երեւար այլ եւս։

Անոնց գլխաւորը՝ Ալպէռ Հայոն, որ «Նէձաթի Րիֆաաթ» ծածկանունով երկար ատեն խմբագրապետն եղած էր Մէհմէտ Ալի պէյի թերթին, անցած տարի բաժնուելով հրատարակեց «La Turquie Libre» անուն ուրիշ թերթ մը։ Այդտեղ երիտասարդ հրեայ իրաւաբանը ինքզինքը յայտարարեց միապետական – սուլթանական եւ սկսաւ պաշտպանել գահազուրկ խալիֆա Ապտիւլ Մէճիտի (այժմ Նիս) շահերը։ Ալպէռ Հայոն, որ թուրքերէն անգամ չէր գիտեր — պզտիկ տարիքէն հաստատուած ըլլալով Փարիզ,— չկըրցաւ շարունակել թերթը։ Ու միայն հինգ թիւ հրատարակուելէ վերջ, անփառունակ վախճան մը ունեցաւ «Ազատ Թուրքիան»։ Նոյն իսկ դէպ ի Նիս կատարած իր ճամբորդութիւնով, խմբագիրը չկրցաւ վերակենդանացնել վաղամեռ թերթը։ Առաքելութիւնը անպտուղ մնացած էր։

Ու եղաւ ատեն մը, երբ հրապարակը բոլորովին պարապ մնաց։ Բաց ի թերթերու բացակայութենէն, ընդդիմադիր անհատները իրենք ալ չէին տեսնուեր այլ եւս ծանօթ վայրերը, ու այնպէս կը կարծուէր թէ Մուսթաֆա Քէմալ յաջողած է խաղաղ լռեցնել ընդդիմադիրները Եւրոպայի մէջ, ալա թուրքա մեթոտներով։

Այս պայմաններուն մէջ, «La République Enchaînée»ի վերհրատարակումը նշանակալից էր։ Թերթին շուրջ հետաքրքրութիւնը աւելի սուր բնոյթ ստացաւ, երբ խմբագրապետի պաշտօնին կոչուեցաւ Արիֆ Օրուճ պէյ։

Այս անունը անծանօթ չէ ընթերցողներուն։ Արիֆ Օրուճ Պոլսոյ մէջ խմբագրապետն էր «Եարըն» օրաթերթին, որ քաջութիւնը ունեցած էր ամիսներով պայքարելու Ենկիւրիի վարիչներուն դէմ, յականէ անուանէ քննադատելով վարչապետ Ըսմէթ փաշան եւ զանազան գործավարներ՝ իրենց կամայական եւ բռնատիրական գործունէութեան համար։

Արիֆ Օրուճ այդ համարձակութիւնը առաւ, երբ Մուսթաֆա Քէմալ զանազան մութ նպատակներով ասպարէզ քաշած էր Փարիզի դեսպան Ֆէթհի պէյը, անոր յանձնելով նոր կուսակցութիւն մը՝ «Սէրպէսթ Ճիւմհուրիյէթ»ի կազմութիւնը։

Բռնապետական լուծին տակ հեծող Թուրք ժողովուրդը պահ մը հաւատաց այս նոր շարժումին եւ Ֆէթհի պէյի անձին մէջ տեսաւ իր ազատարարը։ Ֆէթհի Իզմիրի մէջ ընդունուեցաւ մեծ ցոյցերով։ Քէմալական այդ միջնաբերդին եւ յարակից մեծ քաղաքներուն մէջ տեղի ունեցած դէպքերը բացայայտօրէն ցոյց տուին թէ Ենկիւրիի վարիչները բոլորովին վարկաբեկուած են երկրին մէջ եւ ներկայ կացութիւնը փոխելու որ եւ է փորձ մեծ հաճոյքով կ'ընդունուի ժողովրդական խաւերու կողմէ։ Այդ օրերուն, ընդդիմադիրները բուռն ցոյցեր կատարեցին Պոլսոյ, Էսքիշէհիրի, Ատանայի, Էսկիշէհիրի, Ատալիոյ, Տրապիզոնի, Սամսոնի եւ Պրուսայի մէջ՝ թաղապետական ընտրութեանց առթիւ։ Առաջին ժողովրդական ընտրութիւնն էր այս, ուր հնարաւորութիւն կը տրուէր ազատօրէն քուէարկելու։ Մինչեւ այդ օր — ու նաեւ անկէ ի վեր — ամէն տեղ ու ամէն ընտրութեան առթիւ Խալք կուսակցութեան թեկնածուներն են որ — վերէն նշանակուած — կը պարտադրուէին ընտրողներուն։

Ահա՛ այդ օրերուն նշանաւոր հանդիսացաւ Արիֆ Օրուճ պէյ եւ իր «Եարըն» թերթը ձեռքէ ձեռք խլուեցաւ. ա՛յնքան բուռն էին իր հրատարակութիւնները օրուան իշխաններուն դէմ։

Յայտնի է թէ ի՛նչ խիստ միջոցներու դիմեց Ենկիւրի՝ Ֆէթհի պէյի շարժումով ստեղծուած կացութիւնը չակելու համար։ Ֆէթհին, որ երեսփոխան ընտրուած էր Խալքի ընտրողներու քուէներով, պահեց իր այդ պաշտօնը, առ ի վարձատրութիւն։ Միայն թէ բոլորովին ստուերի մէջ ձգուած է եւ անունը չի յիշուիր այդ օրէն ի վեր։ Պարզ է թէ Քէմալ կը պահէ զայն իբրեւ պահեստի ուժ՝ յարմար վայրկեանին կրկին հրապարակ հանելու համար, քաղաքական որոշ նպատակ-ներով։ Շարժումի մեւս ղեկավարներուն դէմ խիստ միջոցներ ձեռք առնուեցան։ Մասնաւորապէս բուռն հետապնդումի ենթարկուեցաւ Արիֆ Օրուճ, որուն թերթը խափանեցին անմիջապէս։ Իսկ ինք կը պահուէր հակողութեան տակ, իբրեւ վտանգաւոր մարդ։

Վերջերս յաջողեցաւ սակայն փախչիլ — քէմալական ոստիկանութեան մեղսակցութեամբ, ինչպէս կը հաստատեն — եւ Յունաստանի ճամբով եկաւ Փարիզ։

Թուրք մամուլը մեծ դժգոհութեամբ դիմաւորեց Արիֆ Օրուճի փախուստը, մանաւանդ անոր խմբագրապետ նշանակուիլը Փարիզի ընդդիմադիր թերթին։

«La République Enchaînée»ի վերջին թիւին մէջ (20 մարտ) արդէն նոր խմբագրապետը ստորագրած է երկու կարեւոր յօդուածներ՝ մէկը ֆրանսերէն, միւսը թուրքերէն։ Այս թիւին մէջ ամբողջ էջ մը կայ թուրքերէն (լատինատառ), ինչ որ նորութիւն է։

Ցեռոյ կարեւոր յայտնութիւն մը կ'ընէ խմբագրութիւնը՝ յայտարարելով թէ՝ Արիֆ Օրուճ թերթին խմբագրապետ նշանակուած է ընդդիմադիր կուսակցութեան «Թուրքիոյ կեդրոնին որոշումով եւ հաւանութեամբ»։ Կը նշանակէ, ուրեմն, որ ընդդիմադիրները միայն դուրսէն չէ որ կը գործեն, այլ եւ ներսէն։

Զենք գիտեր սակայն թէ ներսի ընդդիմադիրները ի՛նչ ստաիճան կազմակերպուած են եւ որ եւ է գործօն դեր կը կատարե՞ն։ Այս մասին Արիֆ Օրուճ չէր կրնար անշուշտ մանրամասնութիւններ տալ։ Բայց շատ պատասխանատու տողեր կը ստորագրէ․

— «Ներկայիս դիկտատուրական վարչաձեւը հոգեվարքի մէջ է, ու իր վերջին շունչը փչելով խպառ պիտի կորսուի մաքուր թուրք հայրենիքին վրայէն։ Երէկի խօթ-գլխանի վիշապը այսօր մահուան ցնցումներուն դէմ իր վերջին ընդդիմութիւնը ցոյց տալու համար կը տապլտկի։ Այս ընդդիմութիւնը — որ բոլորովին համապատասխան է բնութեան օրէնքներուն — իրենց վերջին շարժումը պիտի կազմէ»։

Այս յայտարարութիւնը շատ վճռական է, ու կարելի չէ ընդունիլ առանց վերապահութեան։ Ճիշդ է թէ «Ֆէթհի պէյի ղաւաճանութենէն վերջ ազատագրական շարժումները չեն կասած կամ թուլցած» Թուրքիոյ մէջ, սակայն սխալ կ'ըլլայ առկէ հետեւցնել թէ քէմալական վարչաձեւը իր հոգեվարքի օրերը կ'ապրի։

Թուրք ընդդիմադիրը կ'ըսէ նաեւ թէ «անձնազոհ Թուրք բանակին կարեւոր մասը» հակառակ է ներկայ դրութեան։ Այդ էր պատճառը, որ վերջերս Մ. Քէմալ անձամբ, ինչպէս նաեւ վարչապետ Ըսմէթ եւ Ազգային Ժողովի նախագահ Քեազիմ փաշաները դրեթէ միաժամանակ ճամբորդութեան ելան երկրին մէջ։ Իրենց նպատակն էր գրգռուած միտքերը հանդարտեցնել, որպէս զի կարենան ժամանակ մը եւս երկարաձգել իրենց բռնատիրութիւնը։ Սակայն այլ եւս խաբուող չկայ։ «Կը տեսնուի թէ Թուրքիոյ մէջ խիստ մօտ օրէն ընդհանուր եւ ուժեղ ապստամբական շարժում մը պիտի սկսի»։

Արիֆ Օրուճ բոլորովին վստահ է քէմալական վարչաձեւի մօտալուտ անկումին։ Փարիզ կեդրոնը պիտի դառնայ ազատագրական շարժումին։ Եւ արդէն գործի անցած են։ «Արտասահմանի մէջ լրջօրէն եւ քաղաքակրթական ու օրինական բոլոր միջոցներէն օգտուելու ձեւով գործունէութեան ձեռնարկուած է» կը յայտարարէ։

Նոյն իսկ ծրագրուած է Թուրքիոյ ապագայ վարչաձեւը։ Նոր Թուրքիոյ մէջ տեղ չպիտի ունենան այլ եւս ո՛չ Իթիլաֆի ո՛չ ալ Իթթիհատի մտայնութիւնները։ Այլապէս Մուսթաֆա Քէմալի վարչաձեւէն աւելի գէշ դրութիւն մը պիտի ստեղծուի։ Նոր Թուրքիան բոլորովին ազատ եւ անկախ պիտի ըլլայ։ Անհատը քաղաքակրթական ամէն տեսակ ազատութիւններ պիտի վայելէ եւ օրէնքները պիտի գծուին ինչպէս Թուրք ժողովուրդը ներկայացնող օրէնսդիր ժողովի մը կողմէ։ Երկրին գործերը այլ եւս մէկ երկու կոյր կամ խուլ (ակնարկութիւն Ըսմէթ փաշայի) մարդոց խելապատակէն ելած օրէնքներով չպիտի կառավարուին։ Թուրքիա պիտի ունենայ գիտական ամենավերջին դրութեամբ քաղաքակիրթ եւ արդիական վարչաձեւ մը։ Իսկական ժողովրդավարութիւն պիտի հաստատուի, Թուրք ազգը իրապէս ինքզինքը պիտի կառավարէ։

Եւ դեռ ուրիշ խոստումներ։

Մենք սկեպտիկ ենք այս յանձնապաստան յայտարարութեանց հանդէպ։ Որովհետեւ արտասահմանի ընդդիմադիրները կազմակերպուած ուժ մը չեն ներկայացներ։ 150նոցներու սեւ ցանկէն ցարդ մնացած են 36 հոգի։ Մնացեալները ցրուած են զանազան երկիրներու մէջ։ Ոմանք անցած են Մուսթաֆա Քէմալի կողմը եւ անոր հաշուոյն կը գործեն Ֆրանսայի, Սուրիոյ, Եգիպտոսի մէջ եւ այլուր։ Ուրիշներ մնալով հանդերձ ընդդիմադիր հանդէպ Քէմալի, ընդդիմադիր են նաեւ իրարու։ Անձնական հակառակութիւններ, նախանձ եւն. կը բաժնեն իրար եւ ներկայ պայմաններուն տակ անկարելի է որ միացեալ ճակատ կազմեն Ենկիւրիի դէմ։

Իսկ երկրին մէջ՝ երկաթէ բռունցքը աւելի քան ծանր կը ճնշէ։

Այս պայմաններուն տակ, Արիֆ Օրուճի եւ ընկերներուն խոստումներուն համար կ'ըսենք.—

Սպասենք եւ յուսանք։

ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼ

Գիւղն ու գիւղացին

— • —

Հայ Գիւղատնտեսականը իր հաստատած «Խրիմեան Գիւղատնտեսական Մատենաշար»ի առաջին հատորին յառաջաբանին մէջ, կը գրէր ի միջի այլոց։

— «Ամերիկացիները կ'ըսեն, — «Աստուած շինեց գիւղը, իսկ մարդիկ քաղաքը»։ Իսկ մենք կ'ըսենք, «Գիւղացիին հրամցուածը Աստըծոյ հրամայուած կը նկատուի»։ Ահա այս պատճառով «Խրիմեան գիւղատնտեսական Մատենաշար»ին գրքոյկները լոյս պիտի տեսնեն մաքուր տպագրութեամբ, մաքուր թուղթի վրայ, շքեղօրէն պատկեռազարդ եւ «երկիւղիւ եւ հաւատով» պիտի հրամցուին հին եւ նոր ստացուածներու գաղթականքին առաքեալ հայ շարքաշ գեղացիներուն, որոնք պահապան հրեշտակներն են արի «Հիւսիսականաց» հնադարեան Ցեղին, անզուգական Բնավայրին։ Փա՛ռք, բի՛ւր փա՛ռք Հայրենիքի այս իրական հերոսներուն։ «Լի են երկինք եւ երկիր փառօք քո»։

Այս տողերը արտագրել ստիպուեցանք երկու պատճառներով։ Առաջինը՝ Ալեքսանդրիոյ ազգ. վարժարաններու տնօրէն Պ. Կ. Պիոնեանի վերջերս բանախօսութեան մը մէջ, կը շեշտէր գիւղացիին առաջնակարգ արժէքը՝ ազգապահպանման տեսակէտով։ Պ. Պիոնեան ըսաւ թէ՝ գիւղացիութեան աճումէն եւ տնտեսական վիճակէն կախում ունի ազգի մը տեւողութիւնն ու կենսունակութիւնը։ Գաղութներու մէջ ձեզի սպառնացող ձուլման վտանգը մեծ է անոր համար որ գիւղացի չունինք։ Իսկ Հայաստանի մէջ գիւղացիութեան բանուորացումն է որ լուրջ վտանգ կը սպառնայ։

Պ. Պիոնեան նշգրակը դրած է ճիշդ վէրքին վրայ։

Երկրորդ պատճառը այն է որ «Յառաջ»ի մէջ, Գերմանացի մը, Ֆրիտրիխ Պէքա, նկարագրելով հայկական ջարդերը եւ բազմադարեան տառապանքները, հայ ժողովուրդի տեւականութեան ազդբիւր կը համարէ գիւղացին։

Ֆ. Պէքա Հայաստանի ազգայնութեան եւ լեզուին անհետացման արգելիչ ազդակներէն գլխաւորը կը նկատէ այն որ հայ գիւղացիները կրնային ի հարկին քաշուիլ իրենց լեռնագաւառին մէջ եւ այդ կզզիացեալ դիրքն էր որ տոկուն նկարագիր կազմեց անոնց մէջ։

Վերի երկու տեսութիւններն ալ կուգան հաստատելու հայ գիւղատնտեսականի ընդգրկած եւ քարոզած առողջ քաղաքականութիւնը։

Գիւղացիները ազգային նկարագրին պահապաններն են։ Ազգային անաղարտ նկարագիր ունին։ Եւ այդ նկարագիրը ողնայարն է ազգապահպանման։

Ասոնք այնպիսի ճշմարտութիւններ են որ, միշտ ըսուելու եւ կրկնուելու են, մինչեւ որ ամբողջ ազգին սեփականութիւնը դառնան։

Օն, ուրեմն, ամրացուցէք հայ գիւղերը եւ զօրացուցէք հայ գիւղացիները Հայաստանի մէջ, եւս առաւել հայկական գաղութներու մէջ։

Քիչ մըն ալ աւելի։ Ինչպէս կ'ըսէր ֆրանսացի ընկերաբան մը,— քանդեցէք քաղաքները եւ շինեցէք գիւղերը։

ՍԵՊՈՒՀ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

ՊՐՆԵԷՆ ՀՈԳԵՎԱՐՔԻ ՄԷՋ

— • —

ԺԸՆԵՒ, 25 մարտ. — Ծովէն 600 մեթր բարձր, Զուիցերիոյ գեղածիծաղ Լէմանին վրայ նայող 200 տնուոր գիւղ մըն է Պրնեէն, Լոզանի եւ Ժընեւի միջեւ, ուր, պարագաներու զարմանալի դասաւորումով մը, 1921ի ամառը ապաստան գտան 50ի չափ հայ խլեակներ, չափահաս ու երախայ։ 1922 դեկտեմբերին չափահասները տեղափոխուելով հոն դրուեցան Պոլսէն փախստական զուիցերահայ սաներ եւ պաշտօնեաներ, թիւով 48։ Ուրիշ տղաք ալ բերուեցան յետոյ, ընտրելով Յունաստանի որբանոցներէն ու գաղթակայաններէն, ինչպէս նաեւ Ֆրանսայէն։ Սրտցաւ խումբ մը Զուիցերիացիներու նախաձեռնութեամբ ու պատասխանատուութեամբ, որոնց ղեկավարն էր եւ է մինչեւ այսօր Ա. Քրաֆթ Պոնար, հետզհետէ գնուեցան այս գիւղին մէջ երեք շէնքեր, ագարակի, գոմի, բանջարանոցի ու պարտէզի բաժիններով։ Լրջօրէն գծուած ծրագրի մը համաձայն, նախակրթութիւն տրուեցաւ հոն փոքրիկ հայորդիներու, որոնք ազգային դաստիարակութեան հետ՝ տիրացած տեղական լեզուին ու ուսումնական պահանջներուն, անցան հաստատութեան Ժընեւի բաժինը, «Հայաստան», հոն օժեւանելով շարունակելու իրենց ուսումներն ու արհեստները քաղաքին այլազան բարձրագոյն վարժարաններուն մէջ, մրցելով իրենց բնիկ դասընկերներուն հետ եւ գերազանցելով իսկ զանոնք։

Դպրոցին կողքին հաստատուած տըպարանիկ մը, համեստ ու խնայողական պայմաններու տակ, լոյս կ'ընծայէր հայերէն շահեկան հրատարակութիւններ։ Տղաք հայեցողական ուսումներու հետ միատեղ կ'ընտելանային զանազան ձեռային եւ արհեստագիտական աշխատանքներու, պարտիզամշակութեան, անասնապահութեան, եւն. եւն.։ Զուիցերիական տիպար գիւղի մը մթնոլորտը կը հանդարտեցնէր ու կը զօրացնէր անոնց ջիղերը։ Բացառապէս մաքուր օդը, սնունդն ու կանոնաւորութիւնը կ'եռապատկէին անոնց առողջութիւնը։ Հոն մանող ճղճիմ ու դալկահար մանուկներ — որոնցմէ կարեւոր մաս մը թոքախտաւոր ծնողաց զաւակ — քիչ ատենի մէջ կը դառնային առողջ ու կայտառ եւ զուարթութիւնը կը յորդէր անոնց աչքերէն։

Տասնէ տարի այս տղոց, ինչպէս նաեւ մեծնալով Ժընեւ փոխադրուողներուն պարէնն ու դաստիարակութիւնը ապահովելը գերմարդկային ճիգերու կը կարօտէր, մանաւանդ վերջին տարիներս, երբ հայասէրներու հին օջախը կը մարէր տակաւ, երբ ջարդերու յուզիչ պատմութիւնները կը մոռցուէին եւ միւս կողմէ տնտեսական անօրինակ տագնապ մը կուգար ընկճել փոքրաթիւ ու փոքրածաւալ այս բարի ժողովուրդը հէլվէթեան։ Տուժողը հայ որբը պիտի ըլլար նորէն եւ ահա երեք տարի է զոցուեցան մեր դռները ուսումնատենչ աղքատիկ նոր սաներու դէմ։ Ընթացաւարտները հետզհետէ իջան Ժընեւ ու այսօր Պրնեէնի երեք շէնքերը, որոնց մէջ երբեմըն 58 աշակերտ ու երկոտասանեակ մը պաշտօնեաներ բոյն կը դնէին, կը պարունակեն միայն 16 երախաներ, իրենց բաւելիք գործաւորներու խմբակով մը։ Թափուր են ննջարանները ու դասարանները։ Անկողիններ եւ գրասեղաններ կան բազմաթիւ, որոնց մէջ ու եւին պիտի կրնային տեղաւորուիլ հայ սաներ եւ աճիլ ու զարգանալ։ Թափուր ... թափուր քսակներու եւ զուգէ նաեւ թափուր սրտերու երեսէն։ Տպարանը դադրած է օգոստոսէն ի վեր, կը ժանգոտին ու կը մգլոտին մամուլ ու գլան։ Մեր զուիցերիական կլորիկ կովերը ծախեցինք աշունը ու հիմա ախոռը պարապ քարայրի մը պէս լուռ է եւ տխրագդեցիկ, մինչ իր եռին մարագը լեցուն է խոտով որ կը փտի։ Անցեալ օր կերանք մայր ու հայր ճագարները. ձագերն ալ պիտի ուտենք, երբ քիչ մը մեծնան։ Հաւեր ու աքաղաղներ ունինք դեռ. դժուար չէ կարել անոնց գլուխը։ Ունինք նաեւ քանի մը խոզի ձագեր, զոր չենք գիտեր ո՞րքան պիտի կրնանք պահել։

Կարտեցինք ու կրճատեցինք ինչ որ կրնայինք, անսալով ունեւորներէ եւ չունեւորներէ մեզի հասած քարոզներուն։ Տակաւին պիտի կրճատենք այս ամառ ալ, երբ Ժընեւ իջնեն մեր 16 սաներէն 10ը որոնք կ'աւարտեն իրենց նախակրթութիւնը։

Հոս չի վերջանար սակայն ողբերգութիւնը։ Քանի մը օր առաջ, գնորդներ ներկայացան մեր շէնքերէն մէկ մասին ու բանակցութիւններ տեղի կ'ունենան վաճառումի համար։ Զուիցերիացի տղոց գաղթականութիւն մը կ'ուզուի հաստատել հոս։ Գիւղը, գիրքը, շէնքերը նպատակայարմար գտեր է պատկան կազմակերպութիւնը։ Տասներկու տարի հայ մանչերու եւ աղջնակներու ճռուողիւնովը լեցուած այս յարկերը պիտի փոխանցուին ուրիշներու. ո՛չ թէ անոր համար որ ա՛լ հայ տղայ չէ մնացած աողջութեան ու կրթութեան կարօտ, այլ անոր համար որ դրամն է պակսած։ Հիմնադիր վարիչը անհնարին ճիգեր ըրաւ փրկելու համար գործը կործանումէ եւ զերծ մնալու աղէտին պատասխանատուութենէն։ Ինկաւ աջ ու ձախ։ Փարիզ ճամբորդեց քանիցս՝ հայ անհատներն ու կազմակերպութիւնները հետաքրքրելու մտքով։ Իր հայրենակից Զուիցերիացիներէն միշտ ալ կարելի է նպաստ յուսալ, բայց անոնք չեն ուզեր այլ եւս վերցնել գործին ուղղակի եւ ամբողջական պատասխանատուութիւնը։

Ահա թէ ինչո՛ւ դադրելու վրայ է Պրնեէնը։

Պրնեէնէն յետոյ Ժընեւինն է կարգը։ Ու երբ հեզ մը այս դռները փակուին մեզ համար, ալ խերը տես անոնց, առ յաւէտ։

Աշխարհի հեռաւոր ծայրերէն, այնպիսի ազգեր որոնց անունը նոր կը լըսենք, իրենց ոտքերը կոխելու տեղ կը փնտռեն այս երկրին մէջ, որ կեդրոնը կը դառնայ հիմա միջազգային գործունէութեանց։ Ու խորհիլ թէ Հայերս, որ մեր ջարդերուն եւ աքսորներուն — ու մեր որբերուն — շնորհիւ կրցեր էինք տեղ գրաւել այս ծաւալով փոքր՝ այլ նշանակութեամբ մեծ երկրին հողին ու սրտին վրայ, կը քաշուինք հիմա անկէ, անոր համար որ համազգային շարժում մը չըրինք հայ տղաներով լեցնելու սա պարապ մահճակալներն ու գրասեղանները։ Ու եթէ ազգը չշարժեցաւ, մէկ կամ երկու հայ ունեւոր թէ՛ պիտի կրնար փրկել պատիւը իր ցեղին եւ թէ զոնէ առեն մըն ալ ապահովել խումբ մը հայորդիներու գոյութիւնը այս պատուական երկրին մէջ։ Ունեւորի չգոյութեան կամ չկամութեան պարագային՝ տեսնէք ու կորով ունեցող քանի մը անհատ պիտի կրնային այս շէնքերուն մէջ շարունակել փոքրիկներու դաստիարակութեան եւ առողջութեան գործը, իրենց ուզած կաղապարը տալով անոր, վճարովի սաներ ընդունելով, եւն.։

Մահամերձ կարապի աղերսանք ե՞րգը պիտի ըլլան սոյն տողերը, թէ ո՛չ S. O. S. աղաղակը ընկղմելու վրայ եղող նաւու մը որու՞ն հնարաւոր է դեռ փութալ օգնութեան։

ՆՇԱՆ ՊԷԿԵԱՆ
Տնօրէն Պրնեէն-Ժընեւի Հայ Դպրոցին

Ասլին հուր, անլին ջուր

(ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԻ ՄԸ ՃԻՉԸ)

— • —

(Երիտասարդի մը ճիչը)

Կորսւ մեռա՛ւ «Հայոց ազգը», կ'ահազանգեն ամէն տեսակի մարդիկ։ Հեդնանք մըն է միեւնոյն ատեն այս բացագանչութիւնը։

Բայց ազգ մը ի՞նչպէս կրնայ մեռնիլ։ Մեռնիլ կայ բարոյապէս, — այդ բարոյազէտներուն կ'իյնայ խորհիլ եւ դարման տանիլ։ Մեռնիլ կայ հոգեպէս, — այդ ալ թողունք իմաստուններուն, որ դեռ կը վիճին։ Թող վիճին որքան կրնան։

Բայց մեռնիլ կայ ֆիզիքապէս, այս օտար պողոտաներուն վրայ։ Ա՛յս է ամենասոսկալին։ Ֆիզիքականին հետ կը մեռնի նաեւ բարոյականը եւ հոգին...։

Անտառին մէջ բուսնող եւ աճող կաղնին չի կրնար աճիլ փխրուն եւ սարսուռ հողին մէջ, նոյնպէս բուրաստանին մէջ աճող տունկ մը խլուելով իր արմատէն եւ տարբեր հողի մէջ կամ ապառաժուտ կող մը տնկուելով չաճիր։

Հապա ինչպէս կրնայ ապրիլ օտար երկինքի տակ, օտար հողի մէջ, իր արմատէն խլուած ժողովուրդ մը։

Հայ ժողովուրդը հողին կապուած էր։ Արեւը իր առաջին ճառագայթները անոր ճակտին վրայ կը կոփէր։ Ան երջանիկ եւ հպարտ էր եւ իր արդար քրտինքով կ'ոռոգէր դաշտերը։ Ամէն ինչ ատոր մէջ կը բովանդակէր։ Հո՛ղ, հո՛ղ, դարձեալ հող. հող է Հային ապրելու տեւելու գաղտնիքը։

Իսկ այժմ ստտանդական, օտար աստղերու տակ, մրոտ եւ ծխոտ գործարաններու մէջ դարչահոտութիւն և թունաւոր կազեր շնչելով կը հիւծին եւ կը ծիւրին ֆիզիքապէս։ Կը մեռնի երիտասարդութիւնը կ'ահազանգենք։ Բայց ո՛չ մէկը խիղճ կ'ընէ ճար մը դարման մը գտնելու։ Չէ՞ք հաւատար հայ խրճիթներէն ներս, տեսէք հայ երիտասարդներուն եւ պատանիներուն դեղնած դէմքերը եւ պիտի սարսափիք։

Հո՛ղ, հո՛ղ, դարձեալ հո՛ղ, — կ'աղաղակենք։

Ըսե՞մ արդեօք, զայրոյթով պիտի ըսեմ, թող գիս խաչը հանեն, հոգ չէ։

— Ափ մը դաճաճներ (հայուրացհայատեաց) մարդիկ Հայաստանը իրենց սեփականութիւնը դարձուցած, հեռուէն քմահաճօրէն կը գիտեն մեր հիւծիլը, մեր գալարումը ու գիւղին քրքիջով կը քրքջան ու կը հրճուին։ Շարժադէ կ'անցընեն հայ տառապող ժողովուրդը, իրենց ուզածը կ'ընտրեն կը տանին (ներդաղթ կը կատարեն)։ Իսկ անդին Հայաստանի կարօտով տոչորուող երիտասարդը կամ հայ անհատը մէկիկի կը չըրտեն, իբրեւ «բուրժուազիայի, իմպերիալիստ»ներու համակիր կամ անոր գաղափարակից...

Մէկլին հուր, մէկլին ջուր։

Մինչեւ ե՞րբ պիտի տեւէ այս «չանթաժ»ը։ Մինչեւ ե՞րբ խաղալիք պիտի դառնանք ազգովին ափ մը բախտախնդիրներու կատաղի թափահարումներուն, եւ զոհ — զայլերու եւ սատկինեան լպիրշ քաղաքականութեան...

ՄԻՍԱՔ Ա. ԽՐԱԼԵԱՆ

ՕՐԷՆՔԻՆ ՀԵՏ

Պարո՛ն խմբագիր,

«Յառաջ»ի երեք խմբագրականներով Պետ. Կարմիր խաչի ու Ֆրանսահայ Կարմիր խաչի խնդիրը փոխել կը ջանաք։

Խնդիրը անունի վրայ է եւ ոչ թէ գործի կամ գործունէութեան վրայ։

Դուք ինները տարին է որ «Յառաջ» կը հրատարակէք։ Վաղը, եթէ ուրիշ հայ մը «Ֆրանսահայ Յառաջ» անուն թերթ մը հրատարակէ, դուք պիտի ըսէք այդ պարոնին.

— «Բարեկամ, ձեր «Ֆրանսահայ Յառաջ»ը չի կրնար հրատարակուիլ այդ անունին տակ, ձեր թերթը շատ օգտակար է, բայց փոխեցէք անունը»։

Տասներկու տարի է որ Հայ. Պետական Կարմիր խաչի Օգնութեան Մասնաճիւղը գոյութիւն ունի Փարիզի մէջ։ Իր իրաւունքն է ըսել «Ֆրանսահայ Կարմիր Խաչին»։

— «Դուք այդ անունը գործածելու իրաւունք չունիք»։

Որքան գովելի ըլլայ այդ ընկերութեան աշխատութիւնը, նոյնքան պարսաւելի է իր ընտրած անունը։

Այդ ընկերութիւնը, եթէ կը յիշենք, արդէն անգամ մը անունը փոխեց։ «Արեւմտեան Եւրոպայի Հայ Կարմիր Խաչ» անունը կը կրէր։ Ինչո՞ւ համար պարզապէս «Ֆրանսահայ Խաչ» անունը չուզէր ընդունիլ, մերժելով Կարմիր բառը միայն, եւ կամ ինչո՞ւ կարմիրին տեղ ուրիշ գոյն մը չի դներ, դեղին, կապոյտ, կանաչ, նարնջագոյն, եւ կամ ինչո՞ւ «Ֆրանսահայ մայրերու, քոյրերու խաչ» անունը չընդունիր։ Անունը փոխելով, իր գործը պիտի վտանգուի՞։

Ֆրանսական օրէնքը կը պահանջէ որ իր երկրին մէջ օտարները Կարմիր խաչ անունով ընկերակցութիւններ չչահագործեն։ Իր կատարեալ իրաւունքն է։

Պէտք է յարգենք այս հայասէր երկրին օրէնքը։

Շատ մը դժբախտ ու տկարամիտ հայրենակիցներ, շատ անգամներ մոլորուած եւ կամ մղուած ուրիշներէ, մոռցած են յարգել հիւրընկալ երկրին օրէնքները ու տեղ տեղ միջադէպերու տեղի տուած են։ Դուք պարտական էք զանոնք ու կրկնած թէ ամէն Հայու պարտականութիւնն է իր բնակած երկրին օրէնքները յարգել ու հպատակիլ անոնց։ Ինչո՞ւ համար այս մասնաւոր պարագային հակառակը կ'ընէք։

Գոնէ մենք, գրել — կարդալ գիտցողներս յարգել գիտնանք օրէնքը։

Ֆրանսահայ Կարմիր Խաչը պէտք է ԿԱՐՄԻՐ բառը ջնջէ իր անունէն։

Ա՛յս է խնդիրը։

Փարիզի Հայ Տիկնանց Միութեան Հ. Կարմիր խաչի Օգն. մասնաճիւղի անդամ եւ բժշկապետ բուժարանի
ՏՈՔԹ. ՔՕԼՕԼԵԱՆ

ԽՄԲ.— Կարդալ այսօրուան խմբագրականը։

ԳՐԱՇԱՐԱՊԵՏԻ ՄԸ ՅՈԲԵԼԵԱՆԸ

Վաղեմի գրաշարապետ Պ. Տիգրան Տօղրամաճեան Պոլսոյ մէջ, իր ընկերներէն ու պարագաներէն 80ամեայ պատուած, տօնեց իր ծննդեան 80ամեակը իսկ իր գրաշարական արհեստին ծառայելուն 67րդ տարեդարձը։ Այս առթիւ պատուասիրութիւններ եղան Պ. Տօղրամաճեան, ազգ. ծանօթ դէմքերու ու դէմքերու մասին մանրամասն պէտք պատմեց։

ՆՈՐԷՆ «Ա. ՆԻԿՈԼ»

ԹՈՒՄԱՃԵԱՆ «ԷՖԷՆՏԻՆ» ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿԷ ՉԱՌԱՆՑԵԼ ԷԻ ՄԱՍՆ ԵԼ

Փոլսոյ «Վազգը»ը, որ տխրահռչակ Սամուէլ Թումաճանի օրկանն է, հետեւեալ նոր ցնդաբանութիւնը հրատարակած է նոյն թերթի մարտ 24ի թիւին մէջ. —

Այս օրերս արտասահմանի Դաշնակցական թերթերը բուռն վիճաբանութեան մը բռնուած են, սա նիւթին շուրջ։

Ա. Նիկոլ անուն մէկը «Սուրիա եւ մենք» անուն գրքոյկի մը մէջ ըսեր է թէ Դաշնակցականները աշխարհի ամէն կողմերէն Սուրիա հաւաքուելով բոյն (օճագ) մը պիտի հաստատեն։ Մենք այդ գրքոյկը չտեսանք, ուր տպագրուած է եւ ո՞վ գրած է՝ չենք գիտեր։

Գործին ամէնէն հետաքրքրական կողմը այն է որ, Եգիպտոսի մէջ հրատարակուող ռամկավարներու պաշտօնական օրկանը «Արեւ»՝ այդ գրքոյկին հատ մը ձեռք անցուցեր եւ մեծ զայրոյթով կը յարձակի դաշնակցական թերթերու վրայ, մինչդեռ դաշնակցական թերթերը կ'ըսեն թէ, այդ գրքոյկը իրենց հետ առնչութիւն չունի, ու կ'ուրանան.

— «Ա. Նիկոլ՝ Ազրալեանը (*) չէ։ Մենք այդպիսի բանէ մը տեղեկութիւն չունինք, այդ գիրքը ինկիլիզի հաշուոյն տպագրուած է, Ա. Նիկոլ՝ Թումաճանի երկրորդ անունն է եւ անոնց գործիքն է։ Այդ գիրքը Թումաճանը տպագրած է»։

Հոս թէ գործը ո՞ւր հասեր է, թէ Կարապետի տակէն գործ կը քալեցնեն եւ թէ կ'աշխատին ուրիշները խաբել։ Այս գրքոյկը ամէն պարագայի մէջ Դաշնակներու գործն է։ Անոնց մօտ եւ դաշնակցական պատմութեան մէջ այս կարգի սատանութիւններու հազարումէկ տեսակը կայ։ Առօր տարակոյս չկայ։

Երեք տարի առաջ ամբողջ Սուրիա եւ Լիբանան պտտեցայ, իբրեւ օրագրող։ Անթաքիոյ մէջ ամբողջ բնակչութիւնը հայ եւ մեծամասնութիւնը դաշնակցական քաղաքներ կան։ Անոնք՝ Անթաքիայէ Քէսապ եւ միւս կողմէն դէպ ի Իսքէնտէրուն իրենց կարգութեան տակ տեսակ մը ինքնավարութիւն հաստատած են։ Անոնք կառավարողն ալ նշանաւոր կուսակցապետ Ներսէս Տէր Գալուստեանն է, որ Դաշնակցականները իբր իրենց աստուածը կը դաւանէին։ Այս մարդը իր շրջանակին մէջ ուզածը կ'ընէր, չուզածը չընդունիր։ Մինչեւ իսկ եթէ հակառակորդ մը տեսնէ, սպաննել կուտայ։

Եթէ Թրքական հիւպատոս Բէյին իմ մասին հոգածութիւն ցոյց տար, իմ ինչ ըլլալս յայտնի չէր։

Ահաւասիկ այս անձը միեւնոյն ատեն Սուրիոյ ազգ. ժողովին անդամն է, յետոյ Հալէպի Ֆրանսական ընդհանուր ապահովութիւնը այս մարդուն ընկերներուն ձեռքն է։ Ֆրանսացիները այս անձը բացէ ի բաց կը գործածեն եւ այդ վարչական ինքնավարութիւնը ապահովելու կ'օգնեն։

Այս «մավլէրիա» խմբակը այս դաշնակցապետին հրամանին տակ տեսակ մը «պէյ»ութիւն ապահոված է։ Այս վիճակը Ֆրանսացիներուն գործին կուգայ, սա պատճառաւ որ եթէ Արաբները ապստամբին, Հայերը անմիջապէս անոնց վրայ պիտի յարձակէին։

Հիմա ես կը հարցնեմ Դաշնակներու։ Երբ ճշմարտութիւնը իր բոլոր մերկութեամբ մէջտեղն է, իրենց մէջտեղ նետած սուտը որո՞ւ կը կլլեցնեն։ Բայց օր մը այդ շրջանակի Զուկէս միլիոն հայութեան վերջը պիտի գայ եւ մեծամասնութիւն կազմող Արաբներու դէմ Հայերը պաշտպանելու համար Ֆրանսացիները իրենց մատը իսկ չպիտի շարժեն։

Վազգը. — Ահաւասիկ հրատարակեցինք նամակը՝ Ս. Թումաճան էֆ.ի որ խոստացած է միեւնոյն ատեն գրել երկու տարի առաջ Սուրիոյ մէջ կատարած քննական պտոյտին տպաւորութիւնը։ Ի մօտոյ պիտի հրատարակենք այս ուղեւորական նօթերը, որոնք կ'ենթադրենք թէ շատ հետաքրքրական պիտի ըլլան։

(*) Ներկայիս Պէյրութ գտնուող դաշնակցական լիսէի տնօրէններէն է եւ ընկերն ալ նշանաւոր կուսակցապետ Լեւոն Շանթն է։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Պէյրութի աղէտեալներուն համար

ՎԱԼԱՆՍ, 28 մարտ (Յառաջ). — Զ. Ո. Միութեան Վալանսի մասնաճիւղի վարչութիւնը, նկատելով որ Ֆրանսայի մէջ ամէն կողմ սկսած են հանգանակութիւն Պէյրութի աղէտեալներուն համար, գաղութին մէջ բոլոր կազմակերպութիւնները խորհրդակցական ժողովի հրաւիրեց մարտ 22ին Պ. Պաքալեանի սրճարանը։ 22 կազմակերպութիւններու նամակ գրուած էր, ներկայ էին միայն 10 ներկայացուցիչներ, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, Ռ. Ազատական կուսակցութիւնը, Ս. Դ. Հնչակեան կուսակցութիւնը, Ֆրանսահայ Կարմիր Խաչը, Մորնիկի Ուսումնասիրաց ընկերութիւնը, Խարբերդի, Սէօլէօզի, Զարսանճաքի, Շապին Գարահիսարի հայրենակցական, Եկեղեցասիրաց միութիւնները։

Բաւական խորհրդակցելէ յետոյ, ժողովը յետաձգուեցաւ մարտ 26ին կիրակի։ 10 ներկայացուցիչները ներկայ էին։ Բայց Ս. Դ. Հնչակեան կուսակցութիւնը, որ առանց լիազօրագրի եկած էր նախապէս, խոստացաւ յաջորդին բերել լիազօրագիրը, նորէն չբերաւ։ Անցեալ տարի ալ առանց լիազօրագրի ներկայ էր Ապրիլ Տասնըմէկի սղահանդէսին։ Մասնաճիւղիս ատենապետը ըսաւ որ մեկնի ժողովէն։ Հեռացաւ։ Ժողովը ընտրեց հանգանակիչ յանձնախումբ մը 6 հոգինոց, որ երկու մասի պիտի բաժնուի եւ շուտով վերջ գտնէ։ Ահա կազմը, — Պ. Պ. Ալիքսան Չէլէպեան, Օհան Պոյաճեան, Մելքոն Կիրակոսեան, Պետրոս Խաչերեան, Խաչատուր Մուրատեան, Երուանդ Տէր Ղուկասեան։

Մասնակցող միութիւնները յանձնախումբը վաւերացուցած են իրենց կնիքներով։

Ե. Տ.

Կարդացէք եւ Տարածեցէք «ՅԱՌԱՋ»ը

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԽՈՒՄԲԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՓՈՂՈՑՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

ԽՌԱԳՈՅՆՈՎ ԵՒ ԵՐԳԵՐՈՎ 25 ԱԶԳԵՐՈՒ ԿՈՂՔԻՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 28 Մարտ (յառաջ).— Մարտ 27ին Մարսէյլի մէջ տեղի ունեցաւ միջազգային տարազի ցուցահանդէսը։ Մօտ 25 մեծ ազգերէ բաղկացեալ հսկայ թափօր մը, այլազան տարազներով, կը սպասէր «Le Petit Marseillais»ի տպարանին առջեւ։ Այստեղէն էր որ պիտի սկսէր մեծ թափօրը, որ պիտի անցնէր Լա Քաննըպիէրէն, Փրէֆէքթիւրին առջեւէն եւ կտրելով Րիւ տը Րօմը պիտի հասնէր ընդունելութեան մեծ պալատը, ուր կը սպասէին քաղաքապետը եւ ուրիշ բարձրաստիճան զինուորականներ ու պաշտօնեաներ։

Ժամը ճիշդ 3ին սկսաւ շարժիլ մեծ թափօրը, զինուորական նուագախումբին նուագով։ Առջեւէն կ'երթար զինուորական հեծեալ ջոկատ մը, ասոնց ետեւէն զինուորական նուագախումբ մը (մէջ առ մէջ երեք զինուորական նուագախումբ կար, որ հերթով կը նուագէին)։ Թափօրի ետեւէն Մարոքեան քանի սպիտակ ձիաւորներ կը յառաջանային, իսկ յետոյ՝ ոստիկան ձիաւորներ։ Նուագախումբին ետեւէն կը քալէին նախ Անգլիացիները, իրենց ազգային դրօշով եւ տարազով։

Մեր խումբին առջեւէն կը ծածանէր պաշտելի եռագոյնը, «կարմիր-կապոյտ-նարնջագոյն»։ Անոր կողքին կը բարձրանար սպիտակ ցուցատախտակ մը, եզերուած եռագոյնով, եւ որուն վրայ ալ գրուած էր խոշոր տառերով «ARMÉNIE»։

Մարսէյլի հայ աշխատաւորները փութացած էին տեսնել ցուցահանդէսը, մանաւանդ իրենց հարազատ դրօշը, 25 օտար ազգերու շարքին մէջ։

Շատեր խորապէս յուզուած՝կ'արտասուէին, յիշելով անցեալը։

Շատ մը Ֆրանսացիներ կը փսփսային.— Ի՛նչ սիրուն է Հայաստանը։ Այսպէս յամրաքայլ կ'անցնէին Գերմանացիները եւ ուրիշ ազգեր։ Տասներորդ շարքին վրայ կը քալէին Ռուսերը։ Իսկ Թուրքերը ինկած էին 20րդ, կարճ տաբատներով, տրեխով եւ բաճկոն մըն ալ իրենց ուսերուն վրայ։ Յայտնապէս աչքի կը զարնէր իրենց վայրենութիւնը։ Ֆրանսական թերթեր հեգնական յօդուածներ գրեցին Թուրքերու վրայ, մէկ խօսքով Ճինկիզխաններէ եւ Լէնկթիմուրներէ մնացած տարազ մըն էր կարծես։

Ռուսերն ալ մաքուր տարազներ ունէին։ Օրիորդ մը իրենց ազգային դրօշը գրկած կը քալէր, խումբին առջեւէն։ Այսպէս 25 ազգերու մեծ թափօրը կանգ առաւ Սակարանին առջեւ։ Հոս Հայերը բաժնելով, մասնաւոր ինքնաշարժով մը տարին Անծանօթ Զինուորին դամբարանը, ուր խռնուած էր բազմութիւնը, դիտելու համար հայկական խումբին յարգանքը։ Այս պաշտօնը տրուած էր միայն Հայերուն։ Ուստի միայն Հայերը գացին 25 ազգերու մէջէն, կառավարական մասնաւոր պաշտօնեաներու, թղթակիցներու եւ լուսանկարիչներու հետ։

Տիկին Սուրաբեան, որ գրկած էր ծաղկեպսակը, սկսաւ քալել։ Երեք քայլ հեռուէն խումբը կանգ առաւ եւ յառաջ անցան երեք հոգի, մէջտեղը՝ Տիկին Սուրաբեանը ծաղկեպսակով, աջ կողմը՝ երիտասարդ մը, բռնած եռագոյնը, իսկ ձախ կողմը՝ յաղթակազմ Հայ մը, որ խումբին պետը կ'երեւէր։

Բոլորը երկիւղածութեամբ մօտեցան ու դրին ծաղկեպսակը շիրիմին առջեւ, երեք վայրկեան խոնարհեցան։ Յետոյ բարձրացան վեր, ու ձայնակցելով խումբին, սկսան քառաձայն երգել Հայոց աշխարհի Տէր ողորմեան։ Ո՞րքան անուշ եկաւ եղանակը, արցունք հոսեցաւ աչքերէս եւ անէծք մը արձակեցի դէպի հեռուն... Յուզուեցան նաեւ օտարներ, լսելով աղաղակը Հայոց աշխարհին։

Անթիւ նկարներ քաշուեցան։ Սինէմայի ընկերութիւնները գործի վրայ էին։ Ընդհատուեցաւ երգը մինչ ազրը կը բարձրանար Անծանօթ զինուորին դամբարանին վերեւ, շատ վեր, բայց ո՞ւր...

Եւ այսպէս եռագոյնը լայնատարած անցաւ Անծանօթ Զինուորին շիրիմին առջեւէն, ձեզ թողլով առանձին։ Երեք ընկերներ էինք, երեքս ալ սկսանք քալել, լուռ ու մունջ...։

Վահան Ֆէսճեան

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Ի՞նչու անոնց կը նեղանան

ԱՌՆՈՒՎԻԼ.— Պ. Ճէզայիրլեան, ձեր տուած «Լուսաբանութիւնը» չի գոհացներ եւ չի կրնար գոհացնել, մինչեւ որ չյայտնուին այն մութ ձեռքերը որ կը գործեն Հօկի դիմակին տակ, թէեւ Հօկի անդամները մեծ մասամբ չէզոքներ են։

Կը հաստատեմ ինչ որ նախապէս գրած էի (մարտ 23) թէ փետրուար 18ի խանգարման մէջ պատասխանատու է Հօկը եւ մանաւանդ անոր Կ. Կոմիտէն։ Նմանապէս «Երկիր Նայիրի» ներկայացման։ Ահա թէ ինչո՞ւ.—

1. «Փետր. 18»ի հանդէսին, ո՞վ էր որ լուր եւ թռուցիկներ տուաւ Ֆրանսացի համայնավարներուն։ Ինչո՞ւ Հօկի ոեւէ անդամ ներկայ չէր սոյն հանդէսին։ Այո, Հօկի կողմէ նախապէս ազդարարուած էր անդամներուն որ ներկայ չըլլան, քանի որ գիտէին թէ Ֆրանսացի համայնավարներ պիտի գային խանգարելու։

2. «Երկիր Նայիրի»ի ներկայացման օրը Ֆրանսայի համայնավարները իրենց կազմով եւ Ֆանֆառով Քուակնվիլէն եկած էին, որպէսզի փայլ տան օրուան հանդէսին։ Այո՛, «Էնթէրնասիոնալ»ի եւ նման եղանակներու վարժ ենք, բայց Ֆրանսացիներուն եւ մեր միջեւ տարբերութիւն կա՞յ թէ ոչ։

Անոնք ո՞րոնց կողմէ հրաւիրուած էին եւ ինչո՞ւ գիտէին թէ նոյն օրը Խ. Հայաստանի ֆիլմը պիտի ներկայացուի։ Նոյնպէս, ո՞վ էր որ լուր տուած թէ «Փետր. 18» պիտի տօնուի եւ պիտի խօսի Խ. Հայաստանի վարչաձեւին հակառակորդ ընկ. Նժդեհ։

Ինը տարուան կեանք ունի Առնուվիլի գաղութը եւ 8 տարիէ խաղաղ վիճակ մը ունէր, Հ. Յ. Դ. Ռազմիկ խումբը 50 անգամ հանդէս, բանախօսութիւն, թատրոն եւայլն է տուած, ինչո՞ւ որ եւ է մէկը չէ եկած խանգարելու եւ միայն այս տարի է որ Հօկը կազմուեցաւ, անախորժութիւններն ալ ծայր տուին։ Պատասխանատուն մ'ենք ենք թէ Հօկը, որու անունը կը շահագործեն կարգ մը թափթփուկներ, առանց մտածելու հետեւանքը։

Եթէ անձեր էք իբրեւ չէզոքներ եւ հայրենասէրներ, ինչպէս կ'ըսէք փնտռեցէք բուն պատասխանատուները։ Իսկ մենք կը մնանք արթուն պահակը բոլոր գաղութներու մէջ։

Յ. Ճիհանեան

ՄԱՄՈՒԼ

ՍՈՒՐԻՈՅ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

«Ազդակ» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ Սուրիոյ եւ Լիբանանի տնտեսական տագնապի մասին, որ սուր հանգամանք ստացած է, տեղի տալով գործադուլներու (մարտ 22).

— «Դարմանը սակայն այս կացութեան, միայն մաքսատուրքերու նուազման մէջ փնտռել ճիշդ չէ։ Այսօր Սուրիայէն շատ աւելի դժբախտ եւ տագնապահար երկիրներ, կրցած են իրենց կացութիւնը փրկել մաքսային խստութիւններով։ Բարձր գոմիսէրութիւնը իր տարեկան 160 միլիոն ֆրանքի պիտանէն հաւասարակշռելու համար, իբրեւ գլխաւոր հասոյթի աղբիւր գրաւած է մաքսատուրքը։ Ուրեմն եթէ տարեկան 8—10 միլիոն ոսկի մաքսատուրքը մնայ երկրին մէջ եւ յատկացուի ճարտարարուեստական, երկրագործական եւ տնտեսական նպատակներու, ոչ միայն երկիրը եւ վաճառականութիւնը չպիտի [illegible] մաքսատուրքի սղութենէն եւ սահմանափակումներէն, այլ ընդհակառակը մեծապէս կ'օգտուի, կը զարգանայ եւ կը հարստանայ։ Ներկայ ցաւը անոր համար է որ Բարձր Գոմիսէրութեան հսկայ ծախքը եւ հանրային պարտքերը հոգալու համար ուրիշ աղբիւրներ չկան։ Բացի այդ, տեղական կառավարութեան տարեկան 5—6 միլիոն ոսկիի պիտանէն պարտաւոր է հոգալ դարձեալ այդ միեւնոյն ժողովուրդը, որ միլիոններով մաքսատուրք կը վճարէ ամէն տարի, առանց արտադրելու եւ ստեղծագործելու։ Բուն ցաւը ուրեմն, տեղական արտադրութեան չգոյութիւնն է։ Երկրագործական ահագին հնարաւորութիւններ կան հովանաւորեալ երկիրներու մէջ, սուրիական հսկայածաւալ տարածութիւնները բոլորովին անմշակ են եւ մշակուած մասերն ալ հին նահապետական ձեւերով։ Մեքենան դեռ մուտք չէ գործած այս երկիրներու մէջ, ապահովելու համար արդիւնաւոր բերք մը։

Կը տեսնուի ուրեմն, տարուէ տարի կը քամուին հովանաւորեալ երկիրները եւ արտածման քանակութիւնը ներածում կ'ունենան։ Որով, եթէ, այդ գումարին կէսը կառավարութիւնը եւ մաքսատունը իբրեւ տուրք գանձած ըլլան, դարձեալ 8—9 միլիոն ոսկիի մօտ գումար մը արտածուած կ'ըլլայ մեր երկիրներէն։ Բացի այդ, հովանաւորեալ երկիրներու մէջ կառուցուած հսկայ շինութիւններու համար փոխառուած գումարներու մեծ մասը ապահովուած են դրամատուներէ, որոնք տոկոսով եւ հողային ապահով երաշխաւորութեամբ տրամադրած են տեղացիներու։ Կամայ ակամայ, ամէն միջոցի պիտի դիմեն պարտատէրերը, օրին վճարելու համար իրենց պարտքերը, այսպէս կը գրաւուին իրենց շէնքերն ու կալուածները։ Իրապէս անձնաւորութիւն մը կը հաղորդէր մեզ թէ, Պէյրութի երեք չորրորդը գրաւի դրուած է Քրէտի Ֆոնսիէի եւ Թունուզ ու Ալճէրի դրամատուներու մէջ։ Շինութեանց բոլոր նախանիւթերը դրսէն ներածուած են Եւրոպայէն։ Եւ այս դրութեան շարունակումով, վաղը ոչ ոք պիտի կրնայ վճարել իր պարտքը, որով քաղաքի մեծագոյն մասը դրամատուներու սեփականութիւնը կը դառնայ»։

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ԸՆԿԵՐ ԵՂԻԱ ՍԱՆՏԸՔՃԵԱՆ

Մակեդոնիոյ նախկին որբերէն երիտասարդ դաշնակցական մը, Եղիա Սանտըքճեան, որ ժամանակէ մը ի վեր կը դարմանուէր Մօնքօ. Ուլէն ընկերութեան Վիրոնիայի դարմանատան մէջ, մեռաւ մարտ 17ին։

Հանգուցեալ երիտասարդը ծնած էր Շապին Գարահիսար եւ փոքր տարիքին, ջարդի արհաւիրքին մէջ կորսնցուցած էր ծնողքը։ Իր հետագայ պատմութիւնը այն է ինչ որ բոլոր իր հասակակից որբերունը։ 1922էն յետոյ Բրլիֆի որբերուն հետ կը բերուի Սիրա եւ ապա Գալլալա, քանի մը տարի յոյն երկրագործի մը մօտ կ'աշխատի Պալիխոր գիւղը եւ յետոյ կ'երթայ Նուսքա։ Հոն կը մտնէ Հ.Յ.Դաշնակցութեան շարքերը եւ աչքի կը զարնէ իբրեւ գիտակից եւ անձնուէր ընկեր մը, սիրուելով բոլորէն։ Տարիներ յետոյ, գործազրկութեան պատճառով գնաց Վիրօնիա, ուր զբաղեցաւ մանր առեւտուրով։ Անցեալ տարի հոկտեմբեր 8ին զինուորագրուեցաւ, բայց հազիւ ամիս մը ծառայած, փայծաղի հիւանդութեան պատճառով, մէկ տարուան արձակուրդ ստացաւ։ Խեղճ վիճակի մը մատնուած, հազիւ կրցաւ գործ մը ճարել Մօնքօ. Ուլէն ընկերութեան մէջ, ուր աշխատած պահուն ծանրացաւ հիւանդութիւնը։

ԹԺՇԿԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ (10)

ԹՈՔԱԽՏԻՆ ԴԷՄ

(ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՓՈՔՐԻԿ ԱՌԱՋՆՈՐԴ ՄԸ)

17.— ՆՈՒԱԶԵՑՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ԹՈՔԱԽՏԸ, ՊԷՏՔ Է ԿՌՈՒԻԼ ԱԼՔՈԼԱՄՈԼՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ

Ալքոլամոլութիւնը մեզ կը տանի թոքախտին։ Ալքոլամոլը, երբ վարակուի նաեւ թոքախտով, դժուար կը պաշտպանէ այլեւս իր մարմինը։ Արդէն անհոգ, անտարբեր եւ ղանցառու, կատարելապէս կը վարակէ իր ընտանիքը։ Իր զաւակները եւս կը վարակուին աւելի հոգերով ծանրաբեռնուած կեանքը ընտանիքը կը տկարացնէ ներքնապէս։ Ալքոլամոլութիւնը մէկն է հիւանդութեան գլխաւոր երկու կամ երեք պատճառներէն, ինչպէս նաեւ թշուառութեան, յետադիմութեան աղբիւրներէն։ Դաշնակցելով թոքախտին հետ, կը փճացնէ մարդկութիւնը։

Պէտք է ամէն ինչ ընել, դուրս ելլելով այդ անելէն, զօրացնելու համար վտանգուած պատանիները, բուժել հիւանդները, օգնել ընտանիքներուն։ Սակայն եթէ հայրը չի բաժնուիր կապելայէն, ամէն զոհողութիւն ապարդիւն կը դառնայ։ Ի՞նչ կը տեսնէ ան իր զաւաթին յատակը։ Իր պղտորած աչքերը այնտեղ կը փնտռեն երջանկութիւն, ուժ..., մինչդեռ, եթէ լաւ դիտէր, պիտի տեսնէր ողբերգական պատկեր մը,— աշխատելու անընդունակ, առողջութիւնը խանգարուած, խնայողութիւնը հատած, խրճիթի մը մէջ ինկած, գէշ հագուած, կէս անօթի, մահուան օրերը յառաջացած..., ահա ինչ որ կը տեսնուի իր զաւաթին յատակը։ «Խմող մարդը անարժէք մարդ մըն է» կ'ըսէ ժողովրդական առած մը։ Եւ Սողոմոն իմաստունը եւս կ'ըսէ.

«Մի գտնուիր գինի խմողներուն միջեւ»։

Տունները կ'ապահովագրենք հրդեհին դէմ, ինչո՞ւ համար։ Որովհետեւ հրդեհ կը ծագի եւ կ'այրէ շէնքը, փողոց ձգելով մեզ։ Ապահովագրական ընկերութիւնը ոչ միայն պարտաւոր է վճարելու կորուստը, այլ նաեւ պայքարելու որ հրդեհ չպատահի։ Նոյն բանը հիւանդութեան պարագային։ Հիւանդութիւնն ալ վտանգ մըն է, որուն կ'ենթարկուինք առանց գիտնալու։ Կրնայ մեզ փճացնել։ Այս պատճառով անհրաժեշտ է հաւաքական ձեռնարկ մը։ Ապահովագրական ընկերութիւնը իրերօգնութեան բնական կազմակերպութիւն մըն է։

ՇԱՉՆ ՑԴՈԳԺՎՍԺՆՈՒՍՀՂՈՒՈ — ՑԴ

Ոչ ոք այնքան պէտք ունի ապահովագրուելու, որքան թոքախտաւորը (անշուշտ այն երկիրներուն մէջ, որոնք նման ապահովագրական ընկերութիւններ ունին)։ Որովհետեւ թոքախտը, հիւանդութիւններուն մէջ ամէնէն աւելի յաճախադէպ է։ Եւ չափազանց դժուար է, թոքախտաւորի մը համար, խնամք տանիլ իր վիճակին, երբ կը պակսին նիւթական միջոցները։ Հայր մը ինչպէս կրնայ գործը ձգել 3—4 ամիս, դարմանելու համար իր թոքախտը, որ բուժելի է, եթէ չունի ուրիշ աղբիւր մը իր ընտանիքին ապրուստը հայթայթելու եւ իր հիւանդութիւնը բուժելու։ Խնամատարական մարմիններու, գթութեան քոյրերու կամ ողորմութեան դիմել շատ դժնդակ բան է։ Դժբախտաբար հիւանդութիւններու դէմ ապահովագրուելու սովորութիւնը (եւ օրէնդրութիւնը) գոյութիւն ունի Գերմանիոյ, Զուիցերիոյ մէջ միայն, ուր ծնողքները ամսական պզտիկ գումարով մը կ'ապահովագրեն իրենց երախաները հիւանդութեան, մանաւանդ թոքախտին դէմ։

19— ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ ԹՈՔԱԽՏԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

Ֆրանսա եւ Զուիցերիա բազմաթիւ ապաքինարաններ ունին թոքախտաւորներու համար։ Դժբախտաբար ապաքինարաններու թիւը քիչ է, եւ թոքախտաւորներու թիւը անհաշիւ, այնպէս որ չեն բաւեր անկողինները։ Միւս կողմէ բաւական սուղ են ապաքինարանները։ Մընաց որ, օտարական չեն ընդունիր։

Ֆրանսացի բժշկապետ մը վերջերս գրքոյկ մը հրատարակելով կ'առաջարկէր Հայոց Ապաքինարան մը հիմնել, դարմանելու համար հայ թոքախտաւորները, որոնց թիւը հաշիւ չունի։ Այսուհանդերձ ֆրանսական հիւանդանոցներու վիճակագրութիւնները ցոյց կուտան, որ զանազան ապաքինարաններու մէջ մտնել յաջողած են, օտար ազգերու կարգին, Հայեր ալ։ Անշուշտ չարիքը այսպէս կարելի չէ սահմանափակել։ Անհրաժեշտ է միջոցներ խորհիլ։ Զուիցերիացիները, ապաքինարաններէն զատ, ունին ուրիշ ձեռնարկ մը,— գաղթատուներ, որոնց բնակիչները, թեթեւակի հիւանդ, կրնան աշխատիլ ծաղկամշակութեան եւ հողագործութեան մէջ, շահելով իրենց օրապահիկը կամ գոնէ իրենց կրած դարմանումին գինը։ Հարց մը, որուն մասին ստիպուած են խորհիլ Հայերը, երբ թոքախտը սկսած է մեծ աւերներ գործել արդէն։

20 — ԲՈՒԺԱՐԱՆ

Բուժարանը լաւագոյն զէնք մըն է յարձակելու համար թոքախտին վրայ իր որջին մէջ։

Բուժարանն է, որ երեւան կը հանէ հիւանդութիւնը, կը դարմանէ, կը խնամէ, կը հակակշռէ։ Կը կառավարէ հիւանդին կեանքը, հիւանդութիւնը դարմանելու եւ վարակումները անհետացնելու նպատակաւ։ Հիւանդանոց կը ղրկէ անոնք, որ չեն կրնար դարմանուիլ իրենց տան մէջ։ Կը հետեւի ընտանիքին միւս անդամներուն առողջական վիճակին։ Բուժարանին հիւանդապահուհին կ'այցելէ տուները, գաղտնի եւ կատարեալ քննութիւն մը կը կատարէ (ամենայն գաղտնապահութեամբ)։ Բժիշկը եւս կ'այցելէ տուները, կը քննէ հիւանդին վիճակը, կը քաջալերէ շրջապատը։ Այցելու հիւանդապահուհիները, յաճախ, բուժարանի չգոյութեան պարագային, բժիշկի մը ղեկավարութեան տակ, իրական օգուտներ կրնան տալ թոքախտաւոր ընտանիքներուն։

Թարգմ. Շ. Ն.

(ՎԵՐՋ)

քոթ հուչակեցէք վաղը ժամը 10էն սկսեալ, բոլոր հրէական գործերուն դէմ »: Շաբաթ առտու ժամը 10ին, բոլոր քաղաքներուն եւ գիւղերուն մէջ, յայտարարութիւններ պիտի փակցուին, պոյքոթի հրաւիրելով ժողովուրդը: Ինքնաշարժներ կամ սովորական կառքեր փողոցէ փողոց պիտի պտտին, հետեւեալ ազդատախտակներով.

— Պոյքոթի ենթարկեցէք բոլոր հրէական ձեռնարկները, որ եւ է բան մի գնէք հրէական խանութներէն. մի՛ երթաք հրեայ փաստաբաններուն. զգուշացէք հրեայ բժիշկներէն: Հրեաները փորձանք են մեր գլխուն »:

*** Փարիզի մէջ ալ, հրեայ վաճառականները որոշեցին պոյքոթ հռչակել գերմանական ապրանքներուն դէմ: Սանթիէի, Թամփլի եւ ուրիշ հրէաշատ փողոցներու մէջ, խանութներուն առջեւ փակցուած են ազդեր, հետեւեալ բովանդակութեամբ. — « Գերմանական ներկայացուցիչներ չեն ընդունուիր »:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ԱՆԳԼ. ԴԵՍՊԱՆԸ ԼՈՆՏՈՆ ԿԱՆՉՈՒԵՑԱՒ

Անգլիացի ճարտարագէտներու բանտարկութեան խնդիրը ծանրացած ըլլալով, Մոսկուայի բրիտանական դեսպանը ստիպողաբար Լոնտոն կանչուեցաւ: Հաւանական է որ այլ եւս չվերադառնայ, եթէ խորհրդային իշխանութիւնը դոհացում չտայ:

ՇԱԲԱԹԸ ՀԻՆԳ ՕՐ ԵՒ 30 ԺԱՄ

Մ. Նահանգներու Ծերակոյտին իրաւագիտական յանձնաժողովը վաւերացուց օրինագիծ մը, որ կը տրամադրէ շաբաթը հինգ օր կամ 30 ժամ աշխատանք: Օրինագծին նպատակն է գործ ճարել միլիոնաւոր գործազուրկներու:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ եւ շրջակաները

ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ Խումբի ժողովը յառաջիկայ Երեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին 32, Ավընիւ տէ Կօպլէնի սրճարանին վերնայարկը: Շատ կարեւոր օրակարգ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՀՐԱԶԴԱՆ խումբի ներթական ժողովը յառաջիկայ Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին 32, Ավընիւ Կօպլէնի սրճարանին վերնայարկը: Շատ կարեւոր օրակարգ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՊԱՆԷՕ-ԲԱՇԱՆ Արծիւ խումբը ստիպողական ժողովի կը հրաւիրէ իր անդամները յառաջիկայ Երկուշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին ընկեր Մ. Ալթունեանի բնակարանին մէջ: Շատ կարեւոր օրակարգ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

Հ. Յ. Դ. Սարսէլ-Առնուվիլ ենթակոմիտէին «Ռազմիկ» եւ «Հրայր» խումբերու բոլոր ընկերները ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրուին վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, 29, rue Beauséjour, Sarcelles:

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

ԿԱՐՏԱՆԻ ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը վաղը Կիրակի Հ. Յ. Դ. Տան մէջ: Կարեւոր օրակարգ: Ներկայ կ'ըլլայ ԿՈՄԻՏԷԻ ներկայացուցիչը:

ԱՂԲԻՒՐ-ՍԵՐՈԲ ենթակոմիտէի ընկերական ժողովը վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին: Կարեւոր օրակարգ: Ներկայ կ'ըլլայ ԿՈՄԻՏԷԻ ներկայացուցիչը:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «ԱԻՏՕ» խումբի ընդհանուր ընկերական ժողովը վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 6ին: Կարեւոր օրակարգ: Ներկայ կ'ըլլայ ԿՈՄԻՏԷԻ ներկայացուցիչը:

ՓԻԺԷԻ ջաթօ շաւօ խումբի ընդհանուր ժողովը վաղը Կիրակի ծանօթ հաւաքատեղին: Ներկայ կ'ըլլայ Մարսէյլի ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ ներկայացուցիչը:

ՍԷՆԹ-ԱՆԹՈՒԱՆ (Մարսէյլ) ԸՆԿԵՐ ԿԱՐՕ խումբի ընդհանուր ընկերական ժողովը վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 7ին իրենց սովորական հաւաքատեղիին մէջ: Կարեւոր օրակարգ: Ներկայ կ'ըլլայ ԿՈՄԻՏԷԻ ներկայացուցիչը:

Հ. Յ. Դ. ՎԻԷՆԻ Քրիստափոր խումբի ընկերները ժողովի կը հրաւիրուին յառաջիկայ Երեքշաբթի երեկոյ ժամը 8ին, Խաժակ Ակումբին մէջ: Կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

Ամեն Հայու նուիրական պարտականութիւնն է

23 ԱՊՐԻԼԻՆ ՅԻՇԵԼ ԻՐ ՄԵՌԵԼՆԵՐԸ

ԵՒ ԵՐԹԱԼ ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՍԳԱՀԱՆԴԷՍԻՆ ՈՐ ՏԵՂԻ Կ'ՈՒՆԵՆԱՅ ՍԱԼ ԿԱՎՕԻ ՄԷՋ

Փարիզի Գրական Ակումբ այսօր Շաբաթ իրիկուն, ժամը 9ին, 131 rue Cambronne, métro Vaugirard: Զեկոյց՝ Պ. Ա. Ջամալեանէ: Նիւթ՝ «Համաշխարհային քաոսը եւ աշխատաւոր զանգուածները»: Մուտքը ազատ է:

Բժշկական դասախօսութիւն Առնուվիլի մէջ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻՆ կողմէ

Տեղւոյն ԱՐԱՐԱՏ ՄԻՈՒԹԵԱՆ նախաձեռնութեամբ

Այս իրիկուն, Շաբաթ, ժամը 8.30ին

կը նախագահէ Տոքթ. Յ. ԱՐԹԻՆԵԱՆ

կը խօսի՝ Տոքթ. Շ. ԱՅՎԱԶԵԱՆ, Թոքերու առողջապահութիւնը

ԱՊՐԻԼ ՏԱՍՆԸՄԷԿԻ ՍԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԼԻՈՆ

ՏԵՂԻ Կ'ՈՒՆԵՆԱՅ 22 ԱՊՐԻԼ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԵՐՐՈՐԴ ԹԱՂԱՊԵՏԱՐԱՆԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

Մանրամասնութիւնները յաջորդաբար:

կը խնդրուի բոլոր կազմակերպութիւններէն նկատի ունենալ սոյն թուականը

ՎԻԷՆ

23 ԱՊՐԻԼ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԻՆ

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

կազմակերպուած՝ ԼԻՈՆԻ ՀԱՄԱ-ԽԱՐԲԵՐԴՑԻԱԿԱՆ ԵՐԻՏ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԵՕԹՆԱԿ ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ

3րդ ԹԱՂԱՊԵՏԱՐԱՆԻ ՇՔԵՂ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

ԱՅՍՕՐ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ին

Ի նպաստ Պէյրութի աղէտեալներուն

կը ներկայացուի ՓԱՐՈՍԻ ՊԱՀԱՊԱՆՆԵՐԸ եւ զաւեշտ մը

Հանդէսին ծախքերուն մասնակցութեան համար կը գանձուի 2 ֆր.:

ԾԱՆՕԹ.— Սոյն ներկայացումը պիտի ներկայացուի նաեւ ՍԷՆ ՄՕՐԻՍի մէջ Ապրիլ 2ին, իսկ ՎԻԷՆի մէջ Ապրիլ 9ին:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Մարսէյլ, ԳՈՐԾ. — 855:
Քան, Վ. Գ. — 35:
Մարսէյլ, Ե. Կ. — 35:
Մարսէյլ, ՄՈՎ. — 20:
Շէրպուրկ, ՀԱՆ. — 35:
Վիլմոնպլը, ՏԻԿ. ՔԱՍ. — 105:
Թուլուզ, ԽԱԶ. — 35:
Փարիզ (10e), ՊԱԳ. — 140:
Լիոն, ԳՈՐԾ. — 541.10:
Վիէն, Պ. ՈՒՎ. — 45:
Կրընոպլը, Օր. ՄԻՍՔ. — 35:
Քլամառ, Ժ. Ա. — 35:
Վալանս, ԳՈՐԾ. — 300:
Փարիզ, ՑԷՊ. — 100:

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

Ց. Կ. ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղին Ապրիլ 2ի Ընդհ. ժողովը ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ է:

«ՍԻՓԱՆ»ի, «ԱՐԱՐԱՏ»ի եւ «ԲԻՒՐԱԿՆ»ի անդամ եւ անդամուհիները կը հրաւիրուին ընդհ. փորձի եւ կարեւոր խորհրդակցութեան համար վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, 51, րիւ Րիվօլի: Բոլորի ներկայութիւնը կարեւոր է:

ԼԻՈՆԻ եւ ՏԷՍԻՆԻ Բարձր-Հայքի Հայր. Միութեան մասնաճիւղերը խորհրդակցական ժողովի կը հրաւիրեն բոլոր հայրենակիցները վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3.30ին Տէսինի մէջ իր սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

Այրի Տիկին Զենոբիա Սէմէրճեան, Տէր եւ Տիկին Տիգրան Սէմէրճեան եւ զաւակնին, Պ. Յակոբ Սէմէրճեան (Phébus), Պ. Յարութիւն Տապաղեան, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Տապաղեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Համբարձում Հոգտանեան եւ զաւակնին, Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Տէյիրմէնճեան եւ զաւակնին, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Խաչիկեան եւ զաւակնին, Այրի Տիկին Նարդուհի Ունանեան եւ զաւակունք, սրտի ցաւով կը ծանուցանեն դառնաղէտ մահը՝

ՏԻԿԻՆ ԻՍԿՈՒՀԻ ՏԱՊԱՂԵԱՆԻ

(ԾՆԵԱԼ ՍԷՄԷՐՃԵԱՆ)

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այսօր, Շաբաթ (1 Ապրիլ), կէս օրէ վերջ, ժամը ճիշդ 2ին, Clinique Tarnierի մէջ, 89, Rue d'Assas, Paris (6e).

Մասնաւոր մահազդ ղրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս ընդունիլ իբր այդ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (5)

ՉՈՐՍ ԱՐԴԱՐ ՄԱՐԴԻԿ

Հեղինակ՝ ԷՏԿԸՐ ՈՒՕԼԸՍ Թարգմ. Ժ. Մ.

ԳԼՈՒԽ ԱՌԱՋԻՆ

ԼՐԱԳՐԻ ՄԸ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

Ոստիկանութիւնը ստուգեց հետեւեալ պատճառը — Քըթլըր՝ բարեկեցիկ վիճակի տէր մէկը, որուն բուն անունն էր Պէնթվիչ, շահամոլ ու վըճռական մարդ մըն էր. դատապարտուած էր երեք անգամ. ոստիկանութիւնը այն հաւատքը ունի թէ ուրիշ աւելի կարեւոր ու մտերմական շարժառիթ մը կար ոճիրին համար. հաւանաբար այդ շարժառիթը կապ ունի այն վերաբերումին հետ զոր դերձակը ցոյց կուտար իր կին պաշտօնեաներուն հանդէպ:

Լիէժ, 28 փետրուար 1900. — Ժագ Էլլէրման, նահանգապետ. սպաննըուած Օփերայէն վերադարձին: Անառակ կեանք մը կը վարէր. մահէնետք քննութիւն կատարուելով, հասկցուած է որ հանրային գումարներէ մօտ քառորդ միլիոն փրանք իւրացուցած է կեղծարարութեամբ:

Քէնթըքի, հոկտեմբեր 1900. — Դատաւոր Էնտըրսըն, խեղդամահ իր սենեակին մէջ. երեք անգամ դատի կանչուած է մարդասպանութեան ամբաստանութեամբ, բայց միշտ ազատ արձակուած: Ղեկավարն է Էնտըրսըն — Հարա կոփին՝ իր անունը կրող հոսանքին. իր թշնամիներէն սպաննած է եօթը հոգի: Վերջին անգամ երբ տեղական թերթի մը խմբագիրը վատօրէն սպաննած ըլլալու ամբաստանութենէն ալ ազատ արձակուեցաւ, ձեռքը սեղմեց երդուեալներուն ու շնորհաւորեց զանոնք:

Նիւ Եորք, 30 հոկտեմբեր 1900. — Փէթրիք Ուէլչ, համբաւաւոր յափշտակիչ մը ազգային դրամներու եւ պատուաստի մասնագէտ. եղած է քաղաքին գանձապետը. վատահամբաւ ընկերութեան մը հոգին. դիմակաւորած՝ տեղական թերթի մը կողմէ: Կախուած գտնուեցաւ Լոնկ Այլէնտի անտառին մէջ. անձնասպանութեան վերագրուեցաւ ոճիրը:

Փարիզ, 4 մարտ 1901. — Մատամ Տէփառ, շնչահեղձ. նոյնպէս անձնասպանութեան վերագրուած ժամանակին: Ո՛չ մէկ լաւ տեղեկութիւն կարելի է տալ իր մասին. նշանաւոր էր իբրեւ « հոգիներ վաճառող »:

Փարիզ, 4 մարտ 1902. — Ճիշդ մէկ տարի յետոյ, պարոն Կապրիէլ Լանֆէն, հաղորդակցութեանց նախարարը մեռած գտնուեցաւ իր կառքին մէջ՝ Պուլոնեի անտառին մէջ. ձերբակալեցին իր կառապանը, որ ազատ արձակուեցաւ յետոյ: Մարդը երդում ըրաւ որ ո՛չ ատրճանակին, ո՛չ ալ իր տիրոջը ձայնը լսած էր. անձրեւ կուգար եւ հազիւ քանի մը հոգի կային անտառին մէջ:

(Տասը ուրիշ ոճիրներ եւս յիշուած էին ցանկին մէջ):

×

Անկասկած խոշոր պատմութիւն մըն էր թերթին պատմութիւնը:

Խմբագրապետը իր գրասենեակին մէջ նստած, կրկին անգամ կարդաց զայն ու ըսաւ. — « Սքանչելի է »:

Լրաբերը, իր գրածին վրայէն անցաւ դարձեալ՝ ուրախութեամբ աչքին առջեւ պատկերացնելով իր կատարած գործին հետեւանքները:

Արտաքին նախարարը թերթը կարդաց առտուն, անկողինին մէջ եւ կասկածանքով հարց տուաւ ինքնիրեն թէ արդեօք պէտք եղածէն աւելի՞ խօսած էր:

Ֆրանսական ոստիկանութեան պետը կարդաց լուրը « Թան »ի մէջ եւ բարկութեամբ անիծեց անգլիացի նախարարը, որուն շատախօսութիւնը խանգարած էր իր ծրագիրները:

Իսկ Մատրիտ, Քաֆէ տը լա Փէ սրճարանին մէջ Ճորճ Մէնֆրէտ արհամարհանքով ու հեգնոտ ծիծաղով մը կարդաց թերթը իր ընկերներուն որոնց երկուքը զուարճացան, իսկ երրորդը՝ լայնակզակ ու տափակ դէմքով, մոխիր ըրաւ, մահուան սարսափը իր նայուածքին մէջ:

ԳԼՈՒԽ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՀԱՒԱՏԱՐԻՄ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ

Ո՞վ էր, կ'լատսթօ՞նն էր ըսողը, թէ աշխարհիս մէջ խենդեցած ոչխարէն աւելի վտանգաւոր, աւելի վայրագ ու աւելի ահարկու բան չկայ: Իսկ մենք ալ կրնանք ըսել որ աշխարհիս մէջ ամէնէն անվաղտնապահ, ամէնէն շատախօս եւ ամէնէն ձախաւեր արարածը այն դիւանագէտն է որ կը շեղի իր ճամբէն: Մարդիկ որ կրնան զսպել իրենց լեզուն Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ եւ կրնան հպարտօրէն անցնիլ բարեկամ պետութիւններու կողմէ բացուած փոսերուն առջեւէն, կ'ունենան, իրենց կեանքին մէջ, այնպիսի վայրկեաններ, երբ կը մոռնան ընդունուած սովորութիւնները ու կը վարուին հասարակ անհատներու պէս: Փողոցէն անցնող մարդը չի կրնար հասկնալ ասոր պատճառը, սակայն փիլիսոփաները մեծ բազմութիւն մը որ կը դրդէ հոգեբանութեամբ եւ կրնայ ընդհանրապէս բացատրել մարդոց ուղեղին մէջ տեղի ունեցող երեւոյթները, անտարակոյս կրնայ մեզի տալ շատ համոզիչ պատճառներ՝ այդ անհաւատարմութեան մասին:

Տարօրինակ խառնուածք ունէր Ս... Ֆիլիփ Րէյմըն: Մտքին մէջ դր... պէտք է գործադրէր անպայման... չէր կարծեր թէ ո՛ր եւ է արգելք... ջեւ կը հրաժարէր իր մտադր... նէն: Ուժեղ նկարագրով մէկն էր... ներ զօրաւոր, քառակուսի կզակ մը... խոշոր բերան մը. աչքերուն մէջ... կապոյտ մը, որ սովորական է... սիրտ ոճրագործներուն եւ մասնա... նշանաւոր զօրավարներուն: Եւ... կայն, Սըր Ֆիլիփ ուրիշներուն... ւակայածէն շատ աւելի սկսած... վախնալ իր ձեռնարկին հետեւանք... րէն:

Հազարաւորներ կան որ իրենց... մինով հերոսներու կը նմանին, ... հոգեպէս վախկոտներ են. մարդիկ... կրնան հեգնել մահը, բայց կը... սափին պզտիկ դժուարութիւններ... Ամէն օր դատարաններուն մէջ կը... սենք կեանքի եւ ... մահուան հէք... թը այդ դասակարգի մարդոց:

Արտաքին նախարարին քով չըլ... էին այդ յատկութիւնները:

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԿԻՐԱԿԻ 2 ԱՊՐԻԼ 1933

2 Avril 1933

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

9րդ ՏԱՐԻ Թիւ 2153 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

ԸՆԿԵՐՆԵՐ ԵՒ ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑՆԵՐ,

Մարտ 21ին փակուեցաւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան ԺԲ. Ընդհանուր Ժողովը։ Պատմական բացառիկ պարագաներու մէջ գումարուած էր Դաշնակցութեան գերագոյն ատեանը, գծելու համար քաղաքական այն ուղին, ուրկէ պիտի ընթանայ կուսակցութիւնը յառաջիկայ տարիներու ընթացքին։ Դաշնակցութեան բարձրագոյն ժողովին մէջ խմբուած պատգամաւորները, որոնք եկած էին աշխարհի չորս ծագերէն, ընկերական ջերմ մթնոլորտի մէջ, պատմական վայրկեանի յստակ գիտակցութեամբ, հանգամանօրէն քննեցին բոլոր հարցերը եւ բացառիկ համերաշխութեամբ տուին պատշաճ որոշումները հայ կեանքը յուզող բոլոր հրատապ խնդիրներու մասին։ Անոնք ջանացին, որ ԺԲ. Ընդհանուր Ժողովը դարձակէտ մը դառնայ մեր կեանքի մէջ, նոր թափ մը տալով Դաշնակցութեան գործունէութեան։

Պատմական անցքերը հրամայաբար կը հարկադրեն մեզ, որ Դաշնակցութիւնը ընդգրկէ աւելի գործօն քաղաքականութիւն, արժանաւորապէս դիմագրաւել կարենալու համար գալիք դէպքերը։ Առանձնաբար հայ գաղթաշխարհը յառաջիկայ տարիներուն պիտի գիտնայ մէկտեղել իր ուժերը, խմբուիլ ընդհանուր եւ համահայկական դրօշի մը շուրջ այն գիտակցութեամբ, որ իրեն վճռական դեր վերապահուած է Հայ Դատի լուծման մէջ։

Ընկերներ եւ հայրենակիցներ, աշխարհը կը պատրաստուի մեծ եւ ճակատագրական անցքերու։ Այս պատմական վայրկեանին Դաշնակցութեան Ընդհանուր Ժողովը արթնութեան կը կոչէ հայ ժողովուրդը այն խոր հաւատքով, որ եթէ կամենանք, պիտի կարենանք մեղմել մեզ սպառնացող վտանգները։ Հայ Դատի ուխտեալ թշնամիներու բոլոր ճիգերը անցան ապարդիւն. Դաշնակցութիւնը կը շարունակէ մնալ միակամ ու միասիրտ, միակ կազմակերպ ուժը մեր ցիրուցան ժողովուրդի։ Անվերապահօրէն զօրավիգ հանդիսանանք անոր, միշտ յիշելով, թէ ինչ որ կուտանք Դաշնակցութեան, կուտանք հայ հայրենիքին ու հայ ժողովուրդին։

Ծանր է մեր ուղին, ընկերներ, տակաւին շատ փորձութիւն, մեծ զոհաբերութիւն ու նահատակութիւն կը սպասեն մեզ։ Յոգնած, սակայն, մեր գաղափարի վեհութեամբ, ներշնչուած մեր յեղափոխական փառաւոր անցեալէն, ապաւինած մեր ժողովուրդի անկնուն կամքին, համոզուած մեր դատի արդարութեան, առաջ քալենք համարձակ ու վճռական քայլերով։ Ո՛ւր եւ ըլլանք, Հայաստանի մէջ թէ անոր սահմաններէն դուրս, Սիպերիոյ տաժանավայրերուն մէջ թէ օտարութեան ափերուն, գիտակցինք այն բարձր առաքելութեան, որ պատմութիւնը դրեր է մեր կուսակցութեան վրայ։ Համախմբուինք մրրիկներ ապրած անոր յեղափոխական դրօշին շուրջ, պինդ փարինք անոր, ամուր սեղմենք մեր շարքերը, վստահ, որ հեռու չէ ազատութեան ժամը։

Ընդհանուր Ժողովը իր աշխատանքները աւարտելէ առաջ, սրտագին ողջոյնի ջերմ խօսք կ'ուղղէ բովանդակ հայ ժողովուրդին եւ խորհրդային ամբողջ տարածութեան վրայ ցիրուցան, բանտերուն, աքսորավայրերուն եւ աքսորավայրերուն մէջ մաքառող բոլոր յեղափոխական մարտիկներուն եւ դաշնակցական ընկերներուն։

Ընկերնե՛ր, տարածութեամբ թէեւ հեռու, սակայն սրտով ու մտքով մենք ձեզ հետ ենք. ձեր գաղափարները մերն են ու մերն են ձեր ցաւերը։ Անհուն հիացումով ի տես ձեր լուռ նահատակութեան եւ ճշմարիտ հերոսութեանց, ձեզ հետ միասին կը գոչենք.

Կեցցէ՛ հայ հերոսական աշխատաւոր ժողովուրդը։
Կեցցէ՛ Միացեալ, Անկախ եւ Ազատ Հայաստանը։
Կեցցէ՛ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը։

Հ. Յ. Դ. ԺԲ. ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ

ԾԱՆՐ ԴԷՊՔԵՐ ԱՒՍՏՐԻՈՅ ՄԷՋ

Աւստրիոյ կառավարութիւնը հրամանագրով մը լուծեց «Շուցպունտ»ը, ընկերվարական կուսակցութեան մարտական խումբերը որ 100,000 հոգինոց քաղաքապահ բանակ մը կը կազմէին։ Կառավարական դեկոյցը կ'ըսէ թէ «Շուցպունտ»ը կը պատրաստուէր բռնաբարել սահմանադրութիւնը։ Այս առթիւ զինուորական ցոյց մը կատարուեցաւ Վիեննայի մէջ։

Իբրեւ փոխվրէժ, Վիեննայի ընկերվարական քաղաքապետութիւնը իր կարգին լուծեց հայրենասիրական կամ ֆաշական խումբերը (հայմվէրէն)։

ԱՐՏԱԿԱՐԳ ԽՍՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ՄԷՋ

Պուլկարիոյ մէջ յեղափոխական նոր կազմակերպութիւններ երեւան հանուած ըլլալով, նախարարական խորհուրդը որոշեց ամենախիստ միջոցներ ձեռք առնել համայնավարներուն դէմ։ Այս շաբթու խորհրդարանին պիտի ներկայացնէ օրինագիծ մը, որ կը տրամադրէ բեկանել երեսփ. ժողովի եւ թաղապետական խորհուրդներու բոլոր համայնավար անդամներուն ընտրութիւնը եւ պաշտօնանկ ընել համայնավար պաշտօնեաները։

ՖՐԱՆՍԱ ՄԻՇՏ ՄՏԱՀՈԳ

Մուսոլինիի ծրագիրը եւ ուրիշ դէպքեր խոր մտահոգութեան մատնած են Ֆրանսայի ազգայնական շրջանակները։ Երեսփ. ժողովի առջի օրուան նիստին մէջ, Պ. Պ. Ֆրանքլէն Պույեօն եւ Լուի Մառէն բուռն հարցապնդումներ ուղղեցին, որոնց մանրամասնութիւնները կուտանք յաջորդով։ Մասնաւորապէս նախարկցան որ նիստէն բացակայ էին թէ՛ վարչապետը եւ թէ արտաքին նախարարը։

⁂ Քանի մը օրէ ի վեր Փարիզ կը գտնուի Պ. Թիթուլէսքօ, Ռումանիոյ արտաքին նախարարը, խորհրդակցելու համար ֆրանսական կառավարութեան հետ։ Պ. Թիթուլէսքօ կը գործէ իբրեւ ներկայացուցիչը Փոքր Համաձայնութեան։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՍՈՒՐԻՈՅ ԽՆԴԻՐԸ ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԻՆ ՄԷՋ

Վարչապետ Պ. Տալատիէ կը բացատրէ թէ ինչո՛ւ չեն կրնար պարպել անմիջապէս

Երեսփ. ժողովի մարտ 30ի նիստին մէջ, պատերազմական ելմտացոյցի վիճաբանութեան առթիւ, նորէն յուզուեցաւ Սուրիոյ հոգատարութեան խնդիրը։ Մարսէյլի շրջանին ընկերվարական երեսփոխան Պ. Սիքօթ Բէնէն ուժգնօրէն քննադատեց այն «մխումները» (իր կարծիքով՝ 300 միլիոն ֆրանք) զորս կը պատճառէ «սուրիական արկածախնդրութիւնը»։ Յայտարարեց թէ Ֆրանսան ալ պէտք է հետեւէր Անգլիոյ օրինակին, եւ անկախութիւն տար Սուրիոյ, ինչպէս Անգլիան տուաւ Իրաքի։ «Սուրիան իր միութիւնը եւ ազատութիւնը կը պահանջէ եւ մենք իրաւունք չունինք ընդդիմանալու։ Երեւի պաշտպանելիք շահեր ունինք։ Արդ, մեր առեւտրական շահը՝ այդ երկրին հետ՝ հազիւ 36 միլիոն ֆրանքի կը հասնի։ Ինչ կը վերաբերի բարոյական կամ կրօնական շահերուն, այդպիսի շահեր ունինք ուրիշ երկիրներու մէջ ալ, մանաւանդ Հարաւային Ամերիկայի մէջ, եւ սակայն զօրք չենք պահեր հոն։ Հետեւաբար, կը պահանջեմ որ կառավարութիւնը յայտարարէ թէ այս չափատանց բազմածախս զոհողութիւնները չպիտի շարունակուին։ (Ծափեր ծայրագոյն ձախակողմէն)։

Ռընոտէլ, ընկերվարական վարիչը, իր կարգին ուժ տուաւ այս յայտարարութեան։

Աջակողմեան երեսփոխան մը բողոքեց այն հեգնական ոճին դէմ որով Պ. Բէնէն խօսեցաւ Ֆրանսայի բարոյական եւ կրօնական շահերու մասին։ «Մեր հոգատարութիւնը, ըսաւ, արդիւնքն է պատմական երկար աւանդութեան մը որ իրաւունքներ եւ պարտականութիւններ ստեղծած է մեզի համար, հանդէպ Սուրիոյ ժողովուրդներուն։ Այնտեղ ունինք հայրենի ժառանգութիւն մը որմէ ես եւ իմ բարեկամներս չենք կրնար հրաժարիլ։ (Ծափեր կեդրոնէն եւ աջակողմէն)։

ԵԹԷ ՔԱՇՈՒԻՆՔ, ԻՐԱՐ ՊԻՏԻ ԲԶՔՏԵՆ …

Վիճաբանութիւններէն յետոյ, խօսք առաւ վարչապետ Պ. Տալատիէ եւ հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ.

— Ազգերու Դաշնակցութիւնը Ֆրանսայի յանձնած է սուրիական հոգատարութիւնը, նկատի առնելով այն իրաւունքներն ու պարտականութիւնները զորս ան ստացած է դարերու ընթացքին։ Այս գիտակցութեամբ է որ ընդունած ենք յարաբերութեան նոր բանաձեւ մը՝ ընդմէջ ժողովուրդի մը որ քաղաքակրթութեան որոշ աստիճանի մը հասած է եւ ուրիշ ժողովուրդի մը որ չէ հասած այդ մակարդակին։ Մեր առաքելութիւնն է Սուրիան բարձրացնել այնպիսի վիճակի մը որ կարելի ըլլայ իրեն տալ իր քաղաքական ազատութիւնը եւ կառավարութիւնը որոշած է գործել ա՛յդ ուղղութեամբ։ Այս նպատակը գործադրել՝ աւելի դժուար է Սուրիոյ քան Իրաքի մէջ։ Անգլիան կրցաւ մեղմէ աւելի շուտ շարժիլ, որովհետեւ իր դիմացը ունէր միատարր ժողովուրդ մը ուր արդէն, դարերու ընթացքին, հաւաքական գիտակցութիւն մը մշակուած էր։ Ընդհակառակն, Սուրիոյ մէջ կը տեսնենք ծայրայեղ այլազանութիւն մը ցեղերու եւ կրօններու։ Պաւէս՝ Մօտաւոր Արեւելքի այս երկրին մասին կատարած իր ուսումնասիրութեան մէջ, տպաւորիչ էջեր նուիրած է ցեղերու եւ կրօններու այս թանգարանին, ուր շատեր անձամբ անձին կը պաշտեն սատանան։ Կրօնական ընդհարումները մասնաւորապէս ծանր են Արեւելքցիներուն մէջ, եւ երբ նկատի առնենք որ տնտեսական դժուարութիւններն ալ կ'աւելնան ցեղագրական դժուարութեանց վրայ, պիտի ըմբռնենք մեր ստանձնած գործին տաժանքը։

Այս ըսելէ յետոյ, կը յիշեցնեմ թէ 1932 հոկտեմբեր 12ին, մարզպան Պ. Փոնսօ կառավարութենէն հրահանգ ստացաւ անմիջապէս բանակցութեան ձեռնարկել Դամասկոսի մէջ, Փրանքօ-սուրիական դաշնագիր մը կնքելու համար։ Անհրաժեշտ է այդ համաձայնութիւնը, որպէս զի կարգադրուին մէջտեղ դրուած բոլոր խնդիրները, — տնտեսական, ելմտական, զինուորական — մինչեւ որ նոր պետութիւնը կարենայ ընդունուիլ Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ։

Ճիշդ է որ կարեւոր գումար մը կը կազմեն մեր ծախքերը՝ Սուրիոյ մէջ, թէեւ անոնք 34 միլիոն պակսած են անցեալ տարիէն ի վեր եւ 68 միլիոն՝ երկու տարիէ ի վեր։ Բայց, եթէ Ֆրանսա վերադարձնենք այն զինուորները որոնց այնքան պէտք պիտի ունենանք դատարկ տարիներուն, կը վախնանք որ այդ զանազան ցեղերը իրարու վրայ խոյանան։ Այն ատեն, հարկ պիտի ըլլայ կա՛մ բարեկարգութիւնը վերահաստատելու հոգը յանձնել ուրիշ պետութեան մը որ անենօք արժեցուցած է իր իրաւունքները — եւ չեմ գիտեր թէ սուրիական ազատութիւնները պիտի օգտուի՞ն ատկէ — եւ կամ դուք պիտի զրկէք սուրաբթիւ եւ բազմածախս արշաւադրունդ մը։ Հասկնալի է, ուրեմն, որ չենք ուզեր ո՛ր եւ է գնով վտանգել արդէն ձեռք բերուած արդիւնքները։ (Ծափեր)։ Ֆրանսան ճշգօրէն կատարած է իր յանձնառութիւնները հանդէպ Ազգերու Դաշնակցութեան։ Սուրիան կարելի եղածին չափ շուտով իր տեղը պիտի գրաւէ Ժընեւի մէջ, ուրիշ ազգերու կողքին, բայց անհրաժեշտ է որ նախապէս եւ բուն իսկ սուրիական ժողովուրդներու շահուն համար, ստորագրուի զինակցութեան դաշնագիրը»։ (Ծափեր կեդրոնէն, աջակողմէն եւ ձախակողմէն)։

Այս յայտարարութենէն յետոյ, քուէարկուեցաւ պահանջուած վարկը։

Սիթրօէնի գործարանները փակուած կը մնան

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՍՊԱՌՆԱՅ ԱՒԵԼՑՆԵԼ ԿՐՃԱՏՈՒՄԸ

Տակաւին գոց են Սիթրօէնի գործարանները։ Վարչութիւնը չուզեր տեղի տալ, իսկ բանուորները մերժելով առաջարկուած կրճատումը, ժողովներ կը գումարեն եւ կը կազմակերպուին, դիմադրելու համար։

«Լը Փոփիւլէր» կը գրէ թէ՝ գնդ. Ֆոնթանա, Սիթրօէնի վարչական բաժնին տնօրէնը, ուրբաթ առտու ընդունելով բանուորներու պատուիրակութիւնը, որ պաշտօն ունէր առաջարկներ ներկայացնելու, հետեւեալ ազդարարութիւնն ուղղած է.

— Տնտեսական պայմանները այլ եւս թոյլ չեն տար բարձր օրավարձ վճարել։ Ցետոյ, մեր դիմացն ունինք օտար մրցակցութիւն մը որ զինաթափ չըլլար։ Պ. Անտրէ Սիթրօէն հարկադրեալ որոշեց կրճատել բանուորներուն եւ պաշտօնեաներուն աշխատավարձը։ Հաւատացէք որ կը ցաւի այս հարկադրանքին համար։ Եթէ բանուորները խելօք մնան, կրճատումը պիտի կատարուի երկու անգամով, — հարիւրին 5՝ ապրիլ 1էն 15 եւ հարիւրին 5՝ ապրիլ 15էն մայիս 1։ Հակառակ պարագային, կրճատումը պիտի բարձրանայ մինչեւ 15 եւ նոյնիսկ 18 առ հարիւր։

Այս առթիւ, ընկերվարական պաշտօնաթերթը դիտել կուտայ թէ՝ Սիթրօէնը, որ ամէն գիշեր ելեկտրական լոյսերով իր արտադրութիւնները կը տարփողէ էյֆէլի կատարէն, 1929—1930 տարեշրջանին ունեցած է իբրեւ ընդհ. գործառնութիւն 1,480,526,685 ֆրանք։ Խառն հասոյթը եղած էր 171,970,881 ֆրանք, որ կը ներկայացնէ հարիւրին 9·75 շահ, այսինքն զուտ հասոյթ 31 միլիոն 78,645 ֆրանք։ 1930 — 31ին զուտ շահը բարձրացած է 33,827,389 ֆրանքի, իսկ 1931—32 տարեշրջանին՝ եղած է 32,761,363 ֆրանք։

1929—30ին արտադրած է 84,292 ինքնաշարժ, 1930—31ին՝ 70,808, 1931—32ին՝ 58,545։ Երկու տարուան միջոցին գործառնութիւնները պակսած են իբր մէկ երրորդ համեմատութեամբ, խառն հասոյթը հաստատ մնացած է, իսկ զուտ շահը աւելցած է հարիւրին 43։

⁂ «Իւմանիթէ» կը գրէ թէ 12,000 բանուորներ ցոյց ըրին Ռընոյի գործարանին առջեւ, որ կը շարունակէ բանիլ։

⁂ Համայնավար կուսակցութիւնը կոչ մը ուղղելով Սիթրօէնի բանուորներուն, կ'ողջունէ շարժումը եւ կը յանձնարարէ ուժգնօրէն հարուածել, արժեցնելու համար իրենց պահանջները։ Այս առթիւ կը հրաւիրէ բոլոր կազմակերպութիւնները աջակցիլ շարժումին։

ՀԱԿԱՀՐԵԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԸ ՍԿՍԱՒ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

Մէկ օր տեւելէ յետոյ պիտի ընդհատուի, եթէ ոչ...

Երէկ, շաբաթ, ամբողջ Գերմանիոյ մէջ բացուեցաւ հակահրէական պոյքոթը, այն դունագեղ մանրամասնութիւններով զորս հաղորդած ենք օրը օրին։

Ուրբաթ գիշեր վերջացած էին բոլոր պատրաստութիւնները, եւ շաբաթ առտու ժամը 10ին պայթեցաւ … պատերազմը։ Մէկ օր առաջ, Պերլինի պատերուն վրայ փակցուած էր հետեւեալ ազդարարութիւնը, կարմիր – ճերմակ գոյներով.

— Բովանդակ աշխարհի Հրեաները ժամանակ ունին որոնալու մինչեւ շաբաթ։ Այն ատեն պիտի սկսի ճակատամարտը։ Բովանդակ աշխարհի Հրեաները կ'ուզեն բնաջնջել Գերմանիան։ Գերման ժողովուրդ, պաշտպանէ ինքզինքդ։

Ուրբաթ օր, ձեռք առնուեցան բոլոր պաշտպանողական միջոցները։ Հիթլէրի մարտական խումբերը, ընկերակցութեամբ պետական պաշտօնեաներու, գրաւեցին Պերլինի շրջանային եւ նախագահ ատեաններու շէնքերը, պահանջելով որ անմիջապէս քշուին բոլոր հրեայ դատաւորները, փաստաբանները եւ պաշտօնեաները։ Բնականաբար դադրեցան դատավարութիւնները, քանի որ հրամանը տրուեցաւ առանց նախապատրաստութեան։

«Հրէական զրպարտութեան եւ պոյքոթին դէմ» կազմուած կոմիտէն ալ ու ձախ ցրուած էր միլիոնաւոր թռուցիկներ։ Հատուած մը, իբրեւ նմոյշ.

— «Հրեան սուտեր կը տարածէ ինչպէս կ'ընէր պատերազմի միջոցին։ Կ'ուզէ Գերմանիոյ դէմ հանել աշխարհը … Կ'ուզէ նաեւ սաստկացնել թշուառութիւնը, գործազրկութիւնը, կործանելով մեր արտածումները … Ցոյց տուէք Հրեաներուն թէ չեն կրնար անպատիժ վարկաբեկել եւ աղտոտել Գերմանիան … Կեցցէ՛ գերմանական սուրբ հայրենիքը»։

⁂ Երեւի նկատի առնելով բազմաթիւ դիմումներ եւ համաշխարհային կարծիքը, պրոպագանտի նախարար Պ. Կէօպէլս ուրբաթ օր իր մօտ կանչեց օտար թղթակիցները եւ հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ.

— «Պաշտպանողական պայքարը ընդդէմ արտասահմանի հրէական յարձակումներուն» պիտի ընդհատուի շաբաթէն մինչեւ չորեքշաբթի առտու։ Եթէ մինչեւ չորեքշաբթի առտու ժամը 10ին ամբողջովին կանգ առնէ վայրագութեանց պատրուակով մղուած պայքարը, ազգային – ընկերվարական կուսակցութիւնը պատրաստ է վերահաստատելու սովորական վիճակը։ Իսկ եթէ այդպէս չըլլայ, պոյքոթը պիտի վերսկսի չորեքշաբթի առտու ժամը 10ին, բայց այս անգամ այնպիսի ուժգնութեամբ որ պիտի գերազանցէ մինչեւ հիմա եղածները եւ պիտի շարունակուի մինչեւ որ գլջումի գան անոնք որ կը վարեն այս պայքարը»։

⁂ Փրուսիոյ դատական նախարարը հրամայեց ճամբել բոլոր հրեայ դատաւորները։ Հրեայ փաստաբաններու թիւն ալ պիտի իջնէ այն համեմատութեան որ կայ երկու ժողովուրդներու թիւին միջեւ։

«ԵՍ ԴԱՒԱՃԱՆ ԵՄ …»

Լայփցիկի մէջ պոյքոթը սկսաւ ուրբաթ օրն իսկ։ Մարտական խումբեր պատեցան փողոցները, բոլոր հրէական խանութներուն վրայ փակցնելով հօչակաւոր դեղին շրջանակը, զոր նուաստացուցիչ նշան կը համարեն հիթլէրականները։ Անկէ զատ, ոստիկանութիւնը հրամայեց հրեայ առեւտրականներուն՝ իրենց դուռներուն առջեւ փակցնել ազդ մը, որ յայտնէ թէ «հրէական խանութ է», այլապէս ծանր տուգանքի պիտի դատապարտուին։ Միեւնոյն տեսարանները՝ բոլոր քաղաքներուն մէջ։

Աննապէրկի մէջ, «Նացի»ները խուժանդեցին անոնք որ հրէական խանութներ մտած էին, եւ թանձր մելանով մը անոնց երեսին փակցուցին դրոշմ մը որ կ'ըսէ.

— «Ես դաւաճան եմ, որովհետեւ հրէական ապրանք գնեցի»։

⁂ Կ'ըսուի թէ Մ. Նահանգներու կառավարութիւնը բարեկամաբար պիտի միջամտէ, այս պոյքոթին առթիւ։

Անգլիոյ Երեսփ. ժողովին մէջ, առաջարկուեցաւ Ազգերու Դաշնակցութեան առջեւ հանել պոյքոթի այս խնդիրը, որ կրնայ խանգարել միջազգային յարաբերութիւնները։ Լոնտոնի անգլեւգերման ակումբի նախագահութենէն հրաժարեցաւ Լորտ Րէտինկ, արտաքին գործերու նախկին նախարարը, որ հանրածանօթ Հրեայ մըն է։

⁂ Գերման գրագէտներու ընկերութիւնը վտարեց շարք մը հռչակաւոր գրագէտներ, նկատի առնելով անոնց քաղաքական տեսակէտները եւ կրօնական դաւանանքը։ Ծանօթ գիտնական Այնշթայն, որուն յայտարարութիւնները հրատարակած ենք այսօր, հաստատեց թէ հրաժարած է գերմանական հպատակութենէն։

⁂ Մ. Նահանգներու բարունապետը, Ուայզ, տեսակցելով արտաքին նախարարին հետ, յանձնարարեց իր կրօնակիցներուն առժամապէս դադրեցնել հակագերման պոյքոթը։

ՔՕՇԷՆ հիւանդանոցին մէջ, անծանօթ մը երկաթի կտորով մը սպաննեց վիրաւորներէն մէկը։ Մարդասպանը գողցած էր զոհին 2100 ֆրանքը։

ԱՐԴԻ ՏԱԳՆԱՊԸ, ՊԱՏՃԱՌՆԵՐԸ ԵՒ ԴԱՐՄԱՆՆԵՐԸ

Ա.

Ահաւասիկ խնդիր մը: Խնդիր մը լուծելի: Ու այնքա՜ն դժուար անոր լուծումը: Տարիները եւ ամիսները չրաւեցին: Տնտեսագէտները, քաղաքագէտները, ելմտագէտները, ճարտարագէտները տակաւին քարետախտակին առջեւ են:

Բարդ է նիւթը: Ու ընդարձակ եւ խորունկ: Առա՛տ գրականութիւն մը անոր մասին: Այնպէս որ, եթէ ուզէինք եւ փորձէինք, դուք եւ ես, աւելի տարածուիլ նիւթին մակերեսին վրայ, եւ աւելի յատակին մօտենալ անոր, պէտք պիտի ըլլար առ նուազն տասը հաստափոր գիրք եւ խոշո՛ր դէզ մը կարօններ թերթի՝ այս սեղանին վրայ տեսնել: Ծանր եւ անշուշտ յոգնեցուցիչ աշխատանք: Մնաց որ, եթէ ոչ բազմաթիւ, գոնէ չորք մը երեկոներու պէտք պիտի ունենայինք, գրելու հանելու համար առաջադրուած աշխատանքը:

Բայց աւելի լաւ պիտի չըլլա՞ր որ բնաւ չխօսէինք այս հարցին վրայ: Չէ՞ որ սիրայօժար մէկզի կը նետենք անհաճոյ միտքերը: Մեծ տնտեսագէտը, Շարլ Ժիտ, կը յանձնարարէ որ «չխօսինք տագնապին մասին: Որքան քիչ խօսինք, այնքան թեթեւօրէն պիտի անցնի երթայ ան»:

Եւ սակայն, դրեթէ միմիայն տագնապին մասին է որ կը խօսինք: Ու ամէն ոք պատճառներ կը փնտռէ: Ու դարմաններ, անսխալ դարմաններ կ'առաջարկէ: Որքան կ'ուզենք չզբաղիլ անով, նոյնքան կը ստիպուինք զբաղիլ:

Բայց ի՞նչ է որ տագնապը: Եւ չորակեցինք ալ զայն: Որովհետեւ շատ մը տագնապներ գոյութիւն ունին: Կայ տնտեսականը: Կայ քաղաքականը: Կայ բարոյականը: Կայ խորհրդարանականը: Վերջապէս կայ ու կայ: Պատերազմէն յետոյ, «մօտա» եղաւ ամէն մարզի մէջ տագնապ տեսնել: Մենք պիտի խօսինք տնտեսական տագնապի մասին:

Այս տագնապը՝ տնտեսական՝ հաւասարակշռութեան խանգարումն է, տակնուվրայութիւնն է: Ան կրնայ ըլլալ պարբերական եւ կանոնաւոր: Կարճ եւ սաստիկ: Երկարատեւ եւ մեղմ: Մեղմ շրջանակի մէջ եւ համաճարակ:

19րդ դարուն, Սթէնլի Ճէվընս առաջինը եղաւ նկատող թէ տագնապները կանոնաւորապէս եւ ժամանակի հաւասար հեռաւորութեամբ իրարու կը յաջորդեն: Ու անոր արձանագրած թուականներուն յաջորդական տարբերութիւնները թոյլ տուին իրեն որ յօրինէ օրէնքը — տասը տարին անգամ մը տագնապ:

Ան եթէ ապրած ըլլար 20րդ դարուն, ինքն իսկ պիտի հերքէր իր օրէնքը: Որովհետեւ տասը տարուան կանոնաւորութիւնը խախտեցաւ մեր դարուն:

Արդի տագնապը 1929ին սկսաւ: Գոնէ այդպէս կ'ընդունուի: Անցեալին մէջ իր նմանը չունի արդի տագնապը: Ան կը զարնէ ոչ միայն ամէն տեղ, այլ՝ առանց բացառութեան:

Ֆրանսայի բնակչութեան հաւասար թիւով աշխատաւորներու հսկայ բանակ մը անգործութենէ կը տառապի: Ճարտարարուեստի երեք մեծ երկիրներուն մէջ (Գերմանիա, Անգլիա եւ Միացեալ Նահանգներ) իրենց ապրուստը ճարելու կարող ութ աշխատաւորներուն մէկը անգործ է: Աշխատաւորներուն եւ պաշտօնեաներուն երեքէն մէկը գործ չունի: Արդի անգործութեան տեւողութիւնը եւ լայնքը աննախընթաց է մարդկային պատմութեան մէջ: Այսօրուան անգործներուն թիւը մինչեւ հիմա արձանագրուած թիւերուն ամէնէն բարձրին կրկինէն աւելի է: Տասնըչորս միլիոն անգործ կայ Միացեալ Նահանգներուն մէջ: Աշխատաւորներուն քսան առ հարիւրը: Երեսուն միլիոն անգործ: Հարիւր քսան միլիոն ազգային պիւտճէներու վրայ բեռ են: Հինգ հարիւր Ֆրանքի ծախք տարին:

Ամուսնութիւն եւ ծնունդ կը նուազին: Անձնասպանութիւնները կ'աւելնան: Միլիոններով տղաք բաւարար սնունդ չեն ստանար: Բարոյական ամէն տեսակ հոգեր կը ծնին եւ կը ծաւալին:

Համաշխարհային առեւտուրին արժէքը ինկած է: 1929—1930ին 25 առ հարիւր: Մինչեւ 1931՝ 40 առ հարիւր: Իր ամբողջութեանը մէջ, համաշխարհային առեւտուրին մակարդակը է այն ինչ որ էր քսան տարի առաջ:

Համաշխարհային գիները երբեք այնքան չէին ինկած, որքան ներկայիս:

Աղքատութեան մէջ կը տառայտին գիւղացիները, որոնք չեն կրնար գնել իրենց պէտք եղած ճարտարարուեստական նիւթերը: Զքաւորութեան մէջ կը հալին, կը ծիւրին բանուորական զանգուածները, որոնք չունին միջոց՝ գնելու գիւղացիներու արմտիքը:

Ու տագնապը կը շարունակը տակաւին իր աւերները: Ան կը սպառնայ գործաւորին, գիւղացիին, առեւտրականին, գործարանատէրին, պաշտօնեային, գործարաններուն, դրամատուններուն, երկրագործութեան, ընկերութեանց, անհատական ձեռնարկներուն, երկաթուղիին, շոգենաւին: Հակառակ գիներուն անկման՝ ոչ գնող կայ, ոչ ծախող:

Գերարտադրութեան մասին կը խօսուի շարունակ: Բայց ի՞նչ գերարտադրութիւն: Ի՞նչպէս կարելի է խօսիլ տառնի բանի մը վրայ, երբ մէկ կողմէ, միլիոններով մարդիկ կը մեռնին անօթութենէ, ուտելիք չունենալով, իսկ ուրիշներ կը մեռնին իրենց ուտելիքներուն վրայ: Հակառակ անոր որ շտեմարանները լեփ-լեցուն են, միլիոններով մարդիկ կը տառապին հացի պակասէն:

Քանատայի մէջ կ'այրեն ցորենը, Պրազիլիոյ մէջ կ'այրեն սուրճը, երբ միլիոններով մարդկային էակներ հաց չունին եւ չունին ըմպելիք:

Ու կ'անցնին տարիները: Տագնապը կայ, կը մնայ:

Մինչեւ այսօր, հիմնուած տագնապներուն պարբերական կամ շրջանային վարդապետութեան վրայ, կը սպասէինք, կը յուսայինք, կը կարծէինք որ այս ալ պիտի անցնէր, որպէս զի վերադառնար բարգաւաճման շրջանը, սպասելու համար այնուհետեւ ուրիշ տագնապի: Մինչդեռ ներկայիս, կը գտնենք տագնապ մը բոլորովին տարբեր՝ իր յատկանիշներով, ծաւալով, տեւողականութեամբ, եւ որուն ելքը, վախճանը չերեւար տակաւին: Մամուլին մէջ կը կարդանք արդէն — յաւիտենական տագնապ, յարատեւ անգործութիւն նախադասութիւնները:

Մարդկութիւնը անցեալին մէջ, տագնապներու առեն, ճանչցած էր սովերը: Այսօր ընդհակառակն ան կը կքի առատութեան ծանր բեռան տակ: Անցեալին մէջ, անհատները կը փճանային, այսօր ազգերը, պետութիւնները: Բովանդակ աշխարհը սարսած է հիմերէն:

Խզում ամենուրեք: Խզում կայ ազգային տնտեսութեանց միջեւ: Խզում կայ արտադրութեան եւ սպառումին միջեւ: Խզում կայ արտադրութեան եւ աշխատանքին միջեւ: Խզում կայ մեծաքանակի եւ փոքրաքանակի գիներուն միջեւ:

Ի՞նչ բաներ կը մատնեն տագնապը: Ի՞նչպէս կը յայտնուի ան:

Դիտուած է եւ ընդունուած որ, նախ կը բարձրանայ ամէն ինչ: Կը բարձրանան գիները, կը բարձրանան արժեթուղթերը, կը բարձրանան օրավարձերը: Ու ապա հակառակ կը շրջի ամէն ինչ: Անկում գիներու, արժեթուղթերու, օրավարձերու:

Պատերազմի վերջաւորութեան, տնտեսական քաոսը կը տիրէր ամբողջ աշխարհի մէջ: Սով կար ուտելիքի, վարկին եւ առեւտուրին մեքենականութիւնը խանգարուած էին մեծ մասամբ: Ժողովուրդներուն բարոյականը լախտի հարուածը ստացած էր ըլլալ կանքներէն, պարտութիւններէն: Դրամական դժուարութիւններ: Հանրային ելեւմուտքի խառնաշփոթ վիճակ:

Հարկ էր ոչ միայն աշխատիլ փլատակներու վերականգնումին, այլ եւ արտադրութեան աճումին, գտնելու համար նախապատերազմեան մակարդակը, մինչեւ իսկ զայն գերազանցելու:

Ու արդարեւ 1925ը եղաւ մեծ յաջողութիւններու տարի մը: Յաջողութիւն՝ ելմտական, դրամական, առեւտրական: Արտադրութիւնը աճեցաւ: Գերազանցեց 1913ինը: 1925—1929, սակայն, բարգաւաճման այս շրջանը մեզ պիտի խաբէր երեւութական յաջողութիւններովը: Անոնց հիմը խախուտ էր: Անկայուն էր կացութիւնը: 1929ին պիտի փլէր տնտեսութեան իրր թէ վերականգնած շէնքը: Լաւատեսութեան պիտի յաջորդէր յոռետեսութիւնը, յուսախաբութիւնը:

1929 Հոկտ. ամսուն, Նիւ Եորքի սակարանի խաղերու փլուզման կը հետեւէր գիներու արագ անկումը: Աւելի ծանրացաւ տագնապը որ գոյութիւն ունէր արդէն պարտական երկիրներուն մէջ:

ԱՐՇԱՒԻՐ ԽԱՆԷՏԱՆԵԱՆ

ՏՂՈՒՍ ՀԵՏ

ԴԵՊՔԻ ՄԸ ԱՌԹԻՒ

Երէկ դէպք մը պատահեցաւ, այսինքն թէ՝ մէկուն հետ կռիւ ըրի: Արդէն ըսած եմ որ կռուազանին մէկն եմ, բայց երբեք կռիւը սիրող մը: Մանաւանդ այս նեղ օրերուն, միշտ ջաւալ ժանիքներս սրած եմ, երբ ո եւ է դէպքէ, առանց ուրիշին զիջելու իրաւունքներէս մաս մը, կէս մը: Միշտ ալ ժանիքներս սրած եմ, երբ որեւէ մէկը ուզած է իմ արդար իրաւունքներս յափշտակել: Ահա թէ ինչո՞ւ պատահեցաւ երէկուան դէպքը: Մէկը՝ Ֆրանսացի մը, 40—45 տարեկան ancien combattant մը — ի՛նչ փառաւոր տիտղոս — անպատիւ կերպով կրակէն ճզմըրած մը: Ահա մարդկութեան մէջ դասակարգ մը եւս որ իրաւունքներ եւ առաւելութիւններ կը վայելէ հանրապետական երկիրներուն մէջ, նոյնիսկ արդարութեան սեղանին առջեւ: Օգտուելով իմ նորեկի bleuի հանգամանքէս, ուզեց շահագործել զիս: Ու ահա հոս էր որ իմ Հայու ըմբոստ նկարագիրս իր սուր ժանիքները լարեց՝ կռուազան: Հայկական երկու բռունցքներս բաւական եղան արդարութիւն եւ ներքին խաղաղութիւն առաջ բերելու համար, փոխադարձաբար երկու օրուան գործէ զրկուելովս:

Այսպիսի երկու ըմբոստութիւններ եւս ունեցած եմ ուրիշ անգամներ: Առաջինը՝ գլըոցներու վերաբացման առթիւ նորեկ bleu աշակերտներու եւ հիներու միջեւ եղած անարդարութեան, խտրութեան՝ հիներու անգթութեան եւ նորերու ստրկամտութեան պատճառաւ:

Իսկ երկրորդը շատ աւելի ծանր քան առաջինը: Երբ մէկը իմ արժանաւոր հայ անհատականութիւնս անարգեց — sâle Arménien — Ա՛լ չեմ յիշեր, աչքերս չէին տեսներ: Այդ երկու բառերը շատ սուղի նստան իրեն:

Ահա այսպէս, երկու օր անգործ իրրեւ պատիժ: Ի՞նչ մեծ կորուստ, 30+30 կ'ընէ 60, որ հաւասար է 48 ժամ հանգիստի: Ուրախ եմ որ երկու օր տղուս հետ պիտի մնամ, պիտի խաղամ, պիտի պտտիմ:

— Բայց անարդարութիւն մըն է որ կը կատարուի: Պէտք է ըմբոստանալ նաեւ անոր դէմ: Պէտք է ըմբոստանալ, քանի որ ասոր կը յաջորդէ ներողութիւն խնդրելու քաղքենի ձեւը:

— Վաղը տղադ կը բողոքէ քեզի դէմ:

— Ըմբոստացի՛ր, ըմբոստացի՛ր, արդարութիւնը պէտք չէ որ բռնաբարուի:

Ներքին ձայն մը կը խլրտի մէջս: Մարմինս ամբողջութեամբ կիրքէ բռնուած՝ կը դողամ: Ծանր երկընտրանքի մը առջեւ կանգնած եմ դէմ առ դէմ:

— Չէ՛, պէտք է հնազանդիլ ապագայ յոյսերու եւ արշալոյսներու համար:

— Հօրդ տարիքը ունի, դեռ երիտասարդ ես:

— Մէկ վայրկեան իսկ շատ է ներողութիւն խնդրելու ծանր բեռը թօթվելու համար:

— Տե՛ս տղադ եւ կինդ ի՞նչ երջանիկ են քովի սենեակին մէջ, իսկ վաղը՞...:

Տրամադրութիւնս իր կարգին խլրտաներ կուտայ ինծի, «երկու կրակի մէջ» ինկած եմ:

Այո՛, վաղը, վաղը նոր արշալոյսներ, նոր յոյսեր ու նոր երազներ ունիմ: Այսօրը պէտք է զոհել վաղուան համար:

Ու այս ծանր մտածումներուն մէջ խորասոյզ՝ շարունակ կը ծխեմ անկողնիս վրայ երկարած: Դուրսը ապրիլի գեղեցիկ արեւ մը՝ բարի, առատութեամբ կը տարածուի ամէն կողմ ու կը բաժնուի ամէնուն: Ծառերուն եւ երդիքներուն վրայի երիտասարդ թռչուններուն երգը՝ արծաթի պէս հնչուն, ջուրի պէս սահուն կը լեցնէ սենեակս:

Ու ես կը ծխեմ խաղաղութեամբ, ծուլօրէն: Ծխախոտին ծուխը առատութեամբ կը լեցնէ սենեակին պարունակութիւնը, սպիտակ եւ թեթեւ քօղ մը ձեւացնելով աչքերուս առջեւ: Գարնան առաջին ծիլերը հողէն դուրս կը ցցեն իրենց թարմ եւ կանանչ գլուխները՝ ինչպէս աղջկան մը նոր բուսնող պզտիկ ծիծերը: Հողը՝ նոր հարսի մը որովայնին պէս կակուղ, արգանդին պէս բեղուն եւ մարմնոյն պէս դարպասող ու ցանկացող, առաւօտեան թարմ ցօղէն յագեցած՝ ապրիլի արեւուն տաք ճառագայթները անյագօրէն կը խմէ: Ու դուրսի սենեակին մէջ, տղաս ու կինս կը խաղան իրարու հետ: Երջանիկ բոյն:

Երջանիկ անփութութիւն մը պարուրած է հոգիս: Մէկ կողմ նետած եմ բոլոր մտածումներս, համբերութեամբ ծալլած եմ բորբոքած ջիղերս, — երկու օրուան պատիժ, ներողութիւն խնդրել — ու երջանիկ անտարբերութեամբ մը վաղուան զալիքէն՝ խաղաղութեամբ կը ծխեմ: Ծուլօրէն երազներս կը շոյեմ ծխախոտիս բարձրացող ծուխին մէջ: Ու հանգիստ սրտով, առանց խռովքի կը հետեւիմ տղուս եւ կնոջս որ քովի սենեակը կը խաղան:

Մէկ, երկու մարեցայ,
Ալ կը բաւէ, յոգնեցայ.
Հասի՛ր, Արմէն, վերջացայ,
Ա՛ռ, ա՛ռ, ա՛ռ:

Կինս մէկ ձեռքով, համաչափ, գնդակը գետին կը զարնէ, համրելով եւ արտասանելով վերի տողերը: Իսկ տղաս՝ սուր եւ ուրախ բացագանչութիւններով կը լեցնէ սենեակը: Գնդակին հետ ինքն ալ կը շարժի:

Շարունակ կը ծխեմ, առանց զգացնելու գոյութիւնս: Անհուն ուրախութիւն մը սիրտս կը պարուրէ, կ'ուզեմ որ չվերջացնեն իրենց խաղը: Ու ես այսպէս ծուլօրէն անկողնին վրայ երկարած՝ խաղաղութեամբ ծխեմ: Դուրսը՝ դեռ մարտէն մնացած, պզտիկ հովը կրքոտ աղանիի մը պէս ծառերուն շուրջը դառնայ: Բարի ու արդար արեւը բաժնուի ամէնուն, թռչունները երգեն ու գորտերը համերգեն:

ԱԶԱՏ

«ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԿԱՐԾԻՔ»

Երբ մեր երկրի մէջ էինք, հայրենի հողին կառչած, մեր հանրային կեանքը վարող ուժերը — մտաւորական ու մարտական — թէ՛ հայկական ջարդերու եւ թէ՛ յեղափոխական ըմբոստութիւններու առեն, ամբողջովին աչք ու ականջ դարձած՝ անհամբեր կը սպասէին, թէ ի՞նչ արձագանգ կը գտնեն Եւրոպայի մէջ Սասունի եւ Զէյթունի ըմբոստութիւնները կամ հայ մայրերու աղիողորմ ճիչերը:

Այդ օրերուն, Եւրոպայի «հանրային կարծիք»ի պաշտամունքն ունէին մեր հին սերունդի ո՛չ միայն ծանօթ դէմքերը, այլ եւ «անծանօթ զինուորներ»ը, որոնք կեանքի ու մահուան պայքարի առեն չէին մոռնար հարցնել.

— Պարոն, քէ՛ զուրպա՛ն, ի՞նչ կը խօսս մեզ համար Եւրոպէն...

«Պարոն»ը խորհրդաւոր կերպով իրարու ետեւէ կը շարէր կարգ մը յատուկ անուններ — Կլատսթոն, Ժորէս, Ֆլէմանս, Փրէսանսէ եւայլն:

Անուններ որոնք,թէեւ շատ բան չէինըսեր «անծանօթ զինուորներ»ուն, սակայն անոնք կը հաւատային, որ Եւրոպայի մէջ կան «մեծ» մարդիկ, որոնք իրենցմով կը զբաղին:

Իմ նպատակը այդ շրջանի մեր միամտութեանց մանրամասնութիւնները թուելը չէ: Այդ աշխատանքը մասամբ կատարուած է եւ այդ միամտութիւններուն պատասխանը վերջնականօրէն տրուած է 1920ին: Ցետոյ նըւիրագործուած՝ Լօզանի դաշնագրով:

Այսօր, Լօզանի դաշնագրէն տասնամեակ մը վերջ, երբ հայ ժողովուրդի մէկ խոշոր զանգուածը կը գտնուի «քաղաքակիրթ» Եւրոպայի ծոցին մէջ, երբ նախկին «անծանօթ զինուորներ»ը ամէն օր առիթ ունին սեփական աչքերով տեսնելու «լոյս քաղաք»ներու մութ կողմերը, պէ՞տք է որ անդրադառնանք այդ խնդիրներուն:

Եւ անդրադառնանք լրջօրէն, որովհետեւ հին սերունդը կը յամառի տակաւին կառչած մնալ «քաղաքակիրթ» Եւրոպայի «հանրային կարծիք» կոչուած ֆէթիշին եւ այդ ոգիով դաստիարակել զաղթահայ նոր սերունդը:

X

Համաշխարհային պատերազմի ընթացքին, հայկական ջարդերը օգտագործուեցան կարգ մը պետութիւններու կողմէ, իրենց թշնամիները վարկաբեկելու եւ անոնց մասին հանրային աննպաստ կարծիք կազմել տալու: Արտաքին նախարարութիւններու մէջ ու անոնց իսկ հովանաւորութեամբ կազմակերպուեցան «հայասիրական» ցոյցեր (եւ այդ՝ ամէնէն շքեղ սրահներուն մէջ, որոնք այսօր կը զլացուին մշակութային ձեռնարկներու համար) ու հրատարակութիւններ, որոնք բոլորն ալ ուղղուած էին իրենց դէմ պատերազմող պետութիւններու դէմ:

Այդ առեն ի՛նչ մանրամասնութեամբ պատմուեցան մեր տառապանքները, ի՛նչ սպառնալիքներ եղան ոճրագործներու հասցէին եւ մանաւանդ՝ ի՛նչ խոստումներ մեզի...

Այդ ամէնը՝ Լեմանը քարիւղի փոխարէն ալիքներու յանձնելու պայմանով:

1925ին եւ 1930ին տեղի ունեցան քրտական զանգուածային ջարդերը: Հազարաւոր քիւրտ ընտանիքներ տարագրուեցան ու ջարդուեցան աքսորի ճամբուն վրայ:

Այս անգամ, սակայն, Եւրոպայի «հանրային կարծիք»ը լուռ մնաց, որովհետեւ այդ «կարծիք»ը արտադրող գործարանները առժամապէս ու բարձրագոյն հրահանգով լռութեան մատնուած են Թուրքիոյ հանդէպ:

Լրագիրները բաւականացան «զանազան դէպքեր»ու շարքին տպագրութեան յանձնել էնկիւրիի մէջ իսկ խմբագրուած հեռագիրները, որոնք Քիւրտերը կը ներկայացնէին իբրեւ պարզ աւազակներ, ինչպէս կ'ընեն Ճափոնցիները՝ Չինացիներու հանդէպ:

Ինչո՞ւ «գործարանը» շարժման մէջ չդրուեցաւ ու «հանրային կարծիք»ը չարտադրուեցաւ:

Որովհետեւ յաղթական պետութիւնները աւարը լափած ու կուշտ՝ հանգիստի պէտք ունին, մարսելու համար: Իսկ պարտուածները դեռ թոյլ են՝ առիթները օգտագործել կարենալու համար:

Կը կարծէք, որ Եւրոպայի մէջ մեռա՞ծ են «մեծ» մարդիկը:

Ամենեւին:

Վաղը, երբ հզօրները պարտուածները կամ դժգոհները (խօսքը մեր մասին չէ) մասամբ գոհացնելու մասին ստիպուին լրջօրէն մտածել, այն առեն նորէն սունկերու պէս պիտի բուսնին այդ «մեծ» մարդիկ՝ կրակէ բառերով եւ շողշողուն նշաններով:

Այն առեն, հայ եւ քիւրտ ժողովուրդներու դէտի պէս հոսած արիւնը պիտի յիշուի նորէն եւ իրենց դրամագլուխ պիտի ծառայէ՝ Թուրքիոյ անդամահատման ձեռնարկելու համար:

Այն առեն պիտի սկսին գործել «հանրային կարծիք» արտադրող գործարանները՝ մինչեւ Թուրքիայէն նոր պատառ մը խլելը՝ բայց ո՛չ թէ մեր շորցած, այլ իրենց անյագ կոկորդին համար:

Այսօր Գերմանիոյ մէջ հրեայ ժողովուրդը կը հալածուի ու նոյն իսկ խժդժութեանց կ'ենթարկուի:

Եւ, սրտառուչ են աշխարհի բոլոր ծայրերը ցրուած Հրեաներու բողոքի ցոյցերը: Սակայն, մեզի քիչ մը կասկածելի կը թուի եւրոպական եւ ամերիկեան մամուլի որոշ մէկ մասին ցոյց տուած հալածեալ սրտցաւութեան անկեղծութիւնը, երբ ան օրը օրին, ժամը ժամին շնդալից լուրեր կը հրատարակէ այդ «բարբարոսութիւն»ներու մասին:

Եւ ի՛նչ սրտաճմլիկ մանրամասնութիւններ...

Սակայն ո՞ւր էր այդ նոյն մամուլը, երբ նոյն ձեւի հրէական հալածանքները կը կատարուէին Լեհաստանի եւ Ռումանիոյ մէջ:

X

Մեր հին սերունդը, եթէ իր անցեալ սխալներուն համար «մեղմացուցիչ պարագա»ներ ունի, չի կրնար արդարանալ եթէ նորէն յամառի քալել հին ճամբով:

Հայկական հարցը միջազգային սեղանի վրայ գալէն ի վեր ու մինչեւ այսօր, բազմաթիւ դէպքեր կը դատապարտեն այդ յամառութիւնը:

Իսկ այսօր, Լօզանի դաշնագրէն տասնամեակ մը վերջ, պարզապէս ոճիր է՝ այդպիսի քնարերգներով օրօրել հայ ժողովուրդը:

Մեր հին սերունդը քաջութիւն պիտի ունենայ ճակատ փոխելու եւ իրական գետնի վրայ իջնելու: Պէտք է քաջութիւն ունենայ իրականութիւնը դիտել իր ամբողջ մերկութեան մէջ. որովհետեւ եթէ ան գեղեցիկ չէ, ամէն պարագայի մէջ անոր ճանաչումն այն առաւելութիւնն ունի, որ մեզ աւելի իրապաշտ կը դարձնէ, մեր ուժերուն գիտակից ու մեզ զերծ կը պահէ նոր անակնկալներէ ու յուսախաբութիւններէ:

Կ'ուզենք, որ այսուհետեւ դէպքերը կոչուին իրենց անուններով, իսկ եթէ այդ կարելի չէ, գայլերը մեզ չներկայացուին գառան մորթով:

Ահա թէ ինչո՛ւ նուաստագոյն դերը տալով եւրոպական «հանրային կարծիք»ին ու թերահաւատութեամբ ընդունելով մեր հասցէին ուղղուած «հայասիրական» ճառերը, մենք չենք մոռնար մէկ վայրկեան իսկ՝ թէ ովքե՞ր կուգան անոնք եւ ի՛նչ նպատակի կը ծառայեն:

Անշուշտ սխալ պիտի ըլլար եզրակացնել թէ մենք կասկածի կ'ենթարկենք բոլոր «հայասէրներ»ու անկեղծութիւնը:

Ամենեւին:

Անոնք պարզ խողովակներ են, որ կ'օգտագործուին գործարանի արտադրած «հանրային կարծիք»ը լոյս աշխարհ հանելու: Մենք երեւոյթները կը դիտենք իրենց ամբողջութեան եւ ոչ թէ մանրամասնութեան մէջ:

Հին սերունդը մէկ նոր զէնք է զըտած, իր յանցաւոր յամառութիւնը արդարացնելու համար: Ան մեզ կը մեղադրէ հակառակ «ծայրայեղութեան մէջ»:

Ո՛չ, կը պատասխանենք մենք, երեւոյթները մենք բերած ենք իրենց ճիշդ համեմատութեան, որմէ անոնք մղոններով հեռացուցած էին: Ամէն պարագայի մէջ, եթէ հին սերունդը յամառի պնդել մեր «ծայրայեղութեան» մասին, մենք պիտի պատասխանենք.

— Լաւ է մեր այսօրուան «ծայրայեղութիւն»ը, քան ձեր երէկուանը, որովհետեւ մենք լքելով այդ հանրային նպաստաւոր կարծիք պատրաստելու աշխատանքը, մենք լծուած ենք ուրիշ աշխատանքի մը՝ հայկական հանրային կարծիք ստեղծելու:

Որովհետեւ համոզուած ենք, որ եթէ առողջ է այդ կարծիքը՝ դէպքերը դատելու եւ մեր նորագոյն կեանքի պայմանները հասկնալու, մենք կը նանք ճամբայ ելլել աւելի վստահօրէն եւ հաստատուն քայլերով:

Որովհետեւ, գիտենք, որ Եւրոպայի եւ Ամերիկայի «հանրային կարծիք»ը հաւատարիմ շան պէս կը հետեւի բոլոր անոնց որ կտոր մը ոսկոր նետելու ի վիճակի են:

Ահա թէ ինչո՛ւ այսօր մեզի համար աւելի արժէք ունին Հայաստանի մէջ կառուցուող մէկ ելեկտրակայանը կամ գաղութներու մէջ բացուած համեստ ծաղկոց մը, քան «Թան»երու կամ «Թայմզ»ներու պղտոր ակունքներէ հոսող խմբագրականները:

Երբ օրը գայ ու նորէն մինակ մընանք Թուրքին դէմ առ դէմ, մեզի պիտի մնան իրականն ու շօշափելին, իսկ օդը պիտի ցնդին ճառերն ու գիրերը՝ օճառի պղպջակներու նման...

ԱԼ. ՎԱՆԻ

ՊԱՐՍԿԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՇԷՅԽԻՆ ԱՐՑՈՒՆՔԸ

Աստուած ազատէ Շէյխի արցունքի կեղծ կաթիլներից,
Որ քանի՛ – քանի՛ տներ են քանդուել այդքան քիչ ջրից.
Ես լսել եմ թէ Հնդու ծովերում մի կենդանի կայ,
Որ կեղծ արցունքով հայթայթում է իր պարէնն օրւայ:

Ափին դուրս գալով, ընկնում է անշունչ նա հողի վրայ,
Իր զոյգ աչքերը դէպ ի արեւն է գցում անզգայ.
Ճառագայթներից նրա աչքերը լցւում արցունքով,
Ու որսում է հեշտ մոծակ ու ճանճեր այդ պատրուակով:

Երբ լցնում է նա ճանճ ու մոծակներ իր խոռոչներում,
Փակում է աչքեր, յանկարծ գլուխը ջրի մէջ տանում.
Նրա արցունքներ կարմիր կրակից աւելի այրող,
Ճանճի մարմինը, մոծակի սիրտը խորովում շուտով:

Շէյխի արցունքն էլ նման է ճիշդ այս կենդանու լացին.
Խորշի՛ր նրանից, որ չը նմանուես ճանճին, մոծակին:

ԻՐԱՋ ՄԻՐԶԱ

(«Ալիք»)

Թարգմ. ՖԱՐՀԱԴ

ՀԱՅՈՒ ՄԸ ԳԻՏԱԿԱՆ ԳՈՐԾԸ

Ինչպէս փրանսական թերթերը կը գրեն, Ֆրանսայի գիտութեանց Ակադեմիային վերջին նիստին մէջ, Սորպոնի ծանօթ քիմիագէտներէն Իւրպէն կը հաղորդէր թէ երկու քիմիագէտներ, Մօրիս Քիւրի եւ Զգօն Թագւորեան քիմիական նոր պարզ տարր մը գտած են, առայժմ ծանօթ 61 թուագրութեամբ: Այս 61 տարրը կը գտնուի սամարիում եւ նէոդիմ տարրերուն միջեւ:

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

«Ո՞ՒՐ Կ'ԵՐԹԱՅ ՍԻՆԷՄԱՆ»

«Էքսէլսիօր», այս խորագրին տակ, հարցարան մը բացած էր։ Հարցարանին պատասխանողներն են գիտուններ, դերասաններ, բեմադրիչներ եւ թատրոնի ու սինէմայի տնօրէններ։

Հարցարանին հետաքրքրական մասն այն է թէ նորագոյն գիւտերը — գոյն, քանդակագծում (relief), — կրնա՞ն ազդեցութիւն մը գործել շարժանկարին վրայ։ Հնասէր շարժանկարը, որ տեղ կը շինէ, երբ մտնէ տուներէ ներս, ապահովաբար մեծ տագնապ մը ստեղծէ, ինչպէս ատեն խօսուն շարժանկարը։

Այսուհանդերձ խօսուն շարժանկարը տակաւին չէ տիրապետած հրապարակին, որովհետեւ ազգայնացուց անէծման, զոր միջազգայնացուցած էր համր սինէման։ Խօսուն շարժանկարին ուղղուած մեղադրանքներէն մէկն ալ այն է, որ ... — թարգմանութեան հարցը։ Եւ երբ շարժանկարի ընկերութիւնները վերջերս ուզեցին հաւասարակշռել ծախքերը՝ կրճատելով արուեստագէտներուն վճարումները, ...

... թեան ենթարկելով մարդկային մտքին բոլոր երեւոյթները։ Ցնցումը կը շարունակուի եւ այսօր, Մուսոլինիի բառով, տապալած կուռքերու կը նմանին այն բոլոր մեծ գաղափարները, — հաւասարութիւն, արդարութիւն, անհատական անկախութիւն, ժողովրդապետութիւն, — որոնք տարիներէ ի վեր տիրապետեր են քաղաքակիրթ ժողովուրդներուն վրայ։ Արդի տագնապը կը ծագի այն գաղափարէն, որ կը տարածուի հետզհետէ, թէ անհրաժեշտ է քանդել ու հարթել այդ բոլոր ժառանգութիւնները։

Եւ ահա այս անձկութեան, այս խռովքներուն մէջ բազմութիւններ կան, որ կը սպասեն մարդու մը, փրկիչի մը։ Կրօնական սպասում մըն է այդ։

Ֆրանսայի մէջ, մասնաւոր նկարագիր մը ունի հարցը։ Հիւանդ այս աշխարհին մէջ, Ֆրանսա քիչ թէ շատ կը պահէ իր հաւասարակշռութիւնը։ Այսուհանդերձ այստեղ ալ հող կայ մարդու մը սպասման։ Ատիկա չի նշանակեր սակայն թէ Ֆրանսա կրնայ հանդուրժել մարդու մը, որ ըլլայ իր միակ առաջնորդը։ Ֆրանսացիին բնական յատկանիշն է քննադատել իր բոլոր ազգային կամ ընկերային կազմակերպութիւնները, չհաւնիլ որ եւ է բանի։ Մնաց որ քաղաքական ներկայ կացութիւնն ալ թոյլ չիտար որ, դիկտատուրա հռչակուի։ Այո՛, Ֆրանսա կը սիրէ պետական հարուածը, բայց ...

...

գոյութիւն ունեցող հակամարտութիւնները, եւ տարածել ժողովուրդներու մէջ հաշտութեան ու միաբանութեան գաղափարները։

ՀՐԱՉԵԱՅ ՏԷՐՈՍԿԻ

ՄԱՍՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ՔՆՆԱԴԱՏՈՒԹԻՒՆ

...

Այնշթայնի նամակը

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

...

Քարափին վրայ խռնուած էր համակիրներու եւ հետաքրքիրներու հոծ բազմութիւն մը։ Անվերսի քաղաքապետ՝ Պ. Հիւսմանս, որ ըն-...

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Հրապարակային մեծ բանախօսութիւն

ԸՆԿԵՐ Ն. ՕԶԱՆՋԱՆԵԱՆԻ ՃԱՌԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 30 Մարտ (ցառաջ). — Հ. Յ. Դաշնակցութեան Շրջ. Կոմիտէին նախաձեռնութեամբ, Մարտ 25ին տեղի ունեցաւ հրապարակային մեծ բանախօսութիւն մը։

Հակառակ պղտոր լուրերու եւ խռովիկներու, գաղութին ընտրանին փութացեր էր տեղ գրաւել «Պրէպան Մարսէյէ»ի ընդարձակ սրահին մէջ։

Ծիրդ ժամանակին եկան բանա-...

... ժողովուրդի կրկին շինարարութիւնը։ Հայը շինարար է իր երկրին մէջ եւ ամենուրեք, հոս Ֆրանսայի մէջ իսկ Հայը շինած է նոյնքան տուներ որքան երկրին մէջ։ Հայուն շինարարութիւն առասպելական է եւ հայրենասիրութիւնը եզակի։ Ու քանի որ մեր ժողովուրդը ունի այս յատկութիւնները, պիտի կրնայ իրականացնել իր նպատակները, որքան ալ դժուարին ըլլան։

Բայց անհրաժեշտ է որ իր քաղաքական նպատակները՝ հեռաւոր կամ մօտաւոր՝ ըլլան յստակ եւ պարզ։ Այնքան ատեն որ Տաճկահայաստանը չէ գրաւուած եւ հայ տարագիր ժողովուրդի իր հայրենիքը չէ վերադարձած, մեր դատը կը մնայ դատ։

Անհրաժեշտ է, որ հայ ժողովուրդի ընդունակ եւ աշխատաւոր տարրերը քաղաքական յստակ ընբռնումներ ունենան ու համախմբուին միացեալ ուժերով, մեծ եւ ...

...

ԱՐԱՄ ԱՐՄԵԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԽՐԻՄԵԱՆ ՀԱՅՐԻԿԻ ՄԱՀՈՒԱՆ 25 ԱՄԵԱԿԸ

ՏԷՍԻՆ, 29 մարտ (Յառաջ). — Խրիմեան Հայրիկի մահուան 25ամեակի առթիւ, Տէսինի Վասպ. Հայր. միութեան նախաձեռնութեամբ կազմակերպուած յարգանքի հանդէսը, որ տեղի պիտի ունենար մարտի 5ին, բանախօսի հիւանդութեան պատճառաւ յետաձգուած էր երեք շաբաթ։ Տեղի ունեցաւ մարտի 26ին, կիրակի կէսօրէ վերջ՝ ժամը 3ին, Հ. Յ. Դ. ժողովրդական Տան սրահին մէջ։ Ներկայ էր ընտրեալ բազմութիւն մը։ Բեմին խորը կը ծածանէր հայկական եռագոյնը։

Հանդէսը բացուեցաւ «Մեր Հայրենիք»ով, զոր նուագեցին ընկ. Ա. Գ. Մելքոնեան (ջութակ) եւ Պ. Ժ. Խրտիկեան (դաշնակ), ժողովրդի յոտնկայս ունկնդրութեամբ։

Նախագահ՝ ընկ. Վ. Հիւսեան մի քանի խօսքով պարզելով հանդէսի նպատակը, իբրեւ բացման խօսք, կարդաց Պ. Հայկ Աճէմեանի «Խրիմեան Հայրիկ» գրքէն հայ եւ օտար զանազան գրողներու հեղինակաւոր կարծիքները, ինչպէս «Մշակ»ի մէջ (1892ին եւ թիւ 23) Գ. Արծրունիի հոյակապ եւ պատմական գրութիւնը, (կաթողիկոսական ընտրութեան առթիւ), Խրիմեան Հայրիկի մասին։ Ա-...

...

Վ. ԽԻՒՍԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (12)

ԳԵՏՆԻ ՏԱԿԷՆ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԳՐԱԿԱՆ ԽԱՂ. 1908)

ԾԱՆՕԹ. — 1908ին, երբ ծանօթ դաւանանութեամբ վիժեցաւ ժամանակաւորապէս Վասպուրականի Դաշնակցութեան տարիներ շարունակ պատրաստած վեց վիլայէթներու ընդհանուր համաժողովրդական ապստամբութեան ձեռնարկը եւ երբ դաւանանին անկումէն յետոյ, թուրք կառավարութիւնը 12,000 զինուորով շրջապատեց Այգեստանը՝ թնդանօթներ դնելով շրջակայ բարձրութիւններուն վրայ, առաջարկեց յեղափոխականներուն անձնատուր ըլլալ։ Վասպուրականի դաշնակցական մարմինը թէեւ միջոց ունէր կռուելու, նոյն իսկ պատռելու շղթան ու շրջակայ լեռներն ապաւինելու, բայց չվտանգելու համար իր ընդհ. ազատագրութեան ծրագիրները, ինչպէս նաեւ անտեղեակ՝ կառավարութեան բուն տրամադրութեանը, մտահոգ՝ ժողովուրդի պաշտպանութեամբ, կառավարութեան ու թուրք խուժանին ընդհանուր կոտորածի ձեռնարկելու պարագային, որոշեց պահուըտիլ գետնափոր ջրուղիներու մէջ, յայտարարել իրենց հեռացումը Այգեստանէն, թոյլ տալ որ կառավարութիւնը կատարէ խուզարկութիւնը եւ իր ուզածին պէս սկսելու պարագային՝ դուրս ելլել թաքստոցէն ու գլուխ անցնիլ ժողովրդական ինքնապաշտպանութեան անխուսափելի կռիւին։

Ահա ճիշդ այդ ճակատագրական պարագաներն են, որ կը ներկայացուին այս տեսարանին մէջ, սկզբնական տեսարանները տրուած ըլլալով ՅԱՌԱՋի յունուար 10, 11, 12, 13, 14, 17, 18, 19, 20, 21, 22 եւ 24 թիւերուն մէջ։

ԵԴՈՒԱՐԴ. — Ցուցակը պատրաստ է, բայց կարծում էք այժմ ու՞ չէ՞ ամբողջ շրջանները կարենալ ոտքի հա-...

...

Գ. ՄԵԼՔԵԱՆ

(Շարունակելի)

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած՝ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿԻ ՀԱՅ ՆԱԽԿԻՆ ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Բարձր հովանաւորութեամբ՝

*Maréchal PETAIN*ի

ՆԱԽԿԻՆ ԸՆԴՀ. ՀՐԱՄԱՆԱՏԱՐ (Ընդհ. պատերազմի միջոցին) *ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿԻ*

8 ԱՊՐԻԼ ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ ԺԱՄԸ 21,30ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ

GEORGE V.ի *ՇՔԵՂ ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ*

31, Avenue GEORGE V.

Գեղարուեստական բաժին՝ սիրայօժար մասնակցութեամբ ՀԱՅ և ՕՏԱՐ արուեստագէտներու եւ ղեկավարութեամբ՝ Պ. **MAX MAXUDIAN**ի

ՄՈՒՏՔ 25 ՖՐԱՆՔ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

23 ԱՊՐԻԼ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3ԻՆ

"Petit Journal,,ի *սրահին մէջ*

21, Rue Cadet **Métro: Cadet**

ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ ՇՐՋԱՆԱՒԱՐՏՈՒՀԻՆԵՐԸ ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԵՆ

«ԾՈՎԻՆԱՐ» ՕՓԵՐԷԹԸ (2 արար)

Հեղինակութիւն՝ *ԱՐԱՄ ՉԱՐԸՔԻ*, երաժշտութիւն՝ փրոֆ. *Գ. ԱԼԷՄՇԱՀԻ*

Կը մասնակցին Օր. Ի ՊԻԼՊԻԼԵԱՆ, Պ. Պ. Ժ. ՄԱՐԻԿԵԱՆ եւ Ժ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ: Բեմադրութիւն Պ. Ա. ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԻԻ

ԳԻՆ ՏՈՄՍԵՐՈՒ 20, 15 ԵՒ 10 ՖՐԱՆՔ

ՑԵՐԵԿՈՅԹ

ՄԻՋՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

Ի նպաստ Պէյրութի աղէտեալներուն

9 ԱՊՐԻԼ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2.30ԻՆ

Mutualitéի *սրահին մէջ*

Տեղի կ'ունենան բանախօսութիւններ, արտասանութիւններ, խմբական երաժշտութիւն եւ մեներգներ, յայտնի արուեստագէտներու կողմէ:

Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն:

CABINET de Me V. YARJANIAN

JURISCONSULTE

Procédure Générale — Mandataire en Justice

44, Rue La Fayette, Paris (9) Tél. TAITBOUT. **53-32**

կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական գործեր: Անձամբ կը պաշտպանէ Առեւտրական եւ Հաշտարար դատարաններու առջեւ: Ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման, եւ ժառանգական բոլոր գործողութիւնները կը կատարուին արագութեամբ: վարչական դիմումներ նախարարութեանց մօտ:

կ'ընդունի, ամէն օր, ժամը 9էն 11, եւ 5էն 7:

ՍԱՓՐԻՉՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

փարիզի արուարձաններէն կոնէսի (GONESSE) կեդրոնական փողոցին վրայ ծախու է կամ ժէրանսով կը տրուի սարքուած սափրիչի խանութ մը՝ արանց եւ կանանց բաժանմունքներով, ինչպէս նաեւ յարկաբաժին մը՝ երկու սենեակ, խոհանոց, ջուր, կազ, ելեկտրականութիւն: Պայլ՝ 9 տարի: բոլորին վարձքը՝ 3500 ֆրանք: Լաւ պատեհութիւն այր եւ կին սափրիչի համար:

Մանրամասնութեանց համար դիմել նամակաւ *Պ. ՎԱՐԴԵՏԵԱՆ*ի,

37, Rue Lazare Carnot, Clamart, (Seine)

Etude de Me BERNARD WAHÉ

(12 année)

Licencié en Droit de la Faculté de Paris

Ancien élève de l'École des Hautes Etudes Sociales

J U R I S C O N S U L T E

Droit Français et International Privé

94, Rue St. Lazare, Paris (9e) Tél. Pigalle 67-69

կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական խնդիրներ, ինչպէս նաեւ փողոցի արկածներ, անձամբ կը պաշտպանէ առեւտրական եւ հաշտարար դատարաններու առջեւ, կու տայ **certificats de coutumes**ներ, կը կատարէ ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման վերաբերեալ բոլոր գործողութիւնները:

Կ'ընդունի ժամը 9—10 եւ 17—19: Նաեւ ժամադրութեամբ

E. TER-MINASSIAN

Export und import, Komissionen und Vertretungen

ցանձն կ'առնէ կատարել գերմանիոյ մէջ վաճառքը հում նիւթերու (չոր պտուղ, աղիք եւ այլ ապրանքներ), ինչպէս նաեւ գնումը դարձեալ գերմանիոյ ամէն կարգի ապրանքներու:

կը ստանձնէ ներկայացուցչութիւնը առեւտրական, վաճառականական եւ արդիւնաբերական հաստատութեանց:

Հասցէ՝ Motzstr 29, Berlin w. 30, Allemagne.

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ *քորսաժ կարող գործաւորուհիներ: Գործը կը յանձնուի կտրուած: Դիմել՝ Տիկին ՄԱՌԻԻ,* 7, rue Tournon, Paris (6), Métro: Odéon

---

Կ'ՈՒԶՈՒԻ *դերձակ կամ դերձակուհի մը* (Seconde Main): *Դիմել՝ Պ. ՍԱՄՈՒԷԼ ԳԱՐՓՈՒԹԵԱՆԻ,* 163, rue des Champarons, Colombes, Asnières.

Հրաւէր բոլոր փափկաճաշակներուն

ճաշարան **Գ Ա Ռ Լ Օ**

34 Rue St. Lazare, Paris (9)

Արեւելեան եւ եւրոպական համեղ եւ խնամուած կերակուրներ

Գիները շատ դիւրամատչելի, արագ եւ անխերի սպասարկութիւն:

Մի մոռնաք իր անուանի մածունը

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Ձ. Կ. ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղին Ապրիլ 2ի Ընդհ. Ժողովը ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ է:

«ՍԻՓԱՆ»ի, «ԱՐԱՐԱՏ»ի եւ «ԲԻՒՐԱԿՆ»ի անդամ եւ անդամուհիները կը հրաւիրուին ընդհ. փորձի եւ կարեւոր խորհրդակցութեան համար այսօր կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, 51, բիւ Րիվոլի: Բոլորի ներկայութիւնը կարեւոր է:

ԼԻՈՆԻ եւ ՏԷՍԻՆԻ Բարձր-Հայքի Հայր. Միութեան մասնաճիւղերը խորհրդակցական ժողովի կը հրաւիրեն բոլոր հայրենակիցները այսօր կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3.30ին Տէսինի մէջ իր սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ

CONSTANTINOPLE

ԹԻՒԹԻՒՆՃԵԱՆ - ՓԱՆՈՍԵԱՆ

37, Rue Trévise Paris (9) Métro: Cadet

Téléphone: Taitbout 56-96

Զատկի առթիւ ԼԱՄՐՕՑԻ անարատ իւղով Թարմ ՉԷՕՐԷԿՆԵՐ:

Արեւելեան մրգերու եւ ամէն տեսակ նպարեղէններու առատ եւ ընտիր մթերք:

Մեր Թրքական ԼԱՆԽԱՐԴԱՆ եւ ԸՆՏԻՐ ՍՈՒՐՃԸ գոհ ձգած է ամէնէն փափկաճաշակները: կը բաւէ անգամ մը փորձել: կը վաճառենք մեծաքանակ եւ փոքրաքանակ անմրցելի գիներով եւ մաքուր սպասարկութեամբ:

Livraison à domicile

ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԵՒ ԱՏԱՄՆԱԲՈՒԺԱԿԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԱՐՄԱՆԱՏՈՒՆ

71 rue du Fbg. St. Martin, Paris (10)

Tél. Botzaris 53-61 Métro Château d'Eau ou Gare de l'Est

Գիտութեան վերջին մեթոտներով կը բժշկենք՝ վեներական ամէն տեսակի հիւանդութիւններ (ցերմամիզութիւն, ֆրանկախտ եւայլն), մորթի, ջղային, ստամոքսի եւ կանացի հիւանդութիւններ:

Բժշկումը կը կատարուի, X ճառագայթներով եւ ելեքտրականութեամբ: Կը կատարենք մէզի եւ արեան տարրալուծում:

Կը խնամենք ատամի ամէն տեսակի հիւանդութիւններ: Քուրօն՝ սկսած 100 ֆրանքէն, պրիճ՝ ամերիկեան սիստեմով:

Արժէքները շատ մատչելի. Մասնաւոր զեղչ բանուորներու եւ չքաւորներու:

Դարմանատունը բաց է ամէն օր առաւօտեան 9—12 եւ 3—8: Կիրակի եւ տօն օրերը՝ 9—4:

ՀԱՅԱԳՈՐԾ ԵՒ ԱՆՕՒՇԱՎԱՃԱՌ

ՍՏԵՓԱՆ ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ

75 Ave. de Verdun, Issy-les-Moulineaux, Seine, France, Tél. 166 Issy

Եթէ կ'ուզէք ձեր ստամոքսի առողջութիւնը չխանգարել փնտռեցէք բոլոր նպարավաճառներուն մօտ Maison STÈPANի *համեղ ՍԻՄԻԹՆԵՐԸ, որոնք Թարմ կը մնան մինչեւ 1 ամիս:*

Մասնաւոր յանձնարարութեանց վրայ, մեր արդիական փուռին մէջ կը պատրաստենք՝ լահմէճիւն, չէօրէք, պանիրով, ապուխտով եւ Թայինով փիտէներ, պուղաչա եւ ամէն տեսակ եւրոպական եւ արեւելեան անուշեղէններ:

Կ'ընդունինք ապսպրանքներ գաւառներէ եւ արտասահմանէ:

Արագ առաքում: 3 քիլօէն սկսեալ ապսպրանքները կը յանձնենք բնակարան:

THE - RESTAURANT

de la Mosquée de Paris

39, rue Geoffroy St. Hillaire (5). Tél. Gobelins 18-10

Արեւելեան երաժշտութիւն՝ *ՀԱՅ* եւ *ԵԳԻՊՏԱՑԻ* յայտնի երաժշտագէտներու կողմէ: Բաց է մինչեւ կէս գիշեր:

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԲԱՂՆԻՔ

Նիհարնալը ապահովուած է 100ին 70: կանանց համար՝ երկուշաբթի, երեքշաբթի, Չորեքշաբթի՝ ամբողջ օրը եւ Ուրբաթ կէս օրէ վերջ: Արանց համար՝ Ուրբաթ առաւօտ, Շաբաթ եւ կիրակի ամբողջ օրը:

Հաղորդ. միջոցներ. — Մէթրօ : Jussieu, Monge, Daubenton. Օթօպիւս՝ G. T. Tbis, BD, CF, S, K, AX, U, H.

Soieries - Nouveautés

Մետաքսեղէնի Հայկ. հաստատութիւն

FERMANIAN Frères

26 rue des Capucins եւ 2 rue Romarin, Lyon

Spécialité de crêpes artificiels unis et imprimés. soisette etc.

ՄԱՐՇԷԻ ՑԱՏՈՒԿ ԱՄԷՆ ՏԵՍԱԿ ՄԵՏԱՔՍԵՂԷՆ

ԲԱՑՈՒԱԾ Է ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՐՀԵՍՏԱՆՈՑ

ԼՈՒԹԵՐ ՖԷՆԷՐՃԵԱՆ

24, Ave. de la Porte d'Italie, Métro: Porte d'Italie (Մէթրոյէն 200 մէթր հեռու)

կը ստանձնենք ամէն տեսակ կազի, ջուրի եւ ելեկտրական զետեղումներ, ինչպէս նաեւ լուսաւոր յայտարարութիւններ, Թիթեղեայ գործեր, կը նորոգենք սուրճի ջաղացքներ: կը շինենք սամավարներ, ամաններու կլայակում, եւն.:

Ձեր տունը, խանութը ենյլն. խնամքով եւ ճաշակաւոր կերպով ներկելու համար վստահութեամբ դիմեցէք մասնագէտ եւ հանրածանօթ ներկարարներ՝

ԴԱՒԻԹԵԱՆ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐՈՒ

127, rue Etienne Dolet, Alfortville, (Seine)

Tél. Entrepôt 17-65

կը ստանձնենք նաեւ սենեակներու, խանութներու եւ ապակիներու Թուղթով զարդարումը:

խնամուած աշխատանք: Նպաստաւոր գին:

Հայ ճարտարապետներ, ձեր շէնքերը ներկելու համար, դիմեցէք մեզի: Ձեռնտու պայմաններ:

ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՄՈՒԷԼԻ

Վիրաբոյժ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

ՎԿԱՅԵԱԼ ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՖԱՔԻՒԼԹԷԷՆ

14 Rue Lagrange, PARIS (5) Métro St. Michel *կամ* Maubert-Mutualité

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ՈՍԿԻ ՔՈՒՐՈՆԻ, ՊՌԻՃԻ եւ ԱՏԱՄՆԱՇԱՐԻ

բերնի, լինդերու, ակռաներու խնամք եւ վիրաբուժ. գործողութիւն

կ'ընդունի ամէն օր, ժամը 9-12 եւ կէս օրէ վերջ 2էն 8: կիրակի եւ տօն օրեր 9էն մինչեւ կէսօր:

Տօքթ. ՄԵՍՃԵԱՆ

ՆԵՐՔԻՆ ԵՒ ԿԱՆԱՆՑ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Կ'ԸՆԴՈՒՆԻ ԻՐ ՆՈՐ ԴԱՐՄԱՆԱՏԱՆ ՄԷՋ

82 rue d'Amsterdam (9) Tél. Pigalle 70-02

Ամէն օր ժամը 2-6 կիրակի եւ տօն օրեր 10-12

Առաւօտները ժամադրութեամբ:

Հաղորդկց. միջոցներ՝ Gare St. Lazare. *Մէթրօ՝* Place Clichy *եւ* Liège

---

ԹԷՐԶԵԱՆ

ԹՐԻՔՈՅԻ ԳՈՐԾԱՐԱՆԸ

ՏԵՂԱՓՈԽՈՒԱԾ Է

3 rue Poissonnière

Tél. Central 93-75 Paris (2)

Տօքթ. ԱՍԼԱՆ

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԹՈՔԵՐՈՒ, ՍՏԱՄՈՔՍԻ եւ ԱՂԻՔՆԵՐՈՒ

հ ի ւ ա ն դ ո ւ թ ե ա ն ց

34 Bld. de Clichy, Paris. Métro Pigalle Tél. Marcadet 76-65

Հիւանդներ կ'ընդունի ամէն օր ժամը 2—8, Կիրակի եւ տօն օրեր 10—12: Առաւօտները ժամադրութեամբ:

ԲԱՑՈՒԱԾ Է

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԴԱՐՄԱՆԱՏՈՒՆ (*Polyclinique*)

Ա. ԾԱՀՊԱՂԼԵԱՆ

49, ՐԻՒ ՏԷ ՓԸԹԻԹ ՄԱՐԻ, ՄԱՐՍԷՅԼ, ԳԵՏՆԱՅԱՐԿ

49, Rue des Petites Maries, Marseille. Rez de chaussée

կը դարմանուին ամէն տեսակ հիւանդութիւններ կարող եւ մասնագէտ բժիշկներու կողմէ: կը կատարուին վիրաբուժական ամէն գործողութիւն:

Ստամոքսի եւ Աղիքներու, — Թոքերու, — Սրտի, — Աչքի, Քթի, կոկորդի եւ ականջի, — Մորթի, — Ջղային հիւանդութիւններու, — Երախաներու հիւանդութեանց, — վեներական՝ արանց եւ կանանց ծննդամիզային հիւանդութիւններ, լայներակութեան, — Թութքի (*մայասըլ*), վերջինս նաեւ ներարկումներով:

Քննութիւն՝ արեան, Թուքի, մէզի եւյլն.:

կը կիրարկուին ելեքտրաբուժական բոլոր ձեւերը: Շողանկարում (radio): Մարձում (massage): կը կատարուին ամէն տեսակ ներարկումներ:

Assurance Socialeի հիւանդներուն, ինչպէս նաեւ արկածի դէպքերու անմիջական՝ լուրջ եւ բարեխիղճ խնամք:

Դարմանատունը բաց է ամէն օր ժամը 9-12 եւ 3-7: Կամ ժամադրութեամբ: Կիրակի եւ Տօն օրերը՝ ժամը 10-12:

ՏՕՔԹ. ՍՊԱՐԹԱԼԻ

ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇ. ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԷՆ

Նախկին գլխաւոր բժիշկ եւ վիրաբոյժ Իզմիրի Ազգ. հիւանդանոցին

44 Rue Poissonnière. Մէթրօ՝ Bonne Nouvelle

ընդունելութիւն ամէն օր ժամը 14—18 եւ ժամադրութեամբ

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 4 ԱՊՐԻԼ 1933
4 Avril 1933

9րդ ՏԱՐԻ Թիւ 2154 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՈՍԿՈՐ ԴԱՐՁԱԾ, ՓՈՂՈՑԷ ՓՈՂՈՑ...

—o—o—

Թշուառութեան, յուսահատութեան նոր աղաղակ մը՝ Մակեդոնիայէն:

1923ին, Ամերիկացիներու ձեռքով, գիւղերու մէջ տեղաւորուած որբերն են, որ, յուսակտուր՝ կը դիմեն մեզի.

— « Արդէն ոսկոր դարձած ենք եւ փողոցներու մէջ ասոր անոր ձեռքը կը նայինք: Ո՞ւր երթանք, ի՞նչ ընենք, — մենք ալ չենք գիտեր: Մեր ձեռքէն կը նայինք: Ո՞ւր երթանք... պան չի գար. գոնէ դուք որ եւ է ճամբայ մը գտէք, մեզ ազատելու համար այս երկիրէն: Գոնէ տեղ մը տարէք մեզ, ուր աշխատինք, կտոր մը չոր հաց ճարենք ու ազատինք մահուընէ »:

« Գոնէ տեղ մը տարէք մեզ » ...

Ոչ բանաստեղծութիւն է այս, ոչ ալ քաղաքականութիւն, ընկերներ եւ քաղաքացիներ:

Այլ՝ ողբերգութիւն մը որ իր նմանը չունի մեր ժամանակակից պատմութեան մէջ: Կամ, եթէ բաղդատութիւն մը պիտի փնտռենք, շատ կը յիշեցնէ 1915 — 16ի սարսափները:

Այո՛, ոչ տեղահան եղած են այս տղաքը, ոչ ալ առեւանգուելու, չուկան ծախուելու կամ ջարդուելու վախ ունին:

Բայց, ահա դարձեր են « լքեալ գոյք »: Ծախու ապրանք, պատառ մը հացի համար:

Ու չեն գտներ, տարիներէ ի վեր չեն կրնար գտնել այդ պատառը:

— « Գիւղերը ցանուած ծխախոտները չեն ծախուիր. գիւղացին արդէն գործ չունի որ մեզ ալ որ եւ է գործ տայ: Իսկ քաղաքներու մէջ գործերը բոլորովին կեցած են ... Թէ չենք աշխատիր եւ թէ վրայ – գլուխ չէ մնացած: կէս – բոպիկ, կէս – անօթի, մնացած ենք մահուան ճիրաններուն մէջ »:

Մէկը մեռած է արդէն Տրամայի մէջ, հիւանդ եւ անօթի մնացած փողոցներու մէջ: Երկրորդ մը ինքզինքը ծով նետած է Գաւալայի մէջ:

— « Մենք ողջերս ալ կամաց կամաց նոյն ճամբան բռնած ենք, երբ գործերը չբացուին, եւ կամ որ եւ է օգնութիւն չստանանք »:

×

Ճիշդ երկու տարի առաջ, 1931 ապրիլին էր որ, մինչեւ Փարիզ հասաւ այս չարատանջ երիտասարդներուն աղաղակը: Եւ ՅԱՌԱՋը՝ Զ. Ո. Միութեան հետ հաւաքեց 12,487 ֆրանքի գումար մը, իբրեւ հացագին:

Դարմանը այս չէր, անշուշտ: Հայաջինջ սարսափներէն փրկուած եւ Մակեդոնիոյ գիւղացիներուն վարձու տրուած այս տղաքը ողորմութիւն չէր որ կ'ուզէին, այլ աշխատելու հնարաւորութիւն:

Սնա՛նկ է Յունաստանը, զրկուած՝ հողէ, եւ իր գաւակներն անգամ անօթի են տասնեակ հազարներով: Մանաւանդ Մակեդոնիոյ եւ Թրակիոյ մէջ:

Հանգանակութենէն քիչ յետոյ, Երեւանը ի լուր աշխարհի հոչակեց աւետաբեր լուրը, — ներգաղթ:

Տրրական տրամաբանութիւնը եւ աշխարհի բոլոր օրէնքները կը տրամադրէին որ՝ ամէնէն առաջ, ներգաղթէն օգտուէին այս տղաքը: Բոլոր որբերը:

Բայց Երեւանը գլխիվայր շրջած է ամէն բան, հետեւողութեամբ Մոսկուայի:

Ամիսներով սպասելէ եւ յուսալէ, Մակեդոնիայէն մինչեւ Սելանիկ եւ Աթէնք երթեւեկելէ, փողոցէ փողոց թափառելէ յետոյ, որբերը վերջնապէս զրկուեցան իրենց հայրենիքն երթալու շնորհէն:

Եթէ չենք սխալիր, ոչ իսկ հարիւր որբ առաւ « քաղաքացի » Նահվերդեանը: Ան ցուցակ մը կազմեց իր ուզած տեղէն եւ իր ուզած եղանակով. յետոյ փակելու համար ամէն դուռ:

Մինչ այս մինչ այն, հետզհետէ կը սաստկանար Յունաստանի տնտեսական տագնապը: (Մէկ ֆրանքը երեք տրախմի էր 1931 ապրիլին: Այսօր կ'արժէ 7·50 տրախմի):

1932ին, դիմումներ կատարուեցան գոնէ 100 — 150 հոգի — ամէնէն թշուառները — այլուր փոխադրելու, իբրեւ քաջավարժ եւ չարքաշ բանուորներ ծխախոտի մշակութեան: Խոստումներ ալ առնուեցան պատասխանատու անձերէ, — անօգուտ:

Եւ ահաւասիկ նոր եւ աւելի սուր աղաղակներ թշուառութեան եւ յուսահատութեան:

Արդ, ի՞նչ կը խորհի Փարիզը, առանց դասակարգի, տարիքի, սեռի եւ դաւանանքի խտրութեան:

Թո՞յլ պիտի տա՞նք որ, իրարու ետեւէ ծիւրին, ցամքին այս տղաքը, իրենց մաշած ոսկորները յանձնելով սեւ հողին, կամ ծովուն:

Հացագինը դարման չէ այսօր ալ: Աշխատանք՝ չկայ ու չկայ Մակեդոնիոյ մէջ: Քաղաքներէն մինչեւ գիւղերը: Իրենք են որ կ'աղաղակեն. « Գոնէ տեղ մը տարէք մեզ » ...

Ո՞րու վզին կ'իյնայ այս տարրական պարտքը:

Անուններ չենք տար այս անգամ, սպասելով որ ամէն մէկ միութիւն մտածէ իր մասին:

Այս տղաքը ունին միայն մէկ ճար, — ամուսնանալ յոյն աղջիկներու հետ, եւ տուն – տեղ ըլլալ Մակեդոնիոյ գիւղերուն մէջ, կտրելով ամէն կապ՝ Հայոց ազգին հետ:

Մինչեւ հիմա դիմադրած են անոնք, յանուն ազգի եւ հայրենիքի:

Արդ, եթէ չպիտի գտնենք ո՛ր եւ է միջոց, ծիւրումէ եւ անօթութենէ փրկելու քանի մը հարիւր անտէր երիտասարդներ, գոնէ քաջութիւնն ունենանք յայտարարելու « ազգովին » .

— Տղա՛ք, թէեւ ջարդերէն ազատեցաք, բայց մենք անօթութենէն չենք կրնար փրկել ձեզ: Գացէք տուն – փեսայ եղէք յոյն հողագործներու քով ...

Եւ թող անոնց օտարացման նարօտը փառք ու պսակն ըլլայ մեր « ազգասիրութեան » :

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՆՏԻՈՔ-ԻՍԿԷՆՏԵՐՈՒՆԸ ԻՏԱԼԻՈ՞Յ ԿՈՒՏԱՆ

—o—o—

Պոլսոյ « Վագըթ » լրագիրը կը գրէ (29 մարտ).

— Հեռագիրը ասկէ առաջ հաղորդած էր լուր մը, որուն համաձայն Հռոմի տեսակցութեան մէջ խնդրոյ առարկայ եղած է Սուրիոյ հոգատարութեան Իտալիոյ յանձնումը: Այս առթիւ նոր զրոյց մը հրապարակ ելաւ, որուն համաձայն Սուրիոյ փոխարէն Ֆրանսա խոստացած է Իտալիոյ փոխանցել Անտիոքն եւ Իսքէնտէրունը որոնք մասնաւոր վարչաձեւի մը ենթարկուած են:

Կառավարական շրջանակներու մէջ այս զրոյցը հաստատող որ եւ է տեղեկութիւն չկայ. ուրեմն ո՞ւրկէ ծագեցաւ: Կարելի չէ ճշդել այս կէտը:

Արդեօք Իտալիա՞ այդ տեսակ փափաք մը յայտնած է, թէ՞ Մաքտոնըլտ առաջարկած է որ հոգատարութիւնը երկուքի բաժնելով՝ մէկ մասը Ֆրանսայի թողուլ, միւսն ալ Իտալիոյ յանձնել: Եւ կամ Ֆրանսա՞ն է որ, տեղեակ ըլլալով Իտալիոյ ցանկութիւններուն, այդ տեսակ ծրագիր մը յղացած է:

Այս կէտերը անծանօթ են: Հաւանական է որ ամբողջովին յերիւրածոյ ըլլայ այդ զրոյցը:

Միւս կողմէ, ուշադրութեան արժանի կէտ մը կայ: Մաքտոնըլտ կարգ մը հիմեր ճշդած է Զօրսերու համաձայնութեան մասին, անոնց շուրջը համաձայնած է Մուսոլինիի հետ, յետոյ զանոնք հաղորդած է Ֆրանսայի, որ ըսած է.

— Քննեմ, յետոյ պատասխան կուտամ: Ուրեմն շատ տկար կը մնայ այն հաւանականութիւնը թէ Ֆրանսայի կողմէ առաջ քշուած է Անտիոքի եւ Իսքէնտէրունի հոգատարութեան խնդիրը: Շատ շատ պէտք կ'ըլլայ եզրակացնել թէ միւսները այս մասին կարգադրութեան ձեւ մը փնտռած են:

Գերմանական Քէնը (պոյքոթ) Հրեաներուն դէմ

■■■■■■■■■

ՊԱՅՔԱՐԸ ՏԵՒԵՑ ԻՆԸ ԺԱՄ, ԵՒ ԿՐՆԱՅ ՎԵՐՍԿՍԻԼ

Հիթլէրականներու սարքած պոյքոթը՝ Գերմանիոյ Հրեաներուն դէմ, որ տեղի ունեցաւ շաբաթ օր, տեւեց առտուան ժամը տասնէն մինչեւ իրիկուն. ընդամէնը ինը ժամ: Խոշոր դէպքեր չպատահեցան, իսկ պայքարը խոր տպաւորութիւն գործեց ամբողջ երկրին մէջ: Հիթլէրականները տեսակ մը ռազմափորձ կը նկատեն այս առաջին գործողութիւնը, եւ գոհ կ'երեւան արդիւնքէն:

« ՄԻ՛ ՄՕՏԵՆԱՔ, ՍԽՏՈՐ ԿԸ ՀՈՏԻ »

Կազմակերպիչները հազար ու մէկ ձեւեր մտածեր էին, ճամբայ սորվեցնելու համար ժողովուրդին: Ամէն քաղաք, ընդհանուր ուղեգծէն զատ, իրեն յատուկ հնարքներ գտած էր: Ինչպէս գրեցինք, Աննապէրկի մէջ չիներ էին մասնաւոր կնիք մը, որ անջնջելի մելանով մը հետեւեալ դատապարտութիւնը կը դրոշմէր հրէական խանութ մտնող Գերմանացիներու ճակտին, — « Ես դաւաճան եմ. հրէական ապրանք գնեցի »:

Շատ մը հրէական խանութներու վրայ գրուած էր, — « Մի՛ մօտենաք, սխտոր կը հոտի »:

Հրէական խանութներուն առջեւ պահակ դրուած « Նացի »ները ընդհանրապէս զինուած չէին, իսկ անոնք որ փողոցները կը պտտէին իբրեւ շրջուն պահակ, զէնք ունէին: Հրէական խանութներուն մեծագոյն մասը փակ էր. իսկ անոնք որ բաց էին, վարագոյրները վար իջեցուցած էին, որպէս զի ուշադրութիւն չգրաւեն:

Միայն Պերլինի մէջ, « Նացի »ները հրապարակ հանած էին 60,000 համազգեստաւոր զինուորներ եւ հարիւր բեռնակառք: Փողոցներուն մէջ կը տեսնուէին նաեւ բազմաթիւ անհատական ինքնաշարժներ, խոշոր ազդանշաններով եւ հիթլէրական դրօշներով:

Շատ մը վայրերու մէջ, հրէական խանութ մտնող մարդոց լուսանկարները առնուեցան, շարժանկարով ցուցադրուելու համար:

Գաւառներու մէջ աւելի մոլեգնութեամբ գործադրուեցաւ հրամանը: Պերլինի մէջ ալ, կէս օրէն յետոյ, աւելի սաստկացաւ հալածանքը: « Նացի »ները հրէական խանութներու ապակեփեղկերը ծածկեցին սեւնական խաչերով, վարկաբեկիչ նշաններով եւ խօսքերով եւ աւելի կամ պակաս սրամիտ ծաղրանկարներով: Իրիկուան ժամը վեցին պահակները հեռացան: Յետոյ դղրդագին ցոյց մը տեղի ունեցաւ, ուր խօսք առաւ Տոքթ. Կէպէլս, պրոպագանտի նախարարը, որ փառաբանեց « ազգային ցեղին յաղթանակը հրէական ցեղին դէմ »: Յետոյ թափօր մը կազմուեցաւ առաջնորդութեամբ նուագախումբի:

Պերլինի եւ Ֆրանքֆորթի սակարանները առտուն կանուխ հսկողութեան տակ առնուեցան « Նացի »ներուն կողմէ որոնք վտարեցին բոլոր հրեայ միջնորդները: Քէօլնի եւ Պրեսլաւի մէջ ձերբակալուեցան հրեայ դատաւորներն ու փաստաբանները, իբրեւ պատանդ: Պերլինի մէջ, ոստիկանութիւնը դրամատունէն դրաւեց հռչակաւոր գիտնական Այնշթայնի պահ դրած գումարը, 30 հազար մարք:

« Նացի »ները հրամայեցին փոփոխել Գերմանիոյ գործարանատէրներու դաշնակցութեան վարչական խորհուրդը: Այսուհետեւ երեք հիթլէրականներ ալ պիտի մասնակցին խորհուրդին:

Քիլի մէջ, հրեայ փաստաբան մը ատրճանակով վիրաւորած էր հիթլէրական մը, երբ ան իր հօրը խանութը կը մտնէր: « Նացի »ները լինչի ենթարկեցին փաստաբանը: Խուժելով բանտին վրայ, դուրս հանեցին եւ փողոցին մէջ սպաննեցին գնդակներու տեղատարափի մը տակ:

Պաշտօնապէս կը հաստատուի թէ կարգ մը օտար կառավարութիւններ կը բանակցին Գերմանիոյ հետ, այս դէպքերուն առթիւ:

Գերմանական կառավարութիւնը շատ գոհ մնացած ըլլալով շաբաթ օրուան ցոյցին կանոնաւորութենէն եւ ազդեցութենէն, յոյս կը յայտնէ թէ հարկ չպիտի ըլլայ վերսկսիլ պոյքոթը:

Կարելի չէ վերջնական բան ըսել այս մասին: Ինչպէս ըսինք, հիթլէրականները մինչեւ չորեքշաբթի պայմանաժամ տուած են արտասահմանի Հրեաներուն, որպէս զի դադրեցնեն հակագերման պայքարը, այլապէս պիտի վերսկսին պոյքոթը, այս անգամ աւելի ուժգնութեամբ:

ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԻ ՄԷՋ

Շաբաթ օրուան պոյքոթը խոր ազդեցութիւն գործեց արտասահմանի մէջ: Անգլիոյ, Պելժիոյ, Զուիցերիոյ, Մ. Նահանգներու եւն. մէջ ոստիկանութիւնը խիստ միջոցներ ձեռք առած էր, պաշտպանելու համար գերմանական դեսպանատուները: Լոնտոնի մէջ կարդացուեցաւ նախկին նախարար Լորտ Սնոտընի մէկ նամակը, որ ուժգնօրէն կը բողոքէր հակահրէական հալածանքին դէմ, « որ ի դերեւ կը հանէ միջազգային մերձեցման փորձերը »: Ամերիկեան կարգ մը թերթեր գիտել կուտան թէ այն բարենպաստ շարժումը որ 15 տարիէ ի վեր ձեւ ու մարմին կ'առնէր ի նպաստ Գերմանիոյ, փճացաւ այս արարքներուն հետեւանքով:

ԳՈՒՆԴԱԳՈՒՆԴ ԿԸ ՓԱԽՉԻՆ, ԱՐԳԻԼՈՒԵՑԱՒ

Ուրբաթ եւ շաբաթ օրերը, հազարաւոր Հրեաներ կը փախչէին դէպ ի Հոլանտա, Պելժիա, Զուիցերիա, Աւստրիա եւ Լեհաստան: Ամէն տեղ ալ կազմակերպուած էին հոգատար մարմիններ, փախստականներն ընդունելու համար: Վերջին պահուն ոստիկանութիւնը արգիլեց փախուստը, անցագիր պահանջելով նոյն իսկ բուն Գերմանացիներէ:

Շատեր կը շարունակեն հեռանալ կողմնակի միջոցներով:

ԿԱԽԱՂԱՆԸ ԿԸ ՎԵՐԱՀԱՍՏԱՏՈՒԻ

Թերթերը կը գրեն թէ՝ դատավարութենէն անմիջապէս յետոյ հրապարակաւ պիտի կախուի Վան տէր Լուպէ, որ հեղինակը կը համարուի խորհրդարանին հրկիզման: Անցեալ դարու կէսէն ի վեր, առաջին կախաղանը պիտի ըլլայ այս: Պատժական առաջին օրինագիրքը, որ քուէարկուեցաւ Պիզմարքի օրով, մահապատիժ կը սահմանէր գլխատումով: Հիթլէրականները կ'ուզեն վերահաստատել կախաղանը, իբրեւ աւելի անարգական միջոց:

ՀՐԵԱՅ ՓԱՍՏԱԲԱՆ՝ ՄԻԱՅՆ ՀԱՐԻՒՐԻՆ ՄԷԿ

Փրուսիոյ դատական նախարարը շրջաբերականով մը յանձնարարեց հեռացնել բոլոր հրեայ դատաւորները: Այլ եւս պաշտօն չպիտի կրնան վարել ոչ հրեայ դատաւորները, ոչ ալ երդուեալները: Գալով փաստաբաններու, պիտի արտօնուին այն համեմատութեամբ ինչ համեմատութիւն որ կը ներկայացնէ հրեայ հասարակութեան թիւը գերման ժողովուրդի թիւին հետ: Արդ, Գերմանիոյ Հրեաներուն թիւն ըլլալով 565,000, այդ համեմատութիւնը հազիւ հարիւրին մէկ կը բռնէ: Փաստաբանական կաճառը պիտի նշանակէ այն հրեայ փաստաբանները որ կրնան դատ վարել:

Հրեայ փաստաբանները կարեւոր թիւ մը կը կազմեն մանաւորապէս Պերլինի մէջ, ուր շատերը մեծ համբաւ շահած են: 1918ին, հրեայ դատաւոր չկար Գերմանիոյ մէջ. բայց երբեք որ եւ է սեղմում հաստատուած չէր փաստաբաններուն դէմ: Հաւանական է որ խեցեվճռի ենթարկուին նաեւ հրեայ ուսուցիչները, իսկ համալսարաններու համար ալ սեղմումներ հաստատուելով, պատական ասպարէզները փակուին Հրեաներուն առջեւ:

«Զորս»երու դաշնագրին շուրջ

■■■■■■■■■

ԿԱՐԵՒՈՐ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Երէկ նախարարական խորհուրդը գումարուելով, զբաղեցաւ Մուսոլինիի ծանօթ ծրագրով, որ լուրջ մտահոգութեան մատնած է ֆրանսական կառավարութիւնը:

Թերթերը կը գրեն թէ Անգլիա նոր նախագիծ մը կազմած եւ Փարիզ ղրկած է. բայց բովանդակութիւնը գաղտնի կը պահուի:

Այս միջոցին Փարիզ կը գտնուի Պ. տը Ժուվնէլ, Հռոմի ֆրանսական դեսպանը, որ լաւատես յայտարարութիւններ ըրաւ Մուսոլինիի ծրագրի մասին, փարատելու համար տիրող մտահոգութիւնը:

Դեսպանը յայտարարեց.

— Այնպիսի խնդիր չկայ թէ չորս մեծ պետութիւններ իրենց կամքը պիտի պարտադրեն Եւրոպայի, Ամերիկայի եւ Ասիոյ: Ամբողջ խնդիրը այն է թէ օգտակա՞ր է որ արեւմտեան Եւրոպայի չորս մեծ պետութիւնները համաձայնին թէ չհամաձայնին: Անոնք որ հետեւած են Ժընեւի աշխատանքներուն, մօտէն կամ հեռուէն, գիտեն թէ Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդի մնայուն անդամներուն համաձայնութիւնը ո՛րքան դիւրացուցած է այդ աշխատանքները եւ թէ որքան դժուարացած, չըսելու համար անկարելի դարձած է զանազան խնդիրներու լուծումը, երբ ամէնէն հզօր պետութեանց տեսակէտները իրարու բախած են, փոխանակ հաշտուելու: Ոչ ոք պիտի կրնար ուրանալ թէ Եւրոպայի արդէն ծանր կացութիւնը եղականօրէն երկիւղալի պիտի դառնայ, եթէ զինաթափութեան խորհրդաժողովը լուծուի, առանց ելքի մը յանգելու, Եւրոպան ձգելով բաժնուած՝ թշնամի ճակատներու, ուր, ընդհանուր խառնաշփոթութեան մէջ, սահմաններու վերաքննութեան խնդիր կրնայ ծագիլ: Արդ, հարկ է այդպիսի վտանգէ մը փրկել Եւրոպան, չորս մեծ ազգերը միացնելով հաւաքական ճիգի մը մէջ, որպէս զի բարւոք ելքի մը յանգի զինաթափութեան խորհրդաժողովը. եւ եթէ չյաջողի, Մուսոլինիի առաջարկին հիման վրայ կազմելով ապահովագրական ընկերութիւն մը՝ ձախողման վտանգներուն եւ դաշնագիրներու բռնի վերաքննութեան դէմ: Ա՛յս է Պ. Մուսոլինիի առաջարկին իմաստը:

Սուրիոյ նախկին մարզպանը շեշտեց թէ ամէն գործողութիւն տեղի պիտի ունենայ Ազգերու Դաշնակցութեան շրջանակին մէջ:

Փարիզի ազգայնական թերթերը կը ծաղրեն այս լաւատեսութիւնը, դիտել տալով թէ՝ Պ. տը Ժուվնէլ ոչ թէ Հռոմի ֆրանսական դեսպանն է, այլ Իտալիոյ դեսպանը՝ Փարիզի մէջ:

«Միութիւն ազգին համար»

■■■■■■■■■

Պ. ՖՐԱՆՔԼԷՆ ՊՈՒՅԵՕՆ ԿԸ ՃԱՌԷ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Շարունակելով իր քարոզութիւնը՝ ի նպաստ նոր շարժումին համար — « Միութիւն ազգին համար » — Պ. Ֆրանքլէն Պույեօն կիրակի օր խօսեցաւ Մարսէյլի մէջ: Ներկայ էին 2500 հոգի:

Ճառախօսը կրկնեց այն ինչ որ ըսած էր Սթրազպուրկի մէջ եւ ամէն տեղ:

— Օրուան վարիչները սուտ կը խօսին, դէպ ի կործանում կը տանին երկիրը:

— « Ազգին ներկայացուցիչները կրնան սխալիլ: Բայց իրաւունք չունին ստելու: Երբ կը սխալին, իրենց պարտքն է խոստովանիլ սխալները: Ե՞րբ տեսնուեցաւ որ Գերմանիան ընդունած է իր պարտութիւնը: Կը ստեն անոնք որ այդպէս կ'ըսեն: Գերմանիան է որ ճշմարտութիւնը կը խօսի: Գերմանիան չստեց, այլ ըսաւ մեզի. « Չպիտի վճարեմ »: Եւ իր վճարումները բաժնեցին 64 տարիներու վրայ: Գերմանիա պոռաց. « Մենք երբեք չպիտի ընդունինք Վերսայլի պայմանները »: Գերմանիան տասն անգամ աւելի օգտուեցաւ իր պարտութենէն, քան մենք՝ մեր յաղթանակէն: Այս քաջագործութեան առջեւ, կ'ուզեմ հանել գլխարկս, բայց տարաճանկիս վրայ կը պահեմ ձեռքս:

« Մեր վարչապետը գիտէր թէ ի՛նչ ընելու համար Հռոմ կ'երթար իր անգլիացի պաշտօնակիցը: Ան ալ գիտէ, ինչպէս դուք, Մարսիլիացիներ, թէ ի՛նչ կը խորհի Իտալիան: Պ. Մուսոլինի բաւական յստակութեամբ կը յայտնէ այդ

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԱՐԴԻ ՏԱԳՆԱՊԸ, ՊԱՏՃԱՌՆԵՐԸ ԵՒ ԴԱՐՄԱՆՆԵՐԸ

(Բ․ եւ վերջին մաս)

Որո՞նք են տագնապի մը պատճառները։ Ո՞ւր պէտք է փնտռել զանոնք։ Չէ՞ որ հիւանդութիւն մըն է տագնապը։ Բժիշկ մը ամէն բանէ առաջ, ցաւին պատճառը եւ անոր՝ դեղը չէ՞ որ կը փնտռէ։

Բազմաթիւ են պատճառները եւ կ'ընդհարին իրարու, ինչպէս անոնք որ զանոնք կը մատնանշեն, իւրաքանչիւրը պնդելով իրենին վրայ, իւրաքանչիւրը իր անխախտ վաւերացնելով իրը։

Սթէնլի Ճէվընս, 19րդ դարուն, տագնապին պատճառը երկնքին մէջ փնտռեց ու հոն գտնել կարծեց։ Աստղագիտական այդ բացատրութիւնը ջուրը ինկած է այսօր։

Ուրիշներ դրամագլուխին մասնակարարութեան եւ բաշխման անհաւասարութիւնը պիտի ընդգծեն։

Կառավարութեանց շատ թիւն է պատճառը, պիտի աղաղակեն ոմանք։ Շատ են սահմանագլուխները։ Ասկէ կը բխի անվստահութիւն փոխադարձաբար։ Զինումի ծախքերը պարտադիր կը դառնան։ Տուրքերը կը ծանրանան։ Հետեւաբար հարկատուներուն սպառողական կարողութիւնը կը պակսի։ Քաղաքական է բուն պատճառը։

Դիւանակալները բազմացած են պատերազմէն յետոյ։ Բեռ են անոնք ժողովուրդներուն ուսին։

Արտադրութեան անխնայութիւնն է գլխաւոր պատճառը, պիտի ըսեն անոնք որ դրամատէրներու շահ եւ հարստութիւն հետապնդելը պիտի նշմարեն։

Լոյտ Ճօրճ պիտի յայտարարէ թէ տագնապին պատճառը մեծ մարդոց պակասն է։ Կ'ընդունի թէ կան տակաւին մեծ մարդեր։ Բայց անոնք կառավարութեանց գլուխը չեն եղեր, բացի Մուսոլինիէ եւ Ստալինէ։

Կը կարծուի թէ դրամն է։ Դրամը բաւականաչափ չէ։ Մեծ սխալ մը գործուեր է արծաթը իբր դրամ նուաստացնելով, ինչպէս ըրին 19րդ դարուն։ Ու տեսիլել որ Ասիան – Չինաստանը եւ Հնդկաչինը — ոսկեդրամանիշը որդեգրեն։ Երկու երկիր որոնք միայն արծաթը կը ճանչնան։ Ոսկիի դրամանիշը կը պարտադրուի այս երկիրներուն այսպիսի պահու մը, երբ ոսկիի հանքերը հետզհետէ կը պարպուին։ Բնականաբար այս երկիրները պիտի մեկուսանան համաշխարհային գործունէութեանց դաշտէն, քանի որ իրենք արծաթ ունին, իսկ արծաթը չեն ընդունիր այլուր։

Ոսկին նուազած է։ Եղածը թաքստոցները փախած է։ Ինչպէ՞ս կ'ուզէք որ ներդաշնակութիւն ըլլայ արտադրութեան եւ սպառումի միջեւ։ Փոխանակութեանց գործիքը գոհացուցիչ չէ։ Մեքենան իսկ չունի։

Պիտի մեղադրուի տրամադրելի ոսկիին գէշ բաշխումը։ Բայց պիտի առարկուի թէ ատիկա հետեւանք է եւ ոչ թէ պատճառ։ Ամերիկեան ոսկին երկրին բարգաւաճումը չապահովեց։ Վստահութիւնը Փրանսա եկաւ։

Ուժգին է հարուածը որ կ'իջնէ մեքենային գլխուն։ Ան է բոլոր չարիքներուն աղբիւրը։

Այսօր չորեքչարժ բրիչ մը, զոր կը վարէ մէկ հոգի, 400 մարդու գործ կը տեսնէ։ Այսօր, ելեկտրական լամբի գործարաններուն մէջ գործաւորը մէկ ժամէն կը լրացնէ այն գործը որուն համար 9000 ժամ անհրաժեշտ էր քանի մը տարի առաջ։ Ամէն տեղ, անհատական բերքը աճեցաւ անլուր համեմատութիւններով։ Այն աստիճան որ, տագնապը չսկսած, 1929ին, բարգաւաճման շրջանի մը մէջ, տասը միլիոն անգործ կը հաշուէր աշխարհը։ Մեքենան եւ աշխատանքի գիտական կազմակերպութեան նոր մեթոտները զանոնք դուրս վանած էին գործարաններէն։ Կը հաստատեն թէ, եթէ նոյնիսկ անցնի տագնապը եւ բացուին գործերը, դարձեալ պիտի հաշուուի 15 միլիոն անգործ որոնց անկարելի պիտի ըլլայ գործ հայթայթել, եթէ իւրաքանչիւր բանուոր 48 ժամ աշխատցուի։

Մեքենան կը լափէ մարդը։ Ենթադրենք թէ նոր մեքենայ մը հնարուած է։ Գործարանատէրները մտմտուքի մէջ են, որդեգրե՞լ թէ ոչ։ Բայց որովհետեւ մեղսակիցները կ'որդեգրեն կը ստիպուին իրենք ալ նոյնը ընել, թէեւ տակաւին ամօրթի եղած չըլլայ նախկինը։ Ու այսպէս, բնականաբար անոնք չեն կրնար նուազեցնել արտադրական գիները։ Կը տեսնենք ուրեմն որ արհեստագիտական կատարելագործութիւնները, յաջողութիւնները ոչ միայն չեն իջեցներ գիները, այլեւ պատճառ կ'ըլլան որ մարդիկ գործարաններէն ճամբուին։ Ուրեմն ոչ մէկ յաջողութիւն, յառաջդիմութիւն տնտեսական տեսակէտով։

Ժօզէֆ Քայեօ կը պատմէ թէ՝ Ալզաս գացած էր քննական պտոյտի մը։ Ելեկտրական հսկայ կեդրոն մը կը շինուէր հոն։ Սքանչելի աշխատանք գիտական տեսակէտէ։ Ծերակոյտը քուէարկած էր ծրագիրը։ Երիտասարդի մը կարգ մը հարցեր կ'ուղղէ։

— Քանի՞ կ'արժեն այս աշխատանքները։

— 150 միլիոն պետութեան գանձէն, 400 միլիոն պարտաթուղթերով եւ բաժնեթուղթերով ապահովուած։ Ընդամէնը 550 միլիոն։

— Մինչեւ ո՞ւր պիտի տարածուին ձեր կեդրոնին գործունէութեան շառաւիղները։

— Մինչեւ Թրուա, 6 կամ 7 նահանգ։

— Բայց բոլոր այդ նահանգներուն մէջ ելեկտրական գործեր կան որոնց պիտի վնասէք։ Ձեր գործը քանի՞ գործաւոր պիտի զբաղեցնէ։

— 125։ Առաջ 1200 ունէինք։

— Այս առթիւ ուրեմն 1075 գործաւորները պիտի ճամբէ՞ք։ Գոնէ աւելի աժան պիտի ծախէ՞ք հոսանքը։

— Այդ բանը չենք կրնար։

Այսպէս բոլոր այս հսկայական աշխատանքները կը յանգին օրավարձերը շահաբաժնի վերածելու, կ'եզրակացնէ Քայեօ։

Բայց տեսէք թէ ինչ կ'ըսեն ուրիշներ։ Մեքենան հարստութիւն եւ բարեկեցութիւն կը ծնի ամէնուն համար։ Ան նոր պէտքեր կը ստեղծէ։ Ան միշտ նոր գործաւորներու պէտքը կը զգացնէ։ Չի տեսնուիր թէ ինչպէ՞ս ան պատճառ կ'ըլլայ անգործութեան։

Մաքսապաշտպան դրութիւնն է պատճառը, դիտել կը տրուի։ Բարձրացած են պատնէշներ։ Ամէն պետութիւն կը ձգտի որքան կարելի է շատ արտածել, քիչ ներածել։ Եւ որովհետեւ ամէնքն ալ այն քաղաքականութեան կը հետեւին, կանգ կ'առնէ միջազգային փոխանակութիւնը։ Կ'անդամալուծուի համաշխարհային առեւտուրը։

Արդի տագնապին իբր գլխաւոր պատճառ կը յիշատակուի տագնապին նախորդող չափազանցեալ վարկը։ Անընդհատ միջազգային փոխառութիւններ որոնք նպաստեցին վատառողջ կացութեան։ Աղքատ երկիրները, պարտական երկիրները միշտ դրամ գտան պարտապահանջներուն մօտ։ Ու երբ օր մը դադրեցաւ այս, փակուեցան արկղները, փոխատու եւ փոխառու խոշոր բացին աչքերը եւ ապշահար իրարու նայեցան։ Անոնք այլեւս չէին ճանչնար իրար։

Տագնապին պատճառները փնտռելու է պատերազմէն յառաջ եկած անկազմակերպ վիճակին, հանրային պարտքերու ծանր բեռան եւ տուրքերուն մէջ, որոնց տակ կը ճմլուի յետպատերազմեան սերունդը։

Ու եւայլն, եւայլն, եւայլն։

Այսպէս ուրեմն գտանք պատճառները, որոշեցինք տեղերը։ Կը մնայ հիմա դեղագիրը պատրաստել։ Բայց ի՞նչ դեղ տալ այս հիւանդին։ Ի՞նչ դարմանի դիմել։

Բազմաթիւ են եւ դարմանները։ Դժուար է ընտրութիւնը։

Նախ տեսնենք թէ ի՞նչ դարմաններ են փորձուած։

Անգործութեան համար — անգործութեան ապահովագրութիւն եւ օգնութեան վարձք։ Այս սնուցիկը կը սնանի գործաւորներու, պետութեան եւ գործատէրերու լումաներով։ Շատ մը երկիրներու մէջ, պիւտճէի բաց այս պատճառաւ։ Տեղաւորող դիւաններ։ Հանրային աշխատութիւններ։ Դիւանները չեն կրնար գոհացնել բոլոր անգործները։ Հանրային աշխատանքները սահմանափակ են պիւտճէի պատճառաւ։ Յաճախ այս աշխատանքները չեն գտնուիր նոյն տեղը ուր որ են անգործները։ Ու շատ հեղ անյարմար են այդ աշխատանքները։ Անգործները օգտագործել երկրագործութեան մէջ։ Անգործները գիւղացիներու վերածել։ Ոչ մէկ տեղ, այս միջոցաւ, կարելի եղաւ անգործներու աչքառու նուազում մը նշանակել։ Անգործներու արտագաղթ։ Հակառակ բոլոր քաջալերութեանց՝ տկար արդիւնք։

Մեծաքանակի գիներուն դէմ։ Արտադրողներուն միջեւ համաձայնութիւն։ Գործնական գետնի վրայ ահագին դժուարութիւններու կը բախին։ «Սթօք»ներ կազմել։ Շուկայէն դուրս պահել որոշ քանակութեամբ ապրանք, մինչեւ որ հազուագիւտ դառնայ ան կամ աճի խնդրանքը։ Ընդհակառակն գիները աւելի կը ցածնան։ Որովհետեւ գերարտադրութիւնը կը շարունակուի։ Եւ սպառումը չաւելնար։

Դեռ ի՞նչ դարմաններ կ'առաջարկեն։ Աշխատանքի ժամերը կրճատել։ Հոդ է փրկութիւնը, կը պոռան ամէն կողմէ։ Դժուարին հարց։ Գործատէրերը տրամադիր չեն նոյն օրավարձը վճարել։ Իսկ գործաւորները չեն կրնար հանդուրժել որ նուազ ստանան։ Ա՛հ, եթէ չըլլար օրավարձերու խնդիրը։ Այն ատեն շաբաթը 40 ժամ աշխատանքի փոխարէն, քանի անգամ պիտի ընդունուէր։

Տուէք պետութեանց բաւարար դրամ․ այլ եւս պիտի չխօսուի տագնապին մասին։

Ընդհ․ վերադարձ մը անհրաժեշտ է դէպ ի երկմետաղ դրութիւնը։ Եթէ բաւական ոսկի ըլլար, այս բարեկարգութիւնը այնքա՛ն հրամայական պիտի չըլլար։ Բայց ոսկիին արտադրութիւնը երթալով կը դանդաղի։ Արծաթն ալ թանկագին մետաղ մըն է։ Հարաւային եւ Կեդր․ Ամերիկաները արծաթի մեծ արտադրողներ են։ Ասիա ահագին քանակութեամբ ունի։ Ինչո՞ւ Չիլի, Մեքսիկա, Հնդկաստան, Չինաստան եւ ուրիշներ եւրոպական պետութեանց հետ խզած են իրենց յարաբերութիւնները։ Պարզապէս անոր համար որ անոնք ոսկիի պատնէշով շրջապատուած են։ Արծաթը տնտեսական նոր աշխարհի մը Քրիստափոր Քոլոմպոսը պիտի ըլլայ, կ'ըսէ հեղինակ մը։

Պ․ Հալաճեան կ'առաջարկէ որ հաստատուի իրական փոխանակութիւնը միջազգային առեւտուրին մէջ։ Ես պիտի գնեմ այնքան որքան կը ծախեմ։ Ինծի պէտք եղած նիւթերը պիտի գնեմ անկէ որ պէտք ունի իմ արտադրած նիւթերուս։ Եւ այս է միջազգային բնականոն տնտեսութիւնը։ Այսպէս՝ կը հիմնուի միջազգային առեւտուրը ճշմարիտ փոխադարձութեան հիման վրայ։ Իրական փոխանակութիւնը պիտի կանոնաւորէ արտադրութիւնը։ Ա․ ազգը պիտի չկրնայ իր արտադրութեամբ ողողել Բ․ ազգին շուկան։ Հաւասարակշռութիւն պիտի հաստատուի արտադրութեան եւ սպառումին միջեւ։ Պիտի անհետանայ անհաւասարակշռութիւնը որ կայ արտադրութեան եւ աշխատանքին միջեւ։ Անգործութեան խնդիրը պիտի լուծուի։ Եւն․, եւն․։

Համագործակցականը միայն կրնայ փրկել աշխարհի տնտեսութիւնը, պիտի յայտարարէ անշուշտ փրոֆ․ Տոմէսոնց։

Կիները պէտք է խոհանոց վերադառնան, կը պոռան հակաֆէմինիստները։

Ամէն բանէ առաջ պէտք է կարգադրել միջազգային պարտքերու, հատուցումներու եւ սպառազինման խնդիրները։ Մնացեալը ինքնին կը շտկուի։

Բնութեան պէտք է վերադառնալ, կը գոչէ Լոյտ Ճորճ։

Պէտք է ջնջել մաքսային պատնէշները։ Հիմնել Եւրոպայի Միացեալ Նահանգներ։

Խումբ մը ճարտարարուեստներ Ամերիկայի մէջ «Թէքնոքրասի» անունին տակ, կ'առաջարկեն որ մարդը 25 տարեկանին աշխատանքի սկսի։ Մինչ այդ պարտադիր լուրջ պատրաստութիւն։ 45 տարեկանին դադրեցնէ արտադրական աշխատանքը։

Պէտք է սանձել արհեստագիտութիւնը։ Զսպել գիտութիւնը։ Այնպէս մը ընել որ գիտութիւնը ըլլայ մարդուն ստրուկը։

Հոգեկան յեղափոխութեան պէտք ունի մարդկութիւնը, կ'ըսէ Քայեօ։ Արհեստագիտութիւնը իջեցուց մարդկային մտայնութիւնը։ Զարմանալի բան որ Ռուսիա արհեստագիտութեան զարգացման մէջ կը տեսնէ մարդուն երջանկութիւնը։

Ամերիկացի մը շրջաբերականներով կը դարմանէ աշխարհի տնտեսութիւնը։ Ամերիկայէն Իտալիա տասը քարթ կը ղրկէ։ Իւրաքանչիւրին տիրոջմէն կը խնդրէ որ իրեն հետեւին, այսինքն տասնական ուրիշ բարեկամներու ղրկեն նոյն բանը։ Տագնապը պիտի անհետանայ, երբ ամէն մարդ աւելի դրամ ծախսէ։

Չարլի Չէփլին անսխալական միջոց մը կը ճանչնայ։ Տակաւին չյայտնեց զայն։ Եւրոպայէն Հոլիվուտ վերադարձին, յայտարարեց թէ իր ծրագիրը 1000 բառէ կը բաղկանայ։ Շատ մը մեծամեծ տնտեսագէտներու հետ վիճաբանած է իր ծրագրին վրայ։ Ամէնքն ալ ընդունած են որ Շարլոյի ծրագիրը անթերի է։

ԱՐՇԱՒԻՐ ԽԱՆՆՏԱՆԵԱՆ

ԽՄԲ․ — Չ․ Ո․ Մ․ անցեալ շաբթուան դասախօսութեան նիւթն եղաւ այս գրութիւնը։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԱԹԷՆՔԷՆ

ՎԵՐՋԻՆ ԱՆՑՔԵՐԸ

Վերջին թղթակցութեամբ արձանագրած էի, սեպտ․ 26էն մինչեւ մարտ 5ի ընտրութեանց հետ կապ ունեցող քաղաքական անցքերը Յունաստանի մէջ։ Այժմ կ'ուզեմ արձանագրել վերջին նորութիւնները, ինչպէս եւ առհասարակ ընդհանուր տրամադրութիւններն ու տպաւորութիւնները։

Սկսելով ուրեմն Ցալտարիսի վարչապետական եղումէն, նոր կառավարութիւնը ուշագրաւ յանդգնութեամբ, սկսաւ ձերբակալել մարտ 6ի, փլաստիրասեան յեղափոխութեան հետ կապ ունեցող զինուորականները, բոլորն ալ կարեւոր եւ արժանաւոր զօրականներ։ Եւ այսօր, կարելի է ըսել, որ բանտերը լեցուած են բարձրաստիճան զինուորականներով, որոնց մէջ է նաեւ, Գ․ զօրաբանակի (Սելանիկ) հրամանատար՝ Զօր․ Գլատոս։ Ցարդ, ո՛չ մէկը չէ պատժուած։ Ամէն օր դատ ու դատաստան կայ, եւ նորանոր ձերբակալութիւն, բայց՝ դատապարտութիւն չկայ։ Միւս կողմէ, ազատական մամուլը կը քննադատէ այս արարքները։ Օրինակ, «Փօնի Թու Լաու» ազատական կուսակցութեան թերթը, «Վայրէջք» խորագրով խմբագրականի մը մէջ, խօսքը ուղղելով վարչապետին՝ Ցալտարիսին, կ'ուզէր գիտնալ թէ «մինչեւ ե՞րբ պիտի շարունակուի այս յանկարծական վայրէջքը» ու աւելի առաջ երթալով կ'ազդարարէր թէ «մթնոլորտը անշնչելի կը դառնայ»։

Ինչպէս կ'երեւի, սակայն, օրուան իշխանութիւնը, առանց մասնաւոր պատիժներ անօրինելու առաջադրութեան, լուռ կերպով կ'ուզէ փոխադարձութիւն մը ընել 1922ին, ազատականներուն կողմէ իրենց դէմ եղած ճնշումներուն։ Արդարեւ, հեռուէն կամ մօտէն, ազատականներուն հետ կապուած բոլոր պաշտօնեաները, կառավարական բոլոր գրասենեակներէն հեռացուած են եւ անոնց տեղերը դրուած են օրուան կառավարութեան մարդիկը։ Օրինակի համար, Լարիսայի զօրաբաժնի հրամանատարը՝ զօր․ Փէթրիտիս, պաշտօնի բարձրացում ունեցաւ, եւ այժմ կը վարէ Ա․ զօրաբանակի հրամանատարութիւնը (Աթէնք), եւ տասը նման բազմաթիւներ, Քոնտիլիսեան սպաներ կամ Ցալտարիսեան դէմքեր, որոնք՝ Վենիզելոսի օրով որ եւ է պաշտօն չունէին, տիրացած են բարձր պաշտօններու։ Իր կարգին պէտք է արձանագրել որ այս երկրին մէջ ալ, դժբախտաբար, կուսակցամոլութիւնը կատաղի կերպ մը դարձած է, եւ շատ անգամ կուսակցականի մը գործ բանալու համար, արժանաւոր հակառակորդը կը զոհուի անարժէք կուսակցականին։

Մինչդեռ այս փոփոխութիւնները տեղի կ'ունենան տրակոնեան մեթոտներով, անդին ալ փնտռտուքները կատաղօրէն կը շարունակուին Փլասթիրասը գտնելու համար։ Առ այժմ բոլոր հետախուզութիւնները անցան ապարդիւն։ Եւ ո՛չ մէկ հետք կրցան գտնել փախստական Փլասթիրասէն, որուն համար բամբասեցաւ թէ Թուրքիոյ արտաքին գործավար՝ Թէվֆիք Րիւշտիի հետ Թուրքիա ապաստանած է, հոս է, ու հոն է։ Սակայն, երեւոյթները ցոյց կուտան թէ փախստական զօրականը Յունաստանի մէջ է, բայց իշխանութիւնները կը զգուշանան զայն ձերբակալելէ, վախնալով հաւանական բարդութիւններէ։ Մինչ այս, մինչ այն, դահլիճը մարտ 27ին պիտի ներկայանայ խորհրդարանին, պիտի կարդայ կառավարութեան ծրագիրը, եւ պիտի պահանջէ վստահութեան քուէ։ Ո՛չ մէկ կասկած որ պիտի ըստանայ այդ քուէն։ Սակայն, կան ցաւոտ հարցեր, որոնք կառավարութիւնը պիտի մատնեն լուրջ դժուարութեանց, նոյն իսկ՝ հաւանական տագնապներու։

Այդ հարցերէն առաջինը, Հանրապետութեան նախագահին կը վերաբերի։ Օրուան իշխանութիւնը անոր հրաժարումը պիտի պահանջէ, ինչպէս կ'երեւի։ Եւ ատիկա այն պատճառաւ, թէ Զայիմիս, եղած է մինչեւ վերջ ազատականներու մարդը, եւ այս վերջիններուն՝ ժողովուրդին կողմէ տրուած անվստահութեան քուէն, կը վերաբերի նաեւ նախագահին։

Երկրորդ եւ կարեւորագոյն հարցը Ծերակոյտի լուծման հետ կապ ունի։ Ծերակոյտին մէջ ազատականները ջախջախիչ մեծամասնութիւն մը ունին, կը պակսին տասը ընտրելիներ։ Սակայն, օրուան իշխանութիւնը աւելորդ եւ անպէտ նկատելով Ծերակոյտը, պիտի պահանջէ անոր լուծումը։ Եւ ասիկա, պիտի հանդիպի բուռն ընդդիմութեան։ Վենիզելոս չվարանեցաւ յայտարարելու թէ՝ «Ծերակոյտին լուծումը կը նկատէ յեղափոխական ձեռնարկ մը, եւ զայն պաշտպանելու համար պիտի դիմէ յեղափոխական միջոցներու»։ Նոյն ձեւով արտայայտուեցաւ նաեւ Փափանաստասիու։ Միւս կողմէ, Ցալտարիսի կողքին են այս հարցին մէջ ալ, գործակից երկու զօրականները, Քոնտիլիս եւ Համփիքիրեաքոս։

Երրորդ հարցը, աւելի փշոտ է ու փափուկ։ Այս պահուս Աթէնք կը գտնուի Թագաւոր Գէորգիոսի թիկնապահը Լովէրտոս, որ սերտ շփումներ կ'ունենայ արքայական շրջանակներու հետ։ Բաղներ կան, թէ արքայական տունը վերահաստատելու համար եկած է։ Ինչպէս կ'երեւի, սակայն, վարչապետ Ցալտարիս չափազանց ըզգոյշ է եւ վերապահ։ Այս վերապահութիւնը անոր համար, որ պատերազմական նախարար Քոնտիլիս, հանրապետութիւնը հիմնող զօրականներէն է, եւ թոյլ չպիտի տայ, որ թագաւորութիւնը վերահաստատուի Յունաստանի մէջ։ Թողունք, որ այս վերջին պարագան շատ ու շատ բարդութեանց դուռ կրնայ բանալ այս երկրին մէջ, ուր՝ զինուորականութեան ջախջախիչ մեծամասնութիւնը կրցած է հանրապետական իշխանութեան կողքին, եւ որ եւ է առթիւ, պատրաստ է իր կեանքին գնովը պաշտպանելու վարչաձեւը։

Ինչպէս կը տեսնուի, օրուան կառավարութիւնը կը գտնուի բազմաթիւ եւ բազմապիսի դժուարութեանց առջեւ։ Ու այս բոլոր բարդութիւնները ներքին են տակաւին։ Կան տակաւին արտաքին դժուարութիւններ, ելմտական դժուարագոյն խնդիրներ, արտաքին քաղաքական հարցեր ու խմորումներ, որոնց դիմագրաւելու ուժը պիտի պակսի այս կառավարութեան։ Ամէն պարագայի տակ, յառաջիկայ քանի մը ամիսները լեցուն են անակնկալներով, որոնց պէտք է սպասել առանց զարմանալու։ Իր կարգին արձանագրեմ, որ ինչպէս զօր․ Փանկալոս, երկար ատենէ ի վեր, զօր․ Քոնտիլիս ալ կը տառապին թոքախտէ։ Տկար է նաեւ քաղաքագէտ Մերքուրիս, որ նախկին ժողովրդական մըն է, այժմ յարած Կրետացիին։ Քաղաքապետական ընտրութիւնները պիտի կատարուին յուլիսին մէջ։

⁂ Մարտ 25ին տեղի ունեցան Յունաստանի անկախութեան տարեդարձի հանդիսութիւնները։ Այս տարի, պէտք է արձանագրել, որ չափազանց թեթեւ էր կարգապահութիւնը։ Թափօրին մասնակցեցան նաեւ, զօր․ Թորգոմ եւ Պ․ Ա․ Կայծակ՝ համազգեստներով եւ երգչախմբի դրօշակով։

ԹՂԹԱԿԻՑ

Ձայն մը ժողովուրդէն՝ Ժողովուրդին համար

Եթէ տասներկու աչքեր ալ ունենան, դէպ ի երկինք պիտի նային ու չպիտի ուզեն տեսնել ոտքերը՝ պաշտպանելու համար զանոնք ճանապարհի դերբուկներէն։

Այդպէս է հայ կեանքի մէջ, մեր բարձր դասը, որքան կ'ուզես՝ խօսէ ականջին, կարծես բուրդ թխմուած ըլլայ, — չի լսեր ժողովրդային խաւի աղեկտուր կանչերը։ Անոր աչքերը չեն խոնարհիր գետին, տեսնելու համար վարի խաւերու վիճակը։ Անոր վիճակով հետաքրքրուելու սիրտ ալ չունի բարձրապատիւը, անիկա կլանուած է դրամ դիզելու հոգերով, ականջները թխմելով, սիրտը քարացնելով։

Ի՜նչ զարհուրանք, սակայն, որուն ենթարկուած է գաւառական քաղաքներուն մէջ խճողուած մեր ցեղին «Մնացորդաց»ը։ Ո՞վ է այն մարգարէն, որ Եհովայի պատգամներով բեռնաւորուած, պիտի գայ անոր փրկութիւնը աւետելու ․․․

Ակներեւ հիւանդութեանց զարհուրելիին՝ թոքախտին է, որուն նշանները կը վկայեն գրեթէ մեր բոլոր հայրենակարօտ երիտասարդներուն վրայ։

Տնտեսական հոգ – հրէշին սրածայր մագիլները կարմրաչէկ չամփուրներու նման կը տնկուին հէգ երիտասարդներու աչքերուն առջեւ։

Չեմ գիտեր Փարիզի բժիշկներուն դիրքը, բայց մեր գաղութին (Մարսէյլ) «ամենագէտ» բժիշկները իրենց գիտութենէն բան մը չունին տակաւին ժողովուրդին, չարքեցաւ բժշկական դասախօսութիւն մը, որ ժողովուրդը իմանար եւ օգտուէր իրենց խօսքերէն։

Մեր բոլոր բժիշկներն ալ ձրի օր մը չունին աղքատներուն համար։ Այս մասին մտածելէ աւելի, անոնք կը մտածեն իրենց այցելէներու բարձրացումին մասին, որոնք այսօր հասած են 10էն 15ի եւ 20ի։ Քանի ֆրանքի այս օրերուն ընտանիքի մը հացագինն է մէկ շաբաթուան։

Ու ինչո՞ւ չըսել, երբ հիմա, խեղճ թոքախտաւորները կը սնանին ձիթապտուղով եւ ցամաք հացով, մեր բժիշկները, իրարու եւեւէ, թրմաֆիներ կը վարձեն անշուշտ ... աշխատաւորներու լումաներով։

Ո՛չ զբաղեցնելու միտք ունինք բժիշկները եւ ոչ ալ կը մաղթենք ... մեր վիճակին ենթարկուին, բայց կը փափաքինք որ քիչ մը հետաքրքրուին հայ դժբախտ «Մնացորդացին» վիճակով։

Որ եւ է հայ բժիշկի մը դիմէ որեւէ հիւանդութեան մը համար, փոխանակ խղճահարելու կամ հիւանդութեան մասնագէտին յանձնարարելու, ան կը քննէ եւ «բէչէթա»ն գրելով դրամը գանձելուն կը նայի, չմոռնալով աւելցնել որ «լուցար կամ ոչ մէկ մըն ալ եկուր, այս «բէչէթա»ն հետդ բերելով»։

Դիւրին պիտի ըլլար, նաեւ օգտակար, մեր հայրենակիցները առաջնորդել տեղական բժիշկներուն, սակայն, այս ալ ուրիշ դժուարութիւն մը ունի։ Նախ՝ մասնագէտներուն այցելէները կրկնապատիկ են, երկրորդ խեղճ Հայը չի կրնար անոնց բացատրութիւններն հասկնալ կամ ինքզինքը հասկցնել անոնց, որ ալ պարտաւորուած պիտի ըլլայ թարգման առնել հետը․ ան ալ իր կարգին «ամսարչէք» պիտի ուզէ։

Ուրեմն, ո՞ր դրան զարնել՝ դիւրին եւ աւելի օգտակար արդիւնք ձեռք բերելու համար։

Դեռ չա՛տ գանգատի պարագաներ կան։

Օրուան ո՛ր ժամուն ալ որ ըլլայ, ո՛ւրտեղէն ալ որ հեռագրուի, հրշէջը առանց վայրկեան մը կորսնցնելու, կը փութայ դէպքին վայրը, կասեցնելու աղէտը, կրակէն դուրս քաշելու կահկարասին ու տէրը։ Բժիշկն ալ, ժողովուրդի զաւակ, տեսակ մը հրշէջ է ընկերութեան մէջ, եւ իր պարտականութիւնն է կարելին ընել, կրակն արգիլել, կամ կրակի տարածուելուն արգելք ըլլալ։

Բայց հակառակ պատկերը կը ներկայացնեն մեր բժիշկները — բացառութիւնը յարգելի է, — որոնցմէ մին երբ անձնապէս դիմեցինք, հիւանդի մը տունն առաջնորդելու համար, ստացանք «Ժամը 8.30 — 9ին հազիւ կրնայ գալ» պատասխանը։ Այդ մասին տեղական թերթի մը մէջ ըրած մեր բողոքն ալ սեւ մելան ծախելու չարժանացաւ։

Եւ, ամէն կողմէ, հիւանդութիւնները կը կլանեն երիտասարդութիւնը մանաւորապէս թոքախտի որդը։

×

Քանի մը օրերէ ի վեր, մեծ հետաքրքրութեամբ կը կարդամ «Թոքախտին դէմ» թերթօնը, որ ՅԱՌԱՋի մէջ շատ հասկնալի լեզուով կը խօսի այդ անպիտան հիւանդութեան վրայ։ Ես, — ինծի պէս շատեր ալ կան, — վստահ եմ — շատ կը փափաքէին որ այս գրքի ձեւով աչքի առջեւ ունենալ, միշտ կարդալու եւ աշխատելու համար պատուէրները պահելու։

Թերթօնի լեզուն շատ յստակ ու ամէնուն հասկնալի բացատրութիւններով՝ լեցուն կը քամէ՝ «գիտական – բժշկական բացատրութեանց» վրայ, որոնց մասնաւոր ուսմունքին նախապատրաստութիւններ ամբարող գրքերը գնելու, կարդալու եւ հասկնալու ո՛չ դրամ, ո՛չ ալ կարողութիւն ունի իր հացին ետեւէն վազող սեւ աշխատաւորը։

Ասոր համար, պիտի յանձնարարէի ՅԱՌԱՋի, որ այդ թերթօնը իր տպարանին մէջ անցընէ եւ չնչին փոքր արժէքով մը, գրքի ձեւով, ցրուէ բանուորական շրջանակներու մէջ եւ աղքատ ընտանիքներէ ներս։ Օգուտը, վստահ եմ, շատ մեծ պիտի ըլլայ։

ՏԻԳԱՐ ՍՂԱՄԻ

ԽՄԲ․ — Մեր բժշկական այդ թերթօնը, որ այնքան ուշադրութեամբ կարդացուեցաւ, արդէն գիրքի կը վերածուի, բաժէ Ֆրանսահայ Կարմիր Խաչը շուտով կը ցրուէ ամէն կողմ, ինչպէս յայտարարեցինք։

ՄԱՆՐԱՎԷՊԵՐ

Ծանօթ մը Սառա Պէրնարին կ'ըսէ՝

— Տիկին, ճերմակ մազ մը ունիք ձեր գլխուն վրայ։

Սառա կը մօտենայ հայելիին, ուշադրութեամբ կը քննէ ճերմակ թելը կը հանէ եւ ապա թեթեւցումով մը կ'ըսէ,

— Փա՜ռք Աստուծոյ որ կեդրոնի մէջ կը գտնուի։

ԱՂԱՂԱԿ ՄԸ ՄԱԿԵԴՈՆԻԱՅԷՆ

Մէկը անօթի մեռաւ, միւսը ինքզինք ծով նետեց

... Խմբագիր «Յառաջ»ի

ՏՐԱՄԱ, 26 Մարտ.— Ձեզմէ շատ պիտի խնդրէինք որ մեր այս երկտող նամակը տպէիք ձեր թերթի մէկ անկիւնը, պարզելու համար մեր ողջանի որբ երիտասարդութեան վիճակը։

Ինչպէս գիտէք, ժամանակին ցրուեցան որբերը Մակեդոնիոյ եւ Թրակիոյ մէջ։ Անոնք՝ ըսենք բախտաւորները՝ ժամանակին հեռացան այն տեղերէն, իսկ մնացողներս շատ թշուառ վիճակի մէջ մնացած ենք, գիւղերու թէ քաղաքներու մէջ։ Գիւղերը ցանուած ծխախոտները չեն ծախուիր, գիւղացին արդէն գործ չունի որ մեզ ալ որ եւ է գործ տայ։ Իսկ քաղաքներու մէջ, ինչպէս գիտէք, գործերը բոլորովին կեցած են։ Այս է բուն պատճառը, որ մենք կը նեղուինք չափէն աւելի։ Թէ չենք աշխատիր եւ վրայ-գլուխ չէ մնացած։ Կէս բոպիկ, կէս անօթի մնացած ենք մահուան ճանկերու մէջ...։

Դեռ անցեալները Տրամայի մէջ սեւ հողի յանձնեցինք մեր ընկերներէն Աւետիս Պապօեանը, որ ամիսներով հիւանդ ու անօթի մնացած էր փողոցները ու վերջապէս իր մաշած ոսկորները յանձնեց սեւ հողին։ Ձեզի կը ղրկենք այս ընկերոջ մահուան նկարը որ հանուած է բարեսէր ընտանիքի մը կողմէ։ (ԽՄԲ. Պիտի տպուի Զ.Ո.Մ.ի երկուշաբթին մէջ)։

Երկրորդ, Գաւալայի մէջ մէկ երկու օր առաջ ինքզինքը ծով նետեց Ալիքսան Խաչատուրեան, Սեբաստացի։ Մենք ողջերս ալ կամաց կամաց նոյն ճամբան բռնած ենք, եթէ գործերը չբացուին, եւ կամ որ եւ է օգնութիւն չստանանք։

Արդէն ոսկոր դարձած ենք եւ փողոցներու մէջ աստ-անդ ձեռքը կը նայինք։ Ո՞ւր երթանք, ի՞նչ ընենք, — մենք ալ չենք գիտեր։ Մեր ձեռքէն բան չի գար, գոնէ դուք որ եւ է ճամբայ մը գտէք, մեզ ազատելու համար այս երկիրէն։ Գոնէ տեղ մը տարէք մեզ, ուր աշխատինք կտոր մը չոր հաց ճարենք ու ազատինք մահուընէ։

Խումբ մը որբեր

Ո՞ւր է 8000 անգլ. ոսկին...

ՏԻՐԷ ՏԱՎԱ (Հալքէշիստան), 8 մարտ.— Պոլսոյ թերթերուն մէջ կարդացինք թէ Նիկողոս Պալպալեանի կտակը գոյութիւն չունի, կտակը խնդրական ըլլալով։ Այս, Ալպանեան եպիսկ.ի կուսակիցներուն յայտարարութիւնն է, ինչ որ կ՚ապացուցանէ թէ աւարի տրուած են 8000 անգլ. ոսկին։

Պարտ կը սեպեմ «Յառաջ»ի միջոցաւ պարզել իրողութիւնը։

Պալպալեան երբ կը հիւանդանայ, իր բարեկամները կը համոզեն որ կտակ մը ընէ ազգին։ Արդէն իր ալ փափաքն էր, ու կտակագիրը կը գրուի հինգ վկաներու առջեւ, որոնք ալ կը ստորագրեն։ Իտալական հիւպատոսն ալ, Mr. Sola կը վաւերացնէ իր ստորագրութեամբ, բոլոր պաշտօնական ձեւակերպութիւնները կատարելով։ Կտակագրին մէջ գրուած է թէ հարիւրին 10 ժառանգորդներուն պիտի տրուի։ Ինք եղբօր աղջիկ մը միայն ունէր։ Սեբաստիոյ մէջ երկու Պալպալեան ընտանիքներ որ եւ է ազգականութիւն չունին իրեն հետ։ Իսկ մնացած գումարով (շուրջ 7000 անգլ. ոսկի) Սեբաստիոյ մէջ որբանոց-վարժարան մը պիտի շինուէր։ Ահա այս է իրականութիւնը։ Բոլոր պաշտօնական թուղթերուն թղթածրարը իտալական հիւպատոսարանը կը գտնուի, ինչո՞ւ համար հաշիւ չեն տար այդ խոշոր գումարի մասին, որ կը պատկանի ազգին։

Այս դրամը խնայուած է յետին դրկանքներով։

Ռամկավար թերթերուն ալ յօդուածներ ղրկուած է, բայց ոչ մէկը հրատարակեցին։

Վամն ֆօրժ գազանճեանի՝
Ստեփան Պալեան

Վարդանանցը Կալկաթայի մէջ

ԿԱԼԿԱԹԱ, 11 մարտ (ՅԱՌԱՋ).— Որտեղ որ կայ մի բուռ հայութիւն, որի երակների մէջ դեռ Հայի արիւն է շրջան առնում եւ հետեւաբար տեղեակ է իր ազգին պատմութեան, պարտք է համարում տօնել Վարդանանց սրբազան տօնը։ Այս մասին թէեւ թերացած էր Կալկաթայի հայութիւնը, բայց անփոյթ չգտնուեց Մարդասիրական Ճեմարանի աշակերտութիւնը։

Հանդէսը տեղի ունեցաւ վերոյիշեալ դպրոցի դահլիճում, փետրուար 23ին։

Հանդէսը բացուեց ժամը 7ին «Վարդանի երգով» որից յետոյ երկար խօսեց Յովակիմ քհնյ. Բարսեղեանը, շեշտելով·

— «Այն մարդիկ որոնք զոհ են գընում իրենց ազգի համար, երբեք չեն մեռնում։ Վարդանն ընկաւ կռուի դաշտում որ մենք ապրենք։ Թշնամին օճ հանդիպացաւ մեզ դէմ, իսկ Հայը նրա դէմ մաքառեց, աշխատեց ինչպէս ժրաջան մրջիւն։ Եթէ չլինէին Վարդաններ հայ ազգի մէջ, մենք այսօր Հայեր չէինք լինել։ Նրանք զոհ գնացին փրկելու հայրենիքը, հայ գիրն ու գրականութիւնը։ Վարդանն ընկաւ Աւարայրի դաշտում իր քաջերի հետ, թողնելով մեզ երեք բան.— Ա) Հայրենիք, Բ) Դպրոց, Գ) Եկեղեցի։ Այս երեքն են որ կազմում եւ պահպանում են մեր գոյութիւնը»։

Այս ճառից յետոյ, դպրոցիս դաստիարակ Պ. Ս. Մխիկեանը, կոչ արեց հանդիսականներին բեմ բարձրանալու։

Խօսեցին Պ. Մինաս Վարդանեանը եւ Պ. Ջէբէդի. Յ. Հանանեանը, խոր տպաւորութիւն թողնելով բոլորիս վրայ։

Պ. Ս. Մխիկեանը, հանդէսի վարիչը, այսպէս խօսեց վերջը·

— «Երկու մեծ դէպքեր կան որոնք որոշ կողմերով կարելի է համեմատել միմեանց հետ՝ Աւարայրի եւ Թերմոպիլէի ճակատամարտը։ Առաջինը եղաւ Քրիստոսից հինգ դար յետոյ, իսկ երկրորդը նրանից հինգ դար առաջ։ Երկուսն էլ ունեցան իրենց Վարդանները։ Այսօր Յոյների եւ Հայերիս պատմութիւնը բոլորովին տարբեր կը լինէր, եթէ չլինէին այս երկու մեծ արիւնահեղութիւնները»։

Մէջ ընդ մէջ եղան արտասանութիւններ եւ երգեր։ Բոլորն էլ արժանացան բուռն ծափերի։ Հանդէսը փակուեց «Մեր Հայրենիք»ով։ Հանդիսականները սրահը թողին գոհ սրտով։

Մ. Օ. ԱԲԳԱՐԵԱՆ

ԹՈՒՐՔԻԱ

Ո՞ՐՔԱՆ ՊԱՇՏՕՆԵԱՅ ԿԱՅ

Ենկիւրիի վիճակագրական ընդհ. տեսչութիւնը հարցարան մը ղրկած էր երկրի պաշտօնէութեան՝ նպատակ ունենալով պաշտօնեաներու վիճակագրութիւն մը պատրաստել։ Համաձայն պատրաստուած վիճակագրութեան, ընդհ. պիւտճէէն ամսական ստացող պաշտօնեաներու թիւը (առանց սպաներու եւ զինուորական պաշտօնեաներու) 50,666 է։ Ասոնց տարեկան կը վճարուի 37 միլիոն 954,530 ոսկի։ Ասոնցմէ զատ կան բանակի պիւտճէներէ ամսական կամ օրական առնողներ։ Ընդհ. պաշտօնէութեան թիւը 115,333 է. բայց, թաղապետութիւններէն միայն 1928ի վիճակագրութիւնը ստացուած է։

Պաշտօնէութեան զարգացման աստիճանին գալով, անոնց հազիւ 5031ը բարձր. կրթութիւն ստացած է։ Ասոնցմէ եթէ զեղչենք բժշկական, երկրաչափական, կենդանաբուժական եւ կարգ մը՝ անտառի, հանքի եւայլն պաշտօնեաները, կը մնայ շատ քիչ թիւ մը՝ իրաւաբանական կամ այլ համալսարաններ աւարտող։ Օտար լեզու խօսողներուն թիւն է 7.157։ Ասոնց մեծ մասը ծանօթ է, ոչ թէ գիտէ օտար լեզուն։

Դիւանակալութիւն

Թուրք մամուլը կը շարունակէ զբաղիլ այս արմատացած թերութեամբ (պիւրոկրասի)։ «Միլլիէթ»ի մէջ քրոնիկագիր մը կը գրէ.

— «Թերթերը կ՚ըսեն թէ դիւանակալութեան վերացումը կը նշանակէ մեր «գալէմ»ի դրութեան ջնջումը։ Իսկ ատիկա հսկայ գործ մըն է եւ եթէ կարելի ըլլայ մեր պետական պաշտօնէութեան 50 առ հարիւրը կը խնայուի։ Հիմա, սակայն, կարծեմ ոչ ոք համաձայն է ատոր։ Ենթադրենք որ դիւանակալութիւնը վերցաւ. լա՛ւ. մտայնութի՞ւնը. դանդաղ գործ տեսնելու մտայնութիւնը որքան ատեն չվերնայ, չենք կրնար օգտուիլ։ Տեսէք, օրինակ մը տամ ձեզի.— Պոլսոյ հեռախօսի վճարումներու խնդիրը 4—5 ամիս առաջ մէջտեղ ելաւ։ Այդ խնդրով շահագրգռուած են 8—10000 հոգի։ Վճարումները պիտի բարձրանա՞ն թէ պիտի նուազին...։

Էֆէնտի՛մ, 4-5 ամիսէ ի վեր թղթածրարը մէկ գործավարութենէն միւսը կ՚երթեւեկէ։ Հանրութեան գործը այսպէս պաշտօնէութեան արհեստին նրբութիւններուն զոհ կը դառնայ։ Մեր մեքենային հիւանդութիւնը ահա ա՛յս է։ Տեղեկագիրներ, վիճակագրութիւններ, ցանկեր, խորհրդակցութիւններ, մակագրութիւններ, ուսումնասիրութիւններ, իրաւագէտ-խորհրդականներ, գիտական խորհրդականներ, նկատելովներ, արձանագրութիւններ, թուղթեր, թուղթեր, թուղթեր...։ Ատիկա առանձին աշխարհ մըն է։ Ես զանուեցայ հոն։ Անանկ դիւրին դիւրին չի քանդուիր։ Ու այնքան ատեն որ ան չի քանդուիր՝ դիւանակալութեան վերացման խօսքը օդային աղօթք մը պիտի մնայ։

Ռէուֆ պէյ ի՞նչ կ՚ընէ Հնդկաստանի մէջ

«Սօն Փօսթա» կը գրէ.— Հնդկաստանի թերթերը Ռէուֆ պէյի վերջերս Հնդկաստանի մէջ կատարած ճամբորդութեան մասին խօսելով, կարգ մը տեղեկութիւններ կուտան, որոնց համաձայն Ռէուֆ պէյ կը ջանայ անգլիական, հնդկական եւ իսլամական դրամագլուխներու գործակցութեամբ, արեւելեան ծովերու մէջ նաւարկութեան ընկերութիւն մը կազմել։

Ուշադրաւ կը նկատուի որ, Ռէուֆ պէյ Պոմպէյ հասնելուն, առանց տեղ հանդիպելու ուղղակի Հայտարապատ գացած եւ հոն դահաժառանգին հիւրը եղած է։

Ինչպէս յայտնի է, Հայտարապատի դահաժառանգը անկեալ խալիֆա Ապտիւլմէճիտի փեսան է։ Այս այցելութիւնով կը պարզուի թէ Ռէուֆ պէյ ընկերութիւն կազմելէ տարբեր նպատակներ կը հետապնդէ։

Կարգ մը հնդիկ թերթեր երկարօրէն կը խօսին Ռէուֆ պէյի անցեալին մասին։ Այս թերթերու տուած տեղեկութեանց համաձայն, Տէլհիի Ազգային Գոլէճը հրաւիրած է Ռէուֆ պէյը որ բանախօսութիւն մը տայ Թուրքիոյ յեղաշրջումին մասին։ Ռէուֆ պէյ ընդունած է այս հրաւէրը։

Ոչ-թուրքերուն
ԹՈՒՐՔԵՐԷՆ ՍՈՐՎԵՑՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Ճիւմհուրիէթի քրօնիկագիր Ապիտին Տաւէր պէյ, գիտել կուտայ թէ ոչ-իսլամ հայրենակիցներուն թուրքերէն սորվեցնելու համար, չի բաւեր փոքրամասնութեանց վարժարաններուն մէջ աւանդել թուրքերէնը։

«Այն շրջաններուն մէջ, ուր հոծ թիւով ոչ-իսլամներ կը գտնուին, թուրքերէնի դասընթացքներ հաստատելու է։ Եւ կարելի չէ երեւակայել որ մեր հայրենակիցները չպիտի ուզեն հետեւիլ անոնց, որովհետեւ այս կը պահանջէ իրենց շահը։ Պէտք է վերցնել այն տարօրինակ կացութիւնը որ հազարաւոր հայրենակիցները հոս կը բնակին, բայց երկրին լեզուն չեն գիտեր»։

Թուրքերը Աֆղանիստանի մէջ

Թուրքիայէն Աֆղանիստան գացած թուրք մասնագէտներու մասին կարգ մը յայտարարութիւններ ըրած է աֆղան դեսպան Ահմէտ Խան։ Աֆղանիստան գացողները բժիշկներ եւ իրաւագէտներ են։ Մօտերս կրթական մասնագէտ մըն ալ պիտի երթայ։ Ասոնցմէ զատ, զինուորական նուագախումբին համար ուսուցիչ մը եւ դրամատան գործերու մասնագէտ մը ուզուած են։

Ներկայիս Պոլսոյ մէջ 115 աֆղան ուսանողներ կան, քաղաքային եւ զինուորական դպրոցներուն մէջ։ Սպայ մըն ալ Պատերազմական Ակադեմիին մէջ կ՚ուսանի։

Մանուկներու օրը

Թուրք թերթերը կը գրեն թէ ապրիլ 23ի մանկատօնը այս տարի մանկապաշտպան Միութեան կեդրոնին կողմէ Ենկիւրիի մէջ պիտի տօնուի բոլոր դպրոցականներու մասնակցութեամբ։ Այս տօնախմբութեան ծրագրին հիմնական նպատակն է՝ Թուրքիոյ մէջ տղոց խնդիրը այնպէս մը հրապարակ դնել որ՝ բոլոր հայրենակիցներուն ուշադրութիւնը հրաւիրէ։

Այս նպատակով, զանազան ծանուցումներ, յայտագիրներ պիտի հրատարակուին, բանախօսութիւններ պիտի ըլլան եւ մանաւորապէս 1933ի եւ յաջորդ տարիներու համար հաւաքական գործունէութեան ձեւերը պիտի ճշդուին։

Մանուկներու շաբաթը Ենկիւրիի մէջ պիտի բացուի մեծ հանդիսաւորութեամբ եւ 5000է աւելի դպրոցականներու մասնակցութեամբ Ազգ. Ժողովի շէնքին առջեւի հրապարակին վրայ եւ Թուրքիոյ մէջ առաջին անգամն ըլլալով 5000է աւելի տղաքներ ի մի հաւաքուած, պիտի երգեն անկախութեան եւ մանկական քայլերգները։ Այս հանդէսները աւելի փայլուն ընծայելու համար, երաժշտական վարժարանի ուսուցիչները եւ ուսանողները հիմակուընէ պատրաստութիւններ կը տեսնեն։ Մանուկներու շաբաթը պիտի բանայ Ենկիւրիի վարժարաններէն մրցումով ընտրուելիք տղայ մը։ Բացումէն վերջ, դպրոցականները հաւաքաբար մեծ տողանցք մը պիտի կատարեն եւ Ազգ. Մեծ Ժողովը պիտի ողջունեն, ժողովատեղիին առջեւ։ Ամէն դպրոց իր շինելիք ծաղկեփունջը պիտի զետեղէ Կազիի արձանին վրայ։ Շաբթուան միւս օրերուն՝ Հալքէվիի, սինէմաներու եւ տղոց համար ներկայացումներ պիտի տրուին եւ բանախօսութիւններ պիտի կատարուին։

Մանկապաշտպան միութիւնը այս նպատակով երկու թատերախաղ պատրաստել տուած է։ Շաբթուան վերջն ալ եռանային գրօսանք մը տեղի պիտի ունենայ, բոլոր վարժարաններու եւ ծնողներու մասնակցութեամբ։ Ասկէ զատ միութիւնը պիտի հրատարակէ երկու գիրքեր, որոնցմէ մէկուն մէջ գրութիւններ պիտի ունենան Ազգ. Մեծ Ժողովի նախագահ Քեազըմ եւ վարչապետ Ըսմէթ փաշաները, գործավարներէ ոմանք եւ բազմաթիւ գրողներ։ Միւս գիրքն ալ պիտի պարունակէ տղոց կողմէ գրուած եւ մրցումով շահած գրութիւններ։

ՄԱՄՈՒԼ

ԹՈՒՐՔԻԱ ՊԻՏԻ ՀԱՏՈՒՑԱՆԷ՞ ՎՆԱՍՆԵՐԸ

Ամերիկահայ թերթերէն առնելով, գրած էինք թէ կարգ մը ամերիկահպատակ Թուրքիացիներ — անոնք որ պատերազմէն առաջ հպատակութիւն փոխած են — պիտի կրնան հատուցում ստանալ։ (Յառաջ, 31 մարտ)։

Այս խնդիրը վիճաբանութեան դուռ բացած է փաստաբաններու միջեւ։ Իրաւագէտ Պ. Վահան Գարտաշեան, որ ծանօթ է իր քաղաքական գործունէութեամբ, այս առթիւ կը գրէ Հայրենիքի մէջ (19 մարտ).

— «Թուրքիոյ համար ամէնէն դժուար հարցն է ճշդել թէ ով ամերիկեան քաղաքացի է։

Թուրքիա, նման այլ 12 պետութեանց, կը մերժէ ճանչնալ ամերիկեան քաղաքացիութիւնը ամէն անոնց, որոնք նախապէս իր հպատակներն էին։ Միջազգային օրէնքով՝ Թուրքիոյ դիրքը բաւական ամուր է. հայրենափոխութեան իրաւունքը կախեալ է վեհապետին համաձայնութենէն, եւ այսպիսի համաձայնութիւն մը կը տրուի բացայայտաբար կամ լռելեայն հասկացողութեամբ, հաւաքաբար կամ անհատաբար։

Պետական բաժանմունքը հրաւիրելով իր քաղաքացիները — նախկին թրքահպատակներ — որ իրենց պահանջները ներկայացնեն, կը դնէ կառքը ձիուն առջեւ։ Թերեւս մոռցուած չէ թէ Լօզանի Դաշնագրին դէմ պայքարելու առիթով մենք առաջադրեցինք վերապահութիւն մը, որով կը պահանջուէր Թուրքիայէն ճանչնալ ամերիկեան քաղաքացիութիւնը իր նախկին հպատակներուն։ Այս դաշնագիրը չվաւերացուեցաւ։

Պետական բաժանմունքը, ուրեմն, հատուցումներու պահանջները նկատի առնելէ առաջ, պէտք էր Թուրքիոյ հետ համաձայնութիւն մը կնքէր քաղաքացիութեան հարցին շուրջ։ Կասկած չկայ թէ Թուրքիա իրաւունք պիտի ունենար այսպիսի դաշնագիր մը ի զօրու դարձնելու վաւերացման թուականէն սկսած, եւ այդպէսով չեղեալ դարձնելու պատերազմի ընթացքին իր նախկին հպատակներու (յետոյ ամերիկեան քաղաքացի) կրած վնասներու պահանջները։ Բայց, որովհետեւ Թուրքիա պէտք է Ամերիկայէն փոխ առնէ այն գումարը, որով լրիւ թէ մասամբ, վճարելու է վնասուց հատուցումները, պետական քարտուղարութիւնը պիտի կրնար շաչեցնել իր մտրակը անոր գլխուն վերեւ։

Տուեալ պարագաներուն ներքեւ, հետեւեալ երկու բաներէն մին պիտի տեղի ունենայ.—

(1). Կամ Թուրքիա պիտի մերժէ ճանչնալ իր նախկին հպատակներուն ամերիկեան քաղաքացիութիւնը եւ անոնց պահանջները նկատի պիտի չառնուին Խառն Յանձնախումբէն եւ

(2). Կամ Թուրքիա պիտի հաւանի վերադարձնելու պահանջուած ինչքերը՝ որոշ վայրերու մէջ, եւ ապա՝ պիտի պահանջէ անոնց համար մինչեւ այժմ անվճար մնացած հարկերը, որոնց գումարը շատ աւելի մեծ պիտի ըլլայ քան ինչքի, գործի կամ կալուածքի արժէքը։ Կասկած չկայ թէ ան պիտի մէկ կողմ դնէ չարժուն գոյքերու վնասները»։

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ԱԶԴ

ԼԻՈՆ, 31 մարտ.— Որ եւ է հանդանակութիւն եւ կամ Ազգ. կեդր. վարչութեանս նամակագլուխը կրող տոմսակ առանց մեր կնիքին, անվաւեր կը նկատուի։

Ազգային կեդր. վարչութիւն
Լիոնի եւ շրջակայից

«ՅԱՌԱՋ»ի ԹԵՐԹՕՆԸ (13)

ԳԵՏՆԻ ՏԱԿԷՆ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԳՐԱԿԱՆ ԽԱՂ. 1908)

ՄԵԼԻՔ.— Հէնց այդ ընդհ. կռուածի դէմն առնելու համար անհրաժե՞շտ չէ՞ մնալ։

ԿԱՄՍԱՐ.— Ինչո՞ւ ի զուր ժամավաճառ եմ լինում, նպատակը նոյնն է երկար խօսելուց աւելի գործի ժամանակ է, քանի որ արդէն ձեռնարկել ենք որոշ պատրաստութիւնների ընդհարումէ խուսափելու, ընտրենք միջոցը, որ երկու պարագային եւս դիւրութիւն ունենանք չարժուելու։

ՀԱՅԿ.— Այսինքն։

ԿԱՄՍԱՐ.— Շատ բնական է որ Եդուարդի առաջարկը ամէնէն նպատակայարմարն է, եթէ վստահ ըլլանք որ կոտորած չըլլար, բայց քանի որ վստահ չենք, եւ կոտորածի պարագային, խայտառակ ամօթից զատ այլեւս բան չի մնար մեզի, եթէ ժողովուրդի մէջ չմտնենք ու ինքնապաշտպանութեան գործը չկազմակերպենք — մտածել ենք արդէն միջոց, որ մեզի հնարաւորութիւն տայ թաքնուիլ այնպիսի ձեւով մը, որ կառավարութիւնը եթէ ամբողջ Այգեստանի տուներն իսկ տակնուվրայ անելու լինի չկարողանայ մեզ գտնել։

ՀԱՅԿ.— Այգեստանի մէջ մնալու պայմանով։

ԿԱՄՍԱՐ.— Այո՛, այո՛, Այգեստանի մէջ, նոյն իսկ կեդրոնը։ Եթէ կառավարութիւնը խուզարկութեան պատրուակի տակ, առիթով մը կոտորածը սկսեց, դուրս կ՚ելլենք անմիջապէս մեր թաքստոցից եւ ինքնապաշտպանութեան գործը կը կազմակերպենք, որովհետեւ գլխաւոր կէտերուն էլ նոյն միջոցով թաքնուելիք պիտի կամաւորական խումբերը։

ԵԴՈՒԱՐԴ.— Իսկ եթէ սատանան բերաւ կառավարութեան ձեռքը հէնց քու այդ թաքստոցիդ վրայ դրաւ։

ԿԱՄՍԱՐ.— Այդ պարագան եւս նկատի ունեցել ենք, քանի որ մեր նըպատակն է ամէն կերպ խոյս տալ ընդհարումներէ, հետեւաբար եւ կռուից, թաքստոցը պաշտպանելու պարագային հնարաւորութիւն պիտի ունենանք դուրս գալու այնպիսի ճանապարհով որ մեզ պաշտպանողներն էլ զարմանան. եւ մի անգամ երբ դուրս ելանք թաքստոցից առանց ընդհարումի կը տեսնենք, կոտորածի պարագային կը կռուենք, ու կը ղեկավարենք ժողովուրդի ինքնապաշտպանութիւնը, իսկ միմիայն խուզարկութեան պարագային կը քաշուենք շրջակայ լեռները թաքնուելու՝ թողնելով որ կառավարութիւնը շարունակէ խուզարկութիւնը։

ՀԱՅԿ.— Ամօթ մեզ, ամօթ բոլորիս, մեռնելու վախը բոլորիդ յիմարացուցեր է ... Փախուստ, թաքստոց ... էլ չգիտեմ ինչ սատանութիւն ... Փոխանակ ճակատ առ ճակատ թշնամու դէմը դուրս գալու եւ իյնալու հերոսաբար։

ՄԵԼԻՔ.— Ընդհանուր գոյնի յաջողութեան մասին նախ պէտք է խորհիլ։

ՀԱՅԿ.— Այսինքն կաշուի պաշտպանութիւն։

ՄԵԼԻՔ.— Հա՛յկ, չվիրաւորենք իրար, լաւ գիտես որ ես էլ նոյնքան յեղափոխական եմ, որքան դու, աժան հերոսութեամբ բան չի դուրս գալ, գիտենք թէ մանաւոր հերոսութիւնները ինչ են նստել մեզ եւ մեր ժողովրդի համար ... Մենք լուրջ, ընդհանուր մի գործ էինք սկսել, դժբախտաբար վիժեց այս անգամ ... ապագայի մասին մտածենք, պիտի անցնին այս դժնդակ օրերը եւ մի օր ընդհանուր ապստամբութեան դրօշակը պիտի ծածանի Այգեստանի գեղածիծաղ հորիզոնի վրայ ... Եւ այն օրը, ո՞վ գիտէ ... ո՞վ մեզմէ պիտի ապրի որ վայելէ այդ գերագոյն երջանկութիւնը ... բայց գոնէ այդ օրուայ սերունդը պիտի յիշէ որ իրմէ առաջ աշխատողներ են եղել պատրաստելու յաղթանակի կոփիչը ...

ՀԱՅԿ.— Կոփիչը թէ հունը, այսպիսի պարագային հեռու գտնուելու ամօթով սեւցնում էր խիղճս, ահա թէ ինչու եկայ, առանց ձեզ հարցնելու, իմ գոհի բաժինը բերելու ընդհանուր գործին։ Վճռեցէ՛ք, գործադրեցէ՛ք ինչպէս ուզում էք, բայց մի բան մի՛ մոռանաք, որ հերոսական մահը պէտք է գերադասէ յեղափոխականը ամօթալի կեանքից, յիշեցէ՛ք միայն մեր մեռնող ընկերները, նրանց յիշատակը պիտի վառէ նաեւ ձեր խիղճը ... (Գըլուխը բարձի վրայ, կը սկսի դողալ)։

ՄԵԼԻՔ.— Է՛, պատասխա՞նը։

ԿԱՄՍԱՐ.— Պարզ չէ՞, իրենց ուժերից վեր է մեզի գտնել ու յանձնելը, կառավարութիւնը թող փնտռէ ու գտնէ։

ՄԵԼԻՔ.— Միեւնոյն ժամանակ լուր տարածենք որ յեղափոխականները հեռացել են։

ԿԱՄՍԱՐ.— Եթէ յաջողիս։

ԵԴՈՒԱՐԴ.— Քանի որ այդ լուրը տարածելը անհրաժեշտ էք գտնում, լաւ չէ՞ որ իրագործենք եւ լուրը ինքնըստինքեան կը տարածուի։

ՄԵԼԻՔ.— Ի՞նչ յիմար գլուխ ունիս Եդուարդ, մի անգամ երբ մտքիդ մէջ մի բան ինկաւ, յաւիտենապէս պիտի կրկնես։

ԵԴՈՒԱՐԴ.— Որովհետեւ անհրաժեշտութիւն ...

(Կը լսուի զինուորական նուագածութիւն)։

ԿԱՄՍԱՐ (դէպ ի լուսամուտ).— Զօրքը շարժման մէջ է։

ԵԴՈՒԱՐԴ (կը մօտենայ Հայկին).— Հա՛յկ, պառկի՞լ կ՚ուզես, տանինք քովի սենեակը անկողին կայ հանգստացիր։

Զ. ՏԵՍԱՐԱՆ

(Նոյն անձինք եւ Արսէն)

ԱՐՍԷՆ (ներս կ՚իյնայ).— Եկեղեցու հրապարակի վրայ փոքրիկ ժողով մը տեղի ունեցաւ, նկատի ունենալով կառավարութեան յայտարարութիւնը խուզարկութեան մասին կարծիք յայտնողներ եղան ընդունիլ կառավարութեան առաջարկը, տրուած պայմանաժամի երկրորդ օրն ենք արդէն, վերջին օրը բոլոր եկեղեցիներու զանգակները պիտի հնչեն, ժողովուրդը պէտք է թողնէ տուները եւ դաշտը ելլէ, կառավարութիւնը պիտի խուզարկէ տուները մէկիկ մէկիկ, ո՛ւր որ գտնէ յեղափոխական պիտի ձերբակալէ։

ԵԴՈՒԱՐԴ (Հայկի վրայ կռացած կը դիտէ անոր դողալը).— Վե՛ր, վեր էլ քովի տունը գնանք։

ՀԱՅԿ.— Ժողովը շարունակեցէք։

ԵԴՈՒԱՐԴ.— Յետո՛յ, ժողովը յետոյ։

ՄԵԼԻՔ.— Հակառակ խօսող չեղա՞ւ։

Դ. ՄԵԼՈՅԵԱՆ

(Շարունակելի)

կամքը։ Մեզի կ՚առաջարկեն կազմել չորս հոգինոց տեսչութիւն մը։ Այդ ծրագիրը, ինծի համար, կը նշանակէ երկու աւարառու, մէկ խրաւարար եւ մէկ զոհ։ Ըսէ՛ք, խնդրեմ, տարբե՞ր է ձեր կարծիքը։ Զանգուածներու աղիտութեան, վարիչներու կեղծաւորութեան եւ վատութեան հետեւանքով, համախմբուեցան մեր թշնամիները եւ ջանք կը թափուի մեզ բաժնելու մեր բարեկամներէն։ Կամաւոր կուրութիւնը եւ բթամտութիւնը չեն խափաներ պատերազմը։ Մարդիկ վերաքննութիւն կը պահանջեն այսօր։ Անոնք ըսել կ՚ուզեն.— որ Ֆրանսա լքէ Լեհաստանը, թոյլ տայ որ Գերմանիան ետ առնէ 150 տարի առաջ յափշտակուած երկրամաս մը, ուր լեհ բնակչութիւնը կը կազմէ հարիւրին 96 և Հիթլէրի ձգէ Տանցիկի նրբանցքին այս 1,200,000 Լեհերը։ Եւ դեռ այս վատութիւնը չի կրնար փրկել մեզ։ Այսկացութեան առջեւ, ի՞նչ կ՚ընեն մեր վարիչները, — կը վիճաբանին։ Եւ վիճաբանութեան խրաքանչիւր ժամ մեզ աւելի կը մօտեցնէ վտանգին։

Կիլլիկեան հերոսը խօսեցաւ նաեւ ելմտական տագնապին վրայ, եւ աղաղակեց.

— Փրկենք ազգին միութիւնը։ Այդ միութիւնը միայն կրնայ փրկել մեզ։ Ոտքի ելէք, Մարսէյլցիներ, ինչպէս ելաք 1792ին, արձակելով «Մարսէյյէզ»ը։ Ոտքի՛, Ֆրանսա եւ աշխարհը պիտի հետեւին ձեզի։

Սիթրօէնը փակ է տակաւին

Շաբաթ օր, Սիթրօէնի բանուորներուն կողմէ պատուիրակութիւն մը ներկայացաւ աշխատանքի նախարարութեան եւ վարչապետին, խնդրելով կառավարութեան միջամտութիւնը, աշխատավարձի կրճատման դէմ։

Բանուորները կը շարունակեն ժողովներ գումարել, մերժելով կրճատումը։ Համայնավար կուսակցութիւնը մասնաւորապէս կ՚արծարծէ այս խնդիրը, իսկ քաղքենի – դրամատիրական մամուլը կը նախընտրէ լռութիւն պահել։

⁂ Հանքագործներն ալ գործադուլ հռչակեցին երէկ, համաձայն նախապէս տրուած որոշումի մը։ Գործադուլը պիտի տեւէ երեք օր։ Եթէ գոհացում չստանան, պիտի վերսկսին գործադուլը։

Պապը բացաւ «սրբազան դուռները»

Շաբաթ օր, Հռոմի մէջ սկսան Քրիստոսի չարչարանքի եւ մահուան 1900–ամեակի տօները, աննախընթաց հանդիսաւորութեամբ։ Պապը այս առթիւ բացաւ Ս. Պետրոսի, Ս. Պօղոսի, Ս. Յովհաննէս Լատերանոյ եւ Ս. Մարիամի եկեղեցիներուն սրբազան դուռները։ Պապը անձամբ կատարեց Ս. Պետրոսի արարողութիւնները, ընկերակցութեամբ 50 եպիսկոպոսներու եւ 23 կարտինալներու։ 40—50,000 հոգի խռնուած էր մայր եկեղեցին, իսկ անհամար բազմութիւն մը՝ դուրսը։ Պապը գահէն վար իջնելով, մօտեցաւ Սուրբ Դրան, առաւ ոսկիէ եւ փղոսկրէ մուրճը, եւ հարուած մը իջեցուց այն պատին որ սրբավայրը գոց կը պահէ անցեալ սրբազան տարիէն ի վեր։ Պատը նախապէս ճեղքուած էր եւ բացումը տեղի ունեցաւ անմիջապէս։

« ՎԻԼԱՅԷԹ »Ը՝ « ԻԼ », « ՎԱԼԻ »Ն՝ « ԻԼՊԱՇԻ »

Պետական պաշտօնատուններու մասին գործածուած բառերը թուրքերէնի վերածելու կոչուած յանձնաժողովը յարմար տեսած է որ « վիլայէթ »ին «իլ», իսկ « վալի »ին ալ « իլպէյի » կամ « իլպաշի » բառի։ Յանձնաժողովը նոյնպէս « գազա »ի (գաւառակ) տեղ « սանճաք » բառին գործածութիւնը տրամաբանական գտած է։

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

Անցեալ շաբթու Պրուսայի մէջ ձերբակալուած 15 համայնավարներ Պոլիս փոխադրուելով բանտարկուեցան։ Պոլսոյ մէջ այդ համայնավարներուն հետ յարաբերութիւն ունեցողներու մասին ոստիկանութիւնը քննութիւն կը կատարէ։

Այսպէս վեց հոգի եւս Պոլսոյ մէջ հարցաքննուած եւ ձերբակալուած են։ Քննութիւնները կը շարունակուին։

—o—o—

ՀՐԴԵՀ ՄԸ փճացուց Ազգային տպարանին ձախ թեւը։ Վնասը՝ 200,000 փրանք։

ՆԱԽԱԳԱՀ ՌՈՒԶՎԷԼԹ 400 միլիոն տոլար կրճատեց նախկին պատերազմիկներու թոշակները։ Կրճատումը պիտի գործադրուի 1933 յուլիս 1ին։

Յ.
Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

Հ. Յ. Դ. ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ԿՈՄԻՏԷՆ *արտակարգ Ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ ՓԱՐԻԶԻ, ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕԻ, ՍԱՐՍԷԼԻ, ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Կոմիտէներու եւ Խումբերու բոլոր ընկերները այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին* Société Savantes D *սրահին մէջ։*

ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ Խումբի ժողովը այսօր, Երեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին 32, Ավընիւ տէ Կօպլէնի սրճարանին վերնայարկը։ Շատ կարեւոր օրակարգ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

Հ. Յ. Դ. ՎԻԷՆԻ Քրիստափոր խումբի ընկերները ժողովի կը հրաւիրուին այսօր, Երեքշաբթի երեկոյ ժամը 8ին, Խաժակ Ակումբին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Նիկոսիա, Վ. Ակ. — 2 անգլ.։
Սէն – Շամոն, *Ս. Ը.* — 50 փրանք, ի հաշիւ *ՊԱՃ*.ի։
Մարսէյլ, *Ս. Պ.* — 50։
Անվէրս, *ՄԱՀ.* — 100։

ՆՈՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐ

Իզիէօ, Քուր.— Սկսանք ղրկել մարտ 25էն։
Ավինեօն, Ժ. Հէլվ.— Սկսանք ղրկել Մարտ 29էն։
Անիէռ, Ա. Ամիր.— Սկսանք ղրկել Ապրիլ 1էն։
Վիրոֆլէ, Պ. Օ.— Սկսանք ղրկել Ապրիլ 1էն։
Նիկոսիա, Հ. Ակ.— Սկսանք ղրկել Ապրիլ 1էն։
Շուազի լը Ռուա, Ե. Պ.— Սկսանք ղրկել Ապրիլ 1էն։

Պ. ԻՒԹԻՒՃԵԱՆԷ (ճարտարագէտ) կը խնդրուի հանդիպիլ «Յառաջ»ի խմբագրատունը։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (6)

ՉՈՐՍ ԱՐԴԱՐ ՄԱՐԴԻԿ

Հեղինակ՝ *ԷՏԿԸՐ ՈՒՕԼԸՍ* Թարգմ. *Ժ. Մ.*

ԳԼՈՒԽ ԱՌԱՋԻՆ

ԼՐԱԳՐԻ ՄԸ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

Առանց վարանումի կարելի էր թերեւս կոչել զինքը վատոգի մէկը, քանի որ կը վախնար ցաւէն ու մահէն։

— Եթէ այդքան կը վախնաս, հրաժարէ՛ այդ օրինագիծէն, ըսաւ վարչապետը, դահլիճի նիստին մէջ որ գումարուեցաւ « Զայնարձակ »ի պատմութենէն երկու օր վերջ։ Աւելի կարեւոր խնդիրներ ունինք խորհրդարանին համար եւ նստաշրջանը կ՚աւարտի շուտով։

Ամէն կողմէ հաւանութեան նշաններ տուին միւս նախարարները։

— Եւ պատրուակ ալ ունինք հրաժարելու այդ օրինագիծէն. պատճառ պիտի ըլլանք անմեղներու սպանութեան։ Գործադուլներու օրինագիծը կայ նախ. տեսնենք ժողովուրդը ի՛նչ կ՚ըսէ։

— Ո՛չ, ո՛չ, պոռաց արտաքին նախարարը, բռունցքը զարնելով սեղանին. վճռած եմ քուէարկել տալ օրինագիծը. պէտք է յարգենք մեր յանձնառութիւնները Սպանիոյ, Ֆրանսայի եւ միւս երկիրներուն հանդէպ։ Ես խոստացած եմ որ քուէարկել պիտի տամ զայն եւ պէտք է անպատճառ քուէարկուի, եթէ նոյն իսկ հազար Արդար Մարդ կամ հազար սպառնալիք ըլլան դիմացս։

Վարչապետը ուսերը թօթուեց։

— Կը ներես, Րէյմըն, ըսաւ ժողովին խրատուէտ մէկ անդամը. կը ներես երբ անդաստնապահութիւն եւ անխոհեմութիւն վերագրեմ քեզի՝ խնդրին մանրամասնութիւնները մոռլին հաղորդած ըլլալուդ համար։ Այո՛, բոլորս ալ համաձայն էինք ազատ թողուլ քեզ այս հարցին մէջ, քանի որ այդպէս ուզեցիր դուն, բայց միտքէս չանցաւ շիտակը որ այս ստիճան միամիտ կրնայիր ըլլալ։

— Իմ անխոհեմութեանս մասին չէ որ պիտի վիճինք հիմա, Սըր Ճորճ, ըսաւ նախարարը խստօրէն։

Քիչ ետքը, երբ Սըր Ճորճ Պոլթըն ելմտական նախարարին ու Ընդհանուր Դատախազին հետ կ՚անցնէր խորհրդարանին պարտէզէն, դառն չեչտով մը դարձաւ իրեն ընկերացողներուն եւ « յիմա՛ր աւանակ » բառերը նետեց նախարարին հասցէին։

— Շիտակը ըսելով, շարունակեց Սըր Ճորճ, Րէյմընը սարսափելի փորձանքի մէջ է։ Ամէնուն բերանն է Չորս Արդար Մարդոց պատմութիւնը։ Երէկին մեր ակումբին մէջ տեսայ մէկը, որ համոզեց զիս թէ իսկապէս պէտք է վախնալ այդ քառեակէն։ Շատ լուրջ էր իր խօսակցութիւնը. Հարաւային Ամերիկայէն նոր վերադարձեր է եւ տեսեր է անոնց քաջագործութիւնները։

— Այսի՞նչ ...

— Այդ փոքրիկ հանրապետութիւններէն մէկուն նախագահը ... ասկէ ութ ամիս առաջ ... ցանկին մէջ կայ այդ դէպքը ... կախեր են ... եւ ի՛նչ տարօրինակ կերպով ... Կէս գիշերին կ՚երթան մարդուն բնակարանը, անկողինէն կը հանեն, քիթը – բերանը կը կապեն, կը տանին բանտը, ուրկէ ներս կը մտնեն դիւրութեամբ, կը կախեն եռոտանիին վրայ ու կը փախչին ...

Ընդհանուր դատախազը անհաւատալի գտաւ այդ բոլորը եւ կը պատրաստուէր աւելի մանրամասնութիւններ հարցնել, երբ դահլիճին քարտուղարներէն մէկը խօսքի բռնեց ելմտական նախարարը եւ միասին տարաւ զայն։

— Անիմաստ բան, յարեց ընդհանուր դատախազը նեղսրտութեամբ։

Երբ արտաքին նախարարը խորհրդարան եկաւ կառքով, դուրսը հաւաքուած բազմութիւնը ուրախ բացագանչութիւններով ողջունեց զինքը։ Խանդավառութիւն զգաց, որովհետեւ ժողովրդականութիւն փնտռող մարդ չէր։ Բնազդօրէն գիտէր որ ամբոխը իր զուարթ կանչերով հասկցնել կ՚ուզէր թէ ծանօթ էր այն վտանգին որուն մէջ կը գտնուէր ինք։ Զգայնացաւ։ Պիտի ուզէր խորհիլ թէ բազմութիւնը կ՚արհամարհէր գոյութիւնը այդ խորհրդաւոր քառեակին. այդպէսով պիտի հանդարտեցնէր իր միտքը եւ պիտի ըսէր ինքնիրեն — ժողովուրդը չի հաւատար։

Ճիշդ է որ ժողովրդականութիւնը կենսական պահանջ մը չէր իրեն համար եւ սակայն, անխախտ հաւատք մը ունէր ամբոխին կոյր բնազդին վրայ։ Խորհրդարանին նախասրահին մէջ նախարարը շրջապատուեցաւ իր կուսակցութեան հետաքրքիր անդամներէն, որոնք անհամբեր՝ նորութիւններ կը սպասէին իրմէ։

— Ի՞նչ է պատահեր նայինք, Սըր Ֆիլիփ, ըսաւ գիրուկ ու անփափկանկատ երեսփոխան մը, այս ի՞նչ է որ կը լսենք սպառնական նամակներու մասին. ի հարկէ կարեւորութիւն անգամ չպիտի տաք. ես Աստուծուն օրը երկու – երեք այդ կարգի նամակներ կը ստանամ ...

Նախարարը անհամբեր շարժումով մը հեռացաւ բազմութենէն, բայց երեսփոխանը բռնեց իր թեւէն.

— Ի՞նչ է պատա ...

— Կորսուէ՛, պոռաց նախարարը ու անցաւ իր սենեակը։

— Ի՛նչ դիւրագրգիռ մարդ է, ըսաւ յարգելի երեսփոխանը, յուսահատ չեչտով մը. արդարեւ խոշոր փորձանքի մէջ է խեղճը, բայց այսքա՛ն ալ մեծ վայնասուն փրցնել քանի մը սպառնական նամակներու համար ... ես ամէն օր ...

Կարգ մը երեսփոխաններ հաւաքուած էին ծխարանին մէջ ու կը վիճէին Չորս Արդարներու հարցին մասին։

— Շիտակը շատ յիմար բան է եղածը, ըսաւ իրենցմէ մէկը. անհասկնալի չորս հոգի, երեւակայական քառեակ մը որ կ՚ըմբոստանայ աշխարհի ամէնէն քաղաքակրթուած երկրին կազմակերպեալ ուժերուն դէմ։

— Բաց ի Գերմանիայէն, ընդմիջեց խելքը – գլուխը երեսփոխան մը։

— Աստուածդ կը սիրես ձգէ այս Գերմանիան. շատ կը խնդրեմ, խօսինք նիւթի մը մասին որուն մէջ պէտքը չզգանք յիշելու Գերմանիոյ գերակշռութիւնը։

(Շար.)

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 5 ԱՊՐԻԼ 1933

5 Avril 1933

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2155

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՈՂԲԵՐԳՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԵՒՍ

Մակեդոնիայէն յետոյ՝ Ժընեւ։

Ի՜նչ սրտառուչ համերաշխութիւն... Թշուառութեան։

Երէկ՝ բոլորովին ուրիշ իմաստ ունէին այս երկու բառերը — Մակեդոնիա եւ Ժընեւ։

Անոնք, Մակեդոնիա եւ Ժընեւ, կը նշանակէին տառապանքի երախտագիտութիւնը եւ ըմբոստացման ճիգը՝ Թրքական բարբարոսութեան դէմ։

Այսօր, վեր ի վայր հրջուած ըլլալով ամէն բան, այս երկու անունները քով քովի կու գան բոլորովին ուրիշ, կսկծալի եւ արձանական պատմութիւն մը պատմելու համար մեզի։

Հայ որբերը անօթութեան դատապարտուած՝ յունական Մակեդոնիոյ մէջ։

Հայ որբերը ցիրուցան եւ անոնց բոյնն ալ, «Հայաստան»ը անհետ՝ Ժընեւի մէջ...

Կարդացէք, անշուշտ, մեզի ուղղուած նամակը «ՊԸՆԵԷՆ ՀՈԳԵՎԱՐՔԻ ՄԷՋ»։ (Յառաջ, 1 ապրիլ)։

Պընեէն — Ժընեւ դպրոցին տնօրէնն էր որ, կը ներկայացնէր համառօտ պատմութիւնը այդ հաստատութեան, եւ անոր ներկայ տագնապը։

1921ին, Լեմանի ափերուն վրայ, Պընեէն գիւղին մէջ ապաստան կը գտնէն մօտ 50 որբեր, չափահաս թէ մանուկ։ 1922ին ուրիշներ ալ կու գան, եւ Զուիցերիացի մարդասէրներու նախաձեռնութեամբ ու Պ. Քրաֆթ — Պոնարի ղեկավարութեամբ, գիւղին մէջ հետզհետէ կը գնուին երեք շէնքեր, ագարակի բոլոր յարմարութիւններով։ Այնտեղ իրենց նախնական կրթութիւնն ստանալով, կը փոխադրուէին հաստատութեան Ժընեւի ճիւղը, որ կը կոչուի «Հայաստան»։

Բայց, տագնապը անտանելի կը դառնար տարուէ տարի։ Աղբիւրները կը ցամքէին։

Զանազան դիմումներ, ձեռնարկներ եւ հանգանակութիւններ (մինչեւ Ամերիկա) հազիւ կը բաւէին պարտքերու եւ ընթացիկ ծախքերու վճարման։ Օտար մարդասէրները, հետզհետէ վհատելով, կ'ուզէին հաշուեյարդարի ենթարկել հաստատութիւնը։ Մանաւանդ որ, ամէնէն առաջ հայկական աղբիւրները կամ սիրտերը ցամքեր էին։

Հաստատութեան վարիչները բաւական կորով ունեցան երկարաձգելու «Հայաստան»ի կեանքը։ Եւ սակայն, երեք տարի ամէն ճիգ ու ճրագ... [continues] տոկալէ յետոյ, այսօր արդէն կը դուժեն անոր հոգեվարքը.

— «... Ահա երեք տարի է գոցուեցան մեր դռները ուսումնատենչ աղջիկ սաներու դէմ։ Ընթացաւարտները հետզհետէ իջան Ժընեւ ու այսօր Պընեէնի երեք շէնքերը, որոնց մէջ երբեմն 58 աշակերտ եւ երկոտասնեակ մը պաշտօնեաներ բոյն կը դնէին, կը պարունակեն միայն 16 երախաներ, իրենց յանկուցիչ գործաւորներու խմբակով մը։ Թափուր են ննջարանները ու դասարանները։ Անկողիններ եւ գրասեղաններ կան բազմաթիւ, որոնց մէջ ու ետին պիտի կրնային տեղաւորուիլ հայ սանիկներ եւ աճիլ ու զարգանալ ... Տպարանը դադրած է օգտուելէ ի վեր, կը ժանգոտին ու կը մգլոտին մամուլ եւ այլն։ Մեր զուիցերիական կլորիկ կովերը ծախեցինք աշունը ... Անցեալ օր ծախեցինք մայր ու հայր ճագարները. ձագերն ալ պիտի ուտենք, երբ քիչ մը մեծնան։ Հաւեր ու աքաղաղներ ունինք դեռ. դժուար չէ կտրել անոնց գլուխը ...

Կտրեցինք ու կրճատեցինք ինչ որ կրնայինք, անսալով ուժերնէս եւ ուժերնէս մեզի հասած քարոզներուն։ Տակաւին պիտի կրճատենք այս տարի ալ, երբ Ժընեւ իջնեն մեր 16 սաներէն 10ը որոնք կ'աւարտեն իրենց նախակրթարանները»։

Այսքա՞ն միայն։ Զուիցերիացիները ծրագրած ըլլալով մանուկներու գաղութ մը հաստատել Պընեէնի մէջ, ներկայացեր եւ գին հարցուցեր են, հայկական շէնքերը գնելու համար ...

Երբ ծախուի եւ փակուի այս հաստատութիւնը, պիտի փակուի նաեւ Ժընեւի տունը։ Եւ «Հայաստան»ը այլ եւս պիտի անցնի պատմութեան, ինչպէս ուրիշ այնքան գեղեցիկ ձեռնարկներ։

«Փրկեցէ՛ք մեզ» — կ'աղաղակեն Ժընեւէն։ Ինչպէս Մակեդոնիայէն։

Ինչո՞ւ ծածկել, — մենք ալ չենք գիտեր թէ՝ հասցէ ունի՞ն այս աղաղակները։

Հայ ունեւորը հայերէն թերթ չի կարդար։ Կամ կը կարդայ անոր «անվնաս» մասերը։

Իսկ չունեւորը — ո՞ր մէկուն հասնի, մանաւանդ այս համատարած եւ ջլատիչ տագնապին մէջ։

Իսկ մեր ազգային հաստատութիւններէն ու միութիւններէն իւրաքանչիւրը իր տասնարանեան ունի, եւ պարտականութիւն չի զգար ձեռք երկարել այսպիսի գործերու։

Ո՞վ է որ վերջնական փակումէն, հրապարակային աճուրդէն պիտի փրկէ «Հայաստան»ը։

Ժամանակին ունեւորներ ունէինք որ պատիւ կը սեպէին իրենց անունը կապել տեւական եւ հանրօգուտ հաստատութեան մը։ Նոյն իսկ եկեղեցիներու, խաներու կամ բաղնիքներու։

Աւելի մեծ փառք մը չէ՞ պիտի ըլլար կանգուն պահել «Հայաստան»ը Լեմանի եւ Լողանի ափերուն վրայ, դէմ դիմաց Ազգերու Դաշնակցութեան պալատին։ Իբրեւ նշխար մը մեր ժամանակակից պատմութենէն։

Մանաւանդ որ, միակ ուխտատեղին, «Դրօշակ»ի տունն ալ փոխադրուեցաւ Ժընեւէն։ Եւ մենք հիմա չունինք ո՛ր եւ է բոյն կամ կայան՝ այդ պատուական երկրին մէջ։

Պ. Նուպար փառաւոր եւ մեծածախս շէնք մը շինեց Փարիզ, համալսարանական ոստանին մէջ։

Իսկ Ժընեւի մէջ պատրաստ հաստատութիւնն է որ ծախու կը հանուի։

Քաւմնելի չէ՞ այս ողբերգութիւնը ...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՖՐԱՆՍԱՆ ԱԼ ԾՐԱԳԻՐ ՄԸ ԿԱԶՄԵՑ

ԻԲՐԵՒ ՊԱՏԱՍԽԱՆ ՄՈՒՍՈԼԻՆԻ – ՄԱՔՏՈՆԸԼՏ ԱՌԱՋԱՐԿԻՆ

Դահլիճը երկուշաբթի օր կարեւոր նիստ մը գումարեց, «չորս»երու ծրագրին առթիւ։ Նիստը սկսաւ ժամը 10ին եւ վերջացաւ 1.30ին։ Անմիջապէս յետոյ, հրատարակութեան տրուեցաւ կարճ զեկոյց մը որ կ'ըսէ թէ կառավարութիւնը ուսումնասիրելով չորս մեծ պետութեանց գործակցութեան մասին կազմուած ծրագիրը, որոշեց անգլեւիտալական առաջարկներուն պատասխանել յուշագրով մը։

Այսօր նախարարական խորհուրդը կրկին գումարուելով, պիտի վաւերացնէ կազմուած յուշագիրը։

Կառավարութիւնը այս յուշագիրը պատրաստած ատեն, աչքի առջեւ ունեցած է, — 1. Պ. Մուսոլինիի սկզբնական ծրագիրը. — 2. Անոր երկրորդ բարեփոխեալ ծրագիրը, որ կազմուեցաւ անգլեւֆրանսական բանակցութիւններէն յետոյ. — 3. Պ. Մաքտոնըլտի եւ իր արտաքին նախարարին մշակած նախագիծը, որ կը ձգտի հաշտեցնել իտալական եւ ֆրանսական տեսակէտները. — 4. Հռոմի ֆրանսական դեսպանին տեղեկագիրը՝ Պ. Մուսոլինիի հետ կատարուած բանակցութեանց մասին. — 5. Փոքր Համաձայնութեան պատուիրակ Պ. Թիթուլէսքոյի խօսակցութեանց ամփոփումը։

Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ՝ ֆրանսական յուշագրին պիտի կցուի նոր ծրագիր մը, որ կը ձգտի ճշդել առաջադրուած դաշինքին քաղաքական, իրաւագիտական եւ մասնագիտական հանգամանքները։ Ֆրանսան ամէն բանէ առաջ անհրաժեշտ կը գտնէ կատարեալ յստակութիւնը եւ շիտակութիւնը։ Ատոր համար ալ՝ չուզեր ընդունիլ ո՛ր եւ է նոր դաշինք որ դուրս ըլլայ Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտէն։ Միեւնոյն ատեն, չընդունիր որ այդ ուխտին այս կամ այն յօդուածը անջատուի, ի նպաստ այս կամ այն պետութեան։ Այլ կը պնդէ որ ուխտը ընդունուի ամբողջութեամբ, ապահովելով մեծ թէ փոքր պետութեանց պարտականութիւններն ու իրաւունքները։ Բոլոր ֆրանսական կառավարութիւններն ալ սկիզբէն ի վեր կանգնած են այս տեսակէտին վրայ։ Տարտիէօ դահլիճն ալ կը կարծէ թէ՝ անխախտ պահելով այս սկզբունքը, կարելի է կազմել Մեծ Համաձայնութիւն մը Եւրոպայի չորս գլխաւոր պետութեանց միջեւ. Համաձայնութիւն մը որ նուազ օրինաւոր եւ օգտակար չէ որքան Փոքր Համաձայնութիւնը։

ՖՐԱՆՍԱ ԶԸՆԴՈՒՆԻՐ ՎԵՐԱՔՆՆՈՒԹԻՒՆԸ

Այս տեսակէտէն, Ֆրանսա իր յուշագիր – ծրագրին մէջ պիտի յայտարարէ. —

1) Թէ չորս մեծ պետութեանց ուխտը չի կրնար ի յառաջագունէ հիմնուիլ դաշնագիրներու վերաքննութեան սկզբունքին վրայ։

2) Թէ այդ վերաքննութիւնը, որ մինչեւ հիմա ո'ր եւ է պաշտօնական զեկոյցով չէ յուզուած Ազգերու Դաշնակցութեան անդամակցող ո'ր եւ է պետութեան կողմէ, չի կրնար ինքնին անհրաժեշտութիւն մը համարուիլ, այլ պատահականութիւն մը որ կրնայ ծագիլ։ Եւ յետոյ, այդ պատահականութիւնն ալ կրնայ եւ պէտք է նախատեսուի միայն Ազգերու Դաշնակցութեան շրջանակին մէջ, եւ համաձայն այն խաղաղասիրական բանաձեւերուն որ հաւասարապէս կը յարգէ բոլոր վինելի իրաւունքներն ու շահերը։

3) Ուրիշ խօսքով, ընդունելով հանդերձ Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտին 19րդ յօդուածը, որ կը տրամադրէ վերստին քննել անգործադրելի դարձած դաշնագիրները, ֆրանսական կառավարութիւնը պիտի յիշեցնէ բրիտանական կառավարութեան թէ՝ ուխտը կը պարունակէ նաեւ 3րդ յօդուած մը, որուն տրամադրութեամբ Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. ժողովը պէտք է տեղեակ ըլլայ ո'ր եւ է խնդրի որ կապ ունի աշխարհի խաղաղութեան հետ։ Յետոյ կայ 10րդ յօդուածը, որուն համաձայն Ազգերու Դաշնակցութեան անդամները «յանձն կ'առնեն որ եւ է արտաքին յարձակման դէմ յարգել եւ պահպանել Ազգերու Դաշնակցութեան անդամակցող բոլոր պետութեանց հողային ամբողջութիւնը եւ ներկայ քաղաքական անկախութիւնը»։ Ու վերջապէս 16րդ յօդուածը կը տրամադրէ որ Ազգերու Դաշնակցութեան բոլոր անդամները հաւաքական ձեռնարկ մը կատարեն դաշինքը խզող ո եւ է պետութեան կամ պետութեանց խմբակցութեան դէմ։

Այս եւ ուրիշ վերապահումներէ յետոյ, ֆրանսական կառավարութիւնը ամէն կերպով տրամադիր է փութացնելու նոր համաձայնութեան կնքումը, որ պիտի նպաստէ զինաթափութեան խորհրդաժողովին յաջողութեան։ Յետոյ, սիրայօժար կ'ընդունի որ նոր դաշինքը ստորագրուի Հռոմի մէջ, քանի որ Մուսոլինի ստանձնեց անոր նախաձեռնութիւնը։

Սիթրոէնի գործարանները կը բացուին այսօր

Յայտարարութեան մը վրայ, երկուշաբթի օր Սիթրոէնի բանուորները, կէս օրէ վերջ ժամը 2 — 4 գացին գործարան, իրենց դրամները ստանալու։ վճարումները եղան նախկին սակով։

Իւրաքանչիւր բանուորի դրամը տալէ վերջ կը հարցնէին, թէ կը հաւանի՞ այսուհետեւ աշխատիլ զեղչեալ վճարումով։ Ով որ իր համաձայնութիւնը կու տար, անունը կ'արձանագրէին եւ կը յանձնարարէին սպասել թերթերու զեկոյցին, աշխատանքի վերսկսելու համար։

Նոր սակին համաձայն, մինչեւ այժմ ժամը 5.25 ստացողին, ասկէ վերջ պիտի վճարեն 4.50։

⁂ Սիթրոէնի վարչութիւնը նոր ազդով մը կը ծանուցանէ թէ աշխատանքները պիտի վերսկսին այսօր, չորեքշաբթի, 5 ապրիլ, փարիզեան շրջանի բոլոր գործարաններուն մէջ, սովորական ժամերուն։

Նոր աշխատավարձը գործադրելի է ապրիլ 1էն։

Քաղքենի թերթերը կը գրեն թէ՝ ապրիլ 3ին իրենց հաշիւները ստանալու գացող 16,540 բանուորներէն 16,301ը յայտարարած են թէ կ'ընդունին նոր պայմանները, 81ը մերժած են, 158 հոգի ալ ո'ր եւ է պատասխան չեն տուած։

Այս արդիւնքին վրայ է որ, հաստատութեան վարչութիւնը որոշեց վերաբանալ գործարանները։

ԱՆԳԼԵՒՊԱՐՍԻԿ ՎԷՃԸ

Թէհրանէն կը հեռագրեն թէ պարսկական կառավարութիւնը պիտի օգտուի ամերիկացի եւ զուիցերիացի մասնագէտներէ, անգլեւպարսիկ քարիւղի ընկերութեան հետ կատարուելիք բանակցութեանց ընթացքին։ Արդէն Թէհրան կը գտնուին ընկերութեան տնօրէնը եւ Ժընեւ ղրկուած պարսիկ պատուիրակները։

Թրքական կեղծ դրամները

ՀԱՐԻՒՐ ՈՍԿԻՆՈՑ ՆՈՐ ԹՂԹԱԴՐԱՄ

Մեծ յուզում կը տիրէ Պոլսոյ մէջ, թրքական կեղծ թղթադրամներ երեւան հանուած ըլլալով։

Կառավարութիւնը կը ջանայ երեւան հանել զանազան պանքաներու հարիւր ոսկինոց կեղծ թղթադրամներ քշող դրամանենգներու գաղտնի ընկերութիւն մը։ Անցեալ երկուշաբթի օր, առաջին անգամ ըլլալով Հէնտէք ղրկուելու համար Ատափազարի Առեւտրական պանքային յանձնել ուզուած մաս մը թղթադրամներուն մէջ գտնուող 100 ոսկինոց մը, ուշադրութիւնը գրաւած է յիշեալ դրամատան արկղակալին։ Այս դրամը քննուած է եւ հակառակ անոր որ ծանօթ էր թէ հրապարակին վրայ կեղծ հարիւր ոսկինոց չի գտնուիր, զօրաւոր կասկածներ ծագած են այս թղթադրամին կեղծ ըլլալուն մասին եւ խնդիրը յուր տրուած է ոստիկանութեան։

Ապահովութեան տնօրէնութեան երկրորդ ճիւղը խիկոյն քննութեան ձեռնարկելով, դրամը պանքան բերող անձը հարցաքննուած է։ Այն միջոցին որ այս քննութիւնները կը շարունակուէին, Պանքօ տի Ռոմա դրամատան մէջ ալ ասոր նման դէպք մը առաջ եկած է եւ ասոր յաջորդած են գրեթէ միեւնոյն հանգամանքը ունեցող քանի մը նմանօրինակ պարագաներ, ուրիշ զանազան պանքաներու մէջ։ Այս կերպով այլ եւ այլ դրամատուններու քշել ուզուած ատեն ձեռք անցուած կեղծ թղթադրամներուն թիւը առաջին օրը 12ի հասած է։

Մինչեւ մարտ 30 ձեռք ձգուած են 14 հատ 100նոց կեղծ թղթադրամներ։ Ոստիկանութիւնը կանչած 37 հոգիներէն 6ը հսկողութեան տակ առած է։ Քանի մը տուներ խուզարկուած են։ Գտնուած են կարգ մը հետքեր որ ենթադրել կու տան թէ Պուլկարիայէն Պոլիս բերուած են անոնք։

⁂ Անատոլուէն դրամատան մը ղրկուած պանքնօթներուն մէջէն ալ կեղծ 100 ոսկինոց մը ելած է։

Տարագիր ընկեր մը անձնասպան

Թաւրիզի մեր թղթակիցը կը գրէ մարտ 23 թուականով. —

Մարտ 15ին, մեր տարագիր ընկերներէն Ալտեցի Գարսեւան Սողոմոնեանը ինքզինքը թունաւորելով մեռաւ։

Ողբացեալ ընկերը հնութիւններ կը գնէր ի հաշիւ Յարութիւն եւ Յակոբ Պարոյրեան եղբայրներու եւ Ամերիկա կը ղրկէր։ Երկու տարիէ ի վեր տագնապի մատնուած էր։ Պարտապահանջներէն Պարսիկ մը, որ 1100 թուման փոխ տուած էր, դատարան դիմելով վճիռ ստացած էր իր ստացուածքը գրաւելու։ Ոստիկանը կ'երթայ Գարսեւանը տանելու. անբախտ ընկերը գրպանէն հանելով թոյնի սրուակը, կը խմէ։ Ոստիկանը կը տեսնէ, բայց չի հասկնար խնդիրը։ Երկուքը մէկ փողոց կ'իջնեն։ Հազիւ տասը վայրկեան անցած, Գարսեւանը գետին կը փռուի։ Ոստիկանը վեր առնելով կառքի մը մէջ կը դնէ եւ հիւանդանոց կը փոխադրէ, ուր կը մեռնի։

Անձնասպանը երեք նամակներ ձգած է, մէկը՝ ոստիկանապետին, մէկը՝ տանտիկնոջ, մէկն ալ՝ Լեւոն Ամիրխանեանի, Դաւիթ Փափազեանի, Արիս Աբրահամեանի եւ Խաչիկ Մելքումեանի հասցէին։ Բովանդակութիւնը յայտնի չէ, որովհետեւ նամակները կը գտնուին ոստիկանութեան քով։ Տանտիկնոջ պատմութեան համաձայն, երբ ոստիկանը գացեր է սենեակը կնքելու, նամակները սեղանին վրայ դրուած են եղեր։ Իբրեւ թէ հասցէները նշանակուած անձերուն իրաւունք տրուած էր իր ստացուածքին տէր կանգնիլ եւ պարտքերը վճարել։ Ոստիկանութիւնը սենեակն եղած ապրանքներն ալ տարած է։

Առ այժմ խաղաղութիւն՝ հրէական ճակատին վրայ

ԲԱՅՑ ԵՒ ԱՅՆՊԷՍ, ՏԵՒԱԿԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐ ԿԸ ԽՈՐՀՈՒԻՆ

Ինչպէս գրած էինք, շաբաթ առտու սկսաւ եւ իրիկունը վերջացաւ Գերմանիոյ հակահրէական պոյքոթը։ Կ'ըսուի թէ նախագահ Հինտէնպուրկ եւ դահլիճին ոչ – հիթլէրական անդամները միջամտած են, որպէս զի կարճ կապուի։

Յայտնի չէ թէ այսօր կամ վաղը պիտի վերսկսի՞ պոյքոթը։ Բայց, կառավարութիւնը արդէն ձեռք առած կամ ծրագրած է կարգ մը տնօրինութիւններ, որոնք սահմանուած են տեւական քաղաքականութիւն դառնալու։

Այսպէս, դատական նախարարը արդէն ձեռնարկած է Հրեաները վտարելու բոլոր դատարաններէն, եւ այդ ասպարէզը միանգամ ընդ միշտ փակելու անոնց առջեւ։ Հրեայ նոտարներուն ալ պիտի արգիլուի ամէն գործունէութիւն դադրեցնել ցնոր տնօրինութիւն։ Այն հրեայ բժիշկները որ պայմանագրութիւններ ունէին Պերլին քաղաքին հիւանդանոցներուն հետ, լուր ստացած են թէ թուղթերը չպիտի նորոգուին։ Շատեր արդէն պաշտօնանկ եղած են առանց այլ եւ այլի։ Այս առթիւ, կ'արժէ յիշել նշանաւոր վիրաբոյժ փրոֆ. Սօէրպրուխի բռնած դիրքը։ Փրոֆէսօրը հրաման ստացած էր արձակելու իր հրեայ օգնականները։ Ոչ միայն մերժեց, այլեւ պատասխանած է թէ եթէ անոնք երթան, ինքն ալ պիտի երթայ։

Միեւնոյն ատեն, հալածանքը կը շարունակուի ոչ միայն հրէածին տարրերու, այլեւ այն Գերմանացիներուն դէմ որոնք տարբեր համոզումներ ունին։ Այսպէս, կը խորհուի կենսաթոշակէ զրկել այն պետական պաշտօնեաները կամ քաղաքագէտները որ երկրէն հեռացած էին հիթլէրական իշխանութեան հաստատումէն ի վեր։ Կ'ըսուի թէ հռչակաւոր գրագէտ Թոմաս Մանի գիրքերը պիտի վտարուին դպրոցական գրադարաններէն։ Ոստիկանութիւնը օրը ցերեկով սակարանին մէջ ձերբակալեց «Ֆրանքֆուրթէր Ցայթունկ»ի առեւտրական խմբագիրը։ Կէօթէի համալսարանին վերատեսուչը հրաժարեցաւ, վէճ մը ունեցած ըլլալով ուսանողական ընկերակցութեանց հետ։ Ոստիկանութիւնը ձերբակալեց փրոֆէսօրը, «ոպէսզի յարձակման չենթարկուի»։ Հռչակաւոր բեմադրիչ Մաքս Րէյնհարթի խաղերը այլեւս չպիտի ներկայացուին Պերլինի թատրոններուն մէջ։ Մարզական ասպարէզին մէջ ալ հաւատաքննութիւն կը տիրէ։ Մասնաւորապէս յարձակման կ'ենթարկուի հրէածին Տոքթէօր Լէվալտ, որ նախապէս նախարար եղած է եւ այժմ նախագահն է 1936ի ոլիմպիականի կազմակերպիչ մարմնին։ Տոքթ. Լէվալտ վերջերս Գերմանիոյ ամէնէն բարձր պատուանշանը ստացաւ Հինտէնպուրկի ձեռքով, իր ծննդեան 70-ամեակին առթիւ։

Փոխադարձ բողոքներ եւ սպառնալիքներ

Վարշաւայի գերմանական դեսպանը բողոքագիր մը յանձնեց լեհական կառավարութեան, հակագերման պայքարին առթիւ։ Դեսպանը այս առթիւ շեշտեց թէ՝ նկատի առնելով տնտեսական տագնապը եւ գործազրկութիւնը, գերմանական կառավարութիւնը իրաւունք ունի արտաքսելու բոլոր Լեհերը եւ մասնաւորապէս Հրեաները, եթէ շարունակուի պայքարը։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔԻԱՆ՝ ԻՐ ՀՈՂԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ՀԱՐՍՏՈՒԹԵԱՆՑ ԱՊԱՀՈՎՈՒՄԸ

Ցառաջին քանի մը անգամներ գրած եմ Թուրքիոյ մէջ տարիներէ ի վեր ծայր տուած խնայողական շարժման մասին: Այդ շարժման ազդանշանը տուաւ այժմու տնտեսական գործավար, Մահմուտ Ճէլալ պէյ, երբ Իշ Պանքասըի ընդհ. տնօրէն էր:

Հիմա, իբրեւ տնտեսական գործավար, կը ջանայ ամբողջացնել իր այդ ծրագիրը: Այսինքն՝ ժողովուրդին մօտ դրամ գոյացնելէ (խնայողութեամբ) վերջ, կ'ուզէ զայն ապահովցնել:

Այդ նպատակին արդիւնքն է այն նոր օրինագիծը, զոր դահլիճը 8—10 օր առաջ ազգ. մեծ ժողովին «քննութեան»ը յանձնեց: Օրինագիծը կը վերաբերի Թուրքիոյ մէջ գոյութիւն ունեցող դրամատուներուն: Այժմ, Թուրքիոյ մէջ երկու տեսակ դրամատուններ կան,— ազգային եւ օտար: Ազգային են՝ Զըրաաթ, Իշ, Էմլաք, Սանայի, Մէրքէզ եւայլն: Ասոնց թիւը, հաշուելով, նաեւ, երկրին զանազան կողմերը գոյութիւն ունեցող մանր մունր հաստատութիւնները, շուրջ 45ի կը հասնի:

Վերջին տարիներու ընթացքին, Թուրքիոյ դրամատուններուն մէջ պահ դրուած գումարները զգալապէս շատցան:

Այսպէս, գլխաւոր հինգ դրամատուններու մէջ 1925—1932ի ակիզբը պահ դրուած գումարները եղած են.—

1925ին 18,185, 803 ոսկի:

1928ին 79,152,591 ոսկի:

1931ին 122,065,451 ոսկի:

Անմիջապէս պէտք է դիտել տալ որ 18էն 122 միլիոնի բարձրացող այս գումարը վեց տարուան ընթացքին եղած խնայողութիւն մը չէ: Անոր որոշ մասը Թուրքիոյ դրամագլուխներուն այն գումարն է, որ այժմ անշարժութեան դատապարտուած է: Գործի ակ-բեր, տագնապի պատճառաւ, դրած են դրամատուն:

Այսպէս կամ այնպէս, սակայն, այդ գումարները ազգային հարստութիւն կը նկատուին: Քէմալական Թուրքիան իբրեւ թթու ազգայնական պետութիւն, մեծ ճիգ կը թափէ այդ հարստութիւնը շատցնելու եւ ապահովութեան մէջ պահելու համար:

Վերեւ յիշուած օրինագիծը, ուրեմն, կը ձգտի այս վերջին նպատակը իրականացնելու:

Ինչպէս ըսի, այդ օրինագիծը յղըուած է ազգ. ժողովին՝ «առ ի քննութիւն»: Զակերտեցի զայն, որովհետեւ Թուրքիոյ Ազգ. Մեծ Ժողովը հեղինակութեամբ շատ փոքր է: Դուք չէք հանդիպիր որ եւ է լուրջ խնդրի, որու մասին մասնագէտ երեսփոխաններ հանգամանօրէն արտայայտուին: Կցկտուր «քուէարկուած է», արդէն:

Շահատուրքի օրինագիծը, որու մասին գրեցի ասկէ առաջ, հինգ գլխաւոր փոփոխութիւններ կրեց: Բայց, այդ փոփոխութիւնները եկան դուրսէն՝ շահակիցներէն, չուկայէն:

Գուցէ փոքրիկ փոփոխումներով բայց անպայման պիտի քուէարկուի եւ այս օրինագիծը: Տանք, ուրեմն, իր գլխաւոր գիծերը:

***

Օրինագիծը նկատի ունի ազգային ու օտար դրամատուները անջատ անջատ:

Գլխաւոր սկզբունքը հետեւեալն է,— որ եւ է դրամատուն պահ դրամ ընդունելու համար, նուազագոյն գումարի դրամագլուխ մը պէտք է ունենայ: Այդ նուազագոյն գումարը ճըշդուած է դրամատան գտնուած քաղաքին բնակչութեանը թիւին համաձայն: Այս պարագան քիչ մը անըմբռնելի թուեցաւ մեզի: Սվազը Կիրասոնէն աւելի մեծ թիւով բնակիչ ունի, բայց աւելի շատ դրամական գործառնութիւն: Դրամատուն մը կը գործէ, երբ իր գտնուած վայրը առեւտրական վայր է: Ճիշդ է Սվազի մէջ եւս խնայողներ կան, բայց ապահովութեան համար պատրաստուած այս օրէնքը հետեւանք է, անշուշտ, այն մտահոգութեան, որ դրամատունը կ'առնէ հանրութեան խնայած դրամները, եւ, աջ ու ձախ վարկեր բանալով, օր մըն ալ կը ցրուէ, չի կրնար հաւաքել, կը ստիպուի փակել դռները, ու առ քեզի խնայողութիւն: Առոր հետեւանքը այն կ'ըլլայ որ, ժողովուրդը իր վստահութիւնը կը վերցնէ ազգ. դրամատուններէն ու երկրին տնտեսական կեանքը կը տուժէ: Ուրիշ խօսքով՝ կը խախտի Էնկիւրիի հետապնդած դրամական ու տնտեսական ծրագիրը:

Օրինագիծը նկատի ունի եւ ուրիշ պարագայ մը: Երկրին մէջ գոյութիւն ունեցող 45 հաստատութիւններէն — բոլորն ալ ազգային — 7ը շատ փոքրիկ դրամատուներ են, որոնց դրամագլուխը 100000 ոսկիի չի հասնիր: Ասոնք պարտաւոր են իրենց քով պահ դրուած գումարները անմիջապէս վերադարձնել տէրերուն: Ասոնցմէ զատ, կան 15 դրամատուններ, որոնք, բաժնետիրական արձանագրութեամբ աւելի դրամագլուխ ունին, բայց ամբողջութեամբ գանձած չեն: Օրէնքը կը պարտադրէ, օրինակ, որ 25000 բնակիչ ունեցող քաղաքի մը դրամատունը առ նուազն մէկ միլիոն ոսկի դրամագլուխ պէտք է ունենայ: Հետեւապէս, ամէն մէկ դրամատուն պարտաւոր կ'ըլլայ լայն ու մանրամասն կերպով տալ իր վիճակագրութիւնը: Այն դրամատուները, որոնք քիչ դրամագլուխ ունենալով պիտի վերադարձնեն պահ դրուած դրամները, պիտի օգտուին ուրիշ ձեւով մը,— «Մէրքէզ» դրամատունը իրենց վարկ պիտի բանայ: Ուրեմն եւ՝ անոնց վրայ պիտի ունենայ հսկիչի իրաւունք մը:

Օտար դրամագլուխներու Թուրքիոյ մասնաճիւղերը եւս պարտաւոր են որոշ դրամագլուխ մը ունենալ երկրին մէջ: Անոնցմէ ոմանք ոչինչ կը բերեն իրենց հետ, բայց անուն ու վարկ ունին, ժողովուրդը իր դրամը կը կեդրոնացնէ անոնց մօտ, ու, այդ կերպով, կը կատարեն իրենց գործառնութիւնները: Օտար դրամագլուխները, այնքան ատեն որ կը գործեն երկրին մէջ, իրաւունք չունին իրենց ճշդուած դրամագլուխները երկրէն դուրս հանելու: Օրինագիծը կը պարտադրէ, նաեւ, որ օտար դրամագլուխները վերածուին թրքական դրամի: Հոս, արդէն, երեւան կուգայ, որ Էնկիւրի կը հետապնդէ կրկնակի նպատակներ,— նախ երկրին դրամը շատցնել, եւ, երկրորդ, տըվիզը: Ասկէ զատ, երբ օտար դրամատունները իրենց ամբողջ դրամագլուխը թրքական ոսկիի վերածեն, շատ պարզ է որ պիտի ջանան, կառավարութեան հետ, թրք. ոսկին կայուն կամ ամուր պահել, անոր անկումին հետ իրենք եւս վնասի չենթարկուելու համար:

Ի պահ դրուած դրամներու ի նըպաստ, օրինագիծը ունի եւ ուրիշ պարտադրութիւն մը: Դրամատուն մը եթէ, օրինակ, կէս միլիոն ոսկի առած է այդ կերպով, պարտաւոր է այդ գումարին որոշ մէկ մասը (օրինագիծը կը ճշդէ) իր գանձին մէջ անխախտ պահելու: Որովհետեւ, կը պատճառաբանուի, պահ դնողներ կրնան իրենց ուզած պահուն քաշել դրամը: Դրամատունները միշտ նկատի կ'ունենան այդ հաւանականութիւնը ու պատրաստ կը գտնուին, տոփկա կը կոչուի, ելմտական բացատրութեամբ liquidité: կամ՝ trésorerieի ձեւին կը դիմեն, այսինքն՝ պատրաստ դրամի ձեւով արժէքներ պահել: Օրինագիծը այս երկրորդ ձեւը կը թելադրէ:

Ասոնցմէ զատ, օրինագիծը կը ճշդէ կարգ մը փոքր դրամատուններու ընելիք փոխատուութիւնը կամ վարկը ընկերութիւններու եւայլն:

Ինչպէս կ'երեւի, այս օրինագիծով Էնկիւրի կը ձգտի հանրային հարստութիւնը ապահովել, օտար դրամատուններու շնորհիւ իր դրամը արժեւորել եւ հեղհեղէ հաստատել դրամատնային դրութիւն մը:

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ՄԱՆՐԱՎԷՊԵՐ

Բառնէթ Ռուսէլի մասին կը պատմեն թէ, երբ իր գլխին վրայ միայն երեք թել մազ էր մնացած, օր մը սափրիչի մը խանութը երթալով, լրջօրէն կը պատասխանէ սափրիչին, որ կ'ուզէր իմանալ թէ ի՞նչ ձեւ տայ իր մազերուն.

— Գլխիս ճիշդ մէջտեղէն շաւիղ մը բացէք.

Իսկ սափրիչը վայրկեան մը մըտածելով, կը հարցնէ առանց դիտելու.

— Շատ լաւ, պարոն, բայց ո՞ր կողմը տանիմ երրորդ թելը.

X

Լուի Ժ.Դ.ի հոմանուհիներէն մէկը ուզեց օգտուիլ վայրկեանէ մը, երբ կը թուէր թէ թագաւորը տրամադիր է ամէն բան նուիրելու: Կ'ուզէր իմանալ շատ կարեւոր գաղտնիք մը. Բայց թագաւորը բռնեց իր ձեռքէն եւ հայելիի մը առջեւ տանելով ըսաւ.

— Կը տեսնե՞ս այս գեղեցիկ գլուխը, ան շինուած է սիրոյ համար միայն, բայց ո՛չ պետական գաղտնիքներու համար.

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄՏԱՀՈԳՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ ԱՌԹԻՒ

Բուռն վէճ մը Երեսփ. ժողովին մէջ

Երեսփ. ժողովի մարտ 31ի նիստին մէջ, երկու աջակողմեան երեսփոխաններ, Պ. Լուի Մառէն եւ Ֆրանքլէն Պույեօն, որոնք հիմնադիրներն են «Միութիւն ազգին համար» անունով մկրտուած շարժումին, բուռն արտայայտութիւններ ունեցան օրուան կառավարութեան դէմ: Անցեալ շաբթու, անոնք պահանջեր էին անմիջական վիճաբանութիւն՝ արտաքին քաղաքականութեան մասին: Վարչապետը խնդրեց յետաձգել: Այս անգամ, կրկին յարձակողականի սկսան, բայց վարչապետն ու արտաքին նախարարը բացակայ էին, ինչ որ աւելի գրգռեց զիրենք:

Անհրաժեշտ կը գտնենք ամփոփել իրենց խօսքերը, որոնք նոր լոյս կը սփռեն օրուան դէպքերուն վրայ:

Ինչպէս կը տեսնուի, անոնք ամէնէն աւելի մտահոգ են Հիթլէրի քաղաքականութենէն եւ Մուսոլինի — Մաքտոնըլտ ծրագրէն, որ կը տրամադրէ դաշնագիրներու վերաքննութիւն:

Լուի Մառէն.— Կը ցաւիմ որ Պ. վարչապետը եւ արտաքին նախարարը ներկայ չեն: Այս անհոգութիւնը խորհրդանշա՞ն մըն է: Արտաքին նախարարը երէկ լուեցաւ արտաքին գործերու յանձնաժողովին մէջ: Ի՞նչ ըսաւ: Ոչինչ: Հարկ է որ Ֆրանսական խորհրդարանը տեղեկութիւն ունենայ երկիրը հետաքրքրող հարցերու մասին, ինչպէս օտար խորհրդարանները: Կառավարութիւնը ի՞նչպէս կը հաշտեցնէ մեր ելմտական զինաթափութիւնը՝ այն մտահոգութեանց հետ որ կը խռովեն աշխարհը եւ մանաւանդ ի՞նչպէս կը հաշտեցնէ Գերմանիոյ բռնած դիրքին, անոր վերազինման, Իտալիոյ բռնած դիրքին եւ Անգլիոյ զինուորական ծախքերուն յաւելման հետ: Թոյլ պիտի տա՞նք որ Ժընեւի մէջ զինաթափութիւն որոշեն առանց ապահովութեան կազմակերպումէն առաջ: Ի՞նչ է կառավարութեան տեսակէտը սպառազինութեանց հակակշռի մասին: Կառավարութիւնը ի՞նչ պիտի ընէ պահպանելու համար Հռենոսեան շրջանի ապազինումը: Ի՞նչ դիրք պիտի բռնէ Հիթլէրեան զինուորներու հանդամանքը ճշդելու համար: Ազգերու Դաշնակցութիւնը ի՞նչպէս պիտի վերահաստատէ ապահովութիւնը Տանցիկի թէ Սարի մէջ: Ի՞նչ կը խորհուի ընել արգիլելու համար անշլուսը (Աւստրիոյ միացումը Գերմանիոյ): Չորս մեծ պետութեանց դաշինքի խնդիրը հիմնական կարեւորութիւն ունի, եւ սակայն մինչեւ երէկ որ եւ է բան չգիտէինք անոր մասին: Այս գործին մէջ ի՞նչ դեր կատարած է մեր դիւանագիտութիւնը: Որ եւ է նախաձեռնութիւն ստանձնա՞ծ է դաշինքի մը մէջ որ կը դնէ դաշնագիրներու վերաքննութեան գաղտնի սկզբունքը, ինչպէս եւ Գերմանիոյ իրական վերազինման խնդիրը:

Ֆրանքլէն Պույեօն.— Արտաքին նախարարին լուր տրուած է, եւ սակայն դեռ չեկաւ: Անփափկանկատութիւնը չի կրնար աւելի երկար տեւել: Թող Պ. ատենախօսը վար իջնէ բեմէն:

Լուի Մառէն.— Ես կը նախընտրեմ պատեհութիւն տալ ժողովին որ իր վճիռը յայտնէ քուէարկութեամբ: Պ. Մուսոլինի արդէն կառավարութեան լուր տուած էր իր ծրագրի մասին: Կառավարութիւնը ո՛ր եւ է բան չէ՞ առաջարկած անոր դէմ: Պ. Մաքտոնըլտ բուռն ատենին խօսա՞ծ է Մուսոլինիի ծրագրի մասին: Զորսերու դաշինքի ծրագիրը փոփոխելի՞ է, թէ վերջնագրի մը ձեւն ունի Իտալիոյ կողմէ: Այլանդակ են Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ հողային պահանջները: Կառավարութիւնը ո՛ր եւ է ծանօթութիւն ունի՞ այս մասին: Ի՞նչպէս կրցած է մէկ վայրկեան իսկ մտքէ անցընել թէ կրնայ յանձնառութեան տակ մտնել բանի ուժի արտաքին քաղաքականութեան մը՝ փաշականութեան հետ որ հակառակ է ժողովուրդներու ազատութեան: Քաջածանօթ են Պ. Պ. Հիթլէրի եւ Մուսոլինիի գաղափարները՝ պատերազմի մասին, անո՞նց է որ պիտի յանձնենք խաղաղութեան հոգը: Առաջարկուած քառեակ բերդին մէջ ի՞նչ դեր պիտի կատարենք մենք: Պատանդի՞ թէ աւելի գէշ դեր մը: Պելժիա, Լեհաստան եւ Փոքր Համաձայնութիւնը վերջին օրերս ահագին ծառայութիւն մատուցին խաղաղութեան եւ մենք պէտք է երախտապարտ ըլլանք: Թոյլ պիտի տա՞նք որ չորս պետութիւններ, որովհետեւ ուժը կը ներկայացնեն, ջնջեն ազգերու հաւասարութեան սկզբունքը: Քառեակ բերդին հաւանի՛ չի՞ նշանակեր կործանել Ազգերու Դաշնակցութիւնը: Երբ կը խօսին Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտի 19րդ յօդուածին վրայ, ինչո՞ւ կը մոռնան 16րդ յօդուածը — փոխադարձ աջակցութիւն— եւ 10րդը — ժողովուրդներու հողային ամբողջութիւն: Ի՞նչպիսի վերաքննութիւններ կարելի են Եւրոպայի մէջ, առանց ոտնահարելու ազգերու իրաւունքները, որոնք միշտ ալ ճանչցուած են Ֆրանսայի կողմէ: Այլապէս չարունակելով լքել մեր իրաւունքները, ընդունած չե՞ պիտի ըլլանք նաւային ուժերու հաւասարութիւնը Իտալիոյ հետ: Տնտեսական եւ ելմտական խնդիրներ ալ կը յուզուին: Իմացանք թէ բանակցութիւններ կը կատարուին Մ. Նահանգներուն հետ: Ցարմա՞ր է տնտեսական համաձայնութեան երթալ, առանց նախապէս համաձայնելու Ամերիկայի եւ Գերմանիոյ հետ՝ պարտքերու մասին: Կ'ըսեն թէ մեր արտածման վաճառականութիւնը չորս միլիառ ֆրանք է կորսնցուցած դեկտ. 15ի մասնավճարը վճարուած չըլլալով: Այլանդակ բան է այս: Գերմանական քարոզութիւնը 15 տարիէ ի վեր սանձարձակ կը գործէ Մ. Նահանգներուն մէջ: Անցեալ ամսու Գերմանիան մարդ գլուխ 8 ֆրանք տուրք կը վճարէր, Ամերիկան՝ 27, իսկ Ֆրանսան՝ 56:— Երեսփ. ժողովը պէտք չէ քուէարկէ ո՛ր եւ է վարկ, մինչեւ որ կառավարութիւնը չպատասխանէ այս հարցումներուն:

Ֆրանքլէն Պույեօն.— Կ'ըմբոստանամ, երբ կը տեսնեմ որ կառավարութիւնը այնքան արհամարհանքով կը վարուի խորհրդարանին հետ: Ահաւասիկ երեք քառորդ ժամու կոչտութիւն: Աւելի ծանր պարագայ մը կայ քան նախարարներուն բացակայութիւնը: Հարցուցեր էի կառավարութեան թէ գիտէ՞ արեւելեան սահմանագլուխին վրայ ճնշող սպառնալիքին լըջութիւնը եւ իր հետապնդած քաղաքականութեան ծանրութիւնը:

Կառավարութիւնները որ այսպէս եօթը տարիէ ի վեր տեղի կուտան, դէպ ի պարտութիւն կ'առաջնորդեն երկիրը: Գերմանիան յայտնապէս կը բռնաբարէ դաշինքը: Կառավարութիւնը պիտի բողոքէ՞ Ազգերու Դաշնակցութեան: Ցեառոյ, ի՞նչ կը խորհի ընել զինաթափութեան եւ Հռոմի ծրագրի խնդիրներուն առթիւ: Ուրկէ՞ կուգան շարք մը վրիպումները եւ սըխալները եւ այն վտանգները որոնց առջեւ կը գտնուինք այսօր: Երկու սըխալներէ: Եօթը տարիէ ի վեր, երկիրը կը սնուցանեն երկու կեղծիքներով,— Գերմանիոյ բարեկամեցողութիւնը եւ ուղղամտութիւնը: Զինաթափութեան մասին բանակցութիւններ կատարելէ առաջ, հարկ է լուծել սա երեք խնդիրները,— Գերմանիան անդադար չէ՞ վերազինուած տասը տարիէ ի վեր: Մեր դաշնակիցներէն նոր հաստատում մը ստացա՞ծ ենք ապահովութեան մասին: Հակակշիռ մը կատարա՞ծ ենք Գերմանիոյ սպառազինութեանց մասին: Ցեառոյ, պէտք չէր իրաւունքներու հաւասարութիւն տալ Գերմանիոյ, որովհետեւ առով պարզապէս իրաւունք տրուած կ'ըլլայ վերազինուելու: Որո՞նք են յանցաւորները: Մեծ պետութիւնները: Ճիշդ է, բոլոր ֆրանսական կառավարութիւնները ուղղամտութեամբ շարժած են. բայց, զոհ գացած են այդ ուղղամըտութեան, որովհետեւ Գերմանիան երբեք ո՛ր եւ է ապահովութիւն չէ ներկայացուցած: Ցեառոյ եկաւ Մաքտոնըլտի ապահովութեան ծրագիրը, որ ուղղակի դաշնագիրներու վերաքննութեան կը տանի: Գալով չորսերու դաշինքին, զգիտութեան եւ վտանգի խառացումն է ան: Պ. Մաքտոնըլտ կը կարծէ թէ մեծ պետութիւնները իրաւունք ունին իրենց կամքը պարտադրելու փոքրերուն: Այն ֆրանսական կառավարութիւնը որ կ'ընդունուի այս տեսակէտը, պիտի վարկաբեկուի: Հետեւաբար, Ֆրանսան պէտք չէ մասնակցէր վերջին բանակցութեանց: Պէտք չէ աչքերը փակել վտանգին առջեւ: Խաղաղութիւնը ապահովելու միակ միջոցն է ծանօթացնել Ֆրանսայի կամքը: Հարկ է համախմբել մեր բարեկամները, եթէ կ'ուզենք բաժնել մեր թշնամիները: Հարկ է յայտարարել ամբողջ Եւրոպայի, թէ մեր երկիրը վտանգի ենթարկուած է:

*** Երկու ճառերն ալ լսուեցան առանց որ եւ է քուէարկութեան:

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ («Յառաջ»).— Նախորդով ղրկած էի ընկ. Բժ. Հ. Օհանջանեանի բանախօսութիւնը: Այսօր կ'ամփոփեմ ընկ. Գ. Նժդեհի ճառը:

Օր. Պերճուհի Գէորգեանի երգերէն ու ընկ. Գ. Քէնտիրեանի արտասանութենէն վերջ, բեմ եկաւ ընկ. Գ. Նժդեհ.

— Հայրենակիցներ, հայրենասէրը իր ժողովուրդին կը պարտի ճշմարտութիւնը:

Ձենք եկեր կուսակցական պրոպագանտի. եկեր ենք հայ խօսք ըսելու:

Իմ մեծ ընկերը ձեզ խօսեցաւ Հայկական Դատի մասին. ես պիտի խօսիմ հայկական տառապանքի մասին: Շատերը հարց կուտան թէ մեր կործանո՞ւմն է մօտ թէ փրկութիւնը: Այս հարցին պատասխանը ոչ թէ աշխարհէն, այլ մեզմէ է կախուած:

Եթէ ըլլայինք այն ինչ որ հրամտյաբար պիտի ըլլայինք, փրկութիւնը մօտ է. իսկ եթէ մնանք այն ինչ որ ենք, կորուստը մօտ է:

Հող ունինք, ժողովուրդ չունինք: Ժողովուրդ ունինք, հող չունինք: Աշխարհը այսպիսի ողբերգութիւն չէ տեսած: Մեր տառապանքը պայմանաւորուած է մեր աշխարհագրական դիրքով: Երկու հազար տարի առաջ, հռոմէական լեգէոնները կը մտածէին այն ինչ որ հիմա կը մտածեն ուրիշները: Ով որ ոտք կը դնէ Հայաստանի, տէր է Միջաւոր Արեւելքի: Ոչ մէկ պետութիւն հայկական ամբողջ հողամասը չէ գրաւած, այլ մէկ մասը: Ցոյն, Հռոմայեցի բոլորը կանգ են առած Հայաստանի մէկ մասին վրայ: Թրքական բանակն ալ կանգ առաւ Էջմիածնի պատերուն տակ:

Խորհուրդ կայ այս երեւոյթին մէջ: Երբ պետութիւն մը կը շարժի Հայաստանի դէմ, շարժման մէջ կը դնէ նաեւ մէկ ուրիշը:

Հայաստանը միշտ ալ եղած է սահմանագլուխ. մեր ողբերգութիւնն ալ հոնց տասր մէջ է:

Այսօր ալ մեր երկիրը սահմանագլուխ է: Մեր երկիրը հիմա բաժնուած է սահմանագլուխի վրայ, միշտ արթուն են թշնամի պահակները: Մեր ողբերգութեան մէջ դեր կատարած է բռնադաղթը: Անհրաժեշտ է յիշել Շահաբասի արշաւանքները: Հայը դարձեալ ենթակայ եղաւ անասելի տառապանքներու, որովհետեւ աշխարհագրական դիրքը զայն դրած էր նորէն ծանր ու դժբախտ պայմաններու մէջ:

Շահաբասը կը տեղահանէ Հայաստանի ժողովուրդի մէկ մասը:

Ջուղայեցիները կը փակեն իրենց դռները եւ բանալիները կը նետեն Արաքսի մէջ: Պահ կուտան Արաքսի եւ կ'ըսեն.— Արաքս, մեր դռներու, մեր աշխարհի բանալիները քեզ պահ կուտանք եւ ուխտ կ'ընենք որ նորէն պիտի վերադառնանք: Եւ, զաղթական, տեղահան Հայը չկապուեցաւ Նոր Ջուղային:

Շահաբասը կը կանչէ հայ երեւելիները եւ կ'ըսէ.— Եթէ կապուիք այս երկրին, ես ձեր Էջմիածինն ալ կը փոխադրեմ ձեզ մօտ: Հայ երեւելիները կ'ըսեն — «Քար մը միայն բերէք Էջմիածնէն եւ կը բաւէ»:

Դուք ալ ձեր բանալիները նետած էք Թրքական Հայաստանի գետերուն մէջ, եւ եկած մինչեւ աշխարհի այս անկիւններն էք հասած: Ուխտ ըրէք որ պիտի վերադառնաք, պիտի աշխատիք ու վերադառնալու հնարաւորութիւններ պիտի ստեղծէք:

Մենք հեթանոս մեր անցեալի մէջ չունէինք քանդուած Աստուածը: Հայու շինարարապաշտութեան մէջն է իր բախտաւորութիւնը եւ դժբախտութիւնը միաժամանակ:

Այդ Հայը ինքնաճանաչ չէ եւ տառր մէջն է նաեւ իր դժբախտութիւնը:

Հայոց ոգին հսկայ մըն է որ փառքեր կը պարգեւէ աշխարհին: Ցիշեցէք արաբական, պարսկական եւ բիւզանդական պատմութեանց շրջանները: Քանի քանի՛ Հայեր բիւզանդական եւ ուրիշ գահեր են բարձրացած:

Ռուսական բանակը կը ծփայ հայ զինուորական փառքով:

Այվազովսկին, Նարեկացին, Քուչակը եւ ուրիշներ տուեր են շատ բաներ: Անծանօթ ենք մեր պատմութեան ու չգիտենք թէ աշխարհին շատ մասերուն վրայ Հայը քրտինք եւ արիւն է թափեր: Հայը չի ճանչնար իր ցեղը: Մենք կը դառնանք միջազգայինի դիւակ, երբ ձեռք քաշենք Հայոց դատէն: Դատ ունենալ՝ կը նշանակէ պահանջ, ... ունենալ:

Ո՞վ ըսաւ թէ ամէն տառապանք մա... կը բերէ:

Ընդունինք տառապանքը խոնջ... համար եւ տառապանքը կը դառն... հերոսածին, յաղթական, կը դառն... ուժ եւ փրկութիւն:

Եւ սակայն, մի տառապիք եսի հա... մար, անասնացնող է եսը:

Մեր ժողովուրդը դեռ կը հետե... հեռաւոր խաչի քաղաքականութեան... Անցեալին մենք ամէն բան կը սպաս... ինք դուրսէն:

Անիի մէջ սրբատաշ քար մը կար... րուն վրայ նկարուած էր առիւծ և... խաչ: Այսինքն քաջութիւն եւ հա... ւատք:

Հաւատացէք Հայոց խաչին, Հայոց առիւծին, ոչ ուրիշին:

Այսօր մենք չենք ըսեր հայ բոլշեւ... կին — Հեռացիր, գնա Հայաստանէն. Այլ կ'ըսենք.— Առաջ անցիր: Խորհր... դային իշխանութիւնը հաշիւներ ու... եւ չի շարժիր: Մերը չէ յանցանքը:

Քէմալը արձան մը կանգնած է Պօլ... սոյ մէջ, ձեռքը զայլի գլխուն դրած, հայեացքը դէպ ի արեւելք: Քէմալ... այդ արձանը կը խորհրդանշէ անոր արտաքին քաղաքականութիւնը: Ա... թէ ինչո՞ւ մենք կ'ըսենք.— Պատրաստ... եղիր: Դաշնակցութիւնը չկար եր... կար Դաշնակցականութիւնը: Հայ ցեղի անկախութեան հպարտութիւն է ան: Դաշնակցականութիւնը մեր ցե... ղի անկախութեան ցանն է:

Կուսակցութիւն չէ Դաշնակցութիւ... նը: Այլ Հայոց ցեղականութիւն... յարգենք Դաշնակցութիւնը, որ յար... գած ըլլանք մեր ցեղը ու իր մեծ ... տէալը:

Շատ բան է կախուած այս երիտա... սարդութենէն: Արծիւը իր ձագերը մարզելու ատեն, կը քանդէ իր բոյնը, ձագերը կը ձգէ քարերու վրայ: Ձագերը կը մարզուին: Թռչիլ կը սորվին եւ բոյն կը շինեն, բախտը յաճախ ազգերու տունը կը քանդէ, որ նոր տուն կը շինեն:

Ու դժբախտութիւնը յաճախ օրհնութիւն կը դառնայ:

Հայոց ժողովուրդ, հող ունիս, ժողովուրդ չունիս, ժողովուրդ ունիս, հող չունիս: Ահա քու ողբերգութիւնդ:

Օգտուէ քու ողբերգութենէդ: Իտալիան եղաւ, որովհետեւ Մա... ցինին ուզեց:

Դուն ալ ուզէ, Հայոց ժողովուրդ, Անքուն կեցիր, հետեւէ դարանակալ թշնամիին որ կը դառնայ սահմանագլխի վրայ:

Հակահարուածի տեսերաբական ... րենք մը կայ որու մէջն է ազգեր... փրկութեան բանալին:

Ուրանալ հայկական դատը, ... նալ եռագոյնը,— այսպիսով չի ... կուիր մեր ցեղը:

«Արայ Թիւրքը քո ափին» — ... տէ՞ք ինչ կսկծալի իրողութիւն է ... եւ գիտէ՞ք թէ որքան կսկծալի ... Հայուն համար, մեռնիլ Հայաստան... դուրս:

Կը մեռնի՞ Հայը:

Այո՛, կը մեռնի, երբ իր հայեացք... կորէ Մասիսէն, իր անկախութեան... գաղափարէն եւ եռագոյնէն:

Կը մեռնի՞ Հայը.— Ո՛չ: Հա՛յ ցե... Մասիս ունինք: Նայէ՛ Մասիսին, ... տառ՛ Մասիսին: (Ծափեր):

... Ու սրահը չէր շարժեր. ... վառութիւնը անօրինակ էր: Բայց ... էր:

Երբ սրահէն դուրս կ'ելլէինք, ... ցինք ութ տարեկան տղու մը հարց... մը.

—Հայրիկ, դուն զինուոր եղա՞ծ ե... Հայրը լուռ էր:

— Ինչո՞ւ չես եղած, ե՞րբ զինու... պիտի ըլլաս ...:

ԱՐԱՄ ԱՐՄԱՂԱՆ

ՄԱՆՐԱՎԷՊ

Օր մը, ճաշի ատեն, երկու ... նուական բայց ինքնահաւան ... տղէտ երիտասարդներ համձ... զգային Ֆոնթընէլը չարչարել... նոր առաջարկելով քերականակա... խնդիրներ:

— Կրնա՞ք մեզի ըսել, թէ ի՞... պէս պէտք է ըսենք, «Ջուր մը բե... թէ «Ջուր մը տար»:

— Բայց, շատ պարզ է, պատաս... խանեց Ֆոնթընէլ.— «Պէտք չէ ... սէք ոչ առաջին եւ ոչ ալ երկրորդ ... ձեւով, հապա պէտք է ըսէք ... Ջրելու տար»:

«Համազգային»ի մասնաճիւղեր Լիոնի եւ Մարսէյլի մէջ

—·—

ԼԻՈՆ, 1 ապրիլ. — « Ուր կամք կայ, հոն ճամբայ կայ », կ'ըսէ անգլիական իմաստութիւնը: Ի՛նչպիսի լիակատար խորհուրդ մեզ պէս հալածական ազգի մը համար, որ դարե՜ր, դարեր շարունակ ոտնակոխուած ու արհամարհուած այլազան թշնամիներէ, կա՛մք է ունեցեր սակայն ճամբայ մը գտնելու, եւ հայութեան անունը պատմութեան փոշիներուն տակ չթաղելու: Եւ անգամ, գժնդակ ու տագնապալից այս շրջանին, լոյսի ու գիտութեան ճրագը կը ջանայ առկայծ պահել այս օտար միջավայրերուն մէջ:

Վկա՞յ: Ահա ուրբաթ իրիկուան հաւաքոյթը:

Գ. Նժդեհ կարճ և բայց ազգու նախաօգտուելով՝ խորհրդակցական ժողովի էր հրաւիրուած քանի չափ չէ գաղթե եւ ազգասէր հայրենակիցներ, Օթէլ դը Վալանսի մէջ, « Համազգային »ի մասնաճիւղ մը կազմելու համար:

Գ. Նժդեհի Լիոն այցելութենէն կարանով մը պատկերացուց մեր այժմու ցիր ու ցան վիճակը եւ յիշեց այն դժբախտութիւնները որոնք կը սպառնան մասնաւորապէս մեր մատաղ սերունդին, քաղաքակրթութեան այս դարուն, ուր թշնամին կ'աշխատի մեզ մարմնապէս սպաննելէ յետոյ, հոգեպէս ալ մեռցնել, որուն համար վարձու գրիչներ մի՛շտ ալ անպակաս են:

Ըսաւ թէ ազգի մը ապագան երիտասարդ սերունդն է. լաւ դաստիարակուած եւ առողջ իմացականութիւնով տոգորուած:

Ունի՞նք մենք այդ սերունդը. — Դժբախտաբար ո՛չ: Տարագիր բազմութիւններու ջանքերը մասամբ մը կամ մանկական դասընթացքներ հաստատելու համար լուսաւոր երեւոյթներ են, բայց ոչ մեթոտիկ, այլ կարկտան միջոցներ: 750,000նոր արտասահմանեան գաղութին մէջ մատի վրայ համրուած քանի մը մանկավարժ ուսուցիչ միայն ունինք:

Ահա այդ պակասը լրացնելու համար է որ, « Համազգային »ը կազմըւած է Պէյրութի մէջ, վաւերացուած սուրիական հետեւաբար եւ փրանսական կառավարութիւններէն: Արդէն ունի իր ճեմարանը ուր բարձրագոյն ուսում կը ստանան աշակերտները եւ ապագային վերջ կրնան եւրոպական որ եւ է համալսարան մտնել: « Համազգային »ը կը պահէ նաեւ դպրոցներ Իրաքի մէջ, ուր բաւական ստուար դաշնակ մը ունինք: « Եւ որպէս զի այս ցանցը տարածուի Եւրոպայի մէջ ալ, հրաւիրած եմ ձեզ, որպէս հիմնադիր անդամներ, կազմելու համար մասնաճիւղ մը Լիոնի մէջ: Ֆրանսահայ կարգ մը քաղաքներու մէջ արդէն մասնաճիւղեր կազմուած են, որոնց բացումը պիտի կատարուի մայիս ամսուն մէջ եւ ուր պիտի գայ բանախօսելու Ա. Ահարոնեան: Կը խորհուի դպրոց մը բանալ Մարսէյլի մէջ ալ »:

Ժողովականները այս խրախուսիչ խօսքերէն ոգեւորուած՝ անմիջապէս կազմեցին եօթը հոգինոց առժամեայ վարչութիւն մը, որ ընտրեց իր դիւանը հետեւեալ հայրենակիցներէ. — Պ. Պ. Կարապետ Խրիմեան՝ նախագահ, Նափոլէոն Պըլդեան՝ դանձապահ, Հրանտ Թագէոսեան՝ քարտուղար:

Յաջողութիւն մաղթելով նորընտիր վարչութեան, կը սիրենք յուսալ թէ Լիոնի գաղութը իր կարելին կ'ընէ այս համազգային գործին յաջողութեան համար:

⁂ Գնահատութեան եւ ամէն տեսակ քաջալերանքի արժանի համարելով Եգիպտոսի մէջ եւ այլուր՝ գործող « Համազգային » միութեան նպատակն ու գործունէութիւնը, Մարսէյլի մէջ ալ ձեռնարկուած է կազմելու « Համազգային »ի մասնաճիւղ մը:

Ժողովական

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՌՈՒՄԱՆԻԱ

ԴԻՒՐՈՒԹԻՒՆ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ

—·—

Պուքրէշի թերթերը կը գրեն թէ հայ գաղթականներու ինքնութեան եւ բնակութեան թուղթերու հարցը նպաստաւոր փուլի մը մէջ մտած է: Պ. Դ. Դանիէլեանի պետական շրջանակներու մօտ կատարած դիմումները իրենց արդիւնքը արդէն տուած են:

Պատկան իշխանութիւնը հրահանգած է ոստիկանութեանց, որ հայ գաղթականներուն տրուին Նանսէնեան անցագրեր:

Նանսէնեան անցագրեր ստանալու իրաւունք ունին այն բոլոր հայ գաղթականները, որոնք ժամանակին Ռումանիա մտած են, նաեւ ամէն անոնք, որ որոշ պետութեան մը հպատակները չեն եւ կրնան հաստատել պաշտօնական թուղթերով, թէ իրենց պատկանած հպատակութեան պետութիւնը կը մերժէ իրր հպատակ ճանչնալ զիրենք: Այս պարագան պէտք է փաստել հիւպատոսարանին կողմէ տրուած պաշտօնական վկայագիրներով:

Ասկէ զատ, միջոցներ ձեռք առնըւած են որ չքաւորները զերծ մնան օրինական տուրքերէ:

Հայ գաղթականներէն եւ ոչ մէկը հեռացուած է Ռումանիոյ սահմաններէն:

ԹՈՒՐՔԻԱ

Ե՞ՐԲ Է ԶԱՏԻԿԸ . . .

—·—

Քղիի հայ բեկորները նամակ մը գրելով Պատրիարքարան, կը հարցնեն թէ Զատիկը ե՞րբ կուգայ այս տարի, եւ կը խնդրեն որ օրացոյցներ ղրկուին իրենց:

Քղեցիները իրենց նիւթական վիճակի մասին որ եւ է գանգատ չեն յայտներ, ինչ որ գոհունակութիւն պատճառած է Պատրիարքարանին:

Խնդրուած օրացոյցները շուտով պիտի ղրկուին:

ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՏԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

—·—

Բանկալթիի գերեզմանատան դատին վերաբերեալ վճռագիրը տակաւին չէ հաղորդուած Պատրիարքարանի փոխանորդներուն:

Արդէն պատրիարքին դատ բանալու իրաւասութիւն ունենալու խնդիրը՝ անգամ մը յուզուած էր Պոլսոյ Հուգուգի չորրորդ դատարանին առջեւ եւ Պատրիարքարանի փոխանորդները իրենց առարկութիւնները ներկայացուցած էին, մասնաւորապէս բացատրելով որ պատրիարքը իր հոգեւոր հանգամանքով այս դատը կը բանայ. որովհետեւ քրիստոնէական ըմբռնումով գերեզմանատունը սրբավայր է, ճիշդ եկեղեցւոյ նման եւ անոր պետը ազգին հոգեւոր պետն է:

Այս եւ նման առարկութիւններ դարձեալ պիտի ներկայացուին թ.ասիւ.իը գարարի առթիւ եւ վճռաբեկ ատեանի տալիք որոշումէն վերջն է որ պիտի խորհուի թէ ո՛վ պիտի ըլլայ դատախազը:

Վճռաբեկ ատեանի այս վերջին որոշման վրայ, քաղաքապետութեան փաստաբանները դիմած են Հուգուգի չորրորդ դատարանին: Թէէխիրը իճրան վերցնելու համար, բայց դատարանը չէ արտօնած, որովհետեւ նախապէս նոյն դատարանէն որոշում տրուած էր թէ թէէխիրը իճրան կը մնայ մինչեւ վճռաբեկ ատեանի վերջնական որոշումը, մինչդեռ վճռաբեկ ատեանը որ եւ է վերջնական որոշում չէ տուած եւ սեփականութեան մասը բնաւ չէ քննուած, այլ իրաւասութեան կէտին առթիւ բեկանուած է վճիռը:

ՍԱՆԱՍԱՐԵԱՆ ԽԱՆԻ ԴԱՏԸ

—·—

Վճռաբեկը Սանասարեան Խանի դատի մասին Հուգուգի Ատեանին վճիռը բեկանած էր, յայտնելով որ չէ բացատրուած թէ կտակագիրը այսօր գործադրութեան մէ՞ջ է, եւ կտակին համաձայն կը գործածուի՞ն հասոյթները, Ազգ. Պատրիարքարանի փոխանորդները ընդարձակ բացատրագրերով պարզած էին թէ կտակին տրամադրութիւնները տառացի կը գործադրուին, եւ հետեւաբար «թասհիհի գարար» պահանջած էին: Վճռաբեկը չէ ընդունած այս պահանջումը որով Սանասարեան Խանի դատը կը մնայ Վճռաբեկին կողմէ «նագս» եղած (բեկանուած) վիճակին մէջ, հետեւաբար կրկին դատավարութիւն տեղի պիտի ունենայ:

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԹՈՒՐՔԵԽՍՈՒՐԻԱԿԱՆ ՍԱՀՄԱՆԻՆ ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԻՒՆԸ

—·—

Թուրք եւ սուրիական սահմանային յանձնաժողովը իր աշխատութիւնները աւարտած ըլլալով, փրանս. եւ թրքական պատուիրակները իրենց տեղերը վերադարձան:

Երկու կողմի պատուիրակները մերժեցին ոեւէ յայտարարութիւն ընել կատարուած բանակցութեանց եւ տրուած որոշումներու մասին:

Ստոյգ աղբիւրէ ստացուած տեղեկութեանց համաձայն, խառն յանձնաժողովը ընդունած է մաքսանենգութեան դէմ պայքար բանալու եւ սահմանային ապահովութիւնը պահպանելու հիմնական սկզբունքները:

ՍԸՎԱԶ-ԷՐԶՐՈՒՄ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻՆ

—·—

Ֆրանսական երկաթուղիներու շինութեանց ամենամեծ ընկերութեան Րէժի Ժէնէրալի աւագ երկրաչափը եւ պատուիրակը Պ. Տիւմա Էնկիւրի կը գտնուի այս միջոցին: Այս ընկերութիւնը ժամանակին շինած էր Իզմիր - Գասապա երկաթուղին:

Կ'ըսուի թէ Պ. Ա. Տիւմա երկաթուղիներու շինութեանց մասին կարգ մը կարեւոր առաջարկներ պիտի ներկայացնէ կառավարութեան:

Ամերիկեան եւ գերման խմբակ մը եւս կառավարութեան մօտ դիմումներ կատարած եւ պատրաստակամութիւն յայտնած է Սըվազ-Էրզրում երկաթուղիին շինութիւնը ստանձնելու:

ԳԵՂԵՑԿՈՒԹԵԱՆ ԹԱԳՈՒՀԻՆ 5 ՖՐԱՆՔԻ

«Վագըթ» կը գրէ.— Նկատի ունենալով որ գեղեցկութեան մրցումը չափէ աւելի վնաս կը հասցնէ, որոշուած է Թուրքիոյ մէջ ալ չկատարել այդ մրցումը:

Այս որոշումին իրաւացի ըլլալուն ամէնէն նոր ապացոյցը այն քարոզութիւնն է, զոր Քէրիման հանըմ կը կատարէ մեր դէմ: Այսպէս, Եգիպտացիները, որոնք առջի օրերը խանդավառութեամբ ընդունած էին զինքը, հիմա սկսած են օձիք թօթվել: Որովհետեւ աշխարհի գեղեցկութեան թագուհին եւ հայրը սկսած են իրենց համար շահ ապահովելու ելլել: Այն աստիճան որ, եգիպտացի կիներու մէկ հանդէսին, որուն հրաւիրուած էր, Քէրիման հանըմ 5 զրշ.ի ծախած է իր լուսանկարները: Եւ Եգիպտոսի ամենամեծ թերթը, «Էլ Էհրամ», այս առթիւ կ'ըսէ.

— «Թուրքիոյ գեղեցկութեան թագուհին Ամարի լարախաղացներուն նման խաղ մը կը խաղայ»:

Փախած Հայուհիներն ալ..

Էնկիւրիէն կը գրեն.— Ներքին գործավարութիւնը Ազգ. Մեծ Ժողովէն խնդրած է որ մեկնաբանուին Թրքահպատակներու ամուսնութիւնը արգիլող օրէնքին 2րդ եւ 3րդ յօդուածները:

Պատճառաբանեալ տեղեկագրին մէջ ըսուած է որ՝ հելլէն երիտասարդներու հետ ամուսնութիւնը արգիլող այս օրէնքին հրատարակութենէն ի վեր, շատ կիներ Հելլէններու հետ ամուսնացեր են: Հակառակ անոր որ շատերը իրր թրքահպատակ կարգ մը տուրքերու ենթակայ են, իրենց զաւակները տուրքէ զերծ պահելու համար ծնունդները չեն իմացուցած: 1926ին օրէնք մը հրատարակուած, բայց այդ օրէնքով ալ դժուարութիւնը չէ հարթուած Հելլէններու հետ ամուսնացող շատ մը հայ կիներ գլխաղաղարին օտար երկիրներ խոյս տուած են: Ասոնք իրենց գրաւուած գոյքերը ազատելու համար ըսած են որ, պարսկահպատակ են ու խնդրած են որ վաւերացուի իրենց հպատակութիւնը:

Մեկնաբանութիւն պահանջուած է, այս կարգի ամուսնութիւնները արգիլող օրէնքի հրատարակութենէն յետոյ կնքուած ամուսնութիւններէ ծագած խնդիրներուն կարգադրութեան մասին:

ԱՄԻՐԽԱՆԵԱՆ ԿՏԱԿԻՆ ՇՈՒՐՋ

« Աջգամ »ի մէջ կը կարդանք.—

« Հնդկաստանի մէջ 36 միլիոն անգլիական ոսկի ձգելով մեռած Խմիրխանեան Էֆէնտիին, այստեղի ժառանգորդներէն 8 հոգի, Իրաւական Գ. դատարանին դիմելով ժառանգական վճռագիր պահանջած են: Դատարանը որոշում տուած է դիմողներուն անձնագրի արձանագրութիւնները տեսնելու »:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

ՄԱՄՈՒԼ

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ՈՂՋՈ՜ՅՆ «ՆՈՐ ՕՐ»ԻՆ

—·—

« Նոր Օր »ի տասնամեակին առթիւ, Սելանիկի « Հորիզոն »ը կը գրէ այս խորագրին տակ (25 մարտ).

— « Նոր Օրի արժէքն ու կարեւորութիւնը կը բացատրուի ոչ միայն այս առաջին տասնամեակի փաստով, այլեւ այն իրողութեամբ, որ տասը տարիէ ի վեր, անիկա, Աթէնքի մէջ, իր մրցակիցը չունեցաւ: Բոլոր փորձերը, նոր խօսքեր փուելու բոլոր ճիգերը, նոր թերթեր հիմնելու եւ տեւականացնելու բոլոր ձեռնարկները փշրուեցան եւ ժամանակի անիւներուն մէջ, եւ Դաշնակցութեան հզօր խօսքի ժայռակերտ կառուցուածքին առջեւ: Ապրեցաւ « Նոր Օր »ը միայն, իբրեւ Նոր Օրերու աւետաբեր ոգի, իբրեւ վերակենդանացուցիչ խօսքի փնտռուած քարոզիչ: Եւ ապրեցաւ՝ օրէ օր, տարուէ տարի ընդլայնելով իր տիրապետութեան շրջանակը եւ անդադար նոր գրաւումներ արձանագրելով: Այս առաջին տասնամեակը յաջողութիւն մը եղաւ « Նոր Օր »ին համար եւ հանրային, եւ կուսակցական տեսակէտներով: Ոչ միայն զուր չանցաւ անոր քրտինքը, այլեւ պտղաբերութիւնը եղաւ սպասուածէն ալ գեղեցիկ: Անիկա նպաստեց հանրային դաստիարակութեան: Նպաստեց՝ նորահաս երիտասարդութեան մօտ Դաշնակցական գաղափարի տարածման ու արմատացման, որով եւ հնարաւոր դարձաւ կուսակցական շարքերու այժմու ըդմայլելի խտացումը:

Դիւրութեա՞մբ կրցաւ գլուխ հանել « Նոր Օր » իր այս առաքելութիւնը, իր այս վերելքը, խորտուբորտ ու անհարթ հայ կեանքին մէջ, տաժանք ու զրկանք չունեցա՞ւ: Դժուարութիւններ չցցեցի՞ն իրենց գլուխը անոր քայլերուն առջեւ: Հեզասահ գնացք մը եղաւ անոր յառաջխաղացումը, թէ փոթորկայոյզ ալեկոծութեան մը կուրծք տուող մաքառում մը: Պրպըտել պէտք է անոր կեանքին փուլերը եւ գիտնալ՝ հայ մամուլի ներքին ցաւերը, հասկնալու համար, որ « Նոր Օր »ն ալ ունեցաւ տաժանքի ու զրկանքի, մաքառումներու եւ դժուարութեանց իր պատմութիւնները, որոնց սակայն կրցաւ կուրծք տալ արիաբար, առնօրէն, հասնելու համար այսօրուան հանգրուանին: Յաղթանակները գոհաբերութիւն կ'ուզեն եւ վաստակները՝ ճիգ ու քրտինք: Ու « Նոր Օր »ը ձրի ձեռք չձգեց իր այսօրուան յաջողութիւնը:

« Հորիզոն », իբրեւ ամենամերձաւոր գաղափարակիցը իր պաշտօնակցին, անոր տասնամեակովը խանդավառ, իր ընկերական ջերմագին ողջոյնները կ'ուղղէ « Նոր Օր »ին, եւ կը մաղթէ, որ անոր այս առաջին հանգրուանը մեկնակէտը ըլլայ աւելի բեղնաւոր նոր տասնամեակներու »:

ԱՐՁԱԳԱՆԳ ՓԱՐԻԶԻ

Հազարներով օտարներ կը տեղաւորուին Փարիզի մէջ

—·—

Օտարները հետզհետէ կը շատնան Ֆրանսայի, մասնաւորապէս Փարիզի մէջ: Ոստիկանական Տեսչութեան օտարականներու բաժինը, մասնաւորապէս հանրապետութեան նախագահ Տումէրի սպանութենէն յետոյ, լծուած է ծաւալուն աշխատանքի մը:

Երկու հրովարտակներ, որ լոյս տեսան 21 մայիս 1932ին, հրահանգ կուտան պանդոկապետներուն, բնակարանի տէրերուն, անյապաղ տեղեկագրել օտարականներու ժամանումը եւ բնակութիւնը իրենց մօտ, կամ արտաքսում ամէն օտարականի որ կանոնաւոր թուղթ չունի:

Ուրիշ հրովարտակով մը հրահանգ տրուած է զեղչել օտար բանուորներու թիւը հարիւրին 10 համեմատութեամբ:

Այս հրովարտակներուն հրատարակութենէն ասդին, ոստիկանական տեսչութեան օտարականներու բաժինը աւելի եւս բեռնաւորուեցաւ: Արդարեւ 1932ին 47,990 օտարականներ առաջին անգամ ըլլալով ինքնութեան թուղթ առնելու ներկայացան: Այս օտարականները կը պատկանէին 69 ազգութիւններու, — 9,674 Իտալացիներ, 6,883 Լեհեր, 2,810 Ամերիկացիներ, 2,605 Սպանիացիներ, 2,595 Գերմաններ, 2,542 Պելժեր, 2,500 Զուիցերիացիներ, 2,481 Անգլիացիներ, 1,849 Ռուսեր, 1,511 Ռումանացիներ, 1,488 Թուրքեր, եւ Չեխեր, Վրացիներ, Հրեաներ, Աֆղաններ, եւայլն:

Նոյն տարուան ընթացքին 62,389 օտարականներ նորոգեցին իրենց ինքնութեան թուղթերը: 23,124ը վճարեցին 100ական ֆրանք, 39,265ը՝ 20ական ֆրանք (աշխատաւոր): Ասոնց եւ նոր առնուած ինքնութեան թուղթերուն համար գանձուեցաւ 6,255,640 ֆրանք: Նորոգումը ուշացնողներէն գանձուեցաւ 3 միլիոն 561,180 ֆրանք: Ուրեմն մէկ տարուան մէջ՝ մօտ 10 միլիոն ֆրանք գանձեց ոստիկանական Տեսչութիւնը օտարականներէն: Այս օտարի հաւանաբար աւելի գանձուի, քանի որ այս տարուան նորոգուելիք ինքնութեան թուղթերու թիւը աւելի կը կարծուի:

1932ին արտաքսուեցան 4,668 օտարականներ, 2,364 հոգիի մերժուեցաւ Ֆրանսայի մէջ բնակութիւնը, 616 հոգի սահմաններէն դուրս հանուեցան անմիջապէս:

Երբ օտարական մը դատապարտութիւն մը կը կրէ, չի կրնար ինքնութեան թուղթ ստանալ, առանց նախ վճարելու տուգանքը: Այս խողովակով, 1932ին գանձուեցաւ 341,735 ֆր. տուգանք: Վերջին տասը տարուան ընթացքին, գանձուած տուգանքին գումարը կը հասնի 3 միլիոնի:

Միւս կողմէ կը շարունակուին ֆրանսական քաղաքացիութեան խնդրանքները: 1932ին դիմած են 19,864 հոգի, 1931ին՝ 11,141 հոգի: Ամէնէն աւելի Իտալիացիներն են (26 առ հարիւր), որ դիմում կ'ընեն ֆրանսական քաղաքացիութիւն ստանալու համար, յետոյ կուգան Լեհերը, Ռուսերը, Պելժերը, Զուիցերացիները, Թուրքերը (2 առ հարիւր): Անգլիացիներէն ոչ ոք:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (14)

ԳԵՏՆԻ ՏԱԿԷՆ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԳՐԱԿԱՆ ԽԱՂ. 1908)

ԱՐՍԷՆ. — Կը վախնան խօսիլ հակառակ մտածողները, նոյն իսկ բաւեցաւ թէ ով չի ուզեր դուրս ելլել կը նշանակէ թէ ան ալ յեղափոխականներէն է:

ԿԱՄՍԱՐ. — Վախ չկայ, անխարդելի է:

ԱՐՍԷՆ. — Կառավարութիւնը կ'աշխատի ժողովուրդը իր կողմն ունենալ, լուր կը տարածէ թէ ժողովուրդի համար բան չկայ, եթէ միայն չպահէ յեղափոխականները, հակառակ պարագային ո՛չ մի գութ, պիտի այրէ ու կոտորէ . . . իսկ այդ թնդանօթները ուղղակի զարգանդ են ձգեր ժողովուրդի սրտի մէջ:

ՄԵԼԻՔ. — Միայն թնդանօթնե՞րը:

ԱՐՍԷՆ. — Ժողովուրդը փորձով գիտէ, Պ. Մելիք. առաջին դէպքին շատ լաւ կը դիմադրէինք, բայց երբ թնդանօթները գործի սկսան կռուողները սարսափեցան քաշուիլ:

ԿԱՄՍԱՐ. — (Նշան կ'ընէ Մելիքին լռելու մատնելով Հայկը):

(Պահ մը լռութիւն, Մելիք Արսէնի հետ Հայկին կը մօտենան ու Եդուարդի հետ կը բռնեն անոր թեւէն ու դէպ ի դուրս կ'առաջնորդեն. դրան մէջէն Մելիք ետ կը դառնայ գլուխը երերելով):

ՄԵԼԻՔ.—Եթէ հնար լինէր մի կերպ ամերիկեան հիւպատոսը տեղեկացնել:

ԿԱՄՍԱՐ. — Ե՞րբ կը համաձայնի:

(Կը լսուի զինուորական նուագը հեռուէն):

(Մելիք յանքերը կծկռտած կ'երթեւեկէ սենեակին մէջ, Կամսար լուսամուտին կռթնած դուրսը կը դիտէ: Պահ մը լռութիւն):

ԱՐՍԷՆ (կը վերադառնայ). — Ահագին իրարանցում կայ թշնամու բանակի մէջ:

ՄԵԼԻՔ. — Ի՞նչ է զօրքի տրամադրութիւնը:

ԱՐՍԷՆ. — Կը պատմեն որ նոր եկած զօրքերը սաստիկ կատաղի մարդիկ են, եւ ինչ որ ընդհանուր զարմանքի է պատճառեր, մինչեւ այժմ վան չէր տեսեր այսքան կանոնաւոր ու մաքուր հագուած զօրք . . .

ՄԵԼԻՔ.— Անտոնենց պահեստի վըրայի կռիւը սարսափի մէջ է ձգեր կառավարութիւնը:

ԱՐՍԷՆ. — Այո՛, յեղափոխականի սարսափը շատ զօրեղ է ամէնի վրայ, բայց ա՛յն ըսէք, ի՞նչ պիտի ընենք. ի՞նչ է լինելու մեր դիրքը, անկարելի է աւելի երկար այս վիճակի մէջ մնալը, սպառողական դրութիւնը կը յուսահատեցնէ ամէնքին:

ՄԵԼԻՔ. — Ուրիշ միջոց չկայ սիրելիս, պիտի ջանանք ամէն կերպ խուսափիլ:

ԱՐՍԷՆ. — Եթէ դատն կը յանձնուի՞ս:

ՄԵԼԻՔ. — Տեսնենք պիտի կարողանա՞ն գտնել:

ԱՐՍԷՆ. — Եթէ, ինչպէս յայտաբարեր է, դաղրին բոլոր յարաբերութիւնները, նոյն իսկ այգիներու մէջ պահակներ եթէ դրուին, ի՞նչ կրնանք ընել:

ՄԵԼԻՔ. — Միջոց պիտի գտնենք պահուըտիլ միեւնոյն ժամանակ հաւատացնել ժողովուրդին նաեւ կառավարութեան թէ հեռացել ենք Այգեստանից:

ԱՐՍԷՆ. — Անկարելի է հաւատացնել այդ Պ. Մելիք, քանի որ այստեղ ենք: Ամբողջ ժողովուրդի ուշադրութիւնը մեզ վրայ է կեդրոնացած, ամենափոքրիկ դէպքը բերնէ բերան կ'անցնի ու կ'այլափոխուի, կը մեծնայ, ա՛յ, Պ. Հայկը երէկ միայն եկաւ, այսօր արդէն ամէնքը տեղեակ են, եւ գիտէ՞ք թէ ինչ մեկնութիւն կուտան: Դիմադրութիւնը սոսկալի պիտի լինի, նոյն իսկ հիւանդ Հայկն է եկեր:

ՄԵԼԻՔ. — Զարմանալի ժողովուրդ է:

ԱՐՍԷՆ. — Բնական հետաքրքրութիւն է, Պ. Մելիք. ամէնքը վատ տրամադրուած չեն, բայց իրենց կեանքը, իրենց ամբողջ գոյութիւնը, տունտեղը, ընտանիքը մեր իւրաքանչիւր շարժումէն կախում ունի:

ԿԱՄՍԱՐ (խնճիրեն). — Ի՛նչ հսկայ պատասխանատուութիւն: (Գլուխը կ'երերցնէ):

ՄԵԼԻՔ. — Հա՛ այդ առաստաղի պահարանը որքա՞ն նպատակայարմար է:

ԱՐՍԷՆ. — Ցարմար է. եթէ ընդունին:

ՄԵԼԻՔ. — Բայց երբեմն տրամադրելի եղել է:

ԱՐՍԷՆ. — Պայմանները փոխուել են:

ՄԵԼԻՔ. — Հրաշալի է, յեղափոխական նայած պայմաններին:

ԱՐՍԷՆ. — Վարպետը կը սպասէ:

ՄԵԼԻՔ. — Թող ներս գայ:

(Արսէն կը հեռանայ Կամսարի հետ խորհրդակցելէ յետոյ):

Է. ՏԵՍԱՐԱՆ

Մելիք, Կամսար, Մնօ

ՄՆՕ. — (Կը մտնէ ձեռքը կուրծքին, խոնարհութիւն կ'ընէ ու կը կենայ դրան եւեւ):

ՄԵԼԻՔ. — Բարեւ վարպետ, ի՞նչ նորութիւն:

ՄՆՕ. — Վիճակը գէշ է, պարոն:

ՄԵԼԻՔ. — Ի՞նչ ես կարծում, ի՞նչ պիտի լինի:

ՄՆՕ. — Կոիւ, կոտորած . . . կողոպուտ. ի՞նչ պիտի լինի խեղճ ժողովուրդի վիճակը:

ՄԵԼԻՔ. — Յուսահատելու չէ, յուսահատելու չէ, վարպետ:

ՄՆՕ. — Ի՞նչպէս չյուսահատել Պ. Մելիք, յեղափոխական գտած տունը թնդանօթի պիտի տայ կառավարութիւնը, պիտի այրէ ամբողջ ընտանիքով . . . ի՞նչպէս չյուսահատիլ, Պ. Մելիք. տասներկու հազար զօրք, կատա՞կ է, ինչ, տասներկու հազար կանոնաւոր զօրք այսօրուան օր Այգեստանի չուրջն է բռներ, դաշտը դուրս ելնես, ամբողջը վրաններով ծածկըւած է, տասներկու հազար զօրք, Պ. Մելիք, կատա՞կ է. հապա Քիւրտերը, հապա՞ թուրք խուժանը . . . անօթի գայլերու պէս ատամները կը կճրտեն: Ի՞նչպէս չյուսահատիլ Պ. Մելիք . . . կեա՞նք է աս, ապրի՞լ է աս, տունը հաց չկայ, գրպանը դրամ չկայ, կինը անօթի, տղան անսուաղ . . . կեա՞նք է աս, վիճա՞կ է աս . . . երթեւեկել անհնար . . . մահուան, կոտորածի վախը գիշեր - ցերեկ կոկորդ կը սեղմէ, գիշերը երազիդ մէջ արիւնոտ սուրը գլխիդ վերեւ, ցերեկը շարունակ զարգանդը կրծքիդ տակ . . .

Ղ. ՄԵԼՈՅԵԱՆ

(Շարունակելի)

⁂ Խորհրդային կառավարութիւնը Մոսկուայի գերմանական դեսպանին յանձնեց ուժգին բողոքագիր մը, իր հպատակներուն հանդէպ կատարուած բռնութեանց, ապօրէն ձերբակալութեանց, խորհրդային առեւտրական պատուիրակութեան ճիւղերուն եւ նաւերու մէջ եղած խուզարկութեանց դէմ: Այս առթիւ, խորհրդային ճարտարարուեստի պաշտօնաթերթը կը յանձնարարէ այլեւս ապսպրանք չտալ Գերմանիոյ:

⁂ Փարիզի հրեայ ռազմիկներուն նախաձեռնութեամբ, բողոքի միթինկ մը գումարուեցաւ Սալ Վակրամի մէջ: Ներկայ էին 6000 հոգի: Բազմաթիւ ճառերէ յետոյ, նախագահը յայտարարեց թէ՝ առեւտրականի մը հասած հեռագրի մը համաձայն՝ պոյքոթը չպիտի վերսկսի այսօր (չորեքշաբթի):

ԱՆԳԼԻԱ ՊԻՏԻ ԱՐԳԻԼԷ ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՆԵՐԱԾՈՒՄՆԵՐԸ

Անգլիոյ նախարարական խորհուրդը արտակարգ նիստ մը գումարեց երկուշաբթի օր, Մոսկուայի մէջ բանտարկուած ճարտարագէտներու հարցին առթիւ: Երեսփ. Ժողովին մէջ եղած հարցումի մը պատասխանելով, վարչապետը յայտարարեց թէ ծրագրուած է արգիլել ռուսական ներածումները: Այս առթիւ օրինագիծ մը ներկայացուած է երեսփ. Ժողովին, որ այսօր իսկ պիտի քուէարկէ զայն, որպէսզի անմիջապէս գործադրուի:

ՀԱՑԸ Կ'ԱԺԱՆՆԱՅ

Այսօրուընէ սկսեալ (չորեքշաբթի), հացին քիլօն պիտի ծախուի 1·70, փոխանակ 1·75ի:

Յ.

Հ. Դ.

Փարիզ եւ շրջակաները

Հ. Յ. Դ. ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ԿՈՄԻՏԷՆ արտակարգ Ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ ՓԱՐԻԶԻ, ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕԻ, ԱՆԻԷՌ-ՊՈՒԱ-ՔՈԼՈՆՊԻ, ՍԱՐՍԷԼԻ, ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Կոմիտէներու եւ Խումբերու բոլոր ընկերները այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին, Société Savantes D սրահին մէջ:

Գաւառ

Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ ընկերական ընդհ. ժողովը այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8ին Հ. Յ. Դ. Դրադարանը: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Ներկայանալ անդամատոմսով:

Թատերական ներկայացում Տեսինի մէջ

կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. ՊԱՏԱՆԵԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Ղեկավարութեամբ՝ դերասան Ն. ԳԱԶԱԶի

եւ մասնակցութեամբ Լիոնի եւ Տէսինի կարող ուժերու

Կը ներկայացուի **ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ**

Այս կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 2ին՝ Հ. Յ. Դ. ԺՈՂՈՎՐԴԱՅԻՆ ՏԱՆ մէջ

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Նէսքալա, ՃԱՆ. — 35:

Փարիզ (20), ԳԱՍՊ. — 70:

Իսի – լէ – Մուլինօ, Ս. ԳՐՃ. — 50:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Խորէն շնորհակալութիւն կը յայտնեմ Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէին, Սէն Ժէրոմի «Վրէժ» խումբին ու ամէն անոնց որոնք անձամբ կամ գրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին եղբօրորդւոյս ՓԱՐԱՄԱԶ ՔԻՕՍԷԵԱՆի մահուան առթիւ: Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Մարտ 14ին, Մարսէյլ:

Սէն Ժէրոմ Ս. Արթինեան

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. ԿԱՐՏԱՆԻ ենթակոմիտէն իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկեր Տ. Տօնապետեանի իր տիկնոջ՝ ՄԱՐԳԱՐԻՏԻ կսկծալի մահուան առթիւ, որ տեղի ունեցաւ էքսի հիւանդանոցին մէջ:

— Էրզրումցի Սիրանուշ Աւագսարկաւագեան, հօր անունը՝ Կարապետ, մօր անունը՝ Եղիսաբէթ, քոյրերը՝ Վարդիթեր, Վարդանուշ, եղբայրը՝ Գրիգոր, կը փնտռէ իր ազգականները: Իմացնել Սիրանուշ Աւագսարկաւագեանի, Asile des Aveugles, Ghazir, Liban.

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Կը փնտռեմ եղբայրս Խնուսի Ղաբաջօղան գիւղացի Հրանդ Յակոբեան, հօր անուն՝ Պետրոս, մօր անուն՝ Մաքիամ: Ընդհանուր պատերազմին աքսորուեցանք Մուշ: Վարդովի շրջանի Լէյլէկ գիւղին մէջ զիրար կորսնցուցինք: Վերջէն իմացայ որ այդ կողմերէն անցնող թուրք գաղթականները եղբայրս միասին տարած են դէպ ի Պաղտատի կողմերը: Վեց ամիս վերջ տեղեկութիւն ստացայ թէ եղբայրս կը գտնուի Ճապաղջուրի կողմերը: Անկէ ի վեր ոչ եւ է տեղեկութիւն չունիմ իր մասին: Իր մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել **A. Hagopiani, 10, Rue Robespierre, Décines, Isère, France.**

Կը խնդրուի արտասահմանի թերթերէն արտատպել:

ՀՐԱՒԷՐ

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Փարիզի մասնաճիւղին պարբերական դասախօսութիւնը վաղը Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 9ին Ֆլորիայի վերնայարկը: Կը խօսի՝ Շ. Նարդունի «սեռային կեանքի զանազան երեւոյթներուն մասին»: Մէկ ժամ սինէմա: Կը հրաւիրուին անդամներն ու համակիրները:

ՖՐԱՆՍԵՐԷՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ԱՍՏՂԱԳԵՏ ԴԱՒԻԹԵԱՆԻ

53, Cours Lieutaux, Marseille

Աստղաբոյժ Դաւիթեան պիտի տայ գրական դասախօսութիւն մը ֆրանսերէն լեզուով, մասնաւորապէս Մարսիլիոյ Աստղաբուժական վարժարանի ուսանողներուն համար, Ապրիլ 6ին, հինգշաբթի, կէս օրէ վերջ ժամը 2·30ին, 17, Rue Montée-des-Accoules: Նիւթն է՝

«La Pensée Grecque et les Origines de l'Esprit Scientifique en Orient».

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (7)

ՉՈՐՍ ԱՐԴԱՐ ՄԱՐԴԻԿ

Հեղինակ՝ ԷՏԿԸՐ ՈՒՕԼԸՍ Թարգմ. Ժ. Մ.

ԳԼՈՒԽ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՀԱՒԱՏԱՐԻՄ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ

— Անկարելի է, պատասխանեց խելքը – գլուխը երեսփոխանը. մի մոռնաք որ պողպատի եւ երկաթի արդիւնաբերութեան մէջ, հարիւրին 43 համեմատութիւնով. իսկ նաւային ...

— Կը կարծէ՞ք որ Րէյմըն եօ պիտի քաշէ իր օրինագիծը, ընդմիջեց Լոնտոնի Թաղերէն մէկուն ներկայացուցիչը որ չէր հետեւած վիճակագրութեանց շուրջ բացուած խօսակցութեան:

— Րէյմըն ե՞տ քաշէ օրինագիծը, երբե՛ք. կը նախընտրէ մեռնիլ:

— Ուրեմն չափազանց արտասովոր կացութիւն մը ստեղծուած է, ըսաւ Լոնտոնի երեսփոխանը. հին տաններըը, երբ ...

— Քանի որ հին քաղաքակրթութեան մասին կը խօսինք, մէջ ինկաւ խելքը – գլուխը ներկայացուցիչը, պէտք է յիշեմ Րայն Պէյքընի բառերը զորս արտասանեց անցեալ ամիս, խորհրդարանին մէջ — Գերմանիա հասած է այն կէտին ուր ...

— Եթէ ես Րէյմընի տեղը ըլլայի, շարունակեց Լոնտոնցին, կ'երթայի շիտակ ոստիկանութեան եւ ...

Զանգակի զօրաւոր ու երկար ձայն մը լսուեցաւ շէնքին մէջ ու երեսփոխանները «քուէարկութի՛ւն, քուէարկութի՛ւն» պոռալով անցան նրբանցքներէն:

Ժողովասրահին մէջ երկրորդական օրինագծի մը քուէարկումը արդէն իսկ աւարտած ըլլալով քանըչորս հոգիի մեծամասնութիւնով, երեսփոխաններու խմբակը վերսկսաւ ընդհատուած վիճաբանութիւնը:

— Ըսած եմ ու դարձեալ կ'ըսեմ որ դահլիճի անդամ մը պէտք է մոռնայ անհատական նկատումները, եթէ ճշմարիտ քաղաքագէտ մըն է, յայտարարեց կարեւոր անձնաւորութիւն մը:

— Այո՛, ըսաւ մէկը ու ծափահարեց ինքնիրեն:

— Ան-հա-տա-կան նկատումներ, կրկնեց կարեւոր անձնաւորութիւնը. ճշմարիտ քաղաքագէտը պէտք է ամէն բանէ առաջ յիշէ իր պարտականութիւնը պետութեան հանդէպ: Կը յիշէք թէ ինչ ըսի անցեալ օր Պէրինկթընին՝ եւմտայոյցի վիճաբանութեան ընթացքին. ըսի հետեւեալ բառերը — «Ցարգելի պարոնը նկատի չէ առած ընտրող բազմութիւններու զօրաւոր ու միաձայն փափաքները: Նորին Վեհափառութեան իւրաքանչիւր նախարարը պէտք է ղեկավարուի այդ բազմութիւններուն իմաստուն դատողութիւնով. անոնց նուրբ զգացումները ... ո՛չ անոնց գերագոյն բնազդը ... ո՛չ, այդպէս չըսի ... ինչ որ է ... պարզեցի թէ ինչ պէտք է ըլլար նախարարի մը պարտականութիւնը:

— Ես ... սկսաւ Լոնտոնի երեսփոխանը, երբ խորհրդարանին ծառաներէն մէկը ափսէ մը բերաւ, որուն վրայ կը տեսնուէր գորշագոյն պահարան մը:

— Ձեզմէ մէկուն գրպանէ՞ն ինկած է արդեօք, հարցուց երեսփոխանը՝ վերցնելով պահարանը:

Ցետոյ ակնոցը զետեղեց քթին վրայ ու կարդաց հասցէն «Խորհրդարանի Անդամներուն». նայեցաւ չորս կողմը:

— Ծանուցում ըլլալու է, ըսաւ երեսփոխան մը. հարիւրներով կը ստանամ. դեռ անցած օր ...

— Ծանուցումի չի նմանիր ... ծանր չէ ...

— Դեղ չըլլա՞յ. ամէն առտու կուգայ հատ մը ...

— Բա՛ց, ըսաւ երեսփոխան մը:

Լոնտոնի ներկայացուցիչը բացաւ նամակը, կարդաց քանի մը տող ու կաս – կարմիր եղաւ:

— Վա՛յ անպիտան, ըսաւ ու բարձրաձայն կարդաց հետեւեալը. —

«Քաղաքացինե՛ր,

Կառավարութիւնը քուէարկել պիտի տայ օրինագիծ մը որուն հիման վրայ՝ ներկայ ժամանակներու ամէնէն վատթար կառավարութեան պիտի յանձնուին մարդիկ որոնք հայրենասէրներ են ու կոչուած են փրկելու իրենց հայրենիքը: Իմացուցած ենք այդ օրինագծով զբաղող նախարարին որ եթէ ետ չքաշէ զայն, անպայման պիտի սպաննենք զինքը:

Այդ ծայրայեղ միջոցին պիտի դիմենք բոլորովին ակամայ, որովհետեւ գիտենք որ անիկա պարկեշտ ու բարի անձնաւորութիւն մըն է: Մեր խոստումը յարգելու անհրաժեշտութենէն խուսափելու մտահոգութիւնով է որ կը դիմենք աշխարհի առաջին խորհրդարանին անդամներուն, խնդրելու համար որ ի գործ դնեն իրենց հեղինակութիւնն ու ազդեցութիւնը ու ետ քաշել տան այդ օրինագիծը: Եթէ սովորական ոճրագործներ կամ ձախաւեր անիշխանականներ եղած ըլլայինք, կրնայինք շատ դիւրութեամբ վրէժ լուծել այս ժողովին անդամներէն: Մեր խօսքերը ապացուցանելու կամ մեր սպառնալիքին լրջութեան համոզուելու համար, կը խնդրենք որ անգամ մը նայիք այս սենեակին որմախորշին մօտ դրուած սեղանին տակը: Այնտեղ պիտի գտնէք վտանգաւոր գործիք մը որ կրնայ քարուքանդ ընել այս շէնքը:

Ստորագրուած. — ՉՈՐՍ ԱՐԴԱՐ ՄԱՐԴԻԿ:

Յ. Գ. — Ո՛չ պայթուցիկ նիւթ, ... ալ պատրոյգ դրած ենք գործիքին մէջ, այնպէս որ կրնաք դպչիլ անոր առանց վախի:

Նամակին պարունակութիւնը ... նաթափ ըրաւ երեսփոխանները: ... մօղիչ շեշտ մը կար նամակին մէջ. ... մէնքն ալ իրենց աչքերը դարձուցին ... սեղանին: Այո՛, բան մը կար այն... քառակուսի սեւ բան մը. եւ եւ ... ունեցան ու մնացին ապշահար. ... յանկարծ փախան դէպ ի դուռը:

×

— Զարմի՞տ կատա՞կ մըն է ..., հարցուց վարչապետը՝ Ոստիկանական Ընդհանուր Տեսչութենէն եկած մասնագէտին:

— Ինչպէս որ նկարագրուած է նա..., մակին մէջ, պատասխանեց այս վեր... ջինը:

— Իրա՞ւ ...

— Բաւական է քարուքանդ ընել... համար խորհրդարանը:

(Շար.)

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 6 ԱՊՐԻԼ 1933
6 Avril 1933

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

9րդ ՏԱՐԻ Թիւ 2156 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԶՈՒԱՐՃԱԼԻՔ

—o—o—

Բարեկենդանը անցաւ, բայց հայ կարմրուկները կը շարունակեն զուարճալիքներ սարքել … ֆրանսական բեմերու վրայ:

Աչքի առջեւ ունինք, նորէն, երկու ֆրանսերէն թերթեր, մէկը՝ « La Défense », օրկան « Միջազգային կարմիր օգնութեան հաստատութեան »: Միւսը՝ « L'Avant - Garde », « օրկան երիտասարդ աշխատաւորներու պաշտպանութեան »,— Շաբաթաթերթ մը՝ որ կը հրատարակուի « Ֆրանսայի Համայնավար երիտասարդներու Դաշնակցութեան կողմէ »:

« Լա Տէֆանս »ով զբաղելու առիթ ունեցանք անգամ մը (Յառաջ, 22 մարտ):

Կարմիր օրկանը իր մարտ 17ի թիւին մէջ, խառնուելով իրեն չվերաբերող գործերու, « մարդասպաններու հրոսախումբ » կը կոչէր « դաշնակխտ »ները, եւ կը պահանջէր Ֆրանսայէն վտարել « սինլքորներու այս վոհմակը »:

Այս անգամ, անշուշտ ազդուած միեւնոյն հայ կարմրուկներու խրախոյսներէն եւ աղաչանքներէն, պարտք զգացեր է նոր նիւթ մը սարքել, կորսնցնելով լրջութեան եւ պարկեշտութեան ամէն զգացում:

Քանի մը հատուածներ, իբրեւ զուարճալիք.

— « Ի վիճակի ենք հաւաստելու թէ՝ այն սինլքորները որ ժողով կը գումարեն Փարիզ, 71, Ավընիւ Քլէպէռ, նոր ոճիրներ կը պատրաստեն:

Իրենց գաղտնի համագումարը կը շարունակուի միշտ: Անոնք նոր դաւեր կը սարքեն Խորհրդային Հայաստանի դէմ, դաւեր որոնց լրացուցիչ մասը կը կազմէ Կրընոպլի կանխամտածեալ սպանութիւնը:

Խաբուած « դաշնակխտ » բանուորներ եկան մեզի պատմելու այն ամբողջ գարշանքը զոր իրենց կը ներշնչեն այս մարդոց մեթոտները, մարդիկ որ իրենց արարքները կը ծածկեն Բ. Միջազգայինի դրօշով:

Իրենց հրատարակած մէկ թերթին մէջ, Ավընիւ Քլէպէռի հրոսախումբը դառնօրէն կը գանգատի մեր « Լա Տէֆանս »էն, որ կը գրաղի « Հայերու մէջ ծագած ներքին կռիւներով »:

Ներքին կռիւնե՞ր կը կոչեն աշխատաւորներու սպանութիւնը:

Խնդիրը այդպէս չէ: Օրինակ առնելով հիթլէրական նացի հրոսախումբերը, այս հրոսախումբը վճռած է սպանութեամբ այս աշխարհէն սրբել այն հայ աշխատաւորները որոնք իրենց հաւանութեամբ կը գնահատեն Խորհրդ. Հայաստանի մէջ, բանուորներու ղեկավարութեամբ կատարուած ահագին նիգերը:

Ներքին կռիւներ չեն ասոնք, ինչպէս կ'ուզէ հաւատացնել քաղիւղի վաճառականներու այս վարձկաններու կամարիլլան:

Յետոյ, նորէն յիշեցնելով … ֆրանքեւոուս ոչ – յարձակման դաշինքին տրամադրութիւնները, համայնավար օրկանը կը չեշտէ.

— « Արդ, « դաշնակխտ » կուսակցութիւնը, որուն կեդրոնն է Փարիզ, 71, Ավընիւ Քլէպէռ,

1) Ամբողջ Ֆրանսայի մէջ ժողովներ գումարեց, տօնելու համար խորհրդային իշխանութեան տապալումը փետր. 18ին, ըսելով հայ բանուորներուն. « Ահա թէ ի՛նչը պէտք է վերսկսիլ »:

2) Այս կազմակերպութիւնը գաղտնի ժողով մը կը գումարէ, ուր կը մըշակուին ամէնէն սրիկայական միջոցները, խորհրդային Հայաստանի մէջէն զարնելու խորհրդային Միութիւնը:

3) Այս կուսակցութիւնը կազմած է հրոսախումբեր, որոնք պաշտօն ունին սպաննելու հայ աշխատաւորները որ համակիր են սոցիալիզմի կառուցման խորհրդային Հայաստանի մէջ (սպանութիւններ Լիոնի, Կրընոպլի, Տէսինի հայլին մէջ):

4) Այս հրոսախումբերը ուրիշ սպանութիւններ կը պատրաստեն, որոնց փորձը կատարուեցաւ Առնուվիլ – լէ – Կոնէսի մէջ:

Թարգմանենք եզրակացութիւնն ալ.

—« ԼՈՒԾԵԼ ՀԱՅ ՖԱՇԻՍՏՆԵՐՈՒ ԱՅՍ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ:
ԱՐՏԱՔՍԵԼ ՄԱՐԴԱՍՊԱՆՆԵՐԸ ԵՒ ԻՐԵՆՑ ՊԵՏԵՐԸ:
ԱՀԱ ԹԷ ԻՆՉ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԵՆ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԱՇԽԱՏԱՒՈՐՆԵՐԸ, ՀԱՄԱԽՈՐՀՈՒՐԴ ԱՅՆ ՀԱՅ ԱՇԽԱՏԱՒՈՐՆԵՐՈՒՆ ՀԵՏ ՈՐՈՆՑ ԹԱԹԵՐԸ ՔԱՐԻՒՂ ՉԵՆ ՀՈՏԻՐ »: (« Լա Տէֆանս », 31 մարտ 1933):

×

Ահա թէ ինչպէս կը ցնդաբանեն մարդիկ, երբ կը խառնուին իրենց չվերաբերող հարցերու:

Ահա թէ ինչպէս կը զուեհկանան, կ'իջնեն մինչեւ ոստիկանական « ժուռնալ »ներ կազմելու արհեստին … « սոցիալիզմ կառուցելու » միամտութեամբ:

Նիւթը չխճողելու համար, վաղուան կը թողունք միւս թերթին զառանցանքը, որ նոյնքան հրաշալի է: Այսինքն՝ հրէշային:

Այս բոլորը համարելով կոշտ ու կոպիտ զուարճալիք, ամէն բանէ առաջ կ'արգահատինք այն խմբագիրներուն վրայ, որ Փարիզ ապրելով, Ֆրանսայի ըլլալով հանդերձ, չեն ըմբռներ, չեն ուզեր սորվիլ թէ՝ նոյն իսկ Լէնինը գիտէր որ Հայոց պատմութիւնը չի նմանիր ուրիշ ո՛ր եւ է ժողովուրդի պատմութեան: Թէ ինչ որ լսեր, խրատուեր եւ ծախու հաներ են, հասարակ ադխտութիւն է եւ նենգամտութիւն:

Այդ պարոնները զոց եղած խօսքեր, ձուլածոյ նախադասութիւններ կը հոլովեն, անտեսելով նոյն իսկ իրենց երկրին օրէնքները: Ու մեղանչելով յատկութեան մը դէմ որ առաքինութիւնն է այս երկրի ժողովուրդին, — պայծառութիւն, յստակութիւն եւ տրամաբանութիւն:

Այս բոլորին հետքն անգամ չկայ երկու համայնավար օրկաններուն, ինչպէս միւսներուն գարշելի ցնդաբանութեանց մէջ:

Այս բոլորը շատ կը նմանին հայանուն թշուառականներու թխած թերխաշ թուուցիկներուն:

Ողորմելի, ողորմելի՛ մարդիկ: Դուք Փարի՞զ կ'ապրիք թէ Չինումաչին …

Եւ այս գրգռիչ, քսու եւ լրտեսաբարոյ լեզուագարութիւններո՞վ է որ պիտի պաշտպանէք բանուորներուն շահերը …

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՄՈՍԿՈՒԱ Կ'ԱՐՁԱԿԷ, ԼՈՆՏՈՆ ԿԸ ՍՊԱՌՆԱՅ

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՆԵՐԱԾՈՒՄՆԵՐԸ ՊԻՏԻ ԱՐԳԻԼՈՒԻՆ

Խորհրդային կառավարութիւնը երաշխաւորութեամբ արձակեց բանտարկուած անգլիացի չորս ճարտարագէտներէն երեքը, մէկուն համար ստանալով 25,000, իսկ միւս երկուքին համար 15,000ական րուբլի: Այս պայմանը առաջարկուած էր սկիզբէն ի վեր, եւ անգլ. կառավարութիւնը ազատ ձգեց ճարտարագործական ընկերութիւնը՝ իր ուզածին պէս շարժելու: Ընկերութիւնը վճարեց երաշխաւորագինը: Չորրորդ ճարտարագէտը բանտարկուած կը մընայ, որովհետեւ Ձեկան չէ ընդունած ազատ արձակել երաշխաւորութեամբ: Չորս ամբաստանեալները կը մեղադրուին ոչ միայն իբրեւ խափանարար, այլ եւ իբրեւ լրտես:

Իսկ անգլիական կառավարութիւնը խորհրդարանին ներկայացուց օրինագիծ մը, պահանջելով անոր անմիջական վաւերացումը, առաջին, երկրորդ եւ երրորդ ընթերցումով:

Օրինագիծը կը բաղկանայ վեց յօդուածներէ, որոնց ամէնէն կարեւորներն են. — Բրիտանական կառավարութիւնը արտօնուած է յայտարարութեամբ արգիլելու Խ. Ս. Հ. Միութեան մէջ արտադրուած կամ շինուած ամէն տեսակ ապրանքներ:

Երկրորդ յօդուածը կ'ըսէ թէ « ամէն տեսակ ապրանքներ » բացատրութիւնը կը նշանակէ այն բոլոր ապրանքները որ կը գտնուին Անգլիոյ մաքսատուներու պաշտօնական ցանկին մէջ:

⁂ Վերջին երեք տարիներու ընթացքին, երեւան եկաւ որ Խ. Միութիւնը իր գնածէն շատ աւելի մեծ քանակութեամբ կը ծախէ Անգլիոյ: Շնորհիւ այս իրողութեան, Ռուսիոյ առեւտրական կշիռը բարձրացած է 57,000,000 ստերլինի: Նոյն իսկ 1932ին, երբ առեւտրական կշիռը աւելի նպաստաւոր էր Անգլիոյ, Ռուսաստան իր ծախածին հազիւ կէսը գնեց Անգլիայէն:

Պօյքոթը չպիտի շարունակուի

—o—o—

ԵՒ ՍԱԿԱՅՆ, ՀՐԵԱՆԵՐԸ ՄԻՇՏ ԱԶՔԻ ՓՈՒՇ ԵՆ

Գերմանական կառավարութիւնը պաշտօնապէս յայտարարեց թէ այլ եւս չպիտի շարունակուի Հրեաներուն դէմ հռչակուած պոյքոթը:

Իբրեւ պատճառաբանութիւն, պաշտօնական շրջանակներէ կը հաղորդեն թէ արտասահմանի մէջ դրեթէ ամբողջովին դադրած ըլլալով հակագերման պայքարը, այլ եւս պէտք չկայ շարունակելու պոյքոթը: Եւ սակայն, յատկապէս կազմուած մարտական խումբերը չպիտի լուծուին, որպէս զի կարենան անմիջապէս վերսկսիլ պայքարը, երբ հարկ ըլլայ:

Հակառակ այս երեւութական մեղմացումին, հակահրէական գործողութիւնները կը շարունակուին Գերմանիոյ մէջ, « արշաւ »ներու ձեւով: Յետոյ, ի զօրու են Հրեաներու պաշտօնավարութեան դէմ դրուած արգելքները կամ սահմանափակումները: Միւս կողմէ, հիթլէրական թերթերը կ'ազդարարեն հանրութեան, որ չկարծէ թէ պոյքոթին դադարումը կը նշանակէ չհամարել հրեայ փաստաբաններուն եւ դատաւորներուն դէմ ձեռք առնուած միջոցները: « Ընդհակառակն, պէտք է գերմանական արդարադատութիւնը մաքրել օտար ցեղերու ազդեցութենէն »:

⁂ Երեքշաբթի առտու Պերլինի ոստիկանութիւնը կարեւոր խուզարկութիւններ կատարեց հրէական թաղերուն մէջ: Տուները տակնուվրայ եղան եւ բնակիչները հարցաքննութեան ենթարկուեցան: Կ'ըսուի թէ զէնքեր եւ համայնավարական հրատարակութիւններ գտնուած են: Այս առթիւ ձերբակալուեցան 25 հոգի, որոնց մեծ մասը լեհական, ռումանական եւ ռուսական հպատակներ են:

ՕՏԱՐ ԲԺԻՇԿՆԵՐՆ ԱԼ …

Փրուսիոյ ներքին նախարարը շրջաբերականով մը հրահանգեց օտարականներուն թոյլ չտալ որ Գերմանիոյ մէջ հաստատուին իբրեւ բժիշկ, դեղագործ կամ ատամնաբոյժ: Արդէն չափազանց խճողուած են այս ասպարէզները: Բացառութիւն պիտի ըլլայ միայն Գերմանացեղ օտարականներու համար:

⁂ Պերլինի մէջ ձերբակալուեցաւ Անգլիացի թղթակից մը, իբրեւ սուտ լուրեր տարածող: Զինեալ նացիներ միեւնոյն օրը առտուն կանուխ առեւանգեցին ուրիշ անգլիացի մը, որ կը պաշտօնավարէ հեռագրական գործակալութեան մը մէջ:

Այս առթիւ հարցապնդումներ եղան Անգլիոյ երեսփ. ժողովին մէջ, իսկ Պերլինի անգլիական հիւպատոսը արտօնութիւն խնդրեց բանտարկեալներուն այցելելու:

⁂ Իբրեւ պատասխան խորհրդային իշխանութեան բողոքին, գերմանական կառավարութիւնը հաղորդեց թէ ակնարկուած խուզարկութիւնները անհրաժեշտ էին, որովհետեւ բռնուած թուղթերը ծանր կասկածներու կ'ենթարկեն խորհրդային առեւտրական պատուիրակութիւնները: Այս առթիւ, գերմանական զեկոյցը կ'ըսէ թէ խորհրդային իշխանութիւնը իրաւունք չունի խառնուելու Գերմանիոյ ներքին գործերուն:

⁂ Գերման լրագրող մը, Տոքթ. Փէլ, Միւնիխէն Աւստրիա փախած էր քանի մը օր առաջ: Երեք զինեալ նացիներ սահմանը անցնելով, գացին փախստականին պանդոկը եւ յայտնեցին որ եթէ Միւնիխ դառնայ, ազատ պիտի արձակեն իր կինն ու աղջիկը, որոնք բանտարկուած էին: Պահ մը վիճելէ յետոյ, նացիներէն մէկը ատրճանակը քաշեց եւ գետին փռեց փախստականը, որ վայրկենապէս մեռաւ: Պանդոկին սպասաւորն ալ վիրաւորուեցաւ: Երեք նացիները նորէն անցան սահմանը եւ գացին Միւնիխ: Տոքթ. Փէլն ալ հիթլէրական էր, եւ իբրեւ լրտես ամբաստանուած՝ ընկերոջ մը կողմէ: Օձիքը ազատելու համար փախաւ, բայց ահա վախճանը:

ԱՐԴԻԱԿԱՆ ՊԱՐԵՐԸ Կ'ԱՐԳԻԼՈՒԻՆ

Գերմանիոյ պարի վարպետներու ընկերակցութիւնը յայտարարութեամբ մը կ'ըսէ թէ « արդիական պարերը, թանկօ, ֆօքս, թէփ – թրօթ, չարլսթէփեւն. չեն համապատասխաներ գերման հասարակութեան նկարագրին եւ իղձերուն »: Հետեւաբար, որոշուած է արգիլել զանոնք եւ փոխարէն հաստատել գերմանական պարեր: Այս առթիւ, ընկերակցութիւնը պիտի վերակենդանացնէ գերմանական հին պարերը:

ԱՆՑԱԳԻՐԸ ՊԱՐՏԱՒՈՐԻՉ

Պաշտօնաթերթը հրատարակեց նոր հրահանգ մը, որով բոլոր գերման քաղաքացիները պէտք է մասնաւոր վիզա ստանան, երկրէն դուրս ելլելու համար: Վիզայի պայմանաժամն է մէկ ամիս՝ մէկ երթեւեկի համար, իսկ վեց ամիս՝ մէկէ աւելի ճամբորդութեանց համար: Ոստիկանութիւնը պիտի կրնայ մերժել վիզան, եթէ կասկածներ ունենայ թէ ճամբորդը հակապրոպագանտ պիտի մղէ կամ դրամ պիտի արտածէ:

ՍԻԹՐՕԷՆԻ ԳՈՐԾԱՐԱՆՆԵՐԸ ՎԵՐԱԲԱՑՈՒԵՑԱՆ

Երէկ, չորեքշաբթի, վերաբացուեցան Սիթրօէնի գործարանները, բանուորներուն մեծամասնութիւնը ընդունած ըլլալով նոր պայմանները: Ոստիկաններ կը հսկէին գործարաններուն առջեւ: Թերթերը կը գրեն թէ ամէն ինչ տեղի ունեցաւ կատարեալ բարեկարգութեամբ:

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՕԴԱՊԱՐԻԿ ՄԸ ԾՈՎԸ ԻՆԿԱՒ ՇԱՆԹԱՀԱՐ

77 ՈՒՂԵՒՈՐՆԵՐԷՆ 74Ը ԿՈՐՍՈՒԱԾ

Ահռելի աղէտ մը պատահեցաւ երեքշաբթի գիշեր, Նիւ Ճըրսիի մօտ (Մ. Նահանգներ):

Ամերիկեան « Էքրըն » դեկաւոր օդապարիկը, որ ամենամեծն է, եւ որուն մէջ կը գտնուէին 77 սպաներ եւ նաւազներ, հրամանատարութեամբ ծովակալ Մոֆէթի, գիշերանց ճամբայ ելած էր Լէյքհըրսթի կայանէն (Նիւ Ճըրսի), պտոյտ մը կատարելու համար Նիւ Ինկլէնտի վրայ: Ամէն ինչ կարգին էր:

Յանկարծ բուռն փոթորիկի մը հանդիպեցան եւ հաղորդակցութիւնները խզուեցան: Աղէտին առաջին լուրերը տուաւ գերմանական նաւ մը, անթելով: Նաւապետը կը հաղորդէր թէ կրցած է ազատել չորս հոգի, բայց ուրիշներ իրարու ետեւէ ծովամոյն կ'ըլլան եւ նար չկայ օգնութեան հասնելու: Օգնութեան աղաղակներ արձակուեցան ամէն կողմ: Ցածանաւեր, թորփիլանաւեր եւ ուրիշ ամէն կարգի նաւեր աղէտին վայրը հասան շոգեպինդ: Անօգուտ: Կը կարծուի թէ օդապարիկը բռնկած էր կայծակնահար:

Ազատուած չորս նաւազներէն մէկը մեռաւ ճամբան. որով 77 ուղեւորներէն փրկուած կ'ըլլան միայն երեք հոգի:

ԱԶԱՏԱՐԱՐ ՕԴԱՊԱՐԻԿՆ ԱԼ ԾՈՎՆ ԻՆԿԱՒ …

Ուրիշ օդապարիկ մը, որ Լէյքհըրսթէն ճամբայ ելած էր տեղատարափ անձրեւի մը տակ, օգնութեան համար, ծովն ինկաւ կէս ճամբան, ծովափէն 300 մեդր անդին: Օդապարիկը այնքան ուժգնութեամբ զարնուեցաւ ալիքներուն որ բուն մակոյկը անմիջապէս ծովամոյն եղաւ, մին պատեանը, ինքն իր վրայ դարձած էր: Օդապարիկին մէջ կային 11 հոգի: Երեքը մեռան, մէջն ըլլալով հրամանատարը: Ազատուած նաւազներէն երկուքը հիւանդանոց փոխադրուեցան ուշաթափ, իսկ երկու հոգի կորսուած են:

Տակաւին լուր չկայ ջրօդանաւէ մը որ միեւնոյն ատեն ճամբայ ելած էր օգնութեան հասնելու համար:

⁂ « Էքրըն » շինուած էր 1931 օգոստոսին, հինգ միլիոն տոլար ծախքով, եւ ոչ միայն Ամերիկայի, այլ եւ աշխարհի ամենամեծ դեկաւոր օդապարիկը կը համարուէր: Թռչուն միջնաբերդ մը, օդային զրահաւոր մըն էր, սպառազինուած՝ 16 թնդանօթով եւ ունած՝ « էլիում »ով, որ անկիզելի կը համարուի: Հրամանատարը, ծովակալ Մովէթ, առաջնակարգ հեղինակութիւն մըն էր եւ ամբողջ խնիքը տուած էր օդանաւորդութեան զարգացման:

Օդապարիկին կազային ծաւալն էր 6,500,000 խորանարդ ոտք, երկայնութիւնը՝ 785 ոտք, առաւելագոյն արագութիւնը՝ 83 մղոն, ինչ որ կը գերազանցէր « Լոս Անճէլէս »ի եւ գերմանական ցէփլինին արագութիւնը: Նոր շինուած ատեն, բուռն քննադատութիւններ եղան: Ծովային նախարարը այդ քննադատութիւնները մերժելով հանդերձ, խոստովանեցաւ թէ օդապարիկը սպասուածէն աւելի ծանր է: 1932ին վնասուած էր բուռն հովէ մը:

Ունէր 19 սպայ եւ 57 նաւազ:

Աղէտին լուրը հազիւ Ուաշինկթըն հասած, Երեսփ. ժողովին ծովային յանձնաժողովին նախագահը յայտարարեց.

— Այլ եւս մեծ օդապարիկներ չպիտի շինենք: Երեք հատ շինեցինք, երկուքը կորսնցուցինք:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՄԸՆ ԱԼ …

Ֆրանսական թիւ 19 օդապարիկը, որուն մէջ 12 հոգի կը գտնուէին, երեքշաբթի առտու ճամբայ ելած էր Ռոշֆորէն, փորձեր կատարելու համար: Ճամբան մշուշի բռնուելով, ստիպուեցաւ վար իջնել, բայց գետին զարնուեցաւ: Անկման ուժգնութենէն օդապարիկը երկուքի նեղքուեցաւ: Երկու հոգի վիրաւորուեցան:

Երկու օդանաւեր՝ Էվերէսթ լերան վերեւ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՓՈՐՁ ՄԸ ՈՐ ՄԵԾ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆ ՈՒՆԵՑԱՒ

Անգլիոյ մէջ երկար ատենէ ի վեր փորձեր կը կատարուէին, օդանաւով թռիչք մը կատարելու համար Հիմալայայի բարձունքը, Էվերէսթ լերան վրայ, որ աշխարհի ամենաբարձր կատարն է (8700 մեդր): Երկար փորձերէ եւ ահագին ծախքերէ յետոյ, ապրիլ 3ին արշաւախումբը հասաւ իր նպատակին:

Երկու օդանաւեր թռան լերան կատարը, երկուշաբթի առտու ժամը 8.15ին: Փորձի համար ղրկուած օդապարիկ մը կը ցուցնէր բաղդատական հանդարտութիւն: Հովը կը փչէր ժամը 112 քիլոմեդր արագութեամբ, 9900 մեդր բարձրութեան վրայ: Երկու օդանաւերը, որ շատ ծանր կը կշռէին, իրարու ետեւէ, 35,000 ոտք բարձրութեան հասան 90 վայրկեանէն եւ բազմաթիւ լուսանկարներ քաշեցին: Այդ բարձրութեան վրայ հովը կը փչէր ժամը հազիւ 50 մղոն արագութեամբ (80 քիլոմեդր): Օդանաւերը այդ ահաւոր բարձրութեան վրայ մնացին երեք ժամ եւ մէկ քառորդ:

Յաջորդով՝ այս պատմական թռիչքին մանրամասն նկարագրութիւնը:

Թրքական կեղծ դրամներ

Երէկ հաղորդած էինք թէ թրքական հարիւր ոսկինոց թղթադրամը կեղծուած եւ շրջաբերութեան հանուած է նոյն իսկ Թուրքիոյ մէջ:

Թուրքերէն թերթերը կը գրեն թէ՝ այս գործին յանցաւորները, որ եւ է պանքայի մը քանի մը հարիւր ոսկի յանձնելով, իրենց անունով ընթացիկ հաշիւ մը բանալ կուտային եւ վերջն ալ՝ երբ թէ դրամի պէտք ունեցած ըլլալով՝ կ'երթային իրենց յանձնած դրամին մէկ մասը ետ կ'առնէին: Յետոյ, այդ առած դրամներէն 100 ոսկին՝ հարիւրնոց կեղծ թղթադրամի հետ փոխելով, միւս դրամներուն հետ կը յանձնէին ուրիշ դրամատան մը: Կեղծ հարիւր ոսկինոցներ քշելու համար որդեգրուած այս եղանակը՝ պանքաներու արկղակալներուն կասկածներուն եւ ուշադրութեան շնորհիւ՝ քանի մը օրուան ընթացքին երեւան հանուած է եւ պետութեան եւմտական ապահովութեան հետ կապ ունեցող այս խնդրին առթիւ ոստիկանութեան կողմէ հսկողութեան տակ առնուած են փոքրամասնութեանց պատկանող վեց անձեր: Ամբաստանեալներուն մէջ Թուրքեր ալ կը գտնուին:

Նիքէլէ 25 ղրշ.նոց կեղծ դրամներ ալ երեւան հանուած են:

ԿԱՐՍԷՆ... ՉԻՆԱՍՏԱՆ

(ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԻ ՄԸ ՈԴԻՍԱԿԱՆԸ)

—o—o—

Սարսափազդեցիկ դրուագներ սեւ օրերէն

ԽՄԲ. — Այս թղթակցութիւնը ստացած ենք Շանկայէն (Չինաստան), արտասովոր նամակով մը որ կ'ըսէ.

— «Կը խնդրէի որ եթէ ձեզի ձանձրութիւն չի պատճառի, կարելի եղածին չափ ուղղէիք տառասխալներս. մեղաւորը ես չեմ, այլ ուսուցիչս, որի քանակին զօրութիւնը չհասաւ տկար մտքերիս եւ մնացի այսպէս ծուռ ու շիտակ, սխալ ու անճոռնի տառերով:

Պատմութիւնը իրական է եւ իմ իսկ կեանքից»:

Կը հրատարակենք անփոփոխ պահելով շարադրութեան ձեւը. —

ՇԱՆԿԱՅ, 1 Մարտ. — Ի՛նչ գալում բերիր մեր գլխին, Տէր Աստուած, ցիր ու ցան արիր մեզ պատանիներիս, հեռու հայրենիքից, հեռու անոյշ ծննդավայրերից, մինչեւ ե՞րբ պիտի տանջուինք այս օտար երկիրներում...: Այսօր ես թափառում եմ Չինաստանի Շանկայ քաղաքում:

Ծնուած եմ Կարսում, մանկութեանս օրերը անցկացրած Կարսում, մինչեւ 1917 թ., առաջին պատերազմը, մինչեւ այն ժամանակ, երբ վայրենի գազանը սոված ստակում էր սարերի լանջում, եւ չգիտէր ո՛ր տեղից կարողանար ճանկել մի համով զառ, որ տանէր անոյշ ընթրիկ անէր: Նա մոլորւած էր, չէր համարձակեր մօտենալ ուրիշներին, քան որ կային Հայերը: Նա գիտէր որ Հայերը ունին համով գառներ, հաւեր, ճուտեր, վառեկներ, որոնք ազատ էին նրա համար, ու եկաւ յափշտակեց անխղճօրէն, եւ տարաւ այդ վայրենի գազանը, անխիւած գայլը, տարաւ եւ կլլեց ամէն բան, կլլեց ու հեռացաւ: Բայց դրանով չբաւականացաւ, դրանք ամէնը քիչ էին նրան:

Առաջին պատերազմ ասելով, կ'ուզեմ ասել որ, ես տեսայ առաջին անգամ այդպէսի ցաւալի դրութիւն, այդպէսի վճռական դատ թշւառ Հայերի գլխին:

Կարսի գրաւումին, մենք գաղթեցինք Ալեքսանդրապոլ, որ հիմա Լէնինական է կոչւում, երեւելի փրկիչների հրամանով, ապա այնտեղից անցանք Թիֆլիս: Չեմ նկարագրեր մանրամասն թէ ինչպիսի կեանք վարեցինք բոլոր գաղթականներս, յայտնի է շատերին:

Երկու-երեք ընտանիքներ, ոչխարի նման, տեղաւորւած մէկ սենեակում, որտեղ կային թէ հիւանդներ թէ առողջներ, բոլորս միասին ուտում, միասին ապրում էինք, այնպէս որ չքաւորութիւնը, աղքատութիւնը համեստացրել էր բոլորիս, ամաչել, քաշուել չկար, չքացել էր ամօթը կամ անծանօթութիւնը:

Հայրս, մայրս, մահացան Թիֆլիսում, միջակ եղբայրս միացաւ փրկիչների բանակին, եղաւ կարմիր կոմսոմոլիստ, անցաւ Ռուսաստան, ես, աւագ եղբայրս, իր ընտանիքով, մնացինք Թիֆլիսում, մինչեւ որ, Կարսը նորից յանձնւեց Հայերին: Ապա անցանք նորից Հայաստան, եղբայրս մեզ թողեց Աղբատ գիւղում, ինքը մինակ անցաւ Հայաստան, Կարս: Մի քանի օր յետոյ վերադարձաւ, եւ մեզ եւս տեղափոխեց Կարս: Մեր տունը գտնւում էր, բերդի դիմացը, ձորի սկիզբներում, գետին մօտիկ, եւ բոլորովին աւերակ էր դարձեր, ոչինչ կար բացի աղբից, կար մի կոտրած տաճկական «այնալը» հրացան: Մենք թողինք այդ տունը աւերակ, եւ վարձեցինք մի խանութ Ալեքսանդրովսկայա փողոցին մօտիկ, հինպոստի (նամակատուն) դիմացը, որ շարունակւում է մինչեւ Ալեքսանդրովսկի փողոցը, (ներեցէք որ չեմ յիշում մեր փողոցի անունը): Տիկին Զօպանեանի տունն էր: Մենք հաստատւեցինք այդտեղ, եղբայրս բացաւ երկաթագործի խանութ, եւ աշխատում էինք, քիչ թէ շատ: Այսպէս մինչեւ 1920ի սկիզբները: Ես հաճախ էի ընդունւած Հայոց քաղաքային դպրոցում, երբ անառակ, անիծեալ, վայրենի գայլը նորից յիշեց հայ երկիրը, Հայոց անթիւ, չէն տեղերը, ու եկաւ տիրացաւ եւ այս անգամ աւելի զազանացած, աւելի անխղճացած, երբեմն ասում էին, այդ մարդակերները, որ (Էրմէնինըն մալը մուսլիմանա հալալ տըր):

Եւ այսպէս հասաւ տառապանքի օրը, այդ զարհուրելի օրը, որ պիտի չմոռանամ մինչեւ մահ: Արդեօք պիտի լինի՞ մի օր որ ես էլ յիշեցնեմ նրանց այդպիսի օրեր...

Այդ օրը մի անկարեւոր օր էր, շաբաթ: Ճաշից առաջ, լուր եկաւ որ շտապենք, Թուրքը գալիս է: Այդ սոսկալի օրը երկինքը եւս լալիս էր մեզ հետ: Չգիտես ո՞ւր փախչիս, ի՞նչ փախցնես, ի՞նչ ազատես, կամ ինչպէ՛ս ազատես Թուրքերի ճանկից:

Մենք էլ փախանք հազարաւոր անբախտ ու անճար ժողովուրդի հետ, բայց ո՞ւր, — ինքներս ալ չգիտէինք: Անցանք Ալեքսանդրովսկի փողոցով, մինչեւ քարէ կամուրջը: Ս. Առաքելոց եկեղեցուց սկսած մինչեւ քարէ կամուրջը լեցուն էր խուռն բազմութեամբ, քանի քանիսը հոն նահատակ եղան այդ միջոցին, քանի քանիսը խեղդւեցին ջուրը ընկնելով: Կամուրջից անցնել անհնար էր: Մենք բարձրացանք եկեղեցու մօտով դէպի բերդը, ապա բերդի վրայով իջանք Ձորը:

Այստեղ մի փոքր կամուրջ կար, այդ կամուրջով հազիւ կարողացանք անցնել գետի միւս ափը, ապա մինչեւ ամերիկեան որբանոցները: Շատ չանցած, արդէն լեցւած էր Ձորի որբանոցի մեծ սրահը: Ո՞վ էր համարձակւում հարցնել այստեղ, թէ ո՞վ ես, զգոյշ, կամաց, կամ մի՛ բղաւեր...: Վերջապէս մինչեւ երեկոյ հրացանի եւ թնդանօթի ձայները դադարած էին: Երբեմն լսւում էին գնդացիրի ձայներ, հեռուից: Երեկոյեան ժամը ութը կար, երբ բացւեց սրահի դուռը, եւ ներս մտան երկու Թուրք զինուորներ, մի զաւաճան Հայի հետ: Այնքան «բարի» էր այդ անիրաւը որ, ուրախութիւնից հաւատում էինք նրան: Սուրերը շողշողացնելով օդի մէջ, անցան առաջ եւ բացւեց մի սոսկալի տեսարան, — կանանց, երախաների լացից, տղամարդկանց սոսկումից այնպիսի մի վիճակ ստեղծւեց որ անկարելի է նկարագրել: Ապա այդ «ազնիւ» Հայը, ձեռքը բարձրացնելով ասաց, հանդարտ եւ սիրալիր.

— Հայրենակիցնե՛ր, ախպէրնե՛ր, մի վախնաք, բան չկայ: Մէկ մէկ ժամացոյց տւէք սրանց, թող ըլլեն երթան:

Այսպէս հաւաքւեցաւ մօտ 15 ժամացոյց, որովհետեւ Թուրք զինուորները չէին հաւանած ստացած ժամացոյցներին, բայց բոլորն ալ տարան միասին: Մի խօսքով, մինչեւ բարի լոյս, կամ չարի լոյս, այդ անոյշ լեզւանի դաւաճան Հայը, աբեւնարբու, Թուրք զինուորների հետ, տկլորացուցին Ձորի որբանոցի մեծ սրահի մէջ պատսպարւած թշւառ ժողովուրդին, արդէն բոլորովին լուսացած էր, երբ նորից յայտնւեց մեր հայրենակիցը, հետեւեալ հրաշալի լուրը հաղորդելով մեզ:

— Հայրենակիցներ, ինչո՞ւ էք փախեր ձեր տուներէն, տեղերէն, ի՞նչ է եղեր որ, բոլորդ խառնւեր իրար, գացէք ձեր տուները, բան չկայ, մի վախնաք ո՞վ բռաւ որ ջարդ կայ, ամէն մարդ խանութները բացած առուտուր կ'ընէ. ելէք, ելէք, գացէք հանգիստ ձեր գործին նայեցէք:

Բայց մենք մերժեցինք: Այդ միջոցին նորից սուրերը մերկացան օդին մէջ, եւ մեզ յաջողւեց ապակիները կոտրել եւ դուրս փախչել պատուհաններից, մինչեւ կամուրջ, ուր բաժանւում էին կանանց եւ տղամարդկանց: Կանանց ազատ արձակում էին դէպի քաղաք, իսկ տղամարդկանց, դէպի Կարատաղ:

Այստեղ մեզ յաջողւեց ընտանիքով անցնել Կարատաղ: Մեզ հետ միացան ուրիշ երկու ընտանիքներ եւս, եւ բարձրացանք սարի վրայով Թուրք զինուորների հսկողութեան տակ, այստեղ վայրենաբար չէին վարւում մեզ հետ. նոյն իսկ գնդապետն տեսնելով որ մի կին գրկին ունէր երախայ եւ յոգնած էր, վերցրեց երեխան իր մօտ: Գնդապետը ձի էր հեծել:

Ի՛նչ օրեր էին. երբ յիշում եմ հիմա մեր քաշածը Թուրքերի ձեռքից, փշաքաղւում եմ ամբողջ մարմինով:

(1) Մ. ՅԱԿՈԲԵԱՆ

ՀՐԵԱՆԵՐԸ ԵՒ ԻՐԵՆՑ ՈՒԺԸ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՄԷՋ

—•—

«Էքօ տը Փարի»ի մէջ կը կարդանք (2 ապրիլ) —

Ապահովաբար Միացեալ–Նահանգներու Հրեաները առաջնորդները կը կազմեն աշխարհի բոլոր Հրեաներուն կողմէ Գերմանիոյ դէմ բացուած պայքարին:

Ուսկի՞ց կուգան Միացեալ Նահանգներու այս Հրեաները: Որքա՞ն են: Ի՞նչ ազդեցութիւն կը գործեն Ամերիկայի կամ աշխարհի հանրային կարծիքին վրայ: Ահա հարցումներ, որ կ'ըլլան ամէն կողմ քանի մը օրէ ի վեր: Այդ հարցումները ըրի ես ինքս ինծի, երբ առաջին անգամ, 1919ին, այցելեցի Միացեալ–Նահանգները, ուր կ'աշխատէի ուսումնասիրել ամերիկեան քաղաքական եւ մտաւորական գլխաւոր հոսանքները:

Միացեալ–Նահանգներուն մէջ, հրէական առաջին գաղութը հաստատուած է ԺԷ. դարուն, հոլանտական գրաւման շրջանին: Նիւ–Ամսթէրտամի մէջ, որ եւքէն, անգլիական գրաւման շրջանին, եղաւ Նիւ–Եորք, կազմուած էր մարրաններու համայնք մը, (մարրան կը կոչուին երեւութապէս կաթոլիկ Հրեաները, որոնք, հակառակ իրենց կրօնափոխութեան, հաւատարիմ կը մնան հրէական կրօնքին): Բոլորը կը պատկանէին սեփարդիմ խմբակցութեան, — Միջերկրականեան Հրեաներու, — որոնք կը զատորոշուին իրենց լեզուով, մտայնութեամբ, նոյնիսկ իրենց սեմական դիմագծով, որ աւելի անեղծ է քան դիմագիծը Աշքենազիմ խմբակցութեան, այսինքն կեդրոնական եւրոպայի Հրեաներուն:

Առաջին այս գաղութին վրայ եւքէն, ԺԹ դարուն եկած աւելցած է հակայ թիւ մը գերմանացի եւ լեհ Հրեաներու, որոնք խառնուէր էին գաղթականքին, Եւրոպայէն Ամերիկա, 1880–ին: Այսօր Հրեաները մօտ 4 միլիոն կը հաշուուին Միացեալ–Նահանգներուն մէջ: Այս թիւին մէջ չեն դեռ այն բազմաթիւ Հրեաները, հրէածին, կրօնափոխ, օտար ամուսնութիւններով հեռացած: 4 միլիոն այդ հրէութենէն մէկուկէս միլիոնը կը բնակի Նիւ–Եորքի մէջ, որ դարձած է արդէն Նոր Երուսաղէմը, համաշխարհային հրէութեան մեծ օջախը:

Բոլոր այն ճամբորդները, որոնք այցելած են Նիւ Եորք, ծանօթ են տարերկրեայ քաղաքին կեդրոնին, ուր հինգ հարիւր հազար աղքատ Հրեաներ դիզուած են իրարու վրայ: Ամէն Հրեայ, որ ամերիկեան հողին վրայ ոտք կը կոխէ, նախ կ'ապաստանի այդտեղ: Հոդ է, որ կը գտնէ իր բարեկամները, իր ազգականները, եւայլն: Եւրոպայի մթնոլորտը ամերիկեան շրջագիծով, մարդկային անօրինակ համախմբումի մը այդ սարսափելի եւ պժգալի թշուառութիւնը: Հազուադէպ չէ տեսնել 10 մարդ մէկ փոքրիկ սենեակի մէջ ապաստան գտած, — աբեւին ճառագայթները, երկնաքեր շէնքերէն խափանած, ներս չեն թափանցեր երբեք: Աղտոտ կրպակներու, հոտած սրճարաններու նշանատախտակները գրուած են եբրայերէն: Փողոցներուն մէջ տակաւին կը խօսին եւտտիշ լեզուով: Կը պատահի, որ տեսնէք ծերունի մը, Աստրախանի գլխարկով եւ գիսախոփ մազերով, որ կ'անցնի պատը քերելով, եւ չուզելով «ձուլուիլ»՝ ան տակաւին կը պահէ իր տարօրինակ հագուստը եւ կալիցիայէն բերած սովորութիւնները: Արդարեւ Կալիցիայէն մեկնած են բազմաթիւ հրեայ երիտասարդներ, գործ գտնելու եւ հարստութիւն դիզելու երազով: Որովհետեւ Ամերիկան այն երկիրն էր, զոր կը նախընտրէր Իսրայէլ:

Աշխարհի բոլոր մասերէն այնտեղ եկած 120 միլիոն բնակչութեան մէջ, 4 միլիոն Հրեաները շատով տիրեցին Միացեալ–Նահանգներու վաճառականութեան հարիւրին 30ին, դրամատուներու հարիւրին 35ին, մամուլին հարիւրին 38ին, սինէմաներու հարիւրին 90ին: Եւ խորհիլ, որ ամերիկեան հանրային կարծիքին անդիմադրելի լծակն է սինէման:

Նիւթական այս յաջողութենէն յետոյ, Հրեաները տիրացան քաղաքական ուժի, թէեւ հրեայ ընտրողներու թիւը, ամերիկացի ընտրողներու մեծ զանգուածին մէջ կորսուած, երկար ատեն չէր կրցած յաջողութիւն մը գտնել այս ասպարէզին մէջ: Ատոր համար հարկ եղաւ դաշնակցութեան մը հրէութեան եւ կաթոլիկութեան միջեւ, երկու կրօնքներն ալ փոքրամասնութեանց մէջ ըլլալով: Այդ դաշնակցութիւնը կնքուեցաւ Նիւ–Եորքի քաղաքապետութեան մէջ եւ ես վկան եղայ այդ դաշնակցութեան վճռական մէկ արարուածին, երբ իրլանտացի կաթոլիկ լիտր մը կը յաջողցնէր հրեայ թեկնածուի մը ընտրութիւնը: Ժամանակի ի՜նչ նշան: 48 Միացեալ–Նահանգներէն ամէնէն զօրաւորին դեկը հրեայ–կաթոլիկ պլոքին միջոցաւ կը յանձնուէր կեդրոյի մէկ զաւկին: Եւ դեռ ժամանակի ուրիշ ինչ մեծ նշան: Սպիտակ տան մէջ կը վխտան Հրեաները, եւ նոյնիսկ Միացեալ–Նահանգներու Փարիզի դեսպանը ընտրուած է այդ Հրեաներէն:

Ֆրանսայի մասին ի՞նչ էր երէկ ամերիկեան հրէութեան դիրքը: Այդ հարցումն էր, որ կը զբաղեցնէր գլխ իմ քննութիւններուս ընթացքին, երբ տեսայ թէ այդ նոր ուժը կը մտնէր քաղաքական խաղերուն մէջ, մանաւանդ երբ իմացայ թէ, Պաղեստինի սիոնիզմին շնորհիւ, ամերիկեան հրէութիւնը ի՛նչ մեծ ազդեցութիւն կը գործէր ամբողջ աշխարհի մէջ:

Իրականին մէջ, որոշակի կը պարզուէին երկու հակադիր ձգտումներ: Իրենց կրօնքին փարած Հրեաները, այսինքն կեդրոյին խոնարհ Հրեաները գերմանասէր էին: Այն խօսակցութեան ընթացքին, զոր ունեցայ մեծ ռաբբունի Ուայզի հետ, այն խոր համոզումը կրեցի թէ իր նախասիրութիւնները զինք կը հեռացնէին «պիղծ Ֆրանսայէն» եւ կը մղէին դէպ ի Գերմանիա: Նոյն տպաւորութիւնը ամբողջ հրեայ խոնարհ եւ աղքատ խաւերուն մօտ, որոնց մէջ հրէութիւնը չէ կրած որ եւ է բարեփոխութիւն: Ասոնք, որ կը խօսին գերմաներէն, յարմար գետին մը կը կազմեն գերմանական փրոփականտին:

Ցեղոյ իրլանտական կաթոլիկներու միջավայրը, կատաղի հակառակորդ թէ Անգլիոյ եւ թէ Ֆրանսայի, շարունակական ճնշում կը գործէ կեդրոյի իր դաշնակիցներուն վրայ:

Իսկ հրէական բարձր դասակարգին մէջ, մտաւորականներու, առեւտրականներու, դրամատէրներու մտայնութիւնը տարբեր է բոլորովին: Վախ մը ցոյց կուտան գերման հակասեմական շարժման առթիւ, մտաւորական ազատական ձգտումներ, որ երբեմն կը թարգմանուին անգլասիրութեամբ կամ ֆրանսասիրութեամբ: Հրեայ հարուստ եւ պահպանողական շրջանակները կը նախընտրեն արեւմտեան պահպանողական ազգերը:

1914ին, ահա այս հրէական աշխարհին մէջ էր, որ Ֆրանսա գտաւ այն խանդավառ համակրանքը, որ սկսաւ պատերազմին սկիզբը եւ իվերջոյ խեղդեց Գերմանացիներուն եւ Իրլանտացիներուն քարոզութիւնները ի նպաստ Գերմանիոյ: Դարձեալ այս նոյն աշխարհին մէջ էր, որ, պարտքերու մասին վերջին անհամաձայնութիւններուն ատեն, Ֆրանսա գտաւ միակ յենարանը եւ լաւագոյն տրամադրութիւնը:

Հակադերման կիրքերու բորբոքման վերջին արտայայտութիւնը այն արժէքն ունի, որ անակնկալ արագութեամբ տարածուեցաւ գերմանասէր ստորին խաւերուն մէջ: Նիւ Եորքի նոյն թաղերուն մէջ, ուր, դեռ երէկ, ամէն առթիւ անոնք ծափերով կ'ողջունէին գերմանացի ճամբորդները, նաւաստիները, զբօսաշրջիկները, այսօր տեղի կ'ունենան զանգուածային ցոյցեր: Սմիթ, ռաբբուններով եւ կրօնաւորներով շրջապատուած, կանգնած է բողոքի եւ պոյքոթի ցոյցին գլուխը:

Շատ չխանդավառուինք: Հրճուելու իրական պատճառներ կ'ունենանք այն ատեն, երբ հակադերման այս ցոյցերը, բնական եւ անխուսափելի զարթօնքով մը, բարեշրջուին եւ դառնան ֆրանսասիրական, ինչ որ դեռ չի տեսնուիր: Որոշ է սակայն, որ Գերմանիոյ դէմ տնտեսական ընդվզումի մը նշանը տրուեցաւ արդէն Նոր Երուսաղէմէն եւ ապահովաբար այդ ընդվզումը պիտի տեւէ այնքան երկար, որքան տեւէ գերման ցեղապաշտութիւնը, որովհետեւ այդ ցեղապաշտութիւնը անզօր է տիրապետելու այն բիրտ եւ բուռն զգացումներուն, զորս արթնցուց գերման հոգիին խորքին մէջ:

ՄԱՆՐԱՎԷՊԵՐ

Էթիէն Պէկ, ամէն անգամ որ անհրաժեշտութիւն մը զգար իր յարաբերութիւնները խզելու որեւէ կնոջ հետ, որ կը սկսէր ձանձրացնել զինք, ծանր ու լուրջ ձեւով կուգար տիկնոջ առջեւ ու կը կ'ըսէր.

— Տիկին, ամէն բան գիտեմ:

Տիկինը կը մնար շուարած, պապանձած, չգտնելով որեւէ պատասխան, իսկ ան՝ առանց որեւէ բացատրութեան սպասելու, կը հեռանար քովէն:

ԳԻՏԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

ՆԱԽՆԱԿԱՆ ՄԱՐԴՈՒՆ ՍՆՈՒՆԴԸ.- ԲՐԱԾՈՅ ՀՍԿԱՅ ԿԵՆԴԱՆԻՆԵՐԸ

—•—

Երկրագունդին մակերեսին վրայ մարդուն գոյութիւնը հարիւր հազարաւոր տարիներու հնութեան մը դըրոշմը կը կրէ, եւ ատոր իբր շօշափելի ապացոյց կը նկատուին քարայրներու մէջ գտնուած մարդուն մնացորդները, ինչպէս նաեւ Զուիցերիոյ մէջ երեւան հանուած լճային քաղաքներու բեկորները: Ճիշդ այդ բեկորներուն մէջ պէտք է փնտռել նախնական մարդուն սնունդը: Այս տեսակէտով Տանըմարքայի մէջ գտնուած նախապատմական մարդուն ուտելիքի անօթներն ու աւելորդ նիւթերը շատ հրահանգիչ են եւ հնախօսները շահագրգռելու բնոյթն ունին:

Անհետացած բնակարաններու քովերը մարդոց կողմէ նետուած այդ աւելորդ նիւթերը երբեմն այնպիսի մեծ մթերքներ կը կազմեն, որոնց երկայնութիւնը 300, լայնութիւնը 60 եւ թանձրութիւնը 3 մեդրի կը հասնին: Այս նիւթերուն մեծագոյն մասը կը բաղկանայ ոստրէի պատեաններէ, որոնք ծովեզերաբնակ ժողովուրդներուն իբր սնունդ կը ծառայէին: Այդ տեղերէն հանուած են նաեւ կենդանիներու, թռչուններու եւ ձուկերու ոսկորներ իրարու վրայ դիզուած եւ խառնուած կայծքարէ կացինի կտորներու, խեցեղէն անօթներու եւ ածխացած փայտի կտորներու հետ: Հաստատուած է, որ վայրի եզերու, կուղբերու, այծեամներու եւ աղուէսներու ոսկորներուն մնացորդները յաճախ կոտրուած են, ինչ որ կ'ապացուցանէ թէ այդ ոսկորներուն ողնածուծը մարդոց կողմէ հանուած է:

Ինչպէս կը տեսնուի, վերոյիշեալ կենդանիները իբր սնունդ կը ծառայէին նախադարեան որսորդ ու ձկնորս ժողովուրդներուն:

Նոյնքան հետաքրքրական են Զուիցերիոյ լիճերուն մէջ ցիցերու վրայ շինուած լճային քաղաքներուն մնացորդները, որոնք երեւան ելած են երաշտութեան տարիներու ընթացքին լիճերու ջուրերուն շոգիացումով: Հոն գտնուած են ածխացած հացի կտորներ, որմէ կը հետեւի թէ այդ նախապատմական ցեղերը ցորեն ու արմտիք կը մշակէին, իսկ ձուկերուն մնացորդները ցոյց կուտան թէ անոնք իրենց սնունդը ուտելէ առաջ կ'եփէին: Զարմանալի է որ այդ լիճերու բեկորներուն մէջ մարդ բնաւ չի հանդիպիր չորքոտանի կենդանիներու հետքերու, ինչ որ կը նշանակէ թէ այդ կենդանիները մաս չէին կազմեր բնիկ ցեղերուն սննդառութեան:

Ինչ կը վերաբերի ըմպելիներու գործածութեան, այդ մասին հնագէտներուն ծանօթութիւնները բազդատաբար թերի են, սակայն զօղալիի (գըդըճըդ աղաճի) պտուղներու բազմաթիւ մնացորդներէն կարելի եղած է հետեւցնել թէ նախնական մարդիկ անկէ խմորուած ըմպելի մը կը պատրաստէին, ճիշդ այնպէս ինչպէս մեր օրով կեդրոնական Ափրիկէի, Ամազոնի վայրենիները խմորուած պտուղներու հիւթէն ըմպելիներ կը պատրաստեն ու անոնցմով կը գինովնան:

⁂ Ինչպէս գիտենք, երկրին ներքին խաւերու մէջէն երեւան հանուած են կենդանիներու բազմաթիւ տեսակներ, որոնց ցեղերը դարերէ ի վեր անհետացած են երկրագունդին երեսէն:

Սիպերիոյ հիւսիսային մասերուն մէջ դար մը առաջ գտնուած են Մամութ կոչուած բրածոյ հսկայ փիղեր: Նոյնպէս, Սառուցեալ Ովկիանոսի կղզիները լիքն են մամութի ոսկորներու կտորներով, ամառուան եղանակին սառոյցները մասամբ հալելով, տեղացիք կը հաւաքեն այդ հսկայ կենդանիներուն ժանիքները, որոնք իրենց համար հասոյթի լաւագոյն աղբիւր մը կը կազմեն: Իտալիոյ Արնօ ձորին մէջ բրածոյ կենդանիներու գերեզմանատուն մը հանուած են նախադարեան փիղերու հազարաւոր կմախքներ:

Մարլ բնագէտին կողմէ Ժայռոտ լեռներու մէջէն գտնուած ոսկորները յատկանշական են, նկատի առնելով անոնց այլազան ու հազուագիւտ տեսակները: Հոն գտնուած են այնպիսի թռչուններ, որոնց բարձրութիւնը երեք մեդրի կը հասնէր, եւ ծնօտին վրայ ակռաներ դուրս ցցուած էին, անգեղջիւրներ՝ որոնց գլուխը պաշտպանուած էր վեց զոյգ եղջիւրներով, իսրաքանչիւրը 1 մեդր երկայնութեամբ, Brontothérium կոչուած կենդանի մը՝ հսկայ գլուխով, որուն հասակը փիղի մը խոշորութեան կը հաւասարէր:

Փրոֆ. Քոբ իր կարգին Քոլորատոյի մէջ երեւան հանած է կենդանիներու հարիւրաւոր տեսակներ, եօթը տեսակ անգեղջիւրներ, յիսուն տեսակ ձիեր, եւ ուրիշ հսկայ կենդանիներ, որոնց ոսկորները ցուցադրուած են աշխարհի զանազան թանգարաններուն մէջ:

Հարաւային Ամերիկայի մէջ գտնուած Megatherum կոչուած մեծ գազանը 6 մեդր երկայնութիւն եւ 2 մեդր բարձրութիւն ունէր:

ՀՐԱՉԵԱՅ ՏԷՐՈՍԵԱՆ

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Շաբաթական խոնիկ

—•—

Անցեալ շաբաթավերջի մարզական կարեւոր դէպքերը Անգլիոյ մէջ տեղի ունեցան. նախ՝ Լոնտոնի մէջ հռչակաւոր Օքսֆորտ – Քէմպրիճ թիավարութեան մրցումը, երկրորդ Կլասկոյի մէջ Սկովտիա – Անգլիա ֆութպոլի մեծ մրցումը:

Աշխարհիս ամենահին մարզական մրցումը անտարակոյս անգլիական երկու մեծ համալսարաններուն միջեւ տեղի ունեցող թիավարութեան մրցումն է, որ տեղի կ'ունենայ աւելի քան հարիւր տարիէ ի վեր, շատ քիչ եւ կամ բէ անկախ ընդմիջումներով: Անգլիացիներու այս մրցումին համար ունեցած հետաքրքրութիւնը եւ ցոյց տուած շահագրգռութիւնը բացատրել կարելի չէ: Ամիսներ շարունակ իւրաքանչիւր նաւու ութ թիավարներուն, ղեկավարողներուն եւ մարզիչներուն անկարեւոր մէկ ժէսթը կամ փորձերուն արդիւնքները սիրանալով տեղ կը գրաւեն թերթերուն մէջ: Հազարներով հետաքրքիրներ ներկայ կ'ըլլան երկու յաւիտենական հակառակորդներու նախափորձերուն եւ մրցումին օրը Թայմզի երկու եզերքները մօտ եօթը քիլոմեթր հեռաւորութեան մը վրայ աւելի քան մէկ միլիոն կը հասնի հանդիսատեսներուն թիւը Փըթնէյէն մինչեւ Մորթլէյք երկարող ճամբուն վրայ:

85րդ մրցումն էր որ տեղի կ'ունենար ուրբաթ օր երկու խմբակներուն միջեւ: Քէմպրիճ յաղթ. այս մրցումին պատմութեան մէջ չտեսնուած յարատեւութեամբ մը իր տասնըորդ յաղթանակը տարաւ, Օքսֆորտ 1923էն ի վեր ոչ մէկ անգամ յաջողած ըլլալով առաջնութիւնը շահիլ. շաբաթ օրուան վազքը շատ բուռն եղաւ եւ յաղթական նաւը 6430 մեդր միջոցը կտրեց 20 վ. 57 երկվ.էն: Օքսֆորտ, որ վիճակով գետին դէպի կողմ մը ինկած էր, երկու անգամ փորձեց անցնիլ իր հակառակորդը, բայց չյաջողեցաւ: Այդ միջոցին իր թիերը հարուած կուտային մէկ վայրկեանի մէջ: Ի վերջոյ Քէմպրիճ յաղթական ելաւ երկու եւ քառորդ նաւու տարբերութեամբ:

Ցարդ Քէմպրիճ շահած է 44 անգամ. Օքսֆորտ 40 անգամ, իսկ մէկ անգամ ալ երկու հակառակորդները հաւասար հռչակուած են:

⁂ Այս էջերուն մէջ խօսած ենք արդէն այն տարբերութեան վրայ որ կը գտնուի անգլիական եւ սկովտական ֆութպոլի խաղակերպերուն միջեւ, որոնց համար կարելի է ըսել թէ իրար կ'ամբողջացնեն: Ֆութպոլի աշխարհին տարեկան մեծագոյն դէպքը երկու ազգերուն միջեւ կատարուած մրցումն է: Շաբաթ օր գիտէ՞ք թէ քանի հոգի կար Հէմթըն Փարքի մարզարանին մէջ, — աւելի քան 130 հազար, — Սկովտիա է որ յաղթական ելաւ մրցումէն 1ի դէմ 2ով, շատ բուռն ձըր սատիճանի խաղարկութենէ մը վերջ: Անգլիացիները շնորհիւ իրենց պաշտպանողական գծին յաջողեցան Սկովտիացիներու շատ վտանգաւոր յարձակողականները ամլութեան մատնել:

Այժմ կ'ըսուի թէ Սկովտիացիները կը փափաքին յառաջիկայ աշունին Անգլիացիները հրաւիրել եւ ջախջախել իրենց Վիէննայի մէջ երկու տարի առաջ կրած պարտութեան համար:

⁂ Անցնելէ վերջ Ժընեւի մէջ խաղաղ Իտալիոյ կողմէ Զուիցերիոյ դէմ տարած յաղթանակէն, ֆութպոլիստներու ուշադրութիւնը կը կեդրոնանայ այս շաբաթ եւ կիրակի օրերը Փարիզի մէջ տեղի ունենալիք երկու մրցումներուն վրայ, երբ «Ֆրանսայի Բաժակ»ի երկու վերջնիթեր խաղերը, որոնք են. —

Քան ընդդէմ Ռուպէի:
Սէթ ընդդէմ Էքսէլսիորի:

Կիրակի օր Քան եւ Էքսէլսիոր յաղթական ելան իրենց ախոյեանական մրցումներէն, մինչ Սէթ կը պարտուէր եւ Ռուպէ հաւասար կը մնար:

Բայց այս արդիւնքները որ եւ է արժէք չեն ներկայացներ: Բաժակի վերջին խաղին համար որո՞նք պիտի մրցին. Քան եւ Էքսէլսիո՞ր. Թերեւս:

Ժ. Ե.

Ց. Գ. — Աթլէթիզմով հետաքրքրող երիտասարդներուն կ'երկին կը յանձնարարենք ներկայ ըլլալ ձրի դասախօսութեանց, կազմակերպուած «Ֆէտէրասիոն»ին կողմէ, Երկուշաբթի կամ Չորեքշաբթի գիշերները, Սիւսէ, 200, Ֆէ տը Վալմի, մեծ մասնագէտ Էլի Մէրսիէ սկսողներուն թէ մեծերուն համար շատ օգտակար ցուցմունքներ ունի:

ԶՐԿՈՒԱԾ ԷԻՆՔ, ԳԻՐՔԸ ՓՐԿԵՑ ՄԵԶ

ԱԼԶՈՆ, 3 ապրիլ. — Զ. Ո. Մխուքեան կ'գր. Վարչութեան կողմէ մեզի հրահանգ տրուած էր մնալ մեր գիւղը, մինչեւ որ մեզի համար գործ պահանջուին: Սակայն ի՞նչպէս մնանք եւ սպասենք: Ճիշդ է, հիմա ամէն կողմ գործազրկութեան տագնապ կայ, գործաւորներ անգործ կը թափառին փողոցներուն մէջ: Բայց անոնք ազատ են, թէեւ անօթի: Իսկ մենք կէս – կուշտ, բայց գերի, ճնշուած, հարստահարուած: Ի՞նչքան անհանդուրժելի է, երբ քեզմէ հազար անգամ արժէքով պակաս մարդիկ կը բռնանան վրադ, կը ճնշեն, շարունակ կը ճնշեն, բայց ի վերջոյ կը պայթեցնեն մեզ, յարգելի որբ ընկերներ Փարիզի: Ո՞ր մարդկային խիղճն է, որ տարբերութիւն կը դնէ աշխատաւորներու միջեւ: Այս աշխատաւորը օտար է, պէտք է աշխատի կիրակի եւ տօն օրերը, իսկ այս աշխատաւորը տեղացի է, պէտք է հանգիստ ընէ: Այս գործաւորը օտար է, պէտք է քացախ խմէ, իսկ այս միւս գործաւորը տեղացի է, պէտք է լաւ գինի խմէ: Միեւնոյն սեղանին վրայ՝ չոր հացը մենք կ'ուտենք, իսկ թարմը անոնք: Ի՞նչպէս թոյլ կուտայ մարդկային խիղճը, որ միեւնոյն տան աշխատաւորները այսքան տարբեր վերաբերմունքի ենթարկուին: Օտարն ալ սիրտով կ'աշխատի, թերեւս աւելի լաւ քան տեղացի բանուորը, բայց տեղացին աւելի կը վարձատրուի: Քիչ կ'աշխատի, գէշ կ'աշխատի, բայց կիրակի եւ տօն օրերը հանգիստ կ'ընէ: Իսկ մե՞նք: Մինչեւ ե՞րբ համբերենք: Մէկ տարուան պայմանագրութեամբ բերին մեզ այստեղ, ահա երեք տարի է, որ չեն արձակեր մեզ: Ի՞նչպէս չըմբոստանանք: Քանի մնանք հնազանդ եւ գլուխնիս ծըռած, այնքան կը ճնշեն մեզ: Այս վերջերս գլուխ ցցեցինք:

Անցեալ մարտ 15ին կ'աշխատէինք դաշտին մէջ: Պզտիկ վէճ մը ունեցանք տեղացի աշխատաւորներուն հետ: Բարբարոսներու երկրէ՞ն կուգան այս մարդիկը, որ չեն կրնար ըմբռնել թէ մենք ալ քրիստոնեայ ենք, թէ Թուրք չենք, ո՛չ, մենք Թուրք չենք: Վերջապէս հասկցուցինք, որ մենք ալ տարբեր ազգ մըն ենք, մեր պատմութիւնը ունինք եւ մանաւանդ կռուած ենք Թուրքերուն հետ յանուն անկախութեան հայրենիքի եւ կրօնքի:

Հասկցան, բայց չգոհացան, որովհետեւ երբեմն գէշ ակնարկութիւններ կ'ընեն մեր ազգութեան մասին: Անգամ մը քիչ մնաց որ ուրիշ ձեւով հասկցնէինք թէ ի՛նչ ազգ ենք, բայց մարեց մէկը արգելք եղաւ:

Մարտ 16ին մեր գիւղին տօնն էր: Միայն մենք որբերս աշխատեցանք մինչեւ իրիկուն: Այդպէս հրամայած էին մեզի. — Տղա՛ք, այսօր Հայոց տօն չէ, Ֆրանսացիներուն տօն է, դուք պէտք է աշխատիք ամբողջ օրը:

Աշխատեցանք, իրիկունը վերադառնալով դաշտէն՝ ճաշեցինք առանց ձայն հանելու: Յետոյ մեր սովորական տեղը իրար գտանք եւ սկսանք ողբալ մեր վիճակը: Ֆրանսացի մէկ երկու սրտցաւ ընկերներ եկան ցաւակցեցին, որ գործատէրը մեզ աշխատցուց ամբողջ օրը: Այդ իրիկունը որոշեցինք յաջորդ առտու կիրակնօրեայ պէս հագուիլ, լաւ մը ճաշել եւ չաշխատիլ: Երբ աղաները հարցնեն թէ ինչո՛ւ հագուած էք այսպէս, յանձն առի պատասխանը տալ ես ինքս: Ուրախացած, իրար համբուրելէ յետոյ, գիշեր բարի ըսինք եւ բաժնուեցանք: Այնքան ուրախ էինք, որ չպառկեցանք անմիջապէս: Մեր ընկերներէն ոմանք կ'երգէին հայկական երգեր: Քանի կը թնդացնէին Բարձր Սարերը, այնքան քաղցր արձագանգներ կը լսուէին գիւղին դիմացի բլուրներէն:

Հետեւեալ առտու, հայ որբերս կիրակնօրեայ մեր զգեստները հագած՝ մտանք սեղանատուն: Գործատէրը տեսաւ եւ զարմացաւ, ապուշի պէս կը նայէր մեզի: Առանց ուշադրութիւն ընելու, սովորականէն աւելի լաւ նախաճաշ մը ըրի, այն բաները, որ ուտելու իրաւունք չունէինք, անոնք ալ կերայ: Երբ կը պատրաստուէի դուրս ելլելու, գործատէրը մօտեցաւ եւ մեղմութեամբ ըսաւ.

— Արթին, ի՞նչ է պատահեր:

— Ոչի՛նչ, փաթրոն:

— Լա՛ւ, ինչո՞ւ չես աշխատիր:

— Փաթրո՛ն, վայրկեան մը սպասէ, կը բացատրեմ քեզի:

Գացի սենեակս: Պզտիկ սնտուկ մը ունէի, ուր պահած էի Ա. Ահարոնեանի Կաթուշկը: Փաթրոնը կանգնած՝ ինծի կը նայէր: Անխօս, մատովս ցոյց տուի գրքին խորագիրը:

Մարդը, ապշած, երեսս կը նայէր:

— Արթին, ի՞նչ կը նշանակէ այս, ես բան մըն ալ չեմ հասկնար, ըսաւ:

Քիչ յետոյ եկան միւս փաթրոններն ալ, անոնց ետեւէն որբ ընկերներս: Քանի փաթրոնները կը հարցնէին թէ ինչո՛ւ հագուած ենք եւ չենք աշխատիր, ես ալ իրենց ցոյց կուտայի Կաթուշկը, ըսելով.

— Այս գրքին մէջ գրուած են մեր բոլոր ազգային տօները, ուստի մենք ալ ուրիշ ազգերու պէս մեր տօնը կը տօնենք այսօր եւ չենք աշխատիր: Այսօրուան տօնը մեծ տօն է:

Փաթրոնները գիրքը վեր վար դարձուցին, բան չհասկցան, իրենց գիրքերուն հետ բաղդատեցին, եւ ի վերջոյ որոշեցին Կաթուշկը տանիլ քաղաքապետին:

Քաղաքապետը կանչեց մեզ: Ըսինք թէ ազգային տօն է, չենք աշխատիր այսօր, թող Ֆրանսացիները աշխատին այսօր եւ մենք ալ հանգչինք, ինչպէս երէկ Ֆրանսացիները տօն ըրին եւ մեզ աշխատցուցին:

Քաղաքապետը ըսաւ, որ իրաւունք ունին տղաքը: Իրենց ազգային տօնին օրը պէտք չէ աշխատցնել տղաքը, աւելցուց: Յետոյ խնդալով, մեր ուսերուն զարնելով.

— Հանգիստ ըրէք այսօր, ըսաւ:

Եւ բացատրութիւն ուզեց օրուան մեր տօնին մասին, թէ ի՛նչ կը նշանակէ: Յետոյ կարդացնել տուաւ Կաթուշկը: Մենք ալ հանեցինք մեր գլխարկները, խաչակնքեցինք մեր երեսը եւ սկսանք կարդալ բարձրաձայն: Ֆրանսացիներն ալ հանեցին իրենց գլխարկը, հետեւելով մեզի: Այդ օրը բնաւ չաշխատեցանք, Հայու օր մը ապրեցանք մենք մեզի, իրարու հետ, քով քովի ամբողջ օրը: Ով որ մեզի կը հարցնէր, հայկական տօն է այսօր, կը պատասխանէինք: Փառաւոր ճաշ ըրինք, ընտիր գինի խմեցինք:

Ալ անկից ի վեր, կիրակի եւ տօն օրերը մեզ չեն աշխատցներ: Կիրակին ու տօնը Ֆրանսացիներուն հետ կ'ընենք:

Հայրենակից ՅԱՌԱՋ, նամակս վերջացնելու առթիւ՝ կը խնդրեմ որ եթէ աւելորդ հայերէն գիրքեր ունիք, մեզի ղրկէք, շատ կարօտ կը քաշենք հայերէն գիրքի:

Յարութիւն

ԹՈՒՐՔԻԱ

«Հաւասարութի՞ւն. չա՛տ լաւ»

Այս խորագրով «Ճիւմհուրիյէթ» կը գրէ. —

Զինաթափութեան խորհրդաժողովին մէջ, անգլիական ծրագրի մասին երբ մեր պատուիրակը կ'արտայայտուէր, պահանջեց վերցնել Նեղուցներու եւ Թրակիոյ ոչ – զինուորական շրջանները: Մեր մէկ քանի թերթերը, այս կարեւոր խնդրին մէջ, դժբախտաբար իրար խառնեցին Լոզանի դաշնագրին կարգ մը յօդուածները, եւ, անուշադրութեամբ, իբրեւ վերցնելիք համարեցին Նեղուցներու համաձայնագրին այն յօդուածները, որոնք կը վերաբերին Նեղուցներու ազատութեան եւ պատերազմական նաւերու ազատ անցքին: Մինչդեռ մեր պատուիրակը պահանջեց 3րդ եւ 9րդ յօդուածները վերցնել, որոնք կը վերաբերին ոչ – զինուորական շրջաններուն:

Մեր այս պահանջը հաճոյ չէ թուեր կարգ մը եւրոպական պետութիւններու, որովհետեւ Հալաս գործակալութիւնը իր մէկ զեկոյցին մէջ կ'ըսէ թէ «Թուրքիա իր այս պահանջով նոր տարր մը աւելցուց»:

Ի՞նչ նոր տարր: Չէ՞ որ սպառազինումի խնդրին մէջ հաւասարութեան սկզբունքը կ'ընդունինք: Այդ պարագային մենք ալ հաւասարութենէ զատ բան մը ուզած չունինք: Անգլիա, Ֆրանսա եւայլն ... բոլոր պետութիւնները իրենց յարմար դատած եզերքները կ'ամրացնեն: Միջերկրականի իրական դրան՝ Ճիպրալթարի ամրոցներուն մէջ գտնուող անգլիական թնդանօթներուն սպառնալիքը ի՞նչ է: Ճիպրալթար ըսուած այդ տեղը մինչ պէտք է Սպանիոյ պատկանէր, Անգլիա, պարզապէս նեղուցին տիրելու համար, իր ձեռքն է առած:

Անգլիացիները, ծովերուն եւ Հնդկաստանի ճամբուն միշտ տիրելու համար, իրենց չպատկանող երկիրներու նեղուցները կ'ամրացնեն. ուրեմն Թուրքիա ինչո՞ւ իր երկրին սրտէն անցնող նեղուցները ամրացնելու իրաւասու չըլլայ: Անգլիոյ առաջարկը, որ Ֆրանսայի 400,000 զօրք կուտայ, Գերմանիոյ՝ 200,000, Թուրքիոյ 100 օդանաւ, եւ կ'արգիլէ մօտակայ վայրերու — Անգլիա եւն. — յարձակում գործելը, կ'արտօնէ հեռաւոր վայրերը՝ Հնդկաստանը, Իրաքը, Թերեւս եւ Ռուսիան եւ Թուրքիան ռմբակոծելը, կ'ընդունի հաւասարութեան սկզբունքը, թէեւ եղածը հեղնանք մըն է: Ուրեմն, Միջերկրականի արեւելեան նեղուցին (Տարտանէլ) եւ արեւմտեան նեղուցին (Ճիպրալթար) հաւասար ըլլալը ամէնքէն առաջ Անգլիան պէտք է ընդունի, չէ՞: Մենք՝ պահանջելով վերցնել Նեղուցներու ոչ – զինուորական շրջանը, խաղաղասիրութեան ամենամեծ ու վճռական ապացոյցը տըւած կ'ըլլանք:

ՎԵՐՋԻՆ ԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻՆԵՐՈՒ ՆԵՐԱԾՈՒՄՆ ՈՒ ԱՐՏԱԾՈՒՄԸ

1931ին ներածման եւ արտածման գումարը 254 միլիոն թրքական ոսկի էր: 1932ին, այս գումարը իջաւ 187 միլիոնի (26 առ հարիւր նուազած): 1932ին, արտածումը 101 միլիոն ոսկի էր. ներածումը 86 միլիոն (41 միլիոն նուազած): 1932ին, ուրեմն, արտածումը 21.2 առ հարիւր պակաս եղած է 1931ի արտածումէն, իսկ ներածումը 33 առ հարիւր պակաս՝ 1931ի արտածումէն: Եթէ վիճակագրութիւններուն նայինք, բաժնեցուցակի դրութիւնը երկրին արտածման վրայ բաւական չափ ազդեցութիւն ըրած չէ: Նուազումը մեծ մասով հետեւանք է գիներու անկման: Խնդիր է, սակայն, թէ՝ արտածուած ցոյց տրուած ապրանքները ամբողջովին վաճառուա՞ծ են:

Թուրքիոյ արտածումները, վերջին երկու տարիներու ընթացքին՝

	1932ին	1931ին
Իտալիոյ	16,400,000	30,800,000
Գերմանիոյ	13,700,000	13,600,000
Ամերիկայի	12,100,000	12,700,000
Անգլիոյ	10,000,000	10,800,000
Ֆրանսայի	7,800,000	12,200,000
Ռուսիոյ	5,400,000	4,700,000
Յունաստանի	5,000,000	10,000,000
Հոլանտայի	4,300,000	5,000,000
Սուրիոյ	4,000,000	4,600,000
Պելճիքայի	3,500,000	3,600,000
Եգիպտոսի	3,000,000	4,000,000
Գումար՝	101,300,000	127,300,000

Ինչպէս կ'երեւայ, 1932ին Թուրքիոյ դէպ ի Ֆրանսա, Յունաստան եւ Եգիպտոս ըրած արտածումները նուազած են զգալի չափով: Իտալիա եղած արտածումը կէսի իջած է:

Ներածումները՝

Երկիր	1932	1931
Գերմ. էն	20,000,000	27,000,000
Իտալիայէն	11,000,000	18,400,000
Անգլիայէն	10,600,000	14,400,000
Ֆրանսայէն	7,200,000	12,800,000
Պելճիքայէն	6,200,000	8,100,000
Ռուսիայէն	5,900,000	7,200,000
Չեխոսլովք. էն	3,700,000	6,000,000
Ամերիկայէն	2,300,000	4,100,000
Աւստրիայէն	1,700,000	2,800,000
Գումար՝	86,000,000	126,700,000

ՇՐՋՈՒՆ ՄԱՆԿԱՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆ

Թուրքիոյ կրթական գործավարը, Րէշիտ Կալիպ, բա՛ն մը ընելու մարմաջէն բռնուած, ամէն օր նորութիւն մը կը դնէ մէջտեղ: Ահա հատ մը. — Կրթական գործավարութիւնը կազմակերպած է շրջուն ցուցահանդէս մը: Ցուցահանդէսը ճամբայ պիտի ելլէ ապրիլ 15ին. պիտի այցելէ Կեսարիա, Սեբաստիա, Սամսոն: Նպատակն է մանաւանդ նախակրթարանի ուսուցիչներուն ցոյց տալ մանկավարժական նոր մեթոտներ, եւ հանրութեան միտքը լուսաւորել: Ցուցահանդէսին հետ պիտի ճամբորդեն քննիչներ եւ ուսուցիչներ: Բանախօսութիւններ պիտի ըլլան, դաս աւանդելու կերպերը պիտի բացատրուին: Այս նպատակով կարգ մը նիւթեր պատրաստուած են: Պիտի ընկերանայ նաեւ առողջապահական քննիչ մը, որ պիտի խօսի տղոց առողջապահութեան մասին: Փոքր կայարանները պիտի կենան երկու օր, իսկ մեծ քաղաքները՝ մէկ մէկ շաբաթ:

ՄԱՄՈՒԼ

Հայ մտքի կազմակերպումը

«Յուսաբեր» այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ ողջունելով Փարիզի «Հայ Գրողներու Ընկերակցութեան» կազմութիւնը, կը շեշտէ (25 մարտ).

— «Տարագրութեան տասը տարիներուն՝ հայ մտաւորականութիւնը ցրուեցաւ ամէն կողմ եւ հազիւ առիթ ու հնարաւորութիւն ունեցաւ իրեն վերապահուած պատմական դերը կատարելու հայ կեանքի ամէնէն ալեկոծ շրջանին: Անշուշտ, հայ գրողը, իբրեւ անհատ, ըրաւ այն ինչ որ հնար էր, բայց իբրեւ հաւաքականութիւն, իբրեւ հայ մշակոյթին սպասարկու դաս, անիկա հրապարակ չեկաւ եւ դեր չկատարեց: Ի՞նչ բարերար ազդեցութիւն կ'ունենար ան հայ կեանքի վրայ, եթէ ամէն գաղութի մէջ, բազմաթիւ միութիւններու կարգին, գոյութիւն ունենային նաեւ զուտ գրականութեան եւ մշակոյթի նուիրուած ընկերակցութիւններ, ոչ թէ իբրեւ զարդարանք ու պերճանք, այլ իբրեւ գործօն ու կենսունակ մարմիններ: Բախտին ձգուած է հայ մշակոյթը, անոր համար որ անոր մշակները ամէնէն անպաշտպաններն են, ամէնէն անապահովները նիւթապէս, եւ, հետեւաբար, կաշկանդուած իրենց առաքելութեան մէջ, որ կը պահանջէ ազատ շունչ ու հոգեկան ու մտաւոր անդորրութիւն: Տարուած իրենց գոյութեան առօրեայ հոգերովը եւ տրորուած իբրեւ հանրային արժէք, հայ գրողները գրեթէ ոչինչ կը ստանան դուրսէն ու շրջապատէն, իբրեւ ոգեւորութիւն, իբրեւ քաջալերանք, իբրեւ արձագանգ իրենց ստեղծագործական ճիգերուն ու հոգեկան տագնապներուն: Կարծէք ճակատագրական աւանդութիւն դարձած է՝ որ հայ մտաւորականը, ինչ ալ ըլլայ, ապրի ու ստեղծագործէ թշուառութեան մէջ, անստոյգ ու անապահով պայմաններու տակ: Նուիրագործուած է այս կացութիւնը — կատարեալ անէծք — ոչ միայն իբրեւ իրականութիւն, այլեւ իբրեւ տեսութիւն:

Ի՞նչ կ'ուզէիք որ ըլլար պատկերը հայ մշակոյթին, ու գրականութեան մասնաւորաբար, եթէ ոչ աղքատութիւն ու ամլութիւն:

Նոր Ընկերակցութիւնը իր նպատակին առաջին կէտն ըրած է՝ գրողներու նիւթական ու բարոյական պաշտպանութեան հարցը եւ լաւ է ըրած: Արտասահմանի մէջ առաջին փորձը կ'ըլլայ, այստեղ, հայ գրողին ապահովութեան մասին մտածելու եւ աշխատելու:

Բայց, անարժէք պիտի ըլլար այս աշխատանքը, եթէ անոր չհետեւէին յարակից միւս առաջադրութիւնները, որոնցմէ՝ մասնաւորաբար՝ հայ գրականութեան ու մշակոյթի ծանօթացումը օտարներուն:

Ահա ասպարէզ մը, որ անտեսուած է կամ պատահականութեան ձգուած, մինչ պէտք է դառնար, եթէ ոչ բովանդակ հայութեան, գէթ հայ մշակոյթի զարգացման մասին մտածողներուն եւ մասնաւորաբար, գրողներու մեծագոյն մտահոգութեան առարկան:

Նորակազմ Ընկերակցութիւնը, հակառակ համեստ նպատակներ ունենալու իր ճիգին, ինքզինք կը գտնէ խոշոր գործերու առջեւ, որոնք կը պահանջեն հաւատք, յամառ ճիգ ու կազմակերպելու յարատեւ ոգի:

Կ'ուզէինք որ գաղութէ գաղութ արձագանգ գտնէր ան եւ օժանդակութիւն, աճելու եւ զօրանալու համար. ոչ միայն օրինակ այլեւ կորիզ դառնար, իրականացնելու համար գաղութահայութեան գրողներու Ընկերակցութեան ցանցը, միահամուռ ուժերով յառաջ մղելու համար հայ մշակոյթի զարգացման ու պաշտպանութեան գործը:

Հայ միտքը, որ բաժան է ու ցրուած, հարկ է որ կազմակերպուի, իր ակօսը աւելի խորունկցնելու, իր դըրոշմը աւելի վճռական ու տեւական դարձնելու համար, հայ ժողովուրդի այս անստոյգ ու մթին օրերուն»:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Սէն Ժէռոմի մատուռը եւ դպրոցը

ՍԷՆ ԺԷՌՈՄ, 3 ապրիլ (պաշտօնական). — Սէն Ժէռոմ Մարսիլիոյ արուարձաններէն ամենավերջինն էր՝ որ ունեցաւ իր մատուռ-մանկապարտէզը, պարզ շէնքի մը մէջ, երկու տարիէ ի վեր: Սակայն մանուկներու թիւը հետզհետէ շատնալով անկարելի եղաւ գոհանալ սոյն շէնքով: Ուստի թաղականութիւնս անցեալ նոյեմբերին ժողովուրդին բուռն փափաքով ձեռնարկեց շինութեան նորակառոյց տաճարին, 17 մեթր երկայնութեամբ, 7 մեթր լայնքով եւ 7 մեթր բարձրութեամբ: Շնորհիւ թաղեցիներու նիւթական առատաձեռն զոհողութեանց եւ բարոյական օժանդակութեան, վերջապէս յաջողեցաւ կանգնել ներկայ փառաւոր մատուռը:

Յառաջիկայ կիրակի առաւօտ, 9 ապրիլ բացումը տեղի պիտի ունենայ նորակառոյց մատրան եւ Ս. Զատկի տօնական հանդիսաւոր օրերուն կրօնական հոգեշունչ արարողութիւններ եւ երգեցողութիւններ պիտի կատարուին մասնագէտ երաժշտապետի հսկողութեան տակ: Ուստի Մարսէյլի հայ ժողովուրդէն պիտի խնդրէինք որ հաճէին իրենց ներկայութեամբ աւելի փայլ տալ եւ քաջալերել Սէն – Ժէռոմի իրենց եղբայրները՝ որոնք ներկայ անգործութեան շրջանին իրենց ազգային գոյութիւնը պահպանելու համար յանձն առին 50,000 ֆրանքի արժէքով շէնք մը շինել, որպէս զի մատաղ սերունդը ազատ եւ առողջարար վայրի մը մէջ սորվի իր մայրենի լեզուն եւ փրկուի ուծացման վտանգէն:

Հաւատացեալներէն անոնք որ կը փափաքին նուէրներ ընել տաճարին բացման առթիւ, կրնան դիմել Թաղականութեանս, 4, Boulevard Neuf, Saint-Jérôme:

Թաղ. խորհուրդ Սէն – Ժէռոմի
(Կնիք)

«ՅԱՌԱՋ»ի ԹԵՐԹՕՆԸ (15)

ԳԵՏՆԻ ՏԱԿԷՆ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԳՐԱԿԱՆ ԽԱՂ. 1908)

Հրացանի մը ձայն լսելուն պէս ամբողջ ընտանիքը սարսափահար, լուռ ... ականջները լարած ... կը համրէ ... մէկ ... երկու ... երեք ... իսկ եթէ այս կամ այն զօրանոցէն ազդանշան մը լսուէր միաժամանակ, ա՛լ վայն ու լացը, խեղդուած ճիչը մանուկին անճար մօր ոտքերուն ինկած, անկարող հօր սիրտը տակնուվրայ կ'ընէ ... Քաջք, պարոն Մելիք, ի՞նչպէս չյուսահատիլ ...

ՄԵԼԻՔ. — Ազատութեան յոյսը պէտք է միշտ [illegible] ունենալ:

ՄՆՕ. — Կա՞յ մի նշոյլ իսկ ազատութեան ... Եթէ լինէր գոնէ մի չնչին, մի աղօտ լոյս ... Միմիակ մխիթարութիւնս է խորհիլ, չինած տուներու մէջ ո՞ր անկիւնը արդեօք կարող եմ յարդարել ապահով թաքստոց պատրաստելու համար:

ՄԵԼԻՔ. — Հա՛, կարգադրեցի՞ր մի բան:

ՄՆՕ. — Մէկ չէ, մի քանի տեղ գըտայ, խօսեցի տան տէրերի հետ, ընդունողներ, համաձայնողներ ալ գտնուեցան, բայց վերջ ի վերջոյ կը հարցնեն. — Գաղտնի պիտի մնա՞յ: — Բնական է, կը վստահեցնեմ: — Ի՞նչ գիտնանք, կը պատասխանեն, նոր Դաւոներ չէ՞ պիտի յայտնուին: Իսկ կառավարութեան վերջին ազդարարութիւնը սահմռկեցուցեր է ժողովուրդը, բոլոր տուները պիտի խուզարկեն, կը հասկնա՞ք, Պ. Մելիք, բոլո՛ր տուները եւ մի փոքր իսկ կասկածած տունը պիտի քարուքանդ ընեն: Եւ ի՛նչ, նոր եկող զօրքերի մէկ մասը փոխանակ զէնքի, բահ, բրիչ, քլունկ կը կրէ ... որի՞ համար են այս ամէն պատրաստութիւնները:

ՄԵԼԻՔ. — Ուրեմն ո՛չ մի արդիւնք:

ՄՆՕ. — Արդիւնք կայ, մէկ շաբաթ է որ կ'աշխատիմ երկու գործաւորներու հետ:

ՄԵԼԻՔ. — Վստահելի՞ են գործաւորներդ:

ՄՆՕ. — Երկու երիտասարդներ, ձեր խմբերի տղաներէն. երբեք չէի զգացեր դէպ ի ինձ այդքան սէր ու դէպ ի իրենց գործը այդքան եռանդ ու ոգեւորութիւն:

ՄԵԼԻՔ. — Կեցցե՛ն. որո՞նք են, լաւ, մե՞ծ են չինած պահեստները:

ՄՆՕ. — Իւրաքանչիւրը 4 — 5 մարդու տեղ:

ՄԵԼԻՔ. — Հրաշալի է. չորս – հինգ մարդու տե՞ղ, բայց օդ առնելու հնարաւորութիւն կա՞յ:

ՄՆՕ. — Քիչ մը դժուար, անցքով մը յարաբերութեան դրի ծխնելոյզի անցքի հետ:

ՄԵԼԻՔ. — Անհրաժեշտ է այցելել մի անգամ. վաղը:

ՄՆՕ. — Մինչեւ վաղը ...

ՄԵԼԻՔ. — Խուզարկութիւնը դեռ չի սկսել, կարիճ, վարպետ մի քիչ կարիճութիւն, ի՛նչ է այդ աստիճանի վախնալ:

ՄՆՕ. — Հա՛, պարոն Մելիք, եթէ ես ալ ձեր տեղը լինէի ...

ՄԵԼԻՔ. — Ի՞նչ կայ որ իմ տեղս չես կարող լինել:

ՄՆՕ. — Եթէ ձեզ պէս միմիակ, չոր գլուխ մը ունենայի, հինգ զաւկի հայր եմ, պզտիկ ... հաց կ'ուզեն ... ապրիլ կ'ուզեն ...

ՄԵԼԻՔ. — Հա՛, ութ օր աշխատել էք, առ այս: (Գրպանէն կը հանէ դրամ ու Մնօի կ'առաջարկէ): Յետոյ կը տեսնենք մնացածը:

ՄՆՕ (ետ մղելու շարժում). — Բաւ լիցի, Պ. Մելիք, բաւ լիցի, յեղափոխութեան դրամը իմ գրպանս չի մտնի, ես գիտեմ, որ դուք ազգի համար կ'աշխատիք, ի՞նչ կը լինի որ մի քանի օր էլ ես աշխատած լինեմ ազգի համար:

ՄԵԼԻՔ. — Լա՛ւ, շնորհակալութիւն, վաղը կ'այցելենք ամենագլխաւորը:

ՄՆՕ. — Բայց միմիակ դուք, Պ. Մելիք, յետոյ, այնտեղ մտնողները պիտի լինեն վստահելի մարդիկ, կնոջս ազգականներու տունն է, եւ պայմանաւ որ մի անգամ ներս մտնողը այլ եւս դուրս չելլէ ... երթեւեկութիւնը ... կը հասկնաք ...

ՄԵԼԻՔ. — Լա՛ւ, լա՛ւ, կը տեսնենք, վաղը:

ՄՆՕ. — Վաղը. մնաք բարի, Պ. Մելիք:

(Մնօ կը մեկնի):

Ը. ՏԵՍԱՐԱՆ
Մելիք, Կամսար

ՄԵԼԻՔ (քիչ մը լռելէ յետոյ). — Ինչպէս որ սարսափելի է ժողովրդի վիճակը, ի՞նչպէս է դիմանում:

ԿԱՄՍԱՐ. — Հապա՞, եւ մէկ օր չէ, երկու օր չէ, ամիսներ, տարիներ նոյն վիճակը:

ՄԵԼԻՔ. — Ի՛նչ թաքուն հոգիներ կան երբեմն ժողովրդի վարի խաւերուն մէջ, տեսա՞ր, փող տուի, մերժեց առնել:

ԿԱՄՍԱՐ. — Հըմ, հանելուկ է, հանելուկ այս ժողովուրդը: Դէ՛հ, ահա՛ բոլոր պահեստների մանրամասն ցուցակը, այժմ պէտք է այցելել գլխաւոր գիրքերը, ոգեւորել կամաւորները ու պահուըտելու վայրերը պատրաստել:

ՄԵԼԻՔ. — Պէտք է բացատրել ուրեմն մեր թաքնուելու ծրագիրը:

ԿԱՄՍԱՐ. — Անհրաժեշտ չէ, մեր յաջողութիւնը կախուած է մեր ծրագրի գաղտնի մնալէն: Իւրաքանչիւր գիրքի խմբապետին մի կնքուած նամակ կը յանձնեմ, պատուիրելով որ նամակը բանան միմիայն կառավարութեան տուած պայմանաժամը լրանալու վերջին րոպէին ու վարուին նամակի տրամադրութեան համաձայն:

ՄԵԼԻՔ. — Իսկ եթէ չուզենան ենթարկուիլ:

ԿԱՄՍԱՐ. — Սխալուած են, եթէ ոչ պիտի ձերբակալուին:

ՄԵԼԻՔ. — Գուցէ դիմադրեն:

ԿԱՄՍԱՐ. — Խաւէ պիտի արգիլուի դիմադրելը. եթէ կոտորածի նշաններ չերեւին:

ՄԵԼԻՔ. — Դիւրին է ըսելը,: (Լռութիւն, կը ծխէ ու արագ կը քայլէ սենեակի մէկ անկիւնէն միւսը. երբեմն կը կենայ սեղանին առջեւ ու կը խօսի Կամսարի հետ):

Ա՛հ, մեր այս ծրագիրը, ընդհարման պարագային, չե՞ս կարծեր որ օգտակար լինի: Ս. Խաչի կողմից Թուրք թաղերի վրայ յարձակումը պիտի կարծել տայ որ օգնական ուժեր ենք ստացել, հայ ժողովրդին կարող է ոգեւորել, ընդհանուր տրամադրութիւնը կը բարձրանայ, եւ յետոյ Թուրքերի վրայ սարսափ կը տարածէ ...

Դ. ՄԵԼՈՅԵԱՆ

(Շարունակելի)

Յ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

Հ. Յ. Դ.

Հ. Յ. Դ. ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ԿՈՄԻՏԷՆ արտակարգ Ընդհ. Ժողովի կը հրաւիրէ ՓԱՐԻԶԻ, ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕԻ, ԱՆԻԷՌ-ՊՈՒԱ-ՔՈԼՈՆՊԻ, ՍԱՐՍԷԼԻ, ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Կոմիտէներու եւ Խումբերու բոլոր ընկերները այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին, Société Savantes D սրահին մէջ:

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. «Իշխան» Ենթակոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերները այս Կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին: Խիստ կարեւոր օրակարգ եւ ընթացիկ հարցեր: Ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է: Ներկայանալ անդամատետրով:

Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ ընկերական ընդհ. ժողովը վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8ին Հ. Յ. Դ. Գրադարանը: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Ներկայանալ անդամատետրով:

ՀՐԱՒԷՐ

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Փարիզի մասնաճիւղին պարբերական դասախօսութիւնը այսօր Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 9ին Ֆլորիայի վերնայարկը: Կը խօսի՝ Շ. Նարդունի «սեռային կեանքի զանազան երեւոյթներուն մասին»: Մէկ ժամ սինէմա: Կը հրաւիրուին անդամներն ու համակիրները:

Պ. Օննիկ Թահթաճեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Վիտալ (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Ստեփան Սըկոյեան, Այրի Տիկին Հայկանուշ Թահթաճեան, Պ. Սարգիս Միրիճանեան եւ իրենց պարագաները սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի կնոջ, աղջկան, քրոջ եւ ազգականուհիին՝

ՏԻԿԻՆ ԷՄԻԼԻ ԹԱՀԹԱՃԵԱՆԻ
(Ծնեալ Վիտալ)

դառնաղէտ մահը՝ որ տեղի ունեցաւ ապրիլ 5ին չորեքշաբթի օր:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի վաղը, ուրբաթ առաւօտ ժամը 10.30ին Ժիւվիզիի հիւանդանոցին մէջ (Juvisy, Seine), ուրկից հանգուցեալին մարմինը պիտի փոխադրուի տեղւոյն գերեզմանատունը:

ԾԱՆ.—Մասնաւոր մահազդ ղրկուած չըլլալով ներկայս իբր այդ նկատել:

Հաղորդկց. միջոց.— Շոգեկառք առնել կառ. Օսթէրլիցէն եւ կամ Սէն Միշէլէն: Օթօպիւս առնել Փլաս տ'Իթալիէն:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Կը փնտռեմ եղբայրս Խնուսի Ղաբաչօղլան գիւղացի Հրանդ Յակոբեան, հօր անուն՝ Պետրոս, մօր անուն՝ Մարիամ: Ընդհանուր պատերազմին աքսորուեցանք Մուշ: Վարդովի շրջանի Լէյլէկ գիւղին մէջ զիրար կորսնցուցինք: Վերջէն իմացայ որ այդ կողմերէն անցնող թուրք գաղթականները եղբայրս միասին տարած են դէպ ի Պաղտատի կողմերը: Վեց ամիս վերջ տեղեկութիւն ստացայ թէ եղբայրս կը գտնուի Ճապաղջուրի կողմերը: Անկէ ի վեր որ եւ է տեղեկութիւն չունիմ իր մասին: Իր մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել A. Hagopiani, 10, Rue Robespierre, Décines, Isère, France.

Կը խնդրուի արտասահմանի թերթերէն արտատպել:

— Երզրումցի Սիրանուշ Աւագսարկաւագեան, հօր անունը՝ Կարապետ, մօր անունը՝ Եղիսաբէթ, քոյրերը՝ Վարդիթեր, Վարդանուշ, եղբայրը՝ Գրիգոր, կը փնտռէ իր ազգականները: Իմացնել Սիրանուշ Աւագսարկաւագեանի, Asile des Aveugles, Ghazir, Liban.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (8)

ՉՈՐՍ ԱՐԴԱՐ ՄԱՐԴԻԿ

Հեղինակ՝ ԷՏԿԸՐ ՈՒՕԼԸՍ Թարգմ. Ժ. Մ.

ԳԼՈՒԽ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՀԱՒԱՏԱՐԻՄ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ

Վարչապետը մտածկոտ երեւոյթով մը քալեց իր սենեակին մէջ:

Կեցաւ յանկարծ ու դուրս նայեցաւ պատուհանէն. տեսաւ բազմութիւնը ջղայնացած երեսփոխաններուն որոնք ձեռքով – ոտքով կը վիճաբանէին ու կարծես կը խօսէին բոլորը միասին:

— Շա՛տ, չա՛տ ծանրակշիռ խնդիր, ըսաւ ինքնիրեն. յետոյ՝ բարձրաձայն դարձաւ ոստիկանութեան մասնագէտին, — այսքան տարաձայնելէ ետք այլ եւս կրնանք չարունակել: Այսօրուան դէպքին մասին տեղեկագիր մը տուէք մամուլին, յիշելով այնքան մանրամասնութիւն զորս յարմար կը նկատէք տալ. տուէք նամակին պատճէնը:

Վարչապետը կոճակ մը սեղմեց. իր քարտուղարը ներս եկաւ անձայն:

— Գրեցէք Ոստիկանութեան Տնօրէնին եւ ըսէք որ հազար ոսկիի պարգեւ մը խոստանայ այդ գործիքը բերողին ձերբակալութեան համար, ինչպէս նաեւ ներում եւ վարձատրութիւն յանցաւորին մեղսակիցներուն:

Քարտուղարը մեկնեցաւ ու վարչապետը առանձին մնաց դարձեալ մասնագէտին հետ:

— Հասկցա՞ք թէ գործիքը ինչպէս բերուած է այստեղ:

— Ո՛չ, պարոն. ոստիկանները առանձին առանձին հարցաքննուեցան. ո՛չ մէկը կը յիշէ տեսած ըլլալ անծանօթի մը մուտք խորհրդարանէն ներս:

— Շնորհակալ եմ, ըսաւ վարչապետը ու մասնագէտը մեկնեցաւ:

Խորհրդարանին բակին մէջ կը շարունակուէին վիճաբանութիւնները ջղայնացած երեսփոխաններուն:

— Որքա՛ն ալ մօտիկն էի. պատւոյ խօսք՝ դեռ կը դողամ խորհելով այդ գործիքին մասին. կը յիշէ՞ք նախարարներու պարտականութեանց վրայ կը խօսէի, երբ ...

— Ծառային հարցուցի թէ ո՛ւր գտած էր նամակը. «դետինը», ըսաւ խեղճը. կարծեցի թէ ծանուցում մըն էր, չպիտի բանայի, բայց մէկը ...

— Ես ըսի. կը յիշէ՞ք ...

— Գիտեմ որ մէկն էր հարկաւ ... բացի եւ կարդացի առաջին տողերը, «Աստուա՛ծ իմ», ըսի ...

— Ո՛չ, «վա՛յ անպիտան» ըսիր ...

— Ի՛նչ որ է, միեւնոյն բանն է ... կարդացի ... իմաստը չհասկցայ շիտակը ...

×

Օքսֆորտ փողոցի «Աստղ» թատրոնին մէջ վարձուած էին երեք թիկնաթոռներ որոնց տէրերը գրաւեցին զանոնք առանձին – առանձին: Ժամը ճիշդ եօթուկէսին եկաւ Մէնֆրէտ պարզօրէն հագուած. ժամը ութին՝ Փուաքարը որ բարեկեցիկ ու տարիքոտ մէկու մը երեւոյթը ունէր. իսկ ութուկէսին հասաւ Կոնզալէզը ու նստաւ իր ընկերներուն մէջտեղը:

Հայրենասիրական երգի մը առեն վերնայարկի աղմուկէն օգտուելով, Մէնֆրէտ դառնալով իր ընկերոջը, ըսաւ.

— Իրիկուան թերթին մէջն էր ...

Լէոն գլուխովը հաստատեց:

— Փորձանքի պիտի հանդիպէի. ներս մտնելուս լսեցի որ մէկը կ'ըսէր. «Պէտք է յիշեմ Րայն Պէյքըրի բառերը զորս ...»: Քիչ մնաց որ ուրիշ մը գար ու հետս խօսէր, այնքան մօտեցաւ ինծի:

ԳԼՈՒԽ ԵՐՐՈՐԴ

ՀԱԶԱՐ ՈՍԿԻ ՊԱՐԳԵՒ

Կացութեան իսկական պատկերը տալու համար, կրնանք ըսել — յիշելով մէկէ աւելի թերթերու խմբագրականները — թէ խորհրդարանին դէպքը մեծ ցնցում յառաջ բերաւ Անգլիոյ մէջ:

Լուրի տեսակէտէն յետամնաց թերթերը տեսակ մը հեղնանքով արձանագրեցին նախ Չորս Արդարներու գոյութեան լուրը:

Միայն «Զայնարձակ»ն էր որ անմիջապէս ըմբռնեց թէ որքան իրական էր վտանգը որ կը սպառնար արտաքին նախարարին՝ այդ դատապարտելի օրինագծին պատճառաւ: Եւ սակայն, հետզհետէ ամէնէն արհամարհոտ թերթերն անգամ հասկցան իմաստը այն գլութեան որ այդքան խորհրդաւոր կերպով մուտք գործած էր Անգլիոյ մեծագոյն հիմնարկութենէն ներս: Ռումբին պատմութիւնը լեցուցած էր թերթերուն սիւնակները եւ Չորսերու յախուռն ձեռնարկին լուրը հրճուանք կ'ընէր բրիտանական կղզիներու լայնքին ու երկայնքին:

Զանազան պատմութիւններ — ընդհանրապէս անվաւեր — կը լսուէին ամէն տեղ ու ամէն վայրկեան: Մարդոց խօսակցութեան միակ նիւթն էր այս տարօրինակ քառեակը, որ սարսափի մատնած էր բոլորը: Տասնըհիններորդ դարու իրլանտական ըմբոստութեան օրերէն ի վեր անգլիացի ժողովուրդը այս աստիճան ահ ու դողի ենթարկուած չէր: Թերեւս այդ վախը այնքան ալ իրական չէր, քանի որ յայտնի էր նամակներու պարունակութենէն թէ քառեակը կը սպառնայ միայն մէկ հոգիի: Անոնց նպատակը մեծ հետաքրքրութիւն յառաջ բերաւ սկիզբները: Բայց նամակին Ֆրանսական փոքր քաղաքէ մը ղրկուած ըլլալը ... բողութիւնը — որ տեսակ մը ապացոյց էր վտանգին անմիջական հետեւորութեան — մեղմացուցեր էր ... ժողովուրդին ուժգնութիւնը: Այնպէս որ կար է Անգլիացիներու աշխարհագրական ծանօթութիւնը որ, շատեր չէին գիտեր թէ Տաքս քաղաքը Սկովտիոյ ... էպըրտին քաղաքէն աւելի հեռու մը չէր:

Սակայն եւ այնպէս, ահ ու դողի մէջ էր Լոնտոնը: Ո՞վ գիտէ, կ'ըսէին մարդիկ իրարու, թերեւս սա մեր քովէն անցնողը մէկն է Չորս Արդարներէն:

Ոստիկանատուններուն դուռը կախուած սեւ ցուցատախտակներուն վրայ փակցուած էր. հետեւեալ ազդը. —
(Շար.)

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 7 ԱՊՐԻԼ 1933

7 Avril 1933

9րդ ՏԱՐԻ Թիւ 2187

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՇՈՇՈՐԹԱՊԱՏՈՒՄ

—o—o—

Եւ անհաւատալի մի՛ս շոշորթապատումը, որ լոյս տեսած է Ֆրանսայի Երիտասարդ Համայնավարներու Դաշնակցութեան պաշտօնաթերթին՝ « Լ'Աւան Կառտ »ի մէջ (1 ապրիլ) :

Կը թարգմանենք բառ առ բառ, անտեսելով կոպիտ սխալներն ալ, ինչպէս « 18րդ տարեդարձ », փոխան փետր. 18ի :

— « Վերջերս Կրընօպլի մէջ հայ բանուոր Մարուֆ Մարուֆեան եւ իր ընկերները հինգը, որ « կեցցէ՛ խորհրդային Հայաստանը » պոռացեր էին, յարձակում կրեցին « Դաշնակիստ »ներուն կողմէ : Մարուֆ սպաննուեցաւ եւ իր ընկերները վիրաւորուեցան :

Միւս կողմէ, անցեալ փետր. 18ին, Արնուվիլ – լէ – Կոնէսի մասնաճիւղը զանգուածային ցոյց մը կազմակերպած էր հայ սպիտակ պահակներուն դէմ, որոնք կը տօնէին հակայեղափոխութեան 18րդ տարեդարձը : Թաղապետական խորհուրդի անդամ Պուրլոն, որ պիտի վարէր հակաճառութիւնը, գարշելի կերպով ծեծուեցաւ, թակարդի մը մէջ ճաշուելէ յետոյ :

« Արդարեւ, Ֆրանսայի մէջ, ռուս սպիտակ պահակներու, վրացի մենշեւիկներու կողքին, կը գտնուի հայ սպիտակ պահակներու կուսակցութիւն մը,— « Դաշնակիստ » կուսակցութիւնը որուն կեդրոնն է Փարիզ, 71 Ավընիւ Քլէպէր, եւ որ անդամ է Բ. Միջազգայինին !

Այս կուսակցութիւնը, որուն մասնաճիւղերը տարածուած են այն բոլոր երկիրներուն մէջ ուր հայկական գաղթականութիւն կայ եւ մասնաւորապէս Ֆրանսայի մէջ, կապ ունի Տէթէրտինկի՝ հակախորհրդային յարձակման առաջնորդի եւ հանրային զանազան վարչութեանց հետ (արտաքին գործերու նախարարութիւն, ոստիկանութիւն, սպայակոյտ եւն...) Ան բացէ ի բաց կը պայքարի ոչ միայն հայ յեղափոխական բանուորներուն, այլեւ ընդհանրապէս ամբողջ բանուոր դասակարգին դէմ :

Այս երկու մահափորձերը ցոյց կուտան թէ այս աւազակները նախափորձեր չէ որ կը կատարեն :

Միւս կողմէ, « Վերածնութիւն », օրկանը Փարիզի ռուս ճերմակ պահակներուն, քանի մը օրէ ի վեր լեցուն է հակախորհրդային յարձակման կոչերով... զուգընթաց՝ Գերմանիոյ հիթլէրական ահու սարսափին հետ :

Ա՛լ կը բաւէ՛ : Աւելի քան երբեք, մենք «Զախսակողմեան » կառավարութեան պիտի պարտադրենք յարգել ֆրանքեւռուս ոչ–յարձակման դաշինքը զոր ինք ստորագրած է : Ան պիտի լուծէ՞ թէ ոչ, ինչպէս կը տրամադրէ դաշինքը, հակախորհրդային վոհմակին զինուորական կազմակերպութեանց ոջերը եւ պիտի արտաքսէ՞ խառնակիչ գործակալները :

Ահազանգը հնչած է. ֆրանսացի երիտասարդ բանուորները իրենց երէցներուն հետ պիտի կռուին գաղթական բանուորներու պաշտպանութեան, անոնց տնտեսական եւ քաղաքական իրաւունքներուն պաշտպանութեան համար, ընդդէմ սպիտակ խառնակիչներուն եւ ի պաշտպանութիւն Խ. Ս. Հ. Միութեան » :

×

Թող ծանր չթուի ինչ որ գրեցինք, — շոշորթապատում :

Թէ՛ « Լա Տէֆանս »ը եւ թէ՛ « Լ'Աւան Կառտ »ը հալած իւղի պէս կուլ տուեր են քնարեր հէքեաթներ, կորսնցնելով ծիծաղելի դառնալու զգացումն իսկ :

Եւ այն կարմիր կամ « խարուած » թշուառականները որ այդ հէքեաթները գրի առած կամ տուն տուած են, ապահովաբար կը ծիծաղին իրենց քթին տակէն, փափսալով ֆրանսական առածը.

— «Un sot trouve toujours un autre sot qui l'admire».

Արդարեւ, երկու թերթերն ալ փառաւորապէս ծուղակն ինկած են, եւ իրենց գրգռիչ բանսարկութեանց մէջ, թանկագին խոստովանութիւններ ալ կ'ընեն :

Այսպէս, երիտասարդ « Լ'Աւան – Կառտ »ը բացէ ի բաց կը խոստովանի թէ՝ Արնուվիլի մասնաճիւղը (համայնավար) « զանգուածային ցոյց մը կազմակերպած էր, հայ սպիտակ պահակներուն դէմ որ կը տօնէին հակայեղափոխութեան տարեդարձը »...

Այո, այս առթիւ հրատարակուած թռուցիկն ալ ճիշդ այդպէս կ'ըսէր : Հանդէսը խանգարելու հրահանգներ կուտար : Եւ « Իւմանիթէ »ն ալ — ի՛նչ արատ ժողէսի անունին — կը պանծացնէր ցուցարարներուն քաջագործութիւնը :

Ինչպէս կը տեսնուի, համայնավար օրկանները եւ անոնց շուքին տակ կծկտած հայ շոշորթները, ապուշներ են մօդական գաղափարի մը, — ֆրանքեւռուս դաշինք :

Չհաւատալով թխուած սուտերուն ազդեցութեան, չվստահելով իրենց սեփական ուժին, անոնք սարկաբար կ'իջնեն, կ'իջնե՛ն եւ ափ կ'առնեն ... քաղքենի կառավարութեան դուռը :

Սուտ – իրաւ իրար կը խառնեն, եւ կը սպասեն որ կառավարութիւնը իր զինեալ ուժով, ոստիկանութեան միջոցաւ լուծէ եւ արտաքսէ « Դաշնակիստ »ները ...

A la bonne heure!

Մինչեւ այստեղ իյնալէ յետոյ, կը մնայ որ հայանուն դաւադիրները եւ իրենց մոլորեցուցած ֆրանսացի ընկերները սեւ ցանկ մը պատրաստեն, մատնանշելով բոլոր դաշնակցական հաստատութիւններն ու արտաքսելի « սպիտակ պահակները » :

Անհրաժեշտ է կատարել այդ « յեղափոխական » ծառայութիւնը, որպէս զի « դաշնակիստ »ները չյաջողին ... խորհրդային Ռուսաստանը զարնել՝ խորհրդային Հայաստանի վրայով :

Մանաւանդ որ, « դաշնակիստ »ները իրենց կոնակն ունին Տէթէրտինկ կոչուած հրէշ մը եւ քարիւղի բոլոր վաճառականները, մէջն ըլլալով ... Գ. Կիւլպէնկեանը :

(Արդեօք սո՞ւր համար էր որ, երկու տարի առաջ, խ. Հայաստանի վարչապետը՝ քաղաքացի Ս. Գաբրիէլեան, Փարիզ եկաւ Ստալինի հրահանգով, հանդիսաւորապէս ճաշեց Պ. Գ. Կիւլպէնկեանի հետ, եւ փորձեց ... խորհրդային քարիւղի մենաշնորհ մը ծախել անոր) :

Արդա՛ր է որ Ստալին կապոց մը լենինեան չքանշան փութացնէ Փարիզի գործակալներուն, « ի վարձ բարւոք ծառայութեանց » :

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԼՈՆՏՈՆ ԵՒ ՄՈՍԿՈՒԱ ԴԷՄ ԴԻՄԱՑ

Անգլ. կառավարութիւնը լիազօրութիւն կը պահանջէ, պարզելով Չեկայի սարսափները

Անգլիոյ Երեսփ. Ժողովի ապրիլ 5ի նիստին մէջ, արտաքին նախարարը երկար բացատրութիւններ տուաւ անգլիացի ճարտարագէտներու ձերբակալութեան մասին, պահանջելով անմիջապէս քուէարկել այն օրինագիծը որ կը տրամադրէ արգիլել ռուսական ներածումները :

Այս առթիւ երեսփոխաններուն բաժնուեցաւ սպիտակ տետրակ մը, ուր ամփոփուած են բոլոր լուսաբանութիւնները :

Կառավարութիւնը 24 ժամ ժամանակ տուած էր խորհրդարանին, քուէարկելու համար օրինագիծը :

Արտաքին նախարարը իր զեկոյցին մէջ պատմեց.

— Մարտ 11ին, Չեկան կոխեց այն տունը ուր կը բնակէին խումբ մը մասնագէտներ, անգլիական ընկերութեան պաշտօնեաները, առանց յայտնելու ամբաստանութեան պատճառները : Շէնքը խուզարկուեցաւ վերէն վար, յետոյ անգլիացի երկու ճարտարագէտներ առաջնորդուեցան Մոսկուայի բանտը : Յաջորդ օրը ուրիշ երկու ճարտարագէտներ ալ բանտարկուեցան : Այդ նոյն ժամուն եւ նոյն բանտին մէջ, Չեկայի վարիչները մահուան դատապարտեցին 35 ռուս քաղաքացիներ եւ անմիջապէս գործադրեցին վճիռը, առանց ո՛ր եւ է դատի : Կ'ըմբռնէք անշուշտ թէ ի՛նչ մտահոգութեան մատնուեցայ, երբ իմացայ որ խումբ մը անգլիացի ճարտարագէտներ կը գտնուէին այդ 35 հոգին գնդակահարել տուող սպային ձեռքը : Ճարտարագէտներէն Մընքհաուզ հարցաքննուած է տասնըինը ժամ անընդհատ, որու միջոցին հարցաքննիչները փոխուած են երեք անգամ : Հարցաքննութիւնը կը շարունակուէր նոյն իսկ այնատեն երբ ամբաստանեալը պատառ մը բան կ'ուտէր : Երկրորդ հարցաքննութիւնը տեւեց տասնըեօթը ժամ, եւ ես չեմ վարաներ յայտարարելու թէ այդպիսի մեթոտներով կորզուած վկայութիւն մը ո՛ր եւ է արժէք չունի : Ո՛ր եւ է չօշափելի փաստ չէ ճարուած քննիչներուն կողմէ : Անոնք պարզապէս ուզած են որ ամբաստանեալը չարչրկուելով, ինքզինքը յանցաւոր համարէ ո՛ր եւ է ձեւով : Այս ժամուս իսկ, տակաւին որ եւ է պատասխան չենք ստացած մեր հարցումներուն :

« Ի՞նչ կ'ուզէք որ ընէր բրիտանական կառավարութիւնը, երբ կ'իմանայ թէ վտանգի տակ է Անգլիացիներու կեանքը : Ես չեմ գիտեր ո՛ր եւ է միջոց որ կարենայ արդար դատ մը ապահովել ամբաստանեալներուն. բայց կա՛յ բան մը զոր կրնանք ընել, — պահանջել ձեզմէ որ կառավարութեան տաք այն լիազօրութիւնները զորս ունի արդէն խորհրդային իշխանութիւնը, առեւտուրի մասին : Խ. Ս. Հ. Միութեան վարիչները այժմ կրնան արգիլել բրիտանական ներածումները : Կոչ կ'ուղղեմ ձեզի, որ մեզի տաք միեւնոյն իրաւունքը, այն յոյսով թէ կրնանք արդիւնաւորապէս գործածել զայն վեց ամբաստանեալներու բարիքին համար : Այս բացառիկ օրէնքը չպիտի գործադրուի ապրիլ 18էն առաջ, երբ կը լրանայ անգլեւռուս առեւտրական համաձայնութեան պայմանաժամը. բայց կառավարութիւնը այդ լիազօրութիւնը կը պահանջէ այժմ իսկ :

« Մեծն Բրիտանիա չուզեր խզել իր բարեկամական յարաբերութիւնները՝ Ռուսիոյ հետ : Բայց, պէտք չէ որ անոնք սխալ կարծիքներ սնուցանեն : Եթէ այն յայտնութիւնները զորս ինծի ըրաւ Մոսկուայի մեր դեսպանը — պատուաւոր, խոհեմ եւ բանիմաց մարդ մը — համաձայն են իրականութեան, ո՛ր եւ է հիմք չի մնար շարունակելու այդ յարաբերութիւնները » :

⁂ Վիճաբանութեանց ընթացքին, թշնամական ցոյցեր եղան ընկերվարական երեսփոխանի մը դէմ, որ ոտքի ելած էր հակառաջարկ մը ներկայացնելու, մեղադրելով կառավարութիւնը :

Օրինագիծը քուէարկուեցաւ երկրորդ ընթերցումով, եւ ստացաւ 48ի դէմ 347 ձայն :

Պ. Մաքտօնըլտ Ամերիկա կ'երթայ

Պատասխանելով նախագահ Րուզվէլթի հրաւէրին, Անգլիոյ վարչապետը կը պատրաստուի Ուաշինկթըն երթալու ապրիլի երկրորդ կիսուն : Երկու վարիչները պիտի խորհրդակցին տնտեսական համագումարի եւ զինաթափութեան խորհրդաժողովի մասին : Անշուշտ քաղաքական ուրիշ խնդիրներ ալ քննութեան պիտի ենթարկուին : Պ. Մաքտոնըլտ Ամերիկա պիտի մնայ մէկ շաբաթ :

Պ. Րուզվէլթ փափաք յայտնած է որ Ֆրանսայի հետ ալ խօսակցութիւններ ըլլան : Ուաշինկթընի ֆրանսական նոր դեսպանը ճամբայ ելաւ առջի օր :

Քաղաքական շրջանակներու մէջ մեծ կարեւորութիւն կուտան այս տեսակցութեան :

Իսկ Գերմանիոյ նախարարները՝ դէպի Հռոմ

Պաշտօնապէս կը հաստատուի թէ Գերմանիոյ փոխ – վարչապետը՝ Ֆոն Փափէն եւ ներքին նախարարը՝ Կէօրինկ Հռոմ պիտի երթան Զատկի շաբթուն : Թէեւ մէկը Մուսոլինին տեսնելու պիտի երթայ, իսկ միւսը՝ Վատիկան այցելելու, բայց քանի որ ճամբորդութիւնը տեղի կ'ունենայ միաժամանակ, կարելի չէ ուրանալ անոր բացառիկ նշանակութիւնը : Թէ իտալական կառավարութեան եւ թէ Վատիկանի հետ բանակցութիւններ պիտի կատարուին հետեւեալ խնդիրներու մասին, — 1. Զինաթափութիւն. — 2. Չորս մեծ պետութեանց դաշինք. — 3. Դաշնագիրներու վերաքննութիւն. — 4. Պայմանագիր մը՝ Վատիկանի հետ :

Ֆրանսական շրջանակներու մէջ լարուած ուշադրութեամբ կը հետեւին այս անցուդարձին, ճիշդ այն պահուն երբ սեղանի վրայ է « չորս »երու դաշինքի ծրագիրը :

ԼԵՀԱՍՏԱՆ ԲՈԼՈՐՈՎԻՆ ՀԱԿԱՌԱԿ Է

Լեհական մամուլը երկարօրէն կը զբաղի « չորս »երու դաշինքով, որ ուղղակի կը շօշափէ իր շահերը : Կէս – պաշտօնական մամուլին լեզուէն դատելով, Լեհաստան չի կրնար ընդունիլ ո՛ր եւ է նոր դաշինք, բաց ի Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտէն : Ֆրանսայի առաջարկած բարեփոխումներն ալ չեն գոհացներ Լեհաստանը, որ կը մերժէ երկրորդական գծի մը վրայ նետուիլ :

Ֆրանսական մամուլը գոհունակութեամբ կ'արձանագրէ իր հաւատարիմ զինակցին այս ընթացքը :

ՍՈՒՐԻՈՅ ՌԷԺԻՆ ԿԸ ԳՆԷ ՄԱԹՈՍԵԱՆ ՏՈՒՆԸ

—.—

Սուրիոյ թերթերը կըգրեն թէ նախկին ծխախոտի ռէժին, երկարատեւ բանակցութիւններէ յետոյ, վերջապէս յաջողած է տիրանալ Սուրիոյ եւ Լիբանանի Մաթոսեան հաստատութեանց, եւ ներկայիս գոյքերու եւ ապրանքներու ցուցակը կը պատրաստուի :

Կ'ըսուի թէ այս փոխանցումի գինը հինգ միլիոն ֆրանք է :

ԵՂԲԱՅՐԱԿԱՆ ԱՋԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՀՐԿԻԶԵԱԼՆԵՐՈՒՆ

—.—

27րդ ՑԱՆԿ

	Ֆր.
Մարսէյլի Կազի գործարանի բանուորներէն	496
Գալուստ Խուրշիտեան, Արտէշ	5
Փոքրիկն Վահէ Ներսէսեան, Նէա Օրէսթիա	5
Գումար՝	506
Ապրիլ 1ի գումարը	7501
ԸՆԴՀ. ԳՈՒՄԱՐ	8007

Ֆրանս. ծրագիրը՝ նոր դաշինքին մասին

Նախարարական խորհուրդը առջի օր վաւերացուց այն յուշագիր – ծրագիրը, որ պիտի առաջարկուի Անգլիոյ եւ միւս պետութեանց, « չորս »երու դաշինքի մասին :

Արդէն հաղորդած ենք այդ ծրագրին գլխաւոր կէտերը : Ֆրանսա չընդունիր ո՛ր եւ է նոր յանձնառութիւն՝ Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտէն դուրս : Եւ չուզեր որ նոր դաշինքը սահմանափակուի միայն չորս մեծ պետութեանց միջեւ : « Չորս »երու դաշինքը, Ֆրանսայի տեսակէտով, պէտք է ըլլայ տեսակ մը շրջանային համաձայնութիւն, որուն տրամադրութեամբ չորս մեծ պետութիւնները պիտի կրնան որոշումներ տալ միայն այն խնդիրներու մասին որ ուղղակի կապ ունին իրենց հետ : Այս հասկացողութեամբ, ծրագրուած դաշինքը պիտի ըլլայ նոր հաստատում մը Լոքառնոյի համաձայնութեանց :

Արտաքին նախարարը այս մասին յայտարարութիւններ պիտի ընէ Երեսփ. Ժողովին մէջ, եւ անոր ալ կարծիքը լսելէ յետոյ, պիտի կազմէ վերջնական նախագիծը :

ՏԱՄԸ ՖՐԱՆՔՆՈՑՆԵՐՆ ԱԼ ԿԵՂԾՈՒԵՑԱՆ

Գրած էինք թէ 10 ֆրանքնոց արծաթ դրամներ հրապարակ հանուած են, երկու շաբաթէ ի վեր :

Թերթերը կը գրեն թէ այս դրամն ալ կեղծուած է :

Կեղծ դրամին գոյնը ոչ միայն շատ բաց է, աւելի ճերմակ քան իրականը, այլ եւ դիւրին է եղունգով քերթել եզերքը :

Կը կարծուի թէ Փարիզի մէջ մեծ քանակութեամբ հրապարակ հանուած է այս կեղծ դրամը :

Վիէնի երկու ընկերները ազատ արձակուած

Լիոնէն կը հեռագրեն ապրիլ 5 թուականով.— Ազատ արձակուեցան Վիէնի այն երկու ընկերները, Ներսէս Թաշճեան եւ Գրիգոր Ալոյեան, որ ձերբակալուած էին փետր. 18ի տօնէն յետոյ, փողոցին մէջ ծագած կռիւի մը հետեւանքով :

Պոլսոյ Հրեաներն ալ...

Պոլսոյ Հրեաներն ալ պատրաստուեր էին հակագերման ցոյց մը կատարելու, բայց ոստիկանութիւնը արգիլեց, ձերբակալելով 23 Հրեաներ, որոնց 8ը վար դրուեցան :

Միեւնոյն ատեն Գերմանացիներն ալ կը պատրաստուէին հակացոյց մը սարքելու, որ նմանապէս խափանուեցաւ : Զգուշութեան համար, ոստիկանութիւնը հսկողութեան տակ առաւ Թեւրոնիայա գերմանական շէնքը :

⁂ Թուրք թերթերը կը գրեն թէ՝ Հրեաները գաղտնի կոմիտէ մը կազմեր են, որ հետեւեալ կոչը հրատարակեր է.

— « Հրեա՛յ, անմիջապէս արթնցիր հանդէպ անոնց, որոնք կ'ուզեն քեզ խեղդել : Այն հաստատութեան մէջ ուր կը գտնուիս քու դրամդ գողնալու կ'աշխատին : Քեզ չեն ուզեր : Այս մարդոց ցոյց տուր մեծ ազգիդ գոյութիւնը : Ազնուական Հրեա՛յ, օ՛ն յառաջ » :

Անծանօթ մարդիկ, մեքենագրուած այս յայտարարութիւնները ցրուած են Պոլսոյ բոլոր գերման հաստատութիւններուն եւ անոնց մէջ աշխատող Հրեաներուն :

Այս յայտարարութիւնները երեք մեծ էջեր կը գրաւեն :

Նոյնպէս փոքր թուղթի վրայ մեքենագրուած յայտարարութիւններ բաշխած են Պոլսոյ Գերմանները :

Գերմանական վարժարանի հրեայ ուսանողները յայտարարութիւններ հրատարակած եւ ցրուած են, որպէս զի հրեայ աշակերտները հեռանան գերման վարժարանէն :

ԽԼՐՏՈՒՄ ՍԻԹՐՕԷՆԻ ԳՈՐԾԱՐԱՆՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Գրած էինք թէ Սիթրօէնի գործարանները բացուած են : Ժավէլի գործարանը չորեքշաբթի բացաւ իր դռները եւ բանուորները սկսան իրենց գործին, առաւօտուն : Մինչեւ ժամը 10, աշխատանքը կը կատարուէր խաղաղ : Ժամը 10ին սկսաւ խլրտում մը բանուորներուն միջեւ, մասնաւորաբար « Ռաֆֆինասիոն »ի բաժնին մէջ : Շուտով խլրտումը տարածուեցաւ « Թոլըրի »ի, « Փէնթիւր »ի եւ այլ բաժիններուն մէջ :

Պ. Սիթրօէն անձամբ եկաւ խաղաղեցնելու բանուորները, ի զուր փորձեց համոզել : Բանուորները կը պնդէին իրենց առաջարկներուն վրայ եւ կը պոռային : Պ. Սիթրօէն կը մեկնի : Կէս օրին յայտարարութիւն մը կը հրատարակէ, ցաւ յայտնելով որ Ժավէլէն զատ գործարանին միւս ճիւղերը կ'աշխատին խաղաղ եւ համակերպած, միայն Ժավէլն է որ կը հակառակի : Եթէ բանուորները կէս օրէն յետոյ չվերադառնան համակերպած, գործարանը պիտի փակուի :

Կէս օրէն յետոյ բանուորները կը վերադառնան գործարան, բայց չեն աշխատիր : Ժամը 3.30ին սուլիչ մը դադարի կը հրաւիրէ : Բանուորները կը մեկնին եւ գործարանը կը փակուի :

Յայտնի չէ թէ ե՛րբ պիտի վերաբացուի գործարանը : Թերեւս այս անգամ նամակով միայն կանչուին բանուորները :

⁂ Սիթրօէնի վարչութիւնը երէկ իսկ բանուորներուն ղրկած է երկտող նամակ մը, որ կը ծանուցանէ թէ աշխատանքները պիտի վերսկսին այսօր, ուրբաթ, 7 ապրիլ : Անոնք որ չեն ներկայանար, հրաժարած պիտի համարուին եւ իրենց տեղ ուրիշներ պիտի առնուին :

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԱՂԷՏԵԱԼՆԵՐԸ ԵՒ ԻՐԵՆՑ ՀԵՌԱՒՈՐ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐԸ

—o—o—

Ցուռեսս մտածումներով կ'երթամ… Ի՞նչ կարելի է ընել երբ անհատնում հանդէսներ ու պարահանդէսներ գամեր են արդէն ժողովուրդը: Ի՞նչ կարելի է ընել երբ համատարած տագնապը, հարիւրին իննսունը ինը համեմատութեամբ դրեր է Հայերն ու հայ ընտանիքները անդադրում անձկութեան մէջ: Թերթերը արդէն հանգանակութիւններ կը կատարեն. որոշ խչխանութիւններ յատկացուցած են արդէն գումարներ: Ի՞նչ կարելի է ըսպասել աւելի: Բանտո՞ր է՝ նոյն իսկ…

Կը տեսնեմ 25—30 դէմք: Ոչ մէկը կը ճանչնամ: Իրենց հագուստ – կապուստը, ձեռքերը դէմքերը այնքան պերճախօս են որ կարելի է, առանց կարեւոր սխալներու, ամէն մէկուն պատմութիւնը վերակազմել: Փափուկ աշխատանքը չէ իրենց բաժինը, ո՛չ ալ լաւ վարձատրուածը … Անհաճոյ պայմաններութիւններու նորէն ցնցում մը: Ինչո՞ւ կ'ապրին ասոնք. ինչո՞ւ այսքան կապուած են կեանքին. եւ մանաւանդ ի՞նչ ընելու եկեր են հոս: Իրենց կեանքի գեհենական մթնոլորտին մէջ, սովորական բնազդներն իսկ անբաւական են բացատրելու ո եւ է կենսունակութիւն: Եւ դեռ ուրիշով ալ զբաղելու երեւոյթը ինծի կը թուի անբնական, ոչ սիրելի:

Կը դիտեմ աւելի մօտէն ու առանձին – առանձին: Անպատում զրկանքներու, մրափող կամ պայթած հիւանդութիւններու դաժան կնիքը չէ կրցած սակայն աւրշտակել բան մը: Թերեւս ամէնէն կարեւորը: Ջաւրուած հոգիի մը հանդարտ ցոլքը կայ իրենց աչքերուն մէջ:

… Սկսած են արդէն խօսիլ: Անպաճոյճ բառեր եւ պայծառ սրտի անմիջական զգացումներ որ հող, աչքէդ առջեւ, բաղձանքի, մաքի կը վերածուին:

Անմիջապէս կ'որոշեմ. չըլլայ որ յոռետես մտածումներս ցուցադրեմ հոս:

Երբեմն մէկն ու միւսը կը ժպտի իր ծանօթին եւ թեթեւ կատակ մը կ'ընէ, լի փափկութեամբ ու գգուշութեամբ: Ինչո՞ւ ասոնք կ'անդրադառնան իմ վրայ բացառիկ դէպքերու նման …: Ի՞նչ տարբերութիւն այն օտար, երջանիկներուն եւ ասոնց միջեւ: Ասոնք ունին լայն կամ փարթամ կեանքին ամբողջ արդի ու գերարդի վայելքները, ասոնք իրենց բոլոր ժամերը պիտի անցընեն չոր հացի մը համար: Բայց … անոնց կողքէն խածած են սխտաւոր անհանգստութեան ու գերարդի եսապաշտութեան աւերիչ ակռաները: Ասոնք հոգիի ամբողջական կալուած մը անխարդախ պահած են: Այն երջանիկները մոռցեր են ժպտիլ, այս դժբախտները երջանկօրէն կը ժպտին …

Եղբայրակցութեան տաք հոսանք մը կը կլանէ զիս: Ջըլլայ որ խօսիմ … Անպաճոյճ բառերով իրար կը համոզեն, ծրագիր կը կազմեն:

… « Եղբա՛յր, ինչո՞ւ այդպէս կ'ըսես, մենք Շիրակի աղէտին ժամանակ ալ … »:

Իրականութեան հետ կոկորդ կոկորդի եկած մարդիկ են: Շատ պատրանք չունին բայց կ'ուզեն, կ'որոշեն ընել ինչ որ կրնան: Ինքնակամ, ամէն մէկուն իր առաջարկովը, կ'ընտրուին երկուական, երեքական հոգինոց յանձնախումբեր, տասը, տասներկու հատ:

— « Ի՞նչ կ'ըսես եղբայր, Սարաճի մէջ միայն, Արնաւիդի մէջ միայն, Պէյլիկի մէջ միայն այսքան տուն կայ, եւ այսինչն ալ հեռու կ'առնեմ՝ կը տեսնէք, երկուական, հինգական փրանքնոց տոմսակներէն քանի հատ … »:

Ի՛նչ լաւ է այս չէշտը … խմաստակութիւն, հեռատեսութիւն, վիվերնիդ փորձի:

Մարտ 18ը կը հռչակեն հանգանակութեան օր, եղբայրական օգնութեան օր:

Օրեր յետոյ ինծի կ'ըսեն: Մէկը՝ ատաւօտուն, ժամը 8ին սկսեր է եւ մինչեւ իրիկուան 9ը՝ 600 փրանք է ժողվեր: Միւսը, անօթի ծարաւ, անձրեւի մը ընկերակցութեամբ՝ 400 փրանք: Կ'անիծէ անձրեւը որ ցեխերուն մէջ պահած է իր յոգնած ոտքերը եւ կ'օրհնէ զայն որ ստիպած է մարդիկ իրենց տունը մնալ: Ուրիշ մը՝ 200 փրանք, ուրիշ մը՝ 300 փրանք, եւայլն: Արդիւնքէն գոհ են: Ոմանք, հակառակ ատոր, խորապէս տրտում են. խանդավառութիւնը իջած է:

— … « Հաւատացէք պարոն, այնքան շամէօռ ընտանիքի հանդիպեցանք, այնքա՛ն … »:

Լռութենէ մը վերջ, ցնցուելով.

—«Բայց նորէն, երբ գիտցան որ աղէտեալ եղբայրներու համար է՝ երկուական փրանքնոց տոմսակներ պահանջեցին … »:

Ուրիշ մը, բարկացած՝ իր տեսած պատկերներէն, յանկարծ, կարկամած դէմքով.

— « Հաւատացէք, պարոն, տեղ կար որ ես իմ հաւաքածս տալու փափաք ունեցայ … »:

Երկար ատեն կը լռեն: Մէկը, հաւաքուած գումարներուն ընդհանուր գումարը կ'ընէ: Միւսները մէկիկ մէկիկ կ'երկարեն իրենց գլուխները: Ժպիտ մը կը պայծառացնէ մեղմօրէն բոլորին ալ դէմքը: Հպարտութեամբ ինծի ցոյց կուտան թուանշանը: Ես ալ կը ժպտիմ բայց ներքնապէս կը մրմնամ անտարբեր: Հոն ուր ես 1000նոց մըն եմ գտեր՝ ինծի մէկ փրանքնոցով մը կ'ուզեն չլացնել …

Ի՛նչ կարեւորութիւն ունի ատ մը ոսկի, երբ ոսկին հանքերը ձեր սրտին մէջ են: Պայքարին ամէնէն քստմնելին չէ խաթարած ձեր հոգիները: Դուք չէք իսկ վիջանած պայքարի անարժան զէնքերուն դիմելու, երբ հասկնալի պիտի ըլլար որ սեւ հալածանքը ամէնէն դարչելիները դրած է ձեր ձեռքերուն մէջ: Գաղտնի ուժերու ապաւինած՝ դուք կը տեւէք եւ կը յաղթանակէք: Ձեր տառապանքը՝ ամենօրեայ անձկութիւն դարձած, փոխանակ գեհհկացնելու ձեր հոգին՝ հոն արմատ ձգել տուած է ամենամեծ զգացումին՝ ընդհանուր եղբայրակցութեան հոգեկորովը: Ձեր տառապանքը՝ փոխանակ վանելու ձեզ ուրիշին տառապանքներէն, ամէնէն աղնիւ կարեկցութեան մէջ կը մղէ ձեզ: Իսկ այդ՝ դրած է ձեր անպաճոյճ արտաքինին տակ, ձեր հոգիներուն խորը բացառիկ կորով մը որ է եւ պիտի մնայ մշտական ակը՝ ցեղին ուժերու նորոգման: Ի՛նչ տարբերութիւն ձեր եւ բարեգործութիւններէ մասնակարարող վարձու պաշտօնեաներուն միջեւ … Ահա թէ ինչու, եթէ նոյն իսկ մէկ սանթիմի չօշափելի արդիւնք ձեռք չգած չըլլայիք՝ ձեր ճակատները կը մնան բարձր: Մեր անսահման վէրքերուն այնքան, այնքա՛ն դարման առաջարկողներ ու ճարպիկ արտադրողներ կան … Եւ սակայն վարիչ մտաւորականներն ու մանաւանդ մեր այնքան փայլուն այլ ապականած կխամտաւորականութիւնը, ձեր առաքինութիւններու, առաջին առաքինութիւններու վճիռ աւազանին մէջ միայն կրնայ մաքրել իր պղծութիւնը: Բայց դուք այդ մասին ալ չէք մտածեր: Դուք կաք եւ կը տեւէք: Ու այդ է դարերը յաղթող ձեր գաղտնիքը: Ու ձեր նահատակ ու մեծ վարիչներուն ճիգերը, ահա թէ ինչու, ուղղուած էին միշտ իրենց մտածումները պեղելու այդ աւազանի գաղտնիքները:

Այս մաքերն էին որ անտարբեր ձըգեցին զիս թիւին ու թուանշանին: Նաեւ անոր համար որ միտքս ինկաւ վէպի մը մէկ աղջիկը: Կը յիշէ՞ք « Մեռածներու Տան Յիշատակարան »ին այն այրի կինը … բայց ես ալ իմ մոռցեր անունը: Այդ որբ եւ այրի կինը բերդարգելեալներուն կը տանէր, ամէն օր, ինչ որ կրնար: Երբեմն կտոր մը ճերմակ հաց, երբեմն չաքարի կտոր մը, երբեմն մէկ կամ կէս կոպէկ, երբեմն լաթի կտոր մը:

Որովհետեւ անոնց թշուառութիւնը այն աստիճանի էր որ, այդ ամէն մէկ ինչը թանկագին կը դառնար: Բայց օր ալ կար որ այրի կինը ոչինչ ունէր տանելու տառապողներուն: Հակառակ ատոր, իրիկունը, սովորական նոյն ժամուն, կ'երթար ու կը կենար բերդի պատերուն եւեւ: Եւ պատերէն անդին տանջուող կալանաւորները երջանիկ էին, որովհետեւ գիտէին որ այդ մօտիկը, առանձին, որբ կինը ներկայ է:

ՀՐԱՉ

ՄԱՆՐԱՎԷՊԵՐ

Յաջողութիւն չգտած թատերագիր մը՝ օր մը գնաց Ա. Տիմայէն, եւ սպառնաց թէ ինքնասպան պիտի ըլլայ, նախապէս սպաննելով իր երեք զաւակներն ալ, եթէ անմիջապէս 300 ֆր. չտրուի իրեն:

Տիմա պարպեց բոլոր գրպանները, բայց 200 ֆրանքէն աւելի չկրցաւ գտնել:

— Ինծի անպայման երեք հարիւր ֆրանք պէտք է, կրկնեց թատերագիրը, եթէ ոչ՝ ես ու զաւակներս կորսուած ենք:

— Է՛հ, լաւ…, առաջարկ մը պիտի ընեմ ձեզի, ըսաւ Տիմա. առ այս երկու ֆրանքը, եւ առ այժմ միայն դուն ինքնասպան եղիր:

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

—•—

Մօտաւորապէս երկու տարի առաջ, Փարիզի Հայ Դրական Ակումբի կողմէ հանդէս մը սարքուած էր ի պատիւ հայ բեմի մշակներուն:

Նախագահ եւ բանախօս Պ. Բերբերեանի կողմէ ներկայացուած թրքահայ դերասաններու կարգին բոլորովին անյիշատակ թողուեցաւ թրքահայ բեմի մեծագոյն ուժերէն Ալիքսանեանը:

Ի վերջոյ Պ. Շահխաթունի բեմ բարձրանալով, թէեւ քանի մը խօսքով յիշեց Ալիքսանեանի տաղանդը, բայց անշուշտ ոչ բոլորովին տեղեակ անոր բարձր արուեստին:

Նոյն օրը չուզեցի դիտողութիւն ընել, եւ հիմակ թէեւ բաւական ուշ է արդէն, սակայն խորհելով որ գուցէ օր մը պատմութիւնն ալ նոյն ձեւով գրուի, խղճի պարտք կը համարեմ յանուն անհետացող այդ մեծ արուեստագէտին քանի մը ճշդումներ ընել:

Նախ, պէտք է ըսեմ թէ Շարասանի « Թրքահայ Բեմն եւ իր Գործիչները », (Իզմիրեանց մրցանակով պսակուած 1907) գնահատելի գործ մը ըլլալով հանդերձ, շատ թերի է եւ չիտար թրքահայ դերասանին բեմական գործունէութեան իրական պատկերը:

Կը յիշեմ թէ 1908ի սահմանադրութեան վաղորդայնին, նախկին Պէնլեան խումբին գործակատար Հաճի Յակոբ Մազմանեանի ընկերակցութեամբ, Պ. Թիֆլիսճեան (Շարասան) դերասաններուն այցելեց, անձամբ տեղեկութիւններ քաղելու անոնց բեմական գործունէութեան մասին: Ասոնցմէ առաջ ալ Սմբատ Դաւթեան, յաճախ Թատրոն կուգար (Գատը-Քէօյ, Դուզ Տիլլի Թատրոնը) նոյն նպատակով: Սակայն դերասանները շատ կարեւորութիւն չէին տար այդ կարգի անձերու, հազիւ քանի մը խօսք ըսելով կ'անցնէին: Մանաւանդ այն չըրանին երբ Պ. Թիֆլիսճեան այցելեց, Մնակեան Թատերախումբը Պոլսոյ քաղաքական մթնոլորտէն ճնշուած եւ տրինրով անգործութեան մատնուած էր: Ի վերջոյ Մակեդոնիոյ շրջանէն հազիւ վերադարձած էինք, երբ յիշեալ պարոնները եկան մէջ ընդ մէջ տեղեկութիւններ հաւաքելու:

Գրքին հրատարակութենէն վերջը միայն տեսանք ամբողջութիւնը եւ զարմացանք թէ գրական յանձնաժողովը՝ այն ատեն ապրող հին դերասաններէն ոչ մէկը չէր հրաւիրած, մէկ Մնակեանի նման հին վարպետի մը կարծիքին չէր դիմած գործին ամբողջութեանը մասին:

Դերասանուհիներու կարգին պէտք էր լաւագոյն տեղ մը տրուէր Տիկնէկ-լիկ – Սաթենիկ Մաթէոսեանի,— հպարտ ու քմահաճ կին, չէր ուզեր խմբագիրներու եւ նման մարդոց երեւալ, — որ ես զայն ճանչցած եմ իբրեւ դերասանուհի որ կը դիմադրէր ամէնէն նուրբ ու խստապահանջ քննադատներուն: Ճկուն էր, սրամիտ, ամենաբարձր արուեստով, ստեղծագործող ու կենսունակ, ամէն կարգի դերերու մէջ հազուիլ գիտէր: Ներելի չէ մոռացութեան տալ այսպիսի արուեստագիտուհի մը:

Նոյնպէս Ալիքսանեանի մասին գրուածքը թեթեւօրէն առնուած է, այն ժամանակին « բեմի հսկայ » կ'անուանէին զինքը: Տիկին Հրաչեայ երկրորդ անգամ Կովկաս մեկնելուն առթիւ, կ'առաջարկէ Ալիքսանեանին միասին երթալ (Կովկասէն եղած հրաւիրագրի մը համաձայն): Ալիքսանեան այդ միջոցին սրտի խնդիր մը ունենալով նոր դերասանուհի Օր. Ֆ.ի հետ, կը մերժէ Հրաչեայի առաջարկը: Հազիւ քանի մը ամիս կ'անցնի, Օր. Ֆ. Կովկաս կը մեկնի: Ալիքսանեան եւս կը հետեւի: Բաքուի եւ Թանձակի մէջ ներկայացումներ կուտայ թէեւ, սակայն Օր. Ֆ.ի հետ ունեցած յուսախաբութենէն կ'որոշէ դառնալ Պոլիս: Մինչ այդ, երբ Հրաչեայ կը լսէ Ալիքսանեանի Կովկաս գալու լուրը, կը զարմանայ իր կողմէ եղած առաջարկը մերժած ըլլալուն: Նոյն ատեն Թիֆլիզէն զինքը տեսնելու եկող անձնաւորութեանց գնահատանքին կ'արժանանայ եւ հակառակ եղած հրաւէրներուն՝ կը մերժէ երթալ:

Ալիքսանեանի անհաւատ նկարագիրը պատճառ կը դառնայ թերթերու մէջ քննադատուելու: Փորձերու պահուն գիտելու եկող խմբագիրները կը հրաւիրէ դուրս ելլել, եւ միայն ներկայացման օրը գալ: Կը յայտնէ թէ տեղական սովորութիւն է, սակայն Ալիքսանեան կը հակառակի եւ փորձը կը դադրեցնէ, մինչեւ որ դուրս ելլեն: Ներկայացումը կ'անցնի խանդավառ ծափերով: Եօթը անգամ ի տես կը հրաւիրուի, սակայն հետեւեալ օրը թերթերը կը քննադատեն անոր հայերէնը, եթէ ոչ արուեստը: Ալիքսանեանի համար հայերէնը չինարէն չէր վերջապէս: Ան հայերէն լեզուն կը խօսէր ու կը գրէր անթերի, մանաւանդ որ ամէն օր հայերէն թերթ կը կարդար:

Միջանկեալ յիշեմ որ իր հօրեղբօրորդին Գէորգ եպս. Ալիքսանեան Արմաշու վանքին այրելէն վերջ, հիմնադիրը եղած է եւ աւելի արդիւնաւորած: Իր գրութիւնները թերեւս մինչեւ այսօր Էջմիածնի մատենադարանին մէջ պահուած են: Ալիքսանեան իր պատանեկութեանը դիմած է անոր, վանքը մտնելու եւ հոգեւոր բեմին նուիրուելու համար, սակայն իր անչափահաս տարիքին համար համամիտ չէ եղած վանահայրը: Ուրեմն Ալիքսանեան կոչուած էր անպայման բեմին նուիրուելու:

Պարտք կը համարեմ ուրեմն, ուղղել այն սխալ կարծիքը թէ տկար էր Ալիքսանեանի հայերէնը: Բոլոր թրքահայերուս համար առաջին աղթիւ դժուար կուգայ արեւելահայերէնը: Սակայն այդ չի նշանակեր թէ հայերէն խօսիլ չենք գիտեր, մանաւանդ որ Ալիքսանեան ճկուն մարդ էր ամէն կերպով: Բայց միակ մարդն էր որ երբեք այս կամ այն խմբագրին կամ հասանքին տեղի չէր տար: Հետեւաբար, չէ ուզած երթալ Թիֆլիզ ու մեկնած է Պոլիս: Ալիքսանեանի Կովկասի պատմութիւնը այս է եղած:

Գալով այն պատմութեան թէ Ալիքսանեանի խաղացանկը միայն մելոտրամներէ կը բաղկանար, պէտք է նկատի ունենալ համխռեան շրջանը եւ դերասանին համար ապրելու հարցը: Ալիքսանեան կէս դարէ աւելի շրջանի մը մէջ սերունդներ յղկելու ծանր գործին նուիրուած էր իր կեանքին գնով: Իր ապրելու միակ միջոցը եղած է ժողովուրդին համակրանքը, մերթ ընդ մերթ ալ հալածանքի ենթարկուելով:

Ալիքսանեան հաւասար յաջողութեամբ ներկայացուցած է Մոլիէր, Շէյքսփիր եւ Իպսէն, սակայն ի վերջոյ պարտաւորուած են « մելոտրամներ» ու «քոմէտի»ներ միայն ներկայացնել, չարոնանկելով միշտ արժեցնել իրենց վիճակուած դերը:

Ալիքսանեան զուցէ միակ արուեստագէտը եղած է իր ատենին, որ կըցած է տպաւորիչ դարձնել իր խաղարկութիւնը ապրելով հանդիսականներուն վրայ: Ցաճախ, ներկայացումէն վերջ հրաւիրած են զինքը պատուասիրելու եւ իրենց տպաւորութիւնը պատմելու ժամերով:

Ալիքսանեանի արուեստը բնական ներշնչումն էր: Համալսարաններ չէր աւարտած ան: Իր ժամանակի բոլոր դերասանները մեծ մասով Ս. Փրկիչեան Ազգ. որբանոցի աշակերտներ եղած են, սակայն իրենց բնածին յատկութիւններով կրցած են ամէնէն դժուարահաճներուն գոհացում տալ:

Անպակաս եղած են հիացումի խօսքեր՝ Անգլիոյ, Գերմանիոյ, Եգիպտոսի արուեստասէր հայրենակիցներէն: 18 տարի Ամերիկա ապրող արուեստասէր ամոլ մը որ 1908ին Պոլիս օդափոխութեան եկած էր, կ'ըսէր.— « Ալիքսանեան, թէ որ դուն Ամերիկա կամ Անգլիա ծնած ըլլայիր, այսօր միլիոնատէրերուն վրայ քու անունովդ նաւեր կ'երթեւեկէին »:

Քաղաքական պայմանները թոյլ չեն տուած մեզի պահել այն գրութիւնները որ արտասահմանէն կուգային:

Կովկասի մէջ իրեն աշխատակցող ընկերներէն մէկը կը գրէր.— « Հոգեկան Ալիքսանեան, Պոլսէն եկած ոչ մի դերասան մեր վրայ այնքան լաւ տպաւորութիւն չի թողած ինչ որ դու թողիր, թէ բարձր արուեստովդ թէ անձովդ: Ափսո՛ս չուտ հեռացար »: Ես ալ հիմա կ'ափսոսամ որ չեմ կրցած պահել այդ գրութիւնները:

Ցարգելի արուեստագէտ Աբէլեան վերջին անգամ Պոլիս գտնուելուն յայտնեց թէ, իր եղբայրը որ Ալիքսանեանը ճանչցած է, կ'ուզէ անոր նկարը ունենալ ու կը ցաւէր ինքը ճանչցած չըլլալուն:

Ալիքսանեան սովորական դերասան չէր, այլ բնատուր բարձր ձիրքերով օժտուած, զրաւիչ արուեստագէտ մըն էր:

1908ի ընթացքին Ցունաստանէն Պոլիս եկած թատերախումբի մը անուանի դերասանուհին՝ Մատամ Վէզոնի — որուն անունը կը կրէր խումբը — տեսնելու գացած էր Գատը Գիւղի ձըմեռնային թատրոնին մէջ: Բեմ երթալով ներկայացուեցաւ իբրեւ տիկին Ալիքսանեան: Անմիջապէս հարց տըւաւ թէ դուք այդ անունով մեծ դերասան մը ունիք, անոր հետ ազգականութիւն ունի՞ք: Երբ իրեն ըսին թէ «տիկինն ամուսինն է »,— Ա՛, բացագանչեց, գիտէ՞ք թէ շատ մեծ արուեստագէտ է ան, եւայլն: Նոյնպէս ուրիշ նշանաւոր դերասանուհի մը,

Տիկին Փառաքէլօփուլօ: Շատ են եղած այս կարգի գնահատութիւններ:

Արուեստագէտներու նկարներու Կովկասեան հաւաքածոյ մը տեսայ դերասան Սուրաբեանի մօտ:

Ալիքսանեանի նկարին տակ « Սանճաքճեան » գրուած, իսկ ուրիշ նկար մը « Սիրանոյշ երիտասարդ » նշանակուած էր, այն ինչ Սամսոնի մէջ գիւղական տարազով քաշուած մէկ նկարս էր: Երբ մեր օրերուն իսկ այսքան սխալ տեղեկութիւններով գործեր կը հրատարակուին, ուրեմն անցեալ կամ ապագայի պատմիչները մեղադրելու իրաւունք չունինք…

Ս. Յ. ԱԼԻՔՍԱՆԵԱՆ

ԽՄԲ.— Ցանկալի էր որ յարգելի դերասանուհին պարբերաբար հրատարակութեան տար իր յուշերը, աւելի լայն բովանդակութեամբ, նպաստելու համար հայ թատրոնի պատմութեան:

ԿԱՐՍԷՆ… ՉԻՆԱՍՏԱՆ

(ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԻ ՄԸ ՈԴԻՍԱԿԱՆԸ)

—o—o—

Սարսափելի դրուագներ եւ օրեր

Հասնելով Կարսաղ, ժամանոր քննութիւնից յետոյ, մեզ եւ մի ուրիշ ընտանիք, որպէս պարսկահըպատակների ազատ արձակեցին: Մենք ազատ անցանք Կարսաղի վրայով դէպի բերդը, հասանք քաղաք, բայց ոչ թէ որպէս Հայ, այլ որպէս մալականներ: Ճանապարհին եղբայրս եւ մեզ հետ միացողները ռուսերէն էին խօսում, երբ հանդիպէինք թուրք զինուորների կամ «պաշը - պօզուկ»ների: Վերջապէս հասանք քաղաք: Ի հարկէ, մինչեւ քաղաք հասնիլս, արդէն, «քօրքմա, չըգար» բերին մեզ. հանելով իրենց հաւնածը…: Փողոցին մէջ չկար խանութ որ խորտակած, կողոպտուած չլինէր: Խանութների դռների մօտ սպանուած դիակները դեռ թաւալւում էին կիսամեռ: Եւ ես մանուկ, քայլում էի արեան մէջ, ու հիմա սարսափում եմ, երբ պատկերանում է աչքերիս առջեւ…: Ճանապարհին պատահող թալանողները ասում էին.

— Կեավուր, պանա պաք, չըգար ոչինու…:

Եւ այսպէս թեթեւացել էի իրեղէններից:

Վերջապէս հասանք տուն: Բարեբախտաբար, մեր տունը չէին կոտրած: Տիկին Զօպանեանի տղան, գերի էր ընկած Րիւշտի փաշային: Սկիզբները որպէս ռուս, փաշան զայն ընտրած էր ղեկավար իր ինքնաշարժին, եւ այդ պատճառով ստորագրած էր մի թուղթի կտոր, որ հրաշքի դեր էր կատարում: Երբ գալիս էին Լազերը կամ զինուորները, Տիկին Զօպանեանը դիմաւորում էր նրանց այդ թղթով, եւ նրանք հեռանում էին: Տիկին Զօպանեան այդ թղթի զօրութեամբ ազատեց թէ մեր տունը եւ թէ մօտ 60-70 գիւղացիներ, որոնք թաքնուել էին իր սենեակներում: Կար մի գիւղական քահանայ եւս: Բացի այդ, փաշան ընտրել էր երկու զինուոր պահապաններ, որոնք թոյլ չէին տար մեր շէնքին մօտենալ:

Երբ քիչ դադարեցին վայրենութիւնը, սպանութիւնը եւ յափշտակութիւնը, եղբայրս մի քանի ուրիշ պարսկահայերի հետ, բոլորովին ազատ զգացին, եւ իրենք իրենց ոտով, գացին մտան թրքաց բանտը: Կարծես անծանօթ էին թուրքին, կարծես չգիտէին որ, եթէ քարկոծես հարեւանի շունը եւ անցնին օրեր, շաբաթներ, նա նորից առիթ կը փնտռէ որ կծէ քեզ, որքան էլ մտերիմ լինի:

Այսպէս մի խումբ պարսկահպատակ Հայեր, պարսկական դրօշակի տակ, դիմեցին ուղղակի վարչութեան, որպէսզի ստանան իրաւունք ազատ առեւտուրի: Այստեղ կար Հիւսէյին անունով մի թուրք, բնիկ Կարսեցի, որ ընտրուած էր օգնական քաղաքապետին: Այս շունը տեսնելով մերոնց, յայտարարեց թէ Դաշնակցականները այսպիսի կեղծ անցագրերով էին գործում Կարսում, եւ բոլորը միասին բանտը դրին: Բայց եղբայրս երկար չմնաց բանտում: Որպէս վարպետ, ազատեց եւ իր հետ ազատեց մօտ քսան Հայեր, նոյնպէս իբրեւ վարպետներ: Սրանց մէջ կային ուսանողներ, կօշկակարներ, առեւտրականներ, մի ծերունի դարբին, մի խօսքով բոլորը արհեստաւորներ որոնք Չրաղաց պիտի շինէին: Ի հարկէ ոչ բոլորովին ազատ, ոչ էլ բանտում:

Յատկացուած էր մի շէնք, … էին այնտեղ, շաբաթը մի օր կարող էին գալ տուն: Այսպէս մօտ 4 … միս: Այնուհետեւ, թէպէտ աշխատում էին, բայց ամէն գիշեր գալիս էին տուն: Յետոյ բոլորովին ազատուեցին, երբ երկիր չկար արդէն կամ ոչ մի թուրք չէր կարող … պել, որ բանեցնէ չարաչար ու … չը սպաննէ:

Վերջապէս եկեղեցին ալ բացուեցաւ: Իսկ ես մէկ տարի եւ … օր գերի մնացէ յետոյ, ազատուեցի: Իբրեւ յիշատակ այդ տառապանքի օրերից, երգում եմ այս երգը: Մեր քաշածը թուրքերի ճանկին, արդէն մոռանալի բան է այդ երջանիկ … րերը, որ մոռանամ:

Անտէր մնայ Հասան ղալէն,
Մեռնի քեազիմ փաշի բալէն,
Մեզի թողուց արտասուելէն
Մեր տուները կրակ տալէն:

Շաբաթ օրը մեզի ըսին
Թուրքը մօտեցած է կարսին,
Լուր չունէինք մենք այդ մասին,
Հաստատ էինք մենք մեր յոյսին:

Հազար ինը հարիւր 20 թուին
Օգոստոսի ճիշդ վերջերին,
կարսայ բերդեր գրաւեցին,
Մեզի կարսայ բանտ քշեցին:

Րիւշտի փաշէն ձերբակալեց,
կարսայ բանտը մեզ ուղարկեց,
Շորերս ամբողջ «չխարթ» արեց
Սարիղամուշ մեզ ցոյց տուեց:

կարսայ բանտը խոնաւ ու մութ
ժամը եղաւ երեկոյեան ութ,
Չկայ քիչ ջուր, չկայ սնունդ
Միայն թուրքերն էին անգութ:

Հայրս, մայրս սրի քաշին,
Քոյրս գերի տարան փաշին,
Դէհ, խոնարհիր կարտաշին,
Այս է կեանքը կզըլ բաշին:

Թուրքը ասաւ «կեավուր, չխարթ»
Հային վայել չէ պահել զարդ,
Ա՛յ երկրորդն է աշխարհիս զարդ
Նորան խոնարհի ամէն հայ մարդ:

Մի տարի եւ տասնը վեց օր
Ձեմ մոռացել մինչեւ այսօր,
Գերի մնացինք շուն թուրքի ձեռք
Հազարաւոր թշուառ Հայեր:

Մ. ՅԱԿՈԲԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

Թռուցիկներ եւ ցոյց Բարեգործականի

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ

—•—

Ամերիկահայ թերթերէն կ'իմանանք թէ մարտ 15ին խաղաղ ցոյց մը տեղի ունեցած է Բարեգործականի Նիւ Եորքի գրասենեակին առջեւ: 40 — գործազուրկներ դիմելով գրասենեակը, պատգամաւորութիւն մը կը … կեն վեր. Պէնէճեանի, որ կը խոստանայ կարելին ի գործ դնել:

Ցոյցէն առաջ հանած էին երկու թռուցիկներ: Մէկը՝ « Հայ Անգործներու Միութեան » կողմէ, որ պարզելով իրենց կացութիւնը եւ Բարեգործականի դերը, կ'ըսէ.

— « Մենք կը պահանջենք, որ Բարեգործականը կամ իր անունը փոխէ կամ իր կոչումին ծառայէ:

Մենք ողորմութիւն չենք խնդրեր, այլ հատուցում կը պահանջենք:

Անցեալի մեր Բարեգործականի … բած զոհողութեան փոխարէն, … օժանդակութիւն կ'ուզենք, … կան օժանդակութիւն, բոլոր … հայ անգործներու համար:

Մարտ 15ին, չորեքշաբթի … եան ժամը 10ին հայ անգործներու … բազմութեամբ պիտի արշաւենք … բեգործականի կեդրոնատեղին եւ … հանջենք, որ անմիջապէս օգնութիւն … հասնին հայ անգործ զանգուածներուն:

Հայ անգործ բարեկամներ, եկէք մեզի հետ, միացէք մեր … քերուն, որպէս զի զանգուածային … կայ ցոյցով եւ կազմակերպուած … հանջով պարտադրենք Բարեգործականի … ի Ջէյերուն, որ մեզ լսեն, հայ … ւոր անգործներու օգնութեան … թան:

Զանգուածային կազմակերպ … ուժի ձայնը միայն կը լսեն Բարեգործականի երեւելիները: Մենք … ցուցադրենք այդ ուժը բոլոր … ներու կուռ միութեամբ »:

Երկրորդ կոչը, հրապարակ հանած է Ս. Դ. Հնչակեան Ակումբը: Ուժ տալով Հայ Անգործներու Միութեան, կոչը կ'ըսէ.

— «Միութիւնս մարտ 10ին յանձնախումբ մը ղրկեց Բարեգործականին խնդրելու որ 70 հայ անգործներու ճաշելիք եւ պառկելու տեղ ձեռք բերէ, ու յաջողեցաւ:

Մարտ 13ին Միութեանս յանձնախումբը դարձեալ դիմեց Բարեգործականին եւ այս անգամ մերժուեցաւ: Միութիւնս անմիջապէս կազմակերպեց ցուցարարութիւն մը — ուղղակի Բարեգործականի դրան առջեւ եւ պայքարով յաջողեցաւ իր պահանջները առնել:

Արդ, Նիւ Եորքաբնակ անգործ Հայեր, եկէք եւ միացէք Միութեանս, զօրացուցէք զայն: Մեր մէջ գոյութիւն չունի ոչ յարանուանական եւ ոչ կուսակցական ու սեռային խտրականութիւն:

Միութիւնս կոչ կ'ընէ ձեզ, հայ անգործներուդ, — սովահար մի ըլլաք, կազմակերպուինք եւ պահանջենք մեր իրաւունքները»:

ԱՐՁԱԳԱՆԳ ՓԱՐԻԶԻ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷԿ ՏԱՐՈՒԱՆ ԿԵԱՆՔԸ

Փարիզի ոստիկանական տեսչութեան պատրաստած մէկ վիճակագրութեան համաձայն, տնտեսական տագնապին պատճառով նուազած են ամբոխութիւնները: Այսպէս Փարիզ այցելած են անցեալ տարի 178,173 ֆրանսացիներ, 58,644 օտարականներ, 1931ին՝ 199,643 ֆրանսացի եւ 74,518 օտարական: Ճամբորդներու նուազման պատճառով, տագնապի մատնուած են պանդոկապետները: Պանդոկապետներու այս տագնապը տարածուեցաւ շուտով Սէնի ամբողջ նահանգին մէջ, ուր պանդոկներու թիւը ներկայիս իջած է մինչեւ 31161, այսինքն 1568 պանդոկ պակաս 1931 տարուան վրայ: Այս տարի պանդոկները աւելի եւս պիտի քիչնան, որովհետեւ միայն յունուար ամսուան մէջ փակուեցան 280 պանդոկներ:

Տնտեսական տագնապին պատճառով է նաեւ, որ շատեր կը դիմեն ոստիկանական տեսչութեան, ուզելով ոստիկան արձանագրուիլ: Թէեւ 1932ի ընթացքին փակուեցան արձանագրութիւնները, բայց մինչ այդ արձանագրուածներուն թիւը արդէն կը հասնէր 9000ի:

Զարմանալի է սակայն, որ աւելցած է սինէմաներու թիւը: 1920ին Փարիզի մէջ բացուած էին 509 սինէմաներ, 1932ին՝ 641: Անցեալ տարուան ընթացքին բացուած են 30 նոր սինէմաներ:

Դարձեալ նոյն տարուան ընթացքին Փարիզի մէջ տրուած են 5910 պարահանդէսներ եւ նուագահանդէսներ (202 նուագատուներու կողմէ):

Տագնապին հետ խենթերն ալ շատցած են: 1932ին՝ յիմարանոց ղրկուած են 5311 հոգի, 1931ին՝ 5138 հոգի: 1932ին անձնասպան եղած են 2954 հոգի, 1931ին՝ 2010 հոգի:

Տնտեսական տագնապի նոյն տարուան ընթացքին շատցած են ... որսորդութիւն ընել ուզողները: Արդարեւ 1932ին 17,433 հոգի դիմում կատարեցին որսորդի արտօնագիր ստանալու համար:

Թէեւ ֆրանսական օրէնքը կ'արգիլէ վիճակախաղն ու վիճակահանութիւնը, այսուհանդերձ աղքատախնամ եւ մարդասիրական կարգ մը ընկերութիւններու 401 արտօնագիր տրուեցաւ 1932ին:

Նոյն վիճակագրութեան համաձայն, ներկայիս Փարիզի մէջ կը սպասարկեն 27,489 կառքեր, որոնց 1,897ը հանրակառք (օթօպիւս) եւ 2,598ը ելեկտրաքարշ (թրամվէյ): Ինքնաշարժ վարելու համար արտօնագիր խնդրողներուն թիւը 1932ին իջաւ 90,918ի, 1931ին 101,731 էր: Անցեալ տարի ինքնաշարժ վարելու արտօնագիր ստացան 5,645 կիներ, իսկ մերժուեցան 5,602 կիներ:

Ճամբու արկածներու պատկերը հետեւեալն է. — 494 հոգի մեռած, 3,655 հոգի վիրաւորուած:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Թումանեանի մահուան տարեդարձը

— :-: —

Մարտի վերջերը, Երեւան, Մշակոյթի Տան մէջ տեղի ունեցաւ երեկոյթ մը, նուիրուած բանաստեղծ Յովհ. Թումանեանի մահուան տասնամեակին: Թումանեանի յիշատակը յաւերժացնելու համար, լուսաւորութեան գործավարութիւնը որոշեց Դսեղ գիւղին մէջ (Լոռիի շրջանը, ուր ծնած է բանաստեղծը) հիմնել եօթնամեայ վարժարան մը Թումանեանի անունով, ինչպէս նաեւ գործավարներու խորհուրդէն խնդրել, որ Լոռիի մէջ կառուցուի, դարձեալ Թումանեանի անունով, հանգստեան տուն մը Հայաստանի գրողներուն համար: Հրահանգ տրուած է նոյնպէս պետական հրատարակչականին այս տարի լոյս ընծայել Թումանեանի բոլոր գործերը եւ հրատարակել Անուշ օփերան: Դարձեալ, որոշուած է մանկավարժական համալսարանին մէջ պահել Թումանեանի անունով երեք թոշակաւոր ուսանող: Եւ վերջապէս որոշուած է խնդրել Երեւան քաղաքի խորհուրդէն, որ փողոցներէն մին անուանէ Թումանեանի անունով:

ՔՐՏԱԿԱՆ ԹԵՐԹԻՆ ՅՈԲԵԼԵԱՆԸ

Երեւանի մէջ մարտ 20ին տօնեցին քրտական առաջին թերթին Ռիա — Թազա (Նոր ուղի) 100րդ թիւը: Նըկատելով որ, կը գրեն Երեւանի թերթերը, Ռիա — Թազան քիւրտերուն առաջին թերթն է ամբողջ աշխարհի մէջ, մեծ հետաքրքրութիւն արթնցուցած է եւ խանդավառ ողջոյններ ստացած յիշեալ թերթը:

Երեւան-Քանաքեռ

«Պրոլետար»ին կը հեռագրեն Երեւանէն. —

Տաք եղանակները թոյլ տուին, որ արագանայ Երեւան — Քանաքեռ 13 քիլոմեթր երկար երկաթուղիին շինութիւնը:

Ներկայիս այս գծին վրայ կ'աշխատին 700 բանուորներ: Երկաթուղիին 7—8 քիլոմեթր երկարութեան վրայ կը կատարուին հողային աշխատանքներ: Ձեռնարկուած է արհեստական կառուցումներու եւ կամուրջներու շինութեան: Ապրիլէն սկսեալ բանուորներու թիւը պիտի հասցուի 2300ի, աւելի եւս արագացնելու համար շինութիւնը, որպէսզի երկաթուղին պատրաստ ըլլայ Քանաքեռի ջրաելեկտրակայանին սարքաւորման օրը: Արդարեւ Երեւան — Քանաքեռ երկաթուղին պիտի դառնայ ոչ միայն իբրեւ առաջին ուղեմասը դէպի Աղստաֆա, այլ եւ Հայաստանի ամէնէն ուժեղ ջրաելեկտրակայանին շինութեան փոխադրիչ խողովակը:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՔԱՅԻՆ ՋՈՒՐԵՐԸ

—·—

Պրոլետար կը գրէ թէ Հայաստանի հանքային ջուրերու հարստութիւնը երեւան հանելու համար, մասնաւորապէս Արզնիի ու Բլղան — Ջայի (Դիլիջան) նոր աղբիւրները աւելի լայն չափով մը օգտագործելու նպատակաւ, Երեւան հասած է Մոսկուայի հանքային ջուրերու ուսումնասիրութեան կաճառին յանձնաժողովը, որ կը քննէ Հայաստանի յայտնի հանքային ջուրերուն կլիմայական ու երկրաբանական խնդիրները: Յանձնաժողովին հիմնական նպատակն է հաստատել Արզնիի եւ Բլղան — Ջայի հանքային ջուրերու ամբողջ Ռուսիոյ կողմէ օգտագործման կարելիութիւնը: Այս հարցին մասին իր հեղինակաւոր կարծիքը պիտի յայտնէ մասնագէտ փրոֆ. Դանիլեւսկի, որ մօտերս կը սպասուի Երեւան:

Ծանօթութիւն. — Բլղան — Ջայի հանքային ջուրը երեւան հանուեցաւ անցեալ տարուան վերջերը: Կը գտնուի Դիլիջանէն 4 քիլոմեդր հեռու: Ջուրը ունի Բորժոմի հանքային ջուրերուն արժէքը: Կը պարունակէ ածխաթթուտ եւ ալքալի: Այնքան առատ կը հոսի ջուրը որ նախապէս օրական կը հաշուէր 3000 լիտր, այժմ 170,000 լիտր: Ամբողջ ձմեռը շարունակուեցաւ ջուրին քննութիւնը: Այս ջուրին քննութեամբ զբաղեցան յայտնի քիմիագէտ Կարստինսին: Երկրաբան Դեմխոխինի ղեկավարութեան տակ, երկրաբանական քննութիւններ կատարուեցան ջուրին գտնուած տեղը: Այս երկրաբանն էր, որ, ասկից առաջ, հսկած էր Արզնիի աշխատանքներուն վրայ: Կառավարութիւնը, ի վարձատրութիւն, 1000 ռուբլի տուաւ Ա. Դեմխոխինի:

Բլղան — Ջայի դիրքը, կլիմայական տեսակէտով, հրաշալի է, օժտուած Դիլիջանի բացառիկ բնական գեղեցկութիւններով: Եւ նկատելով որ ջուրը շատ առատ է եւ յորդահոսան, կը խորհուի Բլղան — Ջայը եւս դարձնել Արզնիի պէս բուժավայր մը:

⁂ Կառավարութիւնը որոշեց թանգարան մը հիմնել Արզնիի մէջ, եւ այդ նպատակին յատկացուց 3000 ռուբլի: Այս թանգարանը իր նիւթերով պիտի ներկայացնէ Արզնիի եւ Բլղան — Ջայի ջրաբուժական վայրին պատմութիւնն ու զարգացումը:

Ագարակի հանքերը

—·—

Երկրաբանական արշաւախումբ մը Ագարակի մէջ (Մեղրիի շրջան) երեւան հանեց գունաւոր մետաղի հսկայ պաշար, աւելի մեծ քանակութեամբ քան Ալլահվերդիի եւ Ղափանի գունաւոր մետաղի պաշարը:

Ագարակի հանքերուն ընդհանուր պաշարը հաւասար է 106 միլիոն թոնոյի, ինչ որ կու տայ 575 հազար թոնօ պղինձ: Նոյն այդ հանքերուն մէջ արճճային բաղադրութիւնը (molybdine) 15 հազար թոնոյի կը հասնի: Այդ հանքային բաղադրութիւնը պէտք է գիտնալ որ շատ մեծ արժէք կը ներկայացնէ ճարտարարուեստի մէջ:

Երկրաբանական կաճառին Հայաստանի բաժինը հանքախուզական նոր ծրագիր մը մշակած է, այդ նպատակին յատկացնելով 2,300,000 ռուբլի:

Մանր լուրեր

Հայ երաժիշտները եռանդագին կ'աշխատին մայր երկրին մէջ: Այս տարի Մշակոյթի Տան դահլիճէն զատ, Պետական Երաժշտանոցի շէնքին մէջ եւս բացուեցաւ սրահ մը, երաժշտական ցերեկոյթներու յատկացուած: Սրահը ունի 200 աթոռ:

⁂ Պատրաստութեան մէջ է եւ շուտով կ'աւարտի հայերէնէ թուրքերէն բառարանին խմբագրութիւնը: Բառարանը պիտի ունենայ 40,000 բառ: Ամբողջովին պատրաստուելէ յետոյ, տետրակները պիտի ղրկուին Բագու, ուր լոյս պիտի տեսնէ պրակ առ պրակ: Զուգընթացաբար, Բագուի մէջ կը պատրաստուի թուրքերէնէ հայերէն բառարան մը, որ առաջին հրատարակութիւնը պիտի ըլլայ, կ'ըսէ «Խորհ. Հայաստան», հայ եւ թուրք ժողովուրդներու պատմութեան մէջ: Բայց լուսնի վրա՞յ կ'ապրի «Խորհ. Հայաստան», որ չի գիտեր թէ քանի՛ քանի՛ նման բառարաններ լոյս տեսած են հինէն ի վեր:

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԴԻԱԿԻԶՈՒՄԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

—·—

Մեռելները այրելու սովորութիւնը Թուրքիոյ մէջ ալ ընդունիլ տալու համար կարգ մը մտաւորականներ աշխատանք կը թափեն: Ասոնց փաստը այն է թէ դիակիզումը հին Թուրքերուն մէջ գոյութիւն ունէր արդէն: Չինական աղբիւրներու եւ Օրխանի շիրիմներու արձանագրութեանց համաձայն, Թուրքերը կը նախընտրէին այրել իրենց մեռելները: Մասնաւորապէս կ'այրուէին պատերազմի մէջ մեռնողները, որովհետեւ, ողջ գերի իյնալէն աւելի անպատուաբեր կը համարէին իրենց մեռելներուն թշնամիին ձեռքը իյնալը: Թուրք մեծ զօրապետները երբ մեռնէին, անոնց մարմինը կ'այրուէր, եւ մոխիրը առանձին — առանձին փորուած երեք գերեզմաններէն մէկուն մէջ կը դրուէր, այնպէս որ անոնց բուն գերեզմանը անյայտ կը մնար:

Շրջուն պոռնիկները

Անատոլուի մէջ քաղաքէ քաղաք, գիւղէ գիւղ շրջող կարգ մը կիներ շրջուն պոռնկութիւն կ'ընեն եւ վեներականը կը ծաւալեն երիտասարդութեան մէջ:

Այս մասին պատրաստուած կանոնագրին համաձայն, ամէն նահանգի մէջ յատուկ յանձնաժողով մը այս կիները պիտի հաւաքէ եւ խրատելով գործի պիտի դնէ: Եթէ, այդ կիները, հակառակ ասոր, շարունակեն իրենց պոռնկութիւնը, այն ատեն զանոնք պիտի ղրկեն պոռնկանոցները:

Խողը հէլալ է

Տոքթ. Միլասըլը Իսմայիլ Հագգը «Իսլամական կրօնքը եւ միսերը» անուն ուսումնասիրութիւն մը հրատարակած է, որուն մէջ կը հաստատէ թէ կարգ մը խողերու լաւ եփուած միսը որեւէ վտանգ չի ներկայացներ: Եւ քուրանէն բերուած վկայութիւններով կը հաւաստէ թէ խողի միսը հէլալ է:

ՄԱՄՈՒԼ

ԿԸ ՄԵՌՆԻ՛Ն ՄԷԿԻԿ ՄԷԿԻԿ···

—·—

Սելանիկի «Հորիզոն»ը իր կարգին պարզելով Մակեդոնիոյ որբերուն անելի թշուառութիւնը, կը գրէ խմբագրականի մը մէջ (29 մարտ).

— «Այս մէկ ամսուան ընթացքին երեք տխուր մահեր արձանագրեցինք նախկին որբ հայ երիտասարդներու Մակեդոնիոյ ընտանիքէն: Առաջինը՝ Մարտիրոս Գրիգորեան, Տօվխոթայէն, հոս ղրկուած էր ուրիշ հիւանդ ու բախտակից ընկերոջ մը հետ: Հ. Գ. Խաչը հիւանդանոց դրաւ չոր կմախք դարձած եւ շարժելու իսկ անկարող այդ երկու երիտասարդները: Ասոնցմէ մին լաւացաւ ու ղրկուեցաւ գիւղ: Մինչ միւսը, ամբողջ երկու ամիս չարչարուելէ վերջ, փակեց իր աչքերը հիւանդանոցին մէջ: Երկրորդը՝ Եղիա Սանտըքեանը, որ մեռաւ Վիրօնիա, մարտ 8ին: Եւ վերջինը — վերջի՞նը արդեօք — Սարգիս Վարդապետեան, 24 տարեկան վաւլուն երիտասարդը, որուն մահը արձանագրեցինք երէկ: Երեք մահ, մէկ ամսուան ընթացքին, երեքն ալ հետեւանք զրկանքներու, անօթութեան եւ անսահման թշուառութեան, որոնք, աւելի քան երկու տարիէ ի վեր անբաժան ընկեր դարձած են մեր բախտազուրկ երիտասարդներուն, Մակեդոնիոյ գիւղերուն եւ քաղաքներուն մէջ:

Ասկէ առաջ, քանի քանի անգամներ պարզեցինք այն ողբալի վիճակը, որուն մատնուած էին մեր նախկին որբերը: Կոչեր, յօդուածներ, խմբագրականներ հատ ու համրանք չունեցան այս թերթին մէջ: Հրաւիրեցինք «ազգ»ին ուշադրութիւնը, յայտարարելով թէ մահուան վտանգը կը սպառնայ այս լքուած ու թշուառ երիտասարդներուն, որոնք ընդհանրապէս մատնուած են անդարմանելի անգործութեան մը: Գրեցինք, թէ տեղ տեղ անոնք խոտ ճարակելու կ'ելլեն դաշտերը եւ խշտեակէ մը իսկ զրկուած՝ բացօթեայ կը գիշերեն ձմեռնային այս սարսափելի եղանակին: Դեռ ամիս մը առաջ հանրութեան փոխանցեցինք Տըրամա գտնուող տասնեակ մը նախկին որբերու յուսահատական ճիչը: Այս բոլորը, թերթէ թերթ արտատպուելով արձագանգ գտաւ աշխարհի ամբողջ հայ մամուլին մէջ եւ հանրութիւնը կարդաց ու գաղափար կազմեց տիրող սրտաճմլիկ կացութեան մասին: Բայց ... բոլոր այս կոչերը, բոլոր այս ճիչերը մնացին անպատասխանի: Եղան մասնակի ձեռնարկներ եւ հետաքրքրուողներ, — կաթիլ մը ջուր թշուառութեան ծովուն մէջ: Հիմնական դարմանի մասին քայլ մը առնող չգտնուեցաւ: Ոչ մէկ մեծահարուստ Հայ խորհեցաւ գումար մը տրամադրել, այս անտէր երիտասարդներուն գոնէ ամէնէն կարօտները որ եւ է գործաշատ վայր փոխադրելու համար: Բարեգործականը, որ լուրջ հետաքրքրութեան մը պարագային կրնար ճշմարիտ ազատարարի մը դերը կատարել՝ ականջը քերեց — կամ խցեց — երբ թշուառութեան ճիչերը լսեց: Շատ շատ քանի մը հազար ֆրանք նպաստ ղրկեց իր ճոխ գանձէն: Մինչդեռ կրնար համազգային շահագրգռութիւն ստեղծել այս 4—500 թշուառներու մասին եւ ձեռք առնել գործնական միջոցներ, անոնց փրկութեան համար:

Մեծագոյն մեղաւորը սակայն հանդիսացաւ Երեւանի խորհրդային կառավարութիւնը, որ այնքան անկարեկիր ու քարսիրտ վերաբերում մը ցոյց տուաւ նախկին որբերուն հանդէպ, զանոնք, առանց բացառութեան զրկելով դէպի հայրենիք ներգաղթի իրաւունքէն: Եւ, ոչ միայն մեծագոյն մեղաւորը, այլեւ գլխաւոր դահիճը, երբ այսպէս, իրենք իրենց վիճակին լքուած երիտասարդները գերեզման կ'իջնեն «ազգ»ն ու աշխարհն անիծելէն···»:

Խորհրդային առեւտուրը կը խաչուի՞ պարսկական հրապարակէն

Թաւրիզի մեր թղթակիցը կը գրէ (23 մարտ).

— Ռուսական հիմնարկութիւնները կամաց - կամաց հաշուեյարդարի են ենթարկում իրենց գործերը. իսկ վերջերս Պարսից եւ կարմիրների առեւտրական յարաբերութիւնները կարելի է ասել խզուած է: Ահա քանի օր է կարմիրները ոչինչ չեն բերում, որովհետեւ պարսիկ կառավարութիւնը արգիլում է որ եւ է ապրանք արտահանել երկրից: Սրա պատճառն էլ այն է, որ նախ՝ կարմիրները պայմանագրից դուրս աւել ապրանք են տարել եւ երկրորդ՝ բարեխիղճ չեն եղել դէպ ի Պարսկաստանի վաճառականները: Այսպէս օրինակ, մէկից պատուէր եւ կանխավճար են վերցրել որ եւ է ապրանք բերելու, բայց 5—6 ամսից յետոյ կանխավճարը վերադարձրել են, առարկելով թէ իրենց ասած ապրանքը չկայ եւայլն. նայած թէ իրենց օգուտը ինչպէս է եղել ըստ այնմ էլ շարժուել են: Կառավարութիւնը մի քանի օր կամուրջը փակ պահեց, նոյն իսկ փոստ էլ չեկաւ. բայց այժմ երկու փոստ բացել են, բայց առեւտրական որ եւ է փոխանակութիւն չի կատարւում, որի հետեւանքով էլ նաւթը պաթմանին երկու րիալ աւելացել է:

ՆՈՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ՝ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Պարսկական կառավարութիւնը որոշած է քանի մը խանութներու մէջ կեդրոնացնել պերճանքի նիւթերու վաճառումը: Այդ պատճառով, Թաւրիզի խանութները շաբաթներով աժան ապրանք ծախած են:

ՄԱՆՐԱՎԷՊ

Օր մը, խստապահանջ բարոյագէտին մէկը, չափազանց վրդովուած ձեւով արտայայտուեցաւ Լիթարտին առջեւ, ամուրիներու մասին — եսասէրներ՝ որոնք կ'ապրէին ի վնաս ընկերութեան, օգտուելով օրէնքներու զիջողականութենէն, առանց որ եւ է հոգի եւ առանց որ եւ պարտականութեան:

— Ամուրիները, կ'եզրակացնէր ան, պէտք է անպայման պատժուին:

— Է՛հ, ուրեմն, պատասխանեց Լիթարտ, ուրիշ բան պէտք չէ եթէ ոչ՝ ամուսնացնել զանոնք:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (16)

ԳԵՏՆԻ ՏԱԿԷՆ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԳՐԱԿԱՆ ԽԱՂ. 1908)

ԿԱՄՍԱՐ. — Շատ ուշ ես մնացել, և յետոյ եթէ ուզենաս էլ, տրամադրելի ի՞նչ ուժ ունես ...

ՄԵԼԻՔ. — Շահէնին լուր տանք որ երբ ընդհարումները սկսին այստեղ, պատրաստ գտնուի դրսից գործելու:

ԿԱՄՍԱՐ. — Շահէն ի՞նչպէս պիտի իմանայ քու վիճակդ:

ՄԵԼԻՔ. — Չի՞ կարելի արդեօք, այդ պարագային, մի բարձր տեղ կըրակ վառել, մեծ կրակ, այնպէս որ Աղթամարից իսկ տեսնուի ...

ԿԱՄՍԱՐ. — Ծիծաղելի բաներ ես ասում երբեմն, Մելիք, ի՞նչ գիտես, ո՞ւր է այժմ, ո՞ր ծերպերի մէջ է թաքցել Շահէնդ, ան քու կրակի՞դ պիտի ուշադրութիւն դարձնի:

ՄԵԼԻՔ. — Պարտաւոր է վար իջնել իր ծերպերից:

ԿԱՄՍԱՐ. — Թող պահէիր, թող այստեղ պահէիր, փոխանակ բոլո՛ր տրամադրելի ուժերդ էլ նրան ուղարկելու:

ՄԵԼԻՔ. — Ընդհարման պարագային շատ եմ կասկածում:

ԿԱՄՍԱՐ. — Ստիպուած ես վարուելու, ինչպէս որ ծրագրել ես ... Խուսափե՛ր, այդ է միակ ելքը:

ՄԵԼԻՔ. — Իսկ կոտորա՞ծը:

ԿԱՄՍԱՐ. — Լա՛ւ, ի՞նչ անեմ, ժողովուրդը որ այդքան վստահութիւն ունի կառավարութեան վրայ, կոտորածի պարագային թող ինքզինքը պաշտպանէ, մենք մեր ձեռքից եկածը անում ենք ...

ՄԵԼԻՔ. — Եկեղեցիներու զանգակները հնչեցնելու եւ ժողովուրդը Այգեստանէն դուրս քաշելու ծրագիրը չիրագործե՞ն:

ԿԱՄՍԱՐ. — Վախ չունեմ. Թող իրագործեն, աւելի լաւ, ամբողջ Այգեստանը մեր տրամադրութեան տակ կը լինի, կոտորածի երկիւղից ազատ կարող ես շարժուել ուզածիդ պէս, իրագործենք ինչ որ ծրագրել ենք. փոփոխելու կամ տատանելու ժամանակը չէ: Դէպքերը յետոյ ցոյց պիտի տան թէ ինչ ընթացք է ստանալու գրութիւնը, որի մէջ կը գտնըւինք: Ո՛չ մի բան, հասկանո՞ւմ ես, ո՛չ մի բան նախատեսել չի կարելի, ո՛չ կառավարութիւնը գիտէ թէ ինչ պիտի լինի, ո՛չ ժողովուրդը եւ ո՛չ մենք:

Մթնոլորտը խեղդիչ է, կացութիւնը անհանդուրժելի ... ամպերը հաւաքուել են, կայծակն ու որոտը պիտի պայթի, անհրաժեշտ է որ պայթի, բայց տեսնենք շանթը որի գլխին է իջնելու ...

(Վարագոյր)

Գ. ԱՐԱՐ

(Բեմը կը ներկայացնէ այգի մը ծառախիտ: Գիշեր է):

Ա. ՏԵՍԱՐԱՆ

Ա. Բ. Երիտասարդ, յետոյ Գ. Երիտ.

Ա. ԵՐԻՏ. — Այստեղն է կարծեմ, ժամադրութեան վայրը, բայց դեռ մարդ չկայ:

Բ. ԵՐԻՏ. — Կանուխ է դեռ:

Ա. ԵՐԻՏ. — Արդեօք ի՞նչ են որոշեր:

Բ. ԵՐԻՏ. — Սատանան գիտէ:

Ա. ԵՐԻՏ. — Եթէ միայն գաղտնի մնար, կ'ըսեն, այգիներն իսկ պիտի բռնեն:

Գ. ԵՐԻՏ (կը մօտենայ զգուշութեամբ). — Դո՞ւք էք:

Ա. ԵՐԻՏ. — Հա՛, ի՞նչ լուր:

Գ. ԵՐԻՏ. — Դեռ չեկա՞ն. Ցանկոյնների կողմն սկսան արդէն, զօրքերը կը տեղաւորուին մեր բռնած դիրքերը, առտուն պիտի սկսի խուզարկութիւնը:

Բ. ՏԵՍԱՐԱՆ

Նոյնք, Տաճատ, Գրիգոր, Սամսոն

Ա. ԵՐԻՏ. — Բարե՛ւ, Տաճատ, ո՞ւր մնացին պարոնները:

ՏԱՃԱՏ. — Այստեղ պիտի լինէին:

Բ. ԵՐԻՏ. — Ի սէր Աստծու, Տաճատ, դու չբռնուես:

ՏԱՃԱՏ. — Է՛հ, ի՞նչ պիտի լինի որ:

Բ. ԵՐԻՏ. — Ամօթ է:

ՏԱՃԱՏ. — Ամօթի ժամանա՞կ է այժմ:

ԳՐԻԳՈՐ. — Ծօ՛, (Սամսոնի) էշի գլուխ, ուշադրութիւն, ծառերին չդպիս:

ՍԱՄՍՈՆ. — Ի՞նչ ընեմ, ծառերն ինձի կը դպին:

ԳՐԻԳՈՐ (թեւէն կը քաշէ). — Ա՛յս կողմ, այս կողմ ... Տղե՛րք, աշխատեցէք ծառերի բուների հետ նոյնանալ, կարող ենք նկատուիլ:

ՏԱՃԱՏ. — Գիտե՞ս, Գրիգոր, ի՞նչ է ծրագիրը:

ԳՐԻԳՈՐ. — Շուտով պիտի իմանանք, Տաճա՛տ, մի երկու խնձոր հետդ առ, ես վախնամ այս աւանակը պայթեցնէ: (Սամսոնի ծոցի պարկի մէջէն կը հանէ երկու ձեռքի խնձոր):

ՏԱՃԱՏ. — Ո՞ր տեսակէն է:

ԳՐԻԳՈՐ. — Պատրճաւորն է:

Ա. ԵՐԻՏ. — Բայց ինչո՞ւ այսպէս բաց այգիի մէջ:

ԳՐԻԳՈՐ. — Ի՞նչ ընենք երբ ծածկուած տեղ չկայ:

Բ. ԵՐԻՏ. — Գոնէ մի տուն:

ԳՐԻԳՈՐ. — Ո՞վ է դուռ բացողը, չեն ընդունիր ... Իւրաքանչիւրը իր գլխէն կը վախնայ:

ՏԱՃԱՏ. — Իսկ յեղափոխականը:

ԳՐԻԳՈՐ. — Նա գլուխ չունի, որ վախնայ:

ՏԱՃԱՏ. — Հը՛մ, գլուխ ալ ունի, մարմին ալ:

ԳՐԻԳՈՐ. — Վա՛յ այն յեղափոխականին որ խնայել գիտցաւ. (Ա. Բ. Երիտասարդներուն) Տղե՛րք, գացէք անգամ մը այգիի շուրջը պտտեցէք. բայց զգոյշ. նայեցէք ծառերուն վրայ, ճիւղերուն տերեւներուն մէջ, բուներու ետեւ ո եւ է մէկը թաքնըւած չլինի, մէկն ու մէկը հանդիպած պարագային, եթէ մերոնցմէ չէ, նոյն իսկ մերոնցմէ, բռնեցէք, եթէ կ'ընդդիմանայ, պաղ զէնքով վերջացուցէք, առանց աղմուկի ...

(Ա. Բ. Երիտ. կը մեկնին):

ՏԱՃԱՏ. — Այո՛, սարսափելի անորոշութիւն:

ԳՐԻԳՈՐ. — Նա որ իր կեանքէն կը վախնայ, նա ալ կը կորսնցնէ ամէնէն առաջ:

ՏԱՃԱՏ. — Վախի հարց չկայ, այս առտու պիտի սկսի խուզարկութիւնը, բոլոր տուները, ի՞նչ դիրք պիտի բռնենք:

ԳՐԻԳՈՐ. — Ուշ ենք մնացեր, սիրելի՛ս, տատանումը կը պարտուի ... մեր պարոնները չգիտեմ ինչու, տատանումն ընտրեցին ...

(Մելիք ու Արսէն կը յայտնուին):

Դ. ՄԵԼՈՅԵԱՆ

(Շարունակելի)

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած՝ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿԻ ՀԱՅ ՆԱԽԿԻՆ ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Բարձր հովանաւորութեամբ՝ **Maréchal PETAINի**

ՆԱԽԿԻՆ ԸՆԴ․Հ․ ՀՐԱՄԱՆԱՏԱՐ (Ընդհ. պատերազմի միջոցին) *ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿԻ*

ՎԱՂԸ ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ ԺԱՄԸ 21,30ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ

George V. *շքեղ սրահներուն մէջ* **31, Ave. George V.**

Գեղարուեստական բաժին՝ սիրայօժար մասնակցութեամբ ՀԱՅ և ՕՏԱՐ արուեստագէտներու

եւ ղեկավարութեամբ՝ Պ. **MAX MAXUDIANի**

1.— *MlleJEANNE HÉLIN BLING եւ իր խաղակիցը M. PEPPINO (Gasino de Parisէն). 2.— Mlle GUITTAR (Casino de Parisէն). 3.— TRIO-GOMEZի խումբը (Casino de Parisէն). 4.— JEAN MARSAC (Cabaret Coucouի Տնօէնը). 5.— Ծանօթ պարուհի Mme APRAMOVA իր հնդկական պարերով. 6.— Mr. OSCAR ALOUAN հռչակաւոր կիթառով։*
Ներկայ օրիորդներէն պիտի ընտրուի Միութեան **«Madelon»**ը *իր երկու պատուոյ օրիորդներով։*
Երկու նուագախումբ **Manuel Pizzaroի** *ներկայութեամբ։*

Cotillons – Attractions — ԴԻՒՐԱՄԱՏՉԵԼԻ ՊԻՒՖԷ

ՄՈՒՏՔ 25 ՖՐԱՆՔ

Տոմսերը կը ծախուին գրատուն *ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ*, 51, Mr. Le Prince. գրատուն *ՖԷՐՀԱՏԵԱՆ*, 36 rue Montholon, եւ դերձակ *Պ. ՏԱՐԱԵԱՆ*ի մօտ 44, rue Lafayette.

ՄԵԾ ԵՐԵԿՈՅԹ

Միջհայրենակցական Յանձնախումբին կողմէ

ի նպաստ Պէյրութի աղէտեալներուն

ՎԱՂԸ ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ ԺԱՄԸ 8.30ԻՆ ՍՕՍԻԷԹԷ ՍԱՎԱՆԹԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

8, Rue Danton, ՄԷԹՐՕ ՍԷՆ ՄԻՇԷԼ

Նախագահութեամբ Պ. Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆի

ԿԸ ԽՕՍԻՆ Պ. Պ. Անտոնեան, Լ. Բաշալեան եւ ուրիշներ։

Պիտի երգեն ՀԱՅԿԱՆՈՒՇ ԹՈՐՈՍԵԱՆ եւ ՇԱՀ-ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ

« Սիփան » երգչախումբը, լիակատար կազմով եւ իր լաւագոյն երգացանկովը

Տիկին ԱՊՐԱՄՈՎԱ իր մասնակցութիւնը պիտի բերէ

Պիտի արտասանեն Պր. Պր. Մ. ՄԱՔՍՈՒՏԵԱՆ եւ ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԻ ԼԷՕՆ ՅԱՐՈՒԹ եւ ուրիշներ։

Հայուհիներու խումբ մը, հայկական տարազներով, պիտի պարէ

Տոմսերը կը ծախուին սովորական տեղերը։ Գին՝ 15, 10 եւ 5 *Ֆր.*

ՊԱՐՍԻԿ ՎԱՃԱՌԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ ԲՈՂՈՔԸ

Թէհրանէն կը հեռագրեն թէ պարսիկ վաճառականները ժողով գումարելով որոշեցին պայքար հռչակել սովետական ապրանքներու դէմ, նկատելով որ Ռուսիա չէ յարգած իր ստորագրած առեւտրական դաշնագիրը։

Վաճառականները խնդրանքով մը Շահին յայտնեցին թէ ո եւ է առեւտուր չպիտի ընեն սովետներուն հետ, մինչեւ որ նոր դաշնագիր մը չկնքուի։

ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐՈՒ ԴԱՍԱԴՈՒԼԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Երէկ առտու Փարիզի բոլոր համալսարաններուն ուսանողները դասադուլ հռչակեցին, իբրեւ բողոքի ցոյց նախարարական կարգ մը որոշումներուն դէմ։

Ոստիկանութիւնը խիստ միջոցներ ձեռք առած է։

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ՈՍԿԻԻ ԱՐՏԱԾՄԱՆ արգելքը ետ առնուեցաւ նախագահ Րուզվէլթի մէկ հրամանագրով։

ԱՆՁՆԱՍՊԱՆ ԵՂԱՒ դերասանուհի Ֆլօր Մալի, ուրիշ անունով՝ Կապել։ Նուրբ արուեստագէտ էր, ծնած՝ 1897ին։ Չորրորդ արուեստագիտուհին է այս, որ անձնասպան կ՚ըլլայ Փարիզի մէջ, վերջին ամիսներու ընթացքին։

ՀԱՆՔԱԳՈՐԾՆԵՐՈՒ ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԸ վերջացաւ չորեքշաբթի օր, երեք օր տեւելէ յետոյ։ Կազմակերպուած էր իբրեւ ազդարարութիւն եւ կրնայ վերսկսիլ, եթէ փոհացում չտրուի։

ՊԵՐԼԻՆԻ 3500 փաստաբաններուն մէջ, հրեայ փաստաբաններէն պիտի կրնան գործել միայն 35 հոգի, այսինքն հարիւրին մէկ։ 3500ին կէսը Հրեաներ են։ Քէօլնի 81 հրեայ փաստաբաններէն միայն չորսը արտօնուեցան դատ վարելու։

Պ. Տօնապետ Տօնապետեան՝ (Կարտան), Այրի Տիկ. Բերրոն Տօնապետեան (Հալէպ), Աւետիսեան եղբայրք (Էքս եւ Ամերիկա), Տիկ. Իսրայէլ Պօյաճեան, Պ. Կարապետ Պօյաճեան (Ամերիկա), Տօնապետեան եղբայրք (Ֆրանսա եւ Ամերիկա), Տիկ. Նարդունի Կիւլէսէրեան (Մարսէյլ), Տէր եւ Տիկ. Պօղիկեան (Հալէպ), Այրի Տիկին Շուշան Տօնապետեան եւ զաւակունք (Սէփթէմ), Տէր եւ Տիկին Պարսամեան (Կարտան), Տէր եւ Տիկ. Մակարեան (Մարսէյլ), Տէր եւ Տիկ. Մեսրոպ Սարգիսեան (Լէ Միլ), Ֆէրմանեան եղբայրք (Կարտան), սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն՝

ՏԻԿԻՆ ՄԱՐԳՐԻՏ ՏՕՆԱՊԵՏԵԱՆԻ
(Ծնեալ Գալայճեան)

դառնաղէտ մահը որ տեղի ունեցաւ ծաղիկ հասակին մէջ յետ երկարատեւ հիւանդութեան։

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Դշ. 29 մարտ 1933 Էքս – Ան – Փրօվանսի (Ֆրանսա) մէջ։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Շաս, Պ. Ա.— 25 ֆրանք։
Փրովանս, Վարդ.— 50։
Հիրնա, Գազ.— 200։
Արժանթէօյ, Թ. Բ.— 35։

ՀՐԱՒԷՐ

Փարիզի Կէյվէի Շրջ. Հայր. Միութեան տարեկան ընդհ. ժողովը այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին Ֆլորիա ճաշարանին վերնայարկը, 61, rue Mr. le Prince, Métro Odéon. Օրակարգ.— Նոր Վարչութեան ընտրութիւն եւ ընթացիկ հարցեր։ Կը հրաւիրուին Փարիզ եւ շրջանները բնակող արձանագրուած եւ ոչ արձանագրուած բոլոր հայրենակիցները։

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

Յ. Հ. Դ.

Փարիզ եւ շրջակաները

Հ. Յ. Դ. ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ԿՈՄԻՏԷՆ *արտակարգ Ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ ՓԱՐԻԶԻ, ԻՍԻ ԼԸ ՄՈՒԼԻՆՕԻ, ԱՆԻԷՌ-ՊՈՒԱ-ԲՈԼՈՆՊԻ, ՍԱՐՍԷԼԻ, ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Կոմիտէներու եւ Խումբերու բոլոր ընկերները այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին,* Société Savantes, D *սրահին մէջ,* 8 rue Danton. *Մէթրօ՝ Սէն միշէլ։*

Գաւառ

Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ ընկերական ընդհ. ժողովը այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8ին Հ. Յ. Գ. Գրադարանը։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։ Ներկայանալ անդամատոմսով։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. «Իշխան» Ենթակոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերները այս Կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին։ Խիստ կարեւոր օրակարգ եւ ընթացիկ հարցեր։ Ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։ Ներկայանալ անդամատոմսով։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Ռոստոմ» Ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշտ 8.30ին սովորական հաւաքատեղին։ Բացականները նկատի կ՚առնուին։

ՍԷՆ ՄԱՐԿՐԻԹԻ (Մարսէյլ) Համազասպ ենթակոմիտէէ ընդհ. ընկերական ժողովը այս Կիրակի առաւօտ ժամը 8ին սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։ Ներկայանալ անդամատոմսով։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԸ

ԲԻՒԺԷՆ - ՍԻՒՐ - ԱՐԺԱՆԻ ջաթա - շաօի *խումբի դասախօսական ժողովը այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին իրենց սովորական հաւաքատեղին։ Կը դասախօսէ ընկեր Ե. Ա. ԹԵՐՋԵԱՆ։*

ՑԵՐԵԿՈՅԹ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕՅԻ ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ

ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ ՆԱՂԿԱՉԱՐԴԻ ԱՌԹԻՒ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2.30ին

ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ ԹԱՏԵՐԱՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

26, RUE TROYON, SÈVRES

Կը նախագահէ՝ ՏԻԿ. Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Կը խօսի՝ Օր. ԳՈՇԵԱՆ

կը ներկայացուի

ՏԱՐԵՐՔԻ ԸՆԴՎԶՈՒՄԸ (տրամ) եւ *ՏԻԿԻՆԸ ԿԸ ՆՆՋԷ (զաւեշտ)*

խմբերգ, արտասանութիւն, նուագ, մեներգ (*Տ. ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ*)

Հայկական եւ ռուսական պարեր, նաեւ խաղեր Հայ Արենուշներու կողմէ

Մուտք 5 *եւ* 7 *ֆրանք։*

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (9)

ՉՈՐՍ ԱՐԴԱՐ ՄԱՐԴԻԿ

Հեղինակ՝ *ԷՏԿԸՐ ՈՒՕԼԸՍ* — Թարգմ. *Ժ. Մ.*

ԳԼՈՒԽ ԵՐՐՈՐԴ

ՀԱԶԱՐ ՈՍԿԻ ՊԱՐԳԵՒ

ՀԱԶԱՐ ՈՍԿԻ ՊԱՐԳԵՒ

Օգոստոս 18ի օրը ժամը 4.30ին խորհրդարանի ծխարանին մէջ գտնուեցաւ դժոխային մեքենայ մը, որ այնտեղ դրուած է անծանօթ անձերու կողմէ։

Պատճառներ կան ենթադրելու թէ այդ անձերը կը պատկանին ոճրագործներու կազմակերպութեան մը, որ ծանօթ է « Չորս Արդար Մարդիկ » անունով։ Այս կազմակերպութեան անդամները ամբաստանուած են մարդասպանութեամբ եւ իրենց դէմ ձերբակալման հրամանագրեր հանուած են Լոնտոնի, Փարիզի, Նիւ Եորքի, Նիւ Օրլէանսի, Սէթըլի (Ամերիկա), Պարչելոնայի, Թոմսքի, Պելկրատի, Քրիստիանիայի, Քէյփթաունի եւ Գաբազասի մէջ։

Նորին վեհափառութեան կառավարութիւնը վերոյիշեալ պարգեւը պիտի վճարէ այն անձին որուն հայթայթելիք տեղեկութիւններուն շնորհիւ կարելի պիտի ըլլայ ձերբակալել սոյն կազմակերպութեան անդամները հաւաքաբար կամ առանձին։ Բաց ի այդ, ներում եւ վարձատրութիւն պիտի ըստանայ նաեւ խմբակին այն անդամը որ պիտի հաղորդէ այդ տեղեկութիւնները, պայմանաւ որ հեղինակ կամ մեղսակից եղած չըլլայ հետեւեալ ոճիրներուն։

Ստորագրուած.— ՆԵՐՔԻՆ ԳՈՐԾԵՐՈՒ ՆԱԽԱՐԱՐ եւ *ՈՍՏԻԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՏՆՕՐԷՆԸ*։

(Ազդին տակը նշանակուած էին տասներկու ոճիրները որոնցմով ամբաստանուած էր քառեակը)։

« GOD SAVE THE KING »
(Աստուած պահէ թագաւորը)

×

Պարգեւին առատութիւնը աղմահար բազմութիւն մը հաւաքած էր այդ ազդերուն առջեւ։

Արտասովոր էր տիրող ոգեւորութիւնը Լոնտոնի համար։ Ամբաստանեալները նկարագրուած չէին ոստիկանութեան ազդին մէջ։ Չկար նոյն իսկ անոնց լուսանկարը կամ գոնէ մանրամասնութիւնը իրենց հագուստներուն։

Փնտռուածն էր չորս մարդերու ո-րոնք տեսնուած չէին ո՛չ մէկուն կողմէ. խորհուրդ մը մութին մէջ։

Գաղտնի ոստիկան մը՝ Ֆալմըթհ որ սովորութիւն չունէր բաները ծամծըմելու (անգամ մը նոյն իսկ հասկցուցեր էր արքայական գերդաստանի անդամներէն մէկուն թէ « գլխուն եւեւը աչքեր չունէր »), իր անկեղծ կարծիքը յայտնեց ոստիկանութեան փոխ-տնօրէնին.

— Կարելի չէ ձերբակալել մարդիկ որոնց արտաքին երեւոյթին մասին ամէնէն տարրական ծանօթութիւնն իսկ չունինք. չէ՞ կրնար ըլլալ որ անոնք կիներ, Չինացիներ կամ սեւամորթներ ըլլան, ո՞վ գիտէ. բարձրահասա՞կ են, թէ կարճահասակ կամ ... Սիբերիա, անոնց ազգութիւնն անգամ չենք գիտեր ... Աշխարհի բոլոր երկիրներուն մէջ ոճիրներ գործեր են. չենք կրնար « Ֆրանսացի են » ըսել, հիմնուելով այն իրողութեան վրայ թէ Փարիզի մէջ մէկը սպաննած են, ոչ ալ « Ամերիկացի », դատաւոր էնտըրսընը սպաննած ըլլալնուն համար։

— Իրենց գրելու ձե՞ւը, իրենց գրավարժութի՞ւնը, գիտել տուաւ փոխ-տնօրէնը, ցոյց տալով նամակներուն դէզը։

— Լատին գրավարժութիւն ըսել կ՚ուզէք ... բայց կրնայ այդ ալ կեղծ ըլլալ. լա՛, ենթադրենք թէ կեղծ չէ։ Ի՞նչ տարբերութիւն կայ Ֆրանսացիի մը, Սպանիացիի մը, Փորթուկալցիի մը, Իտալացիի մը կամ Հարաւային Ամերիկացիի մը ձեռագիրներուն մէջ ... Ո՛չ, ո՛չ, իմ ըսածս է, կրնայ կեղծ ըլլալ եւ հաւանաբար ալ կեղծ է անոնց ձեռագիրը ...

— Ի՞նչ գործ տեսաք մինչեւ հիմա։

— Այցելեցինք բոլոր կասկածելիներուն ... Պտտեցանք Լոնտոնի այն թաղերը ուր օտարականները կը բնակին, Սօհօ, Պլումզպըրի եւայլն ... Փնտռտուքը կը շարունակուի գաղութներուն մէջ ալ ... Երէկ գիշեր խուզարկութեան գացինք Նըն հէտի մէջ ուր խոշոր թիւով Հայեր կ՚ապրին բայց ...

Յուսահատ արտայայտութիւն մը կար գաղտնի ոստիկանին դէմքին վրայ։

— Թերեւս խոշոր պանդոկներէն մէկուն մէջ գտնենք զանոնք, շարունակեց ոստիկանը. բայց չեմ կարծեր որ տխմար ըլլան՝ միասին ապրելու չափ. վստահ եղիր որ անոնք առանձին – առանձին կ՚ապրին ու իրարու կը հանդիպին օրական երկու – երեք անգամ։

Ոստիկանը ընդհատեց իր խօսքը. մատովը հարուածներ տուաւ սեղանին որուն առջեւը նստած էին երկուքը։ Մտացիր վիճակ մը ունէր։

— Տը Քուրվիլը եկաւ օտարականներու թաղէն. այնտեղ տեսեր է իր մարդիկներէն մէկը որ այդ շրջանակին մէջ կ՚ապրի ... երդում ըրաւ որ ան չէ ... Կը հաւատամ իր խօսքին ...

Փոխ – տնօրէնը գլուխը թօթվեց սրտառուչ կերպով.

— Սարսափելի կացութեան մէջ ենք։ Տասնինկ Սթրիթի մէջ (արտաքին պաշտօնատուն). իրենք ալ չեն գիտեր թէ ինչ պիտի պատահի այժմ ...

Գաղտնի ոստիկանը ոտքի ելաւ, հառաչեց.

— Գո՛րծ ունինք չիտակը ... ինչպէս մէջէն պիտի ելլենք ...

— Ժողովուրդը ինչ կ՚ըսէ, հարցուց տնօրէնը։

— Թերթերը տեսաք հարկաւ ...

Փոխ – տնօրէնը արհամարհանքով մը թօթվեց ուսերը. նախատական այդ շարժումը անգլիական մամուլի համար։

— Թերթե՛րը ... Աստուած կը գիտէ ըսես, ո՞վ կարեւորութիւն կուտայ թերթերուն ...

— Ե՛ս, օրինակ, պատասխանեց գաղտնի ոստիկանը. հանրութիւնը որ ուղղութիւն կուտայ մամուլին. ամէն թերթի մը նպատակն է գոհացնել իր ընթերցողները, որպէս զի անոնք կարդան ու ըսեն, « հիանալի ... » մենք ալ այդպէս կը խորհէինք ...

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 8 ԱՊՐԻԼ 1933
8 Avril 1933

9ՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2158 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՀՈԳ ՄԸ ԱՅՍ, ՀՈԳ ՄԸ ԱՅՆ

—o—o—

Երկու հանդէս՝ միեւնոյն օրը,— այս գիշեր:

Մէկը՝ երեկոյթ՝ կազմակերպուած Միջհայրենակցական Յանձնախումբին կողմէ, ի նպաստ Պէյրութի աղէտեալներուն: Միւսը՝ պարահանդէս՝ նախաձեռնութեամբ Կամաւորներու Միութեան:

Դժբախտութիւն է, անշուշտ, այս խաչաձեւումը, միեւնոյն ժամուն եւ միեւնոյն արուեստագէտներով:

Բայց, ի՞նչ ընել: Փարիզի մէջ, սրահները եւ օրերը չեն որ պիտի յարմարին մարդոց, այլ մարդիկը՝ սրահներուն եւ անոնց ժամերուն:

Միջհայրենակցականը նախապէս նկատի ունէր «Միւթիւալիթէ»ի մեծ սրահը, եւ հանդէսին օր նշանակած էր վաղը՝ կիրակի: Վերջին պահուն, խուսափելով սրահին վարձքէն (2500 ֆրանք), կը ստիպուի փոխել եւ վարձել հինգ անգամ աւելի աժան սրահ մը, որ ազատ էր այսօր, շաբաթ: Իսկ նախկին կամաւորները արդէն շաբաթներ առաջ պայմանաւորուած ըլլալով, չէին կրնար փոփոխութիւն կատարել:

Քսան հազարէն պակաս չէ Փարիզի հայ հասարակութիւնը: Ուրեմն, կրնայ շարժման մէջ դնել երկու հազար հոգի: Հազարական՝ իւրաքանչիւրին համար: Մանաւանդ որ, մէկ միջավայրը կը տարբերի միւսէն:

Ծա՞տ է: Այն ատեն, խոստովանինք թէ՝ շատ շուտ բռնեցինք օտարացման ճամբան: Թէ ուծացումը արդէն իսկ նստեր է մեր գլուխներուն եւ սիրտերուն մէջ, եւ միշտ ալ պատրուակներ կը գտնենք խուսափելու տարրական պարտականութիւններէ:

Որովհետեւ, իրենց քմահաճոյքին համար չէ որ Միջհայրենակցականը եւ Կամաւորներու Միութիւնը սարքած են այս երեկոյթները: Ոչ ալ հոգեշահ քարոզներ լսել տալու:

Երկուքն ալ ունին առաջադրութիւններ, կապուած՝ ինծի, քեզի, միւսին հետ:

Միջհայրենակցականը կ'ուզէ յիշեցնել թէ՝ Փարիզի մէջ ալ կան հայկական բազմութիւններ, որ կը մտածեն հեռաւոր դժբախտներու թշուառութեան մասին, եւ կ'ուզեն կատարել իրենց պարտքը:

Յանձնախումբին անդամները շաբաթներէ ի վեր կը տքնին, յօշափելի գումար մը արտադրելու համար:

Անոնք — մեծ մասով խոնարհ աշխատաւորներ — թաղէ թաղ, տունէ տուն պտտած, եւ լումաներ հաւաքած են: Իսկ այս երեկոյթը պիտի ըլլայ պսակումը իրենց տքնութեանց: Այլ եւ դրական ապացոյցը՝ այս գաղութին, գոնէ անոր սրտցաւ մասին պարտաճանաչութեան:

Անշուշտ նախընտրելի էր որ, իւրաքանչիւր հայ մարդ ուղղակի արձանագրուէր ու վճարէր, փոխանակ սպասելու բազմածախս երեկոյթի մը:

Բայց, իրողութիւն է որ շատեր աւելի սրտաբուխ կը դառնան՝ հանդէսի մէջ, երգի մը, ճառի մը կամ նուագի մը ազդեցութեան տակ:

Արդ, Պէյրութի հրկիզեալներուն օգտին սարքուած երեկոյթը օժտուած է այդ բոլոր առաւելութիւններով, ինչպէս կամաւորներուն պարահանդէսը:

— Ի՞նչ կը յուսաք ստանալ, հարցուցինք Միջհայրենակցականին:

— Մենք աշխատաւոր մարդիկ ենք եւ կը հասկնանք ժողովուրդի վիճակէն: Բոլորս ալ կրած ենք տնտեսական տագնապին ծանրութիւնը, եւ մեծ բաներ չենք սպասեր: Բայց, գիտենք նաեւ որ կաթիլ – կաթիլ կազմուած գումարներով է որ հոգացուած են այնքան պէտքեր՝ այս ժողովուրդին մէջ: Եւ յետոյ, բոլոր տարագիրներն ալ կրած են տառապանքի դառնութիւնը, հետեւաբար կ'ըմբռնեն ուրիշին տառապանքը...

×

Հարցուցինք նախկին կամաւորներուն.

— Ինչո՞ւ սարքած էք այս պարահանդէսը, այնքան բացառիկ հքեղութեամբ, որ կը նշանակէ մեծագումար ծախք:

— Ամէն բանէ առաջ՝ բարոյական մտահոգութեամբ: Կ'ուզենք ճանչցնել մեր հասարակութիւնը, մերձեցում հաստատել եւ փարատել շատ մը թիւրիմացութիւններ: Հրաւիրած ենք մօտ երկու հարիւր բարձրաստիճան պաշտօնատարներ, զինուորական թէ քաղաքային: Ասոնց հասարակ, սխալ գաղափարներ ունին մեր մասին: Կան Ֆրանսացիներ որ «սիտի»ներու հետ կը շփոթեն մեր տարագիրները: Յետոյ, գիտէք անշուշտ, հետզհետէ կը դժուարանայ հայ աշխատաւորներուն վիճակը, իբրեւ հետեւանք տնտեսական տագնապի եւ գործազրկութեան: Անհրաժեշտ է նորոգել կապերը եւ հաստատել նոր կապեր: Շատ բան կը կորսնցնենք այսպէս կղզիանալով, մենք մեզ մոռցնելով: Այսօր քանի՞ հոգի կը յիշէ թէ մենք ալ արիւն թափած ենք ոչ միայն մեզի, այլ եւ մարդկութեան համար, Մեծ Պատերազմի բոլոր ճակատներուն վրայ, թէ տուն – տեղ ունէինք, սակայն ցիրուցան եղանք աշխարհի անիրաւութեամբ, թէ ... Այս երեկոյթը մեր պատիւն է եւ մենք պէտք է նախանձախնդիր ըլլանք արժեցնելու զայն, օտար հիւրերուն առջեւ: Մենք ալ այս ճակատին վրայ կ'աշխատինք, միեւնոյն մտահոգութիւններով, — ամրապնդել մեր ինքնապաշտպանութիւնը: Երէկ պատերազմ էր, կռուեցանք: Այսօր, խաղաղութիւն կը վայելենք, բայց ի՜նչքան հոգեր ունինք որ սրտցաւ աշխատանք եւ կազմակերպութիւն կը պահանջեն: Մենք չենք սիրեր աղմուկ հանել, բայց գիտենք թէ կան գործեր որ մեր ուսերուն վրայ կ'իյնան:

Ո՞վ պիտի կրնար արդարացնել իր մեկուսացումը, այս կացութեան առջեւ:

Եւ ո՞վ չպիտի ունենար խղճի խայթ մը, մինակ ձգելով աշխատողները:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՖՐԱՆՍԱ ԵՒ «ՉՈՐՍ»ԵՐՈՒ ԴԱՇԻՆՔԸ

ՎԱՐՉԱՊԵՏ Պ. ՏԱԼԱՏԻԷԻ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԻՆ ՄԷՋ

Հինգշաբթի օր, Երեսփ. Ժողովին մէջ տեղի ունեցաւ այն մեծ վիճաբանութիւնը որուն կը սպասուէր երկար ատենէ ի վեր: Վարչապետ Պ. Տալատիէ եւ արտաքին նախարար Պ. Փոլ Պոնքուր այս առթիւ պարզեցին կառավարութեան տեսակէտը՝ Մուսոլինի – Մաքտոնըլտ ծրագրի մասին, եւ վստահութեան քուէ ստացան, թեր ու դէմ վիճաբանութիւններէ յետոյ:

Տեղի անձկութեան պատճառով, կ'ամփոփենք վարչապետին ճառը, մանաւանդ որ օրը օրին հաղորդած ենք դաշնքին քաղաքականութեան գլխաւոր կէտերը:

Պ. Տալատիէ յայտնելէ յետոյ թէ այժմ ձեռքի տակ ունին բոլոր վաւերագիրները՝ Մաքտոնըլտ – Մուսոլինի ծրագրի մասին, շարունակեց.

— Ֆրանսան հաւատարիմ կը մնայ այն ընդհանուր գաղափարներուն որոնք յառաջատուական եւ միասնական գինաթափութիւնը կը կապեն միջազգային ազգու հակակշռի մը կազմակերպման, որ էական տարրն է ապահովութեան: Աստիճանաբար կրճատել մեր սպառազինութիւնները, պայմանաւ որ ոչ ոք վերազինուի, հաստատել տեւական եւ ազդու հակակշիռ մը բոլոր ձեւերով, արհեստագիտական թէ ելմտական, ջնջել զէնքերու անհատական շինութիւնն ու վաճառումը, եւ, եթէ ուժգին դիմադրութեան հանդիպի այս ծրագիրը, ամէն պարագայի մէջ խիստ հսկողութեան ենթարկել, — ահա այն քաղաքականութիւնը զոր պիտի պաշտպանենք մինչեւ վերջը: Ահա թէ ինչու անկեղծ հասկացողութեամբ կ'ուսումնասիրենք բրիտանական ծրագիրը՝ սպառազինութեանց կրճատման մասին: Ինչ կը վերաբերի Պ. Մուսոլինիի ծրագրին, զայն ուսումնասիրեցինք լիակատար համակրանքով եւ խոր քննութեամբ: Այս առթիւ կատարուած խօսակցութիւններն ալ երեւան բերին տեսակէտներու մերձեցում մը: Եւ մենք յուշագրի մը մէջ ամփոփած ենք մեր տեսակէտները: Խնդիրը այն չէ որ կազմուի մեծ պետութեանց տեսչապետութիւն մը (տիրէքթուար) որուն կամքը պիտի պարտադրուի Եւրոպայի մնացեալ մասին, նոր Սրբազան Զինակցութեան մը, աւելի փառասէր քան նախկինը որ հողային վերաքննութիւններ և սահմանագլուխներու աւելի կամ նուազ լայն տեղափոխութիւններ պիտի վճռէ: Այդ փորձը պիտի ընդհարի ազգերու հաւասարութեան գաղափարին, որ Ֆրանսական, աւելի ճիշդ Ֆրանքեւիտալական միտք է: Պետութեանց հաւասարութիւնը կը տրամադրէ շահակից պետութեանց ընկերակցութիւնը բոլոր բանակցութեանց մէջ. կարելի չէ անոնց իրաւունքները փոփոխել առանց անոնց հաւասարութեան եւ առանց դիմելու Ազգերու Դաշնակցութեան: Չորս մեծ պետութեանց գործակցութիւնը բարեդէպ պիտի ըլլար եթէ, հեռու՝ արդէն կնքուած համաձայնութեանց խզումի մը ձեւն ունենալէ, ընդհակառակն ձգտէր իրականացնել զանոնք: Խօսքեր կան վերաքննութեան մասին ալ: Ի՞նչպիսի վերաքննութեան մասին է խնդիրը: Ո՞ր սահմանագլուխներու մասին: Այս վերաքննութիւն բառը, որ յանկարծ մէջտեղ նետուեցաւ, չը՞ պիտի յարուցանէ միջազգային արդարութեան խնդիրներ, չը՞ պիտի արծարծէ ընչաքաղցութիւններ կամ ատելութիւններ: Չի՞ կրնար ըլլալ որ պատերազմի առաջնորդէ, խաղաղութեան դրօշին տակ: Ի՞նչպէս կարելի է մտածել թէ, 1933ի այս գարնան, երբ արթնցած են ազգայնական կիրքերը որ յաճախ անհետացած կը համարուէին, մտահոգ եւ տանջահար ժողովուրդները խաղաղութիւն պիտի գտնեն յանկարծ կերպարանափոխելով Եւրոպայի քարտէսը: Ֆրանսան ոչ ատելութիւն ունի, ոչ ալ երկիւղ: Անոր տեսակէտն այն է թէ միջազգային գործակցութիւնը կրնայ հիմնուիլ միայն արդարութեան վրայ:

**** Պ. Ֆրանքլէն Պույեօն այս առթիւ ալ ճառ մը խօսեցաւ, պահանջելով որ կառավարութիւնը վճռապէս մերժէ դաշնագիրներու վերաքննութիւնը: «Ֆրանսան պէտք է ոտքի կանգնի եւ ըսէ, — Ո՛չ, վերաքննութիւն չենք ընդունիր. ատոր համար չէր որ տասը միլիոն մարդ սպաննուեցան»:*

Խօսք առին նաեւ Պ. Էռիօ, Պ. Լէօն Պլում, Պ. Լուի Մառէն եւն.: Վերաքննութեան մասին Պ. Էռիօ ըսաւ.

— Ես հաւատարիմ կը մնամ ժողովուրդներու ինքնորոշման սկզբունքին եւ կը կարծեմ թէ վերաքննութիւն մը կրնայ ըլլալ միայն այն ատեն երբ կը պահանջուի հանրաքուէով: Գալով չորս մեծ պետութեանց դաշինքին, Ֆրանսայի համար պզտիկ ազգ չկայ. այլ կան միայն ժողովուրդներ որոնց բոլորին հանդէպ յարգանք ունինք:

Պ. Մաքտոնըլտ կը մեկնի ապրիլ 15ին

Անգլիոյ վարչապետը դէպ ի Ամերիկա ճամբայ կ'ելլէ ապրիլ 15ին: Կը հաստատուի թէ՝ նախագահ Րուզվէլթ Ֆրանսան ալ հրաւիրած է մասնակցելու խորհրդակցութեանց: Հաւանական է որ Փարիզէն ղրկուի նախկին վարչապետ Պ. Էռիօն:

Ամերիկայի մէջ, Անգլիոյ վարչապետը պիտի ջանայ համաձայնութեան մը յանգիլ պատերազմական պարտքերու մասին, համաշխարհային տնտեսական խորհրդաժողովէն առաջ: Կ'ըսուի թէ Ամերիկա նոր մորաթորիում պիտի տայ Անգլիոյ, առկախ ձգելով յունիս 15ի մասնավճարին հատուցումը:

Համալսարանական ուսանողներու դասադուլը

Ինչպէս գրած էինք երէկ, Փարիզի բոլոր համալսարանները փակուեցան, ուսանողները դասադուլ հռչակած ըլլալով: Ազդանշանը տուին իրաւագիտական համալսարանի ուսանողները, որոնց հետեւեցան միւսները: Ոստիկանութիւնը ժամանակին լուր առած ըլլալով, բռնած էր անցքերը, որպէս զի խռովութիւններ չծագին:

Հինգշաբթի առտու ուսանողները աղմկալի ցոյցեր կատարեցին, պոռալով – կանչելով Սէն – Միշէլի պողոտային վրայ եւ բժշկական ու դեղագործական համալսարաններուն առջեւ: Անոնք որ չափը կ'անցընէին, ոստիկանատուն կ'առաջնորդուէին եւ խուզարկութեան կ'ենթարկուէին: Կրթական նախարարութիւնը փակել տուաւ Սորպոնը եւ Իրաւագիտական համալսարանը: Ուսանողական միութիւնը յայտարարութեամբ մը բողոքեց այս կարգադրութեան, ինչպէս եւ ոստիկանական խստութեանց դէմ, յայտնելով թէ ուժգնօրէն պիտի շարունակէ պայքարը:

Բժշկական համալսարանին ուսանողներն ալ յայտարարութեամբ մը իրենց համակրանքը յայտնելով հանդերձ միւս ուսանողներուն, պատճառ չեն տեսներ դասադուլ հռչակելու եւ կը յանձնարարեն զգուշանալ անպատեհ ցոյցերէ:

Նոյն իմաստով յայտարարութիւն մը հրատարակեցին դեղագործական ուսանողները:

ՄԵՐ ԲԱԺԻՆԸ

—.—

... Խմբագիր ՅԱՌԱՋԻ,

ԼԻՈՆ. — Բարձր Հայքի Հայր. Միութեան Լիոնի վարչութիւնը համախորհուրդ Տէսինի մասնաճիւղին հետ, որոշեց յանձնախումբ մը ընտրել, հանգանակութիւն մը կատարելու, Պէյրութի հրկիզեալներուն համար:

Ինչպէս ամէն Հայ, նոյնպէս մենք Բարձր Հայքցիներս, չէինք կրնար անտարբեր մնալ այսպիսի աղէտներու հանդէպ, բոլորս ալ կրած ըլլալով մեր մորթին վրայ:

Տեսնելով Լիոնի պէս մեծ քաղաքի մը անտարբերութիւնը, փութացինք մեր լուման չխնայել այս առթիւ: Ուստի կը խնդրենք որ հաճիք ձեր թերթի միջոցաւ սոյն գումարը, 360 ֆրանք, յանձնել իր նպատակին:

Այստեղ պզտիկ ճշդում մը: Տէսինի մէջ կատարուած հանգանակութեան եթէ չմասնակցեցաւ մեր մասնաճիւղը, պատճառը այս էր:—Որոշուած էր որ երկու քոյր Միութիւնները միասին գործեն, եթէ ոչ, մինչեւ հիմա Բարձր Հայքցիներս որ եւ է ազգային շարժումի հանդէպ անտարբեր չենք մնացած թէ՛ բարոյապէս եւ թէ նիւթապէս:

Ի դիմաց Հանգանակիչ Յանձնախումբի Շ. Խաչատուրեան, Մկրտիչ Մնայեան:

ԵՂԲԱՅՐԱԿԱՆ ԱՋԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՀՐԿԻԶԵԱԼՆԵՐՈՒՆ

28րդ ՑԱՆԿ

	Ֆր.
Բարձր Հայքի Հայր. Միութեան Լիոնի եւ Տէսինի մասնաճիւղերուն հանգանակութիւնը ..	360
Գումար	360
Ապրիլ 7ի գումարը	8007
ԸՆԴՀ. ԳՈՒՄԱՐ	8367

ՆՈՐ ԳՈՒՄԱՐՆԵՐ ԿԸ ՀԱՍՆԻՆ

«Ազդակ»ի մէջ կը կարդանք (30 *մարտ*). —

Սրբազան Պապը, Արեւելեան Ս. Ժողովի միջոցաւ Պէյրութի աղէտեալներուն ի նպաստ յատկացուցած է 10 հազար ֆրանք եւս: Նախապէս ալ արդէն Ս. Քահանայապետը ղրկած էր 20 հազար ֆրանք:

Բաց ի այդ, Խնամատար Մարմինը շնորհակալութեամբ ստացած է հինգ հազար ֆրանք Փարիզի ՅԱՌԱՋ օրաթերթի խմբագրութենէն:

Խնամատար Մարմինը իր վերջին նիստին որոշած է անմիջապէս հրատարակութեան տալ իր գործունէութեան եւ հաշուական ամբողջական գործառնութեանց տեղեկագիրը: Որոշած է նաեւ աշխատանքներ տանիլ եւ նոր ձեռնարկներու մասին մտածել, անգործներու գործ հայթայթելու համար:

Կրընոպլի բանտարկեալներէն երեքն ալ արձակուած

Կրընոպլէն մեր թղթակիցը կը հաղորդէ հեռախօսով. —

Բանտէն արձակուեցան ընկերներ Արմենակ Փափազեան, Ասատուր Կիւրինեան եւ Ղեւոնդ Թորոսեան, որոնք ձերբակալուած էին փետր. 18ի հանդէսը խանգարող «Հօկնի»ներու ցուցմունքով:

Բանտը կը մնայ միայն ընկ. Սարգիս Ղուկասեան:

Աշխատանքի թուղթ կը ծախէր, բռնուեցաւ

Ջեռնիաս իշխանութիւնը քննութիւն բացած է Աշխատանքի նախարարութեան մէկ պաշտօնատարին դէմ, որ աշխատանքի թուղթեր կը ծախէր օտարականներու:

Իտալածին մեքենագիտուհի մը գործազրկութեան նպաստ խնդրած ըլլալով, երեւան եկաւ որ իտալացի ներկիչ մը աշխատանքի նախարարութեան մէկ նիւղի վարիչին կը յանձնարարէր օտար աշխատաւորներ, որոնք թուղթ կը ճարէին որոշ գումար մը ցնծալով: Ներկիչը հարցաքննուելով, խոստովանեցաւ թէ 1800 ֆրանք ստացած էր մեքենագիտուհիէն, զայն յանձնարարելու համար աշխատանքի նախարարութեան մէկ պաշտօնատարին: Յայտնեց թէ ուրիշ միջնորդութիւն չէ ըրած, բայց, աւելցուց թէ երկու հազար (?) ֆրանքի նաշ մը տուած է պաշտօնատարին, իբրեւ շնորհակալութիւն ...

Այս յայտարարութեան վրայ, պաշտօնատարը հարցաքննուելով իր պետերուն կողմէ, խոստովանեցաւ թէ հինգ–վեց նպաստաւոր վկայութիւն տուած է զանազան դիմումներու որոնք պէտք է մերժուէին: Բայց պնդեց թէ այդ բոլորը կատարած է մարդասիրաբար, մեղքնալով դիմողներուն տաժանելի կացութեան: Այս առթիւ յայտնեց թէ արդէն կախակայուած է իր վարչութեան կարգապահական խորհուրդին կողմէ, ինչ որ կը խորտակէ իր ապագան:

— Բայց ուժգնօրէն կը բողոքեմ կաշառակերութեան մեղադրանքին դէմ: Ես ինքզինքս ծախած չեմ մէկ նաշի համար: Ես երբեք մարդ գլուխ հազար ֆրանքի նաշ բրած չեմ: Զիս ամբաստանող ներկիչին հետ հապենք նաշ մը բրած եմ նախարարութեան շրջակաները, ամիսներ առաջ: Բայց կը հրաւիրեմ որ ապացուցանեն իմ յանցապարտութիւնս:

Հարցաքննիչ դատաւորը բոլոր վկայութիւնները լսելէ յետոյ, այժմ կ'աշխատի ճշդել թէ նախարարութեան միւս մէկ պաշտօնեան ալ կը գտնուի՞ միեւնոյն ամբաստանութեան տակ:

Կասկածելի նշեր՝ նոր դրամներուն վրայ

Տասը ֆրանքնոց արծաթ դրամներու քանի մը հատին վրայ կասկածելի հետքեր տեսնուած ըլլալով, խնդիրը փողերանոցի եւ Պանք տը Ֆրանսի ուշադրութեան յանձնուած էր:

Երկու վարչութիւններն ալ կը յայտարարեն թէ կասկածելու ո՛ր եւ է պատճառ չկայ եւ այդ հետքերը յառաջ եկած են մետաղի խառնուրդին անմաքրութենէն: Խառնուրդը հազարին 680 զուտ արծաթ է. այնպէս որ, նոր դրամը կաղապարէն ելած եւ ծեծուած ատեն, կրնայ աւելի կամ պակաս վրնասուած ըլլալ:

Գալով կեղծ դրամներուն, շատ դիւրին է զանազանել զանոնք, որովհետեւ, ոչ իրականներուն գիծերու յստակութիւնը ունին, ոչ նոյն հնչիւնը, ոչ ալ դիմացկունութիւնը:

Ամերիկացիները կը խմեն ապրիլ 6էն ի վեր

Ապրիլ 6ի կէս գիշերին ամերիկեան 48 նահանգներէն 19ին մէջ վերջ գտաւ գինեհատութեան օրէնքը: Բոլոր ճաշարաններուն, պանդոկներուն եւ ակումբներուն մէջ մարդիկ ազատօրէն կը խմէին թեթեւ գինի եւ գարեջուր: Միայն հարիւրին 3.2 ալքոլ պարունակող ըմպելիներն արտօնուած են: Նիւ Եորքի մէջ կոնծել սկսան երէկ, ուրբաթ. որովհետեւ գարեջուրի հայթայթիչները որոշեր էին առտուան ժամը 6ին հրամցնել:

Կառավարութիւնը 25 միլիոն տոլար եկամուտ կը սպասէ ոգելից ըմպելիներու վաճառման տուրքէն:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԿԱՐՄԻՐ ԳԻԾԷՆ ՆԵՐՍ

ԽՈՒՃԱՊԸ ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍՈՒՄ

—o—o—

Առաջին հնգամեակն անդրկովկասեան գիւղական տնտեսութիւնն անկման այնպիսի վիճակի հասցրեց, որ այդ ձեւով շարունակուելը հաւասար պիտի լինէր խորհրդային ամբողջ տնտեսութեան փլուզման եւ տիրող կարգերի փոփոխման: Համայնավար վարիչները, գիտակից սպառնացող վտանգին, խուճապահար արագ ու կտրուկ միջոցների են դիմում կացութիւնը փրկելու համար:

Տարուան առաջին երկու ամիսները Մոսկուայում տեղի ունեցան մի շարք համամիութենական ժողովներ, ուր մտահոգութեան գլխաւոր առարկան եղաւ գիւղը եւ, գիւղական քաղաքականութեան որպէս ուղեցոյց ընդունուեց Ստալինի արտասանած «պատմական» ճառը, որի մասին արդէն խօսուել է ՅԱՌԱՋի մէջ:

Այդ ժողովներում բոլորն էլ զգում էին, որ եթէ այս տարի էլ բերքը նոյն աստիճանի վրայ մնայ, ապա այլ եւս փրկութեան ելք չկայ: Դրա համար էլ յատուկ որոշումներ հանուեցին այս տարուան գարնանացանի շուրջ եւ խստիւ հրահանգուեց ամէն գնով լրիւ կատարել գարնանացանի ծրագիրը:

Անդրկովկասի այս տարուան խիստ եւ ուշացած ձմեռը բաւականին յետաձգեց գարնանացանը եւ նախապատրաստելու աւելի երկար ժամանակ ու լայն հնարաւորութիւններ յառաջ եկան: Սակայն, գարնանացանի աշխատանքների ընթացքը միանգամայն անբաւարար է: Նկատի առնելով այս հանգամանքը, Անդրկովկ. Երկրային եւ Միութենական Գործադիր կոմիտէները հանդէս են եկել յատուկ որոշումներով եւ խիստ դիտողութեան ենթարկելով Ադրբէջանի, Վրաստանի եւ Հայաստանի կուսակցական կազմակերպութիւնները եւ խորհրդային մարմինները, հրահանգում են պայքարն ուժեղացնել գիւղական ճակատում («Խ. Հ.», մարտ 18):

Դիտողութիւնն ուղղուած է ոչ թէ անմիջականօրէն առանձին հանրապետութիւնների կենտկոմներին, այլ, որպէս օրինակ, վերցնելով ամէն մէկ հանրապետութիւնից մէկական շրջան, մատնանշում են այն բոլոր թերութիւնները, որոնք երեւան են բերուել տուեալ շրջանում:

Յատկանշական է այն, որ հայկական եւ ադրբէջանեան գիւղում երկրային կոմիտէն ոչ մէկ դրական երեւոյթ չի նկատած եւ անողոք քննադատութեան է ենթարկում Հայաստանի եւ Ադրբէջանի կուսակցական կազմակերպութիւնները: Միայն վրացական գիւղում է, որ թերութիւնների կողքին մատնանշում է նաեւ որոշ դրական գործեր: Յայտնի է, որ Անդրկովկասի թէ կուսակցական եւ թէ կառավարական բարձունքներին տիրապետել են գերազանցօրէն Վրացիները եւ հայհոյանքի խնդրում անգամ յայտնաբերւում է վրացական գիծ:

Նշանաւութեան կէտ Անդրերկոմն ընտրած է՝ Վրաստանից Սղնախի, Ադրբէջանից Բարդայի եւ Հայաստանից Ախտայի շրջանները: Բոլոր շրջանների նկատմամբ էլ առաջադրւում են նոյն մեղադրանքը, — որ գարնանացանի նախապատրաստական աշխատանքները կատարուել են անբաւարար: Գիւղական աշխատանքների թերացումների մասին գաղափար կազմելու համար, առնենք Հայաստանի օրինակը: Ահա թէ ինչ է ասուած Ախտայի շրջանի մասին.

— «Շրջանի կուսակցական կազմակերպութիւնը բաւականաչափ չի վերակառուցել իր աշխատանքը՝ ընկ. Ստալինի ցուցմունքների եւ Համկոմկուսի կ. կոմիտէի յունուարի պլենումի որոշումների համաձայն: Շրջանում դեռ չի ջախջախուած կուլակային սաբոտաժը: Տեղի է ունեցել աչքաթողութիւն սերմնացան հաւաքելու եւ զտելու գործում, վատնուել են սերմֆոնդերը, մի շարք գիւղերում միանգամայն անբաւարար է լծկանների նախապատրաստումը գարնանացանի աշխատանքին, չափազանց անբաւարար է աշխատանքի կազմակերպումը կոլտնտեսութիւններում, կոլտնտեսութիւնների մի մասում բուն են դրել կուլակային եւ դաշնակ տարրերը, թոյլ է մեքենայ – տրակտորային կայանի աշխատանքը, առանձին կոմունիստներ կապուել են դասակարգային թշնամու հետ, թոյլ է եղել կադրերի ընտրութեան պատրաստման ու ամրացման ասպարիզում կատարուող աշխատանքը, միանգամայն անբաւարար է կոլտնտեսական ամրակուռ ակտիւ ստեղծելու աշխատանքը, թոյլ է մենատնտեսների մէջ կատարուող աշխատանքը: Այդ բոլորի հետեւանքով շրջանային կազմակերպութիւնը դեռ անբաւարար է պատրաստել գարնանացանը»:

Այս թերութիւնները վերացնելու որպէս միջոց, Անդրերկոմը կը յանձնարարէ Հայաստանի Կոմկուսի Կենտկոմին ուժեղացնել իր ղեկավարութիւնը Ախտայի շրջանում, ջանալ լրիւ կատարել գարնանացանի ծրագիրը, աւելի վճռական պայքար մղել կուլակային արտայայտութիւնների ու «դաշնակ տարրերի հակայեղափոխական աշխատանքի» դէմ, պատասխանատուութեան կանչել ու պատժի ենթարկել վնասարարներին եւ աւելի ծաւալուն աշխատանք տանել կոլտնտեսականների եւ մենատնտեսների մէջ:

Անդրերկոմը յատուկ ուշադրութեան է հրաւիրում Ադրբէջանի կազմակերպութեանը, որպէս զի ուժեղացնեն ղեկավարութիւնը եւ աշխատանքը Բարդայի շրջանում: Այս շրջանը հարուստ է բամպակով եւ մինակը մօտաւորապէս Հայաստանի չափ բամպակ է արտադրում: Ադրբէջանի գիւղացին ինքնապրկումով եւ անսահման զոհաբերութիւններով պարտաւոր է Ռուսաստանի գործարաններին հումայթ (հում նիւթ) մատակարարել...

Իբրեւ բուժման միջոց, Միութենական Գործադիր կոմիտէն հրահանգում է, որպէս զի «դաշնակից եւ ինքնավար հանրապետութիւնների կենտգործկոմները, երկրային, մարզային եւ շրջանային գործադիր կոմիտէները, խորհուրդների, շրջանների եւ մարզերի միջեւ կիրառեն սոցիալիստական մրցում գարնանացանի լաւագոյն նախապատրաստման եւ անցկացման համար»:

Այս որոշումով համայնավարները նորէն դիմում են արհեստական միջոցների եւ պարտադիր «սոցմրցումով» պիտի հարկադրեն Անդրկովկասի գիւղացիութեանը կաշուից ելնել՝ սահմանած ծրագիրները կատարելու համար: Փոխանակ արմատական միջոցների դիմելու եւ փոփոխութեան ենթարկելու խորհրդային տնտեսական կործանարար քաղաքականութիւնը, համայնավարները պատէ պատ են զարնւում եւ արտաքոյ միջոցներով փորձում կացութիւնը փրկել: Նախօրօք կարելի է գուշակել, որ բոլոր ձեւի արհեստական միջոցներն ու բռնի պարտադրանքներն աւելի վատթար դրութիւն պիտի առաջ բերեն գիւղում:

Համայնավար կուսակցութեան այս տարուան քաղաքականութեան մէջ աչքի է ընկնում մէկ կարեւոր կէտ, որ իր արտայայտութիւնը գտել է նաեւ Անդրերկոմի որոշումի մէջ: Այն է՝ ուշադրութեան կենտրոն դարձնել նոյնպէս անհատական տնտեսութիւնները եւ զարկ տալ անոնց զարգացման: Մինչեւ այժմ, համայնավարները, կարճատես ու ապուշ ընթացքով, գիւղը բաժանած էին երկու հակադիր մասերի՝ անհատական եւ հաւաքական տնտեսութիւնների: Վերջինս համարւում էր պետական սեփականութիւն եւ ամէն կերպ աշխատում էին ոտքի կանգնեցնել կոլխոզները: Իսկ «մենատնտես»ներին ընդունում էին պետութեան թշնամի եւ բոլորովին անտեսուած էին Հայաստանի գիւղատնտեսութեան հարիւրին 60ը կազմող անհատական տնտեսութիւնները: Եւ համայնավարները յիմարաբար ուրախանում էին, երբ մենատնտեսները իրենց աշխատանքի ու արտադրանքի մէջ յետ էին մնում եւ պարծենում, որ կոլխոզները անհատական տնտեսութիւններին յաղթահարում են:

Այս կոյր քաղաքականութեան հետեւանքը եղաւ այն, որ կոլխոզները սպասած արդիւնքին չհասան, իսկ անհատական տնտեսութիւններն խիստ քայքայուեցան: Եւ բնաւ զարմանալի չէ, ինչպէս բազմիցս մատնանշել ենք, որ առաջին հնգամեակի ընթացքին, Հայաստանի գիւղատնտեսութեան ընդհանուր բերքը նուազեց հարիւրին 44: Իսկ թէ նշմարուող մերձեցումը դէպ ի անհատական տնտեսութիւններն ինչ չափերով ու ձեւերով առաջ կը տարուի եւ թէ համայնավարները պիտի կարողանա՞ն ուղղել իրենց սխալ քաղաքականութիւնը հանդէպ մենատնտեսների, — ցոյց կուտայ մօտիկ ապագան:

Առ այժմ միայն նկատելի է, որ ամբողջ անդրկովկասեան մամուլը խուճապի մատնուած, ահազանգ է հնչում եւ գլուխը կորցրած՝ փրկութեան ելք որոնում:

ԱՇՈՏ – ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԹՐՔԱԽՕՍ ԲԱՐԵԿԱՄԻՍ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

—•—

Վերջերս ճանչցայ Սղերդցի հայրենակից մը: Թրքախօս եւ արաբախօս: Լման Հայ մը սակայն: Ոչ թէ կէս Հայ, ինչպէս կ'որակէր շատ խրատմը ողբ. Ցովսէփ եպիսկ. Այվազեան թրքախօս Հայերը:

Տեսած եւ վայելած էր Բիւրակն եւ Սասնոյ լեռները: Ըմբոշխնած էր այդ լեռներէն նայող խոժալ հայրենասիրութիւնը:

Իր ամենօրեայ խօսակցութեանց բակերն եւ վերջը ազգն ու հայրենիքն էր:

— Ալլահ միլլէթիմիզէ զավալ վէրմէսուն:

«Միլլէթ»ին համար հոգի տալը մը, կատարեալ ազգայնական մըն է:

Հայ «միլլիճի» մը՝ հայկական իմաստով:

Առջի օր գինքը գտայ արտասովոր վիճակի մը մէջ: Հուր ու բոց կը ժայթքէր: Շրթներուն վրայ, իր մազերուն պէս կաթնամման ճերմակութեամբ փրփուրներ նստած էին նման այն ուշացած ձիւներու՝ բարակ եւ սեղաձեւ բաթիլներուն, որոնք գարնան՝ կանուխէն ծաղկած՝ նշենիներու ճերմակ – վարդագոյն ծաղիկներուն վրայ կը թառին:

Կարդացած էին իրեն «Լա Պուրս» թերթին մէջ, դարերէ ի վեր Հայոց Եգիպտոսին մատուցած մեծարժէք ծառայութիւնները:

— Ծառայեցինք, կ'ըսէր, Փէլլահին ալ, Արաբին ալ, Թաթարին ալ, Թուրքին ալ, Պարսիկին ալ, Ֆրէնկին ալ, բոլորին, բոլորին եւ մենք...

— Եւ մենք, կ'ըսէր, բռունցքը սղմած ամբաձեւ եւ ուժգին զարնելով սեղանին վրայ, ծառայեցինք բոլորին, մեր լաւագոյնը տրամադրեցինք օտարին եւ ճիշդ ու ճիշդ նմանեցանք անագիչին: Ամէնուն ամանները ճերմկցուցինք եւ մոռցանք մեր ամանը...

X

Բարեկամս ամէն օր նորութիւն մը կը բերէ մեզի հայ ժողովուրդի կեանքէն:

Պատմելով չկրնար լմնցնել փառքն ու ազդեցութիւնը Հաճի Ցովսէփ աղային, որ օրհնութիւնն էր ամբողջ Տիգրանակերտի նահանգին:

Հողածածուկ ունէր ցորենի անսահման հորեր, որոնցմով, սովի եւ աղուտութեան տարիներուն, կը պարենաւորէր ամբողջ նահանգը: Անիկա Ցովսէփ Գեղեցիկն էր Տիգրանակերտի նահանգին, ամէնուն հանող եւ բաշխող: Կը հանէր հարուստին եւ աղքատին, ժամուն եւ դպրատան, աղային ու փաշային, պէյին եւ բոշային հաւասարապէս, եւ բռնակալին ալ:

Գրաւիչ է հայ սերմնացանին պատմութիւնը:

Կը ցանէ երկիւղածօրէն, լի հաւատքով եւ յոյսով: Երգելով անդադար: Իր ափերէն ցայտող հատիկներ, մարգարիտներու պէս հատ հատ եւ հաւասար հեռաւորութեամբ կը շարուին հողի մակերեսին վրայ:

Կը նետէ ափ մը՝ Աստուծոյ համար:

Ափ մը՝ ժամուն եւ դպրատան համար:

Ափ մը՝ Թռչուններուն համար:

Ափ մըն ալ՝ բռնակալ, «զալըմ» մարդոց համար:

Իսկ ափիկ մը միայն իրեն համար:

Ա՛փ մը «զալը՛մ» մարդոց համար:

Այս ափին առջեւ բզիկ բզիկ կ'ըլլայ սիրտդ: Ա՛հ, որքա՛ն տուրկացուցին հայ առաքինի ժողովուրդը: Օձախը մարի բոլորին ալ:

Իսկ հունձքի ատեն, այլապէս գրաւիչ է տեսարանը: Նոր հունձքէն՝ հասկափունջ մը կապուելով, օրհնել կը տրուի եկեղեցիին մէջ: Խորհրդաւոր է հնձաքաղը: Սրբազան աշխատութիւն մը: Պատարագ մը՝ մասնաւոր արարողութիւններով:

Ինչ չքնաղ փորձառութիւն, երբ մըշակը հասկի հատերը համրելով, բերքին քանակը կրնայ որոշել: Հասկի մը հատերուն բոլոր հատերը իրենց յատկացումները, մասնաւոր տէրերը ունին: 7 հատիկ միայն իրեն կը պահէ, չորսը՝ իր տարեկան ապրուստին համար, երեքը՝ իբր սերմնցու նոր ցանքին համար:

Պաշտելի՜ հայ ժողովուրդ:

X

Կը շարունակենք մեր կիրակնօրեայ խօսակցութիւնները Սղերդցի պատուական հայրենակիցիս հետ:

Ոսկեհանք է հայ ժողովուրդը եւ իր ենթահողը՝ լեցուն հրաշալէպերով: Պէտք է քրքրել, պրպտել եւ պեղել:

Սղերդի Տէր Օհան քահանան նախապէս աւազակապետ մըն էր եւ ահ ու սարսափ ազդած էր իր շրջանին մէջ: Օր մը երբ կ'իմանայ թէ՝ թեմին առաջնորդ եպիսկոպոսը Սղերդ պիտի այցելէ, անոր ճամբան կը կտրէ եւ մավզէրը կուրծքին կոթնցնելով, կը սպառնայ զինքը քահանայ ձեռնադրել եւ կամ իր կեանքին գինովը քաւել հաւանական մերժում մը: Առաջնորդը տեղի կուտայ: Ալ Տէր Օհան՝ սքեմով զօրացած՝ արձակ համարձակ կը սկսի ահաբեկել բոլորը: Սարսափն էր բռնակալներուն:

Փակագիծ մը: 30 տարիներ առաջ, Պոլսոյ «Սուրհանդակ» լրագրով կ'առաջարկէի անձնուէր հողագէտներ, բժիշկներ եւ գիտնականներ քահանայ ձեռնադրել եւ զանոնք ցրուել հայ բընաշխարհին մէջ: Սքեմը՝ այն ժամանակ հայ ժողովուրդի աչքին ամենազօր էր: Մարկոս Աղաբէկեան, որ լաւ կը ճանչնար հայ բնաշխարհը, խանդավառուած իմ առաջարկէս, գիս կը հրաւիրէր տեսակցութեան, իր տունը Պօյաճըգիւղ: Ո՜վ դարք, ո՜վ բարք:

Բայց դառնանք Տէր Օհանին: Երբ իր ծուխերը խոստովանանքի կուգային եւ եզ կամ ձի գողնալնուն համար, իրենց մեղքերուն թողութիւն կը խնդրէին, Տէր Հայրը՝ բարկացայտ եւ բուի նման կոնտ ու կլոր աչքերէն սեւ ճառագայթներ արձակելով, կէցի մը հարուածով գետին կը տապալէր իր գող ծուխերը, բացականչելով.

— Ես ալ կարծեցի որ Քուրդ մը ըսպաննած ըլլալնուդ համար, թողութիւն խնդրելու կուգայիր, որուն համար կը պատրաստուէի քեզ արձակելու գործած մեղքէդ: Կորիր, նզովից արժանի, անարիւն վասակ...:

Է՜հ, այս ազգը շատ ունեցած է Տէր Օհանի նման տէլի փափազներ, որոնք Թուրքերու եւ Քիւրտերու սարսափ ազդած են: Կարծես թէ՝ ըլլային երկնառաք պատուհասներ՝ վայել բռնակալներու:

ՍԵՊՈՒՀ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊԵԼՃԻԱՅԷՆ

Երկու հսկայ միթինկներ

—•—

ՊՐԻՒՍԷԼ, 4 ապրիլ.— Ապրիլ 2ին, Պրիւսէլի «Մատըլէն» ընդարձակ սըրահին մէջ տեղի ունեցաւ բողոքի հսկայ միթինկ մը՝ Գերմանիոյ Հրեաներուն հանդէպ գործադրուած հալածանքներուն եւ խժդժութիւններուն դէմ:

Սրահը լիքն էր հրեայ ունկնդիրներով, որոնք գունդագունդ եկած էին իրենց ցասումը յայտնելու Գերմանիոյ արդի վարիչներուն բռնած հակահրեայ քաղաքականութեան դէմ:

Մ. Քուպօ ժողովը բանալով, յայտարարեց թէ այն ժամը որուն մէջ կ'ապրինք, ամէնէն ծանրակշիռ ու վտանգաւոր վայրկեանն է: Այսօր մենք կը տեսնենք կառավարութիւն մը, որ կ'ուզէ քօղարկել իր հակահրէական ոճիրները, ճիշդ այնպէս ինչպէս ուրացաւ 1914ին Պելճիքայի մէջ իր գործած ոճիրներն ու վայրագութիւնները: 1914ի սարսափի օրերուն ականատեսները կրնան վկայել թէ ինչ արժէք կը ներկայացնէ Գերմանիոյ պետական մարդոց անկեղծութիւնը:

Ցետոյ խօսք առաւ Պելժիոյ Հրեաներուն բարունապետը, եւ հրէերէն լեզուով ոգեւորիչ ու բոցավառ ճառ մը արտասանեց, պախարակելով Գերմանիոյ մէջ Հրեաներուն դէմ գործուած հակամարդկային արարքները:

Հրեայ փաստաբան Քուպօվիցքի քանի մը նամակներ կարդաց, որոնց մէջ աղեխարշ մանրամասնութիւններով նկարագրուած էին Հրեաներուն կրած տառապանքները: «Հիթլէր Հրեաները հարուածելով, կ'ուզէ փրկել Գերմանիան եւ Գերմանիոյ մէջ տիրող թշուառութիւնը, սակայն բոլոր աշխարհ գիտէ թէ դարերէ ի վեր գերման ցեղին հետ նոյնացած Հրեաները, որոնց թիւը ներկայիս Գերմանիոյ մէջ 600000ի կը հասնի, այսինքն մէկ առ հարիւր համեմատութեամբ, իրենց փայլուն ու հոյակապ անցեալով գերազանցապէս սատարած են Գերմանիոյ տնտեսական վերականգնումին ու բարգաւաճման, եւ գերման մշակոյթի զարգացման, ուռճացնելով ու ծաղկեցնելով գերման գրականութիւնը, գեղարուեստը եւ գիտութիւնը իր բոլոր մարզերուն մէջ: Գերմանիոյ ստացած 33 Նոպէլի մրցանակներէն 12ը սահմանուած են հրեայ մտաւորականներուն, ընդ որս մեծանուն գիտնական Այնշթայնի»:

Քուպովիցքի ակնարկելով Հրեաներուն դէմ կազմակերպուած պոյքոթին, ըսաւ թէ քաղաքակիրթ ազգերուն վրայ նուիրական պարտականութիւն կը ծանրանայ առաջքն առնել այս բարբարոս արարքին: «Մեր պարտութիւնը պիտի նշանակէ ազատութեան պարտութիւնը քաղաքակիրթ աշխարհին: Ամենավերջին լուրերու համաձայն, թէեւ գերման կառավարութիւնը որոշած է առժամապէս դադրեցնել պոյքոթը, սակայն առանց կարեւորութիւն տալու այդ կեղծ հաւատիքներուն, մենք պէտք է շարունակենք սկսուած պայքարը մինչեւ վերջնական յաղթանակ»:

Միթինկը վերջացաւ մեծ խանդավառութեան մէջ: Մեր հայրենակիցները պէտք է օրինակ առնեն հրեայ հասարակութենէն, ուր կը տիրէ օրինակելի կարգապահութիւն եւ համերաշխ գործակցութիւն մը:

** Կիրակի կէսօրէ ետք, «Փաթրիա» սրահին մէջ ալ տեղի ունեցաւ ուրիշ վիճաբանական միթինկ մը, որ կազմակերպուած էր Պելժ Փաշականներու կողմէ, եւ որուն նպատակն էր կառավարութեան բաղձանք ներկայացնել, օրէնքէ դուրս հռչակելու համար համայնավարութիւնը:

Համայնավարներուն կողմէ հակացոյց մը նախատեսելով, ոստիկանութիւնը ամենախիստ միջոցներ ձեռք առած էր կարգը պահպանելու համար սրահին, ինչպէս նաեւ շէնքին յարակից փողոցներուն մէջ:

Ժողովը հակառակ վիճաբանական ըլլալուն, բաղդատաբար հանդարտ անցաւ, բացի արձակուած գարշահոտ գնդակներէն, որոնք տարօրինակ մթնոլորտ մը ստեղծեցին սրահին մէջ:

Ռուս տարագիր Պախմաքով համայնավարութեան դէմ խօսեցաւ, եւ կոչ ուղղեց արեւմտեան ազգերուն թոյլ չտալ որ համայնավարութիւնը արմատ ձգէ քաղաքակիրթ երկիրներուն մէջ, եւ պահէ իր վնասակար գոյութիւնը:

Պ. Հուրնաէրթ իր կարգին խօսք առնելով, յորդորեց ներկաները ընտրել ազատութիւնը կամ գերութիւնը, եւ պատերազմ մղել կարմիր վտանգին դէմ, օրէնքէ դուրս հռչակելով համայնավարութիւնը:

Ծանօթ անիշխանական Լաքարէվիչ, որ զոհ մըն է ռուս համայնավարութեան, բաղդատելով ցարական ոճիրը բոլշեւիկ վարչաձեւին հետ, երեւան հանեց անոնց ապօրինութիւններն ու զեղծումները, մեղադրեց ճերմակ Ռուսերը, որոնք կորսնցուցած են ամէն հայրենասիրական զգացում, ամբաստանեց պելժ քաղաքապահ զինուորութիւնը, որ սահմանագլուխներէն անդրդարար ետ կը մղէ հիթլէրեան ահաբեկումներէն փախած խեղճ Հրեաները, եւ իր խօսքը վերջացուց՝ պատերազմ յայտարարելով դրամատիրութեան դէմ:

Յեղափոխական ընկերվարական մը իր կարգին խիստ բառերով քննադատեց քաղքենի վարչաձեւը եւ շեշտեց աշխատաւոր դասակարգին մէջ միացեալ ճակատի մը անհրաժեշտութիւնը:

Բնական է թէ վերոյիշեալ ճառախօսներուն խօսքերը փոխն ի փոխ ծափերու եւ հայհոյչներու տեղի տուին:

Միթինկը սկսելէ քիչ յետոյ, երեսփոխան Ժաքըմօթի առաջնորդութեամբ, պելժ համայնավարները խմբովին եկած էին մասնակցելու ժողովին, սակայն ոստիկանութիւնը արգելք հանդիսանալով, երկուստեք հարուածներ փոխանակուեցան: Օգնական ոստիկաններու ժամանումով, համայնավարներու համախմբումը ցրուեցաւ, եւ այդ առթիւ եղան բազմաթիւ ձերբակալութիւններ:

Վերջին պահուն կը տեղեկանանք թէ Պելժիոյ ընկերվարականները ծրագրած են «Ժողովուրդի Տան» մէջ վիճաբանական ժողով մը գումարել, միացեալ ճակատ մը կազմելու համար համայնավարներուն հետ:

ՀՐԱՉԵԱՅ ՏԷՐՈՍԿԻ

ՆՊԱՍՏ ԹԱՏՐՈՆՆԵՐՈՒՆ

—•—

Փարիզի քաղաքապետական ժողովին ներկայացուած է տեղեկագիր մը, որ կը թելադրէ վերաքննել մայրաքաղաքին թատրոններուն տրուած նըպաստներուն քանակը: Այսպէսով 92 հազար ֆրանք նուազ նպաստ պիտի տրուի այս տարի:

Ահա ցուցակը թատրոններուն եւ իրենց յատկացուած նպաստին. —

Թրոքատէրօ	100,000
Թրիանոն	50,000
Շաթըլէ	150,000
Աթըլիէ	25,000
Թէաթրը տէ լ'Ար	10,000
Օփերա	600,000
Օփերա – Քոմիք	400,000
Քոմէտի – Ֆրանսէզ	300,000
Օտէոն	200,000

Սարա – Պէրնար որ անցեալ տարի նպաստ չէր ուզած, այս տարի պիտի ստանայ 100,000:

Նպաստներ տրուած են նաեւ ուրիշ խումբ մը փոքր թատրոններու: Յատկացուած նպաստներուն ընդհ. գումարը կը հասնի 1,991,000 ֆրանքի:

Աւելի շուտ եւ աւելի լայն

— :-: —

ԻՍԻ – ԼԷ – ՄՈՒԼԻՆՕ, 4 ապրիլ.— Համատարած սպիտակ ջարդ: Մահացուցիչ թշուառութիւնը իր թաթերը կը տարածէ ամէն ուր որ կարող է գտնել իր ախորժակին դիւրամարսելի որս... օր մը Հայաստան, օր մը Յունաստան, օր մը Ռումանիա, այժմ ալ Սուրիա...

Լիբանանի մէջ, ծովեզերեայ մայրիներու կանանչորակ շուքին տակ, ահա հրոյ ճարակ դարձան մեր խեղճ հայրենակիցներու տախտակէ հիւղակները, անպաշտպան եւ կիսաքաղց թողլով ընտանիքներ եւ մանուկներ, դեռ նոր հանգստացած երէկի ահաւոր եղեռնէն...

Համատարած թշուառութիւն՝ կրակով, հրաբուխով կամ ձուլումով...

Արտասահմանի բախտաւոր հայութիւնը որ գոնէ ազատ է նմանօրինակ աղէտներէ, չի զլանար իր օգնութիւնը — թէեւ շատ համեստ եւ դանդաղ:

Իրիկուն է... մտածումներով լեցուն կ'անցնիմ Իսի – լէ – Մուլինոյի մութ փողոցներէն: Ցանկարծ մէկուն մէջէն ականջիս կը հասնին հեռաւոր երգի մը թրթիռները, մելամաղձոտ եւ սակայն առնական: Ծանչս բռնած կը մօտենամ: Որքան կը սիրեմ հայ աղջկան երգը այս օտար ափերուն վրայ, երգը պարզ, ջինջ եւ տխուր: Քոյրիկ, մատա՛ղ քեզ, եւ քու երգիդ, ինչքան տխուր են աչքերդ. դեռ քու սիրտդ իր սիրոյ հանգստարանը չգտա՞ւ այս օտարոտի ափերուն վրայ: Եւ ինչո՞ւ չգտաւ...:

Կը մօտենամ: Իսի – լէ – Մուլինոյի Կարմիր Խաչի հայ աղջիկներն են որ իրենց կիրակնօրեայ հանդէսը կը պատրաստեն: Հասոյթը՝ Պէյրութի աղէտեալներուն:

Գովելի է անշուշտ Հայ Կարմիր Խաչին այս անձնուէր աշխատանքը, ինչպէս շատ մը Հայր. միութիւններու ձեռնարկները այդ ուղղութեամբ: Սակայն պէտք էր որ աւելի լայն օգնութեանց ձեռնարկենք մեր թշուառ եղբայրակիցներուն փրկութեան գործին մէջ: Երբ տեղական կառավարութիւնը մեզմէ աւելի մտահոգուած է, մեր պարտականութիւնը պիտի ըլլայ չանտեսել ամենամեծ զոհողութիւնները:

Ի՞նչպէս մոռնալ այս առթիւ «Յառաջ»ի մատուցած ծառայութիւնը: Ամէն ժամանակ եւ այսպիսի պարագաներու մէջ, միշտ ան առաջինն է հազանգի փող հնչեցնողը եւ առաջինը պատնէշին վրայ կանգնողը: Եւ թերեւս այդ է պատճառը իր լայնածաւալ ժողովրդականութեան, աւելի մօտիկ մեր սրտին քան որ եւ է թերթ:

Չմոռնանք թեթեւցնել «Յառաջ»ի, Կարմիր Խաչի, Հայր. միութիւններու հոգը, քաջալերելով օգնութեան այս գովելի ձեռնարկը:

Թշուառութիւնը եւ ճերմակ ջարդը կը յաղթուին վերջ ի վերջոյ, երբ կայ մեր քով Հայու արիւն եւ յաղթանակի կորովը:

Հայկ Նափուճեան

ՄԱՆՐԱՎԷՊԵՐ

1791ին, ձմրան երեկոյ մը, երեք երիտասարդ տեղակալներ, կը ճաշէին Օքսոն քաղաքի ամրութիւններուն ստորոտը: Երբ ընթրիքի ժամը հասաւ, մէկը գնաց իր ձիաշինները հանելու:

— Եկո՛ւր, շրջան մըն ալ ընենք ըսաւ ընկերներէն մէկը, յետոյ միասին կ'երթանք:

Իսկ ան, վայրկեան մը դեգերելէ ետք պատասխանեց.

— Ո՛չ, մեկնելու ժամն է. զինուոր մը պէտք է ճշդապահութեան օրինակ հանդիսանայ:

Այն երեկոյ իմացուեցաւ, որ սառը կոտրած ըլլալով, միւս երկու տեղակալներու ծանրութեան ներքեւ, երկուքն ալ խեղդուած էին:

— Ահա թէ ինչ է ճակատագիրը, աւելի ուշ կ'ըսէր ազատած տեղակալը,

Որովհետեւ, այդ երիտասարդ տեղակալը ուրիշ մէկը չէր՝ եթէ ոչ Նափոլէօն Պօնափարդը, որ եթէ ինք մըն ալ չմեկնած ըլլար, չպիտի կրնար կայսր մը ըլլալ, իսկ հիմա աշխարհի քարտէսը թերեւս տարբեր կերպարանք մը պիտի ունենար:

X

Իտալիոյ նախկին նախարարներէն Պ. Նիթթի, չէր կրնար համբերել Կարիպալտի ընտանիքին եւ երբ անոնց մասին կը խօսէր, անփոյթութիւն ունէր յայտարարելու:

— Կարիպալտիները [illegible] կը նմանին, լաւագոյնները անոնք են, որ հողին մէջ կը գտնուին

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Բանախօսութիւն

—·—

Վիէն (Յառաջ).— Հ. Յ. Դ. Վիէնի կոմիտէն օգտուելով ընկ. Գ. Նժդեհի այցելութենէն, սարքեց հրապարակային բանախօսութիւն մը: Հակառակ կարճ ժամանակին, կոկիկ բազմութիւն մը փութացած էր լսելու: Մեծ մասը երիտասարդներ էին։

Նախագահ ընկ. Ս. Գալուստեան ժողովը բանալով, բեմ հրաւիրեց ընկեր բանախօսը, որ պարզեց հայ ժողովուրդի դարաւոր տառապանքը եւ շեշտեց.

— Ընկերներ եւ հայրենակիցներ, եթէ կ'ուզէք որ մեր մենք մեր բոլոր սրբութիւններով վերադառնանք մեր պատմական հայրենիքը, եթէ կուզէք որ եռագոյնը դարձեալ ծածանի Արարատի վրայ, մի փորձէք դաւել Հ. Յ. Դ. դէմ: Երբ կը դաւէք Դաշնակցութեան դէմ, դաւած կ'ըլլաք հայ ժողովուրդին դէմ: Եղէք ամէն ինչ, — կարմիր թէ ճերմակ, բայց մի մոռնաք Հայը եւ հայրենիքը: Պոլսոյ մէջ կանգնած են Մ. Քէմալի արձանը, որ կոնակը տուած է արեւմուտք եւ կը նայի դէպի արեւելք, դէպի Ազրբէջան եւ Թուրքեստան: Քէմալը լաւ գիտէ որ Եւրոպայէն ոչինչ կարող է առնել եւ կռնակ դարձուցած է: Դուք մի ընէք այն ինչ որ թշնամին կ'ուզէ, այլ ըրէք այն ինչ որ չուզեր:

Ընկ. Գ. Նժդեհի բանախօսութիւնը վերջացաւ ծափերով եւ ներկաները մեկնեցան ուրախ տպաւորութեամբ:

*** Ընկ. Նժդեհի հետ ունեցանք առանձին ընկերական ժողով ուր ընկերը լայն տեղեկութիւն տուաւ արտասահմանի կազմակերպութիւններու մասին: Ընկերը բացատրեց մեր բոլոր պարտականութիւնները եւ ամփոփ տեղեկութիւններ տուաւ ԺԲ. Ընդհ. Ժողովի աշխատանքներու մասին եւ շեշտեց թէ պարզ եւ յստակ է Հ. Յ. Դաշնակցութեան ուղեգիծը: Ժամը գիշերուան 2 էր բայց չէինք ուզեր բաժնուիլ: Ափսո՜ս որ այս տաքուկ մթնոլորտէն բացակայ էին երկու ընկերներ՝ բանտարկուած ըլլալով: (Այժմ արձակուած):

Պ. Վրէժ

«ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԸ» ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

—·—

Վիէն, (Յառաջ). — Ընկ. Նժդեհի բանախօսութենէն յետոյ, 40ի մօտ ընկերներ եւ համակիրներ հաւաքուեցանք «Յուժակ» ակումբը ուր ընկ. Գ. Նժդեհ խօսեցաւ Համազգային միութեան մը անհրաժեշտութեան մասին: Բացատրեց Համազգային միութեան նպատակը եւ պարտականութիւնը: Ընկ. Նժդեհի բացատրութենէն վերջ ներկաներէն 20 հոգի արձանագրուելով, հիմը դրին Համազգայինի մասնաճիւղ մը Վիէնի մէջ: Գրեթէ բոլորն ալ չէզոք հայրենասէրներ են: Ընտրուեցաւ հինգ հոգինոց առժամեայ վարչութիւն մը հետեւեալ անդամներով. — Պ. Պ. Մուրատեան, Ս. Մաթոսեան, Ց. Զիլինկիրեան, Գ. Ջօրեան եւ Ա. Խօքսիւզեան: Կը մաղթենք յաջողութիւն եւ յարատեւութիւն:

Առժամեայ վարչութեան հասցէն՝ B. Mouradian, 59, Rue Lafayette, Vienne (Isère).

Զօրս նոր ընկերներ

—·—

Տէքին, 9 Ապրիլ (Յառաջ).— Զօր են բոլոր բամբասանքները Դաշնակցութեան դէմ, իր պղպջակաւոր կողին խրուած թիթեղէ դամբրուն փշրումն է որ կը տեսնենք ամէն օր: Որովհետեւ Դաշնակցութիւնը ոչ թէ խառնուրդ մըն է ամէն զանձերու եւ խուժանային բացականչութեանց, այլ սրտերու եւ հոգիներու միօրինակ միանոր ամբողջութիւն մը։

«Թալիսման»ներու զօրութիւնը վաղուց է որ յայտնած է իր անկարողութիւնը եւ մենք առանց վըհատելու, գիտենք թէ ինչպէս պիտի քալենք ու ուրկէ պիտի անցնինք։ Մենք պոռալու սովորութիւն չունինք, որովհետեւ գիտենք թէ ամբոխին ծրի կեր հայթայթելու համար չէ որ Դաշնակցական եղած ենք:

Կիրակի, Ապրիլ 2ին, ընկեր Գ. Նժդեհը մեզի ալ այցելեց եւ ընկերական հաւաքոյթի մը մէջ «մկրտեցինք» չորս նորեր։ Եւ կամ չորս նորեկներ մկրտեցին իրենք զիրենք Դաշնակցութեան քուրային մէջ: Չորսն ալ երիտասարդներ են։ Դեռ կան ուրիշներ ալ՝ որ կ'ուզեն մտնելու «քայքայուած» կուսակցութեան սեմէն ներս։

Նորեկ ընկերներու անունները Կոմիտէն պիտի հաղորդէ Կեդր. Կոմիտէին։

Լուռ պայքարի մէջ պատռելով բոլոր զրպարտութեանց քօղերը, Դաշնակցութիւնը Տէքինի մէջ ալ պիտի գործէ բարձրահայեաց ու տիրական իր յաղթ հասակով:

Հրածին

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԱՆՈՒՆՆԵՐՆ ԱԼ ԿԸ ԹՐՔԱՆԱՆ

Դարձեալ «Ճիւմհուրիէթ» կը գրէ այս վերնագրին տակ.— Ոստիկանական պաշտօնեաներու մէջ ծայր տուած է թրքերէն անուններ գործածելու շարժում մը։ Մեր տեղեկութեանց համաձայն, քիչ ատենէն Պոլսոյ ոստիկանները ամբողջովին թուրքերէն անուններու պիտի փոխեն իրենց անունները։

Ներքին գործավարութիւնը քըննութիւն կը կատարէ, դարձեալ փոլիս միւտիրիէթի կոչելու համար ոստիկանական տնօրէնութիւնները, որոնց անունը էմնիյէթ իշլերի միւտիրիէթի փոխուած էր։

Հրեաներն ալ սկսած են իրենց անուններուն վրայ թուրքերէն անուն մըն ալ աւելցնել: Այս շարժումը եթէ թրքահպատակ քրիստոնեաներուն մէջ ալ սկսի, առանց կրօնի խտրութեան՝ ներդաշնակութիւնը աւելի ամրացած պիտի ըլլայ թուրք հայրենակիցներու միջեւ։ Գերմանիոյ, Ֆրանսայի նոյն իսկ Անգլիոյ մէջ այսպէս է կացութիւնը։

12 հազար պարտական

Իզմիրի լքեալ գոյքերու տնօրէնութիւնը դատ բացած է 12 հազար հոգիի դէմ, որոնք փոխարժէքը մաս առ մաս վճարելու պայմանով լքեալ տուն, խանութ, պարտէզ եւ այս կարգի տեղեր առած բայց վճարում չեն ըրած։

Այս բազմաթիւ պարտականներուն թղթածրարները մաս առ մաս «Ինճրա»յին պիտի տրուին, գանձումները կատարելու համար։

Այս 12 հազար հոգիէն պետական գանձը 4-5 միլիոն ոսկի պահանջ ունի։

ՓԱՇԱ ԷՖԹԻՄԻ ԿԵՐԱԾ ԱՊՈՒՐԸ

«Ճիւմհուրիէթ» կը գրէ. —

Թուրք օրթոտոքսներուն պետը, Փափա Էֆթիմ էֆ., ասկէ առաջ յանձնաժողով մը կազմած էր իր կողմնակից փաստաբաններէն, լրագրողներէն եւ ուսուցիչներէն, որպէսզի լեզուական յեղափոխութիւնը իրենց շրջանակին մէջ ալ կատարուի:

Յանձնաժողովը կանոնաւորաբար կը գումարուի Ղալաթիոյ եկեղեցին, Փափա Էֆթիմ էֆ.ի նախագահութեամբ, եւ կ'աշխատի թուրքերէնի վերածել օրթոտոքսներու կրօնական երգեցողութիւնները եւ աղօթքները:

Առջի օր, Ղալաթիոյ Փանայիա եկեղեցիին մէջ թուրքերէն կատարուեցան այդ աղօթքները: Խուռն բազմութիւն մը ներկայ էր:

Փափա Էֆթիմ էֆ. այս առթիւ հետեւեալը յայտարարեց մեզի.

— «Մենք հինէն ի վեր կ'աշխատէինք լեզուական յեղափոխութեան համար: Ինչպէս որ իսլամ Թուրքերը իրենց լեզուով կ'ընեն իրենց աղօթքը, օրթոտոքս Թուրքերն ալ իրենց հարազատ լեզուով՝ այսինքն թուրքերէնով ընելու են: Ասկէ աւելի բնական բան մը կա՞յ: Կը կարծեմ թէ այս խնդրին մէջ մենք աւելի առաջ գացած ենք մեր իսլամ եղբայրներէն: Որովհետեւ մզկիթներու մէջ միայն «էզան»ը եւ «քամէթ»ը Թուրքերէն են, մինչդեռ մենք բոլոր աղօթքները Թուրքերէն կ'ընենք եւ պիտի ընենք: Կը կարծեմ թէ միւս օրթոտոքս եկեղեցիներն ալ պիտի հետեւին մեր այս ձեռնարկին:

Թուրք օրթոտոքսները այս յեղափոխութեան մէջ ալ պիտի հետեւին Մեծ Կազիին հետքերուն: Հանրապետական կառավարութեան այս առթիւ տուած բոլոր որոշումները պիտի իրագործենք: Մօտերս բոլոր Թուրքերէն աղօթքները գիրքի մը մէջ պիտի հրատարակենք եւ պիտի աշխատինք որ անոնք տարածուին բոլոր Թուրք օրթոտոքսներու մէջ»:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Փոքր գիւղի մը կատարած հրաշքը

—·—

Սէն – Ժէրոմ, Մարսէյլ (Յառաջ). — Ժամանակին գրեր էի թէ Սէն – Ժէրոմի 40,000 ֆրանքի գնուած հողին վրայի պզտիկ տնակը, աշակերտներուն համար անբաւարար եւ վտառողջ ըլլալով, որոշուեցաւ նոր շէնք մը կառուցանել, որուն անունը սովորութիւն ունինք կոչելու, մատուռ – մանկապարտէզ:

Այսօր շէնքը կանգնած է արդէն, ներքնամասը ամբողջութեամբ լրացած, իսկ արտաքին ծեփն ու զանգակատունը պիտի լրանան Զատիկէն վերջ:

Մենք գիտենք ու կը զգանք թէ օրաթերթի այս նեղ սիւնակներուն մէջ, ընթերցողը տեղեկանալով նման աղօգուտ գործերու յաջողութեան, վայրկեանի մը համար հրճուանք մը պիտի զգայ եւ անցնի, սակայն յաջողութիւնը նուաճ պիտի մնայ գործին նախաձեռնող խումբ մը հայրենակիցներու ուսերուն վրայ:

Ո՞վ չպիտի հիանար գործադրկութեան այս տագնապալի տարիներուն՝ 70 հազարի արժէք ունեցող համեստ ուխտատեղիի մը շինութեան համար իր քսակն ու քրտինքը տրամադրող աբի ժողովուրդին վրայ:

Ահաւասիկ մէկը՝ տառապանքի բովէն անցած հայրենասէր մը Գարեգին Սէֆէրեան կ'երաշխաւորէ շինուածքներու գնումները:

Տեսէ՛ք սա ծերունին, շինութեան յանձնախումբի գանձապահ Ցարութիւն աղա Տէր Մինասեանը, իր վաթսուն ձմեռներով: Բարի եւ աշխատասէր, նիւթական զոհողութիւններէ զատ երիտասարդական եռանդով կ'օգնէ որմնադիրներուն եւ կ'ոգեւորէ բոլորը:

Ինչո՞ւ չյիշել նաեւ Պ. Ճիւան Սարեանը, հինգ զաւակներու տէր եւ մօտ մէկուկէս տարի է անգործ ըլլալով հանդերձ, երբեք չէ ընկրկած եւ իր լայն մասնակցութիւնը կը բերէ ազգային գործերու:

Նոր տարուան այս առաջին եռամսեան Սէն – Ժէրոմցիներուն համար եղաւ ազգային աշխատանքի շրջան:

Երիտասարդներ, ծերեր, կիներ եւ պատանիներ անտրտունջ իրենց բաժինը բերին դրամով կամ աշխատանքով: Ժողովներ իրար կը հրմշտկէին գրեթէ ամէն օր, մինչեւ կէս գիշեր:

Երեք ամսուան տասներկու կիրակիներուն ալ, յանձնախումբը երկու մասի բաժնուած՝ աշխատեցաւ անդուլ: Մէկ մասը շէնքին մէջ բանեցաւ եւ հսկեց աշխատողներուն, միւսը՝ դրամ ճարեց, հանգանակութեամբ կամ ներքին փոխառութեամբ, որպէսզի Զատիկին կատարուի բացումը:

Նիւթական այս տագնապին մէջ, նկատելի էր նաեւ որ Սէն – Ժէրոմ երբեք դուրս չելաւ իր շրջանակէն: Ան չուզելով ծանրանալ քաղաքի եւ քոյր արուարձաններու հայրենակիցներուն վրայ, ամբողջ բեռը կապեց իր ճիտին:

Անկարելի է չխանդավառուիլ, տեսնելով տոկալու եւ յարատեւելու ճիգը որ կ'արտայայտուի ամէն ուղղութեամբ:

Կիրակի եւ տօն օրերուն, երբ այլ աշխատաւորներ կը պակսին, կիներն են որ կը փոխարինեն, ինքնաշարժէն աղիւս վար առնելով, կամ ձեռքէ ձեռք կղմինտր հանելով տանիքին վրայ:

Այս կիրակի, ապրիլ 9ին, պիտի կատարուի բացումը, իսկ օծումը Զատիկէն վերջ, սպասելով որ բարեսէր հայրենակից մը կնքահայր դառնայ այս կենսունակ գիւղին պզտիկ յիշատակարանին:

Ս. Միլտոնեան

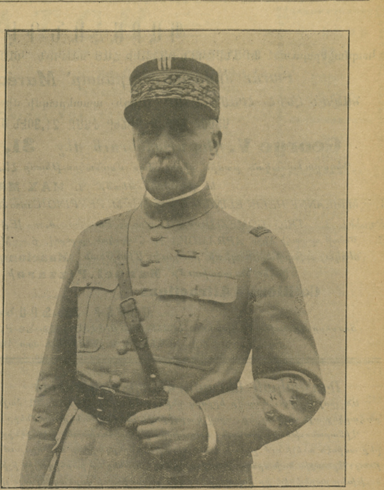
ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

ԱՌՆՈՒՎԻԼ-ԼԸ-ԿՈՆԷՍ.— Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը, կը ծանուցանէ Սարսէլի հայ հասարակութեան թէ՝ Սարսէլէն որպէս «Օժանդակ Մարմին» ընտրած է հետեւեալ հայրենակիցները.—

Պ. Պ. Գասպար Պապիկեան, Փիլիպպոս Յովհաննէսեան, Նշան Գոչեան, Կարապետ Մինասեան, Մելքոն Մաճառեան։

Կը խնդրուի դիմել անոնց, հոգեւոր մատակարարութեանց եւ զանազան պաշտօնական թուղթերու կանոնաւորման համար։

(Կնիք)

MARÉCHAL PETAIN - ՄԱՐԱՋԱԽՏ ՓԷԹԷՆ
ՍՊԱՐԱՊԵՏ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿԻ՝ ՄԵԾ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՄԻՋՈՑԻՆ
որուն հովանաւորութեան տակ տեղի կ'ունենայ այս գիշեր, ֆրանսական բանակի նախկին հայ կամաւորներուն շքեղ պարահանդէսը։

ՄԱՄՈՒԼ

ՊԱՐՏՈՒԱԾ ՀՈԳԻՆԵՐԸ

—·—

Քալիֆորնիոյ «Ասպարէզ»ը դիտել կուտայ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (17 մարտ).

— «Փետրուարեան աննախընթաց ապստամբութեան տօնը, տարուէ տարի, այնքան չի ջղայնացներ բուն դաւաճանը — խորհրդ. իշխանութիւնը, որքան պարտուած հոգիները — հայ Ռամկ. կուսակցութիւնը:

Մեր ազգային հաւաքական կեանքին մէջ նորութիւն մը չէ այս երեւոյթը, հինին կրկնութիւնն է ան: Ամէն երկրի մէջ իշխանաւորներու բարի հայեցողութեան շուքին ապաւինած հայասանուն վաշխառուն, էֆէնտին, մեծատուն թաղականը, ու կարճ խօսքով իր սեփական մորթի ապահովութեան մասին միայն մտածող պահպանողականը, միշտ զարմանքով, սրտմտութեամբ ու զայրոյթով դիտած է սըրբազան ըմբոստութիւնը, խիզախ ապստամբութիւնը եւ հանրային իրաւունքին համար մղուող՝ մանաւանդ անյաջող վերջաւորած պայքարը եւ անոնց նուիրուած տօները:

Վէճի բռնուիլ ռամկավարական խմբագիրներու հետ՝ փետրուարեան ապստամբութեան իրական պատճառներուն եւ անոր նախորդող դէպքերու պատասխանատուութիւններու մասին, յենլով անհերքելի փաստերու վրայ — պիտի ըլլայ աւելորդ յոգնութիւն, որովհետեւ անոնք երդում ըրած են հակառակը պնդելու՝ գիտակցաբար:

Ասոր ապացոյցներէն մէկը այն, որ «Ապագայ» (15 փետր.), փետրուարեան ապստամբութենէն ուղիղ 12 տարի յետոյ, ոմն խեղճ «Հայկ»ի ստորագրութեամբ, նոր պէտք կը տեսնէ սոյն ապստամբութեան պատճառները պատմական փաստերով!! վերագրելու Դաշնակցական «ղեկավարներու», «ահաբեկիչներուն», եւ «մաուզերիստ»ներու, որոնք իբր թէ օրն ի բուն կը դաւէին իշխանութեան դէմ: Ցիշատակուած են գաւառներու եւ ահաբեկիչներու անուններ, որոնցմէ մին,— «տէռօրիստ – մաուզերիստ Սէնօն (Էրզրումցի Սենեքերիմը)», կը գտնուէր Հայաստանէն դուրս —Թիֆլիս, եւ Հայաստանի Չեկայի անդամ Գանձակեցի Դանիէլեան կոչուող հրէշը, փետր. ապստամբութենէն ամիսներ առաջ՝ ուրիշ 18 տղաներու հետ, խաբերայութեամբ կը տանի Լոռի, իբր թէ հոն պաշտօններ տալու խոստումով եւ հաղիւ հոն հասած՝ Լոռուայ ձորերէն մէկուն մէջ, անխղճօրէն գնդակահարել կուտայ բոլորն ալ, որոնց մէջ կային նաեւ ոչ – դաշնակցականներ:

Միւսկանի հաշիւներով կատարուած ստախօսութիւններն ու գիտումնաւոր կերպով հակառակը պնդելու չարակամութիւնը չեն կրնար փոխել պատմութիւնը: Պարզ եւ յստակ, որոշ պայմաններով իշխանութիւնը ստանձնող բոլշեւիկ չարագործները, համաձայն իրենց յայտարարութեան, «յեղափոխութիւնը խորացնելու» գիտաւորութեամբ՝ դիմեցին աններելի ոճրագործութիւններու, որոնք ապստամբութեան մղեցին Հայաստանի ամբողջ բնակչութիւնը, առանց խտրութեան:

Այս ապստամբութիւնը, ճիշդ է, վերջացաւ պարտութեամբ, խորհրդ. կարմիր բանակը իր դէմն ունենալու հետեւանքով, սակայն տարաւ բարոյական յաղթանակը: Փիրլիքական պարտութիւնը չի կրնար փոխել բարոյական յաղթանակի արժէքը, ճիշդ այնպէս, ինչպէս Վարդանի ֆիզիքական պարտութիւնը, որուն բարոյական յաղթանակը կը տօնէ ամբողջ հայ ժողովուրդը 15 դարէ ի վեր»:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (17)

ԳԵՏՆԻ ՏԱԿԷՆ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԳՐԱԿԱՆ ԽԱՂ. 1908)

Գ. ՏԵՍԱՐԱՆ

Նոյնք, Մելիք, Արսէն, յետոյ Ա. Գործակատար

ՄԵԼԻՔ. — Բարե՛ւ, Գրիգոր, քանի՞ հոգի էք, Կամսար չեկա՞ւ:

ԳՐԻԳՈՐ. — Դեռ չէ:

ԱՐՍԷՆ. — Ի՞նչ կը սպասէք:

ԳՐԻԳՈՐ. — Կը սպասենք ձեր գալուն, ամէնքի հաւաքուելուն:

ԱՐՍԷՆ. — Բայց այս այգին չէ հաւաքուելու վայրը:

ՏԱՃԱՏ. — Մեզի այնպէս ըսին:

ԱՐՍԷՆ. — Չէ՛, դեռ երկու այգի պէտք է անցնիլ, Արտաշենց այգին:

ԳՐԻԳՈՐ. — Լա՛ւ, երկու հոգի ղըրկեցի շուրջը դիտելու, սպասենք վերադառնան, յետոյ:

Ա. ԳՈՐԾ (հեւ ի հեւ). — Պ. Մելիք, մեր լրտեսները լուր բերին որ Թուրք թաղերի մօտ խրամանցում կայ, լուր առին որ իբր թէ ընդհանուր յարձակման ու կոտորածն սկսելու կը պատրաստուի ամբոխը:

ՄԵԼԻՔ. — Ի՞նչ նշաններ կան:

Ա. ԳՈՐԾ. — Կէս գիշերին Թուրքերը հաւաքուեր են ճամբին, մոլլան խօսեր է շատ ոգեւորիչ քարոզ, ամբոխը գրգռուած դուրս է ելեր ճամբէն ու լոյս բացուելուն կը սպասէ որ սկսի կոտորածը:

ՄԵԼԻՔ. — Կամսարին հաղորդեցի՞ր:

Ա. ԳՈՐԾ. — Չէ՛, չեմ գտներ, չգիտեմ թէ ուր է:

ՄԵԼԻՔ. — Արարուց կողմի դիրքերու տղաներին պատահեցա՞ր:

Ա. ԳՈՐԾ. — Հա՛, շատ մտատանջ ու սպառողական վիճակի մէջ են, տան տէրերը չեն ուզեր պահել, ուղղակի կ'ուզեն դուրս վռնտել:

ՄԵԼԻՔ. — Ի՞նչ, դիրքերէն դուրս ելլո՞ղ եղաւ:

Ա. ԳՈՐԾ. — Չէ՛, ընդհանուր կերպով համաձայնութեան եկան որ բռնեն մինչեւ հաւախօսը, երբ պիտի բանան կնքուած նամակները ու պիտի վարուին նամակների տրամադրութեան համաձայն:

ՄԵԼԻՔ. — Գնա՛ շուտ, գտիր Կամսար ու հաղորդիր լրտեսների բերած լուրը:

(Ա. Գործ. կը հեռանայ):

ՄԵԼԻՔ. — Ի՞նչ ես կարծում Արսէն, Հայկն ու Եղուարդ ա՞յս կողմէն պիտի անցնին:

ԱՐՍԷՆ. — Հաւանական չէ, միւս կողմէն աւելի մօտիկ է:

Ա. Բ. ԵՐԻՏ. (կը մտնեն). — Լաւ մը քննեցինք, Պ. Գրիգոր, մարդ չկայ:

ՄԵԼԻՔ. — Դէ՛հ, գնանք, միւսները գուցէ հաւաքուել են. չարժուեցէք զգոյշ: (Կը հեռանան):

(Կամսար ու Խմբապետ կ'առաջանան):

Դ. ՏԵՍԱՐԱՆ

Կամսար, Խմբապետ

ԽՄԲԱՊԵՏ. — Նշաններից իմացանք որ մեր կեցած տան վերին յարկը պիտի բռնէին, եւ երբ փողոցի դռնէն ներս պիտի մտնէին, մենք այգիի դռնէն դուրս ելանք:

ԿԱՄՍԱՐ. — Բան չթողի՞ք:

ԽՄԲԱՊԵՏ. — Չէ՛, զէնքերնիս հետերնիս առինք:

ԿԱՄՍԱՐ. — Իսկ պահե՞ստը:

ԽՄԲԱՊԵՏ. — Դեռ չէինք բացեր:

Գ. ԳՈՐԾ (կ'երեւի սողալով). — Պ. Կամսար, ահագին խրամանցում Թուրքերու մէջ:

ԿԱՄՍԱՐ. — Տեսա՞ր մեր Թուրք բարեկամներից մէկը:

Գ. ԳՈՐԾ.— Նշան տուի, հազիւ երկու բոպէով պատին մօտեցաւ:

ԿԱՄՍԱՐ. — Է՛, ի՞նչ:

Գ. ԳՈՐԾ.— Թուրք խուժանը պատրաստ է, կռիւը սկսելուն պէս՝ կանոնաւոր զօրքի հետ պիտի սկսի...

ԿԱՄՍԱՐ.— Այդքա՞ն միայն:

Գ. ԳՈՐԾ. — Ճամփի մէջ խորհուրդ է եղեր, մոլլան գրգռիչ քարոզով տըրամադրութիւնը պատրաստեր է...

ԿԱՄՍԱՐ.— Գնա ու Թաթուլն իսկոյն այստեղ առաջնորդիր:

(Գ. Գործ. կը հեռանայ):

ԽՄԲԱՊԵՏ.— Քանի մը ժամէն կը լրանայ կառավարութեան տուած պայմանաժամը:

ԿԱՄՍԱՐ.— Գիտեմ, բայց ո՞ր կողմէն պիտի սկսին խուլարկութիւնը:

ԽՄԲԱՊԵՏ.— Ինչպէս կ'երեւի, ամէն կողմէ:

ԿԱՄՍԱՐ.— Կեդրոնական թաղերը զօրք մտե՞ր է:

ԽՄԲԱՊԵՏ.— Դեռ չէ:

ԿԱՄՍԱՐ.— Լաւ, մենք պիտի թաքնուինք շատ դաղտնի, դու շատ վտանգուած չես, կարո՞ղ ես մեզ հետ յարաբերել...

ԽՄԲԱՊԵՏ. — Շատ սիրով, միայն եթէ յարաբերութիւնները կտրուած չլինեն բոլորովին: Լսեցի՞ք կառավարութեան յայտարարութիւնը, յարաբերութիւնները խզուած պիտի դադրին, ոստիկանութիւնը տեղեակ է մեր յարաբերութեան միջոցներուն, այգիներու մէջ, ծառերու վրայ, պատերուն տակ պահակներ պիտի դրուին, դուրս ելլողը պիտի բռնուի, նշանին չպատասխանողը գնդակահար:

ԿԱՄՍԱՐ. — Անկարելի է որ տունէ տուն գէթ երթեւեկութիւն չլինի:

ԽՄԲԱՊԵՏ. — Շատ մօտիկ դրացիներու միջեւ թերեւս:

ԿԱՄՍԱՐ. — Ի հարկէ, խուզարկութիւնը հաւանական է որ տեւէ խստութեամբ մի քանի օր, այնուհետեւ պիտի թուլանայ, ժողովուրդը ինչպէս կրնայ բանտարկուած մնալ երկար ժամանակ... ուզեն չուզեն, նոյն իսկ կեանքի գնով է եղել պիտի սկսին յարաբերիլ, եւ երբ փախստական չգտաւ կառավարութիւնը, եւ եթէ իրօք կոտորածի դիտաւորութիւն չունի, պիտի մեղմացնի խստութիւնը:

ԽՄԲԱՊԵՏ. — Շատ լաւատես էք Պ. Կամսար:

ԿԱՄՍԱՐ. — Շատ էլ յոռետես ըլլալու չէ: Պէտք է միայն ուժեղ կամք ունենալ դիմագրաւելու դէպքերին, շատ նեղ օրեր ենք անցուցեր, յուսանք որ այս օրերն էլ անցընենք...

ԽՄԲԱՊԵՏ. — Բայց ո՞ւր պիտի պահուըտէք:

ԿԱՄՍԱՐ. — Հետս կուգաս, կ'իմանաս:

ԽՄԲԱՊԵՏ. — Կարծէք ամբողջ ժողովուրդը միայն որոշեր է փակել դուները:

ԿԱՄՍԱՐ. — Ձերո՞նք ինչպէս են:

ԽՄԲԱՊԵՏ. — Ա՛հ, ալ մերոնք չի մնացեր, հայրը որդին չի ճանչնար, եղբայրը՝ եղբօր կը մերժէ ... ա՛յս աստիճանի սարսափ երեւակայել կարելի չէր եւ լքումի պատճառը պէտք է վերագրել ա՛յն երեւոյթին, որ այլ եւս հաւատ չունին յեղափոխականի վրայ, Դաւօի պէս երիտասարդի մը դաւաճան դառնալը վարկաբեկ ըրաւ բոլորին, նոյն իսկ անկեղծ ու անձնազոհ երիտասարդներուն:

Ղ. ՄԵԼՈՅԵԱՆ

(Շարունակելի)

Ռուսական ներածումները արգիլուած

Անգլիոյ Երեսփ. ժողովը երրորդ ընթերցումով եւ 41ի դէմ 291 ձայնով քուէարկեց այն օրինագիծը, որով կ'արգիլուին ռուսական ներածումները։

Վիճաբանութեանց պահուն, կառավարութիւնը հաւաստեց թէ օրէնքը երեք ամիսէն աւելի ուժ չպիտի ունենայ, եթէ խորհրդարանը նոր որոշում մը չտայ։ Արտաքին նախարարը յետոյ բաղձանք յայտնեց որ խորհրդային իշխանութիւնը բարեփոխէ իր ընթացքը, որպէս զի չստիպուի գործադրել այս լիազօրութիւնը։

Մոսկուայէն կը գրեն թէ Կեդր. Կոմիտէն ժողով գումարեց եւ չորս ժամ զբաղեցաւ Անգլիոյ բռնած դիրքով։ Ստալին յանձնարարած է չընել որ եւ է բան որ կրնայ ծանրացնել մթնոլորտը։

ՍԻԹՐՕԷՆԸ ՓԱԿՈՒԱԾ ՄԻՆՉԵՒ ԱՊՐԻԼ 18

Թերթերը կը գրեն թէ Սիթրօէնի վարչութիւնը որոշած է գործարանները փակել մինչեւ ապրիլ 18։ Ոստիկանութիւնը կը հսկէ բոլոր գործարաններուն շրջակաները։ Պ. Սիթրօէն յայտնած է թէ պատրաստ է ընդունելու բանուորներու պատուիրակութիւնները։

Թատերական ներկայացում Տէսինի մէջ

կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. ՊԱՏԱՆԵԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Ղեկավարութեամբ՝ դերասան Ն. ԳԱԶԱԶի

եւ մասնակցութեամբ Լիոնի եւ Տէսինի կարող ուժերու

կը ներկայացուի ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ

վաղը կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 2ին՝ Հ. Յ. Դ. ԺՈՂՈՎՐԴԱՅԻՆ ՏԱՆ մէջ

Թատերական ներկայացում

Հ. Յ. Դ. ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕԻ ՊԱՏ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ կողմէ

եւ հովանաւորութեամբ Հ. Յ. Դ. ՎՌԱՄԵԱՆ ԱՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻՆ

ՎԱՂԸ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 3ին

Սալոն վէնսանի Թատերասրահին մէջ,

120A Chemin de la Madrague - Ville

կը ներկայացուի՝ ԱՐՇԱԿ Բ.

տոմսերու գիներ՝ 5 եւ 3 ֆր.։ 7 տարեկանէ վեր տղոց մուտքը 2 ֆր.։

Դպրոցական հանդէս Պէլվիլի մէջ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Հայ լեզուի դասընթացքներուն հետեւող փոքրիկներու կողմէ

Վաղը, Կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին

Մ. ՄԱՐԹէՆի հանդիսասրահը, 120, Bld. de Belleville. Paris 20

կը հրաւիրուի Փարիզի, եւ մասնաւորապէս Պէլվիլի կրթասէր հայութիւնը։

Մուտքը՝ ազատ է։ Հանգանակութիւն չկայ։

Փարիզ եւ շրջականներ

Հ. Յ. Դ.

Հ. Յ. Դ. ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ԿՈՄԻՏԷՆ արտակարգ Ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ ՓԱՐԻԶԻ, ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕԻ, ԱՆԻԷՌ-ՊՈՒԱ-ԲՈԼՈՆԻԻ, ՍԱՐՍԷԼԻ, ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ կոմիտէներու եւ խումբերու բոլոր ընկերները վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին, Société Savantes, D սրահին մէջ, 8 rue Danton։ Մէթրօ՝ Սէն միշէլ։

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. «Իշխան» Ենթակոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերները վաղը Կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին։ Խիստ կարեւոր օրակարգ եւ ընթացիկ հարցեր։ Ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։ Ներկայանալ անդամատետրով։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Ռոստոմ» Ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշտ 8.30ին սովորական հաւաքատեղին։ Բացակաները նկատի կ'առնուին։

ՍԷՆ ՄԱՐԿՐԻԹԻ (Մարսէյլ) Համազասպ ենթակոմիտէէ ընդհ. ընկերական ժողովը վաղը Կիրակի առաւօտ ժամը 8ին սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։ Ներկայանալ անդամատետրով։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԸ

ԲԻՒԺԷՆ - ՍԻՒՐ - ԱՐԺԱՆԻ ջաթա - շաօի խումբի դասախօսական ժողովը վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին իրենց սովորական հաւաքատեղին։ Կը դասախօսէ ընկեր Ե. Ա. ԹԵՐՋԵԱՆ։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Նիմ, Ն. Փ. — 140։
Լիոն, Ա. Տ. — 35։
Մարսէյլ, ԳՈՐԾ. — 855։
Էքս, Ար. ԵՂԲ. — 20։
Փարիզ (5), Պ. Ճ. — 70։
Մօնմօրանսի, Տիկ. Ա. Շ. — 35։
Նէօյեի, ԻՇԽ. Ա. — 35։
Պերլին, Տօքթ. Գ. — 100։
Քրիւաս, Գ. Խ. — 35։
Ռուէնէ վասէ, Ց. Պ. — 70։

ՀՐԱՒԷՐ

Փարիզի Կէյվէի Շրջ. Հայր. Միութեան տարեկան ընդհ. ժողովը վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին Ֆլօրիա ճաշարանին վերնայարկը, 61, rue Mr. le Prince, Métro Odéon։ Օրակարգ.— Նոր վարչութեան ընտրութիւն եւ ընթացիկ հարցեր։ Կը հրաւիրուին Փարիզ եւ շրջանները բնակող արձանագրուած եւ ոչ արձանագրուած բոլոր հայրենակիցները։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (10)

ՉՈՐՍ ԱՐԴԱՐ ՄԱՐԴԻԿ

Հեղինակ՝ ԷՏԿԸՐ ՈՒՕԼԸՍ Թարգմ. Ժ. Մ.

ԳԼՈՒԽ ԵՐՐՈՐԴ

ՀԱԶԱՐ ՈՍԿԻ ՊԱՐԳԵՒ

— Բայց հանրութիւնը՝ ինքը ի՞նչ կարծիք ունի. կրցա՞ք անոր հետ շփման մէջ գտնուիլ։

— Այս իրիկուն հանրային պարտէզին մէջ մէկու մը հետ կը խօսէի. խելացի երեւոյթով մարդ մըն էր. « Ի՞նչ կը խորհիք Չորս Արդարներու խնդրին մասին », հարցուցի իրեն. « Շատ զարմանալի է, կը կարծէ՞ք որ բան մը կայ իսկապէս », պատասխանեց մարդը։ Ահաւասիկ հանրութեան կարծիքը։

Մտահոգութիւնը պատած էր ոստիկանական շրջանակները։ Բայց արտասովոր իրարանցում ու ոգեւորութիւն կը տիրէր Ֆլիթ Սթրիթի մէջ՝ թերթերու խմբագրատուններէն ներս։

Մե՛ծ էր լուրը իսկապէս. լուր մը որ կրնային հրատարակել զոյգ սիւնակներու վրայ, շողշողուն խորագիրներու տակ. ծանուցումնե՛ր, լուսանկարնե՛ր, վիճակագրութիւննե՛ր ձեր ուզածին չափ ...

— Մաֆիա՞ն է ոճրագործը, հարցուց « Գիտաւոր » թերթը եւ աշխատեցաւ ապացուցանել։

« Երեկոյ » թերթը, որուն խմբագրականները վաթսունական թուականները կը յիշեցնեն, արեան վրէժի վերագրեց դէպքը եւ « Քորսիկացի Եղբայրները » խորագրով հաղորդեց լուրը։

Իսկ « Ջայնարձակ » անօրինակ խանդավառութիւնով իրացուց Չորս Արդարներու խնդիրը եւ էջերով մանրամասնութիւն հրատարակեց անոնց վնասակար գործունէութեան մասին։ Փոշոտ թղթածրարներէն գտաւ ու հրատարակեց տասնըլեց ոճիրներուն պատմութիւնները, ինչպէս նաեւ զոհերուն կենսագրականները։ Պատմեց թէ ինչ նկարագիրներու տէր մարդիկ էին անոնք, առանց, սակայն, արդարացնելու կատարուած մարդասպանութիւնները։

Խմբագրութիւնը զգուշութեամբ նըկատի առաւ թերթին ուղարկուած բազմաթիւ թղթակցութիւնները։ «Դեղին » տեղօսին արժանացած լրագիր մը պարտաւոր է աւելի խոհեմ ըլլալ քան իր չափաւոր մրցակիցները։ Լրագրական ասպարէզին մէջ հաղուադէպ է որ կիսկատար սուտ մը երեւան հանուի. բայց հետաքրքրաշարժ չափազանցութիւն մը ինքզինքը կը մատնէ չուտով։

Եւ ի՛նչ դրուագներ, ի՛նչ պատմութիւններ խմբագրատուն կը հասնէին Անգլիոյ ամէն կողմէն։ Կարծես ամէն պատահական թղթակից կամ նօթեր առնելու սովորութիւն ունեցող ամէն գրող – բրող մարդ յանկարծ յիշած ըլլար թէ ինք մտերմօրէն ծանօթ էր այդ Չորս Արդարներուն։

— Երբ Իտալիա էի, կը գրէր սովորական գրքի մը հեղինակը, կը յիշեմ որ պատմութիւններ լսեցի այդ մարդիկներուն մասին։

— Լոնտոնի Պ... թաղին մէջ պահուըտած կրնան ըլլալ այդ մարդիկը, կը գրէր ուրիշ հեղինակ մը՝ Գոլինս անունով։

— Ո՞վ է այս Գոլինս կոչուած արարածը, հարցուց խմբագրապետը իր օգնականին։

— Սինակ լեցնող մը, պատասխանեց օգնականը, հասկցնելով թէ այդ թափթփուքը լրագրական ասպարէզին իսկ բարձրացած չէր դեռ. ոճիր – արկածի լրաբեր մը որ վերջերս սկսեր է գրականութիւն ընել ...

Խմբագրատուն հասնող ամէն հեռագիր կը պարունակէր ակնարկ մը մօտալուտ ողբերգութեան մասին։ Ոստիկանական ատեաններուն մէջ տեսնուած դատերն անգամ անուղղակի կապ ունէին յաճախ այս խնդրին հետ։ Ջերբակալուած գինովին արդարացումն էր ան։

— Իմ երախաս շատ բարի է, ըսաւ մայր մը դատաւորին՝ արդարացնելու համար իր տղան որ ոստիկանատուն տարեր էին. այդ Չորս Օտարականներու պատմութիւնը կարդալով խենդեցաւ ...

Ու դատաւորը ներողամիտ գտնուեցաւ ...

Չորս Արդարներու դաւադրութիւնով ամէնէն աւելի չահագրգռուած անձը՝ Սըր Ֆիլիփ Րէյմըն՝ բոլորովին անտարբեր կ'երեւար։

Տեսակցութիւն չտուաւ ոչ ոքի. չուզեց անդրադառնալ սպանութեան մը կարելիութեան նոյն իսկ վարչապետին հետ։ Ի պատասխան երկրին չորս կողմէն հասնող գնահատական գրութեանց, յայտարարութիւն մը դրաւ « Մորնինկ Փոսթ »ի մէջ եւ խնդրեց հանրութենէն որ հանդիստ ձգեն զինքը։

Խորհեցաւ նոյն իսկ այդ յայտարարութեան վրայ աւելցնել օրինագիծը խորհրդարանին ներկայացնելու իր վճռական որոշման լուրը, բայց յարմար սեպեց խուսափիլ այդ թատերական շարժաձեւէն։

Սըր Ֆիլիփ շատ բարեացակամ էր գաղտնի ոստիկան Ֆալմըթհի հետ որուն յանձնուած էր արտաքին նախարարը պաշտպանելու գործը։ Ոստիկանը կրցաւ երբեմն նշմարել սարսափը որուն մատնուած էր մահուան սպառնալիքին տակ ապրող այդ մարդը։

— Վտանգ մը կա՞յ, հարցուց նախարարը ո՛չ թէ մէկ, այլ քանի անգամ։

Գաղտնի ոստիկանը խրախուսիչ պատասխաններով ապահովութիւն տուաւ անոր։ Եւ յետոյ խորհեցաւ ինքնիրեն.

— Ինչո՞ւ վախցնեմ մէկը որ արդէն սկսած է սարսափիլ մահէն։ Եթէ բան մը չպատահի, պիտի հասկնայ որ չափազանցութիւնը ըսեր եմ իրեն. իսկ եթէ ... բայց այն ատեն սատափելու առիթ չպիտի ունենայ ...

Նախարարը ուսումնասիրութեան հետաքրքիր նիւթ մըն էր ոստիկանին համար, որովհետեւ Սըր Ֆիլիփ, որ խորամանկ մարդ մըն էր, անգամ մը տեսնելով ոստիկանին ապշահար ուածքը, ըսաւ անոր.

(Շար.)

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 9 ԱՊՐԻԼ 1933

9 Avril 1933

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2159

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ՀԱՒԱՔԱԿԱՆ ԱՆՃԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ»

Անողոք, ընդվզեցուցիչ իրականութիւն մը այս բառը գործածել կուտայ Փարիզի ռամկավար պաշտօնաթերթին:

Արդարեւ, կատարեալ ողբ ու կոծ՝ ռամկավար օրկանին վերջին երկու խմբագրականները:

Երբ դաշնակցական որ եւ է թերթ պարտականութիւն կը սեպէ ուշադրութեան յանձնել տարագիր բազմութիւններուն կացութիւնը եւ պատասխանատուութեան կանչել Երեւանի վարիչները, ռամկավարները կը փրփրին եւ սարէն – ձորէն հէքեաթներ կը պատմեն:

Երբ, միեւնոյն մտահոգութեամբ, կ'առաջարկուի կազմակերպել գաղութները, որպէսզի կարենան աւելի ամրապնդել իրենց ազգային, ընկերային եւ տնտեսական ինքնապաշտպանութիւնը, ռամկավարները կա՛մ քմծիծաղ մը կ'արձակեն, եւ կամ կը ճգնին արհեստական արգելքներ յարուցանել:

Եւ աՀաւասիկ չոր ու ցամաք լուր մը պատճառ կ'ըլլայ որ՝ փարիզի ռամկավար պաշտօնաթերթը արթննայ եւ խոստովանի թէ անտանելի կացութեան մը մատնուած են կարգ մը գաղութներ, իսկ մենք՝ «Հայմաթլոս»ներս՝ վարակուած ենք հաւաքական անճարակութեամբ...

Ի՞նչ է պատահեր:

Բարեգործականը դիմած էր Երեւան, խնդրելով որ այս տարի մաս մը գաղթականներ ընդունուին Սուրիոյ շրջանէն:

— «Այսօր տեղեկացանք Բարեգործականի գրասենեակէն թէ՝ Երեւանէն ստացուած է եղած դիմումին պատասխանը, որով կը հաղորդուի թէ կարելի պիտի չըլլայ այս տարի գաղթական ընդունիլ Սուրիայէն կամ ուրիշ տեղերէ, որովհետեւ արտասահմանէն չեղաւ սպասուած օժանդակութիւնը ի նպաստ բնակարաններու պատրաստութեան»: («*Ապագայ*», 8 *ապրիլ*):

Եւ ողբ ու կոծ: Նախ անոր համար որ՝ «շուտով կը լրանայ երկու տարին», ներգաղթի յայտարարութենէն ի վեր, «բայց արտասահմանը բառին բուն նշանակութեամբ բան մը չըրաւ այս մասին»:

— «Բազմաթիւ առիթներով կրկնուեցաւ այն իրողութիւնը թէ՝ արտասահմանի մէջ գոյացած գումարին հնգապատիկ արժէքով կարելի պիտի ըլլայ Հայաստանի մէջ բնակարաններ շինել, բայց անօգուտ: Նոյնիսկ 3—400,000 ֆրանքի գումար մը կարելի չեղաւ գոյացնել: Ճիշդ է, այս վերջին շրջանին Բարեգործականը մօտ երկու միլիոն ֆրանքի գումար մը փոխադրեց Հայաստան, բայց անոնք գացին իրենց նախորոշեալ նպատակին,— Նուպարաշէնին: Ցաւակալէս բնակարաններու շինութեան համար եղած բոլոր կոչերը մնացին առանց պատասխանի»:

Ողբ ու կոծ նաեւ անոր համար որ, պիտի սաստկանայ կարգ մը գաղութներու թշուառութիւնը:

Ներգաղթ չկայ այս տարի: Հետեւաբար:

— «... Հայ գաղութները պիտի պարտաւորուին հաց եւ գործ հայթայթել հազարաւոր կարօտեալներու, մինչեւ որ համաշխարհային այս տնտեսական տագնապը անցնի... մինչեւ որ Լիբանանի, Սուրիոյ, Յունաստանի եւ ... մը մեր բոլոր գաղութներու մէջ անգործութեան մատնուած բազմութիւններ մաս մը սովածութենէ, խեղդնութենէ եւ զանազան հիւանդութիւններէ մաշելով մեռնին... եւ միւսները ալ հացի եւ գործի նամբայ գտնեն...

... Ուրեմն, պէտք պիտի ըլլայ ամէն գաղութի մէջ կազմելու յանձնախումբեր, որպէսզի շարունակեն հանգանակութիւնը եւ տեւականացնեն օգնութեան գործը...

Այո, ցորչափ ներգաղթի կարաւաններ չեն կազմուած, միակ ելքի նամբան այդ կը մնայ.— կոչ, ճիչ, իրարանցում, միջադէպեր, ծայրայեղութիւններ, մուրացկանութիւն եւ փշրանքներու ողորմութիւն: Միեւնոյն ցաւը: Միեւնոյն հաւաքական անճարակութիւնը»:

×

Եթէ այս բոլորը բանաստեղծութիւն կամ կոկորդիլոսի արցունք չեն, ապա ուրեմն իմաստ մը ունին:

Մենք յաճախ վիճեր ենք ռամկավարներուն, եւ առՀասարակ Խ. Հայաստանի «անկաշառ բարեկամներ»ուն հետ, ապացուցանելու համար թէ՝ նոյն իսկ ներգաղթի յարատեւութեան պարագային, գաղութները պէտք ունին ներքին ամուր, կեդրոնացեալ կազմակերպութեան մը: Ոչ միայն ներգաղթը դիւրացնելու, այլ եւ մնացեալներուն հոգատարութիւնը, պահպանումը ապահովելու համար:

Մեր փոքրոգի հակառակորդներուն ոտքը գետնէն կտրեցաւ, երբ Հայաստանի «վարչապետ»ը տրամադրութիւն կը յայտնէր հետզհետէ մինչեւ 30,000, նոյն իսկ 100,000 տարագիրներ ընդունելու: (Պայմանաւ որ, գաղութները հոգան նամբորդութեան եւ բնակարաններու շինութեան ծախքերը):

Եթէ առարկէք թէ պետական միջոցներու կը կարօտի նոյն իսկ տասը հազարի ներգաղթը, մարդիկ մէկ պատասխան ունէին, — Դուք թշնամի էք ներգաղթին:

Պէտք եղաւ որ, երկու տարուան շնդալից «ռէքլամ»ներէն յետոյ, Երեւան հազիւ 7500 — 8000 հոգի ընդունի եւ դուռները փակէ, որպէս զի «բարեկամները» խելքի գան ու հառաչեն: Որպէս զի ողբան թէ «գործնական քայլեր չեն տեսնուիր», թէ «Ներգաղթը պիտի չըլլայ այս տարի», թէ անճար բազմութիւններ պիտի հալին «սովածութենէ, խեղճութենէ եւ զանազան հիւանդութիւններէ մաշելով»...

Այսինքն, «հաւաքական անճարակութիւն», որուն ահազանգը անդադար կը հնչէ այս էջերէն, թերթին հիմնարկութենէն ի վեր:

Շնորհակա՛լ ըլլանք, նորէն, որ ռամկավար պաշտօնաթերթը գոնէ մէկ անգամ — թերեւս անզգալաբար — մատը վէրքին վրայ կը դնէ:

Այդ ալ բաւենչան է, «հաւաքական անճարակութեան» դարմանները փնտռելու տեսակէտէն:

Պայմանաւ որ, անշուշտ, նորէն հէքեաթ չպատմեն եւ բարեհաճին բազմիլ կլոր սեղանի մը շուրջը:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՀԻՆԳ ՄԵԾ ՊԵՏՈՒԹԻՒՆ ԱՄԵՐԻԿԱ ՀՐԱՒԻՐՈՒԵՑԱՆ

Կը թուի թէ նախագահ Րուզվէլթ չուզեր շարունակել շքեղ մեկուսացման այն քաղաքականութիւնը, որ կը տիրէր տարիներէ ի վեր եւ որ մասնաւորապէս չեշտուեցաւ նախագահ Հարտինկի օրով:

Գրած էինք թէ Պ. Րուզվէլթ Ամերիկա հրաւիրած է Անգլիոյ վարչապետը, որ ճամբայ կ'ելլէ ապրիլ 15ին: Նախագահը հրաւիրած է նաեւ Ֆրանսայի, Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ վարչապետները, — Պ. Պ. Տալատիէ, Մուսոլինի եւ Հիթլէր: Հրաւէրին մէջ կ'ըսուի որ կրնան լիազօր ներկայացուցիչներ ղրկել, եթէ իրենք չուզեն հեռանալ իրենց երկիրներէն: Հրաւիրուած է նաեւ Ճափոնը:

Ֆրանսայի վարչապետը չափազանց զբաղած ըլլալով, կ'ուզէ ղրկել Պ. Էռիօն: Նախկին վարչապետը տրամադիր կ'երեւայ, բայց տակաւին վերջնական պատասխան տուած չէ: Հիթլէր կ'ուզէ ղրկել Տոքթ. Լութէրը, որ արդէն Ուաշինկթընի դեսպան նշանակուած է:

Նախագահ Րուզվէլթ ամէնէն աւելի կը հետաքրքրուի տնտեսական խնդիրներով, եւ այս խորհրդակցութիւնը սարքած է իբրեւ նախապատրաստութիւն տնտեսական համաշխարհային խորհրդաժողովին: Իրազեկներ կ'ըսեն թէ Պ. Րուզվէլթ հաւաքական ժողով մը կազմելէ աւելի, կ'ուզէ զատ զատ խորհրդակցիլ հինգ մեծ պետութեանց լիազօրներուն հետ: Այս առթիւ, պիտի յայտնէ թէ Ամերիկան պատրաստ է հարիւրին տասը զեղչելու մաքսատուրքերը, փոխադարձաբար զիջումներ ստանալու պայմանով:

Որոշուած է խորհրդակցութիւններ կատարել նաեւ միւս պետութեանց հետ, առանց մասնաւոր պատուիրակութիւններ հրաւիրելու: Մեծ պետութեանց հետ հրաւիրուած է միայն Քանատան:

Միաձոյլ եւ միահեծան Գերմանիա

ՀԻԹԼԷՐ ՄԱՐԶՊԱՆՆԵՐ ԿԸ ՆՇԱՆԱԿԷ ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՊԵՏՈՒԹԵԱՆՑ ՎՐԱՅ

Հետզհետէ մէջտեղ հանելով իր ծրագիրները, Հիթլէր ապրիլ 7էն ի վեր կեդրոնական կառավարութեան թաթին տակ առաւ Գերմանիոյ բաղկացուցիչ պետութիւնները: Նախարարական խորհուրդը վաւերացուց օրէնք մը, որուն համաձայն նահանգապետներ կամ մարզպաններ (Շթաթհալթէր) պիտի նշանակուին բոլոր դաշնակից պետութեանց մէջ, բաց ի Փրուսիայէն: Այս նահանգապետները ունին հետեւեալ իրաւասութիւնները.—

1) Կը նշանակեն կամ կ'արձակեն բաղկացուցիչ պետութեանց նախագահները (նախապէս թագաւոր կամ իշխան), եւ, անոնց առաջարկութեամբ, կառավարութեան միւս անդամները:

2) Կը լուծեն այդ պետութեանց կառավարութիւնները եւ նոր ընտրութիւններ կը նշանակեն, համաձայն կեդրոնացման օրէնքին:

3) Պետական օրէնքներ կը մշակեն եւ կը հռչակեն:

4) Դաշնակից պետութեանց կառավարութիւններուն առաջարկով, կը նշանակեն եւ կ'արձակեն պաշտօնատարները եւ դատաւորները, եթէ այդ անուանումները կախում ունին կառավարութենէն:

5) Իրաւունք ունին ներում շնորհելու:

Նահանգապետը կրնայ ստանձնել երկրին կառավարութեան նիստերուն նախագահութիւնը, բայց չի կրնար անդամ ըլլալ այդ կառավարութեան: Պէտք է պատկանի այն երկրին ուր կը պաշտօնավարէ: Պաշտօնավարութեան որոշ պայմանաժամ ունենալով հանդերձ, կրնայ ետ կանչուիլ որ եւ էատեն, հանրապետութեան նախագահին կողմէ, վարչապետին առաջարկութեամբ եւ ենթարկուիլ 1830 մարտ 27ի օրէնքին, որ կը վերաբերի նախարարներուն: Իր թոշակը պիտի վճարուի կեդրոնական կառավարութեան կողմէ: Տեղական Երեսփ. ժողովները չեն կրնար անվստահութիւն յայտնել շրջանային կառավարութեան պետին եւ անդամներուն դէմ: Փրուսիոյ մէջ, վարչապետը ինք պիտի ստանձնէ մարզպանի պաշտօնը: Այս օրէնքով կը ջնջուին թէ կեդրոնական եւ թէ տեղական սահմանադրութեանց այն յօդուածները որ կը հակասեն նոր կարգադրութեան: Բուն Գերմանիոյ կառավարութեան անդամները միեւնոյն ատեն կրնան անդամ ըլլալ Փրուսիոյ կառավարութեան:

Այս տնօրինութեամբ, Հիթլէր խաչ կը քաշէ Գերմանիոյ հազար տարուան պատմութեան վրայ: 1933 ապրիլ 7էն սկսեալ, Գերմանիան կը կազմէ միաձոյլ պետութիւն մը, ուր տեղական առանձնաշնորհները որ եւ է դեր չեն կրնար կատարել:

Թերթերը իրաւամբ դիտել կուտան թէ՝ Հիթլէր այս կարգադրութեամբ կը լրացնէ Պիզմարքի ծրագիրը, — միաձոյլ եւ միահեծան Գերմանիա:

Հակասեմական պայքարը կը շարունակուի

«ՑԵՂԱՅԻՆ ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹԻՒՆ»

Անտեսական պոյքոթը դադրեցաւ Գերմանիոյ մէջ, բայց հակահրէական պայքարը կը շարունակուի մեթոտիկ աշխատանքներով: Գերմանիոյ փաստաբաններու եւ նոտարներու ընկերակցութիւնը նամակ մը հրատարակեց, որ կ'ըսէ թէ 40,000 պաշտօնեաներու կէսը կ'աշխատին հրեայ փաստաբաններու քով: Արդ, այս վերջիններուն դէմ եղած տնօրինութեանց հետեւանքով, այդ պաշտօնեաները նամբուած են, մատնուելով անօթութեան:

Պերլինի փաստաբաններու սենեակին պետական լիազօրը յայտարարեց թէ՝ այսուհետեւ միայն 35 հրեայ փաստաբաններ կրնան պաշտօն վարել: Մինչեւ հիմա միայն Պերլինի մէջ հրեայ փաստաբաններուն թիւն էր 2500, համագումար 3500ի վրայ:

⁂ Թուրինկէնի Երեսփ. ժողովին նախագահը յայտարարեց թէ՝ օրինագիծ մը կը մշակուի, որուն համաձայն պիտի արգիլուի Գերմանացիներու ամուսնութիւնը՝ Հրեաներու հետ:

⁂ Պ. Հիթլէր առջի օր իր մօտ հրաւիրելով բժշկական ընկերակցութեանց ներկայացուցիչները, իր տեսակէտները պարզեց գերման ցեղը օտար տարրերէն մաքրելու անհրաժեշտութեան մասին: Շեշտեց թէ՝ հարկ է հրեայ բնակչութեան թիւին հետ համեմատական չափի մը վերածել հրեայ մտաւորականներուն թիւը, բարձրացնելու համար գերմանական մտաւորականութեան մակարդակը: «Մտաւորական ասպարէզին մէջ, ամենամեծ նուաճումները կատարուած են ոչ թէ օտար ցեղերու կողմէ, այլ ընդհակառակն արիական եւ գերմանական ուղեղներու շնորհիւ»: Պ. Հիթլէր աւելցուց թէ՝ ցեղին մաքրագործման աշխատանքին արդիւնքները կրնան մէկ դարէն զգացուիլ, բայց հարկ է այժմէն ամուր պատուանդանի մը վրայ դնել գերմանական ցեղը: Այս ուղղութեամբ ծանր պարտականութիւններ կ'իյնան գերման բժիշկներուն վրայ:

1750 ՄԱՐՔՍԵԱՆ ԳԵՐԻՆԵՐ

Վիւթէնպէրկի կառավարութիւնը մեծ բանակատեղի մը յարդարեց, ուր պիտի համախմբուին 1750 մարքսեան բանտարկեալներ, մեծ մասով համայնավար: Արդէն իսկ բանակատեղին ղրկուած են 500 հիթլէրական զինուորներ եւ 50 ոստիկաններ: Մարքսականները — համայնավար թէ ընկերվարական, այր եւ կին — պիտի տեղաւորուին տաղաւարներու մէջ, շրջապատուած՝ փշաթելերով: Պահակութեան պաշտօն պիտի վարեն հիթլէրական զինուորները: Գերիներուն մէջ կը գտնուին բանուորներ, երեսփոխաններ, լրագրողներ, փաստաբաններ, կուսակցական գործիչներ եւն.: Ամէն ինչ պիտի կառավարուի զինուորական օրէնքով: Խիստ գրաքննութիւն հաստատուած է: Իւրաքանչիւր բանտարկեալ կրնայ քանի մը տող նամակ գրել 15 օրը անգամ մը: Այցելութիւններն ալ արգիլուած են: Գիշերը լուսարձակներ պիտի լուսաւորեն բանակատեղին: Պահակները հրաման ստացած են հրացանի բռնելու բոլոր անոնք որ կը փորձեն փախչիլ: Գերիները պիտի գործածուին հանրօգուտ շինութեանց մէջ: Կառավարութիւնը կը յուսայ Մարքսի աշակերտները խելքի բերել տաժանակիր աշխատանքով:

⁂ *Կառավարութիւնը օրինագիծ մը կը պատրաստէ, որուն համաձայն ոչ մէկ Հրեայ պիտի կրնայ հանրային պաշտօն վարել: Դրամատուններու մէջ ալ պաշտօն պիտի տրուի Հրեաներուն:*

Ամերիկան կուշտ ու կուռ խմեց

ԱՆՍՈՎՈՐ ԽՐԱԽՃԱՆՔ՝ 13 ՏԱՐՈՒԱՆ ԿԱՐՕՏԷՆ ՅԵՏՈՅ

Ինչպէս գրած էինք, ամերիկեան 19 նահանգներ «թրջեցան» ապրիլ 6ի կէս գիշերէն յետոյ, մինչեւ առտու թեթեւ գարեջուր եւ գինի խմելով:

Հակառակ տեղատարափ անձրեւին, Նիւ Եորքի մէջ հազարաւոր վաճառորդներ պոչ բռնած էին առողջապահական վարչութեան գրասենեակներուն առջեւ, գարեջուրի վաճառման արտօնագիր ստանալու համար: 40—60,000 կը հաշուեն առաջին օրը տրուած արտօնագիրներուն թիւը: Առողջապահական վարչութիւնը ստիպուած էր աւելցնել պաշտօնեաները, որպէս զի կարենայ հասնիլ: Պաշտօնատունը բաց մնաց ամբողջ գիշերը: Շատ մը քաղաքներու մէջ անսովոր խրախճանքներ տեղի ունեցան, 13 տարուան ժուժկալութենէն յետոյ: Նիւ Եորքի մէջ՝ գարեջուր տալ սկսան ապրիլ 7ի առտուան ժամը 6ին, եւ կատարեալ բարեկենդան մը տեղի ունեցաւ իրիկունը: Խոշոր թափօր մը կազմուեցաւ Պրօտուէյի պողոտային վրայ: Թափօրին առջեւէն կը տանէին դագաղ մը, որուն վրայ արձանագրուած էր. — «Գարեջուրի արգելքը մեռաւ»: Իսկ առջեւէն կ'երթար նուագախումբ մը որուն անդամները հագած էին պավարիական համազգեստ եւ որ «գարեջուրին երգերը» կը հնչեցնէր: Հաշուեւած է թէ քանի մը ժամուան մէջ գարեջուրի վաճառումէն պետութիւնը հասոյթ ունեցած է հարիւր հազար տոլար: Շիքակոյի մէջ, գարեջուրի գործարանները հինգ միլիոն տոլար արժողութեամբ գարեջուր ծախեր էին:

Թերթերը կը հաշուեն թէ 40,000 հոգի պիտի կրնան գործ գտնել, գարեջուրի արտօնութեան շնորհիւ:

Հակառակ «թաց»երու այս սանձարձակ ցոյցերուն, «չոր»երը չեն յուսահատած, եւ բուռն պայքար կը մղեն ալքոլականութեան դէմ: Տիկին Էլլա Պուլ, կիներու հակալքոլական Միութեան նախագահը, յայտարարեց թէ գարեջուրին վաճառումը հակառակ է 18րդ յօդուածին: «Երբ «թաց»երուն ջղագրգռութիւնը անցնի, ամերիկեան ժողովուրդը պիտի արթննայ»:

⁂ *Սէյնթ Փոլի մէջ, գերմանական ընկերութիւնները մասնաւոր խանդավառութեամբ տօնեցին «իսկական գարեջուրին վերադարձը»: Այս առթիւ բաժակաճառեր պարպեցին նախագահ Րուզվէլթի արեւշատութեան համար եւ մեռելական երգեր երգեցին՝ հին օրէնքին յիշատակին: Փիցպուրկի մէջ գիշերը 500,000 սնտուկ գարեջուր ելաւ տեղական գարեջրատուններէն: Միլուոքիի մէջ խելացնոր բազմութիւն մը մինչեւ առտու խմեց երկու հազար հաստատութեանց մէջ որոնք մինչեւ հիմա «չոր» ըմպելիներ կը ծախէին:*

Ուաշինկթընի մէջ ալ զուարթագին ցոյց մը կատարուեցաւ, նախագահական պալատին առջեւ: Կէս գիշերին, երբ ահագին բազմութիւն մը խռնուած էր Սպիտակ Տան բոլորտիքը, զարդարուն բեռնակառք մը եկաւ եւ պարտէզը մտնելով, երկու սնտուկ գարեջուր յանձնեց, նախագահ Րուզվէլթի համար: Կառքին վրայ գրուած էր. — «Ձեզի համար, նախագահ Րուզվէլթ, ազգին առաջին գարեջուրը՝ տարիներէ ի վեր»:

Տասներնը նահանգներու մէջ, ուր արտօնուած էր գարեջուրին վաճառումը, հազարաւոր բեռնակառքեր եւ ուրիշ ամէն տեսակ կառքեր ծանրօրէն բեռնաւորուած՝ պտտեցան փողոցէ փողոց, գարեջուր բաժնելու համար:

Ֆիլատէլֆիայի մէջ, հակառակ տեղացող անձրեւին եւ կարկուտին, հազարաւոր մարդիկ խուժեցին ակումբները, պանդոկները, ճաշարանները եւ պարասրահները, եւ կոնծեցին մինչեւ առտու:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՓՈՔՐ ԳԱՂՈՒԹԻ ՄԸ ԱՋԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

... Խմբագիր ՅԱՌԱՋի,

ՓԻՒԺԷ – ՍԻՒՌ – ԱՌԺԱՆ, 4 ապրիլ. — Օրը օրին հետեւելով մամուլի տեղեկութեանց եւ ազդուելով ՅԱՌԱՋի կոչերէն, չէինք կրնար անտարբեր մնալ Պէյրութի հրկիզեալ մեր դժբախտ եղբայրներու օգնութեան գործին մէջ:

Մարտ 28ին, նախաձեռնութեամբ Զարշամպայի շրջանի Հայր. Միութեան եւ մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. Զաւօ Շէռոյի խումբին, տեղի ունեցաւ խորհրդակցական ժողով մը ուր բոլորն ալ սիրով ընդառաջ գացին մեր առաջարկին: Ընտրուեցաւ խառն յանձնախումբ մը որ անմիջապէս ձեռնարկեց հանգանակութեան: Սիրով մասնակցեցան մեր փոքր գաղութին բոլոր հայրենակիցները: Մեծ գումար մը չէ մեր հաւաքածը, բայց մեր սրտէն բղխած է:

ԵՂԲԱՅՐԱԿԱՆ ԱՋԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՀՐԿԻԶԵԱԼՆԵՐՈՒՆ

29րդ ՑԱՆԿ

	Ֆր.
Փիւժէ – Սիւռ – Առժանի հանգանակութիւնը	211
Գումար	211
Ապրիլ 8ի ցանկը	8367
ԸՆԴՀ. ԳՈՒՄԱՐ	8578

Այս առթիւ կը խնդրենք որ հանենք հրատարակել ներկայ ցանկը:

Փոստի չէքով կը ստանանք 210 ֆր. 50 սնթ. (երկու հարիւր տասը ֆրանք յիսուն սանթիմ):

Ի դիմաց Հանգանակիչ Յանձնախումբի Յակոբ Թօզլեան, Գրիգոր Քիլըշեան:

ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ ՊՈՂՈՏԱՆԵՐՈՒ ԿԵԱՆՔԷՆ

Հիւանդտեսի կ'երթամ:

Կ'երթամ պարզապէս, իբրեւ դասընկեր մը պատանեկան օրերու:

Հիւանդ ընկերը այն անուշ տղան է, որուն մեր դասարանը, 1919ին, չէր ուզած վստահիլ վարչապետի, նախագահի կամ խորհրդարանական աթոռ:

Որովհետեւ, գիւղը ծնած, գիւղը հասակ նետած եւ գիւղէն եկած մեր մէջը ինկած խեղճ, համեստ եւ ազնուասիրտ էր ան:

Որովհետեւ, անոր կը պակսէր իր անձին շուրջ աղմուկ յարուցանելու մերօրեայ ընթացիկ ճարպիկութիւնը:

Որովհետեւ, անոր պլացուած էր իր թաքուն արժանիքները, գնահատելի եւ օգտագործելի յատկութիւնները դըրսեւորելու, արժեցնելու օժիտը:

Մինչդեռ ուրիշներու առատօրէն տրուած կ'ըլլայ անիկէ, որու շնորհիւ, անոնք գիտեն ցուցադրել անգոյ ընդունակութիւններ եւ կարողութիւններ: Գիտեն մանաւանդ, անարժանաբար, տեղ գրաւել պատասխանատու աթոռներու վրայ, որոնց վրայ գամեր ցցուած ըլլալու էին:

Եւ ահաւասիկ Պէլվիլ: Փարիզի քըսաներորդ թաղամաս:

Քսաներո՞րդ թաղամաս: Կը բաւէ որ վիճակագրութիւնը գիտնայ դասական այդ ածականը: Ան պիտի անվարան յայտարարէ թէ՝ չքաւորութիւն, թշուառութիւն կայ Պէլվիլի մէջ:

Խոնարհներու բնակավայր է Պէլվիլ: Քանի որ այդպէս է, ուրեմն հոն, մարդիկ, Աստուծոյ կամքին համաձայն, կ'աճին ու կը բազմանան, բնական, բնախօսական, զգացական այս արարքին՝ չբերելով հաշուող, քննող միջամտութիւնը այն գործիքին, որուն տրամադրութիւն կ'ըսեն վերին խաւերու արարածները:

Ու Պէլվիլի նման վայրերու մէջ, մանուկները կը բուսնին սունկի նման, եւ կը մեծնան փողոցին մէջ, ինչպէս լքուած շան լակոտները, Արեւելքի մէջ, փուռերու եւ բաղնիքներու անկիւնը կծկտած:

Ու անշուշտ, ծնունդներու թիւին համեմատական պիտի ըլլայ մահերու թիւը:

Բանուորը եւ բանուորուհին ժամանակ եւ միջոց ունի՞ն որ որակը քանակէն զանազանելով զբաղին: Եւ ո՞ր սպասուհիին կամ դայեակին պիտի վստահին իրենց տղան, որպէս զի ան ալ մեծնայ այնպէս ինչպէս սա մինը՝ որ կը ծնի հարուստ թաղամասի մը մէջ:

Եւ բնականաբար, իրիկունը մինչեւ ուշ ատեն, բանուորը գինետան մէջ, իր մխիթարութիւնը պիտի յամենայ դեռ փնտռել վերջին « սու »ով գնուած բաժակին յատակը, որպէս զի հետեւեալ առաւօտ, հանգիստ սրտով, առաջին սուին վաստակը սկսի:

Ու Պէլվիլի մէջ, շատո՛նց քանդուելու էին բազմաթիւ բնակարաններ վատառողջ, օդէ, լոյսէ զուրկ, մգլոտած տախտակներով, գարշահոտ, նեղ եւ աղտոտ փողոցիկներու մէջ իրարու կպած, առանց բակի, առանց պարտէզի:

Պէլվիլ Փարիզի այն մասն է, ուր խռնուած են հայ եւ յոյն կօշկակարները, որոնք ամէն իրիկուն, սովորաբար, չեն մոռնար սփոփանքը զոր կուտայ իրենց, նախ քան պանդոկին անկողինը, սրճարանին « թավլու »ն:

Ու Պէլվիլի մէջ է որ հայ դերձակները, ինչպէս մայրերը, քոյրերը եւ կիներն անոնց, շատ հեղ մինչեւ երեկը առտուան, իրենց աչքերը պիտի կարմրցնեն, մեքենային առջեւ, կամ տաբատ մը իրենց ծունկին՝ անկողինին եզերքը նստած:

Ու դարձեալ, Պէլվիլի մէջ է որ, հայ նպարավաճառները ձեզի պիտի ծախեն՝ ճերմակ պանիր, պաստուրմա, փաճլաւա, գատայիֆ, թուրշու *եւ արեւելեան սուրճ:*

Բայց բնաւ չփորձէք սովորականէն աւելի քնանալ, կիրակի առաւօտ, երբ Պէլվիլ փոխադրուած ըլլայ ձեր անկողինը: Որովհետեւ աշխատաւորին բերնէն ռումբի նման ուժգին կը պայթի « օրկան տիւ փարթի գոմիւնիստ *»ը:*

Այս դրչինն է պատճառ, որ ոստիկանները յաճախ, Պէլվիլի մէջ, գիշեր ատեն ազգային մշակոյթի երեկոյթէ մը ձեր տուն դարձին, խոյանան դէպի ձեզ, եւ առանց բացատրութեան, իբր թէ ինքնութեան թուղթ փնտռեն ձեր տաբատին գրպաններուն մէջ:

Ու հիմա որ ըրինք արդէն վայրէջքը Պէլվիլի համանուն փողոցին, ձախին վրայ՝ ներս մտնենք Տէնուայէ փողոցիկէն:

Եւ ահա պանդոկը, ուր կ'ապրի հիւանդ դասընկերս նախկին:

Ձեղնայարկը կը բնակի ան, ինչպէս յաճախ աղքատ ուսանողները, կամ սպասուհիները: Քաղաքակիրթ երկիրներու արդի ճարտարապետութիւնը մինչեւ ձեղնայարկ կը հանէ սպասուհին, եթէ նոյն իսկ գետնայարկը ծառայէ ան, որ առտուն, սանդուղներն ի վար պիտի վազէ, պիտի վազէ: Հապա՞ եթէ ուշանայ տիրոջ կաթը կամ թէյը ...

Ընկերոջս պանդոկը յարկերը չեն նըշանակուած պատերուն վրայ: Մնաց որ, մութին մէջ դժուար պիտի ըլլար տեսնել եւ կարդալ: Բայց պանդոկը լայնարաց դուռով արտաքնոց մը դըրած է իւրաքանչիւր սանդուղի դըխուն, իւրաքանչիւր յարկի համար: Այնպէս որ, եթէ չեմ սխալած համրանքին մէջ, վեցերորդ արտաքնոցէն յետոյ է որ ձեղնայարկ հասայ, եւ ընկերոջս խուցը մտայ:

— Արշաւիր, մի՛ մեղադրեր զիս: Հիւանդի սենեակ է: Սաւանին եւ բարձի երեսին սեւութիւնը կը զարմացնէ՞ քեզ: Բայց չէ՞ որ աղտոտ է պանդոկս: Բայց մանաւանդ չէ՞ որ « շոմէօռ » եմ դարձեալ: Սենեակիս վարձքը կառավարութիւնը կուտայ: Ու կը բաւէ որ այդպէս ըլլայ: Ալ ամիսներ սպասել պէտք պիտի ըլլայ որ սաւանդ փոխեն, աւել մը զարնեն սենեակիդ: Անխիղճ են եւ վատոգի՝ պանդոկապետուհիները:

— Սիրելիս, մէկդի հիմա ատոնք: Ի՞նչպէս ես:

— Ա՛խ, Արշաւիր, պէտք է ճմլել « քափիթալիզմ » կոչուած հրէշին գըլուխը: Անկէ՛ կը ծնին բոլոր չարիքները, բոլոր պատուհասները:

— Բայց տղա՛յ, այդ խօսքերուն ատե՞նն է հիմա: Համբերէ՛: Երբոր առողջանաս, երկա՛ր, երկար կը խօսակցինք « Թու Վա Պիէն » ի մեր սովորական անկիւնը քաշուած: Ըսէ ինծի թէ ի՞նչ բանի պէտք ունիս:

— Կը ներես, Արշաւիր, որ քեզ անհանգիստ ըրի: Քովի բանուորուհին առտուն գործի կ'երթայ, իրիկունը կը վերադառնայ: Ազնիւ, բարի Ֆրանսուհի մըն է: Առտուն կաթս կը տաքցնէ: Իրիկուան իր ապուրէն բաժին կը հանէ ինծի: Բայց տես թէ ի՞նչ պատահեցաւ հիւանդութեանս առաջին օրը:

Գործի կ'երթայի: Հա՛, « շոմէօռ » չէի այդ ես: Բարեբախտաբար: Արշաւիր, գիտե՞ս թէ որքան նուաստացուցիչ է « շոմաժ » առնելը: Ճամբան բուռն դողէ մը սարսռացի: Ծունկերս կթոտիլ սկսան: Ճարահատ սենեակ դարձայ: Անկողին մտայ:

Ամբողջ օրը, ոչ ոք բացաւ դուռս: Ոչ դեղ, ոչ ուտելիք: Բանուորուհին կէս գիշերին սենեակ մտաւ: Անցաւ գիշերը, ինչպէս անցեր էր ցերեկը:

Հետեւեալ առտու, երբ բանուորուհին ոտքերուն ձայնը առի, զարկի պատին: Եկաւ: Զարմացաւ եւ խղճաց: Իջաւ, կաթ բերաւ: Բայց ժամանակ չունէր տաքցնելու:

Ելայ որ ես տաքցնեմ: Դրի կրակին վրայ: Ու դէպի անկողին փութացի: Կը դառնար գլուխս: Սիրտս կը խառնուէր:

Աստուած իմ, ի՞նչպէս ընեմ: Հիմա պիտի թափի կաթս:

Ու թափեցաւ ալ մաս մը: Երկու գաւաթի չափ փրկեցի: Մէկ գաւաթը խմեցի:

Իրիկուան դէմ, միւս գաւաթը կը տաքցնէի: Բայց կորեցաւ կաթս: Որովհետեւ չէր լուացուած ամանս:

Ի՛նչ օրերու մնացինք, Արշաւիր: Տխուր է այս կեանքը: Անհանդուրժելի է պանդոկի կեանքը: Մինչեւ ե՞րբ տանիլ այս առանձնութիւնը:

— Կ'անցնին, Սեդրակ, այս օրերը: Երիտասարդ ենք դեռ: Իրաւունք ունինք լաւագոյն օրեր յուսալու: Տե՛ս, լեզուդ լաւ է: Տաքութիւնդ իջած է: Շատով կ'ելլես: Այս գիշեր, լուծողական մը առ: Լաւ մը քրտնէ: Բան չի մնար:

— Արշաւիր, իրականին մէջ, Ֆրանսա կարծես հետզհետէ կը հեռանայ « պուրժուա »ական դրութենէն: Կարդացի՞ր որ երկրորդական բարձրագոյն կրթութիւնն ալ ժողովուրդին զաւակներուն ձրի տրամադրելու լուրջ ծրագիր կայ: Եւ յետոյ, ի՞նչ կը նշանակէ « շոմաժ » տալ աշխատաւորներուն ...

— Ցտեսութիւն, Սեդրակ: Նորէն կուգամ:

ԱՐՇԱՒԻՐ ԽԱՆԷՅԱՆԵԱՆ

Ծովը կախարդ

Հորիզոնէն ալ անդին՝
Ծովը կախարդ լուսնակին
Ներքեւ կը լոգնայ,
Մինչ իր ոսկի լըճակէն,
Մինչեւ ինծի լուսեղէն
Ջուրե՛ր կը հիւսնայ ... :

Ծովախայթաց քարափին,
Մենութեան մէջ առանձին,
Դեռ ծովը կախարդ,
Յուշի՛կ, յուշի՛կ խաւարէն՝
Ոտքերուս տակ քաղցրօրէն
Կը հատնի շնչառ:

Ջունի ցասումն անցեալի,
Երախաբաց գազանի՝
Ճակատագրին դէմ,
Ունի խորհո՛ւրդ տարածուն,
Մինչեւ սահմանն Աստղծուն,
Ու ծիծա՛ղ դժխեմ ... :

Մէն մի համբոյր ալեակի՝
Որ ծովափին կը հակի,
Ցաւագին վայրէջք,
Խինդերուն հետ զուգովին,
Մահուան մահին կը հիւսեն,
Անդադրո՛ւմ, անվերջ ... :

Եւ սակայն ո՛ւշ գիշերով,
Ծովը կախարդ յուշերով
Պերճ յաւերժահա՛րս,
Դեռ իբր արձան մը կայէ,
Ձիս իր ափին կը պահէ
Հոգի՛ս կախարդած ... :

ՎԱՐԴԳԷՍ ՅԱԿՈԲԵԱՆ

ԳՐԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԳՐՈՂԸ՝ ԺԻՒԼ ՎԱԼԷՍ

(1832 — 1885)

Քաղքենի ընկերութիւնը, եւ զինքը ներկայացնող մտաւորականութիւնը առհասարակ կը ջանան ամէն միջոցով խեղդել ըմբոստ, անուղղայ գրողները: Ատոնց բողոքը կը խանգարէ, ընդնական է, տիրող դասերու հանգիստը, բարօրութիւնը: Սուտը, կեղծիքը շատ աւելի հասութաբեր, ընթացիկ արժեթուղթ մըն է քան ճշմարտութիւնը: Յեղափոխական գրողներու յիշատակը կը հալածուի, նոյնիսկ յետ մահու:

Ժիւլ Վալէս, Ֆրանսայէն դուրս, ու նոյնիսկ իր երկրէն ներս մնացեր է մեծ անտեսուած մը, զինքը չի ճանչնար նոյնիսկ ընթերցողներու այն խաւը, որուն համար տագնապած եւ տըւած է ան իր խայթող, պղպեղ գրականութիւնը: Եթէ նոյնիսկ անցեալ տարի տօնուեցաւ Վալէսի ծննդեան հարիւրամեակը, ատիկա ծիսակատարութիւն մը եղաւ աւելի քան արժանաւոր գնահատութիւն մը Վալէսի բիրտ, անսանձ արուեստին ու մտածումին:

Արդարեւ ԺԹ. դարու Ֆրանսայի գրական շարժումին մէջ Ժ. Վալէս ինքնայատուկ տեղ մը ունի: Տիպարն է ան յեղափոխական գրողի:

Իր յեղափոխականութիւնը խառնուածքի արդիւնք էր աւելի քան մտաւորական հայեցողութեան: Ծնած էր իբրեւ այդ: Իր ներքին ձայնը ընադըն էր այդ ըմբոստ թափին, որ վերածուեցաւ գրեթէ կոչումի մը: Իր յեղափոխականութիւնը պէտք չունեցաւ երբեք կառչելու ընկերային տեսութիւններու, ուսումի, գիրքերու: Իր արդարացումը եւ ուժի աղբիւրը ան կը գտնէր ինքն իր մէջ:

Իր կեանքի մանրամասնութիւնները մեզ չեն հետաքրքրեր: Քանի մը գիծեր կը բաւեն տալու մարդուն դիմանկարը եւ իր կեանքին ձգտումը:

Իր երիտասարդութիւնը կը զուգադիպի ԺԹ. դարու կիսուն: Փարիզի մէջ, ան խմորուեցաւ այն յառաջապահ մտաւորական սերունդին հետ, որ սնած էր մեծ յիշատակներով եւ սակայն ստիպուած էր շնչել սեղմ, հեղձուկ օդ մը: 1789ի, 1830ի, 1848ի մոխիրներուն տակ այդ երիտասարդ հոգիները կը մնային իբրեւ պայթուցիկ սադմեր, մինչ յետադիմութիւնը կը կլանէր զիրենք:

Այդ ճնշումին տակ, սակայն, ծլեցան ռամկավար, ընկերվար գաղափարներու առաջին բողբոջները: Զսպուած ժամանակի մը թափն ու թռիչքը ունեցան այդ գաղափարները: Պոռթկացին այնքան անսանձ, որքան զայրոյթ մը, որ երկար ատեն մնացեր է լուռ, ներամփոփ:

Այդ ապերասան ըմբոստութեան արդիւնքը եղաւ ահաւասիկ Փարիզի 1871ի հասարակապետական շարժումը, Commune*ը, որ իր մէջ բիւրեղացուց եւ ապիրատ վարչութեան դէմ կուտակուած ցասումը, եւ դժբախտ պատերազմէն ու պաշարումէն զգացուած դառնութիւնը, եւ մանաւանդ նոր գոյավիճակի մը յոյսերը:*

Փարիզի « Կոմունա »ն բեմ կը բարձրացնէր բոլորովին անյայտ մարդիկ, որոնց շարքին եւ Ժիւլ Վալէսը: Դէպքերը գործակցութեան հրաւիրած էին նպատակներով՝ աննման, փորձառութեամբ՝ անպատրաստ հերոսներ: Ժամանակը տակաւին հասունցած չէր:

Այդ վաղանցուկ տոմը (18 մարտ – 26 մայիս 1871) հաստատեց, որ խանդավառութիւնը ինքնին բաւական չէ դրական գործի համար: Վալէսի մասնակցութիւնը այս շարժումին՝ տարտամ եղած է եւ երկրորդական, որովհետեւ իր քով զգացողը եւ պոռթկացողը բազմապատկուած չէր գործօն մարդով:

Տարերային այդ շարժումը խեղդուեցաւ — ինչպէս ծանօթ է — արիւնով: « Արիւնոտ շաբաթ »էն վերջ (20 —28 մայիս 1871), գրեթէ հրաշքով, Ժիւլ Վալէս կրցաւ ապաստանիլ Անգլիա: Հոն է որ իր յիշատակները իրտացուց վէպի նմանող եռահատոր գործի մը մէջ, «Տղան», «Պաշըլիէն», « Ըմբոստ »ը: Ատոնք պատմութիւնն են իր կեանքին եւ այն դէպքերուն՝ որոնց խառնուեր է ինք: Այս վէպը կը մնայ թերեւս ամէնէն կենդանի եւ վաւերական վկայութիւնը կոմունայի ողբերգութեան մասին:

Այս գրքերուն, ինչպէս նաեւ իր ոչ նուազ կարեւոր գրական – հրապարախօսական գործունէութեան մէջ, Ժիւլ Վալէս կը յայտնուի ոչ յեղափոխական մը, բառին արդի առումով, այլ ապստամբ ըմբոստ մը, réfractaire *մը: Յեղափոխականութիւնը, վերջ ի վերջոյ, իր քով, իրեն նմաններուն մօտ, կը սնանի զգացական տարրերով, եւ կը նկատուի անհատական հանդանակ մը, եթէ կարելի է ըսել:*

Ասիկա անշուշտ յեղափոխականութեան վիպային շրջանն է, գաղափարական գինովութիւնը, որ կը կարծէ մէկ օրուան, մէկ բոպէի մէջ, յանպատրաստից տակնուվրայութեամբ, ամբոխի գրոհով, փողոցի պատնէշներով յեղաշրջել տիրող գոյավիճակը: Ատիկա երազն էր Հիւկոյի, ատիկա եղած է Վալէսներուն, որոնք իրենց գերագրգիռ բոպէներուն նոյնիսկ կը պոռան «չանսատակ եղիր, ընկերութիւն ...»: Բայց եթէ իրեն պակսեցաւ յեղափոխական տեսաբանութիւնը, ատիկա չի նուազեցներ իր արժանիքը: Պատմական ամէն պահ, ընկերային իւրաքանչիւր նոր շարժում կարիք ունի երազատեսներու, խանդավառներուն, մարդոց որոնք հաւատքի մոլեռանդութիւնը բարձրացնեն կիրքի մը աստիճանին, ատոնք հրձիգներն են, որ դէպքերու, հոգիներու մէջ կը սերմանեն խռովքը, հաւատքը՝ ապագայի մասին:

Հող է ահաւասիկ Վալէսի արժանիքը: Իր շեշտին, բառերու վայրագ անկեղծութեան մէջն է իր ուժը, եւ նաեւ գաղտնիքը իր ազդեցութեան: Ան խօսած է կարծէք իր շնատամներով միայն: Իր բառերը՝ հատու, սուր, խայթող են, կարդալ իր գիրքերը՝ կը նըշանակէ դպիլ ածելիի մը, զգալ իր մօտը՝ բարկաճայթ էակ մը, բարկութեան, լարուած ջղաձգութեան վիճակի ենթակայ հեղինակը միայն կըրնայ ունենալ իր այդ հեւասպառ ոճը, շեշտ բառերը, անվերապահ խօսքը ...

Հետեւեալ մէջ բերումս կարծեմ կը բաւէ բնորոշելու իր գրականութեան ձեւը եւ ձգտումը:

... « Խաղէ դո՛ւրս բոլոր սա մարդիկ, որոնք իրենք իրենց ազնուականի հովը տուած են, բնազանցներ կամ ակնարկներով խօսողներ, հետամուտ՝ կարծէք զմեզ ջախջախելու իրենց խօսքի ճարտարութեամբ կամ հմտութեան հմայքով: Դո՛ւրս նաեւ անոնք որ մեր գլխին կը թափեն իրենց դժբախտութիւնները ու կոծ մը կը շինեն իրենց վիշտերով »:

« Ոչ խրթնել պէտք է, ոչ ալ հեծեծել, այլ գործել, մանաւանդ սեղմել իրականութիւնը շատ մօտէն· ներկայացնելու համար զայն, իրականութիւնը, ունենալու լեզու մը սրտաբաց եւ պայծառ, զոր ամէնքը պիտի կրնան հասկնալ, ամբոխի մարդիկ նոյնքան, որքան դասադիր դպիրները »:

« Հարկ չկայ գրել բնաւ սեղանատրններու երեւոյթով, այլ խօսիլ պարզ, օր արեւով »:

Իր գրութիւնները յաճախ անթարգմանելի են· եթէ ոչ իմաստը, այլ մանաւանդ այն խօսուն, վառվռուն, համեմուած շեշտը, որ անոնց թաքուն տենդը կը կազմէ:

Իր մոլեգնութիւններով հանդերձ, Վալէս զուրկ չէ նաեւ այն զգայուն խորքէն, որ մարդը յուզումով հակիլ կուտայ ուրիշ մարդերու ճակատագրին վրայ:

Սրտառուչ, անձկագին տողեր չեն պակսիր իր վէպերուն մէջ, օրինակ հետեւեալ երկու մէջբերումները, ուր ան կը բացատրէ թէ ինչպէս իմացաւ կոմունային ծնունդը եւ մահը· —

« ... Լուրը հաղորդողը լռեց:

Ապա ուրեմն ... Յեղափոխութիւն է ասիկա:

Ահաւասիկ ուրեմն, այնքան յուսացուած եւ սպասուած վայրկեանը, այն, հօրը առաջին անգթութենէն ի վեր, վարժապետի առաջին ապտակէն ի վեր, առանց հացի անցուած առաջին օրէն, կամ անապաստան անցուած առաջին գիշերէն ի վեր սպասուած րոպէն· — ահաւասիկ փոխվրէժը՝ դպրոցի, թշուառութեան, դեկտեմբերի դէմ:

Այսուհանդերձ սարսուռ մը ունեցայ: Պիտի ուզէի արեան սա հետքերը մեր ձեռքերուն վրայ, մեր յաղթանակի արշալոյսին իսկ »:

Աւելի ետքը· —

« 21 մայիս, կիրակի, մեծ երազին անկումը:

Հանրային ապահովութեան ժողովատեղին:

Դուռը կը բացուի ... Պիլիոր[illegible] կ'երեւի:

— Եկած եմ ժողովին հաղորդելու լուր մը, չափազանց ծանրակշիռ լուր մը:

Կը կարդայ ձեռքին մէջ բռնած թուղթ մը:

Հեռագիր մըն է· — « Վերսայի բանակը ներխուժած է Փարիզի պատնէշը »:

Լռութեան հեղեղ մը ...

Ասիկա կը տեւէ այնքան որ մեզմէ իւրաքանչիւրին կարծէք ժամանակ կուտայ մեր հրաժեշտը տալու կեանքին:

Ինծի թուեցաւ թէ ամբողջ արիւնը կ'իջնէ վար, դէպ ի երկիրը, մինչ ուղեղս կը մեծնային ու կը պայծառանային դալկացող դէմքիս վրայ »:

Վերջացնենք այս հապճեպ ուսումնասիրութիւնը հետեւեալ դատաստանով, զոր ինք իսկ ըրած է իր մասին:

— « Անունս պիտի մնայ ազգի մը նման ընկերային պայքարներու այդ հեստանոցի պատին, իբրեւ անունը գործաւորի մը որ ծոյլ պորտաբոյծ մը չեղաւ »:

Փ. ՍԱՆԱՍԱՐ

« ՅԱՌԱՋ »Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԳԱՆԳԷՍԻ ԾԱՂԻԿԸ

(ՀՆԴԿԱԿԱՆ ՀԷՔԵԱԹ)

Տարիներ, շա՜տ տարիներ առաջ, Պրահման իջաւ երկիր՝ տեսնելու համար թէ մարդիկ ի՞նչպէս կ'ապրին: Գեղեցիկ օր մը, ան որոշեց դուրս գալ լեռներու բարձունքէն, ու շրջագայիլ Գանգէս գետի զալարապտեղ ու գիւթիչ եզերքները՝ գիտնալու համար այդ շրջանին կեանքը: Հոն կ'ապրէին իր սառուածավախ երկրպագուները: Օդը մեղմ էր ու արեւը իր լոյսով կ'ողողէր ամէն կողմ: Դաշտային խոտերու բուրումը լեցուցեր էր օդը ու կը լսուէր թռչուններու ներդաշնակ մեղեդին: Ժողովուրդը կ'աշխատէր դաշտերուն մէջ ու իր աշխատանքին արդասիքը կը վայելէր:

Առաջին գիւղին մէջ, Պրահմա ճամբէն շեղեցաւ ու զարկաւ ցած դուռ մը: Քիչ յետոյ լսուեցաւ ձայնը տանտիրոջ, որ կիսով մը բացաւ դուռը ու զայրոյթով մը հարցուց·

— Այս ատեն ո՞վ կը խանգարէ աղքատ բանուորի մը ընտանեկան անկիւնին հանգիստը:

— Ուշացած ճամբորդ մըն եմ, ապաստան կը փնտռեմ: Ու պիտի վճարեմ, յարեց անճանաչելի Պրահման:

— Ցոփնած ճամբորդ մը, թափառակա՜ն մը, աւելի լաւ կ'ընէ եթէ անտառ երթայ ու գազաններու կեր դառնայ: Ես ապաստան չունիմ:

Ու երբ տանտէրը կը պատրաստըւէր դուռը փակելու ապշած ճամբորդին երեսին, դանէն ներս ու մութին մէջ ուրուագծուեցաւ տանտիրուհին ստուերը:

— Աւելի լաւ չէ՞ զայն ներս առնել, ըսաւ ան մեղմօրէն, գիշերը շատ մութ է ու ան մոլորի թերեւս: Ի՞նչ պիտի կորսնցնենք, եթէ անկիւն մը շնորհենք իրեն՝ հանգստանալու, եւ չիր մը հաց՝ կշտանալու համար:

— Դուն լռէ՛, ընդհատեց ամուսինը զայրոյթով· ես աստնկներու համար տեղ չունիմ, թող երթայ գործին ...

Կինը կը պնդէր, կը պաղատէր իր ամուսինին· նոյն իսկ, իր աչքերուն մէջ փայլեցան երկու կաթիլ՝ աստուածային արցունքէն: Բայց, ամուսինը բռնօրէն հեռացուց զայն, եւ ուժգնութեամբ փակեց դուռը: Վշտահար ճամբորդը սկսաւ քալել գիւղին փողոցներուն մէջ: Ու բախեց ուրիշ տան մը դուռը: Գիւղին ամենալաւ ու ամենամաքուր տունը կը նկատուէր ան: Դուռը բացաւ ծեր մը, որ, հազիւ տեսած զինքը, սկսաւ հայհոյել՝ ըսելով որ ուշ ատեն զարկած է գիւղապետին դուռը: Եւ յայտնեց թէ ողորմութիւն տալու ժամանակ չէ:

— Ո՛չ, ես ողորմութիւն չեմ ուզեր· ուշացայ ու ապաստան կը խնդրեմ, հոգ չէ, եթէ նոյն իսկ ախոռն ըլլայ:

— Խենդեցե՞ր ես, մա՛րդ, գոչեց ծերունին, չէ՞ս գիտեր որ եթէ ախոռ լսէ, պիտի արձակէ իր բոլոր շուները որոնք պատառ – պատառ պիտի ընեն քեզ: Քալէ՛ ճամբադ՝ գլխուդ փորձանք մը չեկած:

Այդ պահուն լսուեցաւ տիրոջ աղջըկան նուրբ ձայնը, որ մութին մէջ երաժշտութեան մը պէս կը հնչէր: Աղջիկը նետուեցաւ առաջ, բռնեց Պրահմայի փէշերէն ու զայն քաշեց ներս:

— Թող ներս գայ խեղճ մարդը: Տեղ մը պիտի գտնուի հարկաւ: Ես անձամբ պիտի խնդրեմ հօրմէս ու ան պիտի չզայրանայ:

— Անկարելի է, պոռաց պահապանը, տէրս կը սպաննէ զիս:

Ու ետ մղեց աղջիկը, որ լացաւ իր անզօրութենէն: Ու դուռը փակուեցաւ կրկին:

Պրահմա, վիշտը կուրծքին տակ, հեռացաւ՝ լսելով լացն ու աղաչանքը երիտասարդ աղջկան:

Ու Պրահմա զարկաւ ուրիշ դուռ մը: Այս անգամ դուռը բացողն էր խեղճ արտաքինով կին մը, որ, սիրալիր, հարցուց թէ ի՛նչ կը փափաքի, եւ, լսելով որ անպատսպար մնացած է, զայն հրաւիրեց իր խեղճ հիւղակէն ներս, ուր կը ննջէր իր մանկիկը: Յետոյ, անոր թափեց ջուր՝ լուացուելու համար, եւ իր ընթրիքէն բաժին հանեց: Ուշ գիշերին, երբ Պրահմա կը քնանար նախասենեակի դուրսի դին, տուն վերադարձաւ կնոջը ամուսինը: Ու անօրինակ զայրոյթով մը սկսաւ պոռալ, երբ իմացաւ որ իր տան մէջ օտար մարդ կայ: Ու անխնայօրէն ծեծեց իր կինը: Այս վերջինը ի զուր կը բացատրէր խնդրին էութիւնը ու կը խնդրէր ամուսինէն լսել զինքը, բայց ան կը շարունակէր հայհոյել ու մեղադրել թէ տունէն ներս ընդունած է օտար մարդ մը ու զայն կերակրած իր հացովը: Պրահմա, տեսնելով որ խնդիրը ծանր հանգամանք կ'առնէ, միջամտեց ու ջանաց ամուսնոյն զայրոյթը մեղմել: Ուզեց նոյն իսկ վճարել՝ ապաստանին ու սնունդին փոխարէն: Ամուսինը ոչ միայն չընդունեց, այլ եւ՝ բռնութեամբ դուրս վռնտեց զայն ու ետեւէն կղպեց դուռը:

Պրահմա, վռնտուած, գնաց դաշտ ու պառկեցաւ Գանգէսի եզերքը, ծառի մը ներքեւ:

Առաւօտուն, երբ արթնցաւ, տեսաւ որ արեւը շատոնց ծագած էր, ու աղջիկ մը, որ ջուր առնելու էր եկած, իր վրայ շուք էր ըրած՝ ծառին տերեւներէն շինուած հովանիով մը: Աղջիկը ամչցաւ յանկարծ, ու, առնելով իր ամանը, արագօրէն անհետացաւ դէպ ի գիւղ տանող ճամբուն վրայ:

— Մարդիկը անմահ չեմ կրնար ընել, ըսաւ Պրահմա՝ ձեռքը երկինք բարձրացնելով, բայց հոգիները այն էակներուն որոնք կին կը կոչուին եւ որոնց ջերմութիւնը ես զգացի, իրենց մահէն վերջ թող փոխակերպուին գեղեցիկ ծաղիկներու՝ գետին եզերքը, որպէս զի իրենց բուրումը սփռեն ամբողջ հովիտին մէջ:

Ու այն օրէն ի վեր, Հնդիկները կը հաւատան, որ ամէն մէկ ծաղիկ մարմնացումն է կնոջ մը հոգիին ... :

Թարգմ. ՍՕՍԵԱՑ ՏՂԱՆ

ՄԱՆՐԱՎԷՊԵՐ

Լիւտվիկ Պօրն գերման քննադա[...] տը, անգամ մը կը գտնուէր գրակ[...] ծանօթ սրահի մը մէջ: Մօտենալ[...] խումբ մը տարէցներու, որոնք [...] վէճէին գեղագիտական խնդրոյ մ[...] մասին, Լիւտվիկ — որ այն ժամա[...] նակ հազիւ քսան տարու կա[...] փորձեց միջամտել: Բայց հազիւ [...] սկսած էր խօսիլ, պատկառելի [...] րոն մը, նայելով իրեն ակնոցներ[...] ետեւէն, ըսաւ.

— Լռէ՛ պարոն, մի միջամտեր: [...] քեզի ոչ ոք բան մը հարցուց: [...] ձեր տարիքին՝ էշ մըն էի միայն.

— Այն ատեն, կարելի է ըսել [...] լաւ պահածոյ մըն էք եղած, կը [...] րէ Լ. Պօրն, խոնարհութիւն մը ը[...] լով անոր առջեւ:

***

Սօֆի Արնօլտի աղջկան, տիկ[...] մը Միրվիլին անգամ մը հարցուցի[...] թէ ի՞նչ տարիք ունի իր մայրը:

— Չեմ գիտեր, պատասխանեց [...] մայրս իւրաքանչիւր տարի կը [...] ծէ տարի մը աւելի երիտասարդ[...] ցած ըլլալ. եւ եթէ այսպէս շար[...] նակէ, մօտ ապագային ես իրմէ [...] տարէց պիտի ըլլամ»:

Ժողովրդական արուեստ

(Տողեր՝ Ժիւլ Վալէսէն)

—·—

ԱՐՈՒԵՍՏԸ

Արուեստը, իմ տեսակէտովս կրնայ ճակատագրել ժողովուրդի մը ճակատագիրը: Ան գերազանց ներշնչողն է ազգութիւններու, որ կը մղեն մարդիկ պայքարելու պարտութեան կամ արդար արժանի պայքարին: Մտքի երկրով գրաւող յաղթանակի: Մտքի երկրով գրաւող յաղթանակներու կ'ըլլայ ձիգը եւ պարտականութիւնը՝ ժողովուրդ մը ազատութեան պատրաստելու, ազատ դարձնելու:

Բայց ներկայ արուեստը այնտեղանքը չէ:

Անիկա ազնուապետական է ինքնին ծնած, սորուկ՝ պլոտակներու, ունենք նախատինք են ամբոխի ազնուականութեան եւ արուեստագէտի նկարագրին: Այս վերջինները կ'ուզեն միշտ երեւալ ունենալ խօսելու բարձրէն, ստիպելու ժողովուրդին, կեցած՝ վերը, բայց ոչ ամբոխին մէջ: Մինչդեռ ժողովուրդը ազատութեան համար տուած է ինչ որ կրնար տալ, մինչ ազնուականները ոչինչ տուած են, ոչինչ: Իրենց վրայ դրոշմուած է անարժանութեան, կամ յանցաւոր երկչոտութեան դատակնիքը:

Ոմանք կը լքեն մեծերու ոտքերը, ինքզինքնին պատուանշան մը ասկէ, մրցանակ մը անկէ, խաչ մը՝ վերջացնելու համար:

Ուրիշներ կը զգան թէ դպրոցականներ չեն, ոչ ալ բանաստեղծներ, բայց չեն յանդգնիր — վախնալով ծիծաղելի ըլլալէ կամ . . . անօթի մնալէ — հրաժարիլ սովորութիւններէն, կամ փոխել կաղապարները: Անոնք իրենց սեամազքը կամ իրենց գլուխը բաւականին զօրաւոր չեն գտներ, փրցնելու իրենց շղթան, ու ապրելու համար իրր գայլ:

Ամէն կողմ ուրիշ ոչինչ կը գտնենք եթէ ոչ նմանողութիւն, կեղծարարութիւն եւ բանագողութիւն, այսինքն ճիշդ ազատութեան հակառակը: Անոնք իսկ որ արժանիք ունին կամ համոզում, առանց մէկ բաժին չեն հաներ ուրիշներու:

Երբ իրենց գլուխը կը շարժեն, միշտ ետ նայելու համար է:

Անհրաժեշտ է ուսումնասիրել կեանքը եւ ոչ մահը, նայիլ առաջ եւ ոչ ետ կամ դէպի բարձրերը:

Պ'ուզեն ամպերու մէջ կորչիլ, ու երբեմն կը գլորին հորերու խորը:

Ես իմ մասիս կը խորհիմ որ կարելու ենք աշխարհի տեսարանին քան թէ ջանալու ենք պայծառօրէն դիտել երկինքի խորքը: Ես կը նախընտրեմ անցեալի կամ ապագայի վիպական պատկերին փոխարէն զգալ իրականութեան ճշմարիտ ու սրտագրաւ յուզումները:

ԱՒԱՆԴՈՒԹԵԱՆ ԱՐԺԷՔԸ

Եթէ ինծի ըսեն թէ աւանդութիւնն ալ ճշմարտութիւն մըն է, պիտի պատասխանեմ թէ առանց իր թիւը վերցնելու, ապահովաբար պիտի կարենանք գտնել իր հետքերը: Մենք, վերջին եկողներս, մեր մէջ կը խտացնենք մեր հայրերուն բոլոր կիրքերը եւ բոլոր մտածումները: Դարը ուր մարդ կ'ապրի, միշտ ամէնէն մեծն է, որովհետեւ ան օգտուած է այն ամէն բաներէն զոր նախընթաց դարերը կրած նուաճած են, որոնց համար տառապած են: Ձեր առասպելը, ինչո՞ւ կը քարոզէք մեզի: Այսօրուան դէմքերը, այսօրուան սիրտերը կրպատմեն զայն, հերիք է որ կարենանք թափանցել այդ դէմքերուն ու պեղել այդ սիրտերը:

ԺԻՒԼ ՎԱԼԷՍ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ԻՆՉՊԷՍ ԿԸ ԳՐԵՆ

—·—

Տարօրինակ սովորութիւններ ունին գրողները ներշնչուելու եւ ստեղծագործելու համար:

Ճօզէֆ Քոնրատի կինն է, որ կը պատմէ թէ անգլիացի վիպագիրը ի՛նչ տարօրինակ ձեւ մը ունէր ներշնչուելու: Քոնրատ չէր կրնար գրել առանց մտնելու ... լոգարան: Քանի մը օր բոլորովին ինքզինք կ'արգելափակէր լոգարանին մէջ, այնպէս որ ընտանիքը ստիպուած կ'ըլլար «տակի լոգանք» առնելու, կէս մէջքով լուացուելու տաշտի մը մէջ, զրկուած ամբողջական լոգանք մը առնելու միջոցներէն:

Քոնրատ սովորութիւն ունէր նաեւ, իր ներշնչման պահուն, յենուլ տաք վառարաններուն՝ այնքան որ, յաճախ, կ'այրէին իր զգեստները: Ներշնչման նման պահերու մէջ էր, որ վառած լուցկին, առանց մարելու, կը խարուէր ու շրջանը կը խօթէր՝ կըրակի տալով իր զգեստները: Սենեակին մէջ, առանց երբեք ուշադրութիւն ընելու, գետին կը նետէր սիկարին ծայրերը եւ լուցկին, այսպէս խանձելով գիրքերը, գորգերը, կարասիները, դրադարանը.

Ցիշողութեան այնպիսի տկարութիւններ ունէր, որ, երբեմն, 1-2 տարի ետ կամ առաջ կը տանէր իր յիշատակներուն թուականը: Այսպէս իր բարեկամներուն կը պատմէր թէ ամուսնացած է 1898ին, մինչ իր առաջինեկը ծնած էր այդ թուականին: Օր մը իր տիկինը կ'ուզէ սրբագրել իր որդւոյն ծննդեան թուականի սխալը: Քոնրատ կը բարկանայ եւ կ'ըսէ. «Զգէ, քեզի չափ ես ալ տեղեկութիւն ունիմ այդ մասին, միայն որ այնքան քու զաւակդ է որքան իմս»:

Մեծ գրողներու ներշնչման պահու այս տարօրինակութիւնները զարմանալի չեն անշուշտ, որովհետեւ շատեր են այդպէս: Օրինակ, կ'ըսուի թէ Վ. Հիւկօ չէր կրնար ներշնչուիլ ու գրել, եթէ իր սեղանին վրայ չդնէր գաւաթ մը վճիտ ջուր: Ուրիշ մեծ գրող մը ներշնչուելու համար կը սիրէր գլուխը փաթթել տաք ջուրը թաթխուած ու քիչ մը քամուած դենջակ մը:

Գրական մրցանակ

— :-: —

«Թան» սովորութիւն ունի գրական մրցում մը բանալու ամէն տարի: Եւ իբր մրցանակ կուտայ 20 հազար ֆրանք այն վէպին, զոր գրողները պիտի ներկայացնեն իր գրադատներուն (ժիւրի):

Գրողները անցեալ տարի 300 ձեռագիր վէպ ղրկած էին գրադատներու յանձնաժողովին: Հասկնալի է ծանրութիւնը աշխատանքին, որուն կը լծուին ամէն տարի Թանի գրադատները: Դիւրացնելու համար այդ աշխատանքը, խմբագրութիւնը այս տարի շատցուցած է գրադատներուն թիւը: Անոնց մէջ են նաեւ երիտասարդ քննադատներ Պուլանժէ, Թէրիվ, Մօրան: Կը նշանակէ թէ Թանն իսկ հիմա կը սիրէ երիտասարդանալ կամ թարմացնել իր ճաշակը նորերուն աւիշով:

Ահա Թանի մրցման պայմանները.—

Մրցանակի արժանի վէպը, որ իբրեւ թերթօն պիտի հրատարակուի նախ Թանի մէջ, պէտք չէ տասը հազար տողէն աւելի ըլլայ, ոչ ալ այնքան փոքր, որ հրատարակութեան պարագային՝ շատ նիհար հատոր մը կազմէ: Վէպին նկարագիրը պէտք չէ արգելք մը կազմէ հրատարակուելու օրաթերթի մէջ, որ ամէնուն ձեռքը կը հասնի: Կրնան մրցման մասնակցիլ բոլոր անոնք, որ կը գրեն ֆրանսերէն լեզուով, հոգ չէ թէ օտար ըլլայ իրենց ազգութիւնը: Տարիքի խտրութիւն ալ չկայ (tiens!):

ԳՐԱԳԷՏՆԵՐ ԿԱՆ, ՈՐ ՔԱՋ ԵՆ

—·—

Ֆրանսացի Գրողներու Ընկերակցութիւնը, միջազգային քաղաքական վերջին անցուդարձերուն պատճառով հալածուած մտաւորականներու եւ գրողներու մասին հետեւեալ բանաձեւը հրատարակեց թերթերու մէջ.

«Ֆրանսայի Գրողներու Ընկերակցութիւնը, հաւատարիմ իր վարդապետութեան եւ աւանդութիւններուն, օրուան ծանօթ անցուդարձերուն առթիւ, եղբայրական համակրանքի ողջոյն կ'ուղարկէ այն բոլոր մտաւորականներուն, որոնք կը հալածուին քաղաքական կամ դաւանական պատճառներով»,

Ի՛նչ ազնուական ու գեղեցիկ կեցուածք է այս, — մեր մէջ ո՞ր գրողն է որ կ'ընդվզի՝ երբ կը տեսնէ թէ անուն ու մականուն չունեցող մարդիկ կը փորձեն վարկաբեկել իր հարազատ ընկերը:

ԴԵՂԻՆԸ ՆՇԱՆ ԱՆԱՐԳԱՆՔԻ

—·—

Գերմանիոյ մէջ հակահրէական շարժման պարագլուխները Հրեաներուն դէմ իրենց յայտարարութիւններուն գլուխը կը դնեն դեղին նշան մը:

Արդ, հին ժամանակ դեղին գոյնը նշան էր անարգանքի:

1255ին Մարսիլիոյ մէջ Հրեաներուն պարտադրուած էր կրել դեղին գդակ մը: Վերջապէս Ֆրանսայի եւ Սպանիոյ զանազան քաղաքներուն մէջ, Հրեաները պարտաւոր էին կրել իրենց ներսը կամ դուրսը որեւէ նշան: 1274ին Անգլիացիներն ալ պարտադրեցին Հրեաներուն, այր թէ կին, կրել դեղին կերպասէ կարկտան մը իրենց հագուստներուն վրայ, որպէսզի կարելի ըլլայ Հրեաները զատորոշել քրիստոնեաներէն:

Գերմանիոյ մէջ, նոյն թուականներուն, Հրեաները կը կրէին դեղին անուանշան մը: Անիւը մէկ կողմ, բայց դեղին գոյնը, որ ժամանակ մը հերետիկոսութեան գոյն կը համարուէր, նշան էր նաեւ դաւաճանութեան: Արդարեւ առաջները սովորութիւն էր դեղին ներկել հայրենադաւներուն բնակարանի դուռները: Սարակինոսներն ալ, ժամանակ մը, դեղին նշաններ կը կրէին իրենց վրայ, ոչ անշուշտ իրենց ուզելով:

ԱՐՁԱԳԱՆԳ ՓԱՐԻԶԻ

ԱՆՁՆԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՃԱՐԱԿ

—·—

Մեր թերթին մէջ վերջերս երեւցան գիտական վերլուծումներ անձնասպանութեան մասին: Կարեւոր հարց մը, որուն մասին կարծես գիրքերով վիճաբանութիւն կը կատարուի ահաւասիկ քանի մը ամիսէ ի վեր: Տիւրքէյմի գիրքէն յետոյ Հալպվախս, յետոյ Աշիլ Տէլմաս ու Ֆրիպուր-Պլան, եւ ահա Տօքթ. Պլոնտէլ: Բոլորը կ'աշխատին վերլուծել անձնասպանութեան պատճառները:

Միւս կողմէ համաճարակի մը պէս մտահոգութիւն կը պատճառեն անձնասպանութեան դէպքերը Փարիզի մէջ: Մասնաւորաբար երիտասարդ արուեստագիտուհիներ են, որ յանկարծ կը սպաննեն իրենք զիրենք թոյն խմելով կամ գետը նետուելով:

1927ին անձնասպաններու թիւն էր 1597, որուն 71ը թոյնով: 1928ին՝ 1736 հոգի, 75ը թոյնով: 1929ին՝ 1745 հոգի, 89ը թոյնով: 1931ին՝ 2010 հոգի, 102ը թոյնով: 1932ին՝ 2254 հոգի, 257ը թոյնով: Ինչպէս կը տեսնուի, քանի կը շատնան անձնասպանութեան դէպքերը, այնքան կը շատնայ կամաւոր թունաւորումներու թիւն ալ:

Այս տարի եւս ապահովաբար մեծ թիւով մարդիկ անձնասպան ըլլան, ինչպէս ցոյց կուտայ առաջին երեք ամիսներու վիճակագրութիւնը: Արդարեւ յունուարին ոստիկանութիւնը արձանագրած է 186 անձնասպանութեան դէպք, 30ը թոյնով: Փետրուարին՝ 155 անձնասպանութիւն, 19ը թոյնով: Մարտին՝ 170 անձնասպանութիւն, 34ը թոյնով: Թունաւորման համար անձնասպանները դասական դարձուցին օդային կազը, — խոհանոցին մէջ կը բանային կազին ծորակները եւ կը նստէին դէմը: Հիմա ընդհանրապէս կարտէնալ քնաբեր դեղը կը գործածուի, արուեստագիտուհիներուն սիրական դեղն է այդ: Զարմանալի է, որ այդքան դիւրութեամբ ալ կարտէնալ կը հայթայթուի:

Կարտէնալ կը պատկանի վէրոնալի խումբին: Արգիլուած խումբէն չէ, թէեւ այնքան ալ ազատ չէ վաճառումը: Դեղարան մը իրաւունք ունի մինչեւ երեք կոճակ (քաշէ) կարտէնալ տալու: Բայց անձնասպանութեան թեկնածու մը եթէ 10 դեղարանէ 3ական կոճակ կարտէնալ առնէ, կը բաւէ իր նպատակին:

Փարիզի քաղաքապետական ժողովի խորհրդականներէն Փինէլլի կը թելադրէ արգիլել վէրոնալին, կարտէնալին եւ նման թմրեցուցիչներու ազատ վաճառումը: Ուրիշ մը կը թելադրէ գործածութեան մէջ դնել Ժէրմինալի օրէնքը, որ կ'արգիլէ որ եւ է դեղի վաճառումը առանց դեղագրի: Այս վերջին ձեւը շատ խիստ է անշուշտ: Ցետոյ աւելցնել արգիլուած դեղերու թիւը եւ դնել ի պահ դեղերու կարգը, որոնց համար դեղագործը պարտաւոր է հաշիւ բռնել, ինչ որ կը դժուարացնէ անոր աշխատանքը: Դեղագիրը անշուշտ կը փրկէ կացութիւնը մասամբ: Մէկ դեղագիրով արգիլուած դեղ մը առնելու համար մահաբեր չափով, պէտք է դեղարան ներկայանալ քանի մը անգամ բայց որոշ ժամանակ մը վերջ միայն, իսկ մինչ այդ անձնասպանութեան մտածումը ապահովաբար կը թուի կ'երթայ:

Այս առթիւ, ըսենք որ անցեալ շաբաթ հայ երիտասարդ մըն ալ, հիւծախտաւոր եւ յուսահատ, փորձեց անձնասպան ըլլալ ատրճանակով: Բարեբախտաբար վրիպեցաւ, հիւանդանոց փոխադրուեցաւ եւ դարմանուեցաւ: Կը յուսանք որ չի կրկներ:

ԱՆՈՆՔ ՈՐ ՀԱՅՐԵՆԻՔ ԿԸ ՓՆՏՌԵՆ

—·—

Փարիզեան թերթ մը կը գրէ թէ դատական նախարարութեան մէկ մասնաւոր բաժինն է միայն, — Ֆրանսական քաղաքացիութեան համար դիմումներու գրասենեակը, — որ երբեք գործազրկութեան տագնապ չի զգար: Արդարեւ, այս գրասենեակը տարին 30,000 հոգիի Ֆրանսական քաղաքացիութեան իրաւունք կուտայ: 10 տարուան մէջ աւելի քան 300,000 նոր Ֆրանսացիներ կ'աւելնան, — արդարեւ բոլոր այն երիտասարդները, որոնք 21 տարեկանէն վար են, Ֆրանսացի կը դառնան, երբ քաղաքացիութեան իրաւունք կը ստանան իրենց հայրն ու մայրը, պայմանաւ որ կատարեն զինուորական իրենց ծառայութիւնը: Երբ անցուցած են զինուորական ծառայութեան իրենց տարիքը, այսինքն 21էն յետոյ, քաղաքացի կը դառնան իրենց ծնողքին հետ: Դարձեալ իրենց ծնողքին հետ քաղաքացիութեան իրաւունք կը ստանան 18 տարեկան երիտասարդները, երբ ամուսնացած են:

Ահա թէ ինչու մեծ թիւ մը կը կազմեն Ֆրանսական քաղաքացիութեան իրաւունք ստացողները:

Դիմումները այս վերջին տարիներուն շատցած են: Կը թուի թէ կ'ազդէ տագնապը, որովհետեւ Ֆրանսացի դառնալով շատեր կ'ուզեն օգտուիլ երկրին քաղաքացիներուն վայելած առաւելութիւններէն: Ասկից զատ, շատեր ալ կան, որ հայրենիք չունին, չեն կրնար վերադառնալ իրենց ծննդավայրը:

Ֆրանսական օրէնքը աւելի դիւրութեամբ քաղաքացիութեան իրաւունք կուտայ անոնց, որ Ֆրանսական հողին վրայ կը բնակին առնուազն երեք տարիէ ի վեր շարունակաբար, այսինքն առանց երբեք օր մը դուրս ելած ըլլալու: Կամ երբ Ֆրանսական հողին վրայ կը բնակին մէկ տարիէ ի վեր, բայց ամուսնացած են Ֆրանսուհիի մը հետ: Կամ, վերջապէս, երբ վկայական մը ունին Ֆրանսական համալսարանէ մը, բացառիկ ծառայութիւններ են ըրած Ֆրանսայի:

Ֆրանսական քաղաքացիութիւն ստանալու համար պահանջուած ծախքը 1299 Ֆրանք է, բայց դեռ կարելի է զեղչել այդ գումարը:

Ընդհանրապէս ի՞նչ ազգեր են, որ կը ներկայանան Ֆրանսական քաղաքացիութիւն ստանալու համար: Դատական նախարարութիւնը առաջ կը հրատարակէր վիճակագրութիւն մը այդ մասին, հիմա չի հրատարակեր: Սակայն որոշ է, թէ լատին ցեղերն, որ Ֆրանսական քաղաքացի կը դառնան առաւելապէս: Մասնաւորաբար Իտալացիները: Ցետոյ կուգան այն Գերմանները, որոնք կը բնակին Ալզաս Լորէնի մէջ: Ցետոյ կուգան հայմաթլոսները, հայրենիքէ զրկուած ազգերը,— օրինակ Ռուսերը: Բոլոր հայմաթլոսները զրկուած են իրենց քաղաքական իրաւունքներէն: Անոնք կը բնակին այս երկրին մէջ, իրենց ձեռքին ունենալով ինքնութեան թուղթ մը: Պարզ յանցանքի մը համար, Ֆրանսական իշխանութիւնները յանկարծ կրնան հրամայել հեռանալ Ֆրանսական հողէն: Այս արտաքսումին դէմ ապաւէն մըն է քաղաքացիութիւնը: Այսուհանդերձ Ռուսերը շատ քիչ թիւով կը ներկայանան քաղաքացիութեան համար, — իրենց ծննդավայրին սէրն ու վերադարձի յոյսը բաւական զօրաւոր կը զգան տակաւին:

Քաղաքացիութեան իրաւունք ստանալու համար կարեւոր պարագայ մըն է Ֆրանսերէն խօսիլ գիտնալը: Արդարեւ ով որ դիմում կը կատարէ, ժամանակ մը յետոյ կը կանչուի եւ կը հարցաքննուի: Երբ կը տեսնուի, որ լաւ չի խօսիր, կը մերժուի ժամանակաւորապէս:

Ցետոյ քննութիւն կը կատարուի դիմում կատարողին ապրած կեանքին մասին ոչ միայն Ֆրանսայի, այլեւ իր ծննդավայրին մէջ: Մասնաւոր ուշադրութեան կ'առնուի դիմում կատարողին ընտանեկան կացութիւնը, — զաւակ ունի՞ն, մա՞նչ թէ աղջիկ, քանի՞ հատ, Ֆրանսական ոգի՞ով կը մեծնան:

Որքան մեծ թիւ մը ըլլայ Ֆրանսական քաղաքացիութեան իրաւունք ստացողներուն տարեկան թիւը, նոյնքան մեծ թիւ մը կը կազմէ մերժուողներուն թիւը:

ՏԽՐՈՒՆԻ

Ողբացեալ Տիկին Ն. Շահպազի — մայրը մեր նահատակ ընկերոջ Բարսեղ Շահպազի — յիշատակին՝ հոգեհանգստի արարողութիւն մը կատարուեցաւ ուրբաթ առաւօտ Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ: Ներկայ էին ընկերներ Ա. Ահարոնեան, Մ. Վարանդեան եւ բազմաթիւ հայ մտաւորականներ:

ՄԱՆՐԱՎԷՊ

Բանաստեղծ Լէսսինկ, տարէ մը ի վեր իր ծառայութեան մէջ ունէր սպասաւոր մը, որ սկսաւ կասկած հրաւիրել, որովհետեւ, քանի մը անգամներ, իրարու ետեւէն, արժէքաւոր բաներ կորսուեցան տունէն: Գողը ճարպիկ էր, ի՛նչպէս բանելայն գողութեան վրայ: Լէսսինկ վճռեց ծուղակի մը մէջ ձգել զայն, ծուղակ մը՝ որ իր կարծիքով հանճարեղ պիտի ըլլար: Բանաստեղծը ափ մը ոսկեդրամներ առաւ, ձգեց սեղանին վրայ եւ դուրս ելաւ:

Իրիկուան դէմ վերադարձաւ քանի մը բարեկամներու հետ, որոնց պատմած էր իր ունեցած կասկածներուն մասին: Սեղանին վրայ ոսկիները կը փայլէին:

— Ա՛հ, գոչեց գրագէտը, ուրախութեամբ, սխալած եմ, սպասաւորս պատուաւոր մարդ է:

Բայց բարեկամներէն մէկը ուսերը թօթուեց թերահաւատութեամբ եւ ըսաւ.

— Դրամները համրեցի՞ր սեղանին վրայ դնելէն առաջ:

Ծիծաղը անհետացաւ Լէսսինկի դէմքին վրայէն.

— Ոչ՛, պատասխանեց մռմռալով, այդ կէտը չէի մտածած:

Հաւաքեց՝ Կ. Պ. ԼԱԼԷ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (18)

ԳԵՏՆԻ ՏԱԿԷՆ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԳՐԱԿԱՆ ԽԱՂ. 1908)

■■■■■■■■

ԿԱՄՍԱՐ.— Է՛հ, ամբոխային կարծիք, Դաւօի դէմ Տաճատ դուրս եկաւ, ի՞նչ որ . . .

ԽՄԲԱՊԵՏ.— Այդ՝ բան չի ապացուցեր, Դաւօն հինգ տարի էր որ Տաճատի այսօրուայ դերի մէջն էր:

ԿԱՄՍԱՐ.— Է՛հ, լաւ, յեղափոխութիւնը ի՞նչ մեղք ունի, ինչպէ՞ս կարող ես նախօրօք գիտնալ թէ որ օր, որ ժամին ինչ ձեւ է մտնելու այս կամ այն անհատի սրտի մէջ . . . գործ տեսնելու համար, ուզես չուզես պիտի վստահիս:

ԽՄԲԱՊԵՏ.— Բայց ընդհանուր հաստն այն է յեղափոխականի մասին, որ նա երկաթի կամք պիտի ունենայ:

ԿԱՄՍԱՐ.— Ի՞նչ գիտնաս, ամենակարծր պողպատն անգամ դիմանում է իր վրայ եղած ճնշման մինչեւ որոշ սահման . . . յեղափոխական վիճակը, ինչպէս տեսնում ես, անակընկալներով լի բոպէներու յաջորդական մի շղթայ է, ինչպէ՞ս գիտնալ թէ մարդկայնութեան կամքի լծակը մինչեւ երբ հաւասարակշռութեան մէջ պիտի մընայ — մի փոքր տատանում, մի փոքր ինքնամոռացութիւն, մի փոքր թուլութիւն, մի փոքր վախ . . . եւ ահա հաւասարակշռութիւնը կը խախտի ու նժարը կը ծռի չգիտես երբեմն մինչեւ որ անդունդը . . .

ԽՄԲԱՊԵՏ. — Շատ բան ուրեմն դիպուածէ կախուած է:

ԿԱՄՍԱՐ. — Բնական է, տե՛ս, այժմ մենք որոշում ենք, ծրագրում ենք, ենթադրելով մարդկային երեւակայութեամբ կարելի եղած բոլոր հընարաւորութիւնները, նաեւ նախատեսել, կարելիութեան սահմաններէ մէջ, գալիք դէպքերի, պատահելիք անակնկալների ամբողջ ցուցակը եւ ըստ այնմ, կ'որոշենք բռնելիք ընթացքնիս . . . բայց որովհետեւ մարդկային կամքը այնքան դիւրախաբ ու դիւրաբեկ բնաւորութիւն ունի, ուզենք – չուզենք պիտի թողնենք մեր անելիքի ու վերաբերմունքի մէկ մասը, պատահարների ու դիպուածների ընթացքին պիտի վստահինք աւելի դէպքը ծագելիք րոպէին ունեցած շրջահայեաց յայտնատեսութեան ու արագ որոշումի ու գործադրելու ճարպիկութեան . . . Բայց եւ այնպէս, չի կարելի որոշ նախապատրաստութիւններ բոլորովին աչքաթող անել . . . ուրեմն դու պիտի պահես յարաբերութիւնը:

Գիտես որ կոտորածի վախը մեր ամենաթոյլ կողմն է, եւ եթէ մնացենք Այգեստանը, միայն եւ միայն այդ երկիւղի պատճառով էր, որ կոտորածի պարագային ժողովուրդը անգլուխ ու անպաշտպան չմնայ: Արդ, երբ փոքրիկ նշան անգամ նկատուի կոտորածի, իսկոյն լուր պիտի տաս, որ դուրս ելլենք մեր թաքստոցից ու կազմակերպենք անմիջապէս ինքնապաշտպանութեան դժուարին գործը . . .

ԽՄԲԱՊԵՏ. — Իսկ եթէ չլինի՞ կոտորածը:

ԿԱՄՍԱՐ. — Աւելի լաւ, այն ժամանակ մենք մեր տեղ թաքնուած կը մնանք. բայց եւ այնպէս, պարբերաբար լուր կուտաս թէ ինչ ուղղութիւն եւ ինչ ընթացք է ստանում խուզարկութիւնը, ուշադրութիւն դարձնելով միշտ պահարանների տէրերի վրայ, պիտի հաղորդես անոնց վերաբերմունքը դէպ ի իրենց յանձնուած ապրանքները . . . իսկ յարաբերութիւնների խսպառ դադրելու պարագային, ինչ որ չեմ յուսար, կարգադրիր պէտք եղածը փոքրիկ մանուկների կամ դպրոցական աղջիկների միջոցով, ես մի քանիսի անուններ կուտամ, վստահելի աղջիկներ, 8—10 տարեկան:

ԽՄԲԱՊԵՏ. — Գէշ միտք չէ:

ԿԱՄՍԱՐ. — Մեկիք այս կողմից պիտի անցնէր, ուշացաւ:

ԽՄԲԱՊԵՏ. — Գուցէ միւս այգիով է անցեր:

ԿԱՄՍԱՐ. — Հաւանական է, գընանք, նոր լուր չկայ, մեր լրաբերները թուրք թաղերի մօտերը դպրոցական պատանիներ են, պէտք է հսկել աչալուրջ, որովհետեւ, ինչպէս Դաւօի ըսպանման օրը պատահեցաւ, կարող են կոտորածի սկսիլ պաղ զէնքով, որ աղմուկ չլինի, լրաբերների դերը շատ կարեւոր է . . .

(Կ'անցնին)

Ե. ՏԵՍԱՐԱՆ

Թաթուլ, Դադօլ, Գ. Գործակատար

ԹԱԹՈՒԼ. — Ո՞ր ծակն են մտեր այդ պարոնները:

Գ. ԳՈՐԾ. — Ցաջորդ այգին անշուշտ:

ԹԱԹՈՒԼ.— Տխմարութեան հերոսներ, ի՞նչ գործ ունինք այս այգիներու մէջ:

Գ. ԳՈՐԾ. — Պ. Կամսար պատուիրեց որ անպատճառ գաս:

ԹԱԹՈՒԼ. — Գնա՛, չգտար Թաթուլ:

Գ. ԳՈՐԾ. — Կրկին պիտի դրկէ փնտռելու, չափազանց կարեւոր է, բոլոր վտանգուած ընկերները միասին պիտի հաւաքուին:

ԹԱԹՈՒԼ. — Գնա՛, տես հաւաքուե՞ր են, ես կը սպասեմ: Եթէ ժողով կայ, ինչի՞ մասին կը խօսին: Գնա՛, շուտ:

(Գ. Գործ. կը հեռանայ):

ԹԱԹՈՒԼ (Դադօլին). — Տղա՛, քեզ հետ եմ:

ԴԱԴՕԼ (կը հեւայ անդադար թուչնոտելով). — Հանգի՛ստ, կը տեսնես որ մինակ ենք, թիւր չա՛սա, գնա՛ Մարօենց տուն, նշան տուր այգիի վրայի անկիւնի լուսամուտէն, երբ Մարօն գլուխը դուրս հանէ լուսամուտէն, անունս կուտաս, կը հասկնաս, որ մինակ եմ, բոլորովին մինակ . . . Հարցուր, կրնա՞յ պահել, մինակ ինծի, ոչ մէկ յարաբերութիւն, մինակս:

ԴԱԴՕԼ. — (Յուսահատ Թաթուլի կը փաթթուի):

ԹԱԹՈՒԼ. — Քեզի համար ի՞նչ կայ որ, բռնուիս ալ, վնաս չունի, բոլորովին խենդ ձեւացիր, արդէն դերդ հըրաշալի կը կատարես:

ԴԱԴՕԼ. — (Չի բաժնուիր, ոտքերը գետին կը զարնէ ու կըպլլուի Թաթուլին):

ԹԱԹՈՒԼ. — Տէր Ողորմեա, ի՞նչ մեղաց պատիժ էր գլխիս, գնա՛, թըռիր կ'ըսեմ, շուտ պատասխան, կ'ուզեմ մինակս պահուըտիլ: Քայլե՞ր . . . գգո՞յշ . . . մարդիկ . . . (Կ'ուզէ թաքնուիլ, կ'երեւին Կամսարն ու միւսները):

Զ. ՏԵՍԱՐԱՆ

Կամսար, Մելիք, Գրիգոր, Տաճատ, Արսէն, Սամսոն եւ քանի մը երիտասարդներ ու գործակատարներ

ԿԱՄՍԱՐ. — Բարեւ Թաթուլ, ո՞ւր ես, քեզ էինք սպասում:

ԹԱԹՈՒԼ. — Ի՞նչ, նոր ձո՞ւ կայ ածելու:

(Շարունակելի)

Ղ. ՄԵԼՈՅԵԱՆ

Հիւսիսային Կովկասի նախկին հրամանատար

ԶՕՐ. ՊՉԵՐԱԽՈՎ 50,000 ՍՏԵՐԼԻՆ ՀԱՏՈՒՑՈՒՄ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԷ ԱՆԳԼԻԱՑԷՆ

Մօտերս շահեկան դատավարութիւն մը տեղի պիտի ունենայ Անգլիոյ դէմ:

Տաղստանցի Զօր. Պչերախով, որ 1917էն 1919 տէր ու տիրական էր Հիւսիսային Կովկասի եւ Կասպեան շրջանին, իսկ այժմ ... խոհարարութիւն կ'ընէ (համաձայն « Մաթէն »ի), դատ բացած է անգլիական կառավարութեան դէմ, հատուցում պահանջելով իր կրած վնասներուն համար: Զօրավարը ինքզինքը լիազօր ներկայացուցիչը կը համարէ Հիւսիսային Կովկասի զոր կառավարեց 1917էն մինչեւ 1919 յունուար, եւ կը պահանջէ 50,000 ստերլին հատուցում՝ անձնական վնասներու համար:

Իր դատը այս չէ միայն: Զօրավարը աւելի մեծ գումարներ կը պահանջէ անգլ. կառավարութենէն, պատճառաբանելով թէ Կովկասեան եւ Կասպեան շրջանները 150,000 մարդ կորսնցուցին, կռիւը շարունակելով կեդրոնական պետութեանց եւ Թուրքիոյ դէմ, Պրէսթ - Լիթովսքի անձնատուութենէն յետոյ, եւ թէ Անգլիա միլիոնաւոր փութ քարիւղ գրաւեց Սեւ ծովու նաւահանգիստներուն եւ Բագուի մէջ, յանուն Դաշնակիցներուն, ինչպէս եւ 60 միլիոն ստերլին՝ պետական սնտուկէն եւն.:

Լազար Պչերախով, որ Թէրէքի խազախներէն է եւ գնդապետ էր ռուսական բանակին մէջ, 1917ին կը գտնուէր Կասպից ծովուն ափերը, 600 սպաներով եւ 300 զինուորներով: Շուտով իր զօրքին թիւը բարձրացաւ 80,000ի, շնորհիւ իր բացառիկ յատկութեանց եւ Պչերախով սկսաւ շարունակել պատերազմը մէկ կողմէ Գերմանացիներուն եւ Թուրքերուն, միւս կողմէ բոլշեւիկներուն դէմ: Այս վերջինները դաւանան հռչակելով զինքը, գրաւեցին բոլոր գոյքերը: Իսկ սպիտակ Ռուսերը եւ մասնաւորապէս Զօր. Տէնիքին կը մեղադրէին թէ ձախակողմեան դիկտատոր մըն է, թէ ազգայնացուցած է քարիւղի ձեռնարկները ու հորերը, ծառայելով Անգլիոյ շահերուն: Բոլշեւիկներու յաղթութենէն յետոյ, Զօր. Պչերախով ինքն իր գլխուն մնացած, 1920ին փորձեց հատուցում ստանալ յանուն Կովկասեան եւ Կասպեան շրջաններու ժողովուրդներուն: Անգլ. կառավարութիւնը պատասխանեց թէ իր խնդրագիրը նկատի չի կրնար առնուիլ, քանի որ միայն ինքզինքը կը ներկայացնէ: Երկար մտածելէ յետոյ, զօրավարը այժմ անձնական հատուցում կը պահանջէ անգլ. կառավարութենէն, քանի որ չարաչար տուժեց անձնուիրաբար ծառայելով Դաշնակիցներուն եւ քանի որ ոչ միայն իր հարստութիւնը գրաւեցին, այլ եւ արտաւորեցին իր անունը, թշուառութեան մատնելով զինքը: Իր փաստաբանն է Պ. Լէոն Քրիւսիան:

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ԵՓՐԱՏ նուագախումբի վարչութիւնը խորին ցաւակցութիւն կը յայտնէ իր անդամներէն Պ. Օննիկ Իւթիւճեանի, իր հօր դառնաղէտ մահուան առթիւ: Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ 5 Ապրիլ Չորեքշաբթի առաւօտ ժամը 10ին, Մուլինօի գերեզմանատան մէջ:

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 11 ԱՊՐԻԼ 1933
11 Avril 1933

9րդ ՏԱՐԻ Թիւ 2160

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՈՂԲՈՒ ԿՈԾԷՆ ԱՌԱՋ

Ի՞նչ է գլխաւոր պատճառը այն « հաւաքական անճարակութեան », որուն վրայ կանգ առած էր Փարիզի ռամկավար պաշտօնաթերթն ալ:

Մէկ բան — Համատարած անհասկացողութիւն:

Տասը տարի անցաւ, եւ, առ նուազն տասը տարի ալ ունինք աչքի առջեւ: Բայց, շատ քիչերը կ՚ըմբռնեն մեր կացութեան ողբերգութիւնը:

Այսպէս, բոլորն ալ կ՚ընդունին թէ ներգաղթն է հիմնական ելքը՝ արմատախիլ բազմութեանց գոնէ մէկ մասին փրկութեան: Եւ ճառ կը խօսին այս մասին, տեղի – անտեղի:

Արդ, ներգաղթը կախում չունի իմ, քու, միւսին բարի կամքէն:

Ներգաղթը փոխանակութեան նիւթ մըն է Երեւանի համար, որ զայն կը կազմակերպէ ե՛րբ որ ուզէ, եւ ինչպէս որ ուզէ:

Հազար պոռաս – կանչես, ան չի շեղիր իր գիտցածէն: Չի լսեր նոյն իսկ « անկաշառ բարեկամներ »ու աղաչանքը:

Շատ կարճ է անոր պատասխանը եւ չոր.

— Դրամ տուէք որ ներս առնենք: Ո՛րքան աւելի վճարէք, այնքան աւելի մարդ կ՚առնենք:

Ու դրամ կը պահանջէ ոչ միայն բնակարաններու շինութեան, այլ եւ ճամբու ծախքի համար:

« Իրաւունք ունի, պիտի ըսէք: Երկիրը աղքատ է, ի՞նչպէս ճարեն »:

Այստեղ մենք ստիպուած ենք բաժնուիլ « անկաշառ »ներէն, եւ հարցնել.

— Եթէ կառավարութիւնը միջոց չունի, գաղութները ունի՞ն: Կրնա՞ն, այս պայմաններուն մէջ, այնքան դրամ հաւաքել, որ կարելի ըլլայ 5 — 10,000 բնակարան շինել, եւ յետոյ ներգաղթ կատարել:

Փորձը տեսանք արդէն: « Շուտով կը լրանայ երկու տարին », ներգաղթի յայտարարութենէն ի վեր, « բայց արտասահմանը բառին բուն նշանակութեամբ բան մը չըրաւ այս մասին »:

Չըրաւ 1931ին, երբ աւելի տանելի էր կացութիւնը եւ սկսած էր ներգաղթը: Երբ աւելի բարձր էին տրամադրութիւնները, շնորհիւ չոնդալից ճառերու եւ չքեղաշուք յանձնաժողովներու: Չըրաւ 1932ին, երբ կը լրանար առաջին 7500 — 8000ի փոխադրութիւնը:

Եւ չպիտի կրնայ ընել 1933ին, երբ չկայ երկիր մը ուր մեր ցիրուցան համրանքները ազատ մնացած ըլլան տնտեսական տագնապի զարհուրանքէն:

Ներգաղթը կը պահանջէ պետական միջոցներ, — երկաթուղի, շոգենաւ, բնակարան եւն.:

Երեւանցիները մէկ բնակարանի շինութիւնը կը հաշուէին հազար տոլար:

Այս հիման վրայ, եթէ Երեւան ուզէ փոխադրել 25,000 հոգի, պէտք է ճարել հինգ հազար բնակարան, այսինքն հինգ միլիոն տոլար: Առանց հաշուելու փոխադրութեան ծախքը:

Եթէ նոյն իսկ Երեւանը ուզէ կրկնապատկել տրամադրելի գումարը, նորէն մէկուկէս – երկու միլիոն տոլար ճարելու պարտաւոր են գաղութները:

Կրնա՞ն: Պատասխանը տուինք արդէն:

Տնտեսական տագնապէն զատ, հոգեբանական պատճառ մըն ալ յոռետեսութեան կը մղէ մեզ:

Երեւանը եւ անոր սայլին կապուած հոսանքները տակաւին կը շարունակեն հաւատաքննական մեթոտներով չարժել ներգաղթի գործին մէջ ալ, հրէի եւ հեթանոսի խտրութիւններ դնելով ամէն տեղ եւ ամէն մանրամասնութեան առթիւ:

Ի հարկէ, պետութիւնները չեն որ բնակարաններ կը շինեն, այլ քաղաքապետութիւնները, ընկերութիւններն ու անհատները:

Եթէ Հայաստանը այնքան դիւրութիւն եւ ազատութիւն վայելէր, որ մարդիկ իրաւունք ունենային տուն շինելու իրենց ուզածին պէս, հազարաւոր բնակարաններ պիտի բուսնէին մէկ օրուան մէջ:

Հայ բանուորն ու գիւղացին հազարաւոր տուներ շինած, ամբողջ գիւղեր շէնցուցած են Փարիզէն մինչեւ Մարսէյլ եւ ամէն տեղ, իրենց ճակտին քրտինքով: Ինչո՞ւ չպիտի կրնային միեւնոյն աշխատանքը թափել հայրենի հողին վրայ, եթէ միջոց եւ իրաւունք տրուէր:

Բայց այստեղ գործ ունինք արդէն հաստատուած կարգ ու սարքին հետ: Ուրեմն, աւելորդ է վիճիլ:

Ըսել կ՚ուզենք թէ՝ նոյն իսկ ամէնէն նպաստաւոր պարագաներուն մէջ, ներգաղթը հարիւր հազար ակնկառոյց թշուառներու հարիւրէն մասն իսկ չի կրնար խնդացնել:

Մինչեւ որ տաուն ջուր գայ, մենք պարտաւո՞ր ենք քով քովի գալ, գլուխ գլխի տալ եւ ոլքեր փնտռել:

Պարտաւո՞ր ենք միջոցներ մտածել թշուառութեան եւ կազմալուծման դէմ, փոխանակ մատնուելու « հաւաքական անճարակութեան »:

Պանդխտութիւնը կ՚երկարաձգուի հակառակ մեր կամքին եւ հակառակ բոլոր բարեկամեցողութեանց: Իսկ մեզի համար կենսական խնդիր է համրանքի պահպանումը, բոլոր միջոցներով:

Ի՞նչ օգուտ ողբ ու կոծէն, կամ սնամէջ քարոզներէն, երբ ամէն ինչ մատներ ենք անտիրութեան:

Ձեռք ձեռքի տալով եւ մեր գլխուն ճարը խորհելով, ոչ բարձր քաղաքականութիւն խաղացած կ՚ըլլանք, ոչ ալ դաւած՝ Երեւանի դէմ:

Ռամկավարները եւ միւսները ինչո՞ւ կը յամառին անուշադրութեան մատնել այսքան տարրական պահանջ մը, երբ իրենք ալ կը խոստովանին համատարած թշուառութիւնը:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԼՈՅՍԸ ԱՄԵՐԻԿԱՅԷ՞Ն ՊԻՏԻ ԾԱԳԻ

ՆԱԽԱԳԱՀ ՐՈՒԶՎԷԼԹ Կ՚ՈՒԶԷ ԹԵԹԵՒՑՆԵԼ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ ՓՈԽԱԴԱՐՁ ԶԻՋՈՒՄՆԵՐ ԱՌԱՋԱՐԿԵԼՈՎ

Մեծ ու պզտիկ 11 պետութիւններ հրաւիրուած են Ուաշինկթըն, խորհրդակցելու համար տնտեսական յարաբերութեանց, համաշխարհային տագնապի եւ ուրիշ խնդիրներու մասին:

Ինչպէս գրած էինք, Անգլիոյ ներկայացուցիչը պիտի ըլլայ վարչապետ Պ. Մաքտոնըլտ, իսկ Ֆրանսայի կողմէ լիազօր նշանակուեցաւ նախկին վարչապետ Պ. Էռիօ:

Խօսակցութիւնները տեղի պիտի ունենան գլխաւորաբար հետեւեալ կէտերուն վրայ. —

1) Վերածնութիւն համաշխարհային տնտեսական կեանքի եւ պատրաստութիւն Լոնտոնի տնտեսական խորհրդաժողովին:

2) Պատերազմական պարտքերու խնդիր:

3) Զինաթափութիւն եւ Եւրոպայի ընդհանուր վիճակը:

Նախագահ Րուզվէլթ կ՚ուզէ խորհրդակցական հանգամանք տալ խօսակցութեանց եւ զգուշանալ բոլոր այն բաներէն որ կրնան միջազգային մեծ խորհրդաժողովի մը ձեւը տալ իր նախաձեռնութեան: Ո՛ր եւ է վերջնական որոշում չպիտի տրուի: Բայց, խօսակցութիւնները հիմք պիտի ծառայեն համաշխարհային մեծ խնդիրներու ընդհանուր քննութեան եւ տեսակէտներու մերձեցման:

Պ. Հըլ, Մ. Նահանգներու արտաքին նախարարը, հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրաւ այս առթիւ.

— Ժամանակն է ամբողջովին յեղաշրջելու այն առեւտրական քաղաքականութիւնը որուն կը հետեւի բովանդակ աշխարհը տասը տարիէ ի վեր: Մ. Նահանգները, որոնք մեծ բաժին մը ունին աշխարհը տառապեցնող « տնտեսական ազգայնականութեան մէջ », այժմ կը հրաւիրեն միւս երկիրները համաձայնելու առեւտրական նոր քաղաքականութեան մը սկզբունքին վրայ, խզելով նախկին մեթոտները որոնք հաւասար էին անձնասպանութեան: Նախագահ Րուզվէլթի կողմէ եղած հրաւէրը կը նշանակէ թէ Մ. Նահանգները ըմբռնելով որ իրենց բարձր մաքսատուրքերով՝ իրենք ալ պատասխանատու են այն տնտեսական ազգայնականութեան որ խեղդեց համաշխարհային վաճառականութիւնը, որոշած են փոխել իրենց ուղղութիւնը եւ դառնալ աւելի առողջ եւ աւելի շինարար ուղղութեան մը:

ԱՒԵԼԻ ԳԷՇ ՔԱՆ 10 – 20 ՏԱՐԻ ԱՌԱՋ

« Ամերիկեան կառավարութիւնը չունի ո՛ր եւ է խորհրդաւոր դիտում, այլ կը փորձէ զգացնել ժողովուրդներուն թէ աշխարհի բոլոր ազգերը այժմ շատ աւելի գէշ կացութեան մը մէջ կը գտնուին քան տասը – քսան տարի առաջ, եւ թէ միակ ելքն է մէկդի դնել ծայրայեղ ազգայնականութիւնը, այսինքն տեղական արտադրութեանց չափազանցեալ պաշտպանութիւնը եւ գնումը մերժելով միայն վաճառումը յառաջ տանելու ճիգը: Էականը այն չէ որ մաքսային սակացոյցեր մշակուին մանրամասնօրէն. ատիկա ամէն երկիր կրնայ ընել. այլ սկզբունքի համաձայնութեան մը յանգիլ, որուն հիման վրայ ղեկավարուի համաշխարհային տնտեսական խորհրդաժողովը: Պէտք է արմատապէս փոխել ներկայ առեւտրական եւ դրամական քաղաքականութիւնը, բոլորին եւ իւրաքանչիւրին շահուն համար: Ամերիկայի բացակայութիւնը միջազգային վաճառականութեան մէջ՝ տագնապէն ի վեր՝ նստած է վեց միլիառ տոլարի: Տնտեսական համագումարին գործը պիտի ըլլայ շտկել տնտեսական քաղաքականութիւնը, իսկ ատոր լաւագոյն միջոցն է վճռապէս եւ արմատապէս փոխել ծայրայեղ մաքսապաշտպանութիւնը, բաժնեցուցակի դրութիւնը (քոնթէնժանթըման) եւ դրամական սակերու (շանժ) սեղմումները »:

⁂ Ամերիկայի մէջ շատ գոհ մնացին, իմանալով որ Պ. Էռիօն պիտի գայ Ֆրանսայի կողմէ: Կը յիշուի թէ Լիոնի քաղաքապետը մինչեւ վերջին պահուն մաքառեցաւ, որպէս զի Ֆրանսա կատարէ դեկտ. 15ի վճարումը, բայց Երեսփ. Ժողովը մերժեց: Այժմ կը մօտենայ յունիս 15ի մասնավճարը, եւ նախկին վարչապետը պիտի աշխատի այս խնդիրն ալ նպաստաւոր վիճակի մը վերածել:

⁂ Ինչպէս ըսինք, 11 պետութիւններ հրաւիրուած են Ուաշինկթըն: Հաւանական է որ ուրիշներ ալ հրաւիրուին: Բայց ամէն բանէ առաջ խորհրդակցութիւններ տեղի պիտի ունենան երեք մեծ պետութեանց՝ Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Մ. Նահանգներուն միջեւ: Պ. Րուզվէլթ կ՚ուզէ նախ համաձայնութիւն մը գոյացնել երեքին միջեւ, միջազգային կարեւոր հարցերու մասին, շօշափելով ոչ միայն տնտեսական, այլ եւ քաղաքական խնդիրներ: Դաշնագիրներու վերաքննութեան խնդիրը, որ կ՚արծարծուի Գերմանիոյ, Իտալիոյ եւ Հունգարիոյ, նոյն իսկ Անգլիոյ մէջ, ապահովաբար քննութեան պիտի ենթարկուի նախագահ Րուզվէլթի կողմէ, որպէս զի մթնոլորտը պայծառանայ:

ՍՊԱՌԱՋԷՆ ԿՌԻՒ ՍՕՖԻԱՅԻ ՓՈՂՈՑՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Ուրբաթ իրիկուն, Սօֆիայի ամէնէն բանուկ վայրին, Ազատարար Ցարի պողոտային վրայ, Փրոթոկէրովի կուսակիցներէն Նաումով եւ իր թիկնապահը յարձակում կրեցին հինգ Միխայլովականներու կողմէ: Ցիսունի չափ գնդակներ փոխանակուեցան առանց զոհ պատճառելու: Յարձակման ենթարկուած երկու Մակեդոնացիները կրցան ապաստանիլ ամէնէն մօտ պահականոցը, իսկ յարձակողները փախան իրենց սպասող ինքնաշարժով մը: Երբ գնդակներ հանդիպեցան իտալական դրամատան մը տնօրէնին ինքնաշարժին որ պատահաբար կ՚անցնէր կռուի պահուն, եւ վարիչը վիրաւորուեցաւ թեթեւապէս:

ԲԱՆԿԱԼԹԻԻ ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՏԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

« *Ազդակ* » կը գրէ. — Կ՚իմանանք թէ Հայոց Պատրիարքարանը Վճռաբեկին դիմած է, պահանջելով որ սրբագրէ Բանկալթիի գերեզմանատան դատին մասին իր տուած որոշումը:

Վճռաբեկը եթէ պնդէ իր որոշման վրայ, այն ատեն գործը պիտի յանձնուի Պոլսոյ իրաւական դատարանին, որ կամ պիտի հպատակի Վճռաբեկին, եւ կամ պիտի պնդէ իր նախորդ որոշման վրայ, որով կ՚ընդունէր Պատրիարքարանին դատ բանալու իրաւունքը, բայց կը վճռէր թէ գերեզմանատունը քաղաքապետութեան կը պատկանի:

Երկրորդ պարագային, խնդիրը նորէն Էսկիշէհիր պիտի երթայ եւ այս անգամ պիտի քննուի Վճռաբեկի ընդհ. ժողովին կողմէ:

Նկատի ունենալով դատական այս փուլերը, հարկ է տարի մըն ալ սպասել, մինչեւ որ գերեզմանատունը գործնապէս անցնի քաղաքապետութեան ձեռքը:

ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ԴԱՍԱԴՈՒԼԸ

Կրթական նախարարութիւնը որոշեց մինչեւ ապրիլ 24 փակ պահել Փարիզի համալսարանները, մինչեւ որ խաղաղին կիրքերը:

Ուսանողները կը շարունակեն ցոյցեր կազմակերպել Քառթիէ Լաթէնի մէջ:

ԵՂԲԱՅՐԱԿԱՆ ԱՋԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՀՐԿԻԶԵԱԼՆԵՐՈՒՆ

30րդ ՑԱՆԿ

	Ֆր.
Ռ. Վաչեանց	50
Ոսկան Սարգսեան	50
Գումար	100
Ապրիլ 9ի գումարը	8578
ԸՆԴՀ. ԳՈՒՄԱՐ	8678

Նոր եւ հիմնական փոփոխութիւն Գերմանիոյ մէջ

ՄԻԱՅՆ ԱՐԻԱԿԱՆ ՑԵՂԷ ՊԱՇՏՕՆԵԱՆԵՐ ՊԻՏԻ ԱՌՆՈՒԻՆ

Ամբողջ Գերմանիան վերածուած է հնոցի մը, ուր ամէն օր, ամէն ժամ նոր օրէնք մը կը հրատարակուի, վերի վայր շրջելով երկրին պետական, ընկերային եւ տնտեսական կեանքը:

Ամփոփենք վերջին դէպքերը:

Շաբաթ առտու հրատարակուեցաւ ցանկը այն հրեայ փաստաբաններուն, որոնք պիտի կրնան գործել Պերլինի մէջ: Ինչպէս գրեցինք, մայրաքաղաքը ունի 3500 փաստաբան, որոնց 2500ը հրեաներ են, բայց այս վերջիններէն պիտի կրնան գործել միայն 35 հոգի: Դուրս ձգուած են աշխարհահռչակ հեղինակութիւններ, պարզապէս իրենց հրէական ծագումին համար:

Հիթլէրի առաջարկով, կառավարութիւնը վաւերացուց պետական պաշտօնեաներու օրէնքը, որուն համաձայն միայն արիական ցեղէ պաշտօնեաներ պիտի ընդունուին: Այս կէտը նախատեսուած է հիթլէրականներու ծրագրին մէջ, 1920 փետր. 24ին: Այդ ծրագրին 4, 5 եւ 6րդ յօդուածները կը յայտարարեն թէ՝ հրեաները պէտք չէ գերման քաղաքացիներ համարել եւ թէ անոնք իրաւունք չունին պետական պաշտօններ վարելու: Հետեւաբար, այն պաշտօնեաները որ արիական ցեղէն սերած չեն, պէտք է արձակուին եւ հանգստեան կոչուին, եթէ դատապարտելի արարքներ չեն գործած: Այս տրամադրութենէն ազատ են այն հրեայ պաշտօնեաները որ պաշտօն կը վարէին պատերազմէն առաջ, կամ կռուած են ռազմաճակատին վրայ, կամ իրենց հայրը կամ զաւակները կորսնցուցած են պատերազմին մէջ: Արիական չի կրնար համարուիլ քաղաքացի մը, եթէ իր մեծ հայրերէն կամ մայրերէն մէկը հրեայ է:

ՀԻԹԼԷՐԱԿԱՆ ՁԵ՞Ս, ՏԵՂ ՉՈՒՆԻՍ …

Օրէնքը միեւնոյն ատեն կ՚ըսէ թէ պիտի արձակուին այն պաշտօնեաները որոնք առանց վերապահութեան համակրանք չեն յայտներ նոր վարչաձեւին: Այս տրամադրութիւնը պիտի գործադրուի մինչեւ սեպտ. 30:

Րայխսպանքը եւ երկաթուղիներու ընկերութիւնները այս օրէնքը պիտի գործադրեն իրենց պաշտօնեաներուն հանդէպ: Նոյնպէս դատական եւ համալսարանական վարչութիւնները

Դարձեալ միեւնոյն օրէնքին տրամադրութեամբ, այն բոլոր պաշտօնեաները որ պաշտօնի կոչուած են 1918 նոյեմբեր 9էն ի վեր, իբրեւ անդամ քաղաքական կուսակցութեանց, պիտի արձակուին մինչեւ սեպտ. 30, երեք ամսուան թոշակ ստանալով, բայց առանց հանգստեան կոչուելու իրաւունքի: Այս անօրինութենէն պիտի տուժեն մասնաւորապէս ընկերվարական եւ ռամկավար պաշտօնեաները:

⁂ Պավարիոյ լիազօրը հրամանագիր մը հրատարակեց, որով կը սահմանափակուի հրեայ ուսանողներուն թիւը՝ համալսարաններու մէջ: Հայտէլպէրկի համալսարանի ուսանողներու ընկերակցութիւնը պահանջեց հրեայ ուսանող ընդունիլ հրեաներու թիւին համեմատութեամբ, մերժելով նոր արձանագրութիւն:

⁂ Շատ մը քաղաքներու մէջ, արգիլուեցաւ «ճազ»ը, թատրոններու կամ նուագախումբերու մէջ:

⁂ Նախարարական խորհուրդը օրէնքով մը վերահաստատեց այն բոլոր տիտղոսները եւ պատուանշանները որ ջնջուած էին Վայմարի սահմանադրութեամբ: Ուրիշ օրէնքով մը, մայիս 1ը կը հռչակուի « ազգային » աշխատանքի օր:

⁂ Անձնասպանութիւնները կը բազմանան Պերլինի մէջ: Միայն կիրակի օր ութ հոգի վերջ տուին իրենց կեանքին: Թերթերը գաղտնի կը պահեն զոհերուն անունները: Բազմաթիւ հրեաներ ալ անձնասպան եղան վերջին շաբաթներու ընթացքին, չկարենալով հանդուրժել եղած անարգանքներուն:

⁂ « Պերլինէր Թակէպլաթ », որ ռամկավարական խոշոր օրկան մըն էր, փոխեց իր ուղղութիւնը եւ խմբագրական մարմինը եւ այսուհետեւ պիտի հրատարակուի իբրեւ պաշտպան նոր վարչաձեւին: Վերջերս մեծապէս պակսած էին թերթին ընթերցողները, մինչդեռ քանի մը տասնեակ հազար աւելցաւ « Ալկէմայնէ Ցայթունկ »ը, որ կրցած է պահել որոշ անկախութիւն մը:

⁂ Լայփցիկի մէջ հիմնուեցաւ ուսուցիչներու ազգային դաշնակցութիւն մը, կառավարութեան նախաձեռնութեամբ: Կազմակերպութիւնը իր դրօշին տակ պիտի առնէ աւելի քան 250,000 ուսուցիչներ:

⁂ Նոր հրամանագիր մը կ՚արտօնէ որ գործատէրերը, անհատական թէ հանրային, արձակեն այն բանուորները որոնք « թշնամական զգացումներ կը տածեն պետութեան հանդէպ »: Կը նշանակէ թէ՝ անխնայ պիտի արձակուին ընկերվարական եւ համայնավար բանուորները: Եւ որպէսզի հացէ չզրկուին, հազարաւոր բանուորներ պիտի ստիպուին հիթլէրական դառնալ:

Մոսկուան ալ իր կարգին կը սպառնայ

Մոսկուայի մէջ ձերբակալուած անգլիացի ճարտարագէտներուն դատը տեղի պիտի ունենայ չորեքշաբթի օր: Ամբաստանագիրը յանձնուեցաւ այն ճարտարագէտին որ տակաւին բանտարկուած կը մնայ. իսկ անոնք որ ազատ արձակուեր էին երաշխաւորութեամբ, բանտ հրաւիրուեցան եւ լսեցին ամբաստանագրին բովանդակութիւնը:

Խորհրդային մամուլը բուռն հրատարակութիւններ կ՚ընէ Անգլիոյ դէմ, այն օրէնքին առթիւ որ քուէարկուեցաւ 24 ժամուան մէջ եւ որ կ՚արգիլէ ռուսական ներածումները:

Կուսակցութեան պաշտօնաթերթը կ՚ըսէ խմբագրականի մը մէջ.

— « Խորհրդային իշխանութիւնը անխնայ պիտի պատժէ խափանարարները, հոգ չընելով թէ խորհրդային պատժական օրէնքը հաճոյք թէ տհաճութիւն կը պատճառէ Անգլիոյ քաղքենի դասուն »:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԷՆ

Ի՛ՆՉՊԷՍ ՕՏԱՐԱՑԱՆ ԵՒ Կ'ՕՏԱՐԱՆԱՆ

—o—o—

ԿԸ ՄԿՐՏՈՒԻՆ ԻԲՐԵՒ ՀԱՅ, ԿԸ ՄԵԾՆԱՆ ԻԲՐԵՒ ԱՆԳԼԻԱՑԻ. — ՀՆԴԿՈՒՀԻՆ ԴԱՅԵԱԿ ՀԱՅ ԵՐԵԽԱՅԻՆ. — «ՀԱՅԵՐԷՆԸ ՀԱՅ ՉԻ ՏԱՐ». — ՈՉ ՄԷԿ ԱԶԳԱՅԻՆ ՏՕՆ. — ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԸ ՄԵԾ ՄԱՍՈՎ ԿՈՐՍՈՒԱԾ. — ՕՏԱՐԱՄՈԼՈՒԹԵԱՆ ՀԵՏԵՒԱՆՔՆԵՐԸ:

ԽՄԲ. — Անցեալ օր, կարճ թղթակցութիւն մը հրատարակեր էինք, որ կը նկարագրէր Վարդանանցի հանդէսը՝ Կալկաթայի մէջ:

Շաբաթ օր միեւնոյն ատեն ստացանք ուրիշ երկու թղթակցութիւններ, տարբեր ստորագրութիւններով: Կը հրատարակենք երկուքը միասին, անփոփոխ պահելով շարադրութեան ձեւն ալ, որ ինչքան սրտառուչ, նոյնքան կսկծալի է:

ՀԱՅԵՐԸ ԿԱԼԿԱԹԱՅԻ ՄԷՋ

—•—

ԿԱԼԿԱԹԱ, 18 մարտ. — Անցեալ անգամուայ գրած յօդուածս (ՅԱՌԱՋ, թիւ 2112) ընթերցողներուն տեղեկութիւն տուեց մեր Հնդկահայ գաղութի մասին, բայց բաւական չէր: Աւելի վշտալից երեւոյթներ կան:

Հայն եկել է աշխարհ ինչո՞ւ համար: Եթէ այս հարցը մի Հնդկահայի հարցնելու լինէք, ձեր պատասխանը կը լինի լռութիւնը, եւ եթէ խօսելու էլ լինեն, թող պիտի թափեն իրենց հակառակորդի վրայ: Կարծես նրանք եկել են աշխարհ միմիայն իրենց համար. ինքնասէրներ, եսասէրներ: Իսկ եթէ կան էլ որ օգնում են ուրիշներին, այդ օգնութիւնը հասնում է օտարին: Իրենց կեանքը կը զոհեն օտարի համար, միմիայն փառք շահելու համար:

Ինչո՞ւ:

Նրանք այդպէս են մնացել, իրենց ծնողներն այդպէս են վարժեցրել:

Համեմատեցէք մի հա՛յ չինականի մի Հնդկահայի հետ: Թէեւ հայ չինականը շատ կրթուած չէ, բայց շատ գործ է տեսնում հայ ազգի համար, քան թէ այստեղի կրթուած ժողովուրդը, եւ սրանց տարբերութիւնը՝ շա՛տ շատ է:

Հայ չինականը հայ երեխայ կը մեծացնի, իսկ Հնդկահայը...

Հնդկահայի երեխան երբ գալիս է աշխարհ, հայ եկեղեցու աւազանի մէջ կը մկրտուի ու կը դրոշմուի իբրեւ Հայ: Բայց մեծացաւ թէ չէ, իր ազգային եկեղեցին չի յիշեր եւ չի ճանչնար: Ապագայ կեանքում զուցէ իր հայկական անունն էլ փոխուի Հարրու կամ Րիչարդի: Այս անգլիական անունները նրանց համար սփոփանք են, քանզի երբ մի օտարը նրանց անունը լսէ, չի երեւակայել թէ նրանք մի խեղճ ազգի զաւակներ են: Մեր երիտասարդութիւնն էլ հէնց այս է ուզում, որպէս զի նրանք չիմացուեն թէ իրենք հայ ազգի զաւակներ են:

Ո՞ւմ մեղադրել. իրե՞նց: Ո՛չ:

Նրանց ծնողներն են որ իրենց երեխաներին Հարրիներ եւ Րիչարդներ կը մեծացնեն: Եթէ հայ ծնողներն իրենց երեխաներին հէնց մանկութեան օրերից ցոյց տային նրանց ուղիղ ճանապարհը, մի-մի Րաֆֆիներ եւ Անդրանիկներ դուրս պիտի գային Հայոց ազգի համար, ոչ թէ անճրեւոյթ էակներ:

Ինչպէս սկզբում գրեցի, երբ հայ երեխան աշխարհ է գալիս, մկրտւում, դրոշմւում է իբրեւ հայ: Ապա ի՞նչ է լինում նրա կեանքը այս արարողութիւնից յետոյ:

Մայրը մի երկու ամիս իր երեխային ինքն է կաթ տալիս, դրանից յետոյ երբ երեխան մի փոքր մեծանում է, նրան յանձնում են մի Հնդկուհու ձեռք, եւ սրանից յետոյ դրեթէ Հնդկուհին է դառնում նրա մայրը: Երբ երեխան լեզու է լինում, նրա մանկական շրթունքներից կը լսէք հնդկերէն բառեր, եւ խեղճ երեխան կարծում է թէ Հնդկուհին իր մայրն է: Այսպէս շարունակւում է, մանուկը փոխարէն իր մայրենի լեզուն խօսելու, խօսում է օտարի լեզուն մինչեւ դպրոց գնալու ժամանակն է լինում:

Այժմ երեխայի ծնողները մտածում են իրենց երեխային կրթութիւն տալ եւ այդ էլ անգլիական կրթութիւն: Աշխատում են ինչքան կարելի է նրան մեծացնել անգլիական ոգով: Բայց արդեօք Անգլիացի՞ են դառնում:

Եթէ հարցնելու լինէք թէ ինչո՞ւ երեխային իր մայրենի լեզուն չես սովորեցնում, մի վշտալի պատասխան պիտի ստանաք.

— «Հայերէնն ի՞նչ պէտք, հայերէն սովորելով մարդ չեն դառնալ, եւ հայերէնն էլ նրանց հաց չի տալ»:

Յաճախ կը լսէք այս անմիտ խօսքերը: Օտարամոլնե՞ր:

Մեր հայ ծնողները պիտի գիտնան, պիտի յիշե՞ն իրենց ազգը որ այդչափ տպերախտ չդառնուեն դէպ ի մեր հերոս նախնիքները: Այս ստոր ոգին ունենալով, անպատւում են թէ՛ իրենց, թէ՛ նախնիքներին եւ թէ՛ մեր ազգին:

Ո՛վ հայ ծնողներ, դուք մի կոչումունիք, ձեր պարտականութիւնը կատարեցէք: Ի հարկէ մեր լեզուն համաշխարհային լեզու չէ, բայց անպէտք ալ չէ. անհրաժեշտ է ամէն մի Հայ անհատի համար: Եթէ ցանկանում էք մեր ազգի անունը մինչեւ վերջ կանգուն մնայ այս աշխարհում, մեր ծնողներն են, որ պէտք է պայքարեն, որպէս զի մեր լեզուն կենդանի մնայ: Այս միայն այն ժամանակ է կարելի, երբ յաջորդաբար մեր նոր սերունդը կը պաշտպանէ իր մայրենի լեզուն եւ իր գիր ու գրականութիւնը:

×

Հայ տղաներն ու հայ աղջիկներն անգլիական դպրոցներում շա՛տ լաւ կեանք են վայելում: Նրանք լաւ ուսումնասիրում են օտարի լեզուն եւ օտարի պատմութիւնը: Եւ երբ նրանց ծնողներն արտաքինից տեսնում են իրենց երեխաների յառաջադիմութիւնը, հպարտանում են եւ իրենց կարծիքով Անգլիացու շարքումն են դասում: Մինչդեռ ուրիշները նրանց երեխաներին տեսնելիս, կարծում են թէ նրանք «Անգլօ-Ինտիաններ» են (խառնածին՝ կէս հնդիկ եւ կէս անգլիացի) որոնք ոչ մի ազգի չեն պատկանում. կարծես թէ աշխարհիս աւելացած մարդիկը լինեն հաւաքուած այս երկրի մէջ: Փողոցում գնալիս յանկարծ կը տեսնես հայ աղջկան մի «անգլօ-ինտիան» երիտասարդի հետ, թեւ-թեւի քայլելիս: Կամ թէ մի հայ տղայ, նոյն վիճակի մէջ մի «անգլօ-ինտիան» աղջկան հետ: Այս տղան էլ զուցէ իր կեանքը զոհի մի այդպիսի արարածի համար:

Բարեբախտաբար սրանց թիւը դեռ եւս քիչ է. բայց եթէ մեր հայ ծնողները ուշադրութիւն չդարձնեն դէպ ի իրենց երեխաները, սրանց թիւը օրէ օր պիտի շատանայ եւ ժամանակ կը գայ, որ մի ուրիշ խառնածին էլ պիտի գոյութիւն ունենայ՝ կէս Անգլօ-Ինտիան» եւ կէս Հայ, որ կոչուելու կը լինի «Անգլօ-Արմենիան»:

Այսպիսիները լաւ է որ իրենց Հայ չկոչեն, մեր ազգը իրենց կարօտը չունի:

ԳԷՈՐԳ Յ. ՀԱՅՐԱՊԵՏԵԱՆ

×

ՄԷԿ ՄԻԼԻՈՆ ՋԱՐԴՆ ԱՆԳԱՄ ՉԵՆ ՅԻՇԵՐ...

—•—

... Խմբագիր ՅԱՌԱՋի,

ԿԱԼԿԱԹԱ, 19 մարտ. — Վերջերս մեծ բախտաւորութիւն ունեցանք ձեռք բերելու ՅԱՌԱՋի օրինակներից մի քանիսը, եւ կարդացինք ձեր խմբագրականները — «Մեր շահն ու վնասը 1932ին» եւ «Ակնարկ մը դէպ ի աւելի հեռուն», (դեկտ. 29 եւ յունուար 5), որոնք նուիրուած էին գաղութների զործերին, ազգային, կրթական թէ բարեգործական: Վերջապէս շատ հակիրճ կերպով եւ սեղմած տուել էիք հայ գաղութների մէկ տարուան աշխատանքը: Իսկ երեւի բոլորովին մոռացել էիք Հնդկաստանին, եւ կամ աւելի շատ արժանի չէիք համարել մի երկու տող նուիրել մեր հարուստ Հնդկահայ գաղութին:

Ճշմարիտ էք եւ ես բոլորովին համամիտ եմ ձեզ: Հնդկաստանը ոչ մի արժանաւորութիւն չունի արձանագրուելու ձեր օրաթերթին մէջ, ինչպէս ունեցաւ մեր Պարսկաստանը: Հնդկաստանը ծանր հոգեվարքի մէջ է. Հնդկահայ գաղութն այնքան երկար տարիներ նմանուել է մենաւոր տանկի որ փոթորիկների ժամանակ երբեմն կռացել է մէկ կողմ եւ երբեմն միւս: Իսկ այսօր հակառակ հոսանքն ուժեղ է, տանելու է նրան կորուստ: Փրկել Հնդկաստանը՝ նշանակում է մացնել ազգային ոգին, իսկ կորցնել՝ նշանակում է ստեղծել մի երկրորդ խառնուրդ անգլեւարմենական անունով: Հնդկաստանը նման է չորրորդ զարու Հայաստանին, բայց մինչ ան կուռմէր ունենալ իր մայրենի լեզուն, այսօրուան Հնդկաստանը ջանում է խեղդել այդ ձայնը, որ այսօր 15 դար արձագանգ է տալիս մեր հայրենիքի լեռներում եւ մեր հայրենակիցների սրտում: Մի խօսքով, այստեղ մեռած է Հայու ոգին: Մենք չենք ճանաչում մեր պարտքերը դէպ ի մեր ազգը: Քանի՛ սրբազան ու պաշտելի տօներ ունեցանք, քանի՛ սիրելիների կորուստ. ո՞ր մէկը տօնեցինք, ո՞ր մէկի համար լացինք: Եկաւ Վարդանանց տօնը, երես դարձրինք, եկաւ ապրիլ 24ը, ժողովուրդը չուզեց յիշել որ մէկ միլիոն անմահ յիշատակի օրն է. մէկ միլիոն թշուառ ժողովուրդ, — Տէր-Զօրի կիզիչ արեւի ներքեւ, ծնկաչոք, հիւանդ, սուրինի տակ յաւիտեան ննջեց յանուն ազատութեան, յանուն հայրենիքի: Նա չուզեց երբեք խօսք բանալ, երես դարձրեց: Եկաւ Մայիս 28ը, Հայաստանի միակ ծաղկած գարունը, եւ նրան էլ արժան չհամարեցին, աչք գոցեցին, ժխտեցին այն սրբազան անունները որոնք երկար տարիներ հայկական ազատութեան հետքերն էին փնտռում Սուլթանների եղեռնապատ պալատներից:

Այո, մոռացանք այս բոլորը, մոռացանք որ մի դժբախտ ազգի զաւակներն ենք, եւ մեծ մխիթարութիւն ենք գտնում օտարի հետ ձուլուելով, օտարի լեզուն սովորելով որպէս մայրենի լեզու: Քանի քանիներ կան մեր մէջ որ երբեք հայերէն գրել, կարդալ, մինչեւ անգամ խօսիլ չգիտեն, քանիներ կան որ մեր պատմութիւնից տեղեակ չեն, քանիները, որ երբեք Հայկական ձեմարան ոտք չեն դրել: Պատճա՞ռը, — որովհետեւ այդ մեծապատիւները հաճոյք չեն գտնում հայերէն սովորելով. որովհետեւ չեն շահիր հայերէն սովորելով, հայերէնով հաց չեն աշխատում: Մինչեւ անգամ լեզուի մէջ ալ տեղացի Հայը ցոյց է տալիս իր շահասիրական երեւոյթները: Ամէն բան անում է շահի համար, որովհետեւ նա կրթուած չէ ազգային մեծ խէշալներով, նա չէ սարուած իր հայրենիքի շահերով, Հայաստանով:

Դառնանք դէպ ի նոր սերունդը: Դարձեալ ՅԱՌԱՋի խմբագրականի մէջ կարդում ենք թէ «Մեր նոր սերունդը իր ամբողջութեան մէջ բոլոր երաշխիքներն ունի դառնալու ցեղի կենսունակ շաղախը»:

Հնդկահայ սերունդը դժբախտաբար ապայոյս է: Կենսունակ նիւթի նշոյլն անգամ չկայ: «Ան պիտի գնէ ինքզինքը ազգահաւաքման եւ ազգաշինութեան նուիրական պարտականութիւններուն առջեւ, այժմէն իսկ պիտի դիմէ լուրջ ու յամառ ինքնապատրաստութեան», ասում է ընկ. Վ. Համբարձումեան, երանի՜ թէ այդպէս լինի. բարի ցանկութիւն է եթէ կատարուի, իսկ ինչ վերաբերում է դարձեալ Հնդկաստանին... Դժուարանում եմ ասել, դժբախտաբար փաղճի չեմ որ գուշակեմ ապագան: Այստեղի սերունդն ամբողջ Հայի պատիւը, փառք ու պարծանքը չալկած կանգնած է եղերաբեր գագաթին, մի փոքր ցնցում եւ... Գանգէսի խորքերում պիտի տեսնես կորած աշխարհըդ: Արդէն օտարամոլութեան ճամբան գտել է, շուտով իրան գտնելու իրեն Անգլիացու երկար ժամանակուայ պաշտած կուռքի գրկում: Անգլիացին կամ օտարը ի՞նչ պիտի տայ ձեզ, ո՛վ անմիտներ, կամ այսքան ժամանակ ի՞նչ տուեց, Հայի սրբազան պատիւը սրբեց, աւելի ի՞նչ է արածձեզ որ մեզ անյայտ է: Նա մեզ համար միշտ կը մնայ միեւնոյն խորամանկ աղուէսը:

Այս բոլոր աղէտներից յետոյ, «Հայ մայրերն են որ պիտի պահեն լեզուները սերունդի բերնին մէջ: Ընտանեկան յարկը ինքնին դպրոցի մը պիտի վերածեն որպէս զի մատաղ սերունդը չհեռանայ, չխորթանայ հայ բնաւորիքէն ու հայ կեանքէն» (Վ. Հ.): Այո՛, հայ մայրն ու հայրն են որ պիտի ընկերային դաստիարակութիւն տան եւ մշակեն բարոյական ուժեղ նկարագիր իրենց զաւակներու մէջ, որպէս զի Հայ մնան, բառի լայն իմաստով:

Հայի օրհասը մօտ է... Հնդկաստանը զբաղած է իր լինել չլինելու խնդրով, ոչ մի բան նրանից չենք կարող պահանջել: Եթէ բոլոր գաղութները կամ աւելի շատ կազմակերպութիւնները միջոց ունենան, պէտք է ջանան որ մի կերպ այստեղ յաղթող հանդիսանան:

Ինչպէս ասացինք, կացութիւնը տարբեր եւ բաւարար կը լինէր, եթէ հիմնուած լինէին զանազան կազմակերպութիւններ: Թող Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը կամ ուրիշները բաժին ունենային Հնդկաստանում, այն ժամանակ նոր եւ գալիք սերունդը փրկուած կը լինէր: Դարձեալ ասեմ որ այս բոլորից յետոյ կան մասերի վրայ հաշուած հայրենասէրներ, որոնք բացառութիւն են կազմում եւ միշտ յարգուած են:

Ահա հնդկահայ գաղութը 1932ին:

Ե. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

ՏԻԵԶԵՐԱԿԱՆ ԼԵԶՈՒ

—•—

Վերջերս, կրկին խնդրոյ առարկայ է եղած տիեզերական լեզուի մը պարագան: Խափէքրանթօն չբաւարարեց պահանջը: Ժողովուրդներու միջեւ յարաբերութիւնը այնքան սերտացած է այժմ, որ լեզուի տարբերութիւնը մեծ արգելք կը հանդիսանայ: Պաշտօնական բանակցութեանց ընթացքին եւս մարդիկ միշտ թարգմանելով կը խօսին:

Այս բոլորը նկատի ունենալով է որ ամերիկացի մասնագէտներ ձեռնարկած են տիեզերական լեզուի մը պատրաստութեան: Գլխաւոր նախաձեռնողն է Քէմպրիճի քոլէճներէն մէկուն փրոֆէսէօրներէն Ք. Օկտըն, իսկ իր աշխատակիցները՝ զանազան լեզուագէտներ ու փրոֆէսէօրներ:

Տիեզերական լեզուի նախաձեռնողները նոր լեզու մը չէ որ կը կազմեն: Ատոնք կրկնութիւնը պիտի ըլլար Խափէքրանթոյի կիսայաջող գործին: Այլ, անոնք նկատի ունին անգլերէն լեզուն: Բայց, ուզած են այդ լեզուն մատչելի դարձնել բոլորին:

Ք. Օկտըն իրեն եղած հարցման մը պատասխանելով կ'ըսէ.

— Աշխարհի մէջ 500 լեզու կայ, անոնք պատնէշներ են ժողովուրդներու միջեւ: Ընդհանրապէս այնպէս կը կարծուի թէ ռուս լեզուն, օրինակ, խորհրդային Ռուսիոյ բոլոր բնակիչներու լեզուն է: Իրականութեան մէջ, խորհրդային իշխանութեան 150 միլիոն բնակիչները առնուազն 20 տեսակ լեզու կը խօսին: Չինարէնը, իր կարգին, հարիւրաւոր բարբառ ունի, որոնք իրարմէ այնքան տարբեր են, որքան հոլանտերէնն ու սպաներէնը: Հնդկաստանի մէջ կը հաշուեն երկու հարիւր տարբեր բարբառներ:

Անոնք որ կը պայքարին համաշխարհային համաձայնութիւն մը գոյացնելու համար, կատարելապէս համոզուած են թէ ամենակարեւոր ազդակներէն մէկն ալ գոյութիւնն է օժանդակ լեզուի մը, որ ուսանելի ըլլայ բոլոր երկիրներու մէջ: Այդպիսի լեզու մը լաւագոյն գործիքն է միջազգայնականութեան համար: Անգլերէնը հինգ հարիւր միլիոն մարդոց լեզուն է: Եթէ արմատապէս պարզանայ, անիկա ունի անհրաժեշտ բոլոր յատկութիւնները ինչպէս նաեւ լաւագոյն հնարաւորութիւնները՝ միջազգային լեզու մը դառնալու համար: Եւ այս՝ ոչ միայն վաճառականութեան եւ գիտութեան, այլեւ մարդկային որ եւ է մտաւոր արտայայտութեան յառաջ:

Այսպէս, ասկէ տասը տարի առաջ, մենք քանի մը ընկերներ գործի ձեռնարկեցինք: Մեր աշխատանքին արդիւնքն է «հիմնական անգլերէնը»:

Ընտրած ենք 850 բառեր, որոնք կրնան 20000 բառերու գործը տեսնել: Օրինակ, Էտկար Փոյի մէկ գործը վերածուած այդ լեզուին, աւելի կենդանի ու աւելի ըմբռնելի կը դառնայ»: Անգլերէն լեզուն ունի 700000 բառ: 5—6 տարեկան մանուկը ունի 2—3000 բառի պաշար մը: Գրագիր մը կը գործածէ 7000 բառեր: Գալով քիչ շատ պատրաստուած ընթերցողի մը՝ կրնայ ամբարել 20—30000 բառ: Այս պայմաններուն մէջ, ի՞նչպէս կարելի պիտի ըլլար 850 բառերով գոհանալ: Նախաձեռնողներու ղեկավարը կուտայ ատոր պատասխանը.— «Անգլերէն բառերու մեծ մասը պերճանք են: Անոնցմէ հազարաւորներ կրնան փոխարինուիլ աւելի պարզ բայերու այս կամ այն ձեւերով՝ նախադրութեանց, մակբայներու եւ բառերու օգնութեամբ եղած բաղադրումներու եւ բարդումներու միջոցաւ: Օրինակ մը — «աճապարել»ուն տեղ կրնանք ըսել «աւելի արագ երթալ», «դանդաղիլ»ին տեղ՝ «աւելի դանդաղ երթալ»: «Օրինազանցել»ուն տեղ՝ «օրէնքին դէմ երթալ»: Ուրիշ խօսքով, այս տեղ յիշուած երեք բայերը կրնանք արտայայտել մէկ բայով»:

Այսպէս է որ նախաձեռնողները, երկար ու մանրակրկիտ աշխատանքէ մը վերջ, ջնջած են բոլոր «աւելորդ» բայերը ու պահած են միայն 18 հիմնականները: Նման աշխատանք մը՝ բառերը իջեցուցած է 400ի, ածականները՝ 100ի, իսկ բայերը՝ 100ի: Կան նաեւ ուրիշ 200 բառեր՝ որոշ առարկաներու համար (մատիտ, կառք եւն.), իսկ 50 ուրիշ ածականներ:

Այս բոլորին գումարը կ'ընէ 850 բառ: Կան 50ի չափ բառեր, որոնք ամէն լեզուի մէջ կը գործածուին (թէյարր, օթէլ, մադամ՝ եւն.): Անոնցմէ զատ կան տիտղոսներ՝ «փրէզիտան», «փրէնս»: Յետոյ՝ չափի ու աշխարհագրական տեղերու, դրամներու, եւ գիտական բառեր, որոնք ամէն լեզուի մէջ նոյնն են: Ուրեմն, այս տեսակ բառերը եւս կ'աւելնան այդ նոր լեզուին վրայ:

Ուրիշ ազգերու պատկանող գիտական մարդիկ, որոնք այս անգլերէնը կը գործածեն տարիներէ ի վեր, ու կ'օգտուին նաեւ ամենաչատը տարիներէ ի վեր, ու կ'օգտուին նաեւ ամենաչատը 100 գիտական ընդհանուր բառերէ եւ 50 օժանդակ բացատրութիւններէ եւս, հաստատած են թէ այս լեզուով իրենք կրնան հասկցուիլ՝ առանց ամենափոքր դժուարութեան բախելու: Հազար բառը բաւական է որ մարդկային որեւէ մտածում կամ ծանօթութիւն արտայայտուի:

Նախաձեռնողները կը խորհին թէ իրենց նոր կերպը չափազանց կը դիւրացնէ ուսուցումը նոր լեզուին: Մարդ մը 1—2 ժամ զոհելով կրնայ 1—2 ամսէն սորվիլ զայն:

Պարզ է որ այս լեզուն չի յաղթահարեր հոմանիշներու միջեւ եղած իմաստի նուրբ տարբերութիւնները: Խականը այն է որ ան գործնական է եւ պարզ, եւ ունի շատ քիչ անկանոնութիւններ:

Տասը տարի վերջ աշխարհ պիտի ունենայ անշուշտ ռատիօ մը, անթել մը որ պիտի ընդգրկէ հինգ երկրամասերը: Այդ պարագային ոչ մէկ լեզու այնքան լաւ պիտի ծառայէ համաշխարհային այդ ձայնասփիւռին, որքան այս անգլերէնը: Այժմէն իսկ կան ուսուցիչներ ու գրողներ, որոնք ձեռնարկած են այս նոր անգլերէնին վերածել նոյնիսկ դասական արժէքաւոր գործեր: Պատրաստութեան մէջ են նաեւ ձայնապարի բոլորակներ: 50 փրոֆէսէօրներ, որոնք համբաւ ունին ու կը գտնուին զանազան վայրեր, հրատարակեցին կոչ մը, որով կը յայտնեն թէ «աշխարհը պէտք ունի օժանդակ լեզուի մը, բայց իրենք համամիտ չեն ընդունելու մինչեւ այժմ եղածները: Կը խորհին որ պարզեցուած անգլերէնը ի վիճակի է լաւագոյնս գոհացնելու եղած պահանջը»: Այս կոչը ստորագրած են, ի մէջ այլոց, Պէրնըրտ Շօ, Ուէլս եւն.:

Ինչպէս կ'երեւի, «պարզեցուած անգլերէն»ը երկար ու լուրջ ուսումնասիրութեանց արդիւնք է: Նախաձեռնողները լեզուին հմուտ մարդիկ են, նաեւ՝ ընդհանուր զարգացման տէր անձեր, եւ, հետեւաբար, ասակ՝ մարդուն բոլոր պահանջները արտայայտող լեզուի մը չափանիշը ճշդելու:

«Միջազգայնացում»ի պարագան չենթադրեր լքումը մայրենի լեզուներու: Իրենք, արդէն, նոր անգլերէնը կ'որակեն օժանդակ լեզու:

Ճիշդ է որ այլեւս սովորութիւն մըն է օժանդակ լեզուի մը գոյութիւնը: Լեզու մը որ ծանօթ ըլլայ բոլոր գրականագէտներուն, ուսուցուի ամէն երկրի մէջ, ունենայ իր մամուլը, գործածուի բոլոր միջժողովրդային բանակցութեանց ատեն,— առեւտուր, դիւանագիտութիւն, խորհրդաժողով եւայլն:

Եւ սակայն, երբ ժողովուրդները այնքան ուժեղ պայքար կը տանին իրարու դէմ, կ'ուզեն նոր նուաճումներ ընել եւ չկորսնցնել իրար, պիտի հանդուրժե՞ն որ իրենցմէ մէկուն — Անգլիոյ — լեզուն դառնայ համաշխարհային լեզու մը: Ատիկա պիտի նշանակէր զարկ տալ անգլիական մշակոյթի տարածման եւ, հետեւապէս, անգլիական ազդեցութեան ընդարձակման կամ զօրացման:

Նախաձեռնողները, մինչ կը խօսին լեզուին պարզութեանն ու բոլոր դժուարութեանց վերացումէն, անտեսած չեն, անշուշտ, դժուարութեանց մեծագոյնը — քաղաքական կողմը: Ու եթէ չեն խօսիր այդ մասին, կեանքը ինքը կը պատասխանէ իր... լռութեամբ:

Տասը տարի է ու դեռ զգալի շարժում մը չկայ... :

ՎԱՀԷ

Երկնքէն ինկաւ

—•—

Նորվէկիացի միլիոնատէր մը, Հէմսդայվար, մեռաւ անցեալները 60,000 անգլ. ոսկի (մօտ 5 միլիոն ֆրանք) կտակելով անգլիացի բանուորի մը, որ գործազուրկ էր երկար ատենէ ի վեր:

Անգլիացի բանուորը, Ուիլեըմօ, ապակի մաքրելով կ'ապրեցնէր իր երկու զաւակները, որոնք մարզախաղի մը մէջ առաջնութիւն կը շահին եւ կը գրաւեն համակրանքը միլիոնատէրին: Եւ ահա յանկարծ, կարծես երկինքէն ինկած ըլլար, քանի մը միլիոն հարստութիւն կը ժառանգէ միլիոնատէրին այն ցանկութեամբ, որ երկու տղաքը «ապրին իրենց ուզած ձեւով»:

Կարօտագին զրոյց «Յառաջ»ի հե[տ]

—•—

ԽՄԲ.— Այս նամակը մեզի ու[ղար]կուած է Վիէնի մեր Թղթակիցը... բանտարկուած էր Լինծի մէջ պա[տա]հած դէպքի մը առթիւ, եւ ... զատ արձակուեցաւ առանց ո՛ր եւ [է] պատիժի, ուրիշ ընկերոջ մը ...

Կը հրատարակենք իր խնդր[ան]քին վրայ, իբրեւ սրտաբուխ արտ[ա]յայտութիւնը տառապած երիտա[]սարդի մը:

Սիրելի «Յառաջ»,

ՎԻԷՆ, 6 ապրիլ.— Այսօր ... 54 օրէ ի վեր, քու բոցավառ գր... բուդ, աննման տեսքիդ, հայրենա... շունչ խօսքերուդ անյագ կարօտ... ունիմ: Պատճառը, ինչպէս գիտե... դաւաճանութիւն մըն էր... բայց ... մասին այսքան:

Այսօր, ուրախ եմ որ մենք ... կին իրարու հասանք, եւ ահա ... 54 թիւերդ դիզուած սեղանիս վր[այ] եւ ես անյագ կարօտով կը համբ[ու]րեմ քեզ, մէկիկ-մէկիկ կը բանա[մ] ծալքերդ, եւ քեզ իմ անուշ հայրե... նիքս կը կարծեմ, քու իրաքանչիւ[ր] էջերդ հայրենի գիւղիս բուրումնա... լից, ծաղկաւէտ դաշտերը, եւ վեր... ջապէս հայրենիքիս հօտը կը բուր[են] քեզմէ: Եւ ի՛նչպէս կ'ուզես որ, այ[ս]... քան չկարօտնայի քեզ...

Չէ՞ որ դուն, քու բոցավառ գրի... բովդ իմ այրուած ու աւերուա[ծ] հայրենիքիս խորհրդանշանն ես, կարելի՞ էր քեզ այսքան չկարօ[տ]նալ:

Ջահերու նման վառ գրերովդ ... հա ձեռքիս մէջն ես, աչքերդ յա... ռած ես ճիշդ աչքերուս մէջ, եւ ... ժպտիս ինծի, կը ծիծաղիս վրա... անզուսպ մը նման, բայց կը մխ... ժանաս, երբ արցունքի կաթիլներ կը տեսնես աչքերուս մէջ, ու զօրե... վազում մօր մը նման մեղմ ձայնով կը փսփսաս — Ես քեզմէ բաժնուա[ծ] չէի, ես միշտ քեզի հետ էի, սրտիդ մէջ... աչքերուդ առջեւ, դուն եւ ես միշտ միասին էինք, չէ՞ս յիշեր մոռցե՞ր ես, որ ես ամէն առաւօտ կանուխ Մարսէյլ երթալու ատեն իմ բոցավառ գրերովս պատուհանիդ առջեւ կանգ կ'առնէի, քեզի արե... կուտայի, բայց դուն դեռ պառկա[ծ] կ'ըլլայիր: Պատուհանդ գոց կ'ըլլա[ր] եւ ես պատուհանդ բանալով ուրախ... կանիի նման ներս կը մտնէի, ու ... ղանիդ վրայ կը հանգչէի, եւ այնո[ւ]հետեւ մենք միասին կ'ըլլայինք ամբողջ օրը, եւ այսպէս շարունակ 54 օր, ի՞նչպէս մոռցեր ես, ի՞նչպ[էս] չես յիշեր, լաւ մտածէ...

Ա՛հ, իրա՛ւ, իրա՞ւ կ'ըսես, սիրե[լի] Յառաջ, բայց ես դարձեալ քու կ... րօտդ ունիմ, մէկ օր չեմ կրնա[ր] անցընել առանց քեզի: Շատ ան... գամ հինգ վայրկեանը անգամ ի... ինծի դժուար կուգայ գործարան[էն] մինչեւ տուն, ու ես անհամբեր ... հայրենաշունչ խօսքերուդ, բոց[ա]վառ տեսքիդ, ճամբան կը բանա[մ] քեզ, եւ անգամ մը աչքէ կ'անց[ը]նէի քու ամբողջ չորս էջերդ: Ընկեր... ներս զիս կը հեգնէին ըսելով թէ «Ձես կրնար համբերել հինգ վայր[]կեան մը եւս, գնա եւ տունդ կար[]դա»: Բայց սուտ էին, զիս բար[]կացնելու համար կ'ըսէին այսպէ[ս]. Հաւատա որ իրենք եւս ինծմէ պա[]կաս չէին սիրեր քեզ:

Բայց ես ոչ ոքի մտիկ չէի ... որովհետեւ դուն ինծի այնքա՜ն ս[ի]րելի եւ հարազատ ես, որ կարծ[ես] մենք միս եւ արիւն դարձած ենք:

Ի՛նչպէս բացատրեմ սէրս քե[զ] հանդէպ, իմ թոյլ եւ տկար գր[ի]չովս: Ինչպէս ըսի քիչ առաջ, ... իմ հայրենիքս ես, իմ այնքա՜ն կ... րօտցած հայրենի գիւղս, քու իւ[ր]քանչիւր էջերդ գիւղիս այն գեղ[ե]ցիկ դաշտերը, վերջապէս խօսե[լ] անկարող եմ բացատրելու, միայ[ն] բոցառու աչքերու մէջ դիտելով, առանց խօսելու կարելի է հասկն[ալ] այս անիմանալի զգացմունքը...

Ինչպէս չսիրեմ եւ ինչպէս չ[կա]րօտնամ քեզ, սիրելի Յառաջ, ես ... ոչ հայերէն գիտէի եւ ոչ ալ գր[ել] կարդալ, Հայ ըլլալս անգամ հրա[շքի] նման կը զգայի, հայրենիքի գա... ղափարը երբեք գոյութիւն չունէ[ր] իմ մէջս: Այս բոլորը սորվեցուցի[ր] ինծի ուսուցիչի մը նման, մանաւ[անդ] հայրենիքի գաղափարը այլ եւս ... բեք դուրս չելլելու պայմանաւ... տիս խորը քանդակեցիր, եւ ... բոլորով ես այնքան երջանիկ ... այսօր, որ չեմ կրնար բացատր[ել]: Ինչպէս կ'ուզես որ չսիրեմ եւ չ... րօտնամ քեզ, սիրելի Յառաջ, ... մինակս չեմ, քեզ ինծի նման սիրո[ղ]ներու բանակը հազար - հազար[ա]ւորներու կը հասնի, եւ բոլոր...

քեզ նման բոցավառ երիտասարդներ են, քու տարածած հայրենիքի գաղափարին ուխտեալ զինուորներն են։ Մենք բոլորս ուխտած ենք, որ քեզ պիտի սիրենք մինչեւ վերջը, եւ օր մը քեզ միասին պիտի տանինք մեր սիրելի հայրենիքը։ Ներկայիս դուն մեր հայրենիքն ես հայրենիքէն դուրս։

Սիրելի Յառաջ, գիտե՞ս, օր մը ինչ պատահեցաւ։ Մեր զրոյցը վերջացնելէ առաջ մտիկ ըրէ պատմեմ։ Բանտէն ներս արգիլուած է թերթերուն մուտքը, միայն փիլիսոփայական եւ անփոյթ գրքեր կուտան բանտարկեալներուն ընթերցանութեան համար։ Օր մը բանտապահը ինծի ալ հարցուց. «Կ'ուզե՞ս կարդալ»։ Ես որ տխուր երեւակայութեամբ քեզ հետ զրոյց ունէի այսօրուան նման, յանկարծ աչքերս բանալով ըսի բանտապահին.

— Առիկա Յառա՞ջ է։

Մարդը շուարած ինծի նայեցաւ.

— Քէս քը սէ Ազաժ (Յառաջ), ըսելով։

Ան ժամանակ գիտցած կիսկատար ֆրանսերէնովս բացատրեցի միտքս. բանտապահը ծիծաղեցաւ վրաս. միեւնոյն ժամանակ աւելցնելով.

— Օ՛հ, դժբախտ բարեկամս, բանտէն ներս արգիլուած է քաղաքական որեւէ թերթ, միայն որոշ գրքերու համար արտօնութիւն կայ, այն ալ ֆրանսերէն։

Պատասխանեցի թէ ֆրանսերէն քիչ կը հասկնամ։ Անկէց վերջ բանտապահը զիս Պ. Ազաժ կը կոչէր, որովհետեւ մականունս միտքը պահելու եւ հնչելու համար շատ դժուարութիւն կը քաշէր խեղճ մարդը։

Այնտեղ արգիլուած էր նաեւ երգելը՝ բայց ես գաղտագողի, ամէն օր ցած ձայնով կ'երգէի «Մեր Հայրենիք»էն չորս տուն, իբրեւ իմ առօրեական աղօթքս, եւ քու կարօտիդ համար, նոյնպէս ամէն օր կ'երգէի երկու տուն մեր հայրենիքի աւետաբեր «Կռունկ»էն։

Օ՛հ, Թանկագին Յառաջ, գիտե՞ս գտնուեցան մարդիկ, որոնք քեզ անհատական թերթ անուանեցին։ Սո՛ւտ կը խօսին անոնք։ Ինչպէս ըսի, դուն մերն ես, մեր բոլորին, հազար-հազարաւորներուն։

Եւ միշտ դուն մեզի հետ, մենք ալ քեզ հետ կողք-կողքի, սիրտ-սրտի, թեկունք-թիկունքի, մինչեւ որ հասնինք մեր վերջին հանգրուանը։

Ուրեմն, կեցցես դուն միշտ, սիրելի Յառաջ, եւ քեզ սիրողներու բանակը...։

ՆԵՐՍԷՍ Գ. ԽԱՉԻԿԵԱՆ

ՊԷՅՐՈՒԹԻ ԴԷՊՔԸ ԵՒ ԽՆԱՄԱՏԱՐՈՒԹԵԱՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

ԽՄԲ.— Վերջերս խումբ մը գործազուրկներ յարձակեր էին Պէյրութի հայ հռոմէական պատրիարքարանին վրայ, տեղի տալով անախորժութեանց եւ ոստիկանական միջամտութեան։ Այս առթիւ, Եգիպտոսի «Արեւ»ը (Ռամկավար), գարշելի սուտեր բխեց, դէպքը եղածէն աւելի ծանր ներկայացնելով, նոյնիսկ վերագրելով... Դաշնակցութեան եւ աջ ու ձախ ցեխ արձակելով։

Պէյրութի ազգ. խնամատարութենէն ստացած ենք հետեւեալ յայտարարութիւնը, այդ անձոռնի հրատարակութեան առթիւ.—

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

ՊԷՅՐՈՒԹ, 28 մարտ.— Նկատելով որ կարգ մը անպատասխանատու անհատներ Եգիպտոս հրատարակուող թերթի մը ուղղած են իրականութեան բոլորովին անհամապատասխան թղթակցութիւններ, որոնք խուրացուած եւ խմբագրականներու նիւթ դարձած են նոյն թերթին կողմէն, եւ որոնք կը միտին նախ ծանր եւ արիւնալից համեմատութիւններ տալու անխոհեմ դրդումներէ առաջ եկած դէպքի մը — որ իր ցուցաբարական բնոյթով ոստիկանական միջամտութեան տեղի տուաւ —, եւ երկրորդ Հայ Խնամատարութիւնը ներկայացնելու իբրեւ ներքնապէս պառակտեալ եւ զանազան նեղմիտ եւ հատուածական նկատումներու խաղալիկ դարձած մարմին մը, եւ այս կերպով կը ջանան վարկաբեկել Հայ Խնամատարութիւնը ըլլայ հաւաքաբար ըլլայ յանձին զայն կազմող այս կամ այն տարրին, առանց խնայելու բարձրաստիճան հոգեւորական պատկառելի դէմքերու եւ Հայ Կաթողիկէ Պատրիարքարանին — որուն յանիրաւի կը վերագրուին վերաբերումներ որոնք ամբողջովին յերիւրածոյ են — եւ չընայելով որ երեք հոգեւոր պետերու նախագահութիւնը եւ վստահութիւնը վայելող Մարմին մը բնաւ պիտի չարգուէր այս տեսակ անտեղի յարձակումներէ, եւ լռութեան ու ինքնամփոփումի մէջ իր առանձնած ծանր պաշտօնը անվրդով պիտի շարունակէր, բայց

Նկատելով որ այս կարգի անհեթեթ տեղեկութիւններ կրնան թիւրիմացութիւններ առաջ բերել արտասահմանի մեր հայրենակիցներուն եւ հայ մամուլին մէջ, ինչ որ մեծապէս պիտի վնասէր հրկիզեալներու եւ գործազուրկներու նպաստի գործին այնպիսի ժամանակ մը երբ նոյն օգնութեան մտահոգութիւնը տակաւին ծանրապէս կը ճնշէ Հայ Խնամատարութեան ուսերուն վրայ։

Այս միակ մտահոգութեամբ Հայ Խնամատարութիւնս հարկ տեսաւ ներկայ մարտ ամսուն 23ի իր նիստին մէջ որ գումարուեցաւ բարձր նախագահութեամբ Ն. Ս. Օծութիւն Բաբգէն Կաթողիկոսի, ներկայութեամբ Կաթողիկէ Հայոց Կ. Պատրիարքական Փոխանորդ Արհիապատիւ Տ. Յովհաննէս Արքեպիսկոպոս Նալլեանի, եւ Կաթողիկոսական Փոխանորդ Գերապատիւ Տ. Եղիշէ Արքեպիսկոպոս Կարոյեանի, եւ Հայ Աւետարանական եկեղեցւոյ Հովիւ Վերապատուելի Ենովք Կէօքկէօզեանի, ի լուր եւ ի գիտութիւն համայն Հայութեան յայտարարել հետեւեալը։

Պէյրութի Հայ Խնամատարութիւնը համազգային մարմին մըն է, կազմըւած հայ երեք յարանուանութեանց հոգեւոր պետերուն համահաճ եւ միասիրտ նախաձեռնութեամբ եւ գործակցութեամբ։ Անոր անդամները նշանակուած են երեք հոգեւոր պետերէն։ Անոր նախագահութեան բարձր կարգին եւ անդամներուն մէջ տիրած է ու կը տիրէ կատարեալ համերաշխութիւն եւ ներդաշնակութիւն։ Ան զերծ է ո եւ է խտրական ոգիէ եւ հատուածական նկատումէ կամ ո եւ է գերակշռող ազդեցութենէ։ Անոր անդամներուն մէջ սկիզբէն ի վեր գոյութիւն չէ ունեցած ոչ մէկ տարակարծութիւն, եւ բոլոր ժողովներուն մէջ ամէն որոշում տրուած է գրեթէ միաձայնութեամբ եւ ընդհանուր համերաշխ եւ եղբայրական մթնոլորտի մէջ։ Խնամատարութիւնը կատարեալ փոխադարձ հաւատքով եւ վստահութեամբ մօտեցած է բոլոր ներկայացող հարցերու քննութեան եւ առաջնորդուած է մի միայն ընդհանուր չարիքը կարելի եւ գործնական միջոցներով լաւագոյնս դարմանելու մտահոգութենէն։ Հայ Խնամատարութիւնը, ծնունդ հայ յարանուանութեանց հոգեւոր պետերու սերտ համագործակցութեան, իր նուիրական պարտականութիւնը կը համարի գուրգուրալ եւ պահպանել նոյն համազգային միութեան ոգին, հաւատացած որ, ներկայ աղետալի դրութեան մէջ, միակ եւ ամենամեծ մխիթարութիւնն է այն համուր հայութեան համար, եւ մեծագոյն գրաւականը թէ թափուած ջանքերը եւ կատարուած զոհողութիւնները, շնորհիւ այս միացեալ ճիգերուն, պիտի արդիւնաւորուին եւ պիտի կրնան գլուխ հանել, հնարաւորութեան սահմաններուն մէջ, աղէտին դարմանումի գործը։ Հայ Խնամատարութիւնը հաւատացած է որ այս միութեան ոգին կը պարտի այն սրտաբուխ եւ առատ օգնութիւնը, որ ամէն կողմէն հայութիւնը շտապեց հասցնել իրեն, եւ դարձեալ այս միացեալ եւ համերաշխ գործունէութիւնն է որ իրեն պիտի ապահովէ արտասահմանի Հայերուն անխտիր եղբայրական օգնութեան շարունակութիւնը, որուն շնորհիւ կարելի պիտի ըլլայ մեղմել այն ծանր կացութիւնը, որուն մատնուած են այսօր մեր գաղթական զանգուածները հրդեհի եւ գործազրկութեան երեսէն։

Դիւան Պէյրութի Հայ Խնամատարութեան՝ ատենապետ Գասպար Իփէկեան, ատենադպիր Նազարէթ Կերկերեան, գանձապետ Արամ Շալվարճեան։

Ի հաստատութիւն՝ Եղիշէ արք. Կարոեան Կաթ. փոխանորդ Լիբանանի, Յովհ. արք. Նալլեան Ընդհ. փոխանորդ Հ. Կ. Պ., Ենովք Կէօքկէօզեան Հ. Հովիւ Հայ Աւետ. Ս. Եկեղեցւոյ։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

«ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ»Ի ՄԱՍՆԱՃԻՒՂ

Երեք բան կայ, հոգու եւ մարմնոյ կարգին է,
— Գիր սիրէ, ղալամ սիրէ, դաւթար սիրէ։
ՍԱՅԵԱԹ ՆՕՎԱ

ՏԷՀՐԱՆ, 8 ապրիլ (Յառաջ).— Կտրուած հայրենի բնաշխարհէն ու հալածական օտար ափերուն վրայ, տարագիր հայութիւնը խոր գիտակցութեամբ կառչած կը մնայ իր ազգային աւանդութեանց ու քաղաքական դատին պահպանման։

1928ին էր, որ Եգիպտոսի մէջ խումբ մը հայրենասէր մտաւորականներու նախաձեռնութեամբ հիմը դրուեցաւ «Համազգային» ընկերութեան։ Միութիւնը տարուէ տարի ճիւղաւորուելով՝ դարձաւ իր կոչման արժանի հաստատութիւն մը ու իր ձայնը նետեց Եգիպտոսէն դէպի Սուրիա, ու այս օրերուն նաեւ հոս Ֆրանսայի շատ մը հայաշատ քաղաքներուն մէջ։ Ապրիլ 2ին հրաւիրուած էին շուրջ 20 չէզոք հայրենակիցներ, կազմելու համար «Համազգային»ի մասնաճիւղ մը մեր գաղութին մէջ։

Այս առթիւ, ընկ. Նժդեհ խօսեցաւ գեղեցիկ ճառ մը նուիրուած՝ հայ մշակոյթի ստեղծագործութեան մեծ ճիգին։

— «Առանց մշակոյթի ու ստեղծագործութեան ազգերը չեն ապրիր, ժողովուրդները չեն քալեր ու չեն ծաղկիր... Թուրքը ջարդեց հարիւր հազարաւոր հայութիւն, խլեց մեր մտաւորականութիւնը, քանդեց մեր տուներն ու աւանները, «Մնացորդաց»ը ցրուեցաւ աշխարհի չորս ծագերուն, անտուն, անհայրենիք ու հալածական,— գաղթեց երկրէ-երկիր, ու ծծեց կլիմաներու խառնուրդ մը... Ճրագ մը ունինք մենք, որ դեռ կը պլպլայ, դեռ կը բոցավառի ու լոյս կուտայ, վասնզի հայ ժողովուրդը դեռ կամք ունի զայն կանգուն պահելու։ Որովհետեւ մեր սրտերուն իւղն է որ կը դնենք այդ ճրագին մէջ, որպէսզի ան անդադրում պլպլայ, լոյս տայ ու յարատեւէ։ Թուրքը կը փչէ այդ լոյսը՝ որպէսզի մարի, չքանայ ու հայ ժողովուրդը մնայ առանց լոյսի, խաւարի մէջ։

Իսկ մենք թոյլ չպիտի տանք որ մարի այդ ճրագին լոյսը։ Մեր սրտերուն իւղը պիտի կաթեցնենք անոր մէջ, որպէսզի ան ապրի, յաւիտենական դառնայ։ «Համազգային» Ընկերութիւնը լաւագոյն գեղն է բոլոր ազգայնական ու հայրենասէր Հայերուն, անոնց՝ որ հպարտ են իրենց Հայու ծագումով եւ ազգային սրբութիւններով։

Ընկեր Նժդեհի կարճ ու ազդու ճառէն յետոյ քանի չէզոք հայրենակիցներ անդամ արձանագրուեցան «Համազգային» Ընկերութեան՝ Տէհրանի մասնաճիւղին։ Ու ընտրուեցաւ առժամեայ Վարչութիւն մ, հետեւեալ հայրենակիցներէ.— Պ. Պ. Միհրան Պարտաքճեան՝ ատենապետ, Կարապետ Գալուստեան՝ ատենադպիր, Նշան Պօտուռեան՝ գանձապահ, Ոսկան Գալուստեան, Նշան Լազտանեան, Խաչիկ Վարդապետեան եւ Միհրան Ղազարեան՝ խորհրդականներ։

Կը մաղթենք ու կը բաղձանք, որ նոր մասնաճիւղեր հիմնուին ուրիշ քաղաքներու մէջ։

Թ. Հ.

Ցիրուցան Հայեր

ՄԷՍ (Ալպ), (Յառաջ).— Ֆրանսայի զանազան նահանգ ու գաւառներու եւ ագարակներու անկիւնները ցրուած հայ բեկորներու առօրեայ կեանքին կը տեղեկանանք ՅԱՌԱՋի էջերէն։

Բայց կան շրջաններ, որոնք մինչեւ ցարդ մնացած են թղթակիցներու ուշադրութենէ հեռու։

Խօսքս, գիւղատնտեսական – առեւտրական գետնի վրայ, յարաճուն յաջողութեան տիրացած երկու անկուն երիտասարդներու մասին է։

Շատ ունեցանք, Ֆրանսայի մէջ, գիւղատնտեսական վարժարաններու շրջանաւարտներ, բայց քիչերը գործնապէս հետեւեցան այդ ասպարէզին, կուրծք տալով բոլոր խոչընդոտներուն, զրկելով իրենց անձն ու պարագաները։

Անշուշտ համեստութիւններ վիրաւորած չեմ ըլլար, եթէ յիշեմ երկուքին անունները,— Պ. Պ. Փ. Ճէլալեան եւ Ե. Գոչունեան։

Ալպ նահանգի Տինեը գաւառի Մէս գիւղին մէջ, Տիւռան գետակին ափը, մէկ քառակուսի քիլոմեթր տարածութեամբ պտղատու ծառաստաններու կեդրոնը բազմած է երկյարկանի գեղեցիկ շէնք մը։ Ճէլալեան եւ Գոչունեան ընկերներու ագարակն է այն։

Ագարակը ունի ընդարձակ մշակելի հողեր եւ պտղատու ծառեր, ուր կ'աշխատին այս երկու հայ երիտասարդները։ Անոնց մտքի ու բազուկի արտադրութիւններն են եղանակին համապատասխան բանջարեղէն եւ մրգեղէն։ Սոխ, սխտոր, կաղամբ, կարմիր լոլիկ, գետնախնձոր եւ բանջարեղէնի բոլոր ընտիր տեսակները, տանձ, խնձոր, կեռաս, դեղձ, ծիրան, սալ, ձմերուկ, վարունգ որոնք կ'ողողեն նահանգի եւ Մարսէյլի շուկան։

Գործը ընդարձակ եւ աշխատանքներն ալ գլխական։

Գրեթէ չորս տարիներ առաջ, Մէս գիւղին բոլոր ագարակ ու պարտէզները բռնական հիւանդութեամբ վարակուեցան ու փճացան, մեր տղաքը կըցան փրկել իրենց բանջարեղէններն ու մրգեղէնները։ Մեր տղաքը իշխանութեան վստահութիւնը կը վայելեն եւ մեծապէս գնահատուած են մամուլի էջերէն։ Անոնք Տինեը քաղաքին պետական հիւանդանոցին որոշ օժանդակութիւն կ'ընեն, բանջարեղէն ու պտուղ հայթայթելով։ Ազգային գետնի վրայ եղած բոլոր ձեռնարկներուն կը մասնակցին։ Կը մնան Հայ, կը հետաքրքրուին հայ կեանքով եւ մամուլով։

Իսկ առեւտրական տեսակէտով, Մարսէյլի եւ իրենց նահանգին մէջ ճանչցուած են իբրեւ հմուտ գիւղատնտես – առեւտրականներ։ Ունին երկու խոշոր բեռնատար ինքնաշարժեր, որոնք ժամանակէն առաջ իրենց արտադրութիւններով կ'ողողեն Մարսէյլի շուկան, իսկ օտար արտադրութիւններով՝ Ալպի նահանգը։

Ներսէս Մանուկեան

ՄԱՄՈՒԼ

ԱՄԵՐԻԿԱՀԱՅ ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԸ

«Հայրենիք» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (28 մարտ).

— «Ամերիկայի մէջ մեծցող հայ երիտասարդ սերունդին ազգային արթնացման յուսատու նշանները հետզհետէ կը շատնան։ Անոր պերճախօս ապացոյցներէն մէկն ալ Բարեգործականի հովանիին տակ կազմուած «Ճիւնիըր Լիկ»ի տարածումն ու գործունէութիւնն է։

Մեր սեղանի վրայ է այս վայրկեանիս երիտասարդական այդ միութեան կողմէ անգլերէն լեզուով հրատարակուած օրկանին առաջին թիւը, որ բաւականին ճոխ բովանդակութիւն ունի։ Այս պարբերաթերթի առաջին էջին վրայ կը գտնենք հետեւեալ առաջադրութիւնները, որոնք կը պարզեն միութեան հետապնդած նպատակները։ Ատոնք են՝

Ա) Սատարել հայ ժողովուրդի մտաւոր եւ բարոյական զարգացման։

Բ) Նպաստել հայ ժողովուրդի նիւթական եւ տնտեսական պայմաններու բարելաւման։

Գ) Քաջալերել ամէն ձեռնարկ, որ կոչուած է ծառայելու յիշեալ նպատակներուն։

Դ) Առաջ բերել ընկերային միութիւն եւ ցեղային գիտակցութիւն ամերիկահայ նոր սերունդին մէջ եւ դիւրացնել անոր ներկայացուցիչներուն միջեւ փոխադարձ հասկացողութիւնը։

«Ճիւնիըր Լիկ»ը, ինչպէս կ'երեւի իր օրկանին մէջ եղած տեղեկութիւններէն, մասնաճիւղեր ունի Միացեալ Նահանգներու բոլոր գլխաւոր մասերու՝ արեւմտեան, միջին արեւմտեան, Նիւ Ինկլընտի եւ Նիւ Եորքի շրջաններու մէջ։

Խմբագրականի մը մէջ կը բացատրուի, որ պարբերաթերթը կոչուած է ամերիկահայ նոր սերունդին պատեհութիւն տալ արտայայտելու իր գաղափարները, կարծիքները, հոգերը, արձանագրելու իր աշխատանքները, հրապարակ գալու իր սեփական մտքի ստեղծագործութեան արդիւնքներով, բանաստեղծութիւններով, պատմուածքներով, յօդուածներով եւայլն։ Անկէ զատ ան պիտի փորձէ ծանօթութիւններ տալ հայութեան անցեալի եւ ներկայի մասին, անոր արուեստի, գրականութեան, գիտութեան, արուեստի եւ կրօնական մտքի մասին։

Ինչպէս յայտնի է, Ամերիկայի մէջ «Ճիւնիըր Լիկ»էն զատ բազմաթիւ ուրիշ պատանեկան եւ երիտասարդական միութիւններ ալ կան։ Օրինակ, ծանօթ են հայ ուսանողական միութիւնը, Մեսաչուսեցի Թեքնոլոճիի հայ ուսանողներու միութիւնը, Նիւ Եորքի Հայորդիքը, Հայ Կ. Խաչի սանուհիները, Փրովիտենսի Ապրիլեան սաները եւ բազմաթիւ ուրիշ միութիւններ, որոնք վերջին տարիներու ընթացքին առաջ եկած են այս ընդարձակ երկրի զանազան անկիւններուն մէջ։

Նկատելի է, որ ամէն կուսակցութիւն՝ Դաշնակցութիւն, Ռամկավարներ եւ բոլշեւիկները, բարեսիրական կազմակերպութիւններ՝ Բարեգործական, Հայ Կ. Խաչ եւայլն յաջողած են Ամերիկայի մեր գաղութներու մէկ խոշոր մասին մէջ իրենց հետ կապել հայ պատանիներու եւ երիտասարդներու փոքրիկ խումբեր, որոնցմէ ոմանք տեղական բնոյթ ունին, ոմանք ալ կազմակերպուած են իբրեւ միեւնոյն միութեան մասնաճիւղեր։

Նոր սերունդի այս շարժումը, կ'երեւի թէ, ժամանակ մը այսպէս պիտի շարունակուի, մինչեւ որ հայկական զանազան կազմակերպութեանց յարող մեր երիտասարդական խումբերը կամ միութիւնները աւելի ընդարձակ, ընդհանուր ազգային գետնի մը վրայ քով քովի գան, աւելի բազմակողմանի աւելի արդիւնաւոր եւ աւելի նպատակայարմար ձեւով մը արթնցնելու, տարածելու, խորացնելու հայ ոգին մեր նոր սերունդին մէջ եւ անոր պատկանողները ազգին աւելի պէտքական զաւակները դարձնելու համար»։

ՀԱՅ ՊԱՇՏՕՆԱՏԱՐՆԵՐ ԿՈՎԿԱՍԻ ՄԷՋ

Պրոլետար կը հաղորդէ թէ Օթեան Խորհրդ. Միութեան սովխոզներու գործավարութեան լիազօր նշանակուեցաւ Անդրկովկասեան կառավարութեան մօտ, ինչպէս Գ. Գումեղինը՝ Անդրկովկասեան Դաշնակցութեան հողային փոխ-գործավար։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (19)

ԳԵՏՆԻ ՏԱԿԷՆ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԳՐԱԿԱՆ ԽԱՂ. 1908)

ԿԱՄՍԱՐ.— Այս առտու խուզարկութիւնը պիտի սկսին։

ԹԱԹՈՒԼ.— Է՛, ինչ որ է. առաջի՞ն անգամն է խուզարկութիւն կ'ընեն։

ԿԱՄՍԱՐ.— Միասին լինենք։

ԹԱԹՈՒԼ.— Որ միասի՞ն բռնուինք։

ԿԱՄՍԱՐ.— Միասին խուսափինք. ամէն ինչ կարգադրուած է։

ԹԱԹՈՒԼ.— Ո՞րքան վստահելի։

ԿԱՄՍԱՐ.— Բոլորովին ապահով։

ՄԵԼԻՔ (մօտենալով Կամսարին).— Ի՞նչ եղաւ այդ անպիտանը. ուշ ենք մնում։

ԿԱՄՍԱՐ.— Պիտի երեւի շուտով։

ՄԵԼԻՔ.— Մօտիկ ենք թէ հեռու։

ԿԱՄՍԱՐ.— Շատ հեռու չէ։

ՄԵԼԻՔ (ամէնքը կը խօսին շշնջալով).— Տղե՛րք, խառնեցէք, կամ ծածկուեցէք ծառերի բուների տակ, միւս այգին շատ էր բաց, կարող էր պատահիլ որ նկատուէինք, այստեղ աւելի ապահով է, սպասենք մինչեւ մէկի գալը։ (Իւրաքանչիւրը կը ջանայ հնար եղածին չափ ծածկուիլ)։ Տղերք (երիտասարդներուն) շրջեցէք այգիի շուրջ, մէկը կը նկատէք, բռնեցէք, դիմադրութեան պարագային՝ պաղ զէնքով...

(Երկու երիտասարդներ կը հեռանան)։

ԳՐԻԳՈՐ.— Ա՛հ, շան պէս կը դողամ։

ՏԱՃԱՏ.— Կ'ուզե՞ս, առ վերարկուս։

ԳՐԻԳՈՐ.— Իսկ դո՞ւ։

ՏԱՃԱՏ.— Ես չեմ մսիր։

ՄԵԼԻՔ.— Ո՞ւր մնացին, Հայկն ու Եզնուարդը ուշացան։ Արսէն, գնա՛, տես, երեւի կէս ճամբին են մնացեր. շտապեցուր։

(Արսէն կը հեռանայ)։

ՍԱՄՍՈՆ.— Ա՛հ, օղի, օղի...

ԳՐԻԳՈՐ.— Լաւ ժամանակն է։

ՍԱՄՍՈՆ.— Գոնէ տաքնանք։

ԳՐԻԳՈՐ.— Կռուիս կը տաքնաս։

ՍԱՄՍՈՆ.— Ա՛հ, ի՞նչ կռիւ, պահուըտելու կը պատրաստուին պարոնները...

ԳՐԻԳՈՐ.— Եթէ պէտքը լինի։

ՍԱՄՍՈՆ.— Առիթը պէտք կը ըստեղծի։

ԳՐԻԳՈՐ.— Նպատա՞կը։

ՍԱՄՍՈՆ.— Նպատակը կռիւն է... Գնդակը, տաքնալը... Ես թուրք բանակը ձգեցի, ձեզի հետ եկայ որ կռուիմ... Իսկ երբ կռիւ չկայ, օղի տուէք գոնէ որ տաքնամ, գոնէ քնանամ... Է՛հ, չկայ կռիւ, չկայ օղի, արժէ՞ ապրիլ... ձանձրանալի է...

ԼՐՏԵՍ.— (Պատանի մը զգուշութեամբ դուրս կ'ելլէ ծառերուն տակէն ու Մելիքի կը ցուցնէ նամակ մը)։

ՄԵԼԻՔ.— Ի՞նչպէս կարդանք, որմէ՞ է այս նամակը։

ԼՐՏԵՍ.— Արեւելեան դիրքերի կամաւորներէն։

ԿԱՄՍԱՐ.— Գիտե՞ս բովանդակութիւնը։

ԼՐՏԵՍ.— Խորհուրդ կը հարցնեն թէ ի՞նչ դիրք բռնեն, տան տէրը կը մերժէ այլ եւս պահել։

ՄԵԼԻՔ.— Զարմանալի է, միշտ միեւնոյն լուրը։ Այսպէս վերջին բոպէի՞ն մերժո՞ւմ։

ԿԱՄՍԱՐ.— Ինքնապաշտպանութեան մի այլ ձեւ։

ՄԵԼԻՔ.— Բայց բոլորը իրենց զաւակներն են, իրենց ընկերները ինչի՞ց են վախենում, փախստական մարդ չկայ...

ԿԱՄՍԱՐ.— Եթէ դիմադրեցի՞ն։

ՄԵԼԻՔ.— Իսկ եթէ կոտորեցի՞ն։

ԿԱՄՍԱՐ.— Բնազդ։

ՄԵԼԻՔ.— Եսականութեան մարմնացում... սեփական շահի անօրինակ պաշտպանութիւն... [illegible]... ստրկութիւն։

ԿԱՄՍԱՐ.— Լա՛ւ, ի՞նչ կարող ենք անել այժմ։

ՄԵԼԻՔ.— Ոչի՛նչ։

ԼՐՏԵՍ.— Պատասխա՛ն, Պ. Մելիք։

ՄԵԼԻՔ.— Գնա՛, պատասխանիր որ թող վարուին այնպէս ինչպէս որ կարգադրուած է։ Տան տէրը իրաւունք չունի վերջին բոպէին նոր կարգադրութիւններ անելու. եւ յետոյ, իրենց ոչ մէկ վտանգ չի սպառնում։

(Լրտեսը կը հեռանայ)։

ԿԱՄՍԱՐ.— Ի՞նչ վիճակ է ստեղծւում. եթէ այդ անդամը մեզի խաբեց ու չեկա՞ւ... եթէ դուրս մնացինք... երկու ժամ հազիւ միջոց ունինք, լոյսը ծագելու մօտ է։

ՄԵԼԻՔ.— Պիտի կռուինք... կարծես ամէնքը վարանել են... չեն արժի։

ԿԱՄՍԱՐ.— Կառավարութեան տարածած սարսափն է ստիպում բոլորին զգոյշ լինելու։

ՄԵԼԻՔ.— Ի՞նչ, մենք հապա մարդիկ չե՞նք, մենք հապա...

ԿԱՄՍԱՐ.— Սպասենք մի քիչ էլ, եթէ չեկաւ, կազմակերպենք մի յանդուգն յարձակում, պատռենք շղթան ռումբերի օգնութեամբ ու լեռը բարձրանանք։

ՄԵԼԻՔ.— Իսկ մեր հիւա՞նդը։

ԿԱՄՍԱՐ.— Մի տեղ պէտք է տեղաւորել։

ՄԵԼԻՔ.— Տեղ տուող չկայ։

ԿԱՄՍԱՐ.— Հետներնիս կը տանինք։

ՄԵԼԻՔ.— Այսինքն կէս ճանապարհին թշնամու ձեռքը կը թողնես... դուրս գալուց մէկ ժամ յետոյ ամբողջ պահեստները փողոցը պիտի թափուի...

ԿԱՄՍԱՐ.— Ե՞լքը։

ՄԵԼԻՔ.— Մեր ապագայի յաջողութեան համար մինչեւ վերջին շունչը այստեղ պէտք է մնանք։

ԿԱՄՍԱՐ.— Հնար չկայ, տեսնում ես որ լքուած ենք։

ՄԵԼԻՔ.— Դեռ դիմանանք։

ԿԱՄՍԱՐ.— Մինչո՞ւ։

ՄԵԼԻՔ.— Ես յոյս ունիմ որ պիտի գայ։

ԿԱՄՍԱՐ.— Իսկ եթէ յոյսդ չիրականացաւ։

ՄԵԼԻՔ.— Կը կոտրենք ո եւ է մի տան դուռը ու բանի ներս կը մտնենք։

ԿԱՄՍԱՐ.— Աղմուկն ու խայտառակութի՞ւնը։

ՄԵԼԻՔ.— Ուրիշ հնար չկայ։

ԿԱՄՍԱՐ.— Գոնէ մէկը ուղարկէինք փնտռելու։

ՄԵԼԻՔ.— Ո՛վ գիտէ ուր է այժմ, ի՞նչպէս կարող ենք գտնել...

(Գագօ կը յայտնուի ընկերոջ մը հետ)։

Է. ՏԵՍԱՐԱՆ

Նոյնք, Գագօ ու ընկերը

ՄԵԼԻՔ.— Ո՞ւր ես, ա՛յ մարդ, մի ժամ է քեզ ենք սպասում։

ԳԱԳՕ.— Ես էլ ընկերոջս կը սպասէի, մինակ չպիտի գայի, այդպէս էր որոշուած։

Դ. ՄԵԼՈՅԵԱՆ

(Շարունակելի)

Այս առթիւ յիշելով 26 բոլշեւիկներու գնդակահարութիւնը Բագուի մէջ, անգլիական իշխանութեանց ձեռքով, պաշտօնաթերթը կը շարունակէ.

— «Խորհրդային Միութիւնը բազմիցս հաստատեց թէ միշտ ալ ամօթալի ձախողանքի մը մատնուած են այն բոլոր փորձերը որ կը ձգտին զէնքը չփոթել զաղթային եւ հարկատու երկրի մը հետ։ Կը կրկնենք թէ ժամանակ է որ Անգլիոյ աշխարհակալները մէկդի դնեն լորտ Քըրզընի անուցած յոյսերը։ Խ. Միութիւնը թոյլ չպիտի տայ որ ո եւ է մէկը միջամտէ իր ներքին գործերուն։ Բրիտանական կառավարութիւնը թող չյուսայ թէ կրնայ Խ. Ս. Հ. Միութեան հրամայել այնպէս ինչպէս կարգ մը երկիրներու մէջ։ Անօգուտ են սպառնալիքները, եւ ուրիշ բանի չպիտի ծառայեն եթէ ոչ խեղացուցիչ վիճակի մը մատնել Անգլիոյ նախարարները։ Ի՞նչ երես պիտի ունենայ Սըր Ճօն Սայմըն, որ այնքան պերճախօսութիւն կը վատնէ ճարտարագէտներուն «անմեղութիւնը» ապացուցանելու համար, երբ հրատարակուին ամբաստանութեան նիւթերը»։

⁂ Խորհրդային Միութեան առեւտրական գործավարութիւնը նոր հրամաններ ուղղեց արտասահմանի առեւտր. պաշտօնեաներուն, յանձնարարելով որ մանաւորապէս այս միջոցին զգուշանան քաղաքական գործունէութենէ։ Ձեկան հսկողութեան տակ առած է Մոսկուայի գերմանական դեսպանատունը, որպէսզի ցոյցեր չպատահին։

Գաղտնի դեղերու առեւտուրը

24 ՀՈԳԻ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԵՑԱՆ ՊՈԼՍՈՅ ՄԷՋ

Թուրք ոստիկանութիւնը վերջերս իմացած էր թէ թմրեցուցիչ դեղերու երեք արհեստանոցներ կը բանին Վոսփորի մէջ։ Քննութիւնները յառաջ տարուելով, երեւան հանուեցաւ խոշոր կազմակերպութիւն մը որ ունէր կարեւոր դրամագլուխ եւ մասնաճիւղեր՝ օտար կեդրոններու մէջ։ Առաջին առթիւ ձերբակալուեցան 24 հոգի, որոնց չորսը կիներ են։ Կ'ըսուի թէ վտանգուած են ծանօթ անձեր եւ քննութիւնները ընդարձակուելով, շուտով պիտի յանգին դղրդագին ձերբակալութեանց։

«ԹՈՒՐՔԵ՛Ր, ԱՅՍ ՏԵՂԷՆ ՀԵՌԱՑԷ՛Ք»

Թուրք թերթերը կը գրեն. — Թուրքի թշնամի Պուլկարներ տենդոտ աշխատութեան մղուած են, Թուրքերը Պուլկարիայէն հեռացնելու համար։ Վերջերս Վառնայի մէջ կարգ մը Պուլկարներ թուրք տուներէն ներս նետեցին թռուցիկներ, հետեւեալ բովանդակութեամբ.

— «Թուրքե՛ր, այս տեղէն հեռացէ՛ք, եթէ ոչ, մենք գիտենք այս տեղէն ձեզ հեռացնելու միջոցը»։

Այս թռուցիկները բոլոր թուրք տուներէն ներս նետուած են։ Այդ միջոցին շատ նշանակալից սխալ մը գործուեցաւ։ Պուլկարները թռուցիկներէն մէկը սխալմամբ թուրք հիւպատոս Ֆախրի պէյին բնակարանէն ալ ներս նետած են։ Հիւպատոսը հետեւեալ առաւօտ թռուցիկը կը տեսնէ, կը կարդայ եւ բացատրութիւն պահանջելու համար կառավարիչին եւ քաղաքապետին կը դիմէ։

Քաղաքապետը հիւպատոսը ճաշի հրաւիրելով, յայտնած է թէ անկարեւոր բաներ են թռուցիկները։

ՔԱՐԻՒՂ ԵՒ ՈՍԿԻ ԿԸ ՓՆՏՌԵՆ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

Թրքական կառավարութիւնը Ազգ. ժողովին յանձնած է օրինագիծ մը, որուն համաձայն երկու վարչութիւններ պիտի կազմուին, երկրին մէջ քարիւղի եւ ոսկիի հանքեր փնտռելու եւ շահագործելու համար։ Օրինագիծը կէս միլիոն ոսկիի վարկ մը կ'ուզէ, 200,000ը ոսկիի, 300,000ը քարիւղի հետազօտութեան համար։

Կ'ըսուի թէ Ամերիկայի մէջ քարիւղի մասնագիտութիւն սորված երիտասարդ մը, Ճէվատ էյիպ պէյ, քարիւղի վարչութեան տնօրէն պիտի կարգուի։

«ԱՒԱԶԱԿՆԵՐ» ՏԷՐՍԻՄԻ ՇՐՋԱՆԻՆ ՄԷՋ

Թուրք թերթերը կը գրեն թէ Տէրսիմի կողմերը զինեալ վիճակի մէջ ձերբակալուած են անուանի յելուզակներէն Իպրահիմ եւ իր հինգ ընկերները։ Ձերբակալուած են նաեւ ոճրագործ Եուսուֆ օղլու Մուսա եւ Ալի։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Սէն թ'Օպան, *Յ. Խ.* — 35։

Սէն - Թրոփէզ, *ԶՕՐ.* — 35։

Սուլթանապատ, *Հ. Գ.* — 200։

Պրաիլա, *Գ. Յ.* — 200։

Էօզ, *Ա. Պ.* — 175։

Լըվալուա - Փէրէ, *Յ. ԱՒ.* — 35։

ՆՈՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐ

Առնուվիլ - լէ - Կոնէս, *ՔԻՆ.* — *Ստացանք ղրկել Ապրիլ 9էն։*

Լիւնէվիլ, *Մ. ՊԱԼ.* — *Սկսանք ղրկել Ապրիլ 5էն։*

Մոնմորանսի, *ՏԻԿ. Ա. Շ.* — *Սկըսանք ղրկել Ապրիլ 1էն։*

Լիոն, *Ա. Ո.* — *Սկսանք ղրկել Ապրիլ 6էն։*

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Զ. Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Փարիզի Մասնաճիւղին պարբերական դասախօսութիւնը այս Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին ԲԱՑԱՌԱԲԱՐ ՊԻԼՎԻԼԻ ԹԱՂԻՆ ՄԷՋ, 40 rue de Belleville, *վերնայարկը։ Կը խօսի Պ. Ա.* Գաբիկեան, *նիւթ՝* Մեր նոր սերունդին հոգեբանական գիծերը։ *Մէկ ժամ սինէմա։ Կը հրաւիրուին ընկերներն ու համակիրները։*

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պ. Պ. Տօնապետ Տօնապետեան եւ Աւետիսեան եղբայրք իրենց խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ, նամակաւ կամ հեռագրով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց կնոջ եւ քրոջ՝ Տիկին ՄԱՐԳՐԻՏ ՏՕՆԱՊԵՏԵԱՆի զառնադէտ մահուան առթիւ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Պ. Յարութիւն Տապաղեան, Սէմէրճեան եւ Տապաղեան ընտանիքները եւ պարագաները շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին Տիկ. ԻՍԿՈՒՀԻ ՏԱՊԱՂԵԱՆի (ծնեալ՝ Սէմէրճեան) *զառնադէտ մահուան առթիւ։*

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՍԷՆ ՄԱՐԿՐԻԹԻ (Մարսէյլ) Հ. Յ. Դ. Շամազասպ *Նըժդեհ կոմիտէն իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկեր Տօնապետ Տօնապետեանի (Կարտան) իր տիկնոջ՝ Տիկ. ՄԱՐԳՐԻՏի զառնադէտ մահուան առթիւ։*

×

Վիէնէն ընկ. Պետրոս Մանուկեանը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկեր Տ. Տօնապետեանի (Կարտան) իր տիկնոջ զառնադէտ մահուան առթիւ, որ տեղի ունեցաւ 29 Մարտ Էքսի հիւանդանոցին մէջ։

ՄԵՐ ՊԱՐՏՔԸ ՊԷՅՐՈՒԹԻ ԱՂԷՏԵԱԼՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

—·—

ՄԱՐՍԷՅԼ, 5 *Ապրիլ. — Օգային կազի պարտաճանաչ գործաւորներս լսելով Պէյրութի եղբայրներու դժբախտութիւնը, որոշեցինք մեր եղբայրական օգնութիւնը ընել։ Քանի մը գործաւորներ իրար եկանք եւ չորս հոգինոց Մարմին մը կազմեցինք եւ հաւաքեցինք 495 ֆր. 50ս.։ Այս առթիւ քանի մը սեւ հոգիներ ուզեցին խառնակել, իսկ քանի մը հոգի ետ առին իրենց դրամը։ Բոլորին ալ երեսը ճերմակ։ Անհատական մասնակցողներուն ցանկը. —*

Խորէն Տ. Նազարէթեան 20 ֆր.։ Անդրանիկ Մուրատեան, Մուրատ Մուրատեան, Թովմաս Քէօսեան, Խաչիկ Արզումանեան 15ական ֆր.։ Արմենակ Մուրատեան, Արշակ Պօղոսեան, Յովհաննէս Սալամանեան, Յարութիւն Շահպազեան, Յովհ. Ակաեան, Բագրատ Մանուկեան, Ստեփան Միրոքեան, Յակոբ Մալկոսեան, Գուրգէն Կոտուկեան, Արսէն Մուրատեան, Ֆերոյ Եղոյեան, Երանոս Պօղոսեան, Ղազարոս Խուրշուտեան, Արամ Վարդանեան, Արիստակէս Մկրտիչեան, Աբրահամ Գամպոեան, Յարութիւն Գիրօեան, Վարդան Շահիկեան, Գալուստ Աւետիսեան, Կարապետ Այվազեան, Աստուր Յովակիմեան 10ական ֆր.։ Ռուբէն Բրուտեան, Արմենակ Շահինեան, Աթանաս Ուլաշեան, Վարդան Միքայէլեան, Աստուր Ակաեան, Երուանդ Այվազեան, Յովհ. Պօյաճեան, Միսաք Սիմոնեան, Ահարոն Գալնեան, Արթէն Զատրճեան, Սենեքերիմ Ակաեան, Նշան Նիյտիլեան, Հայկազ Մելքոնեան, Յովհ. Քօսաիկեան, Մուշեղ Յակոբեան, Լավաշ, Կարապետ Տէր Կարապետեան, Մարգար Սարգիսեան, Մինաս Խաչատուրեան, Արշակ Գաբտանեան, Ղեւոնդ Սարգիսեան, Տիգրան Նիկողոսեան, Յարութիւն Տէմիրճեան, Եղիշէ Էլմասեան, Լազարէֆ Մաթինէս Անթուանօ, Մովսէս Զէրչեան, Մարտիրոս Թերզեան, Թոմայ Եուվանովիչ, Գրիգոր Քէօշկէրեան, Յովհ. Գարակիւլեան, Յարութիւն Քէշիշեան, Յովհաննէս Մարգարեան, Աւետիս Սուսիկեան, Վահան Կոտուշեան, Յովհ. Գամպուեան 5ական ֆր.։ Սերոբ Տէրտէրեան 4 ֆր.։ Սիմոն Սամուէլեան 4 ֆր.50 ս.։ Արշակ Մուրատեան 3 ֆր.։ Արիստակէս Յովհաննէսեան, Ոմն 2ական ֆր.։ Արսէն Առաքելեան 10 ֆրանք։ Ընդհանուր գումար 495 ֆր. 50 ս.։ (Տես յառաջ *7 Ապրիլ)։*

×

ՓԻՒԺԷ-ՍԻՒՌ-ԱՌԺԱՆԻ հանգանակութեան ցանկը.—

Գրիգոր Քիլըշեան 20 ֆր.։ Արմենակ Դաւիթեան, Սամուէլ Մանասէրեան, Աւետիս Դաւիթեան 15ական ֆրանք։ Մխիթար Պետրոսեան, Կարապետ Թօշլեան, Յովան Նուրիջանեան, Յակոբ Թօշլեան, Ղեւոնդ Մուրատեան, Յովհաննէս Կիրակոսեան 10ական ֆրանք։ Գրիգոր Գէորգեան 7 ֆրանք։ Տիկ. Մարի Պետրոսեան 6.50 ֆր.։ Յակոբ Խլօեան, Յովսէփ Թօշլեան, Սարգիս Սալվեան, Միհրան Խաչարեան, Յովհաննէս Նիզամեան, Հ. Գարագեան, Նշան Պէօրւկեան, Գալուստ Մակարեան, Նշան Օֆլեան, Ղազար Աւետիսեան, Պարոյր Քելիչեան, Մանասէր Մանասէրեան, Տիկ. Մ. Թօզլեան 5ական ֆրանք։ Յարութիւն Աւետիսեան 3 ֆրանք։ Յովհաննէս Եալանուզեան, Զաքար Նիկողոսեան 2ական ֆրանք։ Ընդհ. գումար՝ 210.50 ֆրանք։ (Տես յա-ռաջ *9 Ապրիլ)։*

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (11)

ՉՈՐՍ ԱՐԴԱՐ ՄԱՐԴԻԿ

Հեղինակ՝ *ԷՏԿԸՐ ՈՒՕԼԸՍ* Թարգմ. *Ժ. Մ.*

ԳԼՈՒԽ ԵՐՐՈՐԴ

ՀԱԶԱՐ ՈՍԿԻ ՊԱՐԳԵՒ

— Կը զարմանաս հարկաւ թէ վըտանգին ծանօթ ըլլալով հանդերձ, ինչու ետ չեմ առներ օրինագիծը։ Լա՛ւ, մտիկ ըրէ. գաղափար չունիմ վտանգին մասին ու չեմ կրնար երեւակայել զայն։ Իմ ամբողջ կեանքիս մէջ ֆիզիքական չարչարանք կրած չեմ եւ հակառակ սրտիս տկարութեան, ամենափոքր ցաւ մը անգամ չեմ ունեցած. չեմ ճանչնար մահը ու չեմ գիտեր թէ ինչ տանջանք կամ ինչ խաղաղութիւն վերապահած է ան մեզի. համաձայն եմ այն յոյն փիլիսոփային որ կ'ըսէ թէ մահուան սարսափը հետեւանք է ապագայ կեանքի անորոշութեան եւ մենք պատճառներ չունինք պնդելու համար որ պայմանները աւելի վատ են անդին աշխարհին մէջ քան այստեղ. մահէն չէ որ կը վախնամ այլ մեռնելէն։

— Այո՛, ի հարկէ, փափսաց ոստիկանը որ բան մը չէր հասկցեր այս խօսքերէն։

— Եւ սակայն, շարունակեց նախարարը, եթէ չեմ կրնար երեւակայել մահը, կրնամ աչքի առջեւ բերել այն հետեւանքները որ կրնան յառաջ գալ տարբեր պաշտօնատուններու հետ խըզումէ մը. բնականաբար նպատակ չունիմ դժուարութիւններ ու մտահոգութիւններ ստեղծել ապագային համար՝ վախնալով սպառնալիքէ մը որ թերեւս ոչինչ բան մըն է։

Նախարարին տրամադրանելու այս ձեւն էր որ ըսել տուաւ ընդդիմադիրներուն — մանուածապատ մտքով նախարարը։

Գաղտնի ոստիկանը որ ուշադրութեամբ մտիկ ըրաւ Սըր Ֆիլիփը, ձանձրացաւ ներքնապէս. ո՞վ էր այդ փիլիսոփան, մտածեց ինքնիրեն։

— Ամէն զգուշութիւն ձեռք առած եմ, ըսաւ Ֆալմըրթհ. յոյս ունիմ թոյլ պիտի տաք որ քանի մը շարաթ իմ մարդիկս հետեւին ձեզի. պիտի արտօնէք նոյնպէս որ քանի մը ոստիկաններ մնան այստեղ՝ ձեր բնակարանը, հսկելու համար. իսկ բաւական թիւով ոստիկաններ ալ պիտի գտնուին արտաքին նախարարութեան մէջ։ Սըր Ֆիլիփ հաւանութիւն յայտնեց այդ կարգադրութեան համար եւ տեսաւ որ երբ գաղտնի ոստիկանին հետ Փորթլընտ Փլէյսի բնակարանէն խորհրդարան կ'երթար զոց կառքի մը մէջ, հեծանիւ նստած ոստիկաններ կը հետեւէին կառքին։ Յանցառ էր երեսփոխաններու թիւը խորհրդարանին մէջ այդ օրը։ Սըր Ֆիլիփ ոտքի ելաւ եւ յայտարարեց թէ Օտարականներու Արտաքսման (քաղաքական յանցանքներ) օրինագծին երկրորդ ընթերցումը պիտի կատարուէր ճիշդ տասը օր ետքը։

×

Նոյն իրիկունը ձորճ Մէնֆրէտ եւ Կոնզալէզ իրարու հանդիպեցան Քրիսթըլ Փալասի շքեղ պարտէզներուն մէջ։

Զինուորական երաժշտախումբ մը կը նուագէր Վակնէրի «Թանհաուզէր»ը։ Խօսեցան շրջապատի գեղեցկութեան ու երաժշտութեան մասին։

— Թէրի՞ն ուր է, հարցուց Մէնֆրէտ։

— Փուաքարին հետ է. Լոնտոնը կ'ուսումնասիրէ ...

Խնդացին երկուքն ալ։

— Իսկ դո՞ւն, հարցուց Կոնզալէզ։

— Շատ հետաքրքիր օր մը անցուցի։ Հանրային պարտէզին մէջ հանդիպեցայ այն միամիտ գաղտնի ոստիկանին որ հարցուց ինծի թէ ի՛նչ կը խորհէի մեր մասին ...

— Պատրա՞ստ էք, հարցուց Լէոն հանդարտութեամբ։

Մէնֆրէտ գլխով հաստատական նշան մը ըրաւ եւ սկսաւ սուլել նուագախումբին եղանակը։ Կանգ առաւ յանկարծ նուագախումբին հետ ու ծափահարեց ուրիշներուն պէս։

— Տեղ մը վարձեցի, ըսաւ. միասին կ'երթանք։

— Ամէն ինչ այնտե՞ղ է։

— Գրեթէ։

Նուագախումբը հնչեցուց «Տէ՛ր, պահէ՛ արքան»։ *Երկու մարդերը հանեցին իրենց գլխարկները։*

Բազմութիւնը սկսաւ հեռանալ կամաց - կամաց։ Մէնֆրէտ ու Լէոն պատրաստուեցան մեկնելու։ Հազարաւոր լապտերներու լոյսերը կը շողային պարտէզին մթութեան մէջ։

— Այս կողմէն չէ՞ ճամբան, հարցուց Լէոն։

— Ի հարկէ ո՛չ, պատասխանեց Մէնֆրէտ վճռական։

ԳԼՈՒԽ ՉՈՐՐՈՐԴ

—·—

ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

—·—

Ծախու է. — Երկար տարիներէ ի վեր հրապարակին վրայ հաստատուած փորագրիչ մը կը ծախէ իր գործը ու արհեստանոցը. կանոնաւոր մեքենայ եւ դեղերու նոխ մթերք։

Երբ թերթին մէջ երեւցաւ այս ծանուցումը, տպագրական ասպարէզին պատկանող ամէն մարդ ըսաւ.— «Գիտեմ, Էտըրինկթընին գործն է որ ծախու հանած են»։

Սովորական մէկու մը համար փորագրիչին արհեստանոցը վայր մըն էր ուր առտուընէ մինչեւ իրիկուն կը լսուէր մեքենաներուն բզզիւնը կամ ճախարակներուն անտանելի աղմուկը։ Քիչ չատ գործէն հասկցողներ գիտեն որ այդ արհեստանոցին մէջ փորագրել պատկերներ կը լուսանկարէ՝ գինկ տախտակներու վրայ՝ տպագրութեան յանձնուելու համար։

Էտըրինկթընի արհեստանոցը յետամնաց հաստատութիւն մըն էր. հոն պատրաստած նկարները անոր գոհացուցիչ չէին։ Փորագրիչը անօթի կացած էր եւ դատարանին արտօնութեամբ չուկայ ելած էր երեք ամիսէ ի վեր, ծախելու համար իր գործը։ Սակայն արհեստանոցին խմբագրատուններէն հեռու գտնուելուն, ինչպէս նաեւ մեքենաներուն թերութեան պատճառաւ չէր կրցած յաճախորդ ճարել։

(Շար.)

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 12 ԱՊՐԻԼ 1933

12 Avril 1933

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

9րդ ՏԱՐԻ Թիւ 2161

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՈՒԺԵՐՈՒ ՀԱՄԱԽՄԲՈՒՄ

—o—o—

Կարճ եւ կշռուած Յայտարարութեամբ մը, որ հրատարակուեցաւ այս էջին վրայ (2 ապրիլ), Հ. Յ. Դ. 12րդ Ընդհ. Ժողովը կը խտացնէր կուսակցութեան պարտականութիւնը՝ յառաջիկայ տարիներու ընթացքին:

Ամէն բանէ առաջ գործօն քաղաքականութեան եւ ուժերու համախմբման կոչ մըն էր այդ:

— « Պատմական անցքերը հրամայաբար կը հարկադրեն մեզ, որ Դաշնակցութիւնը ընդգրկէ աւելի գործօն քաղաքականութիւն, արժանաւորապէս դիմագրաւել կարենալու համար գալիք դէպքերը: Առանձնապէս հայ գաղթաշխարհը յառաջիկայ տարիներուն պիտի գիտնայ մէկտեղել իր ուժերը, խմբուիլ ընդհանուր եւ համահայկական դրօշի մը շուրջ, այն գիտակցութեամբ որ իրեն վճռական դեր վերապահուած է Հայ Դատի լուծման մէջ »:

Եւ կոչ մը՝ արթնութեան ու պատրաստութեան.

— « Ընկերներ եւ հայրենակիցներ, աշխարհը կը պատրաստուի մեծ եւ ճակատագրական անցքերու: Այս պատմական վայրկեանին Դաշնակցութեան Ընդհ. Ժողովը արթնութեան կը կոչէ հայ ժողովուրդը այն խոր հաւատքով որ, եթէ կամենանք, պիտի կարենանք մեղմել մեզ սպառնացող վտանգները: Հայ Դատի ուխտեալ թշնամիներու բոլոր ճիգերը անցան ապարդիւն. Դաշնակցութիւնը կը շարունակէ մնալ միակամ ու միասիրտ, միակ կազմակերպ ուժը մեր ցիրուցան ժողովուրդի: Անվերապահօրէն զօրավիգ հանդիսանանք անոր, միշտ յիշելով, թէ ինչ որ կուտանք Դաշնակցութեան, կուտանք հայ հայրենիքին ու հայ ժողովուրդին »:

Ուրեմն, առանց մանրամասնութեանց մէջ մտնելու, Հ. Յ. Դ. 12րդ Ընդհ. Ժողովը քանի մը նախադասութիւններու մէջ կ'ամփոփէ ոգին եւ ուղին յառաջիկայ գործունէութեան.—

1) Գործօն քաղաքականութիւն:

2) Համախմբում գաղթաշխարհի ուժերու՝ ընդհանուր եւ համահայկական դրօշի մը շուրջ:

3) Արթնութիւն.— « Եթէ կամենանք, պիտի կարենանք մեղմել մեզ սպառնացող վտանգները »:

4) Խտացում Դաշնակցութեան շարքերու.— «Համախմբուինք փամբիկներ ալրած անոր յեղափոխական դրօշին շուրջ, պինդ փարինք անոր, ամուր սեղմենք մեր շարքերը »:

×

Այս կոչը, անշուշտ, ամէն բանէ առաջ ուղղուած է Դաշնակցութեան շարքերուն:

Ան պատասխանատուութեան, պարտականութեան, զոհաբերութեան կը հրաւիրէ՝ բոլորէն առաջ՝ մեզ, Դաշնակցականներս:

Եւ, այդ հասկացողութեամբ ալ, պարտականութիւն կը դնէ ամէն մէկ շրջանի մարմնին վրայ՝ նուիրուիլ աւելի գործօն աշխատանքի, բազմապատկել ու սեղմել շարքերը, եւ աջակցիլ գաղթաշխարհի ցիրուցան ուժերուն համախմբման:

Նոր չէ որ Դաշնակցութեան ընդհ. ժողովներն ու վարիչ մարմինները կը յիշեցնեն այս տարրական պարտականութիւնը:

Բայց, ներկայ հրաբխային վիճակին մէջ, երբ « աշխարհը կը պատրաստուի նոր եւ ճակատագրական անցքերու », մասնաւոր արժէք եւ ուժգնութիւն կը ստանայ այս կոչը:

Մանաւանդ որ, արդէն տասը տարի ունինք մեր ետին: Տասը տարուան պանդխտութիւն եւ փորձառութիւն:

Այսինքն, չունինք ո՛չ եւ է չքմեղանք՝ տարուելու զանազան միամիտ պատրանքներէ:

Բազմազա՜ն են մեզի սպառնացող վտանգները: Մենք անոնց պիտի կրնանք դիմադրել այնքան որքան արթուն ըլլանք ու պատրաստ:

Բազմապիսի դժուարութիւններ կը խափանեն Հայկական Դատին յաջողութիւնը: — Մենք պիտի կրնանք հարթել ճամբան այնքան՝ որքան աւելի ուժ եւ հաւատք ու կորով ունենանք:

Խտացնելով շարքերը, ամրապնդելով Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը իբրեւ վճռական ազդակ, մենք դիւրացուցած պիտի ըլլանք նաեւ տարբեր ուժերու համախմբումը՝ ընդհանրական դրօշի մը շուրջ:

Կ'ապրինք շրջանի մը մէջ ուր ամէն բանէ առաջ ուժն է որ կը խօսի: Կազմակերպուած եւ իր կոչումին գիտակից, իր առաքելութեան հաւատացող ուժը:

Անհրաժեշտ չէ օրինակներ յիշել մեծ ու փոքր ազգերէն:

Այս պողոտաներուն վրայ, եւ սահմանէն անդին, ամէն օր եւ օրուան բոլոր ժամերուն այդ անողոք իրականութիւնն է որ կը տեսնենք, — աւելի կուռ կազմակերպութիւն եւ աւելի հոծ զանգուած: Յաւելում համբանքի եւ համախմբում բոլոր պիտանի տարրերու:

Անշուշտ մեր պարագան կը տարբերի միւսներէն, — յաղթական թէ պարտեալ ազգերու քաղաքականութենէն:

Անոնք ուժ կ'ամբարեն՝ իրենց աւարը պահելու, նոր աւարներ յափշտակելու կամ դրացին ճզմելու համար:

Իսկ մենք ունինք միայն մէկ մտահոգութիւն, — ստանալ մեր արդար հատուցումը: Վերստանալ մեր իրաւունքներն ու հողերը, ապրելու համար իբրեւ ազատ եւ անկախ ժողովուրդ: Իբրեւ խօսքով ալ ստեղծագործ ազդակ մը մարդկութեան:

Այդ առաջադրութեամբ ալ, ինչպէս երէկ, այսօր աւելի քան երբեք Դաշնակցութիւնը իր շարքերէն կը պահանջէ.

— « ՀԱՒԱՏԱԼ, ՀՆԱԶԱՆԴԻԼ, ՊԱՅՔԱՐԻԼ »:

Մեծ ազգի մը երիտասարդութեան համար է կազմուած այս նշանախօսքը:

Բայց, ինչո՞վ չի յարմարիր մեր շարքերուն: Եւ, առ հասարակ հայ երիտասարդութեան:

Ինչո՞վ պիտի կրնանք իրականացնել ուժերու համախմբումը — առանց այդ սեղմ այլ պերճիմաստ նշանախօսքին:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆԵՐԳԱՂԹԸ ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ Է ԲՆԱԿԱՐԱՆԻ ՉԳՈՅՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՃԱՌԱՒ

—o—o—

ԽՄԲ. — Բարեգործականի գրասենեակէն ստացանք հետեւեալ զեկոյցը (7 ապրիլ).

— Ինչպէս յայտարարած էինք, զանազան երկիրներէ, գլխաւորաբար Յունաստանէ եւ վերջերս շեշտուած կերպով Սուրիայէն, ստացած ըլլալով ներգաղթի թախանձագին խնդրանքներ, ոմանք հանրագրութեան ձեւով, քանիցս փութացինք այդ պարագան յանձնել Հայաստանի կառավարութեան եւ անոր լիազօրին քաղ. Շահվերդեանի բարեացակամ ուշադրութեան, խնդրելով անյապաղ կազմակերպել ներգաղթի վեցերորդ կարաւանը, որուն եւս ծախքերը հոգալու յօժարակամութիւն յայտնեցինք միանգամայն:

Ժողկոմխորհի նախագահ Ս. Տէր Գաբրիէլեան եւ տեղակալ Ա. Երզնկեան, որ մասնաւորապէս կը զբաղին ներգաղթի հարցով, պատասխանած են մեր դիմումներուն թէ, « ընդունելով հանդերձ յայտնուած պատճառաբանութեանց իրաւացիութիւնը եւ ներգաղթը շարունակելու անհրաժեշտութիւնը, կը ցաւին որ կառավարութիւնը առ այժմ կարող չէ գոհացում տալ մեր դժբախտ հայրենակիցներուն փափաքին, բնակարանի չգոյութեան պատճառաւ, եւ թէ բնակարանային շինութիւններու ի նպաստ արտասահմանեան բացառիկ օժանդակութիւն մը միմիայն կարող է մօտաւոր ապագայի մէջ թոյլատրել ներգաղթի շարունակութիւնը, Սուրիայէն կամ ուրիշ վայրերէ, այլապէս ներգաղթի շարունակութիւնը, գէթ այս տարի, հաւանական չէ »:

Մեր մասին, Նուպարաշէնի բնակարաններու շինութիւնը եւ մաս մը գաղթականներու տեղաւորումը փութացնելու համար, վերջին անգամ կառավարութեան տրամադրութեան տակ դրինք 11,795 անգլ. ոսկիի եւ 50,000 տոլարի կրկին գումարներ, ինչպէս նաեւ շինուածանիւթերու փոխադրութեան համար երկու ինքնաշարժ մեծ քամիոններ: Բայց անտարակոյս ատիկա չի բաւեր եւ պէտք է արտասահմանի հայութիւնը դրական օժանդակութեամբ սատարէ բնակարանային շինութեան գործին որ սերտօրէն կապուած է ներգաղթին հետ, որպէս զի հազարաւոր գաղթականներ, որ ակնդէտ կը սպասեն ներգաղթի ազդանշանին, յուսաբեկումի եւ անստուգութեան չմատնուին ընդ երկար, անգործ եւ թշուառ վիճակի մէջ տարուբերուելով:

Մոսկուա եւ Լոնտոն դէմ դիմաց

■■■■■■■■■

ԱՆԳԼԻԱՑԻ ՃԱՐՏԱՐԱԳԷՏՆԵՐՈՒՆ ԴԱՏԸ՝ ԱՅՍՕՐ

Այսօր, չորեքշաբթի, 12 ապրիլ, տեղի կ'ունենայ Մոսկուայի անգլիացի ճարտարագէտներուն դատը: Թէեւ այսօր հանգստի օր է Խ. Միութեան համար, բայց իշխանութիւնը որոշած է կատարել դատավարութիւնը, աւելի մեծ տպաւորութիւն գործելու համար: Դատավարութիւնը դուրսէն պիտի լսուի ձայնարձակներով:

Խորհրդային իշխանութիւնը համոզուած է ճարտարագէտներուն յանցապարտութեան եւ կը կարծէ թէ ամէնէն թերահաւատն ալ պիտի համոզուի, երբ կարդացուի ամբաստանագիրը: Իսկ անգլ. կառավարութիւնը միշտ կը պնդէ ամբաստանեալներուն անմեղութեան մասին, նկատի առնելով հարցաքննութեան անճոռնի ձեւերը:

Ձերբակալուած ճարտարագէտները վեց հոգի էին: Երկուքը արձակուեցան 48 ժամ բանտարկութենէ յետոյ, երեքը ազատ ձգուեցան մեծագումար երաշխաւորութեամբ, իսկ մէկը, Մաքտոնըլտ, բանտարկուած կը մնայ մինչեւ այսօր: Ուրեմն, լոյսը պիտի ծագի այս կալանաւորէն:

Լոնտոնի Վիքըրս ընկերութիւնը, որուն մասնաճիւղին մէջ կը գործեն այս ճարտարագէտները, Մոսկուա ղրկեց իր փաստաբանը: Անգլիական կարգ մը գործակալութիւններ ալ մասնաւոր թղթակիցներ ղրկած են, որովհետեւ այս դատը անսովոր հետաքրքրութիւն կը պատճառէ Անգլիոյ մէջ, իբրեւ սկզբունքի խնդիր: Եւ իսկապէս շատ փափուկ է խնդիրը, քանի որ դատին ելքէն կախում ունի Մոսկուայի անգլիական դեսպանութեան պահպանումը կամ անգլօ-ռուս յարաբերութեանց խզումը:

Խորհրդային թերթերը կը շարունակեն բուռն պայքար մղել անգլիական կառավարութեան եւ մամուլին դէմ, եւ կը պնդեն թէ խորհրդային իշխանութիւնը տէր ու իրական է իր երկրին մէջ եւ չի կրնար ընդունիլ « արտաերկրային դատարաններ », ինչպէս կան Եգիպտոսի եւ Չինաստանի մէջ: Մամուլը մասնաւորապէս կը ջղագրգռուի, երբ գաղթային կամ հարկատու պետութեան մը տեղ կը դնեն Խորհրդային Միութիւնը:

⁂ Պ. Օրժոնիկիձէ, Ծանր Ճարտարարուեստի գործավարը, անմիջապէս պաշտօնանկ ըրաւ ճարտարագործական թերթին խմբագրապետը, ամբաստանելով թէ « քաղաքական սխալներ գործած է »: Խմբագիրը նկատի առնելով անգլիական կառավարութեան բռնած ընթացքը, կը յայտնէր թէ Խորհրդային Միութիւնը պէտք է դադրեցնէ առեւտուրը Անգլիոյ եւ Գերմանիոյ հետ, եւ նոր շուկայ փնտռէ Ֆրանսայի, Շուէտի, Չեխոսլովաքիոյ, Լեհաստանի եւ Մ. Նահանգներուն մէջ: Պաշտօնանկութեան բուն պատճառը գաղտնի կը պահուի:

⁂ Բրիտանական կառավարութիւնը երկրորդ ճերմակ տետրակ մը հրատարակեց Մոսկուայի ձերբակալութեանց մասին: Հրատարակուած վկայութիւններէն կ'երեւայ թէ՝ բանտարկեալ Մաքտոնըլտ Չեկային առջեւ ամբաստանած է իր պետը՝ Պ. Թորնթընը, թէ զինքը մղած է տնտեսական եւ զինուորական լրտեսութիւն կատարելու եւ թէ այս նպատակով 4500 ռուբլի տուած է իրեն: Ուրիշ պաշտօնակից մըն ալ միեւնոյն մեղադրանքն ըրած է: Պ. Թորնթըն ուժգնօրէն կը հերքէ այս ամբաստանութիւնները: Լոնտոնի մէջ կը կարծեն թէ Չեկան ահ ու սարսափի տակ կորզած է այս կարծեցեալ յայտնութիւնները: Չեկան միեւնոյն ատեն փորձած է Մոսկուայի անգլ. հիւպատոսարանն ալ խառնել գործին, բայց չէ յաջողած:

ԴԱՇՆԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՎԵՐԱՔՆՆՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ

Կիրակի օր Պելկրատի մէջ 8000 հոգի մասնակցեցան խոշոր ցոյցի մը, բողոքելով դաշնագիրներու վերաքննութեան ձեռնարկներուն դէմ: Բազմաթիւ ճառախօսներ շեշտեցին թէ ժողովուրդը թոյլ չպիտի տայ որ հողեր բաժնուին Եուկոսլավիայէն: Ժողովէն յետոյ, բանաձեւ մը քուէարկուեցաւ եւ ղրկուեցաւ թագաւորին, « երկրին ամբողջականութեան պաշտպանին »: Բանաձեւը բոթագաւորին, « երկրին ամբողջականութեան պաշտպանին »: Բանաձեւը ձաղկելով սահմաններու փոփոխման ո՛ր եւ է փորձ, կը յայտարարէ թէ այդ—

Նոր զիջումներ Գերմանիոյ Հրեաներուն

Պերլինէն կը հեռագրեն թէ՝ կառավարութիւնը որոշեց բարեփոխել հրեայ փաստաբաններուն դէմ եղած տնօրինութիւնները: Հրատարակուած է նոր օրէնք մը, որուն համաձայն այն հրեայ փաստաբանները որոնք իրենց արհեստը ի գործ կը դնէին 1914 օգոստոս 1էն, ինչպէս եւ անոնք որ պատերազմի ընթացքին կռուած են Գերմանիոյ կամ անոր զինակիցներուն համար, եւ անոնք որոնց հայրը կամ զաւակը սպաննուած են պատերազմին մէջ, պիտի կրնան շարունակել իրենց գործերը: Այս օրէնքով չեղեալ կը համարուի նախորդը, որ կը տրամադրէր միայն հարիւրին մէկ արտօնել հրեայ փաստաբանները, հիմ բռնելով երկու ժողովուրդներուն թուական համեմատութիւնը:

Այս բարեփոխման շնորհիւ, միայն Պերլինի մէջ պիտի կրնան գործել 1200 — 1400 հրեայ փաստաբաններ, մինչդեռ նախապէս հազիւ 35 հոգի արտօնուած էին:

⁂ Լոնտոնի ոստիկանութիւնը առջի օր այցելելով հրէական թաղերը, յանձնարարեց վերցնել հակագերման յայտարարութիւնները եւ դադրեցնել պոյքոթը:

Այս առթիւ բուռն հարցապնդումներ եղան Երեսփ. Ժողովին մէջ: Ներքին նախարարը պատասխանելով եղած քննադատութեանց, յայտարարեց թէ անօգուտ են հակագերման ցոյցերը: Բայց միեւնոյն ատեն խոստովանեցաւ թէ գերմանական կառավարութիւնը ո՛ր եւ է դիմում չէ կատարած եւ թէ հրեայ առեւտրականները ազատ են իրենց զայրոյթը յայտնելու գերմանական խստութեանց դէմ:

Այս յայտարարութենէն յետոյ, վերահաստատուեցան պոյքոթի ազդերը, որ վար առնուած էին …

⁂ Այնշթայն, հրէածին գիտնականը, որ հրաժարեցաւ գերմանական հպատակութենէն, Սպանիա հրաւիրուած է կառավարութեան կողմէ եւ պիտի պաշտօնավարէ Մատրիտի համալսարանին մէջ: Սպանիական կառավարութիւնը ամէն դիւրութիւն պիտի տայ հռչակաւոր գիտնականին շարունակելու իր գիտական ուսումնասիրութիւնները:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՆԱԽԱՐԱՐՆԵՐԸ ՀՌՈՄԻ ՄԷՋ

Կիրակի օր Հռոմ գնաց Ֆոն Փափէն, Գերմանիոյ փոխ-վարչապետը, որ այնտեղ պիտի մնայ մինչեւ ապրիլ 18: Տեսակցութեան մը ընթացքին, յայտարարեց թէ Գերմանիոյ նոր իշխանութեան նպատակն է վերարժեւորել ժողովուրդին առողջ ուժերը եւ երկիրը փրկել համայնավարութեան ճանկերէն: « Վերաշինութեան այս գործին մէջ, Փաշական Իտալիոյ բարեկամութիւնը թանկագին օժանդակ մըն է մեզի համար »:

Ֆոն Փափէն քաղաքական բանակցութիւններ պիտի կատարէ մասնաւորապէս Վատիկանի հետ, եւ պիտի ջանայ անոր հաւանութիւնն ստանալ, կազմելու համար կաթոլիկ նոր կուսակցութիւն մը, « Խաչ եւ Արծիւ »:

⁂ Առջի օր Հռոմ հասաւ նաեւ Պ. Կէօրինկ, Գերմանիոյ ներքին նախարարը, որ Փրուսիոյ վարչապետութեան պիտի կոչուի: Գերման նախարարը կայարանին մէջ դիմաւորուեցաւ Իտալիոյ օդանաւային նախարարին կողմէ, որուն հետ խորհրդակցութիւններ պիտի կատարէ, գործակցութիւն մը հաստատելու համար երկու երկիրներու քաղաքային օդանաւորդութեան միջեւ:

Երէկ Հռոմ գնաց նաեւ Աւստրիոյ վարչապետը:

Քաղաքական շրջանակներու մէջ մեծ կարեւորութիւն կուտան այս այցելութեանց, մանաւանդ որ տեղի կ'ունենան միեւնոյն ատեն:

Ֆրանսական ծրագիր - յուշագիրը ղրկուեցաւ

Ֆրանսական կառավարութիւնը վերջնապէս խմբագրած ըլլալով իր յուշագիր-ծրագիրը՝ զինաթափութեան եւ չորսերու դաշինքի մասին, պատճէնները ղրկեց Լոնտոն եւ Հռոմ, ծածկագրով: Չորսերու դաշինքի մասին կազմուած յուշագիրը կը բաղկանայ երեք թերթէ եւ վեց յօդուածէ, եւ կը համապատասխանէ Պ. Տալատիէի վերջին յայտարարութեանց: Այսինքն, — 1. Օգտակար է գործակցութիւն մը հաստատել Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդի չորս մնայուն անդամներուն միջեւ, որոնք ստորագրած են Լոքառնոյի դաշինքը. — 2. Անընդունելի է եւրոպական տեսչապետութիւն մը (տիրէքթուար) որ իր կամքը պարտադրէ փոքր պետութեանց. — 3. Նոր դաշինքը պէտք է մաս կազմէ Ազգերու Դաշնակցութեան յանձնառութեանց. — 4. Նոր դաշինքը պէտք է համապատասխանէ Պրիան-Քէլլոկի դաշինքին եւ զէնքով ուժի չդիմելու յայտարարութեան. — 5. Չընդունուիր դաշնագիրներու վերաքննութեան անհրաժեշտութիւնը. — 6. « Կարելի » վերաքննութեան հիմք ընդունիլ Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտին 19րդ յօդուածը, բայց միեւնոյն ատեն նկատի առնելով 10, 11, 12, 15 եւ 16 յօդուածները, որ կը ճշդեն Ազգերու Դաշնակցութեան անդամ պետութեանց իրաւունքներն ու պարտականութիւնները:

Սիթրօէնի դուռը ձգուած բանուորները գործադրկութեան նպաստ պիտի ստանան

Սիթրօէնի գործարանները փակ են տակաւին, համաձայնութիւն գոյացած չըլլալով հաստատութեան վարիչներուն եւ բանուորներուն միջեւ: Երկուքն ալ կը պնդեն իրենց պայմաններուն վրայ:

Գործադուլի կեդր. կոմիտէին կողմէ պատուիրակութիւն մը առջի օր ներկայացաւ Պ. Սիթրօէնի, բանակցելու համար: Պատուիրակութիւնը յայտնեց թէ բանուորները չեն կրնար ո՛ր եւ է կրճատում կամ պատիժ ընդունիլ, եւ պահանջեց հաւաքական պայմանագիր մը ստորագրել: Այս առթիւ ներկայացուց նաեւ կարգ մը նոր առաջարկներ:

Գործարանին վարչութիւնը, իբրեւ պատասխան, յայտարարեց թէ պիտի ծանուցանէ նախորդ պայմանները եւ մանաւանդ պատիժները:

Կեդր. Կոմիտէն լսելով պատուիրակութեան զեկուցումը, կը յայտարարէ թէ տեղի չպիտի տայ:

⁂ « Լը Փըթի Ժուռնալ » կը գրէ թէ՝ շնորհիւ ընկերվարական երեսփոխաններու միջամտութեան, աշխատանքի նախարարութիւնը շրջաբերական մը ուղղած է թաղապետութեանց, յանձնարարելով գործադրկութեան նպաստ վճարել Սիթրօէնի փակման հետեւանքով անգործ մնացած բանուորներուն:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԹՈՒՐԱՆԱԿԱՆ ԴՐՕՇԻ ՏԱԿ

Վերջերս խորհրդային առաջնորդող մամուլը շարք մը նիւթեր հրապարակեց՝ Խ. Միութեան սահմաններուն մէջ ապրող ժողովուրդներու ազգայնական տրամադրութիւններու բարձրացման մասին:

Առաջին անգամ չէ, որ համայնավար վարիչներն ու հրապարակագիրները կը խօսին ու կը գրեն այդ մասին: Սակայն, այս տարի, երբ վերջացած է առաջին հնգամեակը ու անոր արդիւնքներու համադումարը կը կազմեն, ազգային խնդիրն առանձին կարեւորութիւն է ստացած եւ մեծ մտահոգութիւն կը պատճառէ: Եւ այդ հասկնալի է:

Հնգամեայ ծրագրի տնտեսական քայքայիչ ազդեցութիւնն առանձնապէս զգալի է ոչ - ռուս ժողովուրդներու կեանքին մէջ: Ռուսական մեծպետական ձգտումները, տնտեսութեան կեդրոնացման քաղաքականութիւնը եւ հնգամեայ ծրագրի պայմանաւորումը Ռուսաստանի քաղաքական ու տնտեսական շահերով, բնականաբար, շրջաններու մէջ պիտի բարձրացնէր ազգային տրամադրութեանց այն ալիքը, որ ներկայիս նկատելի է Խ. Միութեան բոլոր մասերուն մէջ:

Ազգային այդ տրամադրութեանց մասին գրեցինք արդէն: («Յառաջ», մարտ 31): Այժմ կ'ուզենք անդրադառնալ այդ նոյն խնդրին Հայաստանի շահերու կապակցութեամբ:

Իբրեւ մէկը, խորհրդային մականի տակ տառապող ազգերէն, պարզ է, որ մենք պարտաւոր ենք ողջունել ամէն ճնշուած ժողովուրդի մէջ արթնցող ազգային ինքնագիտակցութիւնը եւ մեզ պէտք է ուրախացնեն ուժեղացող ազգային տրամադրութիւնները Խ. Միութեան զանազան մասերուն մէջ դժբախտաբար, ստիպուած ենք այս հարցին մօտենալ որոշ վերապահումներով:

Ռուսաստանին ենթակայ ժողովուրդներու ինքնորոշման ձգտումները կ'ընթանան երկու ուղղութեամբ:

Մէկ ուղղութեան կը պատկանին այն ժողովուրդները որ կը պայքարին վերջնապէս ազատագրուելու ռուսական լուծէն ու անկախ եւ ուրոյն պետութիւն հաստատելու: Ասոնք իրենց ազատագրական պայքարի ընթացքին կրնան յենուլ այս կամ այն ուժին վրայ, սակայն, երբեք իրենց ճակատագիրը չեն կապեր որ եւ է պետութեան ճակատագրին հետ: Միւս ուղղութեան յարող ժողովուրդները կը ձգտին տապալել ռուսական տիրապետութիւնը, որպէսզի իյնան ուրիշ պետութեան մը գերիշխանութեան տակ:

Առաջին ուղղութեան հետեւորդներն են՝ Ուկրայինացիները, Բելառուսները, Վրացիներն ու Հայերը: Երկրորդը հետապնդողներն են՝ մահմեդական ժողովուրդները (Միջին Ասիոյ Ուզբէկներն ու Թուրքմէնները, Ղազախստանի մահմեդականները, Լեռնականներն ու Ադրբէջանցի Թաթարները): Խրախուսելով առաջին ուղղութիւնն ու յարելով անոր, մենք պարտաւոր ենք լրջօրէն մտատանջուիլ երկրորդ խումբին պատկանող ազգութեանց ներքին իրադարձութիւններով, որոնք սերտ կապ ունին մեր երկրին ու ժողովուրդին հետ: Վերջին 50ամեակի պատմութենէն մեզ յայտնի է, որ Թուրանական գաղափարը ծնունդ է առած ոչ թէ Թուրքիոյ, այլ Ռուսաստանի մէջ ապրող Թուրք – Թաթարական ժողովուրդներու ծոցէն: Տարբեր անունի տակ եւ զանազան ձեւերով այդ գաղափարը իւրացուցած եւ գործադրման անցած են ինչպէս Համիտն ու Իթթիհատը, նոյնպէս եւ Մուսթաֆա Քէմալը: Համիսլամական շարժման յաջորդեց Օսմանցիական քաղաքականութիւնը եւ ապա, համաթրքական շարժումն իր վերջնական ձեւակերպումն ստացաւ Թուրանական գաղափարին մէջ, որու դրօշին տակ այսօր համախմբուած են միլիոնաւոր մահմեդականներ:

Համաթուրանականութիւն կը կոչուի քաղաքական այն ուղղութիւնը, որու նպատակն է Միջերկրական ծովէն մինչեւ չինական սահմաններն ապրող Թուրանական ժողովուրդները համախմբել ազգային – պետական մէկ դրօշի տակ:

Թրքական ուժեղ պետութիւն ստեղծելու եւ Թուրանական ծրագիրն առաջ քշելու տեսակէտէն մեծ խոչընդոտ էր Հայ ժողովուրդը իր դատով, բարենորոգումներու պահանջով եւ, իբրեւ հետեւանք այս պահանջի, օտար միջամտութիւններով: Այս արգելքին վերացումը իթթիհատական Թուրքիոյ համար կը դառնայ հրատապ խնդիր, եւ կը յաջողի կիսովին, համաշխարհային պատերազմի ընթացքին՝ Թրքահայաստանի հայ ազգաբնակութեան տեղահանութեամբ ու բնաջնջումով: 1917ի բոլշեւիկեան յեղաշրջումը Ռուսաստանի մէջ, Կովկասեան ճակատի լքումը ռուսական զօրքին կողմէ եւ Պրեստ – Լիտովսկի դաշնագիրը լայն հնարաւորութիւններ ստեղծեցին Հայերու ամբողջական բնաջնջումով իրականացնելու Թուրանական գաղափարը: Այդ ոճրային ծրագրին գործադրման արգելք հանդիսացաւ Դաշնակիցներուն յաղթանակը:

Թէեւ զինադադարով Թուրանական քաղաքականութիւնը զրկուեցաւ իր գլխաւոր յենարան – Թուրքիայէն, բայց շուտով Անատոլուի մէջ սկսաւ քէմալական ազգային շարժումը, որ եւ յաջողեցաւ Թուրքիան փրկել վերջնական փլուզումէն: Քէմալականները, հաւատարիմ իրենց նախորդներու քաղաքականութեան, ամէն միջոց գործադրեցին խորտակելու համար Հայկական Դատը եւ այդպիսով կամուրջ ստեղծելու Թուրքիոյ եւ խորհրդային սահմաններուն մէջ ապրող Թուրք – Թաթար ժողովուրդներու միջեւ: 1920 յունուարին, Պոլսոյ մէջ գումարուած հրապարակային մեծ ժողովի մը բեմէն, Իւսուֆ Աքչուրան (Ռուսաստանցի Թաթար) հետեւեալ յայտարարութիւնը կ'ընէր.

— «Ոչնչացնել Հայաստան կոչուած արգելքը զոր Դաշնակիցները կ'ուզեն կանգնել երկու Թուրք ժողովուրդներու՝ Փոքր Ասիոյ եւ Կովկասեան Թուրքերու միջեւ: Թուրքիան, տաժելով զինուորական պարտութենէն, այժմ յաղթական ելաւ շնորհիւ համաթուրանականութեան»:

Համայնավարներու խրախուսանքով եւ գործօն օժանդակութեամբ, Թուրքիան 1920ի վերջերը յաջողեցաւ խորտակել պատնէշը եւ վերջ դնել Հայաստանի անկախ գոյութեանը, իսկ տաս տարի առաջ՝ 1923ին Լոզանի մէջ թաղել Հայկական Դատը: 1921 մարտ 16ին, Մոսկուայի մէջ կնքուեցաւ Թուրք – խորհրդային բարեկամական դաշինքը, որով Մ. Քէմալը կը յաջողէր հաստատել Թուրքիոյ եւ խորհրդային երկիրներու մահմեդականութիւնը միացնող կամուրջը: Համաձայն այդ դաշնագրի երրորդ կէտին, Նախիջեւանի շրջանը կը հռչակուի ինքնավար եւ, խլուելով Հայաստանէն, կը դրուի Ադրբէջանի հովանաւորութեան տակ: 1921 հոկտեմբեր 13ին Կարսի դաշնագրով, Խորհրդ. Հայաստանը հարկադրուեցաւ համակերպիլ Նախիջեւանի կորուստին:

Քէմալական Թուրքիան դիւանագիտական այս յաղթանակէն յետոյ, ամէն կերպ կ'օգտագործէ Խորհրդ. Միութեան բարեկամութիւնը՝ հող պատրաստելով ապագայ նուաճումներու համար: Թուրքիոյ աշխարհակալ քաղաքականութեան կարեւորագոյն ազդակը համաթուրանական գաղափարն է, որու իրականացումը բոլորովին կը համապատասխանէ Թուրքիոյ տնտեսա – արդիւնաբերական դասակարգի շահերուն:

Իր նուաճողական քաղաքականութիւնը գործնականացնելու պարագային, Թուրքիան պիտի հիմնուի խորհրդային լուծի տակ ապրող Թուրք – Թաթար ժողովուրդներու վրայ, որոնք բացարձակ համակրանք ունին Թուրքիոյ հանդէպ եւ իրենց քաղաքական իղձերը կապած են այդ երկրի ճակատագրին հետ:

ԱՇՈՏ – ԱՐԾՐՈՒՆԻ

(Վերջը յաջորդով)

ՄԱՆՐԱՎԷՊ

Լորտ Տեվար, քանի մը տարի առաջ, Լոնտոնի մէջ այցելութիւնը կ'ընդունի Սկովտացի մեծ կալուածատիրոջ մը, որ առաջին անգամը կուգար Անգլիոյ մայրաքաղաքը: Լորտ Տեվար, իբր քաղաքավարութեան պահանջ, կ'առաջարկէ իրեն հիւր մնալ: Անկէ ամիս մը ետքը Սկովտացին դեռ հոն էր: Ծնունդին մօտ, Լորտը քիչ մը նեղսրտած ըսաւ անոր.

— Էյ, բարեկամ, ահա՛ Ծնունդը կուգայ, անկասկած երջանիկ պիտի զգայիր ինքզինքդ, Ծնունդը տիկնոջդ ու զաւակներուդ հետ անցընելով:

Այն ատեն, մեծ կալուածատէրը, ջերմօրէն սեղմելով հիւրընկալին ձեռքերը, կը յարէ:

— Խորապէս շնորհակալ եմ, պարոն: Ես չէի համարձակեր այս բանը խնդրել ձեզմէ, բայց քանի որ համաձայն էք, անմիջապէս պիտի կանչեմ ընտանիքս:

«ԹՐԱԿԻՈՅ ՕՐ»Ը ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ՄԷՋ

«Կ'երդնունք կրկին երթալ հոն, ուր...»

ՖԻԼԻՊԷ, 2 ապրիլ (Յառաջ).

— Այս տարի, համեմատած ուրիշ տարիներու, Պուլկարիոյ մէջ «Թրակիոյ օր»ը տօնուեցաւ շատ աւելի մեծ ոգեւորութեամբ: Այդ օրը՝ պալքանեան պատերազմի ընթացքին պուլկար բանակին կողմէ Էտիրնէի գրաւման օրն է, — 13/26 մարտ 1912:

«Թրակիա» թերթը, զոր կը հրատարակէ Պուլկարիոյ համանուն կազմակերպութիւնը, իր վերջին թիւը նուիրած էր օրուան տօնին: Այս առթիւ գրուած խմբագրականի մը մէջ կ'ըսուի.

— «Այս տարի «Թրակիոյ օր»ը տօնուեցաւ Թրակիացի գաղթականութեան աննախընթաց խանդավառութեամբը: Թրակիոյ դատը, որ կը ձգտի պուլկար քաղաքացին մղելու դէպի հարաւ ու Յոնիական, ամբողջ ազգին կողմէ դիմաւորուեցաւ ոչ միայն համակրանքով, այլ եւ վաւերացումով մը թէ՝ մեր պետութեան համար աւելի նպաստաւոր ճամբայ մը չկայ»:

Վերջին օրերու ընթացքին, Սոֆիայի մէջ Թրակիացիներու Միութիւնը կազմակերպեց փրոփականտի դասախօսութիւններ: Բոլոր դասախօսութիւններուն ներկայ եղաւ խուռն բազմութիւն մը: Առաջին անգամ խօսեցաւ նախագահը՝ Պ. Փ. Օրմանճիէվ՝ «Պուլկարիան եւ Յոնիականը» նիւթի մասին: Երկրորդ՝ փրոֆ. Սթ. Միլաթենով՝ «Թրակիացի Պուլկարներու բարբառ»ի մասին: Երրորդ՝ Պ. Խ. Քամալճիքքի՝ «Թրակիացի Պուլկարներու մշակոյթն ու պատմութիւնը» նիւթի շուրջ: Չորրորդ դասախօսութիւնը ըրաւ Պ. Տ. Նիքոլով, նիւթ ունենալով «Թրակիա, Պուլկարիա եւ մեծ պետութիւնները»:

Թրակիացի գործիչը լայնօրէն ուսումնասիրած ըլլալով իր նիւթը, պարզեց քաղաքական ու տնտեսական այն պատճառները, որոնք առիթ տուին որ Պուլկարիա կորսնցնէ Թրակիան: Ան եզրակացուց թէ՝ պուլկար ժողովուրդին միակ ճամբան Մարիցա գետի հովիտն է — դէպ ի Թրակիա: Հինգերորդ դասախօսութիւնը ըրաւ Պ. Ք. Փէթքանով՝ «Թրակիացիներու երգերուն եւ հէքեաթներուն» մասին: Ան պիտի խօսէր հետեւեալ նիւթի շուրջ, «Ինչո՞ւ կորսնցուցինք Թրակիան ու ի՞նչպէս եւ պիտի ստանանք զայն»: Բայց կառավարութիւնը չարտօնեց այդ նիւթով բեմ գալ: Փրոփականտի շարաթը վերջացաւ ազգային տատրոնի մէջ: Պ. Պալճիէվի խօսած ճառով՝ Էտիրնէի գրաւման եւ Թրակիոյ մասին: Գրագէտ Տամեան Գալթով պատմուածք մը կարդաց՝ Էտիրնէի գրաւումէն առնուած նիւթով մը: Իսկ նուագախումբը նուագեց «Թրակիան կուլայ»:

Տօնին օրը, Թրակիացիներու ակումբին առջեւ կը սպասէր խուռն բազմութիւն մը: Ահա կուգան եւ Էտիրնէի գրաւման մասնակցող կենդանի հերոսները: Նուագախումբը կը սկսի: Թափօրը կ'անցնի մայրաքաղաքի գլխաւոր փողոցներէն: Եկեղեցւոյ բակին մէջ հոգեհանգիստ կը կատարուի: Կը խօսի մետրապոլիտ Սթէֆան՝ հայրենաշունչ ճառ մը: Յետոյ՝ Պէլէնով.

— «Երիտասարդ Թրակիոյ զգացումները չեմ կրնար արտայայտել, այս հանդիսաւոր պահուն, քանի մը բառերով: Մենք կ'երդնունք երթալ կրկին հոն, ուր եղաք դուք քանի տարի առաջ, ու ստեղծել նոր 26 մարտ մը (Էտիրնէի գրաւումը): Տեսնելով ձեր սպիտակ գլուխները եւ վառուռն նայուածքները, ես կարծես կը տեսնեմ թէ դուք ինչպէս կը կռուէք ձեր սիրտը, ձեր մատը կը դնէք ձեր տաք կուրծքին ներս, անկէ կը հանէք բոցը, զայն կը ցուցնէք մեզի, ու կ'ըսէք — «Երիտասարդներ, առէ՛ք ասիկա ու ան թող հրդեհէ եւ ձեր սիրտերը»: Ու մենք կը պատասխանենք.

— «Հայրե՛ր, մենք կ'ընդունինք ձեր կտակը ու կ'ուղղուինք հոն՝ մեր հայրենիքին տալու համար ազատութիւն եւ ստեղծելու համար մեծ ու երջանիկ Պուլկարիա մը»:

Երիտասարդ ճառախօսին այս խօսքերը մեծ ոգեւորութիւն կը ստեղծեն: Նախորդ սերունդի կողմէ կը պատասխանէ Պ. Փոթէքով.

— «Այս բառերը կուգան ուղղակի երիտասարդներու սրտերէն: Ահա թէ ինչո՛ւ պէտք է զանոնք պահենք մեր սրտերուն մօտ: Անոնք պիտի ըլլան մեր միակ պարգեւը ու միշտ պիտի յիշենք զանոնք»:

Ու ան արտասուաթոր աչքերով երիտասարդներուն յանձնեց նկար մը՝ զոհերը յաւերժացնող եւ ողջերուն կողմէ նուիրուած: Երիտասարդներու փոխ – նախագահը առնելով նկարը, ըսաւ.

— «Ո՛վ Էտիրնէի առջեւ ինկող զոհեր, այս թանկագին նուէրը մենք պիտի պահենք մեր սրտերուն մէջ: Այս հանդիսաւոր պահուն եւս ձեզի կը յայտարարենք թէ պիտի շարունակենք ձեր դատը: Երիտասարդ Թրակիան պուլկար զինուորին փառքը ոսկի տառերով գրուած կը տեսնէ «Սուլթան Սէլիմ»ի մինարէին վրայ: Երիտասարդ Թրակիացիները պատրաստ են իրենց գլուխները բաժնելու իրենց ուսերէն՝ իրենց հայրենիքը պուլկարական ընելու համար»:

Ու երբ Թափօրը կը վերադառնար, ծերունի մը, յուզուած, պոռաց երիտասարդներուն.

— «Մեղք ձեր ճիտը, եթէ իբրեւ դիակ մեռնիք: Գացէք հոն, ուր որ էինք մենք, ու կրկին գրաւեցէք ինչ որ ձերն է»:

— Պիտի երթանք, — պատասխանեց ձայն մը:

Ազգային տատրոնի տրուած ճառը եւս ունէր հետաքրքրական մասեր: Խօսելով ընդհ. պատերազմին Պուլկարիոյ եւ Թուրքիոյ զինակցութենէն, ճառախօսը ըսաւ.

— «Գիտենք որ առաջին անգամ Թուրքիան արտաքսեց Փոքր Ասիոյ, Պոլսոյ, Չաթալճայի եւ ամբողջ Արեւելեան Թրակիոյ Պուլկարները: Այսուհանդերձ, զանուեցան մարդիկ, որ անբարոյ զինակցութիւնը կնքեցին մեր դարաւոր թշնամիին հետ ու Էնկիւրիի դաշնագրին նման դաշնագիրները ստորագրեցին, առանց նկատի առնելու թէ այդ ժողովուրդին հետ էր որ Պուլկարիան ենթարկուեցաւ իր երկրորդ աղէտին: Հոն է Էտիրնէն, որուն 20ամեակը կը տօնենք այսօր: Անոր միջոցաւ էր որ Թուրքերը 14րդ դարուն տէր եղան Մարիցայի հովիտին ու հետզհետէ տիրեցին ամբողջ պալքանեան թերակղզին: Մեր հայրենիքը՝ Թրակիան՝ բնական շարունակութիւնն է Պուլկարիոյ ու պէտք է անոր հողային իշխանութեան տակ ըլլայ»:

Վառնայի մէջ եւս արտակարգ հանդամանք ստացաւ տօնակատարութիւնը: Կը մասնակցէին քաղաքային ու զինուորական իշխանութեանց բոլոր ներկայացուցիչները: Պահակազօրքի հրամանատարը՝ զօրավար Կէօլիէվ, սպաներ, քաղաքապետը, մետրապոլիտը, ենթասպաներ եւն.: Մետրապոլիտը պանծացուց «Էտիրնէի դիւցազնամարտը»: Թրակիացիներու նախագահը՝ Պ. Տրակուլէվ վեր առաւ Էտիրնէի ռազմագիտական արժէքը, ու «իր եւ բոլոր պատուախնդիր Պուլկարներուն ընդվզումը յայտնեց գերեալ Թրակիոյ մասին տարուած միակողմանի քաղաքականութեան մասին»: Զաղկեց Էնկիւրիի Թուրքեւ-պուլկար դաշնագիրը, երկու երկիրներու «բարեկամութիւնը»ը դատաւ անխնայ՝ յիշելով Թուրքերու կողմէ աքսորուած Պուլկարներն ու անոնց գոյքերուն գրաւումը: Նաեւ՝ դեռ վերջերս Պոլսոյ ատամնաբուժական համալսարանէն հանուած պուլկար աշակերտը: Խօսեցաւ նաեւ գրականութեան ուսուցիչ Պ. Մութէքով ու խանդավառ կոչ մը ըրաւ բոլոր Պուլկարներուն՝ հետապնդելու ազգային նպատակները:

Սթարա Զակորան, որ իր շրջանի զինուորներով մեծ բաժին մը ունի Էտիրնէի գրաւման մէջ, անշուշտ անմասն չէր կրնար մնալ: Ամբողջ քաղաքը կը մասնակցէր տօնակատարութեան: Պահակազօրքի հրամանատարը վեր առաւ Էտիրնէի ռազմագիտական արժէքը՝ «հուռա՛»ներով վերջացնելով իր ճառը: Յետոյ խօսեցաւ կոմիտէի նախագահ Պ. Թոտորով՝ «Դէպի հարաւ» հրաւիրելով: Իսկ ամէնէն վերջ կազմուեցաւ հանդիսաւոր թափօր մը: Անկէ զատ, ընդարձակ սրահի մը մէջ բանախօսեց գրագէտ Պ. Փէթքանով՝ պուլկար պատմութեան մէջ դէպ ի Հարաւ բնազդական մղումի մը փաստերը տալով: Իր ճառը այնքան իմաստալից ու ոգեւորիչ էր որ ներկայ բազմաթիւ սպաներ, խանդավառուած, փափաք յայտնեցին «յաճախ խօսիլ այս նիւթերու մասին եւ լուսաբանել ժողովուրդը»:

Նման հանդիսութիւններ եղան նաեւ այլ քաղաքներու մէջ, — Սթանիմաքա, Ֆիլիպէ, Փէթրիչ, Սվիլէնկրատ եւն.: Ամէնէն յուզիչն էր Սվիլէնկրատինը (Մուսթաֆա Փաշա — սահմանագլուխ), ուր հաւաքուած բազմութիւնը, եկած նաեւ մօտակայ գիւղերէն, իր աչքը կ'ուղղէր քիչ մը հեռուն տարածուող երբեմնի իր հողերուն:

Յօդուածագիր մը, Պ. Տ. Տանչէվ, խօսելով այս տօնի մասին կ'ըսէ թէ Էտիրնէն անցեալին մէջ եղած է անկիւնաքար մը: Ու կը շարունակէ.

— «... Եւ հիմա եւս, քաղաքական առթիւ, ապա Պուլկարիան կրկին իր աչքերը կ'ուղղէ իր արիւնով ներկուած Թրակիոյ լեռներուն, հոյակապ Էտիրնէին — խորհրդանշանը պուլկարական հոգեկան ուժին — ուր իր արժանաւոր զաւակները արիւնով արձանագրեցին մեր պատմութեան ամէնէն լուսաւոր էջերը: Էտիրնէի դիւցազնամարտին օրը՝ օ՛րն է ազգին, օ՛րն է Թրակիոյ: Ան կը խորհրդանշէ մեր ցեղին դարաւոր ձգտումը: Եւ այսօր Թրակիան Էտիրնէով կրկին կը մնայ պուլկար ցեղին պայքարին անկիւնաքարը: Այսօր, Էտիրնէի դիւցազնամարտը այն փայլուն աստղն է, որ կը վառի մթնած Թրակիոյ վերեւ եւ հաւատարմօրէն կը լուսաւորէ մեր ցեղին ձգտումը: Տօնելով այս օրը, Թրակիացի երիտասարդութիւնը հաստատ կը նետէ պայքարի մէջ ու կը պատրաստուի պայքարի»:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԱՍՈՐԻՆԵՐՈՒՆ ՏԽՈՒՐ ՎԻՃԱԿԸ

Իրաքէն Պարսկաստա՞ն պիտի երթան

«Օպզըրվըր», Լոնտոնի կիրակնօրեայ մեծագոյն օրկանը, կը գրէ վերջին թիւին մէջ (9 ապրիլ), «Ասորիներուն ապագան», «արմատախիլ ժողովուրդ մը» խորագիրներուն տակ.—

Վերջին քանի մը շաբաթներու ընթացքին շատ խօսուեցաւ Մեծն Բրիտանիոյ ամէնէն արի դաշնակիցներէն մէկուն, Ասորիներու մասին, որոնք այժմ Իրաք կը բնակին: Վերջերս ծանուցուեցաւ թէ պարսկական կառավարութիւնը պատրաստ է իր սահմաններուն մէջ ընդունելու արեւելեան քրիստոնեաներու այս անհական հատուածը: Այս լուրը զարմանք չպատճառեց ո եւ է մէկուն որ գիտէ թէ Ասորիները ինչքան դժգոհ են Իրաքի մէջ եւ թէ Պարսկաստան որքան պէտք ունի նոր բնակչութեան:

Պատերազմի միջոցին, Ասորիները ապստամբեցան իրենց իսլամ տէրերուն դէմ: Ուժ առնելով ռուսական բանակներու մօտաւորութենէն, ծանր կորուստներ պատճառեցին դրացի Թուրքերուն եւ Քիւրտերուն: Բայց երբ պայթեցաւ բոլշեւիկեան յեղափոխութիւնը եւ ռուս զինուորները քաշուեցան կռիւէն, անոնք մնացին օդին մէջ:

Ուստի, որոշեցին գաղթել Իրաք. բայց անգործնական համարուեցաւ այս 25 — 30,000 Ասորիները տեղաւորել այն հողին վրայ որ իրապէս կը գտնուէր հոգատար պետութեան իշխանութեան տակ: Անգլիացիները կը յուսային թէ անոնք պիտի կրնան վերադառնալ իրենց երկիրը՝ Հէքեարիի լեռներուն մէջ: Հետեւաբար, ջանացին հիւսիսային սահմանագլուխը ընդարձակել այնքան որ Ասորիները կարենան տեղաւորուիլ:

Այս ծրագիրը ի դերեւ ելաւ Ազգերու Դաշնակցութեան կողմէ, որ Թէլէքիի կամ Մուսուլի Յանձնաժողովը զրկեց 1924 — 25ին, սահմանագիծ մը հաստատելու համար Թուրքիոյ եւ Իրաքի միջեւ: Ազգերու Դաշնակցութիւնը վերջ ի վերջոյ որոշեց որ Հէքեարին Թուրքիոյ մնայ: Այս որոշում մը խորապէս մեռելական զօղանջն էր Ասորիներու յոյսերուն՝ Իրաքի մասին:

Երբ հրապարակուեցաւ 1930 անգլօ-իրաքեան դաշնագիրը, Ասորիները ինկան գերազանցապէս իսլամ իշխանութեան մը մականին տակ: Անոնք բողոքեցին բրիտանական մարդկանց եւ Ազգերու Դաշնակցութեան, բայց անօգուտ: 1932ին Իրաք ընդունուեցաւ անդամ Ազգերու Դաշնակցութեան, առանց փոխացնելու Ասորիներուն բաղձանքները: Իրենց երիտասարդ պատրիարքը, Մար Շիմուն, այցելեց թէ Պաղտատ եւ թէ Լոնտոն ու Ժընեւ, բայց փոխացում չգտան իր պահանջները: Կարծես յուսահատութենէն էր որ պատրիարքը հրապարակաւ մասնաւորութիւն յայտնեց աւելի լաւ արդիւնքութիւն գտնել Սուրիոյ մէջ, ուր գաղթել պատրաստ էր իր հօտին հետ:

Անգլիացի զանազան սպաներ փորձեցին նոր ապահովութիւններ տալ պատրիարքին, եւ Իրաքի վարչապետ անցեալ տարուան վերջերը յայտնեց թէ կառավարութիւնը կը խորհի հող մը տրամադրել Ասորիներուն: Բայց Մար Շիմուն չհանդարտեցաւ: Ան հաստատեց որ Իրաքցիները իր ժողովուրդը կը համարեն օտարականներ, որոնց հանդէպ իրենք որ եւ է պարտ չունին, անոնք ինչ ծառայութիւններ ալ մատուցած ըլլան Անգլիացիներուն: Միւս կողմէ, նաց որ, վստահութեան զգացումը կը բերէ գոյութիւն չունի Արաբներուն եւ Ասորիներուն միջեւ:

Բայց ի՞նչ պիտի ըլլայ այս արմատախիլ ժողովուրդին ապագան: Ազգային ինքնավարութեան երազները ցնդած են: Կը մնայ տեսնել թէ Մար Շիմուն եւ իր մելիքները պիտի ուզեն ցատկել մութին մէջ, գաղթելով Պարսկաստան:

Քարիւղ կա՞յ Թուրքիոյ մէջ

Սատըրտէյին Ռեվիւ այս խորագրին տակ կը գրէ Միլլիյէթի մէջ.—

Արեւելեան նահանգներուն մէջ քարիւղի հանքերուն մասին առաջին ուսումնասիրութիւնը կատարած են Ռուսերը, երբ, ընդհ. պատերազմի ընթացքին, ժամանակաւորապէս գրաւած էին այս հողերը: Մեր ծանօթութիւնները կը քաղենք այն ուսումնասիրութիւններէն, որոնք հրատարակուած են ռուս երեք երկրաբաններու կողմէ, Նալիվին, Ստայանով, Մեվերտ, գիտական ամսաթերթերու մէջ: Դժբախտաբար չենք գիտեր թէ ինչ արդիւնք ստացաւ այդ երեք երկրաբաններու զեկավարութեամբ գործող յանձնախումբը: Մեր ծանօթութիւնները այնքան են, որքան հրատարակուած են: Այդ ուսումնասիրութիւնները ինչ չափով կը ներկայացնեն քարիւղին իրական պաշարը: Որովհետեւ քարիւղի հետազօտութիւնը լրիւ կատարելու համար գրաւման այդ ժամանակը չէր կրնար յարմար նկատուիլ, միւս կողմէ շարունակուող կռիւները աննպաստ պայմաններ կը ստեղծէին: Արդարեւ Հասան – Քալէի քարիւղի շրջանին մասին խօսող գրքոյկի մը մէջ Ռուսերը կը խոստովանին թէ հաւլիւ կրցած են հասնիլ մինչեւ ենթահող, այն ալ ձեռքի գետնափորի գործիքով:— Այսուհանդերձ կ'աւելցնեն թէ երեւան հանուած քարիւղը ջրախառն էր: Ընդհանրապէս, պատերազմէն առաջ երկրաբան Ապիխ կողմէ նոյն տեղէն առնուած քարիւղին նմուշը քիմիական քննութեան ենթարկուած է Դորպատի Համալսարանին փրոփէսօրներէն Շմիտ եւ գնահատուած Հասան – Քալէի քարիւղը: Ռուսերը իրենց նահանջին ընթացքին, քանդած են Բաբերդի, Գործօթի եւ այլ տեղերու մէջ քարիւղի հետազօտութեան համար բացած իրենց հորերը: Կովկասեան հրատարակած մէկ տեղագրական ուսումնասիրութենէն կը հասկցուի որ Գործօթի մէջ 10 հոր բացած էին Ռուսերը: Նահանջի ատեն անոնք խցելով հանդերձ հորերը, այն տեղ լքած են իրենց խորաչափութեան գործիքները, որոնք տնկուած են հողին մէջ:

«Ռոյըլ Տըչ – Շէլ» ընկերութեան երկրաչափներն ալ հետազօտութիւններ կատարած են այդ կողմերը, սակայն անոնց տեղեկագիրները ի պահ կը մնան իրենց ընկերութեան դիւաններուն մէջ: «Կրան Ժան» գիտական յանձնախումբին կողմէ Անատոլուի մէջ կատարուած հետազօտութեանց մասին Թուրքիոյ յանձնուած տեղեկագիրը շատ ընդհանուր խօսքեր կը պարունակէ եւ կարեւոր տեղեկութիւն մը չի տար: Սակայն նկատելով որ փրոփէսօրը կարդ մը հանքերու մասին մեծ շահագրգռութիւն ցոյց կու տայ, յոյսեր կ'արթնցնէ թէ քարիւղի հետազօտութիւնը անհետեւանք չէ մնացած:

Միւրէքքէպի, Սինոպի, Մարտինի եւ շրջակայքը թափառելէ յետոյ, Ամերիկացի Շըրլէյ Մասըն տեղեկագիր մը հրատարակեց «American Association of Petroleum Geology»ի մէջ: Պէտք է ըսել բացահայտութեամբ կարդալ այդ տեսակ տեղեկագիրը եւ կրկին հետազօտութիւն կատարել յիշեալ կողմերը, ինչպէս կը թելադրէ նոյնպէս ձէօլօճեան էյուլ, որ տարիներէ ի վեր եւ խորապէս ուսումնասիրած է այդ հողերը իբրեւ մասնագէտ, արդարեւ ճէօլօճիստ էյուլ դեռ ներկայիս կ'աշխատի իբրեւ երկրաբան ամերիկեան քարիւղի ընկերութեան մը մէջ:

Մուսուլի հողերուն մասին Սան... թաններու իշխանութեան կատար... սխալները միշտ աչքի առջեւ ունենալով, պէտք է գնահատել մեր ձեռքէ գտնուած փոքրիկ հողամասը, որոնք ալ քիչ ուսումնասիրուած ըլլալուն: Բոլոր տեղեկագիրներն ալ, ինչ ձեւով ներկայացուած ըլլան, չեն ուրանար քարիւղին գոյութիւնը: Քարիւղը լով կը բարձրանայ մինչեւ հողին երեսը, բարկ հոտը կը բռնէ ամէն կողմ, եւ վերջապէս բոլոր ուսումնասիրութիւնները ցոյց կու տան թէ քարիւղ կայ Թուրքիոյ մէջ:

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՀՊԱՏԱԿ ՀԱՅԵՐՈՒ ՊԱՀԱՆՋՆԵՐԸ ԹՈՒՐՔԻԱՅԷՆ

—·—

ՆԻՒ ԵՈՐՔ. — Ամերիկահայ թերթերը կը հրատարակեն տեղեկութիւններ հրաւիրակեն ամերիկահպատակ Հայերու վնասուածական պահանջներու մասին: Արտաքին նախարարութեան պաշտօնատունը շահակիցներուն հաղորդած է հետեւեալ զեկոյցը. —

Միացեալ Նահանգներու եւ Թուրքիոյ միջեւ հաշուեյարդարի համաձայնութեան մասին իրաւախոհութիւն ձայնութեան մասին հիմնուած դեկտ. 4, 1923 եւ փետր. 17, 1927ի փոխանակուած նօթերու վրայ, որոնց ընդօրինակութիւնը ներփակ կը ղրկենք: Այս նօթերը կը պարունակեն նոյն նիւթին վերաբերեալ միջազգային համաձայնութեան ամբողջ բնագիրը:

Ինչպէս ցոյց տրուած էր հրաւիրակ նամակին մէջ, որ վերջերս ղրկուեցաւ ամբողջ պահանջ ներկայացնողներու եւ իրենց փաստաբաններուն, որոնց կարգին նաեւ ձեզ, այս պահանջները քննող միջազգային մարմինը նիստ պիտի գումարէ Իստամպուլի (Կ. Պոլիս) մէջ օգոստոս 15, 1933ին, անհրաժեշտ է ուրեմն, անշուշտ, որ պահանջները ներկայացուին ՍԹէյթ Տիփարթմընթին (արտաքին նախարարութիւն) այդ Թուականէն առաջ: Նկատի ունենալով սակայն որ ՍԹէյթ Տիփարթմընթը սաահմանէ նաեւ այն պահանջագրերը որ պահանջ ներկայացնողները, կամ իրենց փաստաբանները վերջնական կը նկատեն, շատ ժամանակ կը սպասի ճշգրտութեան, եւ կամ Թերացումները ուղղելու համար, ՍԹէյթ Տիփարթմընթը կ'ակնկալէ որ ամբողջ պահանջագրերը ներկայացուին իրեն կարելի եղածին չափ շուտ:

Եթէ ո եւ է բան չպատահի, պահանջատէրերուն շահը կը պարտադրէ իրենց որ բոլոր պահանջագրերը ՍԹէյթ Տիփարթմընթ հասնին մինչեւ յունիս 15, 1933:

Այս առթիւ կարեւոր է որ պահանջատէրերը գիտնան թէ ՍԹէյթ Տիփարթմընթը չի կրնար ո եւ է բան աւելցնել իրենց պահանջագրերուն վրայ իբր ապացոյցներ: ՍԹէյթ Տիփարթմընթը պիտի գործածէ այն ապացոյցները միայն որոնք ներկայացուած են դիմումնագրերուն մէջ պահանջատէրերուն կողմէ:

Այս առթիւ Մշակը գրէ. — Այն քաղաքացիները որ կը մտածեն իրենց պահանջները ներկայացնել ՍԹէյթ Տիփարթմընթին, պէտք է որ աճապարեն, ՍԹէյթ Տիփարթմընթը կը պնդէ որ ամբողջ պահանջագրերը պէտք է իրենց ձեռքը հասնին մինչեւ յունիս 15, 1933: Միմիայն բացառիկ պարագայ մը եւ կամ արդարացուցիչ փաստ մը կրնայ պատճառ ըլլալ որ պահանջագիր մը ընդունուի յունիս 15, 1933էն յետոյ:

Արժէ նմանապէս ուշադրութեան առնել սա պարագան, թէ միակ առիթն է որ քաղաքացիները պիտի կրնան Թուրք կառավարութենէն հատուցում ստանալ իրենց կորուստներուն համար:

Վերոյիշեալ նամակէն կարելի է որոշապէս տեսնել թէ շատ մը պահանջագրեր ետ կը վերադարձուին, յանելեալ ապացոյցներու եւ սրբագրութիւններու համար, եւ կամ կը մերժուին ամբողջովին: Կը տեղեկանանք թէ ուրիշներու կողմէ ՍԹէյթ Տիփարթմընթ ղրկուած պահանջագրերէն ինները եւ ինը առ հարիւր ետ վերադարձուած են, օրինական մանրամասնութեան պակասին պատճառաւ: Ուրախ ենք սակայն տեղեկացնել մեր ընթերցողներուն, թէ մեր յանձնարարած փաստաբաններուն ներկայացուած բոլոր պահանջագրերը ընդունուած են առանց մէկ հատ իսկ մերժումի:

ՂԱՂՈՒԹԷ ՂԱՂՈՒԹ

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՍԱՆԱՍԱՐԵԱՆԻ ԴԱՏԸ

Վճռաբեկ Ատեանը մերժած է Պատրիարքարանի Թասհիհի գարարի պահանջը իր այն որոշումին առթիւ թէ Պոլսոյ դատարանը քննելու էր նաեւ կտակին ներկայիս գործադրութեան մէջ ըլլալու կամ չըլլալու պարագան:

Կուսակալութիւնն ալ իր կարգին որոշումի սրբագրութիւն պահանջած էր տարբեր կէտերէ: Բեկանումը համեմատաբար երկրորդական պարագայի մը վերաբերելով, կուսակալութիւնը կ'ուզէր որ բեկանումը ըլլայ հիմէն, այսինքն վճռաբեկը ըսէ թէ Սանասարեան խանը լքեալ է, միւթեվէլլի չունի եւ հետեւաբար պէտք է փոխանցուի նահանգային իշխանութեան:

Արդ, Վճռաբեկը մերժած է նաեւ Կուսակալութեան այս պահանջը, այսինքն անգամ մըն ալ հաստատած իր նախորդ որոշումը թէ Սանասարեանը լքեալ չէ եւ «միւթէվէլլի» ունի, յանձին օրուան Պատրիարքին:

Այս ձեւով, Պոլսոյ իրաւական ատեանը նոր դատավարութիւն պիտի կատարէ, բայց ո՛չ թէ հիմէն, այլ միայն բեկանուած կէտէն. — կտակին հասոյթները ներկայիս նպատակին կը յատկացուի՞ն թէ ոչ, ուրիշ խօսքով կտակը ի զօրո՞ւ է:

Պատրիարքարանի փաստաբանները այս տեսակէտով ալ ամուր կը գտնեն դատը, քանի որ կտակագիրը կը պարտադրէ թէ ի հարկին հասոյթները պէտք է յատկացնել Թրքահպատակ տղոց դաստիարակութեան, եւ այս ալ անկարելի եղած պարագային, պահել ու ազգային շէնքեր գնել:

Այս վերջին պարագաներուն ճշգումըն ալ Թողուած է օրուան «միւթէվէլլի»ին հայեցողութեանը: Այսինքն պատրիարքը կրնայ վճռել թէ, քանի որ մասնաւոր վարժարան մը չկայ, հասոյթները պէտք է յատկացուին աղքատ տղոց կրթութեան կամ մէկ կողմ դրուին՝ շէնքեր գնելու համար:

ԱՄԵՐԻԿԱ

Մաիերով կը լռեցնեն բանախօսը

Նիւ Եորքէն կը գրեն Հայրենիքի. — Փալէյս Օրիէնթ ճաշարանին մէջ տեղի ունեցաւ Կովկասահայ միութեան մէջ երեկոյթը, ճառախօսներու եւ երգերու կարգին՝ նաեւ արեւելեան նուագ եւայլն:

Բոլշեւիկ բանախօսներէն մէկը, որուն անունը պատիւ մը պիտի ըլլար «Հ.»ի էջերուն մէջ յիշատակել եւ որ իր կեանքին մէջ ո եւ է գոհողութեան ընդունակ չէ եղած, սկսաւ երկար ճառ մը խօսիլ Խորհրդային Հայաստանի մասին եւ այնքան երկար ու անհերելի չափազանցութիւններով լի, որ ներկաները ձանձրացան եւ խլացուցիչ ծափերով խեղդեցին ճառախօսի ձայնը:

Այնուհետեւ նուագախումբը սկսաւ նուագել «Մեր Հայրենիք»ը: Սրահին մէջ նոր շունչ մը սկսաւ. ներկաները նուագախումբի հետ իրենք ալ սկսան երգել «Մեր Հայրենիք»ը: Խանդավառութիւնը շարունակուեցաւ ամբողջ կէս ժամ: Բոլշեւիկ պարոնը տաքցած՝ սկսաւ բողոքել — «այդ երգը հակառակ է Խորհրդային Հայաստանին. լռեցէք, մի երգէք» ըսելով: Քանի մը անձեր լռեցուցին բանախօսի ուշացած բողոքը եւ երգը վերջացաւ խանդավառ ծափերու տակ:

Օրօրա

Պէյրութի աղէտեալներուն համար

—·—

Շաբաթ երեկոյ Սուրէյթէ Սավանթի մէջ տեղի ունեցաւ Պէյրութի աղէտեալներուն ի նպաստ տրուած հանդէսը:

Հայրենակցական ու ազգային զանազան միութիւններու ներկայացուցիչներէն կազմուած յանձնախումբ մը, ամիսէ մը ի վեր, սկսեր էր հանգանակութիւն մը կատարել Փարիզի եւ արուարձաններուն մէջ: Ասկից զատ որոշեր էր հանդէս մըն ալ տալ, նիւթական կարեւոր հասոյթի մը յոյսով: Այդ հասոյթը չունեցաւ սակայն: Չկար սպասուած բազմութիւնը: Ցաւոյ պէտք է նկատի ունենալ, որ նոյն երեկոյին Կամաւորներու Միութիւնն ալ պարահանդէս մը ունէր:

Պ. Աւետիս Ահարոնեան, բանալով հանդէսը, ակնարկ մը նետեց մեր գաղթային կացութեան վրայ, — փոքրիկ ու ժամանակաւոր հայկական հայրենիքներ ամէն կողմ, ուր Հայն է ինկեր: Այդպիսի փոքրիկ ու ժամանակաւոր հայրենիք մըն է սուրիական գաղութը, որ խոռուած կ'ապրի մասնաւորապէս Պէյրութի մէջ: Եւ Ջարդերէն, պատերազմէն յետոյ, ահա նոր աղէտ մը, հրդեհն է որ Թշուառութեան կը մատնէ մեր տառապած ժողովուրդին բեկորները: Պ. Ա. Ահարոնեան շեշտեց համերաշխութեան անհրաժեշտութիւնը, ըսաւ թէ պէտք է իրարու կապուիլ, օգնել իրարու՝ երբ աղէտները այսպէս կը հարուածեն մեզ: Օտարները չէ, որ պիտի օգնեն մեզի, այլ մենք՝ մեր եղբայրական զգացումներով: Շինարար ու մեծագործ ժողովուրդ է հայ ժողովուրդը, փառաւոր գործեր է կատարած ան՝ պատմութեան մէջ, թէեւ իր պատմիչները կրօնաւոր մարդիկ, մոռցած ըլլան արձանագրելու մեր ժողովուրդին փառքերն ու պարծանքը: Պէտք է որ հայ ժողովուրդը իր այս դժբախտ պայմաններուն մէջ ալ շարունակէ իր գործը, հայրենասիրական աշխատանքները:

Պ. Ա. Ահարոնեանի ճառէն յետոյ «Սիփան» երգչախումբին կողմէ եղան խմբերգներ ու սոլոներ: Պ. Շահ-Մուրատեան երգեց քանի մը հայկական երգեր: Արտասանութիւններ ըրին Պ. Պ. Շահխաթունի եւ Լեւոն Յարութ:

Ա.

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԱՏԱՆԱՅԻ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՎԻԷՆ, 7 ապրիլ. — Քանի մը Ատանացի հայրենակիցներ, քով քովի գալով, հրաւէր ուղղած էին Վիէնի իրենց հայրենակիցներուն, միութիւն մը կազմելու համար: Առանց բացառութեան բոլորն ալ ներկայ էին որոշուած վայրը: Անդրանիկ ժողովը տեղի ունեցաւ Պ. Ալիքսան Կարապետեանին բնակարանը: Ժողովը անմիջապէս ընտրեց իր դիւանը (Լեւոն Քէշիշեան, Արսէն Կարապետեան, Սեդրաք Թաշճեան, Անդրանիկ Պետիկեան, Յակոբ Մաթոսեան): Իսկ վարչական կազմը հետեւեալն է. — Ատենապետ՝ Յ. Մաթոսեան, ատենադպիր՝ Ա. Պետիկեան, գանձապահ՝ Ս. Թաշճեան, փոխ ատենապետ՝ Լեւոն Քէշիշեան, խորհրդական՝ Արսէն Կարապետեան: Կը հրաւիրենք Լիոնի եւ Տեսինի մեր հայրենակիցները որ կապուին մեր նորակազմ միութեան: Նաեւ կը խնդրենք Մարսէյլի Ատանայի Հայր. Միութենէն իրենց հասցէն իմացնել մեզ:

Մեր հասցէն. — A. Matossian, 150 rue Lafayette, Vienne (Isère):

Յ. Մաթոսեան

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՀԱՅ ԽՈՒՄԲԻՆ ՊԱՐՏՈՒԹԻՒՆԸ

Կիրակի օր ֆութպոլի մրցում մը տեղի ունեցաւ Պէլվիլի A. A. Arménienne եւ G. A. Françaisի Ա. խումբերուն միջեւ, Վէնսէնի անտառներուն մէջ, ֆրանսական խումբին դաշտին վրայ: Ներկայ էին երեք հազարէն աւելի հանդիսատեսներ: Մրցման սկզբնաւորութեան թէեւ մեր տղաքը բաւական դիմացան, բայց ի վերջ պարտուեցան 0ի դէմ 5 նշանակէտով:

Այս մրցման հայ խումբին հակառակորդը շատ աւելի զօրաւոր էր թէ խաղով եւ թէ մարմնով: Ասկէց զատ հայ խումբին յառաջապահները չունէին պէտք եղած նրբութիւնները, մանաւանդ աջ մէջ եւ ձախ մէջ յառաջապահները որոնք բնաւ իրենց պաշտօնին գիտակցութիւնը չունէին: Երկու վերջապահները անկարող էին, միայն բերդապահ Փէհլիվանեան եւ կեդրոնի միջնապահ Գամեր լաւ տոկունութիւն ցոյց տուին: Վարիչները պէտք է աւելի հոգ տանին խումբին կազմութեան, կամ պէտք է վարժ խաղացողներով մարզադաշտ ելլեն, պատուաւոր արդիւնքներ ձեռք բերելու համար եւ կամ իրենց կարողութեան հաւասար խումբերու դէմ մրցին:

Գ. Գասապեան

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ

—·—

ՍԱՐՍԷԼ. — Շաբաթ օրուան Յառաջի մէջ զարմանքով կարդացինք թէ մեր Սարսէլը նոր մարմին մըն է ծներ, իբրեւ Օժանդակ Մարմին Առնուվիլ-լէ-Կոնէսի Ս. Խաչ եկեղեցւոյ:

Հետաքրքրուեցանք եւ իմացանք որ իսկապէս եղած է այդ հրաշքը, եւ եզրակացուցինք սապէս. — Հեքեաթներէն իմացած ենք որ հին ատենները երբ Թագաւոր ընտրէին, ամբողջ ժողովուրդը կը հաւաքուէր եւ կ'արձակէին բախտաբեր Թռչունը: Որու գլխին որ Թառէր Թռչունը, ան կ'ըլլար Թագաւոր: Ճիշդ այդ հեքեաթներուն հետեւելով, մեր բանաստեղծ Արամ-Զարըքը իր չքախումբով Առնուվիլէն Թռեր եւ իջեր է Սարսէլի Փիլիպպոսի տունը եւ այնտեղ հաւաքուածները անմիջապէս դարձեր են Օժանդակ Մարմին:

Կը հարցնենք հիմա. 1.) Ո՞վ է տուեր այդ լիազօրութիւնը իրենց որ գան եւ մեր գիւղի հաւանութիւնը չառած իրենց գլխուն մարմին ընտրեն: 2.) Տարրական հասկացողութիւն չունեցա՞ն թէ այդ Մարմինը ճանչցող չպիտի ըլլայ: 3.) Այդ ընտրուածները վայրկեան մը չմըտածեցի՞ն թէ ապօրինի խաղի մը զոհ պիտի դառնան:

Այս քանի մը պարզ հարցումներէն յետոյ, կը յայտարարենք թէ մենք այդ տեսակ կամայական Մարմին մը ճանչնալու տրամադրութիւն չունինք:

Ի դիմաց խումբ մը հայրենակիցներու՝

Օննիկ Աւետիսեան

ՄԱՄՈՒԼ

ՄԵՆՔ ԵՒ ՀՐԵԱՆԵՐԸ

—·—

Պուքրէշի Արազը կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (2 ապրիլ).

— «Հիթլէր՝ Գերմանիոյ դեկը ձեռք առածին պէս՝ սարսափելի հալածանք մը սկսաւ Հրեաներուն դէմ: Գերման ժողովուրդը արդէն հակահրեայ՝ այս պահուս պաշտօնական ձեւ տուած է արդարեւ այդ ատելութեան:

Հրեայ տարրը առաւած է բազմաթիւ երկիրներու մէջ. մանաւանդ ան աչքի փուշ է բոլոր այն վայրերուն մէջ ուր կրցած է իր ձեռքը անցընել երկրին առեւտրական եւ տնտեսական կեանքը: Հրեաներու դէմ այս Թշնամութիւնը երբեմն կ'ունենայ իր պոռթկումները, յանգելով ցոյցի, աւերածութեան, նոյնիսկ ջարդի ալ: Բայց ամէն տեղ ալ ամբոխն է որ ծայրայեղութեանց կը դիմէ: Պաշտօնական շրջանակները ձեռնպահ կը մնան յաճախ այդ ցոյցերուն մէջ, եւ եթէ երբեմն սրտանց կը ծափահարեն զանոնք՝ պաշտօնապէս չեն բերեր իրենց մասնակցութիւնը: Կը գոհանան ձեռքի տակէ քաջալերելով, կամ շատ շատ չկասեցնելով ամբոխին մոլեգնութիւնը:

Եթէ այս պայքարին մէջ հակահրէական կիրքն է որ Թափ առած է, օտարատեցութիւնն ալ անշուշտ կը խաղայ իր ոչ-զանցառելի դերը:

Ու ինչ որ մասնաւորապէս մեզ համար մտահոգիչ է, դժբախտաբար հայ անունն ալ կը խառնէ Հիթլէրի Գերմանիան իր հակահրէական պայքարին մէջ:

Պատրուակ առած կարգ մը Ջրոտ գիտնականներու նորելուկ վարկածը թէ հրէական արեան մէջ հայ արիւն ալ կայ, եւ մանաւանդ այն անհեթեթ տեսութիւնը թէ Հրեաները հայ ցեղէն են առած իրենց նկարագրին բացասական գիծերը՝ մասնաւորապէս իրենց վաշխառութեան բնազդը, Հիթլէրականները արդէն հայ ցեղին դէմ ալ ակռայ կը կճրտեն՝ առայժմ գոնէ տեսականօրէն: Ճիշդ է որ Հրեաներուն պէս տնտեսական վտանգ մը չեն Հայերը Գերմաններուն համար, եւ հայ ընտանիքներու Թիւը մատի վրայ կը համրուի ամբողջ Գերմանիոյ մէջ, սակայն Հայը եւս մրտելու այս ձգտումը պէտք չէ վրիպի մեր ուշադրութենէն:

Հրեաները վերցուցին արդէն ձեռնոցը: Անոնք այս պահուս կ'ազմկեն ամբողջ աշխարհը ու ամէն կողմէ նիզակ կ'արձակեն հիթլէրական Գերմանիոյ դէմ: Իրենց ձեռքն է բովանդակ աշխարհի ելեւմտական եւ տնտեսական շուկան, ունին հսկայ մամուլ մը, ու շատ մը պետութիւններու մէջ քաղաքական կեանքին բաղկերակն են: Այսպիսի վիթխարի ուժ մը կրնայ ի հարկին ճակատիլ Հիթլէրի մը դէմ: Կրնայ Գերմանիան քշել տնտեսական տագնապի մը մէջ, նոյն իսկ քաղաքական կնճիռներ փաթթել անոր գըլխուն, ու մեղմել տալ պայքարը:

Իսկ մե՞նք: Ի՞նչ կ'ընենք մենք Հայերս: Գոնէ մեղմելու համար հակակրութեան ալիքը որ սաղմնուելու վըրայ է մեր շուրջը: Ի՞նչ կ'ընենք լուսաբանելու համար օտար հանրային կարծիքը, սուտերուն ու առասպելներուն դէմ »:

Ցոյց Իտալի խարիղի ընկերութեան դէմ

Պէյրութի Թերթերուն մէջ կը կարդանք (1 ապրիլ). —

Պալպէքցի Ճամիլ Նասըրի դրդումով, Իրաք Փէթրոլիումի ընկերութեան մէջ աշխատող 300 գործաւորներ ցոյց մը կատարեցին ընկերութեան Տրիպոլիսոյ պաշտօնատան առջեւ, բողոքելու համար վճարումներու անբաւականութեան դէմ:

Գրգռութեան առիթ տուող Ճամիլ Նասըր եւ կարգ մը ուրիշ գործաւորներ ձերբակալուելով Պէյրութ բերուեցան:

Ընկերութիւնը պաշտօնանկ ըրած է ցոյցի մասնակցող կարգ մը պաշտօնեաներ եւ գործաւորներ: Ատոր վրայ կացութիւնը աւելի ծանրացաւ եւ գործադուլը ընդհանրացաւ:

Մարզպանութեան Տրիպոլսոյ պատուիրակ Պ. Լաֆօն, խիստ հրահանգներ տուաւ դադրեցնելու ցոյցերը:

Շնորհակալիք

ՍԷՆԹ-ԷԹԻԷՆ, 5 ապրիլ. — Լուաուի Հ. Յ. Դ. շրջ. կոմիտէս հրապարակաւ շնորհակալութիւն կը յայտնէ «Քնար» Թատերախումբին, որ ջանք չխնայեց ամէն կերպով յաջող դուրս գալու համար վերջին ներկայացումէն, նիւթապէս թէ բարոյապէս:

Գնահատելի են նաեւ չէզոքներու տարած աշխատանքները (Տիկ. ներ Ա. Շաւոյեան, Ն. Պայանտրեան, Պ. Պ. Յ. Յովսէփեան, Յ. Էպէմկրեան), որոնք կատարեալ գիտակցութեամբ տարին իրենց վրայ տրուած ամէն պարտականութիւն:

Կրկին անգամ կը շնորհաւորենք Թատերախումբը, որ իր առաջին եւ փայլուն խաղարկութեամբ կրցաւ ժողովուրդի համակրութիւնը կեդրոնացնել իր վրայ: Անշուշտ նորէն պիտի փութայ նոր ներկայացումներ սարքել, ինչ որ ժողովուրդին ալ փափաքն է:

Օննիկ Քուրուեան

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (20)

ԳԵՏՆԻ ՏԱԿԷՆ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԳՐԱԿԱՆ ԽԱՂ. 1908)

▪▪▪▪▪▪▪▪▪

ՄԵԼԻՔ. — Դէ՛հ, շո՛ւտ, ժամանակը կարճ է, ո՞ր կողմէն աւելի մօտիկ է:

ԳԱԳՕ. — Այսպէս (կը ցուցնէ խմբի վերադարձած ուղղութիւնը):

ՄԵԼԻՔ. — Այդ կողմը այգիները դիրեթէ բաց են, կրնանք նկատուիլ:

ԳԱԳՕ. — Բայց աւելի մօտիկ է, զգուշութեամբ կ'անցնինք:

ՄԵԼԻՔ. — Դէ՛հ, տղերք, շարժուեցէք, մէկ-մէկ, զգո՛յշ, ծռեցէք քիչ մը ... տասնոցները պատրաստ ... հանդիպման պարագային չչփոթուէք, իրար չանցնէք ... մանաւանդ չվախնաք ... խրաքանչիւրը Թող մի դիրք բռնէ, պատի ետեւ կամ ծառի բուն ու գնդակ ... պէտք է ջանալ տօքի վրայ չհեռանալ. խելոյն գետին ինկէք ... կտրիճ, այգիները դեռ մեր տրամադրութեան տակն են եւ խաւարը մեզի օգնական է ... Դէ՛հ, Գագօ, առա՛ջ անցիր, (մէկիկ մէկիկ կը հեռանան):

(Լռութիւն)

Ը. ՏԵՍԱՐԱՆ

Հայկ, Եդուարդ, Արսէն

ԵԴՈՒԱՐԴ (Արսէնի հետ Հայկի երկու կողմէն անոր թեւը մտած կ'առաջանան). — Յոգնեցա՞ր: Նստիր մի քիչ այս Թումբին վրայ:

ՀԱՅԿ (գետին կ'իյնայ). — Ծա՛նր են, ծա՛նր ոտքերս. մրմուռը ... ո՜ւֆ ... ոսկորներուս մրմուռը ...

ԵԴՈՒԱՐԴ (Արսէնին). — Գնա՛, Միսաքենց այգին ենք: Գնա՛, զա՛րկ այգիի դուռը, գոնէ կէս ժամով ընդունին մի հիւանդ:

ԱՐՍԷՆ. — Ջուր է, քանի՛ դուռ զարկի, բացող չկայ:

ԵԴՈՒԱՐԴ. — Գնա՛, մի անգամ եւս փորձիր, գուցէ յաջողիս:

(Արսէն կը հեռանայ):

ՀԱՅԿ (գլուխը Եդուարդի ծունկին). — Բոնիր գլուխս, ինչո՞ւ ապրիլ, ինչո՞ւ ապրիլ, մեղքը մերն է, ինչո՞ւ ապրիլ ... մինչ այնքա՛ն ընկերներ մեռան ...

ԵԴՈՒԱՐԴ. — Հանգստացիր, հանգստացիր որ շարունակենք ճանապարհը ...

ՀԱՅԿ. — Ճանապա՛րհը ... այնքա՛ն ընկերներ մեռան ...

(Լռութիւն)

ԱՐՍԷՆԻ Ձ. (բեմի ետեւէն կը լսուի նախ դրան զարկը). — Հիւա՛նդ է, հիւա՛նդ ...

1. ՁԱՅՆ (բեմի ետեւէն). — Հիւանդ թէ առողջ, տեղ չկայ:

ԱՐՍԷՆԻ Ձ. (միշտ բեմի ետեւէն). — Մէկ ժամ, կէս ժամ միայն ...

1 ՁԱՅՆ. — Գնա՛, հեռացիր դուռը բացող չկայ:

2 ՁԱՅՆ (սրահի ժողովրդի մէջէն). — Ո՞վ հրաւիրեց ձեզ, չէինք ուզեր տնով տեղով կործանուիլ, գացէ՛ք, դուրս ելէք, հանգիստ Թողէք մեզի:

3 ՁԱՅՆ. — Մեր ազատութեան համար են եկեր ...

2 ՁԱՅՆ (սրահի մէջէն). — Թող մեռնին, բայց ես ապրիլ կ'ուզեմ:

4 ՁԱՅՆ (սրահի մէջէն). — Երբ զարեւոր Թշնամին քեզ ոչնչացնէ:

2 ՁԱՅՆ (սրահի մէջէն). — Ինձմէ զօրաւորի առջեւ գլուխս կը ծռեմ ... վախը բռներ է իմ սիրտը, ապրելու տենչը ամէն բանէ վեր է ապրիլ կարենալու համար հնազանդութիւն ընտրեցի ... ես չեմ ցանկար մեռնիլ ... իմ զաւակներս կուլան ու կեանք կ'աղերսեն ... գլուխս ծռեցի, Թշնամու ոտքը լիզեցի, որ փառք տամ Աստծուն աստեղազարդ երկինքը դիտելու ... հանգիստ Թող ինձ ...

ՀԱՅԿ (զարհուրանքով). — Տե՛ս, ընկեր, տեսնո՞ւմ ես, մեռելները դուրս են գալիս գետնի տակից ...

2 ՁԱՅՆ. — Վտանգի բոպէ է ... իմ կեանքս վտանգի տակ է ... կ'ուրանամ բոլոր մեռելները:

ՀԱՅԿ. — Աչա, Գուրգէն ... համբուրեցէք ինծի ... Վազգէն, Պետօ, Մարտիկ, գրկեցէք ինծի ...

5 ՁԱՅՆ (ժողովուրդի մէջէն). — Անուններ կը լսեմ, ծունկի չեմ գար, իմ կեանքս Թանգ է ինծի ... ես ապրի՛լ կ'ուզեմ ...

ՀԱՅԿ. — Աւետիսեան, իմ ոսկորները քուկիններդ կը փնտռեն:

6 ՁԱՅՆ. — Ապրիլ կ'ուզեմ ... որ նոր հերոսներ ծնիմ. վատութեան քօղը Թող փրկէ կեանքս ... խաւարը կը փարատի շուտով եւ արեւը պիտի ծագէ կրկին. ի՞նչ է խաւարը գիշերուան, անոր չափելով վատութեանս ստուերը կը ծածկեմ ... որ լոյսի առաջ կենդանի ճակատ բարձրացնեմ ...

ՀԱՅԿ. — Մեռնիլ պէտք է ժողովրդի համար:

ԵԴՈՒԱՐԴ. — Ժողովուրդը մեզի լքեր է, չի ընդունիր:

ՀԱՅԿ. — Մենք եկանք ժողովուրդի համար, ժողովուրդը չէ՛ մեզի համար:

ԵԴՈՒԱՐԴ. — Մեր ներկայութիւնը աղէտի աղբիւր է:

ՀԱՅԿ. — Հեռանալը՝ փրկութիւն չէ:

ԵԴՈՒԱՐԴ. — Այդ է ժողովրդի պահանջը:

ՀԱՅԿ. — Ժողովուրդը չի գիտակցիր իր բախտին:

ԵԴՈՒԱՐԴ. — Ի՞նչ իրաւունքով ժողովրդի բախտը պիտի տնօրինենք:

ՀԱՅԿ. — Այսօր չէ, որ պիտի որոշենք այդ ... օ՜ֆ, ոսկորներս կուչ են գալիս ... օ՜ֆ, մրմուռը աղիքներս է գալարում ...

ԱՐՍԷՆԻ Ձ. (հեռու, բեմի ետեւէն). — Հիւա՛նդ է: (Դրան զարկ):

1 ՁԱՅՆ (բեմի ետեւէն). — Հիւանդը Թող մեռնի, ես առողջ եմ, պիտի ապրիմ:

2 ՁԱՅՆ (ժողովրդի մէջէն). — Մի՛ բանար, դուռը մի բանար ... Թշնամին շա՛տ է զօրաւոր:

4 ՁԱՅՆ. — Թշնամին չափազանց է անգութ:

2 ՁԱՅՆ. — Կը խոնարհեն գլուխս անգութի առաջ ...

ԱՐՍԷՆԻ Ձ. (բեմի տեւէն, հեռու). — Հիւա՛նդ է:

1 ՁԱՅՆ (բեմի ետեւէն). — Իմ զաւակներուս կեանքը աւելի Թանգ է:

2 ՁԱՅՆ (ժողովրդի մէջէն). — Մի՛ բանար, ի սէր Աստծու, մի՛ բանաք ձեր դուռը, Թշնամին կատաղի է ... մահ ու կոտորած, արիւն ու աւեր, ուր որ գտան անոնց հետքը ...

3 ՁԱՅՆ (ժողովրդի մէջէն). — Ամօթէն գետին կը մտնեմ:

6 ՁԱՅՆ (ժողովրդի մէջէն). — Կեանքը բարձր է ամէն բանէ, ի՞նչ է ամօթը ... ո՞վ է դատողը ... Թո՛ղ մեռնի մէկը ... միայն ապրի հազարը ...

ՀԱՅԿ (կամաց). — Թո՛ղ մեռնի մէկը ... միայն ապրի հազարը ... բայց ես կռիւով կ'ուզեմ մեռնիլ:

Ղ. ՄԵԼՈՅԵԱՆ

(Շարունակելի)

Աչքերն ուղղուած են դէպի Ուաշինկթըն

Ամերիկեան կառավարութիւնը տենդագին պատրաստութիւններ կը տեսնէ, ընդունելու համար մեծ ու փոքր պետութեանց պատուիրակները, որոնք պիտի խորհրդակցին տնտեսական համագումարին առթիւ։ Տարժման մէջ դրուած են բոլոր մանրամասնութիւնները։ Մասնաւորապէս կ'ուսումնասիրուի մաքսաթուղթերու խնդիրը։ Բանակցութիւններ պիտի կատարուին ցորենի արտադրութեան կրճատման մասին, որպէս զի կարելի ըլլայ բարձրացնել գիները։

⁂ Անգլիոյ Երեսփ. ժողովին մէջ, վարչապետ Պ. Մաքտոնըլտ տեղեկութիւններ տալով իր ուղեւորութեան մասին, յայտարարեց.

— Այցելութեանս նպատակն է ոչ թէ տնտեսական համաձայնութիւններ մշակել եւ կնքել, այլ ուսումնասիրել այն բոլոր խնդիրները որ կը շահագրգռեն երկու կառավարութիւնները։

Պ. Մաքտոնըլտ աւելցուց թէ Ապրիլ 15ին պիտի մեկնի, որպէս զի կարենայ Լոնտոն դառնալ Մայիս 3ին։

ԵՏ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԵՆ ԿՈՐՍՈՒԱԾ ՀՈՂԵՐԸ

Տանըմարքայի թերթերը կը գրեն թէ հիթլէրականները քանի մը օրէ ի վեր մեծ գործունէութիւն կը ցուցնեն դանիական սահմանագլուխին վրայ։ Անոնք բացէ ի բաց կը պահանջեն սրբագրել սահմանը եւ Գերմանիոյ վերադարձնել Հիւսիսային Շլէզվիկը, որ Տանըմարքայի կցուած էր 1919ին։ Հիթլէրականները երեք վաշտեր կազմած են սահմանին վրայ։ Ցոյցի մը միջոցին, գերման երէց մը յայտարարեց թէ նացիները (հիթլէրական) շատ չանցած պիտի ստիպեն դանիական կառավարութիւնը որ բանակցի Պերլինի հետ, սահմանագծի վերաքննութեան համար։ Տանըմարքայի Երեսփ. ժողովին միակ գերման երեսփոխանը, որ մինչեւ հիմա չափաւոր կ'երեւար, այժմ իր համակրանքը կը յայտնէ նացիներուն։

ՆՈՐ ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ ՍՕՖԻԱՅԻ ՄԷՋ

Անցեալ գիշեր, Միխայլովի խմբակէն Մակեդոնացի մը սպաննուեցաւ Սօֆիայի մէջ, անծանօթներու կողմէ։

Մարդասպանները յաջողեցան փախչիլ առանց ո՛ր եւ է հետքը թողելու։

ԺԱՄԸ 692 ՔԻԼՈՄԵԴՐ՝ ՋՐՕԴԱՆԱՒՈՎ

Իտալացի սպայ մը, Ֆակէլլօ, առջի օր արագութեան փորձ մը կատարեց ջրօդանաւով եւ յաջողեցաւ մէկ ժամուան մէջ կտրել 692 քիլոմեդր։ Նախկին մրցանիշը, 655 քիլոմեդր, կտրած էր Անգլիացի մը։

ՀՐԿԻԶՄԱՆ ՓՈՐՁ ՄԸ՝ ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՄԷՋ

Մարտ 28ին, Ամանոս քէմբ, Հասանպէյլիցիներու թաղը Յակոբ Վարդանեանի տան թիթեղներէն մէկը հանուած եւ ներսը կաղի մէջ թաթխուած եւ վառուած լաթի մեծ կտոր մը նետուած է, գաղթակայանը կրակի տալու չարամտութեամբ։

Տանտէրը եւ դրացիները յաջողած են մարել կրակը։

ԱՐԱԲԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԻՆ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

Գրած էինք թէ արաբական կոմիտէն ժողով մը գումարելով Եաֆայի մէջ, կարգ մը որոշումներ տուած է հոգատար իշխանութեան՝ Անգլիոյ դէմ։

« Էլ Ահրար » հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ այս մասին. —

Արաբական պատուիրակները գումարուեցան Եաֆայի մէջ, մօտ 400 հոգի, Պաղեստինի զանազան կողմերէն։ Տրուեցան հետեւեալ կարեւոր որոշումները. —

1.— Բացարձակապէս մերժել Անգլիացիներու հետ գործակցութիւնը։

2.— Պոյքոթ անգլիական եւ հրէական ապրանքներու դէմ։

3.— Ոչ մէկ մասնակցութիւն պաշտօնական հրաւէրներու եւ հանդիսութեանց։

4.— Մինչեւ երկու ամիս կազմել մասնաւոր յանձնախումբ մը, պատրաստելու համար ծրագիր մը։

5.— Ամէն միջոց ստեղծել գնելու համար կալուածները այն Արաբներուն որ տնտեսական հարկադրանքով կ'ուզեն ծախել իրենց հողերը։

6.— Բոլոր արաբ պաշտօնեաները հրաժարեցնել իրենց պաշտօններէն։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Շավիլ, Մ. Ս. — 35։
Պոնտի, ՄԵՋ. — 35։
Վիթրի – Սիւր – Սէն, Յ. Աճ. — 10 փր. 50։
Սէն – Շամոն, ԳՈՐԾ. — 149.55։
Վարշավիա, Գ. Մ. — 50։
Փոնթէ, Թ. Մ. — 70։
Անիէռ, Ճէվ. — 175։
Մոնթրէօյլ-Սու-Պուա, Ժ. ՄԱՐՏ. — 50։

ՆՈՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐ

Պուա – Քոլոմպ, Պ. ՓԱՓ. — 35։ Սկսանք ղրկել Ապրիլ 9էն։

Փարիզ (9), ՀՈԳ. — Սկսանք ղրկել Ապրիլ 11էն։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հ. Հ. Դաշնակցութեան Վիէնի Կոմիտէն, եւ մասնաւորապէս ընկեր Գրիգոր Ալոյեան եւ ընկեր Ներսէս Խաչիկեան իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն փաստաբան Ֆրիտինէի եւ փաստաբան Լոմպարտի, ինչպէս նաեւ Լիոնի, Տէսինի եւ Վիէնի համակիր հայրենակիցներուն եւ ընկերներուն՝ իրենց կատարած աշխատանքներուն եւ ցոյց տուած համակրական վերաբերմունքին համար, որոնց շնորհիւ կարելի եղաւ թիւրիմացաբար արգելափակուած ընկերներու անմեղութիւնը հաստատել եւ անոնց անպարտ արձակման վճիռը ստանալ։

«ՀԱՅՐԵՆԻՔ» ամսագիր

Լոյս տեսաւ «Հայրենիք» ամսագրի 11րդ տարուան 5րդ (Մարտ) թիւը հետեւեալ ճոխ բովանդակութեամբ. —

Փ. Սանասար՝ Եփրատի ափին։ Մինա՝ Ես եւ դու։ Վ. Վալադեան՝ Ծիծղուն աչքերով աղջիկը։ Ս. Թափառական՝ Ուզում են լինել։ Հայկ՝ Ողբերգ։ Համաստեղ՝ Սպիտակ ձիաւորը։ Ա. Սրապեան՝ Անտեսուածներ։ Արմէն Անուշ՝ Բայց պիտի քալես։ Կոստան Զարեան՝ Բանկօոպը եւ Մամութի ոսկորները։ Ա. Անմեռուկ՝ Արձանի պէս։ Ա. Մելիքեան՝ Սեւանայ լիճ։ Վ. Տէրունեան՝ Ըլլայ ծաղիկ մը գողգոջ։ Արմ. Տիգրանեան-Ահարոնեան՝ ա) Իմ ճամբին. բ) Իմ սէր. գ) Կարօտիս հետ։ Նշան Պէշիկթաշլեան՝ Հայկական Բիւզանդիոնը։ Մ. Իշխան՝ Ճակատագրիս ընկերով։ Ս. Թափառական՝ Հօրս կանչը։ Զարեհ Պլպուլ՝ Բառ մը միայն։ Վ. Սօֆեան՝ Վերադարձը։ Հրայր Ոստանի՝ Սրտիս հետ մենաւոր։ Ս. Ահարոնեան՝ Հայաստան, Վրաստան եւ Արեւմուտք։ Դարեհ Ազատեան՝ Հ. Արսէն Ղազիկեան։ Արմէն՝ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը Պալքաններու մէջ։ Փոքր Հայքեցի՝ Հայ ժառանգներու գործերը։ Ամպրոպ՝ Մարաշի վերջին կռիւը։ Յ. Զաւրեան՝ Մի գրուագ հայ-կաթոլիկ յարաբերութիւններից։ Ա. Գիւլխանդանեան՝ Հայ թաթարական կռիւները Բագուի մէջ։ Ա. Խատիսեան՝ Քաղաքապետի մը յիշատակները։ Ա. Աթան՝ Հայ կեանքը։ Մ. Օ. Ամերիկահայ կեանքը (ամսական տեսութիւն)։ Ստանալու համար դիմել Գրատուն Հրանտ-Սամուէլ։

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Փարիզի Մասնաճիւղին պարբերական դասախօսութիւնը վաղը Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին ԲԱՑԱՌԱԲԱՐ ՊԷԼՎԻԼԻ ԹԱՂԻՆ ՄԷՋ, 40 rue de Belleville, վերնայարկը։ Կը խօսի Պ. Ա. Գաբիկեան, նիւթ՝ մեր նոր սերունդին հոգեբանական գիծերը։ Մէկ ժամ սինէմա։ Կը հրաւիրուին ընկերներն ու համակիրները։

ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ Սանուց Միութեան ընդհ. ժողովը այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին 51 րիւ տը Րիվօլի, Քաֆէ «լը Սամարիթէն»ի մէջ։ Օրակարգ՝ վարչութեան ընտրութիւն, ընթացիկ հարցեր եւ առաջարկութիւններ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (12)

ՉՈՐՍ ԱՐԴԱՐ ՄԱՐԴԻԿ

Հեղինակ՝ ԷՏԿԸՐ ՈՒՕԼԸՍ Թարգմ. Ժ. Մ.

ԳԼՈՒԽ ՉՈՐՐՈՐԴ

ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ճօրճ Մէնֆրէտ անմիջապէս տեսակցութիւն մը ունեցաւ փորագրիչին դատական ներկայացուցիչներուն հետ եւ քաղեց հետեւեալ տեղեկութիւնները. — Կարելի էր արհեստանոցը գնել կամ վարձել. կարելի էր երկու պարագաներուն ալ, այնտեղ փոխադրուիլ անմիջապէս. բնակութեան յարմար էր արհեստանոցին վրայի յարկը եւ դրամատան մը յանձնարարականը բաւական էր իբրեւ երաշխաւորութիւն։

— Կարի՛ճ մարդ չիտակը, ըսաւ ներկայացուցիչը ժողովի մը մէջ, ուր հաւաքուած էին սնանկացած փորագրիչին պահանջատէրերը. կը կարծէ որ ամսան գիներով գեղարուեստական նկարներ պիտի պատրաստէ այնտեղ, պիտի մրցի ուրիշ վարպետներու հետ եւ դրամ պիտի շահի ... Ինծի ըսաւ որ ընկերութիւն մը կազմելու վրայ է հիմա եւ եթէ ամէն ինչ կարգադրուի, պիտի գնէ մեքենաները անմիջապէս...

Եւ իրաւ ալ նոյն օրը Թոմըս Պրաուն՝ վաճառական, Արթհըր Նայթ՝ դրամատէր, Ճէյմս Սէլքըրք՝ արուեստագէտ, Էնտրու Գոհէն՝ սեղանաւոր եւ Ճէյմս Լիչ՝ նոյնպէս արուեստագէտ, նամակ մը գրեցին Անանուն ընկերութեանց արձանագրութեան Դիւանին, յայտնելու համար որ իրենք ընկերութիւն մը կազմած են սահմանափակ դրամագլուխով (լիմիթէտ) իբրեւ նկարիչ – փորագրիչներ։ Նամակին մէջ նշանակեցին նաեւ իւրաքանչիւր բաժնետիրոջ դրամագլուխին քանակը։

Միջանկեալ յիշեցնենք որ Մէնֆրէտ իսկապէս արուեստագէտ էր։

Օտարականներու Արտաքսման օրինագծին ընթերցման հինգ օր մնացած, ընկերութիւնը արդէն կազմուած եւ փոխադրուած էր արհեստանոցը, գործի սկսելու համար։

— Տարիներ առաջ երբ առաջին անգամ Լոնտոն եկայ, ըսաւ Մէնֆրէտ, հասկցայ որ ինքնութիւնդ ծածկելու համար ամէնէն լաւ միջոցն է ընկերութիւն մը կազմել, որովհետեւ « Անանուն ընկերութիւն » բացատրութիւնը յարգանք կը ներշնչէ բոլորին։ Այդ տեսակ հաստատութեան մը տնօրէնը ըլլալով, ի հարկէ ուշադրութիւն կը գրաւես եւ սակայն կը վանես բոլոր կասկածները։

Կոնզալէց գեղեցիկ տպագրութեամբ շրջաբերականով մը յայտարարեց թէ « Գեղարուեստական Նկարներու Ընկերութիւն »ը գործի պիտի սկսէր հոկտեմբեր 1ին։ Յայտարարեց նոյնպէս թէ ընկերութիւնը գործաւորի պէտք չունէր, խանութէ խանութ պտտող շրջուն վաճառորդները միայն ժամադրութիւնով կրնային ընդունուիլ, իսկ նամակները պէտք է ուղարկուէին վարիչին։

Սովորական խանութ մըն էր արհեստանոցը։ Ունէր բաւական խորունկ գետնայարկ մը, ուր լեցուած էին սնանկացած փորագրիչին կոտրած մեքենաները։ Խանութը գործածուած էր իբրեւ գրասենեակ, որուն մէջ կը տեսնուէին քանի մը կտոր խեճուկրակ կարասիներ եւ աղտոտ երեւոյթով թղթածրարներ։ Զինկի տախտակներ, փոշոտ հաշուեգրեր եւ զանազան աղտեղութիւններ նետուած էին պատերուն վրայ երեւցող փոքրիկ դարակներուն մէջ։

Բուն արհեստանոցը կը գտնուէր առաջին յարկին վրայ։ Երկրորդ յարկը մթերանոցն էր, իսկ երրորդը՝ ամէնէն կարեւորը եւ հետաքրքրականը՝ կը պարունակէր լուսանկարի հսկայ գործիք մը եւ ելեկտրական լոյսի շատ զօրաւոր լապտերներ, որոնք այնքան անհրաժեշտ էին գործին։

Երրորդ յարկին ետեւի մասին վրայ կային երեք փոքր սենեակներ։ Անոնց մէկուն մէջ նստած էին — արհեստանոցին բացումէն երկու օր յետոյ — Քառիքսէն եկած չորս մարդերը։

Շատ կանուխ սկսած էր աշունը այդ տարին։ Ցուրտ անձրեւ մը կը տեղար դուրսը, բայց վառարանին կրակը տաքուկ ու հանդստաւէտ մթնոլորտ մը ստեղծած էր սենեակին մէջ։

Մաքրուած էր միայն այդ սենեակը, ուր տեղաւորած էին խանութին ամէնէն լաւ կարասիները։ Մեղանի բեծեռով ծածկուած գրասեղանին վրայ կը տեսնուէր մնացորդը փառաւոր ճաշի մը։

Կոնզալէց կը կարդար կարմիր կողքով գիրք մը. ունէր ոսկեզօծ շրջանակով ակնոցներ։ Փուաքար բռնեց մը կը գծէր սեղանին մէկ անկիւնը, իսկ Մէնֆրէտ կը ծխէր երկար սիկառ մը, միաժամանակ աչքէ անցընելով քիմիագիտական գործարանի մը գիներու ցուցակը։ Պարապ էր միայն Թէրին։ Խոժոռ դէմքով նստած էր կրակին դիմացը եւ անտարբեր կը դիտէր վառարանին բոցերը։

Զէին խօսեր եւ կարծես իւրաքանչիւրը զբաղած էր իր մտքերով։

Թէրի յանկարծ իր վրայ հրաւիրեց ընկերներուն ուշադրութիւնը։ Խօսելով համարձակ շեշտով մը, աչքերը հեռացուց վառարանէն եւ հարցուց.

— Դեռ ո՞րքան ժամանակ պիտի պահէք զիս այստեղ։

— Երրորդ անգամն է որ կ'ընէ այս հարցումը այսօր, դիտել տուաւ Փուաքար։

— Սպաններէն խօսեցէք, պ... Թէրի բարկութեամբ. համձրացայ ձեր այդ նոր լեզուէն. ո՛չ ձեր լեզուն կը հասկնամ, ո՛չ ալ ձեզ։

— Պիտի սպասես մինչեւ որ գործը աւարտենք, ըսինք արդէն, բացատրեց Մէնֆրէտ։

Թէրի դժգոհ շարժումով մը դարձաւ նորէն վառարանին կողմը։

— Ա՛լ ձանձրացայ այս կեանքէն... քայլերուս հետեւող չեմ ուզեր. պէտք է վերադառնամ. ի՞նչ պիտի... այնտեղ. կը ցաւիմ որ եկայ ...

— Կը ցաւիմ ես ալ. կը յուսամ թէ չաս ցաւելու առիթ չպիտի տաս ինծի, քու բարիքիդ համար, պատասխանեց Մէնֆրէտ հանդարտութեամբ։

— Ո՞վ էք դուք, պայթեցաւ յանկարծ Թէրի. ի՞նչ էք. ինչո՞ւ կ'ուզէք սպաննել. անիշխանականնե՞ր էք. ի՞նչ կ'ուզէք, պիտի շահի՞ք այս գործէն, կ'ուզեմ հասկնալ։

(Շար.)

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 13 ԱՊՐԻԼ 1933
13 Avril 1933

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2162 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

Հ. Յ. Դ. 12րդ Ընդհ. Ժողովին Յայտարարութիւնը, որու մասին խօսեցանք երէկ, կը մատնանշէ՞ ո՛ր եւ է փոփոխութիւն՝ կուսակցութեան հիմնական տեսակէտներուն մէջ:

Ոչ: Յայտարարութիւնը կուսակցութեան քաղաքական գործունէութիւնը կ՚ամփոփէ երկու բառի մէջ, — Հայկական Դատ:

Ըսէ՞նք, արդեօք, թէ այսօր մասնաւոր իմաստ ունին այդ երկու բառերը:

Այսօր կան հոսանքներ որ նոյն իսկ հրապարակաւ կը ժխտեն գոյութիւնը ո՛ր եւ է Դատի:

Վկայ՝ Երեւանցիները, որոնք ամէն օր եւ ամէն ժամ կը յայտարարեն թէ փակուած է «այսպէս կոչուած Հայկական Դատը»: Նոյնքան ուժգնօրէն որքան ընկերվարականները (?) ընկերներ... (sic) Նոյնքան ուժգնօրէն որքան էնկլիւբիցիները:

Ճիշդ է, մեր մէջ քանդէտներ կան որ այդ բոլորը կը համարեն... նուրբ դիւանագիտութիւն: Բայց մենք սովորութիւն չունինք եզրակացութիւններ հանելու անմէջ երեւոյթներէ, երբ աչքի առջեւ է անողոք իրականութիւնը՝ 1921էն ի վեր:

Երկրորդ հոսանք մը — ռամկավար — երեւութապէս կ՚ընդունի Հայկական Դատի մը գոյութիւնը: Բայց, ոչ թէ իբրեւ նպատակ մը զոր պէտք է հետապնդել վճռական կամեցողութեամբ եւ յարատեւութեամբ, այլ իբրեւ «Տեսիլք», որ կրնայ ինքն իրեն ժպտիլ առտու մը...

Չենք խօսիր ուրիշ հոսանքներու մասին: Պարզապէս անոր համար որ, անոնք թէեւ կը հաւատան լաւագոյն օրերու, բայց չունին յստակ դիրք եւ աշխատանք՝ այդ ուղղութեամբ: Օրինակ՝ չէն հնչակեանները:

Չենք խօսիր նաեւ անկուսակցականներու մասին, որոնք միշտ ալ տրամադիր են հակելու զօրաւորին, օրուան իշխանաւորին կողմը, առանց մտա մտաւի զարնելու:

Ի հարկէ Դաշնակցութիւնը ամէն բան չէ: Բայց, ունի թանկագին առաւելութիւն մը, — որոշ ուղեգիծ եւ անսասան յարատեւութիւն: Այլ եւ յեղափոխական ոգի:

Ան կը հաւատայ իր առաքելութեան: Կը հաւատայ կազմակերպուած ուժին, եւ կը գործէ անընդհատ, ականջը սուր եւ աչքը արթուն պահելով բոլոր հնարաւորութեանց հանդէպ:

Այս մտահոգութեամբ ալ, 12րդ Ընդհ. Ժողովը կը յանձնարարէ «աւելի գործօն քաղաքականութիւն»:

Ուրիշ խօսքով՝ համապատասխան ճիգ ու գործունէութիւն, «արժանաւորապէս դիմագրաւել կարենալու համար գալիք դէպքերը»:

Այս կը նշանակէ կենալ միշտ արթուն, եւ օգտագործել բոլոր այն ազդակներն ու պատեհութիւնները որ կրնան դիւրացնել մեր ազատագրութեան ճամբան: Այսինքն՝ մղել գործօն եւ յարատեւ պայքար՝ համաձայն մեր ուժին եւ նկատի առնելով օրուան պայմանները:

Եւ անողոք իրականութեան ծանրութիւնն է որ ըսել կուտայ Ընդհ. Ժողովին.

— «Ծանր է մեր ուղին, ընկերներ. տակաւին շատ փորձութիւն, մեծ զոհաբերութիւն ու նահատակութիւն կը սպասեն մեզ: Տոգորուած, սակայն, մեր գաղափարի վեհութեամբ, ներշնչուած՝ մեր յեղափոխական փառաւոր անցեալէն, ապաւինած՝ մեր ժողովուրդի անընկուն կամքին, համոզուած՝ մեր դատին արդարութեան, յառաջ քալենք համարձակ ու վճռական քայլերով»:

Այս ճամբուն վրայ, Դաշնակցութիւնը ինչո՞ւ իրեն հետ չպիտի ունենայ բոլոր ընդունակ տարրերը: Բոլոր անոնք որ կը հաւատան Հայկական Դատին արդարութեան, եւ տրամադիր են ծառայելու կամ գործակցելու, համաձայն իրենց կարողութեան:

Անցեալին մէջ քի՞չ են եղած աջակցութեան, գործակցութեան ձեռնարկներ: Եւ, ինչո՞ւ պիտի պակսին այսօր, երբ, աւելի քան երբեք, պէտք ունինք ուժերու բազմապատկութեան եւ համախմբման:

Եւ Դաշնակցութիւնը ե՞րբ է ունեցեր «խորհրդաւորութեան» յաւակնութիւններ, երբ մարդիկ անկեղծօրէն մօտենալով, գլուխ գլխի եւ ձեռք ձեռքի տալով, ուզեր են տրամադրել իրենց մասնակցութիւնը՝ քաղաքական, նոյն իսկ զինական այս կամ այն ձեռնարկին համար:

Պայմանները փոխուած են, այո՛: Եւ շատ բան փոխուած է Դաշնակցութեան գործելու մեթոտներուն մէջ ալ: Կարելի չէ այսօր ձեւել երէկուան կաղապարին վրայ:

Բայց, Դաշնակցութեան հիմնական ծրագիրը քարեղէն տախտակ մը չէ, որպէս զի մէկ օրէն միւսը կաւիճով գրեն ու սրբեն:

Նկատի առնելով հանդերձ աշխարհատարած փոփոխութիւնները, այդ ծրագիրը հայ ժողովուրդին փրկութիւնը կը գտնէ ազատ եւ ամբողջական հայրենիքի ստեղծման մէջ: Ու կը պարտադրէ ծաւալուն կազմակերպութիւն, սխտեմատիկ աշխատանք եւ անսահման զոհողութիւն:

Արդ, անոնք որ «անկորնչելի իրաւունքներ»էն կը ճառեն ու «Տեսիլք»ով կ՚ապրին, ունի՞ն տարբեր ելք: Գտա՞ծ են ուրիշ բանաձեւ մը, որ համապատասխանէ հայ ժողովուրդի գերագոյն շահերուն:

Այս հարցումն ուղղելով, չենք ուզեր պղտորել իրենց «անկաշառ բարեկամութիւնը» եւ հաւատարմութիւնը՝ Երեւանի հետ:

Բայց իրաւունք ունինք ասպարէզ կանչելու զիրենք եւ իմանալու յստակ խօսք, տասը տարուան խարխափումներէն յետոյ:

Որովհետեւ, խիկարապէս որ կը գտնուինք մեր պատմութեան ամենէն ճակատագրական մէկ շրջանին մէջ, ուր ոչ «բան մը չընելու» քաղաքականութիւնը կը փրկէ, ոչ ալ ակադեմական բանաձեւը:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԵՐԿՐՈՐԴԱԿԱՆ ԿՐԹՈՒԹԻՒՆԸ ՁՐԻ

«ԲԱՅՑ, Ի՞ՆՉՊԷՍ ՊԻՏԻ ԱՊՐԵՑՆԵՆՔ ԱՍՈՆՔ...»

Երեսփ. ժողովը երկար վիճաբանութիւններէ յետոյ, առջի օր քուէարկեց օրինագիծ մը, որով երկրորդական կրթութիւնը ձրի կը հռչակուի բոլոր դասարաններուն համար, մէջն ըլլալով լիսէներու եւ քոլէժներու նախնական եւ տարրական դասընթացքները:

Այս առթիւ բուռն առարկութիւններ եղան թէ գիտական եւ թէ տնտեսական պատճառներով: Երեսփոխան մը գիտել տուաւ թէ մտաւորականներու գերարտադրութիւն մը յառաջ պիտի գայ, «ինչ որ ահարկու չարիք մըն է»:

— «Ի՞նչպէս պիտի ապրեցնենք ասոնք: Պիտի կրնա՞նք պաշտօն գտնել իրենց սորված գիտութեան համար: Ոչ, որովհետեւ կրթութեան հաւասարութեան դիմաց՝ մտքի, դատողութեան եւ սրտի յատկութեանց, ինչպէս եւ ընկերային դիրքի անհաւասարութիւնը նպաստաւոր պիտի ըլլայ մէկ մասին եւ աննպաստ՝ միւս մասին: Այս կերպով դժգոհներ յառաջ պիտի գան եւ — յիշեցէք Ժիւլ Վալէսի «Պաշըլիէն» — պիտի կազմուի մտաւորական պրոլետարներու դաս մը: Թերեւս մեր ընկերվարական պաշտօնակիցները կը յուսան այս կերպով նոր շարքեր, նոյնիսկ սպայակոյտներ հաւաքել յեղափոխութեան համար: Բայց կը սխալին, որովհետեւ այս դժգոհները աւելի հեռուն պիտի երթան, ամէն պարագայի մէջ՝ դէպ ի համայնավարութիւն կամ ուրիշ գաղափարներ:

Զուարճալի տեսարաններ ալ պակաս չեղան, վիճաբանութեանց ընթացքին:

Կրօնական երեսփոխան մը յայտարարեց.

— Աշխարհական կրթութեան կուսակիցները ունին երկու գործիք, — չիջոց մը՝ մարելու համար հաւատքին հուրը եւ կայծքար մը՝ վառելու համար ընկերվարութեան բոցը...

Կրթական նախարարը պատասխանեց.

— Բայց ես ի՞նչ գործ ունիմ այդ չիջոցին եւ կայծքարին միջեւ:

— Դուք ալ մոմակալը բռնած էք, գիտել տուաւ նախագահը, քրքիջներու մէջ:

Կրթական նախարարը պատասխանելով թեր ու դէմ առարկութիւններուն, մասնաւորապէս ծանրացաւ օրինագծին տնտեսական հետեւանքներուն վրայ: Ձրի կրթութիւն հաստատելով բոլոր երկրորդական վարժարաններուն մէջ, պետութիւնը պիտի ունենայ 39,789,000 ֆր.ի նոր բեռ մը: Ճիշդ է որ հարկ պիտի ըլլայ դպրոցական նոր շէնքեր շինել Փարիզի եւ շրջանին մէջ, բայց այդ պահանջը չատոնց կար, քանի որ հինցած են շէնքերը կամ չեն բաւեր: Այս առթիւ պաշտպանեց միօրինակ կրթութեան տեսակէտը:

Նախկին նախարար մը, Պ. տը Լաթէօի, բացագանչեց.

— Գոնէ միայն Ֆրանսացիներուն վերապահենք ձրի կրթութիւնը: Փարիզի լիսէներուն, օրինակ Ժանսոնի, Միշլէի, Քոնտորսէի ճեմարաններուն մէջ ձրի՞ պիտի ընդունինք օտարականները, երբ, տեղի անբաւականութեան պատճառով, չէք կրնար ընդունիլ Ֆրանսացի աշակերտները:

Տուրքերու չափը պիտի ստուգուի «ԱՐՏԱՔԻՆ ՆՇԱՆՆԵՐՈՎ»

Միեւնոյն նիստին մէջ, Երեսփ. ժողովը քուէարկեց ուրիշ նորութիւն մը:

Այսուհետեւ հարկատուները պարտաւոր պիտի ըլլան, իրենց եկամուտի տարեկան յայտարարութեան մէջ, յիշել կարգ մը «արտաքին նշաններ», — ինչպէս՝ բնակարանի վարձք, երկրորդ բնակարան (ամարանոց), սպասաւոր եւ սպասուհի, ինքնաշարժ, զբօսանաւ, ձիարշաւի յատուկ ապաստան եւն. որպէսզի կարելի ըլլայ դիւրացնել ստուգումը:

Այս առթիւ ալ բազմաթիւ առարկութիւններ եղան: Նախկին նախարար մը գիտել տուաւ թէ այս կերպով «պիտի սպաննուի անհատական տուրքը» եւ տուրքը ստուգմանաբար պիտի դառնայ ոչ թէ եկամուտի, այլ ծախքերու վրայ հաստատուած հարկ: Ուրիշ երեսփոխան մը առաջարկեց որ հարկատուները պարտաւոր ըլլան նաեւ յայտնելու այն դրամատուները ուր ընթացիկ հաշիւ ունին: Կառավարութիւնը հակառակեցաւ այս առաջարկին, առարկելով թէ նպատակին բոլորովին հակառակ արդիւնք պիտի տայ, թէ դրամները պիտի քաշուին դրամատուններէն եւն.:

Քուէի դրուելով, օրինագիծը ընդունուեցաւ մեծամասնութեամբ:

Այս առթիւ, քուէարկուեցաւ նաեւ օրինագծին մէկ յօդուածը, որուն համաձայն տուգանքէ եւ պատժական հետապնդումներէ ազատ պիտի ըլլան այն հարկատուները որոնք ինքնաբերաբար եւ 1933 յուլիս 1էն առաջ կը սրբագրեն տուրքերու յայտարարութեան առթիւ եղած զանցառութիւնները կամ թերութիւնները:

Այս վիճաբանութեանց ընթացքին էր որ, աշխատանքի նախարարը յայտարարեց թէ հրամայած է գործազրկութեան նպաստ վճարել Սիթրոէնի բանուորներուն, որոնք աշխատանքէ զրկուած են առայժմ:

Հաստատութեան տնօրէնը, Պ. Անտրէ Սիթրոէն, օգափոխութեան համար Քան գացած ըլլալով, նախարարը ցաւ յայտնեց որ ան հեռու կը գտնուի «ճակատամարտի դաշտէն»:

Անգլիացի ճարտարագէտներու դատը

Երէկ սկսաւ Մոսկուայի մէջ ամբաստանուած անգլիացի ճարտարագէտներուն դատը: Անգլ. կառավարութիւնը վերջին պահուն առաջարկած էր որ դատավարութեան սղագրեալ տեղեկագրութիւնը յանձնուի Մոսկուայի անգլ. դեսպանատան: Խորհրդային իշխանութիւնը մերժեց: Այս մերժումին վրայ, անգլ. կառավարութիւնը յանձնարարեց դեսպանատան գործակատարին՝ անձամբ կազմակերպել սղագրութեան գործը, աջակցութեամբ քարտուղարներուն: Այս ձեւով սղագրուած տեղեկագրութիւնը օրը օրին Լոնտոն պիտի հեռագրուի:

Ռուսական «Տեխնիկա» թերթը, որ պաշտօնաթերթն է Ծանր Ճարտարարուեստի Խորհուրդին, նոր եւ ծանր ամբաստանութիւններ կ՚ուղղէ անգլիական Վիքըրս ընկերութեան դէմ: Այսպէս, կ՚ըսէ թէ ընկերութիւնը պակասաւոր կամ դիտմամբ փճացուած մեքենաներ կը յանձնէր ռուսական գործարաններուն: Ընկերութեան Մոսկուայի տնօրէնը, որ ամբաստանեալներուն մէջ է, վճռապէս կը հերքէ այս մեղադրանքը:

Մինչեւ հիմա, Զեկան անգլիացի վեց ճարտարագէտները կ՚ամբաստանէր անհատապէս, իբրեւ լրտեսներ կամ խափանարարներ: Այժմ ամբողջ ընկերութիւնն է որ կը մեղադրուի, իբրեւ խափանարար:

⁂ Անգլիոյ լորտերու ժողովն ալ երրորդ ընթերցումով քուէարկեց այն օրինագիծը որ կառավարութեան լիազօրութիւնն կուտայ արգիլելու ռուսական ներածումները:

Ծանր դէպքեր Երեւանի մէջ

Թաւրիզէն կը գրեն մեզի (31 մարտ). —

— Նոր հասած ճամբորդներէն քաղեցի հետեւեալ տեղեկութիւնը, մանրամասնութիւնները ձգելով յաջորդ սուրհանդակին: Երեւանի մէջ հացի համար պոչ կապած տեղացիները եւ նոր գաղթականներու մէկ մասը ցոյց կը կազմակերպեն «հաց, հաց», պոռալով:

Կառավարութիւնը վախնալով որ այդ ցոյցը կրնայ լուրջ հետեւանքներ ունենալ, ըստ իր սովորութեան, անմիջապէս Զեկան հրապարակ կը հանէ եւ ցուցարարները կը ցրուէ գնդացիրներով: Բազմաթիւ սպաննեալներ եւ վիրաւորներ կան: Կը ջանամ ստուգել թիւը:

Դէպի Ուաշինկթըն, խանի մը օրէն

Պ. Էռիօ Փարիզէն ճամբայ կ՚ելլէ Զատկի երկուշաբթի օրը, 17 ապրիլ: Պիտի նստի Ֆրանսայի անդրատլանտեան ամենամեծ նաւը, «Իլ տը Ֆրանս», որ իր ժամանակացոյցէն երկու օր առաջ պիտի մեկնի, այս ուղեւորութեան առթիւ: Շոգենաւը խիստ քննութեան ենթարկուած եւ ամէն միջոց ձեռք առնուած է, որպէսզի չմատնուի «Աթլանթիք»ի բախտին (հրկիզում): Բազմաթիւ փորձեր կատարուած են վերջին չորս ամիսներու փորձերու ընթացքին, եւ հաստատուած է որ եթէ նոյնիսկ հրդեհ ծագի, կարելի պիտի ըլլայ մարել քանի մը ժամուան մէջ: Շոգենաւը ունի երկու հրշէջ խումբեր, իւրաքանչիւրը ինը հոգինոց:

Պ. Էռիօ հիւր պիտի ըլլայ նախագահ Րուզվէլթի:

⁂ Ինչպէս գրած ենք, Անգլիոյ վարչապետը ճամբայ պիտի ելլէ աւելի կանուխ, ապրիլ 15ին: Իրեն կ՚ընկերանայ մասնագէտներու մարմին մը, յատկապէս ընտրուած՝ իր իսկ նախաձեռնութեամբ:

Նախագահ Րուզվէլթ միայն 11 պետութիւններ հրաւիրած ըլլալով, միւսները դժգոհ մնացած են: Իբրեւ պատասխան, Ուաշինկթընէն կը յայտնեն թէ կարելի չէր հրաւիրել ամբողջ աշխարհը, եւ թէ իւրաքանչիւր երկրամասէ ներկայացուցիչներ պիտի գտնուին արդէն:

⁂ Պատերազմական պարտքերու յունիս 15ի մասնավճարին առթիւ, խորհրդակցութիւններ կը կատարուին պարտական պետութեանց միջեւ: Կ՚ըսուի թէ Ֆրանսա, Անգլիա, Իտալիա եւ ուրիշ պետութիւններ միացեալ ճակատ կազմելով, պիտի խնդրեն նախագահ Րուզվէլթէն որ յետաձգուի վճարումը: Բայց նախագահը հակառակ է այս տեսակ զիջումներու, մանաւանդ որ վճարելի դրամը կը ներկայացնէ պատկառելի գումար մը, — 41,152,840 տոլար՝ դրամագլուխ, իսկ 103,026,834 տոլար՝ տոկոսի հաշուին:

⁂ Կը հաստատուի թէ Ուաշինկթընի խորհրդակցութիւնները ընդհանուր հանգամանք պիտի ունենան, շօշափելով հետեւեալ խնդիրները. —

1) Մաքսային սակացոյց: Պիտի աշխատին կարելի եղածին չափ զարգացնել միջազգային փոխանակութիւնները, կրճատելով մաքսատուրքերը:

2) Դրամագլուխներու շրջաբերութեան սեղմում:

3) Պատերազմական պարտքերու խնդիր՝ համաշխարհային տնտեսական համագումարին հետ եղած կապակցութեամբ:

Նախագահ Րուզվէլթի ծրագիրը կը ձգտի տնտեսական զինաթափութիւն մը յառաջ բերել:

Անուններն թրքացնելով կ՚ուզեն դիւրացնել ոչ-Թուրքերու թրքացումը..

Գրած էինք թէ քէմալական իշխանութիւնը ձեռնարկած է թրքացնելու ոչ միայն բառերը, այլեւ յատուկ անունները: Անգլ. թերթ մը գիտել կուտայ թէ՝ փոխելով արաբերէն եւ պարսկերէն անունները, կառավարութիւնը կը հետապնդէ երկու նպատակ, — նախ՝ իսլամներուն արաբերէն անունները վերածել թրքականի, եւ երկրորդ՝ միեւնոյն արդիւնքիստանալ ոչ-իսլամներու համար: (ԽՄԲ. — «Ճիմհուրիյէթ» վերջերս խրատ կուտար այդ իմաստով): Այս կերպով, բոլոր տարրերը իրարու մէջ պիտի ձուլուին եւ իրարմէ չպիտի խտրուին ազգային անուններու տարբերութեամբ:

Այս շարժման ազդանշանն ալ Մ. Քէմալը տուաւ, երբ, երկու տարի առաջ, որոշեց Ազգ. Մեծ Ժողովի նախագահին զաւակին անունը: Աւելի վերջը, համոզեց բարձրաստիճան պաշտօնատար մը որ փոխէ անունը: Այս կարգի անուանափոխութիւնները շատցած են հիմա: Դասարանի մը մէջ, որուն աշակերտները մեծ մասով Հրեաներ էին, ուսուցիչը յորդոր մը կարդաց եւ 42 աշակերտներ որոշեցին թրքական անուններ առնել, իրենց ընտրած անունները ներկայացնելով Մ. Քէմալի վաւերացման: Կ՚ըսուի թէ Պոլսոյ ոստիկաններն ալ որոշած են փոխել իրենց անունները:

Այս ձեռնարկն ալ ունի շատ մը դժուարութիւններ: Օրինակ՝ չկան բաւարար թիւով այլազան անուններ: Մեծ մասը երեւան պիտի հանուի նախիսլամական անցեալէն, իսկ ուրիշներ պարզապէս թուրքերէնի պիտի թարգմանուին, քանի որ արաբական անունները յաճախ իմաստ ունին:

Եթէ շարժումը ծաւալի, ի՞նչ պիտի ընէ Կազի Մուսթաֆա Քէմալ ինք: Պիտի փոխէ՞ իր անունը, որ պատմութեան անցած է: Երեք բառերն ալ արաբերէն են: «Կազի» կը նշանակէ յաղթական, Մուսթաֆա՝ ընտրեալ, Քէմալ՝ կատարեալ:

«Բնջնջէ՛նք Հրեաները աւելի քան երբեք»

Հակառակ վերջերս եղած զիջումներուն, հիթլէրական կուսակցութիւնը կը շարունակէ ձեւակերպել եւ յառաջ մղել հակահրէական պայքարը: Պերլինի փողոցներուն մէջ, համազգեստաւոր հիթլէրականներ սկսած են ծախել 30 էջնոց գրքոյկ մը, որուն խորագիրն է. — «Բնջնջէ՛նք Հրեաները աւելի քան երբեք»:

Այս օրերս պայքարը հասած է մինչեւ մարզական ասպարէզը: Գերման մարզական ընկերութիւնը, որ 600,000 անդամ կը հաշուէ, ժողով գումարելով Շթութկարտի մէջ, որոշեց տարեկան համագումարին առաջարկել որ կանոնագրին մէջ դրուի «արիական» բացառութիւնը: Այսինքն, վտարուին Հրեաները:

Ռոսթոքի համալսարանին մէջ պաշտօնանկ եղան իրաւագիտութեան փրոֆէսօրները, պարզապէս հրէածին ըլլալով:

Պերլինի միջնակարգ եւ բարձրագոյն դպրոցներուն, ինչպէս եւ առեւտրական վարժարաններուն եւ չափահասներու դասընթացքներուն հրեայ աշա-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԹՈՒՐԱՆԱԿԱՆ ԴՐՕՇԻ ՏԱԿ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Նախորդ յօդուածով պարզեցինք թէ Թուրանական գաղափարը ծնունդ առած է Ռուսաստանի Թուրք-Թաթար ժողովուրդներուն մէջ, ուր եւ կ'արծարծուի մինչեւ այսօր։

1917ի փետրուարեան յեղափոխութեան օրերուն, Թուրք-Թաթար ներկայացուցիչները ցոյց տուին անջատողական բացայայտ տրամադրութիւններ, որ արտայայտուեցաւ նոյն տարուան մայիսին՝ Մոսկուա եւ աշնան՝ Կազան գումարուած մահմետական համագումարներու մէջ։ Հետաքրքրական է, որ, կովկասեան Թուրքերը կը ձգտէին Ռուսաստանէն անջատուիլ ոչ թէ պետական անկախ կեանք ունենալու նպատակով, այլ Թուրքիոյ միանալու համար։ Այս ձգտումը առանձնապէս շեշտուեցաւ, երբ 1918ին թրքական բանակը սկսաւ յառաջանալ դէպի Կովկաս։

Ներկայիս ալ այդ ձգտումը կը տեւէ եւ Թուրանական գաղափարը վառ է խորհրդային գիծէն ներս գտնուող մահմետական աշխարհին մէջ։ Ուշադրութեան արժանի է որ Թուրանական շարժման թէ սկզբնական շրջանի գաղափարախօսները, թէ այդ գաղափարը տարածող «Թիւրք օջաղի»ներու ղեկավարները եւ թէ խորհրդային երկիրներու մահմետական գործիչները, այդ նպատակին հասնելու համար, լեզուի նոյնացման խնդիրը մէջտեղ կը դնեն եւ իրենց գաղափարները տարածելու եւ Թուրանական ժողովուրդներու միջեւ կապն ամրացնելու համար կը դիմեն գեղարուեստական գրականութեան։ Ասոր զուգընթաց, ի հարկէ, ներքնապէս գաղտնի գործնական աշխատանքի լծուելով։

Այդ մասին մեր մամուլը շատ է գրած ժամանակին։ Սակայն, ներկայիս տիրող շարժման կապակցութեամբ, կ'արժէ ի մի ամփոփել մինչեւ այժմ հրապարակուած ու վերջերս նոր երեւան եկած բոլոր փաստերը։ Սկսինք ժամանակագրական կարգով։

1925ին, Խ. Միութեան գործավարներու խորհուրդի նախագահ՝ Րիկով այցելեց Անդրկովկաս եւ, ի միջի այլոց, անցաւ նաեւ Նախիջեւանի շրջանը։ Տեղւոյն վրայ կատարուած քննութիւնը պարզեց, որ Նախկրայի կառավարութեան մէջ նստած են Քէմալի գործակալներ եւ մուսավաթականներ։ Շրջանի ամբողջ կառավարական-վարչական կազմը փոփոխման ենթարկուեցաւ եւ որոշ մարդիկ ալ դատուեցան եւ աքսորուեցան։

«Պրաւդայի» 1927 դեկտեմբեր 30ի թիւին մէջ տպագրուեցան Թաթար յայտնի համայնավար Կարայեւի մերկացումները։ Մասնաւոր քննիչի պաշտօնով հետապնդելով խորհրդային Թուրք-Թաթար հանրապետութիւնները, Կարայեւը յանգած էր այն եզրակացութեան, թէ այդ երկիրներուն մէջ համայնավար ըմբռնումներ գոյութիւն չունին եւ այդ հանրապետութիւններու պետական կեանքն ու մշակոյթն ամբողջովին կը գտնուին Թուրք բանակի մնացորդ սպաներու եւ Թուրանական գաղափարաբանութեամբ համակուած մարդոց ձեռքը։ Դիտել կուտար թէ Անդրկովկասի մէջ տիրապետող մտայնութիւնը թրքական է եւ Ադրբէջանի ու Տաղստանի մէջ հրատարակուած բոլոր ամսագիրները, թերթերը, դասագիրքերը եւ մնացած գրականութիւնը Թուրքերէն են։ Իսկ միջին Ասիոյ մէջ տպուած ու տարածուած է կէս միլիոն օրինակ Ղուրան։ Կարայեւը կը գտնէ որ Տաղստանի ու Ադրբէջանի «մտաւորականութեան մեծ մասը համաթրքական տրամադրութիւններ ունի եւ կը մտածէ թէ Թուրք լեզուի արմատացումով կարելի պիտի ըլլայ մօտենալ Թուրքերուն եւ կազմել համաթրքական պետութիւն։ Նոյն տրամադրութիւններն ունին նաեւ Ուզբեկիստանը, Թիւրքմէնիստանը եւ միւս Թուրք-Թաթար հանրապետութիւնները»։

Եւ այս բոլորը խորհրդային տասնամեայ տիրապետութենէն յետոյ։

«Կոմսոմոլսկայա Պրաւդա» (1929 օգոստոս 11) եւ «Խ. Հ.» (օգ. 15 եւ 20) թերթերը հաստատեցին որ Ադրբէջանի կուսակցական եւ պետական մեքենան վերէն վար լեցուն է մուսավաթական ու իթթիհատական տարրերով, որոնք, կուսակցութեան կեդրոնական կոմիտէի քարտուղար Իւսուֆ Գասըմովի եւ փաստ-հեռագրական գործավար Եղբրմի ղեկավարութեամբ, կը վարեն շարունակ մուսավաթ-իթթիհատական քաղաքականութիւն մը որ ըստ էութեան Թուրանական է։ Եւ այս կացութիւնը աչքի կը զարնէ հոկտեմբերեան յաղթանակէն 12 տարի յետոյ։

«Պրաւդա»ն իր 1929 նոյեմբ. 4ի թիւով երեւան հանեց «սուլթան-գալիեւական» յայտնի շարժումը, որ արդէն գործնականի անցած, քէմալական Թուրքիոյ վրայ յենլով, կը ձգտէր իրականացնել համաթուրանական ծրագիրը։ Սուլթան — Գալիեւ — յայտնի Թաթար համայնավար — կապ կը հաստատէ ոչ միայն Թուրք-Թաթար ազգայնական տարրերու հետ, այլ եւ իր կողմը կը գրաւէ ազգային տրամադրութիւններ ունեցող բոլոր ցեղակից կուսակցականները և բոլորը մէկ փորձելով Թուրանական նոր կուսակցութիւն հիմնել, կը պատրաստուէին խորհրդային Թուրք-Թաթար երկիրներու ներկայացուցիչներու գաղտնի ժողով գումարել։ Ասկէ զատ, «Սուլթան-Գալիեւականներու» ծրագիրը կ'առաջադրէր ստեղծել «գաղութներու միջազգային» մը և Թուրանական ընդարձակ ճակատով պայքարիլ Խորհրդ. Ռուսաստանի դէմ։

Առաջին հնգամեակի կիրառման ընթացքին, խորհրդային ամենօրեայ մամուլը բազմաթիւ տեղեկութիւններով կը հաստատէր ազգայնական տարրերու գոյութիւնը Թուրք-Թաթար հանրապետութիւններուն մէջ։ Սակայն, ազգայնական այդ խաւերու պայքարը խորհրդային թերթերը կը բացատրէին տնտեսական խնդիրներով եւ չէին թափանցեր շարժման խորը։ Միայն այժմ, երբ կ'անդրադառնան հնգամեակի տուած արդիւնքներուն, նոր կը զգան թէ ինչ աստիճանի զարգացեր ու ուռճացեր են ազգային տրամադրութիւններն ամենուրեք եւ, մասնաւորապէս, Թուրք-Թաթար ժողովուրդներու մէջ։

«Խ. Հ.»ի այս տարուան փետր. 6ի թիւէն կ'իմանանք որ Նախիջեւանի շրջանի կուսակցական կազմակերպութեան մէջ այնքան խոր արմատներ են ձգած ազգայնական-հակայեղափոխական տարրերը որ Անդրկովկ. երկր. կոմիտէն հարկադրուած է հարց դնել Միութենական կեդր. կոմիտէի առջեւ, որպէսզի թոյլատրուի պայմանաժամէն առաջ զտման ենթարկել Նախիջեւանի կազմակերպութիւնը։ Պարզ է որ, եթէ խնդիրը վերաբերէր միայն կուլակին ու վնասարարին, հարկ չըպիտի ըլլար այդպիսի արտակարգ միջոցներու դիմելու։ Ինչ խօսք որ 1925ի պատմութեան կրկնութիւնն է։

«Ցառաջ»ի մարտ 31ի թիւին մէջ հրատարակուած էին այն տեղեկութիւնները որ կը հաստատեն թէ Ուզբեկստանի, Թուրքմէնստանի, Ղազախստանի եւ Ինտուշէթիայի մէջ ինչքան ուժեղացած են ազգայնական տրամադրութիւնները եւ թէ ինչպէս այդ երկիրներու դպրոցներուն մէջ տակաւին տիրապետողը Կարայեւի հրապարակած «ազգային» ոգին է։ («Պրաւդա», մարտ 7)։

Իբրեւ նոր փաստ, կրնանք մատնանշել «Պրաւդա»յի մարտ 29ի մէկ թղթակցութիւնը, ուր մերկացումներ կ'ըլլան Ուզբեկստանի կուսակցական կազմակերպութեան մէջ տիրող կացութեան մասին։ Ազգայնական տարրերն այնտեղ շատ ուժեղ են։ Պուխարայի մայրաքաղաքի խորհրդի նախագահը եւ թերթի խմբագիրը ուժ կուտան ազգայնական ու հակախորհրդային տարրերուն եւ անողոքաբար կը հալածեն Մոսկուային հաւատարիմ մնացած կուսակցականները։ Դպրոցներու մէջ ալ երեխաները կը դաստիարակեն ազգայնական ոգիով։ Ինչպէս կ'երեւայ, Սուլթան-Գալիեւի գաղափարախօսութիւնը խոր հետքեր է թողած այդ շրջաններուն մէջ։

Վերը յիշատակուած փաստերը կ'ապացուցանեն որ խորհրդ. Թուրք-Թաթար երկիրներու մէջ Թուրանական մտայնութիւնը դեռ ուժեղ է եւ, իր շահերէն իսկ դրդուած, քէմալական Թուրքիան ամէն կերպով պիտի հրահրէ այդ գաղափարը։ Թուրք-խորհրդային բարեկամութիւնը եւ Նախիջեւանի կամուրջը այդ հնարաւորութիւնը կուտան իրեն։ Թէ որքան իրագործելի է համաթուրանական ծրագիրը՝ այնքան ալ կարեւոր չէ։ Մեզ հետաքրքրողն այն է, որ համաթուրանական ձգտում գոյութիւն ունի և այդ գաղափարին կուսակիցները իրենց ծրագրին իրականացման խոչընդոտ կը համարեն այսօրուան Հայաստանը, որ շնորհիւ կարճատես ու կարճամիտ հայ համայնավարներու, արիւնաքամ է եւ ուժասպառ։

Պէտք չէ մոռնալ որ եթէ մինչեւ հոկտեմբերեան յեղափոխութիւնը Ռուսաստանը կը հանդիսանար քրիստոնեայ ժողովուրդներու ազատարարը թրքական լուծէն, ներկայիս Ռուսաստանի տիրապետութեան տակ ապրող մահմետական ժողովուրդներու ազատարարի դերը ստանձներ է քէմալական Թուրքիան։ Իսկ խորհրդային երկիրներու մէջ ապրող մահմետականութիւնն իր ազատագրումը կը տեսնէ միայն Թուրքիոյ հետ միացման մէջ։

Իսկ աշխարհագրական դիրքի դժբախտ բերումով, միացման ճանապարհին ինկած է Նայիրի աշխարհը։

ԱՇՈՏ-ԱՐՇՐՈՒՆԻ

ԵՐԳԻՆ ՈՒԺԸ

Ֆրանսայի միջազգային ուսանողներու տուած այցելութիւնները մասնաւոր հետաքրքրութիւն մը արթնցուցին նաեւ միջազգային շրջանակներու մէջ։ Եւ իւրաքանչիւր ազգի անհատ մասնաւոր գոհունակութեամբ մը կարդաց անշուշտ, իրեններուն եղած ո եւ է գնահատութիւն։ Հայ տեղական թերթերը բաւական տեղեկութիւն տուին այդ մասին։ Հոս, այս տողերով, ջանանք պարզել, լաւ եւս ըմբռնելու համար երգին, ու մանաւանդ հայ երգին արժէքը, որովհետեւ անոր կը պարտինք յաւէտ պատկերացուած ցեղային ուրոյն դիմագիծը, եւ որ ամենագլխաւոր ազդակը կրնայ ըլլալ հայ անունը տեւականացնելու համար եղած ու ըլլալիք բոլոր ճիգերուն։

Հայ ժողովուրդը հարուստ է իր երգերով։ Որ եւ է երգ տրամաբանօրէն ունի իր որոշ արժէքը իբրեւ արուեստ ու երաժշտութիւն։ Իսկ երաժշտութիւնը, առանց մեր մեծ հանճարին (Կոմիտասի), մեզի համար պիտի դառնար գրեթէ սնանկութեան փաստ։

Խօսքն ու գիրը, յաճախ, այնքան ի զօրու չեն ազդելու ենթակայի մը վրայ, որքան նուագն ու երաժշտութիւնը։ Միայն թէ երաժշտութիւնը եւս, ունի իր որոշ սահմանաւորումները, եւ իւրաքանչիւր մտային մակարդակ, իր տարողութեան սահմանին մէջ կրնայ հասկնալ, ըմբռնել ու թափանցել որ եւ է երգուած ու նուագուած կտորի խորքը։

Երաժշտութիւնը, գրեթէ անտեսուած մեր մէջ, զգացուցած է սակայն իր թափն ու ուժը։ Եւ այդ մասնաւորապէս յանձին Կոմիտասի։ Իրաւցնէ, ոչինչ պիտի ունենայինք իբր երաժշտական ուրոյն արժէք, առանց Վարդապետին հոյակապ աշխատանքին։ Որքան իր գրով ու գրականութեամբ, նոյնքան, ու պէտք է ըսել աւելին, կը ճանչցուի ազգ մը՝ իր երաժշտութեամբ։

Երաժշտութիւնը, եթէ ինչպէս կ'ըսեն, ի զօրու է թմրեցնել նոյն իսկ իժերը, ի զօրու է նոյնպէս տարիներու թմրութենէն արթնցնել անհատին մէջ իր ցեղին հոգին, արժէքն ու արժանապատուութիւնը։ Եւ հայրենաբաղձ հոգիներու միակ բալասանը երգը չէ՞ միթէ։

Մեր մէջ, ու ներկայիս մանաւանդ, շատեր ճանճրացած են ամենօրեայ վէճերէ ու կուսակցական հակամարտութիւններէն։ Շատեր խոյս կուտան բանախօսութիւններէ։ Շատեր սկսած են գոցել իրենց ականջները, չլսելու համար կարծես որ եւ է խօսք որ կ'ըլլայ ազգային հաւաքականութեան մասին։ Բայց չեմ սխալիր երբ ըսեմ թէ, չկայ հայ անունը կրող ո եւ է անհատ, որ կանգ չառնէ վայրկեան մը լսելու համար երգը, որ կուգայ իր ականջին — «Կռո՛ւնկ, մեր աշխարհէն խապրիկ մը չունի՞ս»։

Այսքանը, կը բաւէ արդէն, տեղւոյն վրայ յեղափոխելու մարդը, ցրուելու այն մառախուղը, որ սկսեր էր թանձրանալ, արգիլելով լոյսը իբր ուղղութիւն անցեալին ու ներկային միջեւ։ Այո՛, երգը, աւելի քաղցրաշունչ է ու հոգեթով, ազդու ու ներգործող, քան որ եւ է քարոզ կրօնական թէ քաղաքական։ Այդ երգի անժխտելի ազդեցութեան տակ, մեր երեւակայութիւնը կը թեւածէ, կը սահի իր հրաշալի վերելքը, սաւառնումը, կը տանի մեզ հոն, ուր դեռ անչափահաս, հազիւ սկսեր էինք ճանչնալ մեր շուրջը։ Եւ ո՞վ չունի սէր ու յարգանք իր պատանեկան երջանիկ ու անհոգ օրերուն, երբ իր շուրջը համակ երգ ու խինդ էր արդէն։ Ո՞վ կրնայ յիշել առանց յուզումի, իր դպրոցն ու երգերը, որոնց շուքին տակ նետեր է հասակ, ու այսօր կ'ապրի տարբեր երկինքի տակ։

Երգն ու երաժշտութիւնը, բարիք ու օրհնութիւն են ինքնին։ Նկատա՞ծ էք, թէ մեր կեանքի զանազան փուլերուն, ըլլան անոնք տխուր թէ զուարթ, կը զգանք տեսակ մը դիւթանք մեր հոգիէն ներս. ու մեր ներսէն փրթած այդ շունչը, գրեթէ միշտ — ու յաճախ անգիտակցաբար, կ'արտայայտենք երգով մը։

Կը սկսինք երգել, երբ քանի մը վայրկեան առաջ, սիրոյ, կարօտի ու հայրենաբաղձութեան զգացումը ծայր տուած է արդէն մեր ներսը։ Զգացումն ու երգը ուրեմն, կ'ընթանան զուգահեռ ու անբաժանելի։ Երգը ուրեմն զգացումն իսկ է, զոր կ'օգտագործենք մեր կեանքի դառն կամ երջանիկ վայրկեաններուն իբր դերագոյն բարիք։

Նկատա՞ծ էք որ, մեր երգի եւ ուրեմն զգացումի վայրկեաններուն, իբր մարդ, մեզ կը զգանք ազատ առօրեայ այն բոլոր չարիքներէն, որ կեանքը յաճախ կը պարտադրէ, մեզ գոհեհիկն ու չարը կը պարտուին լաւին ու գեղեցիկին ուժէն։ Յաճախ, երաժշտութեան մը ազդեցութեան տակ, կ'ըլլանք աւելի ներող ու գթասիրտ, կ'ուզենք մոռնալ պարտադրուած թիւրիմացութիւններ։

Այո՛, երգը բարիք է ու օրհնութիւն։ Աշխատաւորը յոգնած Փիլիքապէս, քաղաքագէտն ու դիւանագէտը՝ մտաւորապէս, պէտքն ունին անոր կենսատու, վերանորոգիչ ուժին։ Առօրեայ բոլոր տաղտուկները մոռացութեան կը տրուին յաճախ, անուշ երգի մը ազդեցութեան տակ։

Մարդ, երաժշտութեան գեղեցիկ շունչին տակ, աւելի տրամադիր է ու բարի, քան դուրսը, փողոցը, իր գործին մէջ։

Երգն ու երաժշտութիւնը ուրեմն, կեանքի այն ովասիսն է, որուն պէտք ունինք մեր կեանքի տեւողութեան ընթացքին, հանգչելու իր եղերքը, ծառերու շուքին տակ, յագեցնելու մեր պապակը, լաւ եւս շարունակելու համար այն ճամբան, որ հեռի է առաւել կամ նուազ։

Եթէ քաղաքականութիւնն ու դիւանագիտութիւնը պատճառ կը նկատուին ներկայի տնտեսական բոլոր չարիքներուն, հարկ է ըսել որ, երգն ու երաժշտութիւնը հինէն ի վեր պատեբազմ յայտարարած են այդ երկու բաներուն դէմ։ Որովհետեւ մինչ անոնք կը ձգտին լարել կիրքերը, երգն ու երաժշտութիւնը, ընդհակառակն, կ'ամրացնեն ազգերու մէջ յարաբերութիւնն ու կապը։

Գիրքեր, շատ հեշտութեամբ կրնան արգիլուիլ երկրէ երկիր։ Երաժշտութեան համար սակայն, ոչ միայն բաց են դռներն ու սահմանը, այլ մանաւանդ սրտերն ու հոգիները։

Շատ դիւանագէտներ մոռացութեան տուած է անշուշտ մարդկութիւնը. ծիծաղելի պիտի ըլլար սակայն մտածել թէ կրնան մոռցուիլ Պէթհովէնի, Վակնէրի, Մոցարտի, Կունոյի, Կոմիտասի անունները։

Եթէ դիւանագիտութիւնը մահ ու թոյն կը սերմանէ երկրէ երկիր, երաժշտութիւնը կը ներշնչէ սէր ու համակրանք։ Ազգայնական Ֆրանսացի մը, վակնէրեան երաժշտութեան ազդեցութեան տակ, աւելի լուրջ է ու առաքինի, քան երեսփոխանի մը լեզուի ճարպիկութեան տակ։

Գերմանացին կրնայ ատել Թարտիէօն ու Փուանքարէն, Պրիանն ու Տալատիէն, բայց երբեք Կունօ կամ Մասնէ։ Պիզմարքի, Վիլհէլմի ու Հիթլէրի անունները կը պղտորեն ու կը գրգռեն Ֆրանսացիին միտքը, ազգայնական թէ համայնավար, իսկ Շիմանի, Մանտէլսընի անունները ու անոնց երաժշտութիւնը կը սիրեն ամէն բանէ աւելի։ Ֆաուստի եւ Վէրթէրի Ֆրանսական երաժշտութեան շունչին տակ եւս կը հասուննան գերման սերունդներ ամբողջ։ Իսկ Ֆրանսացիներու Օփերայի յայտագրին մեծամասնութիւնը կը կազմեն Վակնէրի գործերը։ Թէեւ, ազգայնական Գերմանացին, սովորութիւն ունի ուր գլխարկը կը հանէ ո եւ է դասական երաժշտութեան մը միջոցին մանաւանդ, սրճարանէն ներս։ Այդ յարգանքը կ'ընէ երաժշտութեան, կոխելով իր ոտքի մատներուն վրայ, գլխարկը ձեռքին. կը նստի ու կ'ունկնդրէ զայն կատարեալ ներշնչումով ու առանց շշուկի ու յաճախ, կը մեկնի առանց խօսելու։

Երաժշտութիւնը ինքնին համաշխարհային կրօնք մըն է։

Փողոցէն անցած ատեննիս, երբ դիմացի պատուհանէն կը լսենք գեղեցիկ ու առողջ ձայն մը, կը կենանք յաճախ, լսելու, վայելելու համար զայն։ Ու այդ ձայնը, այդ վայրկեանին, կ'արթնցնէ ամբողջ կեանք մը, պատմութիւն մը մեր մէջ։

Երբ երաժշտական գեղեցիկ կտոր մը հասկնալու ու գնահատելու կարողութիւնը ունինք, յաճախ, անկարելի կ'ըլլայ մեզի զսպել զգացումի այն թեւածումը, որով կը համակուինք եւ որուն կը հետեւի երբեմն արցունքը՝ իբր գերագոյն ապացոյց մեր յուզումին, սիրոյն ու կարօտին։

Երիտասարդ սիրահարը, զգալու այնքան հակամէտ, կատարեալ ջերմեռանդութեամբ մը կը վազէ ունկնդրելու Ռոմէօ Ժիւլիէթը, երբ Ռոմէօ պիտի գայ իր սիրուհիին դագաղին մօտ թունաւորուելու, ու յետոյ, անոր հետ գիրկընդխառն մեռնելու համար։

Ազգի մը դիրքը պատմութեան մէջ կը գնահատուի ընդհանրապէս իր արուեստով, եւ արուեստներու գլխաւորագոյնն է երաժշտութիւնը։

Երգը երբեմն չափախուած է ինչպէս անհատին, նոյնպէս ժողովուրդի մը գոյութեան հետ։ Ըսինք արդէն թէ, յաճախ, կեանքը անտանելի է առանց երգին ուժին։

Մենք Հայերս ցրուած չորս հովերուն, պէտք ունինք աւելի քան երբեք այդ ուժին, մեր երգերուն, մեր գեղջուկ երաժշտութեան։ Հայ ժողովրդական երգերը մասնաւորաբար, իբր երաժշտութիւն, գեղեցիկ կտաւն մը կը կազմեն կորսուելու վտանգին դէմ։ Հայը կ'ապրի, եւ կը սիրէ ապրիլ մանաւանդ իր երգի շունչին տակ։ Պէտք է մշակել սակայն մեր մէջ այդ յուռթի գետինը, երաժշտութիւնը, որուն ակօսները բացաւ մեր ողբալին ու անզուգական Կոմիտաս վարդապետ։ Մասնաւորապէս վերջին սերունդը ու ընդհանրապէս ամբողջ հայութիւնը պահեց, ու, կը պահէ տակաւին իր տաղանդին, իր արուեստի շունչին տակ։ Ներկայիս իր անունը խոր կակծով կը յիշէ ամէն հայ անհատ։

Ի՞նչ ըրաւ հայութիւնը իր անփոխարինելի ծառայութեանց փոխարէն։ Շատ քիչ բան։ Զսպեցինք մահուան — ինչպէս սովորութիւն է մեր մէջ — մեր պարտականութիւնը լրիւ կատարելու համար, քանի դեռ կ'ապրէր Վէլ-Ժիւիֆի մեր Մեծ Հիւանդը։

Ն. Ա. ՀԱՅՈՐԴԻ

Պ. Ֆ. ԱՂԱԶԱՐԵԱՆԻ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

Erardի տաճարանման սրահը կենդանացաւ ու թրթռաց անվերջ ծափերով, որոնք հայ տաղանդը, հայ արուեստագէտը գնահատեցին արժանաւորապէս, ինչպէս գիտեն Եւրոպացիները գնահատել, գիտակցօրէն եւ անվերապահ։

Որովհետեւ — հարկ կա՞յ շեշտելու — սրահը ամբողջութեամբ լեցնող ընտրուած հասարակութեան մեծամասնութիւնը Ֆրանսացիներ էին։ Հազիւ 1—2 տասնեակ հայ ծանօթ արուեստագէտներ միայն։

Զուլթակի Récital մը անշուշտ ... Լէպլէպիճիի մը հրապոյրը չունի մեր երաժշտասէրներուն մեծ մասին համար։ Կը հասկնամ այդ երեւոյթը, խառնուածքի, միջավայրի եւ զարգացումի խնդիր է։

Բայց Լէպլէպիճիները չգնահատողներն ալ բացակայ էին։

Եւ կորուստը իրենցը եղաւ։

Հաղուադէպ է Աղազարեանի պատրաստած հակայ յայտագրին համդիպիլ մեր երաժշտական կեանքին մէջ։

Մինմիայն Corelliի անպատմելի գեղեցկութիւններով հրաշափառ գործը, La Foliaն — որ առաջին անգամ միայն հայ արուեստագէտ մը կը յանդգնի ներկայացնել մեր մէջ, — պիտի բաւէր ամէնէն դժուարահաճ երաժշտասէրին գոհացում տալու լիովին։

Ցայտագիրը կը սկսէր De Feschի sonate en sol majeurով, նախերգանքի երգանքը ու յաջորդող հնչեղ ու վառ ներդաշնակութիւնները անմիջապէս ստեղծեցին արուեստագէտին շուրջ համակրութիւն մը։ Առաջին ծափերը յստակօրէն շեշտեցին ատիկա։

Երկրորդ կտորն էր La Foliaն։

Նախերգանքը կը սկսի հեծեծագին, ցաւագին շեշտերով, տառապող հոգիի մը զանգատներով, որոնց մէջ արդէն յատկանշական նոթեր կը թռչին, մօտալուտ դահավէժը ընդնշմարել տալով։ Ցանկարծ արագօրէն կը յաջորդեն սրտակեղեք ճիչեր, ուժգին կախչեր, ներդաշնակութեան ահաւոր փոթորիկ մը, ուր խելագար հոգին կը հասնի իր տառապանքին արտայայտութեան — կը փորձուիմ ըսել — աստուածային բարձրութեան։ Ցղնութեան պահ մը, հառընդհատ նոթերու հեծկլտուքներով ու վիշտերով լեցուն։

Եւ անուշ վերյուշումի մը պահուն կարծես առաջին թէմը կուգայ զարձեալ տառապանքի հանդարտ վիշտը լալու, համակերպած, ընկճուած։

Տառապանքէ հոգին կը խորհրդածէ այժմ, ու կը դառնանայ պահ մը բողոքարկու՝ վերջանալու համար յուսահատական ցնցող ճիչի մը մէջ։

Սրահը լեցնող ծանօթ արուեստագէտներու եւ դժուարահաճներու առաջին ծափերը եկան հաստատելու, որ Աղազարեանի նուագը եղած էր հարազատ ու ճշգրիտ, ըմբռնումի եւ զգացումի անթերի կատարելութեամբ։

Corelli 17րդ դարու կէսին ապրած իր համծարին անզուգական հ[illegible] տիրապետ է իր դարը։ Իր դ[illegible] մանը, Վատիկանի մէջ, կը կ[illegible] բաժշտութեան իշխանին» մակ[illegible] թիւնը։

Զգայնութեան արտասովոր կարողութիւնով մը, Աղազարեան յայտ[illegible] կաւ նաեւ յայտագրին մէկ ուրի[illegible] տորին, Antonio Majorquineի մէջ, [illegible] հեղինակը ծանօթ է հայ արուեստ[illegible] տին։

Սպանիացի մեծ երաժշտագէտ[illegible] այդ զմայլելի գործին առաջին ունկ[illegible] դրութիւնն էր մեզի համար։

Իր երկրին գիրքին եւ կլիմային[illegible] ման բացառիկ հրապոյր մը ունի [illegible] ռանոտէլի երաժշտութիւնը։ Մաս[illegible] կազոյն ու մեղմագոյն արեւմ[illegible] ներու բանաստեղծութեամբ [illegible] զաղջ ու բուրումնաւէտ գգաւ[illegible] մը՝ ան կուգայ փայփայել ունկնդ[illegible] լողութիւնը, եւ հոգին լեցնել [illegible] ցատրելի երազանքով մը։

Սպանիացի վարպետը իր զգայնութեան մէջ կրցած է պահպանել ինքնուրոյն հոգի մը, որուն [illegible] յայտնութիւնները արդէն լուռ [illegible] պաւորութիւն չեն թողուր։

Արուեստագէտի մանկունակ [illegible] մը օժտուած երաժշտագէտ, [illegible] ճանչնալու եւ լսելու բախտը [illegible] գայ՝ դեռ չմեկնած իր ծննդավայր[illegible] հոգեկան կապերով հաղորդուած [illegible] Աղազարեանի հետ, այդ գիրքը։

Ցայտագրին կարեւոր կտորներէն մէկն էր նաեւ Sarasateի ծանօթ [illegible] bohémiensը։

Հմայիչ, փայլուն, կայծկլտող [illegible] խաղաստուփիւններով պեղեր այդ [illegible] րը յաճախ լսած եմ զանազան [illegible] ներու տակ։ Բայց Աղազարեանի [illegible] չեմ յիշեր հանդիպած ըլլալ։

Իր եւ հեղինակին նուագելու [illegible] եւ կատարելութեան մէջ նմանութ[illegible] ներ տեսած մէկ քանի ներկայ ֆր[illegible] սացի մասնագէտները, եւ աս [illegible] կը վկայէ ի նպաստ Աղազարեանի։

Sourdineի մասերուն մէջ՝ ան [illegible] բաղանցէ, ինքն իսկ գրեթէ մարդ[illegible] յին բան մը դնելով լարերուն [illegible] խառվելով հոգիներու, եւ խեղդուե[illegible] կորդները ըղձուած հեծծանքներ[illegible] մէջ։

Colletի «La pena »ն արեւելեան [illegible] բու ակնախտիղ՝ բայց, աւա՜ղ, [illegible] ճառագայթ մը եղաւ այդ ներդաշ[illegible] կութիւններու ցայտակն աչքուր[illegible] մէջ, որ Աղազարեանի յայտագ[illegible] էր։

Իր հեղինակած «Mélodie Armé[illegible] ne »ը ջերմօրէն գնահատուեցաւ։ [illegible] կական տարրեր պարունակող եւ [illegible] նօթ եղանակներու յիշատակներ [illegible] թնդնող այդ եղանակը ինքնատիպ [illegible] ղեցկութիւն մը եւ առանձնայատ[illegible] դրոշմ մը ունի, եւ հակառակ [illegible] խաղաստուփիւններուն եւ գրուա[illegible] եւրոպական գրոշմին՝ ան կը [illegible] մտերմօրէն մեր սրտին։

Աղազարեանի թէքնիքը [illegible] կատարելութեան։

Պատասխանատու յանձնառու[illegible] մըն էր ներկայանալ ֆրանսացի [illegible] նագէտ ունկնդիրներու, — որոնց [illegible] կը գտնուէր իր մեծ վարպետ [illegible] յօն — նմանօրինակ յայտագրով [illegible] որուն գլխաւոր մասերը միայն [illegible] գրեցի, եւ տանիլ այդ ճնշող [illegible] տւարին աշխատանքը այնքան ուս[illegible] գիլերին, անճիգ, զարմացնելով [illegible] իսկ ամենադժուարահաճ վարպե[illegible] բաժշտագէտները։

Աղազարեան գնահատելի [illegible] նեցաւ իր քովը՝ յանձին Օր. Ida [illegible] rinի, — Երաժշտանոցի առաջին [illegible] ցանակ ստացած, — որուն դաշ[illegible] ընկերակցութիւնը եղաւ նրբօրէն [illegible] դաշնակ, գիտակցօրէն առաւել [illegible] համեստ եւ ուշադիր միայն [illegible] ւորելու soliste[illegible]։

Հանդէսէն յետոյ զրեթէ [illegible] սրահը խուժեց բեմ, շնորհ[illegible] համար մեր երիտասարդ հայ [illegible] ցը՝ իր նշանակելի յաղթանակ[illegible] մար։

ՀՐ. ԱԼ[illegible]

ՄԱՆՐԱՎԷՊ

Հանրի Եթիէն կը [illegible] ժամադրավայր կը գտնուէր [illegible] թէ ոճրային գտաւ[illegible] համար [illegible] մէկ տեսակ բանաձեւ ունէր [illegible]

Եթէ ամբաստանեալը [illegible]

կ'ըսէր.

— Կախեցէք, որովհետեւ [illegible] անզամներ ալ ոճիրներ գործած [illegible] լու է։

Իսկ եթէ երիտասարդ [illegible]

— Կախեցէք, որովհետեւ [illegible] ճիրներ ալ կրնայ գործել։

Զ. Ռ. Մ.

Ապրիլ Տասնըմէկ

—·—

Տենդագին գործունէութեան մէջ են Զ. Ռ. Միութեան մասնաճիւղերը ամէն կողմ։ Իրենց ծնողքներուն յիշատակին է, որ, համազգային սգահանդէսով մը, պիտի կատարեն յառաջիկայ շաբաթ։

Ժամանակ մը կը պայքարէին իրենց վրայ առնելու համար այդ սգահանդէսին նախաձեռնութիւնը։ Անկեղծ ու զգացում մըն էր, որ կը թելադրէր այդպէս։ Այժմ գրեթէ ամէն կողմ Զ. Ռ. Միութեան է ձգուած այդ պարտականութիւնը եւ ուրախ են Զօրականները։ Այստեղ պէտք է դիտել, սակայն, որ եթէ Զօրականները նախաձեռնարկ չըլլային սգահանդէսին, գաղութները չատո՞նց մոռցած պիտի ըլլային այդ տօնը։ Արդարեւ գաղութներ կան, ուր տարիներէ իվեր սգահանդէս չէ կատարուած։ Անցեալ տարի Աթէնքի ՆՈՐ ՕՐն էր, որ խմբագրականով մը պարտականութեան կը կանչէր գաղութը, — չմոռնալ ազգային նահատակներուն յիշատակը, այլ ոգեկոչել պատկառելի հանդէսով մը։ Վերջապէս գաղութներ ալ կան, ուր Ապրիլ Տասնըմէկը կը տօնուի... եկեղեցիին մէջ աւուր պատշաճի «մեռելոց»ով մը։ Ապրիլ Տասնըմէկի նահատակները մեռան, որպէսզի կրօնաւորները աղօթեն որ արքայութիւն երթա՞յ անոնց հոգին։ Այս տօնը ի՞նչ կապ ունի ժամու եւ խունկի հետ։

Ապրիլ Տասնըմէկի տօնը ուրի՛շ բան է, բոլորովին ազգային նկարագիր ունի։

Զ. Ռ. Միութիւնն է, որ ահա կուգայ, ամէն տարի, տօնել թէ ինչպէս պէտք է ոգեկոչել նահատակները։ Այդ հանդէսներուն նկարագրութենէն կը հասկցուի, որ գաղութներու մէջ կատարուած բոլոր հանդէսներէն ամէնէն գեղեցիկը Զօրերուն կատարած այդ հանդէսն է անպայման։

Հետզհետէ, շնորհիւ Զ. Ռ. Միութեան եռանդին ու աշխատանքներուն, Ապրիլ Տասնըմէկի յիշատակը կը տարածուի ամէն կողմ։ Շուտով Միութիւնը կը յաջողի այդ տօնը կատարել մէկ օրուան մէջ ամէն ուր որ հայութիւն կայ։ Մասամբ յաջողեցաւ այս տարի։ Արդարեւ Ապրիլ 22ին կը սկսին այդ հանդէսները Ֆրանսայէն մինչեւ Ամերիկա, Ամերիկայէն Յունաստան, Յունաստանէն Սուրիա։

Փարիզի մէջ կը տօնուի 23 կիրակի երեկոյ Սալ Կավոյի մէջ։ Փարիզի երաժշտական պալատը կը համարուի այս սրահը։ Երեք յարկի վրայ օթեակներ ունի եւ հրաշալի օրկ մը, որ կը բռնէ ամբողջ բեմը։ Կը նախագահէ Ferdinand Hérold, որ քարտուղարն է Ligue des Droits de l'Hommeի, գրագէտ։ Խօսելու հրաւիրուած է Պ. Միքայէլ Վարանդեան ինչպէս նաեւ Զօրի ներկայացուցիչը։

Բացումը պիտի կատարէ Փարիզի պետական երաժշտանոցին փրօֆէսէօրներէն Ֆօշէ, նուագելով հայոց աննման «Տէր Ողորմեա»ն, օրկով։ Առաջին անգամն է, որ հայկական հանդէսի մը մէջ կը լսուի օրկը։ Փարիզի նոյն երաժշտանոցէն առաջին մրցանակով վկայուած երեք ֆրանսացի արուեստագէտուհիներ, զանազան նուագարաններով պիտի նուագեն հայկական երգեր եւ ի վերջոյ պիտի երգէ մեր սիրուած երգչուհին Օր. Հ. Թորոսեան։

Նոյն օրը, առաւօտուն Զ. Ռ. Միութեան անդամներէն բաղկացած պատուիրակութիւն մը ծաղկեպսակ մը պիտի դնէ Յաղթութեան Կամարին տակ, Անծանօթ Զինուորին գերեզմանին վրայ,— այդ մասին արտօնութիւն խնդրուած է պատկան իշխանութենէն, Հայ կամաւորներու միութեան միջոցով։

Փարիզի մասնաճիւղը այս տարի որոշած է հանդէսին կազմակերպութեան մէջ չյիշատակել կուսակցութեանց եւ միութիւններու անունը, աւելորդ ցուցադրութիւն մը նկատելով այդ։

Լիոնի մէջ սգահանդէսը կը կատարուի 22 Ապրիլին շաբաթ երեկոյ Գ. Թաղապետութեան շէնքին մէջ։ Պատրաստուած է ճոխ յայտագիր մը։

Վիէնի մէջ կը տօնուի յաջորդ օրը, Կիրակի, կէսօրէն յետոյ։

Մարսիլիոյ մէջ՝ 29 Ապրիլին, շաբաթ երեկոյ։ Պրէպան Մարսէյեզ սրահին մէջ։ Այս անգամ հրաւիրուած են մտաւորականներ Փարիզէն։

Վալանսի մէջ կը տօնուի 29ին, շաբաթ երեկոյ։

Ռոմանի մէջ, 30ին, կիրակէ կէսօրէն յետոյ։

Սուրիոյ Զ. Ռ. Միութեան Շրջ. վարչութիւնը կը տեղեկացնէ թէ պատրաստութիւն տեսած են նոյն շաբթուան մէջ մեծ հանդիսութիւններով տօնելու համար Ապրիլ Տասնըմէկը Պէյրութի, Հալէպի, Դամասկոսի մէջ։

Մոնթէվիտէոյի մասնաճիւղն ալ յայտարարութիւն տուած է արդէն եւ կը հաղորդէ թէ Ապրիլ Տասնըմէկը կը տօնեն Ապրիլ 23ին։

Պուէնոս-Այրէսի մասնաճիւղն ալ նոյն օրը։

Միւս մասնաճիւղերն ալ իրենց կարգին պատրաստութիւն կը տեսնեն սգահանդէսը կատարելու համազգային սուգի շաբթուն։ Եւ թող օտարներն ալ տեսնեն թէ հայ ժողովուրդը Ապրիլի մէջ մէկ շաբաթ իր սուգը կը տօնէ, սուգը անոնց որ ինկան յանուն հայրենիքի ազատութեան։

Զ. Ռ. Միութեան կատարած այլ աշխատանքներուն մասին ուրիշ անգամ մը։

Ցոմական

ՈՐՔԱ՞Ն ԱՐԱԳ ԿԸ ԹՌՉԻՆ

Լորամարգին հազիւ 61 քիլոմեթր կը թռչի մէկ ժամուան մէջ։ Աղաւնին՝ 100 քիլոմեթր։ Արծիւը աւելի արագ կը թռչի, 112 քիլոմեթր։ Ծիծեռնակը, որ մէկ ժամէն կը թռչի 240 քիլոմեթր, masadz ffnés e.eêrldmfdrisréրւնրւնրւնրյ թերեւս խլէր առաջնութիւնը, եթէ չըլլար վայրի ծիծառը (martinet), որ կը թռչի ժամը 316 քիլոմեթր, խելքի պտոյտ տուող արագութեամբ։

Լաւ որ մարդոց շինած նամբաներու վրայէն չէ, որ կը սուրան, այլապէս նամբու ի՜նչ... արկածներ։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով։

ԱԶԱՏ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ՆԿԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

—·—

Ու Փլէյէլի գետնայարկի սիրուն սրահէն ներս ենք մտած արդէն։ Մուտքն իսկ կը խօսի։ Տասնեակ մը նկարներ ցոյց կուտան թէ այստեղ է Ազատ Արուեստագէտներու նկարահանդէսը պէսպիսուն, գունագեղ եւ ճաշակով ու արուեստով դասաւորուած։

Ընդարձակ չէ իրենց տեղը ներկայացնելու համար 43 արուեստագէտներու ամբողջ արժէքը, արուեստն ու ճիգը։ Բայց մէկը իր քանի մը փոքր կտաւներով, ուրիշ մը իր միակ գործով, երրորդը քիչ մը աւելի ընդարձակ իր բաժինով գիտցեր ու կրցեր են տալ այնքան համերաշխ գործակցութիւն մը, այնքան ակնահաճոյ ամբողջութիւն մը, որ այցելուն պահ մը կը շփոթի դուրս ելած ատեն «Մէ՞կ սրահ էր միայն այցելածս, եւ այն ալ հազիւ 50 մեթր քառակուսի՞»։

Այցելու մըն եմ ես, սիրող մը գոյներու եւ վրձինի, ուստի չեմ մտներ թեքնիկ մանրամասնութեանց մէջ։ Եւ իբրեւ գեղասէր, ուզելով փոխանցել իմ տպաւորութիւններս, չեմ կրնար չըսել. «Գացէք տեսնելու մեր երիտասարդ արուեստագէտներու այս հաւաքական ճիգն ու անոնց ամէն մէկուն արուեստին ինքնուրոյն արտայայտութիւնը»։

Արուեստի քննադատ մը ըլլալու պէտք չկայ, հաղորդակից ըլլալու համար այնտեղ սփռուած հոգեկան յօյզերուն, արուեստագէտին խոր բունկ ապրումներուն։ Գոյներու, լոյսի ճոխութիւնը եւ պէսպիսութիւնը, նկարուած դէմքերու ամէն մէկուն ժպիտը, կնճիռը կամ հեգնանքը այնքան ակնապարար են ու այնքան արտայայտիչ ու հաղորդական, որ հազիւ թէ մարդ զգայ իր արուեստագէտ չըլլալը արդէն։

Վստահ եմ որ շատեր չգացին մինչեւ Փլէյէլ, լսեցին ու անցան կամ յետաձգեցին։ Սակայն մինչեւ Ապրիլ 23 միայն կարելի է ուշացնել այդ այցելութիւնը, որ ոչ միայն հաճոյք է, այլ պարտք մը արուեստի այդ խումբ մը հայ քուրմերուն։

— Գացէք անպայման հայ նկարիչներու ցուցահանդէսին, ձեր ուխտը ընելու հայ արուեստին։

Ա.

ԹՈՒՐՔԻԱ

Նոյն հոգեբանութիւնը հին ալ..

Միլլիյէթ սկսած է հրատարակել «Մըլլիճի»ի մը յուշատետրը, որ գրի առնուած է Էնկիւրիի մէջ՝ միլլի շարժման օրերուն։ Ստորեւ՝ մաս մը այդ յուշատետրէն, ցոյց տալու համար թէ ինչ անկազմակերպ վիճակ մը ունէր Թրքական բանակը ու «մեր դաշնակիցները» ինչի վերածեցին զայն. նաեւ՝ հոգեկան վիճակի նոյնութիւնը մեր ու անոնց մէջ։

Էնկիւրի, Յունուար 1920

Էնկիւրիի եւ ամբողջ ազգին յոյսը ճակատին է կոթներ։ Ամէն ոք «ճակատի մեր գործերը շատ կանոնաւոր կ'ընթանան, պաշտպանութեան եւ կռուի ուժերը կ'աւելնան» ըսելով կը մխիթարուի։ Մինչդեռ, ստացուած լուրերուն համաձայն, արեւմտեան ճակատին վրայ ոչ թէ կարգ կանոն, այլ անիշխանութիւն կը տիրէ։ Հրամանատար ու կարգապահութիւն չճանչցող միլլի ուժերը անդեկ ու կամայականօրէն կը շարժին։ Չէրքէզ Էտհէմ եւ Թէվֆիք պէյերուն ենթակայ այս ուժերուն ճակատի հրամանատար Ալի Ֆուատ փաշան եւս խօսք չի կրնար հասկցնել դժբախտաբար։ Եւ, այդ պատճառաւ, անոնց համաժխտ ըլլալէ զատ ոչինչ կրնայ ընել։ Թշնամիին արդիական բանակին՝ մեր այս խանգարուած կազմակերպութեամբը պիտի յաղթենք։ Այդ հաւատքը վարակեր է նաեւ Ազգ. Մեծ Ժողովը... Որովհետեւ, ճակատը, ժողովուրդին մէջ եւ ժողովէն ներս նոյն քարոզչութիւնն է... Ուր է, ուր չէ, ամէն ոք պիտի համաձայնի այդ երեք մարդոց տիկտատորութեան։ Իրականին մէջ, այդ երեք չէրքէզ եղբայրներուն — Էտհէմին, Թէվֆիքին եւ Րէշիտին — քարոզչական կարողութիւնը շատ զօրաւոր է։

Երեսփոխաններն իսկ — «կանոնաւոր բանակի ի՞նչ պէտք կայ, բոլորս միլլի ուժ ըլլանք, թշնամին աւելի դիւրաւ կ'ընկճենք» կ'ըսեն։ Մ. Քէմալի մօտ եղողները գիտեն թէ ան կը խորհի վերջ տալ այս անիշխանութեան։ Երբ Էտհէմ եւ ընկերները Եօզղատէն Էսկիշէհիր գացին, Էնկիւրիի մէջ մեծ հանդիսութիւն եղաւ, իրենց ի պատիւ փառաւոր աղջերթ մը կազմակերպուեցաւ։ Փաշան անոնց հետ համբուրուեցաւ, բայց ոմանք իմացան որ ան կը նմանէր չզայնացած ուսուցիչներուն։ Մ. Քէմալ կ'ուզէր առիթը գտնել։ Էտհէմ ու Թէվֆիք, արեւմտեան ճակտի հրամանատարի ցուցմունքին համաձայն, ուզեցին յարձակիլ Քէտէզի յոյն թեւին վրայ։ Սպայակոյտի պետ Ըսմէթ պէյ (փաշա) իմացուց թէ նման յարձակում մը անյաջող կ'անցնի։ Ըսմէթ պէյ այսպէս կը խորհէր.— Թշնամիին բանակը մերինէն շատ ուժեղ է, մեր զինամթերքը քիչ է, մեր կազմակերպութիւնը դեռ լրացած չէ, տեղական յաջողութիւն մը ձեռք ձգելով, թշնամին կը մղենք ընդհանուր յարձակման, ինչ որ գէշ արդիւնք կուտայ։ Հակառակ Ըսմէթ պէյի պնդումին, յարձակումը եղաւ։ Արդիւնքը ծանօթ է,— պարտուեցանք։ Թշամիին Պրուսայի թեւն ալ յառաջացաւ։ Էնիշէհիր, Ինէկէօլ գրաւուեցան։ Ու ստիպուեցանք մինչեւ Տումլու Փունարի կոնակը քաշուիլ։

Քէտիզի պարտութիւնը գետին նայիլ տուաւ Էտհէմի կողմնակից երեսփոխաններուն։ Բայց քաղաքական կիրքը սահման չունենար։ Չէրքէզ եղբայրները այս պարտութեան պատճառ ցոյց տուին կանոնաւոր բանակը։ Ու քարոզչութեան սկսան։ Երկու իրիկուն առաջ, ճաշի ատեն, փաշան ըսաւ — «Ալի Ֆուատ փաշան ճակատը շատ նեղուած ըլլալու է, Էնկիւրի գար ու քիչ մը հանգչէր»...։ Պարզ էր որ ճակատի հրամանատարին ներողամտութիւնը աւելի չփացուցած էր Էտհէմն ու իր մարդիկը։ Այդ միջոցին, Ալի Ֆուատ փաշա արտօնութիւն ուզեց Էնկիւրի գալու։ Անմիջապէս տրուեցաւ։

Եկած օրը Մուսթաֆա Քէմալն ալ կայարանն էր։ Ալի Ֆուատ փաշա շոգեկառքէն վար իջաւ՝ հրացանը ուսը։ Քէմալ փաշա «ի՞նչ է այս ուսիդ հրացանը ըսաւ», իսկ իր զօրքերուն դառնալով, — «Գէշ կայութեան ապացոյց, կ'ըմբռնէք անշուշտ», աւելցուց։

ՄԱՄՈՒԼ

18 Տարուան ճիգը

—·—

Մարտ 31ին լրացաւ «Ցուսաբեր»ի ԺԸ. տարեշրջանը։ Ցայտնելով մեր խնդակցութիւնը, այս առթիւ գրուած խմբագրականէն կը քաղենք հետեւեալ խորհրդածութիւնները (1 ապրիլ)·

— «Ձենք ուզեր բանաձեւ դարձած բացատրութիւններու դիմել, ոչ ալ իրականին մէջ անհամեստ «համեստութիւն» ցուցնել, գիտենք թէ «Ցուսաբեր» ծառայած է ու կը ծառայէ հայ ժողովուրդին ու հայ հայրենիքին. բայց մեր ուզա՞ծ չափով, անթերի՞ կերպով։ Անշուշտ ոչ։ Ամէնէն աւելի մենք գիտենք մեր պակասները, մեր թերութիւնները եւ մեր միջոցներու անբաւականութիւնը։

Ըսինք, թէ պիտի ըլլանք մաերիմ, արդ, աւելցնենք անմիջապէս որ մենք դժգոհ ենք մեզմէ ու մեր գործէն, դժգոհ ենք, հակառակ դրական շատ մը երեւոյթներու, որոնց ականատես ենք ամէն օր։

Եթէ հաւատանք մեր թղթակիցներուն — եւ կը հաւատանք — մեր աշխատակիցներուն ու մեր ընթերցողներուն, եթէ գոհանանք նամակներու, երկտող գովասանքներու, մտերմական խօսքերու փայլով, մենք պիտի պատճառ չունենայինք դժգոհ ըլլալու մեր գործէն։ Կը հաւատանք բոլոր սրտարուխ այս հաւաստիքներուն, բայց միեւնոյն ատեն տրամութիւնը ունինք հաստատելու թէ ինչքաննուաղ խստապահանջ է հայ ընթերցողը, ինչքան քիչ բանով կը գոհանայ հայրենազուրկ հայութիւնը, որ գրի ու գրքի կարօտն ունի։

Բայց արդարացո՞ւմ մըն է անոր այս գոհունակութիւնը, անոնց համար որ կը զգան թէ աւելիին արժանի է հայը։

Աւելին, կը կենանք արդէն հոս, որովհետեւ մենք գիտենք թէ ինչ տագնապով ու ինչ անձկութեամբ կը դառնայ մեքենան եւ լոյս կը տեսնէ թերթի իւրաքանչիւր թիւը։ Բայց սրտով կ'ըսենք, թէ «Ցուսաբեր»ի մօտիկ ու հեռաւոր բոլոր աշխատակիցները իրենց կարելի զոհաբերութիւնը կ'ընեն թերթը կենդանի խօսքի, գաղափարաչունչ ատրուշանի վերածելու համար։ Գիտենք մեր պակասները, նոր ուժերու եւ վաւերական արժէքներու մնայուն աշխատակցութեան անհրաժեշտութիւնը, նոր բաժիններու բազման պէտքը եւն.։ Բայց չէ՞ որ այս աշխարհի մէջ կ'ապրինք, եւ, հետեւաբար, այս բոլորը նիւթին են կապուած։ Ինչպէս ընել, մէկ կողմէն՝ չըսել եղած գովեստներուն. միւս կողմէն, դժգոհ եղածէն՝ ջանալ նոր փայլ տալ թերթին, եւ վերջապէս ճարել նիւթը, գաղափարին մարմին տալու համար։

Խօսի՞նք հայ թերթի ճակատագրէն, թերեւս աւելորդ է այս պահուս, որովհետեւ տիրող տնտեսական տագնապը լաւագոյն պատրուակը պիտի ընծայէր բացատրելու երեւոյթը։ Բայց մենք կը մտածենք աւելի հոգեկան տագնապի մասին, քան նիւթական։ Հայ ընթերցողը, հայ բաժանորդը, հայ մշակոյթի բարեկամը պէտք է զգան ու ըմբռնեն հայ թերթին դերը, պէտք է դժգոհ ըլլան անկէ, ինչպէս մենք դժգոհ ենք։ Բայց միանգամայն պէտք է դժգոհ ըլլան նախ իրենք իրենցմէ, վասնզի իբրեւ բաժանորդ, իբրեւ ընթերցող եւ իբրեւ մշակոյթի բարեկամ, չեն կատարեր մեր ժողովուրդին արժանավայել զոհաբերութիւնը, երբեմն՝ հասարակ պարտաճանաչութիւնը»։

ԹԱՔՍԻՄԻ ԱՓԱՐԹԸՄԱՆՆԵՐԸ ՎՏԱՆԳԻ ՄԷ՞Ջ ԵՆ

«Սօն Փօսթա»յի տեղեկութեանց համաձայն, Քաղաքապետութեան գիտական գործերու տնօրէնութիւնը քննութեամբ ստուգած էր որ Թաքսիմի մարգարանին մէջ շինուած նոր ափարթըմանները վտանգի տակ են, որովհետեւ տեսնուած է որ գետինը կը սահի։ Այս քննութիւնը կատարուած էր քանի մը ամիս առաջ, նոր շինուած ափարթըմաններէն մէկուն վրայ ճաթռտուքներ երեւան ելած ըլլալով։ Քննութիւնները ցոյց տուած են որ շէնքերուն տակի հողը շարժուն է եւ նոյն վտանգին տակ են բոլոր շէնքերը։

Մարգարանի գետինը նախապէս մեծ փոս մըն է եղեր եւ թիւնէլը շինուած միջոցին այնտեղ լեցուած են փորուած հողերը, որոնք անհաստատ գետին մը կազմած են։ Ճիշդ այս պատճառով էր որ զինադաշարի միջոցին Ֆիաթ կառաժին տեղը շինուած շէնք մը յանկարծ փլաւ եւ քանի մը հոգի ալ փլատակներուն տակ մնացին։

«ԳԱՐԱԿԷՕԶ»ԻՆ ՄԱՀԱՐՁԱՆԸ

Պրուսայի մէջ «Գարակէօզ»ի ներկայացում մը պիտի տրուի որուն հասոյթը պիտի յատկացուի նոյն քաղաքին մէջ Գարակէօզին ի յիշատակ մահարձան մը կանգնելու։

ՄԱՆՐԱՎԷՊ

Թրիսթան Պէրնար, ֆրանսացի յայտնի երգիծաբանն ու թատերագիրը, անգամ մը ճաշի նստաւ Վիշիի կազինոյին մէջ։ Արգանակ մը ուզեց եւ գալէն եաքը գոչեց.

— Սպասեա՛կ, չեմ կրնար ուտել այս արգանակը։

Սպասեակը, քաղաքավարի ներկայացուց կերակուրներու ցուցակը։ Թրիսթան Պէրնար աչք մը նետելով ցուցակին վրայ, այս անգամ ապուր մը ապսպրեց։ Քանի մը վայրկեանէն ապուրն ալ կը բերեն, բայց նորէն կը լսուի գրագէտին ձայնը.

— Սպասեա՛կ, չեմ կրնար ուտել այս ապուրը։

Սպասեակը նեղանալով կը հեռանայ, ու քիչ մը եաքը կը վերադառնայ ճաշարանապետին հետ, որ յարգանքով մը կը դիմէ այս հետաքրքրաշարժ յաճախորդին.

— Զարմանքս կը զարմանամ, պարոն։ Բոլոր յաճախորդները, որ կերան այս ապուրէն, խիստ ախորժահամ գտան զայն, մինչ դուք ...

— Հակառակը չեմ պնդեր, կը պատասխանէ Թրիսթան Պէրնար. բայց չեմ կրնար ուտել զայն, պարզապէս այն պատճառով, որ դգալ չունիմ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (21)

ԳԵՏՆԻ ՏԱԿԷՆ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԳՐԱԿԱՆ ԽԱՂ. 1908)

2 ՁԱՅՆ (ժողովուրդի մէջէն). — Մէկի կռիւը հազարի մահ է ... կախեր գլուխդ ... հազարը ապրիլ կ'ուզէ ...

ՀԱՅԿ. — Աչքերս խաւարում են, ընկեր, բռնի՛ր թեւէս ... Հազարը պիտի ապրի ... գնանք գերեզմանը մտնենք կենդանի – կենդանի ... գնանք գերեզման փնտռենք ... գնանք գերեզման փորենք մեր իսկ ճանկերով ... Լոյս աշխարհը չի ուզում տեղ տալ աշխարհի համար ապրողին ... գնանք հողի տակ ապաստան փնտռենք ... գնանք խլուրդների ընկեր դառնանք եւ արեւի լոյսից անջատուած դէպ ի արեւ ձգտենք ...

ԱՐՍԷՆ (կը վերադառնայ). — Գիտէի, զուր էր, դուռը բացող չեղաւ, սարսափը պատեր է բոլորի սիրտը, մեզմէ մէկի մօտենալը՝ կարծես ժանտախտի աղբիւրը լինի ... կը փախչէն, տեսնել իսկ չեն ուզեր ...

ԵԴՈՒԱՐԴ. — Մեր նախկին բարեկամնե՞րը։

ԱՐՍԷՆ. — Բոլորը, բոլորը, ա՛լ բարեկամ չկայ։

ԵԴՈՒԱՐԴ. — Իսկ կինե՞րը։

ԱՐՍԷՆ. — Կիները կուլան ... կուլան, բայց ճար չունին։

ԵԴՈՒԱԴ. — Օգնի՛ր վերցնենք, շարունակենք մեր ճանապարհը, ուշացանք, դեռ քանի՞ այգի պիտի անցնինք։

ԱՐՍԷՆ. — Զորս այգի եւս պիտի անցնինք։

(Իւրաքանչիւրը Հայկի մէկ թեւէն բռնած կամաց կամաց կը շարժուին դէպ ի խումբի մեկնած կողմը)։

(Լռութիւն, ապա զինուորական փողի ձայն շատ հեռուէն)։

(Յանկարծ բոլորովին խաւար ու լռութիւն)։

Թ. ՏԵՍԱՐԱՆ

(Հետզհետէ բացուող արշալոյսը ընկատելի կը դարձնէ ծառերու մէջէն տան պատ մը։

Հեռուէն զինուորական փողի ձայնը՝ լոյսի բացուելուն հետ կը զօրանայ ու կը բազմապատկուի։

Խումբը զգուշութեամբ ու լուռ կը մօտենայ տան պատին։ Երբ ամէնքը կը հաւաքուին, ջրհորափորը ընկերոջ օգնութեամբ կը վերցնէ կափարիչ մը ու կը բանայ ջրհորը։ Ապա կապելով իր մէջքէն՝ ջրհորի մէջ կ'իջեցնէ։ Յետոյ կարգով ամբողջ խումբը մէկ – մէկ կամ երկ – երկու ջրհորափորի բռնած պարանին փաթթուելով կ'անհետանան ջրհորի մէջ։ Ամէնքը զգոյշ են ու սարսափահար։

Ջրհորափորը միինակ՝ ձեռքով նշան կ'ընէ. կին մը կը մօտենայ ջրհորին, ջրհորափորը նշաններով բաներ մը կը հասկցնէ կնոջը ու ինքն ալ ջրհորը կ'իջնէ։

Կինը կը դնէ կափարիչը ջրհորին վրայ, խաչ մը կը հանէ վրան ու կ'անհետանայ պատին ետեւը։

Զինուորական փողի ձայնը հարց ու պատասխանի ձեւով աւելի ու աւելի արթուն)։

(Վարագոյր)

Դ. ԱՐԱՐ

(Բեմը կը ներկայացնէ գետնի տակ ջրանցք մը։ Կեդրոնական մասը ծածկուած է։

Աջ կողմը ջուրի մակերեսէն քիչ մը բարձր ջրանցքի աջ ու ձախ պատերուն յենած տախտակներով կամրջակ մը։

Ձախը՝ ջուրի մակերեսէն քիչ մը բարձր ջրանցքի աջ պատի մէջ մեծ խոռոչ մը։

Կամրջակին ու ջրանցքի ծածկուած մասին մէջտեղը, հոսող ջուրին մակերեսին հաւասար բացուածք մը՝ մարդ մը հազիւ անցնելու մեծութեամբ։

Կամրջակին վրայ ու խոռոչին մէջ գտնուողներուն յարաբերութիւնը հոսող ջուրին մէջէն։

Գործողութեան ընթացքին կամրջակին վրայ ու խոռոչին մէջ աղօտ լոյս մը ընդմիջաբար)։

Ա. ՏԵՍԱՐԱՆ

1. Կամրջակին վրայ. — Կամսար, Մելիք, Եդուարդ, Արսէն, Գագօ ու իր ընկերը, Ա. Բ. Գ. Երիտ.
2. Խորշին մէջ. — Հայկ, Սուրէն, Թարուլ, Տանատ, Դադօլ, Սամսոն, Ա. Բ. Գ. Երիտ.

1. Կամրջակին վրայ։

(Խաւար է, ու պահ մը լռութիւն)

ԱՐՍԷՆ (փսփսալով). — Տղա՛, հաց մնացե՞ր է։

Ա. ԵՐԻՏ. (նոյնպէս փսփսալով). — Հա՛, բայց չոր է։

ԱՐՍԷՆ. — Տո՛ւր, չոր թէ կակուղ։

Ա. ԵՐԻՏ. — Ջուրը հեռու չէ։

ԱՐՍԷՆ. — Ձեռս չի հասնիր։

Ա. ԵՐԻՏ. — Ես ջրին մօտիկ եմ (հացը ջրի մէջ կը խոթէ, ապա Արսէնին) ա՛ռ, լաւ մը թրջուեցաւ։

ԱՐՍԷՆ (կ'առնէ հացը). — Պանիր չկա՞յ։

Ա. ԵՐԻՏ. — Չէ՛, միւս կողմը դուցէ մնացեր է։

ԱՐՍԷՆ. — Է՛հ, թո՛ղ, ցամաք հացն ալ կը բաւէ։

ԵԴՈՒԱՐԴ. — Հը՛, Արսէն, ախորժակդ տեղն է։

ԱՐՍԷՆ. — Ի՞նչ ընեմ, Պ. Եդուարդ, ուտելէն ու քնանալէն զատ ուրիշ ի՞նչ կայ ընելիք։

ԵԴՈՒԱՐԴ. — Լուցկիս չեմ գտներ։

ԱՐՍԷՆ. — Ես ունիմ, կ'ուզէ՞ք վառեմ։

ԵԴՈՒԱՐԴ. — Խնդրեմ։

ԱՐՍԷՆ (կը վառէ Եդուարդի ձեռքի մոմը)։

(Կամրջակին վրայ եղողները իրար սեղմած նստած կամ կիսովինպառկած կը քնանան)։

ԵԴՈՒԱՐԴ. — (Կը բանայ գիրքը ու կը կարդայ։ Լռութիւն)։

ՄԵԼԻՔ (արթննալով թեւերը կը տարածէ). — Օ՜, նորէ՞ն լոյս, ի՞նչ է Եդուարդ, չվերջացուցի՞ր գիրքդ, թէ մատենադարան ես բերել հետդ։

ԵԴՈՒԱՐԴ. — Կրկին կը կարդամ։

ՄԵԼԻՔ. — Այդ ի՞նչ գիրք է այդքան հետաքրքիր։

ԵԴՈՒԱՐԴ. — Տիեզերական առեղծուածը։

ԿԱՄՍԱՐ. — Լաւ է ջրհորի առեղծուածի մասին մտածես։

ԵԴՈՒԱՐԴ. — Այդ մասին մտածողը գործի վրայ է։

ԿԱՄՍԱՐ. — Վայ քեզ, Եդուարդ, եթէ այլ եւս դուրս չըլլես այստեղից։

ԵԴՈՒԱՐԴ. — Հոգ չէ, մինակ չեմ։

ԿԱՄՍԱՐ. — Իսկապէս, եթէ յանկարծ ամէնքս ալ հողի տակը մընանք, ու ...

(Շարունակելի)

Ղ. ՄԵԼՈՅԵԱՆ

կերտները այլ եւս դրամական աջակցութիւն չպիտի ստանան քաղաքապետութենէն: Ելեկտրական ուժի եւ լոյսի ընկերութիւնը որոշեց ճամբել բոլոր հրեայ պաշտօնեաները:

Նախարարական խորհուրդին մէկ որոշումը կը յայտնէ թէ «ոչ-արիական ցեղէ» այն փաստաբանները որոնք բացառաբար արտօնուած են գործելու դատարաններու մէջ, կրնան այդ իրաւունքէն զրկուիլ մինչեւ 1933 սեպտեմբեր 30:

⁂ Արհեստակցական միջազգայինը որոշեց Պերլինէն Փարիզ փոխադրել իր կեդրոնը, կարելի չըլլալով ազատ գործել Գերմանիոյ մայրաքաղաքին մէջ:

Էրոյինի գաղտնի գործարաններ Պոլսոյ մէջ

Հարուստ Հայեր ալ կ'ամբաստանուին

Գրած էինք թէ Պոլսոյ ոստիկանութիւնը թմրեցուցիչ դեղերու երեք գործարաններ երեւան հանած է Վոսփորի մէջ:

Թուրք թերթերը հետեւեալ մանրամասնութիւնները կը հաղորդեն այս մասին.—

Էրոյինի մաքսանենգութեան կարեւոր դէպքի մը քննութիւնով զբաղած է ներկայիս պատկան իշխանութիւնը: Առնուած տեղեկութեան համաձայն, մաքսային ապահովութեան վարչութիւնը էրոյինի երեք գաղտնի գործարաններ երեւան հանած է Թարապիոյ, Սիստլիճէի եւ Ֆէնէրի մէջ: Նախապէս պատրաստուած ծրագրով մը, պաշտօնեաները Պայրամի նախօրեակին յանկարծ խուզարկութիւն կատարած են մատնանշուած վայրերը և խրղութիւնը առնուած են:

Պարզուած է որ գործարաններուն պատրաստած մեծ քանակութեամբ էրոյինը ծախելու համար առանձին կազմակերպութիւն մը գոյութիւն ունի: Միայն Ֆէնէրի գործարանէն հարիւր քիլոյի չափ պատրաստ էրոյին գտնուած է: Այս գործարանները բանեցնողներուն մէջ, կը գրէ Սօն Փօսթա, բազմաթիւ դրամատէրներ կան որոնց մէկը հարուստ Հայ մը է, մէկը կարեւոր պանդոկի մը տէրը եւ մէկն ալ երկար ատեն ինքզինքը իբր միլիոնատէր ներկայացնող կեղծարար մը: Ասոնցմէ զատ կ'ըսուի թէ դեղի մթերանոցի տէր մըն ալ կապ ունի այս խմբակին հետ:

Այս գործին համար մինչեւ հիմա ձերբակալուած եւ հարցաքննուած անձերը 4 կին եւ 20 այրեր են, մեծ մասը ծանօթ եւ հարուստ Յոյներ եւ Հայեր: Խմբակին մէջ ամէնէն գործօն դերը կատարած է կեղծ միլիոնատէրը որ միւս բոլոր անդամները յաջողեր է համոզել իր միլիոնատէր մը ըլլալուն մասին: Այս մարդն ալ ձերբակալուած է:

ԵՐԿՈՒ ԾԱՆՐ ԱՐԿԱԾՆԵՐ՝ ՕԴԻՆ ՄԷՋ

Մարսէյլի մօտ, Պէսի մէջ, զինուորական ջրօդանաւ մը որ մարզանքներ կը կատարէր, յանկարծ ինկաւ ջրակոյտի մը մէջ: Հինգ ենթասպաներ ջարդուփշուր եղան ցնցումին ուժգնութենէն: Մէկուն գլուխը ամբողջովին բաժնուած էր մարմինէն:

Ուրիշ օդանաւ մը, որ դէպի Պիարից կ'երթար եւ անկէ պիտի անցնէր Գազապլանքա, կրակ առաւ եւ ուղեւորներէն երեքը ածխացան:

ՀԱՑԸ ՆՈՐԷՆ ԱԺԱՆՑԱՒ

Հացին գինը, որ 1·75էն 1·70ի զեղչուած էր անցեալ շաբթու, 1·65ի պիտի ծախուի այսօրուընէ, հինգշաբթի, 13 ապրիլ:

Յ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

Հ. Դ.

ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ընկերներու հանդիպումը այսօր Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, 51, Րիւ տը Րիվօլի, «Le Samaritain» սրճարանին ներքնայարկը: Մէթրօ՝ Շաթըլէ:

ՓԱՐԻԶԻ «Աղբիւր Սերոբ» խումբի անդամական ընդհանուր ժողովը վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին 184 Ave. d'Italieի սրճարանին մէջ: Մէթրօ Փորթ տ'Իթալի:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Շրջ. Կոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ «Աղբիւր Սերոբ» ենթակոմիտէի բոլոր ընկերները այս Երկուշաբթի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին Պատ. Միութեան Գրադարանին մէջ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն: Ներկայ կ'ըլլայ ԿՈՄԻՏԷԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉԸ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Շրջ. Կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ «Աւօ» խումբի բոլոր ընկերներ այս Երկուշաբթի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին իրենց սովորական հաւաքատեղին: Ներկայ կ'ըլլայ ԿՈՄԻՏԷԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉԸ:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Փարիզի Մասնաճիւղին պարբերական դասախօսութիւնը այսօր Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին ԲԱՑԱՌԱԲԱՐ ՊԷԼՎԻԼԻ ԹԱՂԻՆ ՄԷՋ, 40 rue de Belleville, վերնայարկը: Կը խօսի Պ. Ա. Գաբիկեան, նիւթ՝ մեր նոր սերունդին հոգեբանական գիծերը: Մէկ ժամ սինէմա: Կը հրաւիրուին ընկերներն ու համակիրները:

ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ Սանուց Միութեան ընդհ. ժողովը վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին 51 րիւ տը Րիվօլի, Քաֆէ «լը Սամարիթէն»ի մէջ: Օրակարգ վարչութեան ընտրութիւն, ընթացիկ հարցեր եւ առաջարկութիւններ:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Օրտուցի հեղինէ Յակոբ Գալիօնճեան եւ Շնորհիկ Հաճարեան կը փնտռեն իրենց ազգականները: Իմացնել H. Kéfélianի, 368 rue de Vaugirard, Փարիզ (15): Կը խնդրուի արտասահմանեան թերթերէն արտատպել:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (13)

ՉՈՐՍ ԱՐԴԱՐ ՄԱՐԴԻԿ

Հեղինակ՝ ԷՏԿԸՐ ՈՒՕԼԸՍ Թարգմ. Ժ. Մ.

ԳԼՈՒԽ ՉՈՐՐՈՐԴ

ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Փուաքառ, Կոնզալէզ եւ Մէնֆրէտ չպղտեցան երբեք իրենց նորակոչ բարեկամին այս բացորոշ հարցումէն:

— Հիանա՛լի, հիանա՛լի, փսփսաց Կոնզալէզ ցասկոտ քմծիծաղ մը եւ սուր նայուածք մը նետելով Թէրիին, սրածայր քիթ, նեղ ճակատ եւ...

Զայրացած մարդոց դիմագիծերուն նկարագրութիւնը պիտի տար, երբ Թէրի ոտքի ցատքեց յանկարծ ու պոռաց.

— Ո՞վ էք դուք. ի՞նչպէս հասկնամ թէ դուք դրամ չպիտի առնէք այս գործին համար, կ'ուզեմ գիտնալ թէ ի՞նչու համար զիս գերիի նման կը պահէք այստեղ, ի՞նչու թոյլ չէք տար որ թերթերուն երթամ. ի՞նչու զիս առանձին չէք ձգեր փողոցը, ի՞նչու արտօնութիւն չէք տար որ իմ լեզուէս հասկցող մէկու մը հետ խօսիմ... Դուք Սպանացիներ չէք... ձեր սպաներէնը, այո՛, լաւ է, բայց այդ երկրէն չէք դուք, կ'ուզէք որ մէկը սպաննեմ, բայց չէք ըսեր թէ ինչպէ՛ս...

Մէնֆրէտ ոտքի ելաւ ու ձեռքը դրաւ անոր ուսին վրայ: Բարի արտայայտութիւն մը կար իր աչքերունմէջ:

— Անհամբեր մի՛ ըլլար, խնդրեմ, ապահով եղիր որ մենք չահու համար չէ որ կը սպաննենք: Այս երկու պարոններէն իւրաքանչիւրը վեց միլիոն փէզէթայէն աւելի հարստութիւն ունի, ես աւելի հարուստ եմ, կը սպաննենք եւ պիտի սպաննենք, որովհետեւ ամէն մէկս զոհն ենք այնպիսի անարդարութեանց զորս օրէնքը չկրցաւ դարմանել, եթէ... եթէ — Մէնֆրէտ վարանեցաւ քանի մը վայրկեան, նայեցաւ Սպանացիին աչքերուն ու յետոյ շարունակեց մեղմութեամբ, եթէ քեզ սպաննենք, այդ պիտի ըլլայ մեր առաջին ոճիրը...

Թէրի ճեփ-ճերմակ դէմքով մը կռթնած էր պատին ու կասկածոտ աչքերով կը նայէր երեք ընկերներուն:

— Զի՞ս... զի՞ս սպաննէք, ըսաւ շնչասպառ:

— Այո՛, քե՛զ, ըսաւ Մէնֆրէտ, ատիկա պիտի ըլլայ նոր գործ մը մեզի համար, որովհետեւ մենք կը սպաննենք միայն յանուն արդարութեան, իսկ քեզ սպաննել պիտի ըլլայ անարդար բան մը:

Փուաքառ կարեկցութեամբ նայեցաւ Թէրիին ու ըսաւ.

— Այդ պատճառաւ էր ահաւասիկ որ ընտրեցինք քեզ, դաւաճանութեան վախը ունէինք միշտ եւ խորհեցանք որ աւելի լաւ պիտի ըլլար եթէ մեզի դաւաճանողը ըլլայիր դո՛ւն...:

— Լաւ հասկցիր որ եթէ հաւատարիմ մնաս մեզի, գլխուդ մէկ մազն անգամ չպիտի վնասուի, շարունակեց Մէնֆրէտ, պիտի վարձատրուիս պէտք եղածին պէս ու յետոյ պիտի կրնաս երթալ Սպանիա ուր, կը յիշես, աղջիկ մը ունիս...

Թէրի նստաւ՝ անտարբեր շարժումով մը թօթուելով ուսերը, սիկարէթ մը վառեց դողդոջուն մատներով:

— Աւելի ազատութիւն պիտի տանք քեզի, դուրս պիտի ելլես ամէն օր, արդէն քանի մը օր յետոյ բոլորս ալ Սպանիա պիտի վերադառնանք: Կըրնատայի բանտին մէջ «Լռակեաց Մարդը» կը կոչէին քեզ, վստահ ենք որ այդպէս ալ պիտի մնաս:

Այս բառերէն ետք, խօսակցութիւնը չինարէնի տպաւորութիւն թողուց Թէրիի վրայ, որովհետեւ երեք ընկերները սկսան խօսիլ անգլերէն:

— Ինչ որ է, շատ ալ նեղութիւն չի պատճառեր շխտակը, դիտել տուաւ Կոնզալէզ: Անգլիացիի պէս հագուեցուցած ենք եւ ուշադրութիւն չի գրաւեր. չուզեր ամէն օր ածիլուիլ, բարեբախտաբար խարտեաշ է. թոյլ չեմ տար որ փողոցին մէջ խօսի. ատոր համար է որ կը ջղագրգռուի քիչ մը:

Մէնֆրէտ փոխեց խօսակցութեան անմիջական նիւթը:

— Երկու ազդարարութիւն եւս պիտի ուղարկեմ. մէկը պիտի յանձնուի իր պաշտօնատան, քաջ մարդ մըն է այս նախարարը:

— Իսկ Կարսխա՞ն, ի՞նչ լուր իրմէ, հարցուց Փուաքառ:

Մէնֆրէտ խնդաց:

— Տեսայ զինքը կիրակի գիշեր. հիանալի ծերունի մը՝ կրակոտ ու հռետոր, ֆրանսերէն լեզուով կը բանախօսէր Մարդու Իրաւունքներուն մասին. նստած էի սրահին ետեւը. կարծես Ժան Ժաք Ռուսօ մը, Միրապօ մը կամ Պրայթ մը ըլլար: Ռադիկալ երիտասարդներէ կը բաղկանար սրահին բազմութիւնը. հպարտ կը թուէին իրենց անխիղճ հակումներուն համար:

Անհամբեր հով մը կար Փուաքառի վրայ:

— Ինչո՞ւ համար, ծօրճ, փքուռոյց բան մը կայ այս բոլորին մէջ:

Մէնֆրէտ խնդաց նորէն:

— Կը յիշե՞ս Էնտըրընի պարագան... կը յիշես, չէ՞, երբ քիթը - բերանը ջարդեցինք ու աթոռին կապեցինք... կը յիշես իր աղերսարկու աչքերը սենեակին կէս մթութեան մէջ... Լէոնը եւ խեղճ Քլէրիսը դիմակաւոր եւ լուռ՝ կեցած էին այնտեղ, երբ մահուան դատապարտեցի զինքը... Մի՞տքդ է տպաւորուած սոխին հոտը որ կու գար վարի յարկի խոհանոցէն...

— Ես ալ կը յիշեմ արքայասպան [illegible] խնդիրը, ըսաւ Լէոն:

— Սեղմիրաններուն պատմութի[illegible] ըսել կ'ուզես, հաստատեց Փուաք[illegible] ու երկուքը միասին խնդացին:

— Ուսելու պատճառներ պիտի [illegible] լան միշտ, ըսաւ Մէնֆրէտ, [illegible] Կարսխան որուն ձեռքին մէջ է [illegible] մը ճակատագիրը... Ծիծաղի [illegible] աղջիկներուն համար... [illegible] թիւնը եւ հոտը սոխերուն... [illegible] ս.ւր մը եւ սեղմիրանները...

Այս խօսակցութեան ամբողջ[illegible] թացքին, Թէրի կը ծխէր վառար[illegible] մ'իմացը՝ գլուխը առած իր ձեռքեր[illegible] մէջ:

— Գալով մեր գործին, ըսաւ [illegible] զալէզ, կ'երեւի ուրիշ ընելիք [illegible] մինչեւ... այն օրը:

— Ոչինչ:

— Իսկ յետո՞յ:

— Պիտի զբաղինք մեր գեղարու[illegible] տական նկարներով...

(Շար.)

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 14 ԱՊՐԻԼ 1933

14 Avril 1933

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2163

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՒԵԼՈՐԴ ԱՆԳԱՄ ՄԸՆ ԱԼ

—o—o—

Շարունակելով իր զառանցանքները Կրընալի դէպի մասին, « Լա Տէֆանս » շաբաթաթերթը, « Օրկան Միջազգային Կարմիր Օգնութեան » (Մոբր) Ֆրանսական հատուածին, կը գրէ իր վերջին թիւով (7 ապրիլ)·

— « Կառավարութիւնը ոչինչ կ'ընէ: Կը թողու որ դաւեր սարքուին Խ. Ս. Հ. Միութեան դէմ, մինչեւ անգամ կը քաջալերէ զանոնք:

« Ա՛լ կը բաւէ: Պէտք է լուծուի այս դաշնակիստ կազմակերպութիւնը »:

Այս առթիւ քար մըն ալ կը գլորէ Տրոմի նահանգին ընկերվարական երեսփոխանին՝ Պ. Մութէի դէմ, « իրաւագէտ – խորհրդականը այս փաշական կազմակերպութեան, որ ինքն ալ անդամ է ընկերվարական Բ. Միջազգայինին »:

Կը նշանակէ թէ՝ Ֆրանսայի պոլշեւիկները ուրիշ անելիք չգտնելով, հրատապ հարցի մը վերածեր են Դաշնակցութեան լուծումը եւ դաշնակցական վարիչներու վտարումը՝ Ֆրանսայէն:

Եւ, յոյս չունենալով իրենց շարքերէն, կը փորձեն արւին պղտորել եւ այդ « յեղափոխական » գործը գլուխ հանել քաղքենի – դրամատիրական կառավարութեան, անոր « հակայեղափոխական » ոստիկանութեան միջոցաւ:

Չէ՞ որ Ֆրանսան ոչ – յարձակման դաշինք մը ստորագրած է խորհրդային իշխանութեան հետ: Ալ ո՞ր օրուան կը սպասեն …

Մինչդեռ մենք, « հակայեղափոխականներս », բնական կը գտնենք որ կարմիր յեղափոխականներ խօսին ու գործեն քաղքենի – դրամատիրական կարգերու մէջ, անոնք, լենինեան յեղափոխականնե՛րը, սրբազան պարտականութիւն կը սեպեն մատնումներ կատարել, սուտ – իրաւ իրար խառնել եւ դիմել կառավարութեան, ոստիկանութեան ուժին, ասպարէզէն քշելու համար Դաշնակցութիւնը:

Անշուշտ այս քաջագործութիւնն ալ մաս կը կազմէ … հնգամեայ ծրագրին:

Եւ կամ, « Իւմանիթէ » եւ ընկ. թանկագին ծառայութիւններ մատուցած ըլլալով հայ կարմրուկներէն — ափ մը թափթփուք — կ'ուզեն, փոխադարձաբար, օգտակար ըլլալ անոնց:

Այսքան լպրծուն գետնի մը վրայ սահելէ յետոյ, անշուշտ պիտի մեղանչէին և՛ տարրական տրամաբանութեան, և՛ պարկեշտութեան ու յեղափոխական առաքինութեան դէմ: Ու պիտի մոռնային մինչեւ իսկ իրենց երկրին օրէնքները:

Ա՛լ չխօսինք ֆրանքեւռուս դաշինքի մասին, որ հեռաւոր կապ անգամ չունի Դաշնակցութեան հետ, ինչպէս ըսած ենք ժամանակին:

Մենք չենք սպասեր որ Կոմինտէրնի ֆրանսական հատուածը դաշնակցական թերթ կարդայ եւ լուսաբանուի:

Բայց, իրաւունք ունինք պահանջելու որ, գոնէ « Իւմանիթէ »ին հին հաւաքածոները թղթատէ, երբ այնքան նախանձախնդրութեամբ անոր ճակատին վրայ կը պահէ Ժոռէսի անունը, իբրեւ հիմնադիր:

Ո՛ղջ ըլլար Ժոռէսը եւ դասընթացք մը բանար Դաշնակցութեան էութեան մասին, ի պէտս « Լա Տէֆանս »ներու եւ « Լ'Ավանկարտ »ներու խմբագիրներուն …

Դասընթացք մը, որ կրնար նպաստել իրենց քաղաքական զարգացման, մասնաւորապէս արեւելեան խնդիրներու մասին:

« Փլիշէ »ները, թափծու խօսքերը կրնան մոլորեցնել ամբոխը, բայց, ոչինչ կ'աւելցնեն Կոմինտէրնի Ֆրանսական հատուածին դափնիներուն վրայ:

Որովհետեւ, բուն իսկ Մոսկուան շատ աւելի բան գիտէ Դաշնակցութեան ծրագրին եւ գործունէութեան մասին:

Ամէն սուտ իր նպատակին չի հասնիր. իսկ յատակապէս այս առթիւ գրի առնուած լեզուագարութիւններն ու ցնդաբանութիւնները ոտքի վրայ քուն կը բերեն … նոյն իսկ Երեւանի մէջ:

Այս առթիւ, նորէն երկու խօսք այն դիմակաւոր Թշուառականներուն, որ լուր կամ ձեռագիր կը հասցնեն պոլշեւիկեան թերթերուն, գործի վրայ երեւալու մարմաջով:

Պարոններ, ազատ էք ձեր դաւանանքին եւ գործունէութեան մէջ: Կրնաք հաւատալ թէ՝ համաշխարհային յեղափոխութիւնը պիտի վիժի կամ պիտի ուշանայ, եթէ զրկուի ձեր թանկագին ծառայութենէն:

Բայց, հարցում մը, — ձեր մայրերը փողո՞ց նետեցին ձեր պորտը, թէ ձեզ ալ մեծցուցին այնպէս ինչպէս այս ժողովուրդին բոլոր զաւակները:

Գռեհիկ է հարցումը, այո՛: Բայց, ազնիւ գաղափարականութեան ո՞ր ստորակէտին կը համապատասխանեն ձեր այս արարքները: Ոչ միայն Ֆրանսայի, այլ եւ բոլոր գաղութներուն մէջ:

Եթէ դուք ո՛ր եւ է գաղափար ունիք Լէնինի եւ լէնինականութեան մասին, կրնա՞ք ըսել թէ ո՛ւր սորվեցաք այս զարշելի չահատակութիւնները, որոնք ոչ մեզի կրնան վնասել, ոչ ալ ձեզի կամ ձեր դատին օգնել. այլ պարզապէս կը ծառայեն զարգացնելու բոշայական բարքերը:

Նոյն իսկ Ֆրանսայի համայնավարը, որ այսօր կը ժպտի ձեր երեսին, կրնայ թքնել վաղը:

Չէ՞ որ մինչեւ լուսաբաց հագիւ կը տեւէ ստախօսին ճրագը: Մանաւանդ քաղաքական կեանքի մէջ:

Եւ յետոյ, երբ ձեր վարպետները ամէն տարի հանդիսաւորապէս թաղուած կը հռչակեն Դաշնակցութիւնը, դուք ինչո՞ւ այդքան խուճապի մատնուեր էք, եւ օգնութեան կը կանչէք « Իւմանիթէ »ները, « Լա Տէֆանս »ները, Ֆրանսայի կարմիր բջիջները, ծերն ու երիտասարդը եւ … ոստիկանութիւնը:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՆԳԼԻԱՑԻ ՃԱՐՏԱՐԱԳԷՏՆԵՐՈՒՆ ԴԱՏԸ

Կ'ամբաստանուին իբրեւ լրտես եւ խափանարար

—o—o—

ԳԼԽԱՒՈՐ ԱՄԲԱՍՏԱՆԵԱԼԸ ԿԸ ԽՈՍՏՈՎԱՆԻ …

Չորեքշաբթի օր, 12 ապրիլ, Մոսկուայի « Հոկտեմբերեան » սրահին մէջ սկսաւ հրապարակային դատավարութիւնը անգլիական Վիքըրս ընկերութեան վեց ճարտարագէտներուն եւ անոնց 11 ռուս պաշտօնեաներուն:

Ասեղ ձգելու տեղ չկար սրահին մէջ, որ սովորաբար կ'առնէ հինգ հարիւր հոգի: Ներկայացուցիչներ ունէին բոլոր օտար դեսպանատուններն ու հիւպատոսարանները: Անգլիական դեսպանատան կողմէ ներկայ էր գործակատարը, բազմաթիւ պաշտօնեաներով: Կարմիր պահակներ կը հսկէին բարեկարգութեան:

Ամբաստանագիրը կը բաղկանայ 77 մեծադիր էջերէ, 20,000 բառով: Ընթերցումը տեւեց քանի մը ժամ:

Ո՛Վ ԻՆՉ ՄԵՂՔ ՈՒՆԻ

Ամբաստանագիրը հետեւեալ մեղադրանքները կ'ուղղէ անգլիացի ճարտարագէտներուն, իւրաքանչիւրին զատ – զատ. —

ԿՐԷԿՈՐԻ. — Անդամ է հակայեղափոխական կազմակերպութեան մը եւ, 1932ին, տնտեսական եւ զինուորական տեղեկութիւններ քաղած է որոնք մեծ կարեւորութիւն ունին պետութեան համար: Յետոյ այս տեղեկութիւնները հաղորդած է ճարտարագէտ Թորնթընի:

ՔԸՇՆԻ. — Կը պատկանի խմբակի մը որուն նպատակն է վնասել ճարտարագործութեան: Իր պաշտօնավարութեան ընթացքին, 1929 — 1932, իբրեւ ելեկտրական ճարտարագէտ գործած է հետեւեալ յանցանքները. —

1) Զինուորական եւ տնտեսական կանոնաւոր լրտեսութիւն: Բազմաթիւ պետական գաղտնիքներ հաւաքած է:

2) « Արկածներ » սարքած է Բագուի ելեկտրական կայանին մէջ, իրեղէններուն վնասելու եւ աշխատանքները խանգարելու համար: Այս ուղղութեամբ հրահանգներ տուած է ռուս ճարտարագէտներուն եւ մեքենավարներուն:

3) Խանգարած է Վիքըրս ընկերութեան հայթայթած ելեկտրական սարքին տեղաւորումը, արկածներ յառաջ բերելու համար: Դրամ վճարած է ռուս մասնագէտներու, որպէս զի աջակցին լրտեսութեան եւ վնասարարութեան ձեռնարկներուն:

ՄԱՔՏՈՆԸԼՏ. — Կը պատկանի հակայեղափոխական խմբակցութեան մը եւ իր պաշտօնավարութեան ընթացքին, 1929 — 1933, իբրեւ ելեկտրական ճարտարագէտ Զլատուստ եւ Զուկրէստ ելեկտրական կայաններուն, —

1) Հետեւած է իր պետին՝ Թորնթընի հրահանգներուն եւ զինուորական գաղտնիքներ քաղած է, օգտուելով խումբ մը ռուս մասնագէտներէ:

2) Ճշգրիտ հրահանգներ տուած է ռուս մասնագէտներուն, զանազան « արկածներ » պատրաստելու համար, որոնց հետեւանքով ծանրապէս խանգարուած են աշխատանքները:

3) Այդ նոյն ռուս մասնագէտներուն տուած է պարգեւներ, որոնց գումարը կը հասնի տասը հազար րուբլիի, — ի վարձ անոնց ընծայած աջակցութեան եւ իբրեւ լռութեան գին:

ԹՈՐՆԹԸՆ. — Անդամակցած է հակայեղափոխական խմբակցութեան մը, 1927 — 1932, երբ վարիչն էր Վիքըրս ընկերութեան զետեղման ձեռնարկներուն եւ գործակցած է վերոյիշեալ աւերիչ ձեռնարկներուն:

1) Վարած է լրտեսութեան գործը, տնտեսական եւ զինուորական կարեւոր գաղտնիքներ կորզելու համար:

2) Անձնապէս եւ իր ստորադասներուն՝ Մաքտոնըլտի եւ Քըշնիի միջոցաւ հրահանգներ տուած է, « արկածներ » ստեղծելու համար ելեկտրական կարգ մը կայաններու մէջ:

3) Կաշառած է կարգ մը ռուս մասնագէտներ, անոնց մեղսակցութիւնն ստանալու համար:

Ամբաստանագիրը միեւնոյն մեղքերով կ'ամբաստանէ նաեւ միւս երկու անգլիացի ճարտարագէտները եւ մանրամասնօրէն կը պարզէ անոնց ռուս մեղսակիցներուն եւ իրենց քարտուղարին՝ Տիկին Քութուզովայի արարքները: Այս վերջինը խարտիշահեր գեղուհի մըն է, եւ ամբաստանեալներուն մէջ ըլլալով հանդերձ, իր կարգին կ'ամբաստանէ անգլիացի ճարտարագէտները:

ԱՌԱՋԻՆ ՀԱՐՑԱՔՆՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ինչպէս ըսինք, դատավարութիւնը տեղի ունեցաւ « Հոկտեմբերեան » սրահին մէջ, ուր ամէն ինչ խորհրդային էր եւ խորհրդաւոր: Դատաւորական սեղանը ծածկուած էր կարմիր կերպասով մը, իսկ Լէնինի արձանը եւ կարմիր նշանախօսքեր կը տիրապետէին սրահին մէջ: Սպառազէն զինուորներ առաջին անգամ ներս բերին հինգ ազատ ամբաստանեալները, եւ անոնց ետեւէն՝ բանտարկեալ Մաքտոնըլտը եւ 11 ռուս ամբաստանեալները, որոնց համար դրամական երաշխաւորութիւն մերժուած էր: Յետոյ ներս մտան չորս դատաւորները, — Վասիլի Ուլրիխ, նախագահ խորհրդային գերագոյն ատեանի զինուորական ճիմարանին. փրոֆ. Մարտէնս՝ Դիէզէլի կաճառէն, Պ. Դմիտրեւ՝ անօրէն ճարտարագործական կարեւոր հաստատութեան մը եւ Պ. Զէլիկով, նախագահ ելեկտրականութեան աշխատաւորներու սէնտիքային:

Նախագահը, որ սովորաբար զինուորական համազգեստ կը հագնի, այս անգամ հագած էր քաղաքային տարազ:

Դատախազը անմիջապէս կարդաց ամբաստանագիրը: Կարճ ընդհատումէ մը յետոյ, երբ դատավարութիւնը վերսկսաւ, նախագահը զատ – զատ հարցումներ ուղղեց ամբաստանեալներուն: Վեց ճարտարագէտներէն հինգը յայտարարեցին թէ կը մերժեն բոլոր մեղադրանքները եւ թէ յանցաւոր չեն: Բայց երբ կարգը եկաւ Ուիլիըմ Մաքտոնըլտի, որ երեսուն տարեկան երիտասարդ մըն է եւ ապուշցած, խոժոռ երեւոյթ մը ունէր, բանտարկեալը ոտքի ելաւ յոգնաբեկ, եւ, խուսափելով իր ազգակից ընկերներուն նայուածքներէն, յայտարարեց մեղմ ձայնով մը.

— Յանցաւոր եմ: (Գէթ այսպէս կը պատմէ Մոսկուայէն հաղորդուած հեռագիրը):

Ժխոր մը ծագեցաւ դատարանին մէջ, բայց կարմիր զինուորները վերահաստատեցին լռութիւնը, նախագահին կարճ եւ ազդու հրամանին վրայ:

Այն ատեն ոտքի ելաւ ընդհ. դատախազը եւ սկսաւ հարցաքննել ամբաստանեալներէն անոնք որ վկայութիւններ ունէին ճարտարագէտներուն դէմ: Առաջինը ռուս ճարտարագէտ մըն է, Կուսեւ, որուն յայտարարութիւնները մեծապէս նպաստած են ամբաստանութեանց հիմնաւորման:

Ռուս ճարտարագէտը յայտարարեց թէ յանցաւոր է ինք, իբրեւ վնասարար եւ թէ քանի մը անգամ գումարներ ստացած է Պ. Մաքտոնըլտէն: Յետոյ պատմեց իր անհատական կեանքը և քաղաքական համոզումները, յայտարարեց թէ « Թշնամի է պոլշեւիկեան յեղափոխութեան, իր բոլոր ձեւերուն մէջ », եւ մանրամասնօրէն պարզեց իր արարքները՝ անգլիացի ճարտարագէտներուն հետ՝ խանգարելու համար ելեկտրական կայաններուն աշխատանքները:

Երկու անգամ, դատախազը ատեան կանչեց Մաքտոնըլտը, որ, կոտրտուած ձայնով մը, եւ միշտ խուսափելով իր ընկերներուն եւ բարեկամներուն երեսը նայելէ, հաստատեց Կուսեւի յայտարարութիւնները՝ իր արարքներու մասին:

Ռուս ճարտարագէտը յետոյ շարունակեց իր խոստովանութիւնները, պատմեց թէ անգամ մը ժողով գումարեցին իր գրասենեակին մէջ, Մաքտոնըլտի, Քըշնիի եւ Թորնթընի հետ, աւերման մանրամասն ծրագիր մը կազմելու համար, որուն գլխաւոր կէտերը գործադրուեցան երկուքուկէս տարուան մէջ: Վերջապէս, յայտարարեց թէ Մաքտոնըլտի հրամանով, անգործածելի դարձուց շատ մը ելեկտրական կազմածներ՝ զինագործարանի մը մէջ:

Յետոյ կանչուեցաւ Թորնթըն, որ վճռապէս հերքեց վկային տուած տեղեկութիւնները եւ յայտարարեց թէ անոր հետ ծանօթացած է ոչ թէ 1929ին, այլ 1930ին: Խոստովանեցաւ թէ կարգ մը տեղեկութիւններ ուզած է ելեկտրական կայաններու մասին, բայց պարզապէս անձնական ուսումնասիրութեան համար: Պատասխանելով եղած հարցումներուն, ամբաստանեալը խոստովանեցաւ թէ չարչարանքի չէ ենթարկուած բանտին մէջ:

Դատավարութիւնը շարունակուեցաւ երէկ, հինգշաբթի:

ՆՈՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԵՒՍ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

—o—o—

Մայիս 1ը՝ «ազգային աշխատանքի օր»

Հիթլէրական կառավարութիւնը որոշեց Մայիս 1ը տօնել իբրեւ « ազգային աշխատանքի օր », որ հանդիսաւորապէս պիտի տօնուի ամբողջ Գերմանիոյ մէջ: Տօնակատարութեան նպատակը պիտի ըլլայ մեծարել բանուոր դասակարգը, զայն վերջնապէս բաժնելով մարքսեան հոսանքէն: Համաձայն տրուած հրահանգներուն, « գերման ժողովուրդը իր համերաշխութիւնը պիտի յայտնէ բանուոր դասակարգին, եւ պիտի յայտարարէ գերմանական ընկերվարութեան մը անհրաժեշտութիւնը »:

Ժողովրդային խրախճանքները պիտի սկսին առտուան ժամը 11ին, Պերլինի գլխաւոր հրապարակին վրայ, ազգային քայլերգով մը: Յետոյ ճառ մը պիտի խօսի Ազգային Պրոպագանտի նախարարը, պանծացնելով « գերման մարդը » եւ ձաղկելով կուսակցութեանց քաղաքական եասիրութիւնը: Անկէ ետեւ պիտի հնչէ « Գերմանիա ամէն բանէ վեր », ինչպէս եւ հիթլէրական ռազմերգը: Այդ միջոցին, պետական օդանաւերով Թամփէլհօֆի կայանը պիտի հասնին գերմանական բոլոր գաւառներու բանուորական պատուիրակները, որոնք ընտրուած պիտի ըլլան հիթլէրական, եւ ոչ թէ ընկերվարական շարքերէն:

Իրիկուան ժամը 5 — 6, գերմանական բանակին, նացիներու եւ Պողպատեայ Սաղաւարտակիրներու նուագախումբերը ազգային երաժշտութեան տեղատարափ մը պիտի հոսեցնեն բոլոր հրապարակներուն վրայ: Իսկ ժամը 8ին, Թամփէլհօֆի օդակայանին մէջ, հիթլէրականները եւ իրենց գործակիցները պիտի համախմբեն իրենց մարտական խումբերը: Այս առթիւ ճառ մը պիտի խօսի Հիթլէր, պարզելով իր քառամեայ ծրագրին առաջին տարուան աշխատանքները: Անկէ ետեւ մարտական խումբերը թափօր պիտի կազմեն, ընկերակցութեամբ նուագախումբերուն եւ ջահազնացութիւն պիտի կատարեն:

⁂ Հիթլէր հեռագրով մը Փրուսիոյ վարչապետ նշանակեց իր ներքին նախարարը, Կէօրինկ, որ Հռոմ կը գտնուի այս միջոցին: Նոր վարչապետը պաշտօնի պիտի ձեռնարկէ ապրիլ 20ին: Այս կարգադրութեամբ, վերջնապէս միացած կ'ըլլան Փրուսիան եւ պետութիւնը: Նոր վարչապետը գերմանական ամենամեծ «երկիրը» պիտի վարէ տիրաբար, ինչպէս կ'ընէր Պիզմարք: Միեւնոյն ատեն Փրուսիոյ լիազօրի պաշտօնէն հրաժարած կ'ըլլայ փոխ – վարչապետ Ֆոն Փափէն, որ անցեալ տարի յուլիսին հաստատած էր այդ պաշտօնը:

Հակահրէական եւ հակագերման դէպքեր

Շէմնիցի մէջ, հրեայ փաստաբան Վայնէր, իր բնակարանէն առեւանգուելով, սպաննուեցաւ քաղաքին շրջակաները: Ոստիկանութիւնը կը յայտարարէ թէ ոճիրը գործած են « ազգային շարժման » թշնամիները: Սպանեալ փաստաբանը մասնակցած է մեծ պատերազմին, իբրեւ սպայ:

⁂ Լոնտոնի հրէական թաղերուն մէջ սաստկութեամբ կը շարունակուի հակագերման պոյքոթը: Հազարաւոր ազդեր շրջան կ'ընեն քաղաքին մէջ: Գերմանական առեւտուրը զգալապէս ազդուած է այս պայքարէն: Կազմակերպիչները վճռած են շարունակել պոյքոթը, մինչեւ որ գերմանական կառավարութիւնը վերջ տայ Հրեաներուն դէմ հաստատուած խտրութեանց:

⁂ Լեհական թերթերը կը գրեն թէ մինչեւ հիմա 17,000 հրեայ փախստականներ Լեհաստան ապաստանած են Գերմանիայէն:

⁂ Գերմանական կառավարութիւնը ամէն շաբթու կ'արգիլէ 5 — 10 օտար թերթերու մուտքը, իբրեւ պատիժ « թշնամական հրատարակութեանց »:

Օտմ. Պարտքերու խնդիրը

Ըստ էթ փաշա « Խալք »ի խմբակցութեան առջեւ պարզելով արտաքին քաղաքականութիւնը, հաղորդեց թէ ապրիլ 15ին Փարիզի մէջ պիտի ստորագրուի օսմ. պարտքերու մասին կնքուած նոր պայմանագիրը: Այս առթիւ, վարչապետը հաստատեց թէ ներքին փոխառութիւնը ջերմ ընդունելութիւն գտած է երկրին մէջ:

Տասը Փրանքնոց կը շինէր, բռնուեցաւ

Ոստիկանութիւնը իմացած ըլլալով որ տասը փրանքնոց կեղծ թղթադրամներ կը շրջին հրապարակին վրայ, խիստ քննութեան ձեռնարկած էր: Անցի օր յաջողեցաւ ձերբակալել կեղծարարը, իտալացի փորագրիչ Մարիանօ Վէրինի, որ յաջողած էր ոչ միայն վարպետօրէն կեղծել, այլեւ քշել իր սպած դրամները: Ընդհանրապէս լրագրավաճառներու կուտար կեղծ դրամը, եւ տասը շնորհիւ գտնուեցաւ իր հետքը: Բնակարանը խուզարկուելով, բռնուեցան կեղծարարութեան բոլոր գործիքները:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՍԵԼԱՆԻԿԷՆ

ԱՀԱՒՈՐ ՏԱԳՆԱՊ ԱՄԲՈՂՋ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

1922ի մեծ ձախողանքէն վերջ, քաղաքականին հետ, այս երկրի տնտեսական հաւասարակշռութիւնն ալ խանգարուեցաւ։ Տնտեսական վերականգնումի բոլոր ճիգերը ապարդիւն անցան։ Ներքին եւ արտաքին փոխառութեանց մեծագոյն մասը յատկացուեցաւ խուժող յոյն գաղթականութեան տեղաւորման գործին։ Տասնամեակ մը տեւող տենդագին աշխատանքներէ վերջ, որոշ կէտի մը հասած տեղաւորման գործը կանգ առած է այսօր։

Աղէտին յաջորդող տարիները ոչ միայն չթեթեւցուցին տագնապը, այլեւ աւելի ծանրացուցին զայն։

1922—1926ի շրջանին, թշուառութիւն եւ անգործութիւն կար, սակայն ոչ այնքան չեչտուած։ Տագնապը մեղմ էր, որովհետեւ վերաշինական ներքին աշխատանքները — մասնաւորաբար հրկիզուած Սելանիկի, եւ գաղթականական բազմաթիւ նոր գիւղերու կառուցումը եւայլն — գործ կը հայթայթէին մեծ թիւով բանուորներու։ Երկրին գլխաւոր արտադրութիւնները՝ ծխախոտը, չամիչը, ձէթը եւ ըմպելիները, բաւական լաւ սպառում ունէին արտասահմանի մէջ։ Գորգի ճարտարարուեստը զարգացման մէջ էր, շնորհիւ յոյն եւ հայ եկւորներու։ Լաւ շուկաներ էին մասնաւորաբար Ամերիկան եւ Գերմանիան։ Տնայագործութիւնը (տօքումա) ծաղկեալ վիճակի մը հասած էր եւ նոյնիսկ արտածումներ կ'ունենար դէպի դրացի Պալքանեան երկիրները։ Երկրագործական եւ ճահիճներու չորացման աշխատանքները շարժման մէջ դրած էին գործող բազուկներ, վաճառականութիւնը աշխոյժ գործունէութեան մէջ էր եւ դրամը գրեթէ կայունացած վիճակ մը ունէր։

Սակայն, 1927էն սկսեալ մինչեւ այսօր, Յունաստանը օրէ օր կ'երթայ դէպի վատթարացում։ Ծխախոտը, առաջին տարիներուն գնորդ չունենալու, եւ կամ շատ ցած գին առաջարկուեցաւ։ Երկրագործը եթէ սնանկացած էր՝ վնասով ծախեց։ Պահողները աւելի բախտաւոր չեղան սպասելով, որովհետեւ յետագային ձեռքէ հանեցին՝ մինչ աւելի վնասով։ Յաջորդաբար տարիները աւելի անբախտ եղան։ Ծխախոտի մշակութիւնը եւ անոր ճարտարարուեստը անդամալուծուելով, գիւղացին մնաց պարտքի տակ եւ բանուորը՝ առանց գործի։

Պարագան նոյնն էր միւս գլխաւոր արտադրութիւններուն համար։ Չամիչը եւ զանազան ըմպելիներ տարուէ տարի կուտակուեցան, օտար շուկաները ապսպրանք չունէին, կամ շատ քիչ։ Այսպէսով գիւղացիներուն գնողական կարողութիւնը նուազեցաւ եւ վաճառականութիւնն ալ շատ ազդուեցաւ։ Գորգի պահանջքը նուազեցաւ կարելու աստիճան, բազմաթիւ գործատեղիներ փակման դատապարտուեցան, աւելցնելով գործազուրկներուն թիւը։

Յոյն գիւղացին արդէն սակաւապետ, այսօր գտնուելով ծայրայեղ չքաւորութեան մէջ, այլեւս դադրած է սպառող տարր ըլլալէ։ Ասոր հետեւանքով ամբողջ հրապարակը մատնուած է մեռեալ վիճակի մը։ Կասած է Սելանիկի այնքան բուռն թափով սկսուած վերաշինութիւնը, ինչպէս եւ գրեթէ վերջ տրուած է գաղթականական նոր գիւղերու կառուցման, միջոցներու անբաւականութեան ու մասամբ ալ եկւորներու մեծ մասին տեղաւորման պատճառաւ։ Այս եւ նման պատճառներով հազարաւոր աշխատաւորներ դատապարտուած են անգործութեան։ Մասնաւորաբար ծանր է վիճակը Սելանիկի, Գավալայի եւ Քսանթիի, որոնք նկատուած են ծխախոտի եւ այլ բանուորական գլխաւոր կեդրոններ։ Վերոյիշեալ վայրերու տասնեակ հազարաւոր բանուորներ ամիսներէ ի վեր նստած են ձեռնածալ, ու երեւան կուգան միայն պարբերական ցոյցերու ընթացքին՝ պաղատելու համար հաց կամ գործ…

Միւս կողմէ, որ եւ է աշխատաւոր գործ մը ճարելու պարագային, կը ստանայ այսօր 1926ի օրավարձքը, մինչդեռ ապրուստի գինը, բաղդատմամբ այդ շրջանին, հարիւրին 40 համեմատութեամբ աւելցած են։ Կացութիւնը աւելի յուսահատական պիտի ըլլար, եթէ դրամին անկումին զուգընթաց կենսամիջոցներն ալ աւելնային հարիւրին 140 համեմատութեամբ։ Ի հարկէ հաշուէ դուրս է պերճանքի եւայլ առարկաներու մասին խօսիլը, քանի որ լաւագոյն պարագաններուն ալ մասնաւորներու վայելքին յատկացուած էին անոնք։

Երբ այս է բովանդակ Յունաստանի այժմու տնտեսական կացութիւնը, այլեւս դժուար չէ երեւակայել թէ ինչ կ'ընէ հայ աշխատաւորը, խանութպանը կամ վաճառականը։ Հայը, որ միշտ գտած է քարէն հաց հանելու գաղտնիքը, չունարուն վիճակի մը մատնուած է տնտեսական այս յուսահատեցուցիչ եւ երկարատեւ տագնապին առջեւ։

Եկող գացող կառավարութիւնները, ճիշդ է որ ճիգեր թափած են տագնապը մեղմացնելու։ Օրինակ, Վէնիզէլոսի կառավարութիւնը մասնաւոր պատուիրակութիւններ ղրկեց սիկարէթի ճարտարարուեստով զբաղող եւրոպական կարեւոր կեդրոններ, յունական ազնիւ ծխախոտը անձամբ ծանօթացնելու եւ սպառումը ապահովելու համար, սակայն այս եւ նման ձեռնարկներ շօշափելի արդիւնք մը չտուին։

Այսօր ալ նորընտիր կառավարութիւնը իր ներքին քաղաքականութեան հիմնական խնդիրներէն կարեւորագոյնը կը նկատէ երկրի տնտեսութեան վերականգնումը։ Վարչապետ Պ. Ցալտարիս, խորհրդարանի բեմէն կարդաց իր դահլիճին յայտարարութիւնները, եւ տնտեսական քաղաքականութեան մասին յայտարարեց, թէ, հակառակ այն իրողութեան, որ իր կառավարութիւնը նոր տարեշրջանին կը ներկայանայ 1200 միլիոն դրամի բացով մը, սակայն վճռած են ծայրայեղ խնայողութիւն մտցնել զանազան սպասարկութեանց մէջ։ Այս առթիւ, իբր խնայողական միջոց եւ պիւտճէն հաւասարակշռելու ձեռնարկ, յիշեց դրամատուններու միացման եւ կարգ մը սպառող նիւթերու վրայ տուրքերու յաւելման հարցը։ Այս բոլոր միջոցներով, եզրակացուց, կարելի պիտի ըլլայ ոչ միայն պիւտճէին բացը՝ 1200 միլիոնը գոցել, այլեւ վերսկսիլ գաղթականներու զետեղման գործին, ու մտածել նաեւ արտաքին պարտքերու տոկոսները վճարելու մասին։ Ծրագրուած է մայիսի առաջին տասնօրեակին աշխատանքի գրասենեակներ հաստատել, առայժմ գլխաւոր կեդրոններու մէջ, անգործներուն գործի հայթայթումը դիւրացնելու համար։ Կը խորհուի նաեւ պետական մենաշնորհի վերածել մեծ սպառում ունեցող կարգ մը նիւթեր, ինչպէս՝ պէնզին, քարիւղ եւ ծխախոտ։ Սակայն առ այժմ անիրականալի կը թուի այս ձեռնարկին յաջողութիւնը, քանի որ պետութիւնը ի վիճակի չէ վճարելու գոյութիւն ունեցող ընկերութեանց մեծագումար հատուցումները, ինչպէս նաեւ, լուծելու այն բազմաթիւ նիւթական դժուարութիւնները որ իր ճամբուն վրայ պիտի երեւան գործնական քայլեր առնելու ժամանակ։

Նոր կառավարութիւնը որոշած է դիւրութիւններ տալ արտածողներուն, նոր սեղմումներ հաստատել ներածումներուն համար եւ ուժ տալ տեղական բոլոր տեսակի ճարտարարուեստներուն։ Այսպէսով կը յուսացուի փրկել դրամին վարկը։ Տնտեսական հարցերու կարգադրութեան մէջ ընդդիմադիրներն ալ ուժ պիտի տան կառավարութեան ճիգերուն։

Այս միջոցներով, եթէ ոչ յուսալի, գոնէ մաղթելի է, որ տնտեսական երկարատեւ տագնապներու մէջ գալարուող գեղեցիկ Յունաստանը գտնէ իր հաւասարակշռութիւնը։

ՎԱՀԱԳՆ

ԿԱՐՄԻՐՆԵՐԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

Պրուսայի համայնավարներուն մասին Պոլսոյ ոստիկանութեան կողմէ կատարուած քննութիւնները աւարտած ըլլալով, ձերբակալեալները իրենց թղթածրարին հետ յանձնուեցան դատական իշխանութեանց։

Միւս կողմէ ոստիկանութիւնը աւարտեց նաեւ 13 Պոլսեցիներու մասին իր բացած քննութիւնը եւ այդ անձերն ալ յանձնեց ընդհ. դատախազութեան։

Ատանայի եւ Պրուսայի ձերբակալեալները Պոլիս բերուած են, որովհետեւ հաստատուած է թէ անոնք յարաբերութիւն ունէին Պոլսոյ համայնավարներուն հետ։

Կատարուած քննութիւնները հաստատած են որ, Պոլսոյ, Ատանայի եւ Պրուսայի համայնավարական շարժումները կը վարէին Համտի Շամիլօֆ եւ անոր ընկերները։

Հարցաքննութեան ենթարկուած Պրուսայէն փոխադրուած կալանաւորները եւ 15 երիտասարդներ։

ՌԱՄԿԱՎԱՐՆԵՐՈՒ «ԴԱՒԱՃԱՆ» ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18ԻՆ

Արտասահմանի ռամկավար մամուլը տարուէ տարի կը սատկացնէ փետրուար 18ի առթիւ իր քննադատութիւնը, իբրեւ կուսակցական կենդանի գործ։ Եւ թող ներուի մեզ ըսելու, որ այդ մամուլը կուսակցական օնանականութեան հասցուցած է գործը։

Այս ուղղութեամբ Փարիզի «Ապառաջ»ն մրցանիշը կոտրեց յանձին իր խմբագրին։

Փետրուար 18ը մեր պատմութեան մէջ «դաւաճանական եւ եղեռնական» էջ մը համարելով, «Ապագայ»ի խմբագիրը քիչ մըն ալ գիտոսիկ քաղաքագէտի հովեր կ'առնէ եւ կը գրէ.

— «Եթէ դաշնակցական կառավարութեան քով քաղաքական յստակատեսութիւն չպակսէր, Կարսի անկումէն շատ առաջ կարելի պիտի ըլլար խնայել Հայաստանին՝ Թուրքերու վերջին հարուածը»։ Ըսել կ'ուզէ թէ՝ հայ-թուրքական պատերազմը չպայթած, Հայաստանի կառավարութիւնը պէտք է իշխանութիւնը յանձնէր Խորհուրդներուն։ Անշուշտ մայիսեան ապստամբութեան օրերուն, երբ հայ բոլշեւիկները Կարսի եւ Ալէքսանտրապոլի մէջ դիմեցին եղբայրասպան կռուի։ Ճիշդ այդ օրերուն «Ապագայ»ի ներկայ խմբագիրը կը գտնուէր Երեւան, խմբագիրն էր «Հայաստանի Ձայն» թերթի, ու «չէֆ»ը հայ ռամկավարներու։

Ա՛յ քեզ քաղաքագէտ եւ հեռատես մարդ։ Ինչ խելօք տեսութիւններ կ'ընէ 13 տարի յետոյ այսօր, Փարիզի մէջ նստած։ Միտքն ալ փոխանակ Մայր Արաքսի ջուրերու, Սէնի պղտոր ալիքներուն պէս կը հոսի, դարիւ դարիւ խփելով առաջ կ'երթայ մոլեգին։ Է՛, հոս քիչ մը կեցիր, Պ. Ռամկավար խմբագիր։ Մարդ Աստուծոյ, երբ այդքան բան գիտես, այսօր ինչո՞ւ սորվեցար հասկցար, թէ արդէն գիտէիր 1920ին, երբ դեռ Երեւան էիր եւ թերթ ունէիր տրամադրութեանդ տակ։ Է՛, ի՞նչու այդ խելքը այն օր չյայտնեցիր, չգրեցիր, չյայտարարեցիր եւ քու հայրենասիրութեան, ժողովրդասիրութեան ապացոյցը չտուիր։ Ի՞նչու այդ իմաստութիւնդ այնօր չծախեցիր, այլ ձգեցիր Հայաստան ու ինչ որ գործով անցար Պոլիս, յետոյ Փարիզ ու այժմ միայն իմաստունս բարբառես։

Ոչ, այն օրերուն, 1920ին, Ռամկավարներդ ուրիշ բաներ գրեցիք եւ կ'երեւի մոռցեր էք։ Պէտք է յիշէք Ռամկավարներուդ կոչը, մայիսեան ապստամբութեան օրերուն։

Այդ կոչին խմբագրութիւնը շատ հաւանաբար «Ապագայ»ի խմբագրի գրչին պիտի պատկանի։ Ահա մէկ քանի հատուած.

— «… Իթթիհատ կուսակցութիւնը, որ Նուրի ու Խալիլ փաշաներու միջոցով փոխադրուած էր Ադրբէջան, գառան մորթ վրան առած՝ մի օր, յանկարծ, Բագուի մէջ յայտարարեց սովետական իշխանութիւն եւ առաջին օրէն իսկ իր նշանաւոր ուլտիմատումով պահանջեց հայկական հանրապետութենէն երեք օրէն յանձնել Ղարաբաղն ու Զանգեզուրը եւ իր զօրքերը արդէն շարժման մէջ դրաւ Հայաստանի վրայէն երթալ միանալու Մուստաֆա Քէմալ փաշայի հետ, որ …

«Խելագար եւ երկու աչքով կոյրը միայն կարող էր չտեսնել այս կերպով հայկական հանրապետութեան ընդհանրապէս եւ Թրքահայաստանին մասնաւորապէս սպառնացող վտանգը. եւ, սակայն, գտնուեցան հայ անուն կրող մարդիկ եւ հայ իրականութեան մէջ գործող, բայց հայ ոգին ու զգացումներուն խորթ խմբակներ, որոնք փոխանակ Հայաստանի սահմանները պաշտպանելու, կողմնակից յայտարարեցին զիրենք այդ հայադաւ շարժման եւ Ալեքսանդրապոլի ու Կարսի մէջ դիմեցին եղբայրասպան կռուի։

«Այդ խելագարները ո՛չ միայն չմտածեցին, որ այդ կերպով վերջին անդառնալի հարուածը կուտան լուծման օրերու մէջ գտնուող հայկական հարցին, այլ մինչեւ անգամ հոգ չըրին, որ երկրի սահմանները կը բանան …

«Տարակոյս չկայ, որ ամէն հայ մարդ, որ իր երակներու մէջ հայ արիւն կը կրէ եւ իր գլխուն մէջ փոքր ինչ խելք ունի, կը դատապարտէ այդպիսի խելագար շարժումը, ե՛ւս առաւել Թրքահայերս … Այդ շարժումը ինչ տեսակ շարժառիթներ ունեցած լինի, չի կրնար արդարանալ, եւ մենք մասնաւորապէս պիտի ծառանանք անոր դէմ եւ մեր բոլոր ուժերը ի սպաս դնենք կառավարութեան՝ իր բունին մէջ խեղդելու զայն եւ շեղելու իր ոճրապարտ նպատակէն։

«Հայ Ռամկավար կուսակցութիւնը, մանաւանդ, որ տոգորուած է եղած միշտ հայ ազգի կրած տառապանքներով, ամէնէն աւելի իրաւունք ունի զայրոյթով մերժելու այդ հայրենադաւ ոճիրը, դատապարտելու անոր հեղինակները՝ միաժամանակ իր ուժերը տրամադրելով հայրենիքին սպառնացող ներկայ վտանգի հանդէպ։

«… կորչի՛ եղբայրադաւ եւ հայրենադաւ ոճիրը։

«Կեցցէ՛ հայ ոգին։

«Կեցցէ՛ Միացեալ եւ Անկախ Հայաստան»։

×

Ահա 13 տարի առաջ ռամկավարներու ցուցադրած քաղաքական յստակատեսութիւնը եւ այսօրուան գիտոսիկութիւնը։

Եւ որովհետեւ պատմութեան առջեւ այդպիսի մուրհակ մը ունին ստորագրած, ուստի Դաշնակցութիւնը Կարսի անկումէն շատ առաջ իշխանութիւնը բոլշեւիկներուն չտալուն համար կը գրէ «Ապագայ»ն — Խստապահանջ չըլլանք, չպահանջենք դաշնակցական ղեկավարներէն այդքան հեռատեսութիւն կամ քաղաքագիտութիւն, չծանրանանք հոդ իր պատասխանատուութեան վրայ, բաժնենք զայն ամբողջ հայ ժողովուրդի, անոր միւս կուսակցութիւններու եւ քաղաքական շրջանակներու վրայ։

Այստեղ է ահա ռամկավար խմբագրի թշուառութիւնը։ Երբ Դաշնակցութիւնը կարող էր Կարսի անկումէն շատ առաջ՝ Թուրքերու վերջին հարուածը խնայել Հայաստանին, բայց չըրաւ — ատոր համար խստապահանջ չըլլանք, կ'ըսէ, եւ Դաշնակցութեան վզին ծանրացած յանցանքը կը բաժնէ ամբողջ հայ ժողովուրդի եւ միւս կուսակցութեանց վրայ։ — Այսինքն ռամկավարներն ալ բաժին — մաս կը վերցնեն պատասխանատուութենէն։

Սակայն երբ հարցը կուգայ փետր. 18ի ապստամբութեան, զայն կը համարէ դաւաճանութիւն, որուն դժբախտաբար իրենց համեստ մասնակցութիւնը բերած էին Հայաստանի ռամկավար Խորհուրդը եւ շարքայինները։

Հայաստան մնած Ցեկոմը, գլխաւորութեամբ Ալիս Նուրիջանեանի եւ ընկերներու (որոնք մայիսին ռամկավարներու բաց թողած կոչին մէջ կ'որակուէին խելագարներ, եղբայրասպաններ, հայասպաններ ու ոճրապարտ նպատակ ունեցողներ) իբրեւ այդպիսիներ արդարեւ ամբողջ Հայաստանը երկու ամսուան մէջ վերածեցին մէկ ծայրէն միւսը բանտի, ըսպանդանոցի, կողոպուտի եւ թալանի ասպարէզ։ Հայ ժողովուրդը հիւսխարձուած ծառայէ մարդասպան ռէժիմի դէմ։ Դաշնակցութիւնը գլխաւորեց բոլոր կուսակցութիւնները, անոնց շարքին եւ Հայաստանի ռամկավարները բերին իրենց «դաւաճանական» բայց ինքնաբուխ մասնակցութիւնը՝ կեանքով, արիւնով եւ զէնքով։

Իբրեւ իրազեկ եւ մասնակից փետրուարեան շրջանի կռիւներուն, պարտք կը համարեմ ներկայացնել ռամկավարներու գործօն մասնակցութեան պատմական եւ փաստական կողմը, կարճառօտ։

Այո՛. Երեւանի հայ ռամկավար Խորհուրդը եւ իր ընկերներու «դաւաճանական» մասնակցութիւնը պէտք է արձանագրուի։ Արտասահմանի ռամկավար կազմակերպութիւնը ցոյց պիտի տայ վերաբերմունք հանդէպ իր մեղսակից ընկերներուն, ապաքինուած թէ տարագիր։ Իսկ «Ապագայ»ի ներկայ խմբագիրը, որ լաւ կը ճանչնայ զանոնք, պէտք է հասկնայ թէ ինքը շատ աւելի կուրաբար մխրճուած է դաւաճանական աղտի մէջ, քան իր գաղափարակից այդ ընկերները, որոնց անունով այսօր բան մը կը ծախէ Փարիզի ռամկավար կեդրոնի մէջ։

Կանխապէս, իբրեւ անհրաժեշտ լուսաբանութիւն, ըսենք որ 1920ին ու անկէ առաջ Հայաստանի մէջ ռամկավար կազմակերպութիւնը բաղկացած էր բացառապէս Վանեցի ռամկավարներէ։ Արեւմտեան Հայաստանի այլ նահանգներէ հազիւ հատ ու կենտ կուսակցականներ կային։ Արդար ըլլալու համար, պէտք է ըսել նաեւ, Վանի ռամկավարները՝ իրենց հակադաշնակցական պայքարին հետ միաժամանակ, ցուցադրած են մէկ ուշադրաւ կողմ։ Այն է՝ Հայաստանին ըսպառնացող վտանգի ծանր օրերուն ասպարէզ եկած են Վասպուրականցի Դաշնակցականներու հետ կողք կողքի։ 1918ին՝ Բաբթողեան լեռներուն մէջ, թրքական բանակի դէմ։ 1918 մայիս ամսուն մղուած օրհասական ճակատամարտներուն՝ Վանեան գունդերու հետ, երբ ծնաւ Մայիս 28ը. նաեւ մասամբ 1920 թ. մայիսեան ապստամբութեան օրերուն, բոլշեւիկներու դէմ։ Վերջապէս նոյնը նաեւ փետրուարեան ժողովրդական պոռթկումի ժամանակ ու անոր յաջորդող կռիւներու տեւողութեան, մինչեւ Վայոց-Ձոր, Զանգեզուր, Պարսկաստան։ Պէտք է յիշել նաեւ որ, ներկայիս արտասահման թառած մէկ—երկու չէֆ—չէֆիկները, այդ օրհասական օրերուն երբեք Հայաստան չեն եղած, չեն ալ մասնակցած իրենց ընկերներու համեստ աշխատանքին եւ զոհաբերութեան։

Հ. ԿՈՍՈՅԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԿԱՐՍԷՆ… ՉԻՆԱՍՏԱՆ

(ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԻ ՄԸ ՈԴԻՍԱԿԱՆԸ)

Սարսռազդեցիկ դրուագներ եւ օրերէն

(Գ. եւ վերջին մաս)

ՇԱՆԿԱՅ.— Թուրքերի գրաւումից յետոյ, ինչպէս որ ձիւնը հալւելէ վերջ առաջին անգամ ձնծաղիկն է գլուխը բարձրացնում գետնի տակից, այնպէս ալ մեր երեւելի «փրկիչ»ները, երեւացին Կարսի փողոցներում, գմբէթի ձեւին կարւած գլխարկները գլուխներին։ Սրանք կոմունիստ փրկիչներն էին, որ պիտի փրկեն ամբողջ աշխարհը… Վերջապէս մի տարի եւ 16 օր յետոյ, մենք ճանապարհուեցինք դէպի Լէնինական, ու այն տեղից Թիֆլիս 1921ի վերջերը։ Որովհետեւ ուշացած էինք դպրոցական ժամանակից, ես մնացի մի տարի առանց ուսման։ Պարապում էի մասնաւոր առեւտուրով, բայց ինչ կարող էի անել, մանուկ հասակիս։ Վերջապէս քարշ եկայ մինչեւ արձակուրդ։ Երբ նորից բացւեցին դպրոցները, ես 12 տարեկան էի արդէն, եւ ոչինչ չգիտէի, այնպէս որ, կարողացայ ընդունւել Բ. բաժանմունքում։ Երեք տարի միայն, սովորեցի Ս. Սարգիս եկեղեցու դպրոցում, որ կառուցւած է Խարբութ թաղի մօտերը եւ կոչւում է 79րդ աշխատանքային կարմիր դպրոց։

Բայց երեք տարւան ընթացքում ոչինչ չկարողացայ սովորել, թէեւ առաջին աշակերտն էի համարւում դասարանում։ Նրանի՛ այդ էլ սովորած չլինէի, որովհետեւ աւելի մոլորեցնում են քան սովորեցնում. վա՛յ թէ հին ուղղագրութեամբ մի բառ գրես, լաւ պատիժ կը ստանաս։ Ես այսպէս էլ մնացի, ծուռ ու շիտակ, սխալ եւ անճռոտի տառերով։ Երեք տարի էլ այսպէս անցաւ կարմիր դպրոցում, մինչեւ 1924 թ.։

Դպրոցների արձակուրդներին նորից ճանապարհւեցինք դէպի Ռուսաստան, որպէս կոմսոմոլիստ, եւ առաջին աշակերտ, ընդունակ եւ յառաջադէմ։ Ինձի տուին լաւ վկայական, որպէսզի կարողանամ ձրի ընդունւել, եթէ շարունակեմ ուսումս։ Բայց մենք, մտադիր էինք անցնիլ Ամերիկա, որպէսզի այնտեղ շարունակեմ ուսումս։ Դժբախտաբար, չկարողացանք անցնիլ Ամերիկա։ Անցանք մինչեւ Չիթա, ապա Մանչուրիա՝ Խարպին, եւ արդէն կորսուած զգացի ինքզինքս։ Չինումաչինը մանկութեանս օրերուն հեքիաթների մէջ էի լսում, եւ այսօր ինքս չինարէն աւելի լաւ եմ խօսում քան հայերէն։ Խարպին մնացի մօտ երեք տարի, ու անցայ Շանկայ։ Եղբայրս Խարպինում է, բայց ուրախ եմ որ ազատւեցի կարմիր դրախտից…

Դժոխքի մասին չարժեր խօսիլ, այնտեղ դժոխք թէ դրախտ հաւասար են կշռւած։ Երջանիկ եմ որ հեռացայ, չնայած որ ես էլ կոմսոմոլիստ էի — եւ հիմա Չինաստանում եմ։ Գէթ այստեղ ապրում եմ ազատ, եւ ինքնաբաւ։

Գեղեցիկ քաղաք է, Շանկայը, փողոցները լայն, մաքուր, վիթխարի շէնքերով։ Գեղեցիկ, բարձր շէնքերի մէջ, շինուած է մի չինական ճաշարան ուր չինական ձէթը առատութիւնից փայլում է։ Ճաշարանի մէջ աշխատաւոր Չինացիների զգոնցները, անուշ բուրի հոտը, կը խեղդէ քեզ։ Շնչառութիւնդ կը փակուի, եթէ այդ ճաշարանի դռնով անցնելիս, թաշկինակով չծածկես քիթդ։ Բայց ոչինչ, կը վարժուիս…

Փողոցներում ամէն ինչ մաքուր է, մանաւանդ եթէ Չինացիները քիչ անգամ, երթան փարքի կողմը։ Իսկ Վանկպու գետը այնքան լայն է որ, մէկ ափէն միւս ափը ոչինչ չի երեւում, բարձր շէնքերից զատ։ Ա… մէն երեկոյ շոգեմակոյկները … տայտ դէպի ծով։ Մինչեւ ծով հասնիլը եւ վերադառնալը տեւում է երկու-քուկէս ժամ, եւ արժէ … չինական տոլար։ Հրաշալի է ծովը։ Բազմած՝ նստարանների վրայ, … ռանում ես ամէն վիշտ եւ … նութիւն։ Յետոյ ունինք սինէմա, օպերէտ եւն.։ Ապրում եմ ինքնաբաւ, հագուստներս կոկիկ, կօշիկներս փայլուն, ամէն բան կարգին, սիկարէթը մատներիս մէջ, որի ծուխը անհետանում է օդի մէջ, ինչպէս հայ երիտասարդները՝ օտար երկիրներում։ Եւ սակայն, ինչի՞ են ծառայում այս բոլորը.. Երբեմն … ռացած ամէն երջանկութիւն, … բառուղւում եմ անցեալ երազներով, յիշում եմ մանկութեանս օրերը, յիշում եմ ծննդավայրս, ապա մեր քաշածը, թուրքերի գերութեան … բերում, եւ կեանքը այստեղ, օտար երկրում։ Չէ՞ որ մայրենի հողում աւելի ազատ պիտի զգայի։ Չէ՞ որ այսօր հիւր եմ արարին, ու եթէ դնաս հիւր, նոյնիսկ բարեկամի տունը առանց մի հրաւէրի, եւ այնտեղ մնաս երկար, ինչպիսի՞ հիւրասիրութիւն կը ստանաս։ Չէ՞ որ տանուտէրը պիտի ասէ, գուցէ ոչ երեսիդ. այլ իր մտքին մէջ,— Ո՞րտեղից եկաւ սա, ո՞վ սրան կանչեց… Ի հարկէ նա խօսում է քեզ հետ շատ սիրով, բայց եթէ նորա սիրտը թափանցիկ լինէր, պիտի տեսնէիր թէ ինչ է կատարւում ներսը։ Ո… բոլորովին ոչ, սեփական տանդ, սեփական հողիդ վրայ աւելի ազատ պիտի զգաս, քան օտար հողի վրայ կամ օտարի տանը։ Այդ պարզ բան է։

Այո՛, ո՛րքան անբախտ ենք, … կան այսօր, ինձ նման անբախտներ հազարներով։ Ի՞նչ պիտի լինի մեր վերջը, մինչեւ ե՞րբ այսպէս, մենք երիտասարդներս, թափառական օտար երկիրներում։ Եւ ո՞վ է մեզ ուշադրութիւն դարձնողը, կամ ի՞նչո՞վ մենք էլ ուրախանանք, օտարներո՞վ։ Եւ ինչո՞ւ լռում ենք. … տարբեր, ինչո՞ւ չենք բողոքում բախտի դէմ։ Այսպէս, ոչ ազատ … դերի, քարշ գալով, մինչեւ ե՞րբ պիտի տանջւենք, եւ օտարի … քին խաղալիկ դառնանք։ Ի՞նչ … մեզ սեփական, եւ ինչո՞վ պիտի ուրախանանք մենք Հայերս…

Տէր իմ դու խղճա հայ ազգին…
Բայց, ոչ, ներեցէք, մեր տէրը մ…
բազուկն է,
Մեր յոյսը, մեր կամքը, մեր բողոք…
մեր բռունցքը։

Մեր երկիրը տիրապետել են,
Մեր վայրերը սեփականել են,
Մեր հողերը գրաւել են,
Ինչո՞վ ուրախանանք Հայերս։

Մեր գիւղերը աւերեցին,
Մեր եկեղեցիք պղծեցին,
Մեր վանքերից գոմեր շինեցին,
Ինչո՞վ ուրախանանք Հայերս։

Մեր Հայ ազգը ցիր ու ցան արին,
Մեր տան վառ օճաղը մարին,
Մեր տան կայքը թալան արին,
Ինչո՞վ ուրախանանք Հայերս։

Մեծ ազգը ամբողջ կոտորեցին,
Մանուկ սերունդը սրի քաշեցին,
Մեր ճարս, աղջիկ անարգեցին,
Ինչո՞վ ուրախանանք Հայերս։

Օտարները մեզ խաբեցին,
Գազան թուրքի ձեռը յանձնեցին,
Դաւաճանները մատնեցին,
Ինչո՞վ ուրախանանք Հայերս։

Մեր սերունդը բթանում է,
Օտարներով ճիանում է,
Մայրենի լեզուն մոռանում է,
Ինչո՞վ ուրախանանք Հայերս։

ՄԿՐՏԻՉ ՅԱԿՈԲԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէն եւ թղթակիցներէն իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ միայն։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

Շաբաթական տեսութիւն

Հ. Մ. Ը. Մ.ի շրջանային վարչութիւնը այս միջոցիս կը պատրաստէ իր ֆութպոլի խումբերուն սահմանուած կանոնագրութիւն մը, քիչ մը կարգ ու կանոն դնելու համար իրենց միջեւ։ Եթէ հայ ֆութպոլիստները ընդունին թէ իրենց իսկ շահը կը պահանջէ հպատակիլ այդ կանոնագրութեանը եւ ցոյց տան պէտք եղած զօրութիւնը, դեռ կարելի է փայլուն օրեր նախատեսել Հ. Մ. Ը. Մ.ի ֆութպոլի խումբերուն համար, ինչպէս եղած է անցեալին մէջ։

** Ֆութպոլի եղանակին վերջաւորութեան կը մօտենանք յամրաբար. անցեալ շաբաթ եւ կիրակի օրերը Փարիզի մէջ տեղի ունեցան « Ֆրանսայի Բաժակ »ին երկու վերջնիթեր մրցումները — տըմի - ֆինալ։ Ոչ թէ Քան եւ « Էքսէլսիոր » — ինչպէս կը նախատեսէինք — այլ Ռուպէի երկու խումբերն են, Ռասինկ եւ « Էքսէլսիոր », որ պիտի կատարեն « ֆինալ »ը յառաջիկայ մայիս 7ի կիրակի օրը Քոլոմպի մարզարանին մէջ։ Բացի մայրաքաղաքէն ցարդ ոչ մէկ քաղաք այդ պատիւին արժանացած էր։ Ռուպէցիք ուրեմն բացառիկ արժանիք մը ցոյց տուած եղան իրենց երկու խումբերը բաժակին վերջին մրցման հասցնելով։

Մեծագոյն արժանիքը անշուշտ Ռասինկ Քլիպ տը Ռուպէի կը պատկանի, որ բացառիկ յարատեւութեամբ մը երկու տարի յաջորդաբար մինչեւ « ֆինալ » կը հասնի։ Անցեալ տարուան իր բախտաւոր յաղթականը՝ Քան՝ շաբաթ օր տեղի տուաւ իր առջեւ 25 հազար հանդիսատեսներու ներկայութեան։ Իսկ կիրակի օր աւելի քան 35 հազար հոգի ներկայ էին Փարք տէ Փրէնսի մարզարանը Սէթ — Էքսէլսիոր տը Ռուպէ մրցումին։ Խաղին առաջին քառ վայրկեանին Սէթի գերակշռութիւնը ակներեւ էր այնքան վճռապէս, որ ամէն ոք կը սպասէր գնդակը Էքսէլսիորի բերդին մէջ տեսնել մէկ վայրկեանէն միւսը։ Բայց գեղեցիկ խաղարկութիւն մը ցոյց տուող Սէթ խումբին յառաջապահներուն պակսեցաւ պէտք եղած վճռականութիւնը եւ անոնք չյաջողեցան ոչ իսկ մէկ անգամ գնդակը անցընել հակառակորդ բերդէն. տեսնելով իրենց ճիգերուն ի դերեւ ելլելը, Սէթցիք ջղագրգռուեցան եւ փախցուցին բազմաթիւ առիթներ, մինչ Էքսէլսիոր՝ որ յաջողած էր վտանգը անցընել, ինքն էր որ այս անգամ յարձակողականի կ'անցնէր նեղելով հակառակորդը։

Առաջին խաղամասը անցաւ այսպէս առանց արդիւնքի. երկրորդին սկզբնաւորութեան Էքսէլսիոր շարունակեց պարտադրել իր գերակշռութիւնը եւ շնորհիւ իր ձախ - բաց յառաջապահ եւ խմբապետ Լանժիլլէրի ղրկած երկու հիանալի « փաս »երուն՝ ըրաւ երկու նշանակէտ։

Մրցման վերջաւորութեան մօտ Սէթ յուսահատական ճիգ մը փորձեց եւ անընդհատ յարձակեցաւ, բայց միայն մէկ անգամ յաջողեցաւ գնդակը անցընել Էքսէլսիորի բերդէն։ Էքսէլսիոր յաղթական կ'ելլէր 2—1ով։

Աւելցնենք թէ Էքսէլսիոր « փրոֆէսիոնէլ » խումբ մըն է, իսկ « Ռասինկ » ինքզինքը « ամաթէօր » կը դաւանի։

** Միջազգային մրցումներուն մէջ ուշագրաւ է Աւստրիոյ պարտութիւնը Վիէննայի մէջ իսկ՝ Չեխոսլովաքիոյ կողմէ. թէեւ պէտք է ընդունիլ թէ Աւստրիոյ համբաւաւոր խումբէն կը պակսէին Նիւաէն, Կչվէյտ եւ Կալ։ Ասիկա կը հաստատէ ինչ որ ըսած էինք անցեալ դեկտեմբերին թէ Հիւկօ Մայսլ իր տասնըմէկ սքանչելիքներուն եւն չունի պէտք եղած պահեստը, մինչ Անգլիոյ մէջ այսօր կրնան 3—4 ազգային խումբ մէջտեղ հանել միեւնոյն օրը եթէ պէտք ըլլայ, մէկը միւսէն զօրաւոր։ Գոնէ լաւ խաղացողներու թուին տեսակէտով դեռ Բրիտանիացւոց հաւասարող չկայ։

** Եթէ Աթէնքի մեր հայրենակիցներուն մէջ « Թէնիս »ով հետաքրքրուողներ կան, կը յանձնարարենք իրենց երթալ ծափահարել մեր հայրենակից Օր. Իտա Ադամօվը, որ քանի մը ֆրանսացի ընկերներու հետ — ամէնքն ալ Փարիզի Ռասինկ Քլիպին անդամ — մօտ օրէն հոն պիտի երթայ՝ մասնակցելու Արեւելեան Միջերկրականի միջազգային ախոյեանութեան մրցումներու, եւ ուր հաւանաբար յաղթական ելլէ։

Ժ. Ե.

ՆԱԽԿԻՆ ՊԱՏՐԻԱՐՔ ԶԱՒԷՆ ԱՐՔ. ՄԱՆՐ ՀԻՒԱՆԴ

Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան պաշտօնաթերթէն կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնը. —

Կ. Պոլսոյ նախկին պատրիարք Ամեն. Տ. Զաւէն Ս. արքեպիսկոպոս Պաղտատէն Պէյրութ հասաւ մարտ 3, ուրբաթ օր, բժիշկներու հետ խորհրդակցելու եւ դարմանուելու համար։ Ն. Սրբազնութիւնը կը տառապի խուչակի հիւանդութենէ եւ ձայնը մարած է։

Դպրեվանքիս բժիշկը Տոքթ. Մ. Տաքէսեան դրուեցաւ Ն. Սրբազնութեան տրամադրութեան տակ, որ տարաւ զինք ֆրանսական հիւանդանոց, որուն բժիշկներէն Տոքթ. Ֆրօժէ մասնագէտ է աչքի եւ հագագի հիւանդութեանց։

Մանրէաբանական քննութիւնը ցոյց տուաւ որ « քանսէր »է կը տառապի Զաւէն Սրբազան։ Հարկ տեսնուեցաւ բժշկական խորհրդակցութիւն մը, ամերիկեան հիւանդանոցի բժիշկներէն մասնագէտ Տոքթ. Օլիվըրի հետ որուն արդիւնքով որոշուեցաւ ճառագայթաբուժումի (ռատիօթէրափի) ենթարկել ախտաժէտ խուչակը։

Բարեբախտաբար այս միջոցին Ֆրանսայէն Պէյրութ հասած է փրոֆ. Րըկօ, որ խնամոտ եւ թանկագին քննութենէ մը յետոյ համաձայն գտնուեցաւ ճառագայթաբուժումի։

Սրբազանը 45 անգամ պիտի ենթարկուի բուժումի այդ մեթոտին, բուժուելու հարիւրին 50 հաւանականութեամբ, որովհետեւ բաւական ճարակ գտած է հիւանդութիւնը, եւ 6րդ անգամին յայտնի պիտի ըլլայ թէ ո՛րչափ օգտուած է։

Զաւէն Սրբազան գիտակցաբար եւ արիութեամբ ըմբռնած է իր վիճակին լրջութիւնը։

Ն. Սրբազնութիւնը առաջադրած էր վերադառնալ Պաղտատ, ճառագայթաբուժումի սաստկութեան տակ յառաջ եկած տագնապի մը հետեւանքով։

Բայց խորհուրդ տրուեցաւ իրեն զգուշանալ այդ ճամբորդութեան երկարատեւ ցնցումներէն։

Երբ այս տողերը մամուլի կը յանձնենք (մարտ 24) ուրախութեամբ կը յայտարարենք որ Զաւէն Սրբազանի վիճակը բաւական բարւոքած է, այնպէս որ կրնայ գիշերները քնանալ։

Բարեգործականը ինքզինքը կը գովէ

ԹՈՒԱՆՇԱՆՆԵՐ ՇԱՐԵԼՈՎ

ԽՄԲ. — Բարեգործականի գրասենեակէն ստացած ենք հետեւեալ զեկոյցը (7 ապրիլ).

— « Հակառակ որ Հ. Բ. Ը. Միութիւնը իր հիմնարկութեան առաջին օրէն ամենալայն համբաւաւորութեան սկզբունքը գործադրած եւ մեր ազգային տարեգրութեանց համար աննախընթաց բարեգործութիւններով արդարացուցած է իր անունն ու նպատակը, ցաւալի է որ տակաւին կը գտնուին ազգայիններ որ հարց կ'ուղղեն երբեմն թէ Հ. Բ. Ը. Միութիւնը ի՞նչ ըրած է եւ ի՞նչ կ'ընէ։

Թէեւ զեկոյցներով պարբերաբար ջանացած ենք լուսաբանել միտքերը, բայց, անցեալ տարեշրջանի համարատուութեան նախօրեակին, կը կարծենք որ ամփոփուած թուանշանները շատ աւելի պերճախօս կերպով կը պարզեն իրողութիւնը, եթէ նոյն իսկ անտես անցնին սոյն համազգային կազմակերպութեան կանգնած բարեգործութեան եւ ազգաշինութեան բազմազան կոթողները։

Թէ ի՞նչ ըրած է Միութիւնը 27 տարուան ընթացքին, զանազան ձեռնարկներու, հաստատութեանց եւ նպաստներու համար տրամադրած համագումարը այնքան պատկառելի թուանշան մը կը ներկայացնէ, 727,188 անգլ. ոսկի, որ աւելորդ է ո եւ է բառ աւելցնել։

Այդ գումարին 171,709 ոսկին վերջին 10—12 տարուան միջոցին միմիայն Հայաստանի վերաշինութեան, մշակոյթին եւ ներգաղթին յատկացուած է, զանազան վարկերով եւ ձեռնարկներով։

Իսկ վերջին երեք տարիներու ընթացքին, հակառակ տնտեսական տագնապին եւ հասոյթներու նուազումին, Հ. Բ. Ը. Միութիւնը, միշտ պատնէշին վրայ, նպաստներու, հիմնարկութեանց եւ այլ ազգային ձեռնարկներու համար, ինչպէս որ մանրամասնուած է տարեկան հաշուեկշիռներուն մէջ (կցեալ թիւ 6), 1930ին ծախսած է 51,171 անգլ. ոսկի, 1931ին 63,583 անգլ. ոսկի, եւ 1932ին 62,009 անգլ. ոսկի, այսինքն միմիայն ըրած է ան աւելի քան ինչ որ արտասահմանի միւս բարեսիրական ընկերութիւնները միասին հաւաքաբար կրցած են ընել յօգուտ ազգին եւ հայրենիքին։

Ահա թէ ինչ ըրած է Հ. Բ. Ը. Միութիւնը եւ ինչ կ'ընէ այսօր ալ, կէտ նպատակը ունենալով համերաշխասէր եւ հայրենանուէր գործունէութիւն մը։

Թող հպարտ ըլլան Միութեանս քանի մը տասնեակ բարերարները եւ քանի մը հազար անդամները որ առանձին կրցած են այսքան հոյակապ գործ մը կատարել, եւ թող հայ ժողովուրդն ալ հպարտ ըլլայ որ իր սակաւաթիւ զաւակները ազգասիրութեան եւ զոհաբերութեան այսքան գեղեցիկ օրինակ մը կուտան ամէն անոնց որ դեռ կը վարանին լծուելու Հ. Բ. Ը. Միութեան եւ անոր գանձանակը դնելու իրենց լուման, որպէսզի անիկա կարող ըլլայ շատ աւելին ընելու »։

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԹՈՒՐՔ ԵՒ ՌՈՒՍ ԶԻՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

Ամէն անգամ որ Հայաստանի հանրապետութեան անկման մասին խօսուած է, ռամկավարներն ու հակադաշնակցականները սուտն ու իրաւը իրար խառնած եւ անգոյ մեղքեր փաթթել ուզած են դաշնակցութեան վզին։ Ու մենք միշտ աղաղակող փաստերով ապացուցած ենք, թէ ատիկա գործն էր Մոսկուայի եւ Էնկիւրիի միջեւ եղած համաձայնութեան մը, Թուրք եւ ռուս զինակցութեան մը։ Այդ ձեւով վկայեց եւ նախկին իթթիհատական Քիւչիւք Թալէաթ, երբ դատարանին ներկայացաւ քէմալականներու օրով։ Նոյն այդ զինակցութեան մասին (1920, յունուար) կը խօսի «Միլլիյէթ»ն, որ, ինչպէս գրած ենք արդէն երէկուան թիւին մէջ, իր օրագրութիւնը կը հրատարակէ «Միլլիյէթ»ի մէջ։ Ահա մաս մը այդ խոստովանութենէն, ի պէտս խեղաթիւրողաց. —

«... Քանի մը օրէ ի վեր, Էնկիւրիի մէջ, մեր միջեւ կ'ապրի բոլշեւիկ պատուիրակութիւնը։ Ռուսիայէն եկող այս ընկերները ողջունեցինք յարգանքով։ Էնկիւրիի մէջ, ի պատիւ մեր դրացիներուն, շատ անկեղծ ցոյց մը եղաւ։ Ողջոյնի այս ցոյցը մեր սրտէն կը բխի։ Որովհետեւ՝ մեր դիմաց ոչ ցար կայ, ոչ ալ ցարութիւնը ներկայացնող Ռուսիան։ Մեր խօսակիցը ուղղակի ռուս ժողովուրդն է, դարերէ ի վեր ցարերուն թաթին տակ ճնշուած ռուս գիւղացիութեան ներկայացուցիչը։

Ռուս պատուիրակութիւնը ներքին Անատոլուն կտրելով Էնկիւրի եկաւ։ Պատուիրակութեան անդամներէն մէկը ճամբան իրենց քաշածները պատմեց։ Իրաւունք տուի եւ աւելցուցի.

— Ձեզի չափ մե՛նք ալ կը զարշինք ցարերէն։ Այս պարագան կը հաստատենք ձեր ցոյց տուած օրինակով։ Օսմանեան Թուրքիան ձեր կտրած այդ վայրերուն մէջ ճամբայ եւ երկաթուղի չինելու կարելիութիւն ունէր։ Բայց Ռուսիոյ ցարերը մեզի արգիլեցին մեր արեւելեան նահանգներուն մէջ շոգեկառք չինել։ Այդ պատճառաւ, առանց շոգեկառքի մնացինք։ Իսկ երկաթուղի չըլլալուն՝ մեր ամբողջ երկիրը կորսնցնելու հարկին տակ գտնուեցանք։

Յուշագրողը խօսելէ վերջ պատուիրակութեան քաղաքական նպատակին, Ռուսիոյ եւ Թուրքիոյ տարբերութեանց եւլն.ի մասին, կ'աւելցնէ.

— Բոլշեւիկ Ռուսիոյ հետ զինակցութեան մը մասին կը խօսուի։ Նոյն իսկ կ'ըսեն թէ այդ զինակցութեան պայմանները ստորագրուած են։ Մօտէն ծանօթ չեմ այս խնդրին։ Ճիշդ է, սակայն, որ Էնկիւրիի եւ Մոսկուայի միջեւ հասկացողութիւն մը եւ համաձայնութիւն մը գոյացած է։ Միայն թէ պէտք չէ ընկերային խնդիրները քաղաքական խնդիրներուն հետ խառնել։ ... Ռուսիոյ հետ զինակցութեան մը խօսքը խորհրդարանի շրջանակին մէջ տեսակ տեսակ հաւանականութեանց դուռ բացաւ։ Կեդրոնի եւ միւս սրճարաններուն, Ապտուլլահ էֆ.ի ճաշարանին, գիշերային հաւաքոյթներուն մէջ կը խօսուի՝ Ռուսիոյ կողմէ մեզի ղրկուելիք կարմիր բանակներու մասին։ Ասոնց աչքերը՝ արեւելքէն դէպ ի Էնկիւրի եկող բարեկամ եւ օգնող կարմիր զինուորներ կը փնտռեն։

ՄԱՄՈՒԼ

Հ. Յ. Դաշնակցութիւն

Սոփիայի « Ազատ խօսք »ը հրատարակելով Հ. Յ. Դ. 12րդ Ընդհ. Ժողովին յայտարարութիւնը, հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ խմբագրականի մը մէջ (3 ապրիլ).

— « Բնաւ անտեղի եւ չափազանցուած չէ ընդհանուր հետաքրքրութիւնը Հ. Յ. Դաշնակցութեան շուրջ։ Անբնական կ'ըլլար, եթէ ան խստօրէն չհալածուէր արտաքին թշնամիէն, օրէնքէ դուրս չյայտարարուէր օտար սուինի ուժով Հայաստանի մէջ բազմած ներկայ իշխանաւորներէն եւ ամէնօրեայ բուռն « քննադատութեան » չենթարկուէր իր հայ հակառակորդներէն։ Անբնական կ'ըլլար, որովհետեւ այսօր ալ, ինչպէս երէկ, արտաքին թշնամիի համար Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը կը ներկայացնէ Հայ արդար Դատի միակ դրօշակակիրը եւ հայ ժողովուրդի դիմադրական բազուկը։ Ու արտաքին թշնամին ամէն տեղ ու ամէն առիթով կը դաւէ ու կը դաւադրէ Դաշնակցութեան դէմ եւ կը հալածէ Դաշնակցականը, վասնզի Դաշնակցութեան գոյութեան, Դաշնակցութեան կենսունակութեան եւ Դաշնակցութեան գործին ու մտածումին ի տես դեռ պատռուած չի տեսներ Հայ Դատի դրօշը, ոչ ալ թուլցած ու փշրուած՝ հայ ժողովուրդի դիմադրական բազուկը։

Անբնական կ'ըլլար, եթէ օտար սուինի ուժով եւ հայ հայրենիքի ու հայ ժողովուրդի արդար ու կենսական շահերուն խորթ ու անհաղորդ ներկայ իշխանութիւնը՝ օրէնքէ դուրս չյայտարարէր ու կատաղօրէն չհալածէր Դաշնակցութիւնը, վասնզի ան ալ Դաշնակցութեան մէջ կը տեսնէ Հայաստանի անկախութեան յամառ ու աննահանջ եւ կորովի ու անձնազոհ առաջամարտիկը, որ իր փառայեղ անցեալով նստած է Հայաստանի ժողովուրդի սրտին մէջ, կ'իշխէ այսօր հայ ժողովուրդի մտածումին վրայ ու կը կազմէ անոր յոյսը։ Աւելին քան մէկ ուրիշը, Հայաստանի ներկայ իշխանութիւնը կը զգայ Դաշնակցութեան ուժն ու հմայքը, կը տեսնէ անոր անսահման ազդեցութիւնը հայ հայրենիքին մէջ եւ կը շօշափէ անոր գաղափարական դիմադարձութիւնը հայ կեանքի բոլոր բեմերուն վրայ։ Ու թերեւս միակն է խորհրդ. իշխանութիւնը Դաշնակցութեան բոլոր հակառակորդներէն, որ զգալով, տեսնելով ու շօշափելով Դաշնակցութեան ուժը, գիտէ թէ գերագոյն երկընտրանքի մը առջեւ կանգնած է ինք — կամ դաշնակցականանալ եւ կամ փոշիանալ ու փշրուիլ հայ իրականութեան ամուր ժայռերուն վրայ։

Անբնական չէ նաեւ Դաշնակցութեան արտասահմանեան ամէն գոյնի եւ որակի հակառակորդներու մոլեգին պայքարը Հ. Յ. Դաշնակցութեան դէմ, վասնզի անոնք ալ, ինչպէս միւսները, Դաշնակցութեան մէջ կը տեսնեն հայ կեանքի ամէնէն կուռ շարքերով ու ամէնէն զօրաւոր կուսակցութիւնը, որ շարունակ ստուերի մէջ կը պահէ զիրենք, որ հզօր արգելակ մըն է իրենց նեղ կուսակցական, հատուածական շահերու հետապնդումին, որ առողջ ու յստակ իր դաւանանքով, բազմադրուագ ու հոյակապ իր անցեալով, իր գիտակցական նշանախօսքերով եւ գերազանցօրէն հայրենապաշտ ու ժողովրդապաշտ իր քաղաքականութեամբ կը հմայէ ժողովրդական զանգուածները եւ անոնց բաբախող սիրտը կը պահէ իր ձեռքերուն մէջ։

Երբ այսպէս է հայ կեանքը եւ այսպէս են հոն գործող ուժերու եւ ազդակներու փոխյարաբերութիւնները, անբնական չէ անշուշտ, որ Հ. Յ. Դաշնակցութեան ԺԲ. Ընդհանուր Ժողովի որոշումները խոր դարձակէտ մը դառնան հայ կեանքին մէջ եւ նոր ընթացք մը տան ոչ միայն Հ. Յ. Դաշնակցութեան, այլեւ հայ բովանդակ կեանքի յետագայ զարգացման »։

ԼԱՏԻՆԵՐԷՆԸ ԿԸ ՎԵՐԱՀԱՍՏԱՏՈՒԻ

Խ. Միութեան կրթական գործավարութիւնը որոշեց վերահաստատել հին լեզուներու (լատիներէն եւ յունարէն) ուսուցումը ռուսական համալսարաններուն համար, բայց շաբաթը մէկ - երկու ժամ միայն յատկացնելով։

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆՆԵՐԸ ԿԸ ՔՇՈՒԻՆ

Պուլկարական կառավարութիւնը երեսփ. ժողովին ներկայացուց օրինագիծ մը, որով կը ջնջուի 31 բանուորական (համայնավար) երեսփոխաններու պաշտօնը։

Վերջին օրերս ոստիկանութիւնը բազմաթիւ կարմիր բջիջներ երեւան հանեց որոնք կազմակերպուած էին այս երեսփոխաններուն կողմէ։ Նոյն իսկ երկուքը փորձեր էին կարմիր բջիջներ կազմել Թ. Փազարճըքի հետեւակազօրքի գունդին մէջ։

ՄԱՆՐԱՎԷՊ

Դանիացի հռչակաւոր հէքեաթագիրը, Անտէրսըն, անգամ մը Տանըմարքայէն Փարիզ էր եկած, զոր շատ գեղեցիկ ու հոյակապ գտաւ։ Վիքթօր Ֆուլէն փիլիսոփան օր մը հարցուց իրեն.

— Չէ՞ք փափաքիր ընդմիշտ մեր քովը մնալ, ձեր հայրենիքին մէջ կեանքը խի՛ստ տխուր ըլլալու է։

Անտէրսըն հառաչեց, ու գլխով մերժողական շարժում ընելով ըսաւ.

— Միթէ մարդ նուա՞զ կը սիրէ իր մայրը, եթէ ան տգեղ ըլլայ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (22)

ԳԵՏՆԻ ՏԱԿԷՆ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԳՐԱԿԱՆ ԽԱՂ. 1908)

ԵԴՈՒԱՐԴ. — Քարացած վիճակով՝ դարեր շարունակ, եւ երբ ոսկորներս Մելիքի սկզբունքներէն աւելի հաստատուն կը դառնան, օր մը, քիւրտ Մըտօի շառաւիղներէն դերմարդ մը, ժամանակի նշանաւոր գիտնական տոքթէօր Հօհօ, իր երկրաբանական խուզարկումներու միջոցին, բահը կը զարնէ ծնօտիդ. եւ ո՛վ հրաշք, կը գտնէ մեր թաքստոցը ... կը քննէ բոլորիս կմախքները եւ ի՛նչ հիացուցիչ յայտնութիւններ ...

ՄԵԼԻՔ. — Հը՛ ... « Տիեզերական առեղծուածը » Եդուարդի գլխի մէջ ճանճերու տզրուկներ է առաջ բերել, ողա՛յ, չխենդենա՞ս յանկարծ։

ԵԴՈՒԱՐԴ. — Վարակուած չեմ, անհոգ եղիր. հա՛, գիտնական Հօհօի հանած եզրակացութիւնները բոլորովին նոր լոյս պիտի սփռեն դարու գիտութեան վրայ, օրինակ պիտի յայտնագործէ որ դարեր առաջ գոյութիւն են ունեցեր ջրամարդիկ, որոնց ուղեղի մեծութիւնը համեմատական է եղեր մի մեծ դդումի միջուկի մեծութեան, որ այդ ջրամարդերու ընտանիքի մէջ սեռերու զանազանութիւն չէ եղեր, ամէնքը արու են եղեր, որ փոխադարձ սէրն ու գուրգուրանքը այն աստիճանի զարգացած է եղեր միեւնոյն ընտանիքի անդամներու մէջ, ամէնքը միասին, իրար գրկած քնանալիս են եղել ... որ ...

ՄԵԼԻՔ. — Ճանճեր չեն, Եդուարդ, մոծակներ են, որ կը տզզան գլխիդ մէջ։

ԵԴՈՒԱՐԴ. — Յիսուն մեթր խորութեամբ գերեզմանի մէջ որդեր միայն կրնան կրծել մեռածի մարմինը ինչպէս եւ գլխի ուղեղը, Մելիք, իսկ երբ այդ ուղեղը մտածելու դեռ ընդունակ է, որդերուն կեր դառնալէ առաջ, միջոց պիտի մտածէ երկրագունդը ծակէ, Ամերիկայի Կ. Կոմիտէէն օգնութիւն խնդրէ, ի՞նչ ես մտածում այդ մասին ...

ՄԵԼԻՔ. — Հա՛ - հա՛ - - հա՛ (բարձր ծիծաղ) Կ. Կոմիտէ Ամերիկայի, հա՛ - հա՛ - հա՛, ի՛նչ գիտ, ահա՛ քեզ առեղծուած։

ԵԴՈՒԱՐԴ. — Պաշարուելու պարագային փրկութեան միակ միջոցը — ծակել երկրագունդը ու դուրս ելլել Պոսթոն ...

ՄԵԼԻՔ. — Հա՛ - հա՛ - հա՛ (ծիծաղ) ա՛յ քեզ առեղծուած ...

(Ամէնքը կ'արթննան ու կը շարժուին)։

2. Շարժում խորշին մէջ։

ՍՈՒՐԷՆ. — Ի՞նչ զուարթ են միւս կողմը։

ՀԱՅԿ. — Ի՞նչ կայ։

ՍՈՒՐԷՆ. — Չէ՞ք լսեր Մելիքի ծիծաղը։

ՀԱՅԿ. — Մի լոյս վառեցէք տեսնենք ժամը քանի՞ն է։

ՏԱՃԱՏ (կը վառէ մոմը). — Ժամը հինգն է։

ՀԱՅԿ. — Բայց գիշե՞ր է թէ ցերեկ։

ՏԱՃԱՏ. — Ցերեկ լինելու է։

ԹԱԹՈՒԼ. — Գիշեր լինելու է։

ՏԱՃԱՏ. — Ցերեկ լինելու է, ես ժամացոյցս երկու անգամ եմ լարեր այստեղ մտնելէս ի վեր։

ԹԱԹՈՒԼ. — Է՛հ, ի՞նչ որ ...

ՏԱՃԱՏ. — Երկու անգամ 24 ժամ։

ՍՈՒՐԷՆ. — Ուրեմն երրորդ օրն է որ այստեղ ենք։

ԹԱԹՈՒԼ. — Չե՞ս տեսներ, պաշարը վերջանալու վրայ է։

ՏԱՃԱՏ. — Ջուր հաց ունինք դեռ բաւական։

ԹԱԹՈՒԼ. — Պոլիկի մէջ գինի մընացե՞ր է։

ՏԱՃԱՏ (կը վերցնէ պոլիկը). — Չէ՛, դատարկ է։

ԹԱԹՈՒԼ. — Օղի՞։

ՏԱՃԱՏ (կը վերցնէ շիշը). — Դատարկ։

ԹԱԹՈՒԼ. — Ծարաւ պիտի մեռնինք այստեղ։

ՍՈՒՐԷՆ. — Տնաշէ՛ն, ջրի վրայ ես։

ԹԱԹՈՒԼ. — Հէ՛, Սուրէն, ի՞նչ, ջրի վրա՞յ ենք։

(Իւրաքանչիւրը կը ջանայ աւելի լայն տեղ գրաւել բայց հնար չկայ. ամէնքը իրար սեղմուած են)։

ԳՐԻԳՈՐ. — Հէ՛, Սամսոն, վեր կաց, պիտի երթանք, — այնպէս է խմեր, որ մեռելի պէս թմրեր է։

ՏԱՃԱՏ (մոմը Սամսոնի վրայ կը բռնէ ու կը դիտէ). — Ռումբը գլխի տակն է դրեր որպէս բարձ։

ԹԱԹՈՒԼ. — Ծօ՛, ոտքերս թմրեցին, մի քիչ տեղ։

ՍՈՒՐԷՆ. — Վար կախիր։

ԹԱԹՈՒԼ. — Ջրի մէ՞ջ։

ՍՈՒՐԷՆ. — Կը մաքրուիս։

ԹԱԹՈՒԼ. — Լուացուինք, մեռնելէ առաջ։

ՏԱՃԱՏ. — Մինչեւ ե՞րբ պիտի մընանք այստեղ։

ԹԱԹՈՒԼ. — Ես չա՞տ գիտեմ։ Գընա՛ միւս կողմի պարոններուն հարցուր։

ՀԱՅԿ. — Փոխադարձ այցելութեան պիտի գա՞ն։

ԹԱԹՈՒԼ. — Յարաբերութիւնները սկսելու է։

ՀԱՅԿ. — Ջրի մէջէն անցնիլը դէշ է, ծունկերուս կրկուտը արդէն սկըսում է։

ԹԱԹՈՒԼ. — Ճիշդ որ քեզ համար էր, այստեղ, տեսնես, պիտի առողջանաս։

ՍՈՒՐԷՆ. — Կամ վերջանաս։

ԹԱԹՈՒԼ. — Արդիւնքը նոյնն է, ցաւ չես զգար յետոյ ...

1. Կամրջակին վրայ։

ՄԵԼԻՔ. — Ի՞նչ ընթացք ունեցաւ արդեօք խուզարկութիւնը։

ԿԱՄՍԱՐ. — Գագօ՛, արթո՞ւն ես, գնա՛ մի տես, նամակ չկա՞յ։

ԳԱԳՕ. — Չեմ կարծեր այս գիշերով, քիչ առաջ էր գնացի։

ԵԴՈՒԱՐԴ. — Ի՞նչ գիտես որ գիշեր է։

ԳԱԳՕ. — Վարժ ականջները կը զգան դրսի երթեւեկութիւնը։

ԿԱՄՍԱՐ. — Զարմանալի է, ոչ մի լուր։

ՄԵԼԻՔ. — Չլինի՞ բոլորովին անհնար է յարաբերութիւնը։

ԿԱՄՍԱՐ. — Գոնէ տան կինը։

ԳԱԳՕ. — Կինը պիտի իմացնէր միայն այն ժամանակ, երբ տունը պաշարուէր։

ՄԵԼԻՔ. — Ի՞նչ է նշանը։

ԳԱԳՕ. — Փայտի կտոր մը պիտի ձգէ ջրհորի մէջ։

ՄԵԼԻՔ. — Լաւ տեսա՞ր, ո՛չ մի նշան։

ԳԱԳՕ. — Փայտը ջրի երեսը պիտի մնար։

ԿԱՄՍԱՐ. — Եթէ խմբապետին մի բան չէ պատահել։

ՄԵԼԻՔ. — Իսկ եթէ շարժուիլ չի՞ կարող։

Դ. ՄԵԼՈՅԵԱՆ

(Շարունակելի)

⁂ Թերթերը կը գրեն թէ նոր ելած արծաթ տասը ֆրանքոցներէն 190 հատ շրջաբերութեան մէջ են արդէն:

Ֆրանսիա-Սուրիական դաշնագիրը ստորագրուած ?

Պէյրութի թերթերը կը գրեն թէ մարզպան Պ. Փոնսօ Փարիզ պիտի մեկնի մայիսի կէսին, ուրկէ պիտի անցնի Ժընեւ և պիտի ներկայացնէ իր տեղեկագիրը Սուրիոյ եւ Լիբանանի վերջին կացութեան շուրջ:

Կը հաստատեն թէ սուրիական կառավարութեան եւ մարզպանին միջեւ դաշնագրի շուրջ համաձայնութիւն գոյացած է եւ դաշնագրի բնագիրն ալ ստորագրուած է երկու կողմերէն: Երեսփ. Ժողովը գումարուելուն պէս պիտի ներկայացուի նոյն դաշնագիրը, վաւերացումի համար: Եթէ Ժողովը վաւերացնէ, Պ. Փոնսօ դաշնագիրը պիտի ներկայացնէ Ֆրանսայի արտաքին Նախարարութեան եւ պիտի պահանջէ Սուրիոյ անդամակցութիւնը Ազգերու Դաշնակցութեան: Իսկ եթէ Ժողովը չվաւերացնէ զայն, այդ պարագային, պիտի լուծուի խորհրդարանը:

Լիբանանի մասին ցարդ որոշ ծրագիր մը չէ պարզուած: Համաձայն թերթերու տեղեկութեանց, Պ. Փոնսօ չմեկնած Փարիզ, փոխանցման շրջանի կառավարութիւն մը պիտի կազմէ, եւ անոր պաշտօն պիտի տայ, պատրաստել ընտրութեան աշխատանքները, համաձայն նոր մարզահամարի: Լիբանանեան սահմանադրութեան վերջնական ձեւն ու վարչաձեւի կարգադրութիւնները տեղի կ'ունենան Պ. Փոնսոյի վերադարձէն վերջ:

Պ. Մուսոլինի կը պնդէ վերաքննութեան մասին

Պ. Մուսոլինի յօդուած մը հրատարակելով իտալական ամսագրի մը մէջ, կը պարզէ իր տեսակէտները՝ դաշնագիրներու վերաքննութեան մասին:

Քաղաքական շրջանակներու մէջ այս յօդուածը կը համարեն անուղղակի պատասխան մը Ֆրանսական յուշագրին, որ կը ժխտէր վերաքննութեան սկզբունքը:

Հռոմի տեսակցութիւնները

Հռոմի մէջ խօսակցութիւնները կը շարունակուին երկու գերման նախարարներուն, Աւստրիոյ վարչապետին եւ Պ. Մուսոլինիի միջեւ:

Քաղաքական շրջանակներու մէջ կը կարծեն թէ՝ այս տեսակցութիւնները կապ ունին նաեւ չորսերու դաշինքին հետ, մանաւանդ որ, Հռոմի գերման դեսպանն ալ մասնաւոր խօսակցութիւն մը ունեցած է Պ. Մուսոլինիի հետ:

Ֆոն Փափէն ճամբան հարթած է, պայմանագիր մը (կոնկորդա) կնքելու համար Վատիկանի հետ:

⁂ Հիթլէրեան կառավարութեան կեդրոնացման քաղաքականութիւնը, որով մարզպաններ կը նշանակուին ինքնավար պետութեանց վրայ, վնասած է Աւստրիոյ եւ Գերմանիոյ միացման ծրագրին (անշլուս): Մասնաւորապէս յուսախաբ եղած են ընկերվարականները, որոնք համաձայն էին անշլուսին:

«Թշուառ»ներուն թշուառութիւնը

Նիսի մօտերը, Անթիպի մէկ թաղին մէջ այս միջոցին կը պատրաստուի «Թշուառ»ներու շարժանկարը: Փողոցներէն մէկը վերածուած է Փարիզի Սէնթ Անթուան փողոցին, ներկայացնելու համար 1832 յունիս 5ի խռովութիւնները: Ապրիլ 11ին 1200 դերակատարներ վարձուեցան, պատնէշներու տեսարանները ներկայացնելու համար, բայց յաջորդ օրը որոշուեցաւ 500ի զեղչել դերակատարներու թիւը:

Այս որոշման վրայ դժգոհներէն 200 գործադուլկներ, ուժգնօրէն բողոքեցին եւ յարձակում գործեցին, երբ շարժանկարը կը բանէր: Բռունցքներ փոխանակուեցան, իրեղէններ աւարի տրուեցան եւ քիչ յետոյ ընդհանուր խռովութիւն մը ծագեցաւ: Բեմադրիչները հարկադրուեցան ձիաւոր դերակատարներու օգնութեան դիմել եւ կրակի հրաման տալ: Խումբ մը ցուցարարներ հրմշտկուելով ինկան փոսի մը մէջ եւ մէկը ծանրապէս վիրաւորուեցաւ: Ոստիկան զինուորները հասնելով, յաջողեցան վերահաստատել խաղաղութիւնը: Այս առթիւ ձերբակալութիւններ ալ կատարուեցան, իսկ շարժանկարին պատրաստութիւնը շարունակուեցաւ ոստիկաններու հսկողութեան տակ:

ԿԱԹԻՆ ԱԼ Կ'ԱԺԱՆՆԱՅ

Կաթին լիտրը, որ 1 փր. 50 է, յառաջիկայ կիրակիին (16 ապրիլ) պիտի ծախուի 1.30ի:

Յ. Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՓԱՐԻԶԻ «Աղբիւր Սերոբ» խումբի անդամական ընդհանուր ժողովը այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին 184 Ave. d'Italieի սրճարանին մէջ: Մէթրօ Փորթ տ'Իթալի:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Շրջ. Կոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ «Աղբիւր Սերոբ» ենթակոմիտէի բոլոր ընկերները այս Երկուշաբթի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին Պատ. Միութեան Գրադարանին մէջ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն: Ներկայ կ'ըլլայ ԿՈՄԻՏԷԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉԸ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Շրջ. Կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ «Աւօ» խումբի բոլոր ընկերներ այս Երկուշաբթի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին իրենց սովորական հաւաքատեղին: Ներկայ կ'ըլլայ ԿՈՄԻՏԷԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉԸ:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ.Յ.Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ Շրջ. Կոմիտէն իր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկ. Տօնապետ Տօնապետեանի իր կնոջ դառնաղէտ մահուան առթիւ:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Ֆրանսահայ Կարմիր Խաչի ընդհ. ժողովը վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին 253, J. J. Rousseaux, իր դարմանատան մէջ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն: Կարեւոր օրակարգ եւ հաշուետուութիւն:

ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ Սանուց Միութեան ընդհ. ժողովը այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին 51 բիւ տը Րիվօլի, Քաֆէ «լը Սամարիթէն»ի մէջ: Օրակարգ վարչութեան ընտրութիւն, ընթացիկ հարցեր եւ առաջարկութիւններ:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Օրտուցի հեղինէ Յակոբ Գալիօնճեան եւ Շնորհիկ Հաճարեան կը փնտռեն իրենց ազգականները: Իմացնել H. Kéfélianի, 368 rue de Vaugirard, Փարիզ (15): Կը խնդրուի արտասահմանեան թերթերէն արտատպել:

ԱԶԴ

ԼԻՈՆ, 7 Ապրիլ.— կինս, ծնիկ Պոլսեցի Սիրանուշ Փափազեան (ծնեալ Սանճաքճեան) տասը օր առաջ հեռացած է ընտանեկան յարկէս, միասին տանելով զաւակս:

Տասնըհինգ օր պայմանաժամ կուտամ վերադառնալու, այլապէս ինքզինքս ազատ պիտի զգամ:

Երուանդ Փափազեան

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

Փարիզի եւ արուարձաններու մէջ վարպետ խոհարար մը որ մասնագէտ է նաեւ արեւելեան ամէն տեսակ անուշեղէններու պատրաստութեան:

Դիմել «Յառաջ»ի վարչութեան:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (14)

ՉՈՐՍ ԱՐԴԱՐ ՄԱՐԴԻԿ

Հեղինակ՝ ԷԴԿԸՐ ՈՒՕԼԸՍ Թարգմ. Ժ. Մ.

ԳԼՈՒԽ ՉՈՐՐՈՐԴ

ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

— Իսկ անկէ վե՞րջ ...

— Գործ մը ունինք Հոլանտայի մէջ. Հէրմանուս Ֆան տէր Պիլլին հետ տեսնուելու ենք ... Բայց դիւրին խնդիր մըն է ասիկա ... ազդարարութեան պէտք չպիտի ըլլայ ...

Խիստ արտայայտութիւն մը կար Փուաքառի դէմքին վրայ:

— Ուրախ եմ որ յիշեցիք իր անունը. այդ մարդուն խնդիրը պէտք է լրացուցած ըլլայինք աւելի առաջ ... Ի՞նչ ճամբով կը մեկնինք՝ Անվէրսէ՞ն թէ Ամսթէրտամէն:

— Եթէ ժամանակ ունենանք, Ամսթէրտամէն անշուշտ:

— Իսկ Թէրի՞ն ինչ պիտի ընենք ...

— Ես անոր կը նայիմ, ըսաւ Կոնզալէզ խնդալով. միասին Սպանիա կ'երթանք, իր սիրուհիին քով:

Թէրի որ հատցուցեր էր իր տասնեբորդ սիկարէթը, չկուեցաւ աթոռին վրայ՝ ձանձրացած ու մռայլ երեւոյթով մը:

— Մոռցայ ըսելու, շարունակեց Լէօն, որ այսօր երբ միասին կը քալէինք փողոցէն, Թէրի չափէն աւելի հետաքրքրուեցաւ այն ազդերով որոնց առջեւ խռնուած էր, ամէն տեղ, ահագին բազմութիւն մը: Սուտ մը հնարեցի անմիջապէս — կ'ատեմ ստախօսութիւնը — (Կոնզալէզ շատ անկեղծ էր այդ կէտին մէջ) եւ ըսի որ բազմութիւնը կը կարդար ձիարշաւի կամ վիճակահանութեան մը ծանուցումը: Այդքանով բաւականացաւ:

Թէրի լսեց իր անունը, հակառակ անոր անգլիական արտասանութեան ու եսեւ դարձաւ:

— Մեր բարեկամը դուրս տար պտտցնելու համար, ըսաւ Մէնֆրէտ. Փուաքառն ու ես քանի մը փորձեր պիտի կատարենք այստեղ:

Երկուքը միասին դուրս ելան սենեակէն. քալեցին նեղ փոքրիկ դուռի մը առջեւ: Մէնֆրէտ գրպանէն հանեց բանալի մը ու բացաւ սենեակին դուռը. սեղմեց ելեկտրական լոյսին կոճակը ու ներս մտան: Յայտնի էր որ աշխատած էին կարգ կանոն դնել սենեակին մէջ: Պատին դարակներուն վրայ շարուած էին փայլուն եւ թուագրուած սրուակներ: Բուրդէ կերպասով մը ծածկուած սեղանին վրայ կը տեսնուէին ասահճանացոյց մը, ապակիէ խողովակներ, խառնցուցիչներ, գգալուն կշիռներ, ինչպէս նաեւ ապակիով չինուած երկու մեքենաներ:

Փուաքառ աթոռ մը առաւ ու մօտեցաւ սեղանին. զգուշութեամբ վերցուց մետաղէ գաւաթ մը որ թաղուած էր ջուրով լեցուն պնակի մը մէջ: Մէնֆրէտ ուշադրութեամբ դիտեց անոր շարժումները եւ նայեցաւ հեղուկին:

— Այո՛, ըսաւ Փուաքառ. կատարելապէս յաջողած է. շատ ճիշդ է այս դեղագիրը. օր մը պէտք պիտի ունենանք անոր:

Փուաքառ գաւաթը դրաւ պնակին մէջ. սեղանին տակէն հանեց քիչ մը սառ ու նետեց անոր մէջ:

— Ահաւասիկ զօրաւոր պայթուցիկ մը, ըսաւ ու դարակին վրայէն վերցուց փոքր սրուակ մը, որուն պարունակութենէն քանի մը կաթիլ հոսեցուց գաւաթին մէջ:

— Ասիկա կը չէզոքացնէ օտար տարրերը, շարունակեց Փուաքառ, գոհունակ հառաչանքով մը. Ջղային չեմ, բայց երկու օրէ ի վեր դեռ հիմա հանդարտեցայ:

— Ի՞նչ զարհուրելի հոտ, ըսաւ Մէնֆրէտ ու թաշկինակը տարաւ քթին:

Բարկ մուխ մը կը բարձրանար գաւաթէն:

— Ես կարեւորութիւն չեմ տար այդ տեսակ բաներու, պատասխանեց Փուաքառ:

Ապակիէ նուրբ ձողիկ մը թաթխեց գաւաթին մէջ. յետոյ դուրս հանեց զայն ու դիտեց կարմիր գոյնով կաթիլները որ կը կաթկթէին ձողիկին ծայրէն:

— Շատ լաւ է, ըսաւ:

— Ուրեմն ա՛լ պայթուցիկ չէ՞ հիմա, հարցուց Մէնֆրէտ:

— Անվնաս է ինչպէս բաժակ մը շոքոլան:

Փուաքառ սրբեց ձողիկը, սրուակը դրաւ դարակին վրայ ու դառնալով իր ընկերոջը, հարցուց.

— Իսկ հիմա, ինչ պիտի ընենք ...

Մէնֆրէտ չպատասխանեց: Բացաւ սենեակին անկիւնը գտնուող սնտուկը, դուրս հանեց յղկուած փայտէ տուփ մը, ցոյց տուաւ անոր պարունակութիւնը եւ ըսաւ.

— Եթէ Թէրին լաւ արհեստաւոր է, ահաւասիկ խայծը որ պիտի առաջնորդէ Սըր Ֆիլիփ Րէյմընը իր մահուան:

— Մե՛ծ հնարք, դիտել տուաւ Փուաքառ. Թէրին գիտէ՞ թէ ինչ իրաբանցում ստեղծած է:

Մէնֆրէտ փակեց տուփը ու դրաւ սնտուկին մէջ:

— Ըսել կ'ուզես որ Թէրին գիտէ՞ թէ ինք ալ մէկն է Չորս Արդարներէն ... ըսաւ Մէնֆրէտ. չեմ կարծեր եւ աւելի լաւ է որ չգիտնայ ... Հազար ոսկին կը նշանակէ երեւան երեք հազար փէզէթա ... ատոր վրայ աւելցուր նաեւ ներումը եւ ... իր սիրուհին ...

×

Նոր միտք մը յղացաւ «Ջայնարձակ»ի լրաբերը ու վազեց խմբագրապետին քով:

— Լա՛ւ գաղափար է, ըսաւ խմբագրապետը, շա՜տ լաւ:

— Ինծի այնպէս կը թուի թէ, շարունակեց լրաբերը, այս քառեակէն մէկը կամ երկուքը օտարականներ են եւ ո՛չ մէկ բառ անգլերէն չեն հասկնար:

— Ճիշդ է, շնորհակալ եմ այդ բացատրութեանց համար, այս գիշեր իսկ կը կատարենք քու ըսածդ, պատասխանեց խմբագրապետը:

Այս խօսակցութեան արդիւնքը եղաւ այն որ, յաջորդ առտուն «Ջայնարձակ» հրատարակեց ոստիկանութեան ազդին ֆրանսերէն, իտալերէն, գերմաներէն եւ ... սպաներէն թարգմանութիւնները:

(Շար.)

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ՇԱԲԱԹ 15 ԱՊՐԻԼ 1933

15 Avril 1933

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2164 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԿԱՅԾԵՐ՝ ԿԱԼԿԱԹԱՅԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ՇԱՆԿԱՅ

—o—o—

— Արցունք եկաւ աչքերէս, կ'ըսէր ընթերցող մը, կարդալով Շանկայի երեք թղթակցութիւնները՝ ՅԱՌԱՋԻ մէջ:

— Հապա Կալկաթայի՞ պատմութիւնը ...

Արդարեւ, կարելի չէր առանց յուզումի կարդալ այդ նամակները: Ձայներ՝ հեռաւոր Հնդկաստանէն ու Չինաստանէն:

Անծանօթ են գրողները: Բայց, ի՞նչ նշանակութիւն ունի այդ, երբ իրենց գրելու եղանակովն իսկ այնքան կը խօսին բոլորի սրտին:

Երկուք էին Կալկաթայի թղթակիցները, — թերեւս երկուքն ալ երիտասարդներ: Եւ, ոչ միայն միեւնոյն ատեն կը հասնէին իրենց նամակները, այլ եւ միեւնոյն « Տրտունջք »ն ունէին երկուքն ալ, — այլասերում եւ օտարացում: (ՅԱՌԱՋ, 11 ապրիլ):

Շատ հին է Հնդկաստանի գաղութին պատմութիւնը: Այսինքն, արդէն պատմութեան անցած: Բայց, հինէն մնացած յիշատակներ, եկեղեցի եւ ճեմարան, կ'օգնեն այսպէս կամ այնպէս հայկական կեանքին կապելու ինչ որ ունինք, տակաւին, իբրեւ ազգային համրանք: Մասնաւորապէս Կալկաթայի մէջ:

Յետոյ, վերջին արտագաղթը այնտեղ ալ նետած է մանիկներ, իբրեւ ուսանող կամ առեւտրական: Իսկ Հարաւային Պարսկաստանի առաջնորդարանը, որուն կապուած է հնդկահայ թեմը, պարբերաբար կը հետաքրքրուի այս մնացորդներով: Գոնէ կտակներ կամ պտղի հաւաքելու համար:

Խօսելով միայն Կալկաթայի մասին, ի՜նչքան դառնութիւն կը ծորի հրատարակուած նամակներէն ...

Ի՞նչ ցաւեր կը մատնանշեն այս հայրենասէր տղաքը. —

1) Այսօրուան Հնդկահայերը իրենց կեանքը կը զոհեն օտարի համար, միայն փառք շահելու համար: Ուրվհետեւ, իրենց ծնողները այդպէս են վարժեցուցած:

2) Հնդկահայու երեխան երբ կը ծնի, կը մկրտուի իբրեւ հայ: « Բայց մեծցաւ թէ չէ, իր ազգային եկեղեցին չի յիշեր եւ չի ճանչնար »:

3) Երբ երեխան քիչ մը կը մեծնայ, « նրան յանձնում են մի հնդկուհու ձեռք եւ սրանից յետոյ գրեթէ Հնդկուհին է դառնում նրա մայրը: Երբ երեխան լեզու է լինում, նրա մանկական շրթունքներից կը լսէք հնդկերէն բառեր, եւ խեղճ երեխան կարծում է թէ Հնդկուհին իր մայրն է »:

4) Ծնողները կ'աշխատին տղան ինչքան կարելի է մեծցնել անգլիական կրթութեամբ եւ անգլիական ոգիով: « Հայերէնն ի՞նչ պէտք է. հայերէն սորվելով մարդ չեն դառնալ, եւ հայերէնն ալ նրանց հաց չի տալ »:

5) Այստեղ մեռած է Հայու ոգին: « Քանի՜ սրբազան եւ պաշտելի տօներ ունեցանք, ո՞ր մէկի համար լացինք ... Եկաւ ապրիլ 24ը, ժողովուրդը չուզեց յիշել որ մէկ միլիոնի անմահ յիշատակի օրն է ... Եկաւ Մայիս 28ը, Հայաստանի միակ ծաղկած գարունը, եւ նրան էլ արժան չհամարեցին ... »:

Նոյնքան թախիծ՝ Շանկայի երեք նամակներուն մէջ (ՅԱՌԱՋ, ապրիլ 6, 7 եւ 14):

Կարսի աղէտէն փրկուած երիտասարդ մըն է որ, երկիրէ երկիր իյնալով, ինքզինքը կը գտնէ ... Խարպին (Մանչուրիա), եւ յետոյ Շանկայ (Չինաստան): Տակաւին պատանի, կը տեսնէ թրքական խժդժութիւնները եւ բոլշեւիկեան արհաւիրքը, իսկ հիմա որ ազատ է եւ ինքնաբաւ, կը տառապի հաւաքական կարօտէն, — Ազատութիւն եւ Հայրենիք.

— « Ոչ, բոլորովին ոչ. սեփական տանդ, սեփական հողիդ վրայ աւելի ազատ պիտի զգաս, քան օտար հողի վրայ, կամ օտարի տանը: Այդ պարզ բան է:

« Այո՛, ո՛րքան անբախտ ենք, եւ կան այսօր ինձ նման անբախտներ հազարներով: Ի՞նչ պիտի լինի սրա վերջը. մինչեւ ե՞րբ այսպէս, մենք երիտասարդներս, թափառական պիտի մնանք օտար երկիրներում: Եւ ո՞վ է մեզի ուշադրութիւն դարձնողը, կամ ինչո՞վ մենք ալ ուրախանանք, օտարներո՞վ ... Այսպէս ոչ ազատ, ոչ գերի քարշ գալով, մինչեւ ե՞րբ պիտի տանջուինք եւ օտարի ձեռքին խաղալիք դառնանք ... » :

Հատուած մըն ալ՝ իր վերջին ողբէն, որ, թէեւ աշուղական, մասնաւոր իմաստ մը ունի այս պարագային.

Մեր սերունդը բթանում է,
Օտարներով հիանում է.
Մայրենի լեզուն մոռանում է,
Ինչո՞վ ուրախանանք Հայերս ...

... Ինչո՞վ ուրախանանք, այս մռայլ, այս կսկծալի պատկերին առջեւ, որ միայն Կալկաթայի կամ Շանկայի անէծքը չէ:

Այստեղ եւ ամէն տեղ, օրուան բոլոր ժամերուն, մենք ալ չե՞նք տեսներ միեւնոյն պատկերը, աւելի կամ պակաս վրդովիչ:

Ի հարկէ, բախտաւոր են այն գաղութները որ կը գտնուին Մերձաւոր Արեւելքի մէջ, իբրեւ դրացի կամ սահմանակից մեր երկրին:

Եւ սակայն, ամէն տեղ ալ սպառնալից կը ցցուին օտարացման ժանիքները: Մեր ձեռքն է, մեր ճիտին պարտքն է կարելի եղածին չափ սահմանափակել զայն, դիմադրել անոր եւ վար պահել ճրագը:

Ուրիշ խօսքով՝ կազմակերպել եւ ազնիլ:

Գոնէ երիտասարդները չպիտի տարուին հառաչանքներով եւ ճակատագրականութեամբ:

Ինքնապաշտպանութեան խարիսխներ եւ յենարաններ՝ ամէն ուր որ կը հասնի մեր ձեռքը: Ամէն ուր որ հայկական բոյներ եւ կայծեր ունինք:

Լեցնե՞նք մեր բուխերիկները, երբ կոտորածի եւ թալանի անէծքն էր որ կ'իշխէր մեր հայրենի երդիքներուն վրայ ...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ԾՈՆԴԱԼԻՑ ԴԱՏԸ

Անգլիացի ճարտարագէտները եւ կ'առնեն իրենց խոստովանութիւնները

—o—o—

ՀԱԿԱՍԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԵՒ ՓՈԽԱԴԱՐՁ ՄԱՏՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Տարօրինակ տեսարաններ պարզուեցան անգլիացի վեց ճարտարագէտներու Բ. դատավարութեան միջոցին, հինգշաբթի օր:

Ահա թէ ինչ կը պատմեն Մոսկուայէն Լոնտոն հասած հեռագիրները:

Դատավարութիւնը հազիւ սկսած, Պ. Ուիլեըմ Մաքտոնըլտ, գլխաւոր ամբաստանեալը որ բանտէն դատարան փոխադրուած էր գոց ինքնաշարժով մը եւ որ առաջին օրը յայտնած էր թէ յանցաւոր է, յանկարծ ոտքի ելաւ եւ խօսքը ուղղելով ընդհ. դատախազին, յայտնեց թէ ետ կ'առնէ նախկին յայտարարութիւնները: Այս առթիւ, բացարձակապէս հերքեց թէ ո՛ր եւ է ատեն հրաման տուած է աւերիչ գործեր կատարել իր ծառայած ելեկտրական կայաններուն մէջ:

Այս յայտարարութիւնն ըրաւ անգլերէն: Թարգմանը անմիջապէս ռուսերէնի վերածեց: Ընդհ. դատախազը տեղէն ցատկելով հարցուց.

— Ինչո՞ւ դուք ձեզ յանցաւոր յայտարարեցիք երէկ:

ՄԱՔՏՈՆԸԼՏ. — Պարագաները նկատի առնելով, կարծեցի թէ այդպէս աւելի լաւ պիտի կրնամ պաշտպանել ինքզինքս:

ԴԱՏԱԽԱԶԸ. — Յանցաւո՞ր էք թէ ոչ:

ՄԱՔՏ. — Ո՛չ եւ ո՛չ: (Ամբաստանեալը որ երէկ չափազանց ընկճուած էր, գլուխը բարձրացուց եւ չեչտակի նայելով դատախազին եւ դատաւորներուն, մէկ - մէկ հերքեց բոլոր անճիշդ վկայութիւնները):

Այս անգամ ալ զինքը ամբաստանողն էր Ռուս մը, Սոքոլով, Զլատուստի ելեկտրական կայանէն, որ իր կենսագրութիւնը պատմեց սկսելով ջրհեղեղէն եւ յայտնեց թէ դրամ ստացած է Մաքտոնըլտէն, հակայեղափոխական ձեռնարկներու համար:

ՄԱՔՏՈՆԸԼՏ. — Ես դրամ տուած եմ Կուսեւի — իբր 2500 րուբլի — իբրեւ վճարում յաւելուածական աշխատանքի:

ԴԱՏԱԽԱԶԸ. — Բայց ահա ձեր իսկ ձեռքով ստորագրուած յայտարարութիւն մը, ուր կը խոստովանիք թէ գաղտնի տեղեկութիւններ ստացած էք Սոքոլովէն:

— Այն պայմաններուն մէջ ուր կը գտնուէի, աւելի յարմար գտայ գրի առնել այդ խոստովանութիւնը:

Այս միջոցին, ձայնարձակները կանգ առին: Ունկնդիրները աչք - ականջ կտրած էին: Բերնէ բերան փսփսուքներ:

— Կը խոստովանիմ որ տեղեկութիւններ ճարեցի թնդանօթներու եւ օդանաւերու մասին, շարունակեց Մաքտոնըլտ:

— Ի՞նչ նպատակով քաղեցիք այդ տեղեկութիւնները:

— Ես անձնապէս կը հետաքրքրուիմ: Կը կարծէի թէ Պ. Թորնթըն (իր պաշտօնակիցը) վարիչն էր լրտեսական խմբակի մը եւ Մընքհաուզ ու Քըշնի ալ (միւս երկու ճարտարագէտները) նոյնպէս լրտեսութեամբ կը զբաղէին:

Յետոյ կանչուեցաւ Թորնթըն, որ կծկուած դիմագծերով, հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ.

— Պարտք կը համարեմ ետ առնել այն յայտարարութիւնները զորս ըրի Կուսեւի եւ Մաքտոնըլտի հետ ունեցած հանդիպումներուս մասին, Կովկասի մէկ կայարանին մէջ, ուր իբրեւ թէ անոնց հրահանգներ տուած էի զինուորական գաղտնիքներ քաղելու համար: Ես երբեք չեմ հաւատացած թէ իմ ընկերներս հակայեղափոխական խմբակի մը կը պատկանէին եւ սխալմամբ էր որ այդպէս ըսի հարցաքննութեան միջոցին:

ԴԱՏԱԽԱԶԸ. — Ի՞նչպէս սխալեցար այդքան կարեւոր կէտի մը մէջ:

ԹՈՐՆԹԸՆ. — Յոգնած եւ ջղագրգռուած էի երկարատեւ հարցաքննութիւններէն:

ԴԱՏ. — Չարչարանքներու, սպառնալիքներու, ճնշումներու ենթարկուեցա՞ք հարցաքննութեան ատեն:

Թ. — Ոչ. պարզապէս կորսնցուցած էի քաջութիւնս: Կը վախնայի:

ԴԱՏ. — Ի՞նչ բանէ կը վախնայիք:

Թ. — Ձեր գիտեր: Կը վախնայի:

Ամբաստանեալը խոստովանեցաւ թէ 3000 րուբլի փոխ տուած է Դոլկովի: Այս վճարումը ընկերութեան տոմարներուն մէջ արձանագրուած է իբրեւ փոխանցում:

— Այո՛, գիտել տուաւ դատաւորը հեգնութեամբ, փոխանցում՝ մէկ գրպանէ մը ուրիշ գրպան մը:

Ամբաստանեալը վճռապէս հերքեց թէ լրտեսութիւն կատարած է, այլ միայն աչքերն ու ականջները բաց պահած է, կարգ մը զինուորական գաղտնիքներ իմանալու համար: Եւ իր կարգին աւելցուց հեգնութեամբ.

— Կարելի չէ բանեցնել օդանաւին շարժանիները, առանց աղմուկ հանելու:

— Ինչո՞ւ սուտ յայտարարութիւններ ըրիք:

Թ. — Քաջութիւնս կորսնցուցած էի:

ԴԱՏ. — Ե՞րբ վերստացաք ձեր քաջութիւնը:

Թ. — Ապրիլ 4ին, ժամը 6ին, երբ ելայ բանտէն:

ԴԱՏ. — Երբ ձեր քաջութիւնը կը վերստանաք, ահա ձեր յիշողութիւնն է որ կը կորսնցնէք:

Ամբաստանեալը բաւական լաւ ռուսերէն գիտէ: Բայց միշտ թարգմանին օգնութեան կը դիմէր: Նախագահը գիտել տուաւ այս առթիւ.

— Ամէն անգամ որ բան մը ծածկել ուզէք, կը մոռնաք ձեր ռուսերէնը ...

Իր գրաւոր խոստովանութեան մէջ, Թորնթըն կը յայտարարէր (13 մարտ).

— « Խ. Միութեան մէջ անգլիացի լրտեսներու ամբողջ գործունէութիւնը կը վարէ Պ. Րիչըրտ, Վիքըրս ընկերութեան արտաքին սպասարկութեան տնօրէնը: Մընքհաուզ եւ ես կը վարենք տեղեկատուները, որոնք պաշտօն ունին ճարտարագործական, տնտեսական եւ զինուորական գաղտնիքներ հաւաքելու »:

Այս խոստովանութիւնը հազիւ կարդացուած, Մոսկուայի անգլիական դեսպանատան մէկ քարտուղարը աճապարանքով հեռացաւ սրահէն, Լոնտոն հեռագրելու համար այս պարագան:

Այս նգամ Մաքտոնըլտ նորէն ատեան կանչուեցաւ.

— Դուք զինուորական տեղեկութիւններ ստացա՞ծ էք Կուսեւէն եւ բան մը վճարա՞ծ էք ատոր համար:

ՄԱՔՏ. — Այո, ստացած եւ վճարած եմ:

— Որո՞ւ ազդեցութեան տակ ըրիք այդ բաները:

— Պ. Թորնթընի պահանջով:

Թորնթըն ուրացաւ եւ յայտարարեց.

— Եթէ գիտնայի որ Պ. Մաքտոնըլտ աւերման եւ լրտեսութեան գործերով կը զբաղի, պիտի վռնտէի:

— Այո՛, այո՛, ան կատարելապէս տեղեակ էր լրտեսութեան արարքներուն, բացագանչեց Մաքտոնըլտ:

Հարցաքննութեան պահուն, դատախազը խորհրդաւոր ձեւով մը խօսեցաւ նամակի մը մասին զոր Մաքտոնըլտ ուղղած է Չեկայի նախագահին:

— Լաւ է կարդալ այդ նամակը, ըսաւ նախագահը:

— Կը նախընտրեմ որ այդ մասին չխօսուի այս պահուն, միջամտեց Մաքտոնըլտ:

Յետոյ կանչուեցաւ Մընքհաուզ, որ հարցումներուն պատասխանեց ամուր եւ յստակ ձայնով մը: Խոստովանեցաւ թէ 3000 րուբլի վճարած է Էլեկտրո-Իմփորթի նախագահ Դոլկովի, որ յանձն առած էր ծածկել Վիքըրս ընկերութեան ղրկած մեքենաներուն մէկ թերութիւնը եւ սակայն լուր տուած էր Չեկային:

Այս միջոցին հարցաքննութիւնը կը վարէր ընդհ. դատախազին օգնականը, Ռոժինսկի, որ աւելի անողոք է եւ հեգնոտ:

Այնուհետեւ կանչուեցաւ Տիկին Աննա Քութուզովա, ռուս քարտուղարուհին, որ կատարելապէս խաչուեցաւ: Տիկինը խոստովանեցաւ թէ սերտ կապերով կապուած էր անգլիացի ճարտարագէտներուն, մանաւանդ Թորնթընի հետ, որովհետեւ, « օտար հաստատութեան մը մէջ աշխատելու համար, ոչ մէկ Ռուս չէր ուզեր ծանօթանալ ինծի հետ, իսկ ես շատ հպարտ ըլլալով, չէի կրնար մտաւուցումներ ընել »:

Դատախազը չուզեց շատ քրքրել Աննայի եւ Թորնթընի մտերմութիւնը, որ գաղտնիք չէ այլեւս: Տիկինը պատմեց թէ քանի մը անգամ լսած է որ Թորնթըն եւ Մընքհաուզ կը վիճէին ելեկտրական կայաններուն մէջ « արկածներ » ստեղծելու հնարաւորութեանց մասին, արկածներ որոնք տեղի ունեցան խօսակցութիւններէն քանի մը շաբաթ վերջ: Յետոյ, յայտնեց թէ գիտէ որ Թորնթըն երեք տետրակներ կը պահէր որոնց մէջ կ'արձանագրէր զանազան լրտեսներու վճարուած գումարները: Այս տետրակները, որ Մընքհաուզի քննութեան կ'ենթարկուէին ամէն ամիս, Անգլիա փոխադրուած են անցեալ սեպտեմբերին, անոր ձեռքով:

Մեծ իրարանցում Անգլիոյ մէջ

—o—o—

ԱՄԲԱՍՏԱՆԵԱԼՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Կ'ԱՂՕԹԵՆ... ՁԱՅՆԱՐՁԱԿՆԵՐՈՎ

Աւելորդ է ըսել թէ՝ մեծ իրարանցում կը տիրէ Անգլիոյ մէջ, Մոսկուայի դատավարութեան առթիւ: Կառավարութիւնը եւ թերթերը ժամը ժամուն հեռագիրներ կը ստանան ամենայետին մանրամասնութեանց մասին: Ամբաստանեալներուն համար հրապարակային աղօթքներ կ'ըլլան... ձայնարձակով (ռատիօ): Ուրիշ ամէն խնդիր երկրորդական գծի վրայ նետուած է: Ամբաստանադրին հրատարակութենէն յետոյ, աշխատաւորական « Տէյլի Հէրըլտ » պարտք սեպեց հանդարտութեան յորդոր կարդալ: « Երկու ազգերու միջեւ ատելութիւն սերմանելը ամենածանր ոճիր է այս միջոցին », կ'ըսէ թերթը: Ազատական « Նիւզ Քրոնիքլ »ն ալ նոյն կարծիքէն է: Իսկ պահպանողական թերթերը կը շարունակեն փչել, « չանթաժ » համարելով դատավարութիւնը:

*** Երեսփ. ժողովին աՀջի օրուան նիստին մէջ, արտաքին նախարարը պատասխանելով հարցումի մը, յայտարարեց թէ ամբաստանեալներէն ո եւ է մէկը ուղղակի կամ անուղղակի օգտագործուած չէ Գաղտնի Տեղեկութեանց գրասենեակին կողմէ (Ինթէլիճընս):

— « Անոնց ոչ մէկը ամենափոքր տեղեկութիւն մը անգամ հաղորդած չէ մեզի, ո՛ր եւ է վարձատրութեան խոստում ստացած չէ այդ կարգի տեղեկութեանց համար եւ ոչ մէկը պաշտօն ստացած է տեղեկութիւններ ճարելու՝ կաշառելով ուրիշ մարդիկ: Ամբաստանեալ ճարտարագէտներու համար եղած այս յայտարարութիւնները կը վերաբերին նաեւ Մեթրոփոլիթըն Վիքըրս ընկերութեան, իբրեւ հաստատութիւն: Այս տունը երբեք ո՛ր եւ է յարաբերութիւն չէ ունեցած մեր Ինթէլիճընսին հետ »:

Անգլիոյ Վարչապետը կը յուսահատի դաշնագիրներու վերանայութեան խնդիրը

Անգլիոյ երեսփ. ժողովի հինգշաբթի օրուան նիստին մէջ, բուռն հարցապնդումներ եղան չորսերու դաշինքին, դաշնագիրներու վերաքննութեան եւ Ուաշինկթընի ճամբորդութեան մասին: Աշխատաւորականները պարսաւանքի բանաձեւ մը առաջարկեցին, « չորս »երու ծրագրին առթիւ: Նախկին նախարար Չէմպըրլէն պարզելով միջազգային կացութեան ծանրութիւնը, Գերմանիոյ ազգայնական վերածնութիւնը, հարցուց.

— Կրնա՞նք դաշնագիրներու վերաքննութեան մասին խօսիլ կառավարութեան մը հետ որ տոգորուած է ցեղային գոռոզութեան վայրենաբարոյ կիրքով մը: Երբ Եւրոպան սպառնալիքի տակ է, երբ Գերմանիան կը գործէ նեղմիտ, այլամերժ, յարձակողական ոգիով մը, երբ ոճիր կը համարուի խօսք առնել խաղաղութիւնը պաշտպանելու համար, երբ ոճիր է հրեայ ըլլալը, կրնա՞նք ըսել թէ Եւրոպան պարտաւոր է իրաւունքներու հաւասարութիւն տալ Գերմանիոյ:

Արտաքին նախարարը լայն բացատրութիւններ տուաւ յուզուած հարցերու մասին: Իսկ Պ. Մաքտոնըլտ յայտարարեց.

— Մենք դաշնագիրներու վերաքննութիւնը կ'ըմբռնենք միայն ազգերու խաղաղութեան համար, Ազգերու Դաշնակցութեան շրջանակին մէջ, անոր միջնորդութեամբ եւ անոր կազմակերպութեամբ: Խնդիրը այնպիսի վերաքն-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԽՕՍՈՒՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ ԱՐԵՒԵԼՔԻ ԴՌՆԵՐԷՆ

Լեռներն իրենց մէջքէն երկուքի կը բաժնէ Հայ Աքիլլէսը, մեքենավար պարոն Հիմա – Կը – Թուիմ:

Ու մենք հեռը միասին կը թռչինք դէպ ի Ալէքսանտրէթ:

Աջ ու ձախ խորամիկ գիւղեր, որոնք կը նախշեն բնանկարը: Այնտեղ կ'ապրին հայ համեստ գիւղացիներ, որոնք հողագործութեամբ կը զբաղին: Ու հեռուն, դէպ ի աջ, բարձր ու սեւ լեռներ մեզ կը լրտեսեն Թրքական հորիզոնէն, մինչ մեր ինքնաշարժը փախուստ կուտայ կարծես Քըրըք-Խան – Ալէքսանտրէթ խճուղիին վրայէն: Ցօղնած ճամբորդներ, խճուղիին եզերքը կանգնած, նշան կ'ընեն մեքենավարին՝ խնդրելով փոխադրել զիրենք իրենց գիւղերը փոխան քանի մը «պարղուտ»ի:

Օհօ՜, գիւղեր, որ կը դողդղան բլուրի մը կողերուն վրայ: Խրճիթներու խումբ մը յաճախ, ճերմակ հողէ խղիկներ, ձուաձեւ, ուր կ'ապրին մարդիկ եւ անասունները եղբայրաբար, քով քովի: Ջուրի պակասը շատ զգալի է այստեղ: Եւ, մեր ճամբուն վրայ, ժամէ ժամ կը հանդիպինք կիներու, որոնք խոշոր փարչեր կամ կաթսայ մը դրած իրենց գլխուն՝ ջուր կը կրեն դէպ ի տուն:

Բաւական մեծ գիւղի մը մէջ ենք հիմա: Խաղաղութիւն ամէն կողմ: Ցանկարծ.

— Ալլահ էքպէ՜ր ...

Սարսուռ մը կը զգամ: Հին յիշատակներ արթնցան, ծանր ընչահեղձ օրերու տպաւորութիւն: Ահա գիւղացիները, որ Թուրքերէն կը խօսին: Մզկիթին առջեւ խումբ մը մարդիկ «ապտէսթ» կ'առնեն ու կը լուան իրենց ոտքերը: Հողոտ ցեխոտ շալվարներ ... փաթթոց ... Ալլահ էքպէ՜ր ... քօ՜յրս ... մա՜յրս ... ա՜խ, մուէզզինին ձա՜յնը ... արի՜ւն կը հոտի ... Ալլա՜հ, Ալլա՜հ ... գիտակնե՜ր, գիտակնե՜ր ... իրիկուան աղօթքի պա՜հ է ... Տէր – Զօ՜ր ... աղօթքի եւ ջարդի պա՜հ ...

Կը վանեմ տպաւորութիւնը, որ փուչ փուչ կ'ընէ մարմինս: Եւ այնքան կը յաջողիմ, որքան կը հեռանանք թրքական գիւղէն:

Եւ սակայն երկար ժամանակ մտածեցի: Կարծես խցուեցան յանկարծ զգայարանքներս: Առանց ուշադրութիւն ընելու բնութեան աղուոր շարժանկարին, արդէն հասեր էինք Ալեքսանտրէթ:

Մեծ հրապարակի մը վրայ ենք:

Դիմացը ծովն ու արեւը կը դղըրտին կատուներու պէս: Արեւն իր ոսկեղէնները հաներ՝ ծովին միսին մէջ կը խրէ, ծովն, արիւնոտ ու վիրաւոր, սարսռալով ու փրփրելով բամպակ կը դնէ իր ցաւին վրայ: Հեռուն, Տէօրթ – Եօլն է, որ ծով կ'իջնէ ու Ալեքսանտրէթի կը նայի: Այս հրապարակին վրայ կը սիրեն հաւաքուիլ Կիլիկեցիները, կարօտով դիտելու համար թերասուտերն իրենց հայրենիքին, ամպերուն ետին:

Վրդովուած այս ցաւագին տեսարանէն, քայլերս կ'ուղղեմ դէպ ի յառաջ: Ահա խաչ մը օդին մէջ: Հայոց եկեղեցին: Ու քովը՝ դպրոց մը, ազգային եւ Մեսրոպեան, միացած:

Դադարի պահն է: Աշակերտները, մեծ ու պզտիկ, խառնուեր են իրարու: Պահ մը կը կենամ ու կը դիտեմ Հայու առոյգ ու մաքուր սա մանչուկները, որոնք կը բզզան: Անոնց քրքիջը, զուարթ եւ ոստոստուն ձայնանիշերու ծաղկեփունջի մը պէս վեր կը բարձրանայ բակին մէջ եւ յանկարծ կը փշրուի, կը տարտղնի ու կը տարածուի:

Քիչ յետոյ կը մտնեմ դպրոցին դիմացը Հայու մը խանութէն ներս:

— Ի՞նչպէս է Հայերուն վիճակը, այստեղ:

— Այսպէս ու այնպէս:

Եւ մարդը գլուխը շարժեց այսպէս ու այնպէս: Ու նկարագրեց թէ ի՛նչպէս բոլորը միջոց մը գտած են ապրելու, դժբախտաբար վերջերս վրդովիչ լուրեր շրջան ըրին քաղաքին մէջ, —ըսուեցաւ թէ Ալեքսանտրէթը Թուրքերուն պիտի թողուն: Հայերը նորէն ցնցուեցան: Մասնաւորապէս ազդուեցաւ գործի հրապարակը: Առեւտուրը կասեցաւ: Գաղթի ուրուականը դարձեալ սեղմեց հոգիները: Բայց տարօրինակ են մարդիկ, կամաց կամաց կը վարժուին ամէնէն գէշ լուրերուն: Հիմա ով ի՞նչ գիտէ: Ապագան ձգած են ... ապագային:

— Ի՛նչ դժուար բան է սուտն ու իրաւը սակել: Այստեղ մեր հոգին կը խաչի՝ երբ ծանր լուր մը կը լսենք, յետոյ կը թմրինք եւ ա՛լ չենք մտածեր այդ մասին: Սալի մը, այդքան: Որ կը կրտայ ժամանակ առ ժամանակ, քանի մէկը խօսքը կ'ընէ եւ կը յիշեցնէ: Է՛, լաւ, Փարիզէն ի՞նչ լուր:

Ես ալ լացի Փարիզի մեր տէրտը: Ձեն հասկնար, չեն հաւատար: Ու երբեք չեն ըմբռներ, երբ կ'ըսենք թէ իրենց այս կացութեան շատ մը կէտերուն նախանձ կը զգանք յաճախ: Հինէն ի վեր Փարիզը շլացուցեր կամ խաբեր է մեր սերունդները: Ու հիմա դժուար է փարատել պատրանքը: Պէտք է որ բոլոր Հայերը անգամ մը անցնին Փարիզէն, — գործարաններէն, ագարակներէն, — այստեղ գան ու լսեն անգամ մը թէ ի՞նչպէս կ'ըսուի «սալ էթրանժէ»ն, կամ «փա տը թրավայ փուր լէ զ'էթրանժէ», այո՛, գան ու տեսնեն թէ ի՞նչքան շատ են անօթիները, օրուան մը հացի կարօտները, թէ որքա՜ն խուլ են «չոմաժ»ի պաշտօնեաները եւ ... Բարեգործականը, — որպէս զի մեզի պէս իրենք ալ նախանձին այն ամէնուն համար, որ ունին հիմա, կէս – հայրենի հողի ու խրճիթի կապուած մեր ազգակիցները: Այո՛, Սուրիոյ եւ Ցունաստանի մեր հայրենակիցները չեն իսկ կրնար երեւակայել թէ այստեղ լուսաշող Փարիզի պարիսպներուն տակ գաղթակայաններ ունինք, որոնց պատկերը դժուար թէ գտնուի Պիրէոսի, Սելանիկի եւ Պէյրութի մէջ:

Ափսո՜ս որ կը պակսի նոր Ակնունի մը, որպէս զի մեր դժբախտ ժողովուրդը կապուի հողին հոն ուր կը գտնուի: Վտանգաւոր են տեղափոխութիւնները, վտանգաւոր են հեռաւոր լոյս քաղաքներու կապուած յոյսերը, եւ վերջապէս վտանգաւոր է մոռնալ կամ անտեսել տակաւին հողի քաղաքականութիւնը:

Մեր Միութիւնը, Զօմը, տարիներէ ի վեր կը պոռայ եւ հրաւէր կը կարդայ՝ ստեղծելու համար հողի, ագարակի համագործակցական ընկերութիւններ, «տնտեսական վանքեր» ինչպէս կը սիրէ ըսել մեր Նախագահը: Հողի հաւաքական աշխատանքն է որ պիտի փրկէ մեզ, ա՜յ մարդիկ: Հողը ձեր քթին տակ է, — պահանջեցէք ուրեմն դրամագլուխն ու կազմակերպութիւնը ձեր վերին մարմիններէն: Ու մի՛ սպասէք ուրիշ լուրի, մտիկ մի՛ ընէք ուրիշ խօսքի, ո՛չ Փարիզին, ոչ ալ ոչոչի պէս Փարիզ նստած եւ տեղէն շարժելու անկարող մարդոց հայրենահրաւէր կեղծ կոչերուն: Ու գիտեմ որ դուք նպաստ ալ չէք ուզեր, այլ միայն աշխատանք:

Աշխատա՜նք, բայց հողի աշխատանք եւ հաւաքական աշխատանք, իմ գիւղացի հայ ժողովուրդս:

X

Կէս օրը կ'անցնէր:

Ալեքսանտրէթէն կարօտս լաւ մը առնելէ յետոյ, կը պատրաստուիմ Անտիոք երթալ: Նոյն իրիկունը պէտք էր, որ Հալէպ հասնէի:

Ու մնաս բարո՜վ, Ալեքսանտրէթ, քարիւղի խողովակ:

Անտիոքի ճամբուն տեսարանները տարբեր են բոլորովին: Ինքնաշարժը կ'անցնի յաճախ աւերակներու մէջէն: Փլած պատեր, տարիքոտ քարեր, հնապարտ սիւներ, նաւան կամարներ, որոնք կը պատմեն փառքը հին քաղաքակրթութիւններու:

Ու տաք սարսուռով մը մարմնոյս մէջ, կը խորհիմ Մեծն Տիգրանի մասին, որ հայկական խիզախ ու կայծակնավաղ այրուձիին գլուխն անցած՝ օր մը արշաւեր էր ու եկեր մինչեւ այս երկիրը:

Երբ Անտիոք կը մտնենք ու ինքնաշարժը կը կենայ մեծ կառատան մը առջեւ, կը մօտենամ կառատանին տիրոջ ու կ'ըսեմ.

— Ո՞ւր կը բնակի Տոքթ. Մաթոսեանը, այն որ վերջերս հոս եկաւ Փարիզէն:

Մեքենավարը, ետեւէս, քրքջալը կը խնդայ:

Կառատանին տէրը կը պատասխանէ Թուրքերէն.

— Դիմացինդ Թուրք է, Հայերէն լաւ չի հասկնար:

Քիչ յետոյ մեր Գեղարդին մօտն եմ, այլ անուամբ՝ Տոքթ. Մաթոսեան:

— Օ՜, բարե՜ւ, բարե՜ւ: Ե՞րբ եկար: Զօմը այս ինչքան ուժգին փչեց, որ քեզ հոս նետեց: Կարդացի ՅԱՌԱՋի մէջ, որ Զ. Ռ. Միութիւնը ներկայացուցիչ մը ղրկած է Սուրիա, չէի գիտեր թէ ո՛վ, բայց կ'ենթադրէի: Ա՜խ, չեկաւ Նարդունին, իրեն տեղ ալ պատրաստած էի, ամէն բան, ամէն բան: Ի՞նչպէս չկրցաւ գալ: Ի՞նչ կ'ընէ, ի՞նչ կայ չկայ, պատմէ՛ նայինք:

Ու տաք խօսակցութիւն մը: Պատասխանելու իսկ ժամանակ չի ձգեր: Հարցում հարցումի վրայ: Նոյն կրակոտ տղեքօրը:

— Վեր ելլենք, ճաշենք, ճաշի ատեն է, կ'ըսէ ու սեղան կը նստեցնէ զիս:

Եւ մեր երիտասարդ բժիշկը, պահ մը մոռնալով իր առողջապահութեան պատուիրանքները, կ'առաջարկէ ... ճնկել Փարիզի մեր ընկերներուն կենացը եւ մեր «անիլք»ներուն յաջողութեանը: Ցետոյ լուրեր կուտամ իր ընկերոջը՝ Նարդունիի մասին, ՅԱՌԱՋի մասին, Զօմի մասին:

Ու վար կ'իջնենք իր բնակարանէն:

— Քանի որ այսքան շուտ պիտի վերադառնաս Հալէպ, եկուր քեզ քիչ մը պտտցնեմ Անտիոքի մէջ:

Քիչ յետոյ ինծի ցոյց կուտայ հեռուէն այն լեռը, ուր ապաստանեցան Սուէյտացիները, ընդհ. պատերազմի ընթացքին, կռուեցան Թուրք զինուորներուն դէմ եւ ի վերջոյ ֆրանսական մարտանաւի մը միջոցով ազատուեցան:

— Այնտեղ կանգնած ենք փառաւոր յուշարձան մը, կ'ըսէ ինծի:

Հոն ետեւը Քէսապն է, ուրկից անդին հսկայ ջրվէժ մը կայ: Տես գետին եզերքը, անիւները, որ կը դառնան: Վերը լեռներուն, ուր աղուոր ամարանոցներ կան: Քիչ յետոյ քաղաքին մէջ: Գրեթէ բոլորը Թուրքերէն կը խօսին: Կ'անցնինք նեղ շուկաներէ, — ահա ոսկերիչներու տեղը: Ի՞նչքան աժան են արեւելեան ձեռագործները, — ոսկեհուռ եւ արծաթահիւս վզնոցներ, թեւնոցներ եւ ինչե՜ր ինչե՜ր:

Բայց կը մօտենայ մեկնումի ժամը: Ու երբ կառքը ցնցումով մը յառաջ կը նետուի, Գեղարդն է, որ կը պոռայ.

— Բարեւներ տար երկու Շաւերուն, բարեւներ մեր երգչուհիին, ու բոլորի՜ն բոլորի՜ն ... :

Մեծն Տիգրանի այս աղուոր քաղաքը շուտով կը թողում ետեւս եւ ուշ ատեն կը մտնեմ Հալէպ: Այժմ ատեն է լծուելու Զօմի աշխատանքներուն, տղաքը կը սպասեն:

— Ցանուն Զ. Ռ. Միութեան երրորդ համագումարին, բացուած կը յայտարարեմ Զ. Ռ. Միութեան Սուրիոյ շրջանային ժողովը:

Ու մինչ ամէնքս, Սուրիոյ զանազան շրջաններէն եկած պատգամաւորներուն հետ, յուզումով կը կախենք մեր գլուխը օրակարգին վրայ, դեռ մեր ականջին մէջ կը լսենք սուլիչը Փութպոլի մրցումին, զոր կը կատարեն, ի պատիւ մեր Շրջ. Ժողովին, Պէյրութի Զ. Ռ. Միութեան Վահագն եւ Հալէպի Հ. Մ. Ը. Միութեան Փութպոլի խումբերը:

ՍԱՐԻ ՏԷՐ

ՌԱՄԿԱՎԱՐՆԵՐՈՒ «ԴԱՒԱՃԱՆ» ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18ԻՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

1921 յունուար 21ին Երեւանի Չեկայի նկուղէն զիս փոխադրեցին կեդրոնական բանտը: Այնտեղ կային 800է աւելի բանտարկեալներ, բոլորն ալ քիչ թէ շատ աչքի զարնող գործիչներ՝ պետական, զինուորական, գրական – հանրային, կուսակցական եւայլն: Մեծ մասը Դաշնակցականներ էին: Կային նաեւ սոց. դեմոկրատներ, սոց. յեղափոխականներ, հայ կադէտներ ու ռամկավարներ:

Բոլորն ալ բասխոդ ըլլշու (գնդակահարման դատապարտուած):

Այնտեղ էր ինձ ծանօթ ու բարեկամ Մշեցի Յակոբ Տէր Զաքարեանը, որ ռամկավարներու Հայաստանի խորհրդի կամ մարմնի յայտնի անդամներէն մէկն էր: Կէս օրուան զբօսանքներուն երբեմն կը հանդիպէինք ու կը խօսակցէինք: Ծայր աստիճան հիասթափուած էր Հայաստանի կարմիր տէրերէն: Տէր Զաքարեանը օգտուելով մեր ունեցած միջոցներէն, աշխատեցաւ իր դուրս մնացած ընկերները զգուշացնել որ պահուին: Ցատկապէս անոնց, որոնց մասին հետաքրքրութիւն եւ հետապնդում կար:

Փետր. 18ին Երեւան քաղաքը մաքրուած էր բոլշեւիկներէն: Բանտի ողջ մնացած կալանաւորները փրկուած էին: Ասիս Նուրիջանեանը եւ ընկերները կարմիր զօրամասերու հետ զրահապատներով փախան Բէօյուք – Վէդի – Նախիջեւան: Հայկական զօրքերը եւ ժողովրդական վաշտերը զանոնք հետապնդեցին մինչեւ Ղամարլու:

Փետր. 20ին Վասպուրականցի կռուող ղեկավարները ընտրեցին զինուորական մարմին մը, որ կազմակերպելով իր ժողովրդական գունդը, նախ 800, ապա մինչեւ 1500 սուին, մաս առ մաս հանեց կռուի վայրը:

Ահա այդ օրերուն զինուորական մարմնի մօտ եկան Յակոբ Տէր Զաքարեանը, Նշան Յակոբեան (ուսուցիչ Հայոց – Ձորի Մաշտակ գիւղից) եւ Հ. Զ.ն, որոնք Հայաստանի ռամկավար մարմնին կողմէ յայտնեցին, թէ իրենք որոշած են օգնել Փրկութեան Կոմիտէին: Այդ մասին ներկայացեր եւ խօսեր են: Այժմ ալ պատրաստ են իրենց ուժերը տրամադրելու զինուորական մարմնին: Տէր – Զաքարեանը մտերիմ եւ ծանօթ ըլլալով հրամանատար Սմբատին միշտ մնաց անոր մօտ: Իսկ Ն. Յակոբեանը եւ Հ. զինուորական մարմնին տրամադրեցին իրենց զէնքը: Անոնք բերին իրենց հետ 100ի մօտ ռամկավար կամաւոր զինուորներ (մեծ մասը իրենց սեփական զէնքերով), գլխաւորութեամբ Ս.ի, Սապունճեան Ասողի եւ Ռշմեցի Վարդան Գրիգորեանի: Վասպուրականի զօրամասը ուշադրաւ դեր կատարեց փետր. 28ի երկօրեայ տաք կռիւներու ժամանակ Երեւանի տակ, Շէնգաւիթ եւ Նորագաւիթ գիւղերու մօտ: Ապա տասը օր յետոյ, Ահամչալու գիւղի տակ մղուած կռուին, ուր ծանրօրէն վիրաւորուեցաւ եւ մեռաւ Նշան Յակոբեանը քանի մը կռուող մարտիկ զինակիցներու հետ: Դժբախտաբար անունները չեմ յիշեր:

Ահա այսպէս շարունակուեցին կռիւները Ղամարլուի եւ Իւվայի տակ, Բէօյուք – Վէդիի շուրջը, մինչեւ ապրիլ 2ը, երբ նահանջեցինք Բաշգեառնի, Վայոց – Ձոր, Բազար – Չայը, ուր կազմուեցաւ արեւմտահայ ուժերու զինուորական խորհուրդ, որուն անդամն եղաւ ռամկավար Յակոբ Տէր Զաքարեանը:

Մայիսին Մեղրիի մէջ մեր զօրամասը ինքզինք կազմալուծեց, որմէ յետոյ բոլորս, մեզ հետ ռամկավար Խորհրդի անդամներն ու զինուորները, անցանք Արաքսը, հասանք Թաւրիզ:

Ցունիս ամսու սկիզբին ինձ եւ Յ. Տէր Զաքարեանին պաշտօն յանձնուեցաւ մեկնիլ Երեւան, տեսնուիլ Միասնիկեանի եւ Ցեղկոմի հետ եւ կարգադրել Պարսկաստան մտած 10,000 նահանջողներու վերադարձը: Երեւան հասանք Պ. Գրիգոր Վարդանեանի հետ: Առանձին եւ յատուկ տեսակցութիւն ունեցանք Միասնիկեանի հետ, իր գրասենեակին մէջ, քանի մը ժամ տեւողութեամբ: Առաջին առթիւ Միասնիկեանը ուզեց իմանալ մեր ի՛նչ կուսակցութեան պատկանիլը: Յ. Տէր Զաքարեանը յայտնեց որ ինք ռամկավար է եւ ներկայիս ալ այդ կազմակերպութեան անդամ:

Ես պարզեցի մեր առաքելութեան նպատակը, որու գլխաւոր կէտերը գրաւոր ունէինք: Տէր Զաքարեանը պարզաբանեց, շատ պերճախօս լեզուով, ա՛յն բոլոր պատճառներն ու անցուդարձերը, որոնք մղեցին ժողովուրդը ապստամբելու եւ կռուելու: Շատ զգայուն կերպով պատմեց, իբրեւ ականատես, բանտի փետր. 16ի եւ 17ի գիշերուան կոտորածները, բանտարկեալներու ողբալի ճիչն ու աղաղակները: Միասնիկեանը արմունկներով կռթնած աշխատանքի սեղանին՝ ուշադիր կը լսէր մեզ եւ յաճախ ռուսերէն նօթեր կ'առնէր:

Հարկ չեմ համարիր մանրամասն նկարագրել փոխադարձ խօսակցութիւնները թէ Միասնիկեանի, թէ Կարինեանի, թէ Մռաւեանի ու Երզնկեանի հետ: Տէր Զաքարեան եւ ես տարբեր տեսակէտներով չարտայայտուեցանք փետրուարեան յեղափոխութեան եւ անոր հետ կապուած բոլոր դէպքերու կամ խնդիրներու մասին:

Մենք յունիսի վերջերը վերադարձանք Թաւրիզ: Մեր առաքելութեան հետեւանքով Միասնիկեանը Թաւրիզ ուղարկեց Պ. Գրիգոր Վարդանեանը, որ կարգադրեց նահանջողներու վերադարձը Երեւան:

1922 ապրիլին Յ. Զաքարեանն ալ արտօնութիւն ստացաւ ու մեկնեցաւ Հայաստան: Դժբախտաբար ժամանակ մը յետոյ, ուրիշ պատրուակի տակ ձերբակալեցին ու բանտարկեցին զայն: Ինը ամիս բանտի մէջ մնալէ, յետոյ աքսորեցին Ռուսաստան ապրելու, կարծեմ Ցարիցինի շրջանը: Հոն այդ առողջ մարդը գտաւ իր վախճանը, աքսորականի յատուկ զրկանքներու մէջ:

Թաւրիզի մէջ 1921ի ամրան վերջերը Յ. Տէր Զաքարեանի մօտ, ռամկավար Խորհրդի անդամներէն Հ. եւ Յ. եւ քանի մը ուրիշները յատուկ խորհրդակցութիւններ ունեցան, ու պատրաստուեցաւ մասնաւոր տեղեկագիր մը փետրուարեան ապստամբութեան մասին:

Ես կողմնակի եւ պատահմամբ տեսած եմ այդ տեղեկագրին սեւագրութիւնը:

Անոր բովանդակութենէն իբրեւ տպաւորութիւն կը յիշեմ թէ՝ Երեւանի ռամկավար մարմինը —Թաւրիզ ապաստանած — փետրուարեան ապստամբութիւնը կը համարէ ժողովրդական եւ անխուսափելի արդիւնք հայ բոլշեւիկներու ի գործ դրած աքսորանքի, սպանութեանց եւ աւարառութեան: Երբեք դաւաճանութիւն՝ հայ պետականութեան դէմ: Իսկ Հ. Յ. Դ. մասին պարսաւանքի ոչ մէկ արտայայտութիւն:

Անշուշտ այս գրաւոր տեղեկագիրը հասած է իր ժամանակին ռամկավար կեդրոնը:

Ջնջեցէ՛ք, «Ապագայ»ի Պ. խմբագիր, ջնջեցէք պատմութեան էջերէն «դաւաճան» այս մասնակցութիւնը:

Ջնջեցէ՛ք եւ ձեր կուսակցական ընկերներու թափած աշխատանքն ու արիւնը, եթէ դեռ կը շարունակէք ձեր մոլեալ մտածողութեամբ «դաւաճանութիւն» տեսնել:

Իսկ փետր. 18ը կը մնայ հայկական ընդվզումի կոթող մը, երբ հայ ժողովուրդը կրցաւ փշրել իր սիրտը բզքտող կարմիր ճիրանները:

Տասներկու տարի եւ այսօր Հայաստանի հորիզոններու վրայ կարմիր սատրապները փետր. 18ի ուրուականը կը տեսնեն:

Եզրակացութիւնը կը թողում ընթերցողին:

Հ. ԿՈՍՈՅԵԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊՈՒՔՐԷՇԷՆ

ՄԵԾԱՐԱՆՔԻ ԽԱՆԴԱՎԱՌ ՑՈՅՑ ՄԸ

Ի պատիւ ուսուցչապետ Ն. Եօրկայի

Ռումէն գիտնական, անզուգական բանասէր, նախկին վարչապետ եւ յայտնի հայասէր ուսուցչապետ Ն. Եօրկայի ի պատիւ, Պուքրէշի մէջ տեղի ունեցաւ յարգանքի փառաւոր հանդէս մը իր գրած ամենավերջին երկասիրութեան՝ « Brève histoire de la Petite Arménie »ի հրատարակութեան առթիւ, ուր յարգելի գիտնականը պատմական վերլուծման կ'ենթարկէ կիլիկեան իշխանութիւնը, մասնաւորապէս վեր հանելով Հայերու օգնութիւնը Խաչակիրներուն:

Այս առթիւ էր որ Փարիզի մէջ վերջերս իրեն յանձնուեցաւ Brémond մրցանակը, որու մասին ռումէն թերթերը ժամանակին լայնօրէն գրեցին:

Ռումանահայերս բնականաբար չէինք կրնար ետ մնալ Փարիզահայերէն, մեր յարգանքի տուրքը տալու այն մարդուն որ ահա տարիներ անընդհատ կ'աշխատի, ջանք ու ճիգ կը վատնէ մեզի համար եւ մեզ կը ծանօթացնէ արար աշխարհի:

Ուսուցչապետին բարձր հովանաւորութեան տակ էր որ տեղի ունեցան բազմաթիւ դասախօսութիւններ Հայերու մասին ինչ որ հայանպաստ քարոզութեան էն գլխաւոր ազդակներէն մէկն եղաւ Ռումանիոյ մէջ: Անոր վարչապետութեան օրովն էր որ պետութիւնը ճանչցաւ Ռումանիոյ հայ համայնքը իբր իրաւական եւ անկախ թեմ, հոգ չէ թէ անկէ ի վեր քանի մը ձախաւերներ պատճառներ եղան որ մենք Ռումանահայերս երկուքի բաժնուինք եւ վիճինք ամբողջ օրը, փոխանակ նուիրուելու շինարար աշխատանքի:

Հինգշաբթի, 6 ապրիլ, ժամը 7.30ին յայտարարուած է թէյասեղանը, Րաֆֆիի դահլիճին մէջ որ այդ առթիւ շքեղօրէն զարդարուած էր: Կազմակերպիչները՝ մեր մտաւորական եւ առեւտրական դասի լաւագոյն ներկայացուցիչները, ժամանակէն առաջ եկած էին եւ կը սպասէին հիւրերուն:

Անցողակի ըսեմ որ կազմակերպիչները խնդրած էին որ այս առթիւ տրամադրուի ազգ. մատենադարանի սրահը, սակայն ամենատգեղ ձեւով մերժուած էին մեր «թաղականներու» կողմէ:

Ժամը 7ն է եւ հիւրերը կը սկսին գալ: Բարձր դասու տիկիններ եւ պարոններ կը սպասեն ուսուցչապետին: Տիկին մը որ Brémond մրցանակի հանդիսութիւններուն ներկայ եղած էր, կը պատմէ այդ առթիւ տեղի ունեցած ոգեւորութիւնը: Ժամը 7ուկէսն է եւ ահա ուսուցչապետին կառքը կանգ կ'առնէ Րաֆֆիի դրան առջեւ:

Հիւրը իր տիկնոջ հետ կ'առաջնորդուի դահլիճ:

Մեզ կը ներկայացնէ նախկին երեսփոխան Պ. Անտոն Քէմալէ, սակայն չի մոռնար սրամտօրէն յարել.

— Թէեւ իր անունը կը յիշեցնէ ձեզ թշնամի մը, սակայն ջերմ բարեկամ մըն է Հայերուն:

Հիւրերուն մէջ կը տեսնուէին ծանօթ դէմքեր. բաց ի Տիկին Զօրավար Կորաքիէ, ահա նաեւ տեղացի հին Հայերու գերդաստաններէն ներկայացուցիչներ, Քրիսթէ, Ապուրէլ, Կոյլավ, Թօղին, ինժ. Սոլոմոն եւ ուրիշներ, որոնք եկած էին իրենց նորեկ եղբայրներուն հետ պատուելու թանկագին բարեկամ մը:

Փրոֆեսորը ամէն մէկուն խօսք մը ունի ըսելիք: Սիրալիր է եւ գոհունակութեան ժպիտը իր դէմքին:

Տեսնելով «Րաֆֆի»ի շէնքը, իր շնորհաւորութիւնները կը յայտնէ որ այսպիսի մշակոյթի բոյն մը շինուեր է հայկական կարեւոր կեդրոնի մը մէջ եւ կը խոստանայ նուիրել իր եւ հայ... րու – արեւելեան Եւրոպայի հրատարակութիւններէն:

Տիկիններու հրաւէրին վրայ ամէն մարդ կը բոլորուի սեղաններուն շուրջ:

Մինչդեռ Քափչա տունը թէյ եւ անոյշ ըմպելիներ կը սպասարկէ հիւրերուն, անդին Պ. Յ. Ճ. Սիրունի բացման խօսքը կը կարդայ յանուն կազմակերպիչներուն:

— «Հայասէրներու շարքին մէջ պատուոյ տեղը ձեզի կը պատկանի, սիրելի ուսուցչապետ: Ձեր խօսքով եւ գրչով միակ եւ ամենազդու ... եղաք հայ մշակոյթի եւ քաղաքակրթութեան ծանօթացման ... եւ եւրոպացի հասարակութեան մէջ: Երբ հայ ժողովուրդը ստատանդակ ... եւ թշուառ, անհայրենիք եւ որբ, ... նակի մը պէս մէկ ափէն միւս ափը ... զարնուէր, ձեր կատարած մեծ գործը միակ մխիթարութիւնն է մեզ համար: «Հայ ժողովուրդին ծառայել, քաղաքակրթութեան ծառայել է», ... անմահն Կլատսթըն»:

Երկարատեւ ծափեր, որոնց ուսուցչապետը, գլխի սիրալիր խոնարհումներով կը պատասխանէ:

Ճառերու եւ ուղերձներու շարունակութեան մէջ պէտք է յիշել, Պ. Ա. Մանխալեանի խօսքերը որ յուզեցին ներկաները: Պ. Մանխալեան ըսաւ.

— «Չենք գիտեր ի՛նչպէս եւ ի՛նչ ձեւով յայտնել մեր երախտապարտութիւնը ռումէն ժողովուրդին որ դարեր առաջ մեր ժողովուրդը ընդունեց իր գիրկը, չենք գիտեր ինչպէս փոխադարձել այն ասպնջականութիւնը ... գտաւ մեր հալածական ժողովուրդը այս երկրին մէջ: Մենք մեզ չափազանց երջանիկ պիտի զգայինք, եթէ առաջին առթիւ կարողանայինք ապացուցանել մեր սէրն ու երախտիքը: Ցամենայն դէպս զանոնք ապացուցանելու միջոցը պիտի ըլլայ այն որ Ռումանահայերս այս հիւրընկալ ժողովուրդին եւ երկրին տրամադրենք մեր արեան մինչեւ վերջին կաթիլը, պաշտպանենք գահը եւ Մեծն Ռումանիոյ սահմանները: Կեցցէ՜ Կարոլ Բ. Թագաւոր, կեցցէ՜ Մեծ Ռումանիա, կեցցէ՜ փրոֆ. Եօրկա»:

Ուսուցչապետը չափազանց յուզուած՝ Պ. Մանխալեանի խօսքերէն, ջերմօրէն կը սեղմէ անոր ձեռքը, ... յայտնելով իր կողմէ շնորհակալութեան եւ բարի մաղթանքի խօսքեր:

— «Մասնաւոր սէր մը ունիմ բոլոր այն բաներուն հանդէպ որ հայկական են. որովհետեւ մանկութիւնս անցուցած եմ հայաշատ քաղաքի մը, Պոթոշանի մէջ ուր իմ մանկութեան բոլոր ընկերներս եղած են հայ ընտանիքներու զաւակներ: Մօտէն ճանչցած եմ զանոնք ու սիրած իրենց սովորութիւնները ... աւանդութիւնները: Անհամբերօրէն ... դածուած եմ Պ. Մանխալեանի խօսքերէն եւ իմ միակ մաղթանքս է որ դուք եւս ունենաք անկախ եւ ազատ Հայաստան մը, սակայն ոչ Հայաստան մը ինչպէս որ է հիմա սովետներու տիրապետութեան տակ, որ ... է ձեզի, այլ Հայաստան մը այնպէս ինչպէս դուք կ'ուզէք, ինչպէս պէտք է ըլլայ, Հայաստան մը ուր դուք ... բողանաք ձեր բնական յատկանիշներով եւ բնատուր ձիրքերով պայծառ... ցնել զայն եւ յառաջապահը ըլլալ քաղաքակրթութեան, Ասիոյ դռներուն առջեւ: Ուրախ պիտի ըլլամ, երբ ... հայրենիք մը ունենալով, ... գունդ գիմէիք հոն: Բայց կ'ուզէի ... եւ որ ձեզմէ մէկ մասն ալ մնայ ... երկրին մէջ, որովհետեւ շատ բարիք ... ներ եւ օգուտներ ունեցաւ այս երկիրը հոս գաղթած Հայերու կողմէ ... մենք Ռումանացիներս երբեք չ... ուզէինք ամբողջովին զրկուիլ ձեզմէ (Ծափեր):

Ռումանիոյ հայ կաթոլիկներու ... առաջնորդ Հ. Ս. Կոզեան խօսք առնելով, ըսաւ.

— «Թէեւ դաւանանքով տարբեր ... սակայն հոգիով եւ ձգտումներով ...

հարազատ մասն ենք համայն հայութեան» :

Ու չէշտեց երախտիքը որ հայ ժողովուրդը ցմիշտ պիտի պարտի իր մեծ բարեկամին :

Ընդունելութիւնը վերջ գտաւ Պ. Ցավլիտեաքուի «Հայաստան» երգով, որմէ յետոյ ուսմանացի հիւրերը մեկնեցան անխառն գոհունակութեամբ :

Ներկաները չարունակեցին հաւաքոյթը, չուզելով բաժնուիլ սենեակին այս տաք մթնոլորտէն, մէջ ընդմէջ եղան արտասանութիւններ :

Փակման խօսքը վիճակուած էր Պ. Յ. Պապիկեանի որ իրեն յատուկ սրամտութեամբ խանդավառեց ներկաները, եւ գաւնալով Պ. Ց. Ճ. Սիրուներէն, շնորհաւորեց վինքը որ իր բարեկամներու հետ միասին մեծարանքի այս ցոյցը կազմակերպած էր :

ԵԶՆԻԿ

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Ժիր գաղութի մը ճիգը

—·—

ՍԷՎՐԱՆ, (Յապաղած)· — Կրթական Միութիւնը իր ջանքերով կրցած է գնել հող մը, որուն վրայ տարի մը առաջ սկսած էր սրահի մը շինութիւնը, 16 մեդր երկայնութեամբ եւ 6½ մեդր լայնութեամբ : Տնտեսական տագնապի պատճառաւ մնաց կիսատար, բայց մէկ երկու շաբաթէն պիտի վերսկսինք շինութեան : Այս սրահը պիտի ծառայէ պզտիկներուն դպրոց, եւ գաղութին համար իբրեւ սրահ : Այլասերման դէմ պայքարելու ամենազօրական միջոցն է այս : Մարտ 25ի պարահանդէսին առթիւ ունեցանք վիճակահանութիւն, ու շահեցան հետեւեալ թիւերը 440 թիւը մուշտակէ բարձ մը, 1 թիւը անձեռոց մը, 259ը՝ արծան մը, 360ը՝ արծան մը, 284ը՝ սեղանի սպաս, 234ը՝ բարձի երես մը, 78ը՝ դրամապանակ մը, 481ը՝ սկաւառակ մը, 99ը՝ Քոտաք մը, 338ը՝ Ներազի զորդ մը, 439ը՝ խաղանկար մը, 278ը՝ զոյգ մը կօշիկ : Ամբողջ հանդէսէն կոկիկ գումար մը գոյացաւ :

Ժողովուրդի փափաքին գոհացում տալու համար, պարահանդէսի մը պատրաստութեան ձեռնարկած ենք :

Մեծ յաջողութիւն ունեցաւ Մարտ 25ի երեկոյթը : Բացումը կատարեց Թ. Նալպանտեան՝ բեմ հրաւիրելով օրուան նախագահը՝ Վահան քահանայ Տէյեան, որ քաջալերական խօսքեր ըրաւ :

Ցետոյ ներկայացուեցաւ «Նասրէտտին Հօճա »ն (հայերէն լեզուով), Պ. Հ. Ջուհաճեանի, Տէր եւ Տիկին Պապազեանի, Պ. Պ. Կ. Սրապեանի, Տէրվիշեանի, Տիկին Նասիպեանի կողմէ :

Կէս գիշերէն վերջ սկսան եւրոպական պարերը՝ ընտանեկան տաք մթնոլորտին մէջ : Եղան նաեւ հայկական եւ ռուսական պարեր : Եփրատ նուագախումբը՝ իր ազգային եւ հայրենասիրական երգերով պահ մը հայրենիք փոխադրեց մեզ :

Այս առթիւ հրապարակաւ շնորհակալութիւն կը յայտնենք բոլոր մասնակցողներուն եւ ժողովուրդին, իրենց բարոյական եւ նիւթական աջակցութեան համար :

Վարչութիւն

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

—·—

ՍԷՆ ԹԷԹԻԷՆ, 10 Ապրիլ (Յառաջ).— Մօտաւորապէս երկու ամիս առաջ, փրոֆ. Խաչիկեան «Հայոց ծագման» մասին դասախօսութիւն մը ըրած էր գոհ ձգելով հասարակութիւնը: Ապրիլ 7ին ալ, «Հանդէս Ամսօրեայ»ի երբեմնի խմբագիր եւ յայտնի բանասէր Հ. Արիս Վարդանեան գաղութս այցելելով, Ազգ. Միութեան խնդրանքին վրայ դասախօսութիւն մը ըրաւ մեր անցեալի մասին: Երիտասարդութիւնը, երեկոյեան ժամը 8ին արդէն իր տեղը գրաւած էր ժառուրին մէջ:

Դասախօսը բաղդատելով աւանդական պատմութիւնը՝ բուն գիտական պատմութեան հետ, ըսաւ.

— «Հայաստան երկիր դրախտավայր»ը բանաստեղծին երեւակայութեան ծնունդն է լոկ: Իրական Հայաստանը թատերավայր է յարձակումի, պատերազմի, ջարդի եւ տեղահանութեան: Կուզան ժողովուրդներ, կը կատարեն իրենց դերերը եւ կը քաշուին թատերաբեմէն, տեղի տալու համար նոր ժողովուրդներու, լեզուով եւ կենցաղով նոր պետերու: Այսպէս Նայիրցիներու, Ուրարտացիներու, Խալդեաններու կուզան յաջորդել Կիմմերեաններ, Փռիւգիացիներու տոհմակից Արմէններ, ու վերջապէս սկիզբն անծանօթ Հայեր, որոնց ձուլումէն կը կազմուի Հայ-Արմէն ժողովուրդը, որ դարերու ընթացքին՝ շնորհիւ իր հնդեւրոպական քաղաքակրթութեան, կը զարգանայ, կը տարածուի, պատմական ու գրական յիշատակարաններ կը ձգէ, եւ դժբախտ դէպքերու կրկնումով, կը խոնարհի դարձեալ իր բարձրութենէն, կ'անշքանայ եւ տարածուելով ի սփիւռս աշխարհի, թափառական ու անտէր, իր միակ մխիթարանք եւ պարծանքը կը փնտռէ իր պատմութեան լաւագոյն դէմքերու եւ դէպքերու մէջ»:

Ցաւալի էր որ հասարակութեան որոշ մէկ մասը կը բացակայէր այս շահեկան դասախօսութենէն, պարզ այն պատճառաւ որ Ազգ. Միութիւնը անակնկալի եկած՝ մասնաւոր ազդեր ցրուելու միջոց չէր ունեցած: Ներկաներու խնդրանքին վրայ պատմագէտ Հայրը, խոստացաւ դասախօսութեանց շարք մը հաստատել:

Գնահատելի է նաեւ Ազգ. Միութեան Վարչութիւնը որ ամէն պատեհութենէ կ'օգտուի, գաղութին զարգացման համար:

Հարգանցի

ԿԵԱՆՔԸ ՓՈՒԺԷ ՍԻՒՌ ԱՐԺԱՆԻ ՄԷՋ

—·—

ՓՈՒԺԷ ՍԻՒՌ ԱՐԺԱՆ (Յառաջ). — Երեք տարիէ ի վեր այս գաղութը դատապարտուած է կորուստի: Չկայ որ եւ է ազգային կազմակերպութիւն: Տասնէ աւելի փոքրիկներ կը յաճախեն ֆրանսական դպրոց, մոռնալով մայրենի լեզուն:

Վերջերս կազմուեցաւ Հ. Յ. Դ. Զաթօ-Շաթօ խումբը, որ ընդհ. ժողով գումարեց Ապրիլ 2ին: Ներկայ էր Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչը ընկեր Ն. Ազգին, որ մանրամասն զեկուցում տուաւ կուսակցական կեանքի մասին եւ թելադրեց աշխատանքի լծուիլ ու խտացնել շարքերը: Առաջին ժողովին մէջ իսկ ունեցանք երկու թեկնածուներ: Ժողովը վերջացաւ տաք մթնոլորտի մէջ:

Ազգային կեանքը բոլորովին մեռած է: Ոչ Մարսէյլէն եւ ոչ ալ ուրիշ տեղէ կը հետաքրքրուին: Գաղութին մեծ մասը կը պատկանի Զարշամպայի (Սամսոն) եւ Վասպուրական շրջաններուն:

Զարշամպայի հայրենակիցները չհանդուրժելով այլասերման երեւոյթներուն, այս տարի քով քովի եկան եւ կազմեցին Հայր. միութիւն մը: Գնահատելի էր իրենց նոր տարուան երեկոյթը: Որուն կը թնդար «Մեր հայրենիք»ով: Այն փոքրիկները որ հազիւ պարզ հայերէն կը խօսէին, մեզ կ'ոգեւորէին երգերով եւ արտասանութիւններով: Իրենց երկրորդ գործը եղաւ հանգանակութիւն մը ի նպաստ Պէյրութի ազէտեալներուն, աջակցութեամբ Հ. Յ. Դ. խումբին: Հայրենակիցները անխտիր մասնակցած է իրենց կարողութեան չափով եւ գումարը ղրկուեցաւ «Յառաջ» (9 ապրիլ):

Այս առթիւ պիտի թելադրէի Զարշամպայի Հայր. միութեան՝ ձեռնարկել հայերէնի դասընթացքի մը, փոքրիկներու համար: Վասպուրականցիներն ալ Միութիւն մը կազմելով, կրնան ձեռք ձեռքի տալ եւ օգտակար ըլլալ գաղութին: Առածը կ'ըսէ.— ձեռքը ձեռք կը լուայ, երկու ձեռք՝ երես կը լուայ:

Արարատ

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ, (Պուլվար Օտօ), 10 ապրիլ (Յառաջ).— Տասը երկար տարիներու շրջան մը կը բոլորէ Մարսիլիոյ հայութիւնը, եւ այդ ժամանակաշրջանին հարիւրեակ մը միութիւններ երեւցան ազգային մեր կեանքին մէջ: Շատերը լուծուեցան սակայն, առանց գործնական արդիւնք մը ձգելու:

Հ. Յ. Դ. Պատանեկան միութիւնը միայն պատնէշին վրայ կը պանծայ, իր նորանոր նուաճումներով ու յառաջդիմութեամբ:

Հ. Յ. Դ. Պատ. միութիւնը լծուած է նուիրական աշխատանքի մը, համախմբելով իր ծրագրին շուրջ, բոլոր հայ պատանիները: Մարսէյլի, Սէն Լուի, Պուլվար Օտոյի մասնաճիւղերը, ձեռք ձեռքի, կողք կողքի, իրենց գեղեցիկ նշանաբանը կը տարածեն օրըստօրէ,— բոլոր շրջաններուն մէջ նոր սերունդը փրկել ձուլումէ:

Պուլվար Օտոյի Հ. Յ. Դ. Վռամեան ենթակոմիտէի հովանաւորութեամբ, եւ նախաձեռնութեամբ նոյն թաղի պատանեկան մասնաճիւղին, վերջերս ներկայացուեցաւ «Պար Վէնսէն»ի թատերասրահին մէջ Արշակ Բ. թատերախաղը:

Երկսեռ հոծ բազմութիւն մը լեցուած էր սրահը, մինչեւ դուռը:

Վարագոյրը կը բացուի: Դէմքերն ու դէպքերը կը փոխուին, ժպիտին կը յաջորդէ արցունք, ի տես Հայոց թագաւորին:

Հանդիսականներս պահ մը մենք մեզ զգացինք Արշակունեաց շրջանին Հայաստանի մէջ, շրջապատուած հայ զօրականներով:

Տրամը պատրաստուած էր շատ յաջող, դերերը համապատասխան, ծպտումներն ալ բնական: Աշխատանք թափուած էր վերջապէս:

Արշակ Բ.ի դերը ստանձնած էր ընկեր Գ. Քէնտիրեանը: Ընկերը դերասանական շնորհ ունի: Գովելի էին ընկերներ Ա. Յակոբեան, Գ. Մակարեան, Թ. Աստուրեան, որոնք ստանձնած էին Որմիզդի, Շապուհի դերերը:

Ներկայացումէն գոյացաւ մօտաւորապէս վեց հարիւր ֆրանքի կոկիկ գումար մը, որ պիտի յատկացուի Պատանեկան Միութեան Գրադարանին:

Ն· Մանուկեան

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ՖՈՒԹՊՈԼԻ ԲԱԺԱԿԻ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐ

—·—

Զատկի տօնական օրերու առիթով Սէն Թ'էթիէն եւ Սէն Շամոն քաղաքներու ֆութպոլի միութեան վարիչները կազմակերպած են բաժակի մեծ մրցումներ, որոնք տեղի պիտի ունենան Սէն Թ'էթիէնի տեղական գեղեցիկ մարզադաշտին վրայ:

Այս առթիւ մրցումի հրաւիրուած է նաեւ Փարիզի պատւոյ դասակարգի պատկանող Պիյանքուրի ֆութպոլի Ա. խումբը, որ այսօր, շաբաթ պիտի մեկնի առաջնորդութեամբ խմբապետ Սարգիս Կարապետեանի:

Մրցումները պիտի կատարուին հետեւեալ կերպով.— կիրակի օր ժամը 3ին Սէն Թ'էթիէնի Ա. խումբը պիտի մրցի Պիյանքուրի Ա. խումբին դէմ, նոյն օրը ժամը 5ին Սէն Շամոնի խումբը պիտի մրցի Զուիցերիայէն յատկապէս հրաւիրուած Etoile de Carouche նշանաւոր խումբին դէմ: Երկուշաբթի օր տեղի պիտի ունենայ յաղթականներու եւ պարտուողներու «ֆինալ» մրցումները:

Այս երկու օրուան խիստ կարեւոր մրցումներուն ֆրանսացի հազարաւոր հանդիսատեսներու կարգին Սէն Թ'էթիէնի եւ Սէն Շամոնի մեր մարզասէր հայրենակիցները եւս անշուշտ ներկայ պիտի ըլլան եւ առիթը պիտի ունենան նաեւ տեսնելու եւ քաջալերելու հայ մարզիկ Սարգիս Կարապետեանը, որուն նուրբ եւ ճարպիկ խաղարկութիւնը դարձեալ սկսած են գնահատել մարզական վարիչները:

Գ· Գասապեան

×

Հ· Մ· Ը· Մ·Ի ՎԱՒԵՐԱՑՈՒՄԸ ԹԷՆԻՍԻ « ՖԷՏԷՐԱՍԻՈՆ »ԻՆ ԿՈՂՄԷ

Հ. Մ. Ը. Մ.ը իբր հայկական միակ մարզական օրինաւոր Միութիւնը՝ պաշտօնապէս ճանչցուած եւ վաւերացուած է Ֆրանսայի Ֆութպոլի, Աթլէթիզմի «Ֆէտէրասիօն»ներէն եւ Սկաուտական Կեդրոնական Համադաշնակցութենէն: Այս անգամ կը տեղեկանանք թէ «Թէնիս»ի Ֆէտէրասիօնն ալ մօտ օրէն պաշտօնապէս պիտի վաւերացնէ Հ. Մ. Ը. Մ.ը:

Հ. Մ. Ը. Մ.ը այս տարի պիտի կազմակերպէ հայկ. «Թուրնուա» մը Ֆէտէրասիօնին բարձր հովանաւորութեամբ եւ մասնակցութեամբ Փարիզի ծանօթ բոլոր հայ երկսեռ խաղացողներուն, յառաջիկայ Մայիս 28 եւ Յունիս 4-5ին:

ՄԱՄՈՒԼ

ՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

—·—

« Ազդակ » խմբագրականի մը մէջ կը պարզէ Մամըլթէյնի բուժարանին դերը (6 ապրիլ)·

— « Վրանաքաղաքներու վատառողջ կլիմային եւ խճողման հետեւանքով անխուսափելի համաճարակութիւններու հասնող եւ ամբողջ ժողովուրդի գոյութեան սպառնացող աղէտ մը կանխելու եւ սահմանափակելու մտահոգութեամբ, տարիներ առաջ, երեք հայ յարանուանութեանց պետերու կողմէ հաստատուեցաւ Մամըլթէյնի ազգային բուժարանը, որուն, առաջին տարիները, լայն օժանդակութիւն բերաւ Ամերիկեան Նըպաստամատոյց ընկերութիւնը :

Սակայն, Նպաստամատոյցի հաստատութիւններուն օրէ օր նուազումով, Մամըլթէյնի բուժարանին յատկացուած նուիրատուութիւնն ալ դադրեցաւ, եւ մեր յարանուանութեանց պետերը գտնուեցան դժուարութեանց առջեւ : Շնորհիւ մեր ժողովուրդի գոհարբեր աքանչելի ոգիին եւ եղբայրական զուրգուրոտ վերաբերմունքին, անտէր եւ անխնամ չմնացին մեր տարաբախտ եղբայրները, որոնք անողոք ճակատագրի դժբախտ մէկ հարուածով վարկուած էին հիւծիչ հիւանդութենէն : Օրէ օր բազմացող թշուառութիւնը, տնտեսական դառնութիւնները, թիթեղեայ սռուարաշարք պարաքներու հակաառողջապահիկ պայմանները եւ հետզհետէ բարդացող եւ մթագնող մեր ազգային ճակատագիրը սաստկացուցին թոքախտի թունաւոր միքրոպներուն աճումն ու տարածումը : Հարկ եղաւ աւելցնել անկողիններու թիւը, ամէն կողմէ սկսող խուժումի եւ դիմումներու գոհացում տալու համար :

Եւ տարիներէ ի վեր, տեւականօրէն քառասուն հիւանդներ կը դարմանուին սոյն ազգային հաստատութեան մէջ, արժանանալով արդիական ամէն տեսակ բուժումներու եւ հոգածութեան :

Կարելի է երեւակայել թէ որքա՛ն դժուարին գործ մըն է առանց հասոյթի ուրոյն աղբիւր մը ունենալու կամ պետական նպաստ ստանալու տարիներ շարունակ պահել գոյութիւնը հիւանդանոցի մը, որուն նուազագոյն ամսական անհրաժեշտ է 400 ոսկի : Զրնկրկեցան սակայն մեր հոգեւոր պետերն ու անոնց օժանդակող Խնամատար Յանձնախումբը : Առանց յուսահատելու ծով կարիքին առջեւ, կոչ ուղղեցին մեր ժողովուրդին եւ դիմեցին անոր զգացումներուն : Եւ ամէն կողմէ, բարեսէր ազգայիններ փութացին օգնութեան, ամոքելու համար մեր անմխիթար եղբայրներու դժբախտութիւնները : Քառասուն թոքախտաւորներ մխիթարութիւն գտան եւ ամէն հոգածութեան արժանացան, առանց ազդուելու մեր ժողովուրդին սպառնացող բազմաթիւ աղէտներէն եւ հարուածներէն :

Համաշխարհային տագնապի հետեւանքով, մեր բարեսէր ազգայիններն ալ կամաց կամաց ընկճուեցան եւ իրենց գոհաբերութեան չափը համեմատօրէն նուազեցուցին · հարկ եղաւ ժողովրդական ընդհ · հանգանակութեան ձեռնարկել, չվտանգելու համար բուժարանի գոյութիւնը · 1931 դեկտեմբեր 22ին Կիլիկիոյ ծերունազարդ Հայրապետը Բարեկենդանի օրը հաստատեց « Մամըլթէյնի Օր » եւ օրհնութեան հայրապետական կոնդակով մը թելադրեց իր ժողովուրդին մասնակցիլ ի նպաստ սոյն հաստատութեան սկսած հանգանակութեանց : Առաջին տարին իսկ արդիւնքը գոհացուցիչ եղաւ, թէպէտ թեմերու մէջ կազմակերպութիւնը եղած էր թոյլ : Այս տարի, վրանաքաղաքի աղէտին հետեւանքով, ճիշդ օրին կարելի չեղաւ հանգանակութեան ձեռնարկել, մանաւանդ որ մեր բոլոր ազգայիններու ուշադրութեան եւ մտահոգութեան առարկան կեդրոնացած էր վերջին զարհուրելի աղէտին պատճառած թշուառութեան եւ անոր անմիջական դարմանման կարելիութեան վրայ » :

ՄԱՆՐԱՎԷՊ

Խոխոն տեսակցութիւններու համար մասնաւոր ժամանակացոյց ունէր : Երբ չէր կրնար օճիքը ազատել, կը հեգնէր խեղճ լրաբերները : Ամերիկացի լրագրող մը յաջողեցաւ ձեռք անցընել զայն սրահին մէկ անկիւնը :

— Ո՞րն է ձեր առաջին գիւտը :

Խոխոն ուզեց ետ քաշուիլ, բայց շրջապատուած ըլլալով խումբ մը գեղեցիկ կիներէ, որ իրմէ կը խնդրէին պատասխանել, ստիպուեցաւ տեղի տալ :

— Դէ՛, լաւ ... երբ լրագրավաճառ էի, լսեցի որ հարուստ սեղանաւոր մը յարձակում կրած էր աւազակներէն : Գացի զինք տեսնելու եւ ըսի ·

— Պարո՛ն, լսեցի ձեր դժբախտութիւնը · իսկ գործիք մը հնարեցի, որուն շնորհիւ, անոնք որ կը փորձեն խորտակել ձեր դրամարկղները, պիտի մնան ձեր քմահաճոյքին ենթակայ :

— Ի՞նչ կ'ուզես ինծմէ այդ գիւտին համար :

— Ձեր աջքկան ձեռքը :

Սեղանաւորը ընդունեց : Գործի ըսկսայ : Երկու օր ետքը իմ ապագայ աներս դրաւ անկողնին մէջ :

— Պարո՛ն, ըսի իրեն, երէկ, երեկոյեան ժամը ութին ուզեցիք ձեր դրամարկղը բանալ, բայց ստացաք ուժեղ հարուած մը, որ գետին տապալեց ձեզ, եւ գգայազիրկ մնացիք մինչեւ այս առտու : Հիմա աւելի լա՞ւ էք :

— Այո՛, բայց ...

— Էհ, լա՛ւ ուրեմն, այս է իմ գիւտըս :

Երիտասարդ կիները, որ ունկնդրած էին Խոխոնի պատմութեան, հարցուցին ·

— Իսկ սեղանաւորին աղջի՞կը :

— Զա՛ռի :

Այն ատեն լրաբերը ·

— Քանի որ բարութիւնը ունեցաք պատմելու ձեր առաջին գիւտը, կ'ուզե՞ք յայտնել նաեւ վերջինը :

— Անկասկա՛ծ պարոն, յարեց Խոխոն, այն պատմութի՛ւնն իսկ է, զոր հիմա պատմեցի :

ՃԷՀՈԼ

■■■

Ճէհոլ, ուր տեղի կ'ունենան ներկայիս չինեւճափոնական պատերազմին գործողութիւնները, կը նշանակէ « տաք ջուր » : Արդարեւ ջերմուկի շրջան մըն է Ճէհոլ, որ երկու դար առաջ յայտնի դարձաւ, ուր հետզհետէ շինուեցան պալատներ, թաղոններ, ըդբօսատուներ, եւայլն :

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (23)

ԳԵՏՆԻ ՏԱԿԷՆ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԳՐԱԿԱՆ ԽԱՂ · 1908)

■■■■■■■■■

ԿԱՄՍԱՐ · — Այնուամենայնիւ, մի ուղղի միջոցով միշտ կարող է հաղորդել :

ԵԴՈՒԱՐԴ · — Նամակը ջրի՞ մէջ պիտի իյնայ :

ԿԱՄՍԱՐ · — Կաչէ տոպրակի մէջ պիտի դնէր :

ԵԴՈՒԱՐԴ · — Միջազգային սուրհանդակ ... իսկ եթէ բռնա՛ւ չսատանայ այդ տոպրակը :

ՄԵԼԻՔ · — Գաղօն դուրս պիտի գայ իմանալու վիճակը :

ԵԴՈՒԱՐԴ · — Իսկ եթէ դուրս ելլէ եւ էլ հրաբեհաճի գերեզմանը մանել ...

ԳԱԳՕ · — Ի՞նչ կասկածոտ էք, պարոն :

ԵԴՈՒԱՐԴ · — Է՛հ, մարդ մի անգամ է գերեզման մանում, մի անգամ որ մտաւ, էլ դուրս չի գայ, իսկ եթէ դուրս ելաւ, է՛լ չի մանի :

ԳԱԳՕ · — Կեանքիս մեծ մասը այստեղ կ'անցընեմ, պարոն :

ԵԴՈՒԱՐԴ · — Բայց ոչ պարոններէ հետ :

ԳԱԳՕ · — Ձեզի պէս պատուելի հիւրերը ...

ԵԴՈՒԱՐԴ · — Առանց կատակի, Մելիք, մինչեւ ե՞րբ այստեղ պիտի մնանք :

ՄԵԼԻՔ · — Մինչեւ որ խուզարկութիւնը վերջանայ :

ԵԴՈՒԱՐԴ ·—Իսկ եթէ չյաջողեցա՞ւ :

ՄԵԼԻՔ · — Անկարելի է որ չվերջանայ :

ԵԴՈՒԱՐԴ · — Անկարելի բան չկայ, եթէ խուզարկութիւնը շարունակուի շաբաթներ ու ամիսներ ...

ՄԵԼԻՔ · — Գոնէ պիտի մեղմացնէ կառավարութիւնը այս սատիճանի խստութիւնը, յարաբերութիւնները պիտի վերսկսին ուշ կամ կանուխ :

ԵԴՈՒԱՐԴ · — Իսկ եթէ սպասածէն աւելի երկար տեւեց այս խստութիւնը :

ՄԵԼԻՔ · — Հաւանական չէ, ժողովուրդը չի կարող դիմանալ :

ԵԴՈՒԱՐԴ · — Կառավարութեան հո՞գն է այդ :

ՄԵԼԻՔ · — Եւ վերջապէս եթէ բան չգտաւ, եթէ մարդ չգտաւ, պիտի ենթադրէ որ հեռացել են քաղաքից ու ձեռնթափ պիտի լինի ...

ԵԴՈՒԱՐԴ · — Շատ ես լաւատես, Մելիք :

ՄԵԼԻՔ · — Յոռետեսութեանդ օգո՞ւտը :

ԵԴՈՒԱՐԴ · — Գոնէ այստեղ չէինք մտներ :

ՄԵԼԻՔ · — Անուղղելի, անուղղելի, միշտ կասկածոտ, միշտ վերադարձ դէպ ի անցեալը, մի անգամ որ այստեղ ենք մտել, սպասենք արդիւնքին :

ԵԴՈՒԱՐԴ · — Սպասենք, լա՛ւ, հացդ էլ երբ վերջանայ ջուր ես խմելու :

ՄԵԼԻՔ · — Գաղօ՛, ինչիր, կրկին նայիր, դեռ բան չկա՞յ :

ԳԱԳՕ · — (Կամրջակէն կ'իջնէ, ջրհորի անցքին առջեւ լուցկի մը կը վառէ ու կը դիտէ, ապա գլուխը անցքէն ներս մինչեւ մէջքը կ'անյայտանայ անցքին մէջ, ու դուրս կ'իջնէ ձեռին թուղթ մը : Կը վերադառնայ) :

ԿԱՄՍԱՐ (հետաքրքիր) · — Նամա՞կ :

ՄԵԼԻՔ · — Թէ՞ պաշարման նշան :

ԵԴՈՒԱՐԴ · — Հը՞մ :

ԳԱԳՕ · — Նամա՛կ :

ԿԱՄՍԱՐ (կը բանայ թուղթը) · — Լո՛յս :

(Արսէն կը մօտեցնէ լոյսը) :

(Կամսար կը կարդայ նամակը լուռ) :

(Մելիք ու Եդուարդ կը ծռին ու լուռ՝ նամակին կը հետեւին) :

ԿԱՄՍԱՐ · — Հը՛մ, ի՞նչ դիրք ենք բռնելու ...

ԵԴՈՒԱՐԴ · — Բայց քանի՞ պահեստ, անուննե՞րը :

ԿԱՄՍԱՐ · — Այնքան էլ կարեւոր չէ անունը, մի անգամ երբ սկսել են :

ՄԵԼԻՔ · — Տեսա՞ր, Արսէն, հանում են զէնքերը պահեստներից ու դուրս, այգիներն են ձգում : Տեսնո՞ւմ էք, մեր բացակայութիւնը ի՛նչպիսի լքում է առաջ բերել :

ԿԱՄՍԱՐ · — Այնուամենայնիւ դեռ եւս պարզ չէ ինձ համար դրութիւնը :

ԵԴՈՒԱՐԴ · — Ի՞նչ էիր ուզում :

ԿԱՄՍԱՐ · — Իրազործե՞ց արդեօք կառավարութիւնը իր սպառնալիքը, տունէ տուն խուզարկութիւնը :

ԵԴՈՒԱՐԴ · — Կամաց կամաց, սատիճանաբար է վհատեցնում ժողովուրդը, ինչ հարկ շտապելու, մենք է որ ուզում ենք շուտ վերջանայ ...

ՄԵԼԻՔ ·— Կամսար, դու դուրս գալի՞ս ես :

ԿԱՄՍԱՐ · — Օգուտ ունի՞ իմ դուրս ելլելս :

ՄԵԼԻՔ · — Այլապէս, ամբողջ ռազմամթերքը պիտի գնայ : Մեր ներկայութիւնը թերեւս զսպէ պահարաններու տէրերը, խիստ միջոցների պէտք է դիմել, նոյն իսկ տէռոր եթէ պէտք լինի, չի կարելի այս աստիճանի ոլորտորէն վարուիլ կազմակերպութեան ռազմամթերքի հետ · գնանք, ես էլ կըգամ, պէտք է հաւաքել դուրս ձգուած զէնքերը ու նոր պահարաններու մէջ տեղաւորել, իսկ մնացածների համար մի սաստիկ խիստ յայտարարութիւն, որ ոչ ոք համարձակուի դուրս հանել զէնքերը ...

ԳԱԳՕ · — Իսկ եթէ նկատուեցի՞ք :

ՄԵԼԻՔ · — Եթէ դեռ լոյսը չէ բացուել աննկատելի կ'անցնինք :

ԳԱԳՕ · — Ծանօթ չէք պարոն, պահակներն ու լրտեսները չորս կողմը բռներ են, փողոցներուն անկիւնները, այգիներուն պատերը, տուներուն տանիքները, ձեր շարժումներուն հետեւելու համար, եթէ յանկարծ նկատեցին ձեզ, նոյն իսկ փախուստի պարագային եթէ ձեր հետքով գան, գտնեն մեր տե՞ղը :

ՄԵԼԻՔ · — Զգոյշ կը լինենք :

ԳԱԳՕ · — Զգոյշ, պարոն Մելիք, գիւրին է խօսիլ · մարդ էք, որ պիտի անցնիք, ճանճ չէք որ ...

ՄԵԼԻՔ · — Կ'աշխատինք չնկատուիլ :

ԳԱԳՕ · — Սատանի քօլո՞զ կը դնէք ինչ, ինչպէս թէ կ'աշխատիք չնկատուիլ : Ճարպիկ որսորդը թռչունն օդի մէջէն կ'իջեցնէ :

ԵԴՈՒԱՐԴ · — Կորիճութիւնդ բռներ է Մելիք, եթէ դուրս պէտք է ելլել, ամէնքս միասին դուրս ելլենք :

ՄԵԼԻՔ · — Անօգուտ է, երկուքս բաւական ենք, եւ յետոյ շատ աւելի վտանգաւոր ամէնքիս միասին շարժուիլը : Չի կարելի, հասկանո՞ւմ ես, կազմակերպութեան զէնքերը այսպէս անտէր անտիրական բաց այգիների մէջ թողնել ... կատարեալ անզգամութիւն է ... պէտք եղածը կարգադրելուց յետոյ, եթէ ապահով տեղ չը գտանք թաքնուելու, նորից այստեղ կը վերադառնանք :

Ղ· ՄԵԼՈՅԵԱՆ

(Շարունակելի)

նութեան մը մասին է ուր փոքր պետութիւնները գործակցութեան նոյն իրաւունքները պիտի ունենան ինչ որ մեծերը։ Ինչ կը վերաբերի Ուաշինկթընի խոստակցութեանց, անոնք չպիտի ունենան վերջնական բանակցութեանց հանգամանք։ Բայց, անհրաժեշտ է բացայայտ եւ անձնական քննութեան մը ենթարկել պարտքերու խնդիրը՝ յունիս 15ի պայմանաժամէն առաջ։ Պարտքերու խնդիրը միայն մասնագէտներու չի վերաբերիր․ այլ ահագին նշանակութիւն ունի քաղաքական տեսակէտով։ Պէտք ջանամ կատարեալ անկեղծութեամբ պարզել կացութիւնը եւ ապահովել Մ․ Նահանգներու գործակցութիւնը։

Էրոինի մաքսանենգութեան խնդիրը Պոլսոյ մէջ

ՀԱՐՈՒՍՏՆԵՐ, ՑՆԾՈՒՀԻՆԵՐ, ԴԵՐԱՍԱՆՈՒՀԻՆԵՐ …

Պոլսոյ թերթերը կը շարունակեն շնդալից մանրամասնութիւններ հրատարակել «էրոին»ի մաքսանենգութեան մասին։ Արդէն իսկ հսկողութեան տակ առնուած են 40 — 50 հոգի, որոնց մէջ կիներ եւ աղջիկներ ալ կան։ (Թուրք թերթերը կը յիշեն նաեւ անունը Օր․ Արաքսի Չէթինեանի, որ անցեալ տարի երկրորդ հանդիսացաւ Թուրքիոյ գեղեցկութեան մրցումին մէջ)։

Կատարուած քննութիւնները ցոյց կուտան թէ մաքսանենգներու խմբակը, խիստ ընդարձակ կազմակերպութիւն մը ստեղծած էր եւ իր տրամադրութեան տակ ունէր ինքնաշարժեր եւ օդանաւեր։

Հաստատուած է նաեւ թէ մաքսանենգուած այս «էրոին»ները սպառելու մէջ մեծ դեր ունին կարգ մը պառերու պարուհիներ եւ նշանաւոր հանրակիներ, որոնց անունները ճշդուած են։

Մաքսանենգներու խմբակը օդային ճամբով կը թղթակցէր։

Քաղուած տեղեկութեանց համաձայն, «էրոին» ծախող վատահամբաւ կիները, իրենք ալ հաւաքաբար գինչերները «էրոին» կը գործածէին եւ ինքնամոռացութեան պահերու մէջ դէմ դիմաց կը պարէին …։

Կ'ենթադրուի թէ խմբակը, իր հաւատարիմ գործակալներուն կը յանձնէր քիլօն 700 ոսկիէն, այս վերջիններն ալ կը ծախէին քիլօն 1200 ոսկի։

Հաստատուած է նաեւ որ խմբակը իր անդամներուն միջեւ ծածկագիր կը գործածէր։

Խուզարկուած են Գուրթուլուշի, Թարապիոյ, Ֆէնէրի եւ Սիւտլիճէի մէջ կարգ մը վայրեր։ Այս խուզարկութեանց հետեւանքով մեծ քանակութեամբ «էրոին», չորցնելու գործիքներ եւ անհրաժեշտ ելեկտրական կազմածներ երեւան հանուած են։ Խուզարկուած է նաեւ Թարապիոյ Սըմըր Փալաս պանդոկը։

Հարցաքննուած է Թօգաթլեան պանդոկի տնօրէն Պ․ Մէտովիչ, որ յայտարարած է թէ բռնուած ապրանքները իրեն չեն պատկանիր։ Հարցաքննուած է կրամոֆոնի գործակալ Պլումէնթալ եղբայրներէն Պ․ Պէռնար որ յայտնած է թէ ապրանքները իրեն կը պատկանին։ Հարցաքննուած են նաեւ Բերայի «Շարք Մէրքէզ Էճզա Տէփօսու»ի տնօրէն Պ․ Նիքօ եւ պանիրի վաճառական Պ․ Եօրկի։

Այն կասկածին վրայ թէ կարգ մը պարուհիներ եւ դերասանուհիներ ալ «էրոին» կը ծախեն, ոստիկանութիւնը հարցաքննած է յունական օփերէթի խումբէն Օր․ Զօզօ Տալիասը։

Սոփիայի վերջին համայնավարները

Պուլկարիոյ երեսփ․ ժողովը ապրիլ 12ին ստուար մեծամասնութեամբ քուէարկեց կառավարութեան մէկ օրինագիծը, որով երեսփոխանութենէ կը դադրին 29 համայնավար երեսփոխաններ։ Ուրիշ երկու կասկածելի երեսփոխաններ յայտարարած ըլլալով թէ հրաժարած են համայնավար կուսակցութենէն, պաշտ մնացին վտարումէ։

Վերջերս ուշագրաւ համեմատութիւններ ստացած էր համայնավար գործունէութիւնը՝ Պուլկարիոյ մէջ։ Կուսակցութիւնը օրէնքէ դուրս հռչակուեցաւ 1924ի եւ 1925ի յեղաշրջումներէն յետոյ, երբ օդը հանուեցաւ Սօֆիայի Ս․ Նետելյա մայր եկեղեցին, պատճառ դառնալով 150 հոգիի մահուան։ 1926ին Լիափչէվի կառավարութիւնը արտօնեց կազմել բանուորական կուսակցութիւն մը, անջատ՝ ընկերվարականներէն։ Համայնավարները ապաստանեցան այս դիմակին տակ եւ սկսան գործել։ Վճարեկ Աստեանը լուծեց այս կազմակերպութիւնը, պատճառաբանելով թէ դրամ կը ստանայ օտար երկրէ մը։ Յետոյ կազմուեցաւ «Բանուորական անկախ կուսակցութիւնը», որ նոյնպէս ինկաւ Մոսկուայի ազդեցութեան տակ, եւ 1931ի ընտրութեանց մէջ շահեցաւ 29 երեսփոխան, բոլորն ալ համայնավար։ Մինչդեռ, եթէ թեկնածուները հրապարակ իջնէին չիտկէ չիտակ, իրենց բուն անունով, թերեւս մէկ չորրորդն ալ չպիտի յաջողէր։ Այս յաջողութիւնը մեծապէս քաջալերեց համայնավարները, որոնք օգտուելով միւս կուսակցութեանց պառակտումներէն, շահեցան Սօֆիայի թաղապետական ընտրութիւնները, անցեալ աշնան։ Յետոյ այնքան յառաջ գացին որ, փորձեցին վարակել բանակը։ Վտանգաւոր դաւադրութիւն մը երեւան հանուեցաւ, զոր ուժգնօրէն ճզլեց պատերազմական նախարարը։ Ըմբռնելով սպառնացող վտանգը, կառավարութիւնը եւ ընդդիմադիրները միացան եւ քուէարկեցին վտարումը, հիմնուելով պետութեան պաշտպանութեան օրէնքին վրայ։

Յ.

Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

Հ. Յ. Դ. Փարիզի «Ռոստոմ» խումբի ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Երեքշաբթի երեկոյ սովորական վայրը։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։ Կարեւոր օրակարգ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ․ ԿՈՄԻՏԷԻ ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Շրջ. Կոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ «Աղբիւր Սերոբ» ենթակոմիտէի բոլոր ընկերները այս Երկուշաբթի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին Պատ. Միութեան Գրադարանին մէջ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։ Ներկայ կ'ըլլայ ԿՈՄԻՏԷԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉԸ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Շրջ. Կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ «Աւօ» խումբի բոլոր ընկերներ այս Երկուշաբթի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին իրենց սովորական հաւաքատեղին։ Ներկայ կ'ըլլայ ԿՈՄԻՏԷԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉԸ։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Էքս – ան – Փրովանս, Աւ. ԵՂԲ. — 35։

Փարիզ, ՍԻՄ. — 70։

Լա Սիօթա, ԳՈՐԾ. — 155։

Քուրպըվուա, Օ. ՊԱՍ. — 35։

Սէն Ժիւլիէն Սէնթ Ալպան, Ս. ՊԻՒԼ. — 35։

Հէրիքուռ, ԱԼԹ. — 100։

Լապէկիւռ, Մ. ՊԱՐԳ. — 75։

Մարսէյլ, ԳՈՐԾ. — 855։

Մուժէն, ՄԱՐ. — 55։

Սուէ Ահրաս, ԷՔՍ. — 70։

Խարպին, ՊՍԱԿ. — 200։

Իսի – լէ – Մուլինօ, Օ. ԲԱԼ. — 50։

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Ֆրանսահայ Կարմիր Խաչի ընդհ. ժողովը այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին 253, J. J. Rousseau, իր դարմանատան մէջ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։ Կարեւոր օրակարգ եւ հաշուետուութիւն։

ԱԶԴ

ԼԻՈՆ, 7 Ապրիլ.— կինս, բնիկ Պոլսեցի Սիրանուշ Փափազեան (ծնեալ Սանճաքճեան) տասը օր առաջ հեռացած է ընտանեկան յարկէս, միասին տանելով զաւակս։

Տասնըհինգ օր պայմանաժամ կուտամ վերադառնալու, այլապէս ինքզինքս ազատ պիտի զգամ։

Երուանդ Փափազեան

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Օրտուցի հեղինէ Յակոբ Գալիօնճեան եւ Շնորհիկ Հաճարեան կը փնտռեն իրենց ազգականները։ Իմացնել H. Kéfélianի, 368 rue d eVaugirard, Փարիզ (15)։ Կը խնդրուի արտասահմանեան թերթերէն արտատպել։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (15)

ՉՈՐՍ ԱՐԴԱՐ ՄԱՐԴԻԿ

Հեղինակ՝ ԷՏԿԸՐ ՈՒՕԼԸՍ Թարգմ. Ժ. Մ.

ԳԼՈՒԽ ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ

« ՋԱՅՆԱՐՁԱԿ »Ի ԽՄԲԱԳՐԱՏԱՆ ԴԷՊՔԸ

« Ձայնարձակ »ի խմբագիրը ճաշարանէն վերադարձին, սանդուղներուն վրայ հանդիպեցաւ խմբագրապետին։ Այս վերջինը, որ մանկունակ արտայայտութիւն մը ունէր դէմքին վրայ, խորհեցաւ նոր ծրագրին շուրջ եւ հարցումներ ըրաւ Չորս Արդարներուն մասին։

— Յուզումը կը շարունակուի դեռ, պատասխանեց խմբագիրը․ ժողովուրդը կը խօսի միայն օրինագծին յառաջիկայ վիճարանութեանց մասին, իսկ կառավարութիւնը զգուշութիւններ ձեռք առած է Սըր Ֆիլիփի վրայ կատարուելիք յարձակումներուն դէմ։

— Ի՞նչ է ընդհանուրին տրամադրութիւնը։

— Հակառակ ամէն բանի, ո՛չ ոք կը հաւատայ թէ բան մը կրնայ պատահիլ, ըսաւ խմբագիրը ուսերը թօթուելով։

Խմբագրապետը մտածեց քանի մը վայրկեան եւ յանկարծ հարցուց․

— Իսկ դո՞ւք ինչ կը խորհիք։

— Կը կարծեմ թէ սպառնալիքը չպիտի գործադրուի, երբե՛ք․ առաջին անգամ ըլլալով քառեակը պիտի ձախողի․ եթէ ազդարարած չըլլային նախարարին, թերեւս բաներ մը ընէին, բայց հիմա …

— Նայինք ի՛նչ պիտի ըլլայ, ըսաւ խմբագրապետը եւ մեկնեցաւ։

Խմբագիրը զարմացաւ ինքնիրեն, երբ կը բարձրանար սանդուղներէն։ Դեռ ո՞րքան տեղ պիտի գրաւէր Չորսերու պատմութիւնը թերթին մէջ։ Մտածեց որ ձեռնարկը կատարուէր։ Անոր վիժումը անխուսափելի էր, բայց ի՜նչ փոյթ …

Կղպուած էր սենեակը եւ մթութեան մէջ։ Գրպանէն հանեց բանալին, դըրաւ փականքին մէջ, դարձուց, բացաւ դուռը ու մտաւ ներս։

— Զարմանալի՛ բան, փսփսաց ինքն իրեն։

Մտաւ երկնցուց ելեկտրական լոյսի կոճակին ու սեղմեց … Ու յանկարծ կուրացնող փայլատակում մը լուսաւորեց սենեակը․ լսուեցաւ թեթեւ բզզիւնը կայծերուն ու դարձեալ խոր մթութիւն …

Ապշած դէպ ի նրբանցքը վազեց եւ պոռաց․

— Վեր ղրկեցէք մեքենավարը․ լոյսը խանգարուեր է նորէն …

Երբ լամբարը բերին, տեսան որ խայթող ծուխ մը լեցուցած էր սենեակը։ Իրենց տեղերէն հանուելով սեղանին վրայ խնամքով շարուած էին ելեկտրական լոյսի լամբարները։ Պատին վրայ հաստատուած երկաթեայ ձող մը՝ բարակ ու ոլորուն թելով մը կապուած էր պղնձիկ, սեւ տուփի մը․ այս տուփէն էր որ կը բարձրանար մուխը։

— Պատուհանները բացէք, հրամայեց խմբագիրը։ Ներս բերին դոյլ մը ջուր որուն մէջ նետեցին տուփը զգուշութեամբ։

Յետոյ խմբագիրը իր սեղանին վրայ գտաւ կանանչորակ կամ մոխրագոյն պահարանով նամակ մը։ Յետոյ առաւ զայն, դարձուց, բացաւ եւ նշմարեց որ պահարանը դեռ նոր փակցուած էր։ Կարդաց․ —

« Յարգելի պարոն,

Երբ ձեր ելեկտրական լոյսը բացիք այս իրիկուն, երեւակայեցիք հաւանաբար որ դուք ենս զոհն էիք այն « դաւերուն » որոնց մասին կը սիրէք շատախօսել։ Ներողութիւն կը խնդրենք, բնականաբար, այն անհանգստութեան համար զոր ակամայ պատճառեցինք ձեզի, իր տեղէն վերցնելով ձեր լամբարը եւ միացնելով ելեկտրական հոսանքը՝ մակնեզիումի փոշիին։ Հաւատացէ՛ք որ մեզի համար նոյնքան դիւրին պիտի ըլլար հաղորդակցութեան մէջ դնել այդ հոսանքը նիթրօ – կլիսէրինի բաղադրութեան մը հետ ու այդպիսով դուք իսկ պիտի ըլլայիք ձեր դահիճը։

Այս կարգադրութիւնը ըրած ենք ապացուցանելու համար որ անսասան վճռած ենք կատարել մեր խոստումը Օտարականներու Արտաքսման օրինագծին մասին։ Աշխարհի մէջ չկայ ուժ մը որ կարենայ փրկել Սըր Ֆիլիփ Րէյմընի կեանքը։ Կը խնդրենք, հետեւաբար, որ իբրեւ ղեկավարող միջնորդ՝ ձեր ամբողջ հեղինակութիւնը տրամադրէք ի նպաստ արդարութեան յաղթանակին, հրաւիրէք ձեր կառավարութիւնը որ ետ առնէ այդ անարդար օրինագիծը ու այդ ձեւով մահէն ազատէք ո՛չ միայն այն անվնաս անձերը որոնք ապաստան գտած են այս երկրին մէջ, այլ եւ Նորին Վեհափառութեան մէկ նախարարը որուն միակ յանցանքը, ըստ մեզ, իր չափազանցուած եռանդն է այս անիրաւ դատին մէջ »։

Ստորագրուած․ — ՉՈՐՍ ԱՐԴԱՐ ՄԱՐԴԻԿ։

— Օ՜հ … սուլեց խմբագիրը, ճակատը սրբեց ու աչքին ծայրովը նայեցաւ դոյլին մէջ նետուած տուփին որ կը ծփար ջուրին երեսը։

— Ի՞նչ պատահեցաւ, պարոն, հարցուց մեքենավար – ելեկտրագէտը։

— Ոչինչ, պատասխանեց խմբագիրը խստութեամբ․ գործդ լմնցուր, լամբերը իրենց տեղը անցուր եւ գնա՛։

Գոհացուցիչ չէր այս պատասխանը հետաքրքիր ելեկտրագէտին համար որ ակնարկ մը նետեց տուփին եւ կաթէ թելերուն։

— Տարօրինա՛կ գործ է, եթէ ինծի հարցնէք …

— Քեզի բան հարցնելու պէտք չունիմ․ դուն գործդ լմնցուր, ըսաւ խմբագիրը։

— Ներողութի՛ւն, ըսաւ արհեստաւորը։

Կէս ժամ վերջ « Ձայնարձակ »ի խմբագիրը այս նոր կացութեան մասին կը խօսակցէր թերթին արտաքին բաժնին տնօրէնին՝ Ուէլչի հետ։

— Ես միշտ կը հաւատամ որ այս մարդիկը լուրջ են իրենց խօսքերուն մէջ, ըսաւ Ուէլչի զուարթ շեշտով մը, եւ վստահ եմ որ պիտի կատարեն իրենց խոստումը։

(Շար.)

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

ԿԻՐԱԿԻ 16 ԱՊՐԻԼ 1933
16 Avril 1933

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԹՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2165 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ԶԱՏԻԿԸ Ե՞ՐԲ ԿՈՒԳԱՅ...»

—o—o—

— « Քղիի հայկական բեկորները նամակ մը գրելով Պատրիարքարան, կը հարցնեն թէ Զատիկը ե՞րբ կուգայ այս տարի, եւ կը խնդրեն որ օրացոյց ղրկուի » :

Մանր լուր մը՝ պոլսական թերթերու ամենօրեայ ժխորին մէջ: Ոճիր – արկածներու կարգին:

Զրկուած՝ ժամէ, պղրոցէ, գիրքէ եւ հոգեւոր հաղորդակցութենէ, այս մշուառները աւանդաբար կը յիշեն թէ Զատիկ անուն տօն մը կայ: Եւ օրացոյց կ'ուզեն թուականն ու օրը գիտնալու համար...

Օրացոյց եւ կրօնական տօն մը՝ իրենց գերագոյն մխիթարութիւնը:

Հասկնալի է որ նոյն իսկ դժղնած փիլոնով տէրտէր մը չունին, կնունքի եւ մեռելի համար:

Եղա՛ծն է որ կը մաչեցնեն, յիշողութեամբ և սովորութեամբ: Եւ եթէ տիրացու մը գտնեն որ մէկ – երկու աղօթք եւ արարողութիւն գիտնայ, այդ ալ կ'անհետանայ՝ մարդուն հետ:

Այսպէ՛ս է կեանքը՝ Անատոլուի խորերը մնացած խլեակներուն:

Կան որ, թերեւս միտք պահած են Զատիկը եւ Ծնունդը, օրացոյցի հետք մը կամ գրոց – բրոց մը ունենալով:

Բայց, ահա 18 տարիէ ի վեր, չեն կրցած պահել իրենք զիրենք:

Անոնք ալ հացադին կը պահանջեն՝ ապրելու: Կամ ճամբու ծախք՝ Պոլիս գաղթելու համար...

×

Լաւ է կանգ առնել այստեղ, եւ հարցնել մենք մեզի.

— Զատիկը ե՞րբ կուգայ...

Այսինքն, ունի՞նք որ եւ է սարսուռ, այս կամ այն Զատիկը դիմաւորելու, գոնէ անոր ակնկալութեամբ շնչելու եւ գործելու համար:

Ոչ օրացոյցն է որ կը պակսի մեզի, ոչ ալ տէրտէրն ու տիրացուն:

Փառաւոր եկեղեցիներն ու գոյնզգոյն դպրոցներն ալ՝ իրենց կարգին:

Ետոյ՝ քաղաքական հոսանքները: Անհամար միութիւնները եւ ընկերակցութիւնները: Ակումբներն ու գրադարանները: Թերթեր, հանդէսներ ու գիրքեր՝ լեռնակուտակ:

Նաեւ ժողովները: Երեկոյթ – ցերեկոյթ: Ճառ ու ծափ: Երգ ու պար: Երբեմն ալ՝ վէճ եւ արիւն՝ միշտ յանուն ազգի:

Բայց, — Զատիկը ե՞րբ կուգայ...

Տարուէ տարի, կը թարմանա՞յ, կը նորոգուի՞, կը բոցավառի՞ Զատիկին յիշողութիւնը, թէ կը նուաղի:

Սովորութիւն եղած է, փոխաբերաբար, Զատիկը համարել խորհրդանշան ժողովուրդներու յարութեան: Շրջան մը՝ վերածնութեան, ինչպէս գարունը:

Իբրեւ այդպիսին, կը հաշուե՞նք, պարբերաբար, մեր շահն ու վնասը:

Գոնէ կը հարցնե՞նք, ամէն մէկուս եւ ամէնուն համար.

— Զատիկը ե՞րբ կուգայ...

Այո՛, օրացո՛յց ունինք Նազովրեցի վարդապետին Զատիկին համար:

Իսկ ո՞ւր է օրացոյցը բուն իսկ մեր Զատիկին: Ցուցատախտակը՝ ամէն մէկուս պարտականութեան եւ աշխատանքին:

Որովհետեւ, ընկերներ, միայն Անատոլուի բեկորները չեն որ մոռցած են Զատիկ եւ Ծնունդ եւ հայկական կեանք — հակառակ իրենց կամքին — այլ եւ սա բազմութիւնները արմատախիլ, որ կը ծփան աշխարհի ծովերուն եւ ցամաքներուն վրայ, ազատ ու ապահով, բայց ենթակայ՝ մոռացութեան եւ դասալքութեան քստմնելի անէծքին:

Մենք ո՞րո՞ւ կրնանք դիմել եւ... օրացոյց խնդրել, եթէ չունենանք մեր սեփական օրացոյցը՝ ազգային եւ քաղաքական:

Եւ, ո՞րո՞ւ կրնանք հարցնել թէ Զատիկը ե՛րբ կուգայ, եթէ մենք սորված չըլլանք թէ՝ ի՛նչպէս կուգայ...

Մանաւանդ այս պողոտաներուն վրայ, ուր թէեւ ազատ ենք լորդի սարսափէն, բայց ունինք սպառնալիքը հոգեկան ջարդին: Նոյնքան ահաւոր եւ ընդհանրական:

Ժողովուրդներու Զատիկն ալ նոյնքան բնական երեւոյթ է, ինչպէս կրօնականը:

Աւելին: Կրօնականը աւանդութիւն մըն է որ կրնայ մաշիլ հետզհետէ, պարպուիլ իր բովանդակութենէն:

Մինչդեռ, քանի կ'անցնին տարիները, այնքան թանկագին իղձ մը կը դառնայ ժողովուրդներու Զատիկը: Կը դառնայ բարձունք եւ խարիսխ միանգամայն: Սրբութիւն սրբոց մը յաւիտենական, որուն հմայքին եւ ուժին հանդէպ անզօ՛ր են դարերն ու մարդիկը:

Պայմանաւ որ, մեր միտքէն չելլէ աւետաբեր ազդանշանը.

— Զատիկը ե՞րբ կուգայ...

Այլապէս, պատմութիւնը կրնայ փորագրել մեր տապանաքարին վրայ.

— Հազար աւա՛ղ, Մոկաց Միրզէ...

Մոկաց Միրզէ մը՝ հայ ժողովուրդն ալ:

Միայն թէ՝ գիտնա՛յ պահել ու արծարծել անոր առաքինութիւնները:

Շ.

« ՅԱՌԱՋ »Ի ՅԱՋՈՐԴ ԹԻՒԸ. — Զատկի առթիւ տպարանը փակ ըլլալով, ՅԱՌԱՋի յաջորդ թիւը լոյս կը տեսնէ չորեքշաբթի:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Միշտ կը զիջին Թուրքիոյ

Էնկիւրիէն կը հեռագրեն. —

Բանակցութիւնները, որ տեղի կ'ունենային Հալէպի մէջ, Թուրքիոյ եւ ֆրանսական ընկերութեան մը ներկայացուցիչներուն միջեւ, գնելու համար Ատանա — Նիսիպին երկաթուղիի գծին Ատանա — Ճէյհան Փաշա ուղեմասը, յանգեցան համաձայնութեան մը: Ապրիլ 28էն սկսեալ, այդ ուղեմասը կ'անցնի Թուրքիոյ:

Ուաշինկթընի Խորհրդաժողովը

Ուաշինկթընի խորհրդաժողովին նախօրեակին, ամերիկացի օրագրող մը կ'աշխատի բացատրել ամերիկեան տեսակէտները, բաժնելով երեքի. —

1— Շեղել հանրային կարծիքը օրուան քաղաքական մտահոգութիւններէն եւ զայն առաջնորդել մտածելու տնտեսական կեանքի վերականգնումին մասին: Ամերիկա կը կարծէ թէ գործազրկութեան տագնապը փարատելով, պիտի կարենայ հեռացնել պատերազմի վտանգը եւ քաղաքական անիշխանութիւնը: Որովհետեւ քաղաքական տագնապը կը ցոլացնէ պարզապէս տնտեսական արդի տագնապը, հետեւաբար կարելի չէ քաղաքական տագնապը դարմանել զինաթափութեան առաջարկներով, ապահովութեան դաշինքներով, դիւանագիտական համաձայնութիւններով: Աշխարհ պէտք է վերադառնայ դէպ ի աշխատանք, եթէ չուզեր քալել դէպ ի պատերազմ:

2— Հաստատել թէ Րուզվէլթի վարչութիւնը վերջ դրաւ տնտեսական ազգայնականութեան:

3— Յաջողցնել կարգ մը համաձայնութիւններ, իբրեւ երաշխիք Լոնտոնի խորհրդաժողովին յաջողութեան:

Ետոյ, նոյն օրագրողը դիտել կուտայ թէ չարիքին արմատը կը կազմեն գիներու անկումն ու դրամական վերիվայրումները: Ասոր համար ալ, եւ տագնապին իբրեւ միակ դարման՝ կը հաւատայ միայն անգլիական, ամերիկեան եւ ֆրանսական դրամատուններու գործակցութեան, եթէ ոչ տիրէֆրուառին: Այսպէս Մաքտոնըլտի չորս մեծ պետութեանց քաղաքական տիրէֆրուառի ծրագրին դէմ, ահա Ամերիկայի երեք մեծ պետութեանց տնտեսական տիրէֆրուառի ծրագիրը: Չէ՞ որ վերջապէս ծրագիր ու դաշինք խմբագրելու շրջան է: Կամ, ինչպէս Մուսոլինի կ'ըսէր, « շրջան է մարդկութիւնը քնացնելու դաշնագրային մոմիաներու մէջ » :

⁂ Ուաշինկթընէն կը հեռագրեն թէ Րուզվէլթ կատարեալ լիազօրութիւն պահանջեց առեւտրական բանակցութիւններ կատարելու օտար պետութեանց հետ յառաջիկայ խորհրդաժողովներու ընթացքին:

Բազմաթիւ պետութիւններ պաշտօնապէս հաղորդած են արդէն թէ կը մասնակցին Ուաշինկթընի խորհրդաժողովին, — Չեխոսլովաքիա եւ Ռումանիա ներկայացուցիչ նշանակած են իրենց դեսպանները: Իտալիա կը ղրկէ իր ելմտական նախարարը: Չինաստան, Քոլոմպիա, Չիլի, Պրազիլիա, Ճափոն եւ Լեհաստան եւս հաստատական պատասխան տուած են հրաւէրին, վերջինը վերապահութիւն կը դնէ իր մասնակցութեան մէջ: Գերմանիա կը ղրկէ իր նոր դեսպանը, Լութեր, որուն Ամերիկա ժամանումը ծածկուեցաւ ժողովուրդէն, տեղի չտալու համար ցոյցերու:

Միջադէպ մը Գերմաններու հետ

Ուրբաթ առաւօտ կանուխ Մէց հասաւ գերմանական ինքնաշարժ մը, որուն մէջ նստած էին գերմանացի դրօսաշրջիկներ: Կառքը կը կրէր հիթլէրական դրօշ մը: Ֆրանսացիները կը մօտենան կառքին եւ կը հրամայեն վերցնել դրօշը: Երբ կառքին մեքենավարը կը մերժէ, յարձակում կը գործուի վրան, մինչ ուրիշներ կ'առնեն կը նետեն դրօշը: Շուտով կը հասնի ոստիկանութիւնը: Զբօսաշրջիկները կը պնդեն թէ Հիթլէրի խաչադրօշը իրենց ազգ. խորհրդանշան ընդունուած է հիմա: Անցագրային ձեւակերպութիւնները կանոնաւոր ըլլալով, ոստիկանութիւնը թոյլ կուտայ որ Գերմանացիները մեկնին առանց նոր միջադէպի:

Գերմանիա կը բողոքէ

Երէկ գրած էինք թէ հինգշաբթի, Անգլիոյ Երեսփ. Ժողովին մէջ ծանր քննադատութիւններ կատարուեցան Գերմանիոյ մասին: Այս առթիւ, Հիթլէրի կառավարութիւնը պաշտօն տուաւ Լոնտոնի իր դեսպանին բողոքել անգլիական կառավարութեան մօտ, « այն յայտարարութիւններուն համար, որ եղան Գերմանիոյ ներքին գործերուն մասին » :

Միւս կողմէ գերմանական թերթերը խիստ լեզու մը կը գործածեն Անգլիոյ, մասնաւորաբար « Ֆրանսայի բարեկամ » Չէմպըրլէյնի դէմ: Պաղպատեայ Սաղաւարտակիրներու օրկանը կ'ըսէ թէ անցած է այլ եւս այն շրջանը երբ յոնք պոռալով կը վախցնէին դիմացինը: Այսուհանդերձ « Տէօյչէ Ալկէմայնէ Ցայթունկ » խոհեմութեան հրաւէր կը կարդայ, աւելցնելով որ վտանգաւոր է աշխարհի հանրային կարծիքը գրգռել:

Աշխատանքի դաշը

Աշխատանքի Միջազգային Դիւանը Ժընեւէն կը հաղորդէ թէ Ճափոնի եւ Հոլանտայի կառավարութիւնները վաւերացուցած են համաձայնագիրը, զոր 1930ին պատրաստած էր աշխատանքի միջազգային խորհրդաժողովը: Ըստ այս համաձայնագրին, ջնջուած է տարապարհակ կամ պարտադիր աշխատանքը:

Այսպէս մինչեւ հիմա համաձայնագիրը վաւերացուցած են 16 պետութիւններ, — Մեծն Բրիտանիա, Հոլանտա, Աւստրալիա, Սպանիա, Ճափոն եւ Լիպերիա: Անցեալ մարտին Իտալիա եւս օրինագիծ մը ներկայացուցած էր ի նպաստ աշխատանքի ազատութեան միջազգային համաձայնագրին:

Անգլիացի ճարտարագէտներու դատը Մոսկուայի մէջ

Աւագ շաբաթ եւս շարունակուեցաւ դատավարութիւնը: Ըստ խորհրդային նոր օրացոյցին, լուր օր ըլլալով, բազմութիւն չկար դատասրահին մէջ:

Առաջին անգամ հարցաքննուեցաւ Դոլգով, որ կը պնդէր թէ Թորնթըն իրեն 3000 ռուբլի տուած է ծախու առնելու համար զինք: Ընդհակառակն, Թորնթըն կը յայտարարէ թէ Դոլգով իրմէ փոխ դրամ ուզած էր, որպէսզի յարկաբաժին մը գնէ, ուզելով փոխադրուիլ իր բնակարանէն, որ խոնաւ էր: Ցետոյ Դոլգով չկրցաւ վերադարձնել դրամը եւ Թորնթըն չպահանջեց այլեւս եւ նուէր համարեց:

ՀԱՐՑԱՔՆՆԻՉԸ. — Այդ դրամը քեզի տրուեցաւ, որ ա՞չք գոցես չինութեանց կարգ մը թերութիւններուն մասին, այդպիսի խօսք մը ըսուեցա՞ւ քեզի:

ԴՈԼԳՈՎ. — Ո՛չ, չըսին, բայց հասկցուցին թէ ի՛նչ կը սպասէին ինծմէ:

Դոլգովէն յետոյ հարցաքննուեցաւ Լոբանով, որ յայտարարեց թէ Նորդուոլ ուզեց զինք եւս ծախու առնել... մուշտակով մը: Նորդուոլ ուրացաւ բացարձակապէս եւ ըսաւ թէ մուշտակը կը պատկանէր անգլիացի մանագէտի մը, Թայլըրի, որ հայրենիք վերադառնալու առթին՝ ծախեց Լոբանովի 500 ռուբլիի փոխարէն: Հարցաքննիչը դիտել տուաւ որ հակասութիւն մը կայ Նորդուոլի յայտարարութիւններուն մէջ: Ի պատասխան, Նորդուոլ ըսաւ թէ տարի մը առաջ պատահած խնդիր մը ըլլալով, կրնայ շփոթած ըլլալ մանրամասնութիւններուն մէջ: Սակայն Լոբանով կը պնդէր թէ մուշտակը ձրի տրուած է իրեն եւ Նորդուոլ քանիցս յայտնած է իր թշնամական վերաբերմունքը հանդէպ Ռուսիոյ խորհրդային վարչաձեւին: Նորդուոլ ընդհակառակն կը յայտարարէ թէ Լոբանովի հետ իր բոլոր խօսակցութիւններուն ընթացքին՝ հիացում մը յայտնած է ռուս ճարտարագէտներուն մասին, որոնք եռանդով եւ անտրտունջ կ'աշխատին՝ առանց երբեք նկատի առնելու նիւթական ծանր պայմանները, որոնց մէջ կը գտնուին բոլոր ռուս ճարտարագէտները: Նորդուոլ աւելցուց թէ, իբրեւ պարկեշտ աշխատաւոր, վարձատրուած է « հարուածայիններու » վկայագիրով:

Հարցաքննուեցաւ նաեւ Կուլեարեւսկի, երեսունեօթ, տխրադէմ եւ քնաթաթախ երիտասարդ մը, որ պետն էր Զուէվկայի ելեկտրակայանին փոխարկիչներու (թիւրպին) բաժնին:

— Մինակ կը զգայի ինքզինքս, պատասխանեց հարցաքննիչին, եւ կը ձանձրանայի չափազանց: Մաքտոնըլտ « ֆոնոկրաֆ » մը ունէր: Այդ եղաւ կորստեանս պատճառը: Շուտով բարեկամական կապեր սեղծուեցան երկուքիս միջեւ: Եւ ես Մաքտոնըլտի յանձնեցի գործարանին յատակագիծը: Խնդրեց որ գաղտնի պահեմ շինութեանց զանազան թերութիւնները: Նոյն իսկ օր մը հրաւիրեց զիս երկաթի կտոր մը նետել մեքենաներուն մէջ: Այդպէս ալ ըրի եւ մեքենան խանգարուեցաւ: Ասոր համար, իբրեւ վարձատրութիւն, ստացայ 1,000 ռուբլի:

Հարցաքննութեան կանչուեցաւ նաեւ Զիվէր, ռուս մեքենագէտ մը, որ յայտնեց թէ մեքենաներու խանգարման նպաստելու համար ստացած է 800 ռուբլի: Թորնթըն հերքեց եւ ըսաւ, որ միայն 250 ռուբլի տրուած է ի վարձ իր բարւոք աշխատութեան: Հարցաքննիչը, սակայն, դիտել կուտայ թէ Թորնթընի ուրացման փաստերը շատ թեթեւ կը կշռեն ամբաստանութեանց ծանրութեան դէմ: Ու քանի Թորնթըն կ'աշխատի արդարանալ, հարցաքննիչը կ'ընդհատէ զայն: Ի վերջոյ, Թորնթըն, համբերութիւնը հատած, կը պոռայ.

— Եթէ կ'ուզէք որ խօսիմ, քիչ մը լռեցէք դուք այլ եւս:

Զիվէր կը մատնէ նաեւ երիտասարդ ճարտարագէտ մը, Կրէկորի, որ, թէեւ ռուս, կը խօսի աղճատ լեզուով մը եւ խորթ շեշտով: Կը կանչուի Կրէկորին, այն ամբաստանութեամբ թէ հակախորհրդային պայքար մղած է Դնիէպրոստրոյի մէջ:

— Այդ մարդը, Զիվէրը, կ'ըսէ Կրէկորի զուարճալի ձեւով մը, զիս վարկաբեկելու համար միայն եկած է այստեղ: Եւ դուք, դատաւորներ, ականջ կը դնէք անոր խօսքերուն, միթէ արդարութի՞ւն է այդ: Զիս կ'ամբաստանեն թէ խորհրդային բանուորներուն վիճակը աննախանձելի համարած եմ բաղդատելով արտասահմանի բանուորներու վիճակին հետ: Թէ այդպիսի քարոզութիւններ ըրած եմ ռուս բանուորներուն միջեւ: Արդ, ես ռուսերէն չեմ գիտեր, յետոյ քաղաքականութեամբ չեմ հետաքրքրուիր երբեք:

Եւ վկաները կը յաջորդեն իրարու, ամբաստանեալները կը հարցաքննուին փոխն ի փոխ, եւ այնքան արագ, որ պաշտպան փաստաբանները ժամանակ իսկ չեն ունենար միջամտելու եւ կը գոհանան նօթեր առնելով:

Կարգ մը վկաներ կը պնդեն թէ անգլիացի ճարտարագէտները մեքենաները կը խանգարէին կամ թերի կը շինէին, որպէս զի իրենց ընկերութիւնները նոր ապսպրանքներ ունենան: Ուրիշ վկաներ կը պնդէին թէ զինուորական լրտեսութեամբ կը զբաղէին Անգլիացիները: Ընդհակառակն Անգլիացիները կը հաւաստէին թէ իրենց քաղած տեղեկութիւնները կը վերաբերին պարզապէս Ռուսիոյ այն ընդհանուր պայմաններուն մասին, որոնք ապագային կրնային օգտակար ըլլալ իրենց ընկերութեան: Հետաքրքրուած են նոյնպէս թէ խորհրդային կառավարութիւնը պիտի կրնա՞ր վճարել այն հսկայ վարկերը, որ իրենց ընկերութիւնները կը հոսեցնէին խորհրդային երկրին սահմաններէն ներս:

⁂ Անգլիացի ճարտարագէտներու փոխն ի փոխ խոստովանութիւններուն եւ ուրացումներուն լուրը զարմանք կը պատճառէ շատերուն: Ամերիկա բնակող ռուս տարագիրներու համաձայն, Չեկային մարդիկը որ եւ է ամբաստանեալ խոստովանցնելու համար չեն դիմեր բռնութեանց, այլ թմրեցուցիչ դեղերու: Այսպէս Թիպէթի շրջանէն քաղուած բոյսերէ կը պատրաստեն դեղ մը, որ կը թմրեցնէ ամբաստանեալին դիմադրելու կարողութիւնը, կը տկարացնէ կամքը եւ խաղալիկի մը պէս կը խօսեցնէ զայն: Ապահովաբար, կ'ըսեն, նման դեղերու ազդեցութեան տակ է, որ Անգլիացիները երբեմն կը տկարանան եւ կամքի թուլութիւն ցոյց կուտան, եւ երբեմն կորով եւ քաջութիւն:

ՆՈՐՈԳԵՑԷՔ ԻՆՔՆՈՒԹԵԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐԸ

Ինքնութեան թուղթերու նորոգման համար պայմանաժամ տրուած է մինչեւ յուլիս: Բայց դժուարութիւններու կրնաք հանդիպիլ, ձգձգելով: Որքան շուտ, այնքան լաւ:

Պէտք է առնել դրոշմաւոր թուղթ մը (papier timbré), որ կ'արժէ չորս ֆրանք, եւ խնդրագիր մը ներկայացնել ձեռնհաս իշխանութեան (Ոստիկանական Տեսչութեան — Commissariat) :

Դիւրութեան համար, ստորեւ կը ներկայացնենք խնդրագրի պատճէնը. —

Monsieur le Préfet,

Je soussigné .... (անուն եւ մականուն, արհեստ), demeurant .... (լրիւ հասցէ) ai l'honneur de solliciter le renouvellement de ma carte d'identité.

(Ստորագրութիւն)

ԾԱՆՕԹ. — Տեղին համեմատ, կարելի է գրել Monsieur le Commissaire :

Այս խնդրագիրը պէտք է ըլլայ ամէն անձի համար առանձին:

«Ի ԽՈՐՈՑ ՍՐՏԻ...»

Եւ ետու զսիրտ իմ գիտել զիմաստութիւն եւ զգիտութիւն, զանմտութիւն եւ զյիմարութիւն․ գիտացի ես՝ զի սակայն եւ այս աշխատութիւն ոգւոյ է:

Զի ի բազմութեան իմաստութեան՝ բազում տրտմութիւն, եւ որ յօլովեաց ի գիտութիւն՝ յաւելցէ ի ցաւս:

ԺՈՂՈՎՈՂ, Գլ. Ա. 7—18

Կը ձանձրանա՜մ, կը ձանձրանա՜մ ... :

Ոչ միտս կը ցաւի, ոչ ալ ոսկորս, տենդ չունիմ եւ առողջ են գործարաններս: Սակայն կը տապլտկիմ տառապանքի մը մէջ, որ անուն չունի: Ի՞նչ հիւանդութիւն է այս, անծանօթ եւ անհանդուրժելի:

Դժբա՜խտ ուղեղս, յոգնած ես եւ թմնաւորուած: Եւ ես անձրկեր մնացեր եմ, ու չեմ գիտեր թէ ի՜նչպէս փարատեմ ձանձրոյթի փոշին, որ կ'անձրեւէ հոգիիս վրայ:

×

Կը ձանձրանա՜մ ... :

Ա՜խ, բարդ ու խրթին, հետաքրքրական ու զարմանալի ի՜նչ կայ արդեօք, որ զբաղեցնէր զիս, եւ ես խաղալի քիչ մը ու նուաղ տառապէի: Ո՛չ, սովորական զբաղում մը չի կրնար արգիլել ձանձրոյթը, զոր կը զգամ տառապանքով: Հանգո՜յց մը կ'ուզեմ, հանգոյց մը, որուն մէջ մոլորիմ:

Կը ձանձրանա՜մ, որովհետեւ գանկիս մէջ պարապ կը դառնայ մեքենան: Անոր կապուած չեն բազմաթիւ անիւներ, մեծ ու փոքր: Աշխատեցայ, գիտութիւն հաւաքեցի, օգտակար եւ անօգուտ բաներ սորվեցայ, մտքիս մեքենան չակեցի: Ու հիմա, երբ կատարելութեամբ եւ ուժգնութեամբ կ'աշխատի մեքենաս, արտ չունիմ հերկելու, ցորեն չունիմ աղալու, ժողովուրդ չունիմ մրցակցութեան տանելու ուրիշ ժողովուրդներու դէմ:

Կը ձանձրանա՜մ, վասնզի մեքենաս կը դառնայ եւ ես չեմ կրնար կեցնել զայն: «Երբ երկանքի քարերուն մէջ ցորեն չկենայ, քարերը կ'ուրին», կ'ըսէր մամիկս: Երբ միտքս աշխատի այսպէս, պարա՜պ, ինքն իրեն, ապահովաբար կ'ուրի: Կը ձանձրանա՜մ, որովհետեւ ուժերս պարպելու տեղ չունիմ: Որո՞ւ համար ամբարեցինք այսքան ուժ, եթէ չպիտի գործածէինք: Կը խեղդէ զիս երիտասարդական անօգուտ եռանդը, որ կը յորդի:

×

Մանկութեանս օրերուն, հայրս մեծ ջաղացք մը կը դարձնէր: Ու ես յաճախ կը պառկէի ջաղացքին մէջ: Կը լսէի՜մ, ի՜նչ կատաղի հեշտանք կը զգայի, երբ փոքրիկ անիւ մը փաթթուիկ կը հանէր ջաղացքին մէջ: Նախ հսկայ անիւ մը իր դանդաղ թեւերը կը զարնէր առուին ջուրերուն, եւ առանցքին վրայ կը դարձնէր փոքրիկ անիւը, որ կը բազմապատկէր շարժումը, փոկի մը միջոցաւ վերի սրահը կը տանէր ուժը, կը թաւալէր ուրիշ բազմաթիւ անիւներ: Երկաթեայ գլաններ լուսնոտութեան կը բռնուէին, մաղերը դիւահարի պէս կը տնքուէին, կաշիները ծերպերուն մէջէն կը փախչէին ու կը վերադառնային, տախտակամածը կը դողար: Սրահին օդին մէջ անտեսանելի բան մը կար, որ կը գալարուէր, կատաղութեամբ կուլար: Ցուրտ հով մը կը զարնէր երեսիս: Աղմուկը կը խլացնէր ականջներս: Աչքերս պինդ ուղղած երկաթներու այդ շարքին, կը լողնայի սարսուռի եւ երազանքի մէջ:

Պզտիկ անիւ մըն եմ: Դիւային մղումով մը կը դառնամ, բայց փոկս կապուած չէ իմ ժողովուրդիս: Ա՜խ, որքա՜ն կ'ուզէի ժողովուրդ ունենալ, փոկով մը կապուիլ անոր, դարձնե՜լ, դարձնե՜լ, դարձնե՜լ, անխնա՜յ դարձնել: Կը ճանչնամ միմոսի պէս օտար երիտասարդներ, որոնք իրենց եռեւէն կը դարձնեն ժողովրդային հսկայ բազմութիւններ: Ինչո՞ւ չունիմ բազմութիւն, որպէս զի շարժում խաղալի, ե՜ս ալ:

×

Տիրելու գաղափարը ամէնէն գեղեցիկն է մարդկային գաղափարներուն մէջ: Առանց տիրապետումի գաղափարին՝ պիտի ձանձրանային մարդիկ: Անհատները զայն կը սնուցանեն գաղտնօրէն, եւ բազմաթիւ են անոնք, որ կը նախանձին Աստուծոյ: Քրիստոնեայ փիլիսոփայութիւնն իսկ չուրանար այդ գաղափարը, զոր կ'անուանէ libido dominandi: *Այդ կիրքը, մինակը կը տիրէ միւս բոլոր կիրքերուն: Կիրքերուն Աստուածն է ան, կիրքերուն ամէնէն մեծը եւ հզօրը: Աստուած կիրք մըն է:*

Այս վարդապետութիւնը զանազան ձեւով ներկայացուցած են ֆրանսացի եւ գերմանացի փիլիսոփաները, որոնք պարզապէս նոր նոր անուններ տուած են գերագոյն կիրքին, տիրապետելու ցանկութեան: Իրենք Սէյլէր աւելի արդիական անուն մը կուտայ անոր: «Կայսերականութիւն» կ'անուանէ զայն: Գեղեցիկ բառ, սակայն շփոթութեան տեղի չտալու համար՝ անհրաժեշտ է առնել միայն հոգեբանական իմաստով:

Կայսերականութեան այդ կիրքն է, որ մարդիկը կը կապէ կեանքին: Եւ այդ կիրքին պատճառաւ է, որ շատեր, երբ տիրապետելու ժողովուրդ չունին իրենց ոտքին տակ, ազդ կը փոխեն, միջավայր կը փոխեն եւ կ'աշխատին բարձրանալ՝ կոխելով տկարին վրայ: Անոնք կը վախնան ձանձրոյթէն: Բայց անոնք կը վախնան նաեւ մահէն: Վասն զի ձանձրոյթը յաճախ, կը քալէ դէպի մահ:

×

Իմ ձանձրոյթս միայն հոգեբանական «չար ծաղիկ» մը չէ: Այլ նաեւ բնախօսական է ծագումով: Կը զգամ որ զգայարանական հիւանդութիւն ունիմ: Եւ այդ հիւանդութիւնը շա՜տ կը նեղէ զիս: Պօտլէր ձանձրախտ (spleen) *ունէր, որովհետեւ թոյնը եւ մանրէն գերագոյն սրութիւն մը տուած էին իր զգայարանքներուն:*

Ահա քիթս, որ չափազանց կը տառապեցնէ զիս: Հասարակ հոտ մը ինծի կը յիշեցնէ հայրենի տեսիլ մը, եւ ես յանկարծ կը դողամ երկար ատեն: Դեռ շաբաթ մը առաջ, ձմերուկի հոտ առի եւ տագնապ մը ունեցայ: Ուզեցի նորէն ունենալ գիւղս, մանկութիւնս, արտերու կեանքը, որոնց կը կապէր զիս ձմերուկը: Տխրութիւն մը սեղմեց մարմինս ու հոգիս:

Մորթս իսկ զգայնիկ ծաղիկի մը պէս է: Կիրակի առտու մը, յիմարանոցին մէջ, ուր կը պաշտօնավարեմ, աչքէ կ'անցընէի բժշկա-մանկավարժական բաժինը: Սիրուն աղջնակներու բոյն մըն է այս բաժինը: Առտուն կանուխ մատուռ մեկներ էին բոլորը, աղօթելու: Անոնց երամէն, վիրաւոր աղաւնիի մը պէս բաժնուեր՝ իր սենեակն էր քաշուեր աղջնակ մը, որ գլխու ցաւ ունէր եւ անսովոր ջերմութիւն: Երբ քննելու համար կախեցի գլուխս, ծաղիկի բուրումով խառն — աղջիկները մինչեւ իրենց անկողինը կը տանին անուշահոտութիւնները, — ջերմութեան զօլ մը զարնուեցաւ երեսիս, տաք թաւիշի մը պէս շոյեց դէմքս: Ոտքի վրայ կէս նուաղում մը ունեցայ, արագ ու կարճ երազ մը տեսայ: Իմ մորթս վարժուած է այդ ըզգայութիւններուն, շատ կանուխէն: Պզտիկուց կը պառկէի կատուներու հետ: Սիրական կատուս կը դնէի մերկ թեւերուս եւ կուրծքիս վրայ: Անոր տաք մուշտակը անհասկնալի հեշտանք մը կ'արթնցնէր մէջս: Լուերուն համար, մայրս կ'արգիլէր պառկիլ կատուներուն հետ: Ու երբ վերմակիս տակէն լսէր ռոն-ռոնը, ծոցէս կ'առնէր կատուն, փրցնելու սարսափն կամթելով միսս: Այն ատեն, առանց յուսահատելու, կատուն կը պառկեցնէի անկողինիս տակ, ոտքերուս կողմը: Մէկ ոտքս դուրս կը հանէի վերմակին տակէն եւ կը մխրճէի կատուին մուշտակին մէջ: Նախ ցուրտ, յետոյ տաք այդ թաւշային մուշտակը կը գինովցնէր զիս:

Բերանս անգամ հիւանդ է: Կը սիրեմ ջուրը խմել՝ բերնիս մէջ պարպելով սրուակ մը կամ կուժ մը: Գիւղացիի պէս: Մեր գիւղին մէջ ջուրը այդպէս կը խմեն: Պոլիսէն մեկնած օրս, բարեկամ աղջիկ մը ինծի նուիրեց փոքրիկ մանրանկար սափոր մը, զոր կը լեցնեմ ջուրով ու կը պարպեմ բերանիս մէջ: Երբ ջուրը պտուղի պէս կը թափի լեզուիս վրայ, երբ կը զգամ ջուրին ցուրտ համը, երբ գլգլուն ձայնը կը խնդայ շրթներուս մէջ, ամբողջ գիւղս եւ իր լեռները կ'անցնին աչքերուս առջեւէն: Մինչե՜ւ հիմա, այսպէ՛ս կը խմեմ ջուրը, ես:

Այո՛, հիւա՜նդ են զգայարանքներս: Ահա թէ ինչո՛ւ, առանց երեւութական պատճառի, տխուր եմ եւ լալու յանկարծական փափաքներ կ'ունենամ: Այս տառապանքը խո՜ր է, անհունապէս խոր, եւ չկա՜յ դարմանը:

×

Կը ձանձրանամ եւ կը տառապիմ, որովհետեւ սիրեցի բարդութիւնները, զարգացուցի ճաշակս, սրեցի զգայարանքներս, եւ գիտուն դարձայ:

Ընդհակառակն, յիմա՜ր տղայ, երջանիկ ըլլալու համար՝ պէտք էր մնալ պարզամիտ, անզգայ, անճաշակ եւ տգէտ: Պէտք էր խփել զգայարանքներուն բերանը, պէտք էր չճանչնալ հաճոյքներուն աղբիւրները: Այնքան համոզուած եմ այս ճշմարտութեան, որ կ'ուզեմ ետ դառնալ: Բթացնել զգայարանքներս, եղծել ճաշակս եւ մոռնա՜լ, մոռնա՜լ, ամէ՜ն բան: Երբեմն կը մտածեմ մեծ ոճիր մը գործել եւ բանտ երթալ: Վասնզի բանտը հակառակն է դպրոցին: Ինչ որ կը սորվինք դպրոցին մէջ, կը մոռնանք միայն բանտին մէջ: Գողերու, աւազակներու, խմաններու, ոճրագործներու հետ, սղոցելով ծառերը, փորելով հանքերը, լուալով նաւերը, կռնակիս վրայ կրելով ծանրկեկ քարերը, հեռո՜ւ քաղաքակրթութենէն, թերեւս մոռնամ որ ժամանակին մտաւորական մըն էի:

Այդ տարապարհակ աշխատանքները պիտի արգիլեն, որ բանի մտքիս մեքենան: Եւ այն ատե՜ն միայն պիտի խաղաղի հոգիս: Պիտի դադրի զգայարանքներուս կեանքը, պիտի մարի երազներուս շարժապատկերը, եւ լռութիւնը պիտի տիրէ ներսիդիս:

×

Իմ այս ցաւս կը կոչուի «դարուս ցաւը», ուրիշ անունով մը՝ «քաղաքակրթութեան ֆրանկախտը»:

Անհանդուրժելի այս ցաւին դարմանն է տգիտութիւնը: Փա՜ռք տգիտութեան, որ պիտի խաղաղեցնէ փոթորիկը գանկիս մէջ: Այդպէ՜ս միայն, դանդաղելով դանդաղելով՝ կանգ պիտի առնէր մտքիս մեքենան:

Օ՛ ադամական տգիտութիւն, լքեցի քեզ՝ չլսելով գիտութեան ծառին պտուղներէն: Կերայ պտուղը եւ հիմա կը տանջուիմ: Վասն զի թունաւորուեցաւ հոգիս: Մանրաթիկ ու բարակ օձեր կը պտըտին հիմա ուղեղիս մէջ, եւ զգայարանքներուս մէջ: Արիւնս տաք է բոցի նման: Զգայարանքներս կը պոռան իրենց ախորժութիւնը, մինչդեռ ես կը վախնամ սնունդ հայթայթելէ անոնց: Աչքերս անհանդուրժելի եւ գերահրաշ լոյսի մը կարօտն ունին, մինչդեռ ես կը փնտռեմ գիշերը:

Հա՜յր, հա՜յր, ինչո՞ւ սորվեցուցիր ինծի քաղաքակրթութեան ճամբան, ինչո՞ւ մղեցիր զիս զգացումներու եւ գաղափարներու ճանաչման մէջ: Մի՞թէ լաւ չէր տգէտ մնալ: Գիտե՜մ, գիտե՜մ, գիւղին հովիւը ինձմէ հազար անգամ աւելի երջանիկ է:

Ու տակաւին ականջիս մէջ կը հնչէ տիկին Տիրուհիին խօսքը·

— Աղջնակս պիտի մեծցնեմ բոլորովին տգէտ, ոչ դպրոց պիտի ղրկեմ, ոչ ալ գիտութիւն պիտի սորվեցնեմ:

Լա՜ւ կ'ընես այդպէս, տիկի՜ն, շատ լաւ կ'ընես: Տե՛ս, որքա՜ն կը տառապիմ ես: Ջիղերուս ուժէն վեր է այս տառապանքը: Եւ աւելի կը սարսափեցնէ զիս, երբ կը խորհիմ որ տանջանքս պիտի շատնայ գետի պէս, քանի յառաջանամ:

Օ՛, ի՞նչքան կ'ուզէի պոռալ աշխարհք մը մարդոց երեսին·

— Ունայնութի՜ւն ունայնութեանց:

Մտիկ ըրէք, Ժողովողն է, որ կը շարունակէ·

— «Արեւուն տակը բոլոր գործուած բաները տեսայ· եւ ահա ամէնն ալ ունայնութիւն, ու հոգիի տանջանք է:

«Ես իմ սրտիս մէջը խօսեցայ ու ըսի· Ահա ես մեծցայ, ու իմաստութիւն ստացայ Երուսաղէմի մէջ ինծմէ առաջ եղողներուն ամէնէն աւելի· եւ իմ սիրտս շատ իմաստութիւն ու գիտութիւն տեսաւ:

«Եւ իմ սիրտս՝ իմաստութիւնը ճանչնալու, ու խենդութիւնը եւ յիմարութիւնը գիտնալու տուի· հասկըցայ որ ասիկա ալ հոգիի տանջանք է:

«Վասն զի շատ իմաստութեան մէջ շատ տրտմութիւն կայ· ու իր գիտութիւնը աւելցնողը իր վիշտը կ'աւելցնէ»:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ԽՄԲ. — Այսօր լոյս կը տեսնէ «Մատենաշար ՅԱՌԱՋ»ի առաջին հատորը, «Մեղեդինե՛ր, Մեղեդինե՛ր ...»: (Երկրորդ հատորը, «Արե՛ւ, Արե՛ւ», շատոնց հրատարակուած է):

Այս առթիւ նմոյշ մը եւս:

ԹԱՏՐՈՆ

«ՈՃԻՐ ԵՒ ՊԱՏԻԺ»

(ՏՈՍԹՈՅԵՒՍԿԻ)

Թատրոնը միայն կը լուծէ կիրքերը, ըսած է Արիստոտէլ: Մոնփարնասի թատրոնին տնօրէնը եւ յայտնի բեմադրիչ Կասթոն Պաթի հաւատացած է ատոր:

Տոսթոյեւսկիի հռչակաւոր Ոճիր եւ Պատիժ *վէպը ուրիշներէ վերջ չորրորդ անգամ ըլլալով բեմ հանեց ամենայաջող բեմադրութեամբ, սակայն ռուս հանճարին գլուխ գործոցը մնաց տարտղնուած, ալեծուփ, անկապակից, թէեւ Պաթի պահած էր պէտք եղածէն աւելի վէպին խորքը:*

Տոսթոյեւսկիի վէպը, թունաւոր տառապանքի ամբողջութիւն մըն է, հզօր շեշտերով եւ սարսափի մանրամանութեամբ, որուն ամէն մէկ ախտաւոր ծալքերէն մարդկային անհատնում տառապանքներու բարձրացած ողբը կը կաթէ: Ոճիր եւ Պատիժը *գրուած է 1865ին, այսինքն վեց տարի ետքը՝ երբ հեղինակը Սիպերիոյ աքսորէն վերադարձաւ եւ ապաստանեցաւ Ֆրանսա եւ Իտալիա, փախչելով իր պարտապահանջներէն:*

Տոսթոյեւսկի այդ շրջանին կը տառապէր լուսնոտութենէ (épilepsie) *եւ մաս առ մաս կը յանձնէր տպարան, աղաչելով որ իրեն չնչին կանխավճարներ ըլլան՝ քարշ տալու համար գոնէ ողորմելի կեանք մը: Սակայն հազիւ լոյս տեսաւ (1866), արդէն ունեցաւ աննախընթաց յաջողութիւն եւ Տոսթոյեւսկի վայելեց մեծ ժողովրդականութիւն, որովհետեւ Ռասկոլնիկով խորունկ եւ միսթիք տիպարը դարուն մէկ ախտաւոր երեւոյթն էր, որուն մէջ սերունդ մը գտաւ ինքզինքը: Ամբողջ ռուս* նիհիլիզմը *ճանչցաւ հերոսին մէջ ախտավարակ ձգտումներ. այնքան որ Ռասկոլնիկով կը պատկերանար իբրեւ խտացումը որոշ հոգեկան ցաւատանջ եւ վտանգաւոր ապրումներու:*

Վէպը ամբողջ պատարագ մըն է համատարած գութի եւ տառապանքի, որուն մէջ սակայն յուսահատութեան եւ ընդվզումի շեշտը տիբաբար կը պոռթկայ: Տոսթոյեւսկիի Ոճիր եւ Պատիժը *թարգմանուած է գրեթէ բոլոր լեզուներով, հիացումի եւ սարսափի ալիքներ բարձրացնելով իր շուրջը:*

Պաթի խանդավառուած վէպին տրամաթիք խորքէն՝ բեմ հանեց զայն տարբեր մտահղութիւններով: Ազդուած՝ շարժանկարէն, տուած է իր պատկերներուն կիսաւարտ երանգաւորում մը, թէեւ իր քսան պատկերները մէկը միւսէն աւելի յատկանշական եւ պատկառազդու ըլլան, լոյսի, խաղանուագի համանման եւ ներդաշնակ զուգորդականութեամբ, որ պատիւ կը բերէ բեմադրիչին, սակայն բառը *որ տիրական գիծը կը կազմէ թատրոնին եւ որ գործողութիւնը ստեղծելու եւ ամբողջը պատկերացնելու կը ծառայէ, չզգացուց միեւնոյն ուժգնութեամբ իր համադրական կառուցուածքը, որովհետեւ շարժանկարին պահանջած պատկերաւորումը սառերի նման խամթարեց տիպարներուն ներքին ապրումներն ու խռովքները:*

Աւելորդ չըլլար թերեւս բացատրել նիւթը, հակիրճ կերպով, այնպէս ինչպէս Պաթի վերածած է բեմի, պզտիկ վարեանթներով, *պահելով վէպին խորքն ու հոգին.—*

Ռասկոլնիկով նախկին ուսանող մըն է, խելացի եւ անհանգիստ, կը տառապի նիւթական, հոգեկան եւ բարոյական անստգութեան մէջ, ունի վարդապետական սկզբունքներ եւ գրած է յօդուած մը, որուն մէջ մարդկութիւնը երկու մասի կը բաժնէ, հասարակ մահկանացուները եւ գերմարդիկ, որոնք իրաւունք ունին ամէն միջոցի դիմելու բոլոր խոչընդոտները վերցնելու համար: Ռասկոլնիկով ինքզինքը այդ բարձրագոյն ընտրանիէն նկատելով՝ իր իտէալներուն հասնելու համար նոյնիսկ չի վարանիր ոճիր գործել: [illegible] մը աւելի քան երբեք թշուառ եւ չարչարուած, ընդվզումի պրկումներ[illegible] զինք կը մղեն սպաննել, հիւանդագին նոպայի մը մէջ, վաշխառու կին մը, որուն քով դրամ փոխ առնել կ'երթան ուսանողները, գրաւ ձգելով: Ռասկոլնիկով կը գողնայ տասնըհինգ հազար րուբլի եւ կ'ան[illegible]

ՀԷՔԵԱԹ ԱՆՄԱՀ ԵՒ ԱՌԱՆՑ ԱՐՑՈՒՆՔԻ

Եղբայրաբար՝ ԱՐՍԷՆ ԽՏՃԵԱՆԻՆ

— Այսպէս, շարունակեց սրածայր մօրուքով հիւրը, այս հասարակ պատահարով ալ ես դարձեալ կուգամ այն եզրակացութեան՝ թէ, երջանկութիւնը երբեք որոշ տուեալներով սահմանուած, հասկցուած ու չափուած երեւոյթ մը չէ, եւ թէ նոյնանման երկու պարագաներ կրնան երկու հակադարձ ձեւերով ազդել տարբեր խառնուածքով անհատներու վրայ, տարբեր պայմաններու մէջ, յառաջ բերելով անըմբռնելի սա մօտաւոր բացատրութիւնը՝ երջանիկ, ապերջանիկ: Միմիայն դատողութիւն է մէկուն կամ միւսին վրայ զարմանալ, եւ այս ամէնէն «յոռի» կամ ամէնէն «լաւ» կարծուած միջոցին: Ուշադրութիւն, չակերտուած են երկուքնորոշումներս, որոնք իբրեւ բառ միայն տեսակի զանազանութիւնը կը պահեն, որովհետեւ անոնք ծնած են իրարմէ եւ ունին փոխադարձաբար նոյն յատկութիւններն ու յարաբերութիւնները: Ահա ինչո՞ւ վստահաբար կրնամ ըսել թէ երջանկութեան կամ ապերջանկութեան ոչ մէկ եզր չըլլալով, եւ ընդհակառակն յաճախ մէկ եւ միւս կողմը ընդգրկող վիճակներ բոլորովին հակառակ տարողութեամբ մը ընդունուելով ու արդիւնաւորուելով, կ'ըսեմ, պէտք չէ ըլլայ եւ «չար»ի ու «բարի»ի սահմանաւորում, «լաւ»ի, «գէշ»ի, տգեղի, գեղեցիկի, օգտակարի, վնասակարի, հաւասարութեան, անհաւասարութեան նախապաշարում, «արդարութեան, արժէք»ներու, ծանրութեան եւ հեռաւորութեան տարբերութիւն փնտռող հասկացողութիւն, եւ տակէ՝ փոքրիկ ոստումով մը ինչո՞ւ չէ, «ցաւի, հաճոյքի, աղիի ու անլիի» զգացողութիւն... Ամէնը յարաբերաբար կը խուժեն մեր ջիղերուն անտառին վրայ, ու մեզմէ կախուած է զանոնք ընդունիլ իբրեւ փոթորիկ, մրրիկ կամ զգուանք, մէկ խօսքով գոհունակութեամբ կամ դժգոհութեամբ:

...Փոքրիկ Արփիկը անհամբերութեամբ ուսովը կը հրէր զիս ու կը մրմռար·

— Հօրա՜ր, լաւ հէքեաթ սորվեցա՞ր, հա՞, սորվեցա՞ր:

Կամաց մը ականջին ծռեցայ եւ,

— Խելօք, մտիկ ըրէ պարոնին, սիրուն հէքեաթ է:

— Օֆ, չեմ հասկնար, հայերէն չէ: Ու սկսաւ նորէն ուսերը շարժել, դժգոհիլ:

Վերջապէս մարդը վերջացուց ու թողուց մեզ առանձին խորհրդածել տալով այն ծեծուած գորգի վիճակին վրայ ուր մեր ուղեղները հասցուց, եւ ուր իրաւամբ հարցումի մը փոշին դեռ կը կենար — բարեբախտո՞ւթիւն էր այս խօսքի կարկուտը՝ թէ դժբախտութիւն—:

— Եւ ըսել որ այս ալ կեանքի անհրաժեշտութիւններէն է, փիլիսոփայեց եղբայրս՝ Զ.:

Օրը կիրակի էր: Ամպոտ ու տխուր կիրակի մը: Որոշած էինք միասին երթալ նոր բացուած սալօնը, ու կը մտածէինք անձրեւելուն թէ բացուելուն վրայ, երբ այդ այցելուն եկած էր: Հիմա ուշ էր:

Արփիկ յուսահատած ինձմէ, գնաց հօր օձիքին·

— Դէ՛, հայրիկ, լաւ հէքեաթ մը, միւս օրը խօսք տուիր, կը յիշե՞ս:

Արփիկը եղբօրս աղջիկն է: Շա՜տ, շատ անուշիկ մանուկ մը, եօթը տարեկան: Եթէ տեսնէք պիտի յիշէք ձեր սիրած մէկ պտուղը, ծաղիկն ու թռչունը որոնք այնքան սքանչելիօրէն անոր վրայ միացած են: Եթէ տխուր էք, չէք կրնար երկարել ձեր լռութիւնը, ժպիտ մը իրմէ, մանրիկ սղոցային ատամներուն մէջէն ծիծաղ մը, խօսք մը, բառ մը եւ հմայուած էք:

Եղբա՞յրս: Երիտասարդ է, բարեձեւ առողջ կազմուածքով, ունի գեղեցիկ, բարի ու համեստ կին մը, արդար ու չափաւոր շահու աղբիւր մը, հանգարտ նկարագիր մը եւ Արփիկը: Գիտեմ, կ'աճապարէք ըսել — ահա երջանկութիւնը...

Արփիկը իր մանկական թերութիւնները ունի: Նախ շաքարեղէնը շատ կը սիրէ· ու կը պատահի որ լաց ստանալու համար: Ցետոյ այրելը մոլութիւն դարձած է իր մօտ, նման ալքօլ, ծխախոտ եւ հաշիշ գործածող մեծերուն: Տան մէջ մինակ մնալուն կը հաւաքէ բոլոր թերթերը, ծրարներուն քակուած թուղթերը, տուփերը եւ կը վառէ խոհանոցին մէջ կամ վառարանին վրայ: Անպէտ թուղթ չգտնելուն կը պատռէ գրքերուն մէջտեղերէն: Այսպէս է որ լուցկի չի մնար, բոլոր գրքերը անդամահատուած են, ու տունն ալ քանի մը անգամ հրդեհէն հազիւ փրկուած:

Այս մոլութիւնը սակայն, սրբագրելու մօտ է: Բաւական մեծցաւ, հիմա իրեն նուիրուած պուպրիկներուն գլուխներն ալ չի բանար, «ի՞նչ կայ նայինք մէջը» ըսելով· գիտէ որ պարապ կ'ըլլան ընդհանրապէս, իսկ լաւագոյն պարագային պարզ զսպանակի մը ծայրը որ կը միանայ զոյգ մը ապակեայ աչքերու...

Բայց ունի տակաւին — երրորդ թերութիւն հաշուել — հէքեաթի սէրը: Եթէ ժամերով պատմուի իրեն, չի յոգնիր, ուշադիր մտիկ կ'ընէ, հասկնայ կամ ոչ: Ամէնէն անծանօթին իսկ, թէեւ կարմրած ու նայուածքը տատասողին, կրնայ հարցնել·

— Դուն աղուոր հէքեաթ գիտե՞ս...

Արդէն բաւական կը կարդայ, մէթրոյին մէջ մեծագոյն հաճոյքն է կայարաններուն անունները ուրիշէ մը առաջ ըսել: Կը դծէ ճանճի թեւի չափ անշնորհք հովահարներ, և ծռած հանրակառքեր որոնց կէսը կը բռնէ իրենց նշանակին թիւը:

— Դէ՛ հայրիկ, նոր հէքեաթ մը, կրկնեց Արփիկ հօրը վզէն կախուելով:

Թէեւ յայտնապէս մեր երեքին, իմ, իր հօր եւ մօր պատմածներուն շատ չէր հաւներ, բայց եւ այնպէս, եղբօրս պատմածները կը նախընտրէր:

— Գնա՛ հօրաքոյրդ, աղջիկս, ըսաւ հայրը, ան ինձմէ լաւը գիտէ:

— Օ՛, նօ, բացագանչեց պզտիկը, անիկա գիտէ չի գիտեր երբեք հատ հէքեաթ գիտէ, վառարանին ու լամբին, աթոռին ու սեղանին եւ մէկ ալ այրուած թերթերուն ու մոտցուած գրքերուն հէքեաթը... Բոլորն ալ սուտ, երէկ պահուըտեցայ դուռին ետեւ· ես իրենց խօսիլը չլսեցի, ինք ուրկէ՞ իմացաւ... :

Մայրը խնդալով·

— Քեզմէ կը վախնան որ կը վառես, անոր համար:

— Աղէկ, կրկնեց հայրը պատմելու համար, գնա մայրիկիդ:

— Ալ ի՜նչ, մաման հէքեաթ չի գիտեր ո՛ր· մինակ շաքար կրծող կատուին պատմութիւնը: Սեղանին վրայէն շաքարը առեր է, կերեր է, գո՞ղ կ'ըլլայ խեղճ փիսիկը... չէ՛ մաման չի գիտեր· դուն պատմէ աղուոր հայրիկս, նայէ ալ երեսիդ փուշերէն չեմ վախնար: Ու սկսաւ երեսը քսել հօրը երեսին:

— Հարկաւ չես վախնար, երեսս փուշ չկայ այսօր... է՛, ի՞նչ պատմեմ, որբ Մանուշը պատմե՞մ:

— Չէ՛, հայրիկ, շատ լալկան է Մանուշը, երազիս մէջ ալ կուլար, չեմ ուզեր:

— Աղքատ Կարապետը կ'ուզե՞ս:

— Ոչ, Կարապետն ալ չեմ ուզեր, անօթի, հիւանդ, վրան գլուխը հին, չէ, լաւ չէ:

— Ուրեմն հաւատարիմ շունին, ճերմակ ձիուն, կամ բարի իշխանին հէքեաթը պատմեմ:

— Ան չէ, հայրիկ, ինչո՞ւ չես հասկնար, ատոնք լաւ հէքեաթ չեն, բոլորն ալ կը կորսուին, կը մեռնին, հողին տակը կը թաղուին, նոր մը ըսէ, նոր մը...

Արփիկ այնքան թախանձագին վերջացուց, կասկածելով հօրը վերջնական մէկ ընդդիմութիւնէն որ, ես ալ միջամտեցի·

— Եթէ խօսք տայ որ խելօք պիտի կենայ, թուղթ չպիտի այրէ, մաման չպիտի բարկացնէ, այն ատեն պատմէ[illegible]

— Այո, այո խօսք կուտամ, ը[illegible] Արփիկը աճապարանքով:

Եղբայրս ծունկին վրայ առաւ զայն, գլուխը քերեց, խորհրդաւոր կերպով ժպտեցաւ ըսելիքը պատրաստ չուն[illegible] ցողի մը պէս, ու սկսաւ:

— Կար ու չկար, կար ու չկար... (եւ յանկարծ) յիշեցի, կը նշանակէ [illegible] արցունք, ոչ ցաւ, ոչ մահ, լաւ:

«Երկար, երկար ժամանակներ [illegible] առաջ, երբ դեռ Աստուած պապան եր[illegible] տասարդ էր, չունէր հիմակուան կար[illegible] միր մօրուքն ու պղտոր ակնոցները [illegible] իմ Արփիկս, այն ատենները միայն [illegible] դրաւ լաւ բան մը ստեղծել: Տակա[illegible] երկրի վրայ բան մը չկար, ամէն կող[illegible] ծով ու ցամաք էր, լերկ ու տափա[illegible] րակ:

«Նախ սկսաւ պարտէզով մը: Ն[illegible] սիրով աշխատեցաւ: Գիտե՞ս աղջի[illegible] երբ մարդ երիտասարդ է, լաւ եւ հ[illegible] ճոյքով կ'աշխատի:

— Այո, հայրիկ:

Այս հարցումը, «գիտե՞ս աղջիկ[illegible] ատէպ կը կրկնուէր հէքեաթներու ը[illegible] թացքին, որոնց շարժառիթը մի[illegible] ըմբռնումէն հեռու կ'ըլլար, եւ որոն[illegible] «այո հայրիկ», կ'ըսէր կարճ կապե[illegible] լու եւ բուն գործողութիւնը չմոռցնե[illegible] լու համար:

— «Եւ աշխատեցաւ, շարունակեց[illegible] որպէսզի բնաւ գործը չդանդաղի, հ[illegible] րամայեց արեւին սպասել հորիզոն[illegible] վրայ մինչեւ իր աւարտելը: Սակայ[illegible]

յայտանայ առանց նշմարուելու: Իրին տեղ կը բռնուի անմեղ բանւոր մը եւ կը դատապարտուի: Դատաւորը որ զինք կը ճանչնայ, կը կասկածի իրմէ, կը հետապնդէ, կը հալածէ, կ'ունենան իրարու հետ տեսակցութիւններ եւ վիճաբանութիւններ: Դատաւորը, արհեստին մարդը, կը յաջողի խլել գաղտնիքը, սակայն անմեղ զոհը ներս կը մնայ եւ կը պոռայ յուսահատ համակերպումով.— Ես սպաննեցի: Ռասկոլնիկով դիւային ժպիտով կը հեռանայ, սակայն ներքին տառապանքը համեմատութիւններ կ'առնէ: Անոր հոգին խելայեղ ցնցումներու տակ կ'այլափոխուի, մխիթարանք մը, յոյս մը կը փնտռէ իր հոգին կուտակուած դառնութիւնները փարատելու համար եւ սրճարանի մը անկիւնը կը հանդիպի գինով ծերունիի մը, կը կառչի անոր ինչպէս ծովը ինկողը փրփուրի մը: Գինովը ծանր կը վիրաւորուի կառքի մը տակ իյնալով, կը փոխադրէ զայն տուն եւ ականատես կ'ըլլայ այդ ընտանիքին ծայրայեղ թշուառութեան եւ բարոյական անկումին: Աղջիկը Սոնիա բոզութիւն կ'ընէ ընտանիքը պահելու համար: Կը սիրահարուի Սոնիային, կը կապուի անոր իբրեւ երկու դատապարտուածներ, հոգեկից դժբախտներ, որ զիրար կը լրացնեն իրենց խորունկ տառապանքին մէջ: Ռասկոլնիկով կ'օգնէ այդ ընտանիքին իր գոզօնովը, ինչպէս նաեւ իր մօր եւ քրոջը, սակայն զղջումի տուայտանքը, յուսահատ գալարումները զինք կ'ընկճեն, կ'ուզէ խոստովանիլ եւ մեղանչել իր ահաւոր ոճիրը, չի կրնար դիմանալ այլեւս անոր տաժանելի ծանրութեան եւ վերջապէս օրհասական պայքարէ մը վերջ կը խոստովանի:

Այս խորունկ եւ սրտակեղեք պատմութիւնը, անոր տիպարները եւ հոն յայտնաբերուած կիրքերը, սակայն, յաջողած է տալ Պաթի, իր քանի պատկերներուն մէջ: Դատաւորին եւ Ռասկոլնիկովի մենամարտը տպաւորիչ էր, մէկը եւ միւսը կը գուշակեն, կը կարդան իրար, իրենց հոգիներուն մէջ տեղի ունեցած ալեկոծութիւնը զիրենք կը խեղդէ պահ մը, հակամարտ ուժեր, որ կը տանջուին տարամերժօրէն: Առաջինին կասկածը, յետոյ ոճիրին հեղինակը ճանչնալու գիտակցութիւնը, միւսին ներքին ահաւոր պայքարը եւ փլուզումը յաջող պատկերացուած են: Բոլոր տիպարներուն վիշտերուն կսկծալի նուագը, որ յուզիչ հաղորդականութեամբ կը թափանցէ մեր հոգիներէն ներս, մանաւանդ ոճրագործին հոգեխառնումը ինկած աղջկան հետ, ապրագործելու տենչով, Սոնիային անկիր համակերպումը, մօրը անպատում տառապանքը եւ տակաւին շարքը բոլոր անբախտներու թափօրին՝ կուտան Տոսթոյեւսկիի ողբերգութեան մարդկային ոգեկանչումը:

Կը նախընտրէի, անշուշտ, որ Պաթի չազդուէր այս աստիճան նորագոյն ոգիէն եւ չարժանկարէր յաճախանքէն եւ հին դրութեամբ տար Ոճիր եւ Պատիժը, ինչպէս Ժաք Փոյս ըրած էր նոյն հեղինակին Եղբայրք Կարամազովները: Որպէս զի տրամաթիք բաղին ուժգնութիւնը չնօսրանար պատկերներու երանգին տակ, որովհետեւ վէպին տիպարներուն նկարագիրը կը պահանջէ անպայման երկար գնացք մը: Հազիւ քանի մը պատկերներու մէջ միայն խօսակցութիւնը կը հասուննայ եւ ունկնդիրին տպաւորականութիւնը կ'ազդուի, յանկարծ ուրիշ պատկեր մը կուգայ երեւակայութեան առջեւ տարբեր հորիզոններ վառելու խաղի սքանչելի պատկերաւորումով, այնպէս որ ամբողջութիւնը կը կորսնցնէ իր թափը, եւ միշտ պահանջը կը զգանք վէպը օգնութեան կանչելու, որով կը ստեղծուի զարտուղի երկուութիւն մը: Սակայն այս վերապահումները պատճառ չեն որ չհիանանք բեմադրիչին տաղանդին վրայ, որ յաջողած է ներկայացնել ոճաւորուած պատկերներով եւ հիանալի խաղարկութեամբ, տուած է ճիշդ ռուսական գոյն, հագուստները վարպետօրէն ընտրուած եւ ինքնատիպ ճաշակով, ինչ որ գործին կուտայ տեսակ մը այլափոխութիւն եւ հող է թերեւս Կասթոն Պաթիի մեծագոյն արժէքը:

ՀՐԱՉ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՖՈՒԹՊՈԼԸ... ՀԱՅԿԱԿԱՆ

—·—

Ոտքով գնդակ խաղալը կը թուի թէ շատ կը սիրէին Հայերը: Այսպէս, Չիթունի կը յիշատակէ աւելոցիկը, քօղքով խըռը, կտրոցը, որոնք կը համապատասխանեն ֆութպոլին, եւ բեք շատ ծանօթ խաղեր հայկական գիւղերուն մէջ տարածուած: Չիթունի կը պնդէ նաեւ թէ կրակտաբոցիկն ալ քիչ թէ շատ կը համապատասխանէ ֆութպոլին:

Սակայն անոնք նոր ժամանակներու խաղեր են: Մեզի կը թուի թէ հայ ժողովուրդը հին ատեն ալ ոտքով գնդակ կը խաղար: Գէթ այդպէս կը հետեւցնենք Յովհ. Մամիկոնեանի «Պատմութիւն Տարօնոյ» գրքին մէկ հատուածէն (Գլ. Ե.):

Երբ Պարսից բանակը, Վարդուհրիի հրամանատարութեան տակ, Տարօն կ'արշաւէ, Հայերը թշնամիին դէմ կը ճակատին Արածանի գետին եզերքը, Կաղամախեաց բլուրին տակ: Պատերազմին կը մասնակցին նաեւ 385 կրօնաւորներ Գլակայ վանքէն: Տարօրինակ տեսարան մը կը պարզէին այս կրօնաւորները, — կնգուղ դրած, չափազանց մօրուեղ, սեւ պարեգօտներ հագած, ոմանք խաչագրօշ պարզած, ոմանք ժամահար բռնած: Կը սկսի պատերազմը, — հայ կրօնաւորները, խաչագրօշը դարձնելով թշնամիին, բարձրաղաղակ կ'աղօթեն, օգնութեան կը կանչեն Ս. Կարապետը եւ կը զարնեն ժամահարները: Թշնամին կը սարսափի եւ կը փախչի: Հայերը կը հալածեն զանոնք, շատերը գերի կը վարեն, շատերն ալ կը ջարդեն: Գերիներուն մէջ կը գտնուէր նաեւ Պարսից հրամանատարը, Վարդուհրի, որ կ'ըսէ Հայոց. — «Դուք կախարդութիւնով էք, որ յաղթեցիք եւ ոչ թէ քաջութեամբ»: Հայ իշխան մը, ի պատասխան, կը յարձակի վրան եւ կը գլխատէ: Ու գլուխը կը յանձնէ իր զինուորին, ըսելով — «Պահեա զդա, որ իջանեմք ի Մատրավանս, գնդի խաղամք առաջի սուրբ Կարապետին»:

Հայ իշխաններուն համար, որ թշնամիին գանկով գնդակ կը խաղային, ապահովաբար ծանօթ խաղ մըն էր այդ: Զարմանալի է, սակայն, որ հայ պատմիչներու ֆրանսերէն թարգմանութեանց հաւաքածոյին մէջ (V. Langlois) այդ հատուածը թարգմանուած է այսպէս. — Gardez-la, nous descendrons à Madravank et nous danserons devant le saint Précurseur. — Ի՞նչպէս կ'ըլլայ որ «գնդակ խաղալը» կը թարգմանուի «պարել»:

ԽԱՌՆԱՄՆՈՒԹԻՒՆ

—·—

Հինէն ի վեր ընկերաբանները կը պնդեն թէ խառնամնութեամբ կ'այլասերին մարդիկ: Այս տեսակէտը հիմնուած է հին աւանդութեան մը վրայ, որ կրօնական է ծագումով: Անկէ՝ «պորտերու» պատմութիւնը ամուսնութեանց ընթացքին, եւ տեսակէտը թէ տակաւին ցեղեր կան անխառն արիւնով (sic): Գերմանական դպրոցը, օրինակ, կը յամառի իր այդ տեսակէտին վրայ՝ երբ կ'երգէ «Գերմանիա ամէն բանէ վեր»:

Հոգեբնախօսական դպրոցը եւս, մինչեւ այս վերջին տարիները, կը յարի նոյն աւանդութեան, յայտարարելով թէ մարդկային ցեղի վատասերումը արդիւնք է նման արիւններու խառնուրդին, ծանօթ բառով մը՝ արենակցութեան: Գիտուններ կան, սակայն, որ կը քննադատեն այդ տեսակէտը:

Քաղելով այդ քննադատութիւններէն, ահա ձեզի պարագայ մը յատկանշական.—

Խաղաղական Ովկիանոսին մէջ կորսուած փոքրիկ կղզի մըն է Փիթքէրն, որ 3500 մեթր երկայնք ունի եւ 1500 մեթր լայնք: Ծածկուած է հացիներու անտառով: Հացիներու պտուղը բնութեան մէկ հրաշքն է կամ բարիքը բնակչութեան համար, որ սովի սարսափ չունի, քիչ կ'աշխատի, շատ կ'երազէ ծովուն ու երկնքին կապոյտին դէմ:

Աւելի քան 100 տարի առաջ, Խաղաղական Ովկիանոսի Ջուրերուն վրայ, անգլիական նաւու մը մէջ ըմբոստութիւն կը ծագի եւ նաւապետը կը հրամայէ ըմբոստները դնել նաւակի մը մէջ եւ յանձնել ովկիանոսին քմահաճոյքին: Նաւակը կը մօտենայ Փիթքէրն կղզիին, որուն բնակիչները շատ քիչ էին թիւով: Անգլիական արիւնը շուտով կը խառնուի տեղացիներու արեան: Աւելին,— կղզին փոքր ըլլալով եւ բնակչութիւնը նուազ՝ արենակցութիւնը կը դառնայ օրէնք մը:

Հրա՛չք, — տարիներ են անցեր եւ կղզիին խառնածին բնակչութիւնը գեղեցկացեր է հետզհետէ:

Առաջին անգամ կղզին այցելող նաւու մը ճամբորդները կը վկայէին թէ այդ խառնածինները վատասերման ճամբու մէջ են, թոյլ են բարոյականով եւ տկար՝ իմացականութեամբ: Նոյն իսկ կը հաւատէին թէ նշմարած են ֆիզիքական քայքայում մը:

Պատերազմէն վերջ, նոր քննութիւն մը կը հաստատէ, թէ խառնածինները, որոնք երբեք արենակցական արգելքներ ալ չունին ամուսնութեան համար, բնաւ նշան ցոյց չեն տար վատասերումի, ընդհակառակն գեղեցկացած է ցեղը: Եթէ թոյլ են բարոյականով, պատճառը կլիման է ապահովաբար: Այս խառնածինները անծանօթ են ըմպելիներու, կը սնանին նարինջով, հացիի պտուղով եւ ադամաթուզով: Իրենց քիթն ու շրթները կը յիշեցնեն կղզիին բնիկները, կաղմախօսական ուրիշ գիծերով՝ Անգլիացիները: Իրենց առաւնաշարն է միայն, որ տգեղ է եւ դիւրափուտ: Պատճառն այն է, որ, կ'ըսեն, կղզին հրաբխային նկարագիր ունի եւ կիրը կը պակսի: Ցեղոյ աշխատանքի հոգերուն պակասը եւ պտղակերութիւնը զիրենք կը մղեն, կ'ըսեն ուրիշներ, յղկելու եւ մշակելու իրենց նկարագիրը:

Բոլոր այս պարագաները նշանակելով, Ա. տը Քաթրըֆաժ կ'եզրակացնէ թէ խառնածնութիւնը անպայմանօրէն քայքայիչ չէ կամ վատասերիչ: Խառնածնութեան տխուր պարագաները արդիւնք են խառնուած արիւններու մէկուն կամ միւսին ընկերային ստոր պայմաններուն: Շարլ Վիտիլ, սակայն, յանկարծ դիտել կուտայ թէ Փիթքէրնի խառնածինները երիտասարդ կը մեռնին ընդհանրապէս: Ինչո՞ւ, իրենց բուսային սնո՞ւնդն է պատճառը, թէ այն որ միօրինակ կեանք մը ունին, աշխատանքի եւ յոգնութեան անծանօթ, յաւիտենական խաղաղութեամբ, ինչ որ կը տկարացնէ անոնց դիմադրելու կարողութիւնը: Ֆրանսացի քրոնիկագիր մը, սրբամտութեամբ, կը թելադրէ ... ելեկտրական արդի դարուն բարիքները ղրկել կամ անթել, կենդանութիւն եւ արթնութիւն տալու համար անոնց:

ՍԻՐՈՅ ՅԱՒԻՏԵՆԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ

—·—

Կնոջ կեանքին մէջ, ամէն ճամբայ կը տանի դէպ ի ... այր մարդը: Ճշմարտութիւն մը, որ միակողմանի է: Որովհետեւ կեանքի բոլոր ճամբաներուն վրայ, այր մարդն ալ դարանակալ կը լրտեսէ կինը:

Յաւիտենական պատմութիւն եւ թնճուկ:

Ֆրանսացի երիտասարդները ահա այդ թնճուկն է, որ կ'աշխատին քրքրել ու քակել:

Գրագէտ Մորիս Պէտէլ նախագահութեան տակ, Փոքրիկ սրճարանին մէջ վերջերս տեղի ունեցաւ վիճաբանական հաւաքոյթ մը: Նիւթն էր՝ «Սրտի տագնապը արդի եւրոպական երիտասարդութեան մէջ»:

Հիմա «արդիական» ձգտումով մը, երկիրներ կան որ կ'աշխատին դարմանել իրենց զգայականութիւնը, ինչպէս Ռուսիան, որ կը հեգնէ սէրը, եւ երկիրներ կան, որ կ'աշխատին կրճատել իրենց մտաւորականութիւնը, ինչպէս դարձեալ Ռուսիան, որ կը փառաբանէ ճարտարագործութիւնը: Ու զարմանալի է, որ ֆրանսական երիտասարդութիւնը, սէրով յափրացած՝ բոլոր երկիրներու երիտասարդութենէն աւելի, պաշտպան կը կանգնի սիրոյ: Ու Ֆրանսացի երիտասարդը կը հեգնէ Հունգարուհին, որ կ'ըսէ.— «Սէ՞ր, ի՞նչ յիմար խօսք է այդ»: Ըստ ֆրանսական տեսակէտին, ոչ մէկ լաւ գործ կը կատարուի առանց սրտին միջամտութեան:

Այսուհանդերձ, վիճաբանողները մեղադրական շեշտով մը դիտել կուտային թէ արդի երիտասարդները շատ սկեպտիկ են սիրոյ խնդիրներու մէջ: Եթէ սիրտը մեռած չէ բոլորովին, բայց եւ այնպէս շատ քիչ անգամ կը յայտնուի ան, ընդհակառակն ճիգ մը կայ մտքի արուեստականութեան դիմելու: Ոմանք կը պնդեն թէ սիրոյ տագնապը ծագեցաւ այն քննադատութիւններէն, որոնք սպաննեցին սիրաբանութիւնը կամ դարպասը (ֆլիրթ): Ուրիշ մը տագնապին մեղքը կը նետէ կնոջ կամ արդի օրիորդներուն վրայ: Կնոջական շարժումը խախտեց կնոջ դիրքը եւ ... հմայքը: Հետեւաբար զրկեց զայն բանաստեղծականութենէն: Այս տեսակէտներուն դէմ արտայայտուեցան ուրիշներ, որոնք կը պնդէին թէ արդի կինը միշտ կին կը մնայ եւ կրնայ գլխէ հանել եթէ նոյնիսկ ... ոստիկանի պաշտօն ունենայ: Չէ՞ որ արդի օրիորդը աւելի լաւ կը ճանչնայ այրը, կ'ըսեն անոնք:

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՇՈԳԵԿԱՌՔԻ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԽԱՆԳԱՐՈՂ ԿԱՐԵՒՈՐ ԱԶԴԱԿ ՄԸ

—·—

Եունուս Նատի, «Ճումհուրիէթ»ի մէջ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ կը գրէ.—

Այս կարեւոր ազդակը քամիոնը, ինքնաշարժն ու օթօմոբիւսն է: Այս գործը ոչ միայն երկաթուղիի քաղաքականութեան տեսակէտէն, այլեւ՝ երկրի տնտեսութեան տեսակէտէն պէտք է խիստ հսկողութեան մը ենթարկել: Դեռ երէկ, չոր հացի համար գործ մը փնտռող հայրենակից մը մեզի կը պատմէր իրանձկութեան պատճառները.

— Կը շահինք ըսելով ինքնաշարժ մըն ալ առինք: Ձեռքերնիս եղած քիչ մը դրամին հետ մեր տուն – տեղը ան աւլեց տարաւ:

Ըմէթ փաշայի կառավարութեան կ'ուզենք տեղեկացնել թէ ինքնաշարժին, օթօմոբիւսին ու քամիոնին սրբած աւլած տուներուն թիւը ոչ հարիւր է, ոչ հինգ հարիւր...: Վերջին 5—6 տարիներու ընթացքին մեր երկիրը մտնող ինքնաշարժերուն, քամիոններուն, օթօմոբիւսներուն եւ անոնց մանրամասներուն արժէքը 40 միլիոն ոսկիէն պակաս չէ: Այս մեծ գումարը, որ մեր աղքատ երկրին համար համեմատաբար մեծ հարստութիւն մըն է, ի՞նչ է եղած: Անոր փոխարժէքը՝ դեռ քանի մը տարի կեանք ունեցող ու մէկ միլիոն ոսկի հազիւ գնահատուող մեքենաներու կոյտ է այլեւս: Գալով անոնց ծառայութեան, եթէ անտեսենք անոնց հասցուցած մեծ վնասները, մնացածը օդային ծառայութիւն մըն է:

Ինքնաշարժն ու օթօմոբիւսը հետզհետէ կը ջնջեն ձիուն ցեղը: Ամէն ուր որ անոնք կը բանին, երկաթուղին մեծ վնասներու կ'ենթարկուի: Գոնէ անոնց տէրերը անձնապէս շահէին...: Ոչ, ան ալ չկայ: Անոնց ալ տուն – տեղը կը քանդուի քանի մը տարիէն: Այդ պարագային երկրին մէջ ինչի՞ կը ծառայեն ասոնք: Առժամապէս մէկ տեղէն միւսը արա՞գ երթալու: Այդ արդիւնքը ապահովելու համար ամէն կողմ աւերակի վերածող այս ճոխութեան մինչեւ ե՞րբ պիտի հանդուրժենք: Ինքնաշարժին մէկ պտուտակն իսկ դեռ չենք կրնար շինել մեր երկրին մէջ, իսկ անոր վառելանիւթն ալ կը ներածենք դուրսէն: Քաղաքակրթութեան այս գործիքը, ամէն բանի վրայ, մէկ ալ մեր երկաթուղիի քաղաքականութիւնը իր արմատէն կը կացնահարէ: Ճշգրիտ հաշիւով՝ մեր երկաթուղիները ահաւոր բուելու չափ մեծ բացեր կ'ունենան: Մինչ այս է իրողութիւնը, Էնկիւրիի մէջ շուտով գործի պիտի սկսի նոր վարչութիւն մը.— Էնկիւրիէն Գոնիա մէկ օրէն տանող ինքնաշարժ, 5—6 ոսկիով: Յայտարարութիւնները փակցուած են արդէն: Փառք տիրոջը՝ թէ ամառ եւ թէ ձմեռը երթեւեկը անկարելի է: Այլապէս, մեր շոգեկառքերը միայն ծանր ապրանք պիտի փոխադրեն:

ՍԻՒԹՐՕԷՆ ՏԵՂԻ ՉԻ ՏԱՐ

—·—

Աշխատանքի նախարարը հինգշաբթի օր իր մօտ կանչեց գործադուլի կեդր. կոմիտէին պատուիրակութիւնը եւ Սիթրօէնի վարիչները, համաձայնութիւն գոյացնելու համար: Բուռն վիճաբանութիւններ տեղի ունեցան աշխատավարձի կրճատումներու մասին, առանց ելքի մը յանգելու: Պ. Սիթրօէն կը պնդէ իր պայմաններուն վրայ: Երէկ նոր խորհրդակցութիւն մը եւս տեղի ունեցաւ:

Բանուորները կը շարունակեն միթինկներ գումարել, պնդելով իրենց պահանջներուն վրայ:

կը կարծուի որ մէկ, երկու, հարիւր, կամ հազար արեւներու կեանքը չբաւեց այդ երկար գործին համար. …ները մէկիկ մէկիկ կը հասնէին, կը սպառէին ու Աստուած նոր մը կը …էր, հինը նետելով միւս կողմ, …ներին մէջ: Անկէ ահա աստղերուն …ութիւնը, մինչեւ հիմա անոնք կը …նին:

Պարտէզը զոր ընդարձակ տարածութեան մը վրայ կանգնեց, աներեւակայելի հրաշալիքներով լեցուն էր: Հոն կային մեր ճանչցած ծառերուն … ազնուագոյններն ու էն կոկիկները, եւ դեռ շատ ու շատ ուրիշներ: Մշտադալար էին անոնք եւ ունէին կապոյտ ու կանաչ տերեւներ, սկսած հովանոցի չափ մեծէն մինչեւ մեր գիտցած …քերը: Հոն էին ամէն տեսակ պտուղները, ամէնէն լաւագոյնները եւ դեռ շատ ու շատ ուրիշ տեսակներ, …լի հրաշակերտ, որոնց մէջ կային … ծիածանի գոյներէն աւելի գոյներ …ն էին առանձին, հասուն եւ հիւթաւէտ: Անհամար պէսպիսութեամբ ծաղիկները կը զարդարէին ծառերն ու …բանները, առուներն ու շատրուանները, արտաբուրելով բուրմունք մը երկնային ու հոգեպարար, որ ըղձալից էր եւ թեթեւ միանգամայն: Եւ այս ամէնը այնքան հանճարեղ սարքաւորումով մը, զոր մեր մարդկային …շակը չի կրնար ըմբռնել: Հոն կային կամարներ, սիւներ, ճեմելիքներ՝ զարդանկարուած զանազան բոյսերով եւ ծաղիկներով, գետինը կը ծածկէր … կանանչի մը թաւիշը որուն գոյնը բաց փիրուզագոյնով բաց կապոյտ էր, մաքուր, զով: Ու այս ամէնով

այնքան այլազան էին տեսարանները մեղմ ու անթերի գեղեցկութեամբ մը որ կարծես անսահման զորգ մը ըլլար երկնքին տակ փռուած, որուն վրայ գծուած է «աստուածային» իմաստը: Կարճ, դրախտ մը, դրախտ մը որ կատարեալ էր: Արդէն այդ առաջին եւ երիտասարդ օրերէն եկած է որ անիկա կատարելութեան սէրը թողուց, հասկցա՞ր պզտիկս:

— Այո, հայրիկ:

— Երբ աւարտեց այդ հսկայ գործը, նայեցաւ Արեւին, նորոգեց ան ալ, ու հրամայեց որ ըլլայ մշտատեւ գարուն, ապա տարածուեցաւ դրախտին վրայ, ընկեց ու հրճուեցաւ:

Պայծառ գիշեր մը յաջորդեց, որուն ընթացքին բոլոր պտուղները լոյս տըւին երկնքին ու աստղերուն, աւելի զմայլելի ցերեկ մը հագցնելով դրախտին:

Երկար չտեւեց սակայն, երիտասարդ Աստուծոյ հանգչելու փափաքը: Տաքաւ ծանր ու ճնշող լռութիւնը ըղձալի եղաւ: Նշմարեց ամայութեան չափ մեծ պակաս մը: Բացակայութիւնը կատարելութեան կատարեալին: Ուրիշ խօսքով, կատարուածը երդոգին, եւ եղածին վրայ զմայլողին պակասը: Աստուած ալ փառասէր էր, չէ՞ որ մարդուն պատկերը ունի...:

Ինկաւ խորհրդածութեան մէջ: Ըղձացաւ գերագոյնը, որուն աշխատիլ: Բայց այս անգամինը շատ աւելի նուրբին էր ու բաղդրեալ, ոչ միայնպարտաւոր էր մտածել ու հրամայելով կերտել կամ ստեղծագործել, այլեւ դնել իր էութենէն բան մը անոր մէջ: Ջընկրկեցաւ: Երկար տեւեց երկունքն ու կառուցումը: Եւ ահա առտու մը երկու աղանիի մեծութեամբ, դրախտի վայել թռչուններ ծառի մը ճիւղին թառեցան:

Թռչուն կ'ըսեմ, չգիտնաս հասարակ հաւ, աղաւնի, հնդկահաւ, սոխակ կամ սիրամարգ, աննկարագրելի գեղեցկութիւն մը, ձեւի, գոյնի, անմարդկային շնորհ մը, վերջապէս գեղեցիկ, գեղեցիկ, գեղեցիկ:

— Բո՞ւն ունէ՞ին հայրիկ:

— Հապա՞, ոսկեգոյն բոյն, ձիւնի պէս վիզ, վարդագոյն կտուց:

— Փոչե՞րը...

— Փետուրներ որոնց մէջ լոյս կը վառի կարծես, բոց ու ճառագայթ կը ժայթքէին: Եւ անուշ երաժշտութիւն մը անոնց երգը, այնքան քաղցր, այնքան հմայիչ:

Ահա, ըսաւ Աստուած, ու հպարտացաւ: Անոնք անմահ էին, արցունք չունէին, ցաւ չկար, ոչ նախանձ, ոչ չարութիւն: Միայն յետոյ է որ ան զոյգ մը մարդու հետ, օձը, սատանան, խարող ծառը եւ բոլոր մնացած խեղկատակութիւնն ու տառապանքները կերակրող կիրքերը ստեղծեց...

— Թռչուննե՞րը, հայրիկ:

— Հա, էն սիրուն թռչունները: Անոնք երգեցին երկու ճիւղերու վրայ դէմ դիմաց: Օրերով հմայուած իրարմով անոնք կը ճռուողէին ու իրարու գովքը կ'ընէին: Ցետոյ աւելի մտերմացան, մօտեցան իրարու, քնքոյշ բաներ ըսին, բարեւեցին, գգուեցին իրար, կտուց կտուցի համբուրեցան: Կը թուէր թէ շատ, շատ լաւ է այսպէս:

Անցան ժամանակներ. անմահ էին ու ծերանալ չկար: Ծաղիկներուն մէջ կակուղ անկիւններ շինեցին, ջուրերուն մէջ լողացին մէկզմէկ սանտրելով, թռան հեռուները, ճախրեցին բարձրերը, բոյն շինեցին ծառերուն ճիւղերուն մէջ, ուտելով պտուղներէն, խմելով զուլալ ջուրերէն:

— Ձագ ունեցա՞ն:

— Ո՛չ, աղջիկս, ձագ ունենալն ալ վերջի բան է, մահկանացու է: Անոնք երջանիկ էին:

— Պօնպօն կա՞ր հայրիկ:

— Այո՛, շաքարանման պտուղներ, բայց մի մոռնար որ ամէն բան հոն անմահ էր, վարդերը չէին քաղուեր կամ թերթաթափ ըլլար, ճիւղ չէր կոտրեր, պտուղները չէին հասներ, ջուրերը չէին ցամքեր: Անոնք կ'ուտէին ու կը խմէին համբոյրի ձեւին տակ. հասկցա՞ր աղջիկս:

— Այո՛, հայրիկ:

— Սակայն եղաւ օր մըն ալ երբ երիտասարդ Աստուածը նկատեց որ թռչուններուն երգը չունէր առաջուան խանդը, տաքութիւնը: Զարմացած մօտեցաւ: Տեսաւ որ իրարմէ հեռու կը կենային ու մտերմութիւն չկար իրենց դիրքին մէջ: Կը նայէին անցնող ջուրերուն, մաքրափայլ երկնքին ու ոչ մէկ շարժում ապրելու. չէին խաղար. ջանք չունէին գողտրիկ երեւալու, իրար գրաւելու: Մեծ վարպետը տեսաւ որ թռչունները կը ձանձրանային, այո՛ պզտիկս, կը ձանձրանային:

Եւ երթալով երգը մարեցաւ. թռչունները իրենց թեւերուն ճկունութիւնը կորսնցուցին, ալ չթռան:

Հրապոյր չկար ամէն կողմ ճիշդ շինուած բաներէն. գաղտնիք չունէին միմիայն շէնք, պարզ ու ուղիղ ճամբաները. ի՞նչ արժէք առանց հովի ծառերը, առանց ամպի երկինքը, անփուշ վարդերը, անփոփոխ կերպով հասուն պտուղները, անցեխ, անձմեռ գարունը...

Ջուրեր որ ոչ չուքի մը պղտորութիւնը ունին եւ ոչ ալ ձուկի մը խաբուսիկ երազը:

Ըսէ՛, ի՞նչ կ'ելլէ անվտանգ թռիչքներէն, անանդունդ մոլորումներէն, մշտապէս գոհացած սէրէն, յագեցած անխորժակէն, անաղմուկ, անխորհուրդ ներդաշնակութենէն...

— Ցե՞տոյ, հայրիկ...

— Մութ տժգոհութիւն մը իրենց աչքերը փարագուրած էր, որովհետեւ արցունք չունէին: Իրարմէ չէին ախորժեր, կը հեռանային մինակ ու կը վերադառնային նորէն. պատմութիւնն ալ իմաստ չունէր: Ողճալիօրէն, թշուառօրէն կը ձանձրանային:

Եթէ պատահմամբ Աստուած տար անոնցմէ մէկուն զանգատելու թերութիւնը, հաւանաբար լսէր:

— Ինչո՞ւ բնաւ չի կցեր զիս, ցաւցնելու, արիւնելու աստիճան. եւ յետոյ անտանելիօրէն գեղեցիկ է, ձայնն ալ զզուելիօրէն անուշ...

Ու օր մըն ալ լռեցին: Հառաչել պէտք էր, մինչ երգել գիտէին միայն: Ու իրենց տրտմութիւնը ոչ տառապանք ունէր, ոչ սպասում, ոչ մտմտուք: Դրախտը բարի էր, մեղմ, խաղաղ, անոնք վախին ու սարսափին անծանօթ էին: Հոն ամէն բանին լաւագոյնը կար, յոյսն ու յուսահատութիւնը տեղ չունէին:

Եւ անոնք բարկանալ ալ չէին կրնար՝ որ ոչինչ ոչինչի համար նպատակ չունէր՝ որովհետեւ դժգոհանք ալ չունէին...

— Ցե՞տոյ, հայրիկ:

— Անոնք փոխուեցան կենդանի ձանձրոյթի: Աստուած ամչցաւ, (այդ օրէն կը սկսի իր ծերութիւնը), ու զգաց, բանաստեղծօրէն զգաց որ արցունք կը ժայթքէին շատրուանները, թախիծ կը հեւար դրախտը, եւ հանգիստ կ'աղերսէին անմահական թռչունները:

Ես լռացայ, Արփիկս. հասնեցա՞ր:

Մանուկը տրտմած ու կիսաբաց բերանով հօրը մտածկոտ դէմքին սեւեռեցաւ պահ մը, գլուխը շարժեց ժխտական, ու ապա քննոտած ձեւով մը թուչերը ուռեցուցած եւ գրեթէ լալու մօտ ձայնով մը ըսաւ.

— Գէ՛շ հէքեաթներ ... աւելի լաւ էր մեռնէին...

Այն ատեն եղբայրս գրկեց զայն ու տաք – տաք համբոյրներով ջանաց ծածկել իր յուզումը, մինչ ես կը կարծէի տեսնել այդ ձանձրոյթի թռչուններուն փետուրներէն՝ անոր ուսերուն վրայ...:

ՓԱՅԼԱԿ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ

Կը ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

Յ․

Հ․ Դ․

Փարիզ եւ շրջակայքը

Հ. Յ. Դ. Փարիզի «Ռոստոմ» խումբի ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Երեքշաբթի երեկոյ սովորական վայրը: Պարտաւորիչ ներկայութիւն: Կարեւոր օրակարգ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Շրջ. Կոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ «Աղբիւր Սերոբ» ենթակոմիտէի բոլոր ընկերները վաղը Երկուշաբթի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին Պատ. Միութեան Դրադարաննին մէջ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն: Ներկայ կ'ըլլայ ԿՈՄԻՏԷԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉԸ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Շրջ. Կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ «Աւօօ» խումբի բոլոր ընկերներ վաղը Երկուշաբթի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին իրենց սովորական հաւաքատեղին: Ներկայ կ'ըլլայ ԿՈՄԻՏԷԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉԸ:

«ՄԱՅԻՍ 28»Ը

Հ. Հ. ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ 15ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

Նախաձեռնութեամբ՝ Հ. Հ. Պատուիրակութեան

Կը տօնուի Փարիզի մէջ Մայիս 27ին

Շաբաթ գիշեր ժամը 83.0ին մինչեւ առաւօտ

Petit Journalի սրահին մէջ

Կը նախագահէ Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ

Կը խօսի՝ Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին եւ պարեր:

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՏՕՆԷ

ԱՊՐԻԼ ՏԱՍՆԸՄԷԿԻ ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՍՈՒԳԸ

ՓԱՐԻԶ

23 Ապրիլ Կիրակի երեկոյ ժամը 9ին

ՍԱԼ ԿԱՎՈՅԻ ՄԷՋ, 45, Rue La Boëti, 45.— Métro : Miromesnil

Կը նախագահէ՝ FERDINAND HEROLD

Ընդհ. քարտուղար Ligue des Droits de l'Hommeի

Կը խօսին՝ Պ. ՄԻՔԱՅԷԼ ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ

Պ. Պ. ԼԵՒՈՆ ԶՈՐՄԻՍԵԱՆ եւ ԱՆՈՒՇԱՒԱՆ ԳԱԲԻԿԵԱՆ

Prof. FAUCHET, փրոֆ. Փարիզի պետ. երաժշտանոցին

Բացման կը նուագէ օրկով հայկական «Տէր ողորմեա»ն

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին Օրիորդներ NELLY GAUTHIER (թաւ ջութակ), MADELEINE FRIDE (ջութակ), Պարոններ J. GILLES (orgue), եւ P. BAJEUX (Hautbois), բոլորն ալ առաջին մրցանակաւոր Փարիզի պետական երաժշտանոցէն:

Կ'երգէ ՀԱՅԿԱՆՈՅՇ ԹՈՐՈՍԵԱՆ

ՅԱՅՏԱԳԻՐ

1.— Marche funèbre	BEETHOVEN
Orgue, թաւջութակ, ջութակ, hautbois	
2.— a) Aria	BACH
b) Andante	HAENDEL
c) Armenia	MALIPIERO
MADELEINE FRIDE	
3.— a) Plainte	CAIX D'HERVELOIS
b) La fille aux cheveux de lin	DEBUSSY
c) Հերոսին մահը	Ա. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ
NELLY GAUTHIER	
4.— a) Oratorio: Prélude	TH. DUBOIS
b) Տէ'ր, ողորմեա, դաշն.	PAUL FAUCHET

ՀԱՅԿԱՆՈՅՇ ԹՈՐՈՍԵԱՆ

ընկերակցութեամբ Orgueի, ջութակի, թաւջութակի եւ hautboisի

Լուսարձակով ցոյց կը տրուին նահատակ մտաւորականները, աճոյրի եւ ջարդերու նկարներ:

ԼԻՈՆ	22 Ապրիլ, Շաբաթ երեկոյ Գ. Թաղապետարանին մէջ
ՎԻԷՆ	23 Ապրիլ, Կիրակի կէսօրին
ՎԱԼԱՆՍ	29 Ապրիլ, Շաբաթ երեկոյ
ՌՈՄԱՆ	30 Ապրիլ, Կիրակի կէսօրին
ՄԱՐՍԷՅԼ	29 Ապրիլ, Շաբաթ երեկոյ

ՊՐԷՊԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼԷ սրահին մէջ

Կը նախագահէ՝ Պ. ՂԵՒՈՆԴ ՄԵԼՈՅԵԱՆ

Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՇՔԵՂ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

29 ԱՊՐԻԼ ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ ԺԱՄԸ ՃԻՇՏ 8.45ԻՆ

Salle du Conservatoire

2, rue de Conservatoire Métro: Bonne-Nouvelle, Cadet

Ա. ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԻ

Բարեհաճ մասնակցութեամբ Փարիզի բոլոր հայ դերասաններուն

Կը ներկայացնէ՝ ի նպաստ Ա. ԳՄԲԷԹԵԱՆԻ

ՏՐԻԼՊԻ

Տոմսերու գինները ժողովրդական՝ 3, 5, 10, 15 եւ 20 փրանք

Կը ծախուին սովորական տեղերը:

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 19 ԱՊՐԻԼ 1933
19 Avril 1933

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2166 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԼՈՅՍԸ ԱՄԵՐԻԿԱՅԷՆ

Ծերացած Եւրոպան տասնըհինգ տարիէ ի վեր կը գալարուի անբուժելի ցաւերու մէջ:

Չորս տարուան ահաւոր պատերազմը ա՛յնքան ուժգին ցնցեց անոր կենսական երակները, որ աշխարհի բոլոր ճարտար բժիշկները անզօր եղան դարման տանելու անոր հիւանդութեան: Նոյնիսկ չկրցան ճիշդ ախտաճանաչութիւն ընել: Ու հիւանդը ծիւրեցաւ օրէ օր: Անոր ախտավարակ մարմնին վրայ նորանոր հիւանդութիւններ երեւան եկան, բարդացնելով իր արդէն իսկ անյոյս վիճակը:

Ու այսօր՝ երբ ամէն յոյս կորած է, հիւանդին աչքերը ուղղուած են հեռուն, ովկիանոսէն անդին, դէպ ի նոր երկիր, ուսկից կը կարծէ թէ պիտի ծագի լոյսը, կենսապարգեւ ճառագայթը:

Ա՛յս է ահա ներկայ կացութիւնը: Հիւանդ է ո՛չ միայն Եւրոպան, այլ ամբողջ աշխարհը:

Երբե՛ք այսքան մռայլ ու մութ չէր եղած մեր երկիրը: Ծայրագոյն Արեւմուտքէն մինչեւ Ծայրագոյն Արեւելք, մարդկութիւնը երբե՛ք այսքան անհաճոյ օրեր չէր անցուցած, — տագնապ՝ ամէն ճակատի վրայ, անվստահութիւն՝ ազգէ ազգ, պետութենէ պետութիւն, անգործութիւն, թշուառութիւն եւ մղձաւանջ:

Զարհուրանքի տարիներուն յաջորդեց սրտաշէղ պոռթկումի շրջան մը: Քանի մը պարտուած երկիրներու դիմաց կանգնած էին բազմաթիւ յաղթականներ, մանաւանդ նորագոյն ազգեր, որոնց խանդավառութեան չափ ու սահման չկար: Այդ կարճատեւ շրջանը խաբուսիկ երազի մը պէս անհետ կորաւ ու այսօր հեռաւոր յիշատակ մըն է միայն:

Քանի տարիները անցան, յաղթականի եւ պարտեալի ըմբռնումը փոխուեցաւ: Ո՞վ էր յաղթողը եւ ո՞վ յաղթուողը: Ֆրանսա՞ն՝ որուն տասնեակ նահանգները թշնամի ռումբերու տակ հիմնայատակ քանդուած էին՝ միլիառներու հարստութիւն փճացնելով: Իտալիա՞ն՝ որուն զոհողութիւնները ո՛չ մէկ վարձատրութեան արժանացան եւ որ առաջին վայրկեանէն անցաւ դժգոհներու բանակին մէջ: Թէ Գերմանիան՝ որուն հողը գրեթէ անձեռնմխելի մնաց ամբողջ պատերազմի ընթացքին եւ Թուրքիան՝ որ Սեւրի դաշնագիրը պատռելով Լօզանի մէջ իր կամքը պարտադրեց յաղթական դաշնակիցներուն:

Տասնըհինգ տարիէ ի վեր «խաղաղութիւն» հաստատել կ՚ուզեն աշխարհի մէջ՝ ժողովներով եւ դաշնագիրներով: Վերսայլի մէջ կարծեցին հիմը դնել նոր գոյավիճակի մը, որ երկար ատենի մը համար պիտի ապահովէր խաղաղութիւնը: Կեանքը ցոյց տուաւ սակայն թէ ո՛չ խօսքը արժէք ունի եւ ոչ ալ գիրը: Թէ ժողով եւ դաշնագիր դատարկ բաներ են: Ու ճշմարիտ է միայն յաւիտենական նշանախօսքը. «Իրաւունքը զօրաւորինն է»:

Այդ զօրաւորին դէմ են ցցուած հիմա միւսները, որոնք կը կարծեն թէ անիրաւուած են այս կամ այն ձեւով ու կասկածով կը դիտեն ապագան: Վերսայլի սեղմիչ յօդուածներով կաշկանդուած Գերմանիան՝ բարձր կը պոռայ այսօր՝ սպառազինման հաւասարութիւն պահանջելով, որովհետեւ կոնակը տուած է Իտալիոյ ու ձեռքը՝ Անգլիոյ: Այլ եւս չի ծածկեր ցարդ զսպուած իր վրիժառու զայրոյթը, ու բացէ ի բաց, առանց չպարումի դաշնագիրներու վերաքննութիւն կը պահանջէ: Քաջալերուած իր գտած բարեկամական աջակցութիւններէն, պատերազմական հատուցումներու ծանր բեռը ուսերէն նետելէ վերջ, ամէն օր քայլ մը առաջ կ՚երթայ՝ կայսերական օրերու իր հին փառքերը վերադարձնելու համար: Կը սպառնայ իր դրացիներուն՝ նոր պատերազմի մը մղձաւանջը ցցելով Եւրոպայի պորտին վրայ:

Խաղաղ չէ նաեւ Ասիան: Ծայրագոյն Արեւելքը կը փոթորկի տարիներէ ի վեր: Այնտեղ ալ զօրաւորի իրաւունքն է որ կը տիրապետէ դարձեալ ու ամբողջ դիւանագիտական աշխարհը իր Ժընեւի արիսպագոսով անզօր կ՚ըլլայ պաշտպանելու արդարութիւնն ու իրաւունքը:

Ու միայն քաղաքական չէ ցաւը: Աշխարհ կը տառապի ուրիշ անբուժելի հիւանդութենէ մը, որ ջլատած է իր բոլոր ուժերը: Տնտեսական տագնապը իր համաշխարհային աւերներով կը սպառնայ նոր փոթորիկներ յարուցանել ամէն կողմ: Միլիոնաւոր անգործներու հսկայ բանակներ զանազան երկիրներու մէջ մեծագոյն վտանգը կը հանդիսանան աշխարհի խաղաղութեան: Այս կացութեան յարատեւումը անխուսափելի կը դարձնէ ընկերային յեղափոխութիւններ՝ տապալելու համար ներկայ կարգուսարքը, որ թշուառութեան, աւելի մուրացկանութեան կ՚ենթարկէ աշխատաւոր բազմութիւնները:

Թունդ ազգայնամոլութեան հով մը կը փչէ ամբողջ աշխարհի երեսին: Ամէն պետութիւն իր սահմանագլուխները ամուր կը փակէ օտար մարդուն եւ օտար ապրանքին դէմ: Իր ազգային դրամին արտածումը կ՚արգիլէ երկրէն դուրս: Ու երկրէ երկիր, ժողովուրդէ ժողովուրդ մարդու, ապրանքի եւ դրամի փոխանակութեան այս անիմաստ արգելքը կ՚անդամալուծէ տնտեսական կեանքը, անշարժութեան կը դատապարտէ դրամագլուխները եւ կը փճացնէ կամ կը փտեցնէ ապրանքները:

Քաղաքական եւ տնտեսական այս կրկնակ տագնապներուն լուծում մը գտնելու յոյսով է որ այս օրերս Ուաշինկթըն կ՚ուղեւորին Անգլիոյ վարչապետը Մաքտոնըլտ եւ Ֆրանսայի նախկին վարչապետ Էրիօ: Ամերիկայի նորընտիր նախագահը Ռուզվէլթ պաշտօնի ձեռնարկած օրէն ի վեր կը վարէ կորովի եւ իմաստուն քաղաքականութիւն մը: Կը թուի թէ՝ անոր օրով Ամերիկան վերջապէս դուրս պիտի գայ իր չէզոք մեկուսացման քաղաքականութենէն — որուն կը հետեւի հանդուցեալ Մընրոյի օրերէն ի վեր:

Բոլոր աչքերը այժմ ուղղուած են դէպ ի Ամերիկա, անկէ սպասելով փրկարար լոյսը:

Պիտի ծագի՞ վերջապէս: Ամբողջ մարդկութիւնը անձկօտ կը սպասէ:

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Ընկերվարականներու արտակարգ համագումարը

Կիրակի օր Ավինեոնի մէջ գումարուեցաւ Ֆրանսայի ընկերվարական կուսակցութեան արտակարգ համագումարը՝ զբաղելու համար խորհրդարանական խմբակին կատարած կարգապահական շեղումներով: Երեսփոխանական ժողովին մէջ եւ ծախսերու(?) եւ այլ հարցերու քննութեան եւ վիճաբանութեան ատեն, ընկերվարական երեսփոխաններու ջախջախիչ մեծամասնութիւնը անսաստելով կուսակցութեան համագումարներու տուած որոշումներուն, կը քուէարկէր ի նպաստ կառավարութեան: Այս հոսանքին գլուխը կը գտնուէր քաղաքացի Փիէռ Ռընոտէլ: Իսկ փոքրամասնութեան կարկառուն ներկայացուցիչն էր խորհրդարանական խմբակցութեան վարիչը՝ քաղաքացի Լէոն Պլում:

Վերջերս նման քուէարկութեան մը հետեւանքով Լէոն Պլում հրաժարեցաւ, իր տեղէն քաշելով Վէնսան – Օրիօլը: Այս ձեւով չեչտուած հանգամանք ստացաւ միասնական ճակատի ճեղքուածքը, որ արդէն նշաններ ցոյց կու տար 1932 մայիսի խորհրդարանական ընտրութիւններէն ի վեր:

Այս ներքին կարգապահութեան խախտումը բառնալու համար է որ գումարուեցաւ Ավինեոնի արտակարգ համագումարը: Երկու օրուան եւ մէկ գիշերուան բուռն վիճաբանութիւններէ վերջ, Լէոն – Պլումի կուսակիցները տարին յաղթանակը, ստանալով 2807 ձայն, մինչ Ռընոտէլի բանաձեւը կրցաւ համախմբել միայն 925 ձայն: Միջանկեալ հոսանք մը, որ աքսիոն սոսիալիստ անունը առած էր, ստացաւ 220 ձայն:

⁂ Իտալիոյ ընկերվարական կուսակցութեան համագումարը տեղի ունեցաւ կիրակի եւ երկուշաբթի Մարսիլիոյ մէջ: Համագումարը միաձայնութեամբ քուէարկեց քաղաքացի Նէննիի ներկայացուցած քաղաքական բանաձեւը եւ վերընտրեց վարիչ մարմինը: Համագումարէն վերջ երկու հարիւր հոգինոց հացկերոյթի մը մէջ խանդավառ ճառեր խօսուեցան: Միջազգայնականի ներկայացուցիչը, Ֆրանսացի եւ օտար ընկերվարականներու ներկայացուցիչները իրենց համակրութիւնը յայտնեցին տարագիր իտալացի ընկերվարականներուն:

Աւստրիոյ վարչապետը ինչո՞ւ Հռոմ գնաց

Այն պահուն ուր Գերմանիոյ պաշտօնական ներկայացուցիչները Ֆոն Փափէն եւ Կէօրինկ այցելութեան գացած էին Հռոմ՝ Պապին ու Մուսոլինիին, օգտուելով Հռոմ հասաւ Աւստրիոյ վարչապետը Տոլֆուս: Այս անակնկալ այցելութիւնը զանազան մեկնութեանց տեղի տուաւ:

Քաղաքական շրջանակներու մէջ այն կասկածը կար թէ՝ Գերմանիոյ ներկայացուցիչները կ՚ուզէին Հռոմի հաւանութիւնն առնել Աւստրիոյ միացման Գերմանիոյ (Անշլուս): Տոլֆուսի այցելութիւնը կը վերագրուի այդ համաձայնութիւնը ջուրը ձգելու ծրագրին: Հիթլէրի վերջին բռնատիրական ելոյթները այն վախը առաջ բերին որ Աւստրիան միացնելով, Հիթլէր կ՚ուզէ գերմանական նահանգի մը վերածել զայն՝ սատրապի մը մականին տակ: Այդ պատճառով ալ Աւստրիոյ մէջ հակառակ հոսանք մը առաջ եկած է միացման գաղափարին դէմ:

«Թէկլիշէ Ռունտշաու» կը գրէ թէ Աւստրիոյ վարչապետը բանակցութեան մտած է Մուսոլինիի հետ՝ փոխառութիւն մը կնքելու համար: Այս փոխառութեան շնորհիւ Աւստրիա պիտի ենթարկուի Իտալիոյ ազդեցութեան:

Ուաշինկթընի խորհրդաժողովը

Անգլիոյ վարչապետ Մաքտոնըլտէն երկու օր վերջ, Ֆրանսայի պատուիրակ Լոուար(?) Էրիօ Հավրէն նաւ նստաւ դէպ ի Ամերիկա: Մեկնելէ առաջ Հավրի մէջ իրեն ի պատիւ տրուած հացկերոյթի մը ընթացքին, Էրիօ ճառ մը խօսելով յայտարարեց.

— «Ամերիկացի մեծ տնտեսագէտ Ուոլթըր Լիփմէն վերջերս խօսելով Ուաշինկթընի խորհրդաժողովին մասին, կ՚ըսէր թէ գլխաւոր խնդիրն է տնտեսական կեանքը վերակենդանացնել: Քաղաքական տագնապը տնտեսական տագնապ առաջ բերած է: Ու եթէ Անգլիա, Միացեալ Նահանգները եւ Ֆրանսա մերձաւոր կերպով գործակցելու մասին համաձայնութիւն գոյացնեն, այն ատեն կարելի է յուսալ թէ մարդկային կարելիութեանց սահմաններուն մէջ պիտի լուծուին օրուան ահռելի խնդիրները: Ահա՛ այս գործը պատրաստելու եւ այդ կոչին պատասխանելու համար է որ կը մեկնիմ:

«Անգլիոյ վարչապետը Շէմպըրլէն անցած ատեն կը յայտարարէր թէ համաձայնագրեր չպիտի բերէ հետը, այլ կ՚ուզէ ուժգնօրէն գործակցիլ համաշխարհային խորհրդաժողովի պատրաստութեան եւ ընդհանուր առմամբ աշխարհի տնտեսական վերականգնումին: Ես ալ միեւնոյն ոգիով պիտի աշխատիմ Ուաշինկթընի մէջ բոլոր ուժերովս, ամբողջ բարեացակամութեամբս եւ համոզումովս»:

Մեծ յոյսեր դրուած են Ուաշինկթընի այս խորհրդաժողովին վրայ: Քաղաքական շրջանակները լաւատես են:

Մոսկուայի դատավարութիւնը վերջացած

Անգլիացի ճարտարագէտներու դատավարութիւնը շարունակուեցաւ կիրակի եւ երկուշաբթի՝ հակառակ տօնական օրերուն:

Ամբաստանեալներու եւ վկաներու ունկնդրութենէն վերջ, ընդհանուր դատախազ Վիշինսքի խօսեցաւ իր ամբաստանական ճառը.

— Այս խնդիրը, ըսաւ, համաշխարհային կարեւորութիւն ունի: Բարեկամ թէ թշնամի ամբողջ աշխարհի ուշադրութիւնը գրաւած է: Կարգ մը շրջանակներ կուրցած դասակարգային ատելութեամբ՝ մոռցած են մեր գերիշխանութեամբ հաստատուած սահմանները եւ կը փորձեն բարոյական ճնշում բանեցնել դատավարութեան ընթացքին վրայ: Այդ բոլորը մերժեցինք իրեն արժանի ձեւով. ոչ ոքի բոյլ կու տանք միջամտել մեր ներքին գործերուն, հակառակ փորձուած մեքենայութեանց: Մեր դատավարութեան ձեւը հանելի չէ աշխարհակալ պետութեանց, որովհետեւ խորհրդային արդարութիւնը դասակարգային է: Ամբաստանեալի աթոռին վրայ նստողը Մէթրօ Վիքըրս ընկերութիւնը չէ, այլ անոր Մոսկուայի նիւղին կարգ մը պաշտօնեաները, Մընքհաուզը:

Ամբաստանութիւնը գլխաւոր երեք կէտերէ կը բաղկանայ. — 1. Խափանարար աշխատանք, 2. Զինուորական լրտեսութիւն, 3. Կաշառքի օգտագործում՝ կռուելու համար խորհրդային իշխանութեան դէմ:

Երկուշաբթի առաւօտ Վիշինսքի շարունակեց իր ամբաստանագիրը. երկար կանգ առաւ անգլիացի ճարտարագէտներու խափանարար արարքներուն վրայ, որ կը շարունակուին 1928էն ի վեր:

Ընդհ. դատախազը մանաւորապէս յանցաւոր կը նկատէ Թորնթընը, որ ամբաստանեալ դիրք բռնած էր հարցաքննութեանց ընթացքին: Մանաւանդ չի ներեր անոր իր նախկին յայտարարութիւններն ուրանալը: «Մաքտոնըլտ աւելի քաջութիւն եւ խղճամտութիւն ցոյց տուաւ»: Վիշինսքի շատ խիստ չէ նաեւ Կրէկորիի հանդէպ:

Գալով ռուս ամբաստանեալներուն, անողոք է անոնց հանդէպ.

—Խափանարարները որոշած էին մահացու հարուած տալ մեր ճարտարարուեստի ճակատներէն ամէնէն կարեւորներէն մէկուն. ելեկտրականին: Խափանարարներու մեթոտները, ինչպէս կուլակներունը, փոխուած են: Շատ դժուար է անոնց գործը մէջտեղ հանել: Դանդաղ ու լռիկ կ՚աշխատին. արդէն վտանգն ալ հոդ է: Մոսկուայի մէջ խափանարարները իրենք ալ կարծես թէ իրենց հնգամեայ ծրագիրն ունէին: 1928էն ի վեր արկածները անպակաս եղած են: Պակասաւոր գործիք մը կրնար անմիջապէս մթութեան ենթարկել Կրէմլինը, Մոսկուայի բոլոր զօրանոցները, կասեցնել անթելի կայանը: Բարեբախտաբար ազգը կը հսկէր եւ այժմ վտանգը հեռացուած է: Հակառակ ձեզ, խափանարարներ, հակառակ քանդումի ձեր փորձերուն, մեր ջանքերը պսակուած են: Խորհրդային ելեկտրական ճարտարարուեստը լաւ ճամբու մէջ է:

Վիշինսքի քննադատեց Անգլիոյ դատական մեթոտները եւ մէջբերումներ ըրաւ անգլ. օրէնքներէն, ցոյց տալու համար թէ ի՛նչ խստութիւններ կը գործուին Մեծն Բրիտանիոյ մէջ եւ բարոյական ի՛նչ ճնշումներ կը բանեցուին:

— Գալով խորհրդային արդարութեան, անիկա օրէնքին առջեւ հաւասար չի ճանչնար բոլոր մարդիկը: Մեծ միամտութիւն պիտի ըլլար նոյն արդարութիւնը գործադրել աշխատաւորին եւ բանուոր դասակարգի թշնամիին հանդէպ:

Յետոյ առանձին առանձին քննութեան կ՚ենթարկէ բոլոր ամբաստանեալները.

— Մաքտոնըլտ խիստ փորձառու գաղտնի գործակալ մըն է: Ամբողջ խումբին մէջ ամէնէն ճարպիկն է: Իր յանցանքը խոստովանեցաւ եւ միւս ամբաստանեալներուն մասին տեղեկութիւններ տուաւ: Իր դէմ այնքան փաստեր կային որ ստիպուեցաւ խոստովանիլ: Մաքտոնըլտ պարկեշտ է, եթէ կարելի է պարկեշտ կոչել խափանարար մը:

Ամբողջ դատավարութեան ընթացքին Մաքտոնըլտ ճնշուած երեւոյթ ունի. անշարժ ու ինքնամփոփ կը նստի՝ աչքերը յառած պարապին:

Վիշինսքի խօսքը ուղղելով Թորնթընի յայտարարեց թէ ինք վատ, դաւաճան ու անպէտ մարդ մըն է: «Թերեւս օր մը օգտակար պիտի ըլլաք իբրեւ աղբ բեղմնաւորելով խորհրդային դաշտերը: Ձեր սուտերը թող ճնշեն ձեր խղճին վրայ, եթէ խիղճ ունիք»:

Գլխաւոր ամբաստանեալներուն համար խիստ պատիժ կը պահանջէ, առանց սակայն մինչեւ մահապատիժ երթալու: Նոյն իսկ դատաւորները կը հրաւիրէ ներող ըլլալու.

— Խորհրդային արդարութիւնը արեան ծարաւի չէ: Բոլոր ամբաստանեալները մահուան արժանի են, բայց դատարանները վրէժով դատել չեն ուզեր: Ժամանակ մը Խորհրդային Միութիւնը ամէն միջոցներով ինքնապաշտպանութեան կը դիմէր: Այսօր այլ եւս չի վախնար իր թշնամիներէն: Սակայն եթէ դատարանը անհրաժեշտ դատէ գերագոյն պատիժը տալ, դատաւորներու ձեռքը չպիտի դողայ: Կը կրկնեմ թէ ամբաստանեալները յանցաւորեն պատժական օրինագրքի 58րդ յօդուածին համաձայն, որ մահապատիժ կը նախատեսէ: Սակայն իբրեւ մեղմացուցիչ պարագայ պէտք է նկատել այն որ իրենց փորձերը ձախողած են:

Վիշինսքի խօսեցաւ ամբողջ ութ ժամ:

Յետոյ սկսան խօսիլ պաշտպան փաստաբանները: Մաքտոնըլտի փաստաբանը Զմիւռնոֆ ջանաց պզտիկցնել իր պաշտպանեալին դերը, յայտնելով թէ իր պետերու հրամաններուն կը հնազանդէր: Միւս ամբաստանեալներէն մէկ քանին իրենք անձամբ խօսեցան իրենց պաշտպանողականը:

Դատավարութիւնը շարունակուեցաւ երէկ առաւօտ: Վճիռը կը սպասուէր երէկ գիշեր:

Սիթրոէնի վէճը չէ կարգադրուած

Կը յուսացուէր թէ աշխատանքի նախարար Ֆրանսուա Ալպէռի միջնորդութեան շնորհիւ պիտի կարգադրուի Սիթրոէնի վէճը եւ գործարանները պիտի վերաբացուէին երէկ: Սակայն կարելի չեղաւ հակառակորդ տեսակէտները հաշտեցնել:

Սիթրոէն կ՚ուզէր ընդհանուր օրավարձքերու վրայ ամսական 3,600,000 ֆրանքի խնայողութիւն մը ընել: Նախարարի պնդումներուն վրայ յօժարեցաւ 2,700,000ի իջեցնել այդ գումարը. մինչդեռ բանուորներու յանձնաժողովը կ՚առաջարկէր ամսական միայն 400,000 ֆրանքի խնայողութիւն մը, իբրեւ սկզբունք ընդունելով ո՛չ մէկ զեղչ կատարել որոշ գումարէ մը պակաս առնողներու օրավարձքին վրայ: Ուրիշ հաշիւով մը, Սիթրոէն կ՚ուզէր գործաւորներու ժամավարձքին վրայ մէկ ֆրանք զեղչ կատարել, բայց նախարարի պնդումներուն վրայ յօժարեցաւ 0.70 միայն զեղչել. մինչդեռ բանուորները կը պահանջեն միայն 10 սանթիմ զեղչել:

Գարախանի ազդարարութիւնը Ճափոնի

Խորհրդային Միութեան արտաքին փոխ – գործավար Գարախան, որ մասնաւորապէս կը զբաղի Ծայրագոյն Արեւելքի գործերով, կիրակի օր իր մօտ կանչեց Մոսկուայի ճափոնական դեսպանը եւ յանուն խորհրդային կառավարութեան անոր ուշադրութիւնը

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

Պոլսէն կը հեռագրեն թէ թուրք համայնավարները Ճիպալիի եւ Օրթագիւղի ծխախոտի գործարաններուն եւ զանազան թաղերուն մէջ բազմաթիւ թռուցիկներ ցրուած են: Ոստիկանութիւնը քննութեան ձեռնարկելով 13 հոգի ձերբակալեց եւ գրաւեց թռուցիկները: Կը հաստատուի թէ համայնավարութիւնը բաւական տարածուած է այդ շրջաններուն մէջ, գործունէութեան գլխաւոր կեդրոնը ծխախոտի գործարաններն են: Նոր ձերբակալութիւններու կը սպասուի:

ԵՂԲԱՅՐԱԿԱՆ ԱՋԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՀՐԿԻԶԵԱԼՆԵՐՈՒՆ

31րդ ՑԱՆԿ

	Ֆր.
Կոտինիէռի Հաւըրտ Գարակէօզեան Հոմին նախկին սաներուն կողմէ, Ա. Նուրեանի միջոցաւ	100
Տոքթ. Մ. Նորայր, Փրիսաք	100
Գումար	200
Ապրիլ 11ի գումարը	8678
ԸՆԴՀ. ԳՈՒՄԱՐ	8878

ԹՈՒՐՔԻԱՆ՝ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ԵՐԵՒՈՅԹԸ ԵՒ ԻՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Թուրքիոյ գործավարներու խորհուրդը արդէն իսկ պատրաստած է իր ելմտացոյցը։ Ցղած է պատկան մարմնին, ու քիչ ատենէն աղդ. մեծ ժողովը կը վաւերացնէ անշուշտ։

Վերջին տարիներու ընթացքին, Թուրքիոյ ելմտացոյցը եւս փոփոխութիւններ կրեց։ Այսինքն՝ գումարը իջաւ։ Այս վերջին ճշդումը ըրի, որովհետեւ ելմտացոյցին թիւերը գործադրութեան հետ միշտ խոտոր կը համեմատին։ Էնկիւրին ամէն տարեսկիզբի թիւեր կը շարէ իրարու տակ ու կ'ըսէ — ասոր այսքան, անոր՝ այնքան, անոր՝ այնքան պիտի ծախսեմ։ Բայց կը ծախսէ ինչպէս որ յարմար գայ։

Առանձնապէս հետաքրքրական է գիտնալ թէ՝ տարեկան ի՞նչ եկամուտ ունի ան։ Այսինքն՝ ելմտացոյցին մուտքի բաժինը ինչե՞ր եւ որքա՞ն կ'ըլլայ։

1933 ելմտական տարուան համար նախատեսուած մուտքին գումարն է 175,000,000 ոսկի։ Այս գումարը նախորդ տարուան եկամուտներու գումարէն 5,645,000 ոսկի աւելի է։

Նախորդ տարի, Էնկիւրի շատ ճիգ թափեց, որ եկամուտներու նախատեսութիւնը իրական գետնի վրայ դնէ։ Յաջողեցաւ թէ ոչ՝ չգիտենք։ Էնկիւրի բաց գիրք չունի։ Ու միշտ երկու Գուրան կայ ձեռքը՝ մէկը իրեն, իսկ միւսը իրմէ դուրս եղածներուն համար։ Պաշտօնագրի մը մէջ կ'ըսուի.

— « Մինչ գրեթէ բոլոր երկիրները ելմտացոյցի իրենց բացերը գոցելու մտահոգութիւնը ունին եւ կը ջանան անոնց փոխարժէքները հայթայթել, մեր ելմտացոյցի տեսակէտէն կարելի եղածին չափ կանխիկ գործառնութիւնը աչքի առջեւ ունենալով, կրնանք ըսել թէ մեր կացութիւնը բնականոն երեւոյթ մը եւ բնոյթ մը կը պարզէ։ 1932 ելմտական տարուան 8րդ ամսուն վերջաւորութեան գանձումներու ճիգը եկամուտներու գումարը հասցուցած է 118,025,458 ոսկիի։ Գանձումներու այս ճիգը տարուան վերջ մեր ենթադրածը հայթայթելու յոյսը եւ ուժը տալու արժէքն ունի »։

Զգիտեմ թէ՝ ընթերցողը որո՞շ գաղափար մը կրցա՞ւ կազմել։ Այս՝ «կարելի եղածին չափ », « երեւոյթը եւ բնոյթը», « ճիգը », « յոյսն ուժը», կը պարզեն, սակայն, որ Էնկիւրի « ճիգ » կ'ընէ ծամծմելու բաներ մը, բայց բառերուն մէջէն կ'աղաղակէ դառն իրողութիւնը,— ճնշումով, քամելով կը գանձէ։

Այսպէս կամ այնպէս, արագ ակնարկ մը նետենք վերջին չորս տարիներու գանձումներուն վրայ։

1928ին, առաջին 8 ամիսներուն գանձուած է 138,170,000 ոսկի, վերջին 4 ամսուան ընթացքին՝ 66,896,000 ոսկի։ Ութ ամսուան՝ տարեկանին համեմատութիւնը՝ 67 առ հարիւր։

1929ին, առաջին 8 ամիսներուն՝ 145,226,000 ոսկի։ 12 ամսուան մէջ՝ 206,168,000 ոսկի։ Վերջին 4 ամսուան գանձումը՝ 60,924,000 ոսկի, տարեկանին հետ համեմատած՝ 8 ամսուանը 71 առ հարիւր։

1930ի 8 ամսուան գանձումները՝ 130,974,000 ոսկի։ 12 ամսուանը՝ 189 միլիոն 68 հազար։ Վերջին 4 ամսուանը՝ 58,094,000 ոսկի։ 8 ամսուանի համեմատութիւնը՝ 69 առ հարիւր։

1931 տարուան 8 ամսուան գանձումը՝ 111,812,000 ոսկի, 12 ամսուանը՝ 169,345,000 ոսկի։ 8 ամսուանը՝ բաղդատած տարեկանին՝ 69 առ հարիւր։

1932 տարուան համեմատութիւնը եւս 69 առ հարիւր է եղած (նախորդ համեմատութեանց միջին թիւը)։ Ուրեմն, եթէ վերջին 4 ամսուան ընթացքին Թուրքիա կարողացաւ 1931ի 4 ամսուան գանձումները ընել, տարեկան 170,000,000 ոսկին ձեռք ձգած պիտի ըլլայ։

1933 ելմտական տարուան եկամուտի գլուխները հետեւեալ ձեւով նախատեսուած են.—

Առաջին բաժնին մէջ մտնող հողերու, շէնքերու, կենդանիներու, շահու եւ նման ուրիշ եկամուտներու եւ հարստութեանց տուրքերը հաշուուած են 33,700,000 ոսկի։ 1932ին այս տեսակ տուրքերուն գումարն էր 33 միլիոն 775 հազար ոսկի։

Մաքսերու տուրքին, գործառնութեանց տուրքին, հաճոյքի են. 71 միլիոն 129 հազար ոսկի։ Անցեալ տարի այս բաժինը նախատեսուած էր 63 միլիոն 368 հազար ոսկի։ Կառավարութիւնը մտադրած ըլլալով արտաքին առեւտուրին մէջ կարգ մը փոփոխութիւններ մտցնել, մաքսերու նախատեսութիւնը աւելցուցած է։

Մենաշնորհներու հասոյթ նախատեսուած է 33,625,000 ոսկի։ Անցեալ տարի 33,675,000 էր նախատեսութիւնը։

Պետութեան յատուկ կալուածներէ եւ ապրանքներէ 2,875,000։ Նախորդը՝ 2,825,000 էր։

Պետութեան վարած հաստատութեանց եկամուտը՝ 5,165,000 ոսկի։

Ընդհանուր հաստատութեանց եւ ընկերութեանց եկամուտները պետութեան բաժինը՝ 995,000 ոսկի։ Անցեալ տարի 1,100,000 էր։

Զանազան եկամուտներ և տուգանքներ՝ 4,795,000 ոսկի, նախորդ տարի 4,575,000 էր։

Բացառիկ եկամուտ՝ 518,000 ոսկի։

Տնտեսական տագնապի տուրք՝ 9 միլիոն, հաւասարակշռութեան տուրք 13 միլիոն։

Կը տեսնուի, ուրեմն որ Էնկիւրի մեծ փոփոխութիւն մը չէ դրած իր ելմտացոյցի մուտքի բաժնին մէջ։

Ինչ որ ուշագրաւ է, սակայն, այն է որ « բնականոն երեւոյթ մը » պարզող ելմտացոյցը իր սնունդը կ'առնէ բացառիկ կամ անբնականոն հասոյթներէ։ Տագնապի տուրք, հաւասարակշռութեան տուրք, բացառիկ եկամուտ եւայլն, որոնք կը քամեն ժողովուրդը եւ անհատական եկամուտներուն խոշոր մասը կը հոսեցնեն պետական գանձը։

Այդ է պատճառը որ Էնկիւրի՝ տարրական տեղեկութիւն մը տալու փափաքին մէջ՝ գլուխը պատէ պատ կը զարնէ, մանուածապատ բացատրութիւններու կ'ապաւինի եւ... երեւոյթէ կամ տեսարանէ կը ճառէ, մինչ թիւն ու պիտաճէն մերկ ու յստակ բացատրութեանց կը կարօտին։

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ԱՇԽԱՏԱՒՈՐԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԱԼՖՈՆՍ ՓԵՑՈԼՏ

Երիտասարդութիւնը, որ Գերմանիոյ մէջ աչք բացաւ պատերազմի օրերուն կամ անկէ անմիջապէս վերջը, վկան ու դերակատարը եղաւ մեծ սրնանկութեան մը։ Գերման հոգին սկըսած էր կասկածիլ ինքնիրմէ, իր մշակոյթէն, իր սրբութիւններէն։

Այդ բարոյական հիասթափութիւնը աւելի եւս սաստկացած էր ֆիզիքական անսուաղութեամբ։

Պատերազմ, յեղափոխութիւն, տագնապ, դրամի անկում, անգործութիւն։ Այս ամէնը վերածուեցան մէկ արդիւնքի, — թշուառութիւն, անօթութիւն, ցլախտ։

Մարմնով, հոգիով նուաղած այս երիտասարդութիւնը բնդունակ չէր խանդավառութեան։ Անոր ներմղուած կորովը, ապարդիւն ու վրիպած յոյսերը իր մէջ կուտակուեցան իբրեւ թոյն, դառնութիւն։ Գրականութիւնը խմորուեցաւ այդ թոյնով։

Երիտասարդութեան մէկ հոսանքը տատանեցաւ դէպ ի անիշխանութիւն. կծու, կիզիչ ու վայրենի հեգնանքը եղաւ իրենց զէնքը։ Անխնայ սկսան պատռել ընկերային բոլոր դիմակները։ Բայց ոչինչ կը բերէին ատոնց փոխարէն։ Քանդել՝ քանդելու հաճոյքին համար։

Ուրիշ հոսանք մը թեքեցաւ դէպ ի յեղափոխութիւն։ Քանդել, այո՛, բայց վերաշինելու յառաջադրութեամբ։ Հաւա՛տք՝ ստեղծագործ ուժերու վըրայ։

Այս խումբէն կարելի է համարել Ալֆոնս Փեցոլտը։ Ժամանակին իրմէ տուած ենք բանաստեղծութիւններ ՅԱՌԱՋի մէջ։ Ստորեւ՝ պատմուածք մը։

Փ. ՍԱՆԱՍԱՐ

ՄԱԶՈՒԱՆ ԱՌԱՍՊԵԼԸ

■■■

Աժառնային ցօղին արծաթեայ հետքերը կը փայլփլին արեւշող իբերու վրայ։

Հոն, ուր ընդարձակ մարգը, իր արգաւանդ ակօսներով, կը կրթնի մթին մենաւոր անտառին, առտուան յետին ամպերը կը թարթափին գեղեցիկ երիտասարդի մը շուրջ։

Իր ակնարկը կը ճառագայթէ. իր մարմինը, հագիւ ծածկուած՝ թեթեւ վերարկուով մը, գեղեցկութիւն կը նշուլէ։ Ան հոն է, ճամբու մը ծայրը, եւ կը պատրաստուի նոր արահետի մը մէջ մտնել։ Առտուան հովը կը թրթռացնէ ծառերը։ Հուժկու եղեւնիի մը ճիւղերուն թառած են շատ մը թռչուններ գոյնզգոյն։ Անոնք մտիկ կ'ընեն ուշադրութեամբ մեծ եղնակը, կարմիր բաճկոնակով, որ իրենց կը պատմէ կարեւոր բաներ։

— Այո, այո, կ'ըսէ ան իր սուր ձայնով. դուք ի զուր չէք ուզեր հաւատալ ինծի. սա գեղանի երիտասարդը, որ կեցած է այնտեղ, սալորենիին տակ, Մահն է։

— Բայց անիկա երեւոյթն ունի աւելի ծպտեալ իշխանի մը, կը մրմնջէ վիպային տատրակը։

— Պարապ խօսքեր այդ ամէնը։ Ծպտեալ իշխանն՛ր, ալ չմնաց անոնցմէ, մինչդեռ Մահը, ա՛ն, ան միշտ գոյութիւն ունի, կանչեց վճռաբար սեւազգեստ ագռաւը։

— Ես միշտ կարծած եմ թէ Մահը սարսափելի կմախք մըն է, գերանդին ուսին, սուլեց զարմացումով կլորակ խայտիտը։

— Այս ամէնը պառաւական յիմար շատախօսութիւններ են։ Ես իրմէ իմացած եմ թէ անիկա Մահն է, վրայ բերաւ եղնակը ու յարեց.

— Դուք գիտէք որ անգամ մը ես բռնուեցայ թռչնորսի մը կողմէ եւ ստիպուեցայ ապրիլ երկար ատեն մարդոց միջեւ, մինչեւ որ յաջողեցայ փախիլ։ Տխուր տարագրութիւնս թոյլ տուաւ ինծ սորվելու մարդոց լեզուն։

«Անհաւասիկ, երկու ամիս առաջ, կը վերադառնայի աններձագիս, փայտփորի մօտէն։ Արդէն բաւական մութ էր, երբ հասայ անտառին մէջ, բացատի մը, ուր մարդ մը կեցած, մեծկակ տեխեխի վրայ կը նկարէր։ Ես սկսայ թռչկոտիլ շուրջը։ Իր նկարին վրայ կը նշմարուէին անտառներ, մարգեր, ամպեր, որպէս թէ ամէնն ալ իր շուրջը եղած ըլլային։ Ու վերը, արեւն էր, հրաշալիօրէն գեղեցիկ, մայրամուտի պահուն։ Բայց նկարիչը գոհ չէր իր գործէն, յաճախ կը նետէր վրձինը, ձեռքերով կը ծածկէր դէմքը, ինչպէս կ'ընեն մարդիկ, երբ միշտ կ'ուննենան ու կ'ըսէր բարձրաձայն.

— Ասիկա չէ այն, ինչ որ կը փափաքիմ։

«Ու որովհետեւ գիշերը վրայ կը հասնէր, այս տարօրէն մարդը ձեռքերը կարկառեց երկինք ու այսպէս հեծեծեց.

— «Ո՞ւր ես, ո՛վ աստուածային գեղեցկութիւն։ Ինչո՞ւ կը ծածկուիս ինձմէ։ Քեզ տեսնելու համար, եթէ պէտք է Մահուան ձեռքն իսկ բռնել, պիտի ընէի անմիջապէս, հաճոյքով։

«Այս ատեն, ծառերուն մէջէն անակնկալ լոյս մը անցաւ, արեւու ճառագայթի մը նման, ու սա երիտասարդը, զոր կը տեսէք այնտեղ, թեթեւ քայլերով մօտեցաւ նկարիչին։ Մեծ եղաւ ուրախութիւնը այս վերջինին, երբ նշմարեց զայն։ Ձեռքերը պարզեց ու հրճուալից գոչեց.

— «Ո՛ գեղեցկութիւն, դուն վերջապէս լսեցիր պաղատանքս, քանի որ դուն անձամբ իսկ եկար ինծ, որպէսզի քու գիտութեան գալրոցդ երթամ, ու բարեկամը դառնամ քու սիրոյդ։

«Երիտասարդը ձեռքը դրաւ երջանիկ մարդուն ուսին ու ըսաւ.

«Ես Մահն եմ ու քեզ պիտի առաջնորդեմ ճշմարիտ ու յաւերժական գեղեցկութեան ճամբուն։ Հետեւէ ինծի։

«Ու երկուքը միասին անհետացան»։

Ահա այսպէս է որ եղնակը վերջացուց իր պատմութիւնը, մինչ Մահը կը մօտենար մարդոց բնակութիւններուն։

×

Զօրի խոռոչին մէջ, ուրկէ դուրս կը սողոսկի սպիտակ ճամբան, նստած է փայտի ծանր դէզի մը վրայ, յոգնութենէն գզզայգրկ, ծերուկ կին մը։

Ան կը քնանայ. իր դէմքը, տառապանքի խորշոմներով ակօսուած, օծուն է խաղաղութեան եւ ուրախութեան լուսապսակով։ Ծերուկ կինը, որ գրեթէ գերեզմանին հասած է, կ'երազէ։ Ան կը տեսնէ իր զաւակը, որ, տարիներ առաջ, մեկնած է երթալ աշխատելու երկաթուղիի մը շինութեան վրայ, հեռո՛ւն, աշխարհի ծայրը, տեղ մը, ծախսելով այսպէս, իր երիտասարդ գեղջուկ ուժը, քչիկ մը դրամի համար։ Լեռ մը ծակելու զբաղած պահուն, անիկա, ժայռի բեկորէ մը վիրաւոր, մեռաւ։ Բրիչը ձեռքը, արիաբար, պատերազմի ճակատը ինկած զինուորին նման։ Եւ ճիշտ անոր պէս անյայտ եւ անտեսուած։ Բացի մօրմէն, որ չուզեր հաւատալ իր մահուան։

— Պիտի վերստին գայ, անպայման, կ'ըսէ կինը ինքնիրեն։ Ու իր թշուառ մարմինը այդ սփոփարար մտածումէն կը քաշէ ապրելու կամքը։

Արդարեւ, անիկա, տղան, յաճախ վերադարձած էր իր մօտ, բայց միայն գիշերը, երբ ինք կը քնանար, ու կ'երազէր տարօրէն դէպքեր։ Այսօր ալ, մինչ կը քնանայ, երկնքի եւ անտառի ամայութեանց միջեւ, իր զաւկին վերադարձի հրաշքը կը կրկնուի վերստին իրեն համար։ Բայց, երբ կ'արթննայ, այդ անգամ, իր զաւակը անհետացած չէ ինչպէս կ'ընէր սովորաբար։ Անիկա հոն է, իր առջեւ, իր ուժին ու գեղեցկութեան մէջ, անիկա՝ զոր կը ցանկային աղջիկները, որմէ կը վախնային պարմանիները, ճիշտ այնպէս, ինչպէս էր մեկնած պահուն, գլխարկը գլուխը եւ ճամբու գաւազանը՝ ձեռքը։

Աննկարագրելիօրէն երջանիկ, ծերուկ մայրը կը փութայ ընդառաջ իր զաւկին։

— Իգնատ, իմ փոքրիկ Իգնատ, վերջապէս բարի եկար։ Ո՛վ իմ տըղաս, տղա՛ս, ի՛նչ ուրախութի՛ւն... բոլոր անդամներս այլափոխուած են անկէ... Թող որ կրթնիմ քեզի, իմ սիրելի պզտիկս։

Մահը, զաւկին կերպարանքով, վեր կ'առնէ խանդակաթօրէն ծերուկ կինը իր թեւերուն մէջ, զայն կը փոխադրէ աժառնային այս գեղեցիկ օրուան լոյսին տակ։ Իսկ ճանճերն ու կայծոռիկները կը մնան ու կը տզզան փայտի լքուած խուրձին շուրջը։

×

Արմտիքի արտերուն մէջ, զոր զեղնեցուցած է հասունութիւնը, կը հնչէ ծեծուող գերանդիներու միօրինակ աղմուկը։ Բոցի այդ լռութիւնը կը ծածկէ կիզիչ ժամերը։ Այնպիսի լռութիւն մը, զոր գիւղի ճամբուն աջին ու ձախին տնկուած հին ուռենիներն անգամ չեն համարձակիր խախտել ըսել տալ ամենադողդոջն սօսափիւն մը։

Յարդէ ցցուն տանիքի մը տակ որ ցած տան մը վրայ կը հանգչի գլխարկի մը նման, պզտիկ մանչուկ մը, հազիւ վեց տարեկան, պառկած է հին քուրջերէ խեղճուկ անկողնի մը վրայ։ Պզտիկ, խեղանդամ արարած մըն էր որ ծնունդէն ի վեր անկարող է շարժելու իր ո եւ է մէկ անդամը։ Իր եղբայրները ու քոյրերը, իբրեւ վարձկան, զբաղած են ցորեն հնձելու մեծ ագարակի մը մէջ։ Տղուն աչքերը բուռն կարօտով կը նային երկնքի կողմը, ուր արեւն է եւ ուր իրեն կը սպասեն իր մեռած ծնողքը ապահովաբար։ Երբ անտառի կողմէն եկող արձագանգ մը կ'անցնի գիւղի վրայէն, ու կը կարծէ թէ իր հայրը, եւ մայրը զինքը կը կանչեն։ Ահ, եթէ հրեշտակ մը գար զինքը փնտռելու, ինչպէս խելօք պիտի մնար հոն, վերը երկինքը։

Օտարական մը, ճամբու փոշիին մէջէն կ'ուղղուի դէպի խրճիթը։ Երբ հիւանդ տղան զայն տեսաւ, անմիջապէս, գրեթէ ակամայ, ան յիշեց Աւետումի պատկերը, որ կախուած է պատէն։ Հրեշտակը որ նկարուած է այնտեղ կը նմանի այս երիտասարդ մարդուն. միայն այս վերջինը ալ աւելի գեղեցիկ է, ալ աւելի սրբանուէր, քան նկարին հրեշտակը։ Հիմակ ան հասած է իր փոքրիկ խեղճ անկողնին մօտը, իրեն կը խօսի այնքան սիրով, ինչպէս երբեմն մայրը։

— Ի՞նչ է անունդ, տղաս։

— Անունս Ժանօ է, ու այնպէս չէ՞, դուն ես այն հրեշտակը որ զիս պիտի տանի հայրիկին ու մայրիկին մօտ։

Մահը քուրջերուն մէջէն վեր կ'առնէ երջանիկ տղան։ Փոքրիկ, ապազուն մարմինը կը պրկուի քաղցր երանութեամբ ու իր բերանը կը ժպտի։ Մահը, տղան՝ գրկին մէջ, կ'երթայ, կէս օրուան բուրումնաւէտ խաղաղութեան մէջ։ Անոնց շուրջը կը հնչէ երկնային երաժշտութիւն մը։

×

Ցերեկուան վառ գոյները կը դժգունին։

Տիրապետելով արօտավայրերը, որոնք մարդոց հովիտէն կը բարձրանան մինչեւ անտառը, Մահը կը վերադառնայ ծառերու լռութեան։ Վերջին անգամ մը եւս ան կը նայի ետ իրեն։ Լեռներու առանձնութենէն վար, ան կը նայի դէպի հովիտը, ուր կը տապլտկին մարդիկ եւ իրենց գործերը։ Աղախին մը որ իր սիրահարին կը սպասէ, տեսնելով Մահը՝ կը մտածէ ինքնիրեն.— «Օ՛հ, ահա չքնաղ արարած մը՝ Կարծէք տարագիր իշխան մը։ Թերեւս աւելի լաւ կը համբուրէ քան իմ ժողէֆինս։

Քաղաքին տղաքը, պտոյտէ մը վերադարձին կ'երգեն, զինուորներու նման համաչափ քայլերով.

Ինչպէս սիրուն է կեանքը, սիրուն,
սիրո՛ւն,
Պզտիկ Թռչունները գիտեն ատիկա։
Անոնք կ'երգեն զուարթ, զուարթ
երգեր,
Ու իրենց Թեթեւ փետուրները կը
Թրթռան
Երկնքի կապոյտին մէջ։

Ու Մահը, կ'անհետանայ, ժպիտը շրթունքին, անտառին մէջ։

ԱԼՖՈՆՍ ՓԵՑՈԼՏ

ՔՈՔԹԷՅԼ

Աշխարհիկ երիտասարդ մը, քաջակազմ երեւոյթով, վերջերս բժշկական քննութիւն մը կը խնդրէր ինձմէ, գանգատելով որ քալելու դժուարութիւն կը կրէ եւ ցաւեր կը զգայ ոտքերուն մէջ։

Ուշադիր քննութիւն մը ցոյց տուաւ, որ ենթակայ է թեթեւ ataxie locomotrice-ի մը, պատճառը ալքոլամոլութիւն, — հիւանդին մօտ կը բացակային անդրադարձիկ երեւոյթները (réflexe), ցաւեր կը զգար սրունքի եւ ազդրի ղնդերներուն մէջ, քալելու եւ ոտքի վրայ կենալու դժուարութիւն։

Այս աշխարհիկ երիտասարդը ամէն օր սովորութիւն ունէր խմելու 10—15 բաժակ քոքթէյլ, պատրաստուած գարիի եւ գինի օղիով։

Նմանապէս աշխարհիկ մանկամարդ տիկին մը կը գանգատէր որ մելամաղձիկ հոգեթափութեան տագնապներ կ'ունենար յաճախ եւ անքնութիւն։ Այս կինն ալ սովորութիւն ունէր ամէն օր խմելու 4—5 բաժակ քոքթէյլ, պատրաստուած օշինդրի օղիով եւ անկոսթուրայով։

Պատերազմէն առաջ, բժիշկները շատ քիչ պատեհութիւն կ'ունենային տեսնելու ողելից ըմպելիներով թունաւորման դէպքեր հարուստ դասակարգին մէջ։ Քոքթէյլը անծանօթ էր դեռ։ Օշինդրինն էր օրը։ Եւ բժիշկները սովոր էին արձանագրելու, հիւանդանոցներու մէջ կամ բժշկական այցելութիւններու ընթացքին, ստամոքսի խանգարումներ, լեարդի հիւանդութիւններ եւ երիկամներու տկարութիւններ, բոլորն ալ պատճառը ալքոլամոլութիւն կամ օշինդր խմելու մոլութիւն։ Ցիմարանոցներու մէջ, բազմաթիւ էին օշինդրի օղիին զոհերը, որոնք քանի մը շաբաթ մնալէ յետոյ, երբ իրենց մտային խանգարումները կ'անհետանային, կը մեկնէին... նորէն թունաւորուելու համար դուրսը։

Օշինդրը ամէն տեղ էր, սրճարաններուն եւ գինետուններուն մէջ։ Բանուորը կ'երթար պարպելու քանի մը գաւաթ կէս օրին եւ իրիկունը ճաշէն առաջ, կամ ճաշէն դուրս։ Արդիւնք չէր տուած օշինդրի գինովութեան դէմ պայքարը։ Զինաթափ եղած էին հանրային իշխանութիւնները։

Մեծ պատերազմին էր, որ ձեռք առնուեցան խիստ միջոցներ՝ վերջնապէս արգիլելով օշինդրը։ 15 մարտ 1915ին խորհրդարանը քուէարկեց օրինագիծ մը, որ կ'արգիլէր պատրաստութիւնը եւ վաճառումը ամէն տեսակ ողելից ըմպելիներու, եթէ խառնուած է thuyone-ով, ինչպէս է օշինդրը (absinthe)։

Հրաշալի՛ կարգադրութիւն, ափսո՛ս որ երկար չտեւեց։ 24 հոկտեմբեր 1922ին, անհասկնալի զանցառութեամբ մը, հրովարտակ մը պաշտօնապէս կը նուիրագործէր կարգ մը օշինդրանման արտադրութիւններ, ինչպէս անիսոնը եւ աստղանիսոնը (badiane)։ Արգիլեցին օշինդրը, բայց արտօնեցին անիսոնի զանազան պատրաստութիւնները, թէեւ անիսոնին ոգին, anéthol-ը, այնքան թոյն կը համարուի որքան օշինդրի ոգին, thuyone-ը։

Եւ 1922էն ի վեր ալքոլամոլութիւնը յառաջդիմեց։ Բանուոր դասակարգը սկսաւ ինքզինք թունաւորել անիսոնախառն ալքոլներով։ Եւ այդ թուականէն ի վեր, դարձեալ, հարուստ դասակարգն ալ կը թունաւորէ ինքզինք աւելի եւս թունաւոր ըմպելիներով, — քոքթէյլ։ Աշխարհիկ դասու ալքոլամոլութիւնը կոկծալի համեմատութիւն մը առաւ։ Այդ յամրընթաց ինքնաթունաւորումը, որ կը կատարուի քոքթէյլներով, հարուստ եւ բարեկեցիկ դասակարգին համար կը կազմէ լուրջ վտանգ մը։ Արդիւական ամէն տան մէջ ողելից ըմպելին կարասիներու չափ անհրաժեշտութիւն մը դարձած է։ Ինքնաշարժներու մէջ իսկ ողելից ըմպելի կը խմեն։ Ամէն տանտիրուհի պէտք է գիտնայ քոքթէյլ պատրաստել։ Ի՞նչ տխուր նախանձախնդրութիւն։ Իրար կը հրաւիրեն քոքթէյլի սեղանի, երբ հաճոյք կը զգան խմելով այդ թոյնը, այնքան աւելի, որքան հրամցնողը՝ փափկասուն ձեռք մըն է վարդագոյն եղունգներով։ Կա[...] ըլլի՞ է մի՞թէ մերժել։

Փրոֆ. Կիլէն վերջապէս իր հեղինակաւոր ձայնը բարձրացուց, 1929ին, Բժշկական Ակադեմիային մէջ։ Ցոյց տուաւ վերահաս վտանգը թունաւորման, որ կը սպառնայ հարուստ դասակարգին։ Եւ սակայն քոքթէյլի գինովութիւնը կը շարունակուի տակաւին։ Ոչ թիւը գիտեմ, ոչ ալ ձեւը բոլոր քոքթէյլներուն։ Շատ են անոնք եւ բոլորին բաղադրութեան խառնուած են գինի օղի, օշինդրի օղի, գարիի օղի, անկոսթուրա, որոնք նոյնքան եւ աւելի թունաւոր են քան օշինդրն ու անիսոնը։

Ո՞ւսկից կուգայ քոքթէյլը։

Քոքթէյլ անգլիական բառ մըն է, որ կը նշանակէ աքաղաղի պոչ։ Այսինքն խառնուրդ զանազան գոյներու։ Պատերազմէն առաջ, ոչ ոք գիտէր Ֆրանսայի մէջ թէ ի՛նչ է քոքթէյլը։ Անգլիան ու երկու Ամերիկան էին որ այդ ըմպելին նուէր տուին Ֆրանսայի։ Շնորհակալութեան արժանի նուէր մը չէ սակայն։

Քոքթէյլի գինովութեան ախտանշանները. — Կարելի է ըսել թէ ալքոլը կը ներգործէ մասնաւորաբար ստամոքսին, լեարդին, երիկամներուն եւ սրտին վրայ, եւ ոգիները (essences)՝ ջղային կեդրոնական դրութեան վրայ։ Անոնք որ կը թունաւորուին գինիով, գարեջուրով, որոնք նուազ ոգի կը պարունակեն, կը վնասեն իրենց ստամոքսին, լեարդին, երիկամներուն եւ սրտին, (դժուարամարսութիւն, ստամոքսի մէջ վէրք, լեարդի չիկուց, երիկամնատապ, սրտի ընդարձակութիւն)։ Իսկ օշինդրի, անիսոնի եւ հազար տեսակ բաղադրութեամբ քոքթէյլի կարգէն ախորժաբեր կոչուած ըմպելիները, որոնք մասնաւորապէս թունաւոր ոգիներ կը պարունակեն, զանազան խանգարումներ կը պատճառեն ջղային դրութեան մէջ։

Բոլոր անոնք որ կը թունաւորուին քոքթէյլներով, կը ներկայացնեն ջղային երեք կարգի տկարութիւններ՝ 1) ջլախտաբանական, 2) ջղային կազմախօսական, 3) հոգեկան։

1— Անքնութիւնը առաջին ախտանշանն է։ Քոքթէյլով թունաւորուողը շատ ուշ կը պառկի։ Քունը չի տանիր, խռովայոյզ շարժումներ կը կատարէ, կ'ելլէ կը նստի, կը պտըտի սենեակին մէջ, նորէն կը պառկի, բայց եւ այնպէս քունը չի տանիր երբեք։ Կը դիմէ քնաբեր դեղերու (վէրոնալ, կարտէնալ)։ Առտուան դէմ վերջապէս կը քընանայ տառապագին։ Սարսափելի երազներ կը տեսնէ։ Սոսկումով, հանգիստէ կ'ըլլայ անկապակից մղձաւանջներու, մէկը միւսէն աւելի խռովիչ։ Ընդոստ կ'արթննայ։ Չի գիտեր թէ երազ տեսած է, եւ գիշերուան իր ունեցած պահերէն ընկճուած՝ ոտքի կ'ելլէ։ Անօթի չէ։ Ախորժակը գրգռելու համար՝ քոքթէյլ մը կ'առնէ, յետոյ ուրիշ մը, եւ վերջապէս հատ մըն ալ։ Ինքնաթունաւորումը յամրաբար կ'աւարտէ իր ընթացքը։

Եւ այս թունաւորուած դժբախտը հետզհետէ կը դառնայ տխրամած, [...] ռեւես, երկչոտ։ Կը կորսնցնէ քաջութիւնը։ Այնուհետեւ, « կորով առնելու համար », տխրութիւնն ու ձանձրոյթը վանելու համար, չի սպասեր գիշերուան, ըմպելիներու սովորական ընկերակիցներուն, ու կը սկսի անյապաղ խմել քանի մը գաւաթ [...] (marc), կամ քոնեաք, կամ ուրիշ [...] խորժաբեր ... թոյներ։

Իրիկունը կը վերսկսի քոքթէյլի բարողութիւնը, երբ մեր հիւանդը վաղանցուկ ու կեղծ զուարթութիւն մը կը ստանայ։

Իրական հիւանդ մըն է այս, շարունակ կը մատնուի անձկութեան, անդոհանքի (angoisse), գերայուզութեան, յանկարծակիութեան (impulsivité), տիրական դիծն է քոքթէյլով թունաւորուած հիւանդներուն։ Հիւանդը դիւրագրգիռ է ու կատաղի, շարունակ կռիւ կը փնտռէ իր շուրջը։ Այս պիսի բիրտ ու կոպիտ ընթացք մը ցոյց կուտայ, որ կը զարմացնէ իր [...] պատը։ Այլ եւս անճանաչելի կը դառնայ, ան որ առաջ այնքան քաղաքավար էր։

Ծուլութիւնը կը վարակէ զինք։ Այլ եւս տէր չէ իր բնազդներուն, իր շարժումներուն եւ իր յուզումներուն։ Իր շարժումներուն խաղաղ վստահութիւնը չունի։ Այժմ մենք բոլորս համոզուած ենք թէ ինքնաշարժի արկածներու մէջ է բուն գլխաւոր պատճառներէն մէկը յաճախ քոքթէյլ խմելու մոլութիւնը։

2— Ջղային կազմախօսութեան մէ[...]

[…]

ՏՈՔԹ. Պ. ՔՕԼՕԼԵԱՆ

(« Guérir »)

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԿԱՐՄԻՐ ՄԱՀԻԿԸ ԿԸ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԷ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՈՒԹԻՒՆԸ

—·—

Կարմիր Մահիկ, քննելով Եւրոպայի Կարմիր Խաչերու ծրագիր – կանոնագիրները, պատրաստած է նոր ծրագիր մը՝ երիտասարդական կազմակերպութեան համար: Այս առթիւ խմբագրուած օրինագիծը ընդունած են առողջապահական եւ կրթական նախարարութիւնները:

Այդ օրինագիծը ի միջի այլոց կ'առաջադրէ.—

1) Տղաքը մեծցնել մարդկային եւ փոխադարձ օժանդակութեան զգացումներով եւ այդ նպատակը իրականացնելու համար զանոնք վարժեցնել հաւաքական կեանքի:

[…]

ԱԶԳԱՅԻՆ ԴՐԱՄԱՏՈՒՆԸ

[…]

Անցեալ օր, մեր Թուրքիոյ բաժնի աշխատակիցը յօդուածով մը խօսած է խնայողական դրամներու մասին: Այդ դրամները տրուած են ազգային եւ օտար դրամատուններ:

Այսպէս՝

	խնայողական ի պահ դրուած գումարներ	
	ազգ. դրմ.	օտր. դրմ.
1923	2,328,000	1,570,000
1924	3,608,000	2,160,000
1925	4,886,000	2,639,000
1926	7,223,000	3,127,000
1927	12,705,000	4,150,000
1928	17,468,000	4,999,000
1929	22,192,000	4,978,000
1930	27,104,000	5,183,000
1931	34,208,000	4,005,000

Այս ցուցակը կը ցուցնէ, արդէն, թէ 9 տարուան ընթացքին շուրջ 17 անգամ աւելցեր է ազգ. խնայողութեան դրամը:

Ուշագրաւ է նաեւ այն պարագան, որ ժողովուրդը առաւելապէս ազգային դրամատուններուն կը վստահի իր դրամները, քան՝ օտար, եթէ, սակայն, տոկոսի տարբերութիւն մը դեր չի խաղար հոդ:

ԹՈՒՐՔ ԶԱՄԱՑՆԱԳԻՏԱՐԱՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

«Հայաթ Անսիքլոփէտիսի» անունով Թուրքերէն համայնագիտարանը, որ 15 օրը անգամ մը լոյս կը տեսնէ այբուբենի կարգով իր 29րդ թիւին մէջ, «Էրմէնիսթան» անունին կարգին հետեւեալ տողերը յատկացուցած է իր ընթերցողներուն ծանօթացնելու համար Հայաստանը.—

«Հայաստանի սովետ ընկերվարական հանրապետութիւնը, 1920ին մուտք գործեց ռուս սովետ ընկերվարական հանրապետութիւններու Միութեան մէջ:

30,900 քառ. քիլոմեթր ընդարձակութեամբ Հայաստանը կը գտնուի Անդրկովկասեան բարձրաւանդակին հարաւ-արեւմուտքի կողմը: Այս բարձրաւանդակին վրայ փոքր Կովկասներ կոչուած լեռներ, երկու […]

[…]

ՄԱՄՈՒԼ

ՄԵՐ ՀՈԳԵՐԸ 1

—·—

Աբէնճի « Նոր Օր »ը կը շեշտէ խմբագրականի մը մէջ (11 ապրիլ).

— « Յունահայ գաղութը բազմաթիւ հոգեր ունի, որոնց մասին խորհող կեդրոնական իշխանութիւն չկայ: Ըլլայ հոս, ըլլայ Սելանիկի մէջ, գոյութիւն ունեցող ազգային մարմինները, հեղինակութենէ զուրկ ըլլալով, միանգամայն կտրուած զանգուածներէն, չեն կրնար օգտակար ըլլալ եւ զբաղիլ գաղութը շահագրգռող կենսական խնդիրներով, որոնք տարիներէ ի վեր կը մնան անլոյծ: Այդ խնդիրներէն կարեւորագոյնը՝ հպատակափոխութեան հարցն է, որ բազմաթիւ անդամներ սեղանի վրայ եկած եւ մէկդի նետուած է: Ցոյց տրուած անփութութեան գլխաւոր պատճառը՝ կառավա[…]

[…]

մայսարան, 42 մասնագիտական եւ 6 վարժապետանոց, մէկ ալ երաժշտանոց բացուած է:

Ֆ. Ս.

ԳՈՐԾԱԶՈՒՐԿՆԵՐՈՒ ԹԻՒԸ ԿԸ ՆՈՒԱԶԻ

—·—

Աշխատանքի նախարարութեան հրատարակած վիճակագրութեան համաձայն, ահաւասիկ կացութիւնը ապրիլի առաջին շաբթուան ընթացքին.—

8 ապրիլին արձանագրուած գործազուրկներուն թիւն էր 309,552, որուն 238,061ը այր, 71,491ը կին:

Նախընթաց շաբթուան ընդհանուր թիւն էր 314,190, ուրեմն նուազած են 4,638 գործազուրկներ:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐՕՆԸ (24)

ԳԵՏՆԻ ՏԱԿԷՆ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԳՐԱԿԱՆ ԽԱՂ. 1908)

[…]

տեսնենք կարմիր ձիուդ պատմութիւնը:

ԳԱԳՕ. — Թո՛ղ, ժամանակը չէ:

ԹԱԹՈՒԼ. — Ցեառ իր […]

[…]

Գ. ՄԵԼՈՅԵԱՆ

(Շարունակելի)

հրաւիրեց չինական արեւելեան երկաթուղիի գօտիին մէջ պատահած զանազան միջադէպերու վրայ, որոնք կը վնասեն Խորհրդային Միութեան շահերուն:

Մասնաւորաբար դիտել տուաւ թէ վերջերս կառախումբերուն վրայ կատարուած չարունակական յարձակումները, կանխամըտածուած արկածները, գողութիւններն ու խորհրդային քաղաքացիներու սպանութիւնները բոլորովին կազմալուծած են այդ գիծը: Իր գինուորները այդ գիծին վրայէն փոխադրելու արտօնութիւն խնդրելով, ճափոնական կառավարութիւնը յայտնած էր թէ նպատակը խաղաղութեան վերահաստատումն էր: Մինչդեռ կացութիւնը երբեք այսքան գէշ չէ եղած:

Գարախան դեսպանէն պահանջեց կարելի եղածին չափ շուտ պատասխան մը տալ եւ անոր յանձնեց խորհրդային կառավարութեան պահանջները ճշդող յիշատակագիր մը:

Յ. Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ընկերներու հանդիպումը վաղը Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, 51, Րիւ տը Րիվոլի, «Le Samaritain» սրճարանին ներքնայարկը: Մէթրօ՝ Շաթըլէ:

Գաւառ

Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ ԿՈՄԻՏԷՆ ստիպողաբար ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի Քրիստափոր, Ջաւարեան եւ Ռոստոմ խումբերու բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8ին Հ. Յ. Դ. Դրադարանը: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Ներկայանալ անդամատետրով:

«ՄԱՅԻՍ 28»Ը

Հ. Հ. ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ 15րդ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

Նախաձեռնութեամբ՝ Հ. Հ. Պատուիրակութեան

կը տօնուի Փարիզի մէջ Մայիս 27ին

Շաբաթ գիշեր ժամը 8.30էն մինչեւ առաւօտ

Petit Journalի սրահին մէջ

կը նախագահէ Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ

կը խօսի՝ Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին եւ պարեր:

Այրի Տիկ. Շուշանիկ Էրմոյեան, Մուշեղ Էրմոյեան (Ռուսիա), Այրի Տիկ. Նունուխաս Էրմոյեան եւ աղջիկը (Նիւ-Եորք), Տէր եւ Տիկին Յակոբ Էրմոյեան եւ զաւակունք (Սարսէլ), Տէր եւ Տիկին Քերոբ Անթոյեան եւ զաւակը (Ֆրէզնօ), Տէր եւ Տիկին Արշակ Զաքարեան, Տէր եւ Տիկին Ապլահաթեան եւ զաւակունք, Պ. Պ. Անթուան եւ Պարգեւ Օհանեան (Լանսէյ), Հայր Անտոն Ճնտոյեան, Տէր եւ Տիկ. Գրիգոր Պիւլպիւլճեան (Պոլիս), Պ. Ստեփան Գաշըգճեան եւ զաւակունք, Օր. Արշալոյս Կէլիպօլեան (Պոլիս), Տէր եւ Տիկ. Գումրուեան եւ զաւակունք (Սարսէլ), Տէր եւ Տիկ. Եզգիեան եւ Զաւակունք, Այրի Տիկ. Սրբուհի Մուրատեան եւ Զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Հայկ Դարբինեան, Մալզարաեան, Խաչատուրեան եւ Բօրեազեան ընտանիքները խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի ամուսնոյն, եղբօր եւ ազգականին՝

ԱՐԱՄ ԷՐՄՈՅԵԱՆԻ

զառնաղէտ մահը որ տեղի ունեցաւ 14 Ապրիլ Ուրբաթ երեկոյ:

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ 17 Ապրիլ Երկուշաբթի, կէսօրէ վերջ ժամը 2ին Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ, ուրկէց մարմինը փոխադրուեցաւ Ռոմէնվիլի գերեզմանատունը:

ԾԱՆՕԹ.— մահազդը ուշ հասած ըլլալով կարելի չեղաւ հրատարակել կիրակիի թիւին մէջ:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑՈՒՆՔ

ՓԱՐԻԶ, Զար.— 75 ֆր.:
ՖՈՒՐԿ, Ե. Պ.— 70:
ՄՈՐՓԻՀԱՆ, Կ. Ա. — 35.50:

ՆՈՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐ

ԹԷՀՐԱՆ, Ս. Գաբ. — Սկսանք ղրկել Ապրիլ 9էն:

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՏՕՆԷ ԱՊՐԻԼ ՏԱՍՆԸՄԷԿԻ ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՍՈՒԳԸ

ՓԱՐԻԶ

23 Ապրիլ Կիրակի երեկոյ ժամը 9ին

ՍԱԼ ԿԱՎՈՅԻ ՄԷՋ, 45, Rue La Boëti, 45.— Métro : Miromesnil

կը նախագահէ՝ **FERDINAND HEROLD**

Ընդհ. քարտուղար Ligue des Droits de l'Hommeի

կը խօսին՝ Պ. ՄԻՔԱՅԷԼ ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ

Պ. Պ. ԼԵՒՈՆ ԶՈՐՄԻՍԵԱՆ եւ ԱՆՈՒՇԱՒԱՆ ԳԱԲԻԿԵԱՆ

Prof. FAUCHET, փրոֆ. Փարիզի պետ. երաժշտանոցին

Բացման կը նուագէ օրկով հայկական « Տէր ողորմեա »ն

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին Օրիորդներ **NELLY GAUTHIER** (Թաւ ջութակ), **MADELEINE FRIDE** (ջութակ), Պարոններ **J. GILLES** (orgue), եւ **P. BAJEUX (Hautbois)**, բոլորն ալ առաջին մրցանակաւոր Փարիզի պետական երաժշտանոցէն:

կ'երգէ ՀԱՅԿԱՆՈՅՇ ԹՈՐՈՍԵԱՆ

ՅԱՅՏԱԳԻՐ

1.— Marche funèbre	**BEETHOVEN**
Orgue, թաւջութակ, ջութակ, hautbois	
2.— a) Aria	**BACH**
b) Andante	**HAENDEL**
c) Armenia	**MALIPIERO**
MADELEINE FRIDE	
3.— a) Plainte	**CAIX D'HERVELOIS**
b) La fille aux cheveux de lin	**DEBUSSY**
c) Հերոսին մահը	Ա. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ
NELLY GAUTHIER	
4.— a) Oratorio: Prélude	**TH. DUBOIS**
b) Տէ'ր, ողորմեա, դաշն.	**PAUL FAUCHET**

ՀԱՅԿԱՆՈՅՇ ԹՈՐՈՍԵԱՆ

ընկերակցութեամբ Orgueի, ջութակի, թաւջութակի եւ hautboisի

Լուսարձակով ցոյց կը տրուին նահատակ մտաւորականները, աճորի եւ ջարդերու նկարներ:

ԼԻՈՆ	22 Ապրիլ, Շաբաթ երեկոյ Գ. Թաղապետարանին մէջ
ՎԻԷՆ	23 Ապրիլ, Կիրակի կէսօրին
ՎԱԼԱՆՍ	29 Ապրիլ, Շաբաթ երեկոյ
ՌՈՄԱՆ	30 Ապրիլ, Կիրակի կէսօրին
ՄԱՐՍԷՅԼ	29 Ապրիլ, Շաբաթ երեկոյ

ՊՐԷՊԱՆ ՄԱՐՍԷՅԵԷ սրահին մէջ

կը նախագահէ՝ Պ. ՂԵՒՈՆԴ ՄԵԼՈՅԵԱՆ

Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՇՔԵՂ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

29 ԱՊՐԻԼ ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 8.45ԻՆ

Salle du Conservatoire

2, rue de Conservatoire Métro: Bonne-Nouvelle, Cadet

Ա. ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԻ

Բարեհաճ մասնակցութեամբ Փարիզի բոլոր հայ դերասաններուն կը ներկայացնէ՝ ի նպաստ Ա. ԳՄԲԷԹԵԱՆԻ

ՏՐԻԼՊԻ

Տոմսերու գները ժողովրդական՝ 3, 5, 10, 15 եւ 20 ֆրանք

կը ծախուին սովորական տեղերը:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (16)

ՉՈՐՍ ԱՐԴԱՐ ՄԱՐԴԻԿ

Հեղինակ՝ ԷՏԿԸՐ ՈՒՕԼԸՍ

Թարգմ. Ժ. Մ.

ԳԼՈՒԽ ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ

« ՁԱՅՆԱՐՁԱԿ »Ի ԽՄԲԱԳՐԱՏԱՆ ԴԷՊՔԸ

« Երբ Սօֆիա էի հանդիպեցայ մարդու մը որ ինծի պատմեց Թրէլովիչի խնդիրը: Այս վերջինը Սերպիոյ թագաւորը սպաննողներէն մէկն էր: Տունէն դուրս կուգայ թատրոն երթալու համար եւ նոյն գիշերը խոշոր հրապարակի մը վրայ կը գտնեն իր դիակը: Սուր մը խրած էին իր սրտին մէջ: Երկու կարեւոր բան կար ուշադրութեան արժանի. առաջին՝ զօրավար Թրէլովիչը նշանաւոր սուսերամարտիկ մըն էր ու յայտնի էր որ ըսպաննած չէին զինքը, այլ մեռած էր մենամարտի մը ընթացքին. երկրորդ՝ զօրավարը սեղմիրան կը կապէր ինչպէս բոլոր գերմանացած սպաները: Իր վրայ յարձակողներէն մէկը երեւի նշմարած էր ատիկա եւ ստիպած էր հաւանաբար որ հանէր զայն. վերջապէս այդ սեղմիրանը գտնուեցաւ դիակին քովը ...

— Այն ատենները հասկցա՞ն թէ Չորսերուն գործն էր այդ սպանութիւնը, հարցուց խմբագիրը:

— Ես նոյնիսկ անոնց մասին լսած չէի առաջ, ըսաւ Ուէլպի դժգոհութեամբ: Ինչ որ է, դո՞ւն ինչ ըրիր քեզի պատահածին համար:

— Հարցաքննեցի բոլոր գնացպաններն ու ծառաները որոնք խմբագրատունն էին այդ ժամուն. բայց այդ խորհրդաւոր անծանօթին գալն ու երթալը ո՛չ ոք չէ տեսած. կարծեմ այս ամէնը մէկ հոգիի գործն է. չափազանց տարօրինակ է իսկապէս. խելքս չի հասնիր, Ուէլպի. պահարանին խէժը տակաւին թաց էր երբ բացի. կ'երեւայ թէ նամակը գրուած էր խմբագրատան մէջ եւ փակցուած էր սենեակը մտնելէս մէկ վայրկեան առաջ:

— Պատուհանները բա՞ց էին:

— Ո՛չ. երեքն ալ փակուած էին շատ ամուր կերպով. անկարելի էր սենեակ մտնել այդ ճամբէն: Գաղտնի ոստիկան մը, որ խմբագրատուն եկած էր տեղեկութեան համար, հաստատեց այդ կարծիքը:

— Նամակը այստեղ ձգող անձը մեկնած ըլլալու է ձեր գալէն մէկ վայրկեան առաջ միայն, ըսաւ ոստիկանը ու դրպանը դրաւ նամակը:

Պարտաճանաչ ու երիտասարդ ոստիկան մըն էր: Քննութիւնները աւարտելէ առաջ լաւ մը խուզարկեց սենեակը. վեր վերցուց գորգը, պատերը շօշափեց, բացաւ դարակները ու չափեր նօթագրեց իր տետրակին մէջ:

— Մեզմէ շատերը կ'արհամարհեն ոստիկանական պատմութիւնները, բացատրեց գաղտնի ոստիկանը. բայց ես կարդացած եմ Քոնըն Տօյլի կամ Կապօրիոյի բոլոր գիրքերը եւ կը հաւատամ թէ պէտք է նկատի առնել ամէնէն փոքր մանրամասնութիւններն անգամ: Սիկարէթի հետք գտա՞ք այստեղ:

— Ո՛չ, ըսաւ խմբագիրը:

— Մե՛ղք, ըսաւ ոստիկանը. Թուղթի մը մէջ ծրարեց « դժոխային մեքենան » ու մեկնեցաւ:

Խմբագիրը յետոյ պատմեց Ուէլպիին թէ ոստիկանութեան պաշտօնեան ամբողջ կէս ժամ խոշորացոյցով քննած էր տախտակամածը:

— Գտաւ միայն կէս ոսկինոց մը որ քանի մը շաբաթ առաջ կորսնցուցեր էի. գէշ նշան է ...

Ամբողջ այդ իրիկունը սենեակին մէջ պատահածին մասին լուր ունէին միայն Ուէլպին ու թերթին տնօրէնը: Զանազան զրոյցներ շրջան ըրին խմբագրատան միւս մասերուն մէջ:

— Կայծ մը երեւցեր է ելեկտրական լամբին վրայ ու խմբագիրը սարսափեր է, ըսաւ թերթին Նաւային – Թղթատարական բաժնին վարիչը:

— Վա՛յ ... ըսաւ Օդաբանական բաժնին պետը. ինծի ալ այդ տեսակ բան մը պատահեցաւ անցեալ օր ...

Տնօրէնը խիստ յանձնարարութիւններ ըրաւ գաղտնի ոստիկանին՝ անոր մեկնելէն առաջ:

— Միայն դուք եւ ես պէտք է գիտնանք այս մասին. եթէ տարաձայնուի, յանցաւորը ոստիկանութեան տնօրէնութիւնն է:

— Վստահ կրնաք ըլլալ, պատասխանեց ոստիկանը. արդէն մենք խոշոր փորձանքի մէջ ենք:

— Լա՛ւ, լա՛ւ, ըսաւ տնօրէնը:

Այնպէս որ դէպքը գաղտնի մնաց մինչեւ թերթը մամուլին յանձնուելէն կէս ժամ առաջ:

Աւելկա կրնայ զարմանալի թուիլ սովորական մարդու մը համար: Սակայն լրագրի գործէն հասկցողները փորձառութեամբ տեսած են որ լուրերը կը տարածայնուին ընդհանրապէս տպագրուելէ առաջ:

Զարանձի գրաշարներ — գրաշարներն անգամ կրնան չարաճճի ըլլալ — կարեւոր եւ սեփական լուրերու պատճէնը կը նետեն պատուհանէն դուրս, ուր իրենցմէ մէկը կը սպասէ սովորաբար: Այս վերջինը լուրը կը տանի մրցակից թերթի մը խմբագրութեան ու կը ծախէ շատ բարձր արժէքով մը: Պատահած են այսպիսի դէպքեր:

Երբ ժամը 11.30ին « Ձայնարձակ »ը յանձնուեցաւ մամուլին, թերթին բոլոր խմբագիրները առաջին անգամ ըլլալով իմացան լուրը:

Եւ ահաւասիկ խոշոր պատմութիւն մը եւս որ լոյս տեսաւ « Ձայնարձակ »ի մէջ, հետեւեալ մեծատառ խորագիրներուն տակ. —

ՉՈՐՍ ԱՐԴԱՐՆԵՐԸ. — ՄԵՐ ԽՄԲԱԳՐԱՏԱՆ ԴԷՊՔԸ. — ԴԻՒԱՅԻՆ ՀՆԱՐԱՄՏՈՒԹԻՒՆ. — ՍՊԱՌՆԱԿԱՆ ՆԱՄԱԿ ՄԸ. — ՉՈՐՍԵՐԸ ՊԻՏԻ ՊԱՀԵՆ ԻՐԵՆՑ ԽՈՍՏՈՒՄԸ. — ԿԱՐԵՒՈՐ ՓԱՍՏԱԹՈՒՂԹ ՄԸ. — ՈՍՏԻԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՊԻՏԻ ԿՐՆԱ՞Յ ՓՐԿԵԼ ՍԸՐ ՖԻԼԻՓ ՐԷՅՄԸՆԸ

— Սքանչելի՛ պատմութիւն, դիտել տուաւ խմբագիրը փորձերը կարդալով:

— Գէշ չէ, ըսաւ Ուէլպի, կ... ծեմ ...

Այդ պահուն սենեակէն ներս մտաւ պաշտօնեայ մը, որուն կ'ընկերանար անծանօթ մէկը, եւ ըսաւ.

— Այս պարոնը մէկը տեսնել կ'ուզէ. գրգռուած երեւոյթ մը ունի ... լուն համար վեր բերի զինքը. օտարական է. ըսածները չեմ հասկնար. ... բերի, պարոն Ուէլպի:

(Շարունակելի)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone: Glacière 15-70

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 20 ԱՊՐԻԼ 1933
20 Avril 1933

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2167 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԵՆԱՇՆՈՐՀԻ ՄԸ ԳԻՆԸ

Այս օրերս Փարիզի մէջ կը կնքուի վերջնական համաձայնագիրը Օսմանեան Հանրային Պարտքի բաժնետէրերուն եւ Թուրք կառավարութեան միջեւ:

1928ի յուլիսին համաձայնութիւն մը կնքուած էր արդէն այս մասին եւ վերջնական կը նկատուէր: Լօզանի դաշնագրին վաւերացումէն ետք, չորս երկար տարիներու դժնդակ բանակցութիւնները ի վերջոյ յանգած էին կարգադրութեան մը: Սակայն Էնկիւրիի կառավարութիւնը միայն տարի մը յարգելէ վերջ իր ստորագրութիւնը, խափանարար դիրք բռնեց, մերժելով այնուհետեւ ոեւէ վճարում ընել Հանրային Պարտքի հաշուոյն:

Այդ թուականէն ի վեր նոր բանակցութիւններ կը կատարուէին անվերջ չահակից կողմերուն միջեւ: Թուրք կառավարութեան ներկայացուցիչը Սարաճօղլու Շիւքրի պէյ Փարիզէն Էնկիւրի կ'երթեւեկէ տարիներէ ի վեր: Քանիցս յայտարարուեցաւ թէ համաձայնութիւն գոյացած է, սակայն ամէն անգամուն ալ նոր խնդիր մը ծագեցաւ՝ յետաձգելով վերջնական կարգադրութիւնը:

Թուրքերը, չփացած իրենց տարած դիւրին յաղթանակներէն, անհաշտ քաղաքականութեան հետեւեցան եւ անդրդուելի մնացին իրենց տեսակէտներուն վրայ: Իսկ բաժնետէրերու ներկայացուցիչները, հասկնալով որ չպիտի կրնան դանձել Թուրքիայէն ունեցած իրենց պահանջները, զիջումի ճամբան բռնելով մէկտեղ ուզեցին անտեսական ուրիշ չահեր ապահովել:

Օսմանեան Հանրային Պարտքէն Թուրքիոյ ինկած բաժինը, որ 108 միլիոն թրքական ոսկեդրամ էր, զեղչուեցաւ ծիծաղելի գումարի մը՝ 7 միլիոն ոսկի, տարեկան չնչին վճարումներով: Տնտեսական ճակատի վրայ կարեւոր յաղթանակ մըն է ասիկա Էնկիւրիի համար:

Ի՞նչ չահ ունէին բաժնետէրերը այսքան կարեւոր զիջում ընելու մէջ:

Երբ մէկ կողմէ Փարիզի մէջ տենդոտ բանակցութիւններ առաջ կը տարուէին, անդին Ֆրանսացի դրամատէրներ Պոլսոյ եւ Էնկիւրիի պաշտօնական շրջանակներուն հետ շփման մէջ կը մտնէին: Վալէրիներ եւ մէթր Սալէմներ շարժման մէջ դրուած էին: Անոնց համար կենսական էր ապահովել Ծխախոտի Ռէժին — որուն մենաշնորհի պայմանաժամը քանի մը տարիէ ի վեր վերջ գտած է — եւ Օսմանեան Կայսերական Դրամատունը, որուն պայմանադրութիւնը կը լրանայ շուտով:

Թուրքերը տեղի չտուին առաջինին մասին: Գալով երկրորդին, խիստ ծանր պայմաններ դրին՝ վերանորոգելու համար մենաշնորհը Օսմանեան Պանքային: Այս վերջինը յօժարեցաւ 13 միլիոն թրքական ոսկիի համարժէք օտար դրամ տրամադրել Թուրք կառավարութեան, միաժամանակ հրաժարելով կարգ մը իրաւունքներէ, որոնք արդէն փոխանցուած են Թիւրքիա Ճիւմհուրիյէթի Մէրքէզ Պանքասըին (պետական դրամատուն):

Այդքան կրճատումներու յանձնառու ըլլալով մէկտեղ, Պանք Օթոմանը ամէն ճիգ կ'ընէ պահելու համար իր գոյութիւնը Թուրքիոյ մէջ, ուսկից հետզհետէ կը հեռանան եւրոպական միւս դրամատուները, սկսեալ Քրէտի Լիոնէէն, որ առջի տարի փակեց իր դուռները: Թուրքերը իրենք սկսած են զբաղիլ սեղանաւորութեամբ եւ վճռակամութեան մը համաձայն, 44 Թուրք ազգային դրամատուններ կան արդէն Թուրքիոյ մէջ՝ ընդամէնը 91 միլիոն թրքական ոսկի դրամագլուխով:

Ազգայնական Թուրքերը, որ քանդեցին ամէն ինչ որ անցեալը, սուլթանական օրերը կը յիշեցնէր, պիտի հանդուրժէին ուրեմն Օսմանեան Կայսերական Դրամատան պահպանման, « օսմանեան »ն ու « կայսերական »ը օրէնքէ դուրս հռչակելէ վերջ:

Թէ ի՛նչ կարեւոր դեր կատարած է Օսմանեան Դրամատունը Թուրքիոյ ելմտական ու քաղաքական կեանքին մէջ իր հիմնարկութեան թուականէն՝ 1863էն ի վեր, բացատրութեան կարօտ չէ: Կէս դարէ աւելի օսմանեան կայսրութեան անմրցելի սեղանաւորի պաշտօնը կատարելէ զատ, Պապը Ալիի քաղաքական ուղղութեան վրայ որոշ ազդեցութիւն ունեցած է:

Այդ քաղաքական դերը շարունակած է խաղալ նաեւ Զինադադարէն վերջ, երբ պարտուած Թուրքիան Դաշնակիցներու զինուորական գրաւման տակ կը գտնուէր:

Վերջերս « Միլլիյէթ »ի մէջ յօդուածագիր մը որ « Միլլիճի » կը ստորագրէ, սկսած է գրել Զինադադարի շրջանի իր յուշերը: Մարտ 28ի թիւին մէջ « Սէվրի Դաշնագիրը եւ Օսմանեան Պանքան » խորագրին տակ կարգ մը յայտնութիւններ ընելէ վերջ, կը հրատարակէ ֆրանսացի սպայի մը յուշատետրէն 2 հոկտ. 1920 թուակիր էջը: Սպան բացատրելէ վերջ թէ Օսմանեան Պանքան ինչպէս կ'ուզէր որ Թուրքիա ֆրանսական հոգատարութեան ենթարկուի, կ'ըսէ թէ միւս դաշնակիցները իրենք ալ նոյն փափաքն ունենալով, ի վերջոյ գործը յանգեցաւ Սէվրի դաշնագրին:

— « Սէվրի դաշնագրով, Թրակիան եւ Իզմիրը Թուրքիայէն կը բաժնուէին: Այս ձեւով Պանքային գործունէութեան շրջանակը կը պզտիկնար: Եթէ Սէվրի դաշնագրով Թուրքիոյ ձգուած հողամասերը որակով հաւասար ըլլային ձեռքէն առնուածներուն, Պանքան ատոնցմէ մը կրնար գոհ ըլլալ: Հապա՞ ազդեցութեան շրջանակները ··· Իտալիոյ եւ Յունաստանի անցած հողամասերը: Այնտեղ պիտի կրնա՞ր գործել այն ձեւով ինչպէս կը գործէր թրքական վարչութեան օրով: Ատիկա չէր յուսար ··· »:

Օսմանեան Պանքան գոհ չէր Սէվրի դաշնագրէն, քանի որ իր գործունէութեան դաշտը կը պզտիկցնէր: Ահա՛ թէ ինչու մեծ դաշնակիցները խղճի կատարեալ հանդարտութեամբ պատռեցին զայն՝ քուրջի կտորի մը պէս. այս եւ նման անիմանալի պատճառներով:

Ժամանակակից պատմութեան ո՛րքան թաքուն ծալքեր կան, որ դեռ քօղարկուած կը մնան մեր մահկանացուի աչքերէն:

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՀԱՅՐ ԱԲՐԱՀԱՄ ԿԱԹՈՒԱԾԱՀԱՐ

ՊԷՅՐՈՒԹ, 11 ապրիլ (մեր սեփական թղթակցէն). — Հայր Աբրահամ, Աւետիք Սահակեան, նախագահ Հայաստանի Խորհրդարանի, երէկ, երկուշաբթի, ամսոյս 10ին՝ ժամը 4.30ի մօտերը, տունը նստած պահուն, կաթուածի հարուած ստացաւ: Տրուեցան բժշկական անհրաժեշտ դարմանումները. վիճակը մտատանջութիւն կը պատճառէ:

⁂ « Ազդակ » հետեւեալը կը գրէ այս առթիւ. — Շուկայէն վերադարձին Հայր Աբրահամ յանկարծ անհանգստութիւն մը զգալով անկողին կ'իյնայ: Անմիջապէս քննութեան համար կը կանչուին բժիշկներ, որոնք, դժբախտաբար կը նկատեն որ Հայաստանի Հանրապետութեան անդրանիկ Խորհրդարանի նախագահը կաթուած ունեցեր է եւ վիճակը ծանր է:

Հայր Աբրահամ այժմ զրկուած է գիտակցութենէ եւ մտահոգիչ է իր առողջութիւնը:

Մոսկուայի դատավարութեան արդիւնքը

—o—o—

... ԵՒ ԾՆԱՒ ՄՈՒԿՆ ՋՆՋԻՆ

Այնքան աղմուկով սկսուած եւ շարունակուած դատավարութիւնը անփառունակ վախճան մը ունեցաւ:

Ինչպէս գրած էինք երէկ, անգլիացի ճարտարագէտներու դատավարութիւնը վերջացած ըլլալով, վճիռը տրուեցաւ գիշերուան ժամը 1ին: Մեծ բազմութիւն մը անհամբեր կը սպասէր այդ ժամուն:

Թօրնթըն դատապարտուեցաւ երեք տարի, Մաքտօնըլտ երկու տարուան բանտարկութեան: Մնացեալ չորս Անգլիացիներէն Քըշնի, Մընքհաուզ եւ Նորտուօլ դատապարտուեցան մինչեւ երեք օր Խորհրդային Միութեան սահմաններէն արտաքսուելու: Իսկ Կրէկորի անպարտ հռչակուեցաւ:

Մէթրոփոլիթըն Վիքըրս ընկերութեան 11 ռուս պաշտօնեաներէն տասը հոգի զանազան պատիժներու դատապարտուեցան: Այսպէս՝ Լօբանով, Սուխարուչկին եւ Գուսեւ դատապարտուեցան տասը տարի բանտարկութեան. Կոտլարեւսկի, Սոկոլով եւ Զորին՝ ութ տարի, Կրաշենինիկով՝ հինգ տարի, Օլեյնեկ՝ երեք, Լեբեդեւ՝ երկու, Կուտուզովա՝ մէկուկէս տարի: Անպարտ արձակուեցաւ Զիվերտ:

Դատավարութեան վերջին երկու նիստերը յատկացուած էին ամբաստանեալներու պաշտպանողականին: Ռուս ամբաստանեալներու փաստաբանները ընդհանուր առմամբ աշխատեցան պատասխանատուութիւնը բեռցնել անգլիացի ճարտարագէտներուն վրայ:

Թօրնթընի փաստաբանը՝ Հրեայ Պրօտ պերճախօս պաշտպանողականով մը յայտնեց թէ ռուս ճարտարագէտները բնաւ պէտք չունէին անգլիական ազդեցութեան՝ հակախորհրդային ըլլալու համար: Անոնք Թօրնթընը կ'ամբաստանեն՝ պարզապէս « իրենց մորթը փրկելու համար »: Ցետոյ մարդ մը յանցաւոր նկատելու համար, կարելի չէ հիմնուիլ միւս ամբաստանեալներու վկայութեան վրայ: Ու աւելցուց.

— Ի՞նչպէս հաւատալ, որ Թօրնթընի եւ Մըքհաուզի պէս երկու խելացի եւ խոհեմ մարդիկ ազատօրէն խօսած ըլլան Տիկ. Կուտուզովայի պէս կնոջ մը առջեւ: Գալով կաշառքի խնդրին, այս մասին ըմբռնումները կը տարբերին խորհրդային Միութեան եւ դրամատիրական երկիրներու մէջ, ուր պարգեւներ եւ փոքրիկ նուէրներ տալը երբեք կաշառելու փորձ չի նկատուիր:

Քըշնիի փաստաբանը Լիտով ճարտար պաշտպանողական մը խօսեցաւ: Շեշտեց թէ Քըշնի երբեք դրամ չէ վճարած իր հաւաքած տեղեկութեանց համար: Ցետոյ շատ բնական է որ օտարականները հետաքրքրուին իրենց բնակած երկրի մասին. ասիկա բնաւ գէշ նպատակներ չենթադրեր: Ճիշդ է թէ Քըշնի Մետրովիքեւի տան մէջ քանի մը երեկոյթներու ներկայ եղած է: Զարմանալու ի՛նչ կայ ատոր մէջ: Մետրովիքեւի կինը երիտասարդ էր եւ անգլիերէն գիտէր: Քըշնի ալ երիտասարդ է եւ ապահովագրուած չէ կնոջական զէնքերու դէմ ...

Մընքհաուզի պաշտպանողականն ըրաւ փաստաբան Կոմոտով, Կուտուզովայինը՝ Լիտով:

Ցետոյ դատարանի նախագահը Ուլրիխ առանձին առանձին խօսք տուաւ 17 ամբաստանեալներուն: Ռուսները բոլորն ալ խոստովանեցան իրենց յանցաւոր ըլլալը եւ խնդրեցին որ ներում շնորհուի իրենց, խոստանալով այսուհետեւ աշխատիլ պարկեշտօրէն:

Անգլիացիներէն Մաքտօնըլտ ըսաւ.

— Ցանցաւոր եմ, աւելցնելիք բան մը չունիմ:

Միւսները աւելի երկար խօսեցան՝ բողոքելով իրենց վերագրուած յանցանքներուն դէմ: Վերջին խօսողն եղաւ Տիկին Կուտուզովա, որ զուարճալի պատմութիւններ ընելէ վերջ, աւելցուց թէ արդէն խոստովանած է իր յանցանքները եւ ինքզինք կը դնէ պրոլետարական արդարութեան տրամադրութեան տակ:

⁂ Լոնտոնի քաղաքական շրջանակները որոշ գոհունակութիւն զգացին՝ լսելով վճիռը: Առտուան ժամը 1ին Մեթրոփոլիթըն Վիքըրս ընկ.ը զեկոյց մը հրատարակեց՝ համակրութիւնը յայտնելով իր ամբաստանեալ պաշտօնեաներուն եւ դատապարտուածներու ընտանիքներուն հանդէպ:

⁂ Անգլիական դահլիճը երէկ առաւօտ նիստ գումարեց Ուէնտսըրի պալատին մէջ՝ օրակարգ ունենալով « ռուսական ապրանքներու ներածումը արգիլող օրէնքը »:

Ո՞ւր կը գտնուի Զօր. Փլասթիրաս

Ինչպէս կը յիշուի, Յունաստանի վերջին ընտրութեանց մէջ Վէնիզելոսի կուսակցութեան պարտուած օրը, նախկին վարչապետին կուսակիցներէն զօրավար Փլասթիրաս դիկտատորութիւն հռչակեց: Այս ձեռնարկը 24 ժամ հազիւ ապրեցաւ եւ զօրավարը ստիպուեցաւ տեղի տալ ու ապարէզէն քաշուիլ մարտ 7ին: Այդ օրէն ի վեր նոր կառավարութեան կողմէ կը փնտռուէր զօրավարը, որ անգտանելի դարձած էր: Վերջերս Թուրք թերթերը գրած էին թէ Փլասթիրաս Պոլիս կը գտնուի:

Իրականութիւնն այն է որ զօր. Փլասթիրաս չարաթ գիշեր Պիրէոնէն նաւ նստելով ապաստանած է Երկոտասան կղզիներէն Քալիմնոս: Իտալական իշխանութիւնները իրբեւ քաղաքական տարագիր լաւ ընդունելութիւն ըրին իրեն:

Զօր. Փլասթիրասն էր որ Անատոլուի հելլենական ձախողութենէն վերջ, գնդակի բռնած էր վարչապետ Կունարիսը, հրամանատար Հաճի Անէսթին եւ միւս բարձրաստիճան պատասխանատուները:

Վիեննական Մխիթարեանց Աբբահօր պտոյտները

Վիեննական Մխիթարեաններու Աբբահայրը՝ արհիապատ. Հ. Մեսրոպ Հապոզեան, ընկերակցութեամբ Պոլսոյ եւ Իզմիրի Մխիթարեան վարժարաններու նախկին վարիչ Հ. Վ. Մելքիսեդեկեանի, մեկնած է Հռոմ, անկէ անցած է Աթէնք ու Սելանիկ, իսկ այժմ կը գտնուի Ֆիլիպէ:

Աբբահօր այս վանական այցելութիւնը՝ Աթէնք ու Ֆիլիպէ, կապ ունի նաեւ Ֆիլիպէի մէջ կառուցուելիք վարժարանին հետ: Ապահովաբար, երկու հայրերը կրկին Հռոմի վրայով վերադառնան Վիեննա:

Հակահրեայ ցոյցեր Ռումանիոյ մէջ

Պուքրէշէն կը հեռագրեն թէ Չէրնօթիի մէջ առջի օր խռովութիւններ ծագած են: Հակահրեայ եւ համայնավար կազմակերպութեանց պատկանող մարդիկ առտուն կանուխէն յարձակումի ձեռնարկեցին քաղաքի գլխաւոր փողոցներուն մէջ: Բազմաթիւ տուներու դուռներն ու պատուհանները կոտրտեցին եւ բնակիչները խոշտանգեցին: Կէս օրէ վերջ 3 — 400 ցուցարարներ կուիւ առաջ բերին: Ընդհարումի պահուն վիրաւորուեցան երեսուն հոգի, որոնցմէ երկու Հրեաներու վիճակը շատ ծանր է: Ոստիկանութիւնը անզօր ըլլալով վերահաստատել կարգը, զինուորները միջամտեցին, համաձայն պաշարման վիճակի հրամանագրին: Քսան հոգի ձերբակալուեցան:

Ֆրանկօ-գերմանական միջադէպեր

Վերջին օրերս կարգ մը միջադէպեր պատահեցան Ալզաս – Լօրէնի մէջ: Չորս գերման մասնորդներ Զատկի առթիւ պտոյտի համար ինքնաշարժով մը Մէց եկած էին: Թէեւ անցագիր ունէին, բայց ինքնաշարժին ետեւը հիթլերեան նշանատախտակ մը դրած ըլլալով, կարգ մը երիտասարդներ բռնադատեցին Գերմանները հանել զայն: Այս վերջիններու ընդդիմութեան վրայ, ոստիկանութիւնը միջամտելով սահմանագլուխէն դուրս հանեց զանոնք:

Այս միջադէպէն քանի մը օր վերջ, յիսուն ազգայնական Գերմաններ Տրուզէնհայմի կամուրջէն Հռենոսը անցնելով ֆրանսական հող մտան: Անցագիր չունէին եւ կ'ըսէին թէ գիւղին մէկ պանդոկը պիտի երթան: Սահմանագլուխի հերթապահը ուզեց արգիլել զանոնք: Հիթլերեանները սպառնական դիրք բռնեցին, որուն վրայ հերթապահը յայտնեց թէ պիտի ստիպուի զինեալ ուժով ֆրանսական հողէն դուրս հանել զիրենք: Ասոր վրայ քաշուեցան՝ « նացի » դրօշակ մը պարզելով եւ « կեցցէ՛ Հիթլեր » պոռալով:

Ամէն օր կրկնուող այս միջադէպերուն հանդէպ ֆրանսական սպայակոյտը կարգ մը միջոցներ ձեռք առաւ: Օդանաւորդները մեկնեցան Սթրազպուրկէն: Հետեւակ որսորդ զինուորները Ալզասէն փոխադրուեցան Ռէմիրմոն, անոնց տեղ հետեւակներ եկան: Հակէնաուի եւ Վիսէմպուրկի մէջ զինուորներու թիւը աւելցուեցաւ: Քանի մը օր առաջ 23րդ վաշտի գումարտակներ տեղաւորուեցան Հոխվոլտի առաջացեալ բարձունքի ամրոցին մէջ, ուր զինուորներ կը բնակին հողէն 60—80 մեդր ցած ստորերկրեայ խուցերու մէջ:

Բոլոր այս նախազգուշական միջոցները ձեռք առնուեցան ամէն պատահականութեան դէմ պատրաստ գտնուելու համար:

Ռուզվելթ լիազօրութիւն կ'ուզէ

Ուաշինկթընի խորհրդաժողովէն առաջ նախագահ Ռուզվէլթ կը փափաքի գործելու լիազօր պաշտօնութիւն ստանալ խորհրդարանէն, որպէս զի բանակցութեանց ընթացքին կարենայ աւելի վճռական լեզու գործածել, առեւտրական դաշնագիրներու կնքումին եւ պարտքերու չարաբաստիկ հարցի կարգադրութեան մէջ լայն իրաւասութիւն ունենալ: Մէկ խօսքով, նորընտիր նախագահը կ'ուզէ իր վրայ միացնել օրէնսդիր իշխանութեան իրաւունքներն ալ, կերպով մը դիկտատորութիւն ունենալ՝ միջազգային խնդիրներու կարգադրութեան մէջ:

Այս մասին մեծ դժուարութեանց կը հանդիպի սակայն, քանի որ խորհրդարանը չուզեր զիջիլ արտաքին քաղաքականութեան մէջ վերջին խօսքն ունենալու իր իրաւունքները: Հետեւելով աւանդական վարդապետութեան, խորհրդարանը հակառակ է որ Միացեալ Նահանգները խառնուին եւրոպական գործերուն:

Միւս կողմէ ամիսէ մը ի վեր Ռուզվէլթ ներքին բազմաթիւ խնդիրներու մէջ բացարձակ լիազօրութեամբ գործեց՝ անտեսելով խորհրդարանը եւ ստուերի մէջ ձգելով զայն: Այս վերջինը այժմ կ'ուզէ ամբոխավարութիւն ընել՝ փոխվրէժ առնելու համար: Այսպէս՝ ծերակուտականներն ու երեսփոխանները կը գզուշացնեն ժողովուրդը այն վտանգին դէմ, որուն պիտի ենթարկուի՝ եթէ թոյլ տայ որ Ռուզվէլթ իր ուզածին պէս զեղչէ օտար ապրանքներու մաքսատուրքը: Նոյն իսկ ժողովրդավարները, որ մաքսատուրքը հարիւրին 10 զեղչելու կողմնակից են, կը վախնան այժմ լիազօրութիւն տալէ նախագահին: Մաքսատուրքի զեղչէն պիտի տուժեն մասնաւորաբար հողագործները:

Եթէ չյաջողի լիազօրութիւն ստանալ, նախագահը շատ ծանր կացութեան մը պիտի ենթարկուի եւ Ուաշինկթընի խորհրդաժողովը դրական ելքի մը չպիտի կրնայ յանգիլ: Ի՞նչ արժէք պիտի ներկայացնեն իր յանձնառութիւնները, երբ խորհրդարանը մէկ քուէարկութեամբ ջուրը կրնայ ձգել զանոնք: Մանաւանդ որ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի պատուիրակները, փորձուելով անցեալի դառն դասերէն, պիտի ուզեն ամուր եւ հաստատուն հողի վրայ կառուցանել նոր համաձայնութիւնները:

Ուրեմն ամերիկեան խորհրդարանի որոշումէն կախում պիտի ունենայ Ուաշինկթընի խորհրդաժողովին բախտը:

Էրիօ կ'աշխատի նաւուն վրայ

Այս անգամ ֆրանսական մամուլը մեծ կարեւորութիւն կուտայ դէպի Ամերիկա կատարուած ճամբորդութեան: Մեծ թերթերը իրենց լաւագոյն թղթակիցները ընկերացուցած են ֆրանսական պատուիրակութեան: « Իլ դը Ֆրանս »ի վրայ անթել հեռախօս ալ հաստատուած ըլլալով, թղթակիցները ժամը ժամին իրենց թերթերուն կը տեղեկագրեն շոգենաւին մէջ անցած դարձածները, Էրիոյի ամէն մէկ շարժումը: Նախկին վարչապետը իրեն ընկերացող մասնագէտներուն հետ առաջմ կը պատրաստէ բանակցութեանց համար:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ԷՆԿԻՒՐԻ ԿԸ ՀՐԱՒԻՐՈՒԻ

Էնկիւրիէն ապրիլ 19 թուականով կը հեռագրեն.— Վարչապետ Ցալտարիս եւ արտաքին նախարար Մաքսիմոս ընդունեցին Թուրք կառավարութեան հրաւէրը՝ մօտերս Էնկիւրի այցելելու մասին:

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ԵՒ ԻՏԱԼԻԱ

Ֆոն Փափէն եւ կէօրինկ տակաւին Իտալիա կը գտնուին: Հեռագրի մը համաձայն, Իտալիա հակառակ է դաշնագիրները վերաքննելու մասին գերման պատուիրակներու ներկայացուցած ծրագրին: Նոյնպէս կը հաստատուի թէ Իտալիա կը հակառակի Աւստրիոյ միացման Գերմանիոյ:

ՔՐԻՇՆԱՄՈՒՐԹԻԻՆ ԿԵԱՆՔՆ ՈՒ ԳՈՐԾԸ

Քրիշնամուրթի ծնած է Հնդկաստանի Մատանապալ քաղաքին մէջ։ Իր ընտանիքին անունը Ժիտտու է, բայց Հնդիկներու սովորութեան համաձայն, ան ծանօթ է իր անհատական անունով, եւ ոչ թէ իր ընտանիքին անունով։ Իր հայրը Ժիտտու Նարանիահ՝ պաշտօնեայ էր անգլիական կառավարութեան ելեւմտից տնտեսութեան մէջ, մայրը մեռաւ, երբ ան տակաւին մանուկ էր։

Հայրը երկար տարիներէ ի վեր հետեւող եղած էր աստուածիմաստ (théosophie) վարդապետութեան։ Երբ իր պաշտօնէն հրաժարեցաւ, աստուածիմաստեան ընկերութեաննախագահուհի՝ Տօքթ. Աննա Պէզանթ զինքը հրաւիրեց Ատիար (Մատրաս), միասին աշխատակցելու համար։ Նարանիահ իր երեք զաւակները առնելով, գնաց հաստատուեցաւ Ատիարի մէջ։

1910ին, հոն իր երկու տղաքը, Քրիշնամուրթի ու իր կրտսեր եղբայրը՝ Նիթիանանտա, մասնաւոր ուշադրութիւնը գրաւեցին Տօքթ. Աննա Պէզանթին։ Մանաւորապէս Քրիշնամուրթիին մէջ թաքուն կարողութիւններ տեսնելով, Տօքթ. Պէզանթ անոր հօր առաջարկեց իրեն յանձնել զաւկին կրթութեան ու անոր բարձր առաջելութեան հոգը։ Հայրը, որ աղքատ մարդ մըն էր, ուրախութեամբ ընդունեց իրեն եղած առաջարկը, եւ Տօքթ. Պէզանթին յանձնեց Քրիշնամուրթին։ Եւ որովհետեւ Քրիշնամուրթիին ու իր եղբօր Նիթիանանտայի միջեւ սիրոյ անքակտելի կապ մը գոյութիւն ունէր, կրտսեր եղբայրն ալ ձեռնասունը եղաւ Տօքթ. Պէզանթի։

1911ին, Տօքթ. Պէզանթ իրեն հետ միասին Եւրոպա տարաւ երկու եղբայրները, եւ հրապարակաւ ծանոյց Քրիշնամուրթիի հոգեկան թաքուն մեծ կարողութիւնները։ Աշխարհիս մէջ ցանուած հազարաւոր թէօսօֆներ ընդունեցին իր յայտարարութիւնը, եւ համախմբուեցան «Արեւելեան Աստղի միաբանութիւն» անուան տակ, սպասելով որ Քրիշնամուրթի իր կոչումին պատրաստուի, մինչեւ չափահաս տարիքին հասնիլը։

Քրիշնամուրթիին հայրը, ուղղափառ Պրահմանական մը, իր ցեղակիցներուն դրդումով, Տօքթ. Պէզանթէն ետ պահանջեց իր երկու մանչ զաւակները։ Սակայն ատենք խորապէս կապուած ըլլալով Տօքթ. Պէզանթին, մերժեցին վերադառնալ իրենց հօր մօտ։ Ասոր վրայ հայրը դատ բացաւ Տօքթ. Պէզանթի դէմ, սակայն տղաք թեւակոխած ըլլալով չափահասութեան օրինական տարիքը, որ Հնդկաստանի մէջ 18 է, հայրը կորսնցուց դատը, եւ Տօքթ. Պէզանթ խնամակալուհի ճանչցուելով, իր քով պահեց երկու զաւակները։

Քրիշնամուրթի Անգլիոյ մէջ մասնաւոր կրթութիւն մը ստացաւ, առանց յաճախելու անգլիական որ եւ է համալսարան։ 1922ին, ան Գալիֆորնիա գնաց, այն յոյսով որ այդ երկրին կլիման պիտի բարելաւէր իր եղբօր խաթարուած առողջութիւնը։ Հոն յաջորդող երկու տարիներուն մէջ, Քրիշնամուրթի ապրեցաւ բոլորովին առանձնութեան մէջ, հեռու աշխարհէ, եւ պատրաստուեցաւ իր ապագայ առաքելութեան, դառնելու համար ճշմարտութիւնը։

1925ին, իր եղբայրը մեռաւ, ինչ որ իրեն խորունկ ցաւ ու վիշտ պատճառեց, սակայն այդ առթիւ ան փորձառութեամբ ըմբռնեց կեանքին ու մահուան իսկութիւնը։ Թէ մարդիկ ի՛նչ պէտք է ընեն հասնելու համար գերագոյն ու տեւական երջանկութեան, որ գտած էր ինքն իր մէջ։

Վերջին տարիներս Քրիշնամուրթի կեանքի փիլիսոփայութեան վրայ ընդլայնեց խիստ շահեկան ու inքնատիպ վարդապետութիւն մը, զոր կարելի է բառ իս կանխահաս նկատել ժամանակակից ըմբռնումներու համար։ Ան նպատակ չունի հիմնելու նոր կրօնք մը, ունենալու աշակերտներ, այլ կ'ընդունի թէ հոգեկան զարգացումը բացարձակապէս անհատական բան մըն է, որ չի կրնար իրականանալ արտաքին որ եւ է միջոցով, հաւատոյ հանգանակի մը կամ ուսուցանողի մը կոյր հնազանդութեամբ, որչափ որ զարգացած ըլլայ ան, եւ ոչ ալ կրօնքներու գործադրութեամբ ու ծիսական արարողութիւններով։ Հոգեկան խնդիրներու մէջ Քրիշնամուրթի կը մերժէ ամէն իշխանութիւն, գիտել կուտայ թէ կազմակերպութիւն մը՝ որ կը ձգտի հոգեւոր նպատակի մը, անխուսափելիօրէն արգելք կը հանդիսանայ ճշմարտութեան անհատական քննութեան։ Ան կը կարծէ թէ հոգեկան մարդը պէտք չէ խափանուի հարստութիւններով եւ առհասարակ իր ներքին գիտակցութենէն բխող ձգտումներով, որոնք գերութիւն կը համարուին եւ աղբիւր են բազմաթիւ չարիքներու։ Քրիշնամուրթի կը մերժէ Աստուծոյ անձնաւորութեան գաղափարը, ներկայ ըմբռնումներու համաձայն, այլ կ'ընդունի մարդ – աստուածութեան իրաշէքը։

Ստորեւ կուտանք քանի մը մտածումներ Քրիշնամուրթիի վարդապետութենէն։

— Այս խառնակութեան ու նախապաշարման դարուն մէջ, մենք պէտք է ստեղծենք կարգաւորման հրաշքը, բայց նախ եւ առաջ պէտք է որ մենք մեր անձին մէջ հաստատենք այդ կարգաւորումը, տեւական կարգաւորում մը՝ որ հիմնուած չըլլայ վախի կամ հեղինակութեան զգացումի վրայ։

— Անհատը պիտի գտնէ ճշմարտութիւնը եսասիրութեան ամբողջական դադարման միջոցաւ, որչափ որ նրբին ըլլայ ան։ Եսասիրութիւնը գոյութիւն ունի, որչափ ատեն որ գոյութիւն ունի եսին գիտակցութիւնը։

— Ճշմարտութիւնը կարելի է գտնել միայն մարդկութիւնը յուզող ընդհարումներուն, պայքարներուն, ատելութեանց մէջ։ Այն ատեն միայն ճշմարտութիւնը երեւան կ'ելլէ, երբ այս ամէնը սանձահարուած է, այսինքն երբ մարդ ինքզինքին ամբողջովին տիրապետած ու իր անձին հանդէպ պատասխանատու եղած է։

— Ամենափոքր կենդանին, ինչպէս բնութեան մէջ ամէն բան, անգիտակցաբար կատարեալ է, մինչդեռ մարդը գիտակցաբար անկատար է։ Մեր կեանքին նպատակն է այդ անկատարութենէն բարձրանալ մինչեւ ինքնագիտակից կատարելութիւնը, այդ է որ ամէն մարդ պէտք է ընէ ինքն իրմով։

— Իմաստութիւնը իմացականութեան ծաղիկն է, որ ծնունդ առած է Բանականութեան եւ Սիրոյ հաւասարակշռութենէն։ Իր եսին կրթութիւնը, որ բանականութեան ու սիրոյ աղբիւրն է, պէտք է մարզել օրուան բոլոր ժամերուն մէջ, եւ ներքին կերպով կազմել զայն մեր բոլոր արարքներուն մէջ։

— Առանց Սիրոյ մարդը կը նմանի չոր աւազէ անապատի մը, գետակի մը՝ որ ամառուան եղանակին չունի այլեւս պէտք եղած ջուրը, ոռոգելու համար իր եզերքները։

— Ճշմարտապէս օգնելու համար, պէտք է անցած ըլլաք օգտուելու կարիքի սահմանէն, ճշմարտապէս տալու համար, պէտք է դադրած ըլլաք ընդունելէ, ճշմարտապէս սիրելու համար, պէտք է բարձր ըլլաք սիրոյ ապականութենէն։

— Հաւատքը կը կայանայ իր սեփական փորձառութեան, իր անհատական ուժին ու կարողութեան մասին ապահով ըլլալուն մէջ։

— Այն որ կը փափաքի խաղաղութիւն հաստատել երկրի վրայ, պէտք է ինքը խաղաղութեան մէջ ըլլայ, մինչդեռ երբ անոր մաւին միայն խօսի, ոչ մէկ արդիւնք պիտի ստանայ։

— Տանջանքը հետեւանքն է մեր կեանքին սահմանափակման, եւ այդ սահմանափակումէն ազատագրուելու համար մղուած պայքարին։

— Ամէն ժամանակներու մէջ, աշխարհիս խառնակ դրութիւնը արդիւնք է եսասիրութեան թոյնին, որ ծնունդ կուտայ ագահութեան, անգթութեան եւ մարդոց փոխադարձ չահագործման։ Այս խառնակ պայմաններուն դարմանը կը գտնուի անհատին մէջ։ Ըստ Քրիշնամուրթիի, աշխարհիս հարցը անհատական հարց մըն է, այսինքն աշխարհը կը փոխուի, երբ մարդ անհատը փոխուի։ Ան կ'ուսուցանէ թէ ճշմարտութիւնը պայթուցիկի կը նմանի, եւ ճշմարտութեամբ բոցավառուած մարդը վառանդ մըն է կեցուածքութեան, ապականութեան և ընչաքաղցութեան։

— Կեանքը չունի փիլիսոփայութիւն, կրօնքներ, պաշտամունքի արբայան վայրեր, աղատ է այն մարդը, որ կ'ապրի Ցաւիտենականութեան մէջ, վասնզի հոն է կեանքը։

Ինչպէս կը տեսնուի, Քրիշնամուրթիի վարդապետութիւնը, հակառակ իր բարձր ու վսեմ սկզբունքներուն, բոլորովին վերացական բնոյթ ունի, եւ անոր սկզբունքները կարելի չէ լիովին պատշաճեցնել ներկայ դարուն ըմբռնումներուն, եւ ազգերու արդի ընկերական կեանքին ու պայմաններուն հետ։

ՀՐԱՉԵԱՑ ՏԷՐՈՍԿԻ

Կարդացէ՛ք եւ Տարածեցէ՛ք «ՑՈՒԱՋ»ը

ԱԶԱՏ ԲԵՄ

«ՆՈՒՊԱՐ ՓԱՇԱ ԵՒ ՄԻՆԱՍ ՉԵՐԱԶ»

Հին հնչակեան, Չէյթունի քաջահամբաւ պարոն Աղասիի յօդուածը «Ցառաջ»ի մէջ (31 դեկտ. 1932), Նուպար փաշայի եւ Մինաս Չերազի յարաբերութեանց վրայօք, ինչպէս մեզի, շատերու համար ալ յայտնութիւն մը եղաւ։

Կատարուած աճաւոր եւ անդարձ սխալներէն վերջ՝ ազգին արմատախիլ եւ սակաւաթիւ բեկորներուն, ինքնաքննահատումի եւ քննադատութեան փորձերն արգիլել ու զանազան ազգականական կապերէ մղուած պաշտպանել ջանալ եւ սրբացնել անհատի մը յիշատակը՝ մեր նպատակը չէ։

Ոչ ալ, իբրեւ սերունդ մը, ականատես եւ զոհ անօրինակ խաղքութեանց՝ պիտի ուզէինք սեփականացնել մեր նախորդները քննադատելու եւ դատելու իրաւունքը, ոչ թէ զիրենք վարկաբեկելու տենչով լեցուած, այլ իրենց դառն փորձառութենէն մեզի օգտակար բաժինն առնելու համար դէթ։

Երէկ, այսօր եւ վաղը սերունդներու դատախարակութեան խնդրոյ մէջ, պատասխանատուութեան դերիվերութիւնը ունենալով իբրեւ մեկնակէտ, վարկաբեկել եւ չէզոքացնել իր սայթաքող ընկերն ու բարեկամը ու ապա լալ իր դժբախտութեան կամ դաղաղին վրայ, մեզի պէս ազգի մը հաւաքական գործունէութեան գլխաւոր ջիղը պէտք էր կազմած ըլլար։

Մեզի համար այդպէս է։

Եւ Չերազ ի տես ազգի ազատութեան անփառունակ վախճանին, լսեց հասնող սերունդի զալարուող գայրոյթը, զգաց որ հաշիւ ունի տալիք ամէն ոք, եւ զգաց մանաւանդ որ վերջին սերունդը իր գործած սխալներու պատասխանատուութիւնն ալ պիտի ջանար բեռցնել իր նախորդներուն։

Այսպէս որոշեց տալ իր վերջին երեք գրքոյկները։ Այդ որոշման մէջ մենք ունեցած ենք բաւական կարեւոր դեր մը, ու երբ անոնցմէ առաջինը լոյս տեսաւ, մեզի ուղղուած իր երկտողեքն մէկուն մէջ «ծայրայեղ համեստութիւնը եթէ ոչ իմ անձիս բայց պատմութեան դէմ մեղանչել է» կը գրէր։

Այս գրքերով Չերազ զալիք պատմագրին կը յանձնէր խղճամիտ եւ համեստ գործունէութեան մը արձանագրութիւնները, որոնք ինքնաղնահատումէ աւելի իր պետին Ներսէս պատրիարքի բռնած ուղղութեան ճշմարիտ ըլլալուն պաշտպանութիւնն է, ափսոսալով ի հարկէ որ Վարժապետեան իրեն յաջորդող դասալիք սերունդները մարզարկյացած չէր։

Մեզմէ շատերը արդարեւ իրենց ապրած վերջին տարիներու իսկ անցուդարձերու մասին եթէ ոչ ընաւ, այլ շատ անբաւական տեղեկութիւններ ունին, ու այսպէս շատերուն դարմանք եւ միանգամայն յուզում կը պատճառէ գիտնալը, որ մեծն Նուպար եւս եղած է ազգասէր եւ ուզած է իր բոլոր միջոցները նուիրել իր ազգի բարեկեցութեան։

Անգամ մըն ալ յարգանք իր յիշատակին։

Ակնյայտ է սակայն որ Նուպարաշէնէն բուռ մը հող ղլանալով Չերազէն, յօդուածագիրը կ'ամբաստանէ զինքը ոչ թէ իբրեւ անփափկանկատ քարտուղար մը, այլ քաղաքական այն «ճակատագրական դէպքին» պատասխանատուն, որուն պատճառաւ շատ սուղ գնով վերապրողներս տեսանք ու գնահատեցինք մեր յեղափոխական Աղասիներու եւ մեծ ու պզտիկ գիւանագէտներու արժէքը։

Ինչո՞վ էր յանցաւոր Չերազ։

Ներսէս պատրիարք Վարժապետեանէն լիազօրուած, խոհեմ, հայրենասէր, անձնուէր, այո՛, բայց եւ անջիղ պատուիրակներու փոխարէն, իբրեւ իր պետին հաւատարիմ եւ կարգապահ երիտասարդ տրուած հրամա՞ն մը կատարած ըլլալովը։

Իր կեանքի բովանդակ ընթացքին Մինաս Չերազ ցոյց տուած է որ այդ կարգապահական ոգին իր մէջ պատահական դէպք մը չէ, հետեւաբար ոչ իսկ Վարժապետեանի անձին հանդէպ իր ունեցած հիացմունքին կամ երախտագիտութեան արդիւնք։

Վարժապետեանի պատուիրակութիւնը մեզի բերաւ երկու մասունք,— «երկաթէ շերեփ» եւ «օտարներէն յոյս չկայ», որ իրենցմէ առաջ ըստ ուած չէր կամ դէթ Պալքաններ ազգերու պարզած ցոյց կուտար որ կարելի էր օտարին վրայ յոյս ունենալ ու դալն իբր երկաթէ շերեփ ծառայեցնել։

Չերազ հաւատարիմ մնաց իր տպաւորութեանց, ինչպէս և Ներսէս պատրիարքի կրթական գործին։ Նա կը մընար հաւատարիմ Խրիմեանի «Շերեփ»ին՝ երբ Դաշնակցական հարստութեան օրերուն՝ Ամերիկայի «Հայաստանի Կոչնակ» թերթին մէջ կը գրէր Երեւանի մէջ զինուորական վարժարանի մը անհրաժեշտութեան մասին, հողային բարեկարգութեանց եւ ծխային դպրոցներու եւ հարցերուն լուծումին նախադասելով այդ հաստատութիւնները։

Մինաս Չերազ կը մնար հաւատարիմ «Երկաթէ շերեփ»ին յանձին իր եղբօրորդւոյն, որ 1918ի հայկական գնդերու յանդուգն եւ նոյնքան համեստ ազմիկներէն մին էր, ի վկայութիւն իր բոլոր զինակիցներուն, ու մենք գիտենք նաեւ ուրիշ նամակի մը գոյութեան մասին, որով իր նոյն եղբօրորդւոյն կը յանձնարարէր անցնիլ Փարիզ հետեւելու զինուորական վարժարանի դասընթացքներուն՝ աւելի ձեռնհասօրէն կարենալ ծառայելու իր ազգին։

Չերազ կը մնար հաւատարիմ իր կարգապահ Հայու ոգիին՝ ընդունելով Մարսէյլի խորհրդային Պետական Հայ Կարմիր Խաչի Մասնաճիւղի պատւոյ նախագահութիւնը, երբ իր ամէնքէն սիրուած եղբօր զաւակը Սիպիր Բէյ Մեսեխ կը հեծէր։

Վերջապէս Չերազ, երբեք տղուկի պէս ինքզինք չպարտադրեց մէկ կամ միւս պատուիրակութեան իբրեւ անփոխարինելի։ Չերազ Հայաստանի նախարար ըլլալու բանակցութիւններ չվարեց, նախարար ըլլալը պայման նկատելով Հայաստան մեկնելու եւ մնալու այնտեղ։ Եւ Չերազ այնքան իրաւունք ունի Նուպարաշէնի Նոր Ակնթաղին մէջ հանգչելու, որքան իրաւունք ունի Նուպարաշէն անուն մը Հայաստանի մէջ գտնուելու։

Նուպար փաշայի ոսկը, երիտասարդի մը հանդէպ, ազգային խնդրոյ մը համար իրեն պատիւ չի կրնար բերել եւ յօդուածագիրը շատ դէշ ծառայութիւն մատուցած է բոն մեզի, հանրութեան յանձնելով, դրժելով միեւնոյն ատեն խոստում մը, որուն վրայ հողակոյտ մը աւելի եւս ծանր կչռած պէտք էր ըլլար։

Ուրեմն յանցաւո՞ր է Չերազ կորովով եւ հաւատարմութեամբ ծառայած ըլլալով այն պատասխանատու մարմնին, որմէ պաշտօն ստացեր էր։

Բայց ի այդ, մեզի համար անհասկնալի կը մնան ու պիտի մնան այն բոլոր պատճառները, զորս արդէնք դրած են Նուպար փաշային իր աջակցութիւնը չկարենալ ընծայել ազգի դատին եւ օգտին Հայոց Հայրենին իսկ նախագահութեան տակ։ Ի՞նչ, պէտք էր Եւրոպացիներուն անպայման հասկցնէր թէ հայ ժողովուրդը բացի օտար երկրի ծառայող իր հայազգի դաւանագիրներէն ուրիշ կարող չունէ՞ր։

Նոյնքան անհասկնալի մնացած են երէկի զոյգ եւ մինչեւ իսկ թշնամի պատուիրակութեանց գոյութիւնը եւ անջատ ու խափանար մրցակցութիւնները, որով եթէ Պերլինի համաժողովին՝ հայ ազգը կրցած է մէկ ներկայացուցչութիւն ունենալ, այդ կը պարտինք «24 տարեկան» Չերազին, միւս կողմէ ի հարկէ Նուպար փաշայի պէս կրթուած եւ ինքնասիրութիւն ունեցող անհատին։

Չերազ ամբաստանուած նամակ մը գրելու անիրաւ ընթացքին մէջ գտնըւելով, իր դիւանագիտական կարողութեան պակասէն աւելի, երիտասարդի արդար զայրոյթը յայտնած ըլլալ կը թուի, օրուան պատասխանատու անձերու անհամաձայնութեան եւ անճարակութեան ի տես։

Եւ Ներսէս պատրիարքի երազը եբազ մնաց չնորհիւ այն բանին, որ Չէյթունի հերոսը չերեւցաւ զինքը պաշտող ժողովուրդի կողքին Երզրումի եւ Կարսի բերդերուն վրայ, եւ այս աննման ժողովուրդը, որ Հայն է, չտեսաւ, իր ո՛չ մէկ հերոսին, ոչ մէկ մեծ կոչուած մարդուն կամ անոր զաւկին Հայրենեաց բերդերու վրայ թշնամիին գնդակով ճակտէն իյնալը։

Ու այս անգամ սխալը այնքան ակներեւ ու սերունդը քաղաքացիական արիութեան այնպիսի ըմբռնումէ մըն է առաջնորդուած, որ զագաղներու չի սպասեր իր դատավճիռն արձակելու։

ՎԱԶԳԷՆ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով։

Գործակցական շարժումը Հայերու մէջ

Փրոֆ. Վ. Տոտոմեանցի «Կոոպերացիա» հատորին երրորդ պրակին մէջ, որ հրապարակ ելած է, հատուած մը կայ Հայոց մէջ գոյութիւն ունեցող կոոպերատիվ կազմակերպութիւններու նախնական ձեւերուն մասին։ Այդ հատուածը կը ներկայացնենք մեր ընթերցողներուն.—

Հայաստանի Երեւանեան նահանգին մէջ գոյութիւն ունի կաթնատնտեսական կոոպերատիվներու ինքնատիպ ձեւ մը։ Արարատ լերան մօտերը, որ ըստ Աստուածաշունչի, մարդկութեան օրօրանը եղած է, կ'ապրին հայ գիւղացիներ, նահապետական բազմանդամ ընտանիքներով։ Հոս գիւղերը մեծ մասամբ պզտիկ են, բայց կայ մէկը, Իգդիր, որ մեծ է։ Թէեւ Հայերը երկար ատեն ապրած են թրքական տիրապետութեան տակ եւ հիմա ալ շրջապատուած են Թաթարներով, բայց ընաւ ենթարկուած չեն մահմետական ազդեցութիւններու։ Մասնաւորաբար հայ կինը ազատ մնացած է եւ անկախ՝ իր աշխատանքին մէջ։ Հայ կիները ո՛չ միայն տնական աշխատանքներ կը կատարեն, այլ եւ կը զբաղին կենսամթերքներու պատրաստութեամբ։ Այս ուղղութեամբ անոնք կազմակերպած են իւրայատուկ կոոպերատիվներ, «Խար» անունով, (ԽՄԲ.— Այս նախնական կազմակերպութիւնը մինչեւ վերջին տարիները գոյութիւն ունէր հայկական բազմաթիւ գիւղերու մէջ, մինչեւ Բիւթանիա), որովհետեւ առանց անոնք հնարաւորութիւն կ'ունենան պատրաստելու մեծ քանակութեամբ կենսամթերքներ՝ տնտեսելով վառելիքը, որ սակաւ է Հայաստանի մէջ։ Ամէն անգամ, երբ պէտք կ'ըլլայ պատրաստելու մեծ քանակութեամբ պանիր եւ իւղ, բոլոր կանայք իրենց կաթը կը տանին իրենցմէ մէկուն մօտ, որ թոնիրը կը վառէ եւ հոն ալ կը պատրաստուին կաթնեղէնները։ Կիները կաթը կը բերեն սովորական կաւէ ամաններով, եւ եթէ ամանը լեցուն չէ, այն ատեն կաթի քանակութիւնը նախնական ձեւով կը չափեն ճղոտով մը, որու վրայ դանակով նշան կ'ընեն։ Այդ ճղոտները կը պահեն, որպէս զի գիտնան թէ իւրաքանչիւր կին ո՞րքան կաթ բերաւ։ Այս ամբողջ կաթէն պատրաստուած մթերքն ալ չի բաժնուիր, այլ կը մնայ մէկ կնոջ կամ անոր ընտանիքի սեփականութիւնը։ Ցետոյ կաթը հերթով եւ նոյն ձեւով կը տանին իւրաքանչիւրին իր տուն։ Որովհետեւ գարնան կաթը ջրալի է, ատոր համար ալ այդ օրերուն կաթը կը տարուի ամէնէն աւելի ունեւոր կնոջ տունը, վասն զի ունեւոր կնոջ համար նուազ զգալի է կաթնեղէնի պակասը։

Տարագրուելով իրենց հայրենիքէն, Հայերը, արտասահմանի մէջ ալ, դեռ ԺԸ. դարու սկիզբները, կոոպերատիվներու նախնական տեսակի ընկերութիւններ հիմնած են։ Յիշենք հոս երկու բնորոշ օրինակներ։

Այսպէս, 1700ին, Գեռլայի մէջ, Ռումանիա, Վրդարեան եպսկ.ի նախաձեռնութեամբ Հայերը հիմնեցին «Մշակագործաց Եղբայրութիւն»։

Ընկերութեան մաս կը կազմէին նաեւ Գէորգէնի հայ խաղախորդները։

Կարոլոս Զ. կայսրը, 1705 մայիս 21 թուակիր հրամանագրով մը վաւերացուց եղբայրակցութիւնը, որու շընորհուած արտօնագիրը կը ճշդէ եղբայրակցապետ ընտրելու, անդամագրուելու, աշկերտ բանեցնելու, եւ այլ պայմանները։

Խաղախորդութիւնը վերապահուած էր Հայերուն, որոնք օտարին չէին յայտներ իրենց արհեստին գաղտնիքը։

Մարիա Թէրէզա կայսրուհին օրով, 1770 յուլիս 24ին, յանձնաժողով մը եկաւ Գեռլա եւ գրաւոր ներկայացուց 13 հարցումներ՝ հայ խաղախորդներու թիւին, անոնց գործածած նիւթերուն, անոնց հայթայթման գինին, տեսակներուն, վաճառման շուկաներու մասին եւն.։ Ընկերութիւնը պատասխանեց այդ 13 հարցումներուն։

1713ին, գաղթելով արտասահմանի մէջ, Հայերը հիմնած են «Վաճառականաց Եղբայրութիւն»։

Այս ընկերութեան մէջ կ'առնուէին ամէն կարգի հայ առեւտրականներ, որոնք տուրք մը կը վճարէին։ Եկամուտները կը յատկացուէին Եղբայրութեան պէտքերուն, ու աւելցածն ալ՝ եկեղեցական ու բարեգործական նպատակներու։ Ամէն տարի ընդհանուր ժողով կը գումարուէր, ուր կ'ընդունուէին նոր անդամներ եւ կ'ընտրուէին վարիչները։ Ընկերութիւնը ստացած էր պետական արտօնութիւն։ Վաճառականաց Եղբայրութիւնն էր, որ, 1799ին, Ս. Լուսաւորիչի խորանը կանգնեց Մայր եկեղեցւոյ մէջ։ Գրիգոր Լուսաւորիչն էր անոր պաշտպան սուրբը։ Ընկերութիւնն ունէր իր մասնաւոր քահանան։ Ընկերութիւնը մեծաքանակ ապրանք կը բերէր Վիեննայէն ու Փէշթայէն ու կը ծախէր պզտիկ շահով մը։ Ընկերութեան արձանագրութիւնները, մինչեւ 1801, հայերէն կ'ըլլային։

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՆՈՐ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐ ԵՕԶԿԱՏԷՆ

Պոլսոյ թերթերը կը գրեն թէ Զառակի շարթում Պոլիս հասան 147 հոգիէ բաղկացեալ 26 ընտանիք, հետեւեալ տեղերէն.— Եօզկատի Պէյլէք գիւղէն՝ 87 հոգի, Կիւլտէկէնէն՝ 34, Կեսարիոյ գիւղերէն՝ 25։

Կեսարիոյ առաջնորդական փոխանորդ Սմբատ վրդ.ի գրածին համաձայն, այս գաղթականներուն մէկ մասը ինքնաբաւ է, իսկ միւսը՝ ոչ։

Գաղթականները առժամաբար իջած են իրենց ծանօթներու տունը։ Անոնցմէ 60—70 հոգի Խնամատարութեան կեդրոնը դիմեցին եւ պատսպարան ուզեցին։ Խնամատարութիւնը որոշած է Քաղ. Ժողովին դիմել, որովհետեւ միջոց չունի օգնութեան հասնելու անոնց։

Թօփգափուի դպրոցը

Զառկէն յետոյ կը լրանայ Թօփ. Գափուի դպրոցի շէնքի համար նկատուած գետնի գնման գործողութիւնը, որմէ յետոյ պիտի ձեռնարկուի շինութեան։ Միւս կողմէ Թաղ. Խորհուրդը որոշած է Զառկէն յետոյ դիմել Քաղ. Ժողովին, ներքին վարչական անհրաժեշտ կարգադրութիւնները լրացնելու համար, նախ քան շինութեան ձեռնարկուիլը։

Շէնքի համար 8000 ոսկի ծախքի նախահաշիւ մը եղած է։ Այս գումարին 4000ը պատրաստ ըլլալով, մեծ յոյս կայ թէ կրթասէր ազգայիններ չպիտի զլանան իրենց օժանդակութիւնը այս իսկապէս գնահատելի գործին։

ՍՈՒՐԻԱ

Պէյրութի մէջ Հայ մը Հիթլէրի դէմ

«Ազդակ» կը գրէ.—

Ապրիլ 7ին, ուրբաթ գիշեր, առաւօտեան մօտ, ժամը 2ին, խումբ մը մարդիկ, մութէն օգտուելով կը յառաջանան դէպ ի գերմանական հիւպատոսարան եւ հոն հասնելէ վերջ, դրան վրայէն վար կ'առնեն գերմանական զինանշանը եւ ոտնակոխ կ'ընեն։ Վերջն ալ զայն կը նետեն պարտէզին մէջ։ Զինանշանին տեղ կարմիր դրօշ մը կը զետեղեն՝ վրան մուրճ եւ մանգաղ։

Առով չեն գոհանար, սակայն, յարձակողները։ Հիւպատոսարանի պատին վրայ կը գրեն հետեւեալը.—

«Անկցի՛ բռնապետ Հիթլեր, փրկման բանուորներու դահիճը։ Կեցցէ՛ գերման բանուորները եւ իրենց համայնավարական կազմակերպութիւնները»։

Այս բառերուն տակ ալ դրած էին մուրճ եւ մանգաղ։

Հիւպատոսարանի միւս կողմի պատին վրայ «Անկցի՛ փաշիզմը եւ անկցի՛ զաղթատիրութիւնը, կեցցէ՛ ազատութիւնը եւ համայնավարութիւնը» գրած էին։ Հիւպատոսարանին դուռը եւ պատուհաններէն մէկ մասն ալ կարմիրով ներկուած եւ աղտոտուած էին։

Այս դէպքէն քիչ վերջ, Թաղի պահակը զարմանքով կը տեսնէ, որ հիւպատոսարանին պատը կարմիրով ներկուած է եւ նկարներ կան պատին վրայ։ Իսկոյն լուր կուտայ հիւպատոսարանի պահակին եւ հիւպատոսութիւնը կը հեռաձայնէ ոստիկանութեան եւ կը սկսին քննութիւնները։

Շաբաթ կէս օրէ վերջ, ոստիկանութիւնը կը գտնէ հետքը գործուած յարձակումին եւ կը ձերբակալէ Անդրանիկ Աղաչիչեան (?) անուն Հայ մը, որ կը խոստովանի իր մեղքը եւ կուտայ անունները իր ընկերներուն, որոնք եւս Հայեր են, կը գրէ «Էլ Աւար»։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ ՍՏԱՑՈՒԱԾՔԻ ՏԷՐ ՍՈՒՐԻԱՑԻՆԵՐԸ

Հալէպի «Ալ Թաքադդում» թերթը կը գրէ.—

Թուրքիոյ մէջ Սուրիացիներու ստացուածքներու մասին Ֆրանսայի

հետ գոյացած համաձայնութեան հե- տեւանքով, խումբ մը Սուրիացիներ պահանջեցին համաձայնութեան գոր- ծադրութիւնը: Սակայն, Թուրքիա, ծադրութիւնը ծանօթ է, խիստ չուայլ է խոս- տումներու մէջ, եւ միշտ խոյս կու- տայ զանոնք յարգելէ: Այսպէս ալ, Թէմալի կառավարութիւնը մերժեց Սուրիացիներու պահանջին դոհացում տալ:

Այս վերջինները դիմեցին արտաքին գործոց նախարարութեան: Ցեռոյ փարիզի սուրիական գաղութը դիմում կատարեց Բէ տ'Օրսէյի մօտ: Թղթակ- ցութիւններ փոխանակուեցան Ֆրան- սական եւ Թրքական երկու կառավա- րութեանց միջեւ: Ու վերջապէս քանի մը օր առաջ, մարզպանը հեռագրով հրամայեց Հալէպի կալուածոց ապա- հարկութեան Սուրիացիներու պահան- ջին վերաբերեալ բոլոր բանակցու- թիւնները դադրեցնել:

Արդարեւ խրատմը կը զարմանանք թէ ի՛նչ կերպով մարզպանը կը վերա- բերուի Թուրքերուն հետ: Համաձայ- նութիւններ կնքողը պէտք է յարգէ զանոնք: Պէտք է որ Ֆրանսացիները պահանջեն Թուրքիայէն՝ յարգել ի- րենց յանձնառութիւնները:

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԷՌՈՅԻՆԻ ՄԱՔՍԱՆԵՆԳՈՒԹԻՒՆԸ

Պոլսոյ թերթերը կը շարունակեն տակաւին գրել « Էռոյին »ի մասին: Վերջին թղթաբերով հասած թերթերը կը գրեն.—

Հետզհետէ երեւան կուգայ որ « Է- ռոյին »ի մաքսանենգութիւնը ենթա- դրուածէն աւելի մեծ է, եւ բազմաթիւ անձեր դեր ունին անոր մէջ: Մաքսա- նենգութեան խմբակը իր տրամադրու- թեան տակ ունէր ո՛չ միայն ծանօթ անձեր, այլ եւ՝ շատ մը հանրակիներ եւ վաստահամբաւ անձեր:

Ամէնէն տարօրինակը այն է որ, այս խմբակին կը մասնակցէր նաեւ դեղի գործարանի մը յոյն սեփականատէրը, որ լրատուն էր Ազգերու Դաշնակցու- թեան Թմրեցուցիչներու դէմ պայքա- րող մարմնին: Այս Յոյնը ամէն առաջ փորձեց Յունաստան փախչիլ ինքնա- շարժով մը, որուն փոխարժէքը ամ- բողջովին չէր տուած: Եղած բողոքին վրայ, ոստիկանութիւնը Ըշիլ գիւղի մէջ բռնեց ինքնաշարժը եւ տեսաւ որ մէջը չորս ծրար « Էռոյին » կայ: Այս աքին վրայէն քալելով, ոստիկա- նութիւնը յաջողեցաւ երեւան հանել ամբողջ ցանցը:

Ֆէնէր, Յոյնի մը տան մէջ խուզար- կութիւն կատարուած է, եւ երեւան հանուած են « Էռոյին »ի չինութեան յատուկ զանազան մեքենաներ, ինչպէս նաեւ հարիւր քիլօ « Էռոյին »:

Թարապիոյ Սըմբր Փալասի նկուղ- ներու մէջ ալ գտնուած են հինգ տա- կառակ « Էռոյին »ի չինութեան յա- տուկ հեղուկ, 1000 քիլօ ախտ եւ 10 պարկ ասֆալթ:

Մինչեւ հիմա 40ի մօտ անձեր հար- ցաքննուած են: Հարցաքննուեցան նա- եւ Բերայի Սանթրալ պալաս պարուհի- ներէն Էլէնի, Մարիքա եւ Սապահաթ հանըմներ, ինչպէս նաեւ ծանօթ հա- րուստ Գալըքճը օղլու:

Հարցաքննուածներուն մէկ մասը ե- րաշխաւորութեամբ ազատ արձակ- ուած, իսկ 14 հոգի հսկողութեան տակ առնուած են: Ասոնց 6ը կիներ են, 8ը՝ այրեր: Կիներու մէջ կան Օր. Ա- րաքսի, որ քանի մը տարի առաջ գե- ղեցկութեան մրցումին մասնակցեցաւ, ինչպէս նաեւ պարուհի Օր. Էլէնի:

Միւս կողմէ խստիւ կը փնտռուի Եանի անուն Յոյն մը, որ կը կարծուի թէ կարեւոր մասնակցութիւն մը ու- նեցած է մաքսանենգութեան մէջ: Գործը երեւան ելլելուն պէս, Եանի կծիկը դրած է: Ոստիկանութիւնը կա- րեւորութիւն կուտայ այս մարդուն ե- րեւան հանուելուն:

Մաքսանենգները « Էռոյին » չինե- լու որոշում տալէն յետոյ, տարրաբան մը կը փնտռեն եւ տարրաբան Արթա- քինի տուած ֆորմիւլին վրայ կը սկսին « Էռոյին » պատրաստել:

Ֆէնէր, սեղանաւոր Տիմիթրի Տի- միթրիատիսի տան մէջ « Էռոյին »ի գործարան մը երեւան հանուած է, ինչպէս նաեւ մեծ քանակութեամբ « Էռոյին »: Գուրթուլուշ, Քոսթիի տունէն ալ 10,000 քիլօ « Էռոյին » գտնուած է:

Առնուած տեղեկութեանց համա- ձայն, Ֆէնէրի մէջ երկրորդ գործա- րան մըն ալ երեւան հանուած է:

Մաքսանենգները բանակցութեան մէջ էին ամերիկեան խմբակի մը հետ եւ չորս հազար ոսկիի կանխավճար մը առած էին: Բայց այն միջոցին երբ պիտի յանձնէին ապրանքը, ձերբա- կալուած են:

Հարցաքննուածներուն մէջ կան նա- եւ կարգ մը ճերմակ Ռուսեր եւ Փե- րուզ, Ալեքսանտրա եւ Քաթինա ա- նուն հանրակիներ, որոնք « Էռոյին » կը ծախէին:

ՄՈՒՇԻ ՄԷՋ 6 ՄԵԹՐ ՁԻՒՆ

Մուշէն կը հեռագրեն (15 ապրիլ), « Սօն Փոսթա »յի.—

Ձիւնը ամենայն խստութեամբ կը շարունակէ տեղալ: Ցարդ տեղացած ձիւնին թանձրութիւնը հինգ մեդրի հասած է: Մանաւանդ կենդանի- ները մեծ վնասի կ'ենթարկուին ձիւ- նին պատճառաւ: Բոլոր մարգագետին- ները ձիւնի թանձր խաւով ծածկուած ըլլալով, անասունները անօթի մնա- ցին: Այդ պատճառաւ 21 գիւղերու մէջ 2780 ոչխար, 211 եզ, 67 գոմէշ եւ 4 ձիեր սատկած են: Ողջ մնացած ոչ- խարները անօթութենէ իրարու բուր- դը կը ծամծմէին: Գիւղացիները այս կացութեան հանդէպ, բոլոր ճիգերնին թափած են կենդանիները անօթութե- նէ փրկելու համար: Բայց կեր գտնելը գրեթէ անկարելի կը դառնայ: Ձիւնին եւ բուքին պատճառաւ ո եւ է ճամ- բորդ չերթեւեկեր: Փողոցներուն մէջ ձիաւորներն իսկ դժուարաւ կրնան պտըտիլ:

Ա. ԵՐԶՆԿԵԱՆԻ ՏԵՂ

Երեւանի Քաղաքապետական Խորհուրդը, Մարտ 25ի նիստին կարգ մը վարչական փոփոխութիւն- ներու մասին որոշում տուաւ: Ըստ այդ որոշումին, Ա. Երզնկեանի տեղ քաղաքապետ նշանակուած է Կարօ Մատինեան, նկատի ունենալով ա- ռաջինին պարտականութիւններուն ծանրութիւնը:

Իսկ Քաղաքապետութեան քար- տուղար ընտրուած է Սամսոն Աստ- ուածատուրեան: Քաղաքապետական վերահսկիչ Յանձնաժողովի անդամ- ներէն Արիջանեան եւ Սեդրակեան դադրեցուցուած են պաշտօնէ:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

«ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ» ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

ԼԻՈՆ, 17 Ապրիլ.— Համաշխար- հային պատերազմէն, հայկական համատարած ջարդէն վերջ, վեր- ապրող հայութիւնը կրցաւ վերջա- պէս, դժուարին պայմաններու մէջ իսկ, իր աննկուն կամքով, անձնական միջոցներ ստեղծել գաղթաշխարհին մէջ, գիրծ պահելու համար նորա- հաս սերունդը այլասերման վտանգ- ներէն:

Շատ մը բարենպատակ Միու- թիւններու կարգին, հայ կեանքին մէջ կայ այսօր, հայ ժողովուրդի կրթական մակարդակը բարձրացնե- լու առաջադրութիւններով օժտուած «Համազգային» ընկերութիւն մը, հիմնուած 1928ին, Գահիրէի (Եգիպ- տոս) մէջ, հայրենասէր ու անձնուէր ազգայիններու կողմէ:

«Համազգային»ի կրթական շատ մը կարեւոր ձեռնարկներէն, կր- նանք յիշել, սուրիական ծովափին վրայ լուսատու աստղի մը նման փայլող հսկայ Ճեմարանը, որ կ'ըն- թանայ եւրոպական գոլէժներու եւ լիսէներու համատիճան ծրագրով: Ունի 80է աւելի ձրի դասաւանդու- թիւն եւ հոգածութիւն վայելող ա- շակերտութիւն մը:

Ուրեմն, նկատի ունենալով որ, գաղութիս տասը տարուան շրջանին մէջ կրթական զարգացումը չէ ու- նեցած նախանձելի վիճակ, եւ շատ անգամներ, այս կարգի եղած ոչ եւ է ձեռնարկին համազօր գոհողու- թիւններու չգոյութեան պատճառաւ ձախողութեան մատնուած է, եւ «Համազգային»ի նման առաջադրու- թիւն ունեցող ընկերութիւն մը ան- հրաժեշտ է գաղութիս մէջ, բայց ուզելով պահել հայ ժողովրդի բա- րոյական արժէքն ու մեծութիւնը, — որ կը խտանայ ապրելու եւ ան- կախ հայրենիք մը ունենալու յա- մառ կամքին ու ձգտումին մէջ — այդ իսկ նախանձախնդրութեամբ՝ հիմը դրուեցաւ «Համազգային»ի Լիոնի մասնաճիւղին, որ կը բաղկա- նայ բոլորովին ազգանուէր ու չէզոք 22 հայրենասէր անձնաւորութիւն- ներէ:

Հետեւաբար, Լիոնի հայ գաղու- թը մասնիկն ըլլալով կոտորակուած հայ մեծ ժողովուրդին, ու տոգոր- ուած ըլլալով հայրենասիրական ջերմ զգացումներով, այդ համար- ձակութեամբ կոչ կ'ուղղենք, որ- պէսզի ամէնուն հաճելի եղող այս ազգօգուտ ձեռնարկին հանդէպ չը- գլանայ որեւէ բարոյական օժան- դակութիւն, ունենայ մասնաւոր գուրգուրանք, կարենալ իրագործե- լու համար մեր առաջադրութիւն- ներն ու նպատակները, որոնք կը ձգտին կրթական կեդրոններ հաս- տատելու, կամ զօրավիգ հանդիսա- նալու գոյութիւն ունեցող նման ձեռնարկներուն:

Ընկերութիւնս շուտով կը հրաւի- րէ Լիոնի հայ ժողովուրդը, անոր պարզելու համար կանոնագրի պայ- մանադրութիւնները:

Ընկերութեանս առժամեայ վար- չութեան անդամները հետեւեալներն են.— Պ. Պ. Կարապետ Խրիմեան (ատենապետ), Հրանդ Թադէոսեան (ատենադպիր), Նափոլէոն Պըլըզեան (գանձապահ), Ղեւոնդ Հայրունի, Տի- րան Ջաքէօսեան, Աւետիս Սիմոն- եան, Աբրահամ Քէլէշեան (խորհր- դականներ):

Ի դիմաց «Համազգային»ի Լիոնի մասնաճիւղի առժամեայ վարչու- թեան ատենադպիր Հ. Թադէոսեան:

Առժամեայ վարչութեան հաս- ցէն.— H. Tateossian, 36 rue Voltaire, Lyon.

Յ. Գ.— Կը խնդրուի քոյր մաս- նաճիւղերէ իրենց հասցէն մեզ տե- ղեկացնել:

Հիւանդանոցի մը անկիւնէն

ՄԱՐՍԷՅԼ, 16 ապրիլ.— Մարսէյլի Conception հիւանդանոցի հայ հիւանդ- ներս պարտք կը զգանք հրապարակաւ մեր սրտագին շնորհակալութիւնները յայտնել Մարսէյլի Հայ Կարմիր Խա- չի մասնաճիւղի վարչութեան անդա- մուհիներուն, որոնք մեզի տեսութեան կուգան յաճախ, եւ իրենց նուէրներով ու մխիթարական խօսքերով կը խրա- խուսեն մեզ:

Այսպէս հայ հիւանդներս կը մոռ- նանք մեր տաժանելի եւ սրտաճաք հի- ւանդութիւնը, — Թոքախտ — եւ մեր անտէր-անտիրական միայնակութիւ- նը: Ամէն օր կը սպասենք որ գոնէ մէ- կը գայ եւ քանի մը մխիթարական խօսք ըսէ: Կը փափաքինք որ մեր մա- սին խօսող մը, մտածող մը գտնուի, իրաւունք ունի՞նք թէ չէ, չենք գի- տեր, մեր վիճակը թերեւս կը թելա- դրէ այսպէս: Ահա այսպիսի պայման- ներու մէջ ենք, երբ կը վայելենք Կար- միր Խաչի անդամուհիներու բարերար այցելութիւնը: Առաջին անգամը չէ այս, Նոր Տարուընէ ի վեր 3—4 ան- գամ մեզի այցելութեան եկան: Այս վերջին անգամ Սրբազան հայրն ալ ե- կած էր, աւելի ուրախ եղանք: Վայր- կեան մը կարծես թեթեւցանք: Սրբա- զանը հայրաբար մխիթարեց, քաջալե- րեց մեզ եւ խոստացաւ շաբաթը ան- գամ մը քահանայ մը ղրկել: Իսկ Կար- միր Խաչի Գթութեան քոյրերը մեզի ամէն մէկուս տուին 25ական ֆրանք, ինչպէս միշտ: Հիւանդ եւ չքաւոր ենք, քանի անգամ խորհեցանք գրել, բայց գրելու քաջութիւնը չունեցանք: Շը- նորհակալութիւն ամէնուն:

Խումբ մը հիւանդներ

Ֆ. Կարմիր Խաչը Իսի-լէ-Մուլինոյի մէջ

Անցեալ Կիրակի Սէվրի Մուրատ- եան վարժարանին մէջ յաջողու- թեամբ տօնուեցաւ Իսի-լէ-Մուլի- նոյի Ֆրանսահայ Կարմիր Խաչի հանդէսը:

Օրուան նախագահ Տիկին Շ. Մի- սաքեան քանի մը խօսքով բացաւ հանդէսը: Անդամուհիները երգեցին խմբերգ մը, («Սարերի հովին մեռ- նիմ»): Օրուան բանախօսը Օր. Քոզ- եան բացատրեց Ֆ. Կ. Խաչի նպա- տակները եւ գործերը: Մեներգեց Տիկ. Տէրտէրեան:

Առաջին անգամ ըլլալով ներկա- յացուեցաւ «Տարերքի ընդվզումը» (Ա. Սարվազեան): Նախագահուհի Տիկ. Շ. Միսաքեան քանի մը խօս- քով բացատրեց ներկայացման նիւ- թը, (Հայ երիտասարդներու օտար- ներու հետ ամուսնութիւնը):

Դերակատարները յաջող կերպով կատարեցին իրենց դերերը: Մաս- նաւորաբար Պ. Հայկ Եափուճեան:

Պ. Մելքոն Պետրոսեան Ֆրանսահայ Կարմիր Խաչի զինանշանը գեղեցիկ կերպով մեծցուցած՝ նուիրեց Ֆ. Կ. Խաչին: Արտասանեց Օր. Թարաք- ճեան, յետոյ յաջորդեցին հայկական պարերը, որ բուռն ծափերով ողջուն- ուեցան: Նուագեց փոքրիկն Զաքիկ- եան ջութակի վրայ « Լուսին չկար », նաեւ Օր. Միքայէլեան « Հեռաւոր Երկիր » մանտոլինի վրայ: Փոքրիկն Գարակէօզեան երգեց « Մշեցի զին- ուորին երգը »: Հայ Արենուշներու կողմէ կատարուեցան փոքրիկ խաղեր: Ներկայացուեցաւ նաեւ խիստ ծիծա- ղաշարժ խաղ մը, «Տիկինը կը ննջէ»: Ցաչող էր մասնաւորաբար Օր. Մառի: Պ. Թումաեան վանդակով երկու թռ- չուն նուիրեց Ֆ. Կ. Խաչին:

Շ. Զ.

ՄԱՄՈՒԼ

ՊԷՏՔ Է ԿՈՐՈՒՍՏԷ ՓՐԿԵԼ

« Հորիզոն » այս խորագրով խմբա- գրականի մը մէջ կը գրէ (11 ապրիլ).

— « Սօֆիայի « Դարանաղեաց » Հայրենակցական Միութիւնը ուղ- ղուած՝ Կամախցի հայրենակիցնե- րուն, « հեռաւորին եւ մօտաւորին », կոչ մը ունի կազմելու Կամախի եւ շրջականներու անցեալին նուիրուած Յիշատակարան մը: Եւ Կամախցիները կը հրաւիրուին իրենց գիտցածն ու հանրային – պատմական չահեկանու- թիւն ներկայացնող ամէն կարգի նիւ- թեր հասցնել իրենց Հայրենակցական Միութեան, որպէս զի ան ալ, ի ձե- ռին ունեցած ատաղձներով, կարենայ գրի առնել Կամախի պատմութիւնը եւ անոր վերջին ժամանակաշրջանինը մանաւանդ:

Գեղեցիկ է յղացուած ծրագիրը եւ կը մաղթենք, որ իրականանայ առի- կա: Նման աշխատանքի մը համար կ'արժէ նիւթական ամէն զոհողութիւն կրել: Եթէ « Դարանաղեաց » Հայրե- նակցական Միութիւնը նիւթապէս վը- նասուած ալ դուրս գայ իր այս ձեռ- նարկէն, դարձեալ պէտք է գլուխ հա- նէ զայն: Որովհետեւ հոն, ուր ձեռ- նարկը, ազգային – պատմական տե- սակէտով կարեւոր արժէք մը կը ներ- կայացնէ, նիւթական նկատումները երկրորդական կը մնան: Կամախցինե- րու յղացած ծրագիրը ունի այդ ազ- գային արժէքը, հետեւաբար եւ պէտք է գլուխ հանուի ի գին որ եւ է նիւ- թական զոհողութեան: Կամախը, պատմութիւնով հարուստ մեր հայրե- նի շրջաններէն մէկն է, որ չկայ այ- սօր: Եթէ քաղաքական պայմանները չեն ներեր, որպէս զի իր պատմական հողամասին վրայ վերատեղծենք զայն ու չէնցնենք անգամ մըն ալ անոր եր- բեմնի կենսուրախ գիւղերը, պարտա- ւոր ենք գոնէ ապրեցնել զայն հայ ժո- ղովուրդի մտածողութեան մէջ: Զկր- ցանք, մեր ձեռքը չէր վերջնական կործանումէ փրկել զայն երէկ, որպէս զի չունենայինք այժմու քարուքանդ եւ իր ժողովուրդէն զրկուած, ամայի ու աւերակ Կամախը: Կրնանք սակայն, քանի դեռ ուշ չէ, փրկել այն ինչ որ աննիւթական Կամախը կը ներկայա- ցնէ իր զանազան արժէքներով, իր պատմութեամբ, իր սովորոյթներով, աւանդութիւններով եւ յիշատակնե- րով: Կարեւոր է այս աշխատանքը, վասն զի երէկուան սերունդը, որ հետ- զհետէ կը նօսրանայ, պարտաւոր է բան մը փոխանցել գալիք սերունդնե- րուն, որպէս զի վաղը, գերեզմանա- քարեր չփնտռեն անոնք, իրենց հայ- րերուն ու ծննդավայրին պատմութիւ- նը սորվելու համար: Պէտք է ձգել ա- նոնց՝ Կամախի անցեալը ապրած Հա- յերու ձեռքով գրուած յիշատակարան մը, որպէս զի փրկուի այն ինչ որ այ- սօրուան ապրողները, վաղը գերեզման պիտի տանին իրենց հետ:

Եւ միայն Կամախը չէ: Քանի – քա- նի՛ Կամախներ ունինք, որոնց պատ- մութիւնը անհրաժեշտօրէն պէտք է գրուի վաղուան համար: Եթէ մեր ան- համար Հայրենակցական Միութիւն- ները, պատմագրական ա՛յս գործին միայն նուիրէին իրենց քանի մը տար- ուան ճիգերն ու զոհողութիւնները, գերազանցապէս արդարացուցած պի- տի ըլլային իրենց գոյութիւնն ու գոր- ծունէութիւնը »:

ՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Գ. Ը.եան անդամներէն կը խնդ- րուի 24 ապրիլ Բշ. իրիկուն 8.30ին ներկայ ըլլալ մեր հանդիպման վայրը՝ Café Mephisto (146 Bld. St. Germain):

Պիտի բաժնուին անդամական քար- թերը եւ ծրագիր – կանոնագիրը:

Անդամներէն անոնք որ կը փափա- քին փոխել իրենց ինքնութեան թուղ- թը, հաճին իրենց հետ բերել երկու լուսանկար եւ հին ինքնութեան թուղ- թը:

Վարչութիւն

Մանկական գրականութեան համար

Ռումանահայ «Մասիս» Հրատա- րակչական Անանուն Ընկերութեան Վարչական Խորհուրդս որոշած ըլ- լալով Մայիսէն սկսեալ հրատարա- կել մանկական ու պատանեկան գր- քոյկներ՝ պատկերազարդ ու ան- պատկեր պարբերական պրակներով, կազմած է, համաձայն ընկերու- թեան հիմնական կանոնագրին յօդ- ուած 16րդին, խմբագրական մար- մին մը, որ լիազօրուած է կատա- րելու նիւթերու ընտրութիւնն ու խմբագրութիւնը:

Սոյն նպատակի գործադրութեան համար որոշած ենք պարբերաբար, 10-15 օրը անգամ մը, հրատարա- կել պրակ մը, բաղկացած 32 էջէ, վճարելով հեղինակներու իրա- ւունքը:

Ուստի կը խնդրենք արտասահ- մանի բոլոր հայ գրողներէն եւ ման- կական գրականութեան մասնագէտ ու ձեռնհաս ուժերէն՝ բերել իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը մեր այս դժուարին, բայց վսեմ գործին, ղրկելով մեզ մանկական ու պատա- նեկան գրականութենէն նիւթեր՝ ինքնագիր ու թարգմանուած:

«Մասիս» Հրատ. Անանուն Ընկ.

Վարչական Խորհուրդ

Մեր հասցէն՝ Tipografia « Astoria », Str. Pictor Luchian, 14, Bucuresti:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (25)

ԳԵՏՆԻ ՏԱԿԷՆ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԳՐԱԿԱՆ ԽԱՂ. 1908)

ԹԱԹՈՒԼ.— Հա՛ – հա՛ – հա՛ (ծի- ծաղ):

ԳԱԳՕ.— Վախցաւ, պարոն, դու վախենաս, զայնդ չե՞ս փոխի …

ԹԱԹՈՒԼ.— Հա՛ – հա՛ – հա՛ (ծի- ծաղ):

ԳԱԳՕ.— Լաւ մը չփեցի, չորցաւ:

ԵԴՈՒԱՐԴ.— Ի՞նչ, քրտներ էր:

ԳԱԳՕ.— Չէ, լողացուցի:

ԹԱԹՈՒԼ.— Հա՛ – հա՛ – հա՛ (ծի- ծաղ):

Ա. ԵՐԻՏ.— Ասա ներկեցի:

ԵԴՈՒԱՐԴ.— Հը՞մ, ձին ներկե- ցի՞ր:

ԳԱԳՕ.— Թաւիշէ գեղեցիկ թամ- բով մը ու փայլուն պռծուր սանձով մը զարդարեցի կարմիր ձիս ու տա- րայ ծախելու:

ԵԴՈՒԱՐԴ.— Ո՞ր աւանակը պիտի գնէր:

ԳԱԳՕ.— Աւանակներ չա՛տ, պա- րոն, երբեմն թէ՛ էշ թէ աւանակ, կարմիր ձիս մոխրագոյն ձիու աւանակ տիրոջը ծախեցի:

ԵԴՈՒԱՐԴ.— Չէ՛ …

ԳԱԳՕ.— Հապա՞, հինգ ոսկով մէկ ամիս ճամբորդեցի:

ԹԱԹՈՒԼ.— Ցեռո՞յ, տէրը չիմա- ցա՞ւ:

ԳԱԳՕ.— Ա՛հ, չարունակութիւնը այժմ չէ:

ԹԱԹՈՒԼ.— Դէ՛հ, դո՛ղ:

ԳԱԳՕ.— Ուրիշ անգամ, միայն, աւանակ գնողը էշ էր կարեր, երբ կարմիր ձին առուի մէջ լուանալու ա- տեն, առուի ջուրը կարմրեր էր …

ԹԱԹՈՒԼ.— Հա՛ – հա՛ – հա՛ (ծի- ծաղ):

Ա. ԵՐԻՏ.— Սապոնի պատմութիւ- նը, սապոնի պատմութիւնը:

ԹԱԹՈՒԼ.— Վայ դող, վայ. կեան- քիդ մէջ բնաւ սապոն գնե՞ր ես, դող:

ԳԱԳՕ.— Խե՞նդ եմ, ինչ եմ:

Ա. ԵՐԻՏ.— Ես գիտեմ:

ԳԱԳՕ.— Սո՛ւս:

ԹԱԹՈՒԼ.— Դէ՛հ, դող:

ԳԱԳՕ.— Ծօ՛, վարկս պիտի կոտ- րէք, լռեցէք, պարոն Եդուարդի ներ- կայութեան:

ԹԱԹՈՒԼ.— Ընդհակառակն, ծօ՛, վարկդ աւելի պիտի բարձրանայ, պատմէ՛ր:

ԳԱԳՕ.— Մի ուրիշ անգամ:

ԹԱԹՈՒԼ.— Դէ՛հ, ի՞նչպէս կ'իմա- նայիր տեղը:

ԳԱԳՕ.— Բա՛հ, ցերեկով կ'անց- նէի գերեզմաննոցի մօտով, կը նայէի թէ նոր փոս կա՞ր փորած:

ԵԴՈՒԱՐԴ.— Ի՞նչ, գերեզմաննո՞ց, ի՞նչ կայ որ գերեզմաննոցը:

ԹԱԹՈՒԼ.— Դէ՛հ, անաչէն, մի կարգին պատմիր որ մարդ բան հաս- կնայ:

ԳԱԳՕ.— Ամէն մի Թուրք, մեռնե- լէն յետոյ կ'ուզէ որ անպատճառ ար- քայութեան վերի կողմը բազմէ. իսկ այդ՝ այնքան էլ դիւրին բան չէ … նախ որ ճանապարհը շատ խորտ ու բորդ, եւ յետոյ, այնքան շատ դնացող կայ, մանաւանդ համաճարակի ժա- մանակ, ամէնքն էլ կ'ուզեն արքայու- թեան ճանապարհը բռնել, մի միջոց պէտք է որ շուտ հասնին:

ԵԴՈՒԱՐԴ.— Է՛, դո՞ւ կ'առաջնոր- դես:

ԹԱԹՈՒԼ.— Թո՛ղ որ պատմէ:

ԳԱԳՕ.— Հըմ, պարոնները ի՞նչ գիտեն արքայութիւն երթալու ճանա- պարհը:

Ա. ԵՐԻՏ.— Մի մեծ կտոր սապոն կը դնեն մեռելի ոտքի տակ, որ սահե- լով շատ արագ, արքայութեան դռնէն ներս մտնէ:

ԳԱԳՕ.— Որ կինս գլուխս չտանէ միշտ սապոն ուզելով:

ԵԴՈՒԱՐԴ.— Ի՞նչ, գերեզմաննո- ցի՞ց ես հանում:

ԳԱԳՕ.— Հողը չափազանց կակուղ է նոր թաղուածի վրայ:

Բ. ԵՐԻՏ.— Իսկ եթէ բռնուի՞ս:

ԳԱԳՕ.— Բա՛հ, երբ գերեզմաննո- ցի պատէն ներս կը մտնեմ … գեւերս գերեզմաննոցի չորս անկիւնները կը բռնեն … ալ ծանօթ է իմ դեւերիս …

ԹԱԹՈՒԼ.— Պատմիր մի այն մե- ռելի պատմութիւնը, թէ ինչպէս յան- կարծ կենդանացեր էր:

ԳԱԳՕ.— Հը՛, հը՛, հը՛ (թթու ծի- ծաղ) քամակիս վրայ, փոխանակ ես մեռելը չալակս առնելու, ան ինծի կո- նակն առաւ … բայց թո՛ղ (Ընդհա- նուր աղմուկ): Այս ի՞նչ աղմուկ է, լո՛ւռ: (Ամէնքը ուշադիր): Հը՛մ, ձիե- րու քայլեր …

ԵԴՈՒԱՐԴ.— Կառքի անիւներ կար- ծես:

(Ուշադիր կը լսեն):

ԹԱԹՈՒԼ.— Կը քանդեն, հարուած- ները կը լսե՞ս:

ԳԱԳՕ.— Տեսնենք բան կա՞յ ձգ- ուած: (վար կ'իջնէ, կ'ուղղուի դէպ ի անցքը, ձեռքը կ'երկարէ ու փայտի կտոր մը ձեռին շտապ կը վերադառ- նայ): Պաշարուա՛ծ ենք:

ԵԴՈՒԱՐԴ.— Հը՞:

ԳԱԳՕ.— Պառաւը ջրհորն է ձգեր նշանը, պաշարուած ենք:

ԵԴՈՒԱՐԴ (ոտքի կ'ելլէ).— Դէ՛հ, հաւաքեցէք բոլոր իրերը, միւսները պատրա՞ստ են, լուր տուէք խոկոյն:

ԹԱԹՈՒԼ.— Աղմուկը կը սաստկա- նայ:

Ա. ԵՐԻՏ.— Բա՛հ, այս ի՞նչ էր:

ԳԱԳՕ.— Պատ էր քանդեցին:

ԵԴՈՒԱՐԴ.— Դէ՛հ, շուտ: (Բարձ- րաձայն): Ի՞նչ էք անշարժ նստել, վե՛ր ելէք, հաւաքեցէք, շարունակենք ջրի մէջէն դէպ ի վեր …

(Ամէնքը ոտքի են ելեր ու կը հաւա- քեն իրերը):

ԹԱԹՈՒԼ (Եդուարդին).— Բայց ո՞ւր:

ԵԴՈՒԱՐԴ.— Դո՛ւրս ելլենք, հո- րեր շատ կան …

Ա. ԵՐԻՏ.— Կը լսէ՞ք, կառքերու անիւներն են …

Բ. ԵՐԻՏ.— Բա՛հ, անիւնե՞րը մի- այն, իսկ այս հարուածնե՞րը:

(Գագօ նստած տեղէն նշան կ'ընէ ըն- կերոջ որ տեղը նստի):

ԵԴՈՒԱՐԴ.— Դէ՛հ, Գագօ, ելի՛ր…

ԳԱԳՕ.— Ինչո՞ւ:

ԵԴՈՒԱՐԴ.— Առաջնորդէ՛ր:

ԳԱԳՕ (որպէս թէ զարմացած).— Ո՞ւր:

ԵԴՈՒԱՐԴ.— Դէպ ի հորերը … դէպ ի կարմրաքարը:

ԳԱԳՕ.— Ի՞նչ է կ'ըսէք, Պ. Եդ- ուարդ:

ԵԴՈՒԱՐԴ.— Ինչպէս թէ ինչ է կ'ը- սեմ, առաջնորդէ՛ր:

ԳԱԳՕ.— Ի՞նչպէս կարելի է:

ԵԴՈՒԱՐԴ.— Բայց Մելիք այդպէս պատուիրեց:

ԳԱԳՕ.— Փոխանակ պատուիրե- լու, թող մնար առաջնորդէր:

Ղ. ՄԵԼՈՅԵԱՆ

(Շարունակելի)

Յ.

Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ *ընկերներու հանդիպումը այսօր Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, 51, Րիւ տը Րիվօլի,* «Le Samaritain» *սրճարանին ներքնայարկը: Մէթրօ՝ Շաթըլէ:*

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕՅԻ Ջաւարեան *կոմիտէի դաստիարակչական ժողովը այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8ին Ակումբին մէջ: Կը խօսի՝ ընկ.* Մուրատեան: *Պարտաւորիչ ներկայութիւն:*

Գաւառ

Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ ԿՈՄԻՏԷՆ ստիպողաբար ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի Քրիստափոր, Ջաւարեան *եւ* Ռոստոմ *խումբերու բոլոր ընկերները վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8ին Հ. Յ. Դ. Գրադարանը: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Ներկայանալ անդամատետրով:*

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ԴՊՐՈՑԱՍԷՐՆԵՐԻ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3ԻՆ

"Petit Journal"*ի սրահին մէջ*

21, Rue Cadet **Métro: Cadet**

ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ ՇՐՋԱՆԱՒԱՐՏՈՒՀԻՆԵՐԸ ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԵՆ

«ԾՈՎԻՆԱՐ» ՕՓԷՐԷԹԸ (2 արար)

Հեղինակութիւն՝ *ԱՐԱՄ ՉԱՐԸՔԻ*, երաժշտութիւն՝ փրոֆ. *Գ. ԱԼԷՄՇԱՀԻ*

Կը մասնակցին Օր. Ի ՊԻՒԼՊԻՒԼԵԱՆ, Պ. Պ. Ժ. ՄԱՐԻԿԵԱՆ եւ Ժ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ: Բեմադրութիւն Պ. Ա. ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԻԻ

ԳԻՆ ՏՈՄՍԵՐՈՒ 20, 15 ԵՒ 10 ՖՐԱՆՔ

ԽՄԲԵՐԳՆԵՐ.— երաժշտական բաժնի ղեկավար յայտնի երաժշտագէտ փրոֆ. *Գ. ԱԼԷՄՇԱՀ:*

«ՃԱՓՈՆԱԿԱՆ ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ԹԱՓՕՐԸ» (*լապտերներու պարով*), ղեկավարութեամբ՝ վարժարանի մարզանքի ուսուցչուհի՝ Mlle LAHITTE*ի*

ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻՆ Պ. Ֆ. ԱՂԱՋԱՐԵԱՆ ԵՒ ԾԱՆՕԹ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐ

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆԸ

STUDIO RUDOLF *սրահին մէջ*

6 bis, Rue Campagne Première, Métro: Raspail

ԱՅՍ ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 8.30ԻՆ

Կը ներկայացուի **ՉԱՐՇԸԼԸ ԱՐԹԻՆ ԱՂԱ**

ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻ ԱՄԲՈՂՋ ԽՈՒՄԲԸ

Etude de Me BERNARD WAHÉ

(12 année)

Licencié en Droit de la Faculté de Paris

Ancien élève de l'École des Hautes Etudes Sociales

JURISCONSULTE

Droit Français et International Privé

94, Rue St. Lazare, Paris (9e) Tél. Pigalle 67-69

Կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական խնդիրներ, ինչպէս նաեւ փողոցի արկածներ, անձամբ կը պաշտպանէ առեւտրական եւ ճաշտարար դատարաններու առջեւ, կուտայ certificats de coutumesներ, կը կատարէ ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման վերաբերեալ բոլոր գործողութիւնները:

Կ'ընդունի ժամը 9—10 *եւ* 17—19: *Նաեւ ժամադրութեամբ*

ԾԱԽՈՒ Է *Պանթէօնի հայկական շրջանի մէջ նպարավաճառի խանութ մը շատ դիւրամատչելի գինով: Մանրամասնութեանց համար դիմել՝ Ե. ՅՈՎՍԷՓԵԱՆԻ* 12, rue Mme Curie, Bagneux (Seine):

Ամէն տեսակ կարի, կօշիկի եւայլնի ելեկտրական փոքր եւ մեծ մօթէօրներ՝ երաշխաւորութեամբ վկայագրով: Վճարման դիւրութիւններ: Դիմեցէք՝

HOVHANESSIAN Ingénieur

15, rue de Vienne. Paris (8) **Tél. Laborde 28-56**

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

Փարիզի եւ արուարձաններու մէջ վարպետ խոհարար մը որ մասնագէտ է նաեւ արեւելեան ամէն տեսակ անուշեղէններու պատրաստութեան:

Դիմել «Յառաջ»ի վարչութեան:

ԱՐԱՄ ՀՕՃԱՊԱՇԵԱՆ

ԵԼԵԿՏՐԱԳԷՏ

42, Avenue Jean Jaurès.

Rosny s Bois

Կը ստանձնէ ելեկտրական ամէն տեսակաշխատանքներ եւ արդիական զետեղումներ՝ *ՇԱՏ ՉԱՓԱՒՈՐ ԳԻՆԵՐՈՎ:*

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՏՕՆԷ ԱՊՐԻԼ ՏԱՍՆԸՄԷԿԻ ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՍՈՒԳԸ

ՓԱՐԻԶ

Այս կիրակի երեկոյ ժամը 9ին

ՍԱԼ ԿԱՎՈՅԻ ՄԷՋ, 45, Rue La Boëtie, 45.— Métro: Miromesnil

Կը նախագահէ՝ **FERDINAND HEROLD**

Ընդհ. քարտուղար Ligue des Droits de l'Homme*ի*

Կը խօսին՝ Պ. ՄԻՔԱՅԷԼ ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ

Պ. Պ. ԼԵՒՈՆ ԶՈՐՄԻՍԵԱՆ եւ ԱՆՈՒՇԱՒԱՆ ԳԱԲԻԿԵԱՆ

Prof. FAUCHET, փրոֆ. Փարիզի պետ. երաժշտանոցին

Բացման կը նուագէ օրկով *հայկական* « Տէր ողորմեա »*ն*

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին Օրիորդներ **NELLY GAUTHIER** (*Թաւ ջութակ*), **MADELEINE FRIDE** (*ջութակ*), *Պարոններ* **J. GILLES** (orgue), *եւ* **P. BAJEUX (Hautbois)**, *բոլորն ալ առաջին մրցանակաւոր Փարիզի պետական երաժշտանոցէն:*

Կ'երգէ ՀԱՅԿԱՆՈՅՇ ԹՈՐՈՍԵԱՆ

ՅԱՅՏԱԳԻՐ

1.— Marche funèbre	**BEETHOVEN**
Orgue, *թաւջութակ*, *ջութակ*, hautbois	
2.— a) Aria	**BACH**
b) Andante	**HAENDEL**
c) Armenia	**MALIPIERO**
MADELEINE FRIDE	
3.— a) Plainte	**CAIX D'HERVELOIS**
b) La fille aux cheveux de lin	**DEBUSSY**
c) Հերոսին մահը	Ա. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ
NELLY GAUTHIER	
4.— a) Oratorio: Prélude	**TH. DUBOIS**
b) Տէ՛ր, ողորմեա, դաշն.	**PAUL FAUCHET**

ՀԱՅԿԱՆՈՅՇ ԹՈՐՈՍԵԱՆ

ընկերակցութեամբ Orgue*ի*, *ջութակի*, *թաւջութակի եւ* hautbois*ի*

Լուսարձակով ցոյց կը տրուին նահատակ մտաւորականները, աճոսրի եւ ջարդերու նկարներ:

ԼԻՈՆ	22 *Ապրիլ, Շաբաթ երեկոյ Գ. Թաղապետարանին մէջ*
ՎԻԷՆ	23 *Ապրիլ, Կիրակի կէսօրին*
ՎԱԼԱՆՍ	29 *Ապրիլ, Շաբաթ երեկոյ*
ՌՈՄԱՆ	30 *Ապրիլ, Կիրակի կէսօրին*
ՄԱՐՍԷՅԼ	29 *Ապրիլ, Շաբաթ երեկոյ*

ՊՐԷՊԱՆ ՄԱՐՍԷՅԷ սրահին մէջ

Կը նախագահէ՝ Պ. ՂԵՒՈՆԴ ՄԵԼՈՅԵԱՆ

Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութեան, եւ մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դաշնակցութեան, Տարօն–Տուրուբերանի, Վասպուրականի, Բարձր-Հայքի, Սեբաստիոյ, Խարբերդի, Տիկնանց եւ Ֆրանսահայ Կարմիր Խաչի Միութեանց:

Այս կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 2ին, Հ. Յ. Դ. « Ժողովրդային Տան » մէջ:

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ մասնաւոր յայտագրով:

ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԵՒ ԱՏԱՄՆԱԲՈՒԺԱԿԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԱՐՄԱՆԱՏՈՒՆ

71 rue du Fbg. St. Martin, Paris (10)

Tél. Botzaris 53-61 Métro Château d'Eau ou Gare de l'Est

Գիտութեան վերջին մեթոտներով կը բժշկենք՝ վեներական ամէն տեսակի հիւանդութիւններ (ջերմամիզութիւն, ֆրանկախտ եւայլն), մորթի, ջղային, ստամոքսի եւ կնոջ հիւանդութիւններ:

Բժշկումը կը կատարուի, X *անդրմանիշակագոյն ճառագայթներով եւ ելեքտրականութեամբ: Կը կատարենք մէզի եւ արեան տարրալուծում:*

Կը խնամենք ատամի ամէն տեսակի հիւանդութիւններ: Բուրօն՝ սկսած 100 *ֆրանքէն, պլին՝ ամերիկեան սիստէմով:*

Արժէքները շատ մատչելի. մասնաւոր զեղչ բանուորներու եւ չքաւորներու:

Դարմանատունը բաց է ամէն օր առաւօտեան 9—12 *եւ* 3—8: *Կիրակի եւ տօն օրերը՝* 9—4:

ԵԹԷ ՀԱՅՐԵՆԱԲԱՂՁՈՒԹԵՆԷ ԿԸ ՏԱՌԱՊԻՔ

ԽՄԵՑԷՔ «ԵՐԵՒԱՆ» ԱՆԱՐԱՏ ՕՂԻՆ

ՍՏՈՐԵՒ ՆՇԱՆԱԿՈՒԱԾ ՊԻՏԱԿՈՎ

ՄԵՐԺԵՑԷՔ ԿԵՂԾԵՐԸ

Ֆրանսայի համար արտօնատէր

Société "PEUREUX"

12 Boulevard des Vignes, 12

MARSEILLE (B. du Rh.) Téléphone: COLBERT 58-10

ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻ

վիրաբոյժ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

ՎԿԱՅԵԱԼ ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՖԱՔԻՒԼԹԷԷՆ

14 Rue Lagrange, PARIS (5) Métro St. Michel *կամ* Maubert-Mutualité

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ՈՍԿԻ ՔՈՒՐՈՆԻ, ՊՈՒՃԻ եւ ԱՏԱՄՆԱՇԱՐԻ

բերնի, լինդերու, ակռաներու խնամք եւ վիրաբուժ. գործողութիւն

կ'ընդունի ամէն օր, ժամը *9 - 12* եւ կէս օրէ վերջ 2էն 8:

կիրակի եւ տօն օրեր 9էն մինչեւ կէսօր:

Տօքթ. ՄԵՍՃԵԱՆ

ՆԵՐՔԻՆ ԵՒ ԿԱՆԱՆՑ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Կ'ԸՆԴՈՒՆԻ ԻՐ ՆՈՐ ԴԱՐՄԱՆԱՏԱՆ ՄԷՋ

82 rue d'Amsterdam (9) **Tél. Pigalle 70-02**

Ամէն օր ժամը 2-6 կիրակի եւ տօն օրեր 10-12

Առաւօտները ժամադրութեամբ:

Հաղորդկց. միջոցներ՝ Gare St. Lazare. *Մէթրօ՝* Place Clichy *եւ* Liège

---

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ *շրմիզիէ կարող անթրըփիրընէօրներ եւ գործաւորուհիներ: Դիմել առաւօտները ՏԱՐՕԵԱՆԻ,* **2, Rue Saint Philippe, Métro Sentier:**

ԲԱՑՈՒԱԾ Է

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԴԱՐՄԱՆԱՏՈՒՆ *(Polyclinique)*

Ա. ԾԱՀՊԱՂԵԱՆ

49, ՐԻՒ ՏԷ ՓԸԹԻԹ ՄԱՐԻ, ՄԱՐՍԷՅԼ, ԳԵՏՆԱՅԱՐԿ

49, Rue des Petites Maries, Marseille. Rez de chaussée

Կը դարմանուին ամէն տեսակ հիւանդութիւններ կարող եւ մասնագէտ բժիշկներու կողմէ: կը կատարուին վիրաբուժական ամէն գործողութիւն:

Ստամոքսի եւ Աղիքներու, — Թոքերու, — Սրտի, — Աչքի, քթի, կոկորդի եւ ականջի, — Մորթի, — Ջղային հիւանդութիւններու, — Երախաներու հիւանդութեանց, — վեներական՝ արանց եւ կանանց ծննդամիզային հիւանդութիւններ, լայներակութեան, — Թութքի (*մայասըլ*), վերջինս նաեւ ներարկումներով:

Քննութիւն՝ արեան, Թուքի, մէզի եւյլն.:

Կը կիրարկուին ելեքտրաբուժական բոլոր ձեւերը: Շողանկարում (radio): Մարձում (massage): կը կատարուին ամէն տեսակ ներարկումներ:

Assurance Socialeի հիւանդներուն, ինչպէս նաեւ արկածի դէպքերու անմիջական՝ լուրջ եւ բարեխիղճ խնամք:

Դարմանատունը բաց է ամէն օր ժամը 9-12 եւ 3-7: Կամ ժամադրութեամբ: Կիրակի եւ Տօն օրերը՝ ժամը 10-12:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (17)

ՉՈՐՍ ԱՐԴԱՐ ՄԱՐԴԻԿ

Հեղինակ՝ *ԷՏԿԸՐ ՈՒՕԼԸՍ* Թարգմ. *Ժ. Մ.*

ԳԼՈՒԽ ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ

« ՁԱՅՆԱՐՁԱԿ »Ի ԽՄԲԱԳՐԱՏԱՆ ԴԷՊՔԸ

— Ի՞նչ կ'ուզէք, ըսաւ Ուէլպի Փըրանսերէն:

Անծանօթը գլուխը շարժեց ու քանի մը բառեր արտասանեց օտար լեզուով մը:

— Օ՛հ ... Սպանացի էք, այո՞ ... ի՞նչ կ'ուզէք ...

— Այս թերթին խմբագրատո՞ւնն է այստեղ, հարցուց անծանօթը ու գրպանէն հանեց « Ձայնարձակ » մը:

— Այո՛:

— Կրնա՞մ տեսնել ձեր խմբագիրը:

— Ե՛ս եմ խմբագիրը, պատասխանեց Ուէլպի կասկածոտ:

— Ես Չորս Արդարներէն մէկն եմ, շարունակեց անծանօթը վարանումով:

Ուէլպի մօտեցաւ իրեն ու վերէն վար ակնարկ մը նետեց անոր:

— Անունդ ի՞նչ է:

— Միկուէլ Թէրի:

×

Ժամը 10.30ին Փուաքառ ու Մէնֆրէտ կառքով կը վերադառնային երաժշտական հանդէսէ մը: Երբ կառքը Հանովըր Սքուէրէն անցնելով մօտեցաւ Օքսֆըրտ Սթրիթին անկիւնը, Մէնֆրէտ ըսաւ.

— Կ'երթաս խմբագրատուն եւ կը հարցնես խմբագիրը. քեզի կ'առաջնորդեն անոր սենեակը. որ եւ է մէկուն կրնաս յայտնել այցելութեանդ շարժառիթը: Պիտի պատասխանեն թէ շատ կը ցաւին, բայց օգտակար չեն կրնար ըլլալ քեզի: Քաղաքավար են շատ, բայց ո՛չ մինչեւ փողոցին դուռը քեզի ընկերանալու աստիճան: Ձեւացուր այնպէս մը որ իբրեւ թէ դուրս ելլելու ճամբան կը փնտռես: Երբ խմբագրին սենեակը հասնիս — գիտես որ անիկա հոն չէ — ներս մտիր, գործդ լմնցուր այնտեղ, դուրս ելիր, դուռը փակէ: Եթէ այդ վայրկեանին շուրջդ մէկը տեսնես, « մնաք բարով » ըսէ բարձրաձայն, որպէս զի կարծեն թէ մէկը կայ սենեակին մէջ, այդքան:

Փուաքառ ակռաներուն մէջ սեղմեց սիկառը:

— Նամակին պահարանին համար պէտք է գործածես այն տեսակ խէժ մը որ չչորնայ մէկ ժամէն առաջ. ատիկա կը սաստկացնէ խորհրդաւորութիւնը, ըսաւ Փուաքառ, եւ Մէնֆրէտ խնդաց:

— Նոր փակցուած պահարան մը շատ հետաքրքիր բան է անգլիացի ոստիկաններուն համար:

Երբ կառքը մօտեցաւ Էճուըր Րօտի առջեւ.

— Այստեղ պիտի իջնենք, պոռաց Մէնֆրէտ կառապանին:

Վար իջան միասին:

— Հապա՞ փէմպրիճ կարտնըս պիտի երթայիք, հարցուց կառապանը, երբ Մէնֆրէտ կը վճարէր վարձքը:

— Գիտեմ, գիշեր բարի, ըսաւ Մէնֆրէտ:

Մայթին վրայ կեցան քանի մը վայրկեան, մինչեւ որ կառքը անհետացաւ: Յետոյ ետ դարձան Մարպլ Արչէն, անցան Փարք Լէյնի աղուամղոտական փողոցը ու քալելով երկար պողոտայէն եկան Փիքըտիլլի հրապարակը: Ներս մտան դարեջրատունճաշարանէ մը ուր մարմարէ սեղաններու բոլորտիքը նստած մարդիկ կը խմէին ու կը ծխէին: Անկիւն մը տեղաւորուած էր Կոնզալէզ՝ առանձին, սիկարէթ մը կար շրթունքներուն վրայ ու խորհրդաւոր էր իր դէմքին արտայայտութիւնը:

Այս հանդիպումը չզարմացուց երկու մարդերը, թէեւ սարսուռ մը ունեցաւ Մէնֆրէտ, իսկ Փուաքառի այտերուն վրայ երեւցաւ կարմրութիւն մը:

Նստան իրենց բարեկամին քովը: Գարեջուր ապսպրեցին ու երբ ծառան հեռացաւ, Մէնֆրէտ ցած ձայնով մը հարցուց.

— Թէրի՞ն ուր է:

— Փախաւ, պատասխանեց Լէօն հանդարտօրէն:

Մէնֆրէտ ու Փուաքառ չկրցան խօսիլ. Լէօն շարունակեց.

— Այս առտու մեկնելէ առաջ իրեն տուի՞ք թերթերու ծրար մը:

— Այո՛, անգլերէն լրագիրներ էին, հաստատեց Մէնֆրէտ. Թէրին անգլերէն չի գիտեր. տուի որպէս զի պատկերներով ժամանակ անցընէ ...

— « Ձայնարձա՞կ »ն ալ տուիր:

— Այո՛, յիշեց Մէնֆրէտ:

— Անոնց հրատարակուած էր պարգեւին եւ նորման լուրը ... սպանիերէն ...

— Այո՛, կը յիշեմ, ըսաւ Մէնֆրէտ. ես ալ կարդացի:

— Հիանալի միտք է խակապէս, դիտել տուաւ Փուաքառ:

— Տեսայ որ գրգռուած վիճակ մը ունէր. ատիկա վերագրեցի այն իրողութեան որ երէկ գիշեր իրեն յայտնեցինք թէ ի՛նչ ձեւով պիտի սպաննէինք Րէյմընը եւ ինչ դեր պիտի կատարէր ինքը:

Լէօն անմիջապէս փոխեց խօսակցութեան նիւթը, տեսնելով որ ծառան կը բերէր գարեջուրները:

— Տարօրինակ է որ դեռ Անգլիա չէ բերուած ձի մը որուն վրայ այդքան խոշոր դրամ դրուած ըլլայ ... ըսաւ Լէօն:

— Լսուա՞ծ բան է որ Մանչէն անցնելու առեն հիւանդացած ըլլայ, համար, ձիուն անունը սրբեն մասնակցողներու ցանկէն, աւելցուց Մէնֆրէտ:

Ու երբ ծառան հեռացաւ, Լէօն շարունակեց.

— Պայտի ելանք այսօր ցերեկէ ետքը. Րիճընթ Սթրիթէն կ'անցնէինք. Թէրին կանգ կ'առնէր ցուցափեղկերուն առջեւ ու յանկարծ — լուսանկարչական գործիքներ ծախող խանութի մը առջեւն էինք — կորսնցուցի զինքը ... Ահագին բազմութիւն կար փողոցը, բայց չկա՛ր Թէրին ... Տակաւին կը փնտռեմ ...

Լէօն լմնցուց իր գաւաթը եւ նայեցաւ ժամացոյցին: Լուռ էին ու անշարժ միւս երկուքը:

— Ո՞վ գիտէ, թերեւս այնքան ալ դէշ բան մը չէ եղածը, ըսաւ կոնզալէզ խնդալով:

— Ցանցառքը իմս է, ըսաւ Մէնֆրէտ, բայց Փուաքառ ընդմիջեց.

(Շարունակելի)

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone: Glacière 15-70

ՈՒՐԲԱԹ 21 ԱՊՐԻԼ 1933
21 Avril 1933

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

9ՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2168

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԹՈՅԼ ՉՏԱՆՔ ՈՐ ՃՐԱԳԸ ՄԱՐԻ

—o—o—

Սփոփարար շատ քիչ բան բերինք երկրէն մեզի հետ:

Այդ քիչերուն մէջ իր մասնաւոր տեղն ունի Դպրոցասէրը:

Հիմնուած Պոլսոյ մէջ 1879ին, այս կրթական հաստատութիւնը 54 տարիէ ի վեր հայ ժողովուրդին տուած է գիտակից ու հայրենասէր հայ մայրեր, համեստ բայց անձնազոհ կրթական մշակներ, որոնք սերունդ արտադրած եւ դաստիարակած են:

Հակառակ բռնակալ վարչաձեւի մը դժնդակ պայմաններուն, հակառակ հայ ժամանակակից պատմութեան բոլոր վերիվայրումներուն, Դպրոցասէր Տիկնանց Ընկերութիւնը անվհատ ու անվկանդ շարունակած է նուիրուիլ իր առաջադրած վսեմ գործին:

Հայ կնոջ աննկուն կամքին ու զոհաբերող ոգիին համար ի՛նչ գեղեցիկ փաստ:

Մանաւանդ ի՛նչ գեղեցիկ մտածում, արտասահման փոխադրել եւ հոն կանգուն պահել իր հիմնարկութիւնը, փոխանակ զոհ ըլլալու եւ բախտին ձգելու հայ որբուհիին պատսպարումն ու դաստիարակութիւնը:

Հայրենի հողէն արմատախիլ եղած, չորս հովերուն նետուած պանդխտական հայութեան համար ի՛նչ աւելի մեծ վտանգ՝ քան այլասերումն ու ձուլումը: Ուծացումը հայութենէն եւ լուծումը մարդկային անանուն ովկիանոսին մէջ:

Ու ի՛նչ աւելի զօրեղ բուժիչ ու զսպիչ այդ ահուելի վտանգին դէմ՝ քան հայ մայրիկին խնամքը օտար աստղերու տակ հասակ նետող իր զաւկին: Քան հայ մեծասքանչ լեզուին ու հայրենի պատմութեան ուսուցումը հայ մանուկին:

Ահա՛ այդ հայ մայրը, հայ ուսուցչուհին է որ կը պատրաստէ կէս դարէ ի վեր Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանը:

Հայ ժողովուրդը իր լումաներով պահած է զայն մինչեւ այսօր, գիտակից այդ հաստատութեան կատարած արդիւնաշատ գործին:

Բայց քանի մը տարիէ ի վեր հայ ժողովուրդն ալ ցնցուած է համաշխարհային աննախընթաց տագնապէն՝ իր կարգին տագնապի ենթարկելով Դպրոցասէրը: Ու եթէ գերմարդկային ճիգեր չըլլան՝ այս տունն ալ պիտի փակուի, ինչպէս փակուելու վրայ է ծնեալ — Պընեէնի հայկական բոյնը:

Պիտի թողո՞ւնք որ այսպէս մէկիկ մէկիկ մարին օտար հորիզոններու տակ վառող այս քանի մը ճրագները:

Ներկայ տաժանելի օրերուն, խիստ գնահատելի գործունէութեան մը նուիրուած է Դպրոցասէրի Սանուց Միութիւնը: Նախկին աշակերտուհիները լիովին կը կատարեն իրենց երախտագիտական պարտքը հանդէպ այն հիմնարկութեան, որ փոքրիկ տարիքէն որբերը հանդէպ այն հիմնարկութեան, որ փոքրիկ տարիքէն որգրկելով, դաստիարակած եւ կեանքի համար պատրաստած է զիրենք:

Ահա՛ քանի մը կարկառուն փաստերը իր աշխատանքին.

Սանուց Միութիւնը Բէնսիի վարժարանին մէջ հիմնած է Գրադարան – Ընթերցարան մը, եւ զայն օժտած լաւագոյն գրքերով: Հայթայթած է աշակերտուհիներու գրենական պիտոյքը, հոգացած է անոնց զգեստները: Կազմակերպած է աշակերտուհիներու համար՝ դասախօսական եւ վիճաբանական ժողովներ, ներքին ներկայացումներ (երաժշտական, թատերական), սինեմայի ներկայացումներ, ամիսն անգամ մը, աշխարհագրական, պատմական, գիտական, եւ այլ բարոյացուցիչ ֆիլմերու ցուցադրութեամբ: Արտասանութիւններու մրցահանդէս մը, որպէս գրականութեան սէրը արթնցնելու միջոցներէն մին: Ձեռական աշխատանքներու ցուցահանդէսը, որպէս զի աշակերտուհիները մղուին ձեռարուեստի, ձեռագործի, նկարչութեան եւ այլ գեղարուեստական ճիւղերու: Վարժարանին Յոբելեանական ֆոնտին մասնակցած է 50,000 ֆրանքի գումարով, որուն 17,000 ֆրանքը վճարուած է, իսկ մնացածը վճարելի:

Սանուհիներու այս զոհողութիւնը չի բաւեր սակայն ապրեցնելու համար բազմածախս հիմնարկութիւնը: Աւելի քան 200 աղջիկներ կը դաստիարակուին վարժարանին մէջ: Չափահասները նաեւ արհեստագիտական հմտութիւն ձեռք կը բերեն անոր արհեստանոցներուն մէջ: Հաշուելով միայն վերջին շրջանը, ութ տարուան մէջ 700 որբուհիներ խնամուած են Դպրոցասէրի կրթական յարկին տակ:

Իր գործունէութեան դաշտը Բէնսիէն դուրս ալ տարածած է՝ Իր ջանքերով ընդգրկել Ֆրանսայի հայաշատ կեդրոնները: Իր ջանքերուն շնորհիւ Տրակինեանի, Վէնսէնի եւ Փորթ տ'Իթալիի Հայերը ունեցան իրենց մանկապարտէզները: Ու եթէ ներէին իր նիւթական միջոցները, Դպրոցասէրը առանց մանկապարտէզի չպիտի ձգէր ո եւ է շրջան:

Ո՛չ մէկ հաստատուն եկամուտ՝ այս ազգօգուտ հիմնարկութիւնը մատակարարելու համար: Տիկինները ժողովուրդի հաւաքական եւ ունեւոր հայրենակիցներու անհատական աջակցութեան կը դիմեն միշտ՝ ձեռնարկը կենդանի եւ ճրագը անմար պահելու համար:

Ներկայիս շրջաբերութեան հանուած են վիճակահանութեան տոմսեր՝ որոշ հասոյթ մը ապահովելու նպատակով եւ հաստատուած է բաժանորդագրութիւն մը՝ ամսական նուազագոյն հինգ ֆրանքի վճարումով:

Իսկ Սանուցը կազմակերպած է գեղեցիկ ցերեկոյթ մը, որ տեղի կ'ունենայ այս կիրակի օր նախկին եւ ներկայ աշակերտուհիներու մասնակցութեամբ եւ գեղարուեստական խնամեալ յայտագրով մը: Կը յուսան որոշ հասոյթ ապահովել յօգուտ վարժարանին:

Սանուցը կ'ընէ իր կարելին: Կը մնայ, ուրեմն որ ժողովուրդն ալ այս անգամ դարձեալ կատարէ իր պարտականութիւնը, թոյլ չտալու համար, որ մարի ճրագը:

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՄԱՀ ԱՒԵՏԻՔ ՍԱՀԱԿԵԱՆԻ

ՆԱԽԱԳԱՀ Հ. ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻ

Սրտի խորունկ կսկիծով կը հաղորդենք մահը ընկեր Աւետիք Սահակեանի (Հայր Աբրահամ), նախագահ Հայաստանի Հանրապետութեան անդրանիկ խորհրդարանին, որուն կաթուածի ենթարկուիլը գրած էինք երէկ:

Պէյրութէն երէկ առաւօտ ստացուած հեռագիր մը կը տեղեկացնէ թէ մահը տեղի ունեցած է ապրիլ 19ին չորեքշաբթի օր:

Հանգուցեալ ընկերը 71 տարեկան էր, ծնած ըլլալով 1862ին Ջալալօղլիի մէջ (Թիֆլիզի նահանգ): Ստացած էր բարձրագոյն կրթութիւն եւ վկայուած իբրեւ գիւղատնտես: Մեծ ձեռնհասութիւն ունէր իր մասնագիտութեան մէջ: Գտած է ցորենի որդը բնաջնջելու դեղ մը, որ իր անունով կը կոչուի:

Դաշնակցութեան հիմնադրութեան օրերէն իսկ մտած էր կուսակցութեան շարքերուն մէջ, կատարելով գործօն դեր: Մասնակցած է Դաշնակցութեան Ընդհանուր ժողովներուն, եղած է Բիւրոյի անդամ: 1909 – 11ի շրջանին՝ երբ Դաշնակցութեան մեծ դատավարութիւնը տեղի կ'ունենար Ռուսիոյ մէջ, ընկ. Աւետիք Սահակեան եւս բանտարկուած է իբրեւ ականաւոր դաշնակցական:

Մեծ Պատերազմի ընթացքին կը գտնուէր Կովկաս, ուր կարեւոր ծառայութիւններ մատուցած է՝ իբրեւ անդամ Ազգային Խորհուրդի:

1918ին Անդրկովկասի առաջին միացեալ նախարարութեան մէջ Գիւղատնտեսութեան նախարար էր:

Հայաստանի Հանրապետութեան հռչակումէն վերջ, նախագահ ընտրուեցաւ Հայաստանի խորհրդարանին, պաշտօն զոր վարեց մինչեւ խորհրդայնացում:

Փետր. 18ի շարժումէն վերջ մեկնեցաւ Հայաստանէն, ուրիշ մտաւորականներու պէս՝ քալելով մինչեւ Զանգեզուր, անկէ ալ Թաւրիզ: Յետոյ անցաւ Պէյրութ, ուր կը մնար ցարդ:

Երկու տարի առաջ կորսնցուց իր մէկ զաւակը՝ 25 տարու, որ Փրակայի մէջ ճարտարապետութիւն ուսանելէ վերջ՝ դարձած էր ծնողքին մօտ: Իր միւս զաւակը ներկայիս կ'աշխատի Պէրքիւթ՝ նաւթամուղի գործերուն մէջ: Իր մօտ էին նաեւ կինն ու զոքանչը:

Ընկեր Սահակեան սիրուած եւ յարգուած էր բոլորէն: Իր մահով կ'անհետանայ մեր լաւագոյն եւ վետերան ընկերներէն մէկը: Մեր խոր ցաւակցութիւնները իր պարագաներուն:

Հանգի՛ստ յոգնաբեկ ոսկորներուդ, Հա՛յր Աբրահամ:

ՆՈՐ ԴԷՊՔԵՐ ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

—o—o—

«ՀՕԿ»ԵՐՈՒ ԳՐԳՌՈՒԹԻՒՆՆԵՐՆ ՈՒ ՅԱՐՁԱԿՈՒՄՆԵՐԸ

Կրընոպլի մեր թղթակիցը կը գրէ թէ Զատկի կիրակի օրը Հօկի կարգ մը անդամներ կը փորձեն կռիւ յարուցանել՝ դաշնակցական ընկերներու պատկանող սրճարաններուն մէջ: Յարձակում մը կ'ենթարկուին Միհրան Գաբրիէլեան (Պապա) եւ Կիւլպէնկ Սուքիասեան, այս վերջինը փողոցին մէջ: Կը զողնան նաեւ Սուքիասեանի ունեցած դրամը՝ 573 ֆրանք:

Ոստիկաններ հասնելով կը ձերբակալեն յարձակողներէն Պ. Պ. Գէորգ Գալայճեան ու Կարապետ Կէտիկեանը, երկուքն ալ Հօկի անդամ: Այժմ բանտարկուած են:

Մանրամասնութիւնները յաջորդ թիւով:

Աւստրիա եւ Հունգարիա կը միանա՞ն

Աւստրիոյ վարչապետ Տոլֆուսի Հռոմ այցելութիւնը քաղաքական շրջանակներու մէջ մեծ հետաքրքրութիւն առաջ բերած էր: Հետզհետէ կը քակուին Մուսոլինիի հետ իր տեսակցութեան թաքուն ծալքերը:

Փրակայի «Նարոտնի Լիսթի» թերթը կը գրէ թէ՝ վարչապետը Մուսոլինիի հաւանութիւնը առած է Աւստրիոյ եւ Հունգարիոյ միացման համար: Տոլֆուսի Հռոմ մեկնելէն առաջ արքայական երկու կուսակցութիւնները խորհրդաժողով մը գումարած էին եւ համաձայնած՝ որ Աւստրիա եւ Հունգարիա պիտի պահեն իրենց ինքնավարութիւնը դրամական եւ զինուորական խնդիրներու մէջ: Իսկ բանակները պիտի կազմակերպուին միեւնոյն սկզբունքներով, մէկ սպայակոյտի հրամանին տակ:

Աւստրօ-Հունգարիոյ վեհապետը փոխն ի փոխ վեց ամիս Փէշթա եւ վեց ամիս Վիեննա պիտի նստի:

Այս ծրագիրը կարգ մը ճշդումներու կարօտ ըլլալով, քրիստոնեայ – ընկերվարականներու ակումբին նախագահ Տր. Պուրէշ այս օրերս Փէշթա պիտի երթայ իբրեւ լիազօր – պատուիրակ աւստրիական կառավարութեան, խնամակալ Հորթիի եւ Պ. Կոմպէշի հետ որոշելու համար հապսպուրկեան դերդաստանը վերստին իշխանութեան կոչելու մանրամասնութիւնները: Յետոյ դիմումներ պիտի կատարուին չեխոսլովաք, եուկոսլաւ, ռումէն եւ լեհ կառավարութեանց մօտ՝ կայսրութեան վերահաստատումը անոնց հաղորդելու եւ ի հարկին կարգ մը զիջումներ ստանալու համար: Այս երկիրներուն մէջ այս ուղղութեամբ դիւանագիտական աշխատութիւնները պիտի տանի Իտալիա, որ արդէն նոյն իմաստով կ'աշխատի Փարիզի եւ Լոնտոնի մէջ:

Մաճառ ընկերվարականները համակիր են այս ծրագրին: Հակառակ է միայն մանր հողագործներու կուսակցութեան նախագահը Տր. Էքհարտ, որ խնամակալ Հորթիի մտերիմն ու ազգականն է:

Վերապահութեամբ պէտք է ընդունիլ չեխոսլովաք թերթին այս տեղեկութիւնները:

Ամերիկայեան ոսկիի արտածումը արգիլուած

—o—o—

ՏՈԼԱՐԸ Կ'ԻՅՆԱՅ, ԱՆԳԼԻԱԿԱՆԸ ԿԸ ԲԱՐՁՐԱՆԱՅ

Նախագահ Ռուզվէլթ չորեքշաբթի առաւօտ պաշտօնապէս հաղորդեց թէ այսուհետեւ ամերիկեան կառավարութիւնը ոսկի չպիտի ղրկէ արտասահման՝ տոլարի սակը անխախտ պահելու համար: Այս լուրին վրայ, անմիջապէս Նիւ Եորքի հրապարակին վրայ անկում կրեց տոլարին գինը բաղդատմամբ օտար դրամներու, իսկ նախանիւթերու գիները բարձրացան:

Փարիզի Սակարանին մէջ ալ տոլարը, որ առտուն 25 ֆր. 25ով բացուած էր, ինկաւ 24.80ի, փակուելու համար 24.60ով:

Զանազան բացատրութիւններ կը տրուին այս յանկարծական որոշումին համար: Գլխաւոր մտահոգութիւնը նախանիւթերու գիներուն բարձրացումը կը թուի ըլլալ: Շնորհիւ այդ բարձրացումին, Միացեալ Նահանգները կը յուսան մեղմացնել տնտեսական տագնապը:

Ռուզվէլթ կը փափաքի որ Անգլիա վերադառնայ ոսկեւոր դրութեան, այլապէս պիտի ստիպուի տոլարին գինն ալ իջեցնել՝ մրցելու համար անշուշտ Անգլիոյ դէմ միջազգային շուկային մէջ:

Ամերիկա ներկայիս շրջաբերութեան մէջ գտնուած թղթադրամին 50 առ հարիւր համեմատութեամբ ոսկի ունի իբրեւ պահեստի: Մինչդեռ Անգլիա աւելի պակաս ոսկի ունէր, երբ 1931 սեպտեմբերին լքեց ոսկեւոր դրութիւնը:

Երէկ առաւօտ Նիւ Եորքի Սակարանին մէջ տոլարին գինն էր 23 ֆր. 48: Ոսկեդրամի հետ բաղդատելով, տոլարին իսկական արժէքն է 25 ֆր. 52: Կը տեսնուի ուրեմն որ շուրջ հարիւրին 10 անկում կայ: Տոլարի անկումը դէշ սկզբնաւորութիւն մըն է Ուաշինկթընի խորհրդաժողովին համար:

Անգլիականը բարձրացումի նշաններ ցոյց կուտայ:

Անգլիոյ փոխ-վրէժը

Ինչպէս գրած էինք երէկ, Մոսկուայի դատավճիռին տեղեկանալէ վերջ, Անգլիոյ նախարարական մասնախորհուրդը նիստ գումարեց Ուեստմինսթրի դղեակին մէջ: Կը նախագահէր Ճորճ Թագաւորը: Օրակարգի նիւթն էր ռուսական ապրանքներու Անգլիա ներածումը արգիլող օրէնքը, որ 10 օր առաջ քուէարկուած էր խորհրդարանին կողմէ: Թագաւորը վաւերացուց այս օրէնքը, որով ապրիլ 26էն սկսեալ Ռուսիայէն ներածուած ապրանքներուն հարիւրին 80ը Անգլիա չպիտի մտնեն այլեւս: Արգիլուած գլխաւոր ապրանքներն են՝ ցորեն, վարսակ, գարի, եգիպտացորեն, կարագ, հաւեղէն, բամպակ եւ փայտ՝ հում կամ գործուած, նաեւ քարիւղ: Այս արգելքով Ռուսիոյ կորուստը կ'ըլլայ տարեկան 20 միլիոն ստերլին:

Այս միջոցները ձեռք առնուած են՝ պաշտպանելու համար դատապարտուած երկու անգլիացիներու շահերը: Եթէ բանտարկութեան դատավճիռը վերցուի, Անգլիացիներն ալ տրամադիր են այս արգելքը բառնալու:

Միւս կողմէ Լոնտոնի առեւտրական պատուիրակութեան անդամներուն դիւանագիտական անձեռնմխելիութիւնը վերցուած է քանի մը օրէ ի վեր, վերջ գտած ըլլալով անգլօ-խորհրդային առեւտրական համաձայնագիրը: Պատուիրակութեան պետը կը պատրաստուի փակել գրասենեակը եւ մեկնիլ Մոսկուա: Լոնտոնի խորհրդային դեսպանը մասնաւոր տեսակցութիւն մը ունեցաւ արտաքին նախարար Ճոն Սայմընի հետ:

⁂ Անգլ. ճարտարագէտներու վճիռին ընթերցումէն վերջ, Թորնթըն՝ որ երաշխաւորութեամբ ազատ արձակուած էր, բանտարկուեցաւ անմիջապէս: Մընքհաուզ, Քըշնի եւ Նորտուօլ երեք օրէն խորհրդային սահմաններէն հեռանալու յանձնառութիւն մը ստորագրեցին: Ասոնք արդէն մեկնեցան Մոսկուայէն: Նորտուօլի կինը որ ռուս է, արտօնուեցաւ ընկերանալ իր ամուսինին:

Մէթրօփոլիթըն Վիքըրս ընկ.ը հեռագրեց Մոսկուա՝ կեդրոնական գործադիր կոմիտէի նախագահին՝ խնդրելով որ Մաքտոնըլտի եւ Թորնթընի մասին տրուած բանտարկութեան վճիռները վտարումի փոխուին:

Արտաքին գործավար Լիտվինով առջի գիշեր ընդունելութիւն մը տուաւ Մոսկուայի դիւանագիտական մարմնին: Անգլ. դեսպանատան անդամներէն ոչ ոք պատասխանեց Լիտվինովի հրաւէրին:

ՈՒԱՇԻՆԿԹԸՆԻ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ

«Իլ տը Ֆրանս» կը շարունակէ ճամբան դէպի Նիւ Եորք: Առջի գիշեր Պ. Էռիօ Ֆրանսական եզերքէն 2200 քիլոմեդր հեռու գտնուած պահուն ովկիանոսին վրայէն յայտարարութիւն մը ուղղեց Ֆրանս. ժողովուրդին: Իր խօսքերը անթելով իմացուեցան ամբողջ Ֆրանսայի մէջ: Իր խօսքերը կը վերջանային այսպէս. «Կարելին պիտի ընեմ ամրապնդելու համար ֆրանքեւամերիկեան բարեկամութիւնը, այսինքն պիտի աջակցիմ խաղաղութեան կազմակերպութեան եւ ամրապնդման»:

Պ. Էռիօ Ուաշինկթըն պիտի հասնի ապրիլ 23ին կիրակի օր:

Անգլիոյ վարչապետ Մաքտոնըլտ Ուաշինկթըն կը հասնի այսօր՝ ուրբաթ կէսօրէ վերջ: Վարչապետը առջի օր «Պէրէնկարիա» նաւուն վրայէն հեռախօսով տեսնուեցաւ Ուաշինկթընի անգլ. դեսպան սըր Ռոնըլտ Լինտսէյի հետ:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ՈՒԿՐԱՅՆԻՈՅ մէջ մեծ սով կը տիրէ: Բազմաթիւ բնակիչներ Մոսկուա, Լենինկրատ եւ Խարքով կը գաղթեն՝ ապրուստ գտնելու համար: Սերմնցուներու մեծ մասը ուտելիքի գործածուած ըլլալով, շատ մը հողեր անմշակ կը մնան: Օտեսայի եւ ուրիշ քաղաքներու աւազակութեան դէպքեր կը պատահին:

ԹՈՒՐՔԵՍՏԱՆԻ չինական մասին մէջ ըմբոստութիւն ծագած է տեղական կառավարութեան դէմ: Շարժումը կը ծաւալի:

ԷՎԷՐԷՍԹԻ վրայ երկրորդ թռիչք մը եւս կատարուեցաւ առջի օր:

ԻՏԱԼԻՈՅ ԿՈՂՄԷ Հունգարիա ղրկուելու համար քանի մը շոգենաւերով զէնք, գնդացիր եւ ռազմանիւթ ցամաք հանուած են Պուրկազ եւ Վառնա: Դանուբի վրայէն այս զէնքերը պիտի ղրկուէին Հունգարիա:

ՃԱՓՈՆՑԻՆԵՐԸ արագօրէն կը յառաջանան դէպ ի Փէքին, որուն անկումը մօտալուտ է: Ճափոնցիներու յառաջխաղացման ճամբուն վրայ գտնուող չինացի բնակիչները աննկարագրելի խուճապով կը փախչին, մինչ ճափոնական օդանաւեր անընդհատ ռումբ կ'արձակեն:

ԳԵՐՄԱՆ նախարարներ Փոն Փափէն եւ Կէօրինկ երէկ Պերլին վերադարձան դէպ ի Հռոմ կատարած իրենց ճամբորդութենէն:

ՀԻԹԼԷՐԻ 44րդ տարեդարձը մեծ հանդիսաւորութեամբ տօնուեցաւ երէկ ամբողջ Գերմանիոյ մէջ:

ՆՈՐԻՆ ՎԵՀԱՓԱՌՈՒԹԻՒՆ ՄԵՔԵՆԱՆ

Ծնա՛ւ նոր արքայ ...

Հէքիաթներու մէջ կը պատմուի թէ ի՛նչպէս պարիկ մը պալատներ կը շինէ մէկ գիշերուան մէջ, կամուրջներ կը նետէ գետերուն վրայ, եւ ի՛նչ առարկաներ, ի՛նչ առարկաներ, զարմանահրաշ գեղեցկութեամբ եւ արագ նմանակերտութեամբ, նուէր կը տանի խելօքներու։

Այդ պարիկը մեր մէջ է այսօր, եւ հէքեաթ չէ այլ եւս։ Տիւփլան կը մերժէ պարիկ անուանել զայն, այլ, շատ հասկնալի պատճառով մը, թագաւո՛ր։

Ուրեմն, յարգանքի՛, — ըսէք՝ Նորին Վեհափառութիւն Մեքենան (*)։

Նոր օրերու կայսրն է Մեքենան, որ իր իշխանութիւնը կը հաստատէ Ամերիկայէն մինչեւ Եւրոպա եւ մինչեւ աշխարհի վեցերորդ մասը՝ Ռուսիա։

Ճինա Լոմպրոզօ, որ պատճառներ ցոյց կուտայ մեղադրելու Մեքենային կայսրութիւնը, կը պնդէ թէ նոր չէ, որ մեքենան կը յայտնուի քաղաքակրթութեան պատմութեան մէջ իբրեւ իշխան մը հզօր (**)։ Արդարեւ ի՛նչ զարմանալի թուում մը մեքենաներու, որոնք, հնագոյն դարերուն ու նախաքրիստոնէական շրջանին, խորհրդաւոր Չինաստանէն մինչեւ Եգիպտոս, Ելլադայէն մինչեւ Հռոմ, տուեր են գեղեցիկ գործեր։

Այսուհանդերձ տարբեր է արդի մեքենան, ելեկտրաշարժ պողպատեայ սա զարհուրելի կմախքը, որ յանկարծ կը կենդանանայ, կը ճարճատի, կը դղրդայ, կը մռնչէ, ակռայ կը կճրտէ՝ քանի կը զգայ թէ իր մէջ կը հոսի ու կ'աւելնայ արիւնը, — ելեկտրականութիւնը։

Նորին Վեհափառութիւն Մեքենան այսօր կը սպառնայ արհեստագիտական, գեղարուեստական եւ տնտեսական բոլոր ասպարէզներուն։ Ու կը յայտարարէ թէ պիտի փոխէ ոչ միայն արուեստներուն ոճն ու դրոշմը, սնունդին քանակն ու եղանակը, զբօսանքներու ձեւն ու ժամանակը, այլ եւ մարդոց ճակատագիրը։

Փաստը կը տեսնէք արդէն, ամէն օր։

Հետզհետէ կը փակուին փոքրիկ արհեստանոցները, ուր աշխատաւորը կը խմբէր՝ զրկուելով արեւէն, օդէն, հանգստութեան պայմաններէն։ Ահա կը հիմնուին վիթխարի գործարաններ, ուր լոյսը կը մտնէ առատահոսելով, ուր բանուորը կը հասնի մասնաւոր հանրակառքով. եւ դեռ մեքենապետութիւնը կը խոստանայ թէ ամէն գործարան պիտի ունենայ յարակից հանգստարանը, ընթերցարանը, մատենադարանը, լողարանը, մարզարանը, հանդիսասրահը, եւ, ինչո՛ւ չէ, պարասրահը։ Գործարանը պիտի հաստատէ նաեւ մրցանակներ՝ ճամբորդութեան, ուսումնասիրութեան, մասնաւոր դասընթացքներու ղրկելու համար իր «հարուածային» աշխատաւորը։ Այսպէս շուտով պիտի մոռցուին ձեռաշարժ հօրերը (métiers à bras), իրենց տեղը տալով ելեկտրաշարժ հօրերու, որոնք արտադրութեան պիտի տան անհաւատալի արագութիւն։ Երէկ փոքրիկ հօրերը կ'աշխատէին ծախել իրենց արտադրութիւնը սակարկութեամբ՝ աշխատաւորին քիչ մը պակաս վճարելու եւ գնորդէն քիչ մը աւելի փրցնելու ցանկութեամբ։ Վաղուան վիթխարի հօրերը աւելի պիտի վճարեն աշխատաւորին, որ պիտի մնայ ոչ միայն արտադրիչ, այլ եւ, — քանի որ դրամ կը շահի, — սպառիչ։ Աշխատաւորը արտադրելով եւ իր արտադրութիւնը սպառելով, պիտի նպաստէ շուկաներու կեանքին։ Եւ այս բարօրութիւնը պիտի թելադրէ, որ աշխատաւորը մտածէ ունենալ «երկրորդ» զբաղում մը։ Չէ՞ որ մեքենան իրեն կը շնորհէ դրամ եւ ժամանակ։ Մտաւորականները մասնաւոր անկողնի մէջ չեն ծնիր անշուշտ։ Էտիսըն անյաջող երիտասարդ մըն էր, որ սոսր անոր կը ծառայէր։ Մուսոլինի որմնադիր էր։ Մաքտոնըլտ ագարակի աշխատաւոր։ Հէնտէրսըն ձուլարանի բանուոր։ Թարտէկի՝ ծառայ մը։ Այսպէս ուրեմն մեքենան պիտի ջնջէ «անժառանգներու աւանդութիւնը», խոնարհ եւ բարձր խաւերու տարբերութիւնը, պիտի ստեղծէ սանդուղ մը, որ մարդիկը պիտի հաւասարեցնէ ցանկալի բարձրութեան մը վրայ։ Մարդոց հաւասարութեան հետ, մեքենան իրարու պիտի մօտեցնէ ժողովուրդները, քանդելով մաքսային սահմանագիծերը՝ որպէս զի կարելի ըլլայ ստեղծել ներքին ընդարձակ շուկայ մը։ Վերջապէս մեքենան է, որ պիտի իրականացնէ Եւրոպայի Միացեալ Նահանգներու ծրագիրը, դիմագրելու համար Ամերիկայի Միացեալ Նահանգներու արդիւնաբերական հզօր խոյանքին։

Տիւփլան կը մերժէ մեղքը, որ կը նետուի մեքենային վրայ, թէ գործազրկութեան տագնապ կը ստեղծէ։ Եւ այդ տագնապին իբրեւ դարման, Ֆորտի հետ, կ'առաջարկէ սրբագրել հին տարազը, — «արտադրութիւնը պատշաճեցնել սպառումին»։ Ո՛չ, պէտք է «սպառո՛ւմը պատշաճեցնել արտադրութեան»։ Շատեր կը պնդեն թէ մեքենային տիրապետութիւնը պատճառ պիտի ըլլայ, որ միաձեւութիւն մը ստեղծուի ինչպէս աշխատանքի, նոյնպէս ապրուստի, զբօսանքի, ճաշակի մէջ։ Չէ՞ որ մեքենային նկարագիրն է արտադրել առատ եւ արագ նմանակերտութեամբ մը (production en série)։ Ընդհակառակն, կ'ըսէ Տիւփլան, այդ միաձեւութիւնը պիտի դառնայ կարճ ժամանակով, — հազիւ թէ մեքենային մէկ արտադրութիւնը ընդհանրացաւ, ճենները՞ց ճարտարագործներ անմիջապէս պիտի ստեղծեն նոր ձեւեր՝ պայքարելու համար ըսպառման մէջ դրուած հին ձեւի արտադրութեան հետ։ Արդարեւ մեքենան է, որ կը ստեղծէ նորոյթի պահանջը, մինչ այն երկիրները, որ զրկուած են մեքենայէն, ձանձրացուցիչ կերպով միաձեւութեան են դատապարտուած, — այսպէս Չինացին կը հագուի ու կը շինէ նոյն ձեւով դարե՜րէ ի վեր։ Շարունակ նորը շինելով, շարունակ արտադրութիւնը նորոգելով, ոչ միայն պիտի աւելնայ սպառումը, այլ եւ գործարանները պիտի վերափոխուին եւ գործի պիտի լծուին մարդիկ, զորս դուրս նետած էր մեքենան։ Սակայն մեքենան կարեւոր օժանդակ մըն է նաեւ այն երկիրներուն համար, որոնք կը տառապին ծնունդներու նուազութենէն։ Բնակչութեան նուազումը, որ կը սարսափեցնէ կարգ մը երկիրներ, տագնապ չի կրնար ըստեղծել այլ եւս շնորհիւ մեքենային։

Գեղեցիկ է Տիւփլանի գիրքը, եւ հետաքրքրական են գլուխները, ուր կ'ուսումնասիրուին օրուան հարցերը։

X

Փրոֆ. Լուի Րուժիէ, խանդավառուելով հանդերձ Տիւփլանի տեսակէտներով, կը բանաձեւէ կարգ մը վերապահութիւններ։ Տիւփլան գործի եւ շարժումի մարդ է, որ կը կենայ երեսը ապագային։ Պատմագէտը չի կրնար սակայն աչքէ հեռացնել անցեալը, իսկ փիլիսոփան պիտի ուզէր կենալ ժամանակէն դուրս՝ հաւասար շահագրգռութեամբ մը գնահատելու համար անցեալը, ներկան եւ ապագան։ Արդ, մեքենան, յանուն ապագային, կը զոհաբերէ կարգ մը քաղաքակրթական արժէքներ եւ Տիւփլան չի հետաքրքրուիր թէ ի՛նչ կը կորսնցնենք Մեքենային գալուստով, այլ միայն կը հաշուէ թէ ի՛նչ կը շահինք։ Ըստ փրոֆ. Րուժիէի, Մեքենային կայսրութիւնը կը ներկայացնէ իր թերութիւններն ու անպատեհութիւնները։

Ի՞նչն է, որ կը յատկանշէ մեքենան, — բազմապատկել արտադրութիւնը, որ նմանաձեւ է անպայման։ Արդ, զանգուածային արտադրութիւնը պիտի աշխատուի սպառել անշուշտ ընդարձակ շուկայի մը վրայ։ Բայց չէ՞ որ սպառողներու այդ բազմութիւնը ճաշակի եւ նկարագրի զանազանութիւն մը կը ներկայացնէ։ Այս հարցը քննենք արուեստի եւ գրականութեան մարզին մէջ։

Ֆրանսայի մէջ, պատերազմէն առաջ, 3 Ֆր. 50 կը ծախուէր գիրք մը, որ հազար օրինակ կը տպուէր։ Եւ ծախքերը կը գոցուէին անպայման։ Mercure de France հրատարակչական տունը, որ կուտար մասնաւորապէս փիլիսոփայական գրականութիւն, 8 — 12,000 միայն կը տպէր։ Գործաւորներուն վճարման չափը աւելցաւ վերջին տարիներուն։ Ծախքերը գոցելու համար անհրաժեշտ է աւելի մեծ թիւով տպել։ Սակայն յայտնի է թէ հազար ընթերցողներու բազմութիւն մը աւելի մշակուած է մտաւորապէս, քան ընթերցողներու տասը հազարնոց բազմութիւն մը։ Հետեւաբար աւելի մեծ բազմութեան մը մէջ սպառելու համար որ եւ է գիրք, չի բաւեր հրամայել մեքենային, որ շատ տպէ, այլ եւ անհրաժեշտ է սպառման հանուած գրքին բովանդակութիւնը իջեցնել ընթերցողներու բազմութեան մտքի մակարդակին։ Ահա թէ ինչո՛ւ փիլիսոփայական գրականութիւնը, բարձր արուեստը մեծ բան կորսնցուց շնորհիւ մեքենային, որ կը սիրէ հիմա տպել հասարակ վէպեր, մատչելի դառնալու եւ ծախուելու համար մեծ բազմութեան մը։ Այսօր Ռէմի տը Կուրմոնի գրականութիւնը որ եւ է հրատարակիչ պիտի վարանի յանձնել մեքենային։ Ամերիկեան հրատարակչական տուները կը նմանին պալատներու, ուր գործաւորը կը վայելէ ամէն հանգստութիւն, — ճոխ ճաշասրահներ, հրաշալի ընթերցասրահներ, եւն., որոնք, ճիշդ է, կը մեղմեն դասակարգի քէնը, անիշխանական միտքերը։ Այդ տուները իրենց աշխատաւորին կուտան արդիական կեանքի բոլոր վայելքները, առողջութիւն եւ հանգիստ։ Բայց ի՞նչ կը տպեն այդ հրատարակչական տուները, ի՞նչ կը հրամցնեն իրենց ահարկու մեքենաներուն, — բազմէջեայ պարբերականներ, որոնց կէսէն աւելին լեցուած է ծանուցումներով, իսկ գրական բաժինը՝ ժողովուրդին մատչելի, հանրակառքին կամ շոգեկառքին մէջ ժամանակ անցընելու համար գրուած նորավէպերով։ Այսպէս ուրեմն կորուստ գրական բարձր ստեղծագործութեանց տեսակէտով։

Ուրիշ հարց մը, — Մեքենան կ'ազատագրէ բանուորը, որ իր ազատ ժամերուն առիթ կ'ունենայ տիրանալու «երկրորդ» արհեստի մը կամ «ազատ ասպարէզի» մը, բարձրանալու քաղաքական կամ գիտական դիրքերէ վեր։ Մեքենան է, որ այսպէս վեր կը մղէ խոնարհ խաւերը, բայց վերին խաւե՞րը։ Պատերազմէն առաջ, լատին ժողովուրդներու մէջ, քաղքենի դասուն պաւակները նախասիրութիւն մը ունէին մտաւորական բարձր դիրքեր գրաւելու, — Ֆրանսայի հռչակաւոր փրոֆէսէօրները կուգային այդ դասէն։ Հիմա տարբեր է պատկերը, — նոյն այդ դասու երիտասարդները այժմ կը նախընտրեն մտնել ճարտարարուեստի եւ դրամատուններու մէջ։ Եւ ահա Ֆրանսայի համալսարանները կորսնցուցած են իրենց երբեմնի հմայքը, մտաւորական փայլը ամբողջ աշխարհի վրայ։ Նորահաս փրոֆէսէօրները սնած ու մեծցած չեն իրենց հօրը մատենադարանին մէջ, այլ հազար դժուարութիւններով, իրենց դպրոցական ամբողջ կեանքին ընթացքին, հազիւ կրցած են ուսանիլ քանի մը խեղճուկրակ գիրքերով։

Վերջապէս մեքենան է դարձեալ, որ տուները կը շինէ եւ կը կահաւորէ՝ առանց նկատի առնելու մտաւորական երբեմնի մեծ աշխատաւորներուն յարմարութիւնները։ Ձես կրնար նոյն իսկ փոքրիկ մատենադարան մը տեղաւորել սենեակիդ մէջ։ Բնակութեան յատուկ արդի յարկաբաժինները, կ'ըսէ փրոֆ. Րուժիէ, կը նմանին կիներու կարճ շրջազգեստին։ Մեքենան մեռցուց հին բնակարաններու ոճը, եւ արդէն մոռցեր ենք գրական ընդունելութիւնները, իրիկնային գեղարուեստական զրոյցները։ Այժմ պիտի գոհանանք ձայնարձակին հաղորդած ճառերով, խուզով եւ ... րէքլամով։ Պարտաւոր ես դրացիիդ փօնօկրաֆը մտիկ ընել, առտու իրիկուն։ Հելլենական իմաստութիւնը մարդոց կ'ուսուցանէր ամփոփուիլ ու խորասուզուիլ ինքն իր մէջ, անհատը ձեւակերպել ըստ իր ներքին նկարագրին։ Մեքենային դարը մարդուն կ'ուսուցանէ յարմարիլ շրջապատին, ընկերոջը կամ դրացիին նկարագրին։

Կ'ըսեն թէ մեքենան կը կրճատէ աշխատանքի ժամերը։ Բայց ո՞ր աշխատաւորն է, որ կրցեր է օգտուիլ իր ազատ ժամերէն։ Մտաւորականներէն սկսեալ մինչեւ գործարաններու բանուորները, այսօր, «յաւելեալ ժամ» կ'ընեն կամ իրենց «ազատ ժամը» կը ծախեն այս կամ այն հաստատութեան, հասնելու համար օրուան կարօտութիւններուն։ Եւ գիտուններ, երիտասարդ արուեստագէտներ, որոնց ստեղծագործութեան կամ ներշնչման պահը պիտի կազմէր ազատ ժամը, ստիպուած են ի՛նչ չիմար գործեր կատարելու դուրսը։

Փրոֆ. Րուժիէ դիտել կուտայ, որ Նորին Վեհափառութիւն Մեքենան արդէն իսկ ձեւակերպեր է մարդիկն ալ համապատասխան իր ... պատկերին։ Մարդկային տիպարը հիմա կորսնցուցած է իր այլազանութիւնը մեքենապետութեան հարկատու երկիրներու մէջ։ Ամերիկայի մէջ, ինչպէս կը նկարագրեն կարգ մը վիպագիրներ, մարդը կարծես արտադրութիւնն է մեքենային, ինքնաշարժներու պէս մէկը միւսին նման։ Ահա թէ ինչո՛ւ Ամերիկացիները Եւրոպա կը վազեն «նոր մարդ», իրենցմէ «տարբեր արարած» մը տեսնելու համար յաճախ, այնքան en série ստեղծուած են մարդիկ Միացեալ Նահանգներու մէջ։ Եւ ձանձրոյթը ահա կը ծնի նոր աշխարհին մէջ, «ամբոխներու մարդուն», «միլիոններու բազմութեան մարդուն» մէջ։

Եզրակացնելով, — մեքենան կ'աշխատի բազմութեան եւ զանգուածին համար, կը սպաննէ անհատականութիւնը, նկարագիրներու եւ ոճերու այլազանութիւնը։ Հետզհետէ կը տկարացնէ մտաւորական բարձր ու միջին խաւերու մակարդակը։ Գլան մըն է մեքենան, որ կը հարթէ զանազանութիւնները։

Այսուհանդերձ օրուան ուժն է։ Ճիշդ է անուանել զայն Նորին Վեհափառութիւն։ Որովհետեւ բռնապետ մըն է, տիրակալ մը, որ այլ եւս մարդոց կամքէն անկախ՝ պիտի տարածուի երկրէ երկիր, հովուելու եւ իշխելու համար։ Պիտի ստեղծէ նոր քաղաքակրթութիւն մը, պիտի փոխէ մարդոց եւ պատմութեան նկարագիրը։

Եւ վա՜յ անոր, որ կը մերժէ հնազանդիլ անոր ելեկտրական ահեղաձայն հրամաններուն, վա՜յ անոր որ չի փութար պաշտել Նորին Վեհափառութիւն Մեքենան։

ՇԱՀԷՆ

(*) J.-L. Duplan, — Sa Majesté La Machine, Préface du Prof. Louis Rougier, — Edition Payot, Paris:

(**) Gina Lombroso, — La Rançon du Machinisme, — Edition Payot, Paris:

ՄԻՇՏ ՓՐՈՓԱԿԱՆՏ, ԲԱՅՑ ՆՈՐ ՁԵՒՈՎ

Ալ. Վանի անցեալ օր, ՅԱՌԱՋի մէջ կը խօսէր «հանրային կարծիք»ի մասին։ Իր յօդուածին «միտ բան»ին հետեւեալն էր, — հիները, մեր դատի յաջողութեան համար, մեծ յոյս դրին փրոփականտին վրայ եւ, այդ միջոցով, ի նպաստ մեզի կազմուելիք հանրային կարծիքին վրայ։ Ատիկա բարիք չբերաւ։ Հրաժարինք անկէ։

Ու կը թուէր, նաեւ, դիտողութիւնը «հիներ»ուն, — «մէկ ծայրայեղութենէն միւսը չիյնալու» մասին։

Չգիտեմ թէ յօդուածագիրը ի՛նչ կը հասկնայ այս խնդրին մէջ եւս հինի ու նորի բացատրութեամբ։ Ես «հին» չեմ, բայց մինչեւ երէկ չէի անհամարհեր փրոփականտը։ Նոյնիսկ այսօր չեմ արհամարհեր զայն։ Ու կան «հիներ», որոնք կը ծիծաղին՝ երբ խօսիք իրենց քարոզչութեան առաւելութեան մասին։

Ըսեմ, այս առթիւ, որ նորոյթ է դարձեր «նոր»ի բանաձեւը։ Երէկ վարդապետութեանց նորութիւնը մեր ոտքը գետնէն կը կտրէր, այսօր մարմաջը ունինք քաղաքականութեան նորութիւն մը մենք մեզի սեփականացնելու։

Մասնաւորապէս քաղաքական կեանքի մէջ, ոչ նոր կայ, ոչ ալ հին։ Պարագաներ, պայմաններ, կարելիութիւններ եւ ազդակներ կան։ Իմաստուն ես՝ եթէ կրցար նախատեսել կամ ճշտատեսել զանոնք ու յարմարիլ անոնց։ Մնացածը... գրականութիւն է կամ, առ նուազն, հրապարակագրական տկարութիւն։

Մօտենանք, սակայն, հարցին։

Բոլոր անոնք, որ կը ժխտեն փրոփականտի դերը, չեմ գիտեր թէ ինչ կը դնեն անոր տեղ։ Չափուած ձեւուած բան մը կայ, անշուշտ։ Ու կան գործնական կամ գրական ձեռնարկներ, — եթէ կարելի է քանի մը բառով բանաձեւել։ Եւ սակայն, ինչո՞ւ մտածել, որ մէկը միւսը պէտք է փոխարինէ։ Մեր յեղափոխութեան ամէնէն եռուն շրջանին, երբ իրապէս գործ կար, փրոփականտը չանտեսուեցաւ։ Ուրեմն, գործնականօրէն, մէկուն գոյութիւնը չի ժխտեր միւսը։

Պիտի առարկուի թէ ինչ բարիք ծընաւ ատկէ։ Ո՞վ կրնայ ժխտել, սակայն որ «բարիք»ին... վիժումը մեր թերացումին արդիւնքը չէ։ Մեր ամբողջ ողբերգութիւնը, իր եղերականութեամբ, պատկերացուած է «Մուրատ»ի կենսագրութեան (Մ. Վարանդեան) եւ Սեպուհի «Յուշեր»ուն մէջ։ Երբ կը կարդայի զանոնք, անօրինակ դառնութիւն մը պատեց հոգիս։ Մեր սեփական հողերը լքեր ենք մեր ներքին վէճերուն, զոհաբերութեան ոգիի պակասին, Անդրանիկի կամ Թորգոմի անուղղայ յամառութիւններուն, եւ դեռ ողբալի թերացումներու պատճառաւ։

Ասկէ զատ, մեր դատն ու իր այսօրուան վիճակը քննելու առեն, սխալ կ'ըլլար զայն առնել միայն իր ներքին ու ներկայի շրջագծին մէջ։ Ատիկա կը նշանակէր երկրաշարժէն փլող մեր տան հրաբուխը փնտռել մեր տանը տակ անպայման։ Հեռուէ հեռու հազար ու մէկ ազդակներ կան, պատճառներ, դէպքերը մէկ օրէն միւսը վերի վայր շրջող անակնկալներ։

Ցեառյ, ես կը կարծեմ որ փրոփականտի դէմ արտայայտուողներու մտքին մէջ հիմնական ու սրբագրութեան կարօտ շփոթութիւն մը կայ։ Անոնք կը խօսին այդ ազդակի էութեան դէմ։ Ուրեմն, կը ժխտեն անոր դերը։ Հիթլէր փրոփականտի նախարարութիւն հաստատեց։ Այն Հիթլէրը, որ սկսած է ասպարէզ կարդալ իր բացայայտ ու անյայտ թշնամիներուն։ Բոլշեւիկները, սկզբնական շրջանին, եթէ չեմ սխալիր՝ նման ձեռնարկ մը ըրին։ Ու մինչեւ այսօր ահագին դրամ կը վատնեն։

Մեր սխալը կը գտնեմ մեր փրոփականտին ձեւին մէջ։

Թէ ի՞նչպէս։

Մինչեւ 1914 երկու յատկանշական բան քարոզեցինք։ Առաջին այն որ — կը կոտորուինք։ Ու լացինք, ճչացինք, աղերսեցինք։

Երկրորդ այն որ — խօսեցանք, օրն ի բուն, մեր ընդունակութիւններուն, անցեալ քաղաքակրթութեան, արժէքներուն մասին։

Եւ այս երկու ձեւերուն կապեցինք երկու սխալ դատողութիւն։

Այսինքն՝ կարծեցինք թէ «Եւրոպա»ն (չակերտեցի զայն, առած ըլլալու համար մեր երբեմնի միամիտ ըմբռնումով) կը կարեկցի ու ձեռք կը կարկառէ։ Ու յուսացինք, որ որքան լաւ կարծիք ունենայ մեր մասին, այնքան մեծ կ'ըլլայ իր օժանդակութիւնը։

Ըստ իս, մեր փրոփականտին այս բնոյթն ու բովանդակութիւնն էր որ վնասեց մեզի։

Որովհետեւ, — երբ ստեղծեցինք այն հանրային կարծիքը թէ կը ջարդուինք, ստեղծած եղանք այն համոզումը թէ տկար ենք։ Ժխտեցինք, ուրեմն, իբրեւ ուժ՝ մեզի գործակցելու կարելիութիւնը։ Չխորհեցանք, որ մեզի երկարող ձեռքը բռունցք կամ պրկըւած բազուկ կ'ուզէր գտնել՝ միասին գործելու համար։ Մինչ ըսինք — առէք ու տուէք մեզի։

Երկրորդ՝ խօսելով մեր քաղաքակրթութեան ու անցեալին, մտաւոր թէ տնտեսական կարողութիւններուն մասին, ստեղծեցինք երկրորդ անպատեհ կարծիք մը — քանի մենք հոն ենք, ոչ ձեր մտքին կարիք ունինք, ոչ ալ շահ կը թողունք ձեզի։

Այդ էր պատճառը, որ Միջերկրական ձգտող Ռուսիան, Թուրքիոյ դէմ սուր շարժելով հանդերձ, երբեք չըխորհեցաւ «առանց Թուրքի Թուրքիոյ մը» մասին, բայց իր հիմնական քաղաքականութիւններէն մին ըրաւ «առանց Հայու Հայաստան»ը։ Գերմանիա, դէպ ի Հնդկաստան կամ Պաղտատ իր ճամբուն վրայ, մեզ տեսաւ իբրեւ տատասկ։ Ու Անգլիա միշտ քաջալերեց Թուրքը։

Ըստ երեւոյթին երկրորդական թըւող այս պարագան նկատած եմ մեր կորուստներու եւ պարտութեան հիմնական պատճառներէն մին։ Մեր դժբախտութեանց պատճառը ոչ յեղափոխութիւնն է, ոչ ալ մեր ժողովուրդի ամբողջովին յեղափոխական չըլլալը։ Պուլկար յեղափոխութիւնը մերինին քով սուտեր մըն էր, բայց տիրացան անկախութեան։ Մենք տգէտ, անընդունակ, բայց մանաւանդ տնտեսապէս անկարող պէտք էինք ըլլալ ու այսօր, ջերմօրէն հաւատացած եմ, Հայաստան մը կ'ունենայինք։ Ուրիշին ենթակայ եւ իբրեւ գործիք, անշուշտ։ Իբրեւ ագարակ կամ կթան կով։

Ուրեմն, մեզի կը մնայ փրոփականտի բնոյթն ու բովանդակութիւնը փոխել։

Նախ՝ ծանօթացնել մեր բազուկին ուժը։ Ժխտել, նոյնիսկ, թէ միշտ ջարդուած ենք։ Գուցէ ոմանք տարօրինակ գտնեն այս յայտարարութիւնս։ Համոզումի խնդիր է։ Երկրորդ, մեր նպատակներէն մին ընենք ժխտել, ամէն տեղ ու ամէն առթիւ, թէ Թուրքը ուժեղ է։ Բայց մեզի հիմնակէտ ունենանք, նաեւ, հետեւեալ դիտողութիւնը, — չձգտինք հին «առէք ու մեզի տուէք»ի ծիծաղելի միամտութեան։ Ցետադարձ ակնարկ մը նետեցէք — Վանի մէջ անկախութիւն, Երզրումի մէջ անկախութիւն, Կիլիկիոյ մէջ անկախութիւն, Երեւանի մէջ անկախութիւն։ Ասիկա ցոյց կուտայ մեր ուժերուն, պայմաններուն, կարելիութիւններուն եւ արտաքին մեծ ու պզտիկ ազդակներուն բացարձակ անտեղեակութիւն։ Աչքապուկի այն խաղին, երբ թաշկինակը կ'անցընեն դէմքիդ եւ աջ ու ձախ կը վազես՝ բռնելու ով կ'ուզէ ըլլայ, մէկը բռնելու համար վերջապէս։ Ու երբեմն քիթդ ու բերանդ կը բախես ծառին հսկայ բունին։

Երբեք չհրաժարելով այն փորձուած ճշմարտութենէն թէ քաղաքական կեանքի մէջ կայուն բան չկայ, ու անակնկալները մէկ օրէն միւսը կրնան կրկին պայծառ առաւօտ մը բանալ մեզի, — մենք ջանանք ստեղծել այլեւս այն կարծիքը թէ պիտի բաւարարունինք կարելի ու մեր գոյութեան համար ստիպողական հողաշերտով մը, որ անմիջական մասը պիտի ըլլայ ներկայ Հայաստանին — անժխտելի եւ դուրգուրալի կորիզին։

Մինչեւ այժմ մենք մեր կարկինը այնքան մեծ բացինք, որ մեզի մօտեցողին միտին դպաւ։ Ու շատ բնական օրէն, բարեկամ կարծուածը մտածեց — այդպէ՞ս, լաւ, քու հըլալդ ըլլալէդ նպաստաւոր է։

Մեր փրոփականտը, յետ այսու, պէտք է ձգտի շրջելու այս կարծիքը, ստեղծելու — ըլլալդ հըլլալէդ նպաստաւոր է, ըմբռնումը։

Իսկ ինչ որ գլխաւորն է, մենք պէտք է ջանանք ոչ թէ մեզի ի նպաստ, այլ Թուրքին աննպաստ քարոզչութիւն ընել։ Մերկացնել անոր ներքին բովանդակ ողբերգութիւնը։ Ժխտել ստեղծուած նպաստաւոր կարծիքը։ Գրել, խօսիլ, զրուցել՝ այդ հիւանդ, ապականած, հիւծող երկրի մասին։ Գրգռել ախորժակ։ Ջանալ, վերջապէս, անոր քայքայման ազդակները շատցնելու։ Բայց ոչ թէ անպայման իւրացումի պատառը վայելելու ախորժակով, ո՛չ, այլ առաջնորդուելով այն բացարձակ իրողութենէն, որ մեծ կամ փոքր որ եւ է Հայաստանի գոյութիւնը կախում ունի Թուրքիոյ տկարութենէն։ Բաւական առաջ, քանի մը յօդուածներով պարզած եմ այս մասին իմ մտահոգութիւններս։ Չեմ կարծեր որ գտնուին ընկերներ, որ յապաղած նկատեն այս հարցին արծարծումը։ Փրոփականտը հիմնական գործ չէ, եւ զայն կարելի է տանիլ «իմէջ այլոց»։

Եւ ո՞վ ըսաւ որ անպայման Դաշնակցութիւնը պէտք է ընէ այդ բանը։ Որ եւ է բարեխիղճ Հայ, նոյն իսկ այժմու Հայաստանի «բարեկամ»ները, յանուն այդ Հայաստանի գոյութեան, պարտաւոր են ընել փրոփականտ՝ այս ուղղութեամբ։

Եւ այս՝ առանց ազմուկի ու ցոյցի։ Ո՛ւր եւ ե՛րբ որ առիթ կայ — խօսքով, յօդուածով, մտերմութեամբ, թարգմանութիւններով եւ անգամ ... պարելով ու զուարճանալով։

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

Զատկական այս տօնական օրերը մեզի վերյիշեցուցին այն տարիները, երբ հայ ֆութպոլիստները կը հրաւիրուէին ծովեզերեայ մեծ քաղաք մը մրցումի, Սալը - տ'Օլոն, Տիէփ, Լա Պօլ եւայլն.։ Այս տարի ոչ Հ. Մ. Ը. Մ.ը եւ ոչ ալ միւս խումբերէն մին այդ բախտը չունեցան — կ'ըսենք բախտը, որովհետեւ հայ տղոց համար ատիկա լաւ առիթ մըն էր մէկ կամ երկու օր մաքուր օդ շնչելու։ Բայց անոնք չգոհացան այդքանով, ուրիշ առաւելութիւններ փնտռեցին եւ արդիւնքը մէջտեղն է։ Սակայն մի կարծէք թէ ասիկա դաս մը եղած է իրենց։

X Անցեալ Կիրակի օրուան մարզական մեծագոյն դէպքը անտարակոյս Փարիզ - Ռուպէ հեծելանիւի մրցումն էր, որ ամէն տարի տեղի կ'ունենայ Զատկի Կիրակին։ Հեծելանիւին Ֆրանսայի մէջ ունեցած ժողովրդականութիւնը բացատրել աւելորդ է, երկու միլիոնի մօտ հեծելանիւեր կը գործածուին ներկայիս Ֆրանսայի մէջ։ Այդքան մեծ սպառում ունեցող այն ճարտարարուեստին վարիչները խորհած են քաղաքէ քաղաք մրցումներ կազմակերպելով ժողովրդեան հետաքրքրութիւնը վառ պահել։ Ֆրանսայի մէջ երկրին ճամբաներուն կամ ուղիներուն շատ լաւ յարդարուած ըլլալը մեծապէս կը դիւրացնէ կազմակերպիչներուն գործը։

Բայց Փարիզէն Ռուպէ մրցումը ուրիշներէ աւելի ծանր է, որովհետեւ հիւսիսային Ֆրանսայի մէջ ճամբաները սալայատակուած են, ինչ որ հեծելանուորդներուն համար նշանակելի դժուարութիւն մը կը ներկայացնէ։ Պելճիքացիները, աշխարհի առաջին հեծելանուորդ ազգն են, դարձեալ յաղթական ելան այս մրցումէն։ Իրենցմէ երկուքը՝ Սիլվէր Մաէս և Ժ. Վէրվաէք Ռուպէէն 160 քիլոմեթր առաջ պայքարեցան Ֆրանսացիի մը (Լէօն Գալֆէ) եւ Աւստրիացիի մը (Մաքս Պուլլա) հետ, նախ այս վերջինը եւ յետոյ Ֆրանսացին տեղի տուին եւ առանձին ձգեցին երկու Պելժերը, որոնք յաղթական մուտք գործեցին ճարտարարուեստական մեծ ոստանը ծափահարուելով տասնեակ հազարաւոր հանդիսատեսներու կողմէ։ Ինչ որ աչքառու է այս մրցման մէջ, յաղթականներուն ցոյց տուած

...արագութիւնն է, — ժամական 36 ... 600 այդչափ դժուարին ճամ- բու մը վրայ:

× 1932ի միջազգային Ողիմպիականին նախօրեակին էր, որ ... ֆրանսական աթլէթիք ֆետէրասիոնը կախակայեց իր մեծագոյն ... Ժիւլ Լատումէկ. հաս- ... ըլլալով որ ան Հոլանտ... 6000 ֆրանք ստացած էր 1500 ... վազքի մրցումի մը համար: ... աշխարհի լաւագոյն վազորդն էր այդ հեռաւորութեան վը- ... եւ իր կախակայումը — որ ... կամովին կը զրկէր Ողիմպիականին մէջ յաղթանակէ մը — անձմար չանցաւ: Նոյնիսկ կառավարութիւնը ուզեց միջամտել, բայց ... աթլէթիզմի վարիչները իրենց պա- ... վճռականութեամբ մը անդրդուելի մնացին որոշման վրայ: Լատումէկ կորսուած էր այլեւս ֆրանսական մորզաշխարհին համար: Բայց շատեր դեռ կը յուսան ... մը: Սպասելով այդ ներման, — որ գուցէ բնաւ չգայ, — Լատումէկ իր համախոհներուն հետ հիմնեց միութիւն մը, որ կը խոստանայ ... ցոյց տալ իր մեծ յաջողութեանց գաղտնիքը: Երկար ամիսներու անգործութենէ մը վերջ, ան կիրակի օր առաջին անգամ ըլլալով վազեց Սթատ Փէրշինկի մէջ, փրոֆէսիոնէլ դասուած մարզիկի մը հետ: Լատումէկ ինչպէս հրաշալիք մըն է մարզական տեսակէտով եւ ... ֆետորասիոնը զայն դատապարտելով ուզեց մեծ դաս մը տալ այն բոլոր մարզիկներուն, որոնք հազիւ քիչ մը կատարելութեան ճամբուն ... կը սկսին պահանջկոտ գտնուիլ եւ մոռնալ ամաթէօրութեան գլխաւոր նշանաբանը որ է ... ընել նախեւառաջ իր առողջութեան եւ մարմնական օգտին համար, առանց անկէ սպասելու, ուղղակի կամ անուղղակի նիւթական առաւելութիւններ կամ ապրուստի միջոց մը:

× Զատկական տօները առիթ մըն են ֆութպոլի խումբերուն համար բարեկամական խաղեր կազմակերպելու: Այդ պատճառաւ ոչ մէկ նշանակութիւն կարելի է տալ այն արդիւնքներուն, որոնք արձանագրուեցան անցեալ կիրակի եւ երկուշաբթի օրերը: Այս կիրակի օր ֆութպոլի մեծագոյն դէպքը Ֆրանսա-Սպանիա մրցումն է, որ տեղի պիտի ունենայ Փարիզի մէջ: Ֆրանսա, ինչպէս գիտենք, այս տարի պարտուեցաւ Աւստրիայէն, հաւասար եղաւ Գերմանիոյ հետ եւ յաղթեց Պելճիքայի: Կիրակի օր Ֆրանսացւոց պարտականութիւնը շատ ծանր պիտի ըլլայ եւ իրապէս մեծ արժանիք մը ցոյց պիտի տան՝ եթէ կարենան յաղթել Սպանիացւոց, ինչ որ շատ քիչ հաւանական է:

Ժ. Ե.

ԳՆԱՑ ՓՐՈՖԷՍԷՕՐ ՄԸՆ ԱԼ

Հրեայ փրոֆէսէօր մըն ալ, Ֆրանք, որ 1925ին ստացած էր Նոպէլի բնագիտութեան մրցանակը, իր հրաժարագիրը ներկայացուց Կէօթինկէնի համալսարանին: Փրոֆ. Ֆրանք ծանօթ է ելեկտրոնները չափելու իր փորձերով եւ մեծ հռչակ կը վայելէ համաշխարհային գիտական շրջանակներու մէջ:

Ռոքֆէլլեր իր տրամադրութեան տակ դրած էր մեծ գումար մը, շարունակելու համար գիտական զանազան փորձեր եւ ուսումնասիրութիւններ:

ԲՆՈՒԹԵԱՆ ԾՈՑԻՆ ՄԷՋ

Վերջերս լոյս տեսաւ ֆրանսացի մեծագոյն կենդանաբան Լիւսիէն Բուէնիէի «կենդանական տեսակներու ծագումը» գիրքը:

Գիտական ու փիլիսոփայական մեծ արժէք ներկայացնող այս կարեւոր երկին գլուխներէն մին նուիրուած է նկարագրութեանը գործարաններու, որոնց մէջ մասնաւոր յատկորոշութեամբ երեւան կուգայ կենդանական կազմուածքներու չինութեան նպատակայարմարութիւնը:

Գաղտնի կռճակը, որու գործածութիւնը այնքան տարածուած է եւ որ կը կայանայ մատի ճնշման տակ իրարու մէջ մտնող պտուտակաւոր եւ խոռոչ կռճակներէ, հնարուած է Ֆրանսա՝ 1886ին: Կը կարեն զայն հագուստներու, ձեռնոցներու, պայուսակներու եւն.:

Փրոֆ. Բուէնէ օրինակներ կը թուէ կենդանիներու, որոնք օժտուած են բնական գաղտնի կռճակներով:

Այսպէս, խեցեփառազգիներու քանի մը տեսակներ տառացի կերպով կը կռճկեն իրենց պոչը փորին ու այս կերպով իրենց հաւկիթները պահելու գրպան մը կը կազմեն: Փորին վրայ չարուած են դուրս ցցուած, պտուկաւոր կռճակները, իսկ պոչին վրայ՝ խոռոչաւորները, ու կենդանին պատկան մասերը կը կռճկէ, պոչը սեղմելով փորին:

Եթէ նման խեցեփառի մը «գրպանը» մարդ բռնի քակելու ըլլայ, ան անմիջապէս պիտի կռճկուի մասնայատուկ չառաչիւնով մը:

Մեղուն երկու զոյգ թեւեր ունի: Անոնց միջեւ կենդանիին թռած միջոցին, ամէնէն ուշադիր աչքն անգամ ոչ մէկ բացուածք կրնայ նշմարել. ու մարդ այն տպաւորութիւնը կ'ունենայ որ միջատը միայն մէկ զոյգ թեւ ունի:

Արդ, խիստ հնարամիտ եղանակով մըն է որ թեւերը իրարու կը փակին: Վարի զոյգ թեւերը իրենց գագաթի կողմը ունին մէկ կարգ ճանկեր, իսկ վերի զոյգը տակի կողմէն եզերուած է օղակներով: Երբ մեղուն իր թեւերը կը բանայ, ճանկերը կ'իյնան ճիշդ ու ճիշդ օղակներուն մէջ, եւ կը կազմըւին ամուր թռուցիկ գործարաններ:

Ուրիշ կենդանիներու եւ միջատներու մօտ կարելի է գտնել բարդ գործարաններ, որոնք կը կայանան իրարու սեղմուած մասերէ. անոնք կը յիշեցնեն մարդոց հնարած այլ եւ այլ գործիքները:

Կենդանիներ կան որոնք խարտոց ունին. ուրիշներ՝ զմելիի պէս կտրող գործարաններ. կան որ՝ օժտուած են ծուկ որսալու կարթերով, ելեկտրական բարդով, ունին անկարդելներ, ջրասոյզ զանգակներ, լուսաւորող գործիքներ, ներարկումի սրսկոցներ, հեղձուցիչ կազերով ամբարներ, երաժշտական գործիքներ եւն.:

Բոլոր այս բնական գործիքները մարդուն չինած արհեստականներէն կը տարբերին իրենց պարզութեամբ, առկունութեամբ ու խիստ նպատակայարմարութեամբ:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

ՍՈՎԵՏ ԻՇԽԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԳԻՒՂԱՑԻՆԵՐԸ

«Մանչէսթըր Կարտիէն»ի Մոսկուայի թղթակիցը այցելած է Հիւս. Կովկաս եւ Ուքրայնա՝ տեսնելու համար հաւաքական տնտեսութեան արդիւնքները: Թղթակիցը կը գրէ ի մէջ այլոց. — «Ըսել թէ Ռուսիոյ այս արգասաբեր եւ գեղեցիկ շրջաններէն մէկ քանիին մէջ քաղց կայ, կը նշանակէ ճշմարտութենէն շատ պակաս բան ըսել: Ոչ միայն քաղց կայ, այլ եւ — գոնէ Հիւսիսային Կովկասի մէջ — զինուորական գրաւման վիճակ մը գոյութիւն ունի: Ինչպէս Ուքրայնայի, նոյնպէս եւ Հիւսիսային Կովկասի մէջ պարէնի հաւաքումը եղած է այնքան կոպտօրէն ու անխնայօրէն, որ գիւղացիները այժմ բոլորովին անսնունդ են: Անոնցմէ հազարաւորներ աքսորուած են: Ամբողջ գիւղեր ղրկուած են հիւսիսային շրջանները, պարտադիր աշխատանքի: Նոյն իսկ հիմա սովորական երեւոյթ է գիւղերուն մէջ տեսնել դժբախտ կիներու եւ այրերու մեծ խումբեր՝ կուլակ նկատուած, զինեալ պահակներու կողմէ առաջնորդուած՝ դէպ ի անծանօթ վայրեր: Դաշտերը ամայացած են ու խոտերով ծածկուած: Մէկ հատիկ կենդանի կարելի չէ տեսնել: Շատ քիչ ձիեր: Զինուորականներն ու Կէփէուին յատուկ եղողները լաւ սնունդ կը ստանան, մնացեալ բնակչութիւնը բացայայտօրէն անօթի է: Ձմեռնային ցանքերը լքուած են: Շատ քիչ ու գէշ ցանուած է: Աւելի լաւ պիտի չըլլայ գարնանացանքը՝ հողին ընդհանուր վիճակին եւ փոխադրութեան պակասին պատճառաւ: Զինուորականներէ եւ Կէփէուէն կազմուած «քաղաքական բաժինները» ցրուած են երկրին ամէն կողմերը: Անոնք պատասխանատու պիտի նկատուին ցանքին ու հունձքին համար: Անոնք գիւղացիները պիտի քշեն դէպ ի դաշտ, պիտի մղեն աշխատելու, անոնց արտադրութեան մեծագոյն մասը պիտի հաւաքեն: Եթէ պէտք ըլլայ, չարժման մէջ պիտի դնեն քաղաքին բնակչութիւնը՝ դաշտային աշխատանքի համար, ինչպէս որ Արխանկէլեան թերթին մէջ հրատարակուած ուկազ մը այդ շրջանի ամբողջ բնակչութիւնը զօրաշարժի կ'ենթարկէր՝ փայտ կտրելու համար: Գարնանացանքը պիտի լրանայ, — որքան որ կարելի է լրացնել — բիրտ աշխատանքի իբրեւ արդիւնք: Կառավարութիւնը կ'ըմբռնէ, ի վերջոյ, թէ որքան լուրջ է կացութիւնը եւ դարման մը գտնելու մօտ կը դիմէ ծանօթ միջոցին, — ճառեր, նշանախօսքեր, խանդավառ դասախօսութիւններ՝ Մոսկուայի մէջ, իսկ գիւղը՝ անողոք, կազմակերպեալ ուժը»:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄԵՐ ԳԱՂՈՒԹԻՆ ՀՈԳԵՐԸ

ՍԷՆ - ՍԱՆԹՈՒՐՆԷՆ, 14 Ապրիլ (Յառաջ). — Մինչեւ այսօր մեր գաղութը հանգիստ կեանք մը կը վայելէր, տնտեսական տագնապի հոգերը չունէր, ամէն հայրենակից գոհ էր իր վիճակէն, ուր հացը կը ճարէր լաւ թէ գէշ:

Ապրիլ 1էն սկսեալ յանկարծ մեր գործարանին կէս մասը չբանեցաւ, հարիւրաւոր գործաւորներ բացը մնացին, մեր հայրենակիցներն ալ մէջը: Գործատէրը յայտարարեց գործաւորներուն թէ այն գործաւորը որ կրնայ դուրսերը գործ գտնել, թող երթայ մինչեւ գործարանին կէս մասը աշխատիլ սկսի: Հակառակ պարագային, եթէ իրեն կամքովը չերթան, ստիպուած պիտի ըլլայ դուրս հանել: Գրեթէ բոլոր Հայերը այս գործարանը կ'աշխատին: Երեւակայեցէք գաղութին վիճակը: 3-4 զաւակի տէր ընտանիքները որ քարի՞ն զարնեն իրենց գլուխները:

Հայաստանի «օրմսար»ները կը հաղորդեն որ այս տարի ներգաղթ չկայ: Ո՞ւր է ձեր խոստումը. տարին տասը հազար գաղթական պիտի ընդունէր Երեւանի իշխանութիւնը: 15 ընտանիք իրենց սեւ օրը կուլան օրն ի բուն: Շատեր կեանքի հետ ալ խաղալ սկսած են: Անկից 15 օր առաջ հայ բանուոր մը կ'երթայ Կալաս թուղթի գործարանը, գործ մը խնդրելու համար: Գործատէրը կը հարցնէ թէ ի՞նչ ազգ ես: Հայ եմ, կը պատասխանէ, մեծ պատերազմին կամաւոր եղած եմ ֆրանսական բանակին, իմ պապաս ձեզի համար խողխողուած է: «Օտարներու համար գործ չկայ, հոս քանի մը տնուոր հայ ընտանիքներ կան, մօտ օրէն եթէ հարկ ըլլայ, ասոնք ալ դուրս պիտի հանեմ, եթէ դուն Ֆրանսայի զինուոր եղած ես մեծ պատերազմի ժամանակ, ատոր օրականը վճարուած է, դուն քու շահուդ համար է որ ծառայութիւն ըրած ես Ֆրանսայի»: Տարագիր հայ բանուորը դուրս կ'ելլէ գրասենեակէն գլխիկոր: Երբ 5-6 քիլոմեթր ճամբան կտրելով հասաւ վերջապէս իր բնակած խրճիթը, սկսաւ անիծել Երեւանի եւ Բարեգործականի վարիչները: Երեւանէն կորեցինք յոյսերնիս, արտասահմանի մէջ Բարեգործական հաստատութիւն մը ունինք, ոչ օգնութիւն կ'ընէ, ոչ ալ մեզմով կը զբաղի:

Հոս կան 10-15 պզտիկներ, օտարացման ճամբուն վրայ: Կան քանի մը ընտանիքներ, որ իրենց զաւակները կը դաստիարակեն հայ Մեսրոպեան լեզուով:

Պատի՛ւ այն հայ ընտանիքներուն որ իրենց զաւակները հայ լեզուով կը մեծցնեն, առանց նկատի առնելու իրենց տնտեսական նեղ վիճակը եւ անստոյգ ապագան:

Լեւոն Թվիկեան

ՁԱՅՆ ՄԸ ԱՆԴՐԷԱՍ ՔԱՂԱՔԷՆ

Մեր ստացած նամակները տըխուր գոյներով կը ներկայացնեն Անդրէասի հայ բեկորներուն վիճակը: Կառավարութիւնը տուն տեղ գրաւած է: Հայերը կ'ապրին օտարներու քով ծառայելով:

Այժմ Անդրէասի մէջ կայ միայն 3 ընտանիք: Այս ընտանիքներէն երկուքին զաւակը թրքական դպրոց կ'երթան:

1929ին Անդրէասի եւ իր շրջակայից Հայր. Միութեան քաղած տեղեկութեանց համաձայն, այդ բեկորներուն թիւն էր 50—60: Ասոնց 20 հոգին Հայաստան գացին, ծախքերը հոգաց Հայր. Միութիւնը:

Ու երբ այսօր միայն 3 ընտանիք կը մնան, կը նշանակէ մնացեալները օտարացան: Թափառական, 1926ին իր գրքին մէջ խօսելով Անդրէասի մասին, կը գրէր թէ շրջակայքը ապրող Հայերու վիճակը ողբալի է: Թէեւ մեծ թիւերով Հայեր չկան, բայց գտնուածներն ալ կորսուելու դատապարտուած են: Քաղաքին մէջ կ'ապրին 7 այրեր, 18 այրիներ, օտարներու հետ ամուսնացած են 40 հոգի: Այրերէն 2ը ինքնաշարժի վարիչ, 3ը արհեստաւոր, 2ը ծերունիներ, իսկ կիները օտարներուն քով կը ծառայեն: Թամզարայի մէջ կան 2 այր, 8 կին, 32 օտարացած որբ-որբուհիներ:

Բուն իսկ Անդրէասի մէջ ապրող 13 այրերէն եւ 21 մանկամարդուհիներէն զատ, 32 օտարացածներ կան: Անդրէաս մնացած բեկորները 1929 ու 1928ին մեզմէ կը խնդրէին ճար ու ճամբայ խորհիլ: Այս մասին Յառաջի մէջ գրուեցաւ: Անդրէասի եւ իր շրջակայից Հայր. Միութիւնը արտասահմանի հայրենակիցներու օժանդակութիւնը խնդրեց, որպէսզի ի վիճակի ըլլար օգնութեան հասնելու: Պուլկարիայէն պատասխանեցին որ ի վիճակի չեն: Իսկ Վալանսի «Արեւմտեան Դաշտի Արծիւ Միութիւնը» պատասխանեց թէ իրենց ծրագրի եւ կանոնագրին մէջ կէտ մը չկայ դուրսի բեկորներով զբաղելու, թէեւ կլորիկ գումար մըն ալ ունին եղեր:

15 օր առաջ երեք նոր նամակ եւս, միշտ օգնութեան նոյն աղաղաճմլիկ կանչը: Լսող չկայ: Ուրեմն կը հարցնենք այս Միութիւններուն (Շապին-Գարահիսարի զանազան անուններուն տակ կազմուած Հայր. Միութեանց) ի՞նչ կը բանին, ի՞նչ կը սպասեն, ի՞նչ կը խորհին, երբ օգնութեան աղաղակը շարունակ կը հասնի մեր սիրեցեալ բեկորներէն:

Յ. Ա. Քէֆէլեան

ՄԱՄՈՒԼ

ՎԵՐԱՀԱՍ ՓՈԹՈՐԻԿԸ

«Նոր Օր» կը գրէ այս խորագրին տակ.

— «Անցեալները արձագանգը եղանք Պէյրութի հայ անգործներու կողմէ կազմակերպուած ցոյցի մը, որ վերջացաւ ոստիկանական միջամտութիւնով:

Նոյնը պատահած է նաեւ Նիւ Եորքի մէջ, ուր արշաւ մը կազմակերպըւած է Բարեգործականի գրասենեակին վրայ: Ուրիշ ազգերու մէջ այս տեսակ դէպքեր միշտ կը պատահին ու դարձած են սովորական: Մեր մէջ չարժումը նոր սկսաւ, նմանողաբար, բայց կրնայ ծանր հետեւանքներ ունենալ, եթէ նկատի չառնուին բանուորներու պահանջները եւ գոհացում չտրուի անոնց: Օտար բանուորը գիտէ թէ ինչպէս պէտք է պահանջել եւ ինչ միջոցներու դիմել: Աւելին ըլլալով, օտար բանուորը ունի իր կազմակերպութիւնները, որոնք, հնարաւոր չափով կը պաշտպանեն իր շահերը եւ կ'արժեցնեն իր բողոքները: Մենք դիւրագրգիռ ժողովուրդ ենք: Ծայրայեղութիւնները կը սիրենք: Շատ անգամ պահանջելու ձեւն ալ չենք գիտեր: Ցետոյ, մեր մէջ կայ կուսակցութիւն մը, որ առիթ կը սպասէ զանգուածներու չարժումները շահագործելու կուսակցական նպատակներու համար: Այս պայմաններուն տակ, անսպասելի չէ որ անհաճոյ դէպքեր պատահին այն գաղութներու մէջ, ուր հայ անգործներու բազմութիւն կայ:

Շատ բնական է որ անգործ ու թըշուառ աշխատաւորութեան նայուածքը առաջին հերթին ուղղուի Բարեգործականին: Այս կազմակերպութիւնը, որ ինքզինքը կը նկատէ ժողովրդական, թէեւ ըստ էութեան աղա փաշայական կազմակերպութիւն է, տարիներէ ի վեր դրամ կը հաւաքէ հայ ժողովուրդի բոլոր խաւերէն, հայ ժողովուրդի կարիքներուն յատկացնելու համար:

Թէ ինչ չափով յաջողած է հաւատարիմ մնալ իր կոչումին ու նպատակին, այդ մասին ուրիշ անգամ: Ինքզինքը ժողովրդական յորջորջող միութիւն մը, չի կրնար արտաքսել մնալ ժողովուրդի մէկ մասին թշուառութեան հանդէպ: Ան պարտաւոր է օգնութեան ձեռք երկարել անոնց, որոնցմէ օգտուած է տարիներ առաջ:

Բարեգործականը «անձեռնմխելիութեան» պատնէշին ետեւ չի կրնար պաշտպանուիլ այս անգամ: Մենք գիտենք թէ աղա փաշաները իրենց մանկլաւիկներուն օգտակար ըլլալու համար, շատ անգամ խախտած են «անձեռնմխելիութեան» պայմանը եւ տասնեակ հազարներով տոլար նետած քանի մը պարապ ստամոքսներու մէջ:

«Անձեռնմխելիութեան» եւ «նիւթական անձկութեան» օրէնքները այլեւս անզօր են պաշտպանելու Բարեգործականը գալիք յորձանքներուն դէմ: Ժամանակները փոխուեցան: Տնտեսական տագնապը հայ զանգուածներու հանդիսան ալ խռովեց: Անգործներ Պէյրութի եւ Սուրիոյ մէջ, Թշուառներ Մակեդոնիոյ եւ ուրիշ հայաշատ վայրերու մէջ: Օր ըստ օրէ տագնապի մատնուող հայ զանգուածներու վիճակի մասին պէտք է մտածել, միջոցներ պէտք է խորհիլ, պէտք է լայն կազմակերպութիւն ստեղծել, բազմաթիւ թեւերով եւ ցանցերով: Բարեգործական, Կարմիր Խաչ եւ ուրիշ ժողովրդականմիութիւններ պէտք է քով քովի գան, ձեռք ձեռքի տան վերահաս փոթորիկը դիմագրաւելու համար: Ամէնէն առաջ, պէտք է ցնցել հայ ջոջերու խիղճը: Կիւլպէնկեաններ, Բէլէկեաններ, Աղաթօններ պէտք է մօտէն հետաքրքրուին հայ զանգըւածներու տառապանքով ու թշուառութիւնով: Հայ հարուստը իր կարողութեան չափով ոչ մէկ զոհողութիւն ըրած է տակաւին: Ժողովրդական կարիքներուն փշրանքներ տուած է միայն ու այդ փշրանքներով փառք ու համբաւ շահած:

Եթէ կ'ուզուի որ հայ անգործներու ցոյցերը չկրկնուին, անհաճոյ դէպքեր չպատահին ու ցաւալի վիճակ չստեղծուի, անհրաժեշտ է ուժեղ կազմակերպութիւն մը առաջ բերել, որուն միակ ձգտումը ըլլայ միջոցներ գտնել հայ անգործներու եւ թշուառներու վիճակը մասամբ բարելաւելու եւ զանոնք ազատելու անօթութեան սպառնացող վտանգէն:

Հայ բանուորը պէտք է ապրի: Հայ բանուորը պէտք է հաց ունենայ: Բոլորս պէտք է մտածենք այս ուղղութեամբ: Ո՞ր օրուան համար են անձեռնմխելի գումարները, որոնք օտար դրամատուններու մէջ չահարկութեան դրուած են:

Վերահաս փոթորիկը պէտք է ցնցէ քարացած խիղճերը»:

Կարդացէք եւ Տարածեցէք «ՅԱՌԱՋ»ը

«ՅԱՌԱՋ»ի ԹԵՐԹՕՆԸ (26)

ԳԵՏՆԻ ՏԱԿԷՆ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԳՐԱԿԱՆ ԽԱՂ. 1908)

ԵԴՈՒԱՐԴ. — Ի՞նչպէս, դու չե՞ս խոստացել առաջնորդել:

ԳԱԳՕ. — Չէ՛, առաջնորդեմ ո՞ւր. ճանապարհ չկայ:

ԵԴՈՒԱՐԴ. — Բայց Մելիքի հետ միասին անցել էք:

ԳԱԳՕ. — Ես չեմ անցեր:

ԵԴՈՒԱՐԴ. — Ուրեմն ո՞վ ...

ԳԱԳՕ. — Երեւի:

(Ամէնքը ապշած իրարու երեսը կը նային):

ԵԴՈՒԱՐԴ (ձեռքը գլխին զարնելով). — Դաւաճանութի՞ւն, կրկին դաւաճանութի՞ւն. կեանքովդ ես պատասխանատու:

ՀԱՅԿ (կը մօտենայ կամրջակին) — Ի՞նչ աղմուկ է այս:

ԵԴՈՒԱՐԴ. — Տունը պաշարուեր է, եւ այս անպիտանը չի ուզեր այժմ իր խոստումը կատարել:

ԳԱԳՕ. — Բայց տան խուզարկելը դեռ չի նշանակեր մեր տեղը գտնել:

ՀԱՅԿ. — Մեր տեղը գտնուի թէ ոչ, պէտք է հեռանալ:

ԳԱԳՕ. — Ճանապարհ չկայ, Պ. Հայկ:

ՀԱՅԿ. — Հապա ի՞նչ էր պատուիրեց ընկ. Մելիքը:

ԳԱԳՕ. — Անկարելի է, Պ. Հայկ, քիչ մը վեր, ջուրը մարդու հասակէն աւելի խորունկ է ...

ՀԱՅԿ. — Բայց դու խոստացել ես առաջնորդել:

ԳԱԳՕ. — Ի՞նչպէս կարելի էր անկարելին խոստանալ, Պ. Հայկ:

ՀԱՅԿ. — Պատասխանատու ես կեանքերդ գնով, տե՛ս:

ԳԱԳՕ. — Եթէ կ'ուզէք ամէնքդ միասին խեղդուիլ, երթանք: Տան խուզարկելը չի նշանակեր Ջրհորը գտնել, իսկ Ջրհորը գտնելը չի նշանակեր դեռ Ջրանցքը գտնել, սպասենք դեռ:

ՀԱՅԿ. — Իսկ եթէ գտա՞ն:

ԳԱԳՕ. — Ի՞նչ գիտնամ:

Ա. ԵՐԻՏ (անցքի բովէն կը վազէ դէպ ի կամրջակը). — Մարդ կ'իջնէ Ջրհորը:

ԳԱԳՕ. — Հեռացէք անցքի առջեւէն (կ'իջնէ ջուրի մէջ) մարեցէք լոյսը, ոչ մի շշուկ: (Կ'առաջանայ դէպ ի անցքը):

(Լռութիւն, սպասողական վիճակ):

ՁԱՅՆ (ջրհորի մէջէն). — Մարդ չկա՞յ ...

(Լռութիւն):

ԳԱԳՕ (շատ կամաց). — Զտեսաւ անցքը, (ընկերոջ) բե՛ր քլունգդ, գոցենք իսկոյն այս անցքը: (Աջ կողմի պատէն ափերով հող կը վերցնեն ու կը գոցեն անցքը):

Ա. ԵՐԻՏ. — Կը կարծե՞ս օգուտ ընէ:

ԳԱԳՕ. — Հոտն առեր են, տեսնենք:

Բ. ԵՐԻՏ. — Եթէ գտա՞ն:

ԹԱԹՈՒԼ. — Պատրաստ, տղերք, ուրի՞ սուրը աւելի կտրան է, կտրենք ծակէն դուրս ելած գլուխը:

Ա. ԵՐԻՏ. — Ցետո՞յ:

ԹԱԹՈՒԼ. — Վերադարձող չի լինի:

ՀԱՅԿ. — Ի՞նչ, ի՞նչ:

ԹԱԹՈՒԼ. — Մէկը վար իջնեցուցին, զօրք էր անշուշտ, բան չգտաւ, դուրս քաշեցին, այժմ ուրիշ մը պիտի իջեցնեն, կ'ըսեմ, կտրենք եկողի գլուխը:

ՀԱՅԿ. — Ինչո՞ւ անմեղ մարդկանց արիւնը թափել:

ԹԱԹՈՒԼ. — Ուրիշ ի՞նչ կրնանք ընել:

ՀԱՅԿ. — Մի քանի խեղճ զօրք սպաննելու արդի՞ւնքը:

ԹԱԹՈՒԼ. — Որ դուրսը լուր տանող չգտնուի:

ԳԱԳՕ. — Լո՛ւռ, նոր մարդ կ'իջնէ, քաշուինք:

(Սպասողական վիճակ):

(Գոցած անցքի հողը տեղի կուտայ, կը բացուի նախկին անցքը, որու մէջէն գլուխ մը կը յայտնուի, սարսափահար աջ ու ձախը դիտելով հետզհետէ կ'առաջանայ մինչեւ որ ամբողջ մարմնով ջրանցքի մէջ կը կենայ, երբ Ա. եւ Բ. Երիտասարդները կը բռնեն անոր թեւերէն):

Գ. ՏԵՍԱՐԱՆ

Նոյնք եւ անծանօթ

ԱՆԾԱՆՕԹ (դողալով, աղաչական). — Ծերունի եմ, մի՛ սպաննէք, չէի գար, բռնի բերին, ես մի խեղճ թուրք Ջրհորափոր եմ, եթէ չգայի կը սպաննէին ինծի. մի սպաննէք խղճացէք:

ՀԱՅԿ. — Զինուո՞ր է:

Ա. ԵՐԻՏ. — Չէ՛:

ՀԱՅԿ. — Դէհ, բաց թողէք, ի՞նչ կրնաք իմանալ դրսի վիճակի մասին:

Բ. ԵՐԻՏ. — Ծերո՛ւկ, կեանքիդ վըտանգ չկայ, եթէ ճիշդը խօսես:

ԱՆԾԱՆՕԹ. — Ինչ որ գիտեմ, Ալլահ վկայ ինչ որ գիտեմ:

Բ. ԵՐԻՏ. — Հաստատ գիտե՞ն որ մենք այստեղ ենք:

ԱՆԾԱՆՕԹ. — Զգիտեմ, ինծի պատուիրեցին գտնել անցքը, սպառնացան մահով սպառնացան, ինձմէ առաջ զօրք մը իջեցուցին, ան չկրցաւ գտնել, լաւ մը ծեծեցին խեղճը:

Բ. ԵՐԻՏ. — Գիտե՞ս թէ ինչպէս են իմացեր մեր տեղը:

ԱՆԾԱՆՕԹ. — Ի՞նչ գիտնամ, ըսին որ տան կնոջը մեռցնելու չափ ծեծեր են:

ՀԱՅԿ. — Ծերուկ, կեանքդ ապահով է, պայմանով որ ծառայութիւն մը ընես:

ԱՆԾԱՆՕԹ. — Ինչո՞ւ չէ:

ՀԱՅԿ. — Եթէ յաջողիս, հարիւր ոսկի նուէր:

ԱՆԾԱՆՕԹ. — Ի՞նչպէս յաջողիմ:

ՀԱՅԿ. — Երբ դուրս ելլես, կը յայտնես որ մարդ չտեսար:

ԳԱԳՕ. — Այնքան խորունկ էր ջուրը, որ քիչ էր մնացեր խեղդուէիր, լաւ մը քեզ թրջենք:

ԱՆԾԱՆՕԹ. — Սակէ աւելի դիւրի՞ն բա՞ն:

ԳԱԳՕ. — Ծռէ՛ր գլուխդ որ թըրջուիս:

(Կը ձգեն Անծանօթը ջրի մէջ ու դուրս կը հանեն):

ՀԱՅԿ. — Տես ծերուկ, հարիւր ոսկի, ահա՛ քեզ առ այժմ հինգ ոսկի:

ԱՆԾԱՆՕԹ. — Շնորհակալ եմ, բան չտեսայ, մարդ չտեսայ, ջուրը այնքան խորունկ էր որ երկու քայլ հազիւ էի առաջացեր, ջրի մէջ թաղուեցայ ... Բան չկայ. մարդ չկայ ...

ՀԱՅԿ. — Դէ՛հ, գնա՛:

ԱՆԾԱՆՕԹ (կը դառնայ դէպ ի անցքը, պահելով ոսկիները). — Մարդ չկայ, բան մը չտեսայ: (Կ'անհետանայ):

Դ. ՏԵՍԱՐԱՆ

Նոյնք, առանց անծանօթի

(Խաւար ու լռութիւն)

ՀԱՅԿ. — Կը կարծէ՞ք որ այս ծերուկը իր խոստումը կատարէ:

Ղ. ՄԵԼՈՅԵԱՆ

(Շարունակելի)

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ եւ շրջակաները

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ «Ռազմիկ» խումբի ժողովը վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ընկեր Ս. Պառաւեանի բնակարանին մէջ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Զեկոյց՝ ընկ. Խ. ՄԿՐՏԻՉԵԱՆԷ: Ներկայ կ'ըլլայ Սարսէլի «Հրայր» խումբէն ընկեր Օ. Կարապետեան: Հաշուետուութիւն: Անդամատետրները միասին բերել:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան կոմիտէի դասախօսական ժողովը վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8ին Ակումբին մէջ: Կը խօսի՝ ընկ. Մուրատեան: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՊԱՆԵԼՕ-ՔԱՇԱՆ «Արծիւ» խումբի ժողովը այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին ընկեր Ս. Գարակէօզեանի բնակարանին մէջ:

Փարիզի Գրական Ակումբ վաղը Շաբաթ իրիկուն, ժամը 9ին, 131 rue Cambronne, métro Vaugirard: Զեկոյց՝ Պ. Ա. Շահխաթունիէ: Նիւթ՝ «Տիկ. Սիրանոյշ»: Զեկոյցէն վերջ մտքերու փոխանակութիւն Տիկ. Սիրանոյշի, Հայ Թատրոնի, Թատերական հասարակութեան եւ Թատերական քննադատութեանց մասին: Մուտքը ազատ է:

Բացման հանդէս Սեն Թ'էթիէնի մէջ

Հ. Կ. ԽԱՉԻ ՍԷՆ Թ'ԷԹԻԷՆԻ ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԻ ԲԱՑՄԱՆ ՀԱՆԴԷՍԸ ՎԱՂԸ, ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 7.30ին

4 rue Cizéronի ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

կը խօսի Օր. Ս. ՅԱԿՈԲԵԱՆ որ հրաւիրուած է փարիզէն:

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆ

Հիմնադիր՝ ԱՐՄԱՆ ԿՈԹԻԿԵԱՆ

STUDIO RUDOLF սրահին մէջ

6 bis, Rue Campagne Première, Métro: Raspail

Իր 17րդ ներկայացման առթիւ կազմակերպած է ծիծաղելի երեկոյթ մը:

ԱՅՍ ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 8.30ԻՆ

կը ներկայացուի **ՉԱՐՇԸԼԸ ԱՐԹԻՆ ԱՂԱ**

Կը մասնակցին՝ Տիկիններ՝ Լաթիֆեան, Պ. Պալըգճեան: Պարոններ՝ Գազանճեան, Գանթարճեան, Ե. Գրիգորեան, Ա. Կոթիկեան, Գ. Նիկողոսեան, Օ. Սանճագ, Կ. Սրապեան, Գ. Տէրվիշեան:

Եւրոպական պարեր եւ երաժշտութիւն ՉԱՐՏԱՇ օփերէթէն:

ՏՈՄՍԵՐՈՒ ԳԻՆԵՐՆ ԵՆ 5 ԵՒ 10 ՖՐԱՆՔ

Յոբելենական հանդէս-ներկայացում

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Դերասան Յ. ՂԱԶԱՐԵԱՆԻ 30ամեայ գործունէութեան

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2.30ին

«ՍԱԼՕՆ ՄԱՍԻԼԻԱ»ի մէջ 1 RUE ROUX DE BRIGNOLES

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին Տիկիններ՝ Մ. Սուրաբեան եւ Սիրուշ: Ջութակահարներ՝ Պ. Ս. Չէօրէկճեան, Պ. Ե. Փափազեան: Դաշնակահար՝ Պ. Ա. Մէշտուտճեան:

կը ներկայացուի՝ Ա.— ԿՐԷՉԻՆՍԿՈՒ: Բ.— ԱՇՈՒՂ ՂԱՐԻՊ: Գ.— ՀԷՔԵԱԹ: Դ.— ԵՍ ՄԵՌԱՅ: (մէկ մէկ արար):

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ՍԱԼՆՈՅ-ՋՈՐԻ Հայր. Միութեան Փարիզի մասնաճիւղի անդամական ընդհ. ժողովը այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին, 119, Ավընիւ տ'Իթալի սրճարանին մէջ: Մէթրօ Մէզօն Պլանշ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ Ընկերութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Պ. Գավուքճեանէ 100 ֆրանք, իրենց մօրաքրոջ Տիկին Թ. Կիւլպէնկեանի մահուան առթիւ:

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՏՕՆԷ ԱՊՐԻԼ ՏԱՍՆԸՄԷԿԻ ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՍՈՒԳԸ

ՓԱՐԻԶ

Այս կիրակի երեկոյ ժամը 9ին

ՍԱԼ ԿԱՎՈՅԻ ՄԷՋ, 45—47, Rue La Boëtie, 45—47, — Métro : Miromesnil

կը նախագահէ՝ FERDINAND HEROLD

Ընդհ. քարտուղար Ligue des Droits de l'Hommeի

կը խօսին՝ Պ. ՄԻՔԱՅԷԼ ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ

Պ. Պ. ԼԵՒՈՆ ԶՈՐՄԻՍԵԱՆ եւ ԱՆՈՒՇԱՒԱՆ ԳԱԲԻԿԵԱՆ

Prof. FAUCHET, փրոֆ. Փարիզի պետ. երաժշտանոցին

Բացման կը նուագէ օրկոյլ հայկական « Տէր ողորմեա »ն

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին Օրիորդներ NELLY GAUTHIER (Թաւ ջութակ), MADELEINE FRIDE (ջութակ), Պարոններ J. GILLES (orgue), եւ P. BAJEUX (Hautbois) եւ բոլորն ալ առաջին մրցանակաւոր Փարիզի պետական Երաժշտանոցէն:

Կ'երգէ ՀԱՅԿԱՆՈՅՇ ԹՈՐՈՍԵԱՆ

ՅԱՅՏԱԳԻՐ

1.—	Marche funèbre	BEETHOVEN
	Orgue, թաւջութակ, ջութակ, hautbois	
2.—	a) Aria	BACH
	b) Andante	HAENDEL
	c) Armenia	MALIPIERO
	MADELEINE FRIDE	
3.—	a) Plainte	CAIX D'HERVELOIS
	b) La fille aux cheveux de lin	DEBUSSY
	c) Հերոսին մահը	Ա. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ
	NELLY GAUTHIER	
4.—	a) Oratorio: Prélude	TH. DUBOIS
	b) Տէ'ր, ողորմեա, դաշն.	PAUL FAUCHET

ՀԱՅԿԱՆՈՅՇ ԹՈՐՈՍԵԱՆ

ընկերակցութեամբ Orgueի, ջութակի, թաւջութակի եւ hautboisի

Լուսարձակով ցոյց կը տրուին նահատակ մտաւորականները, աքսորի եւ ջարդերու նկարներ:

Ծախքերու մասնակցութեան համար 2 փրանք

ԼԻՈՆ Վաղը, Շաբաթ երեկոյ Գ. Թաղապետարանին մէջ

կը նախագահէ՝ Ա. ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆ

եւ կը խօսի՝ ՎԱՀԱՆ ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ

Մանրամասնութիւնները վաղը:

ՎԻԷՆ	Այս Կիրակի կէսօրին
ՎԱԼԱՆՍ	29 Ապրիլ, Շաբաթ երեկոյ
ՌՈՄԱՆ	30 Ապրիլ, Կիրակի կէսօրին
ՄԱՐՍԷՅԼ	29 Ապրիլ, Շաբաթ երեկոյ

ՊՐԷՊԱՆ ՄԱՐՍԷՅԷ սրահին մէջ

կը նախագահէ՝ Պ. ՂԵՒՈՆԴ ՄԵԼՈՅԵԱՆ

Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութեան, եւ մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դաշնակցութեան, Տարօն – Տուրուբերանի, Վասպուրականի, Բարձր–Հայքի, Սեբաստիոյ, Խարբերդի, Տիկնանց եւ Ֆրանսահայ Կարմիր Խաչի Միութեանց:

Այս կիրակի կէս օրէ վերջ, ժամը 2ին, Հ. Յ. Դ. « Ժողովրդային Տան » մէջ:

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ մասնաւոր յայտագրով:

ԱՊՐԻԼ 11Ը ԼՈՆՏՈՆԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած

Պ. Պ. Տ. ՔԷՕՉԷԿԵԱՆԻ, Տ. ՉԱԼԸՔԵԱՆԻ եւ Գ. ՊԱԼԸՔՃԵԱՆԻ

կողմէ

Վաղը Շաբաթ կէս օրէ վերջ ժամը 3ին

Տեղի կ'ունենայ **Langham Hôtel**ի մէջ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ **OLIVER BALDWIN**

կը խօսի՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Կ'արտասանէ ՏԻԿ. ՇԱՀԱՆ–ՍԻՐԱՆ ՆԷՎՇԷՀԻՐ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (18)

ՉՈՐՍ ԱՐԴԱՐ ՄԱՐԴԻԿ

Հեղինակ՝ ԷՏԿԸՐ ՈՒՕԼԸՍ Թարգմ. Ժ. Մ.

ԳԼՈՒԽ ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ

« ՁԱՅՆԱՐՁԱԿ »Ի ԽՄԲԱԳՐԱՏԱՆ ԴԷՊՔԸ

— Ուրեմն միայն ես յանցաւոր չեմ, ըսաւ ու խնդաց. ո՛չ, ձորճ, յանցաւոր փնտռելու ատենը չէ հիմա. մենք շատ ալ կարեւորութիւն չտուինք անգլիական թերթերու խորամանկութեանց եւ ...

— Սպանիա գտնուող սիրուհիին ... աւարտեց նախադասութիւնը Լէօն:

Լռեցին ամբողջ հինգ վայրկեան:

— Ինքնաշարժ մը ունիմ մօտերը, ըսաւ Լէօն. ըսէք որ ժամը տասնըմէկին այստեղ պիտի ըլլայիք. տրամադրելի նաւակ մը ունինք ծովեզերքը ... արեւը չծագած Ֆրանսա կը հասնինք ...

— Ի՞նչ կը խորհիք, հարցուց Մէնֆրէտ:

— Մնանք ու աւարտենք մեր գործը, ըսաւ Լէօն:

— Այո՛, ես ալ այդպէս կը մտածեմ, աւելցուց Փուաքար՝ հանդարտ ու վճռական:

Մէնֆրէտ ծառան կանչեց:

— Իրիկուան թերթերուն վերջին հրատարակութիւնները ունի՞ք ...

Ծառան բերաւ երկու թերթեր: Մէնֆրէտ աչք մը պտտցուց անոնց վրայ ու յետոյ մէկ կողմ նետեց:

— Ոչի՛նչ: Եթէ Թէրին ոստիկանութեան գնաց, ուրեմն պէտք է պահուըտինք եւ ուրիշ ձեւ մը մտածենք. կամ թերեւս հարուածը կրնանք տալ հիմակուց. վերջ ի վերջոյ, Թէրին մեզի ըսած է արդէն պէտք եղածը, բայց ...

— Ատիկա Րէյմընի հանդէպ անարդարութիւն պիտի ըլլար, ընդմիջեց Փուաքար խիստ կերպով. տակաւին երկու օր պայմանաժամ ունի եւ վերջին ազդարարութիւն մը եւս պիտի տանք իրեն:

— Ուրեմն պէտք է Թէրին գտնենք:

Մէնֆրէտ էր խօսողը: Ոտքի ելաւ. իրեն հետեւեցան երկու ընկերները:

— Երբ Թէրին ոստիկանութեան չգնաց, հապա ո՞ւր գնաց, հարցուց Լէօն:

— Խմբագրատունը այն թերթին որ հրատարակեց ոստիկանութեան ազդին սպաներէն թարգմանութիւնը, պատասխանեց Մէնֆրէտ եւ երեք ընկերները բնազդաբար հասկցան որ ճիշդ էր այդ մեկնութիւնը:

— Ինքնաշարժը օգտակար պիտի ըլլայ, ըսաւ Մէնֆրէտ ու երեքը միասին մեկնեցան գաւիթէն:

×

Թէրի կեցած էր երկու խմբագիրներուն դիմացը:

— Թէրի՞ ... ծանօթ չեմ այդ անունին, ո՞ւրկէ եկաք, ո՞ւր է ձեր հասցէն, հարցուց Ուէլպի:

— Անտալուզիայէն կուգամ. այնտեղ կ'աշխատէի գինիի ագարակի մը մէջ:

— Այդ չէ իմ ուզածս, ընդմիջեց Ուէլպի. ո՞ւրկէ եկաք հիմա, Լոնտոնի ո՞ր կողմէն:

Թէրի ձեռքերը վեր բարձրացուց շուարած ու յուսահատ:

— Ես ի՞նչ գիտնամ. շատ մը տուներ, փողոցներ կային այնտեղ, Լոնտոն էր, գիտեմ. եկած եմ այս քաղաքը սպաննելու համար մէկը, նախարար մը որ անիրաւ օրէնք մը պատրաստեր է ... ինծի բան մը չըսին անոնք ...

— Ովքե՞ր են « անոնք », հարցուց խմբագիրը հետաքրքրութեամբ:

— Երեք ընկերներս ...

— Անուննե՞րը ...

Թէրի կասկածոտ՝ նայեցաւ խմբագրին:

— Խօսելէ առաջ պէտք է ստանամ պարգեւը եւ ներումը ... ըսաւ Թէրի երեսը կախած:

— Եթէ այդ Չորսերէն մէկն էք, պիտի ստանաք պարգեւը, պիտի ստանաք անոր մէկ մասը հիմակուընէ, ըսաւ խմբագիրը ու մօտենալով դրամարկղին՝ սեղմեց կոճակ մը: Դրան մէջ երեւցող պաշտօնեային Ուէլպի տուաւ հետեւեալ հրամանը.

— Գնա՛ դրաշարներուն սենեակը եւ ըսէ տպագրիչին որ չարձակէ իր մարդիկը մինչեւ որ լուր տամ իրեն:

Գետնայարկին մէջ կը դռային մեքենաները. սկսած էր թերթին տպագրութիւնը:

— Հիմա՛, ըսէք տեսնեմ ինչ որ գիտէք, ըսաւ խմբագիրը Թէրիին, որ անհանգիստ կեցած էր սենեակին կեդրոնը:

Թէրի պատասխան չտուաւ. նայուածքը գամուած էր տախտակամածին:

— Պարգեւ եւ ներում կայ այս գործին մէջ, մրմնջեց յամառօրէն:

— Աճապարեցէ՛ք, պոռաց Ուէլպի. այո՛, պիտի ստանաք պարգեւն ալ, ներումն ալ. ըսէք ովքե՞ր են այս Չորս Արդարները. ովքե՞ր են միւս երեքը. ո՞ւր են հիմա ...

— Այստե՛ղ, պատասխանեց յստակ ձայն մը խմբագրին ետեւէն:

Անծանօթ մը ներս մտաւ, փակեց սենեակին դուռը ու կեցաւ անոնց դիմացը: Երեկոյեան զգեստ հագած էր անծանօթը, դիմակաւոր էր ու ատրճանակ մը ձեռքին մէջ:

— Ե՛ս եմ անոնցմէ մէկը, կրկնեց անծանօթը հանդարտ շեշտով. միւս երկուքը ինծի կը սպասեն փողոցը, այս շէնքին դուրսը:

— Ի՞նչպէս ներս մտաք, ի՞նչ կ'... զէք, հարցուց խմբագիրը ու ձեռք... երկնցուց զանգակին:

— Հեռացէ՛ք, հրամայեց անծանօթը ու բարձրացուց ատրճանակը... վար բռնած էր մինչեւ այդ վայրկեանը. ի՞նչպէս ներս մտայ ... Դռնապանը պիտի բացատրէ երբ սթափի... Իսկ թէ ինչո՞ւ եկայ, շատ պարզ է. Եկած եմ կեանքս ազատելու համար... տրամաբանական է այս փափաքս... ծեմ ... Եթէ Թէրին խօսի, ես ... ուած մարդ մըն եմ այլ եւս ... չպիտի տամ որ բերանը բանայ... Ձեր երկուքին հետ վէճ չունիմ, պա... րոններ, բայց եթէ արգելք ըլլա... ծի, երկուքդ մէկ կը սպաննեմ:

Անծանօթը կը խօսէր անգլերէն... Թէրի աչքերը լայն – լայն բացած... պատին կռթնած էր շնչասպառ:

— Իսկ դո՛ւն, դարձաւ անծանօթը... սարսափահար դաւաճանին՝ սպա... րէն լեզուով. իսկ դուն որ եկեր ես... այստեղ խափանելու համար մեծ ... պատակ մը, պէտք է սատկիս:

(Շարունակելի)

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

ՇԱԲԱԹ 22 ԱՊՐԻԼ 1933

22 Avril 1933

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2169

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՆՍՏՈՅԳ ՎԻՃԱԿ

Այն պահուն երբ ամբողջ աշխարհ լոյսի մը կը սպասէր Ուաշինկթընէն, նախագահ Ռուզվէլթ ապշութեան մատնեց բոլորը: Օգտուելով իր վայելած լիազօր իրաւունքներէն, արգիլեց ոսկիի արտածումը Միացեալ Նահանգներէն դուրս՝ պաշտպանելու համար տոլարի սակը օտար հրապարակներու վրայ:

Մարտի սկիզբը, երբ Սպիտակ Տան մէջ գրաւեց Հուվըրի աթոռը, Ամերիկայի նորընտիր նախագահը ժամանակաւոր արգելք մը դրաւ արդէն ոսկիի արտածման դէմ ու փակեց բազմաթիւ դրամատուններ: Հետեւանքն այն եղաւ, որ տոլարը դադրեցաւ պաշտօնական սակի ենթակայ ըլլալէ օտար Սակարաններու մէջ, դրամատուները մերժեցին տոլարի չէքերը ընդունիլ, շահադէտները ասպարէզ իջան եւ մինչեւ 10 ֆրանքէն տոլարի առ ու ծախ տեղի ունեցաւ: Ոմանց կործանումը ուրիշներու գրպանը պարարտեցնելու ծառայեց:

Յետպատերազմեան շրջանին ականատես եղանք նման բազմաթիւ դէպքերու: Բոլշեւիկեան յեղափոխութիւնը կաղամբի թերթի վերածեց ռոմանովեան ռուբլիները: Ի՛նչ տուներ չքանդուեցան ռուբլի գնելով: Առանց քրտինքի դրամ շահելու հեռանկարը շլացուցած էր բոլորին աչքը, ու դեղին ոսկիները կը զոհուէին՝ դէզերով թղթադրամ գրպանելու համար:

Նոյնը պատահեցաւ մարքի, լէյի, քուրոնի եւ այլ վարկաբեկուած դրամներու համար: Պատերազմի անմիջական հետեւանք, այս երեւոյթները բնական նկատուեցան եւ մարդիկ լուռ համակերպեցան եղածին:

Ինչ որ պատահեցաւ անկէ վերջ, մանաւանդ 1926ին (ֆրանքի թաւալգլոր անկում), նաեւ 1929ին (արժեթուղթերու դահավիժում), եկաւ հաստատելու թէ՝ կ'ապրինք բոլորովին անբնականոն ժամանակաշրջանի մը մէջ: Հին տնտեսագիտութիւնը երբեք չէր նախատեսած այսքան յեղակարծ և երկարատեւ վերիվայրումներ:

Իրականութիւնն այն է, որ Զինադադարին հետ մարդկութիւնը թեւակոխեց նոր դարաշրջան մը, բոլորովին տարբեր հինէն:

Նախկին տեսութիւնները այլ եւս չեն յարմարիր նոր կեանքին: Աշխատանքի, արտադրութեան եւ սպառումի պայմանները շատ փոխուած են: Մեքենան, ելեկտրականութիւնը, արագութիւնը, հեւ ի հեւ վազքը, թեթեւ գրականութիւնը, խօսուն շարժանկարը, անթելը յատկանիշերն են ներկայ դարաշրջանին:

Խուլ պայքար կայ հինին եւ նորին միջեւ: Անկէ՝ բոլոր այս անօրինակ ցնցումները: Կ'ապրինք շրջանի մը մէջ, որ յղի է ամէն տեսակ անակնկալներով:

Ընդհանուր անհասկացողութիւն մը կայ: Մարդիկ իրար չեն ըմբռներ, իրարու հետ չեն կրնար լեզու գտնել: Ամէն կողմ դժգոհութիւն: Իրարու դէմ անվստահութիւն: Մանաւանդ մրցակցութիւն՝ թէ՛ քաղաքական եւ թէ տնտեսական գետնի վրայ: Կատարեալ Բաբելոն:

Այս մրցակցութեան կարկառուն մէկ նոր փաստն է ահա՛ նախագահ Ռուզվէլթի վերջին որոշումը: Կը հետեւի Անգլիոյ օրինակին, անգլիական առեւտուրին դէմ մրցելու, Միացեալ Նահանգներու տնտեսական ծանր տագնապը մեղմելու դիտումով:

Մէկուկէս տարի առաջ, 1931 սեպտեմբերի վերջերը Անգլիոյ ազգային կառավարութիւնը լքեց ոսկենիշի դրութիւնը, վերակենդանացնելու համար երկրին ճարտարարուեստն ու վաճառականութիւնը եւ գործ հայթայթելու համար միլիոնաւոր անգործներուն: Անգլիա 130 միլիոն ստեռլին (650 միլիոն տոլար) զոհեց ազգային դրամը պաշտպանելու համար:

Միացեալ Նահանգները՝ տնտեսական նոյն ծանր դրութեան մէջ կը գտնուին տարիներէ ի վեր: Անգործներու բանակը տասը միլիոնը կ'անցնի: Տոլարի գինը՝ բաղդատմամբ ուրիշ երկիրներու դրամներուն անհամեմատօրէն բարձր է: Ամէն երկիր ծանր մաքսեր նշանակած է օտար ապրանքներուն վրայ: Այս պայմաններուն մէջ, տոլարի գինին անկումը նախախնամական բարիք մը կը նկատուի Ամերիկայի համար:

Տոլարի անկումը, սակայն, աւելի քաղաքական խնդիր է քան ելմտական: Տագնապի սկզբնաւորութենէն ի վեր, Ամերիկա 240 միլիոն տոլար արժէքով ոսկի մետաղ միայն կորսնցուցած է: Ներկայիս իր տրամադրութեան տակ ունի չորսուկէս միլիառ տոլարի ոսկի: Այսինքն շրջաբերութեան մէջ գտնուած թղթադրամ տոլարի արժէքին կէսին չափ: Հետեւաբար ո՛չ մէկ լուրջ պատճառ կայ միջազգային հրապարակին վրայ տոլարի անկումին համար:

Ուաշինկթընի խորհրդակցութիւնները սկսան արդէն՝ Անգլիոյ վարչապետ Մաքտոնըլտի եւ նախագահ Ռուզվէլթի միջեւ: Ոսկենիշի դրութեան լքումը շատ նեղ դրութեան մատնած է Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի պատուիրակները: Խորհրդակցութեանց գլխաւոր առարկան պիտի ըլլար տնտեսական տագնապը եւ պարտքերու խնդիրը: Մէկ խօսքով, միջոցներ պիտի խորհուէին եւ որոշումներ տրուէին աշխարհը ցնցող եւ մարդկութիւնը ծայրայեղ թշուառութեան մատնող արտասովոր երեւոյթները բառնալու եւ բնականոն վիճակ ստեղծելու մասին:

Նախագահ Ռուզվէլթի վերջին պահուն առած քայլը տակնուվրայ ըրաւ անգլիական եւ ֆրանսական պատուիրակութեանց տեսակէտները: Անոնք նոր կացութեան մը առջեւ կը գտնեն հիմա իրենք զիրենք:

Այս պայմաններուն տակ, Ուաշինկթընի խորհրդաժողովը պիտի կրնա՞յ օգտակար արդիւնքի մը յանգիլ: Թէ ոչ այս անգամ ալ հոգեչահ խօսակցութիւններ տեղի պիտի ունենան, ու դարձեալ ամէն մէկը իր գիտցած եւ ուզած ձեւով պիտի շարունակէ կեանքը: Դէպքերը յոռետեսութեան կը մղեն մեզ:

Ե՞րբ վերջ պիտի գտնէ սա՛ անստոյգ վիճակը, որ տարիներէ ի վեր կը տրորէ ամբողջ մարդկութիւնը:

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Թուրք-պուլկար միջադէպեր

Վերջերս մանր մունր միջադէպեր կը պատահին Թուրքերուն եւ Պուլկարներուն միջեւ: Երկու դրացի եւ բարեկամ երկիրներու միջեւ այս կարգի միջադէպերը բաւական յատկանշական են եւ ժամանակի երեւոյթ է:

Անկէ առաջ Թուրք թերթերը քանիցս կը գանգատէին թէ Պուլկարիոյ մէջ անտանելի կացութիւն ստեղծուած է Թուրք փոքրամասնութեանց համար: Թէ Պուլկարները աչք ունին դարձեալ արեւելեան Թրակիոյ, մանաւանդ Էտիրնէի վրայ եւայլն: Այս զանազան անախորժութիւնները բառնալու համար, անցած տարի Թուրքիա այցելեց Պուլկարիոյ վարչապետը Մուշանոֆ, որ առիթէն օգտուելով քաղաքական զանազան խորհրդակցութիւններ ունեցաւ Էնկիւրիի վարիչներուն հետ:

Հակառակ բոլոր սիրալիր յարաբերութեանց, միջադէպերը անպակաս են երկու երկիրներուն միջեւ ալ: Վերջերս Թուրքերը տօնեցին Էտիրնէի վերագրաւման տարեդարձը: Ինչպէս կը յիշուի, 1913ին պալքանեան պատերազմին, Էտիրնէն գրաւուած էր Պուլկարներուն կողմէ: Ետքը, երբ Պուլկարիա իր դաշնակիցներուն հետ կռիւի բռնուած էր, Թուրքերը առանց զնդակ մը արձակելու ետ առին զայն՝ Էնվէրի գլխաւորութեամբ:

Պուլկարները զայրացան թէ ինչո՛ւ կը տօնուի Էտիրնէի վերագրաւման տարեդարձը. Թուրքեւպուլկար բարեկամութեան չի վայելեր նման շարժում մը: Մանաւանդ որ ցուցարարները Էտիրնէի պուլկար հիւպատոսարանին առջեւ երթալով «Անկցի՛ Պուլկարիա» պոռացած էին:

Պուլկարները փոխ-վրէժի համար Ռազկրատի Թրքական գերեզմանատան վրայ յարձակելով քարուքանդ ըրին տապանաքարերը եւ մեռելներու աճիւնները դուրս թափեցին: Այս դէպքը բուռն քննադատութեանց տեղի տուած ըլլալով Թուրք մամուլին մէջ, պուլկար կիսապաշտօն թերթը՝ «Զնամէ» կը պատասխանէ: Կը յիշէ Էտիրնէի դէպքը եւ այդ առթիւ Պուլկարներու պահած պաղարիւնը: Ու խիստ ազդարարութիւն մը կ'ուղղէ:

Վէնիզէլոս ալ Թուրքիա կ'երթայ

Գրած էինք թէ Թուրք կառավարութեան հրաւէրով Էնկիւրի պիտի երթան Յունաստանի վարչապետ Ցալտարիս եւ արտաքին նախարար Մաքսիմոս: Նոր տեղեկութեանց համաձայն, ճամբորդութիւնը տեղի պիտի ունենայ օգոստոսի վերջը կամ սեպտեմբերի սկիզբը: Մասնաւոր քաղաքական նշանակութիւն մը չպիտի ունենայ, այլ Թուրքեւհելլէն անկեղծ բարեկամութեան նոր հաւաստիք մը պիտի կազմէ:

Միւս կողմէ կը հաղորդուի թէ Վէնիզէլոս ալ Եալովա պիտի երթայ օգոստոսի վերջին երկու շաբաթները հոն անցընելու համար: Յունաստանի նախկին վարչապետը պիտի հիւրասիրուի վարչապետ Ըսմէթ փաշայի կողմէ:

Ի՞նչ խօսեցան Հռոմի մէջ

Թայմզ ապրիլ 21ի թիւով կը հրատարակէ երկու հետաքրքրական թղթակցութիւններ՝ Հռոմէն եւ Պերլինէն: Հռոմի թղթակիցը քննելով Ֆոն Փափէնի եւ Տոլֆուսի միաժամանակ Հռոմ այցելութիւնը, կ'ըսէ թէ Մուսոլինի բացարձակապէս հակառակ արտայայտուած է Աւստրիան միացնելու գերմանական ծրագրին: Իտալիա համակիր է Տոլֆուսի քաղաքականութեան, որ է պահպանել Աւստրիոյ անկախութիւնը եւ միջին ճամբու մը հետեւիլ հետեւեալ երկու հաւանականութեանց մէջտեղ. Աւստրիոյ կլանումը Գերմանիոյ կողմէ, կամ յարումը Պալքանեան համադաշնակցութեան մը, ինչպէս կ'առաջարկէր Թարտիէօ:

Եթէ Աւստրիան Գերմանիոյ միանայ, վեց միլիոն կաթոլիկներ պիտի աւելնան Հիթլէրեան տարրերուն վրայ: Եւ որովհետեւ Հիթլէր կը ձգտի լուծել Գերմանիոյ բոլոր կուսակցութիւնները (մէջն ըլլալով կեդրոնի կաթոլիկները) եւ թողուլ միայն ազգայնական ընկերվարականը (Նացի), Վատիկան եւս հակառակ է Աւստրիոյ միացման:

Մուսոլինի յայտնած է նաեւ Ֆոն Փափէնի թէ Իտալիա տրամադիր չէ ներկայիս վերաքննութեան ենթարկելու լեհական նրբանցքը (Տանցիկի խնդիր): Նոյն ձեւով արտայայտուած է նաեւ Վատիկան: Պապը երկար ատեն պաշտօնավարած ըլլալով Վարշաւայի մէջ իբրեւ կարտինալ, մեծ համակրանք ունի Լեհաստանի հանդէպ:

Եզրակացնելով, թղթակիցը կ'ըսէ թէ Ֆոն Փափէնի Հռոմ այցելութիւնը իր ամբողջութեան մէջ բացասական արդիւնքի յանգած է: Միակ բաց դուռը որ ձգած է Մուսոլինի, սա է թէ՝ երբ չիրականանայ իր քառապետութեան առաջարկը եւ երբ ձախողի համաշխարհային տնտեսական խորհրդաժողովը, այդ պարագային կարելի պիտի ըլլայ աւելի սերտ գործակցութիւն մը ունենալ Գերմանիոյ հետ տնտեսական եւ ելմտական գետնի վրայ:

Իսկ Թայմզի Պերլինի թղթակիցը կը շեշտէ թէ Գերմանիա թէեւ ի վիճակի չէ պատերազմի մը արկածախնդրութեան մէջ նետուելու, սակայն ռազմական ոգին աստիճանաբար եւ բացայայտ կերպով կը սաստկանայ ամբողջ Գերմանիոյ մէջ:

ՈՒԱՇԻՆԿԹԸՆԻ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ

Անգլիոյ վարչապետ Մաքտոնըլտ Նիւ Եորք հասաւ հինգշաբթի գիշեր եւ երէկ ուղղակի Ուաշինկթըն գնաց: Անգլիական թերթերը դիտել կուտան թէ նախագահ Րուզվէլթի որոշումով բոլորովին ջուրը կ'իյնայ անգլ. պատուիրակութեան պատրաստած ծրագիրը, որ մանրակրկիտ աշխատանքի արդիւնք է եւ որ այժմ բոլորովին անշահ կը դառնայ:

Նոյնքան շուարումի մատնուած է նաեւ ֆրանսական պատուիրակութիւնը, որուն անդամներէն փրոֆ. Շառլ Րիսթ յայտարարած է.

— Միջազգային տնտեսական խորհրդաժողովին երթալ երերուն եւ չափանիշի մը չկապուած դրամներով, կը նշանակէ շուկայ երթալ առաձգական մեթրով եւ հալող շաքարի կշիռով:

ՏՈԼԱՐԻ ԱՆԿՈՒՄԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ

Օրուան ամէնէն հրատապ խնդիրն է, Ուաշինկթընի խորհրդաժողովէն աւելի, ամերիկեան կառավարութեան կողմէ ոսկենիշի դրութեան լքումը: Համաշխարհային տնտեսական կեանքին վրայ մեծ ազդեցութիւն պիտի ունենայ այս դէպքը: Ապրիլ 19ը պատմական օր մը կը նկատուի: Եւրոպական մամուլը երկարօրէն կը զբաղի այս խնդրով:

Փարիզի սակարանին մէջ առջի օր տոլարը ինկաւ մինչեւ 22.35:

Նիւ Եորքի սակարանին մէջ արժեթուղթերը անընդհատ բարձրացում կ'ունենան: Նախանիւթերու գիները նոյնպէս կը բարձրանան:

Տոլարի անկումին հետեւանքով Ամերիկայի պարտական պետութեանց վըճարելիք գումարը որոշ չափով պիտի պակսի: Անկէ զատ նոր օրէնքով մը արծաթ դրամը ընդունելի պիտի հռչակուի պարտքի փոխարէն՝ գումարը 100 միլիոն տոլարը չանցնելու պայմանաւ: Այս որոշումին նպատակն է կրկին հրապարակ քաշել արծաթ դրամը եւ արժէք տալ անոր, որպէսզի Ամերիկայի պարտական պետութիւնները ստիպուին արծաթ գնել Միացեալ Նահանգներէն:

Շահադիտութիւնը բուռն թափով գործ կը դրուի ամբողջ Ամերիկայի մէջ: 500 տոլար ունեցողը արժեթուղթ կը գնէ պարզ յանձնառութեամբ մը եւ երկու օրուան մէջ իր տրամադրած գումարին տասնապատիկը կը շահի: Ցորենը, բամպակը, արծաթը, պղպատը, պղինձը ամէն վայրկեան քանի մը կէտի բարձրացում կ'ունենան: Պետական գանձատոմսեր ունեցողները մեծ քանակութեամբ կը ծախեն զանոնք եւ տեղը ճարտարարուեստի արժեթուղթեր կը գնեն, աւելի շահաւոր գտնելով զանոնք: Յիսուն տարիէ ի վեր այսպէս բան չէր պատահած:

Նախագահ Րուզվէլթ գոհ է իր ըրածէն: Ամերիկեան ժողովուրդը եւս գոհունակութեամբ կը հետեւի իր կորովի նախագահին բոլոր ձեռնարկներուն: Երէկ զանազան նոր որոշումներու կարգին, հրամայեց պաշտօնէ հանել 20000 պաշտօնեաներ: Անցած շաբաթ ալ 15000 զինուոր արձակած էր:

Երէկ առաւօտ ստացուած հեռագրի մը համաձայն, նախագահը յայտնած է թէ տոլարը մինչեւ իր արժէքին կէսին պիտի իջեցնէ:

ՍԻԹՐՕԷՆԻ ԳՈՐԾԱՐԱՆՆԵՐԸ ԴԵՌ ՓԱԿ ԿԸ ՄՆԱՆ

Առջի իրիկուն աշխատանքի նախարարութեան մէջ նոր բանակցութիւններ տեղի ունեցան բանթողներու ներկայացուցիչներուն եւ Պ. Սիթրօէնի միջեւ: Այս վերջինը յայտնեց թէ իր նախկին առաջարկներուն վրայ հաստատ կը մնայ: Նախարարը նոր առաջարկներ ըրաւ: Բանթողներու պատուիրակները այս խօսակցութեանց արդիւնքը հաղորդեցին բանթողներու ընդհ. ժողովին, որ տեղի ունեցաւ երէկ առաւօտ՝ Աշխատանքի Տան մէջ:

ՀԱՅ ԼԵԳԷՈՆԱԿԱՆԻ ՄԸ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԹԻՒՆԸ

Մէյէն Էքսէլսիորի ուղղուած հեռագիր մը կը հաղորդէ թէ տեղւոյն դատարանը վեց ամիս բանտարկութեան դատապարտած է նախկին հայ լեգէոնական մը՝ Ժիւլ Ասուզ (?), որ մարձող եղած է Փարիզ, Պրիւսէլ եւ այլուր, հուսկ ուրեմն իբր բժիշկ հաստատուելու համար Հէլլէնիկի մէջ, Թինվիլլի մօտ: Այցեգին չէր ստանար, միայն կանխավճար կը պահանջէր՝ դեղեր գնելու համար:

Իր դէմ բողոք եղած էր առանց իրաւասութիւն ունենալու բժշկութիւն ընելուն համար: 1923ին սահմանէն դուրս վտարուելու հրամանագիր ելած էր իր մասին:

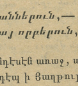
—o—o—

ՄԱԿԵԴՈՆԱԿԱՆ Պուլկարիոյ Ռազլոկ քաղաքին մէջ երեւան հանուեցաւ համայնավար կազմակերպութիւն մը: Ձերբակալուեցան 17 հոգի եւ գրաւուեցաւ մեծ քանակութեամբ համայնավարական գրականութիւն:

ՊԱՐՍԻԿ կառավարութեան եւ Անգլեւպարսիկ քարիւղի ընկերութեան նախագահ Սըր Ճօն Քէտմէնի միջեւ բանակցութիւններ սկսան՝ վերանորոգելու համար քարիւղի մենաշնորհը: Ընկերութեան առաջարկած պայմանները գաղտնի կը պահուին: Յոյս կայ թէ պիտի համաձայնին:

ՀԻՆԳ ՄԱԿԵԴՈՆԱՑԻ քոմիթաճիներ, զինուած հրացանով, ատրճանակով եւ ձեռնառումբերով, սերպ սահմանագլուխին վրայ ընդհարեցան եուկոսլաւ ոստիկան զօրքին հետ: Երկար հրացանաձգութենէ վերջ, հինգն ալ սպաննուեցան, իսկ ոստիկան զինուոր մը վիրաւորուեցաւ:

ՀՐԱՒԷՐ

Փարիզի եւ իր արուարձաններուն,— Պանեէօլի, Պուա – Քոլոմպի, Իսի – լէ – Մուլինոյի հայ որբերուն,—

Ընկերնե՛ր,

Վաղը, կիրակի, մեր սգահանդէսէն առաջ, առաւօտուն, Զ. Ո. Միութիւնը սուգի երթ մը կազմակերպած է դէպ ի Յաղթութեան Կամար, Ֆրանսայի Անծանօթ Զինուորին գերեզմանին: Թափօրը պիտի կազմուի George V. մետրոյին բերանը, ժամը ճիշդ 10ին: Ճամբայ կ'ելլէ քառորդ ժամ յետոյ: Թափօրը պիտի բարձրանայ Շան զ'Էլիզէի պողոտայէն դէպ ի Էթուալի հրապարակը, առաջնորդ ունենալով ֆրանսական բանակի Հայ Կամաւորներու Միութեան անդամները: Անծանօթ Զինուորին գերեզմանին վրայ, յարգանքի անհրաժեշտ ցոյցէն եւ ծաղկեպսակը դրուելէ յետոյ, մասնաւոր տոմարին մէջ պիտի արձանագրեն միայն նշանակուած խմբապետները:

Յետոյ թափօրը պիտի մեկնի Հայոց եկեղեցի, ծաղկեպսակ մըն ալ դնելու համար Հայ Կամաւորին յուշարձանին վրայ:

Ընկերնե՛ր,

Այս գեղեցիկ ցոյցը առիթ մըն է մեզի ըսելու թէ հայ որբերը գիտեն գնահատել եւ յիշել առ յաւէտ Զինուորը, որ ինկած է յանուն հայրենիքի ազատութեան: Մեր հայրերուն զինակիցը հիմա կը պառկի փառքերու մէջ եւ յաղթութեան կամարի տակ: Անծանօթ են, սակայն, գերեզմանները մեր հայրերուն եւ անոնց զաւակները՝ տակաւին թափառական: Երթա՛նք Ֆրանսացի Անծանօթ Զինուորին մէջ գտնելու յիշատակը մեր նահատակ ծնողքներուն: Երթա՛նք ասպնջական եւ ասպետական Ֆրանսայի անծանօթ բայց քաջարի զաւկին առջեւ մեր ուխտն ընելու, — թող անգա՛մ մըն ալ վառի անշէջ բոցը անոր գերեզմանէն եւ արծարծի մեր հոգւոյն մէջ հրեղէն բառը, զոր մեր հայրերը գրեցին իբրեւ կտակ, — Հայրենի՛ք:

Ժամադրավայրը գալ խումբ առ խումբ, մեծ բազմութեամբ, որպէս զի կազմուի տպաւորիչ թափօր մը: Թափօրին կրնան մասնակցիլ համակիր երիտասարդներն ալ, երկսեռ, — այնքան լաւ որքան շատ ենք: Ըլլալ ճշդապահ, զինուորի պէս կարգապահ, ներկայանալի հագուստով, (նախընտրելի է սեւ փողկապ եւ մութ զգեստ): Նկատի ունենալով որ թափօրին անցած շրջանը բազմամբոխ է, անպակաս են օտար ժողովուրդները, սինէմայի եւ թերթերու ներկայացուցիչները, կը խնդրուի բան չպակսեցնել թափօրին գեղեցկութենէն ու պատկառանքէն: Դրօշակ չբերել, Հայ Կամաւորները պիտի ունենան հայկական եւ ֆրանսական եռագոյններ թափօրին գլուխը, — այդքանը բաւական է:

Կը խնդրուի մեր քոյր Միութեան՝ Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտներէն մեր թափօրին միանալ իրենց համազգեստներով:

Զ. Ո. Մ. ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ՊԱՏԵՐԱ՞ԶՄ ԹԷ ԽԱՂԱՂՈՒԹԻՒՆ...

Օգոստոսի վերջերը պիտի վերաբացուի, Ժընեւի մէջ, Զինաթափութեան խորհրդաժողովին երկրորդ արարուածը, որմէ կախում ունին կարգ մը միջազգային խնդիրներ եւ, համաձայն արդիւնքներուն, դուրս պիտի գայ ժամանակաւոր խաղաղութիւն կամ, ընդհակառակն, միջազգային բարդութիւն մը:

Արդէն, գլխաւոր դերակատարները սկսած են յաջորդաբար որոշ ծրագիրներ ներկայացնել, իւրաքանչիւրը անուղակի յօգուտ իրեն: Հաւանական արդիւնքները քննելէ առաջ պիտի ջանամ, կարելի եղած սահմաններուն մէջ ի հարկէ, քննել ու վերլուծել — հրատարակուած միջազգային փաստաթուղթերու վրայ հիմնուելով — այն բոլոր ազդակները, որոնք, ուղղակի կամ անուղղակի, կրնան որոշ ճնշումներ ունենալ բարեկամեցողութեամբ տոգորուած ներկայացուցիչներու առնելիք որոշումներուն վրայ:

Վառօդի վաճառականներ. — Աշխարհի բոլոր անկիւններէն պատերազմի դէմ արտայայտուող քաղաքական կուսակցութիւններ եւ ընկերակցութիւններ սկսած են դիմակազերծ ընել հսկայ դերը վառօդի վաճառականներու, որոնք ըլլալով միջազգային մէկ մէկ հրէաներ, կը ջանան խաղաղութեան ի նպաստ առնուած որոշմանց անիւներու տակ քարեր դնել:

Ահաւասիկ — եւ շատ բնականաբար — համայնավար կուսակցութիւնը, որ հրահրիչ ոճով խմբագրուած թռուցիկներով ու պրակներով երեւան կը հանէ «արինկզակ իշխաններու» սարքած դաւերը ժողովուրդներու արտայայտած խաղաղասիրական ըղձացումներուն դէմ:

Ահաւասիկ մարդոց իրաւունքներու պաշտպանութեան լիկան եւ ընկերվարական կուսակցութիւնը, որոնք բոցէ սլաքներ կ'արձակեն վառօդի վաճառականներուն դէմ: Ընկերվարական կուսակցութեան ընդհանուր քարտուղար Պ. Փօլ Ֆօրի արտասանած ճառը «Շնայտէրի դերիշխանութեան» դէմ, 11 փետր. 1932ին, տպագրուած եւ բաժնուած է հազարաւոր օրինակներով:

Ահաւասիկ, վերջապէս, պատերազմի զոհերը, խմբուած նախկին պատերազմիկներու ընկերակցութեան ծոցին մէջ, որ կը հաւաքէ բոլոր յարձակողական գրութիւնները՝ դուրս բերելու համար «ռազմամթերքներու ճարտարարուեստի միջազգային յարաբերութեանց» հսկայ դերը:

Իրենք, վառօդի վաճառականները— որոնց շարքին մէջ կը մտնեն հրասայլեր, արագահարուածներ, հրացաններ, ծանր հրետանի ու պողպատ պատրաստողներ, ինչպէս նաեւ զին. պիտոյքներու օժանդակ նիւթ հայթայթողներ — համազգեստ, ծածկոցներ, գլխարկներ, դեղօրայք, պայթուցիկ նիւթեր, ձեռնասումբեր, կազերու դէմ ինքնապաշտպանութեան դիմակներ են.— հաւատարիմ իրենց կարգախօսին, լռութեան քաղաքականութիւն է, որ կը վարեն...: Ոչ մէկ լրագրի մէջ, ոչ Ֆրանսական, ոչ անգլիական, ոչ ամերիկեան, ոչ գերմանական, չէք կրնար հանդիպիլ Շնայտէրի մէկ յայտարարութեան կամ Վիքքըրս – Արմսթրոնկ անգլիական հաստատութեան ճշդումին:

Այս ամենակարող դրամատէրներու մէկ տիպարը, Սըր Պազիլ Զախարօֆ, «խորհրդաւոր Եւրոպացին», Վիքըրս – Արմսթրոնկ պատերազմական պիտոյքներու անգլիական հաստատութեան հիմնադիրը, այսօր, իր ութսուն եւ հինգ տարիներով բեռնաւորուած, քաշուած է Փանի իր ամարանոցին մէջ:

Ըսեմ, անցողակի կերպով, որ իբերապաշտութեան ճարտարարուեստի արտադրութեանց առեւտուրը կը կատարուի միջազգային վաճառականութեան օրէնքներու սկզբունքին հիման վրայ եւ զանոնք արտադրողները կրնան իրենց «վերջին նորաձեւութիւնները» ներկայացնել, ինչպէս à la mode գլխարկ մը կամ շրջազգեստ մը՝ միջազգային առեւտրական շուկային վրայ:

Հակառակ համաշխարհային տնտեսական սուր տագնապին, վառօդի վաճառականներու գործը կարծես աւելի արդիւնաբերած է: Փա՞ստ: Ահաւասիկ.—

Tirages Officiels, փետր. (1932)ի մէկ թիւին մէջ ակնարկութիւն մը կ'ընէր Չին եւ Ճափոնական պատերազմին.

«Այս շաբթու սակարանը կանոնաւոր վիճակ մը ունեցաւ, որ, հաւանաբար, առաջ կուգայ ներկայ քաղաքական տագնապներէն: Ճափոնի հանդէպ համակրութիւն մը կայ եւ շատ բան կը սպասուի Մանչուրիոյ մէջ իր յառաջխաղացումէն, որովհետեւ ոչ միայն իր մէջ կը մարմնացնէ կարգապահութեան եւ հանդարտութեան երաշխիքները, այլ եւ Մայր. Արեւելքի դէպքերու փոփոխումները շարժման մէջ կրնան դնել Ամերիկան եւ Անգլիան: Մեր շուկան, ուրեմն, լաւ կերպով տրամադրուած է...»:

Ուրիշ մը.—

La Situation Economique et Financière իր կարգին կը գրէր (նոյեմբեր 1931).—

«...Հում նիւթերը սկսած են քըշուիլ, որուն պատճառը թերեւս Մանչուրիոյ դէպքերուն մէջ պէտք է փընտռել: Սակայն, այս խնդրոյն շուրջ պէտք է ծայրագոյն զգուշութեամբ արտայայտուիլ, ինչու որ, կարգ մը խաղաղասէրներ կարմիր կը սկսին տեսնել, անմիջապէս որ պատերազմի մը հաւանականութեան նշաններ երեւին: Իրենց հակապատերազմական տենչէն տարուած, չեն վարանիր ապագայ պատերազմներու պատասխանատու նկատել անոնք, որոնք իրենց գլուխը չեն պահեր՝ չտեսնելու համար վտանգը:

Խաղաղութեան «չանթերը» սատանալու համարձակութեամբ, կը գրենք ուրեմն թէ Մանչուրիոյ մէջ պատերազմ մը, կամ նոյնիսկ ճափոնական ընդարձակ զինուորական յառաջխաղացում մը անկասկած սովետական զուգահեռական գործողութիւններու տեղի պիտի տայ — հում նիւթերու արտադրութիւնը բարգաւաճում պիտի պատճառէ: Աշխարհի բոլոր երկիրներու մէջ, զինուորական գործողութեանց մէջ գտնուող բանակ մը կը ներկայացնէ ծախողներու, եւ նոյնիսկ աւելին, մսխողներու բազմութիւն մը: Այսպէս, զինուորական ծառայութեան մէջ գտնուող մարդիկ բաժնըւած կ'ըլլան արտադրող գործաւորական ձեռքերէն: Մէկ կողմ դնելով բոլոր մարդկային զգացումները եւ քաղաքական տեսութիւնները ու մնալով միայն տնտեսական գետնի վրայ, պէտք է ընդունիլ որ ասոնք ազդակներ են, որոնք, եթէ երբեք կատարեալ յառաջդիմութիւն կատարեն, պիտի օժանդակեն հում նիւթերու վաճառման, ամբարներու վերջացման եւ կարգ մը նիւթերու սպառման գործին...»:

Երրորդ մը.—

Արագահարուած արտադրող հաստատութեան մը բաժնետէրերու ընդհանուր ժողովին մէջ, ընկերութեան նախագահը հետեւեալ կերպով կը պարզէր կացութիւնը:

«1914էն 1918 ռազմամթերքի ապսպրանքները բազմաթիւ էին: Զինադադարի հռչակումը չեկաւ այդ թափը դադրեցնել: Իսկապէս, հաշտութենէն ծնող նոր ազգեր (Լեհաստան, Չեխոսլովաքիա) պէտք ունէին իրենց բանակը կանգնեցնելու: Մեր արագահարուածները ընդունուած են այդ պետութիւններուն կողմէ»:

Անդամի մը դիմումին վրայ, նախագահը յայտարարեց.

«Ընդհանուր ժողովի մը մէջ անյարմար է խօսիլը այդ հարցերուն վրայ, որոնք մեզմէ կախում չունին, այլ այն միջազգային ժողովներէն, որոնց ընթացքէն կ'որոշուի ոչ թէ այս կամ այն երկրին բախտը, այլ նոյնիսկ ընդհանուր աշխարհինը»:

Եւ փակեց այս խօսքերով.

«Մենք կրնանք երջանիկ ըլլալ եւ հպարտ: Սքանչելի ծրագիր մը ունինք աչքի առջեւ: Շնորհիւ մեր առաջնակարգ գործիքներուն, յոյս ունինք որ պիտի կարենանք արտադրել արտասահմանեան պետութիւններէն գնահատուած պատերազմական պիտոյքներ, ապահովելով, այսպէս, նորանոր ապսպրանքներ...»:

Փաստերու շարքը կարելի է երկարել: Կանգ կ'առնեմ հոս, ընթերցողին թողլով հետեւութիւնները հանելու հոգը:

×

Զինաթափութեան համաժողովի մէջ, միջազգային շուկային վրայ թափուած են զինուորական վերջին նորաձեւութիւնները:

Այս մարզին մէջ ընդհանուր աշխարհը բաժնուած է երկու մասի: Առաջնոյն մէջ դասաւորուած ու պատերազմական պիտոյքներ հայթայթող երկիրները: Երկրորդին մէջ՝ ոչ — արտադրող երկիրները: Առաջինները կը ծախեն երկրորդներուն:

Ծախող պետութիւններն են.— Անգլիա, Զուիցերիա, Իտալիա, Շուէտ, Հոլանտա, Միացեալ – Նահանգներ, Չեխոսլովաքիա, Ֆրանսա:

Մեծ հաստատութիւններ.— Վիքըրս – Արմսթրոնկ (անգլ.) Շնայտէր (ֆրանս.), Պոֆորս (Շուէտ), Հոչքիս (ֆրանս.), Սքոտա (Չեխոսլով.), որ կը կառավարուի ֆրանսական Շնայտէր հաստատութեան կողմէ, Ֆիաթ (իտալ.), Սոլէիւռ (Զուիցեր.), Սիտէրիուս (հոլանտական):

Գնող երկիրներ.— Ճափոն, Չինաստան, Հնդկաստան, Չիլի, Յունաստան, Թուրքիա, Հարաւ – Ամերիկեան երկիրներ եւ «յետամնաց» կոչուած բոլոր երկիրները:

Իտալական Ֆիաթը, իբր վերջին նորաձեւութիւն, կը ներկայացնէ սաւառնակներու նոր արագահարուած մը:

Սոլէիւռ զուիցերիական ընկերութիւնը, միանալով Մատտոօ եւ Սիտէրիուս ընկերութիւններուն, հրապարակ կը նետէ նոր 2 միլիմ. թնդանօթ-արագահարուածը, որուն մասին շատ գովեստով կը խօսին: Իր ծանրութիւնը ըլլալով 59 քիլօ, դիւրութեամբ կրնայ կրակ տեղալ օդանաւերու եւ մանաւանդ անպատսպար մարդոց դէմ:

Գերմանական հանդէս թերթ մը, Վէհր ընտ Վաֆֆէն, մեծ գովասանքներով կը խօսի Պոֆորս շուէտական 75 միլ. նոր թնդանօթին մասին: Չըմոռնանք որ այս ընկերութիւնը հիմնուած է խաղաղասէր մեծանուն Նոպէլի կողմէ:

Այս բոլորին մրցանիշը կոտրած է Լոնտոնի Վիքըրս – Արմսթրոնկ ֆիրման որ շողշողալից ցուցմունքներով սկսած է տարածել ա) հրացան մը, որ մէկ վայրկեանի մէջ կրնայ եօթը հարիւր հարուած քաշել, բ) 75 միլ. գնդացիր մը, եւն.:

Սակայն Գերմանիան — այն Գերմանիան որ համաձայն Վերսայլի դաշնագրին՝ ոչ մէկ իրաւունք ունի զէնք արտադրելու կամ ներածելու — գիտական նոր մեթոտներով օժտուած նոր հրասայլեր սկսած է արտադրել: Այս խնդիրը իր ժամանակին մեծ յուզում պատճառած է եւ մինչեւ իսկ Անգլիոյ Երեսփ. ժողովին առջեւ հարց է դրուած...:

Միջազգային ճարտարարուեստ մը ըլլալով այս առեւտուրը, ինչպէս ըսի, առիթ տուած է զուլի դէպքերու, որոնք մութին մէջ մնացած են պատուոյ դաշտէն վերապրող հերոսներուն կողմէ:

Քռուփ գերմանական ֆիրման, Անգլիոյ ծախած ըլլալով իր հնարած նըռնակները չահագործելու իրաւունքը, 1914ի եղեռնին, Ֆլանտրի պատերազմի դաշտին վրայ ինկող գերման զինուորները հնձուած են գերման ստեղծագործութեան կապարներով:

1915ին Տարտանէլի մէջ, Թուրք բանակը կրակ կը տեղար անգլիացի զինուորներուն վրայ, Վիքըրս – Արմսթրոնկ անգլ. ընկերութենէն գնուած թնդանօթներով...

Հետաքրքրական է գիտնալ թէ Ֆրանսա որո՞ւ է, որ կը ծախէ իր պատերազմական արտադրութիւնները:

Նախ Լեհաստանի, որուն հետ մասնաւոր համաձայնութիւն մը կնքած է: Ապա, քանակութեան կարգով, Ռումանիոյ, Արժանթինի եւ վերջապէս Ճափոնի:

Ըսեմ, առանց ծանրանալու, որ Ֆրանսա հաւասարապէս ռազմամթերք ծախած է երկու ոսոխներուն ալ, Չինաստանի եւ Ճափոնի:

Ըսեմ նաեւ որ, 1925էն 1929ը Գերմանիան է, որ ծախած է բազմատեսակ զէնքեր Չինաստանի, հակառակ Վերսայլի արգելքին: Սակայն — տարօրինակ բան — 1929էն սկսեալ Ճափոնն է, որ գրաւած է Չինաստանի զէնքերու գերմանական շուկան: Այսպէս Մանչուրիոյ պատերազմի դաշտին վըրայ ինկող Ճափոնցի զինուորը, մեծ մխիթարութիւն մը կ'ունենայ... իր մահուան պահուն, որ զէնքը «անծանօթ պատերազմիկներու արքայութիւնը» ղրկող ռումբը ... ճափոն ճարտարարուեստին արտադրութիւնն է...:

Հ. ՀՐԱԶԴԱՆ

ԱՊՐԻԼ ՏԱՍՆԸՄԷԿ

Վաղը, Կիրակի երեկոյ, Սալ Կավոյի մէջ տեղի կ'ունենայ Ապրիլ Տասնըմէկի համազգային սգահանդէսը: Հրաւիրուած են նաեւ օտարներ, Ֆրանսացիներ եւ Սուրիացիներ: Հանդէսը կը սկսի ժամը ճիշդ 9ին եւ կը վերջանայ 11.30ին: Նկատելով, որ հանդէսին մէկ մեծ բաժինը կը բաղկանայ նուագէ, չխանգարելու համար երաժշտութիւնը՝ մուտքը պիտի արգիլուի ժամը 9էն վերջ: Խճողումի տեղի չտալու համար, մուտքի տոմս բաժնող երեք բաժիններ պիտի հաստատուին դրան մէջ: Foyerէն դուրս, սրահին մէջ արգիլուած է ծխելը բացարձակապէս: Նկատի առնելով շէնքին շքեղութիւնը, արուեստի բարձր կոչումը ըլլալը, օտար շրջապատին հետ անմիջական կապ ունենալը, կը սպասուի արժանավայել կեցուածք սուգի ինքնամփոփման այդ պահուն:

ԿԱՐԳ. ՄԱՐՄԻՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԻԼԱՆՈՅԷՆ

ԼՈՒՌ ԵՆ
Մխիթարեան Հայրերը

Մխիթարեան միաբանութեան ներկայ վիճակին մասին գրած մեր վերջին թղթակցութիւնը, ինչպէս կ'իմանանք բարեկամներէ, տեղի տուած է թէ վանքէն ներս եւ թէ վանքէն դուրս զանազան մեկնութիւններու: Մեր գրութիւնը իր պարզութեան մէջ մեկնաբանութեան պէտք չունի: Եթէ մեզ չհասկցողներ կան, թող վերջապէս արտայայտուին հրապարակաւ, կը վստահեցնենք որ պատասխանները ոչ պիտի պակսին եւ ոչ ալ պիտի ուշանան: Առ այժմ այսքան, քանի որ մեր այս թղթակցութեան նպատակն է խօսիլ նոյն խնդրին մաս կազմող մէկ ուրիշ երեւոյթի վրայ, ինչ որ կը յուսանք պիտի ծառայէ լուսաբանելու մեր հասարակութիւնը խնդրին ամբողջութեան վրայ:

Մաքուր, կանոնաւոր եւ ուղիղ մատակարարութիւն ունեցող հաստատութիւն մը կրնայ համաշխարհային տագնապին պատճառաւ իր տարեկան հասոյթները նուազած տեսնել, բայց երբեք չի կրնար հասնիլ այն կէտին, որուն հասած է Մխիթարեան միաբանութիւնը: Այս օր ինչ որ վերջնականապէս կորսուելու վտանգին ենթարկուած է, միաբանութեան հասոյթներուն աղբիւրն է:

Մեր հայրերը երբ խնդրին ներքին ծալքերուն մասին կը խօսեցնեն ուրիշները, անկասկած կ'ակնարկեն այն տխուր ու անասելի դերին մասին, որ կատարած է մի ոմն փրոֆէսօր, իր շուրջ հաւաքելով Վենետիկի գաղութին անդամներուն մէկ մասը՝ դիմած է Հռոմ եւ խնդրած Վատիկանի միջամտութիւնը: Մի զարմանաք, եթէ ըսենք որ դիմումը կատարուած է յանուն Հայ ազգին: Խեղճ ազգ, որ այսպիսի անհատներու խաղալիկը դարձած է: Խօսք չունինք պախարակելու համար այս թեթեւ գործելակերպը, եւ մտածել որ այս պարոններէն ոմանք համալսարան տեսած են, եւ կեանքի փորձառութիւն ալ պէտք է ունենան: Այս թեթեւութեան հետեւանքները ծանօթ են բոլորին, իսկ դէպքերու գահավիժումը յղձացուցած է շատերը, բայց այլեւս շատ ուշ է: Եթէ ուշադրութեամբ հետեւինք այս պարոններուն քայլերուն, մենք կրկին մեր առջեւ կը գտնենք Մխիթարեան Հայրեր, որոնք մինչ ուժը եղած են այս շարժումին: Ներքին հին հիւանդութիւն մը, որ տարաբախտաբար դեռ չէ բուժուած:

Մուրատ – Ռափայէլեան կտակին մասին Հայ մամուլը արտայայտուեցաւ անխտիր, Մխիթարեան միաբանութիւնը սակայն անպատասխան թողուց բոլոր հարցումները, եւ նոյնիսկ անձնական բնոյթ ունեցող տալ Միլանոյի սաներու կոչին, բայց իրականութիւնը կը խօսի եւ չէ կարելի լռեցնել զայն: Միլանոյի վարժարանը երկու տարի է ի վեր փակ է եւ ծախու հանուած, ուսանողութիւնը ցրուած քաղաքին մէջ, գաղութը զրկուած իր միակ հաւաքատեղիէն ու դրադարանէն: Իսկ Վենետի՞կի վարժարանը:

Օտարազգի բարեկամ մը, որ միաբանութեան կացութեան հիմնովին տեղեակ է, մեզ կ'ապահովցնէր որ Մ. Ռ. Վարժարանի վիճակը երթալով կը վատթարանայ: Անցեալ տարի ոչ մէկ ուսանողի պուրս տրուեցաւ, գուցէ եւ այս տարի ալ չտրուի: Ի՞նչ կը նշանակէ այս բոլորը:

Միաբանութեան պատկանող բարձրաստիճան Հայր մը մեզի հաւաստած էր ժամանակին, որ Միլանոյի վարժարանը կրկին պիտի բացուի աւելի հաստատ ծրագրով, եւ քանի որ երկու ամիսէ ի վեր քաղաքս կը գտնուէր Մխիթարեան Հայր մը, մենք սպասեցինք այդ ծրագրին առաջին քայլը նկատելու, բայց մինչ այդ ոչինչ կատարուեցաւ: Միլանոյի մէջ Մխիթարեանի մը ներկայութիւնը միշտ օգտակար է գաղութին, եթէ մանաւանդ այդ Հայրը ըլլայ զարգացած եւ գիտնայ ապրիլ ժողովուրդին հետ շփման մէջ մնալով: Բայց միայն այսքանը բաւական չէ:

Անհաւատալի պիտի գայ՝ երբ ըսենք որ շատ մը Իտալացի բարեկամներ լրջօրէն մտահոգուած են Մ. Ռ. Վարժարանին վիճակով, իսկ անդին հայ հասարակութիւնը եւ մանաւորապէս ունեւոր դասակարգը, որուն մէջ չեն պակսիր նախկին սաներ, կը մնայ անտարբեր: Այս վերջինները չեն մտածեր նոյնիսկ թէ փոքր զոհողութիւններով կրնան կործանումէ փրկել ազգային օգտակար հաստատութիւն մը:

Ա. Ս.

ԹՐԹՌԱՋԵՐՄԱԲՈՒԺՈՒՄ

Նիւ Եորքի հայ բժիշկներէն Տօքթ. Մարտիրոս Տէմիրճեան վերջերս երկու անգամ, փետրուար 15ին եւ ապրիլ 19ին, Փարիզի Հայ Բժշկական Միութեան ժողովներուն մէջ զեկոյց մը կարդաց իր հնարած բժշկական գործիքին մասին, որ պիտի ծառայէ թրթռաջերմաբուժութեան, ինչպէս ինք կ'անուանէ այդ մեթոտը:

Այդ զեկոյցէն՝ հետեւեալ տեղեկութիւնները եւ բացատրութիւնները.—

Բժշկութեան մէջ թրթռացման դերը նորափորձ բան մը չէ:

Թրթռացումներու մեքենաներն ալ, նմանապէս, անծանօթ չեն: Ոմանք թրթռացումը կը գործածեն մորթի գեղեցկութեան եւ մարձումի համար: Սակայն մինչեւ հիմա ոչ ոք փորձած է թրթռացումները կատարել ներքին գործարաններու մէջ:

Տօքթ. Մ. Տէմիրճեան երկար ատեն ուսումնասիրելէ յետոյ թրթռացումներու բարդ օրէնքները, գաղափարը կ'ունենայ զանոնք կիրարկելու ներքին գործարաններու բժշկութեան մէջ:

Յարատեւ աշխատանքներէ եւ փորձերէ յետոյ, կը յաջողի շինել մեքենայ մը, որուն գործածութիւնը խրախուսիչ արդիւնքներ կուտայ ծննդամիզական գործարաններու հիւանդութեանց մէջ, մանաւանդ որ շատ աւելի արագ կերպով կը սատարէ զանազան բարդութիւններու դարմանումին, քան արդի դասական միջոցները:

Տօքթէօրը թրթռաջերմաբուժութիւն (vibrothermothérapie) կ'անուանէ իր մեթոտը, որովհետեւ այս մեթոտին նպատակն է մեղմ թրթռացումներով եւ թեթեւ ջերմութեամբ բուժել շարք մը ներքին հիւանդութիւններ:

Տօքթ. Տէմիրճեանի գործիքը ունի մէկ չորրորդ ձիու ուժ եւ փոխանակ 500—2000 թրթռացումի, մէկ րոպէի մէջ կուտայ մինչեւ 8000 թրթռում, սա առաւելութեամբ որ թրթռումները յամրաբար եւ անզգալապէս կ'աւելնան եւ անոնց լայնոյթն ալ (amplitude) հետզհետէ կը մեծնայ: Այսպէս ենթական յանկարծական ցնցումներ կրելու անպատեհութենէն ազատ կը մնայ:

Թրթռաջերմաբուժութեան ժամանակ 39—40 աստիճան տաքութիւն մը յառաջ կուգայ:

Ահա այն պարագաները, որոնց մէջ այս մեթոտին կամ գործիքին կիրարկումը կը խոստանայ մեծ բարիքներ:

Միզանցքին մէջի քարի գոյութիւնը շատ դժուարին է եւ նուրբ: Շատ անգամ պէտք կը տեսնուի հիւանդը կրկին գործողութեան ենթարկել, ինչ որ երբեմն ծանրակշիռ հետեւանքներ կ'ունենայ, միզանցքը կը խցուի, որով երիկամունքը հանել հարկ կ'ըլլայ:

Թրթռաջերմաբուժումով՝ քարը առանց գործողութեան, յամրաբար վար կ'իջնէ եւ երբ միզափամփուշտին շատ կը մօտենայ, գործիքին ծայրի ունենալով դուրս կը քաշուի քարը:

Թէեւ ներկայ վիրաբուժական յառաջդիմութիւնները շագանակագեղձի (prostate) գործողութեան մէջ մեծ յաջողութիւն ցոյց կուտան, սակայն ոչ-վիրաբուժական պարագաները եւս պզտիկ թիւ մը չեն կազմեր:

Այս նոր մեթոտին կիրարկումը մեծ դեր պիտի կատարէ մասնաւորապէս ծննդամիզական հիւանդութեանց դարմանումին մէջ:

Տարիքէ մը վերջ չափազանց ժուժկալութիւնը կամ որ եւ է անբնական եղանակ (օրինակ՝ զաւակ չունենալու համար եղած զգուշութիւնները) յամրընթաց բորբոքում մը յառաջ կը բերեն: Ասոնցմէ զատ, ջերմամիզութիւնը յաճախ պատճառ կ'ըլլայ շագանակագեղձին գործարանային հիւանդութեանց ծագումին:

Ջերմամիզութեան սովորական բարդութիւնը մանրէին շագանակագեղձին մէջ մտնելն է: Այսինքն, եթէ ջերմամիզութիւնը առաջին 2—3 շաբաթուան մէջ հիմնապէս չէ բուժուած, գեղձը կը թարախոտի: Ջերմամիզութեան մանրէները յաճախ կենսունակութիւն կուտան միզափողին մէջ մնող ուրիշ երկրորդական մանրէներու, որով բորբոքումը կը սկսի եւ աւելի վերջը վէրք կը գոյանայ:

Երբեմն նոյն իսկ տարիներ կը տեւէ բորբոքումը, առանց վէրք կազմելու քրոնիկ ձեւ մը կ'առնէ, որմէ կը գոյանան սեռային տկարութիւններ, երբեմն անկարողութիւն, շագանակագեղձի հաստում, միզափողի ցաւեր, եւայլն:

Շագանակագեղձը իր թոյները արեան մէջ կը ղրկէ եւ զանազան տեղեր ցաւեր յառաջ կուգան, որոնք յաճախ սխալ ախտաճանաչուելով կը կոչուին յօդատապ, յօդացաւ, ճռացաւ (sciatique), մէջքի ցաւ (lumbago) եւ … ջղացաւեր: Հետեւաբար ասոնց դարմանումը կը յաջողի միայն շագանակագեղձը խնամելով:

Թէեւ անոնց ընդհանրացած … դարմանումը մարձումն (massage) … բայց պէտք է ըսել թէ շատեր այն … կը կարծեն որ մարձումին նպատակ … գեղձին մէջի աղտոտութեան … հանելն է ճնշումով եւ շփումով, … դեռ այդ գործողութիւնը աւելի … աւելի կարեւոր նպատակ մը ունի … այսինքն արեան հայթայթումը … ցնել եւ վնասակար նիւթերուն … դուրս ելլելուն օգնել:

Արդէն կասկած չկայ թէ ճնշ… մարձումը կը վնասէ հիւանդ շագանակ… գեղձին: Փորձառութիւնը կը ցու… ցնէ որ մատով մարձումը յաճախ … ցաւցնէ, … յառաջ կը բեր… նոյն իսկ երբեմն հիւանդը, եթէ … յուն է, նուաղումով գետին կ'իյն… Մատին ճնշումը երբեմն շագանակ… գեղձին զգայուն ջիղերուն այն… ծանր կ'ազդէ որ, անկարելի կ'ըլլ… մատով մարձումը շարունակել:

Ահա այս բոլոր անպատեհութիւն… րը կը վերցուին թրթռաջերմաբուժ… կան նոր գործիքով, որուն թրթռում… ները մարձումի գործը կը կատար… աւելի մեղմութեամբ եւ ճարտար… թեամբ, նոյն ատեն արտակարգ ար… գութեամբ: Ի՞նչպէս կարելի էր … թրթռումները փոխանցել … շագանակագեղձին: Հոս էր խնդ… րը կէտը: Շատ մը փորձերէ վեր… Տօքթ. Տէմիրճեան կը յաջողի իր գոր… ծիքին յարակից մասեր (dispositif) … նել, ամէն յարմարութեամբ օժտուած… կատարելու համար մեքենակ… մարձումը: Եւ փոխանակ ամ… մատով մարձում ընելու, քանի մը … թը կը բաւէ իրեն դարմանելու … գործիքով:

Պարզ մարձում մը իրագործ… դատ, թրթռումները կը փոխանց… շագանակագեղձին բոլոր մասեր… Հիւանդը շատ հաճելի զգայութ… կ'ունենայ: Նոյն իսկ մարձումին … րեւ արդիւնք՝ տաքութիւն մըն ալ … զգայ շագանակագեղձին մէջ 30—… րոպէ:

Յամրընթաց միզափողատապ.— Դարմանումը մինչեւ հիմա ծանօթ … թոտներով շատ երկար, երբեմն … ներ կը տեւէր: Թրթռաջերմաբուժ… մով՝ շատ կարճ: Միզափողատապ… պարագային՝ միզափողին ներքին … լոր գեղձերը եւ անոնց խողովակն… ուած եւ բորբոքած են: Երբ դա… մեթոտներով դարմանուի … ուած հեղուկները այդ … երուն մէջ երբեք չեն կրնար … մինչեւ թրթռաջերմաբուժ… ով՝ թրթռացումը եւ ջերմ… ը ուռած գեղձերուն բորբոք… ցնելով կը բանայ խողովակ… ալ եւ նոյն ատեն թրթռացմ… տաքութեան ազդեցութեամբ … այ կը գտնէ գեղձերուն մէջ … իր ազդեցութիւնը կը գործ… պէս թրթռացումը գեղձեր… կենսունակութիւնը եւ գործունէ… ը կ'աւելցնէ:

Գալով ապամանրէ միզափողա… ին, վարակում չկայ, բայց … ն ներսի թաղանթը եւ գեղձ… իրենց բնականոն վիճակը կորսնց… ծ են:

Հիւանդ թաղանթը նորոգելու … րուն ալ գործունէութիւն տա… ր՝ քերելով մաքրել մը պէտք … աջերմաբուժումը սակայն կ'… 4—5 անգամէն, շաբաթական միայն … բէ բոլէ:

Երբեմն սեռային անկարողութիւն … սեռային ջղագարութեան կը … այն հիւանդները, որոնք … ութիւն կամ շագանակագեղ… բորբոքում ունին:

Ասոնք շատ կը նեղուին, զանազ… րօրինակ երազներ կը տեսնեն … սեռային գործարաններուն վ… ա կը սկսի ջղայնոտութիւնը:

Ծննդամիզական այս կարգի հի… ութիւնները շատ մեծ յաջող… թեամբ կը դարմանուին թրթռաջ… բուժումով:

Արդեօք այս մեթոտը հոգեբան… թէ լազդրանքի ազդեցութեա՞մբ կը … գործէ, կամ հիւանդը ինքզինք … զգայ թրթռացումի եւ տաքութ… ազդեցութեամբ, թէ թրթռաջեր… բուժումով գործարաններու վեր… բողութեամբ: Ինչ վարկած ալ … դունուի, արդիւնքը շատ խրախուս… է:

Գիշերային միզաթողութիւնը … չռանութիւնը (énurésie), որ … քար կ'ունենան մանուկները եւ … տանիները, արդիւնք է զանազ… պատճառներու: Սակայն եթէ … միկանի թուլութեան (atonie du sphincter) կամ միզամանին բերնին ջղեր… գերզգայուն ըլլալուն արդիւնք … թրթռաջերմաբուժումը կ'ազդէ …

ներքին մարզումի մը պէս։ Զուգամկանը կը զօրացնէ եւ հիւանդը, եթէ այս զարմանումէն առաջ ամէն գիշեր կը միզէր, կը սկսի կամաց կամաց ընդհատել եւ ի վերջոյ գիշերը այլ եւս «չի փախցներ»։

Միզափամփուշտի ջղացաւութիւն (névralgie vésicale). — Երբ այս ցաւերը արեան խճողումի արդիւնք են, Թրթռաջերմարուժումը կ՚անհետացնէ, եւ նոյն ժամանակ իր թմրեցուցիչ եւ հակասանդղական (anesthésique) եւ antispasmodique) ազդեցութեամբ ցաւերը կը դադրեցնէ։

Տոքթ. Տէմիրճեան, աւելցուց որ իր գործիքը բարերար դեր մը կը կատարէ նաեւ միզափողի նեղութեան (rétrécissement de l'urètre), սերմնահոսութեան (spermatorrhée), ործատապի (orchite), խզափողի կծկումներու, արգանդատապի, դաշտանի խանգարումներու, արգանդաշրջութեան պարագաներուն մէջ։

Շարունակելով իր փորձերը, կը յուսայ թէ թրթռաջերմարուժութիւնը իր դերը պիտի կատարէ նաեւ բերնէն ներս ստամոքսին մէջ։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊՐԻՒՍԷԼԷՆ

Թատերական կեանքը

Զատկի երկուշաբթի օր, Պրիւսէլի Մէրսէլիս թատրոնին մէջ տեղի ունեցաւ Փարիզի Հայ Տրամաթիք Թատերախումբին հիմնադիր – ղեկավարներու՝ Տէր եւ Տիկ. Տրդատ Նշանեանի կողմէ կազմակերպուած ներկայացում մը, մասնակցութեամբ տեղական ուժերու։

Խաղը՝ Ռ. Բոլլեսի «Սրտերու Պայքարը», որ ընտանեկան սիրային ու բարոյալից տրամ մըն է, թարգմանուած է Տ. Նշանեանի կողմէ։

Պ. Նշանեան իր հնչեղ ձայնով, մաքուր առոգանութեամբ եւ շարժուձեւերու բնականութեամբ, անգամ մը եւս արդարացուց իր կարող դերասանի համբաւը։

Տիկ. Սիրուհի Նշանեան նոյնպէս խիստ յաջող կերպով ներկայացուց սիրահար Լիւսիին դերը, անոր կրած տառապանքները, իր դէմքին վրայ յստակօրէն ցոլացնելով բնական պատկերը Լիւսիին սիրտը փոթորկող յուզումներուն ու տագնապներուն։ Տիկին Նշանեան կարելի է դասել մեր դերասանուհիներուն առաջին շարքին մէջ։

Միւս դերակատարներու մէջէն մասնաւոր գնահատութեան արժանի էր Օր. Նուարդ Սալեան։

Յայտագրին վերջին մասը կը կազմէր Պարոնեանի Աբիսողոմ Աղա ծիծաղաշարժ ծանօթ զաւեշտը, ուր Նշանեան արժեցուց նաեւ իր կարողութիւնը իբրեւ կատակերգակ։ Բանասարկուի դերին մէջ յաջող էր Բաւլօ Ֆրէնկեան։

Ուրախութեամբ կ՚արձանագրենք թէ Նշանեան ամոլին սարքած ներկայացումը որոշ ոգեւորութիւն մը ստեղծեց Պրիւսէլի Հայ գաղութին մէջ, ուր դժբախտաբար ազգային կեանքը բոլորովին կայուն վիճակի մը կը ներկայացնէ, հակամէտ ուծացումի եւ օտարացումի։

Անվէրսի հայրենակիցներուն խնդրանքին վրայ, Տէր եւ Տիկ. Նշանեան մտադիր են միեւնոյն ներկայացումը տալ նաեւ Անվէրսի մէջ։

Կ՚իմանանք թէ Նշանեան ամոլը ի մօտոյ պիտի մեկնի Լոնտոն ու Մանչէսթըր։ Ապահով ենք թէ Անգլիոյ հայ գաղութը պէտք եղած քաջալերութիւնը պիտի ընծայէ մեր համակրելի արուեստագէտներուն։

Հ. ՏԷՐՈՍԿԻ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Հանդէսի մը առթիւ

ՍԷՆ ԹԷԹԻԷՆ, 20 Ապրիլ.— Զարմանքով կարդացի «Ապագայ»ի մէջ «Անյաջող ներկայացում մը» վերնագրով եւ Ա. Լեւոնեան ստորագրութեամբ թղթակցութիւն մը Սէնթ՚Էթիէնէն։ — «Չի կրցին իրենց ուզած բազմութիւնը տանիլ ներկայացման...»: — «Բեմին վրայ երեւցան մամէ արձաններ եւ պուպրիկներ, որոնք յուշարարին շրթունքներէն կախուած մնացին մինչեւ վերջը»։

Նախ ըսեմ որ Սէն Թ՚Էթիէնի հայ գաղութը Ա. Լեւոնեան անուն մէկը չի ճանչնար եւ այդ անունով մարդ գոյութիւն չունի արդէն հոս։

Երկրորդ. Ս. Էթիէնի հայութիւնը՝ ընդամէնը 115-120 տուն դժուար թէ հաշուէ, մեծով պզտիկով 450 հոգի հազիւ։ (Մարդահամարի ճշգրիտ արձանագրութենէն է որ կուտամ այս թիւերը)։ Արդ, այսքան համեստ բնակչութիւն ունեցող գաղութի մը մէջ երկու հարիւր տոմս սպառուած էր։ Ս. Էթիէնցիները լաւ կը յիշեն, որ արուեստագէտ Մարութեանի ներկայացումն իսկ այսքան չէր քաջալերած այս ժողովուրդը իր ներկայութեամբը, եւ ոչ ալ դերասան Թրագօշի «Լէյլի Մէճնուն»ի ներկայացումը, որուն թեթեւս ծախքն անգամ չկրցաւ ապահովել։ Յիշեմ դարձեալ Վիէնէն եկած խումբը, «Թալէաթի անկումը» փիէսով։ Չգրենք այլեւ այլ կազմակերպութիւններու կողմէ սարքուած հանդէս-ներկայացումները, որոնց մարդ, ճիշդը խօսելով, կ՚երթայ ոչ թէ գեղարուեստ փնտռելու, այլ միայն հայերէն խօսք մը, բառ մը, լսելու ծարաւով։

Գալով գեղարուեստի տեսակէտին, Ս. Էթիէնի հայութիւնը շատ լաւ գիտէր որ բեմ ելլողները արուեստագէտներ չէին եւ ճիշդ ատոր համար ալ շատ բան չէին սպասեր։ Այսուամենայնիւ սպասուածէն շատ աւելին գտաւ։ Տեղական ուժերէ կազմակերպուած այս ներկայացումը ընդհանուր տպաւորութեամբ շատ լաւ էր, գլխաւոր դերերը ստանձնող բոլոր դերակատարները գեղեցիկ կերպով կրցան արժեցնել իրենց դերերը։ Յազկերտի սպառնալիքներուն տակ Վարդանի եւ Նախարարներու ուրացման այդ արարողութիւնը այնքան յուզումի տեղի տուաւ, որ ժողովուրդին մեծամասնութիւնը, արցունքը աչքերուն, անէծքով կը լեցնէր սրահը։ Նաեւ Շուշանիկի այնքան բնական արտայայտութիւնները, Ղեւոնդ երէցի ողբը։ Ո՞ւր էիք այդ պահուն, ո՞ւր գացած էիք, պարո՛ն Լեւոնեան։ Փոխանակ ձեր աչքերը այստեղ գոցելու եւ «Ապագայ»ի էջերուն մէջ բերան բանալու անգոյ անունի մը տակ, աւելի լաւ կ՚ըլլար որ ձեր բուն անունին նման ուրիշներու ծանօթ միային ձեր խծբծանքները, որպէսզի համերաշխութեան տեսակէտով եզակի այս գաղութը եւս անմարսելի ըլլալու ստիպման սուտ տեղեկութիւններով պառակտելու փորձ չկատարէիք։

Ես որպէս չէզոք մը, վկա՛յ ամբողջ Ս. Էթիէնի հայութիւնը, գաղութիս բոլոր չէզոքներու անունով պիտի խնդրէի, որ մեր յարգելի բոլոր խմբագիրները իրենց թերթերուն մէջ տեղ տալով չքաջալերեն այս կարգի տեղեկատուները, որոնք առանց բան մը գիտնալու կամ հասկցած ըլլալու, կը ձգտին գաղութները պառակտելու։ Ցաւ ունինք այսպիսիներու հանդէպ ու զայրոյթ, երբ անտեղի ու անարդար գրութիւններով պատճառ կը դառնան ամբողջ ազգին անունը արատաւորելու տեղական իշխանութիւններու առջեւ, տեսակ տեսակ վէճերու աղբիւր դառնալով, սակայն ո՞վ է տուժողը, — Մենք, մենք ենք, հայ տարագիրներս, մենք, հայ ժողովուրդը։

Լեւոն Վարդիկեան

Ներկայացում մը

ՏԷՍԻՆ, 15 ապրիլ, (Յառաջ).— Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութիւնը իր ժրաջան աշխատութեան շնորհիւ, հիմը դնելով նորակազմ Գրադարան-Ընթերցարանին, — որու պաշտօնական բացումը կատարուեցաւ Փետրուար 12ին, այժմ ալ տենդոտ աշխատանքի մը լծուած է Գրադարանի զարգացման ու գրքերու ճոխացման համար։

Եւ ահա ի նպաստ այս նպատակին սարքած «Վարդանանց»ի ներկայացումը, ղեկավարութեամբ ընկ. Ն. Գազազի, տեղի ունեցաւ Հ. Յ. Դ. Ժողովրդական տան շքեղ սրահին մէջ, ներկայութեամբ ընտրեալ հասարակութեան մը։

Թէեւ բոլոր դերակատարները (բացի երկուքէն) պատանիներ էին եւ սկսնակ սիրողներ, խաղը անցաւ բաւականին յաջող։ Պ. Նափոլէոն Պըրզեան (Վարդան) Լիոնէն, ընկերներ Ն. Գազազ՝ (Վասակ), Թ. Հերոյեան՝ (Յազկերտ եւ Ղեւոնդ Երէց), Վ. Քէշիշեան՝ (Գարեգին իշխան), Ս. Կարապետեան՝ (Պարսիկ զինւոր), Պ. Պ. Ն. Պօտուրեան՝ (Մազնոս), Մ. Մարտիրոսեան՝ (Սիրվարդ), Ա. Մարգարեան՝ (Մուշկան) եւ Օր. Թութայեան՝ (Շուշանիկ), բոլորն ալ յաջող կերպով տարին իրենց դերերը։ Ներկաներուն վրայ բարոյական մեծ տպաւորութիւն ձգեց վերջին արարը։

Տեղւոյս նախկին եւ գրեթէ լուծուած «Եկեղ. Տիկնանց» Միութիւնը, որ իր կազմութենէն ի վեր, թէեւ անփառունակ գործիք մը մեր հակառակորդներուն ձեռքը, ճիշդ նոյն օրը S· L· S·ի սրահին մէջ սարքած էր ուրիշ ներկայացում մը։ 2 անգամ դիմում եղաւ, որ յետաձգեն, (քանի որ Պատ. Միութիւնը ոչ մի հնարաւորութիւն ունէր, ամսոյս 8ին շաբաթ երեկոյեան ալ Լիոնի մէջ «Վարդանանց»ը ներկայացնելու պատճառաւ) բայց մերժեցին եւ պատճառ դարձան խաչաձեւումի եւ հակառակութիւններու, յայտնելով մէկտեղ իրենց բուն նպատակը,— այսինքն Դաշնակցութեան դէմ գործել։

Աւելցնեմ, սակայն, որ «Եկեղեցասէր Տիկնանց Միութեան» անդամուհիները հետզհետէ կ՚անցնին Հօկճեններու «Տիկնանց Միութեան» կողմը, միմիակ ձգելով փառասէր ատենապետուհին մեռած միութեան մը անունին հետ։

Վեհունի

Հիւծախտի զոհերը

ՄԱՐՍԷՅԼ, 20 ապրիլ (Յառաջ). — Մարսէյլի հայ երիտասարդական շրջանակին մէջ, ջարդին ու եաթաղանին ձգած պակասը կը լրացնեն ամբողջութեամբ երկու ահաւոր ախտեր, ուծախտն ու հիւծախտը։

Տասնեակ մը տարիներու մէջ, այս երկու ախտերը հարիւրաւոր զոհեր խլեցին մեր ծոցէն։

Conception պետական հիւանդանոցի թոքախտաւորներու յարկաբաժինին տոմարները լեցուն են հայկական անուններով։

1932ին վաթսունի կը հասնէր վարակուած հայ երիտասարդներու թիւը։ Եւ այս թիւը կը բազմապատկուի տարիներու հոլովումով ու տիրող տնտեսական տագնապին հետեւանքով։

Իրենց սեւ բախտին ձգուած՝ այս թշուառներուն կեանքով ոչ ոք կը զբաղի։ Ազգային զգացումը մեռած է մեր ունեւոր դասակարգին մէջ, իսկ բարենպատակ ազգասիրական մարմիններն ալ ի վիճակի չեն, եւ ախտը հետզհետէ կը դառնայ ընդհանրական, զոհերն ալ բազմաթիւ։

Մէկ երկու տարի յուսահատ պայքարէ մը եւ հիւանդկախ շրջանէ մը յետոյ, մեր պարման երիտասարդները հրաժեշտ կուտան կեանքին՝ ձգելով իրենց ետին սգակիր քոյրեր եւ ընտանեկան պարագաներ։

Զոհերը անխտիր մաս կը կազմեն մեր երէկուան առողջ կայտառ երիտասարդ դասուն։

Երկրորդ դասակարգին պատկանողները դժբախտ գործաւորներ են, որոնք չեն դիմանար գործարանային ծանր աշխատանքներու, եւ աշնան տերեւներու պէս կ՚իյնան գետին։

Այս տեսակէտով ՅԱՌԱՋի բժշկական թերթօնը, ԹՈՔԱԽՏԻՆ ԴԷՄ, որ հրատարակուեցաւ վերջերս, կարելի է ըսել հրաշքներ գործեց։ Շատեր ուզեցին գոց սորվիլ եղած թելադրութիւնները, յուսալով զերծ մնալ վըտանգէն։

Այս զոհերուն մաս կը կազմէ մեր երիտասարդ ընկերը, Հրանտ Յարութիւնեան։

Երկու տարի օրհասական պայքար մղելէ յետոյ ախտին հետ, երիտասարդ հասակին մէջ խփեց աչքերը։

1915ի ապրիլեան ահաւոր եղեռնէն ազատուած երիտասարդ մըն էր ընկերը։ Պրուսայի Եէնիճէի գիւղէն։ Տարագրութեան եւ ջարդի արհաւիրքներէն յետոյ կուգայ Պոլիս, կը մտնէ ազգային որբանոցները։

Շատ չանցած, Ազգ. Խնամատարութեան կարգադրութեամբ 500 ընկերներու հետ, կը փոխադրուի Սրմաշի նորաբաց գիւղատնտեսական վարժարանը։ Համեստ, համակրելի աշակերտ մըն էր Հրանտ եւ այդ առաքինութիւններուն շնորհիւ սիրուած էր ամէնքէն։ Ժամանակ մը յետոյ Հայաստան։ Այնքան խանդավառուած էր, որ Հայաստանի բանտն իսկ արքայութիւն է կ՚ըսէր յաճախ։ Օր մը առանց պատճառի կը կալուի եւ բանտ ալ կը մտնէ։

Հայաստանի վերջին աղէտը։ Տակն ու վրայ ըրին մեզ դէպքերը։ Պոլսոյ, յետոյ Յունաստանի եւ ի վերջոյ Ֆրանսայի մէջ դարձեալ կը գտնենք իրար։

Ֆրանսան խորտակած էր իր առողջ եւ յաղթ մարմինը, տխուր, անժպիտ եւ գալկադէմ էր։ Չկար հին Հրանտը, հիւծախտը բոյն դրած էր անոր մէջ։ Երկու տարի հիւանդանոցին մէջ քաշկռտելէ յետոյ, փակեց իր աչքերը։

Հանգիստ հայրենաբաղձ հոգւոյդ, ընկեր ջան։

Ն. Մանուկեան

ՄԱՄՈՒԼ

ԱՄՕԹԱԼԻ ՊԱՏԿԵՐ

«Արաղ» կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (13 ապրիլ)·

— «Դեռ երկու տարի չկայ որ պետութիւնը ռումանահայ եկեղեցին օժտեց թեմական կազմակերպութեամբ մը։ Կը յուսայինք որ թուական մը պիտի բանայ ան՝ հաւաքական ճիգերով եւ ընդհանուր համերաշխութեամբ մը նուիրուելու համար ռումանահայ գաղութին բարգաւաճմանը։ Արդարեւ մեր գաղութը իբրեւ տիպար կը ցուցնէին ներքին խաղաղութեան եւ ստեղծագործ ճիգերու, եւ կը կարծուէր թէ թեմական կազմակերպութիւնը պիտի գար աւելի բեղմնաւոր եւ աւելի լրիւ դարձնելու մասնակի աշխատանքները։

Դժբախտաբար մեր գաղութն ալ հասաւ ուրիշ գաղութներու սեւ օրին։ Այն ապերասան խմբակը՝ որ տարիներէ ի վեր կը կազմալուծէ հայ գաղութները, գրգռելով եղբայր եղբօր դէմ, սայթաքեցնելով անհատները եւ ջլատելով ամէն աշխատանք, չողբապինդ գործի լծուեցաւ մեր գաղութին մէջ ալ։ Ու ահա տխուր պատկերը որ մեր առջեւն է, երկու տարի իսկ չանցած։

Թեմական կանոնադրութիւնը ոտնակոխ է արդէն, ու մարդիկ իրենց կրքերուն եւ ատելութեանց վրայ է որ կը կրթնին։ Գաղութը պառակտուած, ու կրքերը բռնկած։ Ու անզիջակից հոգեւորական մը՝ ծախած ամէն սրբութիւն՝ ամէն օր իւղ կը սրսկէ վէճերուն վրայ։

Անկարող մենք մեր մէջ հասկցուելու՝ կառավարութիւնն է որ կը քննէ մեր վէճերը հիմա։ Ու ցաւալին այն չէ միայն որ պետութեան դուռը ափ առնելու ստիպուած ենք օրէնքին կիրարկութիւնը խնդրելով, այլ կան մարդիկ որ պետական շրջանակները կը գրգռեն անհատներու դէմ։ Աւելին ըսենք, այն մարդը որ մեր գաղութին չար բախտէն եկեր է ռումանահայ հօտը հովուելու, ան է որ փէշերը սոթթած նախարարութենէ նախարարութիւն կը վազէ՝ անհատներ սեւցնելու համար։ Օրէնքին նախանձախնդրութիւնը չէ որ զինք կը մղէ նախարարներու դուռը ափ առնել՝ փորձելով աւելի վերեւէն ալ յանձնարարական նամակներ մուրալ, այլ կ՚ուզէ յագեցնել իր ներքին սեւ մաղձը։

Ամօթալի է պատկերը»։

ՍՏԱՑԱՆՔ

«ԵՐԿՈՒՆՔ», օրկան Զ. Ո. Միութեան, թիւ 34—36, Գ. Տարի։

Բովանդակութիւն. — Մեր կամքը (Խմբ.), Քննական տեսութիւն Կիլիկիոյ պատմութեան վրայ (Շ. Ն.), Յայտարարութիւն (Զ. Ո. Մ.), Ակռայ ակռայի դէմ (Շ. Նարդունի), Ի՞նչ կը մտածեն որբերը (Ս. Ընքապպեան), Որբե՛ր, միացէ՛ք (Ն. Մարգարեան), Զոմը խուիբական (Հ. Ամանոսցի), Որբե՛ր, ի՞նչ ընենք (Ս. Ընտրիկեան), Բարեգործականը որբերու հանդէպ (Ս. Պէնկոյեան), Կը մտածեմ ... (Մ. Մանուկեան), Հրաժեշտ (Վ. Յակոբեան), Որբերու ցրւումը Թուրքիոյ մէջ (Սար), Զ. Ո. Միութեան Պէյրութի մասնաճիւղը (Թղթակից.), Մեր հանդէսները Վալանսի մէջ (Մ. Մարտիկեան), Ի՞նչպէս ջարդեցին Սեբաստիա (Ալիս)։ Եւ բազմաթիւ խմբանկարներ։

Բացուած է «ԵՐԿՈՒՆՔ»ի չորրորդ տարուան բաժանորդագրութիւնը։ Տարեկան 15 ֆրանք, արտասահման 1 տոլար։ Դիմել Ա. Գաբրիկեանի, 17, Ave. Philippe Auguste, Paris։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ԹԷՆԻՍԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԹՈՒՐՆՈՒԱ
ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Հ. Մ. Ը. Մ.Ի
ԿՈՂՄԷ

Թէնիսի Ֆէտէրասիոնին կողմէ Հ. Մ. Ը. Մ.ի վաւերացուելուն առթիւ կազմակերպուած է թէնիսի հայկական մրցահանդէս մը, որ տեղի պիտի ունենայ յառաջիկայ Մայիս 28 Կիրակի, 4 Յունիս Կիրակի եւ 5 Յունիս Բշ. օր (տօն) Tennis Voltaireի գեղեցիկ խաղավայրերուն վրայ, 22, rue des Bas, Asnières, ուր փափաքողները կրնան այժմէն կրնան ընել իրենց փորձերը։

Այս մրցահանդէսը կազմակերպուած է «Ֆէտէրասիոն Ֆրանսէզ տը Թէնիս»ի հովանաւորութեամբ եւ օրէնքներով, Հ. Մ. Ը. Մ.ի կողմէ, որ այսպէսով ձեռք կ՚առնէ «Թէնիս»ի ղեկավարումն ալ, ինչ որ փափաքն էր բոլոր «Թէնիս»ի սիրահարներուն։

Արձանագրուելու համար գրել հետեւեալ հասցէին.— U. G. Arménienne, 17, rue Bleue, Paris, պահարաններուն վրայ (Tennis) մակագրելով։

Սոյն մրցահանդէսը պիտի ղեկավարուի մեր մարզական աշխատակցին Պ. Ժիրայր Եաղմուրեանի կողմէ, որ անդամ է Association Française des Arbitres de Lawn-Tennisի, որ բոլոր «Թէնիս»ի մեծ մրցահանդէսներուն դատաւոր նշանակող մարմին մըն է։

ԿԸ ՁԻՒՆԷ ԱՆԳԼԻՈՅ ՎՐԱՅ

Ցուրտը յանկարծ խտ դարձաւ ձմի պէս։ Սաստիկ ցուրտ կ՚ընէ Ֆրանսայի մէջ։ Իսկ Անգլիոյ մէջ սկսաւ ձիւն գալ։ Մանշի վրայ ձիւնի փոթորիկ մը եղաւ հինգշաբթի։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (27)

ԳԵՏՆԻ ՏԱԿԷՆ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԳՐԱԿԱՆ ԽԱՂ· 1908)

ԹԱԹՈՒԼ. — Կառավարութիւնը հաստատ լուրն առեր է. պիտի բռնուինք, միակ միջոցը առաջարկս է, կոտրենք ծակէն դուրս ելած գլուխը։

Բ. ԵՐԻՏ. — Արդի՞ւնքը, սովամահ ըլլալէն կ՚ազատի՞ս։

Ա. ԵՐԻՏ. — Ջուրի դէմը եթէ կարեն, ամէնքս ալ ձուկերու պէս պիտի լողանք։

Գ. ԵՐԻՏ. — Դրսէն օգնութի՞ւն։

Բ. ԵՐԻՏ. — Ի՞նչ, անոնք հազիւ իրենց գլխի ճարը նային։

ԵԴՈՒԱՐԴ. — Պէտք է սպասել որ դաւաճանը իր խօսքը կատարէ։

ՀԱՅԿ. — Հնար չկայ, անկարելին պիտի պահանջես։

ԵԴՈՒԱՐԴ. — Խոստացեր է, Հայկ, դաւաճանութիւն կ՚ըլլի։

ՀԱՅԿ. — Հաստատ չէ. գոնէ առայժմ։

ԵԴՈՒԱՐԴ. — Կը մնայ դիմադրել մինչեւ վերջին շունչը, ապա ռումբ մը պայթեցնել ու ամէնքս միասին ...

ՀԱՅԿ. — Յուսահատ քա՞յլ։

ԵԴՈՒԱՐԴ. — Դուն չգիտես ինչ է Թուրքի թաթը, ոսկորներդ կը ջարդեն։

ՀԱՅԿ. — Բայց, Եդուարդ, մահուան տեսակը պէտք է ընտրել։

ԵԴՈՒԱՐԴ. — Ուխտեր եմ Թուրքի ձեռքը անգամ մըն ալ չիյնալ։

ՀԱՅԿ. — Կախաղանի վրայէն բռնակալի երեսին պէտք է թքնել, մենք նախորդներ ունինք, չպէտք է յուսահատիլ։

ԵԴՈՒԱՐԴ. — Ռումբը կը փրկէ բոլորս։

ՀԱՅԿ. — Դիւրին միջոց, ջանանք ապրիլ, որ մահուան փառաւորը ընտրենք։

(Լռութիւն)։

Ա. ԵՐԻՏ. — Մարդ չկայ, նոր մարդ չիջաւ, երեւի համոզուեցան ծերունիի խօսքերուն։

Բ. ԵՐԻՏ. — Ըսէ՛, զբաղած են բոլոր հորերու վրայ պահակ դնելով։

(Լռութիւն)։

(Կամրջակի վրայ, Գագօն շատ կամաց կը խօսի ընկերոջ հետ)։

ԳԱԳՕ. — Տեսա՞ր, ըսի անցնիլը անհնար է, խելոյն հաւատացին։ Մենք գլխնուս ճարը նայինք, կը հասկնա՞ս, թող բռնուին, (հազիւ ծիծաղը բռնելով), պարոնները հորէն դուրս. ի՞նչ փառաւոր տօն, կը հասկնաս, մենք դէպ ի վեր ... դէպ ի ակները ... կը հասկնաս ... նոր մարդ կ՚իջնէ ... երթամ դէպ ի ծակը ...

Ա. ԵՐԻՏ. — Նոր մարդիկ իջան, երկու են կարծես, կը խօսին շատ կամաց։

ՀԱՅԿ. — Լռ՛ւր, պիտի անցնի՞ն։

Բ. ԵՐԻՏ. — Ի հարկէ պիտի անցնին։

ԹԱԹՈՒԼ. — Օ՛հ, ի՛նչ կարելիք գլուխներ են, թող՛ք որ գործի սկսիմ։

ՀԱՅԿ. — Ի զուր զոհ, Թաթուլ, կ՚արգիլեմ։

ԹԱԹՈՒԼ (զայրացած կը քաշուի). — Դէ՛հ, գնա դուն զոհուիր։

ՀԱՅԿ. — Նոր չէ այդ։

Գ. ԵՐԻՏ. — Շատ են, իրարու ետեւէ կը հասնին։

ԳԱԳՕ. — Ե՛տ քաշուեցէք։

(Լուռ ու խաւար)։

(Ծակէն գլուխ մը դուրս կ՚ելլէ, ապա երկրորդ, երրորդ, չորրորդ)։

(Լուռ ու խաւար)։

(Յանկարծ հրացանի պայթիւն ու աղմուկ խաւարի մէջ)։

(Վարագոյր)

Ե. ԱՐԱՐ

(Բեմը կը ներկայացնէ սենեակ մը։ Երեք կին երկու լուսամուտի առջեւ ծունկի իջած՝ կը դիտեն փողոցը)

Ա. Բ. Գ. կիներ

Ա. ԿԻՆ. — Ա՛հ, խեղճ կինը ալ չի ճչար։

Բ. ԿԻՆ. — Շունչ թողի՞ն որ վրան։

Ա. ԿԻՆ. — Կը կարծե՞ս մեռցուցին։

Բ. ԿԻՆ. — Հապա տունը չայրեցին։

Ա. ԿԻՆ. — Բան մը գտա՞ն, որ այրեցին. չե՞ս տեսներ, հողի կոյտ մը դարձաւ տունը, եւ դեռ կը փնտռեն։

Գ. ԿԻՆ (միւս լուսամուտի առջեւ). — Գլուխնիդ վար, դէմի տանիքի վրայ զինուած զօրքեր կան, քաշուեցէ՛ք, ծռեցէ՛ք ... (Ա. եւ Բ. գլուխնին կը ծռեն)։ Քաշեցէ՛ք վարագոյրը։

Ա. ԿԻՆ. — Պէտք չկայ, աւելի պիտի կասկածին։

Բ. ԿԻՆ (չոքէ չոք դուրս կ՚ելլէ ու կը վերադառնայ, տախտակ մը կը ծածկէ լուսամուտի վարի մասը). — Այս ծակերէն կրնանք դիտել։

Ա. ԿԻՆ. — Քա՛, կը տեսնե՞ս, ինչպէ՛ս են հաւաքուեր այդ Ջրհորին մուտքի շուրջը։

Բ. ԿԻՆ. — Տեսնես բան մը կայ մէջը։

Ա. ԿԻՆ. — Քա՛, վար կ՚իջնեն զօրքերը։

Գ. ԿԻՆ. — Նոր զօրք հասաւ։

Ա. ԿԻՆ. — Ընդհանուր հրամանատա՞րն է կարծեմ ...

Գ. ԿԻՆ. — Զգոյշ, պահակներու աչքերը չորս կողմ, լուսամուտներուն է ...

Ա. ԿԻՆ. — Ոստիկանապետները կառքին շուրջը հաւաքուեցան։

Բ. ԿԻՆ. — Քա՛, պահարան են գըտեր երեւի, այդ ինչե՛ր է դուրս կը հանեն։

Ա. ԿԻՆ. — Ես կը մեռնիմ եթէ մեր տունն ալ այս վիճակին հասնի, լաւ, տանիքն ինչո՞ւ քանդեցին, առաստաղի մէջ ալ մարդ կայ թաքնուած։

Բ. ԿԻՆ. — Բա՛հ, նոր ձիաւորներ ... վարի տուներու պաշարումը կը խստացնեն։

Ա. ԿԻՆ. — Այգիները զօրքով լեցուած են։

Բ. ԿԻՆ. — Խե՛ղճ յեղափոխականներ, եթէ գտնուին ի՞նչպէս գլուխ պիտի դնեն այսքան զօրքին դէմ։

Ա. ԿԻՆ. — Քա՛, ինչքա՛ն մեծ է այդ Ջրհորը, նոր զօրք կ՚իջեցնեն ... հրացաններն ալ հետերնին կ՚իջնեն։

Բ. ԿԻՆ. — Երէկի խուզարկութիւնը ինչ շուտ վերջացաւ։

Ա. ԿԻՆ. — Տանը յատակը նորէն քանդել սկսան ... քա՛, ի՛նչ ձայն էր, պատն էր փլաւ ...

Բ. ԿԻՆ. — Տրամադրութիւննին շատ լաւ է, երեւի բան մը գտեր են։

Ա. ԿԻՆ. — Կը նկատե՞ս, մարդ չի անցնիր փողոցներէն։

Բ. ԿԻՆ. — Խե՞նդ ես, ո՞վ կը համարձակի շարժուիլ, հրամանը բացարձակ է ...

Ա. ԿԻՆ. — Ջրհորին շուրջը հաւաքուեցան, վարը կը դիտեն։

Բ. ԿԻՆ. — Յանկարծ չգտնեն ...

Ա. ԿԻՆ. — Խե՞նդ ես ինչ, գետնի տակն ի՞նչ գործ ունին, խօ այդ ստրճանի յիմար չեն ...

Ղ. ՄԵԼՈՅԵԱՆ

(Շարունակելի)

Յ.
Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ «Ռազմիկ» խումբի ժողովը այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ի ընկեր Ս. Պառաւեանի բնակարանին մէջ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Զեկոյց՝ ընկ. Խ. ՄԿՐՏԻՉԵԱՆԷ: Ներկայ կ'ըլլայ Սարսէլի «Հրայր» խումբէն ընկեր Օ. կարապետեան: Հաշուետուութիւն: Անդամատետրները միասին բերել:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան կոմիտէի դասախօսական ժողովը այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8ին Ակումբին մէջ: Կը խօսի՝ ընկ. Մուրատեան: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՊԱՆԵԼՕ-ՔԱՇԱՆ «Արծիւ» խումբի ժողովը վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին ընկեր Ս. Գարակէօզեանի բնակարանին մէջ:

Փարիզի Գրական Ակումբ այսօր Շաբաթ իրիկուն, ժամը 9ին, 131 rue Cambronne, métro Vaugirard: Զեկոյց՝ Պ. Ա. Շահխաթունիէ: Նիւթ՝ «Տիկ. Սիրանոյշ»: Զեկոյցէն վերջ մտքերու փոխանակութիւն Տիկ. Սիրանոյշի, Հայ Թատրոնի, Թատերական հասարակութեան եւ Թատերական քննադատութեանց մասին: Մուտքը ազատ է:

Բացման հանդէս Սեն թ'Էթիէնի մէջ

Հ. Կ. ԽԱՉԻ ՍԷՆ Թ'ԷԹԻԷՆԻ ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԻ ԲԱՑՄԱՆ ՀԱՆԴԷՍԸ
ԱՅՍՕՐ, ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 7.30ին
4 rue Cizéronի ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ
կը խօսի Օր. Ս. ՅԱԿՈԲԵԱՆ որ հրաւիրուած է փարիզէն:

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆ

Հիմնադիր՝ ԱՐՄԱՆ ԿՈԹԻԿԵԱՆ
STUDIO RUDOLF սրահին մէջ
6 bis, Rue Campagne Première, Métro: Raspail

Իր 17րդ ներկայացման առթիւ կազմակերպուած է ծիծաղելի երեկոյթ մը:

ԱՅՍՕՐ, ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 8.30ԻՆ

կը ներկայացուի **ՉԱՐՇԸԼԸ ԱՐԹԻՆ ԱՂԱ**

Կը մասնակցին՝ Տիկիններ՝ Լաթիֆեան, Պ. Պալըգճեան: Պարոններ՝ Գազանճեան, Գանթարճեան, Ե. Գրիգորեան, Ա. Կոթիկեան, Գ. Նիկողոսեան, Օ. Սանճագ, Կ. Սրապեան, Գ. Տէրվիշեան:

Եւրոպական պարեր եւ երաժշտութիւն ՉԱՐՏԱՇ օփերէթէն:

ՏՈՄՍԵՐՈՒ ԳԻՆԵՐՆ ԵՆ 5 ԵՒ 10 ՖՐԱՆՔ

ԾԱԽՈՒ Է Պանսէօի հայկական շրջանի մէջ նպարավաճառի խանութ մը շատ դիւրամատչելի գինով: Մանրամասնութեանց համար դիմել՝ Ե. ՅՈՎՍԷՓԵԱՆի 12, rue Mme Curie, Bagneux (Seine):

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ ֆլու ռոպի համար վարժ գործաւորուհիներ եւ անթրըփրընէօրներ: Դիմել անմիջապէս՝ Maison Kalderon, 18 Bld. du Temple, Paris (11): Մէթրօ՝ Republique:

Ծախու ագարակ մը

Հիւսիսային Ֆրանսայի մէջ ագարակ մը կայ ծախու: 25 հէքթար հող, բոլոր գործիքներով եւ կենդանիներով: Շատ յարմար գին: Մանրամասնութիւններու համար դիմել Պ. ՊԱՒԼՈՍԵԱՆի, 16, rue du Parc, Arnouville-les-Gonesses (S. et O.):

Տէր եւ Տիկին Աւետիս Տամկաճեան եւ Զաւակները՝ Պ. Պ. Հրաչեայ եւ Ստեփան խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծ մօր եւ կեսրոջ՝

ՏԻԿ. ԳԱՅԵԱՆԷ ՏԱՄԿԱՃԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահը որ տեղի ունեցաւ Ապրիլ 20ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի վաղը, Կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 3.30ին Hôpital St. Antoineի մէջ, ուրկէ հանգուցեալին մարմինը պիտի փոխադրուի Բլիշի գերեզմանատան մէջ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Շուշանիկ Էրմոյեան եւ պարագաները շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց, որոնք անձամբ կամ գրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին ԱՐԱՄ ԷՐՄՈՅԵԱՆի դառնաղէտ մահուան առթիւ:

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՍԱՆՈՅ-ՉՈՐԻ Հայր. Միութեան Փարիզի մասնաճիւղի անդամական ընդհ. ժողովը այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին, 119, Ավընիւ տ'Իթալի սրճարանին մէջ: Մէթրօ Մէզօն Պլանշ:

Հ. Ռ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՏՕՆԷ
ԱՊՐԻԼ ՏԱՍՆԸՄԷԿԻ ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՍՈՒԳԸ

ՓԱՐԻԶ

Վաղը Կիրակի երեկոյ ժամը 9ին
ՍԱԼ ԿԱՎՈՅԻ ՄԷՋ, 45—47, Rue La Boëtie, 45—47, — Métro : Miromesnil
Կը նախագահէ՝ **FERDINAND HEROLD**
Ընդհ. քարտուղար Ligue des Droits de l'Hommeի
Կը խօսին՝ Պ. ՄԻՔԱՅԷԼ ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ
Պ. Պ. ԼԵՒՈՆ ՉՈՐՄԻՍԵԱՆ եւ ԱՆՈՒՇԱՒԱՆ ԳԱԲԻԿԵԱՆ
Prof. FAUCHET, փրոֆ. Փարիզի պետ. երաժշտանոցին
Բացման կը նուագէ օնկով հայկական « Տէր ողորմեա »ն

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին Օրիորդներ **NELLY GAUTHIER** (Թաւ ջութակ), **MADELEINE FRIDE** (ջութակ), Պարոններ **J. GILLES** (orgue), եւ **P. BAJEUX (Hautbois)** եւ բոլորն ալ առաջին մրցանակաւոր Փարիզի պետական Երաժշտանոցէն:

Կ'երգէ ՀԱՅԿԱՆՈՅՇ ԹՈՐՈՍԵԱՆ

ՅԱՅՏԱԳԻՐ

1.— **Marche funèbre**	**BEETHOVEN**
Orgue, Թաւջութակ, ջութակ, hautbois	
2.— a) **Aria**	**BACH**
b) **Andante**	**HAENDEL**
c) **Armenia**	**MALIPIERO**
MADELEINE FRIDE	
3.— a) **Plainte**	**CAIX D'HERVELOIS**
b) **La fille aux cheveux de lin**	**DEBUSSY**
c) Հերոսին մահը	Ա. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ
NELLY GAUTHIER	
4.— a) **Oratorio: Prélude**	**TH. DUBOIS**
b) Տէ՛ր, ողորմեա, դաշն.	**PAUL FAUCHET**

ՀԱՅԿԱՆՈՅՇ ԹՈՐՈՍԵԱՆ
ընկերակցութեամբ Orgueի, ջութակի, Թաւջութակի եւ hautboisի

Լուսարձակով ցոյց կը տրուին նահատակ մտաւորականները, աքսորի եւ ջարդերու նկարներ:

Ծախքերու մասնակցութեան համար 2 փրանք

ԼԻՈՆ Այսօր, Շաբաթ երեկոյ Գ. Թաղապետարանին մէջ
Կը նախագահէ՝ Ա. ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆ
եւ կը խօսի՝ ՎԱՀԱՆ ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ
Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին
Պ. Պ. ԱԽ. ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ, Հ. ՔԻՒՖԹԻՐԵԱՆ եւ Գ. ԱՂԱԲԷԿԵԱՆ
Կ'երգէ Օր. Ծ. ՏԷՐ – ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

ՎԻԷՆ

Վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը ճիշդ 2.30ին
Սալ տը Ֆէթի շքեղ սրահին մէջ
Կը նախագահէ՝ Ընկ. ՍՈՂԻԿԵԱՆ
Կը խօսի՝ Պր. ՎԱՀԱՆ ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ
Գեղարուեստական նոխ բաժին
Կ'երգէ ՕՐ. ԾՈՎԻՆԱՐ ՏԷՐ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութեան, եւ մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դաշնակցութեան, Տարօն – Տուրուբերանի, Վասպուրականի, Բարձր–Հայքի, Սեբաստիոյ, Խարբերդի, Տիկնանց եւ Ֆրանսահայ Կարմիր Խաչի Միութեանց:

Վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ, ժամը 2ին, Հ. Յ. Դ. « Ժողովրդային Տան » մէջ:

ԼԱ ՍԻՈԹԱՅԻ ՄԷՋ

ԼԱ ՍԻՕԹԱՅԻ ՀԱՅ. ԼՍԱՐԱՆԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ
Վաղը, Կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 2ին
տեղւոյս «Պար Իտէալ» սրահին մէջ
Կը մասնակցին՝ Լա Սիօթայի Հ. Յ. Դ. «Խաժակ» խումբը
եւ Հայրենակցական Միութիւնները
Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

ԱՊՐԻԼ 11Ը ԼՈՆՏՈՆԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած
Պ. Պ. Տ. ՔԷՕՉԷԿԵԱՆԻ, Տ. ՉԱԼԸՔԵԱՆԻ եւ Գ. ՊԱԼԸՔՃԵԱՆԻ
կողմէ
Այսօր, Շաբաթ կէս օրէ վերջ ժամը 3ին
Տեղի կ'ունենայ **Langham Hôtel**ի մէջ
ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ **OLIVER BALDWIN**
կը խօսի՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ
Կ'արտասանէ ՏԻԿ. ՇԱՀԱՆ–ՍԻՐԱՆ ՆԷՎՇԷՀԻՐ
ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ
ՎԱՂԸ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3ԻՆ
"Petit Journal,,ի սրահին մէջ
21, Rue Cadet Métro: Cadet

ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ ՇՐՋԱՆԱՒԱՐՏՈՒՀԻՆԵՐԸ ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԵՆ
«ԾՈՎԻՆԱՐ» ՕՓԷՐԷԹԸ (2 արար)
Հեղինակութիւն՝ ԱՐԱՄ ՉԱՐԸԳԻ, երաժշտութիւն՝ փրոֆ. Գ. ԱԼԸՄՇԱՀի
Կը մասնակցին Օր. Ի ՊԻԻԼՊԻԻԼԵԱՆ, Պ. Պ. Ժ. ՄԱՐԻԿԵԱՆ եւ Ժ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ: Բեմադրութիւն Պ. Ա. ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԻի
ԳԻՆ ՏՈՄՍԵՐՈՒ 20, 15 ԵՒ 10 ՖՐԱՆՔ

ԽՄԲԵՐԳՆԵՐ.— երաժշտական բաժնի ղեկավար յայտնի երաժշտագէտ փրոֆ. Գ. ԱԼԸՄՇԱՀ:

«ՃԱՓՈՆԱԿԱՆ ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ԹԱՓՕՐԸ» (լապտերներու պարով), ղեկավարութեամբ՝ վարժարանի մարզանքի ուսուցչուհի՝ Mlle LAHITTEի
ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻՆ Պ. Ձ. ԱՂԱՋԱՐԵԱՆ ԵՒ ԾԱՆՕԹ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐ

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՇՔԵՂ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

29 ԱՊՐԻԼ ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 8.45ԻՆ
Salle du Conservatoire
2, rue de Conservatoire Métro: Bonne-Nouvelle, Cadet

Ա. ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԻ

Բարեհաճ մասնակցութեամբ Փարիզի բոլոր հայ դերասաններուն
Կը ներկայացնէ՝ ի նպաստ Ա. ԴՄԲԷԹԵԱՆԻ

ՏՐԻԼՊԻ

Տոմսերու գիները ժողովրդական՝ 3, 5, 10, 15 եւ 20 փրանք
Կը ծախուին սովորական տեղերը:

Տօքթ. ՄԵՍՃԵԱՆ
ՆԵՐՔԻՆ ԵՒ ԿԱՆԱՆՑ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
Կ'ԸՆԴՈՒՆԻ ԻՐ ՆՈՐ ԴԱՐՄԱՆԱՏԱՆ ՄԷՋ
82 rue d'Amsterdam (9) Tél. Pigalle 70-02
Ամէն օր ժամը 2-6 կիրակի եւ տօն օրեր 10-12
Առաւօտները ժամադրութեամբ:
Հաղորդակց. միջոցներ՝ Gare St. Lazare. Մէթրօ՝ Place Clichy եւ Liège

---

Ամէն տեսակ կարի, կօշիկի եւայլնի ելեկտրական փոքր եւ մեծ մօթէօրներ՝ երաշխաւորութեան վկայագրով: Վճարման դիւրութիւններ: Դիմեցէք՝
HOVHANESSIAN Ingénieur
15, ruede Vienne. Paris (8) Tél. Laborde 28-56

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ շըմիզիէ կարող գործաւորուհիներ եւ անթըրփրընէօրներ: Տեւական գործ եւ լաւ վճարում: Ներկայանալ առաւօտները ՏԱՐՕՆԵԱՆի, **2, Rue Saint Philippe, Métro Sentier**:

Քրէպ տը շին պլուզ կարող պարզ գործաւորուհիներ կ'ուզուին: Դիւրին եւ տեւական գործ: Դիմել՝ Seropian, 7 rue Rollin, Paris (5): Մէթրօ՝ Monge:

ԴԻՄԵՑԷՔ՝ ԱՊՈՒԽՏԱՎԱՃԱՌ

ԵԱՂՃԵԱՆի

82, rue Jules-Ferry, Chaville-Velizy (S. & O.)

մեծաքանակ Ամենաընտիր ԱՊՈՒԽՏ՝ քիլօն 19 ֆրանք:
ԵՐՇԻԿ՝ քիլօն 18 ֆրանք:
կը ծախենք նաեւ փոքրաքանակ:

ԿԱՆԱՆՑ ՀԱՄԱՐ ՀԱՅ ԴԵՐՁԱԿ
Maison KEVORKIAN
կարուճին վկայուած է Rue de la Paixի մեծ տուներէն:
33, Rue des POISSONNIERS. Métro: Château Rouge et Barbès
կը կարենք sur mesure կանացի ամէն տեսակ հագուստներ haute couture մօտէլներով եւ կը հայթայթենք կարուած նոր հագուստներ՝ յարմար գիներով:
Մուշտակի եւ bonnetterieի նոխ պահեստ:
Տնտեսական տագնապին պատճառաւ զեղչուած գիներ:

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (19)

ՉՈՐՍ ԱՐԴԱՐ ՄԱՐԴԻԿ

Հեղինակ՝ ԷՏԿԸՐ ՈՒՕԼԸՍ Թարգմ. Ժ. Մ.

ԳԼՈՒԽ ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ

« ՁԱՅՆԱՐՁԱԿ »Ի ԽՄԲԱԳՐԱՏԱՆ ԴԷՊՔԸ

Ու ատրճանակը ուղղեց Թէրիի կուրծքին: Թէրի ծունկի եկաւ, ուզեց աղաչել, բայց չկրցաւ իրարու կապել բառերը:

— Աստուա՛ծ իմ, ո՛չ, պոռաց խմբագիրը ու յառաջացաւ:

Ատրճանակին քիթը դարձաւ իր վրայ:

— Պարո՛ն, փսփսաց անծանօթը, Աստուծոյ սիրոյն մի՛ ստիպէք զիս որ սպաննեմ ձեզ:

— Չէք կրնար այդպէս պաղարիւն կերպով մարդ սպաննել, պոռաց խմբագիրը զայրացած. քանի մը քայլ մօտեցաւ, բայց Ուէլսի բռնեց անոր թեւէն:

— Ի՞նչ օգուտ, ըսաւ Ուէլսի ցած ձայնով մը. միտքը դրած է, բան մը չենք կրնար ընել:

— Կրնա՛ք ընել, ըսաւ անծանօթը, իջեցնելով ատրճանակը:

Խմբագիրը դեռ չէր պատասխանած, երբ դուռը զարկին:

— Ըսէ՛ք որ զբաղած էք, հրամայեց անծանօթը խմբագրին ու ատրճանակը ուղղեց Թէրիին որ սկսեր էր լալ՝ պատին տակ կծկուած:

— Զբաղած եմ հիմա, պոռաց խմբագիրը:

— Տպագրիչը ձեզի կը սպասէ, պատասխանեց ձայն մը դուրսէն:

— Լա՛ւ, ի՞նչ կրնանք ընել, հարցուց խմբագիրը անծանօթին, երբ դուրսը կեցող մարդը հեռացաւ:

— Կրնաք այս մարդուն կեանքը փրկել:

— Ի՞նչպէս ...

— Պատուոյ խօսք տուէք թէ պիտի ձգէք որ մենք երկուքս հեռանանք. յետոյ վտանգի ազդանշան չպիտի տաք, ձայն – ձուն չպիտի հանէք եւ քառորդ ժամ վերջը միայն պիտի մեկնիք այս սենեակէն:

Խմբագիրը վարանեցաւ:

— Բայց ի՞նչպէս ապահով ըլլամ որ չպիտի սպաննէք զայն, այստեղէն հեռանալէ յետոյ:

Անծանօթը խնդաց դիմակին տակէն:

— Իսկ ես ի՞նչպէս գիտնամ որ սենեակէն հեռանալէս ետքը վտանգի ազդանշան չպիտի տաք:

— Պատուոյ խօսք կուտամ, պարոն, ըսաւ խմբագիրը:

— Ե՛ս ալ նոյնպէս, պատասխանեց դիմակաւոր անծանօթը, ու գիտցած եղէք որ ես երբեք չեմ դրժած իմ խօսքս:

Պայքար մը տեղի կ'ունենար խմբագրին մտքին մէջ: Իր ափին մէջն էր խոշոր պատմութիւն մը: Եթէ անծանօթը վայրկեան մըն ալ ուշացած ըլլար, Թէրիէն պիտի առնէր Չորսերու գաղտնիքը:

Նոյն իսկ հիմա կրնար թերեւս յանդուգն փորձ մը ընել, չէ՞ որ տպագրիչը կը սպասէր դեռ ... Բայց խմբագիրը զգաց որ ատրճանակը ձեռքին մէջ բռնող մարդը վճռական էր ու նահանջեց:

— Կ'ընդունիմ, բայց կը բողոքեմ, ըսաւ ան. գիտցած ըլլաք որ ձեր ձերբակալութիւնն ու պատիժը անխուսափելի են:

— Կը ցաւիմ որ համակարծիք չեմ ձեզի, ըսաւ դիմակաւոր անծանօթը, խոնարհութիւն մը ընելով. միայն մահն է որ անխուսափելի է այս աշխարհին մէջ: Քալէ հետս, Թէրի, չարունակեց սպաններէն. էրիկմարդու խօսք կուտամ որ բան մը չպիտի ընեմ քեզի:

Թէրի վարանեցաւ. յետոյ գլուխը կախ յառաջացաւ, աչքերը ուղղած տախտակամածին:

Անծանօթը կէս մը բացաւ դուռը եւ մտիկ ըրաւ խմբագրին որ կ'ըսէր.

— Լսեցէ՛ք, երբ տուն վերադառնաք, ձեր մասին յօդուած մը կը գրէ՞ք ինծի: Հոգ չէ, ձեզի անձնապատ մանրամասնութիւններ մի տաք, բայց գրեցէք ձեր խորհուրդներուն, ձեր գոյութեան պատճառներուն մասին:

— Պարոն, ըսաւ դիմակաւոր մարդը, որուն ձայնին մէջ հիացմունք մը կար, կը տեսնեմ որ արուեստէ հասկցող մէկն էք: Յօդուածը կը ստանաք վաղն իսկ:

Դուռը բացաւ ամբողջութեամբ ու երկու մարդերը մտան մութ նրբանցքը:

ԳԼՈՒԽ ՎԵՑԵՐՈՐԴ

ՀԵՏՔԵՐԸ

Յաջորդ օրը ժողովուրդը դղրդացին խորագիրներու եւ յաւելուածներու շնորհիւ լսեց թէ ինչպէս մազ մնացեր էր որ քառեակը ցանցին մէջ իյնար: Մարդիկ երկաթուղիներու մէջ, լրագիրը իրենց ծունկերուն վրայ՝ սկըսան վիճիլ « Ձայնարձակ »ի խմբագրին մասին — « Եթէ ես ըլլայի անոր տեղը ... » : Ա՛լ չխօսեցան պատերազմին, անօթութեան, օդին, փողոցի արկածներուն, խորհրդարաններուն, օրուան ոճիրներուն կամ Գերմանիոյ կայսեր մասին. ամէն մարդ ուշադրութիւնը կեդրոնացուց օրուան լուրին վրայ — Չորս Արդարները պիտի պահէի՞ն իրենց խոստումը եւ պիտի սպաննէի՞ն արտաքին նախարարը:

Ուրիշ նիւթ չկար: Սպառնալիք մը ղրկուած էր մէկ ամիս առաջ ու երբ բացառիկ դէպք մը չպատահէր, որը պիտի գործադրուէր վաղը:

Եւ զարմանալի չէ անշուշտ որ Լոնտոնի թերթերը ահագին տեղ յատկացուցին իրենց սիւնակներուն մէջ թերթի յայտնութեան եւ անոր մօտալուտ ձերբակալութեան:

— Անհասկնալի է մեզի համար, ըսաւ « Հեռագիր » թերթը, որ դղրդացին լուրեր տուող եւ աժաննոց մեր պաշտօնակցին խմբագիրները՝ այդ թշուառականները իրենց ձեռքին մէջ ունենալէ յետոյ, ազատ ձգած են զանոնք, որպէս զի երթան գործադրեն իրենց եղերելի ծրագիրը ... Եթէ մեծ մարդու մը դէմ ուրուն ... Եթէ ստիպուած ենք գործածել այս բառը քանի որ աժան լրագրութեան այս երերուն կարելի չէ շատ մեծ հաւատք ընծայել շնորհալից լուրերու սիրահար խմբագրութենէ մը բխած այս կարգի տեղեկութիւններուն — եթէ, կ'ըսենք, այդ թշուառականները իսկապէս այցելեցին մեր պաշտօնակցի խմբագրատունը ... :

(Շարունակելի)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԿԻՐԱԿԻ 23 ԱՊՐԻԼ 1933
23 Avril 1933

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2169

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՍՈՒԳԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ԱՅՍ ԵՐԵԿՈՅ, ԱՄԷՆՔԴ ՍԱԼ ԿԱՎՕ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

Ո՛Չ ԹԷ ՍԳԱՏՕՆ, ԱՅԼ ՈՒԽՏԻ ՕՐ

—o—o—

« Վասնզի եւ մեռելներս եւ ողջերդ,
արցունքի տեղ, այսուհետեւ՝
Միշտ քինաշարժ եւ անդադրում
մրրկումի պէտք ունինք…:»

« Մեռելոցի օր » ՍԻԱՄԱՆԹՕ

« Մեռելոց »ներ շատ ունի Հայոց հինաւուրց եկեղեցին: Հաւատացեալները տարին քանի մը անգամ կը սգան իրենց սիրելիները՝ որոնք անդարձ բաժնուած են այս անցաւոր աշխարհէն: Գերեզմանատուն կ'երթան՝ կաթիլ մը արցունք թափելու անոնց հողակոյտերուն վրայ եւ բերան մը աղօթք մը ընելու, որպէսզի թեթեւցնեն իրենց վշտակոծ սիրտերը:

Իսկ նոր ժամանակներու Հայոց ժողովուրդը տարին մէկ օր միայն ունի, յիշելու համար այն մէկ միլիոն զոհերը, որոնք ինկան հայ Անունին, հայ Գաղափարին, հայ Հայրենիքին համար:

Արցունքով չէ որ կը դիմաւորենք այսօր մեր անմահ հերոսներն ու նահատակները: Արցունքը տկարութիւն կ'ենթադրէ: Իսկ մենք արի պէտք է ըլլանք: Արժանաւոր ժառանգ արի արանց հայկազանց:

Դափնիներ ունինք մենք անոնց համար: Այս առաւօտ մեր նահատակներու զաւակները — Զափահաս Որբերը — այդ դափնիները կը տանին հանդիսաւորապէս տեղաւորելու Փարիզի Յաղթական կամարին տակ հանգչող անանուն Զինուորին վրայ, հայ կամաւորներու հովանիին տակ եւ հայ սկաուտներու ուղեկցութեամբ:

« Մեր հայրերուն զինակիցը հիմա կը պառկի փառքերու մէջ եւ յաղթութեան կամարի տակ: Անծանօթ են, սակայն, գերեզմանները մեր հայրերուն եւ անոնց զաւակները՝ տակաւին թափառական: Երբո՛նք Ֆրանսացի Անծանօթ Զինուորին մէջ գտնելու յիշատակը մեր նախատակ ծնողքներուն: Երբո՛նք ասպնջական եւ ասպետական Ֆրանսայի անծանօթ բայց քաջարի զաւկին առջեւ մեր ուխտն ընելու,— թող անգա՛մ մըն ալ վառի անշէջ բոցը անոր գերեզմանէն եւ արծարծի մեր հոգւոյն մէջ հերեղէն բառը, զոր մեր հայրերը գրեցին իբրեւ կտակ,— Հայրենի՛ք »:

Ա՛յսպէս կը պատգամեն հայ որբերը, որոնք գրեթէ մինակ են մնացած այսօր՝ Ապրիլեան Յիշատակի Տօնը ամէն տարի կանոնաւորաբար տօնելու համար հոն՝ ուր կազմակերպութիւն ունին իրենք: Ու կը տօնեն արժանաւոր հանդիսաւորութեամբ, ինչպէս վայել է մէկ միլիոն նահատակներուն:

Իսկ հոն՝ ուր որբերը կազմակերպութիւն չունին, համազգային Ուխտի այս օրն ալ մոռացութեան տրուած է, բախտին ձգըւած: Քանի երկարին տարագրութեան տարիները, քանի հեռանանք 1915էն, մեր ժողովուրդի մէկ մասին մէջ ա՛յնքան կը շեշտուի ուծացումը: Ուրացումը մեր ազգային սրբութեանց եւ արժէքներուն:

Եւ սակայն ո՛չ մէկ տօն, ո՛չ մէկ հանդէս ա՛յնքան մօտիկ պէտք է ըլլայ մեր սրտին, որքան այս նուիրական Օրը:

Ժամանակակից պատմութիւնը դեռ չէ արձանագրած ո եւ է դէպք, որ հեռուէն կամ մօտէն նմանութեան եզրեր ունենայ ապրիլ 11-24ի խորհրդանշած Մեծ Եղեռնին հետ:

Եզական է այն, ու թերեւս ալ եզական պիտի մնայ:

Մարդ էակի միտքը երբ եւ իցէ չպիտի կրնայ յղանալ նման սանդարամետեան ծրագիր մը, ծնունդ Թուրանեան դիւային հանճարին:

Ամբողջ ցեղ մը արիւնուշտ դահիճ դարձաւ՝ բնաջնջելու համար դարաւոր ազնիւ ժողովուրդ մը: Վատ ու փոքրոգի՝ կոնակէն հարուածեց անզէն ազգ մը, ամէնէն բարբարոս մեթոտներով: Նախ անճիտեց գլուխը դաւաճանօրէն, զարկաւ ցեղին ընտրանի մտաւորականութիւնը, որպէսզի չապրի այլեւս մարմինը, հայ զանգուածը:

Յիշատակի օր է այսօր եւ Ուխտի Օր:

Յիշենք Զանգըրը եւ Այաշ տարուած եւ չարաչար սպաննուած մեր բանաստեղծներն ու գրագէտները, մեր հռետորներն ու ազգային գործիչները: Յիշենք նաւակներով Սեւ ծով թափուած մեր անմեղ ու սիրասուն երախաները: Տէր Զօրի սպանդանոցին մէջ ջարդուած մեր հազարաւոր հայրենակիցները: Բռնի տեղահանութեան ճամբուն վրայ վատօրէն խողխողուած մեր բիւրաւոր հայրերն ու եղբայրները: Գազանօրէն լլկուած ու բռնաբարուած մեր անթիւ ու անհամար մայրերն ու քոյրերը: Յիշենք բոլոր անասելի ու անխոստովանելի ոճիրներն ու վատութիւնները:

Եւ ուխտենք չմոռնալ այս բոլորը: Չմոռնանք որ հարուածը ուղղուած էր ամբողջ հայ ժողովուրդի գոյութեան դէմ: Չմոռնանք որ նոյն վախճանին էինք դատապարտուած նաեւ մենք՝ բախտաւո՞ր թէ անբախտ վերապրողներս: Մեզմէ շատեր ապրեցան տարագրութեան ծանր օրերը, ճաշակեցին հայ անունին պարտադրած դառնութիւնը, մահուան հետ դիրկ դիրկի մաքառեցան տարիներով: Ու դեռ այսօր Արաբիոյ եւ Անատոլուի խորերը մեր հազարաւոր քոյրերը կը տառապին խալամական հարէմներու մէջ:

Յիշելով այս բոլորը ուխտենք քալել անոնց ճամբէն:

Եւ ամէն տարի տօնելով այս Յիշատակի Օրը, գինե՛նք մեր հոգիները եւ երդնո՛ւնք նահատակուած ժողովուրդի պատմական Դատով:

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Ուաշինկթընի Խորհրդաժողովը

Ինչպէս գրած էինք երէկ, Անգլիոյ վարչապետը Մաքտոնըլտ արդէն հասաւ Ուաշինկթըն: Շոգենաւէն ելլելէ առաջ, ամերիկեան ժողովուրդին ուղղուած յայտարարութիւն մը ըրաւ:

« Կը յուսամ, ըսաւ, ձեր նախագահին հետ անկեղծ եւ յրիւ կարծիքի փոխանակութիւններ ունենալ տնտեսական եւ քաղաքական բազմաթիւ խնդիրներու շուրջ: Մեր ձեռքին տակ գտնուած կարճ ժամանակի ընթացքին՝ չենք կրնար անշուշտ վերջնական համաձայնութիւններու յանգիլ: Մեզմէ զատ ուրիշ ազգեր ալ կը շահագրգռուին այդ խնդիրներու կարգադրութեամբ: Պէտք է սակայն ճամբայ հարթել միակամ գործակցութեան մը համար եւ կը կարծեմ թէ մեր տեսակցութիւնը անհրաժեշտ է այդ տեսակէտով »:

Նախագահ Ռուզվէլթի վերջին որոշումները վերիվայր հրջած ըլլալով Ուաշինկթընի խորհրդաժողովին ծրագիրը, Ֆրանսական պատուիրակութիւնը լուրջ մտահոգութեան մատնուած է: Պ. Էրիօ, « Իլ տը Ֆրանս »ի մէջ իրեն ընկերակցող լրագրողներուն յայտարարեց.

— Ես պիտի բաւականանամ միայն մտիկ ընելով: Մինչեւ երէկ ծրագիրս էր պարզել Ֆրանսայի տեսակէտը այնպէս ինչպէս որոշուած էր Պ. Պ. Տալատիէի, Փօլ – Պոնքուրի եւ Պոնէի հետ տեսակցութեանս ընթացքին, մեկնելէս առաջ: Այս բոլորը անպէտ է այլ եւս: Տեսնել ու լսել, այս պիտի ըլլայ ամբողջ դերս:

Ամերիկեան կառավարութեան տեսակէտներուն մասին կարգ մը տեղեկութիւններ կը տրուին: Պատերազմական պարտքերը չպիտի ջնջուին: Ռամկավար կուսակցութիւնը հակառակ է ատոր. միայն թէ կարելի պիտի ըլլայ զեղչ ընել եւ վճարումը յետաձգել, պայմանաւ որ խորհրդարանը վաւերացնէ: Դրամի խնդրին մասին որոշ առաջարկներ պիտի ընէ Նախագահ Ռուզվէլթ: Համաշխարհային առեւտուրին զարկ տալու համար անհրաժեշտ է ամրապնդել դրամները: Ամերիկա պատրաստ է ընդունելու դրամի միջազգային նոր չափանիշ մը, որուն հիման վրայ պիտի որոշուի իւրաքանչիւր երկրի դրամի արժէքը: Ամերիկա տրամադիր է նաեւ վերաքննել իր մաքսատուրքերը, պայմանով որ միւս ազգերն ալ նոյնը ընեն: Որոշ համաձայնութեան պէտք է գալ ցորեն արտադրող երկիրներուն հետ, որպէս զի արտադրութիւնը պակսեցուի՝ հաւասարելու համար սպառումի քանակին: Այս ձեւով գիներու անկումին առաջքը կ'առնուի: Արծաթին արժէք պիտի տրուի եւ իբր միջազգային դրամ ընդունուի, եթէ միւս ազգերն ալ համաձայնին:

Գալով զինաթափութեան, Նախագահ Ռուզվէլթի կարծիքով համաշխարհային տնտեսութիւնը մեծապէս կը տուժէ ցամաքի, ծովի եւ օդի համար կատարուած պատերազմական ծանր ծախքերու պատճառով: Ամերիկա պատրաստ է միանալու սպառազինումները զեղչելու ամէն ձեռնարկի, մանաւանդ յարձակողական ճիւղի վերաբերողները:

Ֆրանսայի նախարարական խորհուրդը երէկ առաւօտ ժամը 11ին պատերազմական նախարարութեան մէջ նիստ գումարելով զբաղեցաւ օրուան հրատապ խնդրով — ոսկեփոխի դրութեան լքումը Ամերիկայի կողմէ: Նիստէն վերջ հեռագրով հրահանգներ տրուեցան Պ. Էրիոյի՝ իր բռնելիք դիրքին մասին:

Մաքտոնըլտ եւ Նախագահ Րուզվէլթ իրենց առաջին տեսակցութեան ընթացքին քննեցին տնտեսական ընդհանուր կացութիւնը: Րուզվէլթ հաւաստեց Անգլիոյ վարչապետը թէ՝ Ամերիկա ոսկեփոխի դրութիւնը լքեց միայն ներքին քաղաքականութեան վերաբերեալ խնդիրներու համար: Մինչդեռ Ծերակոյտի բեմէն ռամկավարներու վարիչը Ռոպինսըն յայտարարեց առջի օր թէ նախագահը ստիպուեցաւ ոսկեփոխը լքել՝ օտար պետութեանց հետ իր բանակցութեանց ընթացքին ձեռքերը աւելի ազատ ըլլալու համար:

Դիւանագիտական շրջանակներու մէջ յոռետեսութիւն կը տիրէ Ուաշինկթընի խորհրդաժողովի արդիւնքին մասին:

ՐՈՒԶՎԷԼԹԻ ԼԻԱԶՕՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ծերակուտական Թոմաս խորհրդարանին ներկայացուցած էր իր ծրագիրը, որ լայն իրաւասութիւններ կուտայ Նախագահ Րուզվէլթի դրամական – ելմտական խնդիրներու մասին: Ծերակոյտի մասնաւոր յանձնաժողովը իր հաւանութիւնը տուաւ այդ ծրագրին, որ, ինչպէս գրեցինք երէկ, գլխաւոր երեք կէտերէ կը բաղկանայ: 1) վեց միլիառ տոլար արժէքով թղթադրամ շրջաբերութեան հանել, 2) տոլարի պարունակած ոսկիի համեմատութիւնը առաւելն 100էն 50ի իջեցնել, 3) դաշնակից պետութիւններէն, մէկ տարուանհամար, պատերազմական պարտքի փոխարէն արծաթ դրամ ընդունիլ:

Նախագահը այս իրաւասութիւններէն պիտի օգտուի՝ իր յարմար տեսած ատենը:

Բոլշեւիկները ալ փոխ-վրէժի կը դիմեն

Խորհրդային Միութեան արտաքին առեւտուրի գործավարը, պատասխանելով անգլիական կառավարութեան արգելքին ռուսական ապրանքներուն դէմ, իր կարգին հրամայեց դադրեցնել առեւտրական ամէն գործառնութիւն Խորհրդային Միութեան եւ Անգլիոյ միջեւ: Նոյնպէս ազդարարեց խորհրդային բոլոր կազմակերպութեանց այսուհետեւ չվարձել ո եւ է անգլիական շոգենաւ: Քայլ մը աւելի առաջ երթալով, գործավարը ծրագրած է նաեւ արգիլել անգլիական ապրանքներու թրանզիթի ձեւով անցքը Խորհրդային Միութեան հողերէն: Պիտի սահմանափակուի անգլիական նաւահանգիստներու գործածումը ռուսական արտածումներուն համար եւ ծանր տուրքեր պիտի գանձուին անգլիական այն շոգենաւերէն, որոնք խորհրդային ջուրերը կը մտնեն:

Սիթրօէնի գործաւորները պիտի բացուին վաղը

Աշխատանքի նախարար Պ. Ֆրանսուա Ալպէրի միջնորդութեամբ նոր բանակցութիւններ տեղի ունեցան Պ. Սիթրօէնի եւ բանթողներու պատուիրակներուն միջեւ:

Ինչպէս կը յիշուի, Սիթրօէն կ'առաջարկէր օրավարձերու ընդհանուր գումարին վրայ ամիսը 2,700,000 ֆրանքի զեղչ մը ընել, մինչ բանթողներու ներկայացուցիչները միայն 400,000 զեղչի կը յօժարէին: Ուրբաթ օրուան իրենց հաւաքոյթին մէջ, որուն ներկայ էին 6000 գործաւորներ, բանթողները քիչ մը եւս տեղի տալով այդ գումարը բարձրացուցին մէկ միլիոն ֆրանքի: Սիթրօէն անդրդուելի մնաց, պնդելով իր նախկին առաջարկին վրայ ու զեկոյցով մը յայտնեց թէ որոշած է գործարանները բանալ վաղը՝ երկուշաբթի սովորական ժամուն: Արդէն անհատական հրաւէր ղրկուած է բազմաթիւ բանուորներու: Իսկ անոնք որ հրաւէր չեն ստացած եւ կ'ուզեն աշխատիլ նոր պայմաններով, պէտք է դիմեն նամակով իրենց ճիւղի պետերուն:

Միւս կողմէ բանթողներու ներկայացուցչական մարմինն ալ զեկոյց մը հրատարակելով կ'ըսէ. 1) ոչ մէկ զեղչ ժամը 5.50 ֆր. եւ աւելի պակաս ստացողներու օրավարձին վրայ: 2) Ընդհանուր թոշակի վրայ 100էն 3—4 զեղչ միայն՝ համաձայն դասակարգին: 3) Վեց ամսուան համար հաւաքական պայմանագրութիւն կնքել՝ որպէսզի անխախտ պահուին այս օրավարձերը: 4) Գործադուլի պատճառաւ ոչ մէկ բանուոր պէտք է հանուի գործէ:

Բանուորները որոշեցին պայքարը շարունակել մինչեւ վերջ: Երէկ դարձեալ ազմկալի հաւաքոյթներ տեղի ունեցան Աշխատանքի Տան մէջ:

250 ՔԻԼՕ ԱՓԻՈՆ ԲՌՆՈՒԱԾ

Մէսաժըրիի Թէոֆիլ Կօթիէ շոգենաւը առջի օր Մարսիլիա հասաւ Պոլսէն: Մաքսի պաշտօնեաները իրենց սովորական խուզարկութեան պահուն երեւան հանեցին 250 քիլօ ափիոն:
Ո եւ է ձերբակալութիւն չկատարուեցաւ:

Մաքսանենգները ափիոնը բաժնած էին կէս եւ մէկ քիլոնոց ծրարներու: Յետոյ շոգենաւին յիմարներու յատկացուած խցիկին ծածկոցները քակելով, ծրարները տեղաւորած եւ կրկին տեղը գամած էին ծածկոցները:

Մաքսատան պաշտօնեաները առանց դժուարութեան, ձեռքով դրածի պէս գացին գտան ծրարները յիշեալ խցիկին մէջ, ուր սովորաբար ո եւ է խուզարկութիւն չէր կատարուեր: Ծրարներուն վրայի դրոշմանիշերը կը հաստատէին թէ ափիոնը պատրաստուած է Պոլսոյ մէջ: Ինչպէս գրեցինք, վերջերս Թուրք իշխանութիւնները երեւան հանեցին Թմրեցուցիչ պատրաստող գործարանը եւ ձերբակալեցին այդ գործին հետ կապ ունեցող բոլոր անձերը:

ՇՓՈԹ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆ ԾԱՅՐԱԳՈՅՆ ԱՐԵՒԵԼՔԻ ՄԷՋ

Ճափոն. բանակը երկու թեւի վրայ կը գործէ՝ դիւրին յաղթանակներ շահելով: Մէկ կողմէ դէպի Փեքին կը յառաջանայ, միւս կողմէ կը սպառնայ խորհրդային միութեան՝ Մանչուրիոյ ճակատին վրայ: Իր ձեռնասունը՝ Մանչուքուոյի կառավարութիւնը վերջնագիր մը տուաւ խորհրդային կառավարութեան, պահանջելով մայիս 10էն առաջ իրեն յանձնել Արեւելեան Չինաստանի երկաթուղիին պատկանող վայրաշարժներ եւ վակոններ, որոնք բոլշեւիկներու ձեռքը կը գտնուին: Ճափոն այլապէս կը սպառնայ գրաւել զանոնք զէնքի ուժով: Այս կերպով պիտի կտրուի այն միակ ուղիղ գիծը, որ կայ Ռուսիոյ եւ Վլատիվոսթօքի միջեւ: Վլատիվոսթօքն ու շրջանի հողամասը պիտի գրաւուին Ճափոնի կողմէ՝ իբրեւ անհրաժեշտութիւն Մանչուրիոյ ապահովութեան համար: Այդ շրջանին մէջ աւելի հարուստ հանքեր կան քան բուն իսկ Մանչուրիոյ մէջ:

Միւս կողմէ Ռուսերը ամրացուցած են իրենց դիրքերը Ծայրագոյն Արեւելքի մէջ եւ ուժեր համախմբած մանչուրական ճակատին վրայ:

Փէքինը կը պարպուի արագօրէն: 6200 սնտուկ թանկարժէք հնութիւններ փոխադրուեցան Նանքին: Ճափոնցիները առժամեայ կառավարութիւններ ստեղծեցին իրենց գրաւած նահանգներուն մէջ:

ՏՈԼԱՐԸ ԿԸ ԴԻՄԱԴՐԷ

Սկիզբի օրերու գնովութիւնը անցնելէ վերջ, տոլարը բարձրանալու ձգտումներ ցոյց կուտայ հիմա: Հինգշաբթի օր մինչեւ 22.35 ֆրանքի իջած էր: Ուրբաթ օր Նիւ Եորքի մէջ բարձրացաւ մինչեւ 23.84, հակառակ նախագահ Րուզվէլթի ստացած լիազօրութեան՝ տոլարը մինչեւ իր գինի կէսին իջեցնելու մասին:

Տոլարը կը դիմադրէ, որովհետեւ Ամերիկայի տնտեսական վիճակը շատ լաւ է և ոսկիի մթերքը առատ: Յետոյ Եւրոպայի հրապարակին վրայ շատ տոլար չկայ, որպէսզի շահադիտութեան առարկայ դառնայ: Ամերիկացիներէն միայն կախուած է տոլարի գինին անկումը: Եթէ ուզեն արժէքը կտրել, այն ատեն խուճապ առաջ կը բերեն՝ Եւրոպայի հրապարակին վրայ ծախելով տոլարը եւ փոխարէն անգլիական կամ ֆրանք գնելով:

—o—o—

ԵՐԿԱԹՈՒՂԻԻ ծանր արկած մը պատահեցաւ Ռուսիոյ մէջ: Քրոփաչէվոյի եւ Զլաթուօթի մէջտեղ գիծէն դուրս ելաւ զինուորական կառախումբ մը, որ Արեւելք կ'երթար: Արդիւնք 70 մեռեալ եւ 200 վիրաւոր:

ՔԻՉ ՄԸ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ԵՂԵՌՆԻ ՏԱՍՆՈՒԹԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

«Մեր ակարութեան օրերուն, Ադրինապոլսոյ վերադրաւումէն յետոյ, դուք մեր վիզին փաթթուեցաք եւ բարենորոգումներու խնդիր մը բացիք: Ահա թէ ինչո՞ւ մենք պիտի օգտուինք այն նպաստաւոր կացութենէն որուն մէջ կը գտնուինք, այնպէս մը ցրուելու ձեր ժողովուրդը որ ամբողջ յիսուն տարիներ, ալ բարենորոգումներու գաղափարին համար դուք ձեր գլուխը վեր չպիտի առնէք»,

Այսպէս կը պատգամէր տարաշխարհային հրէշը, այդ օրերու «ամենակարող» ներքին գործերու նախարար Թալէաթ, ողբացեալ Վարդգէսին, Հայաջինջ սարսափներու նախօրեակին, մերկապարանոց չնականութեամբ մը:

Այո՛, տարիներ ու տարիներ անդադար երազուած ու ծրագրուած ոճիրը, արիւնանց ցեղ մը ամբողջութեամբ բնաջինջ ընելու, պէտք էր պատճառաբանուէր, գունաւորուէր — յաճախ ծիծաղելի դառնալու աստիճան — արտաքին աշխարհին առջեւ:

Բարենորոգումներու խնդիրը, որուն կ'ակնարկէր Թալէաթ եւ զոր պատճառ ու սկզբնաւորութիւն կը համարէր, յետադային սարքուելիք արեան խրախճանքներուն, Հայաջինջ սարսափներուն, ուրիշ բան չէր եթէ ոչ, Հայ ժողովուրդին, կեանքին, պատւին, եւ ինչքերուն տարրական եւ մարդկայնօրէն ամենաբնական ապահովութիւնը:

Եւ այդ օրերու ազգային իշխանութիւնները, ուրիշ աւելի բան չէին յուսացած քան այս:

Եւ գերակշիռ միջամտութեամբը մեծ պետութեանց պատուիրակներուն, բարենորոգումներու խնդիրը, որ հիմնուած ու բանաձեւուած էր 1878 Պերլինի դաշնագիրին վրայ (յօդուած 61րդ), ընդունուեցաւ եւ վաւերացուեցաւ Թուրք երիտասարդ կառավարութեան կողմէ 1914 փետր. 8ին:

Եւ ահա տարի մը վերջ, մեծ պետութեանց կողմէ մատուցուած եւ իրենց կողմէ ընդունուած ու վաւերացուած խնդիր մը, ոճիր կը համարուի: Ոճիր, ուղղուած Թուրք պետականութեան դէմ:

Այո՛ ոճիր մը, պարտկելու համար իրենց քստմնելի, աներեւակայելի արեան խրախճանքները:

Իրականին մէջ, վրան–բաց խեղկատակ դիւանագիտութիւն մըն է, աւելորդ շպար մը, Հայկական Ջարդերու որպէս պատճառ ու արդարացում, բարենորոգումներու խնդիրը, մատի փաթթոց դարձնելը:

Երբ մենք գիտենք թէ, նոյն Թալէաթը, այլ առթիւ, մոռնալով պահ մը իր նախորդ յայտարարութիւնները, իր չնական ու դաժանիկ հոգեբանութեամբ կը պատգամէր թէ «մեր գործերը մեզ կը պարտադրեն ազգային ու պատմական ստիպողականութիւն մը, — Թուրքիոյ գոյութիւնը երաշխաւորելու գաղափարը հարկ է գերադասէ ամէն նկատողութիւն: Մեզ կը յանդիմանեն թէ, խտրութիւն չենք դրած յանցաւոր ու անմեղ Հայոց միջեւ: Սակայն այդ բանը ընել հիմնովին անկարելի բան մըն է: Նկատելով որ այսօրուան անմեղ սեպուած երախաներն ու անչափահասները կրնան վաղը վտանգաւոր դառնալ»:

Կրնայի՞ք այսքան մերկապարանոց սրիկայութեամբ ու թրքավարի չնականութեամբ, երբ եւ իցէ, յայտարարութիւն մը երեւակայել, ընթերցող:

Ուրեմն «Թուրքիոյ գոյութիւնը երաշխաւորելու» համար, երբ արար աշխարհ, մեծով ու պզտիկով պատերազմի հնոցը նետուած էին, ու կլանուած էին քաղաքական ու տնտեսական ահաւոր հոգերով, պէտք էր ջարդէին, տրորէին հայ ցեղը, մտաւորականէն մինչեւ կիներն ու երախաները, ու չարքաշ, արի եւ բարի հայ գիւղացին, «պատմական ստիպողականութեամբ» մը:

Բայց կ'արժէ հասկնալ թէ ի՞նչ է, եւ ո՞ւրկէ կ'առնէ իր ծնունդը «պատմական ստիպողականութիւնը», որ այնքան երկար ժամանակ, բերնի ծամոց դարձաւ Իթթիհատի քանեակ բորենիներուն:

Երիտասարդ Թուրքերուն շարժումը, իր սկզբնական օրերուն, հակադրող շարժում մըն էր Սուլթան Համիտի արիւնոտ տիրակալութեանը դէմ: Գէթ այսպէս գրեցին ու բացատրեցին, — աւելցնելով նաեւ թէ պէտք էր զարգացնել, բուժել «հիւանդ մարդը» արմատական վերակազմութեամբ մը:

Սկզբնական օրերուն, անոնք քարոզեցին Ֆրանսական յեղափոխութեան եւ ռամկավար կարգերու վարդապետութիւններէն, — կրօնական ներողամտութիւն, օրէնքներու առջեւ հաւասարութիւն բոլոր քաղաքացիներուն համար, եւ պարտադիր զինուորական ծառայութիւն, եւ ապա սահմանադրական կառավարութիւն մը:

Իշխանութեան առաջին օրերուն, կը յայտարարէին թէ իրենց «նպատակն է երկրի բազմազան ու բազմալեզու տարրերու միօրինակ ու համերաշխ գործակցութիւնը: Բայց այս բոլորը մնացին մեռեալ տառ, եւ փոխանակուեցան Թուրք ազգայնականութեան հետ:

Եւ ըսինք արդէն թէ, բարենորոգումներու (իմա՛ ազատութիւնը հայ ժողովուրդին ըստ Թալէաթի) խնդիրը եւ անոնց պէս այլ եւ այլ բաներ պատճառաբանելով, արդարացում փնտռել առնուազն տղայական է, երբ գիտենք թէ Երիտասարդ Թուրքերու քով կար թաքուն քաղաքական ծրագիր — ուղեգիծ մը հայ ցեղը բնաջինջ ընելու:

Եւ այս գիծը որոշ կը տեսնենք, երբ 1909ին, իշխանութիւնը յետաշրջականներուն յանձնելէ վերջ, բախտաւոր օր մը, Մակեդոնացի զինուորներով վերադրաւեցին Պոլիսը, եւ անցան իշխանութեան գլուխը, ու գահընկէց ըրին Սուլթան Համիտը:

Իր առաջին պարտութենէն, եւ երկրորդ անգամ իշխանութեան գլուխը անցնելէն վերջ, Իթթիհատը բան մը փոխեց իր քաղաքական ու դիւանագիտական, արդէն իսկ պղտոր ու անորոշ դիմագիծէն: Ու տրամաբանօրէն քալեց այն բոլոր արահետներէն, որուն մէջէն քալած էին բոլոր իրենց նախնիքները, եւ մանաւանդ մեծ մարդասպան Սուլթան Համիտը: Ազատական գաղափարները շուտով տեղի տուին բռնապետական աննախընթաց ձեւերու:

Զանազան անուններով «ազգութիւններ» գոյութիւն չունէին իրենց համար: Թուրք խմորը պէտք էր թափանցէր ամբողջ ոչ–թուրք զանգուածին մէջ, որպէսզի երկրի բազմազան ու բազմալեզու տարրերը փոխանցուէին միաձոյլ Թուրք գոյացութեան մը: Եւ առ այդ, կը հռչակէին բացարձակ գերակշռութիւնը Թուրք տարրին, եւ կ'ուզէին Թուրք պետութիւնը հիմնաւորել ու հաստատել Իսլամներուն եւ Իսլամութեան վրայ:

Կեդրոնացումի ու համիսլամական քաղաքականութեան մէջ, դարձաւ աւելի արմատական, հաստատական ու աններող ոչ–թուրք տարրերուն հանդէպ: Այնպէս որ երիտասարդ Թուրքերու համաժողովը, Սելանիկի մէջ, 1911 հոկտեմբերին, կ'որոշէր իր ծրագիր–ուղեգիծը: Հատուած մը ահա այդ որոշումներէն. —

«Պէտք է փութացնել դէպի Կովկաս եւ Թուրքիստան ներգաղթը: Գաղթականներուն յատկացնել հողեր, եւ արգիլել քրիստոնեաներուն սեփականատէր ըլլալ: Քանի հակապալկար պայքարը ձախողեցաւ, փոխարէն պէտք է ձեռնարկել քահանաներու եւ ոչ–թուրք ուսուցիչներու եւ պաշտօնատարներու վտարումը Թուրքիայէն: Պէտք է որ Թուրքիա էապէս իսլամ երկիր մը դառնայ, եւ իսլամական գաղափարներն ու ազդեցութիւնը պէտք է որ գերակշռութիւն ունենան: Կրօնական ուրիշ ամէն փրոփականտ պէտք է խեղդուի: Կայսրութեան գոյութիւնը կախում ունի երիտասարդ Թուրք կուսակցութեան ուժէն եւ բոլոր հակամարտ գաղափարներու ճնշումէն»:

Եւ այսպէս Իթթիհատի համաժողովը ընդունելով կեդրոնացման եւ համիսլամութեան բոլոր արմատական սկզբունքները, պարզօրէն կը վկայէ թէ հայկական ջարդերը կանխամտածուած, ծրագրուած եւ ըստ ամենայնի հիմնուած ու բանաձեւուած էին իրենց ամենայետին օրկաններէն մինչեւ իրենց բարձրագոյն համաժողովներուն մէջ»:

×

Եւ յաջողեցա՞ւ Թուրքը, երբեմնի նամակատան պաշտօնեայ Թալէաթի բերնով յայտարարուած «պատմական ստիպողականութեամբ» մը՝ հայ ցեղը բնաջինջ ընելու հրէշային ծրագիրին մէջ:

Այո՛ եւ ոչ:

Այո՛, յաջողեցաւ անոր համար որ ցեղ մը ամբողջութեամբ բնաջինջ ըրաւ: Մեծով ու պզտիկով: Մէկ միլիոն: Մեր ոտքերը մեր բնադաւառէն կտրեց եւ չորս հովերուն յանձնեց մեզ:

Եւ այսօր վտարանդի հայ մարդը, բաժա՛ն բաժան աշխարհի չորս ծագերուն, իր սուգն ու անպատում տառապանքը կը պտըտցնէ պատառ մը հացի համար իր կեանքի (մեզի այնքան թանկ) աւիշը քամելով:

Եւ հայ մայրութիւնը, սրբազան Երկունքի կարօտով, իր դատարկ օրօրոցներուն երդին ի խնդիր՝ գործարաններու մուխին ու մեքենաներու ճիւաղային ճռինչին հետ եղբայրացած:

Ո՛չ, բայց ո՛չ անոր համար միայն որ այդ օրերու «անմեղ նկատուած երախաները եւ անչափահասները» այսօր աւելի քան երբեք վտանգաւոր են: Հաստ ու ահարկու:

Տառապանքէն ու վիշտէն, երէկի արիւնի խրախճանքներուն մէջէն ծնած է հոգեկան Հայը, իտէալին պաշտամունքն ունեցող Հայը: Այո, դառն է ճշմարտութիւնը, թէ Թուրքը մեզ կոտրակեց ֆիզիքապէս, եւ մեր ոտքին տակէն կտրեց մեր հողը:

Բայց չկրցաւ յաղթել հոգեկան ու գաղափարական Հային, որ մեծցաւ, ուռճացաւ արեան մէջ: Եւ այսօր սահմանի այս կողմը, պարտապահանջի արդար կեցուածքով, կը սպասէ բախտաւոր այն օրուան որ ուշ չէ, պիտի գայ, պիտի գայ անպայման:

Հ. ՏԷՐ–ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ

ՄՕՐՍ ԾՈՒՆԿԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ

(Վերյիշումներ Ապրիլ 11–24ի առթիւ)

Հաւատաւոր ուխտագնացի մը պէս, ամէն օր, հօտս առջեւս ձգած, կ'երթայի հայրենի գիւղս, որ շատ մօտիկ էր աքսորավայրիս:

Վրաս գլգլեակներով՝ բոկոտն ու գլխաբաց, վախ ուսէս կախ հնամաշ պայուսակ մը, մէջը չոր մը կորեկ հաց, ձեռքիս մէջ կոշտ փայտ մը իբրեւ ցուպ: Գրեթէ, ամէն օր, կ'երթայի հայրենի գիւղս՝ անոր կիսակործան, աւերակեալ որմերուն տակ մոռնալու օրուան տառապանքներս, անլուր չարչարանքներս, կարծես անոր փլատակներէն հայցելու սփոփանքի շող մը, ձայն մը յոյսի եւ մխիթարանքի:

Տառապանքի տակ կքած մայր մը ունիմ այդ աւերակներուն մէջ, եւ դեռ մանկահասակ քոյր մը որբացած: Քալած ճամբաս ամէնօրեայ ճամբաս է: Դարձ դարձիկ զառիթափ մը, եւ ահա, երկնասլաց բարտիներու ձորակը եւ քիչ անդին, գիւղը իր զոյգ աղբիւրներով, ճղակոտոր ուռեններով եւ դեռ կանգուն մնացած պատերով: Ու ես, դեռ մանկունակ, ամէն օր, այդ տխուր աւերակներուն մէջն եմ ու մօրս ծունկերուն առջեւ: Շառաչումի յայտնի հով մը կայ հոգիիս խորը: Կ'աճապարեմ, որքան կարելի է շուտ հասնիլ գիւղ, այդ օրը: Ու ջղագրգիռ այս դրութեանս մէջ անդթօրէն կը հարուածեմ առջեւէս անլեզու կենդանիները:

Կ'աճապարեմ հասնիլ գիւղ, վասնզի աւերակ գիւղին մէջ, դեռ կանգուն մնացած են մէկ–երկու տուներ: Մէկը իմ հայրենի երդիքս է, զոր բռնագրաւուած է Թուրք «բէկ» մը, ու նոյն այդ հայրենի տանս խորը, անշուք մէկ սենեակին մէջ, կ'ապրին մայրս եւ փոքրիկ քոյրս: Ու մայրս լուրջ հիւանդ է այդ օրերուն: Ու ես խիստ մտահոգ եմ իր վիճակին մասին:

Բայց, ահա գիւղը, ցամքած եւ աւերակ: Հօտս կը ձգեմ աւերակներուն մէջ, ու ես կ'ուղղուիմ մօրս բնակած սենեակը: Մայրս պառկած է, ու քոյրս խառնած անոր կողքին՝ թաց աչքերով: Զիս տեսնելով, ճիգ կ'ընէ վեր բարձրացնելու գլուխը, բայց չի յաջողիր: Մարշմած աչքերով՝ չոր ակնարկ մը կը ձգէ վրաս, ապա շրթները կը ծամծմէ, աչքերը կ'արցունքոտին եւ վիշտէն երեսը միւս կողմ կը դարձնէ: Քոյրս ալ կը սկսի լալ: Ու ես յուզումս զսպելու համար՝ դուրս կ'ելլեմ սենեակէն, առանց իսկ մօրս որպիսութիւնը հարցնելու: Ինծի կը հետեւի քոյրս, ու երկուքս միասին դուրս կ'ելլենք տունէն ու կը նստինք փլած պատի մը վրայ: Լուռ ենք: Երկուքս ալ քարացած ու մռայլ...:

Հէ՜յ, — կը մտածեմ ինքնիրենս, ակնարկ մը պտըտցնելով շուրջս, — հէ՜յ, դեռ քանի մը շաբաթ առաջ այս շրջանները ծառ ու ծաղիկ կար, շէն ու ճերմակ պատերով տուներ, ժիր ու ժպտուն դէմքով մարդիկ, ո՞ւր գացին այս ամէնը, ո՞ւր կորսուեցան, ո՞ր չար ձեռքը հնձեց զանոնք: Մոնկոլ, ի՞նչ գործ ունէիր այս դրախտին մէջ:

Քոյրս լո՛ւռ է, մտածկոտ, տարիքէն մարդու մը խորհուրդին ու խռովքին համահաւասար լրջութեամբ:

— Ըսէ, անո՛ւշիկ քոյրս — կը հարցնեմ վերջապէս — ըսէ, բան մը չե՞ս գիտեր մօրս այս անօրինակ հիւանդութեանը մասին: Ես սեւ ու մութ պատճառ մը կ'ենթադրեմ:

Քոյրս լուռ է:

— Քո՛յր, քո՛յր, զիս չե՞ս սիրեր:

— Օ՛, աղբար, ի՞նչ ըսեմ: Անկից քանի մը օր առաջ, փաշան, Մուհիտտինը, Ահմալը, Ալին եւ ուրիշներ հաւաքուած էին մեր դրան առջեւ, ատրճանակի փորձ կ'ընէին դրան վրայ:

Այդ միջոցին ես ու մայրս Զայիրներէն կուգայինք: Երբ տանը մօտեցանք, մայրս տեսաւ ու զայրացաւ մէկ կողմ նետեց շալակին տոպրակը ու բարկութեամբ պոռաց անոնց, «էյ, ի՞նչ է անաստուածներ, անտէ՞ր գըտաք այս տունը, անօրէններ»: Մօրս այս խօսքերուն վրայ, բոլորը մեր կողմը դարձան եւ սկսան կրակել մեզի դէմ: Թէեւ գնդակ չդպաւ մեզի, բայց մայրս, վախէն ու զայրոյթէն, մարեցաւ գետին ինկաւ: Ես ալ մարեցայ եւ գետին ինկայ, ալ չեմ գիտեր թէ ատկէց վերջ ինչ եղաւ... երբ արթնցայ, անկողինիս մէջն էի, մայրս, գունատ, գլխուս վերեւը նստած:

Ցնցելով այս ամէնը քոյրս դեռ կը հեկեկար, մինչ ես վշտէս քարացած՝ կը վերադառնամ մօրս սենեակը: Ոտքիս ձայնէն նայուածքը ինծի կ'ուղղէ եւ կը սկսի հանդարտ.—«Եկար ձագուկս, եկօ, մօտս նստէ: Խօսք էին կարօտցած եմ քեզ, եկօ, հիւանդ եմ, վո՞վ գիտէ, ի՞նչ կ'ըլլի, ի՞նչ չըլլիր»: Աչքերս ակամայ կ'ուղղուին մօրս աչքերուն: Մռայլ, տարօրինակ փայլ մը կայ անոնց մէջ:

Ուզեցի լալ, բայց սիրտս քարացած էր: — Լսէ տղաս, պէտքի եմ խօսքերս են քեզի: Է՛, մարդ էս, էսօր կաս, վաղը չկաս, էսոր համար վերջին ըսելիքս էսօր կ'ուզեմ ըսել: Երկու բան ունիմ քեզի ըսելիք: Մէկը էս որ որբ քրոջդ ձեռքը թող չտաս: Մէկ մըն ալ, ուր որ երթաս, որ աշխարհքն ալ դառնաս, էսօրուան վիճակովդ մնաս թէ աշխարհքի էն մեծ մարդը դառնաս՝ չմոռնաս ինչ որ աչքերովդ տեսար:

Ճակատագիրը ձեզ ողջ թողուց որ, ծուխ ըլլաք, երկինք բարձրանաք ու օր մը «ետ» գաք, մարած օճախը շէնցնելու համար: Ըրածներս «հալալ» ըլլի, կաթիս պէս «հալալ», բայց վախցիր մօր անէծքէն, էս փլած տուներուն անէծքներէն...:

Մայրս մելամաղձոտ թոնով մը վերջացուց իր խօսքը մինչ ես թաղուած էի տրտում խորհուրդներու մէջ:

Արեւը իր մարամուտին մօտեցեր էր երբ բաժնուեցայ մօրմէս, շտապելով դէպի քաղաք:

Յաջորդ օր, կրկին գիւղ հասայ, մօրս անշնչացած դիակը դպայ աչքերուս առջեւ, առանց պատանքի եւ առանց դագաղի:

×

Մա՛յր վերջին խօսքերդ բեւեռագիրի պէս քանդակուած են սրտիս խորը: Չեմ մոռնար զանոնք, ինչպէս չեմ մոռցած քեզ: Որքա՛ն շատ բաներ պիտի հարցնէի քեզի, եթէ գիտնայի որ, այդ օրը մեր վերջին հանդիպումը պիտի ըլլար:

Որբ զաւակդ, ես հիմա կը խոստովանիմ քեզի թէ քոյրերս ձգեցի ու փախա՛յ: Փախա՛յ առանց իսկ ետեւս նայելու, Ղովտին պէս սոսկալով ետ նայելէ: Փախա՛յ, առանց իսկ մտաբերելու այրող կարօտը հայրենի աշխարհիս: Փախա՛յ, առանց իսկ անդրադառնալու որ, պիտի յիշեմ, պիտի փնտռեմ ու չպիտի գտնեմ, ո՛չ մեր կապոյտ երկինքը, ո՛չ մեր բարի շողերով արեւը, ոչ մեր լայն փէշերով ուռիներու շուքերը, ոչ մեր աստղազարդ երկինքը, ոչ մեր գլգլան ջուրերը եւ ո՛չ ալ անմա՛ռ մաքրամաքո՛ւր սէրը մեր աշխարհի աղջիկներուն: Փախա՛յ, առանց խորհելու օտար հորիզոններու մասին, երկա՛ր ծխնելոյզներուն մասին, մութ ու խոնաւ մեր նոր խրճիթներուն մասին: Փախա՛յ, վերադառնալու համար սակայն:

Որպէսզի ծուխ ըլլամ եւ երկինք բարձրանամ:

Մա՛յր, քու հոգիդ, հայ աշխարհի անմուրազ մայրերուն հոգիները թող հանդի՛ստ ըլլան, որբերու մեծ բանակը կը պատրաստուի ձեր ուխտով:

Անոնք կը պատրաստուին, բոլորս կը պատրաստուինք վաղուան համար, ձեր ուխտին համար:

ՄԻՍԱՔ ՄԻՐԶԱ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

ԱՆԱՍՏՈՒԱԾԻՆ

Ինչո՞ւ սակայն «Մարդոց մէջ
սէր» բառերն այն՝
Որ անծանօթ դաշնակու-
թեամբ հնչեցին,
Երգ մը չեղան, այլ աղաղակ
մը ունայն
Մէջ անհամբոյր միջոցին:

ԵՂԻՇԷ ԱՐՔԵՊ. ԴՈՒՐԵԱՆ

Եթէ տեսնէիր ներդաշնակութիւնը Բնութեան, որ համակ սէր է ինքնին,

Եթէ տեսնէիր արեւը որ ամէն առաւօտ երկինքին շրջանը կ'ընէ, իր լոյսն ու ջերմութիւնը տարածելով երկրի վրայ,

Եթէ զգայիր արեւուն գուրգուրանքը, սէրը դէպի երկիր,

Եթէ գիտնայիր դիտել դաշտին սա գոյնզգոյն ծաղիկները, ամէնքը սիրոյ մէկ մէկ աչուկներ,

Եթէ լսէիր ծառին վրայ թառած ճռուողուն թռչուններու մեղեդին, որ համակ աղօթք ու սէր է,

Եթէ տեսնէիր կանանչազարդ ծառերն եւ յարգը գիտնայիր անոնց զով հովանիին՝ կիզիչ արեւուն տակ,

Եթէ օրհնել գիտնայիր ծառերն իրենց համեղ, ջրոտ պտուղներուն համար,

Եթէ զգայիր վճիտ առուակին օրհնութիւնն երկնային, երբ ան քու այրած շրթներդ կը զովացնէր,

Եթէ գիտնայիր անհամար բարիքները Մայր Բնութեան,

Եթէ վերջապէս գիտնայիր թէ ուժ մը ունին գերբնական, դաշտն իր ծաղիկներով, ծառերն իրենց պտուղներով,

Այն ատեն, ո՛վ Անաստուած, քու մէջդ ալ կը կաթէր պուտ մը սէր արարչիդ եւ նմաններուդ հանդէպ:

ՀԵՐՄԻՆԷ

ՄԵԾ ԵՂԵՌԸ

Ազգերու տարեգրութեանց մէջ, կան դէպքեր, թուականներ, որոնք իբրեւ կնիք, աւանդ կը ձգուին յաջորդող սերունդներու: Եւ այսպէս սերունդէ սերունդ, նոյն յիշատակները կը պահուին անվթար: Նոյն թուականները իւրաքանչիւր տարելիցին կը տօնուին, կը պանծացուին եթէ յաղթական յիշատակներ են:

Հայ ժողովուրդն ալ ունեցած է դարերու ընթացքին՝ ինչպէս իր ազգային փառքի, յաղթանակի փայլուն օրերը, նոյնպէս եւ պարտութեան ու սուգի օրեր:

Եւ սակայն յաջորդող սերունդները հնարաւորութիւն չեն ունեցած անցեալի փառքերը տօնելու, յաւերժացնելու ինչպէս նաեւ արժանաւորապէս սգալու եւ վերյիշելու ազգային համատարած աղէտները, պարտութեան եւ անկման թուականները: Որովհետեւ հայ ժողովուրդը, սահմանի երկու կողմը, ռուս եւ թուրք բռնապետական վարչաձեւերուն տակ ճնշուած, կը տրորուէր կը տապլտկէր, միայն իր սարուկի գոյութիւնը պահելով:

Այժմ եւս դէպքերու անօրինակ եւ դժբախտ դասաւորումով, հին փառքեր յաւերժացնելը չվերապահենք միայն լուսաւոր օրերու Միացեալ եւ Անկախ Հայաստանի մէջ, որ պատմական եւ արդարութեան անխուսափելի օրէնքով պիտի ծնի, բարգաւաճի իր անկախ եւ ինքնուրոյն ազգային մշակոյթով: Այս մասին թերահաւատ ըլլալը հաւասար է ինքնասպանութեան եւ ազգասպանութեան:

Իր բնադաւառէն փրցուած եւ աշխարհի չորս հովերուն տարտղնուած աստանդական հայութիւնը, որ վերջին 40–45 տարուան ազգային փոթորկալից կեանքի բոլոր սրտաճմլիկ դրուագները ապրած եւ դառնութեան բաժակը մինչեւ յատակը ըմպած է, չի կրնար ոչ մէկ պարագայի զանց առնել, մոռնալ, չյիշել եւ չսգալ՝ Ապրիլ Տասնըմէկը:

Կը տօնենք եւ կը սգանք մեր ազգային եւ յեղափոխական գործիչները, որոնք անընդհատ անձնուիրաբար եւ անխոնջ ծառայեր են ընդհանուրի շահուն, կամ հալածուեր, զոհուեր են յանուն ազգային ազատագրութեան մեծ իտէալին:

Ապրիլ Տասնըմէկը, սակայն, բոլորովին կը զանազանուի ամէն տեսակի ազգային սուգերէն, իր ծրգտումով, խորութիւնով եւ տարողութեամբ:

Ուստի այսօր ստիպուած ենք հոն, պահ մը կանգ առնել վերլուծելու համար թէ մեր մէկ միլիոն թանկագին զոհերը արդեօք պատահական չարիքի արդի՞ւնք եղած են, թէ ոչ զուտ թրքական բարբարոս եւ հայաջինջ քաղաքականութեան մշակած յստակ ծրագրի անշեղ գործադրութիւնը Թալէաթ-Էնվէր ճիւաղային ընկերութեան կողմէ:

Հայ ժողովուրդը խորապէս եւ անդրդուելի կերպով համոզուած է թէ Թուրք կառավարութիւնները, ըլլան համիտական, ըլլան իթթիհատական թէ քէմալական, խմբովին վաղուց հետապնդեր են քայլ առ քայլ եւ ըստ ժամանակի յարմարութեան պարբերաբար գործադրեր են զանգուածային ջարդեր, աքսորներ, ընդհանուր կոտորածներ հայ աշխատաւոր ժողովուրդին վրայ, որոշած ըլլալով արմատէն պոկել եւ մեռցնել ազգային ազատութեան նորածիլ բողբոջները:

Հայկական զանգուածային ջարդեր տեղի ունեցան 1890ին Էրզրում, մասամբ Պոլիս, 1895-96 թուականներուն հայկական գրեթէ բոլոր գաւառներուն եւ Պոլսոյ մէջ, մեծ պետութեանց դեսպաններու քթին տակ:

Այս բոլոր կոտորածները եւ սարսափները, սակայն, իրենց էութեամբ եւ նոյն իսկ կարելի է ըսել ամբողջական ձգտումով չեն կրնար հաւասարիլ Ապրիլ Տասնըմէկի Մեծ Եղեռնին:

90—95—96 թուականներու հայկական կոտորածները կը [illegible] մեր համրանքին, որ կրնար դարմանուիլ, որովհետեւ հայ ժողովուրդը կը մնար կապուած հողին, հայրենի օճախին, իր բնադաւառին մէջ:

Մինչդեռ պէտք է ընդունիլ թէ Ապրիլ Տասնըմէկը հայութեան ամբողջական բնաջնջման թուականն է, անոր համար որ հայ ժողովուրդը ամբողջապէս փրցուեցաւ եւ տեղահան ըրին իր մայրենի հողէն, վերջապէս բաժնեցին զինքը պապենական եւ հայրենական օճախէն, առանց սեռի, տարիքի եւ դաւանանքի խտրութեան:

Եւ աւելին, սիրտ ծակող աղաղակներու, ճիչերու տակ բնաջնջեցին լեռներու, ձորերու մէջ գնդակահար, կացնահար ընելով, Տէր Զօրի անապատներու մէջ անօթի [illegible], մահուան դատապարտելով:

Ինչո՞ւ, — որպէսզի վերապրողներ չգտնուելով, Թուրք կառավարութիւնները միանգամ ընդ միշտ ազատած ըլլան «Հայկական խնդիր»էն որմէ երբեմն երբեմն կը նեղուէին եւրոպական մեծ պետութեանց կողմէ ծանօթ վաշխառու միջամտութիւններով:

Մարդկային կազմին ամէնէն կարեւոր եւ փափուկ մասն է սիրտը: Երբ սրտին կ'ուղղէք գնդակը, դիակ մը կը դառնայ զոհը:

Ազգային հաւաքական կեանքի մէջ սիրտը կը ներկայացնէ նոյն ժողովուրդին մտաւորական դասը, իբրեւ լուսաւոր փարոսը եւ առաջնորդը:

Բաժնեցէք, չքացուցէք մտաւորականութիւնը հաւաքականութենէն, ի՞նչ կը պատահի, — կը պատահի այն որ կ'ունենանք կամքէ, խելքէ եւ առաջնորդէ զրկուած ամբոխ մը, որ [illegible] կրնայ սայթաքիլ զանազան պատահականութիւններու առջեւ:

Երբ սակայն իրողութիւն է, ասով ուրեմն կատարելապէս եւ առանց եւ այլի, կը հաստատուի որ Թալէաթի ոճրային միտքը [illegible] անցաւ այս[...]ութեամբ իր նախորդները:

Պոլսոյ աչքի զարնող մտաւորականներ եւ յեղափոխական առաջնորդներ շատեր, որ իր «բարեկամներ»ն էին, 1915 Ապրիլ Տասնըմէկին ձերբակալուեցան միեւնոյն ժամուն եւ խմբովին աքսորուեցան անգամ մըն ալ դէմ յանդիման չգալու սաղայէլական հրամանով:

Նախապէս աքսորելով, սպաննելով Պոլսոյ եւ գաւառի յեղափոխական եւ մտաւորական առաջնորդները, չարագործը, դիւային ժպիտով պիտի տեսնէր կոտորակուած կամ անգլուխ հայ ժողովուրդը ամէն վայրկեան նոր թակայ թուրքեւքիւրտ վայրենի դահիճներու տապարին, գնդակին եւ խողխողման:

Խիստ ուշագրաւ է նոյնպէս, որ հայ յեղափոխականը եւ մտաւորականը ձերբակալելու պահուն, ճիւաղը [illegible]ութիւն չըրաւ յեղափոխականին եւ հակայեղափոխականին, յայտնի [illegible] մտաւորականին եւ թուրքերու [illegible]: Ու մենք կ'եզրակացնենք թէ Թուրքը [illegible] ուզեց Ապրիլ Տասնըմէկը դարձնել հայ ժողովուրդին ամբողջական բնաջնջման թուականը: Ահա թէ ինչո՞ւ, [illegible] այսօր մեզի համար կրկնակ նշանակութիւն…

թեամբ համազգային արտայայտութեան օր է։ Օրը մեր մէկ միլիոն զոհերուն, օրը բողոքի եւ ցասումի ... դէմ, օրը մեր ... մեծ ուխտին։ Հայերս կրազգային մեծ ... բաժնուելէ իրարմէ ըմբռնումներով, համոզումով եւ գործելու խոր ... ։

Եւ սակայն այսօր բոլոր Հայերը միակամ միայն կրնան ըլլալ, մէկ սիրտ կրելով, միասին մտածելով եւ միասին ազալով։

Այլ կերպ մտածողները Հայեր չեն։ Վա՜յ այնպիսիներուն, երբ վաղը ...

...

լաստանի մէջ։

Կարեւորը այն է, որ այսօր մէկ միլիոն հայութիւն հոն համախմբուած կը պահէ իր ֆիզիքական գոյութիւնը։

Հեռու չէ օրը, երբ հայ ժողովուրդը կը տիրանայ իր պատմութեան ժառանգին։ Ասիկա օրէնք է։

Միակ սրբազան պարտքը եւ աշխատանքը, որ կը ծանրանայ հայ կուսակցութիւններու վրայ, ազատութեան հուրը վառ պահելն է, ներկայ եւ ապագայ սերունդներու քով, ամէն անկիւն, ուր ան կը շնչէ։ Որպէս զի երբ հնչէ յեղափոխութեան շեփորը ազատութեան կռիւին եւ պայքարին համար, ապազգայնացած չգտանք այսօրուան եւ վաղուան սերունդները։

Ահա օրուան ազգային միակ մտահոգութիւնը։

ՎԱՀԱՆ ՄԱԶՄԱՆԵԱՆ

ԱՆԼՈՒՍԻՆ ԳԻՇԵՐ...

—•—

վա՜յ մեզ եթէ 1915ի եղեռնը, որ երէկ մեր ազգն ու հայրենիքը ծղակտոր դարձրեց, եւ մեզ մոխիրների վրայ թողեց, նորէն հէքեաթ դառնայ։

Ա· ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ

Այս գիշեր, ապրիլի ազատ գիշեր...

Մեծ Եղեռնի տարեդարձը, դարերու պատմութեան դժխեմ էջերուն մէջ երբեք չտեսնուած... այսօր տասնեւութը երկար ու անմոռանալի տարիներ յետոյ, դարձեալ իր ահաւոր ու սոսկատեսիլ յուշերը կը բերէ աչքերուս, հին վէրքերը ցոյց կու տայ. վէրքեր խորունկ, վէրքեր կսկծալի։

...

Նահատակնե՜ր, նահատակնե՜ր, դուք անշիրիմ խնկելիներ, գիտցէք որ այս բոլորը հէքեաթ չպիտի մնայ, իսկ եթէ հէքեաթ դառնայ, թող ողջ աշխարհ մեղի վայ կարդայ։

Ս· ԸՆՏՐԻԿԵԱՆ

ԵՍԱՍԷՐ ՀՍԿԱՆ

(ՀԷՔԵԱԹ)

—•—

Օսկար Ուայլտ

Տղաքը, ամէն յետմիջօրէի, դպրոցէն դարձին, կանգ կ'առնէին Հսկային պարտէզին մէջ ու կը խաղային։ Իսկ պարտէզը մեծ էր ու գեղեցիկ։ Փափուկ ... կանաչ ... կանաչ խոտին վրայ ... փայլուն ծաղիկներ, աստղերու նման, ցրուած էին քնքոյշ խոտին վրայ։ Պարտէզին մէջ կային, նաեւ, տասներկու դեղձի ծառեր, որոնք գարնան կը ծածկուէին նուրբ ու վարդագոյն ծաղիկներով, իսկ աշնան՝ համեղ պտուղներով։ Թռչունները կը թառէին անոնց վրայ ու այնքան անուշ կը դայլայլէին որ տղաքը կը դադրեցնէին իրենց խաղը՝ լսելու համար անոնց դեղգեղը։

— Հոս ո՜րքան երջանիկ ենք, — կ'ըսէին տղաքը։

Բայց, Հսկան եկաւ օր մը։ Ան այցելութեան էր գացած իր մարդակեր բարեկամին։ Եօթը տարի մնաց հոն, ու երբ երկու բարեկամներ այլ եւս իրարու ըսելիք բան չունեցան, Հսկան վերադարձաւ իր դղեակը, ու տեսաւ տղաքը, որոնք կը խաղային պարտէզին մէջ։

— Ի՞նչ կը փնտռէք հոս, — գոչեց ան՝ իր խոպոտ ձայնով ու տղաքը փախան, — իմ պարտէզս միայն իմս է. ամէն ոք պէտք է լաւ հասկնայ այդ բանը. ոչ ոքի թոյլ պիտի տամ խաղալու հոն։

Ու ան բարձր պատեր շինեց պարտէզին շուրջ եւ դրաւ ցուցատախտակ մը, — «Ով որ բռնուի ներսը, խստօրէն պիտի պատժուի»։

...

Բայց, գարունը չեկաւ, ինչպէս եւ ամառը։ Աշունը բերաւ ոսկեղէն պտուղներ ամէն պարտէզի. իսկ Հսկային պարտէզին՝ ոչինչ։

— Ան մեծ եսասէր մըն է, ըսաւ աշունը։

Այդ պատճառաւ, Հսկային պարտէզին մէջ կը տիրէր յաւիտենական ձմեռ, ու ձիւնը, Հիւսիսային հովը եւ ցուրտը կը պարէին ծառերուն միջեւ։

Առաւօտ մը, երբ դեռ իր անկողինէն ելած չէր Հսկան, լսեց նուագի ձայն։ Մեղեդին քնքշօրէն չոյեց իր լսողութիւնը, ու ան խորհեցաւ թէ դուրսէն կ'անցնին արքայական նուագածուներ։ Իրականին մէջ, փոքրիկ թռչուն մըն էր երգողը՝ պատուհանին եռին. բայց Հսկան վաղո՜ւց էր որ իր պարտէզին մէջ լսած չէր թռչունի դայլայլ։ Ու իրեն այնպէս թուեցաւ թէ ատիկա աշխարհի ամենալաւագոյն նուագն էր։ Այն ատեն, կարկուտը դադրեցաւ պարելէ, Հիւսիսային հովուն շունչը կասեցաւ եւ Հսկային ննջասենեակին պատուհանէն ներս թափանցեց թեթեւ բուրում մը։

— Անպայման եկած է, վերջապէս, գարունը, ըսաւ Հսկան ու, ելլելով անկողինէն, նայեցաւ դուրս։

Ու ի՞նչ տեսնէ։

Աշխարհի ամենատարօրինակ տեսարանը։

...

ՄԱՄՈՒԼ

Հայ մշակոյթը

—•—

«Յուսաբեր» կը գրէ այս խորագրին տակ (8 Ապրիլ)·

— «Կը պայքարինք, դարերէ ի վեր, մեր գոյութեան պահպանման, մեր քաղաքական ճակատագրին կերտման համար։

Մեր այս պայքարին մէջ, որ բարդ է ու բազմերանգ, մշակոյթը առաջնակարգ դիրքերու վրայ է. առաջնագոյնը թերեւս, այս օրերուն։

Մշակոյթ, — բառ մը միայն, նոր բացատրութիւն մը, որ դարերու բովանդակութիւնը կ'ընդգրկէ, դառնալով ցեղի մը բազմատեսակ կա... եւ մեր մշակոյթը։

Կ'ապրինք բացառիկ, արտակարգ պայմաններու մէջ, ունի՞նք գիտակցութիւնը. թերեւս, չափով մը. բայց ունի՞նք համապատասխան ճիգը, լարուած, գերագոյն աշխատանքը՝ հայ մշակոյթը ուռճացնելու, զայն դարձնելու համար հայ ցեղին վաւերական ու յաւիտենական պատկերը. անոր դրոշմն ու քանդակը ժամանակին ու միջոցին մէջ։

Չենք կրնար ըսել այո՛, որովհետեւ ինչ որ կ'ընենք հայ մշակոյթին ու անոր ճիւղերուն համար, ըրած ենք միշտ, աւանդաբար, «ազգասիրաբար», նոյն իսկ իբրեւ բարեգործութիւն. ազքատախնամի հոգեբանութեամբ. որբախնամի բարի այլ անբաւական ըմբռնումով...։ Բայց երբեք մեզ պրկող տագնապին գիտակցութեամբը. երբեք ցեղային ...

...

Թարգմ· ՍՕՍԵԱՅ ՏԷԱՆ

ԳԵՏՆԻ ՏԱԿԷՆ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԳՐԱԿԱՆ ԽԱՂ· 1908)

■■■■■■■■

Բ· ԿԻՆ· — Ո՜վ գիտէ, աղջիկ, կ'ըսեն որ վերջին գիշերը դուրս էին մընացեր, տեղ տուող չի եղեր ... Քա՜, մէկը դուրս բերին, որ չի երեւիր ...

Ա· ԿԻՆ· — Շրջապատեցին։

Բ· ԿԻՆ· — Թեւերը բռնեցին։

Գ· ԿԻՆ· ...

...

կաւ խեղճը։

Ա· ԿԻՆ· — Շուրջը կը խմբուէին։

Գ· ԿԻՆ· — Ոստիկանապետը մօտեցաւ, բան մը կը հարցնէ։

Բ· ԿԻՆ· — Բայց ան չի պատասխաներ, գլուխը ծռեր է։

Գ· ԿԻՆ· — Վեր վերցուցին գլուխը, ...

...

հակները կը զօրացնեն, նոր զօրք կը հասնի։

Բ· ԿԻՆ· — Քա՜, տես, Տաճատը, Տաճատ։

Ա· ԿԻՆ· — Ո՞ր Տաճատը։

Բ· ԿԻՆ· — Քա Տաճատը, Դաւօն զարնող Տաճատը։

Ա· ԿԻՆ· — Բայց դեռ տղայ է, խե՜ղճ տղայ։

Բ· ԿԻՆ· — Ոտքը բոպիկ, գլուխը բաց, վայ քո մէրկան, խե՜ղճ Տաճատ։

Ա· ԿԻՆ· — Ամէնքն ալ ջուրի մէջէն է կուգան, մինչեւ ծունկերը մերկ ...

...

Դ· ՄԵԼԻՔԵԱՆ

(Շարունակելի)

Զ. Ո. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՏՕՆԷ
ԱՊՐԻԼ ՏԱՍՆԸՄԷԿԻ ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՍՈՒԳԸ

ՓԱՐԻԶ

Այսօր կիրակի երեկոյ ժամը 9ին

ՍԱԼ ԿԱՎՈՅԻ ՄԷՋ, 45—47, Rue La Boëtie, 45—47, — Métro : Miromesnil

կը նախագահէ՝ **FERDINAND HEROLD**

Ընդհ. քարտուղար Ligue des Droits de l'Homme*ի*

կը խօսին՝ Պ. ՄԻՔԱՅԷԼ ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ

Պ. Պ. ԼԵՒՈՆ ԶՈՐՄԻՍԵԱՆ ԵՒ ԱՆՈՒՇԱՒԱՆ ԳԱԲԻԿԵԱՆ

Prof. FAUCHET, փրոֆ. Փարիզի պետ. երաժշտանոցին

Բացման կը նուագէ օրկոյ *հայկական « Տէր ողորմեա »ն*

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին Օրիորդներ **NELLY GAUTHIER** (*Թաւ ջութակ*), **MADELEINE FRIDE** (*ջութակ*), *Պարոններ* **J. GILLES** (orgue), *եւ* **P. BAJEUX (Hautbois)** *եւ բոլորն ալ առաջին մրցանակաւոր Փարիզի պետական Երաժշտանոցէն :*

Կ'երգէ ՀԱՅԿԱՆՈՅՇ ԹՈՐՈՍԵԱՆ

ՅԱՅՏԱԳԻՐ

1.— Marche funèbre	**BEETHOVEN**
Orgue, *թաւջութակ*, *ջութակ*, hautbois	
2.— a) Aria	**BACH**
b) Andante	**HAENDEL**
c) Armenia	**MALIPIERO**
MADELEINE FRIDE	
3.— a) Plainte	**CAIX D'HERVELOIS**
b) La fille aux cheveux de lin	**DEBUSSY**
c) Հերոսին մահը	Ա. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ
NELLY GAUTHIER	
4.— a) Oratorio: Prélude	**TH. DUBOIS**
b) Տէ՛ր, ողորմեա, դաշն.	**PAUL FAUCHET**

ՀԱՅԿԱՆՈՅՇ ԹՈՐՈՍԵԱՆ

ընկերակցութեամբ Orgue*ի*, *ջութակի*, *թաւջութակի եւ* hautbois*ի*

Լուսարձակով ցոյց կը տրուին նահատակ մտաւորականները, աքսորի եւ ջարդերու նկարներ :

Ծախքերու մասնակցութեան համար 2 փրանք

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

ԱՅՍՕՐ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3ԻՆ

"Petit Journal„*ի սրահին մէջ*

21, Rue Cadet Métro: Cadet

ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ ՇՐՋԱՆԱՒԱՐՏՈՒՀԻՆԵՐԸ ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԵՆ

«ՄՈՎԻՆԱՐ» ՕՓԷՐԷԹԸ (2 արար)

Հեղինակութիւն՝ *ԱՐԱՄ ԶԱՐԸԴԻ*, երաժշտութիւն՝ փրոֆ. *Գ. ԱԼԷՄՇԱՀի*

Կը մասնակցին Օր. Ի ՊԻՒԼՊԻՒԼԵԱՆ, Պ. Պ. Ժ. ՄԱՐԻԿԵԱՆ եւ Ժ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ: Բեմադրութիւն Պ. Ա. ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԻի

ԳԻՆ ՏՈՄՍԵՐՈՒ 20, 15 ԵՒ 10 ՖՐԱՆՔ

ԽՄԲԵՐԳՆԵՐ.— երաժշտական բաժնի ղեկավար յայտնի երաժշտագէտ փրոֆ. *Գ. ԱԼԷՄՇԱՀ*,

«ՃԱՓՈՆԱԿԱՆ ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ԹԱՓՕՐԸ» (լապտերներու պարով), ղեկավարութեամբ՝ վարժարանի մարզանքի ուսուցչուհի՝ Mlle LAHITTE*ի*

ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻՆ Պ. Ֆ. ԱՂԱԶԱՐԵԱՆ ԵՒ ԾԱՆՕԹ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐ

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՃՈԽ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

29 ԱՊՐԻԼ ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 8.45ԻՆ

Salle du Conservatoire

2, rue de Conservatoire Métro: Bonne-Nouvelle, Cadet

Ա. ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԻ

Բարեհաճ մասնակցութեամբ Փարիզի բոլոր հայ դերասաններուն

կը ներկայացնէ՝ ի նպաստ Ա. ԳՄԲԷԹԵԱՆԻ

ՏՐԻԼՊԻ

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 25 ԱՊՐԻԼ 1933
25 Avril 1933

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2171 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԹՆՈԼՈՐՏԸ ԿԸ ՊՂՏՈՐԻ

—o—o—

« Թուրք ժողովուրդը կուլայ իր հայրերուն, մայրերուն եւ զաւակներուն պղծուած եւ թալանուած գերեզմաններուն առջեւ »:

Այսպէս կը գրէ Էնկիւրիի պաշտօնական բերան Անատոլուի Հեռագրական Գործակալութիւնը, խօսելով Ռազկրատի դէպքին վրայ:

Պատահածը ըստ ինքեան շատ ծանրակշիռ չէ, բայց խիստ յատկանշական է: Խումբ մը պուլկար ազգայնականներ, գիշերանց բահով ու բրիչով կը յարձակին Ռազկրատի թրքական գերեզմանատան վրայ, կը կոտրեն քարերը, կամ արմատախիլ կ'ընեն զանոնք, տեղը ծառեր կը տնկեն, ու նաեւ հողին տակէն դուրս կը հանեն նոր թաղուած Թուրք մեռելները:

Այսինքն կը գործեն ճիշդ այնպէս, ինչպէս Թուրքերը սովորցուցած են ժամանակին իրենց եւ օսմանեան տիրապետութեան ենթակայ միւս քրիստոնեայ ազգերուն.— ալա թուրքա մեթոտով:

Պատճա՞ռ: Այդ գերեզմանատունը թաղապետական որոշումով հանրային պարտէզի պիտի վերածուէր, մինչ Թուրքերը կը շարունակէին մեռել թաղել: Ա՛յս է գոնէ պաշտօնական բացատրութիւնը:

Այս լուրը կարդալով, կարելի չէ չյիշել Բանկալթիի գերեզմանատունը, որուն պատմութիւնը հասած է մինչեւ մեր օրերը:

Ուրեմն հիմա կարգը եկած է Թուրքերուն՝ լալու եւ ողբալու իրենց հայրերուն, մայրերուն եւ զաւակներուն պղծուած ու թալանուած գերեզմաններուն առջեւ:

Բայց իրականին մէջ, այս դէպքը արձագանգն է այն խուլ թշնամութեան, որ վերջին տարիներու ընթացքին սկսած է վերստին արծարծուիլ պուլկար ժողովուրդին մէջ՝ հանդէպ Թուրք տարրին: Թուրք թերթերը շարունակ կ'արձանագրեն տխուր դէպքեր՝ Պուլկարիոյ իրենց ազգակիցներու կեանքէն:

Երբ Պուլկարիա ինքնավար դարձաւ 1878ի Պերլինի վեհաժողովէն վերջ, շուրջ երկու միլիոն Թուրքեր կը բնակէին Պուլկարիոյ սահմաններուն մէջ: Ժամանակի ընթացքին, շատեր հետզհետէ գաղթեցին Թուրքիա, ու այսօր 600,000 Թուրքեր կը մնան հոն: Հինգ միլիոն բնակիչ ունեցող երկրի մը համար կարեւոր թիւ մը կը կազմէ ուրեմն Թուրք փոքրամասնութիւնը: Երբ Թուրքերը իրենց թունդ ազգայնական քաղաքականութեամբ, շունչ առնել չեն տար ոչ – Թուրք փոքրամասնութեանց: Երբ այդ աւերիչ քաղաքականութեան հետեւանքով երկրէն կը վտարեն մէկուկէս միլիոն Յոյն, կը ջարդեն նոյնքան Հայ եւ կ'արտաքսեն կէս միլիոն ուրիշ Հայեր, շատ բնական է, որ իրենց դրացի Պուլկարն ալ հետեւի նոյն քաղաքականութեան, նոյն մեթոտին:

Մնաց որ Էնկիւրիի վարիչներու քաղաքականութեան ալ համապատասխան է այս եւ Քէմալի հպատակները երբեք իրաւունք չունին զայրանալու: Էնկիւրի կը հետեւի Թրքահաւաքման քաղաքականութեան: 730,000 քառակուսի քիլոմեդր հող ունեցող Թուրքիան շատ ընդարձակ է 8 — 10 միլիոն բնակչութեան համար: Եւրոպայի մէջ այդքան հողի վրայ տասնապատիկ աւելի բնակիչ կ'ապրի:

Լօզանի դաշնագրին մէջ ընդունելով Թուրքեւյոյն բնակչութեանց փոխանակութիւնը, Էնկիւրիի պատուիրակներուն նպատակն էր մէկ կողմէ ձերբազատուիլ ոչ – Թուրք կարեւոր տարրէ մը, միւս կողմէ մեկնողներուն տեղ դնել զուտ Թուրքեր: Միատարր Թուրքիա կազմելու իրենց ծրագրին գլխաւոր մէկ կէտն էր սա: Թէ ո՞ր աստիճան յաջողեցաւ այդ ծրագիրը, ցոյց տուին դէպքերը: Յունաստանէն իրենց յուսացած թիւով Թուրքեր չեկան: Շատեր նախընտրեցին հելլենահպատակ ըլլալ, տուն – տեղ չքանդել եւ մնալ իրենց գտնուած տեղը: Իսկ եկողները չուզեցին Պոլսէն կամ Իզմիրէն հեռու երթալ: Անատոլուի անսահման տարածութիւնները մնացին թափուր:

Պալքանեան միւս երկիրներէն, ինչպէս նաեւ Կովկասէն ալ չկրցան իրենց ուզած քանակութեամբ Թուրք գաղթական բերել երկրին մէջ: Այնպէս որ Թուրքիոյ ներգաղթի քաղաքականութիւնը կատարեալ ձախողանք մը եղաւ:

Այս պայմաններուն մէջ, Պուլկարիոյ 600,000 Թուրքերուն մայր երկիր վերադարձը մեծ բարիք պէտք է նկատել Թուրքիոյ համար: Եթէ սակայն անոնք ուզեն վերադառնալ: Թրքական տեսակէտէն դիտելով, կը կարծենք թէ Էնկիւրիի շահը կը պահանջէ նման դէպքեր ստեղծել՝ Թուրք եւ պուլկար բնակիչներու փոխանակութեան դաշնագրի մը յանգելու համար ի վերջոյ:

Սակայն, Ռազկրատի դէպքը աւելի յատկանշական է այն իմաստով, որ անիկա արձագանգն է վերջերս Թուրքիոյ մէջ կատարուած կարգ մը հակապուլկար բուռն ցոյցերու: Թուրքերը վերջերս տօնեցին Էտիրնէի Պուլկարներու ձեռքէն վերադարձման տարեդարձը: Այս ցոյցերուն առթիւ Էտիրնէի պուլկար հիւպատոսարանին առջեւ թշնամական արտայայտութիւններ եղան. Թուրք [illegible] երիտասարդութիւնը « Անկցի՛ Պուլկարիա » պոռաց:

Ռազկրատի դէպքը կատաղութեան մատնած է այժմ Թուրք համալսարանական ուսանողութիւնը, որ փոխ – վրէժի դիմած է՝ Թուրքիոյ պուլկար գերեզմանոցները պղծելով: Խնդիրը տարուած է Ազգային Մեծ Ժողովին առջեւ եւ հետզհետէ կարեւորութիւն կը ստանայ:

Մեծ Պատերազմին եղբայրացած երկու ազգերու մէջ առհաւական վաղեմի զգացումները արթննալու նշաններ ցոյց կուտան:

Պալքաններու մէջ վերջին տարիներու ընթացքին զանազան նոր խաղեր սկսած են դարբնուիլ աշխարհակալ պետութեանց կողմէ: Մութ ձեռքեր գործի մէջ են կրկին՝ վառ պահելու համար հինաւուրց հրաբուխը, որ հանդարտած էր ժամանակէ մը ի վեր:

Ու մթնոլորտը կը պղտորի դարձեալ:

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Պուլկարները ի՞նչպէս քանդեցին թրքական գերեզմանատունը

—o—o—

Շաբաթ օրուան թիւով գրած էինք թէ Ռազկրատի թրքական գերեզմանատունը քանդուած է Պուլկարներուն կողմէ: Այս մասին Անատոլուի Գործակալութիւնը կը հաղորդէ հետեւեալ մանրամասնութիւնները.—

Դէպքը առաջ բերուած է Զախթիքայի պէս թունդ ազգայնական կազմակերպութեանց նախաձեռնութեամբ, երկու հարիւր հոգինոց ամբոխի մը կողմէ, որուն մեծամասնութիւնը կը բաղկանար ժիմնազներու ուսանողներէն: Դէպքը ստեղծուած է կանխաւ որոշուած ծրագրի մը համաձայն, ու այդ մասին ո եւ է տարակոյս չի ձգեր սա իրողութիւնը թէ այդ մարդիկը բահերով ու բրիչներով զինուած, Մեռելոցի գիշերը ընտրած էին գերեզմանատուն երթալու համար, երբ ժողովուրդը եկեղեցիներուն մէջ կը գտնուէր: Յարձակողները նախ կրակի տուած են գերեզմանատան պահապանին հիւղակը, ու բոցերուն լոյսին տակ, գերեզմանատունը պարտէզէն բաժնող վանդակապատը խորտակած են, յետոյ գերեզմանաքարերուն վրայ յարձակելով՝ բոլորն ալ խորտակած ու նոր թաղուած մեռեալները դուրս հանած են:

Թուրք բնակչութիւնը սարսափահար, գիշերանց զայմագամին ու յաջորդ առտու ընդհանուր դատախազին դիմած է այդ վանտալական արարքներուն դէմ բողոքելու համար: Բայց ոչ մէկը գտած է եւ ոչ ալ միւսը, կ'երեւի Զատկի պատճառով: Թուրք ժողովուրդը կուլայ իր հայրերուն, մայրերուն եւ զաւակներուն պղծուած եւ թալանուած գերեզմաններուն առջեւ: Ռազկրատի միւֆթին, որ պետն է թրքական համայնքին, հեռագիր ուղղեց կառավարութեան անդամներուն, խորհրդարանի լիտերներուն եւ պուլկար թերթերուն:

Ռուսճուքի կառավարիչը ղրկուած է դէպքին վրայ, քննութեանց համար:

⁂ Պուլկար իշխանութիւնները հետեւեալ կերպով կը բացատրեն դէպքը.—

Ռազկրատի թաղապետական խորհուրդը ասկէ առաջ որոշած էր որ թրքական գերեզմանատան գետինը թաղապետութեան թողուի եւ երբ գերեզմանատուն ուրիշ գետին մը տրուի Թուրքերուն: Հակառակ որ այդ որոշումը Թուրքերուն կողմէ վաւերացուած էր, անոնք կը շարունակէին նախկին գերեզմանատան մէջ թաղել իսլամ մեռելներ: Ուստի, հաւանական է որ, դէպքը առաջ բերած ըլլան պուլկար երիտասարդներ, կատարուած իրողութեան մը առջեւ դնելու համար Թուրքերը: Անոնք գերեզմանաքարերը հանած ու տեղը ծառեր տնկած են: Ոստիկանութիւնը եկեղեցիներուն առջեւ կարգապահութեան վրայ հսկելուն համար, ժամանակին չէ հասած դէպքին վայրը:

Պուլկար կառավարական օրկան « Զնամէ » դէպքը պատմելէ յետոյ ինչպէս որ պատահած է, բան մը չըսեր դիակներուն հանուելուն մասին, ու կ'աւելցնէ թէ կառավարութիւնը պիտի հետապնդէ եւ պատժէ դէպքին հեղինակները:

⁂ Այս դէպքը մեծ յուզում առաջ բերած է Պոլսոյ մէջ: Մասնաւորապէս գրգռուած են համալսարանի թունդ ազգայնական ուսանողները, որոնք վերջին օրերս օտարատեաց շարժման գլուխը կանգնած են:

⁂ « Միլլիյէթ » կը գրէ այս առթիւ թէ աշխարհի ոչ մէկ երկրին մէջ տեսնուած է եւ լսուած այսպիսի դէպք մը, որ հակառակ է մարդկութեան եւ տեղի կ'ունենայ բարեկամ երկրի մը մէջ: Կ'ենթադրենք որ այս գործին տակէն դարձեալ պիտի ելլեն Պուլկարիոյ կարգ մը գրգռիչ տարրերը: Կը յուսանք թէ պուլկար ազգին ամօթ բերող այս դէպքին հեղինակները ձերբակալելով խստիւ պիտի պատժէ պուլկար կառավարութիւնը:

⁂ Պուլկար պաշտօնական շրջանակները դէպքին կարեւորութիւն չեն ընծայեր եւ տասը դատարկապորտի գործ է, կ'ըսեն:

ՑՈՅՑԵՐ ԷՆԿԻՒՐԻԻ ՊՈՒԼԿԱՐ ԴԵՍՊԱՆԱՏԱՆ ԱՌՋԵՒ

Էնկիւրիէն հասած հեռագիրներ կ'ըսեն թէ, Թուրք ազգայնական երիտասարդութիւնը արդէն իսկ փոխ – վրէժի դիմած է, ցոյցեր կազմակերպելով Էնկիւրիի պուլկար դեսպանատան առջեւ: Կարգ մը միջադէպեր տեղի ունեցան նաեւ Թուրք հողի վրայ գտնուած քանի մը պուլկար գերեզմանոցներու մէջ:

Ցոյցերը ծանր համեմատութիւններ ստացած ըլլալով, ոստիկանութիւնը ձերբակալեց ութսուն հոգի, որոնց մէջ նաեւ Թուրք Ուսանողական Միութեան նախագահը: Ուսանողական Միութիւնը լուծուած հռչակուեցաւ:

Պուլկար թերթերը կը շնորհաւորեն Թուրք ոստիկանութիւնը, որ յաջողած է սահմանափակել այս միջադէպերը եւ աւելի ծանր դէպքերու առաջքն առնել: Ու կը պահանջեն որ թէ՛ Պուլկարիոյ եւ թէ Թուրքիոյ մէջ այս ցոյցերը կազմակերպող գրգռիչ տարրերը ձերբակալուին, հիմն վերցնելու համար ամէն թիւրիմացութիւն, որպէս զի անվթար մնայ Թուրքեւպուլկար բարեկամութիւնը:

⁂ Երեսփոխան Մազհար Միւֆիտ պէյ ամսոյս 22ին Ազգային Մեծ Ժողովի դիւանին ներկայացուց հարցապնդում մը՝ բացատրութիւններ պահանջելու համար կառավարութենէն Ռազկրատի դէպքին մասին եւ հարցնելու թէ ի՛նչ միջոցներ ձեռք առնուած են նման դէպքերու կրկնութիւնը արգիլելու համար: Հարցապնդումին պիտի պատասխանէ այս շաբթու ներքին գործավար Շիւքրի Գայա պէյ, որ Տր. Թէվֆիք Րիւշտի պէյի բացակայութեան փոխանորդաբար կը վարէ արտաքին գործավարութիւնը:

Թուրք երկաթուղիները վնաս կ'ընեն

Էնկիւրիէն կը հեռագրեն թէ տնտեսական տագնապին հետեւանքով, Թուրքիոյ երկաթուղիի հասոյթները մեծապէս վնասուած են: Ինքնաշարժներու սպասարկութիւնը աւելի եւս ծանրացուցած է կացութիւնը: Երկաթուղիին զարկ տալու համար թուրք կառավարութիւնը որոշած է ճամբորդի եւ ապրանքի փոխադրութեան սակերը զեղչել 100էն 50 համեմատութեամբ:

Մանուկներու Շաբաթը Թուրքիոյ մէջ

Կիրակի օր սկսաւ « Մանուկներու շաբաթը » ամբողջ Թուրքիոյ մէջ: Ինչպէս կը յիշուի, ամէն տարի մէկ շաբաթ դպրոցներու մէջ աշակերտները կը վարժեցուին ամէն կարգի կառավարական պաշտօններ վարելու, մինչեւ բարձրագոյն իշխանութիւնը: Այս ձեւով նոր սերունդը դպրոցէն իսկ պիտի սորվի պետական մեքենան, պատրաստուելու համար պաշտօնէութեան:

Այս առթիւ զանազան խրախճանութիւններ կ'ըլլան ամբողջ Քէմալիստանի մէջ՝ ի պատիւ դպրոցականներուն:

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՍԳԱՏՕՆԸ ԱՆՑԱՒ ՇԱՏ ՅԱՋՈՂ

ՈՐԲԵՐԸ ՊՍԱԿ ԿԸ ԴՆԵՆ ԱՆԾԱՆՕԹ ԶԻՆՈՒՈՐԻՆ ՎՐԱՅ

Կիրակի առաւօտ, ժամը 10ին, համաձայն Զ. Ո. Միութեան հրաւէրին, մեթրօ Ժորժ Ե.ի բերանը հաւաքուած էին Զ. Ո. Միութեան անդամները, Հ. Մ. Ը. Միութեան սկաուտները, Հայ Կամաւորներու Միութեան վարչութեան անդամները եւ մեծ թիւով հայրենակիցներ, մօտ 300 հոգի: Ժամը 10.15ին թափօրը ճամբայ ելաւ Շան զ'Էլիզէի պողոտայէն, պահ մը ընդհատելով երթեւեկը: Թափօրին առջեւէն երկու սկաուտներ կը կրէին գեղեցիկ վարդէ ծաղկեպսակ մը, վրան հայկական եւ ֆրանսական դրօշներ, մեծատառ ֆրանսերէն գրուած Զ. Ո. Միութեան անունը: Հասնելով Յաղթութեան կամարին տակ, թափօրը ճեղքուեցաւ եւ շրջանակ մը կազմեց, ծաղկեպսակը դրուեցաւ զինուորին գերեզմանին վրայ եւ մէկ վայրկեան, լուռ եւ երկիւղած, յարգանքի կեցաւ ժողովուրդը, մինչ լուսանկարիչները շուրջանակի կը բանեցնէին իրենց գործիքները:

Յետոյ թափօրին խմբապետներուն կողմէ 3—4 հոգի ստորագրեցին մասնաւոր տոմարին մէջ եւ թափօրը ճամբայ ելաւ, այս անգամ դէպի Հայոց եկեղեցի: Ծաղկեպսակին ետեւէն կը քալէին Պ. Մանուկեան, Հայ կամաւորներու Միութեան նախագահը, Պ. Զ. Վարդեւեան՝ ընդհ. քարտուղարը, սկաուտները, որբերը եւ հայ տարագիր ժողովուրդը:

Թափօրը կանգ առաւ եկեղեցիին առջեւ եւ ծաղկեպսակը դրուելէ յետոյ հայ կամաւորին յուշարձանին առջեւ, Պ. Վարդեւեան քանի մը խօսքով իր գնահատանքի խօսքն ըսաւ Զ. Ո. Միութեան, որ օրուան սուրբին առթիւ կազմակերպած էր այս թափօրը: Հայ կամաւորներու միութեան կողմէ եւս Պ. Մանուկեան յայտնեց թէ իրենք խորապէս յուզուած են հայ որբերուն ցոյց տուած այս գեղեցիկ արտայայտութեամբ հանդէպ պատերազմի ճակտին վրայ եղբայրօրէն ինկած հայ եւ ֆրանսացի զինուորներուն:

Յետոյ ցրուեցաւ թափօրը:

Իրիկունը Սալ Կավոյի գեղեցիկ սրահին մէջ տեղի ունեցաւ յիշատակի հանդէսը: Ներկայ էր խուռն բազմութիւն մը, ամէն հոսանքէ եւ ամէն դասակարգէ:

Կը նախագահէր Պ. Ֆէրտինան Հէրոլտ՝ ընդհանուր քարտուղար Մարդու եւ Քաղաքացիի Իրաւունքի ընկերութեան եւ վարչութեան անդամ Հայասիրական Ընկերութեան: Ընկեր Միքայէլ Վարանդեան տկարութեան պատճառով հիւանդանոց փոխադրուած էր: Իրեն տեղ խօսեցաւ ընկ. Ա. Ահարոնեան: Խօսեցան նաեւ Անուշաւան Գաբրիէլեան եւ Լեւոն Զօրմեան: Գեղարուեստական բաժինը, շատ խնամքով պատրաստուած, մեծ յաջողութիւն մը եղաւ: Հանդէսէն վերջ մոգական լապտերով ցոյց տրուեցան նահատակ մտաւորականներու, գաղթականներու եւ որբերու նկարները:

Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

Սիթրօէն դուռները կը բանայ, բայց...

Ինչպէս գրած էինք, Պ. Սիթրօէն, համաձայն իր որոշման, երէկ առաւօտ սովորական ժամուն բացաւ գործարանին դուռները: Միւս կողմէ, սակայն, բանթողներու արհեստակցական մարմինը բուռն կոչ ուղղեց գործաւորներուն, աշխատանքի չձեռնարկել, մինչեւ որ չընդունուին իրենց պահանջները: Նման կոչեր փակցուեցան Սիթրօէնի պատերուն:

Երէկ առաւօտ ոստիկանական կարեւոր ուժեր պաշարած էին գործարանը՝ պաշտպանելու համար այն գործաւորները, որոնք հակառակ բանուորական կազմակերպութեանց որոշումին, կ'ուզէին աշխատիլ:

Երէկ դարձեալ մեծ հաւաքոյթներ տեղի ունեցան Աշխատանքի Տան մէջ:

Աւստրիոյ եւ Հունգարիոյ միացման շուրջ

Տակաւին օրակարգի վրայ է Աւստրիոյ եւ Հունգարիոյ միացման խնդիրը: Ներկայիս Փէշթա կը գտնուին կարգ մը աւստրիացի պետական մարդիկ, որոնց կ'ընկերանան բազմաթիւ մասնագէտներ: Ասոնց նպատակն է Աւստրիոյ եւ Հունգարիոյ միջեւ տնտեսական համաձայնութիւն մը կնքել, ու թերեւս նաեւ մաքսային միութիւն առաջ բերել (Ցոլֆէրայն): Այս վերջինը նախաքայլն է երկու երկիրներու միացման: Աւստրիոյ վարչապետ Տոլֆուսի Հռոմէն վերադառնալէն ի վեր աւստրեւմաճառ մերձեցման մասին յամառ լուրեր կը շրջին: Պաշտօնական շրջանակները կը հերքեն միապետութեան վերահաստատումը՝ երկու երկիրներու միացումով:

Փոքր համաձայնութիւնը բոլորովին հակառակ է միացման ծրագրին եւ Հապսպուրկի գերդաստանին գահ բարձրանալուն: Չէ մոռցուած որ 1921ին Չեխոսլովաքիա զօրաշարժ յայտարարեց՝ նախկին Քարլ կայսեր փորձը ձախողեցնելու համար:

Յունաստանի Եորկիոս թագաւորին յոյսերը

Յալտարիսի յաղթանակը կը թուի թէ նոր յոյսեր տուած է Յունաստանի գահընկէց թագաւոր Եորկիոսի՝ կրկին իշխանութեան գլուխ անցնելու: Աթէնքի Էլէֆթէրօն Վիմա թերթը կը հրատարակէ տեսակցութիւն մը Եորկիոս թագաւորին հետ, որ յայտնած է թէ միապետութիւնը վերահաստատելու յոյսը չէ կորած դեռ: Նախկին թագաւորը աւելցուցած է նաեւ թէ տրամադիր է վերադառնալու Յունաստան՝ առանց նախապէս հանրաքուէի դիմելու եւ առանց քաղաքական բոլոր հոսանքներու հաւանութիւնն ստանալու:

Այս յայտարարութիւնը հելլէն բոլոր շրջանակներուն մէջ ցնցող տպաւորութիւն առաջ բերաւ: Իրիկուան թերթերը կը հրատարակեն յայտարարութիւններ զանազան կուսակցապետներու եւ պետական մարդոց, որոնք կը հաստատեն որ Յունաստանի մէջ միապետութիւն վերահաստատելու խնդիր չկայ այլեւս:

ՍՈՒՐԻՈՅ ԱԶԳԱՅՆԱԿԱՆՆԵՐԸ ԴԱՐՁԵԱԼ ՇԱՐԺՄԱՆ ՄԷՋ

«Թայմզ» կը գրէ իր ապրիլ 22ի թիւով.— Պէյրութի մէջ տեղի ունեցաւ ազգայնական հրապարակային ժողով մը, քննադատելու համար ծրագրուած ֆրանքօ-սուրիական դաշնագիրը: Այս հաւաքոյթէն վերջ, սուրիական դահլիճի երկու ազգայնական անդամները հրաժարեցան: Երրորդ նախարար մը, որ այդ միջոցին Հալէպ կը գտնուէր, հեռագրով հրաժարականը ղրկեց: Դաշնագրի բանակցութիւնները չշարունակուեցան:

⁂ Դարձեալ Պէյրութէն ապրիլ 23 թուականով հետեւեալը կը հեռագրեն Թայմզի.— Ազգայնական երկու նախարարներու հրաժարումէն վերջ, ազգայնականները երկու օր ցոյց կատարեցին դաշնագրին դէմ:

Երեք ոստիկան եւ քանի մը ցուցարարներ վիրաւորուեցան:

Դամասկոսի մէջ խանութները փակուած մնացին: Ազգայնական վարիչները որոշեցին բոյկոտի ենթարկել դահլիճն ու Խորհրդարանը:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԷՆ

ԲԱՐԵԿԱՄ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐ

—o—o—

ԲԱՐԵԿԱՄ ՊԱՐՍԻԿ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆԻ ՄԸ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ։— ՆՈՐ ՉԱՓԵՐ ՈՒ ԿՇԻՌՆԵՐ։

Մեր այսօրուայ թղթակցութիւնով նախ կ'ուզենայինք «Ցառաջ»ի ընթերցողներին ծանօթացնել այն բանախօսութեան բովանդակութեան հետ, որ մեր պարսիկ բարեկամներից մէկը — Աղայը Սէիտ Նաֆիսին — մարտ 31ին տուեց տեղիս Ն. Ե. ակումբում։

Մեր յարգելի բարեկամը խօսելով հայ եւ պարսիկ ժողովուրդների կենցաղային միանմանութեան եւ նրանց պատմական փոխյարաբերութիւնների մասին, մանաւանդ այն իրողութիւնը, որ այդ երկու քոյր ժողովուրդները, աւելի քան ուրիշ որ եւ է այլ ազգեր, նման են իրար ոչ միայն իրենց կեանքի ու ապրելակերպի արտաքին ձեւերով, այլեւ իրենց մշակոյթով, հոգեկան առեղծագործութիւններով, պահանջներով եւ ձգտումներով։

Պատմականօրէն ապրելով կողք–կողքի, այդ ժողովուրդները ոչ միայն իրարից փոխ են առել իրենց ըղձացումները արտայայտող բառեր ու խօսքեր, այլեւ շատ սովորութիւններ, ինչպէս մի բնտանիքի մէջ ապրող հարազատներ։ Եթէ մի տարբեր միջավայրի մէջ հաւաքուած լինեն մի քանի ազգութիւններից անհատներ, ինչպէս օրինակ՝ Ռուս, Գերմանացի, Ֆրանսացի, Անգլիացի, Պարսիկ, Հայ եւն., դուք կը տեսնէք, որ այդ խմբի մէջ Հայն ու Պարսիկն են միայն, որ իրար մօտ են եւ իրար հարազատ են զգում, իսկ մնացածները միանգամայն խորթ են նրանց թէ իրենց սովորութիւններով, թէ ապրումներով եւ թէ իրենց այլ յատկութիւններով։

Պատմութեան ընթացքում երբեմն պատահել են այդ երկու ժողովուրդների բարեկամական փոխյարաբերութիւնները խախտող ցաւալի թիւրիմացութիւններ, սակայն դրանք չեն բխել նրանց հոգեբանութիւնից, այլ աւելի շատ եղել են դրանցից մէկն ու մէկին քաղաքականապէս տորկացնելու ձգտող որ եւ է հարեւան պետութեան սադրանքների հետեւանք, կամ կրօնական պատճառներ, բայց երբեք ազգային, որոնք եղել են անցողակի եւ վերստին մոռացուել, հէնց որ մթնոլորտը պարզուել է եւ նրանք հնարաւորութիւն են ունեցել իրականութեան նայել բաց աչքերով։

Եթէ մենք ուշադիր նայելու լինենք, կը տեսնենք, որ հայ եւ պարսիկ պատմութիւնն անգամ նոյնացած է։ Ուսումնասիրել հայ պատմութիւնը, կը նշանակէ մեծ մասով ուսումնասիրել եւ պարսիկ պատմութիւնը, վասնզի դրանք մի միայն շարունակութիւն են, իրար լրացնող եւ իրարից անբաժան։ Առանց Հայկական պատմագիրներին դիմելու, անհնարին է լրիւ եւ ամբողջացած պարսիկ պատմութիւն գրել, օգտուելով լոկ օտար աղբիւրներից, որովհետեւ հայ պատմագիրը իր նիւթը գրելիս՝ նրա ամէն մի էջի մէջով ակամայից կարմիր թելի նման անցրել է նաեւ պարսիկ պատմութիւնը, այնքան նրանք հիւսուած են իրար։ Չենք խօսում պարսիկ պատմագիրների մասին, որոնց ամբողջ վաստակները արաբական արշաւանքների ժամանակ ոչնչացան եւ որոնք նոյնպէս պիտի հաստատէին մեր ասածները հակառակ կողմից, եթէ զերծ մնացած լինէին այդ կորստից։

Ուրեմն — եզրափակում է իր խօսքը յարգելի բանախօսը — ներկայ օրերի հայ եւ պարսիկ մտաւորականութիւնը, որ ապրում է լուսաւորութեան աւելի բախտաւոր շրջանում, քան իր նախնիքներն են ապրել եւ որը կոչուած է տալ եւ ուղղութիւն տալու իր ազգային – հասարակական արդի կեանքին, պարտաւոր է աշխատել այն սերտ կապը, որ պատմութեան ընթացքում ունեցել են այդ երկու ցեղակից ժողովուրդները, էլ աւելի ամրացնի, անխախտ եւ անբաժան պահի իրարից, այդ ուղղութեամբ կատարած իր աշխատանքներով։

×

Չափերի օրէնքը — հիմնուած մետրական դրութեան վրայ — վերջերս վաւերացուեց կայսերական ստորագրութեամբ, եւ շուտով կը կիրառուի երկրի առեւտրական կեանքին մէջ։

Այդ օրէնքի վաւերացումով մեզանում լուծւում է մի գերազանցապէս ցաւոտ խնդիր, որ մինչեւ օրս թումբ էր կանգնած մեր տնտեսական յառաջդիմութեան ճանապարհին եւ համարւում էր նրա զարգացման խափանարար արգելքներից մէկը, եթէ չասենք միակը։

Վաղուց ի վեր եւրոպական ցամաքամասի երկիրներում (Անգլիայի բացառութեամբ), վերջին տասնամեակում նաեւ Խորհրդային Ռուսաստանում եւ Տաճկաստանում, կիրառուած է չափերի մի ընդհանուր դրութիւն — ֆրանսիական մետրական դրութիւնը — որ ոչ միայն դիւրացնում է այդ երկիրների մէջ ապրանքային փոխանակութիւնը, այլ եւ մեծ չափով զարկ է տալիս նրանց առեւտուրի զարգացման։

Մինչեւ օրս մեր երկրի չափերը ոչ միայն անհամաձայն են եղել արտաքին աշխարհի մէջ գոյութիւն ունեցող այդ չափերին, այլ եւ մեր ներքին շուկան անգամ չի ունեցել մի ընդհանուր չափ եւ կշիռ։ Չափազանցութիւն չի լինել, եթէ ասենք, որ մեր երկրի ներսում ամէն մի քաղաք կամ շրջան իր առանձին չափերն ունի, որ ներքին շուկայի մէջ մեծ դժուարութիւններ առաջ բերելուց զատ, յաճախ ծառայում է չարաշահութեան որպէս մի միջոց՝ ճարպիկ մարդկանց կողմից։

Գաղափար կազմելու համար մեր երկրի մէջ գոյութիւն ունեցող այդ չափերի մասին, աւելորդ չենք գտնում այն առաջ բերել այստեղ։ Նախ վերցնենք ծանրութեան չափերը։

Ծանրութեան չափի միաւորը մեզ մօտ համարւում է մսխալը, որ հաւասար է 4,6 կրամի։ Նոյն մսխալը բաժանւում է 24 նոխուդի (սիսեռ), որոնց ամէն մէկը կշռում է 0,19 կրամ։ Իւրաքանչիւր սիսեռ իր հերթին պարունակում է 4 գեանտում (ցորեն), որ է 0,048 կրամ։

Գոյութիւն ունի մսխալի ուրիշ բաժանում եւս, ըստ որի ամէն մի մսխալը հաւասար է 6 դանգի, իսկ դանգը՝ 8 հաբբէի (գարի)։

Բայց առեւտուրի հիմնական միաւորը համարւում է մանը (լիտր) որ բաժանւում է 4 չարաքի (քառորդ) եւ ամէն մի չարաքն էլ 10 սիրի։

Այս «ման» կոչուած ծանրութեան չափը Պարսկաստանում միատեսակ քաշ չունի։ Ինչպէս վերեւ ասացինք, ամէն մի քաղաք կամ շրջան իր առանձին մանն ունի, որ պարտադիր է միայն տուեալ քաղաքի կամ շրջանի համար, որոնց ամենաշատ գործածականները համարւում են հետեւեալները. —

Փոքր Թաւրիզի ման, որ գործածւում է գլխաւորապէս Թէհրանում, հակառակ նրան որ կրում է Թաւրիզի անունը։ Այդ մանը յայտնի է ամբողջ Պարսկաստանում եւ համարւում է ծանրութեան ամենանորմալ չափը, որ հաւասարւում է 640 մսխալի կամ 2,944 քիլոկրամի։

Բիճտիք Աբասի ման — հաւասար է 840 մսխալի կամ 3,864 քլկրմ.ի։

Թաւրիզի ման (որ գործածւում է Թաւրիզում), հաւասար է 1000 մսխալի կամ 4,6 քիլոկրամի։

Մարաղայի ման՝ 1250 մսխալ կամ 5,75 քլկրմ.ի։

Շահի ման՝ 1280 մսխալ կամ 5,88 քիլոկրամի։

Աստրաբատի եւ Շալտարի ման — 1440 մսխալ կամ 6,624 քիլոկրամի։

Րէյի ման (փոքրը) հաւասար է 2560 մսխալի կամ 11,776 քլկրմ.ի, իսկ մեծ Րէյի մանը՝ 3000 մսխալ կամ 13,8 քիլոկրամի։

Թաւրիզի 100 մանը կազմում է մի խարւար, որով կշռւում է փայտը, ածուխը եւայլն։ Պարսկաստանը չունի ընդեղէնի եւ հեղուկների չափեր։ Այդպիսիները կշռւում են սովորական կշիռքներով։

Գոհարեղէնները ինչպէս Եւրոպայում, այնպէս եւ Պարսկաստանում, կշռւում են կարատով, որի 23ը հաւասարւում է մէկ մսխալի։

Երկարութեան չափերի մէջ ամենատարածուածը զառն է, որ ունի 105 սանդիմեդր, թէեւ քաղաքներում մեզ եւս գործ է ածւում կառբեղէններ չափելու համար։

Հողային չափը Պարսկաստանում համարւում է ջրիբը, որ պարունակում է 1066 քառակուսի չառ (Սպահանում եւ Արաաէում 1000 քառ. չառ)։ Իւրաքանչիւր ջրիբը բաժանւում է 10 կաֆիչի, կաֆիչը՝ 4 քառորդի, քառորդը՝ 10 նէյզէի եւ ամէն մի նէյզէն՝ երկու չառի։

Հաղորդակցութեան չափի մէջ ամբողջ Պարսկաստանում յայտնի է փարսախը կամ փարսանգը, որի երկարութեան չափը անորոշ է։ Փարսախի երկարութիւնը բաժանւում է մօտաւորապէս 5ից մինչեւ 10 ռուսական վերստի մէջ՝ նայած տեղին եւ ճանապարհին։

Փարսախը այն տարածութիւնն է, որ ճանապարհորդը հեծեալ կարող է կարել 1 ժամում։ Հասկնալի է ուրեմն, որ լեռնային եւ դժուարին ճանապարհների փարսախը աւելի կարճ է, քան ուղիղ եւ հարթ ճանապարհներինը։ Առաջին կարգի փարսախը սովորաբար անուանւում է ծանր, իսկ երկրորդը՝ թեթեւ։ Փարսախից բաց ի գոյութիւն ունի եւ մէյտան կոչուած զարձեալ անորոշ տարածութիւնը, որ մի ձի կարող է առանց յոգնելու վազել եւ որը համարւում է մօտաւորապէս 70ից մինչեւ 100 ռուսական սաժէն։ 4ից մինչեւ 6 փարսախը մի մանզիլ է, որ կարելի է կարել առանց հանգստի։

Ահա, մօտաւորապէս, Պարսկաստանում գոյութիւն ունեցող ծանրութեան եւ երկարութեան չափերխառնակները, որին քաղաքակրթութեան վերելքի ճամբան ընկած մի երկիր չէր կարող երկար հանդուրժել եւ պէտք էր, որ մի օր թօթափէր իրենից վերջապէս։

Բ – ԶԱՏԷ

ՑՈՐԵՆԻ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ
ՍՈՎԸ ԿԸ ՍՊԱՌՆԱՅ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ

—o—o—

«Իզվեստիա»յի մէջ Ռատէկ հետեւեալ յօդուածը գրած է տնտեսութիւնը ընկերվարացնելու իրենց փորձերուն մասին, տեսակ մը պարծասիրական պատմութիւն. —

1918 մարտ 24ին, Լէնին Մոսկուայէն կը հեռագրէր Ստալինի. — «Ինչ կը վերաբերի պարենաւորման, պարտաւոր եմ ըսել որ այսօր ոչինչ կը բաշխուի, ո՛չ Փեթրոկրատի եւ ոչ ալ Մոսկուայի մէջ։ Կացութիւնը բոլորովին վատթարացած է։ Կրնա՞ք արտակարգ միջոցներ ձեռք առնել։ Ջերմէ դուրս՝ որ եւ է տեղէ խեր չկայ։ Եւրոպայի մէջ ձերմակներու ըմբոստութիւնը ճնշուած է։ Ճերմակները գրաւեցին Սիմպերոբը։ Կը սպասեմ ձեր պատասխանին»։

Մասնաւոր գիծը բերաւ Ստալինի հետեւեալ պատասխանը. —

«Կովկասի ցորենի պահեստը շատ առատ է. բայց գծին խզումը թոյլ չի տար զայն Հիւսիս ուղարկելու։ Գծին վերահաստատումէն առաջ ցորեն ղրկել անկարելի է։ Առաքում մը եղած է դէպ ի Սամարայի եւ Սարատովի կառավարութիւնները. բայց մօտերս ձեզի ցորեն պիտի չկարենանք ղրկել։ Կը յուսանք տասը օրուան ընթացքին վերահաստատել գիծը։ Բաշխեցէք միսն ու ձուկը, որ յաւելեալ կրնանք ղրկել ձեզի։ Տասը օրէն ամէն ինչ կարգի պիտի մտնէ»։

1918 մայիս 31ին, գործավարներու խորհուրդը Ստալինը կը նշանակէր Հիւսիսային Ռուսիոյ մէջ պարենաւորման տնօրէն։

29 յուլիսին, Լէնինէն նոր հեռագիր մը. — «Մեզի ղրկեցէք ձուկ, միս, բանջարեղէն, եւ ինչ որ կրնաք։ Ու կարելի եղածին չափ՝ շուտ»։

Յեղափոխութիւնը յաղթած էր սեփականատէրերուն եւ բուրժուազիին, ու կը ստեղծէր սովետ իշխանութիւնը, ընկերվարութեան առաջին հաստատումը։ Բանուոր դասակարգի իշխանութիւնը հաստատելէ վերջ, պրոլետարիատը պիտի նուիրուէր ուրիշ խնդիրներու լուծման։ Բայց մահացուցիչ վտանգ մը կը սպառնար բանուոր դասակարգին, — սովը, «ոսկրոտ մատներով սովը»։

Աշխարհակալական պատերազմը վեր ի վայր շրջած էր երկրագործութիւնը։ Այսուհանդերձ, բնակչութեան բաւարար ցորեն կար։ Բայց, այդ ցորենը կուլակներու ձեռքն էր, ու գիւղերու այս բուրժուաները անոր մէջ կը տեսնէին բանուոր դասակարգը գերագոյն չափով շահագործելու կարելիութիւնը։ Պատերազմը տակն ու վրայ ըրած էր ճարտարարուեստը։ Գործարանները խլող բանուորները չկրցան անմիջապէս արտադրութեան տէրն ըլլալ։ Ճարտարարուեստի արտադրութիւնը մէկէն ի մէկ ինկաւ։ «Քանի որ քիչ ապրանք կայ, բանուորը թող մեզի տայ»։

Այդ էր կուլակներու քաղաքականութիւնը, երբ ցորենին գինը անդադար կը բարձրանար։ «Անոնք որ դրամ պահած են՝ ցորեն կրնան գնել։ Բանուոր դասակարգին կը մնայ անօթի մեռնիլ»։ Այսպէս կը տրամաբանէին կուլակները։ Բայց, բանուոր դասակարգը չհնթարկուեցաւ այս քաղաքականութեան։ Մտածեց յարձակման մասին, կազմակերպեց աղքատ գիւղացիութիւնը, գնացաւ իրեն քաշել միջակ գիւղացիներու զանգուածը եւ գինակցեցաւ անոնց հետ՝ պայքարի համար։

... Աղէկ կամ գէշ, սովետ կառավարութիւնը կրցաւ, այդ քաղաքականութեան շնորհիւ, սնուցանել բանուոր դասակարգը։ Առաջին տարին, պետութիւնը քաղեց 110 միլիոն փութ ցորեն, երկրորդ տարին՝ 220, իսկ երրորդ տարին՝ 285 միլիոն փութ։ Քաղաքային պատերազմը որքան կը սաստկանար, այնքան ուժգին կը պայքարէր բանուոր դասակարգը՝ պաշտպանելու համար գիւղացիներու հողերը սեփականատէրներու յարձակումներուն դէմ, եւ գիւղացիները այնքան լաւ կ'ըմբռնէին կարմիր բանակը ու բանուոր դասակարգը սնուցանելու անհրաժեշտութիւնը։ Եւ սակայն, պատերազմի համայնավարութիւնը չէր կրնար շարունակել իբրեւ խարխուլ ծառայել բանուորներու եւ գիւղացիներու յարաբերութեանց ընդարձակման։

... Ահա թէ ինչու, քաղաքային պատերազմի վերջաւորութեան իսկ, երբ բանուորներու կողմէ շնորհուած խաղաղութիւնը թոյլ տուաւ ճարտարարուեստը վերահաստատելու, սովետ իշխանութիւնը պատերազմի համայնավարութենէն անցաւ տնտեսական նոր քաղաքականութեան, գրաւումէն՝ հողային տուրքին ...

Այս նոր քաղաքականութեան տեւողութեան ընթացքին, պրոլետարիատը ունեցաւ յաջողութիւններ, զորս անկարելի կը նկատէր համաշխարհային բուրժուազին։ Առանց արտաքին փոխառութեան, քանի մը տարուան ընթացքին, ճարտարարուեստը հասցուց նախապատերազմեան աստիճանին, երկրին մէջ թափելով ապրանքներու քանակ մը, որ առիթ տուաւ գիւղացիներուն ոչ միայն հագուելու եւ տաքնալու, այլ եւ՝ երկրագործութիւնը վերահաստատելու։ Բայց, այս վերահաստատումը վերջ դրաւ Նեպի առաջին շրջանին, որու ընթացքին պետութիւնը գիւղացիներէն առած էր, հողային տուրքի միջոցաւ, իր պէտք ունեցած ցորենը, իր պարենաւորումը լրացնելով՝ երկրագործական արտադրութիւնները ճարտարարուեստական արտադրութեանց հետ փոխանակելով։ Ճարտարարուեստը, աճելով, հողային նախանիւթերու գերաճում մը կը պահանջէր, եւ քաղաքները վերահաստատուելով հետզհետէ աւելի կը պահանջէին աւելի շատ ցորեն։ Հին ձեւերով անկարելի էր հողային արտադրութեանց յաւելում մը ձեռք ձգել։ Յեղափոխութիւնը ձեւափոխած էր դաշտերը։ Պատերազմէն առաջ, պրոլետարիատն ու կուլակը կ'արտադրէին 72 առ հարիւր ցորենին, իսկ աղքատ ու միջակ գիւղացիները՝ միայն 28 առ հարիւր։ Յեղափոխութիւնը անհետացուց սեփականատէրը եւ տկարացուց կուլակը, որ, 1927ին, 20 առ հարիւրէն աւելի չէր արտադրեր։ Այսօր, մեծ մասը կ'արտադրեն աղքատ եւ միջակ գիւղացիք, որոնց արտադրութեանց քանակը 2500 միլիոն փութէն հասած է մինչեւ 4,052 միլիոն փութի։

... 1927ի ձմրան եւ 1928ի գարնան ցորենի տագնապը վերջն է Նեպի առաջին շրջանին, որու ընթացքին սովետ իշխանութիւնը պարտաւորուած էր հանդուրժելու կուլակին եւ գոհանալու միայն անոր շահագիտական ձգտումներու սահմանաւորումովը։ «Ցորենի ճակատ»ի մասին խօսած իր պատմական ճառին մէջ, Ստալին պարզած էր այդ կացութեան եզրակացութիւնները. — «Ելքը կը կայանայ, ամէն բանէ առաջ, ցրուած ու յետամնաց գիւղացիներու պզտիկ ձեռնարկներէն՝ միացեալ, ընդարձակ ու հաւաքական ձեռնարկներու անցնելուն մէջ։ Ձեռնարկներ, որոնք օժտուած ըլլան մեքենաներով, գիտական տուեալներով, եւ ընդունակ՝ ցորենի գերագոյն չափը արտադրելու։ Ելքը կը կայանայ՝ անհատական – գիւղացիական տնտեսութենէն ընկերային – հաւաքական հողային տնտեսութեան անցնելուն մէջ»։

Համայնավար կուսակցութիւնը, Ստալինի ղեկավարութեան տակ, մէջտեղ դնելով ընկերվարական ճարտարարուեստի մեծ ծրագիր մը, որ ի վիճակի պիտի ըլլար բանուորներու եւ գիւղացիներու պահանջները բաւարարելու, երկրին տալու անհրաժեշտ միջոցները՝ աշխարհակալութեանց դէմ իր անկախութիւնը պաշտպանելու համար, եւ, միւս կողմէ, մէջտեղ դնելով հողային հաւաքական տնտեսութեան ծրագիր մը, յեղափոխութեան նուաճել տուաւ նոր շրջան մը։ Մեծ ճարտարարուեստի մը ստեղծումը, որ թոյլ կուտար ստեղծելու ընկերվարական մեծ հողագործութիւն մը, կը լրացնէր անհրաժեշտ պայմանները՝ վերջ տալու կուլակին իբրեւ դասակարգ, եւ գիւղացիութիւնը փոքր սեփականատէրի դասակարգէն վերածելու՝ ընկերվարական ընկերութեան աշխատաւորներու դասակարգին։ Յեղափոխութիւնը մտած է դասակարգերու վերջնական վերացումի շրջանին մէջ, բացած է քաղաքին ու գիւղին միջեւ գոյութիւն ունեցող հակամարտութեանց բարձման ճամբան։

Մեծ կոլխոզներու ստեղծումը դիւրին գործ չէ։ Թէքնիք տեսակէտով, ան աւելի դժուար է քան մեծ գործարաններու շինութիւնը, որովհետեւ գիւղին մշակութային մակարդակը աւելի ցած է քան՝ գործատան կեանքին միջոցաւ կազմակերպուած բանուորինը։ Գիւղացիին համար մեքենան անընտել առարկայ մըն է։ Աւելին, մեծ գործարանները շինելու համար կրցանք կռթնիլ դրամատիրական երկիրներու փորձառութեան վրայ։ Բայց, կոլխոզներու ստեղծման մէջ, ռուս բանուորն ու գիւղացին ռահվիրաներ են՝ բառին տեխնիքական իմաստովը։ Պատմութեան մէջ առաջին անգամն ըլլալով անոնք կը ստեղծեն ճարտարարուեստականացած հսկայ հողագործութիւն մը։

Գարնանացանը մօտ է։ Այդ ցանքը՝ ցորենի պատերազմն է։ Բայց մենք այդ պայքարը այժմ կը տանինք անհունապէս աւելի լաւ պայմաններու մէջ, քան հոկտեմբերեան յեղափոխութեան պատմութեան նախորդ շրջաններուն, որովհետեւ, մենք գիւղացիին կուտանք բան մը, զոր նախապէս չէր տրուեր։

Ստեղծած ենք մեր ճարտարարուեստը, որ հողագործութեան տուած է ու կուտայ արտադրութեան հոյակապ գործիքներ, եւ զանազան ձեւի ու միլիոնաւոր մեքենաներ։ Մեր հողագործական վարժարաններուն մէջ մենք կը պատրաստենք հազարաւոր հողագէտներ, թրաքթէօրներու բազմաթիւ վարիչներ եւ գիւղ կ'ուղարկենք հազարաւոր համայնավարներ՝ գիւղացիութեան օգնելու համար։ Ցանքի, ցորենի պայքարը կը տանինք յենած առաջին հնգամեակի ընթացքին ձեռք ձգուած արդիւնքներուն։

Պայքարելով ցորենի համար, կը պայքարինք հողային ընկերվարական կազմակերպութեան մը համար, կը պայքարինք յաջողութեանը համար կոլխոզներուն, որոնք Խորհրդային Միութեան պիտի տան անօրինակ ուժ մը։ Կոլխոզներու բարօրութիւնը կը նշանակէ գիւղացիներ, որոնք վերջապէս անցած են ընկերվարութեան կողմը, եղած են ընկերվարութիւն կառուցանողներ։

Թատերական ներկայացում մը

—.—

Ասկէ 6-7 տարի առաջ, պատեհութիւնը ունեցայ հայ թատրոնի մասին քննադատական քանի մը տող գրել ՅԱՌԱՋի մէջ։ Այդ թուականէն ի վեր առիթը չունեցայ վերստին ներկայ գտնուելու հայ թատերական ներկայացման մը, ոչ թէ կանխակալ մտածումով մը, այլ պարզապէս անոր համար որ Փարիզէն հեռու կը գտնուիմ։

Այս անգամ, երկար բացակայութենէ մը վերջ, ուզեցի ներկայ գտնուիլ Լեւոն Յարութի վերջին ներկայացման, — ինծի տոմսակ մը ղրկած էր։ Առ ի քաջալերութիւն, ամէն ճիգ ի գործ դրի, որպէս զի այդ երեկոյթին ազատ ըլլամ։ Հոծ բազմութիւն կար։ Ամէն պարագայի այս երեկոյթին, քաջալերութիւնը չէր, որ կը պակսէր։

Թատերական այդ գործն էր Եղջանկութիւն, հեղինակը (Վալադեան) գոնէ ինձ անծանօթ։ Եղելութիւնը կ'անցնի Հայաստանի մէջ, լեզուն՝ արեւելահայերէն։ Որչափ կրցայ հասկնալ, այս վէպին հերոսը, համակրելի բայց «անփող» երիտասարդ մըն է, որ կ'ուզէ ամուսնանալ նոյնքան համակրելի աղջկան մը հետ, որ Լոնտոն բնակող ազգականի մը այցելութիւնը կը ստանայ, նաեւ կոկիկ ժառանգութիւն մը։ Առաջին տեսակցութեան իսկ, այդ ազգականը կը հրապուրուի Վարսենիկի շնորհալի գեղեցկութենէն, եւ կ'ուզէ, ինչպէս շատ սովորական բան է որ եւ է արեւմտեան քաղաքակրթութեան մէջ ապրած ճէնթլմէնի մը, օգտուիլ աղջկան շնորհէն առանց այլեւայլի։

Բնական է որ հայկական միջավայրին մէջ, այս յանդուգն քայլը գայթակղութեան մը տեղի կուտայ. եւ այդ պարագան է որ մէկ ծայրէն միւսը կը քաշքշուի տաժանելի ձանձրութեամբ մը։

Բեմի վրայ կ'երեւին, խաղին երեք հերոսներէն զատ, Նիքոլի մայրը, ծեր կին մը, հայ մօր տիպար մը, որուն բնականաբար այս էնթրիկները անախորժ եւ անպատուաբեր կը թուին։ Նիքոլի քոյրը որ շատ վրդովուած է Վարսենիկի ընթացքէն։ Բարեկամ մը, որ տունէն չելլեր, «զարմանալի երեւոյթ»։ Վերջապէս երկրորդական անձինք։

Թերեւս իբրեւ վէպ, այս գործը որոշ արժէք մը ունենայ, դժբախտաբար ի վիճակի չեմ այդ մասին կարծիք յայտնել, այն պարզ պատճառաւ որ գործը չեմ կարդացած։ Բայց ինչ կը վերաբերի բեմադրութեան, կը կարծեմ թէ, այնպէս ինչպէս ներկայացուեցաւ, որոշ թերութիւններ ունի։ Նախ լեզուն բնաբեմական չէ, երկար նախադասութիւններ, անախորժ նմանահնչութիւն (onomatopée) եւ չափազանց դանդաղ ու անկապակից։ Հարկ կա՞յ մանրամասնութեանց մէջ մտնելու։ Ամէն պարագայի կրնամ հաւաստել թէ շատերու կարծիքը նոյնն էր։

Վիպագրութիւնը ուրիշ բան է, թատերագրութիւնը ուրիշ բան։ Անհրաժեշտ է որ գրական գործ էր, որ գրուած չէ բեմի համար, յարմարի բեմին, ինչպէս կ'ըսեն՝ «վերածուի» (adaptation)։ Այլապէս լաւագոյն գործը կրնայ փճանալ բեմի վրայ։

Այնինչ կը վերաբերի խաղարկութեան, դժբախտաբար ստիպուած եմ նուազ ներողամիտ ըլլալ, որովհետեւ, ինչպէս կ'ըսէի այս յօդուածին սկիզբը, 7—8 տարուան ակամայ բացակայութենէ մը վերջ կը սպասէի որ հայ թատրոնի սիրողները գոնէ որոշ յառաջդիմութիւն մը կատարած ըլլային։ Կը ցաւիմ ըսելու, որ իմ ցանկութեանս մէջ յուսախաբ եղայ։

Հայ թատրոնը ներկայացնելու յանդգնութիւն ունեցող երիտասարդները պարզ ամաթէօրներ են, եւ պէտք է համեստութիւնը ունենան տարիկս հրապարակաւ ըսելու, փոխանակ թերթերու եւ յայտագիրներու մէջ անհամեմատ ադմուկ յարուցանելու։ Որովհետեւ եթէ իսկապէս մեզի ծանօթ երիտասարդներն ու երիտասարդուհիներն են Փարիզի հայ թատրոնին ներկայացուցիչները, ես իբրեւ Հայ, թատրոնի սիրահար, հայ թատրոնի նախանձախնդիր, այդ իրողութենէն ոչ թէ պարծանք, այլ ամօթ պիտի զգայի միայն։

Առանց չափազանցութեան՝ պիտի խնդրէի, որ այսուհետեւ հայ ներկայացումներու հերոսները տպէին ճերմակ թուղթի վրայ «Հայ Սիրողներու Թատերախումբ» վերտառութիւնը, որ զիրենք զերծ կը կացուցանէ ամէն բարոյական պատասխանատուութենէ, եւ տարիկս պատճառ մը չէ որ հայ հասարակութիւնը իր քաջալերութիւնը զլանայ իրենց։ Անհրաժեշտ է որ, — քանի մեզի համար անկարելիութիւն է այդ մարզին մէջ ունենալ իր անուան արժանի հայ թատերախումբ մը, — ամէն անոնք, որ կը զբաղին հայ գերասաններու օժանդակութեամբ, այդ հրաժարական պահանջը դնեն, կոչելով զանոնք «Հայ Սիրողներու Թատերախումբ» (Groupe d'Artistes Amateurs)։ Այսպէս կերպով գոնէ պահուած կ'ըլլայ հայ թատրոնի անցեալ պատիւը։

Վերջացնելէ առաջ, պարտք կը համարեմ իմ յարգանքի անկեղծ արտայայտութիւնս բերել Տիկին Սրբուհամովայի եւ Օր. Տէմիրճեանի, առաջինը իր գեղեցիկ ձայնով եւ երկրորդը իր սքանչելի թէքնիքով մեզի պահ մը մոռցնել տուին անախորժ վայրկեանները։ Իրաւ է որ եթէ քննադատութիւնը ուզէի աւելի հեռու տանիլ, ստիպուած պիտի ըլլայի արուեստներու այլ այլազան համադրութիւնը անգամ խնդրոյ առարկայ դարձնել։ Բայց շնորհալի այդ երկու հայուհիներու ներկայութիւնը միայն եղաւ պատճառ որ Salle de Conservatoireի երեկոյթէն նուազ զզլումով դուրս ելլենք։

ՏՈՔԹ. ԱՐՇԱԿ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՏՕՆԵՐԸ

Խորհրդային Հայաստանի աշխատանքի ժողովրդական կոմիսար Խաչիկ Օղլեան հրամանագրով մը 1933 թուականի տօնի եւ պարտաւորիչ հանգստի օր հռչակած է հետեւեալ թուականները. — Յունուար 1՝ Նոր տարի, յունուար 22՝ Լէնինի մահուան յիշատակի օր, փետրուար 23՝ կարմիր բանակի օր, մարտ 12՝ ինքնակալութեան տապալման օր, մարտ 18՝ Փարիզի կոմունայի տարեդարձ եւ բանուորուհիի օր, մայիս 1 եւ 2՝ ենթադրելի եւ յիշատակելի օրեր։

Ամենազօր Միցուին

—.—

Քոփենհակ հրատարակուող Dagens Nyheger թերթը կը գրէ.—

... Ուրեմն, ծայրագոյն արեւելքի մէջ, թնդանօթները սկսան գոռալ։ Կը հարցնէ մարդ.— ինչո՞ւ։ Ճափոնցի հայրենասէրներն ու գերհայրենասէր–հայրենասէրներն պիտի պատասխանեն ծանօթ ...ը պիտի ..., ուր կը կրկնուին քաղաքակրթութիւն, կարգ, հայրենիքի ..., շահ, բառերը։ Նորագոյն պատերազմի մը մօտեցման առթիւ, ... մարդկութիւնը փոխանակ հարցնելու ինչո՞ւ, աւելի լաւ պիտի ըլլայ դնելով հարցումը սա պէս.— ո՞ւ համար։

Եւ, արդարեւ, ամէն մէկ պատերազմի առեն, լաւ մը քննելով աջն ու ձախը, մարդ կը գտնէ քարիւղի կամ պղպատի թագաւոր մը, եթէ երբեք ... թագաւոր մը՝ Զախարով կամ Տէթէրտինկ մը չեն, որոնք ... շահագրգռուած են իրենց ...ութիւնները պատերազմի շնորհիւ աւելցած տեսնելու։ Ծանօթ է որ ...իվիոյ եւ Փարակուայի միջեւ մղուած պատերազմը Royal Shellի եւ Standard Oilի միջեւ մասնաւոր խնդիր մըն է։ Եւ Կռանի Շաքոյի շուրջ բախող ...ները լաւ պիտի ընէին եթէ իրենց ...ներուն վրայ բանէին Պ. Տէթէրտինկի եւ Պ. ... անունները.— վեհականներ, որոնց քովը ծառայութեան մէջ ըլլալով իրար կը սպաննեն։

Իսկ գալով ծայրագոյն արեւելքի ...։

Որո՞ւ հաշւոյն է ան։ Ո՞վ կ'օգտուի ...։ Անժխտելի է որ նախայարձակ... մեղքը ամբողջովին կ'իյնայ Ճափոնի վրայ։ Ո՞վ է այն մարդը, ուրեմն, ... իր կամքը պարտադրելով Թոքիոյի կառավարութեան, եւ իր վիթխարի ազդեցութիւնը ի գործ դնելով ...ի վրայ, իր երկրին կը հաւաստէ թէ՝ Ճափոնի գոյութիւնը կախում ունի յաղթական պատերազմէ ...։ Այս ամենազօր իշխողն է Պ. Հաչիրիմօն Միցուի, վարիչն ու տէրը ...ի Միցուի Քոնսորսիումին։

Ներկայիս ամերիկեան աւելի ընդարձակ թրըստներու արժանաւոր մրցակիցը նկատուող այս հսկայ նախաձեռնութեան ծագումը կ'երթայ մինչեւ 330 տարի առ, 1602ին, շրջանին, երբ Միցուիի նախնիքներէն մին ...ագործութեան իր առաջին աշխատանքները հիմնեց, միանգամայն ...ատիրական շատ շահաբեր գործի ձեռնարկելով։ Այս Թօշիւք Միցուին յաջողեցաւ հսկայ հարստութիւն մը հիմնել, որ մէկ դարէն միւսը ... հայրերէն որդիներուն փոխանցուելու հետզհետէ մեծնալով։ Զարգացումն ... չէ ըսել թէ՝ ճափոնական ամբողջ ճարտարարուեստը ընդարձակուած է Միցուիի տնօրինութեան ներքեւ։

Այժմու Պարոն Միցուին ծայրագոյն արեւելքի մէջ զէնքի ամենաուժեղ գործարանատէրն է, աշխարհի մէջ ... ամենամեծ արտադրիչը, եւ ...երկրի ամենահարուստ մարդը։ ... զինագործութեան թագաւորը, պղպատի կայսրը, քարիւղի կեսարը, օ...ային գործարաններու դիկտատորը, դրամատան սատանան,— Պ. Հաչիրիմօն Միցուի քոնթրոլ կ'ընէ ամէն բանի վրայ։ Այսպէս՝ կը հսկէ ...ներուն, գործարաններուն, շոգենաւերուն, թերթերուն, առեւտրական ...ներութիւններուն եւայլն վրայ։ Իր շահերը միայն Ճափոնի մէջ չեն սահմանափակուիր։ Այլ, իրենց ճիւղաւորումները ունին Քորէայի, Չինաստանի, Հնդկաչինի, Հնդկաստանի, Վլատիվոսթոքի, Սիպերիոյ, Փիլիպպեան կղզիներու եւ մինչեւ Ամերիկայի մէջ։ Փիլիպպեան կղզիներու եւ Հաւայի մէջ դարձեալ պարոն Միցուին է ամենազօրեղը։

Մեր ժամանակներուն մեծ ղեկավարներուն՝ Զախարովի, Տէթէրտինկի եւ Րոքֆէլլըրի նման՝ պարոն Հաչիրիմօն Միցուի, եթէ իր շահը պահանջէ, կ'օժանդակէ ըմբոստութեանց, կը շղթայազերծէ ժողովրդային շարժումներ, կը յառաջացնէ միջազգային էնթրիկներ։ Ինքն է որ, կ'ըսեն, Չինաստանի մէջ կազմակերպած է ճափոնական ապրանքներու դէմ նշանաւոր պոյքոթը, պարզապէս պատճառ մը ունենալու համար պատերազմի, ուրկէ դուրս պիտի գար, ի նպաստ Ճափոնի, Մանչուրիոյ յաղթանակը՝ « անկախ » Մանչուքոյի երեւոյթին տակ։

Միցուիները, սերունդէ սերունդ, ոչ միայն չարունակած են իրենց հարստութիւնը աւելցնել, այլեւ պատրաստած են Ճափոնի ընդարձակման ազգային դիւցազներգութիւնը, մինչեւ որ իրենց երկիրը դարձուցած են արեւելքի գլխաւոր պետութիւնը։ Ճափոնի բոլոր պատերազմներուն ետին, որոնք տեղի ունեցած են վերջին դարու ընթացքին, գործած է, միշտ, Միցուիներու ազդեցութիւնն ու կամքը։ Իրենք են որ կը պատրաստեն ռուս եւ ճափոն պատերազմը, Քորէայի եւ Մանչուրիոյ յաղթանակը։ Իրենք են որ ցանկացած են ձեռք դնել արեւելեան Սիպերիոյ, Փիլիպպեան կղզիներու եւ Աստուած գիտէ՝ խաղաղական եւ հնդկական ովկէանոսներու դեռ որ կղզիներուն եւ հողերուն վրայ...

Այսօր, Միցուիի իշխանութիւնը աւելի զօրաւոր է քան Միքատոյինը։ Փոքրիկն պարոն Հաչիրիմօն, բացարձակ կամքի տէր մարդ մը, պէտք չունի ձեռք ձգելու սահմանադրութիւնը կամ խորհրդարանը։ Բոլորը իր ոտքերուն առջեւ են։ Ու պարոնը Լուի 14րդէն աւելի իրաւունք պիտի ունենար ըսելու « պետութիւնը ես եմ »...։ Իր մեծ իշխանութիւնը ժամանակի ընթացքին ալ աւելի ընդարձակելով, օր մը ան ասպարէզ պիտի կարդայ աշխարհի՝ ըսելով.— « Ասիան ես եմ...»։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՍԵՒ ՁԵՌՔԵՐ ՄՈՒԹԻՆ ՄԷՋ

—.—

Վիէն, 20 ապրիլ (Յառաջ).— Հազիւ մէկ տարի է, որ գործերը քիչ մը լաւ հունի մէջ մտած են, ու մեր գաղութը երկար ատենուան անգործութեան ճիրանէն ազատուելով քիչ մը շունչ առած է։ Թէեւ օրավարձերը նուազ, բայց դարձեալ ապրուստ մը կը ճարէ խնայասէր հայ ընտանիքը։ Այս վերջերս միայն մէկ – երկու փոքրիկ գործարաններու մէջ, ուր կը գտնուին քիչ թիւով հայ բանուորներ, սկսած են դարձեալ գործերը թուլնալ, ուստի ժամերը կը պակսեցնեն, բայց ընդհանուր առմամբ, եւ բաղդատելով ուրիշ գաղութներու հետ, մեր գաղութը աւելի բախտաւոր է անցեալ յունիսէն ի վեր։

Թէեւ գաղութը անհամերաշխ ու պառակտուած է իր ներքին կեանքը քանի մը մեծամեծ ուգէտներու պատճառով, բայց եւ այնպէս, ամէն հոսանք իր գիտցած ձեւով վառ կը պահէ ազգային կեանքը։ Երեխաներու գիշերային դասընթացքները կը շարունակուին արդէն երեք տարիէ ի վեր, որ անշուշտ մեծ օգտակարութիւն պիտի ունենայ, եւ որոշ հետքեր պիտի թողու մեր նորահաս սերունդին կեանքին մէջ։

Բայց այս վերջերս, մօտ 10—15 օրէ ի վեր, սեւ ձեռքեր մութին մէջ իրենց մատնութեամբ, մեր գաղութին գլխուն փորձանք են դարձեր։

Մաս մը հայրենակիցներ, որոնք տարիներ առաջ մտած են Ֆրանսա, իբրեւ առեւտրական եւ կամ մեկնելու պայմանաւ ուրիշ երկիրներ (Թրանզիթ), հոս մնացած են զանազան միջոցներով իրենց թուղթերը կարգադրելէ վերջ։ Այսպիսիներ անշուշտ Ֆրանսայի մեր բոլոր գաղութներուն մէջ ալ կը գտնուին, նոյնպէս եւ Վիէնի մէջ։ Անոնք որ վերջերս մտած են, չեն յաջողած իրենց թուղթերը կարգին կանոնաւորել, օրէնքի խստութեան պատճառաւ, բայց զանազան միջոցներով շատեր աշխատանք ճարած են։

Քանի մը օր առաջ, վաւ հոգի մատնիչները մատնեցին մօտ տասնեակ մը նման անկանոն թուղթ ունեցող հայրենակիցներ։ Երկու հայ կիներ, որոնք կ'աշխատէին Խարէզէնի շրջանին մէջ կերպասի մեծ գործարանը (Փասկալ), գործէ հանուեցան։ Քննութիւնը կը կատարուի Լիոնէն եկած պետական գաղտնի պաշտօնեայի մը կողմէ։ Կ'ըսեն թէ, Վիէնի ոստիկանութեան չվստահելով, մատնիչը լուր տուած է Լիոն, ու իր նպատակին հասած։

Ցիշեալ երկու կիներուն մասին լուր կը ձգեն « ամպոչ » ընող պաշտօնեային թէ հարիւր ֆրանքնոց թուղթերով է որ կ'աշխատէին։ Պաշտօնեան կը պատասխանէ, որ նման թուղթ ունեցողներ անկարելի է որ գործի առնուին, բայց քննութիւնը ցոյց կուտայ որ ճիշդ է, ու խնդիրը կը պարզուի, որ 20 ֆրանքնոց « տրմանտ »ով « ամպոչ » եղած են, իսկ ինքնութեան թուղթերը հարիւր ֆրանքնոց։ Կեղծիքը կը պարզուի ու խեղճ կիները գործէ կը հանուին անմիջապէս։ Իմացածիս համաձայն, յիշեալ գործարանին մէջ նման ուրիշ հայեր եւս կան, եւ անոնց մասին եւս ուզեր են քննութիւն բանալ, ու իբր թէ տնօրէնը թոյլ չէ տուած։ Ուրիշ երիտասարդ մը, որ երկու տարիէ ի վեր Վիէն կը գտնուէր ու կ'աշխատէր խաղախորդարանը, նոյնպէս մատնութեամբ գործէ հանուեցաւ։ Քննութիւնը ցոյց տուած է, որ թրանզիթ եկած է ու հոս մնացած է, անմիջապէս 8 օր պայմանաժամ տրուեցաւ երկրէն մեկնելու համար։ Խեղճ երիտասարդը, որ հազիւ երկու ամիս էր որ ամուսնացած էր, անտանելի վիճակի մը մատնուած է, ո՞ւր երթայ, ի՞նչ ընէ, ո՞ր քարին զարնէ գլուխը... ։ Այս պատճառաւ խաղախորդարանի բոլոր հայ գործաւորներուն անցագրերը պահանջած էին ու քննած։ Երկու հոգի եւս գտած են անցագիր չունեցող, բայց թուղթերնին կանոնաւոր։ Արձանագրած ու գացած են։ Առ այժմ կ'աշխատին այս երկու հոգին։ Ուրիշ հայ ընտանիքի մը եւս ներկայացած է գաղտնի պաշտօնեան, ու հարցուցած թէ որո՞ւ միջոցաւ չինուեցան թուղթերը։ Կինը վախնալով, որ կը բանտարկեն զիրենք, խոստովանած է թէ այսինչին միջոցաւ չինուեցաւ, (բոլորին ալ կը հարցուի, բայց չեն ըսեր)։ Մատնանշուած անձը անմիջապէս ձերբակալելով ծեծած ու բանտարկած էին, բայց 24 ժամ վերջ ազատ ձգեցին։

Եւ այսպէս մօտ տասնեակ մը հայրենակիցներ մատնուած էին, բայց քանի մը հոգի արդէն չէին յաջողած 20նոց ինքնութեան թուղթ ձեռք ձգել, ու հարիւրնոց թուղթերը ցոյց տրուեցան իրենց ներկայացող գաղտնի պաշտօնեային։

Ամբողջ գաղութը միաբերան կը մատնանշէ անձ մը, թէ ան է այս բոլոր մատնութիւնները ընողը, բայց դրական փաստ կամ ապացոյց մը չկայ առ այժմ։ Մատնանշուած անհատը երկար ատեն չէ որ կը գտնուի մեր գաղութին մէջ, ի՞նչպէս կարելի է գիտնալ մանրամասն եւ անուններով նման թուղթ ունեցող հայրենակիցները։ Կան ուրիշ գաւառներ ու կտրուելիք սեւ ձեռքեր, որոնք մութին մէջէն կը գործեն, բայց մենք չենք գիտեր դէթ առայժմ թէ ովքե՞ր են...

Հ. Յ. Դ. Քրիստափոր խումբի «Խաժակ» Ակումբի Վարչութիւնը կազմակերպած էր ընտանեկան ուրախառիթ հաւաքոյթ մը ամսոյս 15ին Շաբաթ երեկոյեան «Խաժակ» Ակումբին մէջ Զատկուան առթիւ։ Ընկերներ եւ համակիրներ հաւաքուած էին իրենց ընտանեկան պարագաներով։

Մինչեւ կէս գիշեր երգեցին ու ուրախացան։ Կար նաեւ հակթախաղ եւ զանազան ըմպելիներ, որմէ գոյացաւ հաճեստ գումար մը Ակումբին համար։

Պալ-Ագբիւր

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Դաշնակցական նոր սերունդը

«Հայրենիք» կը գրէ (4 ապրիլ).—

Մարտ 26ի կիրակի գիշերը, տօնական երեկոյ մը եղաւ Ֆիլատելֆիոյ Դաշնակցական եւ համակիր շրջանակներու համար։ Այդ գիշեր՝ գաղութիս նոր սերունդէն 50 պատանիներ եւ նորահաս երիտասարդներ հրապարակաւ իրենց ուխտը ըրին եւ հիմնեցին Հ. Յ. Դ. Ֆիլատելֆիայի Պատանեկան Միութիւնը։

Նորթ-Ֆիլատելֆիոյ Հայ Ազգային Ժողովասրահը ծայրէ ի ծայր լեցուած էր։ Պատանիներուն հետ եկած էին եւ իրենց պարագաները։ Խումբը սրահ մտաւ (Լուսին չկար) երգով, ձեռքերնին բռնած հայկական ու ամերիկեան դրօշակներ եւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան զինանշանը։

Ցետոյ խոր լռութեան մէջ 50 պատանիներ ոտքի վրայ, աջ ձեռքերնին վեր բռնած, միաբերան կրկնեցին ատենապետ ընկերոջ հետեւեալ խօսքերը.

— « Կ'երդնունք հաւատարիմ մնալ
Մեր ազգային ոգիին՝
Մեր պատմութեան,
Հայկական եռագոյնին եւ
Հ. Յ. Դաշնակցութեան ծրագրին
ու կանոնագրին »։

Ցետոյ խօսք առին երեք ընկերներ եւ տաք մթնոլորտի մը մէջ եղան նուիրատուութիւններ։

ՄԱՄՈՒԼ

Այնթապի գոյամարտը

—.—

Պուէնոս – Այրէսի « Արմենիա »ն կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (1 ապրիլ).

— « Այնթապի հերոսամարտը իր ժամանակով տարբեր է միւս հերոսամարտերէն, իր բնոյթով՝ առանձնայատուկ, իր միջավայրով եւ պարագաներով՝ ուշագրաւ, իր պայքարի տեւողութեամբ կրկնակի երկար, քիչ զոհերով նոյն արդիւնքին հասած։

Մինչ հայկական միւս հերոսամարտերը արդէն ահագին գրականութիւն են ստեղծած իրենց շուրջը, որոնք կը կարդացուին վիպական յափշտակութեամբ, այնինչ Այնթապի դիւցազներգութիւնը դեռ կը մնայ անգիր ու անծանօթ։

Անկարելի է ճշգօրէն բնութագծել այս գոյամարտը, առանց տալու Այնթապցիի բնաւորութիւնը իր գլխաւոր գիծերով։

Այնթապցին քչախօս է, լուռ եւ խորագէտ։ Անիկա իր վերջին խօսքը երբեք առաջ ըսելու թեթեւօլիկութիւնը չունի, անկարելի է մէկ ակնարկով թափանցել անոր հոգիին եւ խորհուրդներու խորքը։ Կը թուի թէ միշտ համաձայն է իր խօսակցի բառերուն, բայց իրականօրէն ան տարբեր վճիռ մը ունի ենթակայ խնդրին շուրջը, որ յետոյ կը գործադրէ յամառօրէն եւ յարատեւութեամբ։

Այնթապցին իրմէ զատ ոչ ոքի կը վստահի, եւ զգօն է իր շահերուն, առանց ուրիշներուն վնաս պատճառելու։

Քիչ մը քինախնդիր է, բայց ոչ վրէժառու, նոյնիսկ անյիշաչար է, երբ հզօր է, անհաշտ ու անընկճելի՝ եթէ տկար է։

Աշիրէթապետական յարգանք ունի իր մեծերուն, եւ հեղինակութենէն կ'ենթարկուի, եթէ իւրայիններէն է։ Իր քիչը, տկարն ու տգեղը միշտ գերադասելի է ուրիշին շատէն, հզօրէն եւ գեղեցիկէն։ Գրեթէ ինքնասիրահար մըն է։

Այնթապցին ուշիմ է, զգայուն եւ նուրբ հոտառութեամբ, տեղացիականութեան գերի է, հայրենասիրութեան չափ։ Դիւրահաւատ չէ բնաւ, բայց երբ մէկին վստահի՝ կոյր, անձնուէր եւ հաւատարիմ բարեկամ մըն է։

Շրջահայեաց, քրքրող եւ բծախնդիր է, ամրակուռ աւանդութիւններով։ Ազգասէր է, բայց ոչ օտարատեաց, ուրիշի հզօրութիւնը զինքը չի շլացներ եւ իր տկարութիւնը ամօթ չի համարեր։

Այնթապցին քաջ է, անվհատ եւ հեռատես։

Թրքախօսութիւնը, կաթոլիկներու եւ բողոքականաց միսիոնարական ազդեցութիւնները երբեք չկրցին եղծանել անոր մէջ հայկական վեհութիւնը։

Ահա այս բուռ մը ժողովուրդը տապալուեցաւ պատերազմի առաջին տարին, ու թրծուեցաւ նոր փորձառութեամբ, դառնալով աւելի խորագէտ, զգոյշ եւ շրջահայեաց։

Նախկին 40 հազար ազգաբնակչութեան հազիւ կէսը վերադարձաւ իր ծննդավայրը, Սեբաստացի գաղթականներու հետ, յոգնած, չարչրկըուած թէ ֆիզիքապէս եւ թէ բարոյապէս։

Կռուի առաջին իսկ վայրկեանին Այնթապցիները կը բեկանեն հայկական աւանդական անմիաբանութիւնը եւ շշմեցուցիչ արագութեամբ երեւան կը բերեն միահամուռ կամք, ընդհանուր կարգապահութիւն եւ գերագոյն զիջողութիւն իրար հանդէպ։ Անգամ պահպանողական հին գլուխները կը խոնարհին ընդհանուր շահին եւ գործին առջեւ։

Ինչպէս ամէն տեղ, հոս ալ քաղաքական կազմակերպութիւնները, հարկադրաբար, իրենց ամբողջ խորհրդաւորութիւնը մէկդի նետելով՝ մերկ կը կանգնին հանրութեան առջեւ։

Ու կը պարզուի որ՝

« Դաշնակցութեան գլխուն մէջ կազմուած զինուորական մարմինը մանաւ ստացաւ ներկայացուցչական ժողովէն, ինքնապաշտպանութեան համազգային գոյն տալու համար դիմում կատարել Հնչակեաններու եւ Ռամկավարներու եւ քանի մը չէզոք անձանց եւ հաղորդել Դաշնակցութեան որոշումը, տեղեկանալով անոնցմէ թէ՝ քանի՞ զէնք կրնան տրամադրել ինքնապաշտպանութեան համար։

« Հետեւեալ օրը զինուորական մարմինը Դաշնակցութեան կոմիտէի ներկայութեան խառն ժողով կ'ունենար Դաշնակցութեան գլխուն մէջ, ներկայ էին Հնչակ. Ռամկավար ներկայացուցիչները...

« Այդ ժողովին մէջ պարզուեցաւ, որ Այնթապի հայութիւնը ինքնապաշտպանութեան համար կանոնաւոր զէնք ըլլալով՝ կրնար մօտաւորապէս 45 կտոր զէնք տրամադրել, որոնց 35ը կը պատկանէր Դաշնակցական ընկերներու, 10 Հնչակեաններու եւ չէզոքներու, իսկ Ռամկավարներու ներկայացուցիչը կը խոստովանէր, որ իրենք հաց կտրելու դանակ իսկ չունին»։

« Ուխտի օր » էջ 23

Իր ներքին կազմակերպութեամբ եւ համակարգութեամբ Այնթապի հերոսամարտը յար եւ նման է Վասպուրականի, Շապին – Գարահիսարի, Ուրֆայի եւ Սուետիոյ հերոսամարտերուն։

Ազգային Մարմին, Զինուորական Մարմին, Զինուորական Ոստիկանութիւն, Վառելանիւթի Յանձնաժողով, Պարենաւորման Յանձնաժողով եւն., եւայլն։ Եւ այս ամէնը պատահականութիւն մը չէ, այլ նախամտածուած, տարիներու տեւութեամբ ու փորձով է ձեռք բերուած։ Ու այդ փորձառու ղեկավարի փրկարար գործը կը տեսնենք նաեւ Այնթապի մէջ, հայութեան ճգնաժամային օրերուն։

Ով հաւատաց յեղափոխութեան՝ փրկուեցաւ, այսպէս կ'ըսէ մեր գոյամարտերու պատմութիւնը։

Եւ Այնթապը թէեւ շատ ուշ, բայց վերջապէս ըմբռնեց այս անյեղլի ճշմարտութիւնը, ահազանգ եւ ազդանշան ունենալով դժբախտ Մարաշը, որու ահաւոր ջարդը, հրկիզումն ու կոտորածը զինքը մղեց անօրինակ հերոսութեան, 72 օր շարունակ, 80,000 արիւնարբու թշնամու դէմ։

Այսօր, Այնթապի ինքնապաշտպանութեան տարեդարձին, մեր գլուխները կը խոնարհենք ինկածներու շիրիմներուն առջեւ, որոնք պատուով ապրեցան, բայց առաւել պատուով մեռան իրենց արժանապատուութեան համար, հայութեան համար եւ մեր Արիւնոտ Դատին ի խնդիր »։

Կը ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (29)

ԳԵՏՆԻ ՏԱԿԷՆ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԳՐԱԿԱՆ ԽԱՂ. 1908)

Բ. ԿԻՆ. — Ձեմ ճանչնար։

Ա. ԿԻՆ. — Տե՛ս, միւսներն հետ ...րան, թեւերը կապեցին։

Բ. ԿԻՆ. — Զօրքերով շրջապատ...ած կը տանին։

Գ. ԿԻՆ. — Ա՜, չլինի՞ սա թուրք ...րքը լինի, ան որ ապստամբեր էր ...յեղափոխականների քով, թուրք բա...րեկամներէն։

Ա. ԿԻՆ. — Հըմ, թուրք բարեկամ! ...՞ւր են այժմ այդ բոլոր թուրք բարեկամները, վախնամ որ գլխաւոր տան...ղները երէկի բարեկամները լինին։

Բ. ԿԻՆ. — Պահակները կը բազմա...նան, նոր զօրք կը դնեն տանիքներու վրայ։

Գ. ԿԻՆ. — Բռնուածները ազատե...լու համար յարձակումէ կը վախնան երեւի։

Ա. ԿԻՆ. — Ո՞վ պիտի փորձէ ազատ...ել։

Գ. ԿԻՆ. — Եթէ ընկերական սէրը, հաւատարմութիւնը նշանակութիւն ունի, եթէ իրօք յեղափոխական անձնազոհութիւնը խօսք չէ միայն — այժմ դուրս մնացած ընկերները պէտք է որ յանկարծակի մի հարուածով ազատեն ...

Ա. ԿԻՆ. — Եթէ կարողանան ...

Գ. ԿԻՆ. — Թող միասին մեռնին։

Ա. ԿԻՆ. — Իսկ դո՞ւն, մե՞նք ... կառավարութիւնը յայտարարեր է, կոտորածը պարտադրութեան պարագային ...

Բ. ԿԻՆ. — Նոր մարդ դուրս հանեցին. ո՞վ է։

Ա. ԿԻՆ. — Դեռ ուրիշ անոր եսեւէն. բոլորն ալ ոտքը բոպիկ են. կարելի՞ բան է ջրի մէջ ապրիլը։

Գ. ԿԻՆ. — Գաղափարի զոհերը կըրակի մէջ էլ կ'ապրին կամ կը մեռնին։

Բ. ԿԻՆ. — Քա, աղջիկ, հրացանաձգութիւնը կը սաստկանայ։

Ա. ԿԻՆ. — Ա՜հ, նոր միտքս ինկաւ, այս առտու արշալոյսին երեք հոգի ծպտուած անցան մեր դուռնէն, չլինի՛ առնք այս ջրհորէն դուրս կ'ելլէին։

Բ. ԿԻՆ. — Ճանչցա՞ր։

Ա. ԿԻՆ. — Գլուխնին փաթթուած էր։

Բ. ԿԻՆ. — Զլինի՞ն թէ անոնք են պաշարուեր։

Ա. ԿԻՆ. — Միայն թէ երկար չսեւի, Աստուա՛ծ իմ, սպաննուող չլինի... Ա՜յ, սկսան ամէնի թեւերը իրար կապել։

Բ. ԿԻՆ. — Քա, հաւե՞ր են, ի՛նչ է։

Ա. ԿԻՆ. — Երեւի չափազանց կը սեղմեն կապերը, կը տեսնե՞ս ինչպէս կը ծռմռկուին։

Բ. ԿԻՆ. — Կայ որ հազիւ ոտքի վըրայ կը կենայ։

Ա. ԿԻՆ. — Երկու նոր երիտասարդներ հանեցին ջրհորէն։

Բ. ԿԻՆ. — Ի՞նչ քայլերու աղմուկ է։ Կը լսէ՞ք ...

Ա. ԿԻՆ. — Քա, կը մօտիկնան ... քովի տան ...

Գ. ԿԻՆ. — Չէ, տանիքի վրայ, դըրացիի տանիքէն մեր տանիքի վրայ անցան։

Ա. ԿԻՆ (ծունկի կ'իյնայ). — Ա՛խ, Աստուած իմ, այստեղ չգա՜ն։

Գ. ԿԻՆ. — Ի՞նչ, ի՞նչ կայ այստեղ, թող գան, ինչո՞ւ այդպէս կը սարսափիս։

Բ. ԿԻՆ. — Բայց ի՞նչ կայ որ, ո՞վ կայ մեր տունը։

Գ. ԿԻՆ. — Նոյն իսկ եթէ մէկը լինէր։

Բ. ԿԻՆ. — Դէ՛հ, նորէ՞ն կորիճութիւնդ բռնեց։

Ա. ԿԻՆ. — Հըմ, լսի՛ր, անցա՞ն, տանիքի դուռը գոց է ...

Բ. ԿԻՆ. — Հաւանական է որ նոր պահակ աւելցուցին։

Ա. ԿԻՆ. — Այնպէս մը ցուցնենք որ իբր թէ մարդ չկայ տունը։

Բ. ԿԻՆ. — Զչարժուինք ...

Գ. ԿԻՆ. — Նոր բանակ եկաւ։

Ա. ԿԻՆ. — Այսքա՛ն զօրք։

Գ. ԿԻՆ. — Հըմ, մի քանի յեղափոխական միայն բռնելու համա՞ր։

Ա. ԿԻՆ. — Հաշուեցի՞ր քանի հոգի էին։

Գ. ԿԻՆ. — Մինչեւ հիմա տասներեք հոգի են դուրս հաներ ջրհորէն։

Բ. ԿԻՆ. — Սպասիր, համրեմ։

Ա. ԿԻՆ. — Հա, հա, տասներեք։

Գ. ԿԻՆ. — Զօրքերը դուրս կուգան մէկ մէկ ջրհորէն, երեւի ա՛լ մարդ չը մնաց ներսը։ (Դուրս կ'ելլէ սենեակէն)։

Ա. ԿԻՆ (ուշադիր). — Լսի՛ր, աղջիկ, կարծես թէ մարդ կայ տան մէջը։

Բ. ԿԻՆ. — Կ'երազե՞ս, ի՛նչ է, ո՞վ պիտի լինի մեզմէ զատ։

Ա. ԿԻՆ. — Զէ՛, չէ՛, ես քայլերու աղմուկ կ'առնեմ ...

Գ. ԿԻՆ (ներս կ'իյնայ). — Մի՛ վախնաք, եթէ կ'ուզէք դուրս ելէք։

Ա. ԿԻՆ (սարսափահար). — Ո՞վ է, ի՞նչ կայ, խուզարկութի՞ւն։

Գ. ԿԻՆ. — Չէ, մերոնցմէ։

Բ. ԿԻՆ. — Ի՞նչ, յեղափոխակա՞ն։

Գ. ԿԻՆ. — Մի՛ վախնաք, մեր տան վրայ կասկած չկայ։

Ա. ԿԻՆ. — Ի՞նչպէս, ո՞վ դուռը բացաւ, ի՞նչպէս դուռը բացին, ի՞նչպէս ներս մտան, ա՛լ կորանք, վերջացանք, տանիքի վրայ զօրքերը, չորս կողմերնիս լեցան ...

Գ. ԿԻՆ. — Աղմուկ մի հանէք, այս առտու մեր դուռնէն անցնող երեք հոգի են, երբ այգին դուրս ելան, չորս կողմը բռնուած էր ա՛լ շարժուիլ չը կրցան ... հեռանալ չը կրցան, ե՛ս պահեցի, ե՛ս ներս առի ...

Բ. ԿԻՆ. — Դո՞ւ, դո՞ւ, (կատղած) մեր օջախը պիտի քանդես դուն։

Գ. ԿԻՆ. — Աղմուկը աւելի վտանգաւոր ...

(Կը լսուի զինուորական նուագը)։

(Մելիք, Կամսար, Արսէն կ'երեւին դրան մէջ)։

Բ. ՏԵՍԱՐԱՆ

Երեք կիները, Մելիք, Կամսար, Արսէն

Գ. ԿԻՆ (ընդառաջ կ'երթայ եւ դէմերնին կը կտրէ Մելիքի, Կամսարի եւ Արսէնի). — Կեցէ՛ք, ո՛չ այդպէս, պատուհաններէն, չորս կողմերէն կրնան դիտել սենեակի մէջ, փոխուեցէք ... բան մը ձգեցէք գլուխնուդ։

(Ա. եւ Բ. կիները սարսափահար, սողալով դուրս կ'ելլեն սենեակէն)։

Գ. ԿԻՆ. — (Մելիք, Կամսար ու Արսէն սաւաններու մէջ կը փաթթէ ու սենեակը կը մտցնէ)։

(Մելիք, Կամսար ու Արսէն կը թաքնուին լուսամուտին տակ ու դուրսը կը դիտեն)։

ՄԵԼԻՔ. — Սարսափելի է վիճակնին։

ԿԱՄՍԱՐ. — Ի՞նչ կարող ենք անել։

Ղ. ՄԵԼՈՅԵԱՆ

(Շարունակելի)

Ուաշինկթընի խօսակցութիւնները

Ֆրանսայի արտակարգ պատուիրակ Պ. Էրիօ կիրակի օր հասաւ Ամերիկա: Շոգենաւէն ելլելէ առաջ ողջոյնի խօսք ուղղեց ամերիկեան ժողովուրդին՝ անթելով: Ըստ թէ « խաղաղութիւնը իրագործելու համար անհրաժեշտ է աշխատիլ թէ՛ քաղաքական եւ թէ տնտեսական գետնի վրայ: Մեր անսահման եւ անշահախնդիր գործակցութիւնը կը տրամադրենք ամերիկեան ժողովուրդին »: Յետոյ նիւ Եօրքէն ճամբով մեկնեցաւ Ուաշինկթըն: Նոյն օրը ամբողջ եօթը ժամ գլուխ գլխի տեսակցութիւն մը ունեցան նախագահ Ռուզվէլթ եւ Անգլիոյ վարչապետ Մաքտոնըլտ՝ նախագահական « Սէքոյա » զբօսանաւուն վրայ:

Վերջին ծայր գաղտնապահութիւն կը տիրէ խօսակցութեանց նիւթին եւ արդիւնքին մասին: Թղթակիցները կը յաջողին սակայն որոշ լուրեր քաղել: Այսպէս, Ռուզվէլթ եւ Մաքտոնըլտ խօսած են ամերիկեան դրամին ներկայ վիճակէն առաջ գալիք հետեւանքներուն մասին: Խօսուած է նաեւ մաքսատուրքի, պատերազմական պարտքերու, զինաթափութեան եւ դաշնագիրներու վերաքննութեան մասին:

Այս առաջին տեսակցութենէն վերջ, Ուաշինկթընի դիւանագիտական շրջանակները շատ սկեպտիկ են՝ արդիւնքին մասին:

Էրիօ երէկ առաջին շփումը ունեցաւ նախագահ Ռուզվէլթի հետ: Շատ փափուկ է Ֆրանսայի պատուիրակին դերը՝ միջազգային այդքան բարդ խնդիրներու թնճուկին մէջ:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ՃԱՌԸ

Պ. Տալատիէ կիրակի օր կարեւոր ճառ մը խօսեցաւ իր ընտրական շրջանակին՝ Օրանժի մէջ, պարզելով կառավարութեան տեսակէտները ներքին եւ արտաքին խնդիրներու մասին: Պարզեց ցարդ կատարուած աշխատանքները: Մասնաւորապէս փրանքի մասին խօսելով, հաւաստեց թէ փրանս. դրամը ո՛չ մէկ վտանգի ենթակայ է: Արտաքին ճակատին վրայ, Ֆրանսա հաստատ կը մնայ խաղաղասէր քաղաքականութեան մէջ:

ՖՐԱՆՍԱ ՅԱՂԹԵՑ ՍՊԱՆԻՈՅ

Կիրակի օր Փարք տը Փրէնսի մարզադաշտին վրայ, 50,000 հոգիի ներկայութեամբ ֆութպոլի միջազգային մրցումին մէջ Ֆրանսա յաղթեց Սպանիոյ 1ի դէմ զէրօ նշանակէտով:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ Ազգային Դրամատան նախկին տնօրէն Լինտէնպլաթ ձերբակալուեցաւ Թէհրանի մէջ, իբրեւ զեղծարար:

ՍԱՍՏԻԿ ԵՐԿՐԱՇԱՐԺ պատահեցաւ երկոտասան կղզիներէն Քօոյի մէջ, կէս վայրկեան տեւողութեամբ, մարդկային զոհեր եւ նիւթական վնասներ պատճառելով: Կը կարծուի թէ շարժի կեդրոնը կը գտնուի Անատոլուի մէջ:

Փարիզ եւ արուարձաններ

Ց. Հ. Դ.

ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ *ընկերներու համախմբումը այսօր Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, 51, Րիւ տը Րիվօլի,* «Le Samaritain» *սրճարանին ներքնայարկը: Մէթրօ՝ Շաթըլէ:*

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ «Սարգիս-Մինասեան» ենթակոմիտէին անդամական ընդհ. ժողովը այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8ին Հայ ակումբին մէջ: Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

Հ. Ռ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՏՕՆԷ
ԱՊՐԻԼ ՏԱՍՆԸՄԷԿԻ ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՍՈՒԳԸ

ՎԱԼԱՆՍ — *29 Ապրիլ, Շաբաթ երեկոյ*
ՌՈՄԱՆ — *30 Ապրիլ, Կիրակի կէսօրին*
ՄԱՐՍԷՅԼ — *29 Ապրիլ, Շաբաթ երեկոյ*
ՊՐԷՊԱՆ ՄԱՐՍԷՅԵԷ սրահին մէջ

Կը նախագահէ՝ Պ. ՂԵՒՈՆԴ ՄԵԼՈՅԵԱՆ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ մասնաւոր յայտագրով:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Քան, ԳԱՐՍ. — 35:
Պորտօ, ԳՈՐԾ. — 220:
Պոլէն, Թ. Մ. — 35:
Մարսէյլ, ԳՈՐԾ. — 849:
Սէթ, Կ. Է. — 70:
Սարսէլ, Օ. ԱՒԵՏ. — 105:
Տէսին, Գործ. — 300:
Շավիլ, Մ. Մ. — 100:
Շել, Պ. ՍՈՂ. — 210:
Ռըբէ, ԱՁ. — 35:
Փարիզ (2), Մ. ՈՒ. — 35:
Մարսէյլ, ՏԷՐ Բ. — 30:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՏԷՐ ԵՒ ՏԻԿԻՆ ԱՒԵՏԻՍ ՏԱՄԿԱՃԵԱՆ եւ զաւակները շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ եւ գրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին Տիկ. ԳԱՅԵԱՆԷ ՏԱՄԿԱՃԵԱՆի մահուան առթիւ:

Մանկապարտէզի հանդէս

ՓՈՐԹ ՏԻԹԱԼԻԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆԻ մանկապարտէզի ցերեկոյթը Այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, 2, rue de la Mairie*ի սրահին մէջ: Բացման խօսք՝ Պ. Պ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ:*

Գեղարուեստական բաժին.— մանկական երգեր, արտասանութիւն, հայկական պար եւ զաւեշտ մը փոքրիկներու կողմէ:

Մուտք՝ 5 ֆրանք:

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ Կ. ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղի հերթական դասախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ այս Շաբաթ կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, 71, Ave. Kléler: *Կը խօսի՝ Բժ. Լ. Գրիգորեան:*

Դասախօսութենէն յետոյ տեղի կ'ունենայ ընդհ. անդամական ժողով: Կը հրաւիրուին անդամներն ու համակիրները:

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (20)

ՉՈՐՍ ԱՐԴԱՐ ՄԱՐԴԻԿ

Հեղինակ՝ *ԷՏԿԸՐ ՈՒՕԼԸՍ* — Թարգմ. *Ժ. Մ.*

ԳԼՈՒԽ ՎԵՑԵՐՈՐԴ

ՀԵՏՔԵՐԸ

Կէս օրին Ոստիկանութեան Ընդհանուր Տնօրէնութիւնը հրատարակեց հետեւեալ ազդը. —

ՀԱԶԱՐ ՈՍԿԻ ՊԱՐԳԵՒ

Կը փնտռուի Միկուէլ Թէրի, մականուանեալ Սէյմըրթ, այլ անուամբ Լը Ջիֆօ, սպանիացի, եկած է վերջին անգամ Անտալուզիայէն, որուն մասին կասկածներ կան թէ կապեր ունի Չորս Արդար Մարդիկներ անունով մարդասպաններու կազմակերպութեան հետ: Անգլերէն չի կրնար խօսիլ. հասակը հինգ ոտք, ութ մատնաչափ, աչքերը թուխ, սեւ մազերով, սեւ ու կարճ պեխով, դէմքը՝ լայն. այտին վրայ ունի ճերմակ սպի մը եւ մարմինին վրայ կայ դանակի վէրք մը, կազմով՝ խոշոր:

Վերոյիշեալ պարգեւը պիտի տրուի այն անձին կամ անձերուն որոնց հայթայթելիք տեղեկութեանց շնորհիւ կարելի պիտի ըլլայ հաստատել անոր յարաբերութիւնները Չորս Արդարներուն հետ ու ձերբակալել զայն:

Այս ազդէն կարելի է եզրակացնել որ « Ջայնարձակ »ի խմբագիրն ու իր օգնականը յարաբերութեան մէջ մտած էին, ամբողջ գիշերը, ոստիկանական իշխանութիւններուն հետ: Կարեւոր անձնաւորութեանց քունը խանգարած էին Մատրիտի մէջ՝ հաւաքելու համար Թէրիի ինքնութեան մանրամասնութիւնները ի պէտս ոստիկանութեան ընդհանուր տնօրէնին:

Սըր Ֆիլիփ Րէյմըն նստած Փորթըլընտ Փլէյսի իր բնակարանին աշխատանոցը՝ նամակ կը գրէր իր կալուածական գործերով զբաղող միջնորդին: Կալուածներ ունէր նախարարը Դրէնֆէլի մէջ, ուր մեծահարուստ մարդու մը պէս կ'ապրէր, երբ պաշտօնէ զրկուած ըլլար:

Ո՛չ կին ունէր ան, ո՛չ ալ զաւակ: « ... Եթէ որ եւ է կերպով այս մարդիկը յաջողին գործադրել իրենց ծրագիրը պէտք եղած կարգադրութիւնները ըրած եմ կտակիս մէջ թէ ձեզի եւ թէ բոլոր անոնց համար որոնք ծառայութիւններ ըրին ինծի », կը գրէր նախարարը: Այս բառերէն կարելի էր հասկնալ իր նամակին իմաստը:

Վերջին քանի մը շաբաթներու ընթացքին, Սըր Ֆիլիփի տրամադրութիւնները փոխուած էին:

Բարեկամներու կողմէ կատարուած յարատեւ հսկողութիւնը եւ թշնամիներու սպառնական դիրքը, այն ատենէն դառնացուցեր էին զինքը որ, իր անձին դէմ ուղղուած այս նոր վրտանգը փարատեց ամէն վախ: Իր մտքին մէջ ունէր անյողդողդ վճռականութիւն մը — քուէարկել տալ օրինագիծը, դաս մը տալ Չորս Արդարներուն եւ ամուր պահել Նորին Վեհափառութեան նախարարներուն անխոնարհելիութիւնը:

« Անհատականութիւնը եւ հանրային գործունէութիւնը » *խորագրով իր յօդուածին մէջ — որ ամիսներ յետոյ լոյս տեսաւ « Քուօրթըրլի Րիվիու » ամսագրին մէջ — Սըր Ֆիլիփ կը գրէր հետեւեալ տողերը.*

— « Անիմաստ ու այլանդակ պիտի ըլլար ենթադրել որ անձեռնհաս մարդոց կողմէ կատարուած պատահական քննադատութիւն մը, կրնայ ազդել կառավարութեան մէկ անդամին վրայ՝ ստիպելով այս վերջինը որ փոխէ իր ըմբռնումները այն օրէնքներուն մասին որոնք անհրաժեշտ են իր հոգատարութեան յանձնուած բազմութիւններուն համար: Նախարարը միջոց մըն է իրագործելու համար բաղձանքները անոնց որոնք բնականաբար իրմէ կ'ակնկալեն ո՛չ միայն իրենց ընկերային պայմաններուն կամ միջազգային առեւտրական յարաբերութեանց բարելաւման միջոցները, այլ նաեւ պաշտպանութիւն եւ ապահովութիւն տարբեր վտանգներու դէմ: Այդ պարագային իր պատասխանատուութիւններուն գիտակից նախարար մը կը դադրի սովորական անհատ մը ըլլալէ ու կը վերածուի խնքնաշարժ մեքենայի մը »:

Սըր Ֆիլիփ Րէյմըն շատ քիչ թիւով բարեկամներ ունէր: Իր մէջ կը պակսէին ժողովրդական մարդ մը դառնալու յատկութիւնները: Պարկեշտ, խղճամիտ ու զօրաւոր մէկն էր ան: Պաղարիւն էր եւ արհամարհող, որովհետեւ ճանչցած չէր սէրը իր կեանքին մէջ: Չէր գիտեր խանդավառուիլ կամ խանդավառել դիմացինը: Եթէ գործելու որոշ եղանակ մը աւելի վնասակար չէր քան ուրիշ մը, կ'ընդունէր զայն: Եթէ համոզուէր որ այսինչ ձեռնարկը անմիջական կամ ապագայ բարիք մը կը խոստանար հանրութեան համար, անկարելին կ'ընէր յաջողցնելու համար անոր իրականացումը: Կրնանք ըսել թէ փառասիրութիւններ չունէր ան, այլ միայն նպատակ: Վրտանգաւոր անդամն էր դահլիճին ու որուն վրայ կ'իշխէր տիրաբար որովհետեւ չէր գիտեր իմաստը « համակերպիլ » բառին: Կը պարտադրէր իր տեսակէտները իր պաշտօնակիցներուն՝ ամէն հարցի մէջ:

Իր պաշտօնավարութեան ընթացքին չորս տարբեր առիթներով թերթերը արձանագրեցին « Նախարարի մը հրաժարման զրոյց »ը եւ ամէն անգամուն ալ դահլիճէն հրաժարողը [...] ղած էր այն անդամը որ տարակ[...] ծիք եղած էր արտաքին նախարար[...] Մեծ ու պզտիկ բոլոր խնդիրներ[...] մէջ ան կ'արժեցնէր իր խօսքը:

Բացարձակօրէն մերժած էր բնա[...] Տաունինկ Սթրիթի պաշտօնա[...] մէջ: Բնակարան մը ունէր Փորթըլ[...] Փլէյս եւ նախարարութիւն կու[...] կառքով, ամէն առտու ժամը [...] տասնին: Հեռաձայնի մասնաւոր [...] մը հաստատուած էր իր տանը աշխ[...] տանոցէն մինչեւ նախարարութ[...] պաշտօնական շէնքը. այսպէս բո[...] րովին կորուած էր Տաունինկ Սթր[...] թէն որուն մէջ բնակելու փառքը [...] վորական էր իր կուսակցութ[...] պատկանող շատ մը մեծ մարդոց [...] մար:

Հիմա, սակայն, երբ կը մօտենա[...] սպառնագրին մէջ յիշուած վերջին [...] ըը, ոստիկանութիւնը պնդեց որ [...] խարարը փոխադրուի իր պաշտօնա[...] տունը: Այնտեղ, Տաունինկ Սթրիթի [...] մէջ, նախարարին պաշտպանութ[...] պիտի դիւրանար:

(Շարունակելի)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 26 ԱՊՐԻԼ 1933
26 Avril 1933

9րդ ՏԱՐԻ Թիւ 2172 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

ՏՆՏԵՍԱԿԱ՞Ն ԹԷ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊ

—o—o—

Երէկ կէսօրէ վերջ Ժընեւի մէջ վերաբացուեցաւ Զինաթափութեան Խորհրդաժողովը, որ ընդհատուած էր անցեալ մարտ 27ին, կատարեալ անորոշութեան մէջ:

Բազմաթիւ ծրագիրներ ներկայացուած էին Խորհրդաժողովին: Մասնաւորաբար ուշագրաւ առաջարկներ կը պարունակէր ֆրանսականը: Սակայն ժողովը մեծամասնութեամբ որոշեց, վերաբացումին վիճաբանութեանց համար իբրեւ հիմ ընդունիլ Անգլիոյ վարչապետ Պ. Մաքտոնըլտի ծրագիրը:

Երբ Ժընեւի մէջ կ'որոշուէր ապրիլ 25ին վերաբանալ Զինաթափութեան Խորհրդաժողովը, նախագահ Ռուզվէլթի ձեռնարկին մասին տեղեկութիւն չկար: Իսկ այսօր երբ ամբողջ աշխարհ աչքերն ուղղած է դէպ ի Ուաշինկթըն, ուր օրուան բոլոր քաղաքական եւ տնտեսական կնճիռները խոր քննութեան կ'ենթարկուին աշխարհի երեք մեծ պետութեանց կողմէ, չենք գիտեր թէ Ժընեւի մէջ ո՛րքան օգտակար աշխատանք պիտի կատարէ Զինաթափութեան Խորհրդաժողովը:

Ամբողջ աշխարհ անել մատնուած է: Կ'ապրինք ճգնաժամային շրջանի մը մէջ: Ընդհանուր կարծիքն այն է թէ մարդկութիւնը կը տառապի տնտեսական տագնապէն: Ու այդ տագնապը փարատելու սահմանուած է միջազգային տնտեսական խորհրդաժողովը, որուն նախերգանքը կը կազմեն Ուաշինկթընի խօսակցութիւնները:

Ուրեմն բաց ի Անգլիայէն, Միացեալ Նահանգները եւս կը կարծեն թէ չարիքին արմատը թաքնուած է տնտեսական տագնապին խորերը, եւ թէ անոր դարման տանելով, կարելի կ'ըլլայ բուժել ամբողջ մարդկութիւնը ցնցող ցաւը:

Երբ հրաւէր կ'ուղղէր Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի պաշտօնական ներկայացուցիչներուն, նախագահ Ռուզվէլթ օրակարգի վրայ տնտեսական խնդիրներ միայն դրած էր: Սակայն ինչպէս հեռագիրը կը հաղորդէ, Պ. Մաքտոնըլտի հետ իր շփման երրորդ օրը արդէն իսկ ստիպուեր է փոխել խօսակցութեան թելը եւ ամբողջ եօթը ժամ յատկացուցած Զինաթափութեան հրատապ հարցին:

Այլ խօսքով, տնտեսական կնճիռներու արմատական լուծումին համար, անհրաժեշտ տեսնուած է նախ լուծել քաղաքական կնճիռը: Զինաթափութիւն բառը շատ լայն իմաստ ունի: Ամբողջ Եւրոպայի ճակատագիրը կախուած է այդ միակ բառով խորհրդանշուած բազմաթիւ քաղաքական բարդ վէճերու բարւոք լուծումէն:

Զինաթափութեան Խորհրդաժողովը ստեղծուեցաւ քանի մը տարի առաջ, այն յոյսով թէ ի վերջոյ կարելի պիտի ըլլայ ապահովել Եւրոպայի խաղաղութիւնը: Սակայն վիճաբանութիւնները հակառակ արդիւնք տուին: Այդ ժողովին օգուտն այն եղաւ, որ յստակօրէն հրապարակ դրուեցան պետութենէ պետութիւն գոյութիւն ունեցող խուլ հակամարտութիւնները, գաղտնի անվստահութիւնները, նախանձն ու մտահոգութիւնները: Այնտեղ է որ Գերմանիան խզելով իր երկարամեայ լռութիւնը, գլուխ բարձրացուց եւ բողոքեց Վերսայլի դաշնագրին դէմ: Սպառազինման հաւասարութիւն պահանջեց: Ու աւելի առաջ երթալով, դաշնագիրներու վերաքննութեան խնդիր յարոյց: Մէկ խօսքով, Զինաթափութեան Խորհրդաժողովը փոխանակ Եւրոպայի խաղաղութիւնը երաշխաւորելու, աւելի թանձրացուց մթնոլորտը, հրահրեց կիրքերը եւ ստեղծեց անել կացութիւն մը:

Ելք մը գտնելու մտահոգութիւնն էր որ Հռոմ դրկեց Անգլիոյ վարչապետը: Եւ կարծես հաստատելու համար «ամէն ճամբայ Հռոմ կը տանի» առածը, իրեն հետեւեցան Գերմանիոյ պատասխանատու նախարարներն ու Աւստրիոյ վարչապետը: Մեծ Պատերազմէն ի վեր, գաղտնի դիւանագիտութիւնը երբեք այնքան ի պատուի եղած չէր, որքան այս վերջին մէկ ամսուան ընթացքին:

Հռոմի խօսակցութեանց առանցքն էր դաշնագիրներու վերաքննութիւնը: Ուրեմն տասնըհինգ տարիէ ի վեր հաստատուած գոյավիճակը եկած հասած է այնպիսի կէտի մը, ուսկից անդին անկումութիւն կայ եւ անդունդ: Վերսայլի, Սէն-Ժէրմէնի, Թրիանոնի եւ Նէօյեիի հաշտութեան դաշնագիրներով հաստատուած խաղաղութիւնը վտանգուած է բոլորովին: Այսօր աւելի քան երբեք պատերազմի հոտ կու գայ Եւրոպայէն: Բոլորն ալ համաձայն են՝ խոստովանելու համար թէ կ'ապրինք շրջանի մը մէջ, որ իր բազմաթիւ արտայայտութիւններով շատ կը յիշեցնէ 1914ի նախօրեակը:

Դաշնագիրներու վերաքննութեան խնդիրը հիմա օրակարգի առաջին հարցը կը կազմէ: Երբ այս է կացութիւնը, ի՞նչ օգուտ կարելի է սպասել Զինաթափութեան Խորհրդաժողովէն, Ուաշինկթընի խօսակցութիւններէն եւ տնտեսական միջազգային համաժողովէն: Երեւոյթները փրկելու, ներքին փտութիւնները պարտկելու միայն կրնան ծառայել անոնք: Բուն վէրքը քաղաքական է:

Այսօր Եւրոպայի մէջ կան գոհ եւ դժգոհ պետութիւններ, յաղթականներ եւ պարտուածներ: Մինչեւ որ գոհացում չտրուի դժգոհներուն, մինչեւ որ պարտուածները յաղթականներուն հաւասար չզգան իրենք զիրենք, անկարելի պիտի ըլլայ հեռացնել պատերազմի մղձաւանջը: Մինչեւ որ մեծ ու պզտիկ պետութիւնները չկարենան անուշի կապել քաղաքական վէճերը, միամտութիւն պիտի ըլլար դրական արդիւնք սպասել խորհրդաժողովներէն:

Տնտեսականէն վեր եւ անոր վրայ տիրապետող՝ կայ քաղաքական տագնապը:

Ու պէտք չէ մոռնալ մանաւանդ թէ դաշնագիրներու վերաքննութիւնը քաղաքական վտանգաւոր խաղ մըն է եւ կրնայ նոր փոթորիկ մը պայթեցնել Եւրոպայի գլխուն:

ՀՐԱՆՏ — ՍԱՄՈՒԷԼ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Օսմ. Հանրային Պարտքի նոր համաձայնագիրը

Օսմանեան Հանրային Պարտքի վարչութիւնը կը հաղորդէ հետեւեալ զեկոյցը.—

1932 մարտէն ի վեր Փարիզի մէջ կատարուած բանակցութիւնները որոշելու համար Թուրքիոյ ինկած բաժինը՝ յանգեցան վերջնական համաձայնութեան մը, որ կնքուեցաւ 1933 ապրիլ 22ին Փարիզի թրքական դեսպանատան մէջ թուրք կառավարութեան ներկայացուցիչին եւ զանազան երկիրներու բաժնետէրերու պատուիրակներուն միջեւ:

Այս համաձայնութիւնը կը տրամադրէ ստեղծումը նոր «Թրքական Պարտքի պարտաթուղթեր»ու՝ 962,636,000 ֆրանք անուանական դրամագլուխով, որուն 940,193,000 ֆրանքը իբրեւ Թուրքիոյ բաժինը Օսմանեան Հանրային Պարտքէն եւ 22,443,000ը Թուրքիոյ ունեցած զանազան պարտքերու կարգադրութեան համար:

Նոր պարտաթուղթերը անուանական 500 ֆրանքի արժէք պիտի ունենան եւ տարեկան 100ին 7ուկէս տոկոս պիտի բերեն՝ կէս առ կէս վճարելի 6 ամիսը անգամ մը, առաջին կտրօնը որ 18.75 տոկոս պիտի բերէ, վճարելի է 1933 նոյեմբեր 25ին: Պարտաթուղթերը կրողին պիտի ըլլան եւ 10 տարի չպիտի կրնան ուրիշին փոխանցուիլ: Վճարումները պիտի ըլլան ֆրանսական ֆրանքով եւ երկրորդ դրամով մը՝ զոր ազատօրէն պիտի որոշէ վարչական խորհուրդը երբ հարկ տեսնէ:

Այս նոր պարտաթուղթերը պիտի չքնջուին առ առաւելն 50 տարուան մէջ՝ գնումով կամ վճարով: Մինչեւ վերջնական չքնջումը, անոնք պիտի ապահովուին տարեկան 700,000 թրքական ոսկիի տեւական գումարով մը, ապահովուած Պոլսոյ, Ղալաթիոյ եւ Հայտար Փաշայի մաքսատանց ընդհանուր եկամուտներով: Թուրքիա իր տարեկան վճարումները պիտի սկսի 1933 յունիս 1էն:

Այժմու թրքական բոլոր արժեթուղթերը Թուրքիոյ վերաբերեալ բաժինին համար՝ պիտի փոխանակուին նոր պարտաթուղթերով. միւս պարտական պետութեանց ինկող բաժնին համար բաժնետէրերու իրաւունքները վերապահուած են:

Այս փոխանակութիւնը պիտի կատարուի Լօզանի դաշնագրին 49րդ յօդուածով նախատեսուած մարմնին որոշած հիմերուն վրայ, Պ. Ժէրմէն – Մարթէնի իրաւարարական կարծիքը ստանալէ վերջ, հաշուի առնելով իւրաքանչիւր փոխառութեան մասնայատկութիւնը:

(Զեկոյցը յետոյ կու տայ ցանկը Օսմանեան հին պարտաթուղթերուն՝ նշանակելով անոնց փոխարէն տրուելիք նոր պարտաթուղթերու համապատասխան արժէքը):

Նոր համաձայնագիրը պէտք է վաւերացուի Թուրքիոյ Ազգային Մեծ Ժողովին կողմէ իր ներկայ նստաշրջանի ընթացքին: Յետոյ պիտի ենթարկուի բաժնետէրերու հաւանութեան՝ ներկայ իւրաքանչիւր օսմանեան արժեթուղթի համար շուրջ 6—7 ֆրանքի բացառիկ զանձում մը կատարելով:

Նոր համաձայնագրին մանրամասն վերլուծումը պիտի հրատարակուի խորհուրդի 1931—32ի շրջանի տեղեկագրին մէջ, որուն հրատարակումը մօտալուտ է: Նոյնպէս վաւերացումէն անմիջապէս վերջ, բաժնետէրերու տրամադրութեան տակ պիտի դրուի զեկոյց մը:

Ուաշինկթընի խօսակցութիւնները

Նախագահ Ռուզվէլթի եւ Մաքտոնըլտի տեսակցութեան առթիւ հրատարակուած պաշտօնական զեկոյցի մը մէջ կ'ըսուի թէ երկու պետական մարդիկը խոր քննութեան ենթարկած են Ժընեւի զինաթափութեան խորհրդաժողովին աշխատանքները: Կարծիքի փոխանակութիւնները այն եզրակացութեան բերած են զիրենք թէ՝ զինաթափութեան եւ միջազգային տնտեսական խորհրդաժողովները յաջողութիւն պիտի գտնեն: Նախագահ Ռուզվէլթ Պ. Էրիոյի հետ պիտի շարունակէ զինաթափութեան հարցին քննութիւնը:

Այս զեկոյցը խոր տպաւորութիւն առաջ բերաւ Ուաշինկթընի դիւանագիտական շրջանակներուն մէջ, որովհետեւ դեռ մինչեւ վերջին օրերը Մ. Նահանգներու արտաքին նախարար Քորտէլ Հըլ կը պնդէր յանուն իր կառավարութեան՝ թէ տնտեսական հարցերը տիրապետող դերը կը կատարեն համաշխարհային կացութեան վրայ եւ թէ քաղաքական խնդիրներու լուծումը էապէս կախում ունի տնտեսական հարցերու լուծումէն: Արդ, բոլորովին ուշագրաւ է այն երեւոյթը թէ՝ մինչ Ռուզվէլթ եւ Մաքտոնըլտ երկու օրուան ընթացքին միայն երեք ժամ խօսեցան տնտեսական կացութեան մասին, մինչ զինաթափութեան խնդրին՝ այսինքն Եւրոպայի քաղաքական կացութեան յատկացուցին եօթը ժամ: Կը կարծուի թէ Պրիան – Քէլլոկ դաշինքը նոր յաւելումներ պիտի ստանայ՝ խաղաղութիւնը աւելի ամուր հիմերու վրայ դնելու համար:

Պ. Էրիօ նախագահ Ռուզվէլթի հետ իր առաջին տեսակցութիւնը ունեցաւ երկուշաբթի իրիկուն ժամը 6ին: Ռուզվէլթ եւ Մաքտոնըլտ համաձայնած են ամրապնդելու տոլարն ու սթերլինը: Միայն թէ երկու դրամներու սակին մասին վերջնական համաձայնութիւն գոյացուցած չըլլալով, Էրիօն իրաւարար կարգած են:

Երէկ ամբողջ օրը նախագահը տեսակցեցաւ Էրիոյի հետ: Ընդհանուր տպաւորութիւնն այն է թէ Ֆրանսայի արտակարգ պատուիրակին ներկայութիւնը բարեբար ազդեցութիւն պիտի ունենայ՝ անգլիական եւ ամերիկեան հակոտնեայ տեսակէտները հաշտեցնելու եւ առ հասարակ Ուաշինկթընի խորհրդակցութիւնները դրական արդիւնքի մը յանգեցնելու համար:

Իտալական խաղեր Պալքաններու մէջ

Աթէնքէն կը հեռագրեն թէ Իտալիա վերջերս փորձեր կ'ընէ համոզելու Ռումանիան, որ բաժնուի Փոքր Համաձայնութենէն: Մարտ ամսուն Պուքրէշի իտալական դեսպանը առաջարկած է Ռումանիոյ ապահովել իր հողային ամբողջութիւնը եւ չարծարծել վերաքննութեան խնդիր, պայմանաւ որ համաձայնի մտնել խմբակցութեան մը մէջ, որուն մաս պիտի կազմեն Հունգարիա, Պուլկարիա, Ռումանիա եւ Լեհաստան: Համաձայնութիւնը, եթէ գոյանայ, տեղի պիտի ունենայ հետեւեալ պայմաններու տակ.—

Պուլկարիա պիտի հրաժարի Տոպրուճայի վրայ իր պահանջներէն, փոխարէն ստանալով Մակեդոնիան: Հունգարիա պիտի հրաժարի իր պահանջներէն ռումանական Պանաթի եւ Թրանսիլվանիոյ վրայ, փոխարէն ստանալով Եուկոսլաւ Պանաթը: Իտալիա իրեն կը վերապահէ Տալմացիան: Վերջապէս, Չեխոսլովաքիոյ մէջէն նրբանցք մը պիտի միացնէ Հունգարիան եւ Լեհաստանը: Այս առաջարկները մերժուած են Ռումանիոյ արտաքին նախարար Թիթուլէսքուի կողմէ: Այդ պատճառաւ ալ Մուսոլինիի բուն յօդուած մը հրատարակեց Փոքր Համաձայնութեան դէմ:

Ալպանիա կը ճերմակցնէ՞ Իտալիայէն

Ալպանիոյ խորհրդարանը երկու կարեւոր փոփոխութիւններ մտցուց Սահմանադրութեան մէջ, ի վնաս կաթոլիկներու: Առաջինը կանխարգելիչ գրաքննութիւն կը հաստատէ եւ ալպաներէն թերթ հրատարակելու իրաւունքը կը վերապահէ միայն ալպանահպատակներուն: Այս արգելքը կը վերաբերի Շքոտրայի երկու կաթոլիկ թերթերուն, քանի որ միւս բոլոր թերթերը կառավարական են: Երկրորդով կը ջնջուին բոլոր մասնաւոր վարժարանները եւ կրթութեան մենաշնորհը կը տրուի կառավարութեան, որովհետեւ «մասնաւոր վարժարանները ազգային գաղափարախօսութեան համապատասխան կրթութիւն չեն տար եւ իրենց սնունդը կը ստանան դուրսէն»: Այս երկրորդ յօդուածով պիտի փակուին ո՛չ միայն Շքոտրայի ժիզուիթ եւ ֆրանչիսկեան դպրոցները, այլ եւ Շքոտրայի, Պէրաթի, Էլպէսանի եւ Վալոնայի իտալական կրթական հաստատութիւնները:

Յունաստանի եւ Եուկոսլավիոյ կառավարութիւնները մտահոգ են այն մասին թէ փոքրամասնութեանց դպրոցներն ալ ենթակա՞յ են այս նոր օրէնքին: Եթէ այո՛, ալպանական կառավարութիւնը ոտնակոխ ըրած կ'ըլլայ Ազգերու Դաշնակցութեան հանդէպ իր ստանձնած յանձնառութիւնները:

Լաւատեղեակ շրջանակները կը հաւաստեն թէ նման ուրիշ փոփոխութիւններ ալ պիտի մտցուին դեռ եւ թէ Ալպանիոյ արտաքին քաղաքականութիւնը ներկայ տարուան ընթացքին արագ փոփոխութեան պիտի ենթարկուի: Իւկոսլաւիոյ մասին քանի մը տարիէ ի վեր վարիչ շրջանակներու մէջ զգացուած մտահոգութիւնները հանդարտած են:

Հիմա հաւկցուած է թէ Պելկրատ հողային որ եւ է պահանջ չունի Ալպանիայէն:

Զրոյց կը շրջի թէ թագաւորին բարեկամ կարգ մը անձնաւորութիւններ կը յանձնարարեն ջնջել Հռոմի հետ կնքուած զինակցութիւնը:

Պուլկար եւ թուրք միջադէպը

Երէկ գրած էինք թէ թուրք ազգայնական ուսանողները բուռն ցոյցեր կատարած են պուլկար դեսպանատան առջեւ: Պոլսոյ վերջին թղթաբերին բերած մանրամասնութեանց համաձայն, ցոյցը տեղի ունեցած է ապրիլ 20ին կէսօրէ վերջ Պոլիս՝ Մաչքայի պուլկար հիւպատոսարանին առջեւ, մասնակցութեամբ 2000 թուրք ուսանողներու: Հոն բուռն ճառ մը կը խօսի Ուսանող. Միութեան նախագահը: Ցուցարարները յետոյ կ'երթան Ֆէրիգիւղի պուլկար գերեզմանատան առջեւ: Հակառակ ոստիկանական արգելքին, քանի մը հոգի պատէն մագլցելով գերեզմանոցէն ներս կը մտնեն եւ կը սկսին ճառել, ըսելով. «Պուլկարները թող քաղաքակրթութեան եւ մարդկայնութեան դաս առնեն մեզմէ, մենք մեռելները չենք անարգեր, ընդհակառակն կը յարգենք»:

Ուսանողական թափօրը մեծ պողոտայէն կ'ուղղուի դէպի Թաքսիմ, սակայն Բանկալթիի պահականոցին առջեւ ոստիկանութիւնը ուժ գործածելով կը յաջողի կեցնել զանոնք, ձերբակալելով պարագլուխները, որոնք, ինչպէս գրեցինք, կը հասնին 80 հոգիի: Ձերբակալուածներուն մէջ են ուսանող. միութեան նախագահ Թէվֆիք եւ ընդհ. քարտուղար Շիւքրի Գայա պէյ:

Թուրք թերթերը խիստ լեզու կը գործածեն Պուլկարներուն դէմ: «Ճիւմհուրիյէթ»ի մէջ Ապիտին Տավէր յօդուած մը կը գրէ «Պէտք է ազատել Դանուբի Թուրքերը» խորագրին տակ:

ՆՈՐ ԴԷՊՔ ՄԸՆ ԱԼ

Թուրք թերթերը կը գրեն թէ Պուլկարները Գըրճալիի մէջ կախած են Թուրք մը՝ վիզէն անցունելով սա վերտառութեամբ ցուցանակ մը. «գէշ մարդ ըլլալուն համար կախուած է»: Գըրճալիի թուրք ժողովուրդը սարսափի մատնուած է այս դէպքին հետեւանքով:

Պուլկարիա կը սպառազինուի

Էնկիւրիէն կը հեռագրեն 24 ապրիլ թուականով.—

Վերջին օրերս Պոլսոյ մէկ զինավաճառին առաջարկներ եղան գնելու կարեւոր քանակութեամբ պատերազմական զէնքեր: Զինավաճառը կասկածելով միջնորդներու անկապակից խօսքերէն, լուր տուաւ ոստիկանութեան: Վերջինս ձերբակալեց Ապիզ եւ Եաքօ անուն երկու հոգի, որոնք յայտարարեցին թէ զէնքերը իրենց տուողն էր Պոլսոյ նաւահանգիստին մէջ խարսխած Գալիլէօ գերման շոգենաւին նաւաղներէն մէկը: Մաքսատան պաշտօնեաները անմիջապէս քննութեան ձեռնարկելով, հաստատեցին թէ իրապէս խնդրոյ առարկայ զէնքերը գողցուած էին յիշեալ շոգենաւէն, որ կարեւոր քանակութեամբ զէնք կը փոխադրէր Պուլկարիա: Գալիլէօ այդ զէնքերը բեռցած էր Համպուրկի մէջ Վառնա տանելու համար: Թուղթերուն մէջ «երկրագործական գործիքներ» արձանագրուած էին զէնքի սնտուկները: Հաստատուած է նաեւ որ Գալիլէօի փոխադրած զէնքերը Գերմանիա ապսպրուած էին պուլկար կառավարութեան կողմէ:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԱԽԱՐԱՐԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ

Երէկ առաւօտ ժամը 10ին նախարարական խորհուրդը նիստ գումարեց Էլիզէի մէջ, նախագահութեամբ Հանրապետութեան նախագահին: Խորհրդակցութեան առարկայ դարձան օրուան քաղաքական եւ տնտեսական կարեւոր հարցերը: Վարչապետ Պ. Տալատիէ խորհուրդին հաղորդեց առաւօտուն Պ. Էրիոյէն ստացուած հեռագիրները:

Նախարարական խորհուրդին որոշումները հեռագրով հաղորդուեցան Ուաշինկթըն՝ Ֆրանսայի արտակարգ պատգամաւորին:

ԵՂԲԱՅՐԱԿԱՆ ՕԺԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՀՐԿԻԶԵԱԼՆԵՐՈՒՆ

—·—

32րդ ՑԱՆԿ

	Ֆր.
Փոքրիկն Արմինէ – Միրէյլ Պալութիարեան իր մկրտութեան առթիւ	50
Գումար	50
Ապրիլ 19ի գումարը	8878
ԸՆԴՀ. ԳՈՒՄԱՐ	8928

ԱՌԱՋԻՆ ՀԱՅ ԿՈԼԽՈԶԸ

ԽՄԲ. — Թէ կոլխոզները (հասաքական գիւղատնտեսութիւն) նորութիւն չեն եւ հայ ժողովուրդը ինքն ի վեր մասամբ գործադրած է զանազան շրջաններու մէջ, ՅԱՌԱՋի մէջ նախ գրեց աշխատակից մը, Ազատ, յետոյ փրոֆ. Տոտոմեանց եւս վերջերս եկաւ այստեղ վկայելու այդ մասին: Բայց այլապէս շահեկան է ընկ. Վրացեանի այս յօդուածը, զոր կ'առնենք «Նոր Օր»էն:

Նորութիւն չկայ լուսնի տակ: Ամենանոր համարուած բանը՝ մէկ էլ տեսնում ես՝ անյիշատակ ժամանակներից ի վեր գոյութիւն է ունեցել:

Բոլշեւիկները կարծում են, թէ իրենք նոր գաղափարներ են բերել աշխարհ: Բոլորովին նոր են համարում եւ իրենց հաւաքական տնտեսութիւնները գիւղում, այսպէս կոչուած կոլխոզները: Այն ինչ, պատմութեան մէջ բազմաթիւ փորձեր են եղել ինչպէս ողջ տնտեսութիւնը, այնպէս եւ երկրագործութիւնը համայնական սկզբունքով կազմակերպելու:

Մի փոքրիկ փորձ էլ գտնում ենք Հայ կեանքում. Գ. Վ. Սրուանձտեանցը պատմում է այդ փորձի մանրամասնութիւնները (*), եւ դուրս է գալիս, որ առաջին գաղափարը ծնունդ է առել ոչ թէ կարմիր Ծապլարում, այլ Ակն քաղաքում: Լսենք այդ հետաքրքրական պատմութիւնը:

1865ին, Ակնում կազմւում է Նահապետական անունով մի ընկերութիւն, որի հիմնադիրն էր Ակնցի Միսաք Թիմուրեանը: Ընկերութեան նպատակը հանգամանօրէն բացատրուած է Թիմուրեանի հրատարակած մի տետրակում:

Այդտեղ Թիմուրեանը նախ համեմատութիւն է անում գիւղացու միջեւ. գիւղացին իր արդար աշխատանքով հողից բերք է արտադրում. քաղաքացին «կերպ կերպ խորամանկութիւններով նենգութիւններով եւ չարագոյն հնարքներով» իրեն եւ իր ընկերոջ վնաս է հասցնում: «Քաղաքներուն մարդիկները, միլիոնաւոր դատարկաշրջիկները» գիւղացիների աշխատանքով են կերակրւում, նրանց «պալատները եւ մեծամեծ տուները երկրագործին աշխատութեամբը կը զարդարուին»: Ի հատուցումն՝ քաղաքացին գիւղացիներին «տեսնալն անգամ նախատինք կը սեպէ իրեն»:

Որի՞՝ գիւղացո՞ւ թէ քաղաքացու ընթացքը հաճելի է Աստծուն: Ի հարկէ, գիւղացունը: Թիմուրեանի համար այդ պարագան, կասկածից վեր է: Ուստի «Աստուծոյ ահաւոր դատաստանէն սարսելով եւ ժամանակիս կենաց համար ալ գիւղին կեանք մը անցընելու համար՝ ցանկացինք Նահապետական անուն Ընկերութիւն մը կազմելու, որպէս զի անով կարենանք երկրագործական արդար վաստակոց համար աշխատիլ եւ միջոց ձեռք բերել»:

Ակնի դիրքը, հողն ու պայմանները անյարմար գտնելով, Նահապետականները որոշում են Մշոյ դաշտում գնել բաւական տարածութեամբ հող եւ այնտեղ Նոր Հայ անունով համայնական մի գիւղ հաստատել: Գար. վրդ. Սրուանձտեանցը Նահապետականի յանձնարարութեամբ, Մշոյ դաշտում Ս. Կարապետի հողերի կողքին, 100 ոսկիով գնում է Ծըքաւդիան գիւղը, որ ունէր «լեռնային, դաշտային մաս, անտառ, արօտնոց, աղբիւրներ եւ արտեր» եւ բաւական էր 15 երկրագործ տուն լի ու լի ապրեցնելու համար: Ահա այդ հողերի վրայ Նահապետական Ընկերութիւնը պիտի հիմնէր իր Նոր Հայը: Ի՞նչ անելու համար:

Թիմուրեանը բացատրում է. «Քանի մը տուն այս կողմէն (Ակն) խեղճերէն տանելով եւ քանի մը տուն հայազգի մշակներ ի գիւղ բերել բնակեցնելու, մեր դրամը եւ քաղաքականութիւնը անոնց աշխատութեանը հետ խառնելով, բնական ընթացքով մեր տանի կենաց պիտոյքը հոգալով եւ բարոյականութեամբ ալ մեր հոգւոյն պէտքերը պատրաստելով, տանելով հետերնիս մաքրակենցաղ քահանայ մը եւ աստուածային երկիւղով զարդարուած, իմաստուն վարժապետ մը, հոգեւոր պաշտօնէին զուրը եկեղեցին զարդարել ամենայն փառաւորութեամբ թէ նիւթականաւ եւ թէ գիտութեամբ եկեղեցւոյ, եւ իմաստուն վարժապետաւն ալ թէ մանչ եւ թէ աղջկանց մաքերուն անդաստանը սերմանել զրախտ Սուրբ Գրոց, եւ ուսուցանել անոնց ճշմարիտ բարոյականութեան Քրիստոսի կամաց, քրիստոնէութեան աստուածահաճոյ ուսում եւ իր ընկերահաշտ քաղաքականութիւն. առեւտուրը սեպելով անօգուտ ուսումները որ մեր ընթացքին եւ պարզ վարուցը չի վերաբերիր»:

Նոր Հայի կեանքը պիտի կազմակերպուէր բացարձակ հաւասարութեան սկզբունքով:

Այսպէս, գիւղի «տուները միակերպ ըլլան պիտի, եւ զարդարանք ալ չունենան պիտի»: Նոյնպէս «հագուստներն ալ համեստ ու պարզ ըլլալու են՝ բաւական համարելով բրդէ եւ բամպակէ զգեստները, որոնք մեր մարմինը պիտի պատսպարեն»: Այդպէս էին ապրում եւ մեր նախնիքը՝ «սուրբ հարք եւ առաքինի անձինք», ինչպէս նաեւ «նախնի Սպարտացիք եւ իմաստուն փիլիսոփայք ալ խորին կռապաշտութեան ատենները»:

«Ասոնց նման կերակուրնիս ալ պարզ եւ բնականի յարմար ըլլալ, ինչպէս որ բնութիւնը պարգեւեր է մեզի ... Հերիք սեպել մեր աշխատանքովը մեր հողէն ելած բերքերը որ Աստուած կը պարգեւէ. ոչխարի կաթը, մեղուին մեղրը, ցորենին պարզ հացը, ծառի պտուղները, ծովին ձուկերն ու օդին թռչունները միթէ՞ չեն բաւեր մեզի. պարզապէս եփելունը եփել, չեփածն ալ չեփած ուտել, որ տեսակներն ալ կը փոխենք ու հազարումէկ տեսակ խմորեղէններ ալ կը հնարենք»:

Նմանապէս պէտք է «կանանց հագուստի զարդերն ալ համեստութեան փոխել, փուճ ու մուճ բաներ շինելու ու կարելու տեղն՝ բամպակ եւ բուրդ մանելու կրթել ու զբաղեցնել, որոնք կտաւի եւ վերարկուի գործածելու համար թէ տունի եւ թէ յաւելուածեալ գիւղէն մէջին գործուին»:

Միակերպութեան եւ համեստութեան այս պայմանը դրւում էր նրա համար, որ ներքին անհամաձայնութիւններ ու կռիւներ տեղի չունենան: Պէտք է որ «տարաձայնութեան պատճառներն ալ վերցնելու փոյթ ունենան. ինչպէս տուները միաձեւ ըլլնք, որ միւսն ալ զգեստները միօրինակ համեմատ ըլլալու է. աս ալ գիտնալու է որ թէպէտ աղքատը հարուստին հագածին չի կրնար հասնելու, բայց հարուստը աղքատին կրնայ համեմատիլ»:

Ի՞նչպէս պիտի կառավարուէր Նոր Հայ գիւղը:

«Գիւղին գործածութիւնները չորս անձանցմէ բաղկացեալ Տեսչական Ժողովի մը կողմէ տեսնելու համար չորս անձինք ընտրուելով առաքինի եւ ալեօք պատկառելի ըլլան, որոնք ամէն խնամքները ընելու աշխատին գիւղին հասարակութեան օգտուին համար եւ այնպէս կառավարեն գիւղի ժողովուրդը, որ ոչ վէճի պատճառ ըլլայ ոչ ալ տարաձայնութեան: Վէճի պատճառ չըլլար երբ հասարակութեան միօրինակ խնամք տանին եւ դատաստան տեսնելու գործ մը պատահի նէ, զարմանալով մը իրաւունք չունեցողին ըսել, թէ՝ ընկեր, ի՞նչպէս վաստահեցար որ այդպէս ըրիր. ուրեմն մեղանչեցիր ըսեն. երբ ներում խնդրէ՝ ներեն, ալ բնաւ չյիշելու պայմանաւ, վասն զի Քրիստոս այդպէս կը հրամայէ»:

Տեսչական Ժողովի գլխաւոր անելիքներէն մէկն էլ պետական պարտաւորութիւնների կատարումը պիտի լինէր, «տէրութեան օրինաց համեմատ արքունական տուրքերը առանց ուշացնելու վճարելու փոյթ եւ ջանք պիտի ունենայ Տեսչ. Ժողովը, անանկ որ ուզած ատեննին մարդ մը գայ ուզէ նէ՝ եկած օրն կամ միւս օրն անմիջապէս տան ու ճամբեն: Ասով իրենց հաւատարմութիւնը տէրութեան իբրեւ մշտավառ ճրագ մը փայլեցնեն»:

Նոր Հայ գիւղում անգործ մարդ չպիտի լինէր. ամէնքը պիտի պարտաւորուէին աշխատիլ, եւ աշխատանքի արդիւնքը պէտք է բաժնուէր արդարութեան եւ հաւասարութեան հիմունքներով:

«Աստուծոյ պարգեւն ըրած եւ մեր աշխատութենէն քաղած արդիւնքէն կամ արմտիքէն նախ տէրութեան տասանորդը արդարապէս հանել տալու է, եւ երկրորդ մէկ բաժինն ալ գիւղին հասարակութեան ընծայել առաքինութիւն վաստկելու նպատակաւ. եւ երկրորդ ամէն տուն իւր տարեկան պիտոյքը անթերի լեցնելէն ետեւ՝ աւելցածն ալ աւուր արժէքի գնով ծախել եւ կամ ծախելու ղրկել ամենեւին չպահել թէ սուղ ծախենք, որ աւելի վաստակ ըրած ըլլանք, վասն զի ասանկով մարդկային ընկերականութեան մեծ վնաս տուած կ'ըլլանք եւ Աստուծոյ ժողովուրդին անէծքը կ'ընդունինք, ըստ այնմ թէ՝ «ցորենը պահողին ժողովուրդը անէծք կուտայ»:

Ինչպէս տեսնում ենք, ըստ ամենայնի բոլշեւիկեան կոլխոզ, նոյն իսկ աւելի լայն կատարելագործուած հիմքերով, որովհետեւ Նոր Հայում կեանքը կազմակերպուելու էր համայնատիրական սկզբունքով, մինչ բոլշեւիկների կոլխոզում դեռ պահպանուած է անհատական սեփականութեան իրաւունքը: Այն պարագան, որ Նոր Հայ կոլխոզի հիմքում դրւում էր կրօնական գաղափարը, էական նշանակութիւն չունի. բոլշեւիկեան կոլխոզն էլ փաստօրէն հաստատուած է կրօնական հիմքերի վրայ, միայն այստեղ քրիստոնէութեան փոխարէն տիրում է մարքսիզմը — լէնինիզմը, որ այսօր կրօնքի պաշտօն է կատարում Խորհրդային աշխարհում:

Ի՞նչ եղաւ Նոր Հայի ապագան: — Ողբալի՛:

Սրուանձտեանց պատմում է թէ, «Թիմուրեանի պարզամտութիւնն ու հաստատութիւնը չունեցան միւս ընկերները. ո՛րը եկաւ ու վերադարձաւ, ո՛րը երբեք չեկաւ, ո՛րը իր կողմէն ուրիշ մարդ ղրկեց, իսկ ինքն Թիմուրեան յետ քանիցս անձամբ գալուն ու գնալուն, վերջապէս ընտանեօք հաստատուեցաւ Մշոյ մէջ, անշուշտ չկրնալով Նոր Հայ գեղն մինչեւ այսօր նահապետական բաղձացեալ վիճակին վերածել թէ առանց ընկերաց մնալու եւ թէ երկրին ու քաղաքականութեան պատահարար դժուարութեանց համար»:

Այսպէս վերջացաւ առաջին հայ կոլխոզը: Լաւ չէ՞ր լինի, եթէ վերջին հայ կոլխոզն էլ նոյն ճակատագիրը ունենար եւ Հայաստանը ազատ մնար վանդալական աւերից...

Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

(*) Գ. Վ. Սրուանձտեանց «Թորոս Աղբար», Ա. հատոր, Կ. Պոլիս, 1879, էջ 260 — 68:

ՓՈՔՐԻԿ ՅՈՒՇԵՐ

ԸՆԿ. ՀԱՅՐ-ԱԲՐԱՀԱՄԻ ՄԱՍԻՆ

1907 թւի Օգոստոսին Գանձակում կոզակների կողմից կազմակերպւած կոտորածի եւ սատրիկ խուզարկութիւնների եւ ձերբակալութիւնների պատճառաւ Գանձակ եկան Հ. Յ. Դ. Արեւելեան Բիւրոյի կողմից ընկերներ՝ Սիմոն Զաւարեանը եւ Հայր-Աբրահամը, վտանգուած կեդր. Կոմիտէի անդամների փոխարէն նոր ընկերներից կազմելու առժամեայ կեդր. Կոմիտէ եւ տալու հարկ եղած հրահանգները:

Եւ ահա առժամեայ կեդր. Կոմիտէի հինգ երիտասարդ ընկերներ, կարծէք թէ որպէս մեղապարտներ, դէմ դէմի նստած Հ. Յ. Դաշնակցութեան երկու կարկառուն դէմքերի առաջ, ժամեր շարունակ լսեցինք շատ խիստ քննադատութիւններ թէ Գանձակի եւ թէ մի շարք այլ վայրերի կեդրոնական եւ տեղական մարմինների եւ անհատ գործիչ ընկերների գործած սխալների եւ թերութիւնների մասին:

Ընկ. Սիմոն Զաւարեանը իրեն յատուկ կուռ բանականութեամբ եւ քննադատական ոճով եւ ընկ. Հայր-Աբրահամը, նոյնպէս իրեն յատուկ հայրական խրատներով եւ հրահանգներով շատ մեծ տպաւորութիւն թողուցին մեզ վրայ եւ եղան մեր հոգեւոր առաջնորդները այդ վտանգաւոր եւ պատասխանատու ժամանակաշրջանի մեր գործունէութեան ընթացքում:

1918 թւի Մարտին Թիֆլիզից Գանձակ ժամանեց Անդրկովկասեան Սէյմի (Խորհրդարանի) հայ, թաթար եւ վրացի անդամներից բաղկացած մի պատգամաւորութիւն, Գանձակի հայ եւ թաթար ազգաբնակչութեան միջեւ ծագած մի շարք վիճելի հարցերը տեղի վրայ հաշտեցարդարի ենթարկելու համար: Կարճ ասեմ, որ չորս գլխաւոր հարցեր կային: Երկուսը մեր եւ երկուսն էլ թաթարների կողմից առաջադրուած:

Մենք պահանջում էինք ապահովել թաթարական քաղաքամասում քաղաքային վարչութեան պահեստների կենսամթերքների մեր արդար բաժինը եւ Բաքու-Թիֆլիզ երկաթուղին, — որ անցնում էր ամբողջովին թաթարական հողամասերով եւ որ 1917 թւի Դեկտեմբերից սկսած վտանգւել էր հայ ճամբորդների համար, — որպէսզի հնարաւորութիւն ունենան իրենց ծննդավայրը վերադառնալու տասնեակ հազարաւոր ռազմաճակատից Թիֆլիզ եւ Բաքու կուտակւած հայ զինուորներ եւ պանդուխտներ Գանձակի, Ղարաբաղի եւ Զանգեզուրի գաւառներից:

Թաթարները մեզանից պահանջում էին նախկին ռուսական 219 պահեստի գնդի այն գոյքերը, որ գտնւում էին հայկական քաղաքամասի պահեստներում, որովհետեւ Անդրկովկասեան կառավարութիւնը արտօնել էր Գանձակում կազմակերպել թաթարական զինուորական գունդ, 219 պահեստի գնդի զէնքերով եւ գոյքերով: Իսկ երկրորդը հայկական հողամասերով քաշը սար բարձրանալն էր:

Ինչպէս տեսնում է ընթերցողը, երկու կողմերն էլ յար եւ նման հարցեր են սեղանի վրայ դրել — օրինաւոր պահանջ, մթերքի կամ գոյքի եւ ազատ երթեւեկի հարցեր, որոնց առթիւ տեղի ունեցան մի շարք պաշտօնական ժողովներ, բայց արդիւնք չտւեցին, որովհետեւ թաթարները մեր առաջադրած Բաքու-Թիֆլիզ ազատ երթեւեկի գլխաւոր հարցի մասին հաստատ եւ դրական պատասխան չէին տալիս: Այս պատգամաւորութեան մէջ էր նաեւ ընկ. Հայր Աբրահամը, որ բացի խառն նիստերից, մասնակցեց մեր ազգային խորհրդի եւ վարչութեան նիստերին: Խօսեցաւ մեր կուսակցական ժողովներում, զօրանոցներում եւ ժողովրդի զանազան խաւերում, պարզելով մեր վտանգաւոր կացութիւնը եւ տալով պատշաճ խորհուրդներ:

Չնայած այդ անիշխանական շրջանի մասայնութեան, ամէն տեղ էլ ընկ. Հայր-Աբրահամին լսում էին մեծ ուշադրութեամբ եւ յարգանքով: Մեր աւագ ընկերոջ առաջարկը այն էր, որ մենք 219 գնդի գոյքերը մաս-մաս յանձնենք թաթարներին, նրանցից էլ մաս-մաս ալիւր ստանալու պայմանով: Գիտէինք որ թաթարների նպատակը 219 գնդի գոյքերին տիրանալն էր առանց որ եւ է փոխարինութեան, բայց եւ այնպէս մեր կողմից ընտրեց մի յանձնախումբ այդ գոյքերը արձանագրելու եւ մաս-մաս թաթարներին յանձնելու եւ փոխարէնը մթերք ստանալու համար: Յիշում եմ հրաժեշտի օրը, ուշ գիշերին, երբ սովորականի պէս մեր աւագ ընկերոջը ուղեկցում էի իրեն ապրած հայկական պանդոկը, հրաժեշտի վայրկեանին յանկարծ կանգնեց, լուրջ դէմք ընդունեց եւ իրեն յատուկ առնական շեշտով ասաց.—

«Ընկե՛ր, վերջապէս Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութեան Արեւելեան Բիւրոյի անունից հրահանգում եմ այդ 219 գնդի փալաս-փըլասը յանձնել թուրքերին:

Ես էլ կէս-կատակ, կէս-լուրջ զինուորական բարեւ կանգնելով պատասխանեցի.— «Լսում եմ...»:

1919 թւի աշնանը երբ Հայր-Աբրահամը Խնամատարութեան նախարար էր, ժամանեց Նոր-Բայազիտ եւ այցելեց բոլոր պետական եւ հանրային հիմնարկները: Ամէն տեղ էլ ընդունեցին պատշաճ պատիւներով եւ յարգանքներով: Մեր սիրելի Հայր-Աբրահամը այն բախտաւոր մարդկանցից է, որոնց պատկառելի արտաքինը, շարժուձեւերը եւ առողջութիւնը դիմացինների վրայ մեծ տպաւորութիւն են թողում:

Յիշում եմ, երբ այցելեց մեր գաւառապետարանը եւ ապա մօտաւ պահեստի ձիաւոր ոստիկանների պահականոցը, աւագ-ոստիկան Աղիզը, որ նախկին աւագ ենթասպայ էր եղած, զինուորական քայլերով, իր յաղթանդամ հասակով, եւ երկու քայլի վրայ կանգ առնելով, առնական ձայնով հայ նախարարին տուեց պատշաճ զեկոյցը, ինչ որ խորապէս յուզեց մեր վաստակաւոր ընկերոջը:

Պէտք է ասել, որ թէ զօրքի ու ոստիկանութեան եւ թէ պաշտօնէութեան ու ժողովրդի ցոյց տւած մեծարանքներն ու պատիւները անկեղծ հաճոյք էին պատճառում Հայր-Աբրահամին, որ իր ամբողջ կեանքը նուիրել էր անկախ հայրենիք ստեղծելու եւ տրուկ հայ ժողովրդին պետական ազգ դարձնելու նպատակին:

Եւ երբ իրականացած տեսաւ իր նպատակները, անկախ հայրենիք, հայկական կառավարութիւն, խորհրդարան, զօրք, ոստիկանութիւն, ազատագրուած հայ ժողովուրդը իր նախարարին ընդունում է անխառն պատիւներով ու յարգանքներով:

Երբ հայ հրամանատարը, քաղաքագլուխը, ոստիկանապետը եւ բոլոր հիմնարկների ներկայացուցիչները իրեն ընդունում են պատշաճ պատիւներով, տասնեակ տարիներով տառապած, բանտերում տանջւած եւ հազար ու մի վտանգի ու նեղութեան ենթարկւած հայ քաղաքական գործիչը, այդ օրը որպէս Հայաստանի Հանրապետութեան նախարար, չէր կարող խորապէս չյուզւել տեսնելով մեր դարաւոր երազների իրականացումը: Հազար ափսո՜ս, որ մեր մանուկ Հայաստանը նորից ընկաւ օտարի լծի տակ, եւ Հայր-Աբրահամի պէս իր լաւագոյն զաւակները նորից ու նորից տարագրի ցուպը բռնած իրենց ծերութեան օրերը ստիպւած են քաշ տալ օտար հորիզոնների տակ կամ իրենց մահկանացուն կնքել հայրենիքէ շատ հեռու:

Գլուխ խոնարհենք մեր վաստակաւոր աւագ ընկերոջ թարմ շիրիմի առաջ:

ԲՆՕ

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ԱԶԳ. ՍՈՒԳԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Տարուէ տարի աւելի տպաւորիչ կը դառնայ հանդէսը, զոր Զ. Ո. Միութիւնը կը կատարէ, Փարիզի մէջ, ի յիշատակ Ապրիլ Տասնըմէկի նահատակներուն:

Կիրակի երեկոյ խուռն բազմութիւն մը լեցուցած էր Կավոյի հսկայ եւ շքեղ նուագասրահը: Լեցուն էին ոչ միայն օթեակները, այլ եւ առաջին եւ երկրորդ յարկերու պատշգամները: Եւ մտաւորականներուն հետ հայ տարագիր ու համեստ ժողովուրդն էր, որ եկեր էր լեցնելու սրահը, եւ ոչ թէ աղա — փաշաները:

Այս տարի, Զ. Ո. Միութիւնը ուզեր էր սգահանդէսը կատարել կազմակերպութեան ամբողջ բեռն ստանձնելով մինակը, առանց խնդրելու այս կամ այն կուսակցութեան կամ միութեան օժանդակութիւնը: Ասով ուզեր էր նախ յաւերժացնել օրուան սուգը, որովհետեւ երբ, ինչպէս ուրիշ գաղութներու մէջ, ազգային զանազան կազմակերպութեանց կը ձգուի սգահանդէս սարքելու հոգը, կը մնայ պատահականութեան: Այսօր գաղութներ կան, ուր սգահանդէս չի տօնուիր, որովհետեւ այնտեղ Զ. Ո. Միութիւն գոյութիւն չունի: Եւ յետոյ որե՛րը միայն կրնան տօնել այս Օրը ինչպէս որ պէտք է տօնել:

Արդարեւ կիրակի երեկոյեան սգահանդէսը մէկն էր Փարիզի հայ գաղութին տարուան ամենամեծ հանդէսներէն:

Ժողովուրդը կանուխէն լեցուցած էր սրահը: Հ. Մ. Ը. Միութեան սկաուտները պահակ կեցած էին բեմին, հայկական եւ ֆրանսական եռագոյնները յաղթ բարձրացուցած:

Բեմին վրայ նախագահական աթոռը գրաւած էին Պ. Ֆէրտինան Հէրոլտ եւ ընկ. Ա. Ահարոնեան:

Հրաշալի էր գեղարուեստական բաժինը:

Բացումը կատարուեցաւ Պէթհովէնի «Մահուան քայլերգ»ով, զոր նուագեցին օրիորդներ Մառըլէն Ֆրիտ (ջութակ), Նէլլի Կօթիէ (թաւջութակ), Պ. Փլանէլ (ջութակ), Պամէօ (սրինգ), Պ. Ժիլ (երգեհոն):

Յետոյ նախագահը, Պ. Ֆէրտինան Հէրոլտ խօսեցաւ հետեւեալ ճառը (ամփոփուած). —

«Ինչպէս քանի մը օր առաջ յիշեցուցած էր ինծ Պ. Ահարոնեան, ես վերջինն եմ փաղանգին այն Ֆրանսացի հայասէրներուն, որոնք երկար տարիներէ ի վեր աշխատած են հայութեան համար: Այսօր այլ եւս չկան Ժօրէս, Քլէմանսօ, Անաթօլ Ֆրանս եւ Տընի Քոշէն: Չկան նաեւ Վիքթոր Պէռար եւ Փիէռ Քիյեար: 1918 Նոյեմբերի 11ին Վիքթոր Պէռարի մօտ գացած էի, խորհրդակցելու համար թէ Հաշտութեան Ժողովին առջեւ ի՛նչպէս պիտի ներկայացուի Հայկական Հարցը, երբ Զինադադարի թնդանօթի ձայնը հնչեց, վերջինը զոր միասին լսեցինք: Փիէռ Քիյեար անհման էր իբրեւ առաքինի եւ մարդասէր: Հայաստանը երկրորդ հայրենիք եղած էր իրեն համար: Անդադար շարժման մէջ էր, ամէն տեղ կը մտնէր կ'ելլէր Հայաստանը ճանչցնելու համար: Երկար տարիներ հրատարակեց Pro Arménia-ն, գրեթէ առանձին, ճշգրիտ տեղեկութիւններ հաղորդելու համար Եւրոպային՝ Հայերու կացութեան մասին: Այն օրը երբ զինքը կորսնցուցինք, աննկարագրելի յուզումի ենթարկուեցանք բոլորս:

«Քանի որ յիշեցի մեզմէ անդարձ բաժնուած այն Ֆրանսացիները, որ Հայերը սիրեցին, անկարելի է չյիշել Ֆրանսիս տէ Փրէսանսէն՝ անհման վարպետը, եւ ազնուահոգի կին մը՝ Տիկին Մէնար — Տօրիանը, որուն բնակարանը ապաստանն էր եղած բոլոր քաղաքական տարագիրներու եւ ճնշուած ազգերու ներկայացուցիչներուն:

«Զինադադարի օրը շատ յոյսեր կային Հայաստանի համար: Այն հալածանքներուն վրայ զորս Փիէռ Քիյեար մեզի ճանչցուցած էր, շատ նորերը … աւելցած էին: 1915ի ջարդերու եւ տարագրութեանց լուրերն ստանալով, … զարհուրանքի ենթարկուած էինք: Այդ օրերու դէպքերուն մասին կ'արժէ կարդալ Տիկ. Գափամնեանի ֆրանսերէն գիրքը:

«Շատ յուսախաբութիւններ ունեցանք: Բայց պէտք չէ վհատիլ: Հաւատք բոլորին, դո՛ւք Հայերդ եւ մեր բարեկամները հաստատ հաւատք պէտք է ունենանք արդարութեան եւ ճշմարտութեան յաղթանակին: Հայաստան իր տեղը պիտի ունենայ … զատ, ազնիւ եւ մեծ ազգերու շարքին մէջ»:

Պ. Հէրոլտի ճառէն անմիջապէս յետոյ բեմ հրաւիրուեցաւ Զ. Ո. Միութեան ներկայացուցիչը, Պ. Անուշաւան Գաբրիկեան, որ խօսեցաւ հետեւեալ ճառը (ամփոփուած). —

«Յանուն Զ. Ո. Միութեան, յանուն անապատի սերունդին, յանուն Ապրիլեան սերունդին, ուխտի եկեր ենք այս գիշեր, ափ մը խունկ ծխելու մէկ միլիոն նահատակներու յիշատակին: Ուխտի, առանց արցունքի եւ հառաչանքի: Տասնըութ տարի է անցեր … գուլումի օրերէն: Ցեղը ճղակոտոր եղեր, արիւնաթաթախ եւ հալածական: Ճամբաներուն վրայ թողուեր են … ռածիններ, երիտասարդներ ու մտաւորականներ: Այս բոլորին վերյիշումը ըմբոստացումի սրբազան կրակ մը կը վառէ ամէն Հայու հոգւոյն մէջ: Սարսուռ մը կը զգանք նորէն, երբ կը խորհինք որ թշնամին, գողնալու համար մեր իրաւունքը, արիւնով ներկեց մեր գետերը, սուրէ անցուց կրօնաւորը, աշխարհականը, ազատականը, պահպանողականը:

Ինչո՞ւ Թուրքերը ջարդեցին մեզ: Թուրքերը կը տեսնէին, որ հետզհետէ կը յառաջդիմէ հայկական դատը: Պատերազմի նախօրեակին, բարենորոգումներու համաձայնագրին հիման վրայ, հայկական նահանգները կը … կուէին երկու Եւրոպացի քննիչներու … Տրապիզոն, Էրզրում, Սըվազ, Վան, Պիթլիս, Խարբերդ, Տիգրանակերտ … կու քննիչներուն հսկողութեան … մտնելով, Հայը պաշտպան մը պիտի գտնէր իր իրաւունքներուն, մինչ պիտի կորսնցնէր հարստահարողը «գործելու» ազատութիւնը: Թուրքը յղացաւ ջարդի, ընդհանուր կոտորածի ծրագիրը, կամ վերջապէս գործադրեց հին ծրագիր մը: Յաջողեցաւ ջարդել մեր ժողովուրդին ստուար մասը, իսկ միւս մասը … նետեց մեր երկրէն:

Այսօր հայրենաբաղձութիւն կը … բոլորիս հոգւոյն մէջ: Թող ոչ ոք … ւանդութիւն մը նկատէ հայրենաբաղձութիւնը, մենք պէտք ունինք … զգացման՝ իբրեւ սնունդի մը, որ … տի զօրացնէ մեր հոգին:

Դժբախտաբար, տարագրութեան այս օրերուն, պառակտուած են … մտաւորականները: Մենք պէտք … նինք միութեան, օրուան խօսք … միացեալ ճակատ, եւ պատրաստ … հայրենիքի համար: Զ. Ո. Միութիւնը … երբ կը բանաձեւէ իր ծրագիրը, … բառի մէջ կը բովանդակէ ամէն բան — Հայրենիք: Ու մենք կ'ըսենք Երուսաղէմի տարագրեալներուն նման, … թող մեր լեզուն քիմքին փակչի, … դադրինք յիշելէ մեր հայրենիքը: … խօսքը կը բացատրէ զոհողութ… մեր պատրաստութիւնը: Արդարեւ … թէ հարկ ըլլայ մեր ոսկորներով … կանգնել մեր հայրերուն կոթողը, … արիւնով յաւերժացնել անոնց … հայրենիքի, մենք պատրաստ ենք … զոհաբերութեան: Այդ զոհաբերութեան ճամբուն վրայ, մենք հետ … բոլոր հոսանքներուն»:

Այս ճառէն յետոյ Օր. Մառըլէն Ֆրիտ ջութակի վրայ նուագեց … «Արիա»ն, Հէնտէլի «Անտանթէ»… Մալփիէրոյի «Արմենիա»ն:

Իսկ Օր. Նէլլի Կօթիէ թաւջութակի վրայ նուագեց տ'Էրվըլուայի Plaintes…, Տըպիւսիի La fille aux cheveux de lin, Ա. Պարթեւեանի «Հերոսին մահը»…

Ժամանակը կարճ ըլլալով, հարկ … զաւ կրճատել երգեհոնով … (Շոփէն), զոր պիտի կատարէր … Ժիլ:

Ընկ. Միքայէլ Վարանդեան … կարծական տկարութեան մը պատ…ռով, շաբաթ օր հիւանդանոց փոխ… դրուած ըլլալով, Զ. Ո. Միութեան … հրաւէրով խօսելու եկած … ընկ. Ա. Ահարոնեան, որուն եւ … Զօրմիսեանի ճառերը, ինչպէս նաեւ … հանդէսին գեղարուեստական բաժ… նկարագրութեան շարունակութիւնը … յաջորդով:

ԹՈՒՐՔ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Կրթութեան դաս մը

Հայրս, ֆրանսերէնի քննութեան մէջ յաջողած չըլլալուս, այդ տարուան արձակուրդին մասնաւոր ուսուցիչ մը վարձած էր: Էքշիեան Էֆէնտի, ժամանակ մը Պապը Ալիի պաշտօնատուններուն մէջ աշխատած, եւ հոն տեսած պաշտօնական կրթութիւնն ու « խարբէի մասլահաթ »ը ամբողջովին իւրացուցած լուրջ մարդ մըն էր: Թերեւս երեւցածին չափ տարիքոտ չէր: Բայց, աչքերուն եղերքի ճիրանները, մէկ օր իսկ անտես չմնացած սափրումէն մորթը բարակցած կարծուող փոսացած այտերուն խրամանքէն աւելի ծեր կ'երեւար: Քթին վրայ միշտ ցցուած, ու բոլոր կապած երկաթներով ակնոցին շղթոտ ապակիներուն ետեւէն, ցուցափեղկերուն մէջ տեսնուող դաճէ մարդերու անհոգի ու սեւեռուն նայուածքներուն յատուկ նայուածքով մը կը նայէր:

Շաբաթը երկու օր գըեակ կուգար եւ երկու երկար ժամեր իր ճարտար ու ճոխ լեզուով ինծի ֆրանսերէն կը սորվեցնէր:

— Իլիավէ օթրը ֆուա էօն ժարտէն տան լ'Արմէնի... Ասոր իմաստը սա էր — տեսնօք « Հայաստան »ի մէջ ժարտէն մը կայ եղեր...

Էքշիեան Էֆէնտի, իր կոնակէն ըրնաւ չհանած — նոյնիսկ կ'երեւակայեմ թէ, գիշերը, պառկած ատեն, չըհանած — ու սեւէն գոյն կանանչի դարձած ռըտէնկոթին փէշերը հովին տալէն երբ պարտէզին մէջէն արագ արագ կ'անցնէր ու գըեակ կուգար, հոգիս կը նեղուէր, սիրտս կը սեղմուէր, երկու ժամուան տառապանքին թախիծն ու նեղութիւնը սիրտս ծակծկելու կը սկսէր:

Ցղայութեանս՝ անուն հանած անառակ մըն էի: Պարտէզին ծառերէն մինչեւ միջատները, տան տարկաններէն մինչեւ աղախինները ինծմէ վնաս չըտեսած ոչ ոք կը մնար:

Հայրս, մայրս, հիւրերը, վերջապէս տան մէջ ու մեր շրջակայքը ամէն ոք, ինծմէ — եւ այն ալ արդարօրէն — կը գանգատէր: Միայն Էքշիեան Էֆէնտին իր յոյսը չէր կտրեր: Համբերատար դիւանագէտի մը պաղարիւնով կը յամառէր դաս տալ:

Անոր լրջութիւնն ու հանդարտութիւնը սկսած էին զիս չփոթեցնել: Երբ ան դասը կը պատմէր, ես կը սկըսէի սեղանին վրայի ճանճերը որսալ, ծառս կաղամարին մէջ խօթելով տետրակները կը ներկէի: Բայց, Էքշիեան Էֆէնտի իր լրջութիւնը բնաւ չփոխելով կը շարունակէր.

— Լ'արժան է թէօն մետալ պլան քօն թրուվ տան լա թէռ..., թրադուքսիոնը ըսեմ՝ « արծաթ »ը տեսակ մը « ճերմակ » մետաղ մըն է, որ հողին մէջ կը գտնուի... Ֆրանսացւոց արժան բառը թէեւ կլիմիշ բառին կը համապատասխանէ, իրականին մէջ « հայճա » « արգաթ »էն առնուած է... Արժանն ու « արգաթ »ը ճիշդ ու ճիշդ երբաւորներու նման չե՞ն: « Ճերմակ »ը ճերմակ գոյնն է, եթէ « ջուր » աւելցընենք, « ճերմակջուր » ըլլալով օղիի իմաստը կ'արտայայտէ: « Ջուր » սու կը նշանակէ, Թուրքերէնի մէջ ալ օղիին խմամուսյու չէ՞ն ըսեր:

Ուսուցիչիս՝ դաս տալու, եւ իմ՝ մտիկ չընելուս յամառութիւնները տեւող մրցումի մը վիճակը ստացեր էին: Ցամառութեան այս մրցումին մէջ արդեօք ո՞րերնիս մրցանիշը պիտի կոտրէինք:

Հայրս կանոնաւորաբար կը հարցընէր դասերու արդիւնքի մասին, իսկ Էքշիեան Էֆէնտին կանոնաւորաբար ժխտական պատասխաններ կուտար: Հայրս, վերջ ի վերջոյ, զիս սորվելու մղելու համար միջոց մը գտաւ: Եթէ դասի պահուն խելօք կենայի, ուսուցիչիս հետ պտոյտի պիտի երթայի եւ ուզածս գնելով պիտի ուտէի:

Ցաջորդ օրը, ակռաս սեղմած՝ մըտիկ ընել ձեւացուցած էի: Հայրս չմոռցաւ իր խոստումը, եւ Էքշիեան Էֆ.ի հետ պտոյտի ելանք: Անկիւնի պաղպաղակավաճառին առջեւէն երբ կ'անցնէինք, հարցուցի.

— Պ. Ուսուցիչ, պաղպաղակ ուտե՞նք:

Էքշիեան Էֆէնտի « այո » ըսաւ, ու խանութէն ներս մտանք: Ես, զուտ կաթէ ուզեցի: Ան, հանդիսաւորապէս հրամայեց.

— Բալէ եւ կաթէ...

Այդ օրէն անդին, — թերեւս ես ալ համեմատաբար խելօք կը կենայի — հօրս հարցումներուն՝ ուսուցիչս կանոնաւորաբար դրական պատասխաններ կուտար.

— Այսօրուան լըսոնի ընթացքին մէշանութիւն մը ընելը չտեսայ:

Այս պատասխանը բաւական կ'ըլլար որ հայրս դրամը տայ ու մեզ փողոց ղրկէ, իսկ Էքշիեան Էֆէնտին ալ իր « եւլակէ եւ կաթէ »ն կամաց կամաց ու ծծելէն ծծելէն ուտէ:

Օր մը ըմբոստացեր էի: Արեւնս կ'եռար, տեղս չէի կրնար կենալ: Երբ կը չարժուէի աթոռին վրայ, գլտորիլ կեղծեցի, ինքզինքս գետին նետեցի եւ սեղանին ծածկոցը քաշելով ջուրի շիշ, գաւաթ, կաղամար, գիրք, ինչ որ կար բոլորը գետին թափեցի: Մելանը գորգին վրայ թափեցաւ, գիրք եւ տետրակ ներկուեցան: Իսկ շիշն ու գաւաթը՝ կտոր կտոր: Էքշիեան Էֆէնտի, խոր լռութեամբ մը, սեղանին ծածկոցը առաւ, փռեց, եւ, կարծես բան մը պատահած չըլլար, դասը շարունակեց:

Անոր պաղարիւնը զիս բոլորովին կատղեցուց: Եւ երբ, հօրս հարցման՝ « այսօրուան լըսոնի ընթացքին մէշանութիւն մը ընելը չտեսայ », կը պատասխանէր, լալագին ձայնով մը գոչեցի.

— Ո՛չ, հայրիկ, սեղանին ծածկոցը գետնամբ քաշեցի, շիշը կոտրեցի, աթոռը շրջեցի, դասը մտիկ չըրի:

Բայց, ուսուցիչս արդէնք եղաւ հօրս բանկումի մօտ բարկութեան.

— Ձեր այս լաւծը էնսիդանս, այսինքն՝ խղճէն եկող աղաղակ մըն է: Դիպուածաւ ըրած շարժումներէն ամչնալով է որ այդպէս կ'ըսէ:

Էքշիեան Էֆէնտիին բարեխօսութիւնը հաճելի թուեցաւ, ու մեր օրականը կրկին եկած էր:

Երբ դրեակէն դուրս կ'ելլէինք, Էքշիեան Էֆէնտի, լուրջ ձայնով մը ըսաւ ինծ.

— Հէ՜յ « Ասլան »... կ'անդրադառնա՞ս արդեօք ըրած մեծ էնտիլճըք, ո՛վ « աժրար »... հին շրջանի էտիւքասիոնին մէջ իսկ չէ տեսնուած: Քոնքըսիմբէն շրջանին ո՞վ կ'ըսէր որ մեզի ռանֆոնճը պիտի ընէր... « պըլըպէք »ները, մեծերուն հետ միասին եղած ատեն լուռ ու մունջ կը նստին: Երբ ես քեզի համար կ'ըսեմ թէ աթանսիոնի վրայ է, քեզի խօսք « չի- քա », տղա՛ս:

ՄԱՀՄՈՒՏ ԵԿՍԱՐԻ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԿԵԱՆՔԸ « ԷՆ » ՆԱՀԱՆԳԻՆ ՄԷՋ

Վիլլար, Վիրայէօ, Շալամոն իրարմէ 6 քիլոմեթր հեռու գիւղեր են հազարի մօտեցող բնակչութեամբ: Այս գիւղերուն շուրջ կը տեսնես հարիւրաւոր մեծ ու փոքր արուեստական լիճեր, որոնք կը ծառայեն ձկնորսութեան: Լիճերը երեք կամ չորս տարին անգամ մը կը ցամքեցուին, այսինքն ջուրը կը փոխադրեն ուրիշ հողամասի մը վրայ: Երբ դաշտին մէջ ճամբայէ մը կը քալես, մէկ կողմդ լիճ, միւս կողմդ ցամաք է: Չորս տարի այդ լիճերը չահագործուելէ վերջ հինգերորդ տարին կը տեսնես որ լիճին տեղը փոխուած է, ցամաքը վերածուեր է լիճի, իսկ լիճը՝ արօտավայրի, եւ այսպէս շարունակաբար:

Այս վայրերուն մէջ ոչ գործարան կայ ոչ ալ անգործ, բոլորն ալ երկրագործութեամբ կը պարապին: Մէքսիմիէօ եւ Ամպէրիէօ քաղաքներուն մէջ գործարաններ չըլլալուն՝ տեղացիներուն մեծ մասը իր միջոցներով կ'ապահովէ ապրուստը: Թորսիէօ, Սէն Ռամպեր, Արժի, Թընէ, իրարմէ 5—6 քիլոմեթր հեռու ձորի մը մէջ շարուած են, մանաւանդ Թընէ ձորին մէջ այնքան է սեղմուած, որ ամէն վայրկեան կը կարծես թէ ապառաժները վրադ պիտի փլին: Անցեալ տարի գիւղին դուրս փլուզումներ տեղի ունենալով՝ վնասուած է միայն ճամբան: Սէն Ռամպէրի եւ Թընէի մէջ կան մետաքսի գործարաններ, դժբախտաբար գործերը լաւ չեն, շաբթուան մէջ երեք չորս օր կ'աշխատին: Թընէ ձորին մէջ փակուած ըլլալով, Հոտվիլ երթալու համար պէտք է 12 քիլոմեթր բարձրանալ:

Տեսա՞ծ էք Թուրքիոյ Սարը Չիչէկի եւ Աղճատաղի բարձունքները: Միեւնոյն գիրքը եւ օդը ունի նաեւ Հոտվիլը: Հոտվիլ ապաստանն է բազմաթիւ հիւծախտաւորներու, գիւղը լեցուն է բուժարաններով, շնորհիւ իր առողջարար օդին՝ հիւանդները առաւելագոյն կերպով կ'օգտուին ու կը բուժուին, Հոտվիլի անմիջապէս քովը գտնուող Լոմփնէս կամ քիչ մը հեռուն Պրէնօ գիւղերուն մէջ ալ կան բուժարաններ, որ կը գտնուին միեւնոյն գիրքին վրայ: Այս կողմերն ալ գործարաններ չկան, ու տեղացիները երկրագործութեամբ կը պարապին:

Կը ձգենք Հոտվիլի բարձունքները՝ Նանթուա երթալու համար: Այս անգամ տեսարանը տարբեր է, չորս կողմդ անտառ: Իշխր օձապտոյտ ճամբաներէն, 15 քիլոմեդր կտրելէ վերջ՝ կը ձգես այս գեղեցիկ տեսարանը, որ Էն նահանգի ամենագեղեցիկ վայրն է, առջեւդ կը տարածուի ընդարձակ հովիտ մը, ամէն կողմ տուներ, գիւղեր, եկամուտի անսպառ աղբիւր մըն է անտառը, որ կը շահագործուի այս գիւղերուն կողմէ:

Նանթուա կոկիկ գիւղաքաղաք մըն է, փոքր լիճ մը կը տարածուի առջեւը, երկարութիւնը 3 քիլոմեդրէն աւելի է: Օրը տօնավաճառի օր էր, եռուզեռ ամէն կողմ: Գիւղը մտնելէ առաջ՝ հրապարակ մը կայ, հոդ են հաւաքած շրջակայ գիւղերէն բերուած եզներն ու կովերը: Ամէն ոք կ'ուզէ կոտրած գիներով իր կենդանիները ծախել, բայց յաճախորդ գտնելը քիչ մը դժուար է: Շնորհիւ գեղեցիկ տեսարանին՝ շատեր արձակուրդի ժամանակ Նանթուա կուգան: Նանթուայի մէջ ալ գործարաններ չկան, տեղացին երկրագործութեամբ կ'ապահովէ իր ապրուստը:

Պուրկէն վերջ, Էն նահանգի երկրորդ մեծ քաղաքն է Օյոննաքս, 12000 բնակչութեան 1000ը անգործ են, գործարանները գործ չունին: Կտրելով իրենց մազերը՝ տագնապի սաստկանալուն պատճառ եղած են կիները, որովհետեւ բոլոր գործարանները սանտրի գործարաններ են: Ցոյս ալ չունին որ գործերը վերաբացուին: Կը յուսա՞ք որ անկէց վերջ կիները իրենց մազերը երկարեն:

Էն նահանգի կեդրոն կուսակալանիստ քաղաքն է Պուրկը, տեսարանն ալ գեղեցիկ: Պուրկ չունի ուրիշ քաղաքներու պէս գործարաններ: Վաճառականներու եւ հարուստներու քաղաք է: Ահա թէ ինչո՞ւ Պուրկի մէջ չկան ուրիշ տեղերու պէս անգործներ: Հայեր ալ կ'ապրին կ'ըսեն այստեղ, բայց ինչպէ՞ս փնտռել ու գտնել: Բաղդատելով Իզէրի, Արտէշի եւ Ռոնի նահանգներուն հետ, պէտք է ըսել որ Էն նահանգը բախտաւոր է տնտեսական տագնապի տեսակէտով, որովհետեւ ժողովուրդը ընդհանրապէս երկրագործ է: Հոն ուր չկայ ճարտարարուեստ եւ գործարան, չկայ անգործութիւն: Երանի՜ այս բախտաւոր գիւղացի երկրագործներուն:

Մ. Տէր Պետրոսեան

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՇՈՒԵՑՈՅՑԸ

Հրատարակութեան համար, դեռ երէկ մեզի ղրկուած է հաշուեցոյցը Հայ Մշակոյթի Յանձնախումբին, որ տեղի ունեցաւ 9 հոկտ. 1932ին.—

Մուտք.— Տոմսակներէ ստացուած 7185 ֆր., 8 միութիւններէ ստացուած մասնակցութեան բաժիններ 390, Պ. Բ.է (նուէր) 100, գումար 7675 ֆր.:

Ելք.— Սրահի ծախք 2500 ֆր., քաղաքային տուրք 846, հեղինակների տուրք 208, արուեստագէտներու ծախք 3160, տպարանական ծախք 150, ընդհանուր ծախք 551, լրագր. յայտարարութիւններու ծախք 260, գումար 7675 ֆրանք:

Ծանօթ.— Հ. Մ. Օ. Ցանձնախումբը ունի 400 ֆր. չվճարուած պարտք մը: Պարտք կը համարէ նաեւ յայտնել այս առթիւ իր խորին շնորհակալութիւնը Մշակոյթի Օրուան հանդէսին բարոյապէս եւ նիւթապէս բոլոր աջակցողներուն, մասնաւորապէս՝ Պ. Պ. Ա. Ահարոնեանին եւ Ա. Չօպանեանին, Օր. Հ. Թորոսեանին, Օր. Զառափեանին, Պ. Մաքս Մաքսուտեանին, « Կոմիտաս » երգչախումբին, « Ցառաջ » եւ « Ապագայ » լրագիրներուն եւ « Արաքս » տպարանին:

Հայ Մշակոյթի Օրուան յանձնախումբի նախագահ՝ Ռ. Բերբերեան, գանձապահ՝ Տոքթ. Հ. Եազմաճեան:

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԹՈՒՐՔԵՐԸ ԵՒ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ահմէտ Շիւքրի պէյ, « Միլլիյէթ »ի խմբագրական սիւնակին մէջ կը գրէ.—

Օտար մը երբ կը կարդայ մեր թերթերը, այնպէս պիտի կարծէ թէ, իբրապէս համայնավար հոսանք մը գոյութիւն ունի այս երկրին մէջ, եւ թէ արգիլուած է համայնավարութիւնը: Մինչդեռ, բոլորովին տարբեր է իրականութիւնը, եւ թէ արգիլուած չէ համայնավարութիւնը: Պոլսոյ ոստիկանութեան հետապնդումը ոչ թէ համայնավարութեան, այլ գրգռիչներուն դէմ է:

Ամէն շրջանի մէջ եւ ամէն երկրի մէջ, չեն պակսած մարդիկ որ փափաքին լաւագոյն քաղաքական եւ ընկերական կարգուսարք հաստատել, որով Թուրքիոյ մէջ ալ այսպէս խորհողներ կրնան գտնուիլ: Ասոնք իրենց այս համոզումներուն համար չէ որ կը հետապնդուին:

Միայն թէ երբ գործունէութեան սկսին, ընդունել տալու համար իրենց այս համոզումները, այսինքն գրգռութիւն առաջ բերեն, այն ատեն է որ կը հետապնդուին:

Համայնավարութիւնը տեղ չունի Թուրքիոյ մէջ, որովհետեւ ոչ մեծ ճարտարարուեստ կայ, ոչ ալ շահագործուած գործաւոր դասակարգ մը: Համայնավարութիւնը միշտ կը նահանջէ այն երկիրներուն մէջ, ուր գոյութեան իրաւունք չունի: Սովետ Ռուսիոյ հետ մեր ունեցած բարեկամութիւնը չարգիլեր մեզ ըսելու թէ, համայնավարութեան փորձը չյաջողեցաւ հոն: 1917ին, Ռուսիոյ մէջ սկսած համայնավարութեան 4 տարուան փորձը ձախողանքի ենթարկուեցաւ եւ 1921ին Լենին ստիպուեցաւ նոր կազմակերպութիւն մը ընդգրկել: Այսօր Ռուսիա նոյնիսկ լքեց Լենինի քաղաքականութիւնը, բայց ոչ թէ համայնավար ըլլալու, այլ ճարտարարուեստական երկրի մը վերածելու համար Ռուսիան:

Ամէն երկիր ուղղութիւն մը կ'որդեգրէ, հասնելու համար այս նպատակին: Ռուսիա պետական դրամատիրութեան ճամբան բռնեց, ուրիշներ անհատական ձեռնարկները քաջալերելու կը միտին: Մենք երկու ճամբան ալ իրարու հաշտեցնելու կ'աշխատինք: Ահա այս ճամբան է փրկութեան ճամբան:

ՄԱՄՈՒԼ

ՆԱՀԱՏԱԿՆԵՐՈՒ ՏՕՆԸ

Դոկտ. Ա. Բաբոեղեան, որ երկու տարիէ ի վեր յամառ զոհողութիւններով կը հրատարակէ ԱՐՖի մանկական պարբերականը, ապրիլի թիւով գրած է հետեւեալ խմբագրականը վերի խորագրին տակ.—

Իր դարաւոր գոյութեան ընթացքին՝ հայ ժողովուրդը ունեցած է բազմաթիւ նահատակներ, որոնք առանձին կամ խումբերով պատուաւոր մահը նախընտրած են անարգ կեանքէն:

Մեր պատմութեան մէջ յիշատակուած նահատակութիւններէն ոչ մէկը, սակայն, կրնայ հաւասարիլ մեր տեսածին, որուն 18րդ տարեդարձի օրն է ապրիլ 24ը (հին տոմարով ապրիլ 11):

Նահատակներու օրը դարձած է ազգային – եկեղեցական տօն մը, որ կը կատարուի աշխարհիկ ու կրօնական հանդիսութիւններով, առանց յարանուանական խտրութեան:

Մէկէ աւելի պատճառներ ունի այս ընդհանուր եւ լռելեայն համաձայնութիւնը:

Ամէնէն առաջ թիւը: Միլիոնէն աւելի նահատակ, առանց տարիքի, սեռի ու դասակարգի խտրութեան, այն ալ հազիւ չորս միլիոն հաշուող ժողովուրդի մը ծոցէն ու 1-2 տարուան ընթացքին:

Երկրորդ՝ Նահատակութիւնը կազմակերպելու ահիթ տուող դրդապատճառները, որոնք ազգային գոյութեան արմատները սասսելու կը ձգտէին:

Երրորդ՝ Արիական այն ոգին, որ ցուցադրած են անխտիր բոլոր նահատակները, մեծ թէ պզտիկ, շինական թէ մտաւորական, աշխարհական թէ կղերական:

Չորրորդ՝ Որքան կարելի է քիչ զոհ տալու ձգտումը, միշտ ալ սակայն խտրութիւն դնելով ընտրուած միջոցներուն միջեւ, լուռ դիմադրականութենէն մինչեւ զէնքի գործածութիւնը, եւ շարունակ առաջնորդուած հաւաքականութեան շահերէն:

Հինգերորդ՝ Իրենց ենթարկուած ահաւոր տառապանքին մէջ իսկ, նահատակներուն վերջին մրմունջ՝ կրտակները՝ սեփական երկրի մը տէր ըլլալու մասին:

Հաւաքականութեան շահերուն համար ի հարկին զոհուելու պատրաստակամութիւնը եւ վերջին շունչը փըչելու ատեն ցեղի ապագային մտահոգութիւնը պարզօրէն կը ցուցնեն թէ՝ որքան անանձնական էին մեր նահատակները:

« Հոգ չէ՛ որ մենք կը մեռնինք, միայն թէ ապրի ցեղը »,— այս ու նման խօսքեր կը լսէին 1915ին եւ անոր յաջորդող տարիներուն ճամբաներու եզերքը, գետերու ափերուն, լեռներու եւ ձորերու մէջ չունչ փչող այրերու եւ կիներու, ծերերու եւ երիտասարդներու շրթներէն:

Երբ պարագաներու բերումով մարդ կը զրկուի զէնքով պաշտպանելու իր պատիւն ու կեանքը, խիզախօրէն մահը դիմագրաւելը նոյնքան հերոսութիւն է՝ որքան պատերազմի դաշտին վրայ, հայրենիքի ազատութեան համար կռուող զինուորին ցոյց տուած քաջութիւնը:

Պատերազմիկ բոլոր ժողովուրդները ունեցան իրենց Անծանօթ Զինուորի Գերեզմանները, որոնք մէկ մէկ խորհրդանշան են ազգային պատիւի փրկութեան:

Հայ ժողովուրդը, որ իր թիւի համեմատութեամբ առաւելագոյն կորուստ տուաւ պատերազմի ընթացքին եւ բարձր բռնեց ու փրկեց ցեղին պատիւը, դեռ չունեցաւ իր Անծանօթ Զինուորի նիւթական գերեզմանը: Բայց սատր փոխարէն ամէն մէկ Հայու սիրտ դարձած է մէկ մէկ Անծանօթ Զինուորի Գերեզման, որուն առջեւ ծնրադիր ամէն հայ կը յարգէ իր յայտնի ու անյայտ Նահատակներուն խնկելի յիշատակները եւ անհատական խորհրդածութեան թէ ազգային – եկեղեցական հանդիսութիւններու միջոցին կը լսէ անոնց վերջին կտակը՝ պատուով ապրեցնել ցեղը:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ « ՅԱՌԱՋ »Ը

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (30)

ԳԵՏՆԻ ՏԱԿԷՆ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԳՐԱԿԱՆ ԽԱՂ. 1908)

ՄԵԼԻՔ.— Ի՞նչ հսկայական ուժ:

ԱՐՍԷՆ.— Բա՛հ, ի՛նչպէս կը զարնեն, փայտով, ?? ?? ?? ?? ?? ?? ??

ԿԱՄՍԱՐ.— Խեղճ Եդուարդ, գրեթէ բռնի հոն իջեցուցինք...

ՄԵԼԻՔ.— Իսկ Հայկը չա՛տ կ'ուզէր:

ԱՐՍԷՆ.— Տասներկու հոգի կ'երեւին միայն, հապա միւսնե՞րը:

ՄԵԼԻՔ.— Չեմ հասկանում, չեմ հասկանում, դուրս գալուս Հայկին ու Եդուարդին պատուիրեցի որ պաշտպանելու պարագային շարժուէին ջրհակառակ ընթացքով...

ԿԱՄՍԱՐ.— Երեւի այնքան էլ հեշտ չէ եղել:

ՄԵԼԻՔ.— Բայց այդպէս էինք պայմանաւորուել ջրհորափորի հետ:

ԿԱՄՍԱՐ.— Ո՞ւր է, ջրհորափորը չկայ մէջտեղ:

ԱՐՍԷՆ.— Եւ ո՛չ իր ընկերը:

ՄԵԼԻՔ.— Դեռ չեն բռնուեր:

ԿԱՄՍԱՐ.— Տեսնես պիտի բռնուի՞ն:

ՄԵԼԻՔ.— Ի՞նչ, դաւաճանութի՞ւն, նորէ՞ն դաւաճանութիւն:

ԿԱՄՍԱՐ.— Ի՞նչ գիտնամ:

ՄԵԼԻՔ.— Հըմ, չլինի՞ խաղ խաղցին կրկին մեր գլխին, լինի պատել խոստացաւ այդ անգամը, իսկ նեղ րոպէին թողուց ու փախաւ իր ծրագրած ճանապարհով:

ԱՐՍԷՆ.— Ջրհորափորը չկայ մէջտեղ:

ՄԵԼԻՔ.— Ի՞նչ անել, ի՞նչպէս վարուել, ո՞ւմ վստահել, ո՞ւմ... ամէնքը մեզ լքում են... դէհ Արսէն, զգո՛յշ կաց, այստեղն էլ յանկարծ չը բռնուենք դաւաճանօրէն..:

Գ. ԿԻՆ (որ կը լսէր).— Ո՛չ, Պ. Մելիք, այստեղ դաւաճան չկայ:

ԿԱՄՍԱՐ (դէպ ի կինը).— Ներեցէք տիկին, իրերու վիճակը սոսկում է մեզ, կասկածով վարուիլ, ներեցէք, մեր ընկերները պէտք չէր որ բռնուէին, կառավարութիւնը ի՞նչպէս իմացաւ նրանց տեղը, եւ յետոյ փախուստի ճանապարհ կար, ինչո՞ւ պիտի միեւնոյն հորից դուրս գային...

Գ. ԿԻՆ.— Միշտ ուրիշներուն վըրայ կասկածիլը, Պ. Մելիք, աւելի դիւրին է, բայց ինծի կը թուի որ ձեր ջրհորէն դուրս ելլելը նկատուեր է եւ խուզարկութիւնը ձեր հետքի վրայ է եղեր, եւ բնական է, աւելցեր է նաեւ խեղճ տանտիկնոջ տառապանքը... եւ ահա արդիւնքը...

ՄԵԼԻՔ.— Բայց ջրհորափորը, ջրհորափորը: Ի՞նչ լրբութիւն, ի՞նչ սըրիկայութիւն...

ԿԱՄՍԱՐ.— Շարժուել սկսան:

ԱՐՍԷՆ.— Բա՛հ կը զարնեն ու կը զարնեն, աջէն, ձախէն...

ԿԱՄՍԱՐ.— Ո՞ւր պիտի տանին:

ԱՐՍԷՆ.— Բերդը երեւի, բանտը...

ՄԵԼԻՔ.— Պիտի կարողանա՞ն ապրել, մինչեւ ե՞րբ, ի՞նչ աղէտ, ի՞նչ աղէտ... Իսկ պահեստնե՞րը, մեր պահե՞ստները այժմ...

ԿԱՄՍԱՐ.— Թող մի տեսնենք թէ, ի՞նչ ընթացք է ստանալու այս վիճակը. պահե՞ստ է մնում, զիտե՞ս ինչ ընդհանուր լքում առաջ պիտի գայ...

ՄԵԼԻՔ.— Գոնէ այժմ կտորածը չաւելնայ սրա վրայ:

ԿԱՄՍԱՐ.— Չեմ կարծեր, կառավարութիւնը հասաւ իր նպատակին:

ՄԵԼԻՔ.— Պէտք է չտապել դուրս գալ:

ԱՐՍԷՆ.— Եթէ կարողանաս:

ՄԵԼԻՔ.— Պէտք է փորձել:

ԿԱՄՍԱՐ.— Անօգուտ փորձ, այս հսկայական ուժին ի՞նչպէս դիմադրել...

ԱՐՍԷՆ.— Ամէնքը չարքով իրար են կապուած:

ԿԱՄՍԱՐ.— Քալել սկսան:

ԱՐՍԷՆ.— Հըմ, այս հազարաւոր զօրքը տասներկու հոգու համար:

ԿԱՄՍԱՐ.— Բայց ինչքան դոհ են, ինչքան ուրախ են զօրքերը:

ՄԵԼԻՔ.— Եւ ինչ հրէշային վրէժխնդրութեամբ չարչարում են խեղճերին, հը՞, կրակ չըանա՞նք:

ԿԱՄՍԱՐ.— Խե՛նդ ես, ի՞նչ է օգուտը...

ՄԵԼԻՔ.— Այո՛, ընդհանուր գործը, գործն է վնասում. (լսելով տանիքի վրայ քայլերու աղմուկը) ո՞վ են տանիքի վրայ:

Գ. ԿԻՆ.— Պահակներ, Պ. Մելիք, Թուրք զօրքեր, երբ ջրհորէն սկսան դուրս հանել ձերբակալուածները, հակողութիւնը սաստկացաւ, երեւի կը վախնան որ ընկերները ազատելու համար յարձակում լինի յեղափոխականներու կողմէ...

ՄԵԼԻՔ.— Հըմ, իրաւունք ունին:

Գ. ԿԻՆ.— Բայց դուք կասկածներ:

ԿԱՄՍԱՐ.— Կապեցին որ արագ չարժին, կը զարնեն անխնայ հրացանի կոթերով աջ ու ձախ...

(Կը լսուի դրան հարուած):

Ա. ԿԻՆ (սարսափահար ներս կ'իջնայ).— Այգիի դուռը կը զարնեն, զօրքեր, զօրքեր, կ'ուզեն ներս մտնել... ի սէր Աստծու... կորանք... կորանք...

Գ. ԿԻՆ (արագ).— Վե՛ր ելէք, շո՛ւտ, զգոյշ, քալեցէք կռացած, շուտ, պահեստը մտէք, շուտ, անկարելի է պիտի բանանք դուռը, եթէ ոչ կը կոտրեն...

ՋԱՑՆԸ (ժողովուրդէն).— Փախէ՛ք, ծածկուեցէ՛ք:

Գ. ԿԻՆ.— Շո՛ւտ, ժամանակ չկայ, պահարանը մտէք, մինչեւ գիշերս:

ՋԱՑՆԸ (ժողովուրդէն).— Դո՛ւրս ելէք, դո՛ւրս, սարսափը պատեր է իմ ամբողջ հոգիս:

ՄԵԼԻՔ.— Մեր ընկերները վաղը կախաղան հանուին հաւանաբար, ոչինչ, ժողովուրդի կեանքը փրկուեցաւ, գնա՛նք:

(Մելիք, Կամսար, Արսէն, կռացած դուրս կ'ելլեն սենեակէն: Գ. կինը կը հետեւի անոնց):

ՋԱՑՆԸ (ժողովուրդէն).— Սարսափը պատեր է իմ ամբողջ հոգիս... ես ապրիլ կ'ուզեմ...

(Ա. կին ծունկի իջած կ'աղօթէ, խաչ կը հանէ ու թեւերը տարածած աղօթք մը կը մրմնջէ...):

(Վարագոյր)

Ղ. ՄԵԼՈՅԵԱՆ

Վ Ե Ր Ջ

Հայ աղջիկ մը Անգլիայէն դուրս

« Տէյլի Հէրըլտ »ի մէջ կը կարդանք (24 ապրիլ) · —

Գեղեցիկ հայ մանկամարդուհի մը, որ իր երկու քոյրերուն հետ ազատած է Իզմիրի 1922ի ջարդէն, ներքին նախարարութեան կողմէ հրաման ստացած է դուրս ելլելու Անգլիայէն, որովհետեւ « պետութիւն չունեցող անձ մըն է » եւ կրնայ բեռ ըլլալ հանրութեան վրայ ։

Աղջիկը կը կոչուի Ալիս Միրաքեան եւ Անգլիա կը գտնուի երեք ամիսէ ի վեր ։

Լէյտի Աստոր եւ Լիտսի հիւանդանոցին վարչութիւնը ջանքեր թափեցին աղջիկը փրկելու, բայց անօգուտ ։ (Օր · Ալիս այդ հիւանդանոցին մէջ ծառայած է իբրեւ նորընծայ հիւանդապահուհի) ։ Օր · Ալիս Անգլիա եկած է բնակելու համար Տէր եւ Տիկին Ս · Բէյնըրի քով, որոնց աղջկան հանդիպած էր Աթէնքի մէջ, եւ համաձայնած էին որ իրենց հետ բնակի, եթէ կարենայ գործ գտնել ։ Աղջիկը պաշտօն գտաւ Լիտսի հիւանդանոցին մէջ, բայց ներքին նախարարութիւնը կ՚ըսէ թէ իրաւունք չունի աշխատելու « չափազանց խճողուած շուկայի մը մէջ » ։ Ասոր վրայ, Տէր եւ Տիկին Բէյնըր պատասխանեցին թէ պատրաստ են պահելու աղջիկը, նոյն իսկ եթէ գործ չունենայ · բայց նախարարութիւնը կ՚ըսէ թէ եթէ Բէյնըր ընտանիքը անհետանայ, աղջիկը բեռ պիտի ըլլայ պետութեան վրայ ։

— « Միակ յոյսս անգլիացիի մը հետ ամուսնանալ է, բայց մինչեւ հիմա ձեռքս ուզող չեղաւ », կ՚ըսէր աղջիկը երէկ մեր թղթակցին ։

Ուստի վաղը Ֆրանսա կը մեկնի, — ուր աշխատելու իրաւունք չպիտի ունենայ — ապրելու համար իր քրոջ եւ ֆրանսացի քեռայրին հետ ։

Սիթրօէնի վէճին շուրջ

Ինչպէս գրած էինք երէկ, երկուշաբթի օր վերաբացուեցան Սիթրօէնի գործարանները ։ Հրաւէր ստացող բանուորներուն մէկ մասը ընդունելով նոր պայմանները սկսաւ աշխատանքի ։ Ոստիկանութիւնը ձերբակալեց նախկին համայնավար երեսփոխան Փօկրանը, համայնավար արհեստակցական միութեան ընդհ · քարտուղար Թէնպլանը, համայնավար նախկին երեսփոխան Մարթիի եղբայրը եւ ուրիշներ, որոնք կ՚ուզէին արգիլել աշխատողները ։ Բոլոր ցուցարարները դատարան պիտի յանձնուին աշխատանքի ազատութիւնը կաշկանդելու յանցանքով ։

Սիթրօէնի ընկ · ը զեկոյցով մը կ՚ըսէ թէ նամակով հրաւիրուած 18,936 բանուորներէն 11,665 հոգի, այսինքն 100էն 62ը պատասխանեցին հրաւէրին եւ գործի սկսան ։ Մինչդեռ ընկերվարական եւ համայնավար կուսակցութեանց պաշտօնաթերթը հակառակը կը պնդեն ։ Ըստ Իւմանիթէի բանուորներուն հարիւրին 90ը, ըստ Փօփիւլէրի 100էն 80ը կը շարունակեն գործադուլը ։

Ո՞վ կրնայ բժիշկ ըլլալ Ֆրանսայի մէջ

Պաշտօնաթերթը հրատարակեց նոր օրէնք մը, որուն համաձայն Ֆրանսայի մէջ բժշկութիւն ընելու իրաւունքը սեղմումներու կ՚ենթարկուի ։ Ահա՛ այդ օրէնքին առաջին յօդուածը ·

— Ո՛չ ոք կրնայ բժշկութիւն ընել Ֆրանսայի մէջ եթէ՝ 1· Ֆրանս · բժշկական պետական վկայական չունի · 2· Եթէ ֆրանսական քաղաքացի կամ հպատակ չէ եւ կամ չի պատկանիր Ֆրանսայի թեւարկութեան ենթարկուած երկրի մը ։ Սակայն այն երկիրները, ուր ֆրանսահպատակ բժիշկները արտօնուած են բժշկութիւն ընելու, ֆրանսական կառավարութենէն կրնան պահանջել դիւանագիտական պայմանագրութիւններ կարգ մը պարագաներու մէջ ֆրանսական հպատակութիւնը պայման չնկատելու համար ։

Երկրաշարժ Թուրքիոյ մէջ

Երկոտասան կղզիներէն զատ, Անատոլուի եզերքին վրայ եւս երկրաշարժ տեղի ունեցաւ ։ Ցնցումները մասնաւորապէս սաստիկ եղան Ֆէթհիյէի, Մուղլայի եւ Տէնիզլիի մէջ ։ Բազմաթիւ գիւղերու մէջ տուներ փլան ։ Չի գիտցուիր թէ քանի՛ հոգի մնացած է փլատակներուն տակ ։ Ցարդ լուր կայ տասը վիրաւորներու մասին ։ Նիւթական վնասը խիստ մեծ է ։ Ժողովուրդը տուները լքելով դաշտ ապաստանած է, նոր ցնցումներէ վախնալուն ։

ԹՐՔԱԿԱՆ ՆՈՐ ԴՐԱՄԱՏՈՒՆ ՄԸ

Կառավարութիւնը Ազգ · Մեծ Ժողովին ներկայացուց օրինագիծ մը, որով կ՚առաջարկէ հիմնել ճարտարարուեստական դրամատուն մը՝ քսան միլիոն թրքական ոսկի անուանական դրամագլուխով ։ Այս դրամատունը պիտի զբաղի մասնաւորապէս պետութեան ճարտարարուեստական ձեռնարկներով ։

—o—o—

ՊԷՅՐՈՒԹԷՆ Մարսիլիա եկող ջրասուզանակ մը ծով ինկաւ Քորֆուի եւ Նափոլիի միջեւ ։ Ութ հոգի կային մէջը, որոնց հինգը նաւորդներ ։ Իտալական նաւեր եւ օդանաւեր փնտռտուքի ելան Միջերկրականի մէջ, բայց ո եւ է հետք չգտան ։

ՊԵԼԿՐԱՏԻ մէջ տեղի կ՚ունենայ խրուաթ ազգային կուսակցութեան վարիչ Տոքթ · Մաչէքի դատավարութիւնը ։ Տր · Մաչէք ամբաստանուած է իբր անջատողական ։ Բազմաթիւ վկաներ կը լսուին ։ Համալսարանի ուսանողները այս առթիւ բողոքի ցոյցեր կատարեցին եւ համալսարանին վրայ տնկեցին խրուաթ ազգային դրօշակը որ արգիլուած է ամբողջ Իւկոսլավիոյ մէջ ։ Ուսանողները կը պահանջեն ազատ արձակել Մաչէքը ։

Յ·

Հ, Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ընկերներու հանդիպումը վաղը հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8·30ին, 51, Րիւ տը Րիվօլի, «Le Samaritain» սրճարանին ներքնայարկը ։ Մէթրօ՝ Շաթըլէ ։

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ «Սարգիս-Մինասեան» ենթակոմիտէին անդամական ընդհ. ժողովը այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8ին հայ ակումբին մէջ ։ Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է ։

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. Պուլվար Օտտօի «Վռամեան» ենթակոմիտէն դասախօսական ժողովի կը հրաւիրէ Հրայր, Մուրատ, կայծակ Առաքել եւ գայլ վաչան խումբերը, այս Կիրակի երեկոյ ժամը 5·30ին, սովորական հաւաքատեղին ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն ։

Ընկերահամախմբական թէյասեղան

կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «ՄԶՕ» ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

Այս կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 2·30ին

Պ. Բանիկեանի սրճարանին մէջ, 6bis, Bld. Rodin.

Կը հրաւիրուին քոյր խումբերու բոլոր ընկերները, եւ մասնաւորապէս Շավիլի Արղութեան խումբի բոլոր ընկերները ։

կը խօսի ընկեր ԿԱՐՕ ՍԱՍՈՒՆԻ

Մուտքը՝ 5 ֆրանք ։

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ սիամանթօ - վարուժան գրադարանը (245, rue J. J. Rousseau), բաց է երկուշաբթի եւ հինգշաբթի իրիկունները ժամը 8·30ին ։ Ստացած ենք նոր գիրքեր ։ Ակումբի սրահը վարձու կը տրուի ժողովներու ։

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՏՕՆԷ ԱՊՐԻԼ ՏԱՍՆԸՄԷԿԻ ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՍՈՒԳԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ ԱՅՍ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 9ին ՊՐԷՊԱՆ ՄԱՐՍԷՅԵԷ սրահին մէջ

Կը նախագահէ՝ Պ. ՂԵՒՈՆԴ ՄԵԼՈՅԵԱՆ

ՎԱԼԱՆՍ ԱՅՍ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 9ին

ՌՈՄԱՆ ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷՆ ՅԵՏՈՅ ԺԱՄԸ 3ին

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ մասնաւոր յայտագրով ։

Մանկապարտէզի հանդէս

ՓՈՐԹ ՏԻԹԱԼԻԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆԻ Մանկապարտէզի ցերեկոյթը այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2·30ին, 2, rue de la Mairieի սրահին մէջ ։ Բացման խօսք՝ Պ. Պ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ ։

Կը բանախօսէ՝ Պ. ՀՐԱՉ ԵՐՈՒԱՆԴ

Գեղարուեստական բաժին. — Մանկական երգեր, արտասանութիւն, հայկական պար եւ գաւեշտ մը փոքրիկներու կողմէ ։

Մուտք՝ 5 ֆրանք ։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. ԿՐԸՆՈՊԼԻ Շրջ. Կոմիտէն, Լանսէյի Ենթակոմիտէն եւ Ռընաժի «Գէորգ Չաւուշ» խումբի բոլոր ընկերները իրենց ցաւակցութիւնը կը յայտնեն ընկ. Անթուանի եւ իր եղբօր Պ. Պարգեւ Օհանեանի իրենց քեռորդւոյն Արամ Էրմոյեանի մահուան առթիւ ։

×

Պ. Սիմոն Փափազեան նաեւ իր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ։

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ Կ. ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղի հերթական դասախօսութիւնը տեղի կ՚ունենայ այս Շաբաթ կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, 71, Ave. Kléber ։ Կը խօսի՝ Բժ. Լ. Գրիգորեան ։

Դասախօսութենէն յետոյ տեղի կ՚ունենայ ընդհ. անդամական ժողով ։ Կը հրաւիրուին անդամներն ու համակիրները ։

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (21)

ՉՈՐՍ ԱՐԴԱՐ ՄԱՐԴԻԿ

Հեղինակ՝ ԷՏԿԸՐ ՈՒՕԼԸՍ Թարգմ · Ժ · Մ ·

ԳԼՈՒԽ ՎԵՑԵՐՈՐԴ

ՀԵՏՔԵՐԸ

Ոստիկանութիւնը աւելի լաւ հսկողութիւն կրնար կատարել շէնքին բոլորտիքը եւ շրջակայ փողոցներուն մէջ ու մանաւանդ պէտք չէր մնար կառքով Փորթլընտ Փլէյսէն արտաքին գործերու նախարարութիւնը երթալ – գալու ։

Շատ պնդեցին ու աղաչեցին, համոզելու համար Սըր Ֆիլիփը, որպէսզի ընդունէր առաջարկը ։ Փոխադրուելու հաւանութիւն տուաւ միայն այն պահուն, երբ բացատրեցին իրեն թէ ինքն անգամ չպիտի զգար կատարուած հսկողութիւնը ։

— Չէք ուզեր գաղտնի ոստիկանին երեսը տեսնել առտուն կանուխ, երբ ածիլուելու կը պատրաստուիք, ըսաւ Ֆալմըթհ համարձակօրէն · գիտեմ, դեռ անցեալ օր գիտողութիւն կ՚ընէիք որ իմ մարդիկներէս մէկը կը սպասէր ձեր բաղնիքին մէջ, երբ այնտեղ կը մտնէիք կամ … Սըր Ֆիլիփ, խօսք կուտամ թէ նախարարութեան շէնքին մէջ, իմիններուս երեսն անգամ չպիտի տեսնէք ։

Փորթլընտ Փլէյսէն մեկնելու առտըն էր, ահաւասիկ, որ Սըր Ֆիլիփ նամակ կը գրէր իր միջնորդին, իսկ ոստիկան մը կը սպասէր սենեակին դրանը առջեւ ։

Հեռաձայնի զանգակը հնչեց ։ Իր անձնական քարտուղարն էր խօսողը ։

— Վաթսուն հոգի ունինք նախարարութեան վրայ հսկող, ըսաւ երիտասարդ ու եռանդուն քարտուղարը · այսօր եւ վաղը պիտի …

Սըր Ֆիլիփ անհամբերութեամբ լըսեց այս բառերը ·

— Աւելի լաւ կ՚ըլլայ եթէ պողպատէ սնտուկի մը մէջ բանտարկէք զիս … ըսաւ բարկութեամբ եւ գոցեց հեռաձայնը ։

Դուռը զարկին · գաղտնի ոստիկան Ֆալմըթհն էր որ ներս եկաւ ու ըսաւ ·

— Չպիտի ուզէի որ անձամբ աճապարէք, բայց …

Արտաքին նախարարը ճամբայ ելաւ դէպ ի իր պաշտօնատունը, չափազանց ջղագրգռուած երեւոյթով ։ Ան վարժուած չէր ստիպման տակ աճապարելու կամ ասոր անոր խնամքին յանձնուելով՝ հրամաններ ստանալու ։ Շատ բարկացաւ, երբ տեսաւ հեծանիւով ոստիկանները որ կը հետեւէին իր կառքին կամ փողոցին անկիւնը կեցող քաղաքային տարազով գաղտնի ոստիկանը որ հիացած կը դիտէր այդ թափօրը ։ Բայց երբ հասաւ Տաունինկ Սթրիթ, որ փակուած էր հանրութեան առջեւ ու տեսաւ չարագուշակ բազմութիւնը որ եկած էր ողջունելու զինքը, Սըր Ֆիլիփ իր կեանքին մէջ առաջին անգամ ըլլալով նուաստացում մը զգաց ։

Քարտուղարը պատրաստած էր ճառ մը նախարարին համար՝ Արտաքսման Օրինագծին մասին ու իրեն կը սպասէր գրասենեակին մէջ ։

— Ապահովաբար խոշոր ընդդիմութեան պիտի հանդիպինք եւ սակայն Խորհրդարանի մեր անդամները կը հաւատան որ երեսունըվեց հոգիի մեծամասնութիւն մը պիտի կրնանք ունենալ, ըսաւ քարտուղարը ։

Նախարարը կարդաց ճառը ու կարգուրուեցաւ · զգաց ինքնավստահութիւն մը, ինչպէս նաեւ արժէքը իր անձնաւորութեան ։ Վերջ ի վերջոյ պետութեան գլխաւոր նախարարներէն մէկն էր ինք · անշուշտ, եղած սպառնալիքները անիմաստ էին … Ոստիկանութիւնն էր յանցաւորը սաստկացուած իրարանցումին եւ մանաւանդ մամուլը, այո՛ մամուլը՝ իր զգլխագին բացատրութիւններուն պատճառաւ ։

Սըր Ֆիլիփ հաճելի ու կազդուրուած երեւոյթ մը ունէր, երբ դառնալով իր քարտուղարին՝ հարցուց անոր ·

— Է՛հ, ի՞նչ լուր կայ նայինք իմ բարեկամներէս … Ի՞նչպէս էր այդ թշուառականներուն անունը … Չորս Արդար Մարդի՞կ …

Նախարարը դերասանութիւն կ՚ընէր այդ վայրկեանին · մոռցած չէր բնականապէս անոնց անունը որ կը չարչրկէր զինքը գիշեր ցերեկ ։

Քարտուղարը վարանեցաւ ։ Չորս Արդարներու խնդիրը արգիլուած նիւթ մըն էր իրեն համար ու չէր կրնար այդ մասին խօսակցիլ նախարարին հետ ։

— Անո՞նք … օ՛հ, ոչինչ · մասնաւոր նորութիւն մը չկայ · մենք ալ այդ մասին գիտենք այնքան որքան դուք … Համոզուած ենք թէ ով է Թէրին, բայց տակաւին չկրցանք գտնել հետքը միւս երեքին, ըսաւ քարտուղարը ։

Նախարարը շրթունքները պրկեց ու ըսաւ ·

— Մինչեւ վաղը գիշեր պայմանաժամ տուած են ինծի …

— Նոր նամա՞կ ստացաք …

— Շատ կարճ երկտող մը …

— Ի՞նչ պիտի պատահի եղեր հակառակ պարագային …

Սըր Ֆիլիփ յօնքերը պռստեց ·

— Հակառակ պարագային պիտի կատարեն իրենց խոստումը, պատասխանեց նախարարը խստօրէն, որովհետեւ քարտուղարին հարցումը սարսուռ մը տուած էր իրեն ։

×

Թէրի նստած էր Քարնըպի փողոցի աշխատանոցին վերի սենեակը, իր երեք ընկերներուն դիմացը, ընկճուած քիթը – կախ ու սարսափահար արտայայտութիւնով ։

— Պէտք է հասկնաս, ըսաւ Մէնֆրէտ, որ թշնամական զգացում չունինք քեզի հանդէպ՝ ըրածիդ համար ։ Փուաքարն ու ես կը խորհինք թէ կոնզալէզը շատ լաւ չարժած է խնայելով քու կեանքդ ու քեզ այստեղ բերելով ։

Թէրի աչքերը կախեց ։

— Վաղը գիշեր, շարունակեց Մէնֆրէտ քմծիծաղով մը, պիտի կատարենք այն որուն մասին համաձայնեցանք արդէն, ի հարկէ եթէ տակաւին պէտք ըլլայ · յետոյ դուն կրնաս վերադառնալ …

— Ո՞ւր, հարցուց Թէրի բարկութեամբ · Աստուծոյ սիրուն, ո՞ւր · … խնդրեմ տուէք անոնց, գիտեն թէ ես ով եմ, ոստիկանութենէն կրնան գիտնալ · ո՞ւր պիտի երթամ …

Թէրի ոտքի բարձրացաւ յանկարծ ու մօտեցաւ երեք ընկերներուն ։ Կը դողար իր ամբողջ մարմնով ։

(Շարունակելի)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :— R. C. Seine 276.266

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ՆԵՐՔԻՆ ՀԱՄԱՐ Métro: TOLBIAC)

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 27 ԱՊՐԻԼ 1933
27 Avril 1933

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2173 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄՈՒԹ ԱՄՊԵՐ ՊԱԼՔԱՆՆԵՐՈՒ ՎՐԱՅ

—o—o—

Ռազկրատի դէպքին արձագանգները կորեցին անցան պալքանեան լեռնաշղթան, հասնելու համար մինչեւ Վոսփորի ափերը, անկէ ալ տարածուելու դէպ ի Անատոլուի խորերը:

Պոլսոյ ուսանողական ցոյցը, 10,000 հոգիի մասնակցութեամբ, պզտիկ խնդիր չէ: Ու կը յիշեցնէ նման մեծ ցոյց մը, որ դարձեալ Պոլսոյ մէջ տեղի ունեցաւ համալսարանական ուսանողներու մասնակցութեամբ, Պալքանեան Պատերազմի նախօրեակին: Պուլկարիա, Սերպիա, Գարատաղ եւ Յունաստան գաղտնօրէն դաշնակցած՝ վերջնագիր ներկայացուցած էին Պապը Ալիին, ու կը սպառնային պատերազմ յայտարարել՝ եթէ չընդունուէին իրենց պահանջները:

Փոթորկալի շրջան մը անցուց այդ օրերուն Պոլիսը: Իթթիհատը ասպարէզէն քշուած էր եւ իշխանութեան գլուխ կը գտնուէր «Մեծ Դահլիճ»ը, որ Ղազի Ահմէտ Մուխթար փաշայի վարչապետութեան տակ իր կազմին մէջ ունէր երկու նախկին մեծ եպարքոսներ՝ Քեամիլ եւ Սայիտ փաշաները, երկու մեծ զինուորականներ՝ Մահմուտ Մուխթար եւ Նազըմ փաշաները, Գ. Գ. Նորատունկեանը (արտաքին գործերու նախարար) եւ անցեալ ու համբաւ ունեցող ուրիշ նախարարներ:

Պոլսոյ Թուրք ուսանողութիւնը մտածելու ժամանակ չտուաւ Մեծ Դահլիճի խոհուն գլուխներուն: Պատկառելի Թափորով մը գնաց Պապը Ալի, անկէ մինչեւ Երլտըզ՝ իբրեւ նշանախօսք ունենալով միայն երկու բառ. «Հարպ իսթէրիզ»:

Պապը Ալին ազդուեցաւ երիտասարդական այս պոռթկումէն եւ վճռեց պատերազմ յայտարարել քան ընդունիլ այն պահանջները, որոնք նուաստացուցիչ էին օսմանեան մեծազօր կայսրութեան համար:

Հետեւանքը յայտնի է: Քանի մը ամսուան մէջ օսմանեան բանակները ջարդուփշուր եղան. Ադրիականէն մինչեւ Սեւ ծով եւ Մարմարա պալքանեան պետութեանց ձեռքն ինկաւ. անաւիկ հրաշալի բերդեր կարճ ժամանակի մէջ թշնամիներու կողմէ գրաւուեցան եւ օսմանեան կայսրութիւնը վիրաբուժական խիստ ծանր գործողութեան մը ենթարկուեցաւ, վրայ տալով կարեւոր ու կենսական անդամներ:

Անկէ վերջ շատ ջուր անցաւ կամուրջներու տակէն: Պուլկարիան իր զինակիցներուն, յետոյ նաեւ Ռումանիոյ դէմ անխորհուրդ կռիւներ մղելով, կորսնցուց իր յաղթանակին պտուղները: Իսկ 1915ի հոկտեմբերին ուրիշ անխորհուրդ քայլ մը եւս առաւ, Թուրքիոյ եւ Գերմանիոյ կողքին պատերազմի մասնակցելով:

Տարակոյս չկայ թէ Պուլկարիոյ մասնակցութիւնը օգտակար եղաւ Թուրքիոյ: Այս վերջինը գնահատելով այդ օգուտը, իր զինուորները տրամադրեց պալքանեան ճակատին պաշտպանութեան համար: Մեծ Պատերազմը եղբայրացուցած էր երկու ազգեր, որոնք դեռ երկու տարի առաջ իրար կը բզքտէին Էտիրնէի եւ Զաթալճայի առջեւ:

Մեծ Պատերազմը պատմութեան կը պատկանի այլ եւս: Տասնըհինգ տարի անցած է արդէն եւ Պալքաններու մէջ նոր խմորումներ սկսած են ծայր տալ: Ժամանակակից պատմութիւնը ցոյց կու տայ թէ Պալքանները չարունակ խառնակութեանց եւ խռովութեանց անշէջ հնոց մը եղած են: Բնութեան արծարծած խնդիրները թէեւ մարած են, սակայն մարդկային հրաբուխը միշտ վառ կը մնայ:

Մեծ պետութիւններու մրցակցութեանց համար յաւէտ մարզարանը եղած է միշտ պալքանեան թերակղզին: Պատերազմէն առաջ աւստրեւհունգար կայսրութիւնը մէկ կողմէն, ցարական Ռուսիան միւս կողմէն իրենց տիրապետող ազդեցութիւնը հաստատած էին հոն: Եւ ի վերջոյ Մեծ Պատերազմը բռնկցնող կայծն ալ Պալքաններէն ելաւ:

Այս հանգուցեալ աշխարհակալ պետութեանց քաղաքական ժառանգութիւնն ինկաւ Իտալիոյ, որ ամբողջ տասը տարի երկիրը զինուորական խիստ կարգապահութեան տակ զօրացնելէ եւ արտաքին ճակատներու վրայ իր դիրքերն ամրապնդելէ յետոյ, ունունդ կը փնտռէ այժմ իր աշխարհակալական ախորժակներուն: Վերջին տարիներու ընթացքին, Արեւելեան Եւրոպայի քաղաքական կեանքին վրայ իր ազդեցութիւնը անուրանալի է: Այն տահուն, երբ Ֆրանսան խիստ մեծ հոգեր ունի Եւրոպայի մէջ, երբ Գերմանիա ժամանակ չունի «դէպ ի Արեւելք» յառաջխաղացքի պատմական ծրագիրներով զբաղելու, երբ Անգլիա ծանրաբեռնուած է ներքին խնդիրներով, Իտալիան սանձարձակ կը գործէ Պալքաններու մէջ, իր հովանաւորութեան տակ պետական խմբակցութիւններ կը կազմէ եւ քաղաքական խաղեր կը սարքէ:

Ճիշդ է թէ Պուլկարիան մինակ մնացած է այսօր: Իր հայրենատիրը Գերմանիոյ յանձնելուն ոճիրը քաւեց շատ ծանր կերպով: Ռումանիա, Եուկոսլաւիա եւ Յունաստան թշնամի են իրեն, որոնցմէ ալ հողային պահանջներ ունի: Պաշտօնապէս բարեկամ է միայն Թուրքիոյ, որմէ եւս հողային պահանջներ ունի: Սակայն իր ներկայ տկար վիճակը թոյլ չի տար հողային նուաճումներ ընելու ի վնաս այս կամ այն դրացիին:

Ռազկրատի դէպքը յատկանշական է և մատնել կու տայ ... կարները, որ մինչեւ այսօր կը զգուշանային թշնամանքը ցոյց տալէ հանդէպ իրենց դրացիներուն, ինչպէս կը հաւատային, Թուրքերը գրգռել ա՛յնքան բուռն կերպով: Պորիս Թագաւորը փեսան է Իտալիոյ Թագաւորին: Իտալիոյ հողը շատ նեղ կու գայ իր բազմածին ժողովուրդին: Մուսոլինի չի դադրիր աչքերը յառելէ դէպ ի Արեւելք: Հռոմէական հին կայսրութեան դաշտերը կը խռովեն իր քունը:

Պալքաններու վրայ մութ ամպեր կը կուտակուին: Ե՞րբ պիտի պայթի փոթորիկը:

ՀՐԱՆՏ — ՍԱՄՈՒԷԼ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՊՈՒԼԿԱՐԵԻԹՈՒՐՔ ՄԻՋԱԴԷՊԸ ԿԸ ԾԱՆՐԱՆԱՅ

—o—o—

Թուրքերը կը սպառնան

«Ճիւմհուրիյէթ»ի ապրիլ 22ի թիւին մէջ խմբագրականի սիւնակին վրայ կը կարդանք հետեւեալ նամակը, ուղղուած պոլսեցնակ պուլկար հայրենասէրի մը կողմէ յիշեալ թերթի խմբագրութեան.

— «Ձեր ապրիլ 20ի թիւին մէջ կը հարցնէք թէ «Կոմիտիները Թուրքերուն բարեկամ կրնա՞ն ըլլալ թէ ոչ»: Պատասխան. — Եթէ դուք կը կարծէք թէ մենք Պուլկարներս բարեկամ կրնանք ըլլալ ձեզի, շատ կը սխալիք: Ինչո՞ւ: Որովհետեւ մեր հայրերն ու մեծ հայրերը 500 տարի թրքական լուծին, գերութեան տակ ապրեցան: Անոնց տառապանքները մեր՝ բոլոր երիտասարդներուս սրտին վրայ արձանագրուած են կարմիր արիւնով:

«Մեր խրիստօ Պոթէֆի, Հանի Գիրիթլիի?, Վասիլ Լէվսքիի, Սթէֆանի, Գարաճա Լօլէռի նման ամէնէն սիրելի հերոսները բնաջնջեցիք, կախեցիք, ջարդեցիք: Լէվսքին Լոֆչայի, Գարաճան Գանըը Տէրէի, Պոթէֆը Ռուսճուքի մէջ եւն. կախեցիք սպաննեցիք: Այսօրուան պուլկար պետական մարդիկը բարեկամ են ձեր Թուրքիոյ: Քանի՞ փարա կ'ընէ:

«Պուլկար ազգը, պուլկար երիտասարդութիւնը Թուրքին թշնամի է: Մեր դպրոցներուն, թատրոններուն ու հաւաքոյթներուն մէջ այդպէս կարդացինք, այդպէս մտիկ ըրինք եւ այդպէս գիտենք: Թուրքերը տեղ չունին Պուլկարիոյ մէջ, գլուխնին թող առնեն երթան: Իրենց գերեզմանոցները հանրային պարտէզի պիտի վերածենք: Գոյքերը պիտի փրկենք, ու երկրէն դուրս պիտի վռնտենք...

«Պուլկար կառավարութիւնը ոսկեզօծ բարեկամ մըն է Թուրքերուն: Այս բանը չհասկցա՞ք դեռ: Մեր ըրածին ի՛նչ ըլլալը կառավարութիւնը գիտէ:

ՌՈՍՏՆԱՉԱՇԹԻԹԱՅԻ ԱՆԴԱՄՆԵՐԷՆ ՊՈԼՍԵՑՆԱԿ ՓԵԹՐՈՎ»:

Այս նամակը հրատարակելէ վերջ, Ապիտին Տավէր հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ.

— «Գիտենք թէ թոյնէն դարման ակնկալել կը նշանակէ խեր սպասել Թուրքին հանդէպ ատելութեամբ սնած Պուլկարներու բարեկամութենէն: Պուլկարները միայն այսօր չէ որ թշնամի են Թուրքերուն: Ատիկա բացէ ի բաց տեսանք նոյն իսկ Մեծ Պատերազմի ընթացքին, երբ թրքական հինգ զօրաբաժիններ ղրկեցինք Տոպրուճա եւ Մակեդոնիա՝ թշնամիի կօշիկներուն տակ ճզմուելէ ազատելու համար Պուլկարները: Պուլկար զինուորները, սպաներն ու ժողովուրդը ամէն տեղ թշնամական վերաբերմունք ցոյց կու տային հանդէպ Թուրք զինուորներուն, որոնք հոն գացած էին իրենց օգնելու եւ հազարներով «չէհիտ» տուած:

«Այսօրուան թշնամութիւնը, տարիներէ ի վեր Պուլկարներու ստացած կրթութեան հետեւանքն է: Միայն կը կարծէինք թէ՝ Պուլկարները որ այսօր Թուրքերէն զատ ուրիշ բարեկամ չունին Պալքաններու մէջ, այլ եւս հրաժարած են այդ թշնամութենէն: Որովհետեւ Թուրքերը թիզ մը հող չեն առած Տոպրուճայէն, Մակեդոնիայէն եւ Արեւմտեան Թրակիայէն, զորս Պուլկարները իբրեւ թէ անիրաւ պուլկարական հող կը նկատեն: Թշնամութիւնն ու մոլեռանդութիւնը այնքան պաշարած են Պուլկարներու խիղճը, որ անոնք դեռ անցեալի դրդումներէն տարուելով, անկարող կ'ըլլան զանազանելու իրենց բարեկամներն ու թշնամիները:

«Գալով պուլկար հերոսներու Թուրքերուն կողմէ սպանութեան՝ եթէ հաշիւ ընենք անցեալին մէջ երկուստեք թափուած արիւնին, բազմաթիւ փաստաթուղթեր եւ վկայութիւններ կան հաստատող թէ Պուլկարներու բաժինը աւելի ծանր կը կշռէ»:

Յետոյ կ'ըսէ թէ Ռազկրատի դէպքին իբրեւ պատասխան՝ Թուրքերը ծաղկեպսակ տարին Պոլսոյ պուլկար գերեզմանատունը, ցոյց տալու համար թէ ո՛րքան քաղաքակիրթ են: Այսօր Պուլկարներն է որ կարօտ են Թուրքին բարեկամութեան: «Բայց քանի որ Պուլկարները չեն ուզեր մեր բարեկամութիւնը, մենք ալ եա կը քաշենք այն ձեռքը զոր առանձնօրէն երկնցուցած էինք իրենց: Թող տեսնեն թէ ի՛նչ է վիճակնին»:

⁂ Թուրքերէն միւս թերթերն ալ լեցուն են սպառնական յօդուածներով: Ահա՛ նմոյշ մը «Բէօրօղլու» դաւեչտաթերթէն (22 ապրիլ).

— «Լերան վայրենի վագրերն անգամ այսպիսի գազանութիւն չեն գործեր: Պուլկար կառավարութիւնը պէտք է ձերբակալէ յանցաւորները եւ պատժէ, գերեզմանատունը պէտք է նորոգէ, մեզմէ ալ ներողութիւն խնդրէ. այլապէս թրքական հողին վրայ ապրող Պուլկարներուն հանգիստը կը վրդովուի: Եթէ Պուլկարները կ'ուզեն մեզի հետ բարեկամ ըլլալ, պէտք է գոհ ձգեն Պուլկարիոյ Թուրքերը: Պուլկարիա, որ մանուանդ այսօր անզէն է, ձեռքերն ու ոտքերը կապուած են, պարտաւոր է լաւ վարուիլ մեզի հետ: Թող չմոռնայ որ ա՛յն Թուրքերուն եռեւը որոնց մեռելները կ'անարգէ՝ կայ Թուրքիա մը, որ ամբողջ Պուլկարիան կրակի կրնայ տալ: Ա՛յն Թուրքիան, որ դեռ քանի մը տարի առաջ եօթը պետութիւններու գլուխ ծռել տուաւ իր զէնքերուն առջեւ»:

«Գարակէօզ» դաւեչտաթերթն ալ սպառնական տողեր կը գրէ իր 22 ապրիլ թիւով: Հետեւեալը իր գրութեան խորագիրն է.

— «Ո՛վ Կոմիտաճիներ, գիտցէք որ այստեղ 17 միլիոն ապրող եղբայրներ ունին այն Թուրքերը, որոնց գերեզմանները քանդեցիք»:

Պոլսոյ ուսանողական ցոյցէն վերջ

Նոր տեղեկութիւններու համաձայն, Պոլսոյ Թուրք ուսանողներուն ցոյցը շատ աւելի բուռն եղած է՝ քան հաղորդած էին հեռագիրները: Երէկուան թղթաբերով ստացուած Թուրք թերթերը այդ ցոյցէն զանազան պատկերներ կը հրատարակեն: Պատկերներէն մէկը կը ներկայացնէ Թուրք զինուորներու սուիններով յարձակումը Թափօրին վրայ՝ ցուցարարները ցրուելու համար: Բացի համալսարանի զանազան ճիւղի ուսանողներէն, լիսէներու աշակերտներն ալ մասնակցած են ցոյցերուն: Ցուցարարներու թիւը 10,000 կը հաշուուի: Ոստիկանութեան հետ ընդհարումը տեղի ունեցած է Ազատութեան Բլուրի պուլկար գերեզմանատան առջեւ:

Ձերբակալուած 80 պարագլուխներէն 60ը ազատ արձակուած են 24 ժամ վերջ: Իսկ 20 հոգիի մասին դատական հետապնդում պիտի կատարուի:

Սոֆիայի Թուրք դեսպան Թէվֆիք Քեամիլ պէյ վարչապետ Պ. Մուշանոֆի այցելելով բողոքեց Ռազկրատի դէպքին դէմ: Վարչապետը ցաւ յայտնեց եղածին համար եւ հաւաստեց թէ յանցաւորները պիտի պատժուին:

«Ճիւմհուրիյէթ»ի թղթակիցը Սոֆիայէն կը գրէ թէ Ռազկրատի գերեզմանատունը քանդող Պուլկարներուն թիւն էր 350 հոգի եւ ոչ թէ 10, ինչպէս կ'ըսեն պուլկար իշխանութիւնները: Ռուսճուքի կառավարիչը, որ դէպքին վայրը գացած էր, հարցաքննած է 60 հոգի, որոնցմէ 11ը բանտարկել տուած: Սակայն Պուլկարներու ցոյցին վրայ բանտարկեալները ազատ արձակուած են:

Սուրիոյ ազգայնականներուն ցոյցը

Գրած էինք թէ ֆրանքեւսուրիական նոր դաշնագրի ծրագրին կը հակառակին Սուրիոյ ազգայնականները: Արդէն դահլիճին երկու ազգայնական անդամները հրաժարեցան այս պատճառաւ եւ ցոյցեր տեղի ունեցան զանազան վայրերու մէջ:

Պէյրութէն ապրիլ 24 թուականով հեռագիր մը հետեւեալ նոր տեղեկութիւնները կը հաղորդէ.

— Երէկ միջադէպեր պատահեցան Դամասկոսի մէջ, ուր շուկաները փակուեցան: Ցուցարարները այս ձեւով կ'ուզէին հասկցնել թէ համերաշխ են հրաժարող նախարարներուն հետ: Այս վերջինները կը բողոքեն թէ հոգատար պետութիւնը իր նոր դաշնագրի ծրագրին մէջ կը մերժէ իրականացնել սուրիական միութիւնը, զոր կը պահանջէ ազգայնական փոքրամասնութիւնը: Այդ պատճառով ալ յայտնեցին թէ այլ եւս չեն կրնար մաս կազմել կառավարութեան:

Ազգայնականները բուռն ճառեր խօսեցան մզկիթներու մէջ եւ ցուցարարներ շրջեցան քաղաքին մէջ: Ոստիկանութիւնը ստիպուեցաւ զէնք պարպել օդին մէջ: Սուրիական խորհրդարանը դումարուեցաւ առանց ազգայնական երեսփոխաններու մասնակցութեան եւ որոշեց նիստերը դադրեցնել մինչեւ հինգշաբթի (այսօր):

Հոմսի եւ Համայի ազգայնականները եւս փակեցին իրենց խանութները՝ Դամասկոսի շարժումին հանդէպ իրենց համակրութիւնը ցոյց տալու համար:

Հանրապետութեան նախագահը կը շարունակէ իր բանակցութիւնները: Մարզպանի պատուիրակին ներկայութեան՝ տեսակցութիւն մը ունեցաւ հրաժարեալ ելմտական նախարար Ճէմիլ Մարտամ պէյի հետ:

Ուաշինկթընի խօսակցութիւնները

Ֆրանսայի քաղաքական շրջանակները սկսած են լաւատեսութեան նշաններ ցոյց տալ Ուաշինկթընի խորհրդակցութեանց արդիւնքին մասին: Նախագահ Րուզվէլթի եւ Պ. Էրիոյի մտերմական տեսակցութիւնները մեծ յոյսեր կը ներշնչեն: Րուզվէլթ Ֆրանսերէն լեզուով կը խօսի Ֆրանսայի պատուիրակին հետ, առանց թարգմանի կամ միջնորդի: Առջի օրուան խօսակցութեան ընթացքին երկու պետական մարդիկը քննեցին օրուան բոլոր կարեւոր խնդիրները: Գըլխաւորաբար ծանրացան Զինաթափութեան եւ ապահովութեան հարցերուն վրայ, որոնց շուրջ նախագահը կարծիքի փոխանակութիւններ ունեցած էր արդէն օր մը առաջ Անգլիոյ վարչապետին հետ: Խօսակցութեան առարկայ դարձած են նաեւ Պարտքերու եւ դրամներու կայունացման խնդիրները:

Նախագահ Րուզվէլթ Ֆրանս. եւ անգլ. պատուիրակութեանց յանձնեց ընդարձակ տեղեկագիր մը՝ դրամական խնդիրներու մասին: Այս տեղեկագիրը քննութեան ենթարկուեցաւ՝ ամերիկացի մասնագէտներու ներկայութեան: Մեծ գաղտնապահութիւն կը տիրէ բովանդակութեան մասին:

Հեռագրի մը համաձայն, Րուզվէլթ, Մաքտոնըլտ եւ Էրիօ դրեթէ համաձայնած են Պարտքերու եւ Զինաթափութեան մասին:

Նախագահը եւ Անգլիոյ վարչապետը առջի օր խօսեցան Պարտքերու մասին: Այս առթիւ հրատարակուած պաշտօնական զեկոյց մը կ'ըսէ թէ սխալ է կնդել որ համաձայնութիւն գոյացած է այս մասին: Խնդիրը այնքան բարդութիւններ ունի, որ մէկ երկու օրուան տեսակցութիւնով կարելի չէ շօշափել ամէն կէտերը եւ սպառել նիւթը: «Էականն այն է որ յառաջդիմութիւնները կը կատարուին խիստ բարեկամական ոգիով մը»: Մաքտոնըլտի մեկնումէն վերջ, բանակցութիւնները պիտի շարունակուին դիւանագիտական ճամբով:

Ֆրանքը անխախտ պիտի մնայ

Առջի օրուան Նախարարական խորհուրդին մէջ ելմտական նախարար Ժորժ Պոնէ տեղեկութիւններ տուաւ Ուաշինկթընի խորհրդակցութեանց, մանաւորապէս տոլարի եւ սթերլինի կայունացման վերաբերեալ խնդիրներու շուրջ: Նախարարական խորհուրդը որոշեց անխախտ մնալ ոսկենիշի դրութիւնը պահպանելու տեսակէտին մէջ: Որով ֆրանքը ո եւ է ելեւէջի ենթակայ չպիտի ըլլայ:

Կառավարութիւնը կը փափաքի որ բոլոր ազգերն ալ վերադառնան ոսկենիշի դրութեան՝ ամրապնդելով իրենց ազգային դրամները: Այս սկզբունքներով պիտի ներկայանայ Ֆրանսա համաշխարհային տնտեսական խորհրդաժողովին որ տեղի պիտի ունենայ յունիս 15ին:

Քանատա եւս կը լքէ ոսկին

Մինչ մէկ կողմէ ամերիկեան տոլարը կը շարունակէ իջնել (արդէն 23էն վար է), Քանատայի կառավարութիւնը պաշտօնապէս հրաժարեցաւ ոսկենիշի դրութենէն, քանի որ քանատական տոլարը սերտօրէն կապուած է ամերիկեան տոլարին հետ: Սթերլինի անկումէն վերջ, անստոյգ կացութեան մատնուած էր Քանատայի դրամը եւ կ'երերար տոլարին ու սթերլինին միջեւ: Նոր որոշումով, քանատական տոլարը կ'իջնէ 20 ֆրանքի:

Վախ կայ որ Եւրոպայի միւս երկիրներն ալ, որոնց դրամը կապուած է ոսկիի դրութեան հետ, չպիտի կրնան երկար դիմադրել պատնէշին վրայ եւ ի վերջոյ տեղի պիտի տան: Շուէտական քուրոնը սկսած է արդէն իյնալ: Ամուր կեցած են դեռ զուիցերական ֆրանքը եւ հոլանտական ֆլորինը:

Նոր կացութիւն Եւրոպայի մէջ

Չեխոսլովաքիոյ արտաքին նախարար Պէնէշ առջի օր Փրակայի խորհրդարանին մէջ արտասանեց խիստ կարեւոր ճառ մը քաղաքական կացութեան մասին: Նախարարը մանաւորաբար կանգ առաւ Մուսոլինիի ծանօթ ծրագրին վրայ՝ չորս մեծ պետութեանց գործակցութեան եւ դաշնագիրներու վերաքննութեան մասին, ու քննեց նաեւ Փոքր Համաձայնութեան դիրքը այդ մասին: Պէնէշի համաձայն, Մուսոլինիի ծրագիրը պարզապէս իրականացումն է քանի մը տարիէ ի վեր Իտալիոյ հետապնդած քաղաքական սկզբունքներուն: Այդ ծրագրին համաձայն, Իտալիա եւ Գերմանիա հաւասար դիրքի վրայ պիտի դրուէին միւս երկու եւրոպական պետութեանց հետ (Ֆրանսա եւ Անգլիա), պիտի կազմուէր Եւրոպական նոր հաւասարակշռութիւն մը, առաջ բերելով Ֆրանսայի

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

ԱՊՐԻԼ ՏԱՍՆԸՄԷԿԸ ԼՈՆՏՈՆԻ ՄԷՋ

ՀՐԱՄԱՆԱՏԱՐ ՔՈՐՊԱՅՆԻ ՃԱՌԸ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՏԱՌԱՊԱՆՔՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Եթէ չեմ սխալիր, առաջին անգամ է որ ապրիլ 11ի ոգահանդէս կը կատարուի Լոնտոնի մէջ։

Զափազանց կղզիացած եւ ազգային կեանքէ կտրուած այս գաղութը, որ կը հաշուէ մօտ 500 անդամ, տարիներէ ի վեր մոռացութեան տուած է նոյն իսկ 1915ի հայաջինջ սարսափներուն յիշատակը։ Այս պարագան կսկծալի է մանաւանդ անոր համար որ, գաղութին մէջ պակաս չեն գրոց – բրոցներ, նոյն իսկ նախկին յեղափոխականներ։

Խումբ մը երիտասարդներ, օգտուելով ՅԱՌԱՋի խմբագրին ներկայութենէն, այս անգամ կազմակերպեցին ոգահանդէս մը։ Դժբախտաբար ժամանակը կարճ էր եւ անհրաժեշտ կազմակերպութիւնը կը պակսէր, շարժման մէջ դնելու համար այս ծով քաղաքին մէջ ցրուած հայրենակիցները։ Վերջին պահուն հրաւիրատոմսեր ղրկըւած էին, բայց ամէնէն աւելի իրենց բացակայութեամբ կը փայլէին ... գրոց – բրոցները։

Ոգահանդէսը տեղի ունեցաւ շաբաթ, 2 ապրիլ, կէս օրէն յետոյ ժամը 3ին, Լէնկըմ հիւրանոցի շքեղ սրահին մէջ։ Պ. Օլիվըր Պոլտուին դառնալով մեկնած ըլլալով, նախագահութիւնը ստանձնեց հրամանատար Քորպայն, « Հայաստանի Բարեկամներ » ընկերակցութեան քարտուղարը, որ եկած էր իր տիկնոջ եւ երկու աղջիկներուն հետ։ Պ. Քորպայն քաջածանօթ է հայ ժողովուրդի ժամանակակից պատմութեան, եւ խորապէս համակիր մեր դատին։

« Մեր Հայրենիք »էն յետոյ, որ երգուեցաւ երիտասարդներու կողմէ եւ ունկնդրուեցաւ յոտնկայս, հրամանատար Քորպայն ոգահանդէսին բացումը կատարեց գեղեցիկ ճառով մը։ Ահաւասիկ անոր ամփոփումը․

— « Զափազանց ուրախ եմ որ պատեհութիւն կը տրուի ինծի ներկայ ըլլալու ձեր մէջ եւ հպարտ եմ մանաւանդ որ ինծի յանձնուած է նախագահութիւնը այս ոգահանդէսին։ Ապրիլ 24ը 18րդ տարեդարձն է այն զարհուրելի ջարդերուն զորս Թուրք կառավարութիւնը կազմակերպեց, բնաջնջելու համար հայ ցեղը։ 1915 ապրիլ 24ին Իթթիհատի կառավարութիւնը յանկարծ ձերբակալեց հայ ժողովուրդի բոլոր վարիչ ուժերը, — պետական անձեր, հանրային գործիչներ, գրագէտներ, արուեստագէտներ, բժիշկներ, վաճառականներ եւն.։ Մէկ խօսքով, Թուրք կառավարութիւնը ուզեց հարուածել հայ ժողովուրդը արմատէն։ Պատրուակներ չէին պակսեր Թուրք վարիչներուն համար։ Ամէնուս ալ ծանօթ է այն յատկանշական պատասխանը զոր Դաշնակցութեան ղեկավարները Էրզրումի ընդհանուր ժողովէն վերջ (1914 յուլիս) տուին Թուրք կառավարութեան, երբ այս վերջինը կը հարցնէր իրենց թէ պատերազմի մը առթիւ ի՛նչ պիտի ըլլար հայ ժողովուրդին քաղաքականութիւնը հանդէպ Թուրք հայրենիքին. — « Այն Հայերը որ Թրքահպատակ են, բնականաբար պիտի կատարեն իրենց պարտականութիւնը այս երկրին մէջ, իսկ անոնք որ կը գտնուին արտասահման չեն կրնար ենթարկուիլ մեր իշխանութեան »։ Այս անկեղծ եւ տրամաբանական պատասխանը ցոյց կուտայ ինքնին թէ հայ ժողովուրդը որքա՛ն անկեղծ եղած է իր տրամադրութիւններուն մէջ Թուրք կառավարութեան հանդէպ։

ՀԱՅԵՐՈՒ ԴԵՐԸ ՄԵԾ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՆ ՄԷՋ

« Պատերազմի ամբողջ տեւողութեան Հայերը ունեցան շատ խոշոր դեր մը եւ կարեւոր յաղթանակներ տարին զանազան ճակատներու վրայ՝ արժանանալով դաշնակից ղեկավարներու եւ զինուորականներու գնահատման։ Կովկասի ճակատին վրայ ռուսական բանակին առաջին գիծը կը բաղկանար Հայերէ. իրենց քանակէն աւելի որակն էր որ գնահատուեցաւ։ Պաղեստինի մէջ հայ կամաւորները արձանագրեցին կարեւոր յաջողութիւններ եւ Զօր. Ալէնպի հետեւեալ բառերով յայտնեց իր հիացումը. — « Հպարտ եմ որ Հայեր ունեցայ իմ բանակիս մէջ »։ Հայերը կամաւորներ ունէին նաեւ արեւմտեան ճակատին վրայ, ուր դարձեալ մեծապէս գնահատուեցաւ իրենց քաջութիւնը։

« Հայ ժողովուրդը իր ամբողջ բարոյական եւ նիւթական ուժերը տրամադրեց դաշնակից պետութիւններուն որոնք ասպարէզ իջած էին, համաձայն իրենց շռնդալից յայտարարութիւններուն, յանուն փոքր ժողովուրդներու ազատագրութեան եւ արդարութեան յաղթանակին։

« Հայ ժողովուրդը հաւատացած էր որ իր անվերապահ բարեկամութիւնը դաշնակիցներու դատին՝ գրաւական մը պիտի ըլլար ձեռք բերելու համար այն անկախութիւնը որուն կը ձգտէր։ Հայերու այս քաղաքականութիւնը եւ գործնական օժանդակութիւնը Դաշնակիցներուն սքանչելի պատրուակ մը եղաւ Թուրք կառավարութեան համար իրագործելու այն հայաջինջ ծրագիրները որ հիմը կը կազմէին իր հակահայ ուղղութեան։ Հետեւաբար, 1915-ին տեղի ունեցան ընդհանուր տեղահանութիւնները եւ ջարդերը որոնց նմանը չկայ ազգերու պատմութեան մէջ. ջարդուեցան, կամ աքսորի ճամբուն վրայ մեռան աւելի քան 700,000 Հայեր։

« Պատերազմի այդ ահաւոր տարիներուն, դաշնակից պետութիւնները անհամար խոստումներ շռայլեցին այս հալածական ժողովուրդին։ Նոյն իսկ Զինադադարէն յետոյ, 1920 օգոստոս 10ին Դաշնակիցները Սեվրի մէջ ստորագրեցին դաշնագիր մը եւ նուիրագործեցին անկախութիւնը Հայաստանի Հանրապետութեան որ արդէն իսկ ստեղծուած էր 1918 Մայիս 28ին, Կովկասի մէջ։

« Ի՞նչ եղաւ հետեւանքը։

« Սեվրի դաշնագիրը տակաւին չվաւերացուած՝ դաշնակից պետութիւնները քաջալերեցին Յունաստանը եւ պատերազմի մղեցին զայն Թուրքիոյ դէմ։ Այդ միջոցներուն Հայաստանի Հանրապետութիւնը յարձակումի ենթարկուեցաւ միաժամանակ թէ՛ Թուրքերուն եւ թէ պոլշեւիկներու կողմէ։ Այդ պատերազմին մէջ հայ ժողովուրդը բնականաբար չկրցաւ դիմադրել իր դէմ ցցուած ուժերուն եւ պարտուեցաւ։ Աւելի յետոյ պարտըւեցաւ նաեւ Յունաստանը եւ վերականգնեցաւ յաղթական Թուրքիան։ 1923ին Լօզանի մէջ Դաշնակիցները ստորագրեցին երկրորդ դաշնագիր մը եւ մոռցան իրենց խոստումները հայ ժողովուրդին։ Այդ թուականէն ասդին Հայերը մատնուած են ամենադառն ճակատագրի մը։ Ներկայ խորհրդային Հայաստանը իր մէջ կը համրէ մէկ միլիոն հայութիւն. իսկ 800 հազարի չափ հայութիւն մըն ալ կը գտնուի արտասահմանի մէջ։

« Այս համրանքը վերջին մնացորդն է տեղահանութիւններէն եւ ջարդերէն փախած հայութեան։

« Ես կը պատկանիմ ընկերակցութեան մը որուն նպատակն է բոլոր կարելի միջոցներով օգտակար ըլլալ այս չարչարուած ժողովուրդին։ Տիկնոջս հետ քանի մը տարի առաջ գտնուած եմ Սուրիա եւ ականատես եղած եմ այն թշուառութեան որ կը տիրէ գաղթակայաններուն մէջ։ Երկուքս ալ կը հիանանք ձեր ժողովուրդին տոկունութեան, չարքաշութեան եւ հպարտութեան վրայ։ Սքանչացած ենք որ հակառակ բազմատեսակ տառապանքներու, Հայը կրցած է մնալ հպարտ եւ ինքնավստահ։ Սուրիոյ գաղթականներուն մէջ կայ թշուառութիւն, անօթութիւն եւ մերկութիւն, բայց չկայ հայ մուրացիկ։ Մեր ընկերակցութեան մասնաճիւղը ձրի կերակուր կը բաշխէր հայ անօթի երախաներուն, իրենց մայրերը սակայն խնդրեցին որ իրենց յանձնուէր բաշխումի գործը որովհետեւ, բացատրեցին, չէին ուզեր որ իրենց երախաները օտարին ձեռք կարկառեն եւ նպաստ ստանան։ Կրնամ յիշել նաեւ ուրիշ օրինակ մը որ ցոյց կուտայ թէ ինչքան հպարտ էք դուք։ Մեր կառքին համար հայ մեքենավար մը ունէինք։ Օր մը, երկար ճամբորդութենէ վերջ, ուզեցինք նուէր մը տալ իրեն, բայց մեքենավարը մերժեց, ըսելով.

— « Հայը իր ազգին բարեկամներէն նուէր չի ստանար »։

Հրամանատար Քորպայն վերջացնելով, յոյս յայտնեց թէ հայ ժողովուրդը պիտի գտնէ պսակումը իր մարտնչումներուն եւ պիտի ըլլայ ազատ ու անկախ՝ իր հայրենիքին մէջ։ Յորդորեց չվհատիլ եւ հաւատալ ապագային։

Բանախօսութենէն վերջ, Տիկին Տ. Սիրան Նէվշէհիր արտասանեց Եղիշէ Չարենցի « Հայաստանի գովքը », ըղձային արտայայտութեամբ, հայրե[illegible] սարսուռ մը արթնցնելով ներկաներու սրտին մէջ։ Յետոյ նախագահը բեմ հրաւիրեց Շաւարշ Միսաքեանը, որ պարզելով 1915ի սարսափներուն գաղտնի ծալքերը, յիշեց կարգ մը զարհուրելի դրուագներ։ « Հակառակ բոլոր դաւերուն եւ գազանային խժդժութեանց, հայ ժողովուրդը ոտքի կանգնած է նորէն։ Ան ունի հայրենիք մը մէկ միլիոն ժողովուրդով։ Իշխանութիւնները կուգան ու կ'անցնին. հիմնականը այն է որ մենք ունենանք ամուր կռուան եւ համրանք։ « Սահման քաշեց զէնք իւրեանց »։ Եւ ատոր համար, անհրաժեշտ է ոչ միայն օգնել Հայաստանի, այլ եւ ապահովել պահպանումն ու զարգացումը արտասահմանի 700,000 գաղթականութեան, որ վերջին մնացորդն է Թուրքիոյ հայ ժողովուրդին »։

Բանախօսը այս առթիւ պարզեց վիճակը արեւելեան գաղութներուն, մասնաւորապէս Յունաստանի, Սուրիոյ եւ Իրաքի, ուր ժողովուրդը կրցած է կուրծք տալ զարհուրելի թշուառութեանց եւ ստեղծել նոր բոյներ։ « Ուրիշ որ եւ է ժողովուրդ պիտի յուսահատէր, պիտի անբարոյանար այս պայմաններուն մէջ։ Մինչդեռ մեր արմատախիլ բազմութիւնները, անապատներէն ու արեան դաշտերէն փրկըւած որբերը ահաւասիկ ոտքի կանգնած են, նոր կեանք ստեղծած են եւ անշուշտ կը սպասեն որ բախտաւոր գաղութները կատարեն իրենց պարտականութիւնը »։

Բանախօսը շեշտելով գաղութներու ինքնապաշտպանութեան պահանջը, վերջացուց խանդավառ կոչով մը։

Պ. Զալըքեան եւ Տիկին Տ. Ս. Նէվշէհիր երգեցին քանի մը հայրենասիրական եւ ժողովրդական երգեր, ընկերակցութեամբ դաշնակի։ Ժամը 5ին, թէյասեղան մը սարքուած էր համաձայն տեղական սովորութեան։ Փակումէն առաջ, Պ. Ք. Տիգրան անգլերէն ուղերձ մը արտասանեց, շնորհակալութիւն յայտնելով Պ. Նախագահին։ Թէ հրամանատար Քորպայն եւ թէ իր տիկինը անգամ մը եւս յայտնեցին իրենց գոհունակութիւնը։

Հաւատա՞նք թէ այս ձեռնարկը սկզբնաւորութիւնը պիտի ըլլայ վերակենդանութեան մը։ Տնտեսական տագնապը միայն Լոնտոնի յատուկ չէ եւ չի կրնար պատրուակ ծառայել խուսափելու տարրական պարտականութիւններէ, բարոյական թէ նիւթական։

⁂ Ներկաներէն Պ. Յ. Շահինեան, գորգի ծանօթ գործարանատէրը, գնահատելով խումբ մը երիտասարդներու այս նախաձեռնութիւնը, անձամբ վճարեց հաւաքոյթին բոլոր ծախքերը։

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԸ ՎԵՐԱԲԱՑՈՒԵՑԱՒ

Կը յիշուի թէ Զատկի արձակուրդէն առաջ, Փարիզի Համալսարանի ուսանողները ցոյցեր կատարեցին՝ բողոքելու համար Շէրոնի օրէնքին դէմ, որուն համաձայն խնայողութեան պատճառաւ մէկ տարի կառավարութիւնը պաշտօնեայ չպիտի առնէ։ Ցոյցերը ազդակալի եղան մասնաւորապէս դրականութեան, գիտութեան եւ իրաւաբանական վարժարաններուն մէջ, որով կրթական նախարարութիւնը ստիպուեցաւ փակել Սորպոնն ու Իրաւաբանականը։

Միտքերը հանդարտած ըլլալով, Երկուշաբթի օր վերաբացուեցան յիշեալ բարձրագոյն վարժարանները։ Փոյի մէջ գումարուած Ուսանողական Համագումարը խոհեմ որոշումներ տուած ըլլալով, Փարիզի Ուսանողական Միութեան կողմէ պատուիրակութիւն մը պիտի ներկայանայ այս օրերս կրթական նախարարին՝ ուսանողութեան բաղձանքները պարզելու համար։

ԹՈՒՐՔԵՒՀԵԼԼԷՆ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Թուրքեւհելլէն առեւտրական բանակցութիւնները անձամբ կատարելու համար Աթէնք պիտի երթայ տնտեսական գործավար Ճէլալ պէյ, խորհրդական Նուման պէյի հետ։ Աթէնքէն կը հաղորդեն թէ այս մասին պատրաստութիւններ կը տեսնուին և յանձնաժողովներ կը կազմուին, այս անգամ վերջնական համաձայնութեան մը յանգելու նպատակով։ Գործավարն ու իր հետեւորդները մեծ պատիւներու առարկայ պիտի ըլլան։

Տրուած լուրերու համաձայն, Յունաստան պիտի առաջարկէ որ Թուրքիայէն ներածուած երկրագործական բերքին փոխարէն, Յունաստանէն ալ ճարտարարուեստական նիւթեր առնուին։

ՍՈՒՐԻՈՅ ՏԵՂԱԿԱՆ ՃԱՐՏԱՐԱՐՈՒԵՍՏԸ

Համաշխարհային պատերազմը դարագլուխ մը բացաւ տեղական ճարտարարուեստներու զարգացման համար։ Ծայրագոյն Արեւելքը, Մերձաւոր Արեւելքը եւ Հնդկաստանը տարուէ տարի կը ճոխացնեն իրենց տեղական արդիւնաբերութիւնները։ Այսօր՝ Եւրոպայի վաճառականութեան առջեւ, փաստօրէն, փակուած են Ռուսիոյ, Թուրքիոյ, Հնդկաստանի եւ շատ մը արաբական երկիրներու շուկաները։ Ազգայնական շարժումները, միացած տնտեսական սուր պայքարներու, կը ձգտին օր առաջ ձեռք ձգել իրենց անկախութիւնները եւ օր առաջ ձերբազատուիլ՝ օտար տնտեսական շահագործումներէ։

Սուրիան ալ, անտարբեր չէր կրնար մնալ ազգայնական շարժումներու, շարժում մը՝ որ աւելի քան քառորդ դար մը պատմութիւն ունի իր ետեւը։ Առ այժմ, Սուրիոյ մէջ, տնտեսական պայքար, պօյքօթ, չկայ օտար դրամագլուխի եւ կամ օտար արտադրութիւններու դէմ, բայց կայ քաղաքական պայքարը, որ մեր այսօրուան նիւթէն դուրս կը մնայ։

Հարցը՝ զուտ տնտեսական կողմէն դիտելով, սուրիական վերջին ապստամբական շարժումները, մօտ երկու տարուան շարունակական կռիւները եւ մինչեւ այսօր ալ Սուրիոյ քաղաքական անորոշ կացութիւնը, մանտա՞ թէ դաշնագիր, մեծապէս վնասեցին Սուրիոյ տնտեսական զարգացման։ Որովհետեւ, նախ, տեղացի դրամատէրը սպառողական դիրքի մէջ մնալով օտար դրամատէրներն ալ վերապահութեամբ դիտեր են Սուրիոյ քաղաքական եւ տնտեսական ապագան։ Որով, օտար դրամագլուխը չէ կրցած լայն չափով օժանդակել Սուրիոյ տնտեսութեան բարելաւման գործին։

Եւրոպական զանազան ազգութիւններու բաղդատմամբ, ֆրանսական դրամագլուխը՝ աւելի քան յիսուն տարիէ ի վեր մտած է Սուրիա եւ, անկասկած, իր բարերար դերը կատարած է։ Այսպէս, կարող ենք յիշել, երկաթուղիներու ընկերութիւնները, հանրակառքերու, ելեկտրականութեան, նաւահանգիստի ընկերութիւնները, նոյնպէս ֆրանսական դրամատուները, վարկային, կալուածային հաստատութիւնները եւ նման բազմաթիւ հաստատութիւններ։

Եւրոպական դրամագլուխը, հաւաքաբար, 1000 միլիոն ֆրանք կը գնահատուի եւ որուն 600 միլիոնը ֆրանսական ընկերութիւններու, իսկ 400 միլիոնն ալ պելճիքական, անգլիական, պաղեստինեան ընկերութիւններու կը պատկանի։ Ինչպէս կը տեսնուի, համաձայն օտար եւ տեղացի տնտեսագէտներու եւ ելեւմտագէտներու, սոյն գումարը անբաւարար է սուրիական ճարտարարուեստը, հողային արդիւնաբերութիւնը եւ տեղական առեւտուրը պէտք եղածին պէս զարգացնելու համար։ Այս տեսակէտէն, Պաղեստինը եւ Իրաքը աւելի բախտաւոր պէտք է նկատել, որովհետեւ Սիոնիստներու կազմակերպութիւնը՝ 100000 հրեայ գաղթականներու Պաղեստին տեղաւորման համար, 42 միլիոն ստերլին փոխադրած է, առանց հաշուելու այն հազարաւոր ուխտաւորները եւ օտար այցելուները որոնք մեծաքանակ գումարներ կը թողուն Պաղեստինեան հողի վրայ։ Իսկ, Հայֆայի նաւահանգիստի շինութիւնը, նոյնպէս, Հայֆա–Պաղտատ երկաթուղագծի շինութիւնը, միլիոն ոսկիներ պիտի ապահովէ Պաղեստինին։

Իրաքն ալ, իր կարգին, կ'օգտուի օտար դրամագլուխներէն։ Մասնաւորապէս քարիւղի հորերը, Մուսուլի շրջանին, մեծապէս կ'օժանդակեն Իրաքի տնտեսական տագնապի թեթեւացման։ Մանաւանդ, քարիւղի ընկերութիւնը յանձն առած էր տարեկան մօտ 400000 ստերլինի կանխավճար մը ընելու։ Սոյն գումարը, բաւական է կարեւոր բացեր փակելու՝ Իրաքի պետական պիւտճէի մէջ։

Ֆրանսացի մասնագէտներ, 1919ին, Սուրիոյ արտադրութեան տարեկան հարստութիւնը գնահատած են 1ուկէս միլիառ ֆրանք։ Այս թիւերը կը համապատասխանեն այն թիւերուն, որ, ընդհանուր պատերազմի ժամանակ, Ճէմալ փաշայի պահանջին վրայ, գերման սպայակոյտի տնտեսական մասնագէտները պատրաստած են։

Որով, եթէ դրամական վարկերը աւելի լայն բացուին Սուրիացի գիւղացիին եւ տեղացի ճարտարարուեստներուն, այն ատեն սուրիական արտադրութեան հասոյթները կարող են կրկնապատկուիլ՝ հասնելով 3—4 միլիառ ֆրանքի։

×

Բաւական հին թուականներէն կը սկսի Սուրիոյ տեղական ճարտարարուեստը եւ քանի պրպտենք պատմութիւնը, յաճախ պիտի հանդիպինք Դամասկոսեան մետաքսեղէններու, կտաւեղէններու, ձեռագործներու, որոնք հիացում պատճառած են օտար թագաւորներուն եւ բազմաթիւ այցելուներուն։ Անշուշտ, դեռ մաս մը կը մնայ այդ ճարտարարուեստէն եւ տարուէ տարի կը կատարելագործուի, հակառակ մեքենական աննախընթաց մրցակցութեան։ Պաղեստինը որ աւելի ետ մնացած էր սուրիական արտադրութենէն, հոն հրեայ գաղթականները եւրոպացիի կատարեալ փորձառութեամբ զինուած եւ հմուտ մեքենական աշխատանքներուն, ինչպէս քիչ վերը յիշեցի, նաեւ բաւարար դրամագլուխով, կ'աշխատին նոյնիսկ ծախել իրենց արդիւնաբերած ճարտարարուեստական ապրանքները ու ղրկել Իրաք, Պարսկաստան, Եգիպտոս եւ Սուրիա։ Թէլ–Ավիվ հրէական նորաշէն քաղաքը՝ Եաֆայի մօտը, իսկական եւրոպական ճարտարարուեստական կեդրոն մը դարձած է։ Շատ պարզ է, որ Հրեաները հսկայաքայլ կը յառաջդիմեն Պաղեստինի մէջ եւ ձեռք կը ձգեն, անկասկած, ընդարձակ նուաճումներ տնտեսական գետնի վրայ։ Այս կէտը նաեւ հաշտ աչքով չի դիտուիր արաբ ազգայնական տարրերու կողմէ, ինչպէս էր Հայերու վիճակը՝ Թուրքիոյ մէջ եւ կամ Կովկասի մէջ։

Սուրիան ալ ի վիճակի էր աւելի լաւ պայմաններու հասցնել իր տնտեսական կացութիւնը, բայց տեւական ցոյցերը, զինական ապստամբութիւնը, 1925—1926ին, ժամանակով մը ուշացուցեր են Սուրիոյ տնտեսական վերակազմութիւնը։ Եւ, իրապէս, 1927 թուականէն ասդին է որ կը սկսի Սուրիոյ տնտեսական կեանքի բարելաւումը, երբ, արդէն վերջնականապէս խաղաղած էր երկիրը։ Մինչեւ այդ թուականը, ճարտարարուեստի յատուկ նախանիւթերը եւ կէս գործուած ապրանքները շատ ծանր մաքսատուրքերու պատճառաւ կարելի չէր առատօրէն ներածել։ Բայց շնորհիւ մաքսային կանոնաւորման, բամպակեղէնի, մետաքսեղէնի, բրդեղէնի եւ գլխարկեղէնի ճարտարարուեստը մեծապէս յառաջդիմած է։ Սոյն գործերը կը գործուին Դամասկոսի, Հալէպի եւ Պէյրութի մէջ։ Մասնաւորապէս Դամասկոսի ձեռային արհեստները, օրինակ՝ պղնձագործութիւնը, սքանչելիօրէն զարգացած է եւ գործուած ապրանքները, զարդեղէնները, զարմանք կը պատճառեն այն բոլոր օտարներուն որոնք Սուրիան այցելելու առիթը կ'ունենան։

Շնորհիւ հայ գաղթականներու ներկայութեան, Սուրիոյ մէջ կը զարգանայ գորգագործութիւնը, ասեղնագործութիւնը, մետաղագործութիւնը եւայլն։ Առաջին երկու արհեստներն ալ, լայնօրէն կը զբաղեցնեն հազարաւոր հայ աղջիկները, յատկապէս Հալէպի եւ Պէյրութի մէջ։ Մինչեւ Կիլիկիոյ պարպումը (1922ին), գորգագործութիւնը գրեթէ անծանօթ էր սուրիացի ժողովուրդներուն, բայց, ներկայիս, շատ աժան գորգեր կը պատրաստուին ամէն տեսակի եւ չափի վրայ։ Գործուած գորգերէն մէկ մասը կը ղրկուի Եւրոպա եւ Ամերիկա։

Զանազան տեսակի փոքրիկ ճարտարարուեստներ կը կազմակերպուին Սուրիոյ մէջ, որոնց կարգին կարելի է յիշել կաշեգործութիւնը։ Պէյրութի մէջ, վերջերս, նոր արհեստանոց մը բացուեցաւ, բաւական լաւ գործիաւորուած (outillé)։

Պէյրութ ունեցաւ սառոյցի հսկայ գործարան մը, նաւահանգիստի ճիշդ եզերքը, շինուած ֆրանսական մեծ ընկերութեան մը կողմէ։ Յիշենք նաեւ Ճալլատի գարեջուրի գործարանը, բացուած անցեալ տարի, մօտ երեք միլիոն ֆրանք դրամագլուխով։ Կառավարութիւնը քաջալերելով տեղական գարեջուրի ճարտարարուեստը, մաքսատուրքէ ազատ ձգած է Եւրոպայէն գնուած մեքենաները եւ նախանիւթերը։ Այս գարեջուրի գործարանը, առաջին անգամ ըլլալով տեղաւորուեցաւ Պէյրութ։ Սկիզբները, օրական 20,000 լիտր գարեջուր պատրաստելու կարողութիւն կը նախատեսուի։

Աւելորդ է հոս շեշտել գարեջուրի գործածութեան հսկայ պահանջը թէ Լիբանանի եւ թէ Սուրիոյ մէջ, ուր կլիման աւելի տաք է եւ միաժամանակ, գարեջուրի պատրաստութեան համար լաւագոյն տեսակի գարին կ'արտադրէ սուրիական հողը։

Ներկայիս, Սուրիոյ կաշիի գործարանները կը պատրաստեն կաշի եւ մորթ եւ որոնցմէ մէկ մասը կ'արտածուի, իսկ մեծ մասն ալ կը գործածուի տեղական պէտքերուն համար։ Սուրիոյ արտադրած կաշին, այժմ, կը բաւէ միմիայն հարիւրին յիսուն համեմատութեամբ եւ, եթէ, օր մը, տեղական կառավարութիւնը արգիլէ օտար կաշիի ներածումը, փոքրիկ ջանքով կարելի կ'ըլլայ այնքան կաշի պատրաստել, որքան որ կարիք կայ Սուրիոյ բնակչութեան համար։

Իսկ, մետաքսեղէնի, հիւսուածեղէնի, կտաւեղէնի, պաստառի, մետաքս – բուրդ գուլպայի զանազան հագուստեղէնի արդիւնաբերութիւնը հետզհետէ կը զարգանայ, մրցելով օտար ապրանքներու հետ։

Արդիւնաբերական կարեւորագոյն գործարաններէն կարող ենք յիշել, Սուրիոյ կալուածական վարկային ընկերութիւնը որ դեռ նոր ձեռնարկեց գործի։ Ազգային ճարտարարուեստական ընկերութիւնը՝ կազմուած տեղական եւ օտար դրամագլուխով։ Սոյն ընկերութիւնը հիմնեց ալքոլի մեծ գործարան մը՝ կատարելագործուած մեքենական կազմածով։ Հիմնուած է օճառի գործարան մը որ շուտով պիտի սկսի աշխատիլ, պատրաստելով հասարակ եւ հոտաւէտ օճառներ համաձայն տեղական պահանջին եւ մասմըն ալ արտածելու մտքով։ Հաստատուած է Արեւելեան ընկերութիւնը, որ կը պատրաստէ պէթօնէ խողովակներ ջուրի եւ կոյուղիներու համար։ Սոյն խողովակներու պահանջը չափէն աւելի շատ է։ Ընկերութիւնը կը խորհի Սուրիոյ ներսի քաղաքներու մէջ եւս գործարաններ բանալ, յատկապէս Դամասկոսի եւ Հալէպի մէջ։

Թրիփոլիի մօտերը, Շէքքայի մէջ, կը գործէ շաղախի գործարանը, արտադրելով օրական 150 թօն շաղախ։ Դամասկոսի մէջ ալ, երկրորդ գործարան մը կը բացուի, որ օրական հարիւր թօն շաղախ պիտի արտադրէ առաջին առթիւ։

Ամբողջ Սուրիոյ եւ Լիբանանի մէջ, շաղախի տարեկան գործածութիւնն է 175 հազար թօն։ Այս հաշուով, երկու գործարաններ, ընդհանուր պահանջին կէսէն աւելին, ի վիճակի պիտի ըլլան պատրաստելու։

Արդարեւ, Մերձաւոր Արեւելքի մէջ, շաղախի ճարտարարուեստը օր ըստ օրէ կը յառաջդիմէ։ Այսպէս՝ Եգիպտոսը, Պաղեստինը, կը ձգտի՛ն իրենք պատրաստելու պէտք եղած շաղախը։ Պաղեստինէն մեծ քանակութեամբ շաղախ կը ներածուի դէպի Սուրիա։

Իսկ Իրաքն ալ, վերջերս, Պաղտատի մէջ հիմներ է մեծ գործարան մը, 850 հազար ստերլինի դրամագլուխով։ Այս գործարանի արտադրած շաղախ պիտի բաւարարէ ամբողջ Իրաքի շինութիւններուն։

Լաթաքիոյ մէջ հաստատուած է ծխախոտի եւ քարիւղի ճարտարարուեստական ընկերութիւն մը որու գործունէութիւնը առ այժմ կը սահմանափակուի բացառապէս Ալաւիներու երկրի մէջ։

Պէյրութի մէջ հիմնուեցաւ 1928ին, Սուտիւր Օթօժէնի ֆրանսական ընկերութիւնը, որ կը ճանչցուէր Լիքիտ անունով։ Սոյն ընկերութեան արհեստանոցի մէջ կը պատրաստուի թթուածին և ասէթիլէն, լուծուած վիճակի մէջ։ Ինչպէս յայտնի է, Սուտիւր Օթօժէնը գործածուած է Եւրոպայի եւ Ամերիկայի մէջ, մօտ 20 տարիներէ ի վեր եւ մեծ ծառայութիւններ կը կատարէ մետաղագործութեան եւ այլ ծանր ճարտարարուեստի՝ ինչպէս երկաթուղիներու, մետաղեայ աշտարակներու, զրահաւորներու եւ նաւային շինութիւններու մէջ։ Սուրիոյ զանազան քաղաքներու մէջ մարանոցային կեդրոններու մէջ բացուած են փոքրիկ արհեստանոցներ, Հալէպ, Դամասկոս, Զահլէ, Սայտա, որոնք մեծ գործ կը կատարեն ինքնաշարժերու եւ գործարաններու մեքենական աշխատանքներու համար։

Գ. ՍԱՋԵԱՆ

ԱՅՆՇԹԱՅՆԻ ՆՈՐ ԳՐՔՈՅԿԸ

Այնշթայն, որ փրոֆէսօր նշանակուեցաւ Քոլէժ տը Ֆրանսի (ժամանակին Ֆրանսա գա[illegible] նշանակած էր նաեւ Մ[illegible] որ ապաստան կը փնտռէր), նոր լոյս ընծայեց գրքոյկ մը իր տեսութիւններուն մասին։

Փէնլըվէ, անցեալ օր, այդ գրքոյկը եւ Այնշթայնի տեսութիւնները ներկայացուց Ֆրանսական Ակադեմիային։

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ԱԶԳ. ՍՈՒԳԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

—o—o—

ԸՆԿ. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ ՃԱՌԸ

(Շարունակութիւնը երէկի թիւէն եւ վերջ)

Սգահանդէսին գեղարուեստական ...րորդ բաժինը աւելի եւս հրաշալի ...ր: Մանաւանդ երգերը, զորս երգեց ...ր տաղանդաւոր երիտասարդ երգ...իչ Հայկանուշ Թորոսեան, խրա...ուհին յուզեցին՝ երկիւղած ու մխիթիք ...պէս մը սահեցնելով սրահին մէջ: ...նախ երգեց Տիգրանեանի « Օրաթո...րիօ »ն (լատիներէն նախերգանքը), « Տէր Ողորմեա »ն, զոր դաշնաւորած ...է փրոֆ. Փոլ Ֆոշէ եւ նուիրած Օր. Թորոսեանի: Ցատկապէս լուսաւոր...ուած բեմին վրայ, ընկերակցու...թեամբ երգեհոնի (ժիլ), թաւջութակի (Փ. Փլանէլ ...ուժէօ), ջութակներու (Պ. Փլանէլ ...Օր. Ֆրիտ) եւ թաւջութակի (Օր. ...թէֆ), երբ Օր. Թորոսեան կ'երգէր « Տէր Ողորմեա »ն, կրօնական երկիւ...ղած մթնոլորտ մը սահեցուեցաւ, ...ալեցր յուզում մը բռնեց բոլոր հան...դիսականները: Գողտուոր բեմին խո...րը, սպիտակ հագած աղջիկ մը, որ ...հայկական « Տէր Ողորմեա »յին նա...խերգացիական տառապանքով ու հեկե...ծանքով, սրտի գալարումներով ու ...հեծկլտումներով, քաղցր տխրութեան ...թօրում մը կուտար սրահին: Փարի...զի պետական երաժշտանոցին այս հա...մակրելի ուսուցիչը, Փոլ Ֆոշէ, որ քիչ ...կ'արտադրէ բայց գեղեցիկը միայն ...տայ, իրապէս կրցեր էր ճանչնալ ...ու տալ տառապական եւ մխիթիք հայ ...երգին՝ իր այդ երգին դաշնաւորու...մով: Ժողովուրդին բուռն ծափերուն վրայ, Հայկանուշ Թորոսեան երգեց ...նաեւ Հայրիկ հայրիկը, Մի՛ լար բլ...բուլը:

Ցեղոյ նուագախումբը նուագեց հայ ...ւեցիական երգ մը (Ա. Պարթեւ...եան):

Եւ ահա ճառը, զոր խօսեցաւ ընկ. Ա. Ահարոնեան (ամփոփուած.

— Զ. Ռ. Միութեան յանկարծական ...ուէրը կը ստիպէ զիս ըսել քանի մը ...ք այս հանդէսին մէջ, ուր հայ ժո...ղովուրդը ներկայ է իր լրութեամբ, ...անց կուսակցական եւ զանազան ...թութեանց: Հայ ժողովուրդը եկած ...երբերուն հրաւէրով: Տարբեր են ...այ աշխարհի որբերը, — ամէնքն ...ալմանները, ոչ թէ միայն չունի մայր, ...հայր, այլ եւ տուն եւ սեփականու...թիւն: Ան ենթարկուած է ոչ միայն ...տառապանքի, այլ եւ անարգանքի: ...յց, ահա կազմակերպուած են հայ ...որբերը եւ իրենց կազմակերպութիւնն ...որ սգահանդէս կուտայ եւ ժողո...վուրդին հրաւէր կ'ուղղէ: Եւ մենք ե...կած ենք որբերուն հրաւէրով: Այս ...տառապած սերունդին իրաւունքը սր...բանգէս կազմակերպելու, ունի ...պարտքը մը, — մենք, կ'ըսեն ա...նք, աւաղ ենք ճանկրտեր, մատաղ ...տարիքի մէջ կրեր մարդկային բոլոր ...տառապանքները իրենց ամբողջ ահա...ւորութեամբ, այդ տառապանքին խոր...հրդով եւ զրկեալներու իրաւունքով ...որ յարգանքի եւ սուգի կը հրաւի...րենք ձեզ հայ ժողովուրդին մեծ մե...ռելներուն յիշատակին: Անոնք ապա...ւորաբար երբեմն կը հարցնեն իրենք ...իրենց, — եթէ Աստուած ստեղծեր է ...զմեզ ինչ նախատեսելով ու մտածե...լով, արդեօք մե՞զ ալ ստեղծեր է նա...խատեսելով՝ այսպէս հօրմէ, մօր...մէ, տունէ, հողէ եւ սեփականութենէ ...զրկուած: Զարհուրելի հարց:

Այս երիտասարդները, այս առաւօտ ...եր են ծաղկեփունջ մը դնելու Ֆը...րանսայի Անծանօթ Զինուորին գերեզ...մանին վրայ: Ուզեր են յիշել յիշատա...կը անոնց, որ գերեզման չունին: Ա...նոնց որ ինկան ձորերուն եւ անապատ...ներուն մէջ: Անոնց արիւնն ունին ի...րենց երակներուն մէջ: Անոնց երամէն ...ծնած են, վիրաւոր ու թեւատ: Ա...նոնք էին ասոնք, որ անցան ար...եան ծովը: Եւ անոնք չեն ուզեր մոռ...նալ, որ հազար հազար երախաներ ծով ...թափուեցան, անապատներուն մէջ ա...նօթի մեռան: Որբերը չեն ուզեր, որ ...մոռցուին այս բոլորը: Եթէ մոռնանք, ...մենք մեզ մոռցած կ'ըլլանք: Զմոռնալ, ...նշանակէ վրէժ լուծել անկէ, որ ...ջնջել ուզեց մեր անմեղներ, զր...կել հողէ եւ տունէ այսքան բազմու...թիւն, մեռելները թաղելու հող իսկ ...չունենալ: Բայց որքան ատեն որ հայ ...հայրենիքը կը մնայ մեր թշնամիին ...ձեռքը, որքան ատեն որ հայ ժողո...վուրդը հող չունի իր մեռելները թա...ղելու համար, այնքան ատեն անկարե...լի է խօսիլ վրէժի մասին: Աշխարհի ...վրայ թափուած արիւնը կը մոռցուի ...ժամանակ, բայց երբեք յափշտակուած ...երկիրը: Երբ յափշտակուած կը մնայ ...երկիրը, արեան ձայնը պիտի բողոքէ ...յաւիտեան: Մեր ժողովուրդը չի կը...նար ապրիլ առանց հողի, հայ ժողո...վուրդի մաճի եւ հողի ժողովուրդ է, հայրենիքի մէջ է միայն որ կ'ուռճա...նայ: Ձեզի՛, չափահաս որբեր, իմ զաւակներս, ահա իմ խօսքս ձեզի, — դաժան է ձեր ճակատագիրը, մեծ է ձեր տառապանքը, բայց մի զարհուրիք: Տառապանքներն են, որ կը մեծցնեն ժողովուրդները: Որքան ալ ծանր ըլլայ ճակատագիրը, չզարհուրիք երբեք: Ուրախ ենք որ ձեզի իրաւունք կը համարիք տօնել այս օրը, կը կազմակերպէք այսքան չքեղ եւ ուր որ հայութիւն կայ, եւ կը հրաւիրէք մեզ մասնակցելու ձեր սուգին: Մեր աւեւոր եւ յոգնած գլուխներուն երեւումը ձեր մէջ եռանդ եւ ոգեւորութիւն կ'արթնցնէ: Քալեցէք, մենք ձեզի հետ ենք եւ համակրանքով եւ յուզումով կ'ողջունենք ձեր շարժումները »:

Յետոյ խօսեցաւ ընկ. Զօրմխեան (ամփոփուած).

— Տասնըհինգ տարիէ ի վեր տարին անգամ մը կը հաւաքուինք մտածելու տօնին նշանակութեան մասին, բայց մանաւանդ հիմնուելով մեր զգացումներուն վրայ: Դժուար է մոռնալ օրուան սուգին՝ առանց յուզումի, որովհետեւ ո՞վ է որ մեռել չունի Ապրիլ Տասնըմէկէն: Սակայն եթէ բնական է յուզումը, անհրաժեշտ է հասկնալ թէ ինչո՛ւ տեղի ունեցան այն զարհուրելի դէպքերը, որոնց յիշատակը դեռ թարմ է բոլորիս մտքին մէջ: Ատոր համար պէտք է քիչ մը դուրս ելլել հայութենէ, եւ հարցը քննել առարկայօրէն, մարդկայնօրէն: Դէպքին վերլուծումը ընելով, ոմանք մեղքեր կը գտնեն հայ յեղափոխութեան մէջ: Սակայն հայ ժողովուրդը յեղափոխութենէն ալ առաջ ունեցեր է պայքար, պահանջ ինքնուրոյն մշակոյթի եւ քաղաքակրթութեան: Թուրքը իր գիւային ծրագիրը մշակեց՝ ոչ թէ մղուելով հայ յեղափոխութեան շարժումէն, այլ տեսնելով վերելքը հայուն տնտեսական եւ քաղաքակրթական գետնի վրայ:

Պէտք տեսաւ կասեցնելու հայուն վերելքը, գործադրելով ամէնէն վայրագ եւ հակամարդկային միջոցները: Թուրքին այդ ընթացքն իսկ կը թելադրէր մեզի գտնել մեր ուղեգիծը: Այդ ուղեգիծին պայմաններէն մէկն է անշուշտ միակամ եւ համերաշխ ըլլալ, յետոյ աշխատիլ յանուն դատին, որուն համար կարելի է յեղափոխութիւն ընել: Որովհետեւ եթէ կայ դատ մը, որուն համար պէտք է յեղափոխութիւն ընել, այն ալ հայ Դատն է, դատերուն ամէնէն արդարը, որ կը պահանջէ հող այս թափառական բազմութիւններուն համար, հող մը մեր մեռելներուն համար, հող մեր քաղաքակրթութեան զարգացման համար: Այս երիտասարդութեան պարտքն է պահանջել ատիկա»:

Հանդէսին երրորդ մասը յատկացուած էր լուսարձակով ցոյց տալու նահատակ մտաւորականները, աքսորի ճամբաները, գաղթականներու կեանքը, որոնք 1896ին եւ ընդհ. պատերազմէն յետոյ: Այս նկարներուն մէկ մասը առնուած էր ֆրանսական, գերմանական եւ ռուսական հրատարակութիւններէ: Ժամանակը ուշ ըլլալով, շատ քիչ բան մը միայն ցոյց տրուեցաւ:

Սգահանդէսին ներկայ էին նաեւ ֆրանսացի եւ սուրիացի երիտասարդ մտաւորականներ: Սուրիացի հրաւիրեալ մը, հանդէսէն վերջ, կ'ըսէր մեզի՝ չափազանց լաւ տպաւորուած հանդէսին ստեղծած մթնոլորտէն. — Կը զգամ որ իրապէս մեծ ազգ մըն էք դուք:

Արդարեւ սգահանդէսը եթէ թարմացուց սուգը, նոյնքան կորով եւ մեր պատմութեան ամենամեծ յատկանիշը՝ պայքարի ոգի ներշնչեց հանդիսականներուն:

Վերջացնելու ատեն, կարելի է ըսել թէ Ապրիլեան այս սգահանդէսը դպրոց մըն է. զէթ Զ. Ռ. Միութիւնը կ'ուզէ որ դառնայ դպրոց մը, ուր հայուն նկարագիրը պիտի զօրանայ կորովի եւ պայքարի զարկերակով մը:

Ա.

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

ԴԵՐԱՍԱՆԻ ՄԸ ԿՈՉԸ ԴԵՐԱՍԱՆԻ ՄԸ ՀԱՄԱՐ

—··—

Գաղութահայ իրականութեան մէջ կան զանազան ազգային կազմակերպութիւններ, որոնք ձգտում են իրենց կարելին ի գործ դնել օգնութեան փութալու համար բոլոր նրանց, որոնք այս հեռաւոր օտարութեան մէջ կարիք ունեն զուրգուրանքի:

Այդ գուրգուրանքից զուրկ է եղել միմիայն հայ դերասանական ընտանիքը, չնայած նրան որ այդ ընտանիքի անդամները, ամէն առթիւ մասնակցել են ազգային բարենպատակ ձեռնարկներին:

Եւ ահա այդ ընտանիքի լաւագոյն զաւակներից մէկը ենթարկուել է ծանր հիւանդութեան:

Խօսքս իմ սիրելի ընկեր Դմբէթեանի մասին է, Դմբէթեանի՝ որ իւր խաղով եւ իւր աշխատանքով, իր համեստութեամբ միշտ սէր եւ յարգանք է վայելել հասարակութիւնից եւ իրա ընկերներից, Դմբէթեանի՝ որ իւր ընդունակութիւններով անշուշտ ժամանակին կարեւոր տեղ կը բռնի հայ բեմի վրայ:

Դմբէթեանը շատ ծանր հիւանդ էր: Փարիզի լաւագոյն բժիշկները, որոնց մէջ նոյնպէս եւ մեր մեծանուն հայրենակից Տօքթ. Մելիքը, պահանջեցին անմիջապէս վիրաբուժական գործողութիւն, որու տեղի չունենալու պարագային կարող էին զանազան բարդութիւններ յառաջ գալ: Այդ գործողութիւնը տեղի ունեցաւ շնորհիւ Տօքթ. Մելիքի անձնուէր ջանքերուն եւ անցաւ յաջող:

Այժմ Դմբէթեանը ոտքի վրայ է: Բայց միեւնոյն բժիշկների խորհրդով նրան սպառնում է վտանգ, եթէ նա առնուազն 2 ամիս չվարի հանգիստ կեանք: Նա զրկուած է մինչեւ անգամ իր սիրելի աշխատանքից՝ բեմ բարձրանալուց:

Այժմ, ես ինձ թոյլ եմ տալիս դիմել Փարիզի հայ հասարակութեան: Ես իմ ընկերների հետ միասին կազմակերպել եմ ներկայացում այդ նպատակի համար: Այդ ներկայացումը կը կայանայ ամսոյս 29 շաբաթ գիշերը, Conservatoireի սրահին մէջ (2 Rue du Conservatoire):

Ես թոյլ եմ տալիս ինձ ասել այստեղ, որ իմ ամբողջ Փարիզ եղած ժամանակ, այս տասը տարուան ընթացքում, ոչ մի անձնական ներկայացում չեմ տուել, ոչ ոքի տոմսակ չեմ առաջարկել: Այսօր ես խնդրում եմ Փարիզի հայ թատերասէր եւ գիտակից հասարակութիւնից գալ թատրոն, լցնել այդ թատրոնը, որպէսզի մենք իմանանք, որ այս օտարութեան մէջ դերասաններս էլ մենակ չենք:

Ա. ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԻ

ԹՈՒՐՔԻԱ

Բազկրատի դէպքը

—··—

Էնկիւրիի պուլկար նորընտիր դեսպան Մ. Անթոնոֆ, Բազկրատի խլամ գերեզմանատան խնդրին մասին, հետեւեալը յայտարարած է վագըթի խմբագրին.

— «Դէպքը դժբախտաբար ճիշդ է, ինչպէս կը հասկցուի պաշտօնական տեղեկութիւններէ: Բազկրատի թաղապետութիւնը փարք մը շինել ուզած է, որու սահմանին մէջ կը գտնուի խլամ գերեզմանատունը: Ուզուած է իսթիմլաք ընել գերեզմանատունը, բայց տեղական թուրքերը ընդդիմացեր եւ գործը դժուարացեր է: Գերեզմանատուները ժողովուրդին կողմէ միշտ նուիրական են եւ այս կարգի զգացումներ շատ օրինաւոր եւ բնական են: Բայց գերեզմանատուներուն ալ տեղական բարեզարդութեան համար իսթիմլաքի ենթարկուիլը բնական է: Կը հասկցուի որ այդ գործին դանդաղութեան համար, կարգ մը ծայրայեղներ իբր կտրուկ ճամբայ այս դէպքին տեղի տուած են: Այս խօսքերով չեմ ուզեր արդարացնել այս դէպքը, որ տգեղ է: Պահապանին հիւղակը այրուած է, գերեզմանը շրջապատող թելը խզուած է, կարգ մը քարեր ալ հանուած են: Դէպքը ձեռ գիտցած եւ թերթերուն մէջ գրուած ձեւով չէ եղած: Սոֆիայէն կ'իմացնեն որ ոչ թէ 200 այլ 15 կամ առ առաւելն 20 հոգիի մասնակցութեամբ տեղի ունեցած է: Գերեզմաններէ դիակ հանուած չէ, հարկ չկայ ընդհանրացնել այսպիսի դէպքերը:

Հաւանական է որ « Հայրենիքի պաշտպան » Միութեան անդամներու դրդմամբ տեղի ունեցած է: Անոնք այս կերպով համոզուած են որ հայրենասիրական պարտք մը կը կատարեն »:

⁂ Թուրք մարզիկները Սոֆիա պիտի երթային, բայց այս դէպքին վրայ ետ կեցած են երթալէ: Կ'ըսեն թէ չեն կրնար ձեռք երկարել երկրի մը երիտասարդութեան, որ թուրք գերեզմանները կը քանդէ:

⁂ « Ութրօ » ապրիլ 15 թիւով կը գրէ թէ՝ Գըրճալիի մէջ ծառէն կախուած Թուրքի մը դիակը գտնուած է: Սպանեալին կուրծքին վրայ ցուցակ մը գրուած է, որուն վրայ կայ Գ. Բ. Ս. սկզբնատառերը: Կասկած կը ներշնչէ այս թէ կազմակերպութեան մը կը պատկանի ոճրագործը: Այս ոճիրը մեծ յուզում յառաջ բերած է եւ դիմում կատարուած է վարչապետին, որ յայտնած է թէ երեւան պիտի հանուի ոճրագործը: « Ճիմհուրիյէթ » կ'ուզէ հասկնալ թէ ի՞նչ ըրած է պուլկար կառավարութիւնը եւ թէ ինչ խիստ միջոցներ ձեռք առած է:

⁂ « Ճիւմհուրիյէթ » հետեւեալը կը գրէ նաեւ « Դէպին ներքին կողմը » խորագրին տակ.

— Էնկիւրիի պուլկար դեսպանին յայտարարութիւնները նոյնութեամբ հրատարակեցինք: Մինչդեռ, Պուլկարիոյ մեր ընթերցողներէն մէկը հետեւեալ կերպով եւ բոլորովին տարբեր ձեւով մը կը բացատրէ Բազկրատի միջադէպին պատճառը. —

Այս բոլոր ոճրագործութեանց պատճառ եղող կազմակերպութիւնը « Ռոտնաշարչիթինա »ն է եւ անոր ետին ծածկուած են կալուածական սառերխով զրաղող Պուլկարներու սարքին եւ ագատ նպատակները:

Այս կալուածի վաճառականները Տէլիօրմանի զանազան վայրերուն մէջ դրասենեակներ հաստատելով, մերթ ընդ մերթ գործունէութեան կը մղեն այդ կազմակերպութեան քանի մը անդամները որոնք թրքական գիւղերու մէջ քանի մը տեղ հրդեհ առաջ կը բերեն եւ քանի մը Թուրքեր կը սպաննեն, որով հարստահարուած Թուրքերը ահաբեկելով, կը սկսին փախչելիք տեղ փնտռել:

Ահա՛ այս առիթէն օգտուող վաճառականները, ոչինչ գնով ձեռք կ'անցընեն այս թշուառներուն կալուածները: Գաղթել ուզող Թուրքերուն ձեռքը մնացած դրամն ալ կառավարութիւնը կ'առնէ տուրքի փոխարէն, որով այդ խեղճերը ձեռնունայն կը մնան:

Գալով Թուրք գերեզմանատան խնդրին, ասոր մեծ մասը 22 տարի առաջ Բազկրատի թաղապետութեան կողմէ բռնագրաւուելով, այն ատեն ալ այս օրուան վախճանը ունեցած էր: Անոր տեղը ներկայիս կը գտնուի 100 արտավարնոց թաղապետական փարքը: Վարի կողմէն ալ մաս մը յափշտակուելով, անասուններու հիւանդանոց հաստատուած է, իսկ մնացեալ փոքր մասն ալ այս անգամ յարձակումի առարկայ եղած է: Եթէ այս կտոր մը հողն ալ երթայ, խեղճ Թուրքերը իրենց մեռելները թաղելիք տեղ չպիտի կրնան գտնել »:

«ԴԵՌ ԶՈ՞Ս ԷՔ, ՎՏԱՐԵՆՔ ՁԵԶ»

—··—

Սոֆիայէն կը գրեն «Սոն Փոսթա»յի թէ «այլ եւս բացայայտ է որ կարգ մը ծայրայեղ տարրեր կ'աշխատին քանդել թուրք եւ պուլկար բարեկամութիւնը: Նպատակը որոշ է՝ պուլկար երիտասարդութիւնը Թուրքերուն դէմ գրգռել եւ յետոյ Պուլկարիոյ Թուրքերը գաղթել ստիպել: Այս տարի կարգ մը ընթերցանութեան գիրքեր ցրուուած են դպրոցները: Մէկուն մէջ, զոր հեղինակած է Քոնթուլոֆ, կան սա տողերը. —

«Պուլկարիա, սիրելի մայր, պիտի քնանա՞ս դեռ, քու զաւակներդ քալել կ'ուզեն... Թուրքերը ճզմելու համար»: Գալով գաղթել տալու խնդրոյն, վերջերս Վառնայի մէջ գիշերանց Թուրքերու տուները նամակներ ձգուած են, որոնց մէջ կ'ըսուի. «Դեռ հոս պիտի նստի՞ք, վտարենք ձեզ»: Միեւնոյն վիճակը Փրավտայի քաղաքին մէջ ալ տեսնուած է: Հոն Էվզաֆի եւ Իսլամիեներու պատկանող խանութներու պուլկար վարձակալները սկսած են վարձք չվճարել: Բայց պուլկար կառավարութիւնը եւ պուլկար մեծ զանգուած մը բարեկամ ապրիլ կ'ուզէ»:

Օրտուն լքուած

—··—

Օրտուէն « Սոն Փոսթա » յի կը գրեն. — Օրտուի կուսակալութիւնը 122,000 բնակիչ ունի: Իր գաւառակներէն Կէօզքէօյին 37 գիւղ եւ 16,000 բնակիչ ունի: Գաւառակին կեդրոնը կուսակալութեան կեդրոնէն 16 ժամ է: Իսկ իր գիւղերը 24—25 ժամ: Անկէ չորս ժամ անդին Ալպաստը գաւառակը կայ — 32 գիւղ՝ 14,000 բնակիչով: Այս գաւառակին ալ կարգ մը գիւղերը 4 ժամ հեռու են կեդրոնէն: 30,000ի հասնող այս զանգուածը մինչեւ այժմ մէյմէկ գաւառակային միւտիր ու ոստիկանապետներէ զատ որ եւ է կազմակերպութիւն չունի: Այնպէս որ բնակիչները ստիպուած են այդ երկար ճամբաները օրերով կտրելու եւ կուսակալութեան կեդրոնը երթալ դատական եւ այլ գործերու համար: Այդ գաւառակներուն խճուղին ծովէն երբեմն 1300—1400 մեթր բարձր է: Այդ պատճառաւ, այդ շրջանին մէջ, ձմեռը, մեծ փոթորիկներ կ'ըլլան եւ ճամբաները անանցանելի կը դառնան: Երթեւեկը կը դադրի: Որով, հանրութեան գործերը օրերով, նոյնիսկ ամիսներով կը ձգձգուին: Գիւղերուն՝ ցրուած եւ կեդրոնէն հեռու ըլլալուն պատճառաւ, քաղաքակրթական աշխարհէն եւ կրթական լոյսէն ամբողջովին զուրկ այս գաւառակները կ'ենթարկուին նաեւ ընկերային եւ տնտեսական անօրինակ դժուարութեանց:

ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՅ ԹԵՐԹԵՐԸ

—··—

« Ցուսաբեր » խմբագրականի մը մէջ (13 Ապրիլ) կ'արձանագրէ իր տրտունջները, որ իրականին մէջ հայ մամուլին տրտունջներն են.

— «Անշուշտ, կան մարդիկ, բաժանորդ թէ գործակալ, որոնք կ'ըմբռնեն թերթի մը երկունքը, ունին պարտաճանաչութեան զօրաւոր զգացում մը՝ որ օրը օրին կը թելադրէ իրենց արժանաւոր վերաբերում ցոյց տալու եւ վայրկեան մը առաջ կատարելու հայ թերթի մը գոյութիւնը ապահովելուն մէջ իրենց ինկած պարտքի բաժինը: Գիտենք ասիկա, բայց ինչ փոքր ու սահմանափակ շրջանակ մը կը կազմեն անոնք, փոքրիկ կղզի մը լայնարձակ ծովու մը մէջ, որ կը ներկայացնէ ընթերցողներու, բաժանորդներու եւ գործակալներու խոշոր ու անպարտաճանաչ զանգուածը:

Դառն է մեզ համար ըսել, թէ հայ ընթերցողին ու գործակալին վերաբերումը հայ թերթին հանդէպ բացառիկ է եղած, արտառոց եւ խորապէս ցաւալի ու վրդովիչ: Այսպէս էր երէկ եւ քիչ բան փոխուած է այսօր:

Հայ ընթերցողն ու գործակալը — խօսքը միշտ անբարեխիղճներու մասին է — հազար միջոց կը գտնեն թերթ ստանալու, բազմաթիւ կերպեր ունին վստահութիւն ներշնչելու եւ բաժանորդ կամ ընթերցող դառնալու, առանց վճարելու, ամբողջ տարիներ, բացի թերթէն՝ յաւելեալ ծախքի բռնադատելով (փոսթի, նամակի եւն.) թերթին վարչութիւնը: Բացէք որ եւէ հայ թերթի տոմարները եւ պիտի պարզուի ահաւոր ողբերգութիւն մը.— բաժանորդներ՝ որոնք 3, 4, 5 տարիներու պարտք ունին եւ այսօր անյայտ են. ուրիշներ՝ որոնք նմանապէս քանի մը տարուան պարտք ունին, բայց կտոր բրթուճ վճարումներով, դիակի մը պէս կը քաշկռտեն իրենց հին պարտքը, դեռ ուրիշներ՝ որոնք հակառակ խոշոր պարտքի մը կը շարունակեն թերթ ստանալ, որովհետեւ խոստացած են վճարել, իսկ թերթի վարչութիւնը մէկ կողմէ վստահութիւն ունենալուն եւ միւս կողմէ հին առնելիքը չկորսնցնելու մտահոգութեամբ՝ կը շարունակէ թերթին առաքումը:

Ասոնց կարգին՝ ահա նաեւ գործակալութիւնները, որոնք տասնով, քսանով, երեսունով եւ դեռ աւելի խոշոր գումարներով աւեր ստեղծած են հայ թերթի կեանքին մէջ, տեւական տագնապի մատնելով ձեռնարկը եւ վտանգելով անոր գոյութիւնը:

Եւ ինչ նամակներ, այս բոլորին կողմէ, սրտայոյզ բարեկամական, սրտցաւ, վստահաշունչ, շարունակել տալու համար թերթին առաքումը, խոստումներ՝ « շուտով » դրամ ղրկելու. խոստում՝ ամսուն 10ին, 15ին, 25ին « անպատճառ » բաժնեգին կամ միանուագ « կարեւոր » գումար մը հասցնելու. խոստում՝ « յառաջիկայ» շաբթու դրամ ղրկելու. աւետում թէ « գործերը կարգի բերած » ըլլալով, « կարճ ժամանակէն » դրամ պիտի ղրկուի եւ դեռ ջերմ խօսքեր, սրտաբուխ գուրգուրանք, թերթին օգտակար ըլլալու բուռն ցանկութիւն, եւն. եւն., այսինքն՝ կատարեալ մանրավաճառութիւն եւ փերեզակութիւն, որմէ տուժողը կ'ըլլայ թերթը, որ ինչ տագնապ ալ ունենայ՝ պիտի հրատարակուի, փոստը պիտի վճարուի, թղթակցութիւնը պիտի վճարուի, գոնէ մեքենավարն ու գրաշարը պիտի վճարուին...

Անբաղձալի, անհամ, անհանդուրժելի եւ անհատական ու ազգային տեսակէտէն ալ վարկաբեկիչ պատկեր մը, որ փակած է հայ թերթին ճակատագրին: Հայ թերթին կ'ըսենք, որովհետեւ հայ ընթերցողը երբեք այսպէս չի վարուիր օտար թերթին հետ, որուն խմբագրատունը կը ներկայանայ պատկառանքով եւ կանխաւ կը վճարէ մեծ հաճոյքով:

Բայց, վերջ պէտք է դրուի այս ողբերգ ու վտանգաւոր երեւոյթը, հայ ընթերցողը պէտք է բարոյականութեան հարց դարձնէ իր բաժնեգինին օրին վճարումը, հայ գործակալը՝ պատուոյ ու պարկեշտութեան խնդիր: Ոչ մէկ պատճառաբանութիւն արդարացումի չի տանիր, որովհետեւ ոչ ոք պիտի հանդուրժէր նոյն երեւոյթը իր անձնական գործերուն մէջ:

Հայ թերթը պէտք է ազատի անպարտաճանաչութեան հետեւանք այս մղձաւանջէն, նուիրուելու համար իր հանրային ու գաղափարական գործին »:

ՓԱՐԻԶԻ ՆԱԽԿԻՆ ԳԵՐՄԱՆ ԴԵՍՊԱՆԻՆ ՄԱՀԸ

Փարիզի նախկին գերմանական դեսպան Պարոն ֆոն Շէօն մեռաւ 82 տարեկան հասակին մէջ: Զինուորական ասպարէզին մէջ մնաց մինչեւ 1877, յետոյ ընդգրկեց դիւանագիտական ասպարէզը: 1905ին Փեթերսպուրկի դեսպան եղաւ: 1907ին Գերմանիոյ արտաքին նախարար: Իսկ 1910-14 Փարիզի դեսպան: Ինք էր որ 1914 Օգոստոս 3ին վարչապետ Վիվիանիի յանձնեց Գերմանիոյ պատերազմի յայտարարութիւնը: Կ'ըսուի թէ Քէ տ'Օրսէյէն մեկնած պահուն, դեսպանը յայտարարած է. «երկիրս անմնասպան կ'ըլլայ»:

Ֆոն Շէօն իր «Յիշատակներուն մէջ կը քննադատէ գերման կառավարութիւնը՝ պատերազմ յայտարարելուն համար եւ կ'արդարացնէ Ֆրանսան: Կը քննադատէ նաեւ Պելճիքայի չէզոքութեան բռնաբարումը իր կառավարութեան կողմէ:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»ը

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ Ի ՊԱՏԻՒ ԹԷՆԻՍԻ ԱԽՈՅԵԱՆ ԼԵՒՈՆ ԱՍԼԱՆԿԻՒԼԻ

—··—

Հաճոյքով կը տեղեկանանք թէ, այս էջերուն մէջ մեր ըրած առաջարկը գեղեցիկ գտնելով, Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ֆրանսայի Շրջանային Վարչութիւնը կեդրոնական Մարմնին հետ համախորհուրդ որոշած է «Բարձրացիր, Բարձրացուր» նշանաբանով ոսկի մէտալ մը նուիրել Պ. Լեւոն Ասլանկիւլի, իբր վարձատրութիւն այն մեծ ծառայութեանց, զորս ան մատուցած է հայութեան եւ հայ մարզաշխարհին, եւ այն օրինակելի ընթացքին, որ ունեցած է «Թէնիս»ի միջազգային խաղավայրերուն վրայ:

Մէտալը իրեն պիտի յանձնուի ընկերական թէյասեղանի մը ընթացքին, որ տեղի պիտի ունենայ յառաջիկայ Երեքշաբթի օր, երեկոյեան ժամը 8.45ին, Restaurant Jean Goujonի մէջ համանուն փողոց, թիւ 8:

Կը յուսանք թէ բոլոր հայ մարզասէրները ընդհանրապէս եւ «Թէնիս»ի սիրահարները մասնաւորաբար պիտի ուզեն իրենց ներկայութեամբ քաջալերել այս թէյասեղանը:

Մասնակցութեան համար 10 ֆր.: Հեռաձայնել՝ Elysée 71,74, ապահովելու համար ձեր տեղը:

×

Հ. Մ. Ը. Մ.Ի ԹԷՆԻՍԻ ԹՈՒՐՆՈՒԱՆ

—··—

Այս թուրնուան տեղի կ'ունենայ Մայիս 28ին, Յունիս 4 եւ 5ին, 22, rue des Bas (Asnières), Tennis Voltaireի գեղեցիկ խաղավայրերուն վրայ, ուր փափաքողները կրնան փորձեր կատարել:

Մասնակցութիւն՝ 15 ֆր. սէմփլի եւ 10 ֆր. տուպլի համար: Գրել՝ U. G. Arménienne, 17, rue Bleue, Paris, պահարանին վրայ մակագրելով՝ Թէնիս: Գեղեցիկ նուէրներ յաղթականներուն:

եւ իր դաշնակիցներուն զինուորապէս տկարացումը եւ նախկին պարտուած պետութեանց զինուորական զօրացումը, կեդրոնական Եւրոպայի մէջ պիտի կազմուի նոր կացութիւն մը, ի վնաս Փոքր Համաձայնութեան եւ Լեհաստանի, վերջապէս գոհացում պիտի տրուի Իտալիոյ գաղթային պահանջներուն: Գալով Գերմանիոյ, դաշնագիրներու վերաքննութիւն պահանջելով, կ՚ուզէ վերագտնել իր նախկին դիրքը աշխարհի մէջ: Իտալական եւ գերմանական մրցակցութիւնը տարակոյս չկայ թէ բախումներ պիտի ունենայ առաջիկային:

Երկրաշարժին աւերները

Երկոտասան կղզիներէն Քոսի մէջ պատահած երկրաշարժը բաւական աւերներ գործեց: Հին քաղաքին մէկ մասը բոլորովին քանդուեցաւ, իտալական գրաւումէն վերջ շինուած նոր թաղերը թեթեւ վնասներ կրեցին: Ցարդ փլատակներուն տակէն հանուեցան 74 մեռեալ եւ 400 վիրաւոր: Այս վերջինները Հռոդոսի եւ Լերոսի հիւանդանոցները փոխադրուեցան: Կառավարութիւնը օգնութիւն հասցուց աղէտեալներուն:

—o—o—

ՉԻՆԱԿԱՆ Թուրքեստանի ապստամբական շարժումը կը ծաւալի արագօրէն: Ապստամբած Իսլամները գրաւեցին մայրաքաղաք Թինան եւ պաշտօնանկ ըրին նահանգին չինացի կառավարիչը:

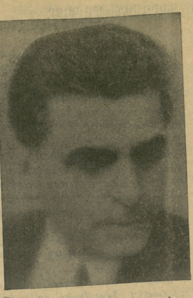
ՃԱՓՈՆՑԻՆԵՐԸ կը շարունակեն իրենց յառաջխաղացումը դէպի Փեքին: Կռիւներ տեղի ունեցան Միյունանի եւ Քուփէյ - Քուի միջեւ, ուր չինական երբեք զօրաբաժիններ կը դիմադրեն ճափոնական յարձակումներուն: Ճափոնցիները ներկայիս կը յառաջանան դէպի Շիշիա՝ երկու օր ռմբակոծելէ վերջ զայն: Փէքինի բնակիչները կը վախնան որ այս ճակատին խզումը խուճապ առաջ բերէ եւ չինական զինուորները նահանջեն:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ Կ. ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղի հերթական դասախօսութիւնը տեղի կ՚ունենայ այս Շաբաթ կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, 71, Ave. Kléber։ Կը խօսի՝ Բժ. Լ. Գրիգորեան:

Դասախօսութենէն յետոյ տեղի կ՚ունենայ ընդհ. անդամական ժողով: Կը հրաւիրուին անդամներն ու համակիրները:

ԱՌՆՈՒՎԻԼ - ԼԸ - ԿՈՆԷՍԻ Հ. Կ. Խաչի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Պ. Նիկողոսեանի «Etoile Bleue» սրահին մէջ։ Վարչութեան ընտրութիւն։ Կը խօսի՝ Տիկին Էլէն Բիւզանդ։

Պ. Ա. ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԻ կը կատարէ Սվէնգալիի դերը

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՇՔԵՂ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Այս Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 8.45ին

Salle du Conservatoire

2, Rue Conservatoire

Métro: Bonne-Nouvelle, Cadet

Ա. ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԻ

Բարեհաճ մասնակցութեամբ

Փարիզի բոլոր հայ դերասաններուն

կը ներկայացնէ՝ ի նպաստ Ա. ԳՄԲԷԹԵԱՆԻ

ՏՐԻԼՊԻ

Տոմսերու գինները ժողովրդական՝ 3, 5, 10, 15 եւ 20 ֆրանք

Կը ծախուին սովորական տեղերը:

Յ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ընկերներու հանդիպումը այսօր Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, 51, Րիւ տը Րիվօլի, «Le Samaritain» սրճարանին ներքնայարկը: Մէթրօ՝ Շաթըլէ:

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ «Սարգիս-Մինասեան» ենթակոմիտէին անդամական ընդհ. ժողովը վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8ին հայ ակումբին մէջ: Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՓԱՐԻԶԻ Ռոստոմ Կոմիտէի ժողովը վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՀՐԱԶԴԱՆ եւ ԱՂԲԻՒՐ-ՍԵՐՈԲ խումբերու միացեալ նիստը յառաջիկայ Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին 32, Ave. des Gobelinsի վերնայարկը: Կարեւոր օրակարգ: Ներկայ պիտի ըլլայ Փարիզի ԿՈՄԻՏԷԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉԸ:

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. Պուլվար Օտտօի «Վռամեան» Ենթակոմիտէն դասախօսական ժողովի կը հրաւիրէ Հրայր, Մուրատ, կայծակ Առաքել եւ Գայլ Վահան խումբերը, այս Կիրակի երեկոյ ժամը 5.30ին, սովորական հաւաքատեղին: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ ԿՈՄԻՏԷՆ արտակարգ ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի բոլոր ընկերները այս Կիրակի առաւօտ ժամը 10ին Հ. Յ. Դ. Դրադարանը: Պարտաւորիչ ներկայութիւն: Ներկայանալ անդամատետրով:

Ընկերահամակրական թէյասեղան

կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «ՄՋՕ» ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

Այս կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին

Պ. Բանիկեանի սրճարանին մէջ, 6bis, Bld. Rodin.

Կը հրաւիրուին քոյր խումբերու բոլոր ընկերները, եւ մասնաւորապէս Շավիլի Արդութեան խումբի բոլոր ընկերները:

կը խօսի ընկեր ԿԱՐՕ ՍԱՍՈՒՆԻ — Մուտքը՝ 5 ֆրանք:

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՏՕՆԷ ԱՊՐԻԼ ՏԱՍՆԸՄԷԿԻ ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՍՈՒԳԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ — ԱՅՍ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 9ին

ՊՐԷՊԱՆ ՄԱՐՍԷՅԷԷ սրահին մէջ

Կը նախագահէ՝ Պ. ՂԵՒՈՆԴ ՄԵԼՈՅԵԱՆ

ՎԱԼԱՆՍ — ԱՅՍ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 9ին

ՌՈՄԱՆ — ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷՆ ՅԵՏՈՅ ԺԱՄԸ 3ին

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ մասնաւոր յայտագրով:

Մանկապարտէզի հանդէս

ՓՈՐԹ ՏԻԹԱԼԻԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆԻ Մանկապարտէզի ցերեկոյթը այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին, 2, rue de la Mairieի սրահին մէջ: Բացման խօսք՝ Պ. Պ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ:

Կը բանախօսէ՝ Պ. ՀՐԱՉ ԵՐՈՒԱՆԴ

Գեղարուեստական բաժին.— Մանկական երգեր, արտասանութիւն, ճայկական պար եւ զաւեշտ մը փոքրիկներու կողմէ:

Մուտք՝ 5 ֆրանք:

Կարմիր Խաչի «Օր»ը Վիէնի մէջ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ՝ ՎԻԷՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին, Ռ. Ա. Ակումբին մէջ կը նախագահէ՝ Պ. ՅԱԿՈԲ ՄԿՐԵԱՆ կը խօսի Օր. Ս. ՅԱԿՈԲԵԱՆ (փարիզէն) երգ, պար եւ Թատերական ներկայացում աշակերտութեան կողմէ: Կը հրաւիրուի վիէնի հայ հասարակութիւնը:

«ՄԱՅԻՍ 28»Ը

Հ. Հ. ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ 15րդ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

Նախաձեռնութեամբ՝ Հ. Հ. Պատուիրակութեան

Կը տօնուի Փարիզի մէջ Մայիս 27ին

Շաբաթ գիշեր ժամը 8.30էն մինչեւ առաւօտ

Petit Journalի սրահին մէջ

Կը նախագահէ Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ

կը խօսի Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին եւ պարեր:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՄԱՅԻՍ 27ին

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (22)

ՉՈՐՍ ԱՐԴԱՐ ՄԱՐԴԻԿ

Հեղինակ՝ ԷՏԿԸՐ ՈՒՕԼԸՍ — Թարգմ. Ժ. Մ.

ԳԼՈՒԽ ՎԵՑԵՐՈՐԴ

ՀԵՏՔԵՐԸ

— Դո՛ւն մատնեցիր ինքզինքդ, ըսաւ Մէնֆրէտ հանդարտութեամբ. անհաւասկ քու պատիժդ. բայց հոգ չէ, տեղ մը պիտի ճարենք քեզի համար, նոր հայրենիք մը օտար երկինքի տակ, ուր սիրուհիդ պիտի սպասէ քեզի:

Թէրի կասկածոտ աչքերով նայեցաւ անոնց: Իր վրայ կը խնդայի՞ն արդեօք: Ժպիտ չկար անոնց դէմքին վրայ: Միայն Կոնզալէզն էր որ հետաքրքիր ու խուզարկող նայուածք մը նետեց Թէրիին. թերեւս գաղտնի իմաստ մը տեսնէր անոր խօսքերուն մէջ:

— Երդում կ՚ընէ՞ք, հարցուց Թէրի, երդում կ՚ընէ՞ք որ …

— Կը խոստանամ ու եթէ կ՚ուզես կ՚երդնում ալ, ըսաւ Մէնֆրէտ. հիմա գիտես արդէն թէ ինչ կը սպասենք քեզմէ վաղը գիշեր:

Թէրի գլուխով հաստատական նշան մը ըրաւ:

— Ո՛չ մէկ սխալ, ո՛չ մէկ վրիպում. դուն, ես, Փուաքառ ու Կոնզալէզը պիտի սպաննենք այս անարդար մարդը այնպիսի ձեւով մը որ աշխարհ զարմանայ: Սպանութիւն մը որ ապշահար պիտի թողու ամբողջ մարդկութիւնը. մահ մը որ պիտի ըլլայ արագ, ապահով ու պիտի սպրդի պատերէն ներս՝ հակառակ բոլոր հսկողութեանց: Այս տեսակ բան երբեք պատահած չէ դեռ …

Մէնֆրէտ ընդհատեց իր խօսքը: Կարմրութիւն մը երեւցաւ իր այտերուն վրայ ու բոց մը իր աչքերուն մէջ: Նայեցաւ իր երկու ընկերներուն: Փուաքառ նստած էր անշարժ ու մտածկոտ. իսկ Լէոն հետաքրքիր ու խուզարկող արտայայտութիւն մը ունէր դէմքին վրայ:

— Կը ցաւիմ, շարունակեց Մէնֆրէտ, մոռցայ մեր դասը եւ մեր վերջնական նպատակը ու կը մտածեմ միջոցներուն տարօրինակութեան մասին:

— Հասկնալի է, ըսաւ Փուաքառ:

Լռութիւն տիրեց սենեակին մէջ քանի մը վայրկեան ու յետոյ Մէնֆրէտ խնդաց:

— Գործի սկսինք, ըսաւ ու քայլերը ուղղեց դէպ ի քիմիական աշխատանոցը. ընկերները հետեւեցան իրեն:

Երբ ներս մտան, Թէրի հանեց վերարկուն. ինքն էր որ գիտէր գործին գաղտնիքը: Հրահանգներ ու հրամաններ տուաւ միւսներուն, որոնց առջեւ սարսափահար կեցած էր քանի մը վայրկեան առաջ:

Իսկապէս մեծ էր ձեռնարկը: Կարեւոր հաշիւներ պիտի ընէին Թուղթի վրայ, որովհետեւ Սըր Ֆիլիփ Րէյմընը սպաննելու համար Չորս Արդարները պիտի դիմէին արդի գիտութեան բոլոր միջոցներուն:

— Երթամ անգամ մը աչքէ անցընեմ վայրը, ըսաւ Մէնֆրէտ յանկարծ ու դուրս ելաւ սենեակէն: Քանի մը վայրկեան ետք, վերադարձաւ միասին բերելով սանդուղ մը զոր կռթնցուց պատին. բարձրացաւ դէպ ի տանիքը: Այնտեղ էր հիմա արդէն, կեցած բաց օդին մէջ. իր աչքերուն առջեւ կը տարածուէր մշուշապատ հորիզոնը: Նայեցաւ իր շուրջը. տեսաւ տուներուն ծխնելոյզներն ու հեռագրի անհրապոյր ձողերը:

Աչքերուն բարձրացուց հեռադիտակը ու նայեցաւ դէպ ի հարաւ. յետոյ հանդարտ քայլերով մօտեցաւ տանիքին ղռնակին, բացաւ զայն ու իջաւ իր ընկերներուն մօտ:

— Լա՛ւ, ի՞նչ լուր նայինք, ըսաւ Թէրի յաղթական շեշտով մը:

— Պիտակն ալ փակցուցեր էք արդէն, ըսաւ Մէնֆրէտ:

— Աւելի լաւ է այդպէս, քանի որ մութին մէջ պիտի աշխատինք, պատասխանեց Թէրի:

— Տեսա՞ր … հարցուց Փուաքառ:

— Շատ անորոշ կերպով կրցայ տեսնել խորհրդարանը եւ նախարարութեանց փողոցը:

Թէրի իր ամբողջ ուշադրութիւնը կեդրոնացուցած էր իր աշխատանքին վրայ: Ինչ որ ալ եղած ըլլար իր արհեստը, յայտնի էր թէ անճարակ մէկը չէր: Գիտէր թէ իր կարելին պարտաւոր էր ընել այդ մարդոց համար:

Վերջին օրերս զգացեր էր գերակշռութիւնը իր ընկերներուն: Կարգը եկած էր հիմա իրեն ցոյց տալու համար իր կարողութիւնները եւ յարգանք ներշնչելու համար անոնց:

Մէնֆրէտ եւ ընկերները մէկ կողմ կեցած կը դիտէին Թէրին: Լէոն Կոնզալէզ, որ գիտուն մըն էր ու նաեւ դիմագէտ՝ ապշահար կը հետեւէր Թէրիի շարժումներուն ու չէր կրնար պատշաճեցնել ոճիրի գաղափարը արհեստաւոր Թէրիին:

— Պատրաստ է ամէն ինչ, ըսաւ Թէրի գոհունակ քմծիծաղով մը. մէկ մը ձեռք ձգեմ այդ նախարարը, քանի մը վայրկեան հետը խօսիմ ու յաջորդին արդէն մեռած պիտի ըլլայ:

Իր դէմքը որ զարշելի էր ընդհանրապէս, դիւային արտայայտութիւն մը ստացաւ այդ պահուն: Կը նմանէր ցուլի մը որուն արիւնլուայ դունչը սարսափ կ՚ազդէ մարդուն: Անդորրութիւն մը կար սակայն միւսներուն դէմքին վրայ: Երեքն ալ կեցած էին անշարժ. իրենց արտայայտութեան մէջ չկար խանդավառութիւն կամ երկիւղ, հպարտութիւն: Նշմարելի էր միայն հետաքրքրութիւն մը որ յատուկ է հաւնիլը արտասանող դատաւորներուն: Թէրի տեսաւ այդ չարագուշակ արտայայտութիւնը ու սարսափ զգաց:

— Սպասեցէք, սպասեցէք, մի՛ նայիք այդպէս, Աստուծոյ սիրուն, գոչեց Թէրի ու ձեռքերովը ծածկեց դէմքը:

— Այդպէ՞ս … ի՞նչ ըսել կ՚ուզես, հարցուց Լէոն:

— Ձեր դէմքը … այսինքն … նստած դատաւորին պէս ըսել կ՚ուզեմ:

— Եթէ այսպէս կը նայինք, ըսաւ Մէնֆրէտ, պատճառը այն է որ դատաւորներ ենք մենք այստեղ. ո՛չ այն դատաւորներ, այլ եւ պատիժի գործադրողներ:

(Շարունակելի)

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme :-: PARIS (13)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 28 ԱՊՐԻԼ 1933

28 Avril 1933

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2174

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

Ո՞Վ ՊԻՏԻ ԱՊԱՀՈՎԷ ԽԱՂԱՂՈՒԹԻՒՆԸ

—o—o—

Ուաշինկթընի խորհրդակցութիւնները կը շարունակեն դեռ գրաւեցնել ամբողջ աշխարհի միտքը: Բոլորին աչքերը դարձած են արեւմուտք՝ անկէ յուսալով փրկարար լոյսը:

Ու այս տենդոտ սպասումի օրերուն, մոռացութեան տրուած են ուրիշ աւելի կարեւոր հարցեր, որոնք նախագահ Րուզվելթի օրակարգին վրայ չեն գտնուիր եւ որոնք սակայն կը սպառնան վերջնականապէս խանգարել աշխարհի խաղաղութիւնը:

Ծայրագոյն Արեւելքը մշտավառ հնոցի մը վերածուած է արդէն տարիներէ ի վեր: Ճափոն իր աշխարհակալական ծրագիրները կը գործադրէ անարգել, առանց աջ ու ձախ նայելու: Ո՛չ ոք կը կը համարձակի անհանգիստ ընել զինքը: Չինաստանն ու Մանչուրիան բաց դաշտեր են իրեն համար: Մինչ մէկ կողմէ կը քալէ Փէքինի վրայ՝ չինական հնամենի մայրաքաղաքը գրաւելու համար, միւս կողմէ զանազան մեքենայութիւններ կը լարէ հիւսիսային սահմանին վրայ, Խորհրդային Միութեան միջամտութիւններուն միանգամ ընդմիշտ վերջ տալու համար:

Վերջին տեղեկութիւնները շատ լաւատես չեն եւ հրդեհը կրնայ բռնկիլ վայրկեանէ վայրկեան:

Ճափոն գործելու ազատութիւն ունենալու համար, հանդիսաւորապէս քաշուեցաւ Ժընեւի արիսպագոսէն:

Ազգերու Դաշնակցութիւնը, որ 13 տարիէ ի վեր կը գործէ, անգամ մը եւս հաստատեց իր սնանկութիւնը:

Նախագահ Ուիլսըն, որ առաքեալի մը պէս պաշտուեցաւ կենդանութեանը, Ազգերու Դաշնակցութեան ծրագիրը յղանալով, միամիտ հաւատքն ունէր մարդկութիւնը վերջնապէս ազատագրելու, պատերազմն ու անիրաւութիւնները ընդմիշտ բառնալու:

Սակայն Ա. Դաշնակցութիւնը առաջին քայլերէն իսկ, 1920ի աշնան հռչակած էր արդէն իր սնանկութիւնը: Հայաստանի նորածին Հանրապետութիւնը, որ իբրեւ դաշնագիր կողմ Սեվրի դաշնագրին, բնական անդամը պէտք է ըլլար ազգերու արիսպագոսին, եւ դաշնակիցներու պատուոյ խօսքն ունէր այդ մասին, մերժուեցաւ գրաւելէ իրեն սահմանուած աթոռը, որովհետեւ այդ որոշումը տրուելիք օրն իսկ լուր հասած էր թէ Թուրքերը յարձակած են Հայաստանի վրայ: Եւ որպէս զի չստիպուի պաշտպանել մեր երկիրը օտար յարձակումի դէմ, համաձայն Ազգերու Դաշնակցութեան Ուխտին, չվաւերացուեց Հայաստանի անդամակցութիւնը: Այդ օրէն արդէն յայտնի եղաւ թէ ոչ մէկ հմայք եւ իրական արժէք պիտի ներկայացնէր այդ հիմնարկութիւնը:

Յետագայ դէպքերը հաստատեցին ատիկա: Եւ Իտալիայէն վերջ ուրիշ պետութիւններ ալ անդրանեցին զայն՝ երբ պահանջեց իրենց ազգային շահը:

Ուրեմն այսօր պերճանքի հասարակ առարկայ մը դարձած է այդ հիմնարկութիւնը, ցուցահանդէս մը՝ Եւրոպայի պորտին վրայ: Հոն գեղեցիկ ճառեր կը խօսուին, հրաշալի ծրագիրներ կը մշակուին, առանց սակայն նշանախեց մը իսկ փոխելու իւրաքանչիւր պետութեան թաքուն ծրագիրներէն: Խաբէութեան գործիք մը պարզապէս հզօրներու ձեռքին մէջ՝ տկարները քնացնելու եւ ի յառաջագունէ իրենց գծած ծրագիրները իրագործելու համար:

Քանի՛ կը շատնան միջազգային ժողովները Ազգերու Դաշնակցութեան հովանիին տակ, ա՛յնքան կ'աւելնան նոր պատերազմի վախերը: Զինաթափութեան մասին կը խօսին տարիներէ ի վեր, ու օրէ օր ա՛յնքան աւելի մեծ թափով ու եռանդով կը սպառազինուին անոնք որ խաղաղութենէ կը ճառեն:

Գաղտնի դիւանագիտութիւնը արգիլուած է: Քաղաքական ամէն ձեռնարկ, կնքուած ամէն համաձայնութիւն կամ դաշնագիր պէտք է հաղորդուի Ազգերու Դաշնակցութեան: Սակայն այսօր աւելի քան երբեք ի պատուի է ծածուկ դիւանագիտութիւնը:

Ազգերու Դաշնակցութենէն դուրս եւ անոր գլուխէն վեր քաղաքական զանազան խաղեր կը սարքուին այս օրերս:

Հռոմի տեսակցութիւնները շատ պերճախօս են այդ տեսակէտէն: Մուսոլինիի ծրագիրը՝ քառապետութիւն հաստատելու մասին Եւրոպայի գլխուն, հաւանութեանը արժանացաւ Մաքտոնըլտի եւ Հիթլերի: Այդ ծրագրին միակ նպատակն է դաշնագիրներու վերաքննութիւնը:

Ազգերու Դաշնակցութիւնը, որ կոչուած էր պահակն ըլլալու 1919ին հաստատուած գոյավիճակին, անզօր դարձած է այլ եւս կատարելու իր պաշտօնը:

Ու փոքր պետութիւնները արդէն սարսափի մատնուած են: Քանի որ իրաւունքը միշտ զօրաւորինն է, բնականաբար դաշնագիրներու վերաքննութեան մէջ առաջին հարուածը պիտի ստանան տկարները:

Չեխոսլովաքիոյ արտաքին նախարար Պէնէշի ճառը խորհրդարանին մէջ, ցոյց կուտայ Փոքր Համաձայնութեան մտավախութիւնը: Ռումանիա, Եուկոսլաւիա եւ Չեխոսլովաքիա շատ գոհ են այսօրուան կացութենէն: Գոյավիճակին մէջ ո եւ է փոփոխութիւն անպայման իրենց ի վնաս կրնայ ըլլալ: Այդ է պատճառը, որ փոքրերը կ'ուզեն զօրանալ նախ իրենք իրենց մէջ, Փոքր Համաձայնութեան սայլին լծելով նաեւ Լեհաստանը: Յետոյ նաեւ ամուր կը փարին իրենց մեծ պաշտպանին՝ Ֆրանսայի, որպէս զի ճգնաժամային վայրկեանին մինակ չձգէ զիրենք:

Յատկանշական է չեխ նախարարին այն ազդարարութիւնը թէ՝ Չեխոսլովաքիան պատրաստ է զէնքով դիմաւորելու իր հողին վրայ կատարուելիք ո եւ է յարձակում: Նորազատ պետութիւնը երբեք թիզ մը հող չպիտի զիջի օտարին՝ սպառնալիքներով:

Լարուած վիճակ կը տիրէ ամէն կողմ: Օրերը յղի են: Ծանր ճգնաժամ մը կ'անցնէ աշխարհ, կեդրոնական Եւրոպայէն ու Պալքաններէն մինչեւ Ծայրագոյն Արեւելք:

Ո՞վ պիտի ապահովէ խաղաղութիւնը:

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՈՒԱՇԻՆԿԹԸՆԻ ԽՕՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

—o—o—

ՄԱՔՏՈՆԸԼՏ ՄԵԿՆԵՑԱՒ, ԷՐԻՕ ԱԼ ԱՅՍՕՐ ՆԱՒ ԿԸ ՆՍՏԻ

Ուաշինկթընի խօսակցութիւնները իրենց վախճանին կը յանգին: Չորեքշաբթի օր նախագահ Րուզվէլթ, Մաքտոնըլտ եւ Էրիօ առանձին եւ միասին տեսակցութիւններ ունեցան: Կէսօրին Անգլիոյ վարչապետը Ուաշինկթընէն մեկնեցաւ Նիւ Եորք, ուր «Պէրէնկարիա» շոգենաւը նստաւ, Լոնտոն վերադառնալու համար:

Րուզվէլթի եւ Մաքտոնըլտի տեսակցութեանց արդիւնքին մասին հրատարակուեցաւ հետեւեալ պաշտօնական զեկոյցը.

— «Մեր խօսակցութիւններուն նպատակը չէր վերջնական համաձայնագրեր կնքել: Այդ գործը կը վերաբերի համաշխարհային տնտեսական խորհրդաժողովին: Տեսնուեցաւ որ երկու կառավարութիւններն ալ այդ խորհրդաժողովի գլխաւոր հարցերուն կը մօտենան միեւնոյն նպատակով եւ նոյն մեթոտներով: Այս խօսակցութեանց ընթացքին գործնական միջոցներու մասին մտածուեցաւ: Հիմնական եւ առաջնակարգ նկատուեցաւ նախանիւթերու գիներուն բարձրացումը: Այդ նպատակին հասնելու համար միջոցներ պէտք է առնուին միաժամանակ տնտեսական, դրամական, քաղաքական եւ առեւտրական մարզերուն մէջ: Ճիգ պէտք է ընել մէջտեղէն վերցնելու համար այն արգելքները, որոնք կը նեղեն միջազգային առեւտուրը, ինչպէս մաքսատուրքերը, բաժնեցուցակի դրութիւնը, օտար դրամ գնելու համար դրուած արգելքները, եւայլն:

«Կեդրոնական դրամատուները հաւաքական աշխատանք պէտք է տանին՝ ընդարձակ վարկեր բանալու համար: Նախաձեռնութեան ոգին, ստեղծուելիք նպաստաւոր պայմաններուն մէջ, պէտք է մղում տայ գործերու բացուելուն. այս առթիւ կառավարութիւնները կրնան որոշ դեր կատարել՝ երբ արտօնեն դրամագլուխներու արտածումը: Անհրաժեշտ է հաւասարակշռութիւն հաստատել միջազգային դրամներու դրութեան մէջ, ու երբ պարագաները ներեն՝ պէտք է հաստատել միջազգային դրամանիշ մը՝ արգիլելու համար գիներու անկումը: Այս ձեւով պիտի արգիլուի կրկնութիւնը այն սխալներուն, որոնք անցեալին մէջ ա՛յնքան աղէտաւոր արդիւնքներ տուին: Այս պատճառաւ, վինաբանութեան առարկայ դարձաւ արծաթ – մետաղի խնդիրը, որ ա՛յնքան կարեւոր է Արեւելքի հետ կատարուած առեւտուրին մէջ, ու թելադրութիւններ եղան արծաթի դրութիւնը բարելաւելու համար:

«Բոլոր այս խնդիրները իրարու հետ կապ ունին եւ մէկ երկիր առանձին գործելով չի կրնար գլուխ հանել զանոնք: Առողջ եւ տեւական վերականգնում մը համաշխարհային կացութեան մէջ, կախուած է բոլոր ազգերու գործակցութենէն:

«Հետեւաբար վերջին օրերս վինաբանուած այս առաջարկները պիտի քննուին Ուաշինկթըն հրաւիրուած ուրիշ ազգերու ներկայացուցիչներուն կողմէ եւս, կարելի եղածին չափ տեսակէտներու համանմանութիւն մը ստեղծելու համար միջազգային տնտեսական խորհրդաժողովի գումարումէն առաջ:

«Անգլօ-ամերիկեան խօսակցութեանց ընթացքին երկու երկիրները անգամ մը եւս հաստատեցին թէ տեսակէտներու նոյնութիւն կայ հասնելիք նպատակին եւ գործադրուելիք միջոցներուն մասին: Քայլ մը եւս առին լուծելու համար այն խնդիրները, որոնք այնքան ծանր կը ճնշեն աշխարհի ամէնէն խելացի, աշխատասէր եւ արժանաւոր մարդոց եւ կիներու վրայ, մարդկային խաբիսխը մեր քաղաքակրթութեան, որուն դժբախտութիւնը մեղմել մեր հաւաքական նպատակն է»:

Ինչպէս գրեցինք երէկ, միջազգային տնտեսական խորհրդաժողովը պիտի բացուի Լոնտոնի մէջ, յունիս 12ին, այսինքն Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ կողմէ Ամերիկայի վճարուելիք պատերազմական պարտքի ժամկէտէն երեք օր առաջ: Ցոյս կայ թէ խորհրդաժողովը իր առաջին նիստերուն մէջ իսկ այդ պարտքերուն յետաձգումը պիտի որոշէ: Այս մասին համաձայնութիւն գոյացած է Րուզվէլթի եւ Մաքտոնըլտի միջեւ: Համաձայնած են նաեւ մաքսատուրքերը զեղչել եւ միջազգային առեւտուրին զարկ տալու համար հիմնել կեդրոնական դրամատուն մը, որ դրամ փոխ տայ աղքատ երկիրներու:

Ասկէ զատ մաքսային զինադադար մը պիտի հռչակուի յունիս 12էն մինչեւ խորհրդաժողովին վերջանալը: Տոլարն ու սթերլինը պիտի ամրապնդուին խորհրդաժողովի ընթացքին: Պ. Էրիոյի հետ իր տեսակցութեան ընթացքին Պ. Մաքտոնըլտ չէ ուզած ո եւ է յանձնառութիւն ստանձնել սթերլինի վերջնական սակի մասին: Հեռագրի մը համաձայն, սկզբունքային համաձայնութիւն գոյացած է դրամական կայունացում ընել 3.50 կամ 3.75 տոլարը մէկ սթերլինի հիման վրայ:

Փարիզի հրապարակին վրայ սթերլինն ու տոլարը յաջորդական անկում եւ բարձրացում կ'ունենան՝ համաձայն խնդրանքի եւ մատուցումի: Անգլիականը կը տատանէր 87—88.50ի, տոլարը՝ 22.60էն 23.20ի միջեւ:

Պ. Էրիօ այսօր կը վերջացնէ իր տեսակցութիւնները նախագահ Րուզվէլթի հետ եւ Նիւ Եորքէն նաւ կը նստի վերադառնալու համար:

ՈՒԱՇԻՆԿԹԸՆ, 7 ապրիլ. — Անգլիոյ վարչապետը մեկնեցաւ, բայց մասնագէտները կը մնան դեռ: Երեք տեսակ խնդիր կայ սեղանին վրայ. ընդտեսական – ելմտական, զինաթափութիւն – ապահովութիւն եւ պարտքերու խնդիր: Առաջինին համար մասնագէտները աշխատեցան երէկ եւ պիտի աշխատին այսօր ամբողջ օրը: Այս մասին պատրաստուած տեղեկագիրը առաւօտուն յանձնուեցաւ Պ. Էրիոյի, նախագահին հետ իր վիճաբանութեանց հիմ ծառայելու համար: Երէկ ամբողջ օրը Պ. Էրիօ միայն զինաթափութեան եւ ապահովութեան խնդրին մասին խօսեցաւ Պ. Րուզվէլթի հետ, մանրամասնօրէն պարզելով ֆրանսական տեսակէտը: Պարտքերու հարցին մասին պիտի սկսին խօսիլ այսօր կէսօրէ վերջ: Նախագահը լիազօրութիւն պիտի խնդրէ Խորհրդարանէն՝ յունիս 15ի վճարումները յետաձգելու համար:

Գերման պատուիրակ մըն ալ Ամերիկա կ'երթայ

Անգլիայէն եւ Ֆրանսայէն վերջ, Գերմանիա եւս պատուիրակ մը կը ղրկէ Ուաշինկթըն կարծիքի փոխանակութիւններ ունենալու համար նախագահ Րուզվէլթի հետ: Այս վերջինը հրաւիրած էր վարչապետը կամ նախարար մը, սակայն ներկայիս ոչ Հիթլէր եւ ոչ ալ ո եւ է նախարար կրնայ բացակայիլ Գերմանիայէն, ուստի պատուիրակ նշանակուեցաւ Ռայխսպանքի տնօրէն Տոքթ. Շախթ: Գերման պատուիրակը որոշ ծրագիր մը չի տանիր հետը: Պիտի աշխատի Ամերիկայի հետ առեւտրական համաձայնագիր մը կնքել: Տր. Շախթ Ամերիկա կը հասնի մայիս 5ին, Տէօյչլանտ շոգենաւով:

ՄԱՀ ԸՆԿԵՐ ՕՀԱՆ ԿԱՐՈՅԻ

Սրտի խորունկ կսկիծով կը հաղորդենք մեր երիտասարդ աշխատակիցներէն Օհան Կարոյի ցաւալի մահը, որ տեղի ունեցաւ երէկ առաւօտ ժամը 11ին Պրուսէ հիւանդանոցին մէջ ուր փոխադրուած էր քանի մը շաբաթ առաջ:

Ընկ. Օհան Կարօ վերջերս բոլորովին տկարացած էր եւ կը տառապէր աղիքի հիւծախտէ: Չէր գիտեր իր հիւանդութեան ծանրութիւնը եւ մեծ յոյս ունէր շուտով ապաքինելու: Դժբախտաբար բժիշկները հաստատեցին թէ հիւանդութիւնը շատ առաջացած էր եւ հնարաւոր չեղաւ փրկել զինքը:

Հանգուցեալ ընկերը անդամ էր Հ. Յ. Դաշնակցութեան Եւրոպայի Կեդրոնական Կոմիտէին, Նահատակ Գրագէտներու Բարեկամներու եւ Հայ Գրողներու ընկերակցութեան: Բնիկ Վանեցի էր: Փարիզ կը գտնուէր շուրջ տասը տարիէ ի վեր եւ կ'աշխատէր դեղի մթերանոցի մը մէջ: Վերջին ծայր պարկեշտ եւ ընկերական, սիրուած էր բոլորէն:

Իր կեանքին եւ գրականութեան մասին յաջորդով:

Ռուսեւճափոն վէճը կը ծանրանայ

Խարպինէն կը հաղորդեն թէ խորհրդային կառավարութիւնը որոշած է հետեւանք չտալ ճափոնական կառավարութեան այն բողոքագրին, որով ան կը պահանջէր Արեւելեան Չինաստանի երկաթուղիին պատկանող վայրաշարժներն ու վակոնները՝ գրաւուած խորհրդային իշխանութեանց կողմէ:

Այս մերժումին վրայ, ճափոնական քաղաքական շրջանակները ճգնումի կը սպասեն երկու երկիրներու միջեւ:

Խարպինի ճափոնական հիւպատոսը յայտարարեց որ եթէ ռուսական ուժերը մանչուրական հողէն ներս մտնեն, Թօքիոյի կառավարութիւնը պիտի ստիպուի պաշտպանել Մանչուրիոյ հողային ամբողջութիւնը, համաձայն անցեալ սեպտ. 15ին կնքուած զինակցութեան դաշնագրին Ճափոնի եւ Մանչուքուոյի միջեւ:

Մոսկուայի հեռագրական գործակալութեան պաշտօնական մէկ զեկոյցը ծանր ամբաստանութիւններ կ'ընէ Խարպինի ճափոնական հիւպատոս Մորիսիմի դէմ, որ Մանչուքուոյի կառավարութեան վրայ կռթնած՝ կ'ուզէ Խորհրդային Միութիւնը բոլորովին զրկել Արեւելեան Չինաստանի երկաթուղին շահագործելէ: Ամբողջ ծրագիր մը պատրաստուած է ճափոնցիներուն կողմէ՝ գրաւելու համար յիշեալ գիծը: Զեկոյցին լեզուն շատ խիստ է եւ ցոյց կուտայ թէ կիրքերը ո՛րքան լարուած են:

Պատերա՞զմ պիտի ծագի

ՓԷՔԻՆ, 26 ապրիլ. — Չինաստանի պատերազմական նախարար Հօ Եինկ Շինկ այսօր հրատարակուած զեկոյցով մը վախ կը յայտնէ թէ մօտ ապագային պատերազմ ծագի Ճափոնի եւ Խորհրդային Միութեան միջեւ:

— Հիմնուելով գաղտնի տեղեկութեանց վրայ, կ'ըսէ նախարարը, կրնամ հաստատել թէ արեւելեան Չինաստանի երկաթուղիի մասին ռուսեւճափոն վէճը բաւական ծանր է՝ զինեալ կռիւ մը նախատեսելու համար: Ճափոնցիները ամբողջ զօրաբաժին մը եւ ռազմանիւթի կարեւոր մթերքներ ղրկեցին Մանչուրիոյ հիւսիսը, մինչ բոլշեւիկները զինուոր կը համախմբեն Վլատիվոսթոքի, Չիթայի եւ Խապարովսքի մէջ: Անոնք 12 զօրաբաժին եւ 300 օդանաւ կեդրոնացուցին յիշեալ զանազան վայրերուն մէջ»:

Փոքր պետութեանց մտավախութիւնը

Երէկ տուած էինք գլխաւոր գիծերը Չեխոսլավաքիոյ արտաքին նախարար Պենէշի Փրակայի խորհրդարանին մէջ արտասանած կարեւոր ճառին: Ստորեւ ամփոփելով կուտանք ուրիշ մասեր.

Գերմանիոյ համար դաշնագիրներու վերաքննութիւնը ուղղակի շահի քաղաքականութիւն մըն է, իսկ Իտալիոյ համար միջոց մը եւ գործիք մը Եւրոպայի ուժերու դասաւորումը դարձնելու ի նպաստ իրեն: Փոքր Համաձայնութիւնը երկու նպատակ ունի. նախ՝ արգիլել վերահաստատումը այն անցեալ դրութեան, որով պզտիկ պետութիւնները խաղալիք կը դառնային մեծերու նախանձին, յետոյ համաձայնութիւն գոյացնել պզտիկ պետութեանց միջեւ:

Փոքր Համաձայնութիւնը չի յաւակնիր դասուելու մեծ պետութեանց շարքին մէջ, բայց զայն կազմող պետութիւնները միջազգային իրաւունքի տեսակէտէն գործօն անձնաւորութիւններ են՝ ամէն կերպով հաւասար միւսներուն և իրենցմէ վեր ո՛չ մէկ ուրիշ հեղինակութիւն կը ճանչնան, բաց ի Ազգերու Դաշնակցութենէն, որքան ատեն որ այս վերջինը կը գործէ համաձայն իր Ուխտի ոգիին ու տառին:

Փոքր Համաձայնութիւնը Չորսերու դաշինքի ծրագիրը կը նկատէ խապառ մեռած անցեալի մը պատկանող ձեռնարկ: Ատոր մէջ կը տեսնէ փորձ մը վերադառնալու նախքան պատերազմեան մեթոտներուն, մերժելու նոր պետութեանց այն դիրքը որուն արժանի են ժողովրդավարութեան սկզբունքին վրայ հիմնուած եւրոպական քաղաքականութեան մը մէջ: Ատոր մէջ կը տեսնէ նաեւ փորձ մը Ազգերու Դաշնակցութենէն խլելու իր իրաւասութենէն մաս մը եւ քմահաճ կերպով փոխելու անոր կարգուսարքը:

Չենք հասկնար թէ ինչպէս ո եւ է անկախ պետութիւն մը թոյլ կրնայ տալ ուրիշ պետութեանց, հոգ չէ թէ մեծ ըլլան անոնք, որ իրենց քաղաքական կամ բարոյական պզտիկութիւններուն շնորհիւ եւ առաջուց իրարու մէջ համաձայնելով ուզածնուն պէս իրենց տրամադրութեան ենթարկեն անոր հողը, այսինքն բան մը՝ որ ամէն պետութեան համար իր կեանքին հիմը, իր գոյութեան առաջնակարգ եւ հիմնական պայմանը կը կազմէ: Այդպիսի բան միայն զէնքով կրնայ դիմաւորուիլ. Ուրիշ խնդիր, եթէ փոխադարձ համաձայնութեամբ և առանց ճնշումի սահմանագլուխի սրբագրութիւն կատարուի:

Վերջացնելով, Տոքթ. Պէնէշ յայտնեց թէ Չեխօսլովաքիան կը փափաքի մշտնջենական բարեկամութեան դաշինք մը կնքել Լեհաստանի հետ:

Զինաթափութեան Խորհրդաժողովը

Ժընեւի Զինաթափութեան խորհրդաժողովը կը շարունակէ իր աշխատանքները երեք օրէ ի վեր: Անգլիական ծրագիրը գլուխ առ գլուխ կը քննուի: Զանազան երկիրներ կարեւոր փոփոխութիւններ կ'առաջարկեն՝ մասնաւորաբար ապահովութեան խնդրին մասին: Աւջի օրուան նիստին մէջ կարեւոր յայտարարութիւններ ըրաւ Ամերիկայի ներկայացուցիչ Նորման Տէյվիս: Ըսաւ թէ իր կառավարութիւնը ամէն ջանք ի գործ պիտի դնէ խաղաղութիւնը պահպա-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՍՈՒՐԻՈՅ ՏԵՂԱԿԱՆ ՃԱՐՏԱՐԱՐՈՒԵՍՏԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

—o—o—

Սուրիոյ տնտեսական կեանքին մէջ կարեւոր տեղ կը գրաւէ ծխախոտի ճարտարարուեստը։ Նախկին, Օսմանեան Ռէժիի մենաշնորհի ջնջումէն յետոյ, երեք տարիէ ի վեր կը գործածուի պանտրօլի դրութիւնը եւ այդ թըւականէն ասդին, ծխախոտի ճարտարարուեստը մտաւ բոլորովին նոր փուլի մէջ։ Մենաշնորհի վերացումը եւ ծխախոտի ազատ մշակութիւնը առիթ ընծայեցին ժողովրդին, որ եռանդով կապուի այս զբաղումին։ Բայց երեք տարուան փորձառութիւնը ցոյց տըւաւ, որ մենաշնորհը աւելի նպաստաւոր է կառավարութեան համար, յատկապէս սուրիական կառավարութեան համար, որովհետեւ ելմտական նախարարութիւնները ամէն ամիս նոր բացեր կ'արձանագրէին ծխախոտի եկամուտներէ։ Իսկ, միւս կողմէ, մըրցակցութիւնները այնքան զարգացան, որ բոլոր ընկերութիւններն ալ, առանց բացառութեան, վնասով կ'աշխատին։ Երեւակայել, որ տուփ մը սիկարէթը Ֆրանսայի մէջ 5 կամ 6 փրանքով կը ծախուի, Սուրիոյ մէջ կ'արժէ 1 փր.։ Սիկարէթի տուփի վրայ փակցուած պանտրօլը եւ ծախողչէքը զեղչենք, մնացածը ձրի կը տրուի ծխողներուն։ Կը լսենք որ, յառաջիկայ տարուան համար, 1934ին, դարձեալ, մենաշնորհի պիտի տրուի ծխախոտի արդիւնաբերութիւնը 10—20 տարուան պայմանաժամով։ Արդէն, Սուրիոյ խորհրդարանի ելմտական յանձնաժողովը այս ուղղութեամբ նպաստաւոր տեսակէտ բերած է երեսփ. ժողովին։

Շնորհիւ ծխողներու անսպառ պահանջին, ծխախոտի մշակութիւնը, արտադրութիւնը եւ նաեւ արդիւնաբերութիւնը շուտով զարգացան Սուրիոյ մէջ, մանաւանդ երբ բարձրացաւ մաքսատուրքը օտար երկիրներէն ներածուող ծխախոտին վրայ։ Պէտք է ըսել, որ Թուրքիան առաջին վնասուողը եղաւ, որովհետեւ, նախապէս, գրեթէ ամէն կողմ թրքական «Սամսոն» ծխախոտը կը գործածուէր։ Ինչպէս ըսի, սիկարէթի գործարաններ բացուեցան Սուրիոյ ամէն կողմերը, տեղական դրամագլուխներով։ Բայց, յետագային, Սուրիա եւ Լիբանան հաստատուեցաւ սիկարէթի անգլիական ամենամեծ ընկերութեան մասնաճիւղը, ինչպէս նաեւ նախկին Ռէժիի անունով փրանսական ընկերութիւն մը 5 միլիոն փրանք դրամագլուխով։ Այս երկու ընկերութիւններն ալ փորձուած ընկերութիւններ են։ Անգլիական ընկերութեան դրամագլուխը 40 միլիոն ստերլին կը հաշուի։ Տեղական փոքր գործարաններէն շատերը, առաջին տարիներուն, իրարու վրայ, սնանկացան չդիմանալով մեծ վնասներու, իսկ, մնացածներն ալ շատ դժուարութեամբ կը շարունակեն գործերը։ Կը կարծուի որ մենաշնորհը բարիք մը պիտի ըլլայ անոնց համար, որովհետեւ որոշ պիւտճէ մը պիտի յատկացուի իբրեւ վնասի եւ կամ, աւելի ճիշդը, հաշուեյարդարի հատուցում։ Իսկ մենաշնորհի պարագային, անկասկած, պիտի տուժէ գործաւոր եւ արհեստաւոր դասակարգը։

X

Վերը՝ համառօտ կերպով յիշուած ճարտարարուեստական ձեռնարկները, գրեթէ բոլորն ալ, գոհացուցիչ պայմաններու տակ կը գործէին, առանց վնասելու դրամագլխին։ Բայց, երբ համաշխարհային տնտեսական տագնապը ծայր տալ սկսաւ, գիները ինկան, տեղական պահեստներն ալ վնասով ծախուեցան եւ իրարու յաջորդեցին սնանկութիւնները։ Տեղական միջոցներով կազմուած ընկերութիւնները, առհասարակ, եղածէն չափազանց տկար ելմտապէս եւ անկարող՝ տեւականօրէն մրցելու, քանի որ մաքսապաշտպան քաղաքականութիւնը դեռ սկսած չէր Սուրիոյ մէջ։ Դրամատունները, որ լայնօրէն կ'օժանդակէին տեղական բոլոր տեսակի ճարտարարուեստական հաստատութիւններուն, շարունակական սնանկութիւններու եւ ծաւալող անվստահութիւններու պատճառաւ, դադրեցուցին վարկային օգնութիւնները։ Մասնաւորապէս, ճափոնական ապրանքներու արշաւը դէպի Սուրիա, մեծապէս հարուածեց տեղական արդիւնաբերութիւնները։ Այսպէս, Դամասկոսի, Հալէպի, Համայի եւ Հոմսի հիւսուածեղէնի, մետաքսեղէնի գործարանները, ուր հազարաւոր գործաւորներ եւ արհեստաւորներ կ'աշխատէին, ենթարկուեցան մեծ վնասներու՝ չկարողանալով դիմագրաւել օտար խուժումին։ Անցեալ ամառը, 1932ին, մարդպանը քննեց ստեղծուած կացութիւնը եւ ընթացք տուաւ ժողովուրդի պահանջներուն։ Մաքսատուրքը աւելցաւ հարիւրին հարիւր համեմատութեամբ մետաքսեղէն ապրանքներու վրայ։

Ելեկտրականութեան ճարտարարուեստը եւս, գրեթէ, սկսած է զարգանալ համաշխարհային պատերազմէն յետոյ, Սուրիոյ զանազան շրջաններու մէջ։ Առաջին անգամ ըլլալով, հանրակառքի եւ լուսաւորութեան պելժիական ընկերութիւնը հաստատուած է Պէյրութ, պատերազմէն առաջ, յետոյ Դամասկոս եւ Հալէպ։ Այս ընկերութիւնները, նախապէս աշխատած են քարիւղի, պէնզինի, մազութի միջոցաւ, բայց յետագային օգտագործած են ջուրի հոսանքները եւ ջրվէժները։ Ասկէ չորս տարի առաջ, Պէյրութի ընկերութիւնը հիմնեց ջրաելեկտրական կայանը Սաֆայի մէջ, որ Սոֆար ամարանոցէն հազիւ կէս ժամ հեռու եւ մօտ 1000 մեթր բարձրութեան վրայ կը գտնուի։ Սաֆայի կայանը ընկերութեան արժած է 25 միլիոն փրանք։ Ջրվէժը կը հասնի 520 մեթրի, ուր հաստատուած են երկու մեքենաշարժներ, որոնց իւրաքանչիւրը 4500 ձիու ուժ ելեքտրականութիւն ունի։ Իսկ ընկերութեան Պէյրութի կեդրոնը ունի 8000 ձիու ուժ, որով Սաֆայի ելեկտրականութեամբ միայն, կարելի պիտի ըլլայ թէ Պէյրութի հանրակառքերը բանեցնել, թէ լուսաւորել ամբողջ քաղաքը եւ արուարձանները ինչպէս նաեւ կեդրոնական Լիբանանի ամարանոցները եւ գիւղերը։

Սաֆայի կեդրոնը եթէ քիչ մը ընդարձակէ իր գործունէութիւնը, կարելի կ'ըլլայ Պէյրութէն մինչեւ Սոֆար կամ մինչեւ Ալէյ հանրակառքի գիծ մը հաստատել, մօտ 20 քիլոմեթր երկարութեամբ։ Անշուշտ, ծրագրի իրականացումը մեծ գումարներու կը կարօտի, բայց, միւս կողմէ, առաւել շահով կարեւորութիւն կը ստանայ այդ շրջանի զբօսաշրջութիւնը։ Տնտեսական տեսակէտէն ալ կարեւորութիւն ունի, որովհետեւ հանրակառքի այս գիծը պիտի աշխատի տեղական ելեկտրականութեամբ մինչդեռ, բոլոր ինքնաշարժներն ալ կ'աշխատին օտար պէնզինով եւ օտար արտադրութիւններով։

Պէյրութի հանրակառքի ընկերութիւնը մասնաճիւղ մը հաստատեց նաեւ Թրիփոլի, ուր հանրակառքը կը բանէր ձիերով։ Այս մասնաճիւղը կազմուեցաւ տեղացիներու հաճութեամբ եւ անոնց մասնակցութեամբ։ Օտար ընկերութիւններ յաճախ նկատի կ'ունենան տեղական պայմանները եւ յառաջիկային դժգոհութիւններու եւ դժուարութիւններու տեղի չտալու համար, յառաջ կը քշեն բաժնետիրական ընդհանրացած ձեւը։ Նախորդ տարի, 1932ին, Դամասկոսի հանրակառքերը ամբողջ վեց ամիս չաշխատեցան եւ նոյնպէս ժողովուրդը չգործածեց ելեքտրական լոյսը։ Նոյնպէս, Պէյրութի մէջ, երկու ամիս, շարունակ փակուեցաւ ընկերութեան գործարանը, վերջ ի վերջոյ, ընկերութիւնները պարտաւորուած մասամբ գոհացում տուին ժողովուրդին պահանջներուն։

Հոմսի եւ Համայի մէջ եւս կազմուեցաւ մասնաճիւղ մը, շահագործելու Որոնդէս գետին ջրվէժը։ Ընկերութիւնը կը կոչուի «Հոմսի եւ Համայի ելեքտրական ընկերութիւն»։ Ելեքտրական ուժը պիտի հասնի 4000 ձիու ուժի որուն 1500ը արդէն վերջացած է։ Այս երկու քաղաքներն ալ կեդրոն են Սուրիոյ ամենաբերրի դաշտային շրջաններուն, որով ելեքտրականութիւնը առաւելապէս պիտի գործածուի հողագործութեան մեքենական եւ ջրաբաշխական ձեռնարկներուն համար։ Աւելորդ է գիտել տալ, որ Պէյրութի ընկերութեան այս նախաձեռնութիւնը մեծապէս պիտի օժանդակէ հողային արդիւնաբերութեան զարգացման, վերոյիշեալ շրջաններուն մէջ։

Դամասկոսի հանրակառքի եւ ելեքտրական ընկերութիւնը հաստատուած է պատերազմէն առաջ եւ կ'աշխատի Պարատա գետի Թէքիյէ ջրվէժին ուժով։ Բայց, ջրվէժը հազիւ 35 մեթր բարձրութիւն ունի եւ միայն 1500 ձիու ուժի, ելեկտրականութիւն, միւս 500ն ալ՝ Դամասկոսի կեդրոնին մէջ, քարիւղի եւ մազութի միջոցով։ Անցեալ տարի, հանրակառքի գիծ մը բացուեցաւ Պապ–Տումայէն մինչեւ Տումա, մօտ 7 քիլոմեթր երկարութեամբ։ Դամասկոսի ջուրի ընկերութիւնը, որ կը բաշխէ Ֆիժիյէի ջուրերը, քաղաքէն 5 քիլոմեթր հեռաւորութեան վրայ կ'ուզէ ջրվէժ մը շինել եւ կը յուսացուի 1500 ձիու ուժով ելեքտրական հոսանք ստանալ։ Միջին Սուրիոյ մէջ, Եարմուք գետին հոսանքէն կարելի է ստանալ ելեքտրական կարեւոր ուժ մը, պատեհ առիթով։

Հալէպի ելեկտրական ընկերութիւնը կը գործէ ջերմական (thermique) ուժով եւ որու միջոցաւ կ'աշխատին թէ հանրակառքերը եւ թէ կը լուսաւորուի քաղաքը։ Ընկերութիւնը բանակցութեան մէջ է կառավարութեան հետ օգտագործելու համար Անտիոքի մօտակայ Տաֆնիյէ ջրվէժները, որոնցմէ կը յուսացուի 4000 ձիու ուժով ելեկտրականութիւն։

Զահլէի մէջ կազմուած է լիբանանեան փոքրիկ ընկերութիւն մը, որ առած է քաղաքի լուսաւորութեան մենաշնորհը։ Կ'օգտագործուի Պարտոնիի ջրահոսանքը, պատրաստելով 800 ձիու ուժ ելեկտրականութիւն։

Լիբանանի ծովեզերեայ շրջաններու մէջ եւս կը ծրագրուի օգտագործել ջրահոսանքները։ Այսպէս Նահր Իպրահիմի եւ Նահր–էլ–Քէլպի գետերը պիտի տան բաւական ելեկտրականութիւն, կազմակերպելով ջրաբաշխական աշխատանքները։

Լիբանանեան տեղական ընկերութիւններու կարգին, յիշատակութեան արժանի է Գատիշայի ելեկտրական ընկերութիւնը։ Այս ընկերութիւնը կազմուած է բացառապէս Լիբանանցիներէ, որոնք մեծ մասամբ վերադարձած են Ամերիկայէն։ Ընկերութիւնը ունի 17 միլիոն փրանք եւ հազիւ քանի մը տարիէ ի վեր գործի ձեռնարկած է։ Հաստատած է երկու գործարաններ բոլորովին արդիական մեքենաներով։ Կ'օգտագործուին Գատիշայի եւ Ապու Ալիի ջրվէժները եւ որոնցմէ կը ստացուի 10,400 ձիու ուժի ելեկտրական հոսանք։ Անուրանալի է որ, այս երկու կեդրոններն ալ, մեծ դեր կը կատարեն Թրիփոլի քաղաքի եւ մօտակայ շրջաններու մէջ։ Թրիփոլիէն քիչ մը հեռու գտնուող Շէքքայի շաղախի գործարանը տարեկան վեց միլիոն քիլովատ – ժամ ելեկտրականութիւն կը սպառէ եւ քանի կազմակերպուի շաղախի ճարտարարուեստը, այնքան աւելի պահանջ պիտի ըլլայ ելեկտրական հոսանքին։ Նոյն իսկ ծրագիրներ կան մինչեւ Ալեւիներու երկիրն եւս ելեկտրականութիւն հասցնելու համար։ Իր տեղին յիշենք, որ Թրիփոլին արդէն իսկ ճարտարարուեստական կեդրոնական քաղաք մը դառնալու բոլոր յոյսերն ունի, շնորհիւ ջրաաւազանային կայանի շինութեան եւ երկրորդ, Մուսուլի քարիւղի խողովակներուն ապագայ գործունէութեան։ Որով Գատիշայի ընկերութիւնը կրնայ մեծ գործերու ձեռնարկել, շահագործելով Լիբանանի բնական անսպառ հարստութիւնները։

X

Ուզեցինք քիչ մը մանրամասն կանգ առնել ելեկտրականութեան վրայ, յատկապէս ցոյց տալու համար, որ Սուրիան եւ Լիբանանը բաւականաչափ բնական աղբիւրներով հարուստ են եւ որոնց, անկասկած, Սուրիոյ ճարտարարուեստը անհրաժեշտութիւն ունի, կարենալ ինքնամփոփուելու համար։ Հաշուի եղած է որ, եթէ ամբողջ Սուրիոյ ելեկտրական ուժերը միացուին, կարելի կ'ըլլայ շոգեկառքերը ելեկտրական հոսանքներով աշխատցնել, լուսաւորել բոլոր քաղաքները, աշխատցնել հանրակառքերը եւ նաեւ պէտք եղած ելեկտրականութիւնը տալ տեղական ճարտարարուեստական գործարաններուն։ Մանաւանդ վերջերս յաճախ կը խօսուի Պէյրութ – Դամասկոս երկաթուղիին մասին, 140 քիլոմ. բանեցնելով ելեկտրականութեամբ, զեղչելու համար դնացքի ժամանակամիջոցը։ Հիմա ճամբորդ մը կը հասնի հազիւ ութ ժամէն, մինչդեռ ինքնաշարժը երեք ժամէն առաջ կը հասցնէ իր ճամբորդները Պէյրութէն Դամասկոս։

Որոշապէս կը տեսնուի, որ Սուրիոյ եւ Լիբանանի ամէն կողմը ջանքեր կը թափուին տեղական ճարտարարուեստը զարգացնելու համար։ Յառաջիկային, առիթը պիտի ունենանք անդրադառնալու, կարեւոր ճարտարարուեստներու գործունէութիւնը առանձին – առանձին եւ քիչ մըն ալ մանրամասն ներկայացնելով։

«Ճարտարարուեստի զարգացում եւ ինքնամփոփում», այս է բոլոր ազգերու նշանաբանը։ Այն երկիրները, որոնք զուրկ են նախաձեռնող ուժերէ եւ դրամական միջոցներէ, դժուար է անոնց համար պայքարիլ միջազգային ահռելի յորձանքին դէմ։ Ամէն ազգ իր մորթին մասին կը մտածէ, հարուածելով իր առջեւը հանդիպող տկար ժողովուրդները։ Եւ ամէն ազգ կ'ուզէ իր դռները պինդ փակել ուրիշին արտադրութիւններուն դէմ։

Սուրիան ալ անմասն չէր կրնար մընալ ներկայ տնտեսական աշխարհի շարիքներէն։ Ժողովուրդը օրէ օր աւելի կը յուսահատի, տեսնելով որ ամէն ինչ դուրսէն կուգայ, երբ որ պատրաստած ապրանքն ալ, ինքը՝ ժողովուրդը չի վարձատրեր, նախապատուութիւն տալով օտար արտադրութիւններուն։ Անշուշտ, միեւնոյն ցաւը բոլոր ժողովուրդներն ալ ունին, բայց կը տեսնուի որ Սուրիայէն դրամը միշտ կը պակսի, արձանագրելով տարեկան մօտ երեսուն միլիոն սուրիական ոսկիի կորուստ մը։ Բնականաբար, դժգոհութիւններ, բողոքներ, պոյքոթներ յաճախակի կը դառնան այսօրուան Սուրիոյ մէջ։ Տեղական կառավարութիւնները, փրանսական հոգատար իշխանութիւններու աջակցութեամբ, ջանքեր կը թափեն օգնութեան հասնելու տեղացի առեւտրականներուն, տեղացի արդիւնաբերողներուն, դէթ մեղմացնելու համար ծաւալող տագնապը։

Արդարեւ, ինքնախաբէութիւն պիտի ըլլար տագնապի վերջաւորութեան մասին այժմէն իսկ խօսիլը, որովհետեւ, Սուրիոյ մէջ, պէտք է խոստովանիլ, դեռ մէկ տարի է որ սուր կերպով զգալի եղաւ տնտեսական տագնապը, նուազ ճարտարարուեստական կամ առաւել հողագործական երկիր մը ըլլալուն համար։ Անգործութիւնը ամէն կողմ սկսած է ծաւալիլ, որովհետեւ շինուելիք շէնքերը եւ տուները լրանալու վրայ են եւ բանուորութիւնը դատապարտուած է անգործութեան։ Այսուհանդերձ, մաքսապաշտպան քաղաքականութեամբ եթէ զարկ տրուի հողային եւ ճարտարարուեստական արդիւնաբերութիւններուն, շատով մը առաջքը կ'առնուի ապագայ տնտեսական դժուարութիւններուն եւ նաեւ բարդութիւններուն։

Գ. ՍԱՁՃԵԱՆ

ԼԱՒԱԳՈՅՆ ՓՐՈՓԱԿԱՆՏԸ

—·—

«Ամերիկայի եւ Եւրոպայի «հանրային կարծիքը» հաւատարիմ շան պէս կը հետեւի բոլոր անոնց, որ կըտոր մը ոսկոր նետելու ի վիճակի են» ··· (ՅԱՌԱՋ, 2 ապրիլ)։

Այսպէս արտայայտուած էի ապրիլ 2ին, այս էջերուն մէջ եւ յիշած էի կարգ մը փաստեր՝ բաւածներս հաստատող։

Ըսած էի, որ «հանրային» կոչուած կարծիքները կ'արտադրուին արտաքին նախարարութեանց գործարաններու միջոցով եւ անոնց անմիջական հովանաւորութեամբ։ Իսկ գործարանները արտադրել կը սկսին այն ատեն, երբ շահ կայ։

Մեր ընկերներէն Վ. Իշխանեան իմ այդ յօդուածիս առթիւ խօսելով արտաքին փրոփականտի շուրջ (ՅԱՌԱՋ, 21 ապրիլ) կը գտնէ, որ այդ փրոփականտը անհրաժեշտ է, միայն թէ պէտք է փոխել փրոփականտին ձեւը։

Կ'ուզէ հասկնալ, որ եթէ հին սերունդը փեսացուներու (Եւրոպացիներու) քով գոված է հարսնցուին (Հայաստանի) բարոյական առաքինութիւնները, նոր սերունդը, ընդհակառակն, պէտք է գովել սկսի հարսնցուին ֆիզիքական գեղեցկութիւնները։

Այս միտքը տրամաբանական եզրակացութիւնը պիտի ըլլար մեր ապրիլ 2ի յօդուածին, եթէ միայն 1914էն ի վեր հիմնովին փոխուած չըլլային մեր կեանքի պայմանները։

1914էն առաջ, երբ հայ ժողովուրդը կը գտնուէր պատմական Հայաստանի հողին վրայ, Կիլիկիայէն մինչեւ Ղարաբաղ, եւ Տրապիզոնէն մինչեւ Տիգրանակերտ, խոշոր ազդակ էր իր միջավայրին մէջ թէ՛ տնտեսական եւ թէ քաղաքական։

Այն ատեն, պատերազմէն առաջ պէտք էր մտածել մեր փրոփականտի ձեւը փոխելու մասին։ Գուցէ այն ատեն տարբեր ըլլար «փեսացուներու» վերաբերումը, եթէ մեր սիրոյ երգումին փոխարէն ցոյց տայինք մեր ազդերը։

Իսկ այսօր, Լօզանէն տասնամեակ մը վերջ, երբ հայ ժողովուրդին մէկ հատուածը կը տառապի բոլշեւիկեան ճնշիչ լծին տակ, իսկ միւս հատուածը՝ աշխարհէ աշխարհ հալածական, ձուլման վտանգին է ենթակայ, ընկ. Իշխանեանի առաջարկած «նոր ձեւի» փրոփականտը ոչ մէկ դրական արդիւնքի կրնայ յանգիլ։

Որովհետեւ այսօրուան պայմաններուն մէջ «հարսնցուն» չունի իր նախկին կուսութիւնը եւ ոչ ալ գեղեցկութիւնը օտար «փեսացուներու» աչքին։ Հայ ժողովուրդի քաղաքական ձգտումները եթէ շատ ալ ծանօթ չեն Եւրոպայի «հանրային կարծիք»ին, սակայն բաւական ծանօթ են այն պետական շրջանակներուն մէջ, որոնք կը հետաքրքրուին Փոքր Ասիոյ ճակատագրով։

Շա՛տ ուշացած էք, ընկ. Իշխանեան։

Մեր այսօրուան պայմաններուն մէջ, կը կարծեմ, թէ հայ ժողովուրդին ազգային միջոցներն ու ուժերը փոխանակ սպառելու անժամանակ ու անիմաստ փրոփականտի մը, մենք գերազանցապէս պէտք ունինք ինքնամփոփման, ուժերու ծայրայեղ կեդրոնացման ու կազդուրման շրջանի մը։

Պէտք ունինք ներկայ «խորհրդային» կոչուած Հայաստանի եւ անոր անմիջական կից հայաշատ շրջաններու՝ Ղարաբաղի, Նախիջեւանի եւ Ախալքալաքի տնտեսական ու քաղաքական զօրացման եւ բնակչութեամբ ու զինուորապէս ուժեղանալուն։

Այսօր պէտք ունինք գաղութի հայութեան կազմակերպութեան, որպէսզի ան ոչ միայն կարենայ պայքարիլ ձուլման վտանգին դէմ, այլեւ իր իրաւունքները մուրալու փոխարէն, պահանջէ։

Ասկէ առաջ կուգայ մեր անհաշտ թշնամութիւնը խորհրդային իշխանութեան դէմ, որ Կովկասի սահմաններուն մէջ գտնուող ներկայ Հայաստանը փոխանակ թուապէս, տնտեսապէս զօրացնելու, զայն բարոյապէս ու տնտեսապէս զինաթափ ըրած է։

Ասկէ առաջ կուգայ նաեւ արտասահմանի մէջ կարմիրներու ու դեղիններու դէմ մեր մղած պայքարը, որովհետեւ անոնք ամէն գնով արգելք կը հանդիսանան հայ ժողովրդի կենսական ուժերու կեդրոնացման ու մէկ ճակատ կազմելուն։

Որքան ալ ջղային ու անհամբեր ըլլանք, այնուամենայնիւ իրականութիւնը մեզի կը պարտադրէ աւելի իրատես ըլլալ եւ ճամբայ ելլել աւելի հաստատուն քայլերով։

Ուրեմն, մեր ուժերու առաւելագոյնը պիտի տրամադրուի հայ ժողովրդին տնտեսական ու քաղաքական կշիռը բարձրացնելու Հայաստանի ու գաղութներու մէջ։

Եթէ մեր ազգային գոյութեան պահպանման համար անհրաժեշտ է կշիռին հայկական նժարը ծանրացնել, նոյնչափ անհրաժեշտ է թեթեւցնել Թուրքիոյ նժարը։

Զուգահեռ աշխատանք, որուն պէտք է լծուիլ ոչ թէ թուղթէ, այլ «երկաթէ շերեփ»ով։

Ոչ թէ «մերկացնելով Թուրքիոյ ներքին բովանդակ ողբերգութիւնը, ժխտելով ստեղծուած նպաստաւոր կարծիքը», այլ գործակցելով հակաթուրք ուժերու հետ, պայքարելով գործնական հողի վրայ, ոչ անշուշտ այն միամիտ հաւատքով, որ այդ ձեւով պիտի կրնանք Հայաստանը խլել Թուրքերէն, այլ քաղաքականօրէն ու տնտեսապէս տկարացնելու համար Թուրքերը։

Ներկայ պայմաններուն մէջ, այդ սահմաններով է, որ պիտի մղուի պայքարը։

Որովհետեւ, ինչպէս ըսած էի, երբ միջազգային նոր փոթորիկի մը ատեն նորէն մինակ մնանք Թուրքին հետ դէմ առ դէմ, մեզի պիտի մնան խաղաղ շրջանին ամբարած մեր ուժը, իսկ օդը պիտի ցնդին «Հայասիրական» ու «Հակաթուրք» ճառերը···

Եթէ մեր անկախութեան պայքարի ընթացքին պիտի գտնուին բարեկամ ժողովուրդներ մեր կողքին, այդ պիտի ըլլայ ոչ թէ մեր «բարոյական» եւ թշնամիին «անբարոյական» գտնուելուն համար, այլ մեր ներկայացուցած ուժին եւ շահերու ներդաշնակութեան շնորհիւ։

Եթէ ընկ. Իշխանեանը կը հերքէ «հայասիրական» փրոփականտի հին ձեւը, որ մեր առաքինութիւններու գովքը կ'ընէր ու կրած տառապանքը կը պատմէր, ինչո՞ւ կը պահանջէ այսօր Թուրքիոյ դէմ պայքարիլ նման զէնքերով։

Եթէ աշխարհի բոլոր պերճախօս բերանները չկրցան կամ չուզեցին իրենց նաւերը մինչեւ Արարատ բարձրացնել, ընկերը կրնայ վստահ ըլլալ, որ անոնք չպիտի ուզեն նաեւ «գորշ գայլ»ին անհաճելի բան մը ընել՝ անոր «անբարոյական» ըլլալուն համար։

Ահաւասիկ Ռուսիան որու բանտարական կարգերուն եւ ճենկիզխանեան սարսափներուն հանդէպ ամբողջ աշխարհի «հանրային կարծիք»ն է վրդովուած։ Եւ սակայն տակաւին պատահած մը չէ, որ եւրոպական այդ «դեմոկրատ» պետութիւնները մրցելու չըլլան, կտոր մը ապրանք Ռուսիոյ աւելի ծախելու համար։ Ո՛չ միայն առեւտուր կ'ընեն, այլ եւ դրամ ու մեքենայ կուտան՝ իրենց գերեզմանափոր իրաւակարգը ամրապնդելու համար։

Երբ Կարմիր Սուլթանը իր ժանիքները հայ մայրերու ու մանուկներու արիւնով էր ներկած ու «Հայասէր»ներ»ը Եւրոպայի բեմերը կ'աղմկէին, այդ միեւնոյն ժամանակ, նոյն այդ Եւրոպացիները օրն ի բուն կ'աշխատէին Կարմիր Սուլթանէն մենաշնորհ մը աւելի կորզելու։

Այսպէս է Եւրոպացիներուն ··· բարոյականը։

Եթէ Թուրքիոյ «անբարոյական» ըլլալուն համար, կարելի չէ Եւրոպացիները տեղէ շարժել, ընկ. Իշխանեանը կը յանձնարարէ մեր փրոփականտին միջոցով բանալ այս անգամ Թուրքիոյ ազդերը՝ «ախորժակ գրգռելու համար»։

Եւրոպացիները բնաւ պէտք չունին մեր օժանդակութեան՝ Թուրքիոյ մէջ գտնուած «Թալան»ի մասին գաղափար կազմելու համար։ Այդ նոյն արտաքին նախարարութիւններու մէջ, շատ աղուոր դասաւորութեամբ, իրարու վրայ դիզուած, կը պահուին թղթածրարներ, ուր ամենայն մանրամասնութեամբ կը յիշուին Թալանին տեսակներն ու ձեւերը։

Երբ առիթը ներկայանայ, անոնք լոյս աշխարհ կը հանուին՝ «առ ի գործադրութիւն»։

Մեր խօսքը չի վերաբերիր, անշուշտ, «պարով ու երգով» կատարուած փրոփականտին, որու մասին ժամանակին խօսեցաւ նաեւ ՅԱՌԱՋի խմբագիրը։

Այդ ձեւի փրոփականտը ո՛չ նիւթական մեծ ծախքերու կը կարօտի եւ ո՛չ ալ քաղաքական աշխատանք դարձնելու պէտք ունի։

Ֆրանսայի մէջ երկու տարիէ ի վեր չէզոք հայրենակիցներ են, որ կը կազմակերպեն երգի, պարի ու ազգային տարազի միջազգային մրցումին Հայերու մասնակցութիւնը։ Իւրաքանչիւր գաղութ այդքան կրնայ ընել, իր շրջապատին ծանօթացնելու համար ինքզինք։

Երբ կ'ըսենք, որ մեր ներկայ պայմաններուն մէջ արտաքին փրոփականտը անիմաստ է ու պերճանք մը, մենք նկատի ունինք փրոփականտի նախկին չափը, երբ ան դարձած էր, մասնակի պատասխանատուութիւններու հետ հայկական հարցը լուծելու, օտար միջամտութիւն հրաւիրելու գլխաւոր միջոցներէն մէկը։

Նոր սերունդին ուսերուն վրայ կը ծանրանայ ապագայ պատասխանատուութիւններու ամբողջ ծանրութիւնը։ Եթէ ան յամառի քալելու հին սերունդի մաշեցուցած ճամբաներով, ներկայ պայմաններուն մէջ մեծագոյն սխալը պիտի գործէ։

Կ'ուզենք, որ նոր սերունդը իր [illegible] ամբողջ հասակով ծառանայ մեր նախկին միամտութիւններուն դէմ եւ կանգնած աւելի իրական եւ ամուր գետնի վրայ՝ յառաջանայ դէպ ի նոր կէտը, որուն չկրցաւ հասնիլ հին սերունդը տարբեր ճանապարհներով։

Զգաինք Հայաստանի ու գաղութներու զօրացման, որովհետեւ միայն զօրաւորներու բարեկամութիւնն է, որ կը փնտռուի։

Եւ այդ կ'ըլլայ մեր լաւագոյն եւ «հայասիրական» եւ «հակաթրքական» փրոփականտը։

ԱԼ. ՎԱՆԻ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

«ՍԱՍՄԱՅ ԾՌԵՐՈՒ» ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

Երեւանի «Գրական Թերթ»ը իր Մարտ 25 թիւով կը տեղեկացնէ թէ Պետական Հրատարակչականը ձեռնարկած է «Սասմայ Ծռեր» ժողովրդական վէպին բոլոր տպուած եւ անտիպ փոփոխակներու տպագրութեան՝ Փրոֆ. Մանուկ Աբեղեանի խմբագրութեամբ, ուստի կը դիմէ բոլոր անոնց, որոնք «Սասմայ Ծռեր»ու փոփոխակ ունին որ ղրկեն իրեն։

Փոփոխակները տպագրելու պարագային կը վարձատրուին՝ իւրաքանչիւր պրակին (40 հազար տառ) կը վճարուի 100էն 120 րուբլի, նայելով փոփոխակին արժէքին։ Չտպուած պարագային ձեռագիրները ետ կը ղրկուին։

ՏԱՐԵԳԻՐՔ

«Գրական Թերթ»ի նոյն թիւը կը տեղեկացնէ նաեւ թէ լոյս տեսած է «Հոկտեմբեր-Նոյեմբեր»ը, տարեգիրք գրականութեան, արուեստի, ժողովրդ. լուսաւորութեան եւ ժողովրդ. տնտեսութեան, — խմբագրութեամբ Ե. Չարենցի, Ա. Բակունցի եւ Ե. Զուբարի։ Տարեգիրքը կազմուած է 700 մեծադիր էջերէ եւ զարդարուած է բազմաթիւ նկարներով։

Հատորին գինն է շքեղ թուղթի վրայ 60 րուբլի, իսկ սովորական թուղթի վրայ 25 րուբլի։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԺԸՆԵՒԷՆ

Ապրիլեան սգատօնը «Հայաստան»ի մէջ

—·—

ԱՊՐԻԼ 24.— Անցնող շաբաթ իրիկուն «Հայաստան»ի Սանուց Միութիւնը պզտիկ հաւաքոյթ մը կազմակերպած էր հայ նահատակաց սգատօնին առթիւ:

Ժամը 8.30ին ամբողջ աշակերտութիւնը հաւաքուեցաւ ճաշարահը, ուր պիտի ունենար սգահանդէսը: Սերակի օր պատարագելու համար հրաւիրուած Լիոնի հոգ. հովիւ Ժամկոչեան քահանան եւս ներկայ էր:

Նախ խօսք առաւ հաստատութեանս տնօրէն Պ. Նշան Պէկեան, որ շատ կարճ բայց յստակ կերպով բացատրեց օրուան նշանակութիւնը, նկարագրեց այն զանգուածային ձերբակալութիւններն ու ջարդերը, որոնք տեղի ունեցան 1915 Ապրիլին եւ տեւեցին գրեթէ ամբողջ պատերազմի տեւողութեան: եւ վերջացուց ըսելով.

— Մեր հաստատութեան նշանաբանը, «պիտի տոկանք», աւելի քան երբեք նշանաբանը պէտք է ըլլայ գաղթնիներու հայ նոր սերունդին: Տոկանք ամէն տեսակ դժուարութիւններու եւ պահենք ինչ որ հայկական է:

Հ. Ս. Միութեան նախագահ Պ. Նիկոլեան մէջբերումներ ըրաւ Տօքթ. Նազգաշեանի «Այաշի բանտը»էն, եւ կարդաց նահատակ գրագէտներու եւ ազգային գործիչներու անունները շատ հակիրճ կենսագրականներով:

Վահան Պոյաճեան եւ Վարդ. Հայրեան մէկ մէկ կտոր կարդացին Գր. Զօհրապէն եւ Ռ. Զարդարեանէն: Ժամկոչեան քահանային առաջարկութեամբ՝ Վ. Պոյաճեան երգեց «Լուռ մթեր»ը եւ «Սեւ մութ ամպեր»ը: Ժամկոչեան քահանան ալ խօսելէ յետոյ ամէնքս միասին երգեցինք «Տէր ողորմեա»ն: Ու տէր հօր «Պահպանիչ»ով վերջացաւ սգահանդէսը:

×

Այս առթիւ երկու խօսք.— Մեր գաղտականութիւնն է 1915ի սարսափներու տարեդարձը, Մայիս 28ը եւ «Մշակոյթի Օր»ը տօնել աւելի մեծ պատրաստութիւններով: Այս երեք համազգային տօներէն մեզի ամէնէն մօտիկը 1915ի սարսափներու տարեդարձն է, որովհետեւ մեր սրտերուն խօսի: ՅԱՌԱՋ անցեալ տարի այս առթիւ կը գրէր.— «Բայց ... տասուքին ոսկորներ ու ջարդուփշուր գանկեր կան Տէր-Զօրի ինչպէս եւ ուրիշ անապատներու մէջ»:

Ինչ՞ն գիտես, ո՛վ հայ պատանի, որ այդ ջարդուփշուր գանկերուն մէջ քու հօրդ գանկն ալ չկայ ... : Ո՞ր հայ պատանիին բերանը «վրէժ» բառը չփգար՝ այս սարսափելի պատկերը տեսնելով ... :

«Թուրքը պէտք է գիտակցի, որ հայը հայրենիքի համար պիտի պայքարի մինչեւ իր եօթանասունեւեօթը պորտը» կը գրէր Կ. Սասունի անցեալ տարի ՅԱՌԱՋի նոյն թիւին մէջ:

Հայ պատանին երբեք պէտք չէ անտարբեր մնայ Ապրիլեան սարսափներուն մասին: Մեր մէջ պէտք է միշտ վառ պահենք դաշտերու եւ լեռներու ոգին:

«ՀԱՅԱՍՏԱՆ»ՑԻ

ԽՄԲ.— Յուզումով կուտանք այս տողերը: «Հայաստան»ը այն հազուագիւտ որբանոցներէն է, որոնց մէջ կը կատարուի Ապրիլ Տասնըմէկի սգահանդէսը: Ու ցաւով դիտել կուտանք, որ, ինչպէս ամէն տեղ, Ֆրանսայի մէջ ալ հայ որբանոցներ կան, որ մոռցուած է տօնել Ապրիլի սգահանդէսը: Ո՞վ պիտի պոռայ թէ ոչ ոք իրաւունք ունի աշխատելու, որ որբերը մոռնայ այս տօնը, իրենց նահատակ ծնողքներուն յիշատակը: Ինչպէս արժէքը մեր որբանոցներուն, որոնք յանախ խանութներ եղան, գիտենք նաեւ արժէքը որբանոցի կարգ մը վարիչներուն, որոնք գրասենեակի մը պաշտօնեային չափ իսկ զարգացում չունին: Տկար ուղեղով մեր պատմութիւնը գնահատելու իրենց կարճը արգահատանք կը պատճառէ մեզի, որքան ալ աշխատին յառաջանալ կամ ... à la page երեւնալ: «Հայաստան» որբանոցին սգահանդէսը դաս մըն է բոլոր այն վարիչներուն, որոնք իրենց որբանոցներուն մէջ չեն թոյլ տար խօսիլ օրուան համազգային սուգին մասին,— շատ շատ հանդէս կը սարքեն՝ որբերը (դուք ըսէք ծնողքները) զուարճացնելու համար միայն: Ահա քիչ անգին թղթակցութիւն մը որբանոցի մը այդ ուրախ հանդէսէն, կատարուած համազգային սուգի նոյն օրը:

«ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ»ԻՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹԸ

—·—

«կանթեղը վառ պահենք» կը գրէր այս սիւնակներուն մէջ, անցեալ օր, Հրանտ-Սամուէլ, Դպրոցասէրին նուիրած խմբագրականին մէջ:

Անցեալ Կիրակի Petit Journalի արահը կենդանի մակընթացութեամբ մը լեցնող հայ հասարակութիւնը եկաւ անգամ մըն ալ հաստատել որ տրամադիր չէ կանթեղին մարիլը անվրդով դիտելու, որ ի՛նք, հայ համեստ գործաւորը, բանուորուհին, ցեղին ամենակենսունակ եւ առողջ մնացած տարրը, պատրաստ է միշտ իր իւղէն քանի մը կաթիլ բերելու այն կիսադարեան լապտերին, Դպրոցասէրին, որ կը գիմացրաւէ, իր հայրենի աւանդական լոյսը ղրկելով Հայաստանի հիւղակներէն մինչեւ այս օտար երկինքին տակ ծուարած հայ ընտանիքին նորակազմ բոյնը:

Քանի դեռ հայրենի կանթեղին իւղաբերները այդքան բազմաթիւ են, այդ կանթեղը չի մարիր,— կանթեղ ազգը չի մեռնիր:

Աւանդութիւններու աննկուն պաշտպանները կիներն են եղած առհասարակ: Հայ կնոջ ձեռքով հիմնուած Դպրոցասէրը այդ տեսակէտէն ամէնէն ապահով, փառահելի եւ անխորտակելի կռուանն է հայ նկարագրին, հայ լեզուին եւ հայ գիրին, հայ մտածումին եւ զգացումին անեղծ պահպանումին, սերունդէ սերունդ փոխանցումին, հոգ չէ թէ այդ սերունդներու գլխին Ապրիլեան սեւ փոթորիկները գոռան ու պայթին:

«Փըթի Ժուրնալ»ի հանդէսին գեղարուեստական բաժինը եղաւ հաճելի, շնորհիւ Պ. Գ. Ալէմշահի տաղանդին, որ յօրինած էր՝ վաղեմի ընկերոջս Արամ Զարգի հեղինակած «Ծովինար»ին համար երաժշտութիւն մը, ուր հայկական եւ եւրոպական մոթիֆներու զուգորդութիւն մը բացառիկ հրապոյր մը ունէր:

Ա. Զարգի հէքեաթը սահուն կերպով անցաւ, շնորհիւ գլխաւոր դերակատարներուն, որոնց մէջ Օր. Ի. Պիւլպիւլեանի ներկայութիւնը, հէքեաթին իշխանուհին, արդէն գրաւական մըն էր: Շատ անգամ առիթը ունեցած եմ գնահատելու անոր տաք, զգայնիկ ու ջինջ ձայնին զգուշտ հրապոյրը, անսեթեւեթ հասունովը հայրենի աղբիւրի մը կարկաչին:

Պ. Մարիկեանի ձայնը տաք էր, անճիգ եւ գունաւոր: Իր ստեղծած հովիւը համակրելի եղաւ եւ ճշգրիտ: Պ. Ժ. Վարդանեան մեծ իշխանի դերը կրցաւ տանիլ բաւարար կերպով՝ ձայնի եւ խաղի տեսակէտներէն:

Դպրոցասէրի սանուհիները կը կազմէին նաժիշտներու, պալատական կիներու, մանկլաւիկներու գրաւիչ խումբը, որ գիտցաւ խմբերգները տանիլ գնահատելի ուշադրութեամբ:

Երկրորդ բաժինը կը կազմէր ճափոնական հարսանիքը:

Երեք զանազան հեղինակներու գործերուն համադրութեամբ կազմուած այդ տեսարանը մասնաւորապէս գնահատուեցաւ, իր ներկայացուցած գունագեղ ամբողջութեամբ եւ տարաշխարհիկ նկարագրով:

Դպրոցասէրին փոքրիկ եւ մեծ սանուհիները պարիկի մը հրաշագործ գաւազանին հպումով կարծես փոխարկուած էին սիրուն, գրաւիչ ճափոնուհիներու:

Եոշի-Թոմոյի «լապտերներու պար»ը եւ Շափիլիի «Շինկ-Շանկ-Կօ»ն պարեցին կատարեալ չափով եւ զգացումով, մեծ հաճոյք պատճառելով հասարակութեան, որ ծափերով պահանջեց կրկնել:

Ցերեկոյթի առաջին բաժնին կը մասնակցէին «Կիլիկիա» երգչախմբին անդամներէն 15 հոգի, զօրացնելով սանուհիներէն կազմուած երգչախումբը:

Ընտանեկան ջերմ մթնոլորտ մը ստեղծուած էր, ուրկէց հեռանալ չուզեցին շատեր, գնահատելով Դպրոցասէրին ստեղծած հոգեկան կապը՝ գաղութին բոլոր խաւերուն միջեւ:

Այդ դերը մաղթենք որ ան կարողանայ շարունակել՝ բոլորին աջակցութեամբ — իւղի կաթիլներով,— վառ պահելու համար Ոսկեայի հնամենի շէնքին մէջ կայծկլտացող «Լուսաւորչին կանթեղ»ը:

Զալխի ուզէի վերջացնել առանց թելադրելու շատ գնահատելի եւ դրական միջոց մը աջակցութեան, որուն քանի մը հայուագիւտ օրինակները տրուեցան:

Այդ ձեւը «փոխան ծաղկեպսակի»՝ Դպրոցասէրի գործին նուիրուած գումարները աւելի ընդհանրացնելու, տեսակ մը պարտադրական ընելու ձեւն է: Պոլսոյ Ազգային Հիւանդանոցը կոկիկ գումար մը կը գոյացնէր այդ ձեւով: Երբ այստեղ ալ մեր գաղութին սովորութիւններուն մէջ մտնէ այդ սկզբունքը, հաստատապէս կարելի է ըսել՝ որ Դպրոցասէրին ճգնաժամը կը փարատի անվերադարձ:

Հիւանդները անշուշտ արժանի էին ուշադրութեան, բայց այսօր, այլասերումի խորխորատին եզրը կանգնած՝ առողջ հոգիները եւ մարմինները հոգեկան ու բարոյական մահէ փրկելու մասին պէտք է մտածենք:

ՀՐ. ԱԼԵՄԱՆԱՔ

ԹՈՒՐՔԻԱ

Էտիրնէի ճառուստները կը գաղթեն Անատոլու

—·—

Էտիրնէէն կը գրեն «Սոն Փօստայ»ի (9 ապրիլ).— Էտիրնէի հողը բերրի ու արգասաբեր է: Հողագործը շատ լաւ բերք կ'արտադրէ: Հողագործին ձեռք ձգած հում նիւթը Թրակիոյ սահմաններէն դուրս չելլեր, սակայն: Եթէ ապրանքը Պոլիս տանի, վակոնի վարձքը շատ սուղ պիտի ըլլայ եւ ծախուած ապրանքին երկու երրորդէն աւելին պիտի տանի: Առեւտուրը բոլորովին կանգ առած է:

Էտիրնէի առեւտրականները բոլորն ալ Հրեաներ են: Թուրք հարուստները Անատոլու կը փոխադրուին: Էտիրնէի ամենալաւ տեղը կեդրոնն ու բերդին մէջն է: Բերդին մէջ կ'ապրին Հրեաները: Միւս գործի տեղերը Սէլիմիէն եւ Սթանպուլ Ճատտէսին են: Դեռին միւս ափը Եըլտըրըմ, Եէնիիմարէթ, Օրթաիմարէթ թաղերը ցած ու փլփըլած տուներէ եւ գէշ փողոցներէ կը բաղկանան: Քարա-Աղաճ, երեսի վրայ ձգուած ըլլալով, օր օրի կը մարի եւ կ'աւերուի: Հոս հիւպատոսներ, ընկերութեանց պաշտօնեաներ, բանուորներ կը բնակին: Քարա-Աղաճէն մինչեւ կամուրջները, վերջէն երկարած գծին երկայնքին ընդարձակ պարտէզ մը կայ: Էտիրնէի ճարտարարուեստը կը բաղկանայ մէկ ալիւրի եւ երկու ատաղձագործական գործարաններէ:

Էտիրնէի կեանք տուողները դպրոցականներն են: Ընկերային կեանքը շատ մարած է: Մանաւանդ օտարականի մը համար շատ գէշ է: Ոչ լաւ պանդոկ մը, ոչ լաւ ճաշարան մը, ոչ ալ լաւ սրճարան մը կայ: Բոլորը վրայ-ձգող բաներ են: Անոնք ալ՝ իրենց ծախքը հայթայթած չունին:

Քաղաքը խօսուն շարժանկար մը ունի: Եթէ ան ալ չըլլայ՝ Էտիրնէն բնակչաց կեանքէն բոլորովին զուրկ պիտի ըլլայ: Էտիրնէի երիտասարդութեան 99 տոկոսը դպրոցականներ են: Դպրոցի ժամերուն Էտիրնէն անշշուկ է, իսկ արձակուրդի ատեն դպրոցականներով քիչ մը կեանք կը ստանայ:

«ԴԱՆՈՒԲԻ ԹՈՒՐՔԵՐԸ ՊԷՏՔ Է ԱԶԱՏԵԼ»

Ալփիտին Տավէր պէյ այս խորագրին տակ «Ճիւմհուրիյէթ»ի մէջ Ռումանիոյ գերեզմանատունի դէպքին առթիւ պուլկար դեսպանին եւ պուլկարացի Թուրքի մը ըրած յայտարարութիւններուն կ'անդրադառնայ եւ կը չեշտէ թէ երկուքն ալ կը հաստատեն, որ Պուլկարիոյ «Հայրենիքի Պաշտպան» Միութիւնը Թուրքերուն հանդէպ ընել չի տար եւ հանրային պարտէզ չինելու պատրուակին տակ՝ կը շարունակէ մէկիկ մէկիկ մէջտեղէն վերցնել Պուլկարիոյ Թուրք համայնքին սեփական մզկիթները, մէտրէսէները ու գերեզմանոցները:

Թրքութեան եւ Թուրքերուն վերաբերեալ գոյքերն ու շէնքերը զանազան պատրուակներով ոչնչացնելը Թուրքիոյ թշնամի հին Պուլկարիոյ մէկ ընթացքն է եւ կը հասկցուի, որ Թուրքիոյ բարեկամ նոր Պուլկարիան ալ հաւատարիմ մնացած է այս աւանդական վերաբերումին:

Քանդումի, բնաջնջումի եւ նեղելու «սիստեմաթիք» քաղաքականութեան հանդէպ ի՞նչ պէտք է ընել: Ես բոլորովին անձնական կարծիքս կը յայտնեմ.— Պուլկարիոյ Թուրքերը անխելով պէտք է Թուրքիա բերել եւ տեղաւորել Թրակիոյ մէջ որ նոյն կլիման ունի ... »:

Յօդուածագիրը կը պատմէ թէ քանի մը տարի առաջ Սիլիստրէի մէջ մօտէն տեսած է Ռումանիայէն եւ Պուլկարիայէն եկած գաղթականները եւ հիացած է անոնց առողջութեան եւ արտասովոր ուժին վրայ:

«Մեղք է որ օտար դրօշակի տակ գերի ու տառապանքի մէջ ձգենք այս վայելչագեղ ու գեղեցիկ Թուրքերը, որոնք բոլորն ալ մէյմէկ Գուրթմէքլի «փէհլիվան»ներ են: Անոնք պէտք է Մահիկի հովանիին տակ ազատ ու հանգիստ ապրին եւ իրենց ցեղին ու ազգին ուժին վրայ ուժ մը աւելցնեն: Պուլկարիոյ եւ Ռումանիոյ մէջ ապրող հարիւր հազարաւոր Թուրքերը ի՞նչ գործ ունին այնտեղ: Մանաւանդ երբ Թրակիոյ արգասաբեր հողերը բոլորովին պարապ կը սպասեն ... »:

ԲԱՄՊԱԿԵՂԷՆԻ ՆԵՐԱԾՈՒՄԸ

Թուրքիա, 1928—1932, բամպակեղէն ներածած է.—

Տարի	թօն միլիոն	թրք. ոսկի
1928	23,287	52·4
1929	27,313	59·9
1930	16,977	32·3
1931	20,904	33·2
1932	10,028	11·0

Օտար երկիրներէ բամպակեղէնի, թելի եւայլնի ներածումը, ընդհանուր ներածման համեմատած, 1928ին՝ 3.5 առ հարիւր էր, 1929ին՝ 23.4 առ հարիւր, 1930ին՝ 21.2 առ հարիւր, 1931ին՝ 26 առ հարիւր, իսկ 1932ին՝ 13 առ հարիւր:

1932ի նուազումը արդիւնքն է բամպակեղէնի գործածութեան կիրարկմանը: Ասկէ զատ, 1926էն ի վեր տեղական բամպակեղէնի արտադրութեան ալ ուժ կը տրուի: 1929ին մաքսերու փոփոխման խնդիր մը կար ու ներածումը շատ եղաւ: Այդ տարին Թուրքիա 60 միլիոն ոսկի վճարեց բամպակեղէնի համար: Իսկ 1928—1932ի վերջաւորութեան, այդ նիւթերուն համար Թուրքիա վճարած կ'ըլլայ 189 միլիոն Թրք. ոսկի: Այդ շրջանին (1928—1932) Թուրքիոյ ներածումներուն ընդհ. գումարը եղած է 840 միլիոն ոսկի:

Պարզ է, որ բամպակեղէնի եւ այլ կարգադրութեանց շնորհիւ, Թուրքիա թէ իր բամպակը այլ եւս աժան չի ծախեր դուրսը եւ թէ զայն վերածելով կտաւի կամ՝ կերպասի՝ ներածումը կը նուազեցնէ:

ՔԱՐԻՒՂ ԿԱ՞Յ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

Ասկէ առաջ, «Միլլիյէթ»էն առնելով, այս նիւթի մասին յօդուած մը արտատպեր էինք: Նոյն թերթին մէջ Սաաքէտտին Էնվէր ունի ուրիշ յօդուած մը: Կ'արտատպենք կարեւոր մասերը.—

Տնտեսական գործավարութիւնը նոր եկամուտներ հայթայթող գործերու կը ձեռնարկէ: Թուրքիոյ հողերուն՝ շատ բախ-բաւականներու առիթ տուող եւ հարստութեանց ակ նկատուող քարիւղները փնտռելու պիտի սկսի: Մեր շատ մը վայրերուն մէջ՝ իր բարկ հոտը զգացնող այս հոսուն գոհարին ակերը գտնելը՝ մեր պետութեան տնտեսական եւ ճարտարարուեստական գործերուն — ոչ թէ ծրագիրներուն — կարգը դասուած է: Այս մեծ եւ բարեբեր ձեռնարկը՝ իր երկիրը սիրող, անոր վաղը մտածող ամէն մէկ Թուրքի սրտէն ուրախութեան ծափեր կը փրցնէ: ... Տնտեսական գործավարութիւնը իր սկզբնական քայլերուն մէջ շատ տեղին ընտրութիւն մը ըրաւ: Փնտռտուքի գործը համեստ, 10 տարիէ ի վեր ամերիկեան քարիւղի ընկերութեան պեղումի գործերուն մէջ աշխատող Թուրք մը նախընտրեց: Ճէվատ Էյուպ անունով այս երիտասարդը ասկէ երկու տարի առաջ ալ մեր երկիրը եկած եւ քարիւղի վայրերը պտըտած է: Բայց՝ հարեւանցի ուսումնասիրութեան մը բաւող իր անապարանքը սպասուած արդիւնքը չէ տուած: Թուրքիոյ մէջ քարիւղ գտնուելու հաւանականութեան մասին իր գրած յօդուածն ու գրքոյկը բաշխուեցաւ Եւրոպայի գիտական աշխարհին մէջ: Ինչպէս ըսինք մեր նախորդ յօդուածով, Թուրքիոյ մէջ քարիւղ կայ (ՅԱՌԱՋ.— Ամերիկեան Association of Patroleum Geologyի մէջ Shirley L. Mason շատ աննպաստ կը խօսի ու կը մերժէ քարիւղի գոյութիւնը Թուրքիոյ մէջ. իսկ Ճէվատ Էյուպ կը պնդէ, տասը գիտական փաստեր ցոյց տալով, որ Թուրքիոյ հարաւային կողմերը — դէպ ի Միջագետք, Մարտին եւն.— քարիւղ կայ): Առանց շահագործման կարելիութիւնը կը ճշդուի ոչ թէ մինչեւ այժմ եղած աչքի պարզ գնահատումով, այլ՝ մեծ ծախքերու կարօտ մեծ փնտռտուքով մը: Մինչեւ այսօր, աչքի գնահատումով եղած եւ իրարու բոլորովին հակառակ այնպիսի կարծիքներ կան, որ, մարդ անոնց ներքեւի ստորագրութեանց հակառակ, անոնց ճշմարտութեան անհամապատասխան ըլլալը կ'եզրակացնէ: Այդ կարծիքները մեր ընթերցողներուն հետ աչքէ պիտի անցընենք: Որով, մեր երկրին մէջ քարիւղի քաղաքականութեան մը համար նետուած քայլերուն ո՞րքան արժէքաւոր ըլլալը պարզ է:

ՄԱՄՈՒԼ

ԿՈՈՊԵՐԱՑԻԱՅԻ ՀՐԱՇՔՆԵՐԸ

—·—

Սոֆիայի Ազատ Խօսքը կը գրէ (15 ապրիլ) այս խորագրին տակ.

Այս խորագրէր փոխ կ'առնենք փրոֆ. Վ. Տոտովեանցի վերջին մէկ յօդուածէն, որ հրատարակուած է Սոֆիայի «Լա Պիւլկարի» ֆրանսերէն կիսապաշտօնաթերթին մէջ:

Ռումանիոյ մէջ, ուր համագործակցական շարժումը լայնօրէն տարածուած է, կոոպերատիվ կազմակերպութիւններէն ոմանք նուիրուած են ձկնորսութեան եւ սեւ խաւիարի պատրաստութեան: Այս կոոպերատիվ կազմակերպութիւններու միջոցով է, որ Ռումանիոյ բոլոր մեծ քաղաքներուն ձուկ կը հայթայթուի, իսկ խաւիարն ալ կ'արտածուի արտասահման: Միւս կողմէ, ուրիշ կոոպերատիվները լեռնային վայրերու, յատկապէս Կարպաթներու մէջ, նուիրուած են անտառամշակութեան, ունին իրենց արհեստանոցները, գործարանները, նոյնիսկ սեփական երկաթուղի՝ փոխադրական կարիքներու համար: Աւելին, Ռումանիոյ մէջ հիմնուած են նոյնիսկ դպրոցական կոոպերատիվներ:

Պատկերը շատ աւելի ողեւորիչ եւ խրատական է Եուկոսլաւիոյ մէջ: Հոն, բազմաթիւ եւ բազմատեսակ կոոպերատիվ կազմակերպութիւններու կողքին, գոյութիւն ունին այսպէս կոչուած առողջապահական կոոպերատիվներ: Նախ քան այս կոոպերատիվներու հիմնումը, կը գրէ փրոֆ. Վ. Տոտովեանց, սերբ գիւղացութիւնը գրեթէ զրկուած էր բժշկական օգնութենէն: Մինչդեռ հիմա, սերբ բազմաթիւ գիւղերու մէջ, կոոպերատիվ կազմակերպութիւնները հիմնած են հիւանդանոցներ, բուժարաններ, դեղարաններ, բաղնիքներ եւ կազմակերպած են առողջապահական նիւթերու շուրջ դասախօսութիւններ: Ասկէ զատ անոնք նուիրուած են գիւղերու մէջ ջրանցքներու կառուցման, ճահիճներու չորացման եւ բոլոր գիւղացիներն ու անոնց անասունները պատուաստուած են համաճարակ հիւանդութիւններուն դէմ: Աւելին: Եուկոսլաւիոյ բոլոր մեծ թերթերը, Պելկրատի եւ միւս քաղաքներուն մէջ, իրենց առաջին էջերը կը յատկացնեն համագործակցութեան վերաբերող հարցերու քննութեան: Եուկոսլաւիոյ մէջ համագործակցութիւնը կը համարուի իբրեւ հանրային բարիք եւ փրկարար գործ մը, ու ոչ ոք կը յանդգնի խափանարար ընթացք մը ցոյց տալ անոր հանդէպ:

Եւ վերջապէս համագործակցութիւնը իր հրաշքները գործած է հոս, Պուլկարիոյ մէջ, որ գրեթէ կիսով չափ կոոպերատիվօրէն կազմակերպուած է: Փրոֆ. Վ. Տոտովեանց կը յայտնէ թէ պուլկար կոոպերատիվ դրամատուներու դրամագլուխը շատ աւելի մեծ է քան պուլկար պետական պիւտճէն: Նոյն պուլկար կոոպերատիվ դրամատուները, որոնք մէկ քանի տասնեակ տարիներու գոյութիւն ունին, նիւթական անհամեմատ աւելի մեծ գործառնութիւններ կ'ընեն, քան հնարամատ դրամատիրական դրամատուները: Պուլկար գաւառական փոքրիկ քաղաքներու մէջ անոնք ոչ միայն կը հանդիսանան իբրեւ միակ վարկային հաստատութիւններ, այլեւ կը դրադին երկրագործական ապրանքներու արդիւնաբերութեամբ եւ վաճառումով, ելեկտրական կայաններու հաստատումով, բազմատեսակ հանրօգուտ շինարարութեամբ, ընթերցարաններու կազմակերպումով եւայլն, կը բաւէ ըսել թէ պուլկար կոոպերատիվ կազմակերպութիւնները փոքրիկ Պուլկարիոյ մէջ հիմնած են 1200 ընթերցարաններ ...: Ու թերեւս հրահանգիչ ըլլայ, եթէ ըսենք թէ, փոքրիկ Պուլկարիոյ մէջ գոյութիւն ունին 1783 վարկային կոոպերատիվներ 333,082 անդամներով, իսկ կոոպերատիվ կազմակերպութիւններու թիւը կը հասնի 3505ի, որոնք կը հաշուեն 754,696 անդամներ ...:

×

Աւելորդ է ըսել թէ համագործակցութեան այս հրաշքներէն խպառ զուրկ է հայ գաղթաշխարհը: Սեփական հայրենիք եւ պետութիւն, դրամ եւ տնտեսութիւն, հանրային բազմաթիւ ու հզօր կազմակերպութիւններ ունեցող Պալքանեան եւայլ մեծ ու պզտիկ բոլոր երկիրները խորապէս ըմբռնած են համագործակցութեան մեծ դերն ու արժէքը եւ փարած են համագործակցական շարժման, իբրեւ տնտեսական եւ մշակութային փրկութեան գօտիի: Մենք, արտասահմանի Հայերս է որ մուշ մուշ կը նիրհենք դեռ, կամ կը յօրանջենք շատ շատ, ու մանաւանդ անձնատուր կ'ըլլանք մեր առօրեայ հնհնուքներուն, ամուլ վէճերուն ու ներքին անխտաւոր երբայկերութեան: Անմրցելի հերոսներ՝ կազ կռիւի եւ քանդումի ու պառակտումի սեւ աշխատանքներուն մէջ, մենք կը ծուլանանք նոյնիսկ դիտել հիւրընկալ այս երկիրներու մէջ մեր աչքին առջեւ կատարուող հսկայական քաղաքակրթիչ յեղաշրջումներն ու նուաճումները: Ու չենք անդրադառնար բնաւ մեր բանուոր թէ մտաւորական դասերու համար ստեղծուած նիւթական ծանր կացութեան, մեր արհեստաւոր ու առեւտրական դասերու ընդհանուր տագնապին, կղզիացեալ վիճակին ու քայքայումին: Ու ոչ ալ լրջօրէն կ'աշխատինք վերականգնելու եւ ապահովելու մեր ազգային, մշակութային հաստատութիւնները: Բայց, այս բոլոր չարիքները ոչնչացնելու համար, անհրաժեշտ է որ մենք տնտեսական ապահով յենակներ ունենանք եւ զարգացնենք մեր հայրենասիրական ժողովուրդի բոլոր խաւերու, բոլոր դասակարգերու եւ բոլոր հոսանքներու մէջ համագործակցութեան ոգին: Այս ուղղութեամբ, մեզի, Հայրենազուրկ Հայերուս համար, առաւել քան ուրիշ բախտաւոր ազգերու համար, ճշմարիտ փրկութեան գօտի մը կրնայ դառնալ համագործակցութիւնը իր բոլոր ակներեւ հրաշքներով»:

Պէյրութի աղէտեալներուն համար

—·—

ՎԱԼԱՆՍ, 26 Ապրիլ.— Նախաձեռնութեամբ Զ. Ո. Միութեան եւ մասնակցութեամբ տեղւոյս զանազան կազմակերպութեանց, խորհրդակցական ժողովի մը մէջ ընտրուեցաւ վեց հոգիէ բաղկացեալ հանգանակիչ յանձնախումբ մը, որ անմիջապէս գործի սկսելով հանգանակեց 1400 ֆրանք Պէյրութի աղէտեալներուն համար, եւ զայն չէք ընելով՝ ղրկեց Անթիլիաս Սահակ Կաթողիկոսին հասցէին, իր նպատակին յատկացուելու համար:

Այս առթիւ յանձնախումբս խոր շնորհակալութիւն կը յայտնէ ամէն անոնց, որ քիչով շատով մասնակցեցան սոյն բարենպատակ ձեռնարկին:

Հանգանակիչ Յանձնախումբ

Հ.Մ.Ը.Մ.Ի ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

—·—

Ծաղկազարդի կիրակի օրը, Հ. Մ. Ը. Մ.ի առաջին խումբին եւ Փանթէնի ֆրանսական մէկ խումբին միջեւ եղած մրցման՝ ցաւալի արկածի մը զոհ կ'երթայ հայ խաղացողներէն Սուրէն Գալէնտէրեանը, որուն աջ սրունքին երկու ոսկորները ամբողջովին կը ջախջախուին:

Խաղը կ'ընդհատուի եւ վիրաւորը մասնաւոր կառքով անմիջապէս կը փոխադրուի St. Louis հիւանդանոցը, ուր նախնական դարմանումի կ'ենթարկուի վիրաւոր սրունքը: Ոսկորները երկուքի բաժնուած ըլլալէն կը հաստատուի որ հակառակորդին անուշադրութեամբ տուած ուժգին հարուածին արդիւնք է:

Վերջապէս, հայ մարզիկը դատապարտուած է այսօր մնալու ամիսներով այդ հիւանդանոցը: Հակառակորդ խումբը քանի մը օր վերջ համակրական նամակով մը ցաւակցութիւն յայտնելէ յետոյ, կ'ըսէ թէ մտադրութիւն ունի անմիջապէս կազմակերպելու ֆութպոլի մրցում մը, հասոյթը յատկացնելու համար վիրաւոր հայ մարզիկին ապաքինման ծախքերուն:

Իսկ ի՞նչ կը խորհի Հ. Մ. Ը. Մ.ի վարչութիւնը: Երբ ատենը մէյ մը իր խումբերուն յաջողութիւնները պարծանքով կը ծանուցանէ հասարակութեան, հիմա, ցաւալի է նկատել որ տակաւին համակրական պարզ այցելութիւն մը անգամ չէ տուած իր վիրաւոր մէկ անդամին, գէթ բարոյական մխիթարութիւն մը պատճառելու համար անոր:

Այս կարգի թերացումներ լաւ չեն ազդեր մարզական մուլթիւններու ծաւալման վրայ:

Պ.

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

նելու համար․ սակայն որպէս զի կարենայ իրապէս գործօն մասնակցութիւն մը բերել այդ ուղղութեամբ, անհրաժեշտ է մեծ կարեւորութիւն ընծայել զինաթափութեան խնդրին։ Անհրաժեշտ է, ըսաւ, լքել յարձակողական զէնքերը եւ իրական ու տեւական հակակշիռ հաստատել սպառազինումներուն վրայ։

Նոր երկրաշարժ Թուրքիոյ մէջ

ԷՆԿԻՒՐԻ, 26 ապրիլ․ — Ցնցումները յաճախակի ընդհատումներով կը շարունակուին Տաուխյի եւ Րէշատիյէի շրջաններուն մէջ։ 140 նոր տուներ փլան։ Ցորդահոս անձրեւ կը տեղայ աղէտեալ շրջանին վրայ։

Մուղլայի շրջանին մէջ պատահած նոր շարժ մը քանդուեցան 400 տուներ։ Բազմաթիւ վիրաւորներ կան։ Մեռնողներուն թիւը դեռ յայտնի չէ։

Իտալիոյ թագաւորին պտոյտը

Քսաներկու տարի անցաւ Թուրքօ-իտալական պատերազմէն ի վեր (1911), երբ ափրիկեան Տրիպոլիսն ու Պէնկազին գրաւուեցան Թուրքերու ձեռքէն։ Անկէ ի վեր առաջին անգամն է որ Պէնկազի կ'այցելէ Վիթթորիօ Էմմանուէլէ Գ․ Թագաւորը։ Սակայն հակառակ իտալական գրաւումին, Պէնկազի չէր խաղաղած ամբողջովին եւ Սէնուսիները շարունակ ապստամբ վիճակի մէջ էին հանդէպ գրաւող երկրին։ 1931ին է որ Քուֆրայի առումէն վերջ Սէնուսիները ջախջախուեցան եւ երկիրը վերջապէս մտաւ իտալական վեհապետութեան տակ։ Թագաւորին այցելութիւնը կը նուիրագործէ այժմ այդ իրականութիւնը։ Թագաւորին կ'ընկերանան գաղթային նախարարը եւ բարձրաստիճան զինուորականներ։

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ՓԱՐԻԶ – ՍԷՆ ԹՈՒԷԹԻԷՆ կառախումբին մէջ չարագործի մը կողմէ սպաննուեցաւ Օր․ Օնօրին Փրալիւ, 51 տարեկան, որ խանութ մը ունի Ռոանի մէջ։ Ոճրագործը սպաննելէ եւ կողոպտելէ վերջ, զոհին մարմինը նետած էր երկաթուղիի գիծին վրայ։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ եւ գաւառներ

ՀՐԱՉԴԱՆ եւ ԱՂԲԻՒՐ - ՍԵՐՈԲ խումբերու միացեալ նիստը այս Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին 32, Ave. des Gobelinsի վերնայարկը։ Կարեւոր օրակարգ։ Ներկայ պիտի ըլլայ Փարիզի ԿՈՄԻՏԷԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉԸ։

ԱՆԻԷՌ - ՊՈՒԱ - ՔՈԼՈՆՊԻ «Վիշապ» Կոմիտէի ժողովը այսօր, Ուրբաթ երեկոյ, ժամը 8.30ին, Պէքոնի կայարանին դիմացը սովորական հաւաքատեղին։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ «Սարգիս-Մինասեան» ենթակոմիտէին անդամական ընդհ․ ժողովը այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8ին հայ ակումբին մէջ։ Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ՓԱՐԻԶԻ Ռոստոմ Կոմիտէի ժողովը այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. Պուլվար Օտտօի «Վռամեան» Ենթակոմիտէն դասախօսական ժողովի կը հրաւիրէ Հրայր, Մուրատ, կայծակ Առաքել եւ գայլ վահան խումբերը, այս Կիրակի երեկոյ ժամը 5.30ին, սովորական հաւաքատեղին։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ ԿՈՄԻՏԷՆ արտակարգ ընդհ․ ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի բոլոր ընկերները այս Կիրակի առաւօտ ժամը 10ին Հ. Յ. Դ. Գրադարանը։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։ Ներկայանալ անդամատետրով։

ՍԷՆԹ - ԱՆԹՈՒԱՆԻ (Մարսէյլ) «Ընկեր Կարօ» խումբի ընկերական ժողովը այս Կիրակի երեկոյ ժամը 5ին, ընկ․ Ս. Պօյաճեանի բնակարանին մէջ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

Ընկերահամակրական թէյասեղան

կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «ՄՋՕ» ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

Այս կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին

Պ. Բանիկեանի սրճարանին մէջ, 6bis, Bld. Rodin.

Կը հրաւիրուին քոյր խումբերու բոլոր ընկերները, եւ մասնաւորապէս Շավիլի Արղութեան խումբի բոլոր ընկերները։

կը խօսի ընկեր ԿԱՐՕ ՍԱՍՈՒՆԻ — Մուտքը՝ 5 ֆրանք։

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ Կ. ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղի հերթական դասախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ վաղը Շաբաթ կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, 71, Ave. Kléber։ Կը խօսի՝ Բժ. Լ. Գրիգորեան։

Դասախօսութենէն յետոյ տեղի կ'ունենայ ընդհ․ անդամական ժողով։ Կը հրաւիրուին անդամներն ու համակիրները։

ԱՌՆՈՒՎԻԼ - ԼԷ - ԿՈՆԷՍԻ Հ. Կ. Խաչի մասնաճիւղի ընդհ․ ժողովը վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Պ. Նիկողոսեանի «Etoile Bleue» սրահին մէջ։ Վարչութեան ընտրութիւն։ Կը խօսի՝ Տիկին Ելէն Բիւզանդ։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Մարսէյլ, Ա.Ս.Լ. — 70։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Վերժին Թօրոսեան կը փնտռէ իր եղբօրորդին՝ Դրիգոր Չիչէքեան (կամ Չիչէք)։ Իմացնել իր հօրաքրոջ՝ Verginie Truja, Via Principe Amedeo N. 8. IIo. Piano, x Bari (Italia)։

«ՄԱՅԻՍ 28»Ը

Հ. Հ. ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ 15րդ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

Նախաձեռնութեամբ՝ Հ. Հ. Պատուիրակութեան

կը տօնուի Փարիզի մէջ Մայիս 27ին

Շաբաթ գիշեր ժամը 8.30էն մինչեւ առաւօտ

Petit Journalի սրահին մէջ

կը նախագահէ Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ

կը խօսի՝ Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին եւ պարեր։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

27 ՄԱՅԻՍ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 9ին

ՊՐԷՊԱՆ ՄԱՐՍԷՅԵԷԻ ՄԷՋ

Ձ. Ռ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՏՕՆԷ ԱՊՐԻԼ ՏԱՍՆԸՄԷԿԻ ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՍՈՒԳԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ — ՎԱՂԸ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 9ին ՊՐԷՊԱՆ ՄԱՐՍԷՅԵԷ սրահին մէջ

կը նախագահէ՝ Պ. ՂԵՒՈՆԴ ՄԵԼՈՅԵԱՆ

ՎԱԼԱՆՍ — ԱՅՍ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 9ին

Հ. Յ. Դ. ԹԱՏԵՐԱՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ, 13bis, rue de BOUCHERIE

ՌՈՄԱՆ — ՎԱՂԸ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷՆ ՅԵՏՈՅ ԺԱՄԸ 3ին

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ մասնաւոր յայտագրով։

Ապրիլ 11-24ը կը տօնուի Ալճերիոյ մէջ, Պլիտա

ՄԱՅԻՍ 6ին, ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ, ԺԱՄԸ 9ին

գեղարուեստական ճոխ բաժին։ Սիրայօժար կը մասնակցի Mlle Limian, դաշնակի վրայ նուագելով հայկական եւ եւրոպական կտորներ։

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ։

Ներկայացում Տէսինի մէջ

ԽԱՐԲԵՐԴԻ ԵՒ ՑԱՐԱԿԻՑ ԳԱՒԱՌ. ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2ին, Հ. Յ. Դ. ՏԱՆ ՄԷՋ

կը ներկայացուի՝ ԱՅՐԻՒՈՒՄ Է

տոմսերու գիներ՝ 4 եւ 3 ֆրանք։

Մանկապարտէզի հանդէս

ՓՈՐԹ ՏԻՒԹԱԼԻԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆԻ Մանկապարտէզի ցերեկոյթը այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին, 2, rue de la Mairieի սրահին մէջ։ Բացման խօսք՝ Պ. Պ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ։

Կը բանախօսէ՝ Պ. ՀՐԱՉ ԵՐՈՒԱՆԴ

Գեղարուեստական բաժին.— մանկական երգեր, արտասանութիւն, հայկական պար եւ զաւեշտ մը փոքրիկներու կողմէ։

Մուտք՝ 5 ֆրանք։

Կարմիր Խաչի «Օր»ը Վիէնի մէջ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ՝ ՎԻԷՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին, Ռ. Ա. Ակումբին մէջ

կը նախագահէ՝ Պ. ՅԱԿՈԲ ՄԿՐԵԱՆ — կը խօսի Օր. Մ. ՅԱԿՈԲԵԱՆ (փարիզէն)

երգ, պար եւ թատերական ներկայացում աշակերտութեան կողմէ։ կը հրաւիրուի վիէնի հայ հասարակութիւնը։

Օր. Զառաքեանի նուագահանդէսը

ՀԻՆ եւ ՆՈՐ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԵՆԷՆ (18 եւ 20 դարերու)

ՄԱՅԻՍ 8ին **SALLE CHOPIN**ի մէջ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (23)

ՉՈՐՍ ԱՐԴԱՐ ՄԱՐԴԻԿ

Հեղինակ՝ ԷՏԿԸՐ ՈՒՕԼԸՍ — Թարգմ. Ժ. Մ.

ԳԼՈՒԽ ՎԵՑԵՐՈՐԴ

ՀԵՏՔԵՐԸ

— Կը խորհիք որ գոհ պիտի մնայինք, ըսաւ Թէրի։

— Լաւ կատարեցիր գործդ, շատ լաւ, բացատրեց Մէնֆրէտ։

— Այո, շատ լաւ, շարունակեցին միւսները։

— Աստուած տայ որ յաջողինք, աւելցուց Մէնֆրէտ հանդիսաւոր շեշտով մը։

Թէրի զարմանքով նայեցաւ այդ տարօրինակ մարդուն։

×

Նոյն օրը կէսօրէն յետոյ ոստիկան Ֆալմըրթհ տեղեկացուց ընդհանուր ոստիկանապետին թէ ամէն կարգադրութիւն եղած էր նախարարին պաշտպանութեան համար։

— Արտաքին պաշտօնատան մէջ դրած եմ մեծ թիւով ոստիկաններ․ ամէն սենեակի մէջ մէկը պիտի գտնուի․ չորս հոգի պիտի սպասեն տանիքը, իսկ ուրիշներ հսկողութիւն պիտի կատարեն գետնայարկը ու խոհանոցը։

— Իսկ ծառանե՞րը, հարցուց ոստիկանապետը։

— Սըր Ֆիլիփ իր անձնական ծառաները բերել տուած է գիւղէն․ կրնամ ըսել որ չկայ մէկը, քարտուղարէն մինչեւ դռնապանը, որուն մանրակրկիտ կենսագրութեան անծանօթ ըլլանք։

Ոստիկանապետը խորունկ հառաչանք մը արձակեց։

— Սա վաղուան օրը անցնէր մէկ մը, որքան ուրախ պիտի ըլլայի, ըսաւ տնօրէնը։ Ներս հրամցուցէք, խնդրեմ։

Սիննոր տէ Սիլվա նիհար ու կարճահասակ մարդ մըն էր՝ չեչոտած քիթով ու մօրուքով, բարեւեց Անգլիացիները չափազանցուած քաղաքավարութիւնով որ յատկանշական է սպանացի պետական պաշտօնեաներուն։

— Կը ցաւիմ որ ձեզ հոս կանչեցի, ըսաւ ոստիկանապետը սովորական բարեւէն յետոյ ու հիւրը ներկայացուց Ֆալմըրթհին։

— Խորհեցանք որ կրնայիք մեզի օգտակար ըլլալ Թէրիի փնտռտուքին մէջ։

— Բարեբախտաբար Փարիզ էի, ըսաւ Սպանացին։ Այո՛, կը ճանչնամ զինքը ու կը զարմանամ որ այսքան համբաւաւոր շրջանակի մէջ մուտք գործեր է․ գալով միւս չորսին, ո՞վ կը ճանչնայ զանոնք, ո՛չ ոք․ լսեր եմ իրենց մասին․ կը յիշէք Մալակայի գառը, Թէրին լաւ ոճրագործ մը չէ․ ի՛նչպէս միացեր է Չորսերուն։

— Լաւ յիշեցի, ըսաւ ոստիկանապետը․ գրասեղանէն թուղթ մը վերցուց ու քննեց զայն։

— Ձեր մարդիկը մոռցեր են յայտնել Թէրիի արհեստը, թէեւ շատ ալ կարեւոր պարագայ մը չէ այդ։

Սպանացի ոստիկանը պաստեց յօնքերը․

— Թէրիի արհե՞ստը ... սպասեցէք յիշեմ․ չեմ գիտեր սակայն կը կարծեմ թէ ձգախէժի գործով կը զբաղի ։ Իր առաջին ոճիրը ձգախէժի մթերքի մը գողութիւնն էր․ բայց եթէ կ'ուզէք աւելի ապահով ըլլալ ...

Ոստիկանապետը խնդաց։

— Շիտակը բնաւ կարեւոր չէ, ըսաւ անփութօրէն։

ԳԼՈՒԽ ԵՕԹՆԵՐՈՐԴ

ՉՈՐՍԵՐՈՒՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿԸ

— Ո՛չ մէկ փոփոխութիւն այն կարգադրութիւններուն մէջ զորս ըրինք անցեալ առաւօտ, երբ այստեղ էր Սըր Ֆիլիփ։ Նախարարը պաշտօնատունը պիտի ըլլայ վաղը մինչեւ ժամը ութուկէս։ Ժամը իննին պիտի երթայ խորհրդարան, օրինագծին երկրորդ ընթերցումը առաջարկելու համար։ Պիտի վերադառնար տասնմէկին։

— Հրահանգած եմ արդէն որ կառքերը երթեւեկեն գետեզրէն՝ ժամը 8.45էն մինչեւ 9.15։ Այս ժամանակացոյցը պիտի կրկնուի նաեւ վերադարձին, ըսաւ ընդհանուր ոստիկանապետը։ Չորս կառքեր պիտի մեկնին պաշտօնատունէն դէպի ի խորհրդարան։ Սըր Ֆիլիփ պիտի հետեւի անոնց իր կառքով։

Ցանկարծ դուռը զարնուեցաւ — այս խօսակցութիւնը տեղի կ'ունենար ընդհանուր ոստիկանապետին գրասենեակին մէջ — ու սեմին վրայ երեւցաւ ոստիկան մը որ այցետոմս մը յանձնեց ոստիկանապետին։

— Սիննոր Եօզէ տէ Սիլվա, կարդաց ոստիկանապետը քարթին վրայ․ Սպանիոյ ընդհանուր ոստիկանութեան

Ուրիշ նամակ մըն ալ պիտի ուղարկուէր նախարարին։ Վերջինին մէջ կար հետեւեալ նախազգուշութիւնը․

— « Ազդարարութիւն մը եւս պիտի ստանաք եւ որպէս զի վստահ ըլլանք թէ անիկա ապահով կերպով պիտի հասնի, մեզմէ մէկը պիտի յանձնէ զայն ձեզի »։

Այս բառերը հանդստացուցին ոստիկանութիւնը, որ հաւատք ունէր այլ եւս Չորսերու պարկեշտութեան մասին։ Յայտնի էր որ հասարակ ոճրագործներ չէին անոնք եւ անբռնաբարելի էր իրենց խոստումը։ Արդարեւ եթէ ոստիկանութիւնը տարբեր կարծիք ունենար անոնց մասին, աւելի պիտի ըլլային Սըր Ֆիլիփը պաշտպանելու համար ձեռք առնուած ծայրայեղ միջոցները։ Պարկեշտութիւնը մէնէն սարսափելի յատկանիշն էր Քառեակին։

Եւ սակայն այդ առաքինութիւնը տեսակ մը յոյս ներշնչեց ոստիկանութեան։ Չորս Արդար Մարդիկը, ապարէզ կը կարդային Օրէնքին, չափազանցէին թերեւս իրենց կարողութիւնները։ Վերոյիշեալ նախազգուշութիւնը պարունակող նամակը նամակն էր որուն մասին Սըր Ֆիլիփ խօսած էր իր քարտուղարին հետ։ Թատարը բերած էր զայն եւ գրուած թուղթին վրայ նշանակուած էր նամակատան վայրը, օրուան թուականը եւ ժամը — « Պալհամ, 12.15 »։

(Շարունակելի)

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ՇԱԲԱԹ 29 ԱՊՐԻԼ 1933

29 Avril 1933

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2175 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՍԱՐՍԱՓԱՀԱՐ ԹՈՒՐՔԻԱՆ

Երեք փաշաներ, այսօրուան Թուրքիան վարող եռապետները — Քէմալ - Ըսմէթ - Քեազիմ — քանի մը ամիս առաջ յանկարծակի պտոյտի ելան դէպ ի Անատոլու: Հանրապետութեան նախագահը գնաց դէպ ի Հարաւ, Ատալիա - Կիլիկիա շրջանը, վարչապետը՝ դէպ ի ներքին գաւառները, իսկ Ազգային Մեծ Ժողովի նախագահը՝ տարբեր ուղղութեամբ:

Փարիզի Թուրք ընդդիմադիրներու թերթը, «Լա Ռէփիւպլիք Անչէնէ» գրեց այն ատեն թէ՝ զինուորական ապստամբութիւն ծագած է Անատոլուի զանազան զօրաբաժիններուն մէջ եւ փաշաներու այս անակնկալ ճամբորդութիւնը կը ձգտէր կարգը վերահաստատելու բանակին մէջ:

Այսօր կը հաստատուի թէ՝ աւելի ծանրակշիռ պատճառներ կային այդ անժամանակ տեղափոխութեանց համար:

Մուսթաֆա Քէմալ գացած է իր փորձառու զինուորականի աչքերով քննութենէ անցնելու այն նոր ամրութիւնները, որոնք հապճեպով կը կառուցուին Ատալիոյ շրջանին մէջ, հարաւային Անատոլուի ծովեզերքի երկայնքին: Միւս փաշաներու պտոյտին գաղտնիքը չէ պարզուած դեռ:

Պարզ է մէկ բան միայն. ա՛յն՝ որ Թուրքիան ներկայիս կ՚անցնէ սարսափի շրջան մը: Սարսափ՝ օտար յարձակումէ, իտալական յարձակումէ: Նոյն սարսափն ապրած էր արդէն քանի մը տարի առաջ, երբ Մուսոլինի վէճին կարգադրութեան առթիւ, Անգլիա Քէմալի աչքին ցցած էր իտալական վտանգը, ու շնորհիւ այդ սպառնալիքին յաջողած ի նպաստ իրեն կարգադրել քարիւղի խնդիրը:

Այդ օրէն ի վեր, Թուրքիա բարեկամ դարձաւ Իտալիոյ, զանազան առանձնաշնորհներ տուաւ անոր, համաձայնութիւններ կնքեց, յանձնառութիւններու տակ մտաւ եւ ամէն բան ըրաւ՝ սիրաշահելու համար Մուսոլինին: Ու մինչեւ վերջին օրերս Թուրքիա ամուր կը գզար իր դիրքը՝ միջազգային ներկայ թոհուբոհին մէջ, կռնակը տուած Մոսկուայի եւ Հռոմի:

Ցաւալին չէն մոռցուած այն շքեղ ընդունելութիւնները, որոնց արժանացան Ըսմէթ փաշա եւ իր շքախումբը Խորհրդային Միութեան եւ Իտալիոյ մայրաքաղաքներուն մէջ: Թուրք պատուիրակութիւնը վերադարձաւ խանդավառ տպաւորութեամբ՝ հանդիսաւոր խոստումներ շալկած: Մոսկուա ութ միլիոն տոլար, Հռոմ երեսուն միլիոն ոսկի խոստացած էին սնանկութեան դուռը հասած Քէմալին: Առաջինը քանի մը մեքենաներ եւ ճարտարագէտներ ղրկեց, իսկ Իտալիա սանթիմ չտալէ զատ՝ իտալական նաւարաններու մէջ շինուած Թրքական մարտանաւերու մնացորդ պարտքն ալ կը պահանջէ հիմա:

Այստեղ կը սկսի իտալեւթուրք յարաբերութեանց դարձակէտը: Հռոմի հետ կատարուած երկար բանակցութիւնները՝ երեսուն միլիոնին շուրջ բացասական արդիւնքի յանգեցան: Ու Թուրք մամուլը չքաշուեցաւ իր դժգոհութիւնը արտայայտելէ այս մասին:

Անկէ վերջ զանազան ուրիշ գրոյցներ սկսան շրջան ընել Թուրք մամուլին մէջ: Հերքումի ձեւով գրուեցաւ թէ Ֆրանսա երբեք ապատութիւն չէ տուած Իտալիոյ՝ ուզածին պէս տրամադրելու Անատոլուի ընդարձակ հողամասերը: Ատեն ատեն ալ վախնիվախը կը գրեն թէ Հռոդոսի ամրութիւնները, Երկոտասան կղզիներու մէջ տեսնուած զինուորական պատրաստութիւնները, օդանաւային կայաններու շինութիւնները եւ այլ պատրաստութիւններ Անատոլուի քիթին տակ՝ երբեք ուղղուած չեն Թուրքիոյ դէմ, քանի որ Իտալիա անկեղծ բարեկամ է Թուրքիոյ: Չէ՞ որ Իտալիան յաջողցուց Թուրքեւհելլէն բարեկամութիւնը: Կարելի՞ բան է որ երէկի ոխերիմ թշնամիները հաշտուէին եւ սիրալիր բարեկամներ դառնային՝ առանց Մուսոլինիի հեղինակաւոր եւ անկեղծ միջամտութեան:

Գաղտագողի փափուքներ անպակաս էին սակայն: Ու հիմա, որ դէպքերը հասունցած են այլ եւս, կարելի չըլլար «նիզակը պահել տոպրակին մէջ»:

Եւրոպական մամուլը սկսած է արձագանգն ըլլալ Թուրքիոյ մտատանջութիւններուն: «Թան»ի Պոլսոյ թղթակիցը երկար թղթակցութեամբ մը կարեւոր ու յատկանշական տեղեկութիւններ կը հաղորդէ այս ուղղութեամբ: Վերջերս իտալական նաւատորմը մեծ ռազմափորձ մը կատարեց Անատոլուի եզերքներուն առջեւ: Թուրք մամուլին արգիլուեցաւ ո եւ է տող գրել այս կարեւոր դէպքին մասին: Թրքական ջուրերուն մէջ իտալական շոգենաւ մը ընկղմեցաւ. Թուրքերը անոր մէջէն գտած են զանազան վաւերաթուղթեր որ ցոյց կուտան թէ Իտալիա մտադիր է գրաւել Ատալիոյ շրջանի Անատոլուի եզերքները:

Այս բոլորը Թուրքիոյ մէջ ստեղծած են սարսափի մթնոլորտ մը: Թուրքերը հապճեպով զինուորական պատրաստութիւններ կը տեսնեն: Անատոլուի ներքին մասերէն դէպ ի Ատալիա երկարելիք երկաթուղիի մը ծրագիրը դրած են մէջտեղ եւ շուտով կ՚ուզեն իրագործել: Հարաւային շրջանի զինուորները քննութենէ անցուեցան: Արձակուրդով մեկնած զինուորականները ետ կանչուեցան: Բոլոր պահեստի սպաներուն հրաւէր ուղղուեցաւ պատրաստ գտնուիլ զինուորական իշխանութեան հրամանին: Դրօշի տակ կը կանչուին նորագիր զինուորներ:

Միւս կողմէ կը զգուշանան ամէն գրգռութենէ: Պուլկարեւթուրք միջադէպը մեծ մտատանջութեան մատնած է վարիչ շրջանակները, որոնք շատ լաւ կը զգան թէ վարագոյրին ետեւէն գործողը Իտալիան է: Թուրք ոստիկանութիւնը ստիպուեցաւ սուինները յարձակիլ տաքգլուխ ցուցարարներուն վրայ՝ թոյլ չտալու համար որ թալանեն պուլկար հիւպատոսարանը, ինչպէս վերջերս ջարդուփշուր ըրած էին Վակոն - Լիի ընկերութեան գրասենեակը՝ իտալացի տնօրէնին դէմ բողոքելու համար: Դիւանագիտական ո եւ է բարդութիւն առաջ չբերելու համար, ձերբակալեց վերջին ցոյցերու պարագլուխները խստիւ պատժելու համար զանոնք, նոյն իսկ լուծեց Ուսանողական Միութիւնը:

Պալքաններու վրայ կուտակուած ամպերը չպիտի ուշանան փոթորիկ յարուցանելու:

ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Թուրքիա մեծ դէպքերու նախօրեակին

«Լա Ռէփիւպլիք Անչէնէ» կը գրէ. — Էնկիւրիի մէջ օտար պետութեան մը ներկայացուցիչ եւ Թուրք ժողովուրդին բարեկամ անձնաւորութիւն մը, որ Փարիզէն կ՚անցնէր, հաճեցաւ մեզի յայտնել, մենք ալ ի վիճակի ենք հաւաստելու մեր ընթերցողներուն թէ քէմալականները շատ անել կացութեան մէջ կը գտնուին ելմտական եւ քաղաքական տեսակէտով:

Որոշ ջղագրգռութիւն կը տիրէ բանակի սպաներուն մօտ, որոնք կ՚ուզեն նախաձեռնութիւնն ստանձնել վարչաձեւի փոփոխութեան, իբրեւ միակ դարման երկրի փրկութեան:

Միւս կողմէ Մոսկուայի կառավարութեան միջամտութիւնն ու ոտնձգութիւնը Թուրքիոյ գործերուն մէջ ամէն օր աստիճան մը աւելի զգալի կը դառնայ:

Ըսմէթի եւ Թէվֆիք Ռիւշտիի կոյր հպատակութիւնը այս միջամտութիւններուն՝ կը մտատանջեն հանրային կարծիքը:

Քէմալական Թուրքիան խիստ կարեւոր դէպքերու նախօրեակին մէջ կը գտնուի:

ՌՈՒԶՎԷԼԹԸՆԻ ԽՕՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Երէկ վերջին օրն էր նախագահ Րուզվէլթի եւ Պ. Էրիոյի տեսակցութեանց: Օրակարգի հարցերը վերջին անգամ մը եւս խորհրդակցութեան ենթարկուեցան: Տեսակցութեան ներկայ էին Ուաշինկթընի Ֆրանս. դեսպան Լապուլէ եւ Մ. Նահանգներու արտաքին փոխ - նախարար Ֆիլլիփս: Զինաթափութեան հարցը ամէնէն կարեւոր տեղը կը գրաւէր:

Հեռագրի մը համաձայն, նախագահ Րուզվէլթ որոշ համակրութիւն ցոյց կուտայ ֆրանսական տեսակէտներուն հանդէպ: Մաքտոնըլտի զինաթափութեան ծրագիրը քննութեան առնուեցաւ. Պ. Էրիօ ջանաց համոզել Պ. Րուզվէլթը, որ նկատի առնելով Եւրոպայի ներկայ վիճակը, անգլիական ծրագրին որոշ թերինները լրացուին: Գալով ապահովութեան խնդրին, որ սերտօրէն կապուած է զինաթափութեան հետ, Ամերիկա կը յօժարի ձգել իր աւանդական չէզոքութիւնն ու ծովերու ազատութիւնը, յարելու համար տնտեսական եւ ելմտական իրական պաշարումի մը, կազմակերպուած յարձակող յանցաւոր պետութեան դէմ: Միացեալ Նահանգներու այս որոշումին մեծ կարեւորութիւն կ՚ընծայուի՝ նոր պատերազմ մը անկարելի դարձնելու տեսակէտէն:

Նախագահը այս մասին խոստում տուաւ՝ նախապէս հաւանութիւնն ստանալով Խորհրդարանի կարեւոր անդամներուն, այնպէս որ վախ չկայ թէ յառաջիկային մերժումի հանդիպի խորհրդարանին կողմէ, ինչպէս մերժուած էին ժամանակին նախագահ Ուիլսընի յանձնառութիւնները:

Ապահովութեան համար Պ. Րուզվէլթի առաջարկած երկրորդ միջոցն է խիստ հակակշռի ենթարկել զինաթափութիւնը:

Պ. Էրիոյի տեսակցութիւնը նախագահին հետ, մեծ արդիւնք տուած է այս տեսակէտէն եւ Ֆրանս. բոլոր թերթերը իրենց գոհունակութիւնը կը յայտնեն:

Պարտքերու խնդրին մասին ո՛չ մէկ հաստատ տեղեկութիւն հասած է Ուաշինկթընէն: Բոլոր թղթակիցներն ալ զանազան ենթադրութիւններ կ՚ընեն: Կը կարծուի թէ Ֆրանսա յառաջիկայ յունիս 15ին պիտի վճարէ դեկտ. 15ի մասնավճարը, զոր խորհրդարանը մերժած էր վճարել՝ պատճառ դառնալով վարչապետ Պ. Էրիոյի անկումին: Իսկ յունիս 15ի մասնավճարը պիտի յետաձգուի:

Պ. Էրիօ Ուաշինկթընէն կը մեկնի գոհ տպաւորութեամբ: Երէկ առաւօտ ժամը 10ին վերջին տեսակցութիւն մը ունեցաւ նախագահին հետ, որմէ վերջ միասին խմբագրեցին մամուլին հաղորդուելիք պաշտօնական զեկոյցը իրենց խորհրդակցութեանց արդիւնքին մասին: Ֆրանսայի պատուիրակը ժամը 1ին կառախումբ նստաւ դէպի Նիւ Եորք: Գիշերը ներկայ պիտի ըլլայ Ֆրանսական Առեւտրական Սենեակին կողմէ տրուած հացկերոյթի մը, ուր խօսելիք ճառը անթելով պիտի հաղորդուի ամէն կողմ:

Այսօր զանազան այցելութիւններէ վերջ, կէսօրին ճաշկերոյթ մը պիտի տայ Իլ - տը - Ֆրանսի մէջ՝ բազմաթիւ ամերիկացի անձնաւորութեանց:

Ժամը 2ին շոգենաւը ճամբայ պիտի ելլէ դէպի Ֆրանսա:

Մայիս Մէկի ցոյցերը արգիլուած

Ոստիկանական տեսչութիւնը կը հաղորդէ հետեւեալ զեկոյցը.

Ներքին նախարար Պ. Քամիյլ Շօթան հետեւեալ հրահանգները տուաւ կարգի պահպանութեան համար Մայիս 1ին:

Համաձայն Փարիզի մէջ ընդունուած կանոնին եւ բոլոր քաղաքացիներուն ազատօրէն տրամադրելու համար փողոցը, հանրային ճամբաներու վրայ թոյլ չպիտի տրուին ո եւ է թափօր եւ հրապարակային ժողով: Սակայն ընդառաջ երթալու համար բանւորական կազմակերպութեանց փափաքին եւ թոյլ տալու համար աշխատաւորներուն, որ Մայիս Մէկը աշխատանքի տօնի հանդամանքն ունենայ, կառավարութիւնը որոշած է թոյլատրել հաւաքոյթ մը կէսօրէ վերջ, Վէնսէնի անտառին մէկ մարզադաշտին վրայ: Հարկ չկայ շեշտելու թէ այս ցոյցը պէտք է տեղի ունենայ շատ հանդարտ եւ արժանաւոր ձեւով՝ նկատի առնելով որ բացառիկ արտօնութիւն մըն է տրուածը:

Այդ օրը աշխատանքի ազատութեան դէմ կատարուած ո եւ է դէպք եւ յանցաւոր ամէն արարք խստիւ պիտի պատժուին:

Նման արարքներու մէջ գտնուող օտարականները կամ անոնց մեղսակիցները դատական իշխանութեանց յանձնուելով, անմիջապէս սահմանագլուխէն դուրս պիտի հանուին:

Գալով գաւառին, ամէն կողմ հանրային կարգը պահպանելու համար նման հրահանգներ ղրկուած են ներքին նախարարին կողմէ նահանգապետներուն:

Պողպատեայ սաղաւարտակիրները եւ հիթլերականները

Երկար ատենէ ի վեր բանակցութիւններ կը կատարուէին Գերմանիոյ վարչապետ Հիթլերի եւ Պողպատեայ Սաղաւարտակիրներու նախագահ Զէլտթէի միջեւ՝ Նացիներն ու Սաղաւարտակիրները նոյն մականին տակ միացնելու համար: Բանակցութիւնները յանգեցան սկզբունքային համաձայնութեան մը կնքումին: Այս համաձայնութիւնը բուռն քննադատութեանց տեղի տուաւ. գնդապետ Տիւսթէրպէրկ ստիպուեցաւ հրաժարիլ:

Ըստ համաձայնութեան, Հիթլեր այսուհետեւ պիտի ըլլայ գերագոյն հրամանատար Նացիներու յարձակող զինուորներուն եւ Պողպատեայ Սաղաւարտակիրներուն: Իսկ Զէլտթէ պիտի ենթարկուի Հիթլերի: Այս մերձեցումը խորհրդանշելու համար «Պողպատեայ Սաղաւարտակիրներ»ները իրենց նշանակներուն վրայ պիտի աւելցնեն բեկեալ խաչ մը, իսկ Նացիները իրենց գդակին վրայ պիտի դնեն սեւ - ճերմակ - կարմիր զարդանիշ մը:

Գերման ազգայնական կուսակցութեան խորհրդարանական խմբակցութիւնը նիստ գումարեց նախագահութեամբ իրենց պետին՝ նախարար Հիւկէնպէրկի՝ քննելու համար կացութիւնը: Նացիները կը պահանջեն՝ 1. Դրամատուններու եւ հանքերու համայնացումը. 2. Մեծ կալուածներու բաժանումը:

Կեդրոնի կաթոլիկներուն պետը նախկին վարչապետ Պրիւնինկ եւ զօրավար ֆոն Շլայխէր հակառակ ըլլալով այս ծրագրին, նախագահ Հինտէնպուրկ երես դարձուց անոնցմէ:

Միւնիխի մէջ վարչապետ Հիթլեր, իր կուսակցութեան պաշտօնեաներուն առջեւ հաստատեց թէ համաձայն է այս ընկերվարական ծրագրին: Սակայն բոլորովին պիտի հակառակի որ այս հիմնական բարենորոգումները գործադրուին վարէն եկած ճնշումի մը վրայ:

ՀԻԹԼԵՐԻ ՔԱՌԱՄԵԱՅ ԾՐԱԳԻՐԸ

Մայիս 1ին Հիթլեր պիտի պարզէ իր քառամեայ ծրագրին գլխաւոր գիծերը: Այժմէն կ՚ըսուի թէ ատիկա պիտի ըլլայ զուտ ընկերվարական ծրագիր մը: Կը թուի թէ ազգային յեղափոխութեան շուտով պիտի հետեւի ընկերային յեղափոխութիւն մը: Այս ծրագրին հեռանկարէն կը սարսափին քաղքենի եւ գործատէր շրջանակները, մինչ ընկերվարական բանուորները մեծ գանգուածներով կ՚երթան միանալ ազգային - ընկերվարական (Նացի) շարքերուն:

⁂ Պողպատեայ Սաղաւարտակիրներու պետը Ֆրանց Զէլտթէ պաշտօնապէս մտաւ Նացի կուսակցութեան մէջ: Այս ձեւով Հիթլերի դիրքը աւելի կը զօրանայ ամբողջ Գերմանիոյ մէջ:

Թուրքերէն նոր թերթ մը Եւրոպայի մէջ

«Լա Ռէփիւպլիք Անչէնէ» իր վերջին թիւով (20 ապրիլ) կը գրէ թէ Թուրք Ռամկավար - գիւղացիական կուսակցութեան կեդրոնական մարմինը, ընթացք տալով Թուրքիոյ իր մասնաճիւղերու թելադրութեանց, որոշած է «Եարըն» թերթը հրատարակել Եւրոպայի մէջ Թուրքերէն հին տառերով: Թերթին խմբագրապետ պիտի ըլլայ Արիֆ Օրուճ պէյ, որ ինչպէս գրած ենք, համանուն թերթին խմբագիրն էր եւ վերջերս յաջողած էր փախչիլ Պոլսէն, ստանձնելով «Լա Ռէփիւպլիք Անչէնէ»ի խմբագրութիւնը:

Արիֆ Օրուճ պէյ մեկնած է արդէն Փարիզէն՝ Թուրքիոյ դրացի երկրի մը մէջ հրատարակելու համար «Եարըն»ը: Հետեւաբար «Եարըն»ի հրատարակութիւնը արաբական տառերով օրերու խնդիր է:

Ծանր միջադէպ մը Սիթրօէնի մէջ

Մինչ գործաւորներուն մէկ մասը երկուշաբթիէն ի վեր կ՚աշխատի, ուրիշ մաս մը կը շարունակէ գործադուլը, պահանջելով որ գոհացուին աշխատաւորներու բոլոր պահանջները: Բանթողները ամէն օր կը հաւաքուին Աշխատանքի Տան մէջ եւ բողոքի ցոյցեր կ՚ընեն:

Առջի օր տասնեակ մը բանթողներ՝ գործարանի մէկ դռնապանը անշարժութեան մատնելէ վերջ, մտան նախապէս իրենց աշխատած բաժինը եւ հրաւիրեցին իրենց ընկերները, որ ձգեն աշխատանքը եւ միանան բանթողներուն: Այս առթիւ կռիւ մը ծագեցաւ եւ յարձակողներէն մէկը գլխէն վիրաւորուեցաւ:

Այս միջադէպին հետեւանքով բազմաթիւ բանուորներ աշխատանքը ձգելով դուրս ելան գործարանէն: Ցուցարարները ջարդուփշուր ըրին ապակիները ու քանդեցին նաեւ բազմաթիւ ինքնաշարժներ, որոնք գրեթէ պատրաստ էին վաճառքի ղրկուելու:

Ոստիկանութիւնը հասնելով վերահաստատեց կարգը: Բաց ի վիրաւորուողէն, միւս ցուցարարները չձերբակալուեցան, որովհետեւ բանթողներուն խառնուելով դուրս ելան: Սակայն անունները ծանօթ ըլլալով, երկուքն դէմ շատերը ձերբակալուեցան:

Բանթողներէն 8000 հոգի հրապարակային նոր հաւաքոյթի մը մէջ որոշեցին շարունակել պայքարը մինչեւ յաղթանակ: Իրենց կողմէ պատուիրակութիւն մը ներկայացաւ աշխատանքի նախարարութեան, բողոքելու համար որ 1. Կարգ մը թաղապետութիւններ դադրեցուցած են բանթողներուն տրուած նպաստը. 2. Բանթողներու կեդրոնական մարմնի անդամները կը ձերբակալուին: Նախարարին բացակայութեան գրասենեակի պետը ընդունեց պատուիրակութիւնը եւ կարգ մը հաւաստիքներ տուաւ:

Երէկ բանթողները շարունակեցին ցոյցերը:

Ճափոնաչին կռիւները

Շանհայէն կը հեռագրեն թէ չինեւճափոն արիւնալի կռիւներ կը մղուին քանի մը օրէ ի վեր Փեքին տանող ճամբուն վրայ: Չինացիները 4000 հոգի զոհ տալով ետ մղեցին ճափոնական մեծ յարձակում մը: Վերջին 24 ժամուան մէջ 800 վիրաւորներ հասան Փեքին: Քուիէյքուի զինուորական գործողութիւնները վերջնապէս ճամբայ պիտի բանան դէպի Փեքին:

ՕՀԱՆ ԿԱՐՕՅԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Նախատակ Գրագէտներու Բարեկամներ Ընկերակցութիւնը յաւերժացնելու համար իր սիրելի ընկերոջ ՕՀԱՆ ԿԱՐՕՅԻ յիշատակը, որոշած է հրատարակել գրական հատոր մը, ուր պիտի ամփոփուին ողբացեալին անտիպ գրութիւնները եւ կանգնել իր դամբարանը: Այդ նպատակին համար խումբ մը ընկերներ եւ բարեկամներ արձանագրած են հետեւեալ նուէրները, փոխան ծաղկեպսակի:

Իր յիշատակը յարգողներէն կը խնդրուի նուէրները ղրկել ՅԱՌԱՋի եւ կամ Նահատակ Գրագէտներու Բարեկամներու գանձապահին, M. Barsamian, 121, Rue Marcadet, Paris (18e) :

Նահատակ Գրագէտներու Բարեկամներ	100
ՅԱՌԱՋ	100
Հայ Գրողներու Ընկերակցութիւն	100

ԹՈՒՐՔԻԱՆ՝ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ՏՈՒՐՔԻ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Տնտեսապէս տագնապը որոշապէս կ'ազդէ երկրի մը ելմտացոյցին վըրայ, որովհետեւ հասոյթի աղբիւրները — մաքս կամ տուրք — չափազանց կը նուազին:

Այդ պատճառաւ ալ, անհրաժեշտ կը նկատեմ ամփոփ ծանօթութիւններ տալ Թուրքիոյ տուրքերու մասին, լրացուցած ըլլալու համար 1933ի ելմտացոյցի մուտքի բաժնին յատուկ նախորդ յօդուածս:

Ուրեմն շատ հասկնալի է, թէ ինչու Ըսմէթ փաշայի դահլիճը, ելմտացոյցի պատրաստութեան առթին ամենամեծ ուշադրութեան առարկայ դարձուցած է տուրքերու խնդիրը: Իսկ Ազգ. Մեծ Ժողովի Խալքի խմբակցութիւնը իր նիստերուն երեքը յատկացուց տուրքերու քննութեան: Ուրիշ առթիւ գրած եմ տնտեսական համաժողովի մասին, որուն ծնունդ տըւած է Խալքի երեսփ. խմբակցութիւնը: Այդ համաժողովը եւս, իր կարգին, երկար բարակ քննեց տուրքերու պարագան: Ու եկաւ այն եզրակացութեան որ «երկրի պահանջներուն համապատասխան է ընդգրկուած տուրքերու քաղաքականութիւնը»: Բանաձեւը կ'աւելցնէ, նաեւ, «օրուան բաւխողականութեանց»: Ընթերցողը նկատեց, ապահովաբար, որ տնտեսական համաժողովին բանաձեւը ճիշդ հակառակ մեկնակէտ ունի. այսինքն՝ փոխանակ գրուած ըլլալու «երկրին կարելիութիւններուն համապատասխան», գրուած է՝ «երկրին եւ օրուան պահանջներուն»: Այս երկու բառերուն տարբերութիւնը շատ մեծ է ու կը մատնէ կացութեան ներքին կողմը: Այն, որ դահլիճ, երեսփ. ժողով կամ համաժողով՝ բոլորը միեւնոյն կանգունով կը մօտենան խնդրին: Եւ, փոխանակ կարելիին համաձայն ելմտացոյց պատրաստելու, դայն կը պատրաստեն «սախողութեան» համաձայն: Հետեւանքը այն կ'ըլլայ, որ ժողովուրդը կը քամուի՝ լեմոնի նըման: Այդ է պատճառը որ վերջերս դժգոհութիւնը շատցաւ մանաւորապէս շահատուրքի մասին: Դիմումներ եղան: Առաջարկներ ներկայացուեցան: Այնքան առաջ գացին որ յօդուածագիր մը գրեց. — «Շահու օրէնքի շուրջ եղած դիմումներուն մէջ այնպիսիներ կան որոնք, ի հաշիւ երկրին, մարդուս խորո՛ւնկ խորունկ մըտածել տալու մտայնութեան մը նշանը կը նկատուին»:

Ու յօդուածագիրը կ'աւելցնէր — «Զարմանալին այն է, որ «ամա՛ն մեզմէ տուրք մի առնէք» ըսողները անոնք են, որոնք, համեմատած ուրիշներու, կրնան շատ տուրք վճարել»: Ուրեմն, եթէ ի վիճակի եղողներու մօտ այդքան մեծ է «դժգոհութեան ալաղակը», կրնանք երեւակայել թէ ի՛նչքան խոր է ցաւը՝ միւսներուն մօտ:

Բայց, որպէսզի աւելի պարզ ըլլայ վիճակը, խօսինք թիւերով: Ու տուրքերը թուենք առանձին, առանձին:

Առեւտրական ձեռնարկներէ (զուտ վաստակէն) կը գանձուի ընկերութիւններէ 100ին 8: Ուրիշ ձեռնարկներէ մինչեւ 5000 (*) հարիւրին 12, 10,000ին 13.5, 20,000ին 16.7, 50,000ին 21.7:

Որոշապէս կ'երեւի թէ պետութիւնը ո՛րքան մեծ տուրք կը գանձէ շահերէն: Ու համեմատութիւնը անհամեմատօրէն կ'աճի հետզհետէ: Այսպէս, մինչեւ 10,000 ոսկի շահողը 1200 ոսկի տուրք պիտի տայ, 50,000 շահողը (5 անգամ աւելի) պիտի վճարէ շուրջ 13 հազար ոսկի (10 անգամ աւելի):

Պաշտօնեաներէ (պետական կամ առեւտրական)՝ 50 ոսկիէն 100ին 16.3, 100 ոսկիէն 100ին 22, 200 ոսկիէն 100ին 25.8, 300 ոսկիէն 100ին 26.5, 400 ոսկիէն 100ին 26.9, 500 ոսկիէն 100ին 27.8:

Արջառէ. —

	տարիքը	կշիռ. քիլ.	տուրք ոսկ.	համեմատութ.
Այծ	1— 2	200	50	25 %
Ոչխար	3— 5	270	50	19 %
Կով	6—12	850	90	19 %
Եզ	12—25	—	90	— —

Ազատ ասպարէզի հետեւողներէ. — Մինչեւ 3000 ոսկիէ 100ին 7, 5000 ոսկիէ 100ին 7.4, 10,000 ոսկիէ 100ին 7.7, 20,000 ոսկիէ 100ին 8.8, 50,000 ոսկիէ 100ին 10.7:

Ուրեմն, համեմատաբար ամէնէն նպաստաւորուածները ազատ ասպարէզի հետեւողներն են: Մինչ առեւտրականը իր 50,000 շահուն փոխարէն 21.7 առ հարիւր տուրք պիտի տայ, բժիշկը կամ փաստաբանը պիտի վըճարեն 10.7 առ հարիւր (կէսը): Այսինքն՝ անոնք որոնք աւելի դիւրին ու առանց «ռիսք»ի կը շահին, մուրհակի կամ վնասին հոգ չունին, աւելի քիչ վճարելու են: Ընկլիւրիի այս համեմատութիւնը չենք գիտեր թէ ինչի՞ վրայ հիմնուած է: Թերեւս, իբրեւ «արդիականացած» երկիր, ուզած է գերագնահատել մտքի մարդիկը...:

Նկատի ունենանք, սակայն, որ առեւտրականը ունի, նաեւ, վարձքի եւ այլ ծախքեր, ու պետութիւնը թէեւ զուտ շահէն կը գանձէ իր տուրքը, բայց ո՛վ գիտէ ո՞րքանը միայն...:

Այսուհանդերձ, աչքառու է այն պարագան, որ, ինչպէս կը գրէր Թուրք թերթերէն մին, «բողոքողները մեծ մասամբ ազատ ասպարէզի հետեւողներն են»: Այսինքն՝ մտաւորականները:

Այստեղ, արդէն, երեւան կուգայ ուրիշ ցաւ մը: Ուրեմն, երկրին մտաւորական տարրը միայն մէկ բանի հետամուտ է, — շահո՛ւ: Երկրին ցաւերը, «օրուան սախողութիւնները», աւերակ երկրին վերաշինութիւնը նըւազ կը հետաքրքրեն զինքը: Ու անոնք՝ յեղափոխակա՛ն սերունդին ներկայացուցիչներն են:

Ուշադրութեան հարկ է յանձնել եւ՛ւ ուրիշ պարագայ մը: Կը յիշուի, ապահովաբար, որ վերջերս Թուրքիոյ մէջ պարտադիր դարձաւ կանոնաւոր հաշուեցոյցի դրութիւնը: Ու որոշուեցաւ պետական պաշտօնեաներու քոնթրոլին ենթարկել զանոնք: Այդ որոշման գործադրութիւնը շատ ջուր կը վերցնէ: Այսինքն՝ կ'ընեն, բայց իրենց հասկցած ձեւով: Այն ալ՝ մէկ քանի քաղաքներու մէջ: Մեծ ձեռնարկները՝ «մեծ»երուն հովանաւորութիւնն ու շահակցութիւնը կը վայելեն: Ո՞ր մինուճար պաշտօնեան պիտի համարձակի աչք բանալ: Իսկ անոնք որոնք «կռնակ» չունին, 10—50 ոսկիով պաշտօնավարող ու կաշառ դարկած հոգուսոով եւ կիսաքաղց պաշտօնեային հետ «հասկցուելու» կերպը գտած են, անշուշտ ...: Այնպէս որ, վերեւ յիշուած համեմատութիւնները Աստուած գիտէ թէ ինչ խաղերու եւ խարդախութեանց դուռ կը բանան: Հրեան, Յոյնը ու Հայը անշուշտ կը քամուին: Գուցէ եւ Թուրքերուն որոշ մէկ մասն ալ: Իսկ այն տարրը, որ յեղափոխութենէ եւ հայրենիքէ կը ճառէ, կը ... բողոքէ:

Ասկէ ծնած դժուարութիւնն էր որ վերջերս Ընկլիւրի խառող խմբագրի մը գրել կուտար. — «Ընկերութեան ապահովութիւնը՝ պատերազմի շրջաններուն յատուկ արինի եւ կեանքի զոհողութեամբ ձեռք ձգելու շրջանը անցած է: Արդի ընկերութիւնը ամէն օր նոր ճակատի մը պաշտպանութեան կը կարօտի: Հիմա, պետութեան ելմտական վարկն ու կարողութիւնը, ազգային դրամը, ազգային գործատունը, դաշտը, ճամբան, դպրոցն ու հայրենակցին առողջութիւնը՝ դէնքէն աւելի դերիվեր տարրեր են: Պետութիւնը զանոնք ապահովելու համար հարկաւ դրամի պէտք ունի»:

Այո՛, ճիշդ է: Բայց, ճշմարտագոյնն այն է, որ տուրքը՝ հայրենակցին առանց զգալու վճարելիք նիւթական պարտաւորութիւնն է, եւ ոչ թէ՝ իր անկասկած «վարկին, ելմտական վիճակին, հողին, գործատան, դպրոցական գործին» յատկացուելիք գումարներուն պարտադիր գանձումը...:

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

(*) Մինչեւ 5000 զուտ շահ ունեցողներէ եւս զատ զատ տուրքեր կը գանձուին, նայած թէ ո՛րքան է շահը:

Վ. Ի.

Նոր գաղթականներ

Պոլսոյ հայերէն թերթերը կը գրեն թէ շարժում մը կայ գաւառներու հայ մնացորդներուն մէջ դէպի Պոլիս գաղթելու: Այսպէս գաւառէն վերջերս Պատրիարքարան հաղորդուած տեղեկութեանց համաձայն, մօտերս Պրուն Քըշլայէն (Եօզկատ) քսան ընտանիք (հարիւր հոգի) Պոլիս կը հասնին, նիւթական անձկութեան հետեւանքով:

Ինչպէս յայտնի է, վերջերս 34 ընտանիքներ ալ Պոլիս հասնելով տեղաւորուեցան Սամաթիոյ կայանը: Խնամատարութիւնը քննութիւն կը կատարէ, ինքնաբաններ գտնելու համար:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՍՈՒՐԻԱՅԷՆ

ՄԱՀ՝ ԱՒԵՏԻՔ ՍԱՀԱԿԵԱՆԻ (ՀԱՅՐ ԱԲՐԱՀԱՄ)

ՊԷՅՐՈՒԹ.— Ապրիլ 10 երկուշաբթի կէսօրէ յետոյ, երբ Հայր Աբրահամ իր առօրեայ պտոյտէն տուն կը վերադառնար, ժամը 4.30ին յանկարծակի անհանգստութիւն մը կ'ունենայ, ու շուրջինները հազիւ կրնան զայն տեղաւորել իր անկողնին մէջ, մինչեւ բժիշկին գալը:

Բժշկական առաջին խնամութիւնը կը հաստատէ կաթուածը:

Ժամ մը յետոյ ամբողջ քաղաքին հայութիւնը յուզուած էր անոնելով լուրը, եւ աւա զայն տեսնելու կուգան իր բարեկամներն ու ընկերները: Հիւանդը գգայազիրկ վիճակի մէջ էր:

Ութ օրուան կարճատեւ բայց ուժգին հարուածէ մը յետոյ, Հայր Աբրահամ կը փակէր իր աչքերը ապրիլ 18ին, երեքշաբթի առաւօտեան ժամը 7.30ին: Զարաշէտ գիպուած, անցեալ տարի նոյն այս թուականին յաջորդ օրը, չորեքշաբթի, կը կորսնցնէր իր կրտսեր զաւակը Արմիկը, 28 տարիներու ծաղիկ հասակին մէջ:

Այն առեն երբ յուղարկաւորներու թափօրը կը վերադառնար տունը, ցուրտ հողին յանձնելէ յետոյ սիրելի Արմիկը, Հայր Աբրահամ խօսք կուտար տոկալ այս մեծ հարուածին տեւելու համար անգամ մը եւս երկրին ազատութիւնը ու հոն փոխադրելու իր «Արմիկ ջան»ին աճիւնները:

Մուրատին չհասաւ բարի հայրիկը, մահը եկաւ եւ զինք ալ տարաւ սիրելի Արմիկին մօտ:

Ո՞վ է Հայր Աբրահամ:

×

Աւետիք Սահակեան ծնած է 1865ին, Ջալալ Օղլիի մէջ: Կը ստանայ իննախնական կրթութիւնը տեղւոյն նախակրթարանին մէջ, յետոյ կ'երթայ Ախխա, պատրաստուելու համար պետական դպրոցի քննութեան: Կը մտնէ Շուշիի գիմնազիոնը, որուն շրջանը աւարտելէ յետոյ կը մեկնի Թիֆլիզ, հետեւելու համար գիւղատնտեսութեան, եւ կ'ընդունուի Մոսկուայի գիւղատնտեսական ճեմարանը:

80ական թուականներուն, Մոսկուան այն վայրն էր, ուր կը հասնէին հայութեան ապագայ միտքերը, պատրաստուելու համար: Հոն է որ իրարու մօտ կուգան Քրիստափորը, Զաւարեանը, Շաթիրեանը եւ ուրիշներ, անոնց կողքին՝ նաեւ Հայր Աբրահամը: Ստանալով համալսարանական գատախարակութիւն, կը կերտուի նաեւ իր քաղաքական եւ բարոյական դիմագիծը, եւ աւարտելէ յետոյ դպրոցի շըրջանը, կը հրաւիրուի Կովկաս, պաշտօնավարելու համար իբրեւ երկրագործական նախարարութեան քննիչ:

Հայր Աբրահամ կը պատկանի Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութեան վեթերաններու փաղանգին:

Մեր կազմակերպութեան ծագման օրերէն ի վեր ան եղած է միշտ գաղափարական եւ գործօն կուսակցական, արժանանալով բոլոր ընկերներու յարգանքին:

Համաշխարհային պատերազմի միջոցին, Աւետիք Սահակեան անդամ է Թիֆլիզի մէջ կազմուած Ազգային Բիւրոյին: Ռուսական յեղափոխութենէն յետոյ, Թիֆլիզի մէջ տեղի կ'ունենայ Հ. Յ. Դաշնակցութեան առաջին Շրջ. Ժողովը, ինչպէս նաեւ Ռուսահայերու առաջին պատգամաւորական ժողովը, որոնց երկուքին մէջ ալ կ'ունենայ գործօն մասնակցութիւն:

1918 թուականին, երբ ռուսական զօրքերը կը լքեն Թրքական ճակատը, դուռ բանալով մեծ աղէտներու, Հայր Աբրահամ անդամ էր Անդրկովկասի սէյմին, եւ իբրեւ երկրագործական նախարար՝ դահլիճին մէջ: Վրաստանի եւ Ադրբէջանի անկախութեան յայտարարութենէն յետոյ, Ազգ. Բիւրոյին հետ Հայր Աբրահամ կը մեկնի Երեւան: Եւ յետոյ նախագահ կ'ընտրուի Հանր. Հայաստանի առաջին խորհրդարանին: Բոլշեւիկներու ներխուժումին՝ կը բանտարկուի, բայց փետրուարեան ապստամբութեան առեն՝ կ'ազատի:

Իր կեանքը եղած է օրակ մը տառապանքի: Տարիներ չարունակ ապրեցէնները շատ ազդեցին վրան: Ան կըքած էր այն մեծ հարուածին ներքեւ, կած էր այն մեծ հարուածին ներքեւ, որ խլեց իրմէ իր զաւակը: Բայց տակաւին կը հաւատար թէ պիտի տեսնէ անգամ մը եւս Միացեալ եւ Անկախ Հայաստանը:

մինչեւ այն մեծ օրը, երբ քու աճիւններդ պիտի փոխադրենք Մասիսի ստորոտը:

ՓԱՐ – ՍԱՄԷԼ

ԳԻՏԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

Մագնիսական ճառագայթումներ

Ամէն մարդ իր մէջ ունի որոշ չափով մագնիսականութիւն, որուն քանակը անձէ անձ կը տարբերի:

Այն անձերը, որոնք օժտուած են ուղեղային զօրաւոր հոսանքով մը, կրնան իրենց անձէն դուրս կենսական ուժային ալիքներ արձակել, եւ այս կերպով ուրիշներու վրայ ներգործել տիրապետող ազդեցութիւն մը: Այս կարողութիւնը սովորաբար անձնական մագնիսականութիւն անունը կ'առնէ: Ինչպէս ամէն կարողութիւն, մարդկային այս կարողութիւնն ալ վարժութեամբ եւ գործածուելով կրնայ զարգանալ: Դիտուած է որ չափահաս մարդոց հինգ առ հարիւրը օժտուած է մագնիսական որոշ կարողութեամբ մը, եւ հինգ առ հարիւրը տրամադիր է կրելու անոնց ազդեցութիւնը: Փորձարկուի մը մտային հրամանին անսաստող մէկը, կրնայ ընդունիլ ուրիշ փորձ կատարողի մը թելադրութիւնը:

Արթուն վիճակի մէջ գիտակցութիւնը, դատողութիւնը եւ կամքը ցոյց կուտան գործօն եւ արդիւնաւոր գործունէութիւն մը: Հոգին, այսինքն մարդկային կեանքին սկզբնական տարրը կը հակակշռէ զգայարանական տպաւորութիւնները, կը վերլուծէ ու կը դատորոշէ զանոնք:

Կամքը կը ներկայացնէ երեք աստիճաններ, զօրաւոր, անհաստատ ու տըկար: Կամքին ուժը հոգեկան առողջութենէն ոչ նուազ չափով կախուած է նաեւ ֆիզիքական առողջութենէն: Տկար մարդը զուրկ է կամքէ: Գէշ մոլութիւններով ապականուած մարդը ամէն օր իրմէ կը պակսեցնէ մաս մը չարին դիմադրելու ուժէն եւ անդադարաբար կ'ոչնչացնէ իր կամքը: Շարունակական թելադրութիւններ, մտքի պաշարումներ հետզհետէ կ'անդամալուծեն կամքը, անկէ առաջ կուգայ հոգեկան ճշմարիտ յոգնութիւն մը, եւ սասով մարդը կը հրաժարի իր կամքին գործածութենէն:

Քունի մէջ կամքին գործողութիւնը առժամապէս կ'ընդհատուի, մարմին վրայ կ'իշխեն միայն բնազդային կեանքին եւ անդրադարձ երեւոյթները: Քնածութեան մէջ մարդը կը գտնուի արուեստական ու բռնադատուած քունի վիճակի մէջ, եւ ուղեղային բազմաթիւ կեդրոններ անշարժութեան կը մատնուին: Մագնիսական ազդեցութիւն կրողը այնպիսի գործողութիւններ և շարժումներ կը կատարէ, որոնց գիտակցութիւնը բնաւ չունի. իր կամքը ենթակայ է ուրիշի մը կամքին:

Ուղեղը օժտուած է մտային ճառագայթումներ արձակելու կարողութեամբ, այդ սկզբունքին վրայ հիմնուելով, կրնանք ըսել թէ զօրաւոր կամքով եւ ուժեղ մագնիսականութեամբ օժտուած մէկը, կրնայ իրմէ նուազ օժտուած մէկու մը կամքին վըրայ իշխել եւ զայն ստորադասել իրենին: Այս կարողութեան առարկայական յայտնութիւնը երեւան կուգայ մագնիսական քունին մէջ:

Մագնիսական տեսակէտով կարգ մը անհատներ կը մօտենան ելեկտրական կուտակիչներու, զորս կրնան բստ կամս բեռնաւորել, այս դասակարգին կը պատկանին ոգեհարցական միջնորդները (médium): Մէտիոմ մը կամ պարզապէս քնածութեան ենթակայ անհատ մը, որ մագնիսական հոսանքով բեռնաւորուած է, կրնայ տարբաժանուիլ եւ ներգործել մասնաւոր հեռաւորութենէ մը, պահելով իր ըղգացողութեան եւ տեսողութեան զգայարանքները: Ասկէ առաջ կուգայ հեռազգացութիւնը (télépathie): Այսպէս, մահամերձը կամ մահուան վտանգին մէջ գտնուող անձ մը, երբ կը փափաքի իր վիճակը ծանօթացնելու հեռակայ համակրող անձի մը, որ տրամադիր է ընդունելու իր մագնիսականութիւնը, այս վերջինը կ'ազդուի անկէ: Կեանքի սովորական պայմաններուն մէջ, երբ մագնիսականութեամբ օժտուած մէկը յստակ, որոշ ու կորուկ գաղափար մը կը յղանայ, այդ գաղափարը կամ թելադրութիւնը կը փոխանցուի ուրիշ անձի մը, որ տրամադիր է զայն ընդունելու, ասոր կ'ըսեն մտափոխանցում (transmission de la pensée):

Մեր առօրեայ կեանքին մէջ յաճախ կը պատահի որ երբ մէկու մը վրայ կը մտածենք, այդ անձը մեզի այցելութեան կուգայ, կամ նամակ մը կամ լուր մը կը ստանանք անկէ: Այցելուին կամ նամակագրին մագնիսականութիւնը մեզի կը փոխանցուի, ճիշդ այն պահուն երբ ան որոշում կուտայ մեզի այցելելու կամ նամակ գրելու:

Աւելի մտերմական կամ մերձաւոր պարագաներու մէջ յաճախ կը կրենք մեր շուրջը կամ մօտը գտնուող մագնիսական հոսանուտային ճառագայթումներուն ազդեցութիւնը. այսպէս, երբ մէկը սենեակի մը մէջ ուրիշներու ներկայութեան յօրանջէ կամ խնդայ, միւսները անկէ ազդուելով իրենց կարգին կը յօրանջեն կամ կը խնդան:

Ինչպէս ըսինք, անհատ մը որպէսզի կարենայ իր մագնիսականութիւնը ուրիշի մը փոխանցել, պէտք է որ ինք օժտուած ըլլայ մագնիսական զօրաւոր կարողութեամբ, ունենայ զօրաւոր կամք, ուժեղ նկարագիր եւ քաջառողջ մարմին: Բարոյապէս ու ֆիզիքապէս տկար անձ մը չի կրնար պէտք եղած ուժգնութեամբ իր մագնիսականութիւնը փոխանցել ուրիշին, եւ ձեռք բերել պահանջուած արդիւնքը: Ասկէ զատ, ան որուն վրայ կ'ուզենք ներգործել մեր մագնիսականութիւնը, անհրաժեշտ է որ տրամադիր ըլլայ ընդունելու մեր ներգործութիւնը, հակառակ պարագային կարելի չէ նըպաստաւոր կամ բարերար ազդեցութիւն մը ներգործել անոր վրայ:

Մարդկային մագնիսականութեան ճառագայթումները կոչուած են ամենակարեւոր դեր մը կատարելու մեր առօրեայ կեանքին մէջ, առաջ բերելով մագնիսական ու բնախօսական խիստ հետաքրքրաշարժ երեւոյթներ:

ՀՐԱՉԵԱՅ ՏԷՐՈՍԿԻ

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

«Յաղթական բոլոր ճակատներուն վրայ». ահա Ֆրանսացիներուն կիրակի օրուան հաշուեցոյցը: Նաեւ օրուան գլխաւոր դէպքը՝ Ֆրանսա — Սպանիա ֆութպոլի մրցումը, որուն արդիւնքին նախատեսութեան մէջ սըխալած էինք «շատ քիչ հաւանական» նկատելով ֆրանսական յաղթանակ մը, որ իրականացաւ կիրակի օր Փարք տէ Փրէնսի մարզարանին մէջ, մօտ յիսուն հազար հանդիսատեսներու ներկայութեամբ:

Անտարակոյս բան մը փոխուած է ֆրանսական ֆութպոլի կազմակերպութեան մէջ: Պէ՞տք է հետեւցնել թէ բացէ ի բաց «փրոֆէսիոնէլ»ութիւնը ընդունելէ վերջ ֆրանսացի խաղացողները մեծ յառաջդիմութիւն ցոյց կուտան — արդիւնք իրենց աւելի խնամուած փորձերուն եւ մարզիկներու մեթոտին: Յարդ գիտէինք թէ Ֆրանսացիներուն եռանդը, սառնութիւնը, վճռականութիւնը եւ դիւրաշարժութիւնը կրնային մասամբ փոխարինել խաղին բուն «թէքնիք»ը, բայց այս տարուան արդիւնքները կանոնաւորութիւն եւ հետեւողականութիւն ունին, ինչ որ որոշ աշխատանքի մը պտուղն է: Իրաւունք ունէին ուրեմն Սպանիացիները, որոնք վերապահ էին մրցումէն առաջ իրենց յայտարարութեանց մէջ:

Հինգերորդ անգամն էր, որ երկու ազգերու ֆութպոլի խումբերը դէմ առ դէմ կը գտնուէին: Նախորդ չորս առիթներով Սպանիացիները յաղթական եղած էին, վերջին անգամ՝ 1929ին Սարակոսի մէջ տարած ըլլալով ջախջախիչ յաղթանակ մը 8—1ով: Ֆրանսական ազգ. խումբը չորրորդ անգամն էր որ այս տարի կը մրցէր: Ինչպէս գիտենք, ան նաեւ պարտուեցաւ Աւստրիոյ համբաւաւոր խումբէն Փարիզի մէջ, հաւասար մնաց Պերլինի մէջ Գերմանիոյ հետ եւ յաղթեց Պելճիքայի՝ Փարիզի մէջ: Առաջին մրցումէն ի վեր խումբը մեծ փոփոխութիւն մը չէ կըրած, ինչ որ նպաստած է անոր տալու անհրաժեշտ ներդաշնակութիւնն ու համընթաց խաղը: Կիրակի օր ֆրանսական խումբը հետեւեալ կազմն ունէր, բերդապահէն դէպ ի ձախ յառաջապահ. — Տէֆոսէ (Օլէմփիք Լիլ), Վանտուրէն (Օ. Լ.) եւ Մաթիզէ (Սոշօ), Տիաննը (Ռասինկ, Փարի), Քոքսար (Մոնփելիէ) և Տէլֆուր (Ռ. Փ.), Մէրսիէ (Քլիպ Ֆրանսէ), Ժէրար (Մոնփելիէ), Նիքոլա (Ռուան), Ռիօ (Ռ.) եւ Լանժիլէր (Էքսէլսիոր Ռուպէ): Ասոնցմէ Վանտուրէն եւ Քոքսար մրցման 40րդ վայրկեանէն առաջ վիրաւորուելով դուրս ելան եւ բարեկամական խաղերու մէջ ընդունուած սովորութեան մը համաձայն իրենց տեղը տուին Քոթընիէ (Ռուպէ) եւ Վէրիէսթի (Ռ.):

Առաջին խաղամասին 35րդ վայրկեանին էր որ Լանժիլէրի մէկ «փասս»ին վրայ, կեդրոնի յառաջապահնը դէպ ի Սպանիացիներուն բերդը խուժեցին եւ գնդակը ղրկեցին ներս, հակառակ հռչակաւոր բերդապահ Զամորայի խոյանքին: Երկրորդ խաղամասին սկիզբը Ֆրանսացիները չարունակեցին նեղել Սպանիացիները, որոնց բերդապահը սակայն յաջողութեամբ դէմ դրաւ բոլոր յարձակողականներուն: Ցետոյ կ'արգը եկաւ Ֆրանսացի բերդապահին՝ ցոյց տալու իր կարողութիւնը եւ բաւական հետաքրքրական խաղէ մը վերջ մրցումը վերջացաւ Ֆրանսացիներուն յաղթանակով 1—0ով:

Սպանիացիները այս կիրակի օր կը մրցին Սերպիոյ դէմ Պելկրատի մէջ եւ անցեալ կիրակիի մրցումէն վերջ մեկնեցան Ադրիականի եզերքը քիչ մը հանգչելու:

⁂ Ֆրանսական յաղթանակ հեծելանուորդութեան մէջ, Պարթելեմի չահելով Փարիզ — Պրիւսէլ վազքը, ճիշդ 11 ժամէն կտրելով 381 քիլոմեթրոց ճամբան, ինչ որ կ'ընէ 34 քլ. 636 ժամական արագութիւն մը: Պելժերը, որոնք Զատկի օրը առաջին եկած էին Ռուպէի մէջ, այս անգամ իրենց մայրաքաղաքին մէջ իսկ տեղի տուին Ֆրանսացիի մը առջեւ, ինչ որ երբեք չէր պատահած 1922էն ի վեր:

⁂ Մոնթէ – Քարլոյի մէջ ամէն տարի տեղի կ'ունենայ ինքնաշարժ մրցում մը ինքնաշարժ կառքերու համար, որոնք պարտաւոր են հարիւր անգամ քաղաքին մէջէն իսկ պատրաստուած առժամեայ միջավայրին շրջանը ընել: Այս վազքը կը պահանջէ մեծ պաղարիւնութիւն եւ վարպետութիւն կառքի վարիչներուն կողմէ: Երկու յաւիտենական հակառակորդներն են՝ իտալական «Ալֆա Ռոմէօ» եւ ֆրանսական «Պիւկաթի», որոնք արձանագրուած 18 կառքերու մեծամասնութիւնը կը կազմէին: Երկու վճռական վարիչներուն երկու լաւագոյն վարիչները մըրցման ամբողջ տեւողութեան յառաջացան քով քովի: 99րդ շրջանին էր որ «Պիւկաթի»ի վարիչը՝ իտալացի վարիչին առաջ անցաւ եւ մրցումը վերջացուց յաղթականօրէն, իր հակառակորդ Նիւվօլարիի կառքը խանգարում մը ունենալով չկրցաւ հետեւիլ իրեն: Յաղթականին ժամական արագութիւնն է եղած մօտ 92 քիլոմեթր:

Ժ. Ե.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԱՆՏԻՊՆԵՐԸ

Հայաստանի Պետական Թանգարանի գրական բաժնի վարչութիւնը մեծ հետաքրքրութիւն ցոյց կուտայ արեւմտահայ գրականութեան ժառանգին: Ձեռնարկներ եղած են հաւաքելու մասնաւորներու մօտ գտնուող ձեռագիրներ, նամակներ, զանազան յիշատակներ, յուշեր, նկարներ եւայլն: Եւ այս առթիւ դիմումներ կատարուած են ամէն կողմ, որպէսզի ո՛վ որ արժէքաւոր մտաւորականի մը մէկ անտիպ գրութիւնը կամ նկարը ունի, ղրկէ ուղղակի Երեւան, Պետական Թանգարան, Աբովեան փողոց, թիւ 18:

ԵՐԵՒԱՆԻ ԲՆԱԿՉՈՒԹԻՒՆԸ

Երեւանի մէջ կատարուած վերջին վիճակագրութեան համաձայն Հայաստանի մայրաքաղաքին բնակչութեան թիւը, որ 1931 յունուար 2ին 102.000 էր, այս տարի յունուար 1ին հասած է 115.000ի:

Ձիւն ու ձեղեղ

Սարտարապատէն կը հեռագրեն ապրիլ 2 թուականով. — Մաստարայի հեղեղատը յորդած է եւ ողողած դէպի Լուկաշէն տանող ճամբան: Այդ պատճառով անհնար դարձած է պահանջի գործարանը նաւթամթերք փոխադրել: Մեքենաշարժ արօրները մնացած կայ որ առանց վառելանիւթի: Մաստարան ողողած է նաեւ Սարդարապատի եւ Գէչէլուի միջեւ գտնուող դաշտերը: Հեղեղումներուն դէմ մըղուած պայքարը չարիքին առաջքը առնելու անզօր է:

ՍՏԵՓԱՆԱՒԱՆ, 2 ապրիլ.— Գետը ծածկուեցաւ ձիւնի հաստ շերտով: Դաշտային աշխատանքները դադրեցան:

ՂԱՐԱՔԻԼԻՍԷ (Սիսիան), 1 ապրիլ — Ձիւն կը տեղայ: Գարնանացանի աշխատանքը կանգ առաւ:

ԴԻԼԻՋԱՆ, 2 ապրիլ.— Արեւմտեան կողմը դէբէն յետոյ անսպասելի մարտ 31ին ձիւն տեղալ սկսաւ:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

Վահրա Մալխասեան մատակարար պաշտօնավար նշանակուած է:

Այս տարի մանկավարժական կաճառը և դպրոցները 1000 շրջանաւարտներ պիտի ունենան, որոնք 933—34 ուսումնական տարեշրջանին պիտի ...

ԹՈՒՐՔԵՒՊՈՒԼԿԱՐ ՄԻՋԱԴԷՊԸ

Թուրքերը կը սպառնան

«Կոմիտաճիներ, հասկնա՛նք …»

«Ճիւմհուրիյէթ»էն առնելով, հրատարակած էինք Պոլիս բնակող Պուլկարի մը նամակը, ի պատասխան նոյն թերթին խմբագիրներէն Ապիտին Տավէր պէյի մէկ յօդուածին: Ահա այդ յօդուածը.—

Ռազկրատի դէպքը, բոլոր Թուրքերուն սրտին մէջ խոր նողկանք եւ ցաւ առաջ բերած է: Շնականութիւն է վրդովել մեռելներու յաւիտենական հանգիստը, եւ ո՛ր երկրի մէջ եւ ո՛ր ազգի կողմէ ալ կատարուի՝ միշտ նողկանք կը պատճառէ: Ի՞նչ է արդեօք չարժանիքը բոլոր մեռելներու վայել այս արարքին: Պուլկարիայէն հասած լուրերն ու կատարուած խեղաթիւրումները չեն կրնար չքմեղացնել եւ ծածկել դէպքին ահաւորութիւնը:

Հակառակ անոր որ պուլկար վարիչները կը գնահատեն Թուրքին բարեկամութիւնը, ամէն կողմէ շրջապատուած ըլլալով թշնամիներէ, մաս մը Պուլկարներ չէչտուած ոխ մը ունին Թուրքին դէմ: Ահա միակ պատճառը որ միշտ դէպքերու տեղի կուտայ Պուլկարիոյ մէջ:

Թէեւ ըստ երեւոյթին անկարեւոր, բայց իրականին մէջ խիստ ուշագրաւ էր աստուածաբանական վարժարանի մէջ տեղի ունեցած դէպքը:

Յաճախ կրկնուած այս դէպքերը այն տպաւորութիւնը կը թողուն մեր վրայ թէ, պուլկար բարեկամութիւնը պիտի տեւէ «մինչեւ որ կամուրջը անցնուի»: Ան ոչ թէ բարեկամութիւն, այլ կեղծաւորութիւն մըն է:

Եթէ դեռ կան Պուլկարներ, որոնք կ'երազեն Էտիրնէն, չենք կրնար զսպել մեր զարմանքը: Միայն թէ, կարելի է գիտնալ որ այսպիսիները մեծամասնութի՞ւն են թէ ոչ:

Այս վերջին ողբերգութենէն յետոյ, որ խլեց անցեալ իր նախորդները, կը հարցնենք.

— «Կոմիտաճիներ, հասկնա՛նք, բարեկա՞մ ենք թէ թշնամի …»:

Իսկ Փէյհամի Սաֆա պէյ, նոյն թերթին մէջ, «Կը սպասենք» խորագրով կը գրէ.

— Եթէ Պուլկարիոյ այս չնական դէպքերը տեղի ունենային — նոյն իսկ պատահաբար — քանի մը Թուրք դատերկրորդներու կողմէ, եւրոպական «աժանս»ները, տեղատարափի ձեւով, հետեւեալ իմաստով պիտի գրէին ամէն կողմ.

— Վայրագ Թուրքերը քարուքանդ կ'ընեն պուլկար գերեզմանները, կը փշրեն դիակները, ծառէն կը կախեն ողջերը:

Չենք գիտեր թէ, ի՞նչ պիտի ըսեն հիմա:

«Ճիւմհուրիյէթ»ի խմբագրապետ Եունուս Նատի պէյ ալ, այս առթիւ գրած իր խմբագրականին մէջ կ'ըսէ.

— Միակ մխիթարական կէտը որ կայ այս խնդրին մէջ այն է թէ պուլկար կառավարութիւնը կը դատապարտէ եղածը:

Աւելցնենք թէ որ եւ է երկրի մէջ Թուրքին կրած ցաւէն բնական է թէ մենք կ'ազդուինք: Բայց եւ այնպէս նոյն կերպով պիտի արտայայտուէինք, եթէ յարձակումի ենթարկուած գերեզմանատունը ո՛չ թէ Թրքական, այլ ուրիշ ազգի մըն ալ կը պատկանէր:

«Հայպէր», այս առթիւ կը գրէ.

— Երբ առաջին անգամ լսեցինք լուրը, բացագանչած էինք.

— Տակաւին կան այնպիսի արարածներ, որոնք դիշատիչ անասունի մը երեւոյթը կուտան մարդկութեան:

Այսօրուան բարեկամ պուլկար հողին վրայ, առենօք այդ հողերուն տիրապետողներէ աւելցած բուռ մը Թուրքերու գերեզմանները քրքրող ձեռքեր, տապանաքարերը կոտրող մուրճեր եւ բրիչներ գտնուիլը կրնայ զարմանքի մատնել այն Թուրքը, որ գիտէ, խիստ տեղին ըլլալով, իր սրտին մէջ թշնամութիւն ու բարեկամութիւն ալ սնուցանել:

Բայց խորհեցանք: Անոնք որ կը գործեն այս վայրագութիւնը, այն հիներն են որ չեն գիտեր թէ ժամանակը փոխուած է, դէպքերը բոլորովին նոր գոյն մը առած են: Անոնք նախկին արեան ծարաւիներն են, մահ փնտռողներ են … :

Երբ կը գրենք այս տողերը, յանուն պուլկար երիտասարդութեան ամօթ կը զգանք:

ՈՐՈ՞ՆՔ ԿԸ ՍՏԵՂԾԵՆ ՄԻՋԱԴԷՊԵՐԸ

«Ճիւմհուրիյէթ» արձագանգ կ'ըլլայ Պուլկարիոյ իր ընթերցողներէն մէկուն գրութեան, որ հետեւեալ կերպով կը ներկայացնէ միջադէպը.

— Այս աղէտին պատասխանատուներն են «Ռոտնա Զաշթիտա» կազմակերպութեան ետին ապաստանող կարգ մը կալուածական հասարակներ, որոնք պարբերաբար կը դրդեն այս կազմակերպութեան անդամները եւ Տէլիօրմանի Թրքական կալուածները այրել տալով ու երբեմն ալ Թուրքեր սպաննելով, ահ ու սարսափ կը մատնեն բնակչութիւնը, որպէս զի իրագործեն իրենց նպատակները:

Անոնք առիթէն օգտուելով, ամենաչնչին գիներով ծախու կ'առնեն յիշեալ դժբախտներուն հողերն ու ստացուածքը: Միւս կողմէ, կառավարութիւնն ալ գաղթել ուզողներուն դրամը կ'առնէ իբրեւ ուղեգրի փոխարժէք եւ այս անգամ այսպիսիները բոլորովին զուրկ կը մնան նիւթական ամէն միջոցէ:

Գալով գերեզմանատան միջադէպին, անոր նմանը պատահած է ասկէ շուրջ 22 տարի առաջ, երբ բռնի կերպով գրաւուած է գերեզմանատան ամենամեծագոյն մասը: Այժմ երբ այս փոքրիկ կտորն ալ առնուի, Թուրքերը ո՞ւր պիտի թաղեն իրենց մեռելները:

«ԳԻՇԵՐՆԵՐԸ ՀԱՆԳԻՍՏ ՉԵՆՔ ՔՆԱՆԱՐ …»

Սատրի Էթհէմ պէյ, «Վագըթ»ի մէջ, Ռազկրատի միջադէպին առթիւ, «Պուլկար սահմաններէն անդին» խորագրին տակ կը գրէ.

— Պուլկարիոյ հողը, Թուրքերուն համար, զամով պատած տակառ մը եղած է կարծես: Բազմութիւն մը կայ, անպաշտպան անձերու կտրուած գլուխներուն շուրջը: Այս բազմութիւնը կը բաղկանայ անոնցմէ, որոնք ո՛չ մէկ ցաւ կը զգան թափուած արիւնին համար: Թրքական տուները կ'այրին: Այս բազմութիւնը պաղարիւնով եւ արիւնոտ աչքերով կը դիտէ հրդեհը, բոցերուն պարզած տեսարանը:

Պուլկար սահմանները կ'երկարին նման թուրի մը, ուրկէ արիւն կը կաթկթէ: Կարծես մէկ մէկ «կիյոթին» են սահմանի բերդերը:

Զզուանքով վեր պիտի առնէինք այս տեսարանը, աշխարհի ո՛ր ծայրն ալ պարզուէր: Աւելին իւրացնելով չէ որ կը խօսինք Պուլկարիոյ Թուրքերուն մասին, որոնք պուլկար հայրենակից ըլլալէ տարբեր յանցանք չունին: Մենք կը բացատրենք պարզապէս բնութեան եւ ողբերգութեան սառկութիւնը:

Գիշերները հանգիստ չենք կրնար քնանալ սահմանին այս կողմը, Պալքաններէն հասած ողբ ու կոծէն, Թուրք գերեզմանները բացող բահերու, անպաշտպաններու գլխուն պայթած ռումբերու ձայնէն:

Այս ի՞նչ անվերջանալի ծարաւ արիւնի, այս ի՞նչ արիւնոտ աչքերով աւազակութիւն:

Ամէն մարդ կրնայ կտրել անպաշտպանին գլուխը: Պէտք չկայ նոյն իսկ մարդ ըլլալու, բախելու համար գերեզմանները: Բոռեխի մը խիստ լաւ կերպով կրնայ ընել ատիկա:

Մարդկութիւնը միայն ծունկ ծեծելու եւ ողբ ու կոծ արձակելու մէջ չէ: Ի հարկին, պաշտպանելու համար մարդկային իրաւունքները, Թուրքն ալ ունի քաղաքակիրթ զէնքեր, որոնց կրնայ դիմել: Վերջին անգամ դարձեալ կը յուսանք թէ, պուլկար կառավարութիւնը առիթը չպիտի փախցնէ այլ եւս, որպէս զի հայրենակիցներու միջեւ տիրապետեն օրէնքները:

«Վագըթ»ի մէջ, Սատրի Էթհէմ պէյ «Երիտասարդութեան ձայն»ը խորագրով կը գրէ.

— Երէկ, Թուրք ուսանողութիւնը հասունութեամբ եւ գիտակցօրէն արտայայտուեցաւ, նման մեծ դարերու մեծ հերոսներուն:

Վստահ եմ թէ Թուրք երիտասարդութիւնը ամէն քայլափոխին լսեց Մարիցայի անդիի կողմէն, դանակներու տակէն հասնող ցաւի ձայները: Պոլսոյ հորիզոնէն դիտեց ռումբին, դանակին եւ բահին գծած պատկերները:

Մեր երիտասարդները իրենց պատմութեան մէջ ոչ մէկ օր փորձած են կռուիլ մեռելներուն դէմ: Մենք ռազմիկ ժողովուրդ մըն ենք, բայց ողջերուն դէմ կը կռուինք, եւ ի հարկին գիտենք կռուիլ: Ասոր համար է որ մեր երիտասարդները նոյն իսկ ծաղկեպսակ դրին պուլկար գերեզմաններու վրայ:

Բայց կը հարցնենք Պուլկարներուն.

— Բարեկա՞մ թէ թշնամի ենք:

Իսկ «Ճիւմհուրիյէթ»ի մէջ, Փէյհամի Սաֆա պէյ, խօսելով թուրք երիտասարդութեան պուլկար գերեզմանի մը վրայ դրած ծաղկեպսակին, կ'աւելցնէ.

— Երբ թշնամիներ, փոխան գնդակի ծաղիկ նետեն իրարու, շուտով դրախտ կը դառնայ աշխարհ, որովհետեւ այդ ծաղիկները շատ աւելի գեղեցիկ եւ ազդու են, քան ռմբաձիգը, սուինը ու պոմպան:

ՊՈՒԼԿԱՐ ԹՂԹԱԿԻՑԻ ՄԸ ԴԷՄ

Հայպէր հեռաձայնով տեսակցած է իր Սոֆիայի Թղթակիցին հետ: Այդ տեսակցութենէն յետոյ հետեւեալ տողերը կը գրէ.

— Մեր Թղթակցին հետ տեսնուելէ վերջ, նոր իրողութեան մը առջեւ գտնուեցանք: Մեր մէջ մէկը կ'ապրի, որ սխալ կերպով հաղորդած է Թուրք երիտասարդութեան այնքան գեղեցիկ շարժումը:

«Թուրք երիտասարդութիւնը, կ'ուզէր պուլկար գերեզմանատունը քարուքանդ ընել, բայց չյաջողեցաւ» ձեւով հեռագիր մը քաշելով, այդ մարդը պուլկար հանրային կարծիքը մեր դէմ գրգռել ճգնած է: Այդ մարդը Թապաքօֆ կը կոչուի, որ պուլկարական «Զորա» թերթին Պոլսոյ թղթակիցն է: Ստուգեցինք որ այդ մարդը վեց ամիսը անգամ մը Թուրքիոյ մասին իր թերթին սխալ տեղեկութիւններ հաղորդելէ զատ ուրիշ պարտականութիւն մը չունի:

Այս մարդուն աչքերը կոյր եւ ականջները խո՞ւլ են, որ Թուրք երիտասարդութեան կատարած խաղաղ ցոյցը Ռազկրատի վայրագութեան դէմ, իրականութեան անհամապատասխան ձեւով մը ներկայացուցած է:

Կազօզի գործով զբաղող Թապաքօֆի յետին նպատակը այդ հեռագիրն իսկ ցոյց կուտայ: Հանրապետական Թուրքիոյ մէջ, հանրապետական երիտասարդութեան զգացումներուն սխալ թարգման հանդիսացող այդ անձը, կը հասկցուի որ ուրիշ գործերով ալ կը զբաղի:

Թապաքօֆի, «Զորա»ի քաշած սուտ ու սխալ հեռագիրը մաքուր Պուլկարներու հանրային կարծիքը Թուրքիոյ դէմ լարելու բնոյթ կը կրէ:

Դէպքը իրականութեան անհամապատասխան ձեւով ցոյց տուող այս մարդը պէտք է որ ժամ առաջ Թուրքիոյ սահմաններէն դուրս հանուի»:

ՑՈՅՑԵՐՈՒՆ ՔՆՆՈՒԹԻՒՆԸ

Ռազկրատի միջադէպին եւ Պոլսոյ մէջ տեղի ունեցած ցոյցերուն հեղինակներուն մասին կը շարունակուին քննութիւնները երկու կողմէն ալ:

«Սոն Փոսթա» կը տեղեկացնէ թէ Ռազկրատի միջադէպէն հեղինակները 350 հոգի էին: Պուլկար կառավարութիւնը հարցաքննած է 60 հոգի, եւ ձերբակալութեան տակ պահած 11 հոգի: Պուլկար ժողովուրդը ցոյցեր կը կատարէ, որպէս զի ազատ արձակուին ձերբակալուածները:

Պոլսոյ մէջ եւս կը շարունակուին հարցաքննութիւնները անոնց, որ մասնակցեցան ցոյցերուն: Մեծամասնութեամբ Թուրք ուսանողներ են հարցաքննուողները: Նախապէս զրոյց շրջեցաւ թէ կառավարութիւնը որոշած է լուծել Թուրք Ուս. Միութիւնը: Սակայն Պոլսէն հասած նոր թերթերը կը գրեն թէ տակաւին լուծման հրաման չէ եղած: Նկատելով որ ցոյցը Միութեան կողմէ կազմակերպուած չէ, հաւանաբար խիստ որոշում չի տրուիր Միութեան մասին: Միւս կողմէ, Միութեան Վարչութեան անդամները ձերբակալուած ըլլալով, ուսանողները որոշած են արտակարգ համաժողով գումարել, կացութիւնը քննելու, Էնկիւրի դիմելու համար: Ժողովին պատգամաւորները հեռագիր ղրկեցին Կազիին, Ըսմէթ փաշային, արտայայտելով ուսանողներու հաւատարմութիւնը եւ խնդրելով չլուծել Միութիւնը:

Հարցաքննուած ուսանողներու թիւն է 80: Մեծ մասը ազատ արձակուեցան: Ազատ արձակուածներուն մէջ կան նաեւ Հայեր ու Յոյներ, — Օննիկ, Յակոբ, Պերճ, Սուրէն, Փրոտրոմոս: Ձերբակալուածները 23 հոգի են:

Ձերբակալուածները կը պնդեն թէ ցոյցը կազմակերպուած չէր եւ ինքնարդարացման փորձեր կ'ընեն: Ընդհակառակն իրաւաբանական վարժարանի ուսանող մը, Ռազկրատցի Թրքուհի մը, Սունկուր հանըմ, որ ցոյցին պահուն կրակոտ ճառ մը խօսած էր, հարցաքննութեան ընթացքին, ըսաւ.

— Ռազկրատցի եմ: Պուլկարները ամէն առթիւ կը հալածեն Թուրք փոքրամասնութիւնը, եւ ամէն Թուրքի նման, ես ալ բնականաբար ազդուած եմ անոնց յարուցած տգեղ դէպքերէն: Երբ տեսայ որ հոս ցոյց կը կատարուի, ենթադրելով թէ տրուած է օրինական արտօնութիւնը, բնական գտայ մասնակցիլ անոր: Ես ալ, բոլոր ուսանողներու նման, ցասումս արտայայտող կարգ մը խօսքեր ըրի: Արդէն, հակառակ այնքան յուզուած ըլլալուն, Թուրք երիտասարդութիւնը որեւէ ծայրայեղութիւն չգործեց, այլ ընդհակառակն ծաղկեպսակ դրաւ պուլկարական գերեզմանատան վրայ»:

Կառավարութիւնը աշխատելով հանդերձ դատապարտել եւ պատժել Թուրք ցուցարար ուսանողները, կը փնտռէ այն Պուլկարը, որ Պայազիտի թղթատարին միջոցաւ ծանր նամակ մը ուղղած էր Թուրք թերթերուն:

...դարկուին գիւղական դպրոցները: Այսպէսով, գալ տարի ժողովրդական վարժարանները լիովին ապահովուած պիտի ըլլան ուսուցիչներով:

— Մարքսիզմ — Լէնինիզմի կաճառին յանձնարարութեամբ Ռուբէն Թէրլէմէզեան սկսած է կազմել ու խմբագրել Կոմիտաս վարդապետի ձեռագիրներու ժողովածուն: Այդ ժողովածուին համար տրամադրելի նիւթեր ունեցողներէն կը խնդրուի ղրկել հետեւեալ հասցէին.— Երեւան, Ռուսթէլի կայան, Ռ. Թէրլէմէզեանի:

Շուտով կը տօնուի ժողովրդական արուեստագէտ Ամօ Խարազանի բեմական գործունէութեան 30ամեակը: Երեւանի Թատրոններէն մէկը Յոբելեարին անունը պիտի կրէ: Մոսկուայի եւ Լէնինկրատի Թատերական կեանքը ուսումնասիրելու համար ամիս մը արձակուրդ կը տրուի իրեն՝ ծախքերը պետութենէն վճարուելով: 200 ռուբլի ամսական թոշակ մը նուէր պիտի տրուի իրեն:

Պետական օփերայի նուագախումբը Մարտ 27ի համերգը նուիրած է բացառապէս «քոմփոզիթօր» Անուշաւան Տէր Ղեւոնդեանի ստեղծագործութիւններուն: Նուագախումբը նուագած է «Սեւդա» օփերայէն կտոր մը եւ «Աղթամար» սիմֆոնիք պատկերը:

Գրագիտուհի Մարիէթթա Շահինեանի գրական – հասարակական գործունէութեան 30ամեակը տօնուած է Մոսկուայի մէջ: Հայաստանի գրողներուն ընկերակցութիւնն ալ նախապատրաստութիւն կը տեսնէ տօնելու յոբելեանը:

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Սուտ մը

Պ. Վահան Մալէզեան իր տոպրակը դրուած փաստաբանութիւնը դուրս հանելով, երրորդ անգամ ըլլալով, կը գրէ «Ապագայ»ի մէջ թէ 500 փրանք նպաստ մը ուզած եւ ստացած չըլլալուս համար է որ այսքան ժամանակ է դէմ եմ գրած իրեն:

Այս անգամ սակայն կը խոստովանի — դիւանագիտօրէն — որ ես իրմէ դրամ չեմ ուզած այլ իմ բարեկամս Պ. Արտաշէս Յովհաննէսեանն է որ այդ բանը ըսած է իրեն:

Կ'ըսէ նաեւ թէ «Սիդոննա» մը նուէր ստացած է հրատարակիչ Արտաշէս Յովհաննէսեանի ձեռքով եւ հրատարակիչին ու հեղինակին կողմէ: Երբ հեղինակ մը իր գիրքը գրողի մը նուէր կ'ընէ՝ անպայման ձօն մը կը գրէ ու կը ստորագրէ: Արդ, կը հարցնեմ Պ. Մալէզեանին որ կրնա՞յ ցոյց տալ «Սիդոննա» մը որուն վրայ իմ գիրովս ձօն մը ըլլայ, ինչպէս նաեւ ստորագրութիւնս: Ես Մալէզեանի նըման անտաղանդ գրողի մը եւ անարժէք թիփի մը գիրք չեմ կրնար նուիրել:

Գալով 500 փրանքին՝ կրնա՞յ ցոյց տալ նամակ մը որով իրմէ դրամ ուզած ըլլամ:

Առաջին ու երկրորդ անգամ լռեցի՝ բայց հիմակ ահա խօսեցայ:

Ընթերցողին կը թողում որակել զինք …

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ԽՄԲ.— Այս առթիւ Պ. Մալէզեան մեր թերթին ալ ակնարկութիւն մը ընելով՝ «քինախնդիր» կ'որակէ: Եթէ Պ. Մալէզեան հայերէն գիտնայ,— իր թրքավարին մենք չենք հասկնար,— «քինախնդիր» չի կոչեր (բառը տեղը չէ) արդարադատ թերթ մը, «Յառաջ»ը:

ՄԱՄՈՒԼ

«Հայաստան»

«Յուսաբեր» այս խորագրին տակ խմբագրականի մը մէջ կը գրէ (19 ապրիլ).—

Մեր Մայր Հայրենիքը չէ այդ. եւ ոչ ալ Ուիլսընի սահմանագծած երկիրը, որ պիտի տրուէր մեր ազգին՝ իբրեւ փոխարինութիւն իր բազմամեայ արիւնայորդ զոհողումներու, ոչ ալ, վերջապէս, ողորմութեամբ Մոսկուայի «անկախութիւն» վայելող անդամատ Հայաստանը:

Զուիցերիոյ խաղաղ անկիւններէն մէկուն մէջ՝ Լեմանի ափին ծուարած կրթական հաստատութիւն մըն է, մէկ հատիկ մարդու ջանքերով կեանքի կոչուած եւ անոր իմաստուն յղացումով այդ խորհրդանշական անունով կնքուած:

Հայ տառապանքի սերունդին բեկորներն են որ կը դաստիարակուին հոն:

Եւ սակայն այդքանով չի լրանար հաստատութեան պաշտօնը. այն պահուն, երբ մեր որբերուն թիւը հարիւր հազարէ աւելի էր, քանի մը տասնեակներու համար ապաստան եւ կրթութիւն ապահովելը չէր կրնար ուշագրաւ պարագայ մը ներկայացնել. ու նաեւ կարելի պիտի չըլլար արդարացնել այն, որ հաստատութիւնը նման նուիրական անունով մը կոչուած է:

Քրաֆթ Պոնարի գործը սոսկ որբախնամ ձեռնարկ մը ըլլալէ շատ աւելի է: Նախ, հայ որբերը հոն ոչ միայն ազգային կրթութիւն եւ դաստիարակութիւն կը ստանան, այլեւ արտաքուստ իրենք զիրենք զուտ ազգային միջավայրի մէջ կը զգան. այդ կողմէն ամէն ինչ հոգացուած է ծայրայեղ բծախնդրութեամբ: Ապա հաստատութիւնը իսկատեսակ «փորձնական ագարակ» մըն է, ու Ժընեւ եկող բազմաթիւ օտարները — յաճախ բարձր քաղաքական – դիւանագիտական շրջանակներէ, որոնք շատ աղօտ գաղափար ունին հայութեան մասին, կը ծանօթանան հայուն, իր կարողութեանց եւ ձգտումներուն: Եւ վերջապէս, Ընիէն գիւղին մօտ կառուցուած փոքրիկ «Հայաստան»ը մշտական memento — յիշեցում մըն է ոչ միայն հոն պատսպարուած որբերուն, այլեւ համայն հայութեան՝ իրենց Մեծ Հայաստանի մասին:

Մինչեւ օրս ալ Հայերու կողմէ ինքնաբերաբար տրուած նուէրները շատ չնչին եղած են. հաստատութիւնը կը պահուէր այն միջոցներով, զորս կը հայթայթէին Զուիցերիացիները կամ կը հանգանակէր ինքը Պոնար: Այդ նպատակով ան յաճախ երկարատեւ ճամբորդութիւններ կատարած է, այցելելով նաեւ Եգիպտոս ու Ամերիկա: Վերջին տարիները, սակայն, տագնապին հետեւանքով կամ պատրուակով նուիրատուութիւնները այնքան նուազած են, որ հաստատութիւնը ինքն ալ տագնապի մատնուած է:

Հայ ժողովուրդի անկեղծ բարեկամը՝ տոքթոր Լեփսիուս, որ իր ամբողջ ժամանակն ու կորովը նուիրած էր անոր դատին, իր մահէն տարի մը առաջ ձեռնարկած էր տեսակ մը հայկական հանրագիտարանի կազմութեան, որ՝ լոյս տեսնելով գերմաներէն, ֆրանսերէն եւ անգլերէն՝ պիտի ծանօթացնէր օտար աշխարհը հայ պատմութեան, գրականութեան, արուեստին, քաղաքական, ընկերային տնտեսական վիճակին եւայլն: Ապահովելու համար գործին հրատարակութիւնը, ան դիմած էր քանի մը հայ հաստատութեանց եւ հարուստ անհատներու: Բայց ոմանք բնաւ չէին պատասխանած, իսկ միւսներն ալ ցաւ յայտնած էին, թէ ի վիճակի չեն այլեւ կերպով օգտակար ըլլալու իրեն: [illegible] Լեփսիուս, ինչպէս յայտնի է, [illegible] Սասունի կոտորածէն յետոյ, [illegible] 1894էն, հիմնած ու վարած էր, բացառաբար գերմանացիներէ եւ զուիցերիացիներէ հանգանակուած միջոցներով, բազմաթիւ հայանպաստ հաստատութիւններ՝ դպրոցներ, հիւանդանոցներ, գործագործարաններ, արհեստանոցներ եւայլն, որոնց վրայ միլիոններ ծախսուած են, եւ որոնցմէ մէկ քանին մինչեւ օրս ալ կը շարունակեն իրենց գոյութիւնը: Ալ չենք յիշեր հայկական դատին նուիրած իր հրատարակութիւնները՝ գիրք, հանդէս, կոչ, որոնցմէ մէկը պատերազմի ատեն պատճառ եղաւ իր արտաքսման Գերմանիոյ սահմաններէն:

Քրաֆթ Պոնար այսօր նոյն գործը կը կատարէ: Ներկայ խաւար քաղաքական պայմաններու մէջ ան միակ եւրոպացին է, որ՝ լի անկեղծ համակրանքով Հայերու հանդէպ եւ ուժեղ իր բարոյական հեղինակութեամբ Ազգերու Դաշնակցութեան առջեւ թէ այլուր կրնայ պաշտպանել կը հանդիսանայ հայ դատին: Իր գործունէութիւնը այսպէսով դիւրադնցապէս քաղաքական է, եւ իր հետապնդած հայանպաստ քաղաքական նպատակներուն կը ծառայեն նաեւ իր հաստատութիւնները:

Հայութիւնն է, ուրեմն, ամէնէն առաջ, որ իր նիւթական զոհողութիւններով պէտք է օգնութեան հասնի մեր զուիցերիացի բարեկամին»:

ՏՈՔԹ. ՄԱՉԷՔԻ ԴԱՏԸ

Պելկրատի մէջ այս օրերս տեղի կ'ունենայ խրուաթ գիւղացի ազգայնական կուսակցութեան պետ Տոքթ. Մաչէքի դատավարութիւնը: Մաչէք ամբաստանուած է իբրեւ անջատողական, կազմելու համար ինքնավար խրուաթ պետութիւն մը: Պելկրատի համալսարանին խրուաթ ուսանողները այս առթիւ մեծ ցոյցեր կատարեցին եւ ազգային դրօշակը տնկեցին շէնքին վրայ: Ցուցարարները պահանջեցին ազատ արձակել իրենց պետը:

ԻՆՉՈ՞Ւ ԱՆՁՆԱՍՊԱՆ Կ'ԸԼԼԱՆ

Անձնասպանութեան համաճարակը, որ, ինչպէս գրեցինք, երեւան եկած է վերջերս Փարիզի մէջ, մասնաւոր ուշադրութեան առարկայ դարձած է հոգեբուժութեան մասնագէտներուն կողմէ: Տոքթ. Քօլօլեան, անգամ մը եւս քննութեան նիւթ դարձնելով անձնասպանութեան երեւոյթը, Les Annales պարբերականին մէջ, անձնասպանութեան պատճառներէն մէկն ալ կը գտնէ դեղերու մէջ:

Արդարեւ, կարտէնալը կամ վէրոնալը այն դեղերէն են, զորս կարելի է գնել ամէն դեղարանէ:

Կարտէնալը քնաբեր դեղ մըն է,— երբ քիչ առնուի՝ քուն կը բերէ: Երբ շատ առնուի, դեղը կը հաստատուի ուղեղին արտախաւին վրայ, դժուար դուրս կ'ելլէ կազմախօսութենէն: Եւ այսպէս կը տկարացնէ ենթակային կամքը, դատողութիւնը, հոգեկան դիմադրականութիւնը: Արդ, այս քնաբեր դեղը գործածողը հետզհետէ «կը վարժուի» դեղի, նորէն եւ աւելի շատ առնելու կը մղուի, եւ այսպէս կ'ենթարկուի յիշեալ ախտանշաններուն, — կամքի տկարութեան: Ուրիշ երեւոյթ մըն ալ: Քնաբեր կը գործածեն մասնաւորաբար ջղախտաւորները, հոգեթափները, որոնք, վախնալով քնատ մնալէն, կը յանձնուին կարտէնալին ազդեցութեան: Հետզհետէ կը դառնան անտարբեր, ընկերային եւ ընտանեկան պարտականութեանց մասին ոչ մէկ զգացում, կը թմրի իրենց իմացականութիւնը, գիտակցութիւնը չունին այլեւս իրենց ըրածին կամ փափաքին: Ահա թէ ինչու այսպիսի անձնասպանութիւնները կանխամտածուած չեն, այլ արկածներ, ինչպէս կ'անուանէ հայ բժշկապետը:

Տոքթ. Քօլօլեան կ'առաջարկէ, իբրեւ դարման այս անձնասպանութեանց համաճարակին, արգելք դնել կարտէնալի, վէրոնալի նման քնաբեր դեղերու վրայ:

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԼՐԱՏՈՒ

ԴԵՐԱՍԱՆ Ա. ԳՄԲԷԹԵԱՆԻ ՀԱՄԱՐ

Այս երեկոյ Salle Conservatoireի մէջ տեղի կ'ունենայ թատերական ներկայացում մը, զոր կազմակերպած են Փարիզի հայ դերասանները, գեղավարութեամբ Շահխաթունիի, ի նպաստ իրենց մէկ ընկերոջ՝ դերասան Գմբէթեանի, որ վերջերս վիրաբուժական ծանր գործողութիւն մը կրեց:

Կ'արժէ քաջալերել այս երիտասարդ օժտուած արուեստագէտը, որ կը վայելէ մեր թատերական քննադատներուն գնահատութիւնն ու համակրանքը:

ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Այս Կիրակի կէս օրէ յետոյ Սեւրի Մուրատ Վարժարանին մէջ, (26, rue Troyon), երկու դասախօսութիւն:

Հ. Սահակ կը խօսի նիւթ ունենալով «Պարսից եւ Յունաց ազդեցութիւնը Հայոց վրայ», իսկ Պ. Վազգէն Անդրէասեան՝ «Սաւառնակը իբրեւ յարձակողական գործիք», լուսապատկերով:

Ց. Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՀՐԱՉԴԱՆ եւ ԱՂԲԻՒՐ - ՍԵՐՈԲ խումբերու միացեալ նիստը այս Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին 32, Ave. des Gobelinsի վերնայարկը: Կարեւոր օրակարգ: Ներկայ պիտի ըլլայ Փարիզի ԿՈՄԻՏԷԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉԸ:

ՓԱՐԻԶԻ «Քրիստափոր» խումբի ժողովը յառաջիկայ Չորեքշաբթի, ժամը 8.30ին, 32, Ավընիւ տէ Կոպլէնի վերնայարկը: Կարեւոր օրակարգ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. Պուլվար Օտտօի «Վաամեան» Ենթակոմիտէն դաստիարակչական ժողովի կը հրաւիրէ Հրայր, Մուրատ, կայծակ Առաքել եւ գայլ վահան խումբերը, վաղը Կիրակի երեկոյ ժամը 5.30ին, սովորական հաւաքատեղին: Պարտաւորիչ ներկայութիւնն:

Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ ԿՈՄԻՏԷՆ արտակարգ ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի բոլոր ընկերները վաղը Կիրակի առաւօտ ժամը 10ին Հ. Յ. Դ. Գրադարանը: Պարտաւորիչ ներկայութիւն: Ներկայանալ անդամատետրով:

ՍԷՆԹ - ԱՆԹՈՒԱՆԻ (Մարսէյլ) «Ընկեր Կարօ» խումբի ընկերական ժողովը վաղը Կիրակի երեկոյ ժամը 5ին, ընկ. Ս. Պօյաճեանի բնակարանին մէջ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՏԷՍԻՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻ ընդհ. ընկերական ժողովը այսօր, Շաբաթ գիշեր ժամը 7.30ին, Հ. Յ. Դ. Տան ժողովատեղին: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է: Բացակաները նկատի պիտի առնուին:

—o—o—

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ սիամանթօ - վարուժան գրադարանը (245, rue J. J. Rousseau), բաց է երկուշաբթի եւ Հինգշաբթի իրիկունները ժամը 8.30ին: Ստացած ենք նոր գիրքեր: Ակումբի սրահը վարձու կը տրուի ժողովներու:

Հ. Յ. Դ. Եւրոպայի Կեդր. Կոմիտէն խորունկ կսկիծով կը ծանուցանէ իր սիրելի ընկերոջ՝ Եւր. Կեդր. Կոմիտէի անդամ՝

ԸՆԿԵՐ ՕՀԱՆ ԿԱՐՈՅԻ

դառնաղէտ մահը որ տեղի ունեցաւ 27 ապրիլ, հինգշաբթի առաւօտ ժամը 11ին, Փարիզի Պրուսէ հիւանդանոցին մէջ:

Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ, երկուշաբթի առաւօտ, ժամը 10ին, Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ, **15, Rue Jean-Goujon**:

Կը հրաւիրուին Փարիզի եւ արուարձաններու բոլոր ընկերները:

Ընկեր Օհան Կարոյի մահը ընկերական խորունկ սուգի կը մատնէ մեզ եւ Եւրոպայի Հ. Յ. Դաշնակցութեան շարքերը:

Մտաւորական ու գաղափարական ընկեր, անձնազոհ ու նուիրուած Դաշնակցական, վասպուրականի հինաւուրց կազմակերպութեան շունչին տակ մեծցած ու թրծուած, մեր ողբացեալ ընկերը միշտ մնաց գաղափարի ճամբուն վրայ՝ աննկուն ու յարատեւ աշխատող: Սիրուած բոլոր ընկերներէն, վստահելի պահակներէն մէկը կը հանդիսանար Եւրոպայի Շրջանի Կեդր. Կոմիտէութեան:

Խորին կսկիծով գլուխ կը խոնարհենք մեր թանկագին ընկերոջ անունին առջեւ:

Հ. Յ. Դ. ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷ

×

Հ. Յ. Դ. Փարիզի, Իսի - լէ - Մուլինոյի, Անիէռ - Պուա - Քոլոնպի, Սարսէլ - Առնուվիլի, Ալֆորվիլի Կոմիտէները խոր կսկիծով կ'ողբան ընկեր Օհան Կարոյի անակնկալ մահը:

×

Ընկեր Օհան Կարոյի մահը սուգի կը մատնէ իր խումբի բոլոր ընկերները, որոնք երկիւղածութեամբ կը խոնարհին գաղափարական եւ անձնազոհ իրենց ընկերոջ դագաղին առջեւ:

Հ. Յ. Դ. ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ ԽՈՒՄԲ

×

ՆԱՀԱՏԱԿ ԳՐԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐ Ընկերակցութիւնը խորունկ վիշտով կը յայտնէ անդառնալի կորուստը իր ընկերակցին, ՕՀԱՆ ԿԱՐՈՅԻ, որ այնքան կորովով և անձնազոհութեամբ նուիրուեցաւ Ընկերակցութեան աշխատանքներուն:

×

ՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ խոր կսկիծով կը յայտնէ դառնաղէտ մահը իր երիտասարդ եւ խոստմնալից անդամին՝ ՕՀԱՆ ԿԱՐՈՅԻ:

Ընկերակցութեան բոլոր անդամներէն կը խնդրուի ներկայ ըլլալ յուղարկաւորութեան:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

Պ. Պ. Արփս Աբրահամեան, Մուրատ Խաչատրեան, Հայկ Անէմեան, Դաւիթ Փափազեան, Փանոս Ժամկոչեան, Կարապետ Բէյլարեան, Վահէ Արծրունի (Պարսկաստան), Լեւոն Շաղոյեան (Միջագետք), Սամուէլ Ռշտունի (Ամերիկա), Տիգրան Բաղդասարեան, Ղեւոնդ Մելոյեան եւ Արամ Մուրատեան (Փարիզ), ինչպէս նաեւ Վասպուրականի Հայրենակցական Միութեան Փարիզի, Մարսէյլի, Տէսինի, Թաւրիզի եւ Ամերիկայի մասնաճիւղերը սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց անմոռանալի

ՕՀԱՆ ԿԱՐՈՅԻ
(ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ)

անակնկալ մահը, որ տեղի ունեցաւ ապրիլ 27ին, Փարիզի Պրուսէ հիւանդանոցին մէջ, առաւօտեան ժամը 11ին:

Ընկերուհի ԶԱՐՈՒՀԻ ՔԷՇԻՇԵԱՆ
եւ
Ընկ. ԳԵՂԱՄ ՊՕՂՈՍԵԱՆ
Ամուսնացած
Մարսէյլ 23 Ապրիլ 1933

×

Օր. ՆԷՎՐԻԿ ԹԱՀՏԱԼԵԱՆ
եւ
Ընկ. ԲԻՒԶԱՆԴ ՉՕՐՊԱՃԵԱՆ
Նշանուած
Սէն - Ժէրոմ 22 Ապրիլ 1933

ՏԻԿԻՆ Մ. ՍՈՒՐԱԲԵԱՆ

Ընկերահաւաքական թէյասեղան

կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «ՄՋՕ» ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ
Այս կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին
Պ. Բանիկեանի սրճարանին մէջ, 6bis, Bld. Rodin.
Կը հրաւիրուին քոյր խումբերու բոլոր ընկերները, եւ մասնաւորապէս Շավիլի Արղութեան խումբի բոլոր ընկերները:
Կը խօսի ընկեր ԿԱՐՕ ՍԱՍՈՒՆԻ Մուտքը՝ 5 ֆրանք:

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՏՕՆԷ ԱՊՐԻԼ ՏԱՍՆԸՄԷԿԻ ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՍՈՒԳԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ ԱՅՍՕՐ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 9ին
ՊՐԷՖԱՆ ՄԱՐՍԷՅԵԷ սրահին մէջ
Կը նախագահէ՝ Պ. ՂԵՒՈՆԴ ՄԵԼՈՅԵԱՆ
ՎԱԼԱՆՍ ԱՅՍՕՐ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 9ին
Հ. Յ. Դ. ԹԱՏԵՐԱՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ, 13bis, rue de BOUCHERIE
ՌՈՄԱՆ ԱՅՍՕՐ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷՆ ՅԵՏՈՅ ԺԱՄԸ 3ին
Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ մասնաւոր յայտագրով:

Ներկայացում Տէսինի մէջ

ԽԱՐԲԵՐԴԻ ԵՒ ՑԱՐԱԿԻՑ ԳԱՒԱՌ. ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ
ՎԱՂԸ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2ին, Հ. Յ. Դ. ՏԱՆ ՄԷՋ
կը ներկայացուի՝ ԱՅՐԻՈՒՄ Է
Տոմսերու գիներ՝ 4 եւ 3 ֆրանք:

Մանկապարտէզի հանդէս

ՓՈՐԹ ՏԻԹԱԼԻԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆԻ Մանկապարտէզի ցերեկոյթը վաղը Կիր. կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին, 2, rue de la Mairieի (Gentilly) սրահին մէջ: Բացման խօսք՝ Պ. Պ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ:
Կը բանախօսէ՝ Պ. ՀՐԱՉ ԵՐՈՒԱՆԴ
Գեղարուեստական բաժին.— Մանկական երգեր, արտասանութիւն, հայկական պար եւ զաւեշտ մը փոքրիկներու կողմէ:
Մուտք՝ 5 ֆրանք:

Կարմիր Խաչի «Օր»ը Վիէնի մէջ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ՝ ՎԻԷՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ
վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին, Ռ. Ա. Ակումբին մէջ
կը նախագահէ՝ Պ. ՅԱԿՈԲ ՄԿՐԵԱՆ կը խօսի Օր. Ս. ՅԱԿՈԲԵԱՆ (փարիզէն)
Երգ, պար եւ Թատերական ներկայացում աշակերտութեան կողմէ: Կը հրաւիրուի վիէնի հայ հասարակութիւնը:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏԻ ՀԱՅՐ. ՎԵՐԱՇԻՆԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ
6 ՄԱՅԻՍ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ին ՍԱԼՈՆ ՇԱԲԻ ՄԷՋ
ղեկավարութեամբ դերասան ԼԵՒՈՆ ԳԱՎԱՖԵԱՆի
Կը ներկայացուի՝ «ՏԻԳՐԱՆ ԹԱԳԱՒՈՐԸ» (Վարդան Տիրատի)
Նկատի ունենալ այդ Թուականը:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Քրէսթ, Ա. Մ. — 10:
Լը Ման, Թ. Չաք. — 70:
Քոկոլէն, Պ. Ֆէր. — 70:
Թրիփոլի, Ա.Լ.Ե.Ք. — 100:
Պերլին, Ե. Տ. Մ. — 200:
Մարսէյլ, ԳՈՐԾ. — 744.40:
Մէտոն, ՓԱՐԱՏ. — 100:
Տուրացցօ, ՊՈՏ եւ ՊԱԼ. — 200:
Փարիզ (16), Հ. Խ. — 140:
Լիոն, ԳՈՐԾ. — 551.20:
Լիոն, Օր. Մ. Ա. — 70:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ Կ. ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղի հերթական դասախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ այսօր Շաբաթ կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, 71, Ave. Kléber: Կը խօսի՝ Բժ. Լ. Գրիգորեան:

Դասախօսութենէն յետոյ տեղի կ'ունենայ ընդհ. անդամական ժողով: Կը հրաւիրուին անդամներն [illegible] համակիրները:

ԱՌՆՈՒՎԻԼ - ԼԷ - ԿՈՆԷՍԻ Հ. [illegible] Խաչի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը այսօր Շաբ. երեկոյ ժամը 9ին, Պ. Նիկողոսեանի «Etoile Bleue» սրահին մէջ: Վարչութեան ընտրութիւն: Կը խօսի՝ Տիկին Էլէն [illegible]զանդ:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Վերժին Թորոսեան կը փնտռ[illegible] իր եղբօրորդին՝ Գրիգոր Չիչէ[illegible] (կամ Չիչէք): Իմացնել իր հօրաքրոջ[illegible] Verginie Truja, Via Principe Amedeo N. 8, IIo. Piano x Bari (Italia):

— Կը փնտռուի Աֆիոն Գարա[illegible]սարցի Սահակ Չիլինկիրեան եւ [illegible] կինը՝ Հռիփսիմէ, որոնք 4-5 ամ[illegible] առաջ կը բնակէին Լիոնի Մարշ[illegible]մօտ: Իմացնել իրենց աղջկան՝ Տի[illegible] Մարիամ Թօփուզլըեանի, 4, rue Blanqui, Փարիզ (13):

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (24)

ՉՈՐՍ ԱՐԴԱՐ ՄԱՐԴԻԿ

Հեղինակ՝ ԷՏԿԸՐ ՈՒՕԼԸՍ Թարգմ. Ժ. Մ.

ԳԼՈՒԽ ԵՕԹՆԵՐՈՐԴ

ՉՈՐՍԵՐՈՒՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿԸ

— Խնդիրը այն է որ պէտք է հսկողութեան տակ առնենք ձեզ, որպէս զի այս մարդիկը առիթը չունենան գործադրելու իրենց սպառնալիքը, հարցուց ոստիկան Ֆալմըթհ որ չուարած երեւոյթ մը ունէր. եւ կամ ընդհակառակն աւելի՞ լաւ է արդեօք հսկողութիւնը Թուլցած ձեւացնել եւ ծուղակին մէջ ձգել իրենցմէ մէկը:

Սըր Ֆիլիփ Րէյմըն, որ հանգիստ կերպով նստած էր իր բազկաթոռին մէջ, մտիկ ըրաւ ոստիկանին խօսքերուն ու յետոյ յանկարծ հարցուց.

— Ուրեմն խա՞յծ մըն եմ ես:

— Ո՛չ, պարոն, ըսաւ ոստիկանը կարեկցաբար. միայն թէ կ'ուզէինք առիթ մը ստեղծել ...

— Շատ լաւ կը հասկնամ ձեր միտքը, չարունակեց նախարարը բարկութեամբ:

— Հասկցանք թէ այդ դժոխային մեքենան ինչպէս ներս բերուած է խորհրդարանէն, ըսաւ Ֆալմըթհ. այդ դէպքէն օրը շատեր տեսեր են Լոնտոնի երեսփոխաններէն պարոն Պ...ի մուտքը դէպ ի խորհրդարան:

— Ի՞նչ կը նշանակէ ատիկա, հարցուց նախարարը զարմանքով:

— Պարոն Պ... առ. խուաղն հարիւր մղոն հեռու էր Խորհրդարանէն այդ օրը, շարունակեց Ֆալմըթհ. կրնայինք երբեք չծանօթանալ այդ իրողութեան, քանի որ անոր անունը չկար քուէարկութեան ցանկին մէջ: Խորհրդարանի այդ դէպքէն ի վեր, քննութիններ կը կատարէինք առանց աղմուկի. երկու օր առաջ էր միայն որ իմացանք եղելութիւնը:

Սըր Ֆիլիփ ոտքի ելաւ յանկարծ ու սկսաւ վեր վար պտտիլ սենեակին մէջ:

— Ուրեմն այս մարդիկը լաւ ծանօթ են մեր կեանքի պայմաններուն, դիտել տուաւ հանդարտութեամբ:

— Այնպէս կ'երեւայ. կը ճանչնան երկիրը եւ այդ պարագան կացութեան ամէնէն վտանգաւոր կողմն է:

— Հապա ըսիք թէ վտանգ, լուրջ վտանգ չկայ, հարցուց նախարարը յօնքերը պռստելով:

— Վտանգը հետեւեալն է, պատասխանեց ոստիկանը նայելով նախարարին ու մեղմացնելով ձայնը. երբ մարդիկ այդքան յաջող կերպով կրնան ծպտուիլ, կը նշանակէ թէ սովորական ոճրագործներ չեն: Չեմ գիտեր թէ ինչ է իրենց նպատակը, բայց ինչ որ ալ ըլլայ, յայտնի է թէ կատարեալ կ'ընեն իրենց ըրելիքը: Իրենցմէ մէկը արուեստագէտ մըն է երեւի եւ ան է այսօրուան մարդը...

Սըր Ֆիլիփ անհամբեր շարժումով մը թօթվեց գլուխը:

— Ա՛յ ձանձրացայ այս բոլորէն, ըսաւ ու ձեռքը զարկաւ գրասեղանին. գաղտնի ոստիկաններ, ծպտում, [illegible] մակաւոր ոճրագործներ ... [illegible] ծուած միթոլորտը կը նմանի [illegible] գութեան:

— Քանի մը օր եւս համբերեց[illegible] ըսաւ ոստիկանը:

Չորս Արդարները ամբողջ հան[illegible] թիւնը ջղագրգռած էին:

— Տակաւին չենք որոշած թէ [illegible] պիտի ըլլայ մեր կարգադրութ[illegible] այս իրիկուան համար:

— Ըրէ՛ք ինչ որ կ'ուզէք, դիտել տուաւ նախարարը խստութեամբ[illegible] խորհրդարան պիտի երթա՞մ այդ [illegible] չեր ...

— Ո՛չ, ատիկա մեր ծրագրին [illegible] չկայ, պատասխանեց ոստիկանը:

Սըր Ֆիլիփ մտածեց քանի մը վայրկեան:

— Իսկ ձեր կարգադրութիւնները գաղտնի՞ են ...

— Բացարձակօրէն:

— Ո՞վ գիտէ անոնց մասին:

— Դո՛ւք, ընդհանուր ոստիկանապետը, ձեր քարտուղարը եւ ես:

— Ուրի՞շ ...

(Շարունակելի)

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 30 ԱՊՐԻԼ 1933
30 Avril 1933

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2176 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

Ի՞ՆՉ ՏՈՒԱՒ ՈՒԱՇԻՆԿԹԸՆԸ

—o—o—

Վերջացան Ուաշինկթընի խորհրդակցութիւնները: Անգլիոյ վարչապետն ու Ֆրանսայի արտակարգ պատուիրակը արդէն ովկիանոսին վրայ են՝ տուն վերադառնալու համար:

Ու հիմա բոլորի շրթունքին վրայ մէկ հարցում միայն կայ. ի՞նչ տուին Ուաշինկթընի խօսակցութիւնները, որոնց շուրջ ա՛յնքան չանդալից աղմուկ յարոյց միջազգային մամուլը:

Հրաշքներու դարը վաղո՜ւց անցած է: Ու միամտութիւն պիտի ըլլար հրաշագործութիւն ակնկալել մահկանացուներէ:

Անգլիոյ վարչապետը, Լոնտոնէն մեկնելէ առաջ, բացէ ի բաց յայտնեց արդէն թէ՝ վերջնական համաձայնութիւններ կնքելու համար չերթար Ամերիկա: Այլ պարզապէս կարծիքի փոխանակութիւն պիտի ունենայ Ամերիկայի նախագահին հետ, երկու երկիրները եւ ամբողջ աշխարհը մտատանջող զանազան հարցերու մասին:

Ուրիշ նկատումներու կարգին, Ուաշինկթընի խօսակցութեանց այս խորհրդակցական հանգամանքը չեշտելու համար է, որ Ֆրանսան իր կողմէ պատուիրակ ղրկեց նախկին վարչապետ Պ. Էրիօն:

Այս պայմաններուն տակ, ո՛չ մէկ վերջնական կարգադրութիւն կարելի էր սպասել Երեքներու Խորհուրդէն:

Աշխարհը ցնցող քաղաքական, տնտեսական եւ ելմտական կընճիռներու լուծումը պիտի տան Ժընեւն ու Լոնտոնը:

Ժընեւի մէջ Զինաթափութեան խորհրդաժողովը սկսաւ դարձեալ ջղայնութեան նշաններ ցոյց տալ: Մաքտոնըլտի ծրագիրը յօդուած առ յօդուած կը քննուի: Ու շահակից պետութիւնները ամէն մէկ բառի համար ժամերով ճառեր կը խօսին: Ո՛չ ոք կ'ուզէ տեղի տալ: Հզօրները ամէն գնով կ'աշխատին պահպանել իրենց նուաճած դիրքերը: Իսկ պարտուածներն ու փոքրերը նոր նուաճումներու կը ձգտին:

Մասնաւորապէս Գերմանիա կը շարունակէ իր անհաշտ դիրքը եւ առջի օրուան նիստին մէջ դարձեալ չեշտակի դրաւ սպառազինման հաւասարութեան սկզբունքը: Այս կէտին վրայ չուզեր բնաւ տեղի տալ: Հետեւաբար դաշնագիրներու վերաքննութեան հարցը ինքնին հրապարակ կուգայ:

Շատ տաժանելի պիտի ըլլայ քաղաքական տագնապին լուծումը: Ուաշինկթընի մէջ խօսակցութիւններ կատարուեցան այդ մասին: Ու Ֆրանսայի պատուիրակը ջանաց համոզել Մ. Նահանգներու նախագահը թէ՝ առանց դրական ապահովութեան անկարելի է իրագործել զինաթափութիւնը: Այսինքն՝ որպէս զի Ֆրանսա կրճատէ իր սպառազինումները, ապահով պէտք է ըլլայ թէ յարձակումի չպիտի ենթարկուի Գերմանիոյ կողմէ: Իսկ այս վերջինը բարձր կը պոռայ հիմա՝ Վերսայլի դաշնագիրը ջնջել տալու, կորսնցուցած հողերը վերստանալու համար: Առ այժմ խօսքը չըներ արեւմտեան սահմաններուն, յաւիտենական կռուախնձոր Ալզաս – Լօրէնին: Աչքերը ուղղած է դէպ ի արեւելք, ուր իրմէ աւելի տկար պետութիւններ կը տիրեն գերմանական հողամասերու վրայ:

Այդ առաջին քայլը եթէ յաջողի, տարակոյս չկայ թէ պիտի սրէ ախորժակները եւ անկէ վերջ չափ ու սահման չպիտի մնայ իր աշխարհակալական ցանկութեանց: Նախընթացի մը ստեղծումը դուռ պիտի բանայ նոր պատերազմի մը, որուն տարողութիւնն ու ելքը ո՛չ ոք կրնայ գուշակել:

Մաղթենք ուրեմն որ Ժընեւի խորհրդաժողովը համերաշխութեան գետին մը գտնէ եւ իր բաղձալի լուծումին յանգեցնէ քաղաքական տագնապը:

Գալով տնտեսական եւ ելմտական տագնապին, վերջնական դարմանը պիտի գտնէ Լոնտոնի Համաշխարհային Տնտեսական Խորհրդաժողովը: Ուաշինկթընի խօսակցութիւնները գետին պատրաստեցին այդ նոր արիսպագոսին համար, որուն պիտի մասնակցին 1500 պատուիրակներ եւ մասնագէտներ աշխարհի բոլոր երկիրներէն: Պաշտօնական բացումը պիտի կատարուի յունիս 12ին:

Կը թուի թէ վճռական դեր մը վերապահուած է Ամերիկայի՝ թէ՛ քաղաքական եւ թէ տնտեսական վէճերու լուծումին մէջ: Նախագահ Ռուզվէլթ մօտէն տեղեկանալով Եւրոպայի գործերուն, վճռած է կարելին ընել բնականոն վիճակ ստեղծելու, խախտուած հաւասարակշռութիւնը վերահաստատելու համար: Փաստ՝ Ժընեւի վիճաբանութեանց մէջ, ամերիկեան պատուիրակին բռնած կորովի դիրքը:

Դրամներու ամրապնդման համար որոշ համաձայնութիւն գոյացած է: Նոյնպէս ժամանակաւոր մաքսային զինադուլ պիտի հռչակուի Տնտեսական Խորհրդաժողովի տեւողութեան ընթացքին համար:

Այս բոլորը կիսադարմաններ են միայն:

Պատերազմական պարտքերու խնդիրը, որ կենսական նշանակութիւն ունի եւրոպական պետութեանց համար, կը մնայ անլոյծ: Նախագահ Ռուզվէլթ՝ կաշկանդուած ամերիկեան խորհրդարանին վեթոյի իրաւունքով, ո՛չ մէկ յանձնառութեան տակ մտաւ այս մասին:

Նոյնպէս ապահովութեան խնդրին մէջ, չկրցաւ ո եւ է վճռական խօսք ըսել, վախնալով որ խորհրդարանը նեղ դրութեան մէջ դնէ զինքը:

Ինչպէս պաշտօնական գեկոյցներն ալ ցոյց կուտան, Ուաշինկթընի խօսակցութիւնները, կատարուած անկեղծ եւ սրտագին համերաշխութեան մթնոլորտի մը մէջ, մեծ լոյս սփռած են աշխարհի ներկայ մութ ու անստոյգ կացութեան վրայ:

Ուաշինկթընը նախաքայլ մըն է միայն դէպի վերջնական կարգադրութիւն:

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՈՒԱՇԻՆԿԹԸՆԻ ԽՕՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷՆ ՎԵՐՋ

Ինչպէս գրած էինք, Ֆրանսայի արտակարգ պատուիրակը Պ. Էրիօ երէկ ժամը 2ին Նիւ Եորքէն նաւ նստաւ, Ֆրանսա վերադառնալու համար: Մեկնելէ առաջ, նախագահ Ռուզվէլթի հետ միասին հրատարակեցին երկու գեկոյցներ, որոնք կը պարզեն իրենց տեսակցութեանց արդիւնքը:

Առաջին գեկոյցը կ'ըսէ.

— Նախագահը Պ. Էրիոյի հետ քննեց միջկառավարական պարտքերու խնդիրը: Նախագահը լրիւ պարզեց այդ մասին ամերիկեան տեսակէտը, իսկ Պ. Էրիօ բացատրեց թէ ի՛նչ կը մտածեն ֆրանսական կառավարութիւնն ու խորհրդարանը: Խիստ անկեղծ ու բարեկամական ձեւով կարծիքներու այս փոխանակութեան նպատակն էր կացութեան մասին աւելի յստակ համաձայնութեան մը յանգիլ: Ու տարակոյս չունինք որ այսուհետեւ տեղի ունենալիք խօսակցումներուն համար իրենց օգուտը պիտի ունենան: Այս մասին խօսակցութիւնները պիտի շարունակուին Փարիզի եւ Ուաշինկթընի մէջ, երբ Պ. Էրիօ ֆրանսական կառավարութեան ներկայացնէ իր տեղեկագիրը:

Երկրորդ գեկոյցը կ'ըսէ.— Մեր խօսակցութեանց նպատակն էր եւ արդիւնքը եղաւ կարելի եղածին չափ կատարեալ հասկացողութիւն մը գալ երկու երկիրները շահագրգռող խնդիրներու մասին: Վերջնական համաձայնութիւններու կնքումը վերապահուած է յառաջիկայ տնտեսական եւ դրամական համաշխարհային խորհրդաժողովին: Ոչ մէկ ատեն այսքան անհրաժեշտ եղած է համաձայնութիւն մը Ֆրանսայի եւ Միացեալ Նահանգներու միջեւ՝ խաղաղութիւնը պահպանելու, աստիճանական եւ հաւաքական զինաթափում մը կատարելու եւ դրամական ամրապնդում ընելու համար՝ ընդհանուր ապահովութեան միջավայրի մը մէջ:

Խոր գոհունակութեամբ հաստատեցինք թէ տեսակէտներու կատարեալ համաձայնութիւն կը տիրէ երկու երկիրներու միջեւ՝ համաշխարհային գլխաւոր խնդիրներուն եւ համաշխարհային տնտեսական խորհրդաժողովի նպատակներուն մասին: Այս վերջինին գործը պէտք է ըլլայ մղում տալ տնտեսական կեանքին, բարձրացնել գիները, մեղմացնել միջազգային առեւտուրը կազմալուծող բոլոր խոչընդոտները, ինչպէս մաքսատուրք, բաժնեցուցակ, օտար դրամի գնման սեղմումներ եւն. ու վերահաստատել ելմտական ու դրամական բնականոն վիճակ մը: Քննեցինք նաեւ դրամներու եւ կեդր. դրամատուներու խնդիրը: Գործազրկութիւնը եւ գործերու կայունութիւնը մեղմելու միջոցներ խորհեցանք, մասնաւորաբար հանրօգուտ շինութեանց ձեռնարկելով, իւրաքանչիւր կառավարութիւն իր միջոցներու սահմանին մէջ: Ուսումնասիրեցինք նաեւ արծաթ դրամի խնդիրը:

Ներկայիս պարզուած բոլոր խնդիրները իրարու հետ սերտ կապ ունին եւ կը կազմեն ամբողջութիւն մը, որուն առողջ եւ տեւական լուծումը պէտք է ձեռք բերել գործակցութեամբ, միջազգային ծրագրով մը, լրացնելով ներքին անհրաժեշտ նիգերը: Ամբողջ աշխարհի մէջ հազարաւոր աշխատաւորներու տառապանքը հրամայական և անմիջական կը դարձնէ այս գործակցութիւնը, որուն ձեռնարկեցինք հոս այնքան լաւ կերպով:

Եզրակացնելով, կ'ըսենք թէ՝ մեր ազատ ու սրտաբաց խօսակցութիւնները տարին մեզ հաստատելու թէ՝ մեր երկու կառավարութիւններն ալ հաստատակամ կ'ուզեն շարունակել այս գործակցութիւնը եւ կ'աշխատին անոր մասնակից դարձնել միւս ազգերն ալ՝ ժողովուրդներուն ապահովելու համար աշխատանքի միջոցներ, իրական խաղաղութեան մը մէջ»:

Բացի այս գեկոյցներէն, Պ. Էրիօ հրաժեշտի խօսք ալ ուղղեց ամերիկեան ժողովուրդին, պարզելով Ֆրանսայի խաղաղասիրական նպատակները: Նախկին վարչապետը կը դառնայ խանդավառ տրամադրութիւններով եւ մեծ յոյս ունի Լոնտոնի խորհրդաժողովին վրայ: Մանաւանդ ֆրանքեւամերիկեան բարեկամութենէն շատ բան կ'ակնկալէ:

Թուրքեւպուլկար միջադէպը անուշի կապեցին

Ինչպէս նախատեսած էինք, Թուրքերը անուշի կապեցին Ռազկրատի Թուրք գերեզմանատան ծանօթ միջադէպը, զգուշանալով քաղաքական ո եւ է բարդութիւն առաջ բերելէ ներկայ պայմաններուն մէջ:

Թուրքիոյ արտաքին նախարար Թէվֆիք Րիւշտի պէյ դէպ ի Ժընեւ իր ճամբուն վրայ Ֆիլիպէի մէջ հանդիպում մը ունեցաւ Պուլկարիոյ վարչապետ Մուշանոֆի հետ: Պատասխանելով պուլկար լրագրողներու հարցումին, Թուրք նախարարը յայտարարեց.

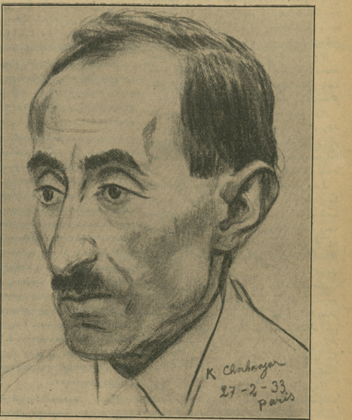
— Ռազկրատի միջադէպը բոլորովին փակուած է: Երկու կառավարութիւններն ալ պարտաւոր են պայքարիլ անոնց դէմ, որոնք կ'ուզեն պղտորութիւն առաջ բերել Թուրքիոյ եւ Պուլկարիոյ միջեւ: Պիտի աշխատիմ աւելի եւս ամրապնդել երկու երկիրները միացնող բարեկամական կապերը:

⁂ Կէս պաշտօնական « Լա Պիւլկարի », իր ապրիլ 22 թիւին մէջ կը գրէ.— Սպասուածին համաձայն, Ռազկրատի միջադէպին մասին տարածուած խեղաթիւրեալ տեղեկութեանց հետեւանքով առեղծուած թիւրիմացութիւնները կատարելապէս փարատելու վրայ են շնորհիւ երկուստեք ցոյց տրուած բարի կամեցողութեան եւ ճշմարտութեան յայտնուելուն: Անշուշտ այս ճշմարտութեան վերահաստատման նպաստելու համար էր որ Թուրքիոյ դեսպանատունէն Նէշէթ Հասան եւ Անատոլուի ի գործակալութեան Սոֆիայի թղթակիցը Ալի Նաճի պէյերը դէպքին վայրը փութացին մասնաւոր քննութեան մը համար: Անոնք այցելած են Թրքական գերեզմանատունը եւ հանդիպում ունեցած Թուրք ղանազան անձնաւորութեանց հետ: Երկու քննիչներուն այցելութիւնը լայն չափով նպաստած է գրգռութիւնը հանդարտեցնելու: Միւս կողմէ արդէն իսկ, մէկ կողմէ Էնկիւրիի մեր դեսպանէն, Պ. Անթոնոֆէ եւ միւս կողմէ Սոֆիայի Թրքական դեսպան Թէվֆիք Քեամիլ պէյի կողմէ վարչապետ Պ. Մուշանոֆի տրուած հաւաստիքներուն հետեւանքով, կրնայ կարգադրուած նկատուիլ սոյն տեղեկութեանց Պոլսոյ մէջ ունեցած արձագանգին խնդիրը: Էնկիւրիի մեր դեսպանը հաւաստած է մասնաւորաբար թէ՝ Թրքական իշխանութիւնները ամենախիստ միջոցներ ձեռք առած են որպէս զի չկրկնուին պուլկար դեսպանատան եւ գերեզմանատան առջեւ տեղի ունեցած միջադէպերու նման դէպքեր: Այսպէս իրերահասկացողութեան ոգին յաղթանակած է շնորհիւ Էնկիւրիի եւ Սոֆիայի բարի տրամադրութեանց եւ փոխադարձ հասկացողութիւն մը հաստատուած է աշխատելու համար համաձայնութեան իրական ոգիով:

Թուրք-յոյն բարեկամութիւն

Մինչ մէկ կողմէ սկսան սիրաշահիլ Պուլկարները, միւս կողմէ Թուրքերը կ'ուզեն աւելի եւս ամրապնդել Հելլէններուն հետ իրենց բարեկամութիւնը: Վերջերս Աթէնքէն Պոլիս գացած էին համալսարանական ուսանողներ, որոնք մեծ պատիւներով ընդունուեցան Թուրք իշխանութեանց եւ երիտասարդութեան կողմէ: Ուսանողները հոյակապ ծաղկեպսակ մը դրին Թաքսիմի յիշատակարանին առջեւ ընդելուզուած Թրք. եւ Հելլէն դրօշներով: Իրենց նախագահը Լիմնիս խանդավառ ճառ մը խօսեցաւ: Ցեղոյ ողջոյնի հեռագիր մը ուղղուեցաւ Մ. Քէմալի:

⁂ « Թայմզ » կը հաղորդէ որ հինգշաբթի օր Աթէնք հասաւ Թուրքիոյ ազգային տնտեսութեան նախարար Ճէլալ պէյ, ընկերակցութեամբ ուրիշ երեք Թուրք պատուիրակներու, առեւտրական համաձայնագիր մը կնքելու համար Յունաստանի հետ: Հելլէն իշխանութիւնները փայլուն ընդունելութիւն ըրին անոնց:

ՕՀԱՆ ԿԱՐՕ (1894 — 1933)
որուն յուղարկաւորութիւնը՝ վաղը ժամը 10·30ին Հայոց եկեղեցին

Պարսկաստանի քարիւղները

Թէհրանէն կը հեռագրեն « Թայմզ »ի. — Անգլեւպարսիկ Քարիւղի ընկերութեան նախագահը Սըր Ճոն Քէտմէն ապրիլ 24ին ունկնդրութեան ընդունուեցաւ Շահին կողմէ: Թերթերուն համաձայն, պարսիկ կառավարութիւնը ընկերութենէն կը պահանջէ աւելցնել պետութեան վճարուած բաժինը եւ յոյս կայ թէ շուտով նոր համաձայնութիւն մը պիտի կնքուի: Շահը հրահանգած է որ բանակցութիւնները աւարտին եօթը օրէն:

⁂ Կը կարծուի թէ այսուհետեւ պարսիկ կառավարութիւնը քարիւղի իւրաքանչիւր թոնոյին վրայէն պիտի ստանայ չորս շիլին ոսկի, փոխանակ ստանալու անգլիական ընկերութեան շահին հարիւրին 16ը: Ընկերութիւնը յանձնառու կ'ըլլայ տարեկան նուազագոյն հինգ միլիոն թոնօ քարիւղ արտադրել: Անկէ զատ պարսիկ կառավարութիւնը երկու միլիոն ստերլինի հատուցում պիտի ստանայ:

⁂ Լոնտոնէն ուրիշ հեռագիր մը կ'ըսէ. — Անգլեւպարսիկ վէճին կարգադրութենէն վերջ, պարսիկ կառավարութիւնը նոր մենաշնորհ մը պիտի տայ խառն ընկերութիւն մը, որուն մէջ բաժին պիտի ունենան Անգլեւպարսիկ Քարիւղի ընկերութիւնը, Թէհրանի կառավարութիւնը, ամերիկեան Ստանտարտ Օյլը եւ խորհրդային կառավարութիւնը: Հակառակ Թէհրանի եւ Մոսկուայի յարաբերութեանց լարուած վիճակին, խորհրդային կառավարութեան մասնակցութիւնը անհրաժեշտ կը նկատուի, քանի որ քարիւղներու փոխադրութիւնը պիտի կատարուի Անդրկովկասի միջոցաւ: Պարսիկ դեսպանատունը պաշտօնապէս պիտի հերքէ այն լուրը թէ քարիւղի մենաշնորհը ամբողջութեամբ Անգլեւպարսիկ Ընկերութեան տրուած է:

Ֆրանսայի փոխառութիւնը Անգլիայէն

Ֆրանսական կառավարութիւնը վեց ամիս պայմանաժամ եւ հարիւրին 2ուկէս տոկոսով 30 միլիոն ստերլինի փոխառութիւն մը կնքեց անգլ. դրամատուներէն:

Ելմտացոյցի բացը գոցելու համար, կառավարութիւնը ասկէ առաջ ներքին փոխառութիւն մը կնքած էր: Փարիզի հրապարակը չյոգնեցնելու համար, կառավարութիւնը ընդունեց անգլ. դրամատուներու առաջարկը կարճ պայմանաժամով փոխառութեան մը համար: Տեղական թերթերը այս առթիւ կը շեշտեն թէ Ֆրանսա մեծ վարկ կը վայելէ միջազգային հրապարակին վրայ:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ՍԻԹՐՕԷՆԻ ՄԷՋ նոր միջադէպ մը պատահեցաւ առջի օր: Սէն Թ'Ուէնի մասնաճիւղին մէջ աշխատող երեք գործաւորներ, որ երկուշաբթիէն ի վեր գործի սկսած էին, փողոցին մէջ յարձակում կրեցին խումբ մը բանթողներէ: Ոստիկաններ հասնելով ձերբակալեցին զանոնք: Հինգշաբթի օրուան միջադէպին շուրջ խիստ քննութիւններ կը կատարուին:

ԻՐԱՔԻ ԹԱԳԱՒՈՐԸ Ֆէյսալ Լոնտոն պիտի այցելէ յունիս 20ին եւ Անգլիոյ թագաւորին հիւրը պիտի ըլլայ:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ մէջ հրատարակուեցաւ Անգլիացի ճարտարագէտներու դատավարութեան սղագրուած տեղեկագրին Ա. հատորը, բաղկացած 200 էջէ: 100,000 օրինակ տպուած է:

ՔԱԼԱՊՐԻԱ (Իտալիա) լեռներուն մէջ գտնուեցաւ Պէյրութէն Մարսիլիա եկող օդանաւը, որմէ լուր չկար շաբաթէ մը ի վեր: Մէջի ութ հոգիէն 3ը միայն ողջ մնացած էին:

ՍԵՐՈՒՆԴԸ, ՈՐ Կ'ԱՆՀԵՏԱՆԱՅ···

(ՀԱՅՐ ԱԲՐԱՀԱՄԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ)

Մէկիկ – մէկիկ, օտար հորիզոններու տակ կ'անհետանան մեր հին սերունդին անուանի դէմքերը :

Սերունդ մը, որուն գործած սխալներու մասին պէ՛տք է, որ արտայայտուինք առանց չարամտութեան եւ յետին մտքի, այլ ապագային չկրկնելու մտահոգութեամբ :

Եւ սակայն այդ սերունդին գաղափարական մաքրութեան ու զոհաբերութեան ոգիին առջեւ նոր սերունդը պատկառանքով ու երկիւղածութեամբ պիտի խոնարհի միշտ :

Ո՛չ մէկ ժողովուրդ, ո՛չ մէկ ազատատենչ ազգ այնչափ զոհեր չէ տըւած իր անկախութեան պայքարին ընթացքին, որքան հայ ժողովուրդը :

Այդ իսկ պատճառով շատ ամուր են մեր պայքարի բարոյական հիմերը, որոնց զարնուելով կը փշրուին բոլոր տեսակի սուիններն ու շողշողուն գաղափարները :

Հայ յեղափոխական շարժումը հայկական բարձրաւանդակ լեռներու գարնանային հեղեղն է, որ եկաւ մաքրելու հայ ժողովուրդին ոգիին վրայ դարերէ ի վեր կուտակուած ստրկամտութեան ու համակերպութեան անարգ փոշին :

Տարերային էր այդ հեղեղը, որուն յորձանքին խառնուեցան մինչ այդ թաքնուած ա՛յն բոլոր ազնիւ տարրերը, որոնք տակաւին կը պահուէին հայ ժողովուրդին ծոցին մէջ, հակառակ իր վեցհարիւրամեայ ստրկական վիճակին :

Սերունդը, որ ծնունդ տուաւ մեր անկախութեան պայքարին եւ իր ուսերուն վրայ տարաւ անոր ամբողջ ծանրութիւնը, այսօր կ'անհետանայ օտար հորիզոններու տակ, հեռու իր սիրած ու փայփայած հայրենիքէն :

Մէկը՝ հեռաւոր Ամերիկայի մեքենաներուն ժխորին ու միւսը Փարիզի խաղաղ արուարձանի մը մէջ, երրորդը ոչ հեռու այն անապատներէն, որոնք հայ ժողովուրդին գերեզմանները եղան :

Մաքուր ու յստակ էին անոնց հոգիները եւ արդար՝ իրենց զայրոյթը : Սկսած Մոկացի Գրիգորէն մինչեւ Ջաւարեան, բոլորը մէկ բան գիտէին, — որ հայ ժողովուրդը նոյնչափ իրաւունք ունի արեւին տակ, որչափ Ասիոյ խորերէն եկած թափառական եւ աւարառու Օսմանը :

Անոնք չունէին երկուութիւն, ոչ ալ տարակոյս հայ ժողովուրդին մղած պայքարին արդարութեան մասին :

Ո՛չ մէկ տարակոյս նաեւ անոր վերջնական յաղթանակին մասին, որովհետեւ հայ մամիկները, դեռ օրօրոցէն սկսած, անոնց հոգիներուն մէջ դրած էին անխորտակելի հաւատքը, թէ վերջ ի վերջոյ յաղթանակը կը պատկանի բարիին եւ արդարութեան :

Այդ սերունդը ապրեցաւ փոթորկալից ու յուզումնալից կեանք մը՝ լի յոյսերով ու հիասթափութիւններով : Այդ յոյսերն ու հիասթափութիւնները եղան զօրեղ, որովհետեւ նոյնչափ զօրեղ էր իրենց գաղափարական յափշտակութիւնը :

Ան ապրեցաւ գինովութեան շրջան մը, բոլոր յեղափոխական մեծ շարժումներուն յատուկ :

Ականատես եղաւ հայկական եղեռնի անօրինակ ոճիրներուն, կերտեց Հայաստանի Հանրապետութիւնը եւ տենչաց անոր յաւերժացման համար, թէեւ վերջ ի վերջոյ ինքզինք գտաւ Լօզանի գոց դռներուն առջեւ :

Սերունդ մը, որ ապրեցաւ այդքան խանդավառութիւն եւ հիասթափութիւն, շատ բնական պիտի ըլլար, եթէ կորսնցնէր իր հոգեկան արիութիւնն ու հաւասարակշռութիւնը :

Բնականաբար եղան թոյլեր, որոնք լքեցին հանրային կեանքը եւ չէզոքացան, գտնուեցան եւ այնպիսիներ, որոնք թքին իրենց ամբողջ անցեալին վրայ :

Եւ սակայն աւելի մեծ է թիւը անոնց, որոնք իրենց ճերմակ մազերով, օտար հորիզոններու եւ հայրենիքի սահմաններուն մէջ, տակաւին կը պահեն անխորտակելի հաւատքը հայ ժողովուրդի ապագային մասին, որուն պատրաստ են զոհաբերելու իրենց ալիքներով ծածկուած մարմինը :

Անզօր են բոլոր տեսակի բռնակալութիւններն ու գեղեցիկ խօսքերը քայքայելու այդ հաւատքը :

Ինչպէս որ դարեր շարունակ հայ ժողովուրդը պայքարեցաւ ու նահատակուեցաւ օտար Նազովրեցիի մը համար, ան պատրաստ է նոյնքան ատեն պայքարելու մեր Նազովրեցիին՝ անկախութեան գաղափարին յաղթանակին համար :

Այսօր, օտար երկինքներու տակ կամռուած հողակոյտներուն առջեւ, նոր սերունդը հպարտութեամբ կու գայ ժառանգելու հին սերունդին ձգած գաղափարապաշտութիւնն ու զոհաբերութեան ոգին, եւ կանգնած աւելի իրապաշտ հողի վրայ՝ կը ձգտի վերադառնալ հայրենի ճամբաներով :

Իւրաքանչիւր նոր հողակոյտ, որ կը բարձրանայ այս օտար ափերուն վրայ, կու գայ ա՛լ աւելի ամրացնելու մեր պայքարի ոգին :

Պայքար մը, որ չպիտի դադրի այնքան ատեն, որքան ատեն հայ ժողովուրդին տարագիր զաւակներուն կը զլացուի հողակոյտ մը՝ իրենց ազատ ու անկախ հայրենիքին մէջ :

Ա. ՎԱՆԻ

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Աթէնքէն կը հեռագրեն ապրիլ 28 թուականով թէ երկրաշարժի նոր ցնցումներ զգալի եղան հին Յունաստանի մէջ : Երկրաբաններուն կարծիքով, այս շարունակական երկրաշարժին պատճառաւ, հարկ պիտի ըլլայ պարպել Սթակէրա գիւղը (Արիստոտէլի ծննդավայրը), Սթրաթոնիքու, Երիսոս եւ Սթրաթոնի գիւղերը :

«ԿԱՐՄԻՐ ԿՈՃԱԿԸ»

Արհաւիրքի եւ արիւնի թուականները անցած էին արդէն, մէկ միլիոնէ աւելի անմեղ ու արեւ կեանքեր, սրախողխող մահանալէ վերջ, հասած էր 1920ի գարունը : Մեր գիւղին 1500ի մօտ բնակիչներէն, հազիւ հարիւրեակ մը՝ ողջ մնացած վերապրողներ, մեծամասնութեամբ տարեցներ, հարսներ ու աղջիկներ, ու տասնեակ մը պատանիներ 15էն 17 տարեկան, վերադարձած էին գիւղ, ու դարձեալ, մէկ – մէկ բոյն շինելով թռչուններուն նման, իրենց բնակարան հաստատած էին :

Գիւղին արեւմտեան կողմը ունէինք հսկայ բարձրութեամբ ժայռեր, որոնք երկու մասի բաժնուած էին : Գիւղին գետակը մէջտեղէն անցնելով, եւ ուրիշ քանի մը գետակներու հետ միանալով 6—7 ժամ ճամբայ կտրելէ վերջ, կ'երթար ու կը թափուէր Եփրատ : Ապառաժն ունէր անթիւ ու հսկայ քարայրներ, որոնց վրայ բարձրանալը անծանօթներու եւ անվարժներու համար անկարելի էր : Գիւղին տարեցները կը պատմէին թէ հարիւրեակ մը տարիներ առաջ, գիւղը ժայռերէն շատ հեռուն կը գտնուէր, բայց յետոյ թշնամիէն պաշտպանուելու համար փոխադրած էին ապառաժին մօտ. քանի մը տուներ գրեթէ ապառաժին կից էին արդէն :

Ժայռերուն մէջ բազմաթիւ վայրի այծեր կը բնակէին աւելի բարձրերը, իսկ ստորոտները՝ գետակին ափն ի վար, անթիւ վայրի աղաւնիներ, որոնք մենք կը կոչէինք « քարէ – աղաւնի » : Վայրի այծերը իբրեւ որս կը ծառայէին մեծերուն համար, իսկ աղաւնիները պատանիներուս համար : Մենք բոլորս վարժ էինք ժայռերուն ամենավտանգաւոր տեղերը բարձրանալու, վայրի այծերու եւ աղաւնիներու նման : Ինչպէս ըսի, 1920ի գարունն էր, ու մենք տասնեակ մը պատանիներ, 15—17 տարեկան, գիւղ վերադարձած էինք, շատ չանցած, դարձեալ սկսած քարէ – աղաւնի որսալու : Ամէն օր տասնեակներով կ'որսայինք ու մեր տոպրակները լեցնելով, մերկ, ջուրն ի վեր երբեմն լողալով, երբեմն ալ քարէն անցնելով՝ տուն կը բերէինք, մեր կերակուրներուն համար իբրեւ միս կը գործածէինք :

Շրջանի թուրք գիւղացիները կը պատմէին թէ մեր գիւղացի շատ մը երիտասարդներ Քարը կը գտնուին, շատերը մինչեւ 1917 թուականի աշունը ողջ էին ու իրենք տեսած զանոնք : Մենք որոշեցինք, ժայռերուն մէջ գտնուած բոլոր քարայրները քննել : Քանի որ Քարը բարձրացած էին եւ վերջերը այլ եւս չէին երեւցած, անպայման քարայրներուն մէջ անօթի մնալով մեռած են, ու անոնց դիակները տակաւին հոն կը գտնուին : Սկըսանք հսկայ ապառաժին մէջ գտնուած քարայրներուն քննութեան, ամէնէն դժուար եւ բարձր տեղերն անգամ բարձրանալով, իրապէս տեսանք որ ճիշդ է թուրք գիւղացիներուն պատմածը :

Աստուա՛ծ իմ, քանի մը քարայրներու մէջ տասնեակներով դիակնե՛ր, կմախքնե՛ր, բոլորն ալ պառկած խոտէ շինուած անկողիններու վրայ, կարգ – կարգ : Քարայրներուն աւելի խորերը, շատ տեղեր մո՛ւթ, ինչպէս գնտանը : Մոմերը վառած, կը փնտռուէինք տակաւին : Մէկ ալ հոս, տեհա՛ մէկ ալ անդին, տե՛ս սա մէկը երկար հասակով : Ա՛խ, ո՞վ է արդեօք : Բոլորն ալ անճանաչելի դարձած են : Անոնց մարմինը հալած է ամբողջութեամբ, միայն կմախքը մնացած, հագուստները իրենց վրան, բայց նոյնպէս փտած :

Ցուցումով կը դառնանք քարայրներուն մէջ, ուրիշներ գտնելու համար : Անոնց դիակները չէին հոտած զով քարայրներուն մէջ : Բոլորը, տասնեակներով, մեր գիւղին կտրիճներն էին, Քարը քաշուելով՝ տարիներով դիմադրեր էին անտանելի կեանքին, ու թշնամիին չյանձնուելով՝ անօթի մեռած էին քարայրներուն մէջ, իրենց խոտէ անկողիններուն վրայ :

Աստուա՛ծ իմ, ո՛վ գիտէ, ի՛նչ տառապանքներէ վերջ փակած էին իրենց աչքերը : Ո՛վ գիտէ, քանի՛ – քանի՛ ամիսներ, միայն խոտով ապրեցան : Եւ օրե՛ր շարունակ անօթի, անկարող շարժուելու իրենց տեղերէն ու պառկած իրենց խոտէ անկողիններուն վըրայ, իրենց աչքերը յառեցին քարայրներու բերնին :

Շատ էին կմախքները եւ մենք, որ մէկը գիւղ բերէինք : Որոշեցինք թողուլ քարայրներուն մէջ, իրենց բուն գերեզմաններուն մէջ : Ու մենք, միայն մէկ շապիկ հանելով կմախքի մը վրայէն, (որուն կռնակի մասը հող դարձած էր, բայց առջեւի մասը այնքան ալ չէր փտած եւ շապիկ ըլլալը օձիքէն յայտնի էր գոնէ), հետերնիս առնելով գիւղ վերադարձանք :

Շապիկն ունէր քիչ մը խոշոր ու կարմիր կոճակ մը, ճիշդ կոկորդին տակ իրար միացած տեղը : Գոյնը կարծես երբեք չէր փոխած, այնպէս կարմիր մնացած էր, ինչպէս որ կարած էին առաջին օրէն :

Շաբաթ օր մըն էր : Երբ գիւղ վերադարձանք, արեւը մարը մտնելու մօտ էր : Գիւղին վերապրող տարեց կիները եկեղեցի գացած էին, քանի մը ծունկ աղօթք ընելէ վերջ, դուրս ելած եւ դրան առջեւ խումբով կը խօսակցէին իրենց ցաւերուն մասին : Եկեղեցին կանգուն էր տակաւին, երբ մենք անապատներէն գիւղ եկանք, բայց կմախք մըն էր մնացած :

Ամէն բան քանդած էին ու տարած, բայց դարձեալ տարեց կիները ամէն շաբաթ եւ կիրակի կ'երթային այնտեղ իրենց աղօթքն ընելու, եւ իրենցմէ մէկը որոշած էին իբրեւ··· քահանայ, այն որ եկեղեցական արարողութիւնները գրեթէ ամբողջ գոց գիտէր, տարիքը 50ի մօտ :

Գետակն անցնելով, գացինք ուղղակի ժամուն դուռը, որ մօտ էր արդէն գետակէն քանի մը քայլ վերեւ, հաւաքուած կիներուն պատմելու քարայրներուն մէջ գտնուած անթաղ մեռելներու մասին եւ միեւնոյն ժամանակ ցոյց տալու շապիկն իր կարմիր կոճակով :

Քարայրներուն մէջ գտնուած անթաղ գերեզմաններու պատմութիւնը ընելէ առաջ, նախ կարմիր կոճակով շապիկը մէջտեղ հանեցինք, ցոյց տալու համար հաւաքուած կիներուն : Ապահովաբար անոնցմէ շատերու զաւակներուն կմախքները եւս այնտեղ [illegible] գտնուէին : Կիները, հաւաքուած, [illegible] շադրութեամբ կը քննէին շապիկին [illegible] ներդ մնացած ամէն մէկ կողմը : Յանկարծ իրենցմէ մէկը, բարի ու հաս[illegible] տացեալ մը, Մխսեթենց Մելքէ [illegible] ը, գոյնը նետեց, եւ շապիկը ձե[illegible] քին մէջ՝ շրթունքներն ու ձեռ[illegible] սկսան դողալ .— Ա՛խ, ա՛խ, ա՛[illegible]

ՁԱՅՆԻ ԲԵԿԲԵԿՈՒՄՆԵՐ

ԱՋՆԻԻ ՔՆԱՐԻԿԻՆ

Կը մեկնիս աղջնա՛կ, ինչպէս կը մեկնին
Գարունէն յոգնած թոյրերն հոգերով՝
Տարտա՛մ մեխակին :

Կը մեկնիս, ինչպէս երամ առ երամ
Թեւող չուն ազատ զեփիւռին խըռով՝
Աշնա՛ն դառնահամ :

Հո՛վն է անհանդարտ, մինչ լուսնակն յոգնած
Կը խոկայ հիւանդ սրտի մը հանգոյն,
Աստղերո՛ւն յեցած :

Ու թուփերուն մէջ, զուարթուն եւ լուռ
Սոխակն իրիկուան կ'երգէ դողդոջուն՝
Համբե՛րգն իր տըխուր :

Ու սաղարթներուն հիւսուածքին խորքէն
Կ'անցնին մեղմօրէն շողերը փըրթած՝
Նիրհո՛ղ երկինքէն :

Ափերէն հեռու, ալեակն առուակին,
Կը գրկէ ուժգին խինդով մ'երկիւղած
Սի՛րտը նարկիզին :

Գիտե՞ս որ աստղերն անէ՛ուն գիշերին,
Կ'իջնեն ջուրերուն սարսուռին վըրայ՝
Տըփա՛լ հեշտագին ···

Ու զգուել մեղմիւ նաւակներն անտէր,
Որոնք զերդ ջախջախ սրտեր յակինթեայ՝
Շողո՛վ են լեցուեր ···

Ու զգուել աղջնա՛կ, նըւաղուն դողով
Ափէ ափ թեւող մրմունջը մոլար
Ցոյզերո՛ւն գինով :

Եւ փորձել մոռնալ թէ լի՛ճն է լըռին
Զօնուած երկինքէն մարգերո՛ւն դալար,
Հովտերո՛ւն անգին ··· :

Թէ լի՛ճն է աղջնա՛կ, որ կուտայ սրտին
Հրթի՛ռն ոստոստուն, զեղումովն անվերջ՝
Կեանքի՛ գարունին :

Եւ լին ու գարուն, եւ նաւակ ու սէր
Կը շրջին այսպէս մեր կեանքին ընդմէջ,
Վշտո՛վ տարուբեր :

Ու դուն կը մեկնիս, ինչպէս կը մեկնին
Գարունէն յոգնած թոյրերն հոգերով՝
Տարտա՛մ մեխակին ··· :

ԱՐԱՄԱՅԻՍ ՄՐԱՊԵԱՆ

ԲԱՑ ՈՒ ԳՈՑ ՎԱՐԱԳՈՅՐՆԵՐ

ՀԱՅ ՄԱՆԿԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆ

Զափազանց քիչ կը խօսուի մեր մանկական գրականութեան մասին : Ու գրեթէ երբեք՝ մեր մանկական թատրոնի մասին : Այս լռութիւնը հետեւանքը չէ, անշուշտ, այդ թատրոնին տրուած թերագնահատման մը : Իրողութիւնը այն է, սակայն, որ առհասարակ մանկական գրականութենէ զուրկ, մենք զուրկ ենք, բոլորովին, մանկական թատրոնէ :

Մինչդեռ « ազգութեան տագնապ»ի մեր այս օրերուն, հարկ է բացառիկ ուշադրութիւն դարձնենք այս երկու թատերական – գրական ճիւղերուն վրայ : ՅԱՌԱՋէն տեղեկացայ, որ Ս. Վտարանդի մանուկներու յատուկ թատերախաղ մը գրի առեր է : Բովանդակութեան ծանօթ չեմ : Մէկ – երկու հեղ ներկայացուեցաւ ու բան չգրուեցաւ : Զհետաքրքրուեցա՞ն մեր գրողները, թէ արժանի չգտան : Ամէն պարագայի, հարկ է յաճախ խօսիլ այս ու նման ձեռնարկներու մասին, ու քաջալերել : Ուծացման դէմ գրքին ու դպրոցին չափ կարեւոր պատնէշ է մանկական թատրոնը :

Երբ կը խօսիմ մանկական թատրոնի մասին, նկատի ունիմ ոչ թէ թատերախաղեր, զորս մանուկներ կը ներկայացնեն կամ կրնան ներկայացնել — « անձեր »ու կամ նիւթի յարմարութեան շնորհիւ,— այլ թատերախաղեր, որոնք պիտի ներկայացուին տղոց համար : Հոս, պէտք է անջատել մանկական շարժանկարն ու պուպրիկներու թատրոնը : Մեր մտահոգութիւնը, ուրեմն, կը կեդրոնանայ շարժուն ու կենդանի անձերով բեմի մը վրայ, ուր հայ բարբառը պէտք է ըլլայ եւ հայ կեանքը :

Հոն ուր ափ մը հայութիւն ունինք, անպայման ներկայացումներ ունինք : Թատերախումբեր : Նոյնիսկ՝ թատերացանկ : Դասական կամ ժամանակակից դժուարատար թատերգութիւններ : Բայց, մեր ամէնէն բազմաշակերտ դպրոցն իսկ չունի ներկայացում մը, որ հայ հեղինակի մը պատկանի, յատուկ ըլլայ տղոց, ու հայ կեանքը շօշափէ : Կամ, առհասարակ, վերցուած ըլլալով տղոց կամ հայ տղոց կեանքէն, դաստիարակչական – կրթական նպատակի մը ծառայէ : Իմ ուշադրութիւնս գրաւած է նաեւ այն պարագան, որ մանկական գրականութեամբ զբաղող հայ հեղինակներ չեն փորձած այս սեռը : Ու թատերգութիւններ գրող հայ գրագէտներ, շատ ըլլալով հանդերձ, իրարու ետեւէ, գեղեցիկ գործեր, մէկ հատիկ մանկական թատերգութիւն չեն գըրած հրապարակ : Օրինակ, Լ. Շանթը : Մանկավարժ, դասագրքերու հեղինակ, թատերագիր, բայց ոչ մանկական թատերգակ : Մինչդեռ, ինք ու իր նմանները մեծ բարիք մը կատարած կ'ըլլային եկող ու գալիք սերունդներուն, եթէ 5—10 հատ մանկական թատերգութիւն գրած ըլլային մեր մանկական աղքատ գրադարանէն ներս :

Ես այս պահանջը զգացի, երբ, մինչեւ երկու տարի առաջ, իբրեւ Ֆիլիպէի ազգ. վարժարաններու տնօրէն, հանդէսներու սովորական ու միօրինակ յայտագիրը ուզեցի միանգամընդմիշտ նետել, եւ, հրաժարելով արտասանութիւններու եւ երգերու տաղտկալի շարքէն, տղաքը իրենց կեանքով ու մտածումներով հանել բեմ : Մանաւանդ որ, 800 երկսեռ աշակերտութիւն ունեցող մեր վարժարաններուն համար, ընդունուած ձեւով կազմուելիք յայտագիր մը կրնաք երեւակայել թէ որքան ծանրաբեռնուած պէտք էր ըլլար իր « նմոյշներով » : Գլուխս աջ ու ձախ զարկի, բայց ,բան չգտայ : Այսինքն՝ յարմար ոչինչ գըտայ : Կը մնար մէկ միջոց — թարգմանել : Բարեբախտաբար, պուլկար գրատունը, բաւական հարուստ մանկական գրականութեամբ, ու ճոխ՝ օտար մանկական թատերգութեանց թարգմանութիւններով, մեր պահանջը բաւարարեց : Երեւակայեցէք, սակայն, որ ինչքան մեծ դժուարութեան կը բախէինք, երբ հարկ կ'ըլլար օփէրէթներ ներկայացնել : Տեսակ մը ծըրագրուած ու խնամուած աշխատանք — յանգաւոր թարգմանութիւն, երաժշտութեան յարմարեցում եւայլն :

Աւելցնեմ, այս առթիւ, որ Ֆիլիպէի Մխիթարեան վարժարանին մէջ եւս նոյն բանը փորձեցինք : Բայց, եւ հոն գտայ ուրիշ անպատեհութիւն մը : Միաբանութիւնը բաւական հարուստ կը թուի եւ այդ օրինակ թարգմանութիւններով, ճիշդ է : Եւ սակայն, իրենց ընտրած նիւթերը առ հասարակ իրենց — միասեռ — վարժարաններու յարմար են, նախընտրուած են իրենց գնահատումով, եւ, ինչ որ կարեւոր է, լեզուական հարազատութիւն ու մաքրութիւն բայց խօսուածին հետ անյարմարութիւն ունին : Վարդապետները ինծ յայտնեցին, նաեւ, որ ծրագրած ու սկսած են նոր թարգմանութիւններու — ընդհանրապէս գերմաներէնէ — եւ հետզհետէ լոյս պիտի ընծային : Նոյնիսկ, վերջին երկու տարուան ընթացքին, վարժարանի աշակերտները մէկ քանի ներկայացումներ տուին :

Այսպէս կամ այնպէս, սակայն, այս խնդրին կ'արժէր մօտենալ ընդհանրական ակնոցով : Ու ոչ միայն զուտ գրական մտահոգութեամբ, այլեւ՝ իբրեւ գլխաւոր ազդակ մը՝ հայ տղոց ու հայ լեզուի սերտ մտերմութեան, նոյնացման :

Մանկական թատրոնը, անշուշտ, ունի իր որոշ տուեալները եւ պահանջները : Ես անպատճառ պատանի դերակատարներ չեմ երեւակայեր, բեմին վրայ, որոնք, ռըտէնկոթ հագած ըլլան ու մօրուք դրած՝ « հայրիկ » կամ « բժիշկ » եղած ըլլալու համար : Ոչ ալ՝ անպայման փոքրերու կեանքէն առնուած բաներ : Կարելի է կեանքը առնել այնպէս ինչպէս որ է : Իր խոկութեանը մէջ : Մեծովն ու պզտիկով : Ու ներկայացնել՝ իսկական մեծերով ու իսկական փոքրերով : Հարազատ ու իրական : Նիւթը, ի հարկէ, պէտք է տրուած ըլլայ հասկնալի ու պատշաճ ձեւով :Ամէն տարիքոտ մարդ չիմաստասիրեր : Ու պէտք չկայ «տարիքին համաձայն խօսք դնելու բերնին մէջ » : Մանաւանդ որ շարժում ու գործողութիւն է տեսնելիքը ու բառերը միջոց են միայն : Յետոյ՝ ձգտումը : Զգիտեմ թէ ի՛նչքան անհրաժեշտ է տասով առաջնորդուիլ : Այսինքն՝ հանդիսատես տղոցը ըսել — «կը տեսնե՞ս, ասանկ կ'ըլլայ վախճանը » : Կամ՝ « աս բարին է, աս ալ չարը » : Զկայ կեանքի բաժին մը, որ այդ բոլորը չբովանդակէ իր մէջ : Պաշտօնակից մը ինծ յանձնարարեր էր պուլկար գրագէտի մը մէկ մանկական խաղը : Ու զայն գտեր էր « շատ դաստիարակիչ » : Կարդացի : Ու մէկ կողմ նետեցի : Աղաղակող ու նախադծուած ձգտում մը : Բարոյականացումի ճիգ մը : Բառեր : Աղուոր բառեր : Յորդոր ու խրատ : Բայց խօսք, ոչ թէ գործողութիւն : Թատրոնի բացարձակ պայմանը՝ պայման է նաեւ մանկական թատրոնի համար : Էականը կենդանի ու շարժուն ձեւով տալն է կեանքը :

Նիւթը անշուշտ ժամանակակից ըլլալու չէ անպայման : Գեղեցիկ հէքեաթներ շատ ունինք մենք եւս : Պատմական դրուագներ : Ինչո՞ւ Վարդան զօրավարի մասին տասը փիէս գրուի, ու մէկ հատիկ բան չգրուի, օրինակ, անոր աղջկան – Շուշան Վարդենիի մասին : Կամ՝ ուրիշ տպաւորիչ, խօսուն դէպքեր կամ աւանդութիւններ : Տղան, մեծ հաճոյքով պիտի անցընէր թագաւորի կամ թագուհիի թագ մը գլխուն : Ու իրենք, որ « հիւր » կը խաղան՝ փողոցի մը կամ սենեակի մը անկիւնը, որքան հրճուանքով պիտի ելլէին բեմ՝ իրական հիւրերու, այցելուի, տանտէրի կամ վաճառակա[illegible] դերերով :

Ինչպէս ըսի, այս ծրագրէն դուր[illegible] կը մնան պուպրիկային թատրոնը [illegible] մանկական շարժանկարը : Մեր հ[illegible] բաւորութիւններէն վեր ձեռնարկ[illegible] են ու կը կարօտին լայն միջոցներ[illegible] : Բայց, մանկական թատերգութեա[illegible] զարկ տալը որոշ նպատակ մը պէտք [illegible] դարձնել : Գրական զանազան ձե[illegible] նարկներ կ'ըլլան, հրատարակութի[illegible] ներ կ'ընենք, միութիւններ կը [illegible] նենք, բայց բնաւ չենք խորհիր, [illegible] մասին : Երկու տարի առաջ, ընկ. [illegible] Մխսաքեանին առաջարկեցի Յառա[illegible] կողմէ մանկական հրատարակու[illegible] թեանց ձեռնարկել : Համակարծիք է[illegible] « բայց, պատասխանեց ինծ, Արփ[illegible] հրատարակութեան կրնանք վ[illegible] գոհանանք անով » : Ուրիշ առթիւ [illegible] տի գրեմ Արփիի ու այլ ձեռնարկ[illegible] րու մասին : Թատերգութեանց մա[illegible] սակայն, պէտք է անջատ ձեռնարկ [illegible] կատարել : Պէտք չէ տարկել թէ գ[illegible] չկայ : Պահանջն ու պարագաները [illegible] ղում կուտան, կը ստեղծեն :

Կ. ՄԵՀԵԱՆ

ՄԱՅԻՍ ՄԷԿԻ ԱՆՆԱԽԸՆԹԱՑ ՏՕՆ[illegible]

Գերմանիոյ մէջ, վաղը, Մայիս Մ[illegible] կի տօնը, որ պիտի կոչուի այսու[illegible] տեւ Աշխատանքի Ազգային Տօն, [illegible] պիտի ունենայ այնպիսի շքեղութ[illegible] եւ հանդիսութիւններով, որոնց [illegible] նը երբեք տեսնուած ըլլայ աշխա[illegible] վրայ : Տօնին պիտի մասնակցին [illegible] միլիոն հոգի :

ՕՀԱՆ ԿԱՐՕ

(ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ)

Օհան Կարոյի ժանրամասն կենսագրութիւնը ներկայացնելու պարտականութիւնը ձգելով Պարսկաստան գտնուող իր մօտիկ ընկերներուն, առ այժմ կը բաւականանանք հակիրճ ներկայացնելով իր կեանքին կարեւոր դրուագները։

Օհան Կարօ, ծննդեան անունով Յովհաննէս Կարապետեան ծնած է Վասպուրականի պատմական Ռշտունիքի Նոր-Գիւղին մէջ, 1894ին չքաւոր ընտանիքէ։

Իր նախնական կրթութիւնը գիւղին դպրոցին մէջ ստանալէ վերջ, իբրեւ ուշիմ եւ ընդունակ աշակերտ, կը յանձնարարուի եւ կ'ընդունուի Աղթամարի միջնակարգ դպրոցը, որու դասընթացքը կ'աւարտէ համաշխարհային պատերազմի նախօրեակին։

Իր հանրային գործունէութիւնը կը սկսի ուսուցչութեամբ իր ծննդավայր գիւղին մէջ։

1915ի գարնան Վասպուրականի ժողովուրդը երեք տարբեր շրջաններու մէջ՝ Վան, Շատախ եւ Փեսանդաշտ, հերոսաբար կը դիմադրէ Թուրք եւ Քիւրտ միացեալ ուժերուն։

Փեսանդաշտի ինքնապաշտպանութեան կռիւներուն ատեն, Օհան Կարօ կը գտնուէր առաջին շարքերու մէջ, իր միւս ընկերոջ՝ Լեւոն Շաղոյեանի հերոսական ղեկավարութեան տակ։

Վասպուրականի ինքնապաշտպանութիւնը պսակուեցաւ յաջողութեամբ, սակայն հայ ժողովուրդը ստիպուած եղաւ նոյն ամառն իսկ գաղթել Կովկաս։

Այդ գաղթականներուն հետ, Օհան Կարօ եւս կ'անցնի Կովկաս եւ կը հաստատուի Երեւան, իր միակ եղբօր հետ։

Երեւան գտնուած ատեն՝ 1915էն մինչեւ 1921, Օհան Կարօ կը պարապէր ուսուցչութեամբ Ամերիկեան Նըպաստամատոյցի դպրոցներուն մէջ։ Նախ որպէս պարզ ուսուցիչ, յետոյ՝ աւագ-ուսուցիչ։ Այդտ ժամերուն կը հետեւէր Հայաստանի անդրանիկ համալսարանի դասընթացքներուն։

Փետրուարեան ապստամբութեան ատեն նորէն զէնքը ձեռքին, Օհան Կարօ կը գտնուէր դիրքերու մէջ։

1921 ապրիլ 2ին Երեւանը բոլշեւիկներու ձեռքը իյնալէ վերջ, Օհան Կարօ հազարաւոր տարագիրներու հետ կ'անցնի Պարսկաստան, Թաւրիզ։

Հոն կը հետեւէր տարագիրներու կազմակերպած ժողովրդական համալսարանի դասընթացքներուն։

1923ին մեծ դժուարութիւններու յաղթահարելով, Միջագետքի վրայով կ'անցնի Եւրոպա եւ կը հաստատուի Փարիզ։

Փարիզի իր տասը տարուան կեանքի մասին գրողներ կը գտնուին անշուշտ։ Կ'աշխատէր դեղի մթերանոցի մը մէջ, որու փոշին, անարեւ սենեակը եւ մանաւանդ Փարիզի ճաշարաններու միանգամ ընդմիշտ քայքայեցին անոր դիւրաբեկ առողջութիւնը։

Երբ այս տարի, ապրիլ 1ին Բրուսէլի հիւանդանոցը մտաւ, արդէն կմախք դարձած էր։ Վիճակը յուսահատական էր, սակայն ոչ մէկ բան ենթադրել կու տար այդչափ անակնկալ մահ մը։

Իր թէ՛ հանրային եւ թէ անձնական կեանքին մէջ ծայր աստիճան պարկեշտ, համեստ բնաւորութեամբ կըցած էր բոլորին համակրանքը շահիլ։

Կը ձգէ գրական արժէքաւոր աշխատութիւններ, որոնք կը պահուին խըմբագրութիւնս։

...ողիս չալիկն է, իմ կարած կարմիր կոճակս է, արեւի՛դ, պոյի՛դ մեռնիմ, Օ՛...Օվ...խէ՛ս... եավրու...։«Ս»էն անկարող եղաւ հնչելու, կոկորդը մընաց, եւ աչքերը փակելով՝ նուաղած գետին ինկաւ։ Շալկելով տուն տարինք, պաղ ջուրով լուալէ յետոյ քանի մը ժամ վերջ աչքերը բացաւ։ Օրերով թափած արցունքին ու պաղատանքին համար, դարձեալ կարմիր կոճակով չալիկը իրեն յանձնեցինք, առաւ ու կուրծքին դրաւ։ Դարձեալ երկար-երկար լալով ու արցունքները թափելով, օսիաթ ըրաւ ու խնդրեց, որ երբ ինքը մեռնի, կարմիր կոճակով չալիկը այդպէս կուրծքին՝ թաղենք զինքը...

ՆԵՐՍԷՍ Գ. ԽԱՉԻԿԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով։

ԱՊՐԻԼԻ ԻՐԻԿՈՒՆ

Այս իրիկուն, երազկոտ ու տխուր, կը յառաջանամ անմպատակ, հառաչանք մը, կսկիծ մը սեղմած կուրծքիս վրայ։ Մունկերս կը կթոտին, սրտիս զարկերը աւելի ուժգին են, ու ես խորհուրդներուս ցաւովն անվարան կը յառաջանամ՝ մենութեանս մէջ ինքնիրմովս խօսելու։ Կ'երթա՛մ, կ'երթա՛մ խորասուզուելու ցաւատանջ տարիներու կսկծոտ յիշատակներուս մէջ։

Մայր,— դուն որ տառապանքի եւ դառնութեան կողակից եղար, դուն որ ոճրագործ ձեռքերու, մարդակեր գազաններու նոխազը դարձար, ըսէ ինծ, այս իրիկուն, ի՞նչ ունիմ տալիք քեզի, ըսէ, ո՞ր օրուան համար «Հայմաթլոս» կեանքս քարշ տամ օտար ու բոլորովին խորթ պողոտաներու վրայ, ըսէ, ո՞ր օրուան համար։

Դուն որ, օրօրոցէս գիրկդ, գիրկէդ մինչեւ մանկութիւնս, մանկութենէս մինչեւ աչաւոր օրը, երբ այլեւս բաժանման ժամն էր հասեր, մինչեւ այդ սարսափի օրը, մայրական գորովով ու խնամքով մեծցուցիր զիս, սրտաբուխ աղօթքներդ մրմնջելով երկար երկար կեանք մաղթեցիր Աստուծմէն, տես, ահա ես զղուանքն ունիմ այդ երկար կեանքէն։

Մայր, դուն, որ առաջին թոթովանքներուս հետ քու քաղցր մայրական շունչովդ սորվեցուցիր սիրել հայրենիքը եւ երգել անոր ազատութիւնը, ըսէ այս իրիկուն, ո՞ր օրուան համար սպասեմ որ այս որբացած կեանքս արժանի ըլլայ քեզի, գոհաբերութեանդ արժանի վարձատրութիւնը։

Մայր, հայրենի սրբաշխարհ, դուն որ երբեք չընկրկեցար ազատութեան համար թափուած արեան ի տես, եւ երգեցիր չարունակ անկախութեան մեր երգը, ըսէ, ինչո՞ւ լուռ ես այս խորհրդաւոր ժամուն։

Մայր, բնութիւն Հայոց աշխարհի, տես, Մեռելոցի այս երկնակամարին, միս մինակ, քեզի եմ եկեր, եօթը լեռներ կտրելով, քեզի եմ եկեր քու անթաղ մեռելներուդ յիշատակի նախատօնակին սրբազան երգն երգելու, այն երգը որ դարեր ամբողջ երգելով ազատութեան երազդ կերտեցիր մեր հոգիներուն մէջ, ըսէ ի՞նչ է բաժինս քեզի ընծայաբերելու։

Մայր, սրբազան Հայոց աշխարհի, դուն՝ որ երբեք չուզեցիր նմանիլ աշխարհի այս կամ այն մայրութեան եւ վիրաւոր թեւերովդ մինչեւ վերջը պատկառելի մնացիր մեր հոգիներուն մէջ, ըսէ, ինչպէ՞ս կը հանդուրժես քու մեռելներուդ երեսին նետուած նախատինքին, ինչո՞ւ կը ներես քու հարազատներուդ, որոնք թոյն կը նեարկեն քու ծոցիդ մէջ, եւ քու սրբութիւնդ ծաղրի, հեգնանքի առարկայ կը դարձնեն, ըսէ ինչո՞ւ կը ներես։

Մայր բեհուաւոր, հիմա որ ցաւերուդ անմահութիւնովը կը թափառես մեզ երկրէ երկիր, ու քու տառապանքի շունչովդ յոյս եւ արդարութիւն կը ներշնչես, ներէ որ այսօր անգամ մը եւս քու հաւատքովդ հաղորդուիմ եւ քու գալիք արշալոյսին ցոլքերովը դամ իմ սրտաբուխ ուխտս նորոգելու։

Մայր նորասաեղծ, ուխտդ միասնական եւ անմահ, ներէ որ կըկին քու խորհրդաւորութիւնդ խառնեմ եւ բացարձակ հաւատքովդ մկրտուիմ, անգամ մը եւս բանալով փառքիդ յաւերժական պատմութեան ծալքերը։

Եւ այն ատեն, մայր — աշխարհ իմ ծնրադիր դարերու տանջանքիդ եւ վեհութեանդ առջեւ, պիտի թօթափեմ բոլոր տկարութիւններս, պիտի մոռնամ աղերսներս, լեցուելով զօրութեամբ։

Տես, այսօր, կը վերանորոգուիմ քու խորհրդաւոր գաղանիքիդ մեծութիւնովը, եւ փոխան արցունքի, փոխան աղերսանքի եւ փոխան երկչոտութեան՝ քու վեհ հաւատքովդ կը լեցուիմ, կ'ուխեմ եւ ազատութեանդ խորանին առջեւ խոյոխտ, անվեհեր կը կանգնիմ քալելու համար անվրդով ազատութեան ճամբէն։

Եւ հաւատա, հաւատա, Մայր հայրենիք Հայոց աշխարհ, պիտի տեսնեմ քեզ ազատուած, եւ փոխան խունկի ու մոմի՝ քու ազատութեանդ երգը հնչեցնելով, տարագիր ժողովուրդդ պիտի վերադառնայ երկինքդ ու լեռներդ թնդացնելու։

ԱՆՇԷՆ ՈՐԲՈՒԿ

ԳՈՐԾԱԶՈՒՐԿՆԵՐԸ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ

Աշխատանքի նախարարութեան կողմէ հրատարակուած գործազուրկներու շաբաթական վիճակագրութեան համաձայն, 22 ապրիլին արձանագրուած գործազուրկներուն թիւն էր 312,193, որուն 241,020ը այր, 71,173ը կին։ Նախորդ շաբթուն գործազուրկներուն թիւն էր 312,214, ուրեմն պակսած են 21 գործազուրկներ։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Ապրիլեան սգատօնները

—•—

ԼԻՈՆ, 26 ապրիլ.— 1915ի Ապրիլի եղերական տասնըմէկը եղաւ բովանդակ հայութեան համար անմոռաց ու սրտայոյզ օրերէն մին, որ կը տօնուի ամէն տարի։

Այս տարի Լիոնի մէջ տեղի ունեցաւ 22 ապրիլ, շաբաթ իրիկուն Գ. Թաղապետարանի սրահին մէջ, ուր սեւ ժապաւէնով հայկական եւ ֆրանսական զոյգ դրօշակները կը հովանաւորէին կարծես միլիոն մը հայ նահատակաց սրբանուէր շիրիմը, որ զարդարուած էր զանազան Միութեանց եւ կազմակերպութեանց կողմէ ղրկուած ծաղկեպսակներով։

Զ. Ո. Միութիւնը, Ապրիլեան սեբունդը, պարտք զգացած էր անշուշտ նախաձեռնարկ ըլլալու այս սգատօնին կազմակերպութեան, որպէսզի այսպէսով տարին գոնէ մէկ օր կարենայ մէկ միլիոն նահատակաց խնկելի յիշատակին առջեւ հաւաքաբար յարգանքի բերել հայ ժողովուրդը։

Եւ սակայն, հակառակ իրենց այս հրաւէրին, ցաւալի է ըսել որ, օրուան նախագահ Պ. Աղեքս. Կիւլպէնկեան հանդէսը բացուած յայտարարեց սակաւաթիւ բազմութեան մը ներկայութեան։ Նախագահը այս նուիրական տօնին առթիւ, ժողովուրդին անտարբեր վերաբերմունքին համար իր ցաւումն յայտնելէ վերջ, յիշեց որ, Ապրիլ 11/24ի Սգատօնին կուգանք ոչ թէ միայն սգալու եւ ողբալու համար մէկ միլիոն նահատակներու կորուստը, այլեւ հաղորդուելու, վերջին շունչովն անոնց, որ ինկան ազատութեան ճամբուն վրայ չարչարանքներու տակ։ «Յաղթական տօն» կարելի է կոչել նաեւ այս սգատօնը, որովհետեւ այդ վայրագ թշնամին հարուածը ոչ թէ կրցաւ զգայազերծ դարձնել մեզ, այլ ընդհակառակն դարերէց կարծես մեր միտքերն ու սրտերը, որ աւելի ամուր կառչած մնանք մեր գաղափարին, աւելի խոր հաւատք ներշնչենք ազատ — անկախ հայրենիքին համար։

Հանդէսը ունէր իր գեղարուեստական բաժինը, որուն իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը բերած էին Պ. Պ. Ա. Գ. Մելքոնեան, որ քանի մը անգամ բեմ հրաւիրուեցաւ նուագելու համար, եւ Հ. Քիւֆթարեան (ջութակ), իսկ մասնակցող միութիւն — կազմակերպութիւններէն՝ Հ. Յ. Դ., «Դպրոցասէր Տիկնանց Միութիւն»ը, «Հայ Մայրերու Միութիւն»ը, Մեծ Նոր գիւղի Հայր. Միութիւնը ըրին իրենց զգացուր եւ բերանացի ուղերձ — արտասանութիւնները։

Այս բաժնէն վերջ բեմ հրաւիրուեցաւ, Մարսէյլէն յատկապէս հրաւիրուած Պ. Վահան Գույումճեան, որ իր բանախօսութիւնը ըրաւ դասախօսական ձեւի տակ, մէջ բերումներ ընելով մեր հնադարեան պատմութենէն մինչեւ մեր օրերը, մի առ մի թուեց մեր աղէտի ու ջարդի թուականները եւ անոնց պատճառները։

Ձկար այս տարի այն խուռներամ բազմութիւնը, որ կուգար գոնէ առ գոնէ այս համազգային սգատօնին, իր յարգանքի բաժինը մատուցանելու մէկ միլիոն նահատակաց յիշատակին։ Ձէ՞ր մնացեր արդեօք անոնց հոգւոյն մէջ նուիրական շիրիմ մը հանդէպ սրբազան պարտականութեան գիտակցութիւնը, թէեւ այս ենթադրութիւնը նուաստացուցիչ է, սակայն երեւոյթը այդ տպաւորութիւնը կը թողուր հանդէսը կազմակերպողներուն ու ներկաներուն վրայ։

Ինչո՞ւ կը սպասուէր, որ ժողովուրդը զանգուածային մասնակցութիւն բերէ այս համազգային սգատօնին։ Որովհետեւ, Ապրիլ Տասնըմէկի համատարած հայկական ջարդը ունէր ընդհանուր հանգամանք, որովհետեւ թրքական այս մահացու հարուածը ուղղուած էր ամբողջ հայութեան։ Ջարդ ու թալան, հալածանք ու տառապանք տիրջուած մեծին ու փոքրին, հարուստին ու աղքատին համար։ Եւ այս բարբարոսութիւնը իրագործուեցաւ անխնայ։ Ահա թէ ինչո՞ւ առանց կանխակալ կարծիքներու, պէտք էր գալ տարուան այդ մէկ օրը գոնէ յարգանք մատուցանելու մեր սիրելի նահատակներու յիշատակին։ Ձէ՞ որ դուն ալ անոնց բախտակից էիր եւ հազիւ կրցար հրաշքով մը միայն ազատիլ այդ բոպանդէն, հայրենակից որ բնակիս օտար Լիոնի մէջ։

Թէեւ 18 տարիներ անցած են այդ եղերական թուականէն, սակայն 18 տարիներ բաւ չեն մոռացութեան տալու այս սգատօնը, այլ տարուէ տարի պէտք է աւելի խորանայ, աւելի ծաւալի այդ անշէջ կրակը մեր մէջ, որպէսզի նորահաս սերունդն ալ ներշնչուի այդ անմոռաց յիշատակէն։ Այլապէս, մէկ միլիոն նահատակներու ուրուականը իրենց յայտնի ու անյայտ գերեզմաններէն ձայնակցելով մեր մեծ երգիչին՝ պիտի գոչեն, «Թէ մոռանան այսքան չարիք մեր որդիք, Թող ողջ աշխարհի կարդայ Հայուն նախատինք»...

Վա՜յ այդ օրին...։

ՀՐ. ԹԱԴԷՈՍԵԱՆ

X

ՎԻԷՆ, 27 ապրիլ (Ցուռաջ).— Ինչպէս շատ տեղեր, հոս ալ Զ. Ո. Մ.ի մասնաճիւղն էր նախաձեռնած Ապրիլ Տասնըմէկի համազգային սգահանդէսը, եւ ամիսներ առաջ, հրաւէր ուղղած մեր գաղութին բոլոր կազմակերպութիւններուն եւ Միութիւններուն։ Ոմանք, սիրով պատասխանած էին, որ կը մասնակցին, ոմանք, պատասխանած էին թէ, ի՞նչ պայմաններով պիտի տօնուի, այսինքն կ'ուզէին հասկնալ թէ եռագոյն եւ «Մեր Հայրենիք» կա՞յ, եթէ այս երկուքը կան, ուրեմն իրենք չեն մասնակցիր, ոմանք չէին իսկ պատասխանած եղած հրաւէրին։ Բայց, Զ. Ո. Մ.ը կազմակերպեց սգահանդէսը մասնակցողներուն հետ եւ գաղութին ուղղեց հետեւեալ կարճ կոչը.

— Սիրելի հայրենակիցներ, մեր ծըննդքներուն հետ խօսելու, անոնց յիշատակներով մխիթարուելու իբրեւ օր ունինք միայն Ապրիլեան սգատօնը։ Հաւաքուած ենք մեր սրբազան դրօշին տակ, մէ՛կ սիրտ, մէ՛կ հոգի, եւ մէկ մարդու նման, երդումի մեր անթաղ մեռելներուն յիշատակին առջեւ։ Գէ՛թ տարին անգամ մը, մեր պաշտամունքի խունկը ծխելու ... բայց ո՛չ թէ լալու, այլ մեր վաղուան գործերը լաւ սերտելու համար։ Զ. Ո. Մ.ը այն զանգուածն է, որ եկած է անապատէն, ճաշակած է աքսորի ու ջարդի բոլոր դառնութիւնները։ Սերունդ մը, կենդանի վկայ աշխարհի ամենաբարբարոս արարքներուն, սերո՛ւնդ մը, որ մկրտուած է մէկ միլիոն նահատակներուն թողած վրէժի աւազանին մէջ։

Ցարգա՛նք Ապրիլեան նահատակներուն։

Եւ այս գեղեցիկ կոչը անարձագանգ չէր մնացած։ Գաղութիս ընտրանին, ամսոյս 23ին կիրակի կէս օրէն վերջ ժամը 2.30ին, խուռներամ փութացած էր, Վիէնի Սալ տը Ֆէթ սրահը, Զ. Ո. Մ.ին հետ յարգելու համար մէկ միլիոնի նահատակներու յիշատակը։

Ամէն տարուան նման, փոքրիկ սգաբեմ մը շինուած էր բեմին վրայ. մէջտեղը դրուած էր 40 մտաւորականներու նկարը, եւ բոլորը զարդարուած կանանչ տերեւներով եւ ծաղիկներով։

Կը նախագահէր՝ Պ. Խ. Սողիկեան, Լիոնի Զ. Ո. Մ.ի անդամներէն։ Հանդէսը բացուեցաւ Շոփէնի մահերգով, զորս ջութակի վրայ նուագեց, Զ. Ո. Մ.ի անդամներէն Պ. Բանճարճեան։ Ցոտնկայս ունկնդրուեցաւ մահերգը։ Ցետոյ նախագահը. — «Ընկերներ եւ հայրենակիցներ, ինծի համար ծանր և դժուար է նախագահելը, կազմակերպելը մեր գործն է, նախագահելը տարէցներուն։ Բայց Զ. Ո. Միութեան մէջ հօսանք մը կայ, որ կը թելադրէ գործն ստանձնել, ղեկն ստանձնել եւ քալել, - օրը երիտասարդներունն է կ'ըսեն անոնք։ Հնազանդելով այդ թելադրանքին, ես, առանց երկար ճառելու, կը յիշեցնեմ մեր պարտականութիւնը։

Հայրենակիցներ, Զ. Ո. Մ.ի թանկագին երդումն է, եւ նուիրական պարտականութիւնը, չմոռնալ մէկ միլիոն նահատակներուն կտակը, անոնց որոնք հայրենիքին համար մորթոտուեցան։ Ամէն տարի կ'ուզենք ՕՐ մը կազմակերպել ու հաւաքել մեր հայրենակիցները միասին, մէկ միլիոն նահատակներու յիշատակը մեր սրտերուն մէջ վառ պահելու համար»։

Օրուան բանախօսն էր մեր վաստակաւոր ուսուցիչներէն Պ. Վահան Գույումճեան, որ մասնաւորապէս հրաւիրուած էր Մարսէյլէն, Լիոնի եւ Վիէնի քոյր մասնաճիւղերուն կողմէ։ Պ. Վ. Գույումճեան խօսեցաւ աւելի քան կէս ժամ, եւ պատմեց զանազան յուզիչ դրուագներ, դահիճներու կողմէ գործադրուած, անմեղ ու անզէն ժողովուրդին վըրայ, ինքը եւս ականատես արհաւիրքին։ «Բայց, սզակիր հայրենակիցներ, ինչ որ մտադրած ու ծրագրած էր մեր դահիճը, չհասաւ իր նպատակին, ու զարմացաւ, երբ տեսաւ, որ ջարդուած ու մորթոտուած ցեղը, մոխիրներու տակէն յարութիւն առնելով, անկախ պետութեան մը հիմը դրաւ, եւ հայկական դրօշը բարձրացուց Արարատի գագաթին։ Այսօր հոգ չէ թէ տարբեր վարչաձեւի տակ, բայց մեր վաղուան մեծ նպատակին կորիզն է այն, ու մենք բոլորս մեր աչքերը ուղղած ենք հոն։ Մեզմէ մէկ միլիոն ժողովուրդ նահատակուեցաւ, բայց այսօր մենք ունինք փոքրիկ Հայաստան մը, որ ձեռք բերուեցաւ մեր նահատակներու արիւնով։ Ցիշեց 4րդ դարու մեր Աւարայրը, թէ որչափ որ պարտուեցանք պարսիկ բռնակալութեան առջեւ, բայց բարոյապէս յաղթեցինք, նոյնը 20րդ դարուն։ Ամէնէն վերջ, կոչ ուղղեց գաղութին, որ համերաշխ ըլլան իրարու հետ, հոգ չէ թէ տարբեր տարբեր գաղափարներու պատկանած ըլլան։ «Ինչպէս նուագ մը, որ իր իւրաքանչիւր լարերէն տեսակ տեսակ ձայներ կը հանէ, բայց երաժիշտին ձեռքին մէջ, բոլոր լարերու ձայները իրարու միացնելով գեղեցիկ ներդաշնակութիւն մը կազմեն, նոյնը պէտք է ըլլաք դուք»։

Պ. բանախօսը՝ խօսքը վերջացնելէ վերջ, յայտարարեց մէկ վայրկեան ոտքի կանգնիլ, յարգելու համար մեր նահատակներուն յիշատակը։ Մէջընդմէջ եղան արտասանութիւններ, երգեր եւ նուագ։ Պ. Բանճարճեան, նոյնպէս ջութակի վրայ նուագեց՝ «Սպերդ Հայաստանին», Պ. Մ. Զոպոյեան արտասանեց «Մեռելոցի գիշեր»ը, Կ. Խաչի կողմէ ուղերձ մը կարդաց Օր. Ա. Պողոսաարեան։ Ընկ. Յակոբ Մաթոսեան արտասանեց Սիամանթոյի «Սուգը», դպրոցի փոքրիկները խմբերգեցին «Հիմի՞ էլ լռենք»ը իրենց ուսուցչուհի Օր. Ռ. Գարակէօզեանի ղեկավարութեամբ, նոյնպէս փոքրիկներու «Մեր հայրենիք» խմբերգով փակուեցաւ սգահանդէսը, եւ հանդիսականները մեկնեցան սրահէն, նահատակներուն յիշատակը իրենց սրտին մէջ։

ՊԱՂ - ԱՂԲԻՒՐ

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ ՀԱՅ ԹՇՈՒԱՌՆԵՐԸ

—•—

Նիւ Եորքի մէջ կազմուած է Հայ Ընկերային Ծառայութեան Մարմին մը, որ նպատակ ունի մեղմել հայ գործազուրկներու եւ թշուառներու տառապանքը։

Հրապարակային ժողովի մը ընթացքին վարչութեան անդամուհիները սրտաճմլիկ տեղեկութիւններ հաղորդած են այն ծանր կացութեան մասին, որուն ենթարկուած են ներկայիս Նիւ Եորքի մէջ հայ բազմաթիւ ընտանիքներ։ Զքաւոր հայ ծնողներու երախաներ կան, որոնք պուտ մը կաթի կարօտը կը քաշեն օրերով եւ բազմաթիւ հայ գործազուրկ երիտասարդներ, անկարող ըլլալով սենեակի վարձք վճարել, փողոց նետուած են եւ փապուղիներու մէջ կ'անցընեն գիշերները։

Ցարդ մօտ 200 հայ չքաւոր ընտանիքներ նպաստ ստացած են նոյն մարմնէն մասնաւոր անդամատոմսով։ Հայ բարերար մը 1000 զոյգ կօշիկ խոստացած է։ Ուրիշ մը՝ քանի մը հակ գործածուած հագուստեղէն նըւիրած է։

Այս մարմինը այժմ ունի 150ի մօտ անդամներ, որոնք տարեկան մէկ տոլար անդամատուրք կը վճարեն։ Հրապարակային այդ ժողովին մէջ անդամագրուած են 50 հոգի եւս, որոնց անդամավճարներէն գոյացած է շուրջ 60 տոլար։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՆ

«ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ ՅԱՌԱՋ»

1.- ՄԵՂԵԴԻՆԵ՛Ր, ՄԵՂԵԴԻՆԵ՛Ր...

(Հէքեաթ եւ բանաստեղծութիւն, 220 էջ)

Գրեց՝ ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Գին՝ 15 ֆրանք

—o—o—

2.- ԱՐԵ՛Ւ, ԱՐԵ՛Ւ...

(Հիւծախտաւորի մը կեանքէն, 144 էջ)

Գրեց՝ ՓԱՅԼԱԿ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ

Գին՝ 10 ֆրանք

Դիմել ՅԱՌԱՋի, 17, Rue Damesme, PARIS

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

ԹՈՒՐՔԵՐԸ ԳԵՐԵԶՄԱՆ ԿԸՔԱՆԴԵ՞Ն

—•—

Ռազկրատի գերեզմանատունը քանդող Պուլկարները դէթ կոթնած են քաղաքակրթութեան մէկ պահանջին, — երկրին բարեզարդութեան։

Թուրքերը հազար կտոր կ'ըլլան թէ իրենք նման բարբարոսութիւն չեն ըրած երբեք։ Կրնա՛յ ըլլալ, քանի որ երկրին բարեզարդութիւնը բնա՛ւ չէ խօսած իրենց սրտին։ Իսկ երբ կարգը վայրագ վրէժի՞ն կուգայ։

1915ի գարնան, Կարինի Հայերը դեռ անդիտակ վերահաս եղեռնին, առաւօտ մը սովորականին պէս իրենց տուներէն կ'ելլէին գործի գլուխ երթալու համար։ Եւ ահա ամէն փողոցի անկիւն, Թուրք չէթէներ, Իթթիհատի չէֆերուն ղեկավարութեան տակ, դիրք բռնած, կը քաշքշէին Հայերը, վաճառական կամ գործաւոր անխտիր՝ դէպ ի ազգային գերեզմանատունը, ուր ամէն մէկուն ձեռքը մուրճ ու բըրիչ տալով, բռնութեան տակ քանդել տուին ռուսական գեղեցիկ մատուռը, համակ սրբատաշ քարերէ կառուցուած։ Այնտեղ կը հանդչէին ռուսեւթուրք նախորդ պատերազմին մէջ ինկած ռուս զինուորները։ Եւ դեռ կ'ըսեն թէ մեռելներուն դէմ չեն կռուած, — բարբարոսնե՛րը։

ԿԱՐՆԵՑԻ

ԽՄԲ. — Այս սիւնակին մէջ պիտի հրատարակենք ընթերցողներուն կողմէ ՅԱՌԱՋի ուղղուած նամակները, իրենց պատասխանին հետ, եթէ անհրաժեշտ ըլլայ այդ։

ԸՆԿ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

—•—

Սիրելիդ իմ ՅԱՌԱՋ, այս շաբթու լուր մը կը հաղորդէիր, թէ Ապրիլեան սգատօնին համար հրաւիրուած ընկ. Վարանդեան յանկարծ հիւանդանոց է փոխադրուած։

Բայց չէիր յիշած թէ ի՞նչ պատահեցաւ, կը սպասենք քանի մը տողի՝ մեր տարագիր սիրտերը հանդարտեցնելու համար։

Գիտե՞ս, անուշիկ ՅԱՌԱՋ, անունդ սիրեմ, մենք ճանկ մը հողի, ազատ երկիրի կարօտ երիտասարդ հայորդիներս, մեր այս պանդխտութեան եւ անհամ կեանքին ընթացքին, մեր մեծ ընկերոջ, գրչի ու մտքի անդուլ ջական աշխատաւորին՝ Մ. Վարանդեանին դեռ շատ պէտք ունինք։

Լուր մը տուր մեզի ընկ. Վարանդեանի մասին եւ հայրենազուրկ երիտասարդներուս կողմէ ըսէ իրեն. — Թող այդ օտար հիւանդանոցին մէջ մինակ չզգայ ինքզինք, որովհետեւ մեր երեւակայութեան մէջ մենք պաշարած ենք զինք ինչպէս դաշնակցական միաբաններ։ Այսպէս ըսէ, տարագիր բայց հպարտ ՅԱՌԱՋս։

Ցարգանքներով

Մ. ԸՆՏՐԻԿԵԱՆ

ԽՄԲ. — Ընկ. Վարանդեանի առողջական վիճակը մտահոգութիւն չի ներշնչեր։ Առ այժմ կը խնամուի հիւանդանոցին մէջ, քանի մը օր, մինչեւ կազդուրուիլը։

Հ. Մ. Ը. Մ.Ի ԹԷՆԻՍԻ ԹՈՒՐՆՈՒԱՆ

—•—

Այս թուրնուան տեղի կ'ունենայ Մայիս 28ին, Յունիս 4 եւ 5ին, 22, rue des Bas (Asnières), Tennis Voltaireի գեղեցիկ խաղավայրերուն վրայ, ուր փափաքողները կրնան փորձեր կատարել։

Մասնակցութիւն՝ 15 ֆր. սէմփլըի եւ 10 ֆր. տուպլիի համար։ Գրել՝ U. G. Arménienne, 17, rue Bleue, Paris, պահարանին վրայ մակագրելով՝ Թէնիս։ Գեղեցիկ նուէրներ յաղթականներուն։

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

Յ.

Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՀՐԱՋԴԱՆ եւ ԱՂԲԻԻՐ - ՍԵՐՈԲ խումբերու միացեալ նիստը վաղը Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին 32, Ave. des Gobelinsի վերնայարկը: Կարեւոր օրակարգ: Ներկայ պիտի ըլլայ Փարիզի ԿՈՄԻՏԷԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉԸ:

ՓԱՐԻԶԻ «Քրիստափոր» խումբի ժողովը յառաջիկայ Չորեքշաբթի, ժամը 8.30ին, 32, Ավընիւ տէ Կոպլէնի վերնայարկը: Կարեւոր օրակարգ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

—o—o—

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Սիամանթօ - Վարուժան գրադարանը (245, rue J. J. Rousseau), բաց է երկուշաբթի եւ Հինգշաբթի իրիկուններ ժամը 8.30ին: Ստացած ենք նոր գիրքեր: Ակումբի սրահը վարձու կը տրուի ժողովներու:

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷՆ ընկերական ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ Մարսէյլի եւ շրջաններու (Սէն – Ժէռոմ, Սէն – Մարկրիտ, Սէն – Լու, Սէն – Ժիւլիէն, Պուլվար Օտտօ, Սէնթ – Անթուան) կոմիտէներու, ենթակոմիտէներու եւ խումբերու բոլոր ընկերները, ԱՅՍՕՐ, Կիրակի, ժամը 2ին, ծանօթ սրահին մէջ:

Կը զեկուցանէ Ընկ. Կ. ՍԱՍՈՒՆԻ:

Ստեփան Քոչարեան խորին վիշտով յայտնում է իր բարեկամներին իր անզուգական ընկերոջ՝ ՕՀԱՆ ԿԱՐՈՅԻ, անժամանակ մահուան մասին, որ տեղի ունեցաւ, հինգշաբթի, ապրիլ 27ին, առաւօտեան ժամը 11ին, Փարիզի Պրուսէ հիւանդանոցում:

×

ՏԷՍԻՆԻ վասպ. Հայր. Միութեան վարչութիւնը եւ բոլոր հայրենակիցները իրենց խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնեն հայրենակից ՕՀԱՆ ԿԱՐՈՅԻ դառնաղէտ մահուան առթիւ:

×

Խորին ցաւակցութիւն կը յայտնեմ դպրոցական (Աղթամար) եւ գաղափարական ընկերոջս՝ ՕՀԱՆ ԿԱՐՈՅԻ կսկծալի եւ վաղաժամ մահուան առթիւ:

Տէսին — Վ. ՀԻՒՍԵԱՆ

Ընկերահաւաքական թէյասեղան

կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «ՄՋՕ» ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

Այսօր կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին

Պ. Բանիկեանի սրճարանին մէջ, 6bis, Bld. Rodin.

Կը հրաւիրուին քոյր խումբերու բոլոր ընկերները, եւ մասնաւորապէս Շավիլի Արղութեան խումբի բոլոր ընկերները: Ներկայ կ'ըլլայ Կ. Կ.ի ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉԸ:

Մուտքը՝ 5 ֆրանք:

Մանկապարտէզի հանդէս

ՓՈՐԹ ՏԻԹԱԼԻԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆԻ Մանկապարտէզի ցերեկոյթը այսօր կիր. կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին, 2, rue de la Mairieի (Gentilly) սրահին մէջ: Բացման խօսք՝ Պ. Պ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ:

Կը բանախօսէ՝ Պ. ՀՐԱՉ ԵՐՈՒԱՆԴ

Գեղարուեստական բաժին.— մանկական երգեր, արտասանութիւն, ճայկական պար եւ զաւեշտ մը փոքրիկներու կողմէ:

Մուտք՝ 5 ֆրանք:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Վերժին Թորոսեան կը փնտռէ իր եղբօրորդին՝ Գրիգոր Չիչէքեան (կամ Չիչէք): Իմացնել իր հօրաքրոջ՝ Verginie Truja, Via Principe Amedeo N. 8, IIo. Piano, x Bari (Italia):

— Կը փնտռուի Աֆիոն Գարահիսարցի Սահակ Չիլինկիրեան եւ իր կինը՝ Հռիփսիմէ, որոնք 4-5 ամիս առաջ կը բնակէին Լիոնի Մարշէին մօտ: Իմացնել իրենց աղջկան՝ Տիկ. Մարիամ Թօփուզըղեանի, 4, rue Blanqui, Փարիզ (13):

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)